PARVA NATVRALIA AVGVSTINI NIPHI Medices Philosophi Sueffani,

VIDELICET

Physiognomicorum	*libri tres.*
De *Animalium motu*	*lib. vnus.*
De *Longitudine & Breuitate uitę*	*lib. vnus.*
De *Iuuentute & Senectute*	*lib. vnus.*
De *Respiratione*	*lib. vnus.*
De *Morte & Vita*	*lib. vnus*
De *Memoria & Reminiscentia*	*lib. vnus.*
De *Somno & Vigilia*	*lib. vnus.*
De *Insomniis*	*lib. vnus.*
De *Diuinatione naturali, artificiosa, et de Prophetia*	*lib. vnus.*

Omnia post primas editiones nunc primum emendatiora in lucem prodeunt.

Venetiis, apud Hieronymum *Scotum.*

.1550.

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA CVM AVGVSTINI NIPHI MEDICES COMMENTARIIS.

VONIAM & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus.

Commentarium.

Olēs Aristoteles tradere artem cognoscendi natura les hominū mores ex signis a natura insitis, pmittit proloquium, qđ est fundamentū totius artis, & est, q aīæ, q humanis corporibus insunt, non sint impassibiles a corporis motibus. ptobat ex eo quia animæ, quæ hominibus insunt, sequuntur corpora. unde dicit, Qm & animæ. s. quæ hominibus insunt, sequuntur corpora humana, igitur subaudi & ipsæ secundum seipsas, & p se non sunt impassibiles a corporis motibus. Quo uero ad uerba attinet, per animas, qđ græce est διανοίας, dianoeas, non humanas animas intelligit quo ad gradum intellectiuum secundum quem sunt e corporibus eleuatæ, sed quo ad gradus sensitiuū, uegetatiuum, motiuum, & appetitiuum fm quos e corporibus dependēt in operādo. Intellectiuas. n. animas quo ad hos gradus ubiq Aristoteles dianoeas appellat, quo uero ad gradum intellectiuū, ubiq dicit animus, hoc est intellectus. Sumit ergo p antecedente dianoeas, hoc est humanas animas quatenus sensitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ sunt seq cot pora humana atq dependere ab humanis corporibus in operādo, & dixit corpora. s. humana nō addens sana uel ægrota, ut uoluerunt platonici, ueluti narrat Galenus, qui animas sequi corpora cōcedunt, non simpliciter, sed quo ægrota sunt, aut uitio aliquo affecta. Aristoteles aūt eas sequi corpora accepit, & qdem simpliciter, ut pbauit primo de aīa. hoc ergo est añs. Verbū aūt { et } cū dicit { & ipsæ } accepit illatiue, pro ergo uel igitur, quasi dicat, qm aīæ humanæ ut sensitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ sequunt corpora humana, ab illis depēdendo in operando, igitur & ipsæ animæ secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus, sed coafficiunt motibus & affectibus, quibus naturaliter humana corpora coafficiūtur. Per motus. n. corporis naturales mores, ac affectus, quos corpora ducunt ex tēperatura intelligit, ut dicemus postea. Accepit aūt hoc ploquiū cōtra stoicos & Posidonium. Stoici. n. mores extrinsecus accedere autumant, utpote ex mortuis ipsis, quorū animæ in aliena corpora migrantes mores ferunt in corporā noua. Posidonius mores ex stellis accedere probat, & ita artis fundamentum penitus eliminarunt, quos in parte Plinius secutus libro. xi. Aristotelem desistit, contra quos Aristoteles sumit dianoeas coaffici corporis motibus, ac affectibus.

Cap. 4. *Hoc autem manifestum fit ualde in ebrietatibus, & egritudinibus. Multum. n. alteratæ uidentur animæ a corporis passionibus. Et econtrario utiq; animæ passionibus corpus compati manifestum fit & per amores, & timores, & tristitias, & delectationes.*

Commentarium.

Cum accepisset ploquium, uidelicet q aīæ non sint impassibiles a corporis motibus, & illud probasset ratione, nunc idem signo probat ex eo, quia corpore crapula, uel morbo alio laborante animæ ægre (ut inquit) spectantur. unde inquit, Hoc autem scilicet quod dictū est in proloquio, manifestum fit ualde in ebrietatibus & in egritudinibus. Et quod ualdē in hisce id pateat, probat, & inquit, Multum enim alteratæ uidentur animæ in talibus egritudinibus, & ebrietatibus, a corporis passionibus. Et ne quis putet animas alterari a corporis affectibus, & nō corpus ab animæ passionibus, inquit, Et econtrario utiq animæ corporis passionibus compati manifestum fit & per amores, anima enim amante corpus coafficitur, & p timores, & tristitias, & delectationes, his enim anima affecta corpus coaffici necesse est. Nimio enim amore nōnulli extenuantur, & macrescunt, timore uero nimio corpora pallent, immo compressione quadam, & reuocatione humorum ad intra quidam in fluxum corporis deuenerunt, & quidam, ut testantur medici, subita morte perierunt. Adhuc pter excessiuas tristitias multi Philosophi beluis similes facti sunt. Rursus propter nimias animæ uoluptates, quidam alij petiere, ut illi qui nimia lætitia affecti ob nimiam spirituum dilatationem, ipso corde depauperato, improuisa morte decesserunt. Quod autem amores metus tristitiæ & uoluptates sint animæ affectus, nemo est qui ambigat. Signoq; huic astipulatur tota medicorum cohors, nam enumerantes illi res nō naturales enumerant aīæ accidētia, monētq; ut ægroti ab his abstineant cogātur, ac si aīa illis affecta, & corpus eisdē coafficiant.

Amplius autem in natura factis magis utique quis conspiciet quod sic se habeant adinuicem & corpus & anima connaturalia, ut plurimarum adinuicem passionum causæ fiant. Nunquam enim animal factum tale est, quod formam quidem haberet alterius animalis, animam uero alterius, sed semper eiusdem & corpus, & animam, ut necessarium sit ad tale corpus consequi talem animam.

Commentarium.

Idem probat argumento sumpto ab his animalibus, quæ feminis propagatione exoriuntur, & primo proponit uim signi, & dicit, Amplius autē q anima & corpus sic connaturalia se habeant, ut plurimarum passionū adinuicem causæ fiant, magis utiq quis conspiciet in his, quæ natura hoc est feminis propagatione fiunt. hæc est uis signi. & dixit in his, quæ natura fiunt, ad differentiam proximi signi, quod accipitur ex his, quæ fiunt pter naturam, ut a morbis, & ab ebrietatibus. & dixit etiā q aīa & corpus sic connaturalia se habeant, ut innuat q aīma corpus, & corpus aīam, quo ad naturales mores atq affectus sequitur. & quidem ita consentaneę, atq connaturaliter ut plurimarum passionum causæ fiant. Exponit autem signum, & inquit, Nunquam enim animal factum est tale, quod formam hoc est speciem, dispositionem, figuram, &c. quæ corporis sunt, haberet alterius animalis, ut lupi uel canes animam, hoc est affectus, ac mores alterius, uidelicet leonis, uel ouis, sed semper eiusdem animalis & corpus, hoc est dispositionem corpoream, & animam hoc est affectus & mores. Homo enim eius animalis mores habet cuius habet corpoream dispositionem et cuius animalis corpoream dispositionem habet, eius habet mores. sumpsit enim formam pro quauis corporea dispositione, per quam possumus de moribus hominum indicare. et per animam, Aristoteles naturales mores, atq; affectus intelligit, qui animæ sunt. Quæritur hic utrum aliquod animal possit habere corpus unius animalis, & animā alterius? Et uidetur q sic. primo quidem, quoniam aliquis homo reperitur, qui habet speciem ac corpoream dispositionem canis, & tamen habet animam hominis ut dicit Capit. 8. phaūs ut. xi. libro de historia animalium. Præterea Plinius inquit octauo libro historiæ naturalis alcippe peperit elephantum, & ancilla inter initia belli marsici serpentem, & partus corpus alterius animalis habebat, & animam alterius, quoniam corpus beluę, animam humanā.

Propterea Pythagorici asseruerunt humanam animā omne corpus posse habere, & ferinum & humanū, & sic isti concedunt aliquod posse habere corpus unius & ani

main alterius animalis. Peripatetici animam suo corpori coaptarunt, ita ut nullum animal possit habere corpus unius animalis, & animã alterius sed eiusdem & corpus, & animam, quem positionem aliquando Plato secutus est. Tunc dicendum ad primum, quod cinocephali nõ homines, sed beluæ dicuntur, propter conuenientiam tamen quandam cum hoibus, homines, a uulgo appellant. Ad secũdũ dicẽdũ mõstra illa non hoies, sed beluas esse quæ generantur seminum humanorum corruptione, uelu ti uermes in intestinis, sic monstra illa in matrice.

Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma possunt considerare, & equites equos, & uenatores canes.

Commentatius.

Demum idem exemplo probat, & dicit, Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma hoc est ex corporum dispositione possunt mores & affectus naturales animaliũ considerare, et equites equos, & uenatores canes. Ex pilis enim figura corporis, colore & alijs id genus uenatores de canum bonitate præsagiunt, & æquisones de equorum præstantia ergo eadem ratione de homine idem iudicari potest. licet intersit, quia in brutis mores illi impetus sunt, in homines propensiones, atque excitamenta. In brutis. n. anima omni ex parte corpori demergitur in hominibus uero & si secundum dianoeticam partem moli ac materiæ subiaceat, secundum tamen intellectiuum; e corpore absoluitur.

Quo uero ad uerba attinet. Aristoteles per uenatores, qui græce cynegetæ dicuntur, intelligit gubernatores canum, qui dici possunt canum inspectores, ac uerbo nouo canispices, pro equites autem, qui græce hippici appellãtur, intelligit equisones, uel equorũ inspectores, qui etiam equispices dici possunt.

Quod si hæc uera sint, Semper autem hæc uera sunt, erit utique physiognomizare.

Commentarium.

His disputatis concludit, ueritatem artis physiognomiçandi & dicit, ꝙ si hæc, quæ sumpsimus ad probandũ ueritatem artis, physiognomiçandi, uera sint, erit utiq; physiognomiçare. Sed semper hæc, quæ accepimus, uera sunt ergo erit physiognomiçare. Hæc breuiter Aristoteles de physiognomiçandi arte. Circa hæc quæ Aristoteles dixit, quæritur primo utrum sit physiognomiçare? Et uidetur quod non, quoniam mores sunt humanæ animæ affectus, quorum affectuum est physiognomonia, sed humana anima non sequitur corpus, ergo nec mores, qui sunt eius affectus. Pręterea (ut scribit Aristoteles in topicis) castum naturaliter est castum secundum quid, cum ergo physiognomonia nõ sit nisi morum naturalium, qui sunt secundum quid, physiognomonia non erit scientia certa.

Præterea. Si mores consequuntur corporeas dispositiones, qui haberent consimiles corporeas dispositiones in specie, haberent mores in specie consimiles. modo omnes homines habent consimiles dispositiones in specie, & tamen non omnes habent consimiles mores in specie. Pręterea (ut Aristoteles inquit) natura non assuescit in contrarium, ut si lapis milies proijceretur sursum, semper tendet deorsum, sed mores sunt ad contrarium naturæ, ergo non sequuntur uestigiũ naturæ, & sic non erit physiognomiçare. Deinde uidetur ꝙ physiognomonia nõ sit necessaria, nam (ut Galenus argumẽtatur) studiosi nulla esset laus, eorum. n. quæ a natura sunt, neq; laus est, neque uituperatio. Præterea. Multi habent signa mala, & sunt boni, ut de Socrate & Hippocrate legit. Pręterea. Voluntas est libera, & potest in contrarium duci eius, in quo natura inclinat. Præterea si ita esset, tunc mores essent a natura, quod Aristoteles ubiq; negat fiunt enim ex frequentatis actibus. Vltimo quæritur utrum mores sequantur complexiones manifestas, & uidetur quod sic, quoniam in eorum definitione ponitur, dicitur enim ira est accensio sanguinis circa cor. ex alio uidetur quod sequantur occultam, quoniam multi natura cholerici fuerunt mansueti. Circa hæc quæsita primo uideamus an sit physiognomiçare. Quantum ad primum, qui negarũt ipsum physiognomiçare, fuerunt stoici, qui dixerunt mores extrinsecus accedere, Crisippus quidem ex corporibus mortuorũ dixit animas mores ferre in corpora noua Phrenitius autem atq; Possidonius cœlestium rerum studiosi animas mores ducere ex stellis tradiderunt. Auctores uero physiognomię fuerũt Hermes Zopyrus, Loxus, Phylemon, & Palemon. Plinius uero physiognomoniam penitus uanam, & superstitiosam putauit. Aristoteles uero, Galenus Rases, & cæteri medici physiognomoniæ multũ tribuerũt, quos Vegetius in eo lib. secutus est, quem de re militari inscripsit. Hanc partem Galenus approbauit, primo quidem argumento sumpto ab ipsis pueris, quorum alij, cum primum in lucem æduntur, timidi, alij gulosi, atq; adulteri, alij inuerecundi, alij deniq; alijs modis natura morati atque affecti exoriuntur. Quę ratio docet animas sequi corpora, & ita est physiognomizare. Secundo uero argumento idem Galenus probat sumpto a ꝑmutatiõe cõplexionis. nam ꝑmutata cõplexione; mores mutantur. cholera, enim superabundãte in cerebro in desipientiam trahimur, nigra uero in melancholiam, flegmate, in letargum. Sicq; cõplexione mutata in uarios mores mutamur. Plato etiam in Tymeo dixit corpora tanto esse prudentiora, quanto humiditatis sunt minus participantia, quo significauit animas propter corporum qualitates alterari. Idem ex mutatione ætatum Plato persuasit, siquidẽ pueri alios mores alios iuuenes, alios uiri, alios senes ducunt. Aristoteles uero libro. ii. de partibus, ex uaria sanguinis natura mores in animalibus differre scribit unde exanguia timidiora sanguinem habentibus asserit. Taurum uero & aprum iracundos & fortes, quoniam eorum sanguis feruentissimus est. Hippocrates etiam tradit mores naturales sequi naturales potentias, potentias uero complexiones. unde ex regionum diuersitate pendere ait complexionum differentiam, ex differentia uero complexionum pendere morum discrimen. Asserit. n. homines qui apud arctum sunt, habere mores syluestres. qui uero uersus boreã, mites Ad hæc dicit omnia quæ in Asia sunt meliora & mansueriora esse, & ut breuibus concludã, ex regionum differentia patet omnem morum differentiam proficisci. Hæc eadem Ptolomeus in. ij. apotelesmatum libro affirmauit, ex differentia climatum, quæ est ad ęquinoctiale Loxus physiognomus rem hanc sic probat, qđ fertur, sapit naturam sui deferentis, Anima fertur in corpore, ergo sapit naturam corporis. Signo etiam idẽ persuasit quoniam melancholici tristes sunt, & mesti, propter spirituum obscuritatem, sanguinei hilares propter spirituum claritatem. Aristoteles uero secundo libro priorum asserit nullam esse naturalem passionem, quæ uni aoime cõpetit, & non animę alterius, quin corpori insit aliqua mutatio, quæ est ut signum illius. Appellauit autem corpoream illam mutationem per quam corpus differt a corpore uelutti anima differt ab anima. Signum, ꝙ per eam passio significetur. Exposuit uero se de naturali passione, & non de accidentali, quoniam passio accidentalis aduenit nobis ex nobis, naturalis uero passio aduenit nobis ex inclinatione naturali nostrum corpus cõsequente. Geometria. n. & musica quę animę nostre inest accidẽtaliter. mutationem corpoream tanquam signum non comitar. ita uero & metus & gaudium & tristitia, & affectus naturales omnes Amplius autem & mores natura nobis insiti animæ nostræ inesse non possunt nisi aliqua mutatione facta in corpore, ut illorum signo. Hinc patet fieri posse, ut animi affectus ac naturales motus ex signis, q̃ corporibus insunt a natura, cognoscantur. quod græco uerbo physiognomiçare dicitur, et quoniam Plinius has causas ignorauit, ideo dixit ipsum physiognomiçare esse nihil.

Cap. t. 3. & 4.

hil. Deinde uideodum est, de necessitate physiogoomoniæ, an ex signis naturæ necessario licet significare affectus atq; mores animę. Pro dilucidatione primo accipiamus omnibus animalibus esse cõmune agere uel pati ab inclinatione naturali, uerum hæc naturalis inclinatio in brutis impetus, in hominibus autem propensio dicitur. in cholerico inclinatio est ad iram, in melancholico ad merum in sanguineo ad iocũditatem, in flegmatico ad segnitiem. Inclinationes ergo istæ in animalibus rõne participantibus propensiones, in brutis autem impetus dicuntur in hominibus morum atq; affectuum semina, quoniã ratione regulari possunt. in brutis uero mores & affectus, quoniam sensibus & appetitu uiuunt. Secundo accipiamus, ꝙ aliquid dici põt tale, aut actu aut naturali põt tale aut actu aut naturali aptitudine, ęstas qdẽ naturali aptitudine, calida est, contingit aliquando actu esse frigidã. austrinus naturali aptitudine siccus est, actu esse põt humidus. His acceptis, patet physiognomoniam esse sciam necessariam, quo per ipsam ꝑdicimus aptitudines naturales ad affectus uel mores. quo uero prędicimus per ipsam affectus uel mores actuales, nec est scientia necessaria, nec firma, uerum quia homines plerunq; uiuunt sensu, & nõ nisi sapientes uiuunt ratione, iõ physiognomonia est sciẽtia prædicendi mores actuales, & affectus, ut in pluribus quoniam plures appetitu & sensu uiuunt, q̃ ratione. hanc ob causam Bias prienęus dictitabat plures esse malos q̃ bonos, quoniam plures appetitu quam ratione mouentur. Aristoteles etiam dixit a medio pluribus modis delinqui, accedere uero non nisi uno modo. Patet ergo ex signis nature necessario posse prædici naturales mores, ac aptitudines. actuales uero pro maiori parte. Post hæc uideamus an mores naturales ac affectus, qui animæ insunt, sequantur complexionem elementariam, an cœlestẽ, an quam? Empedocles Agrigentinus dixit mores seq nõ tantum cõplexiones elementarias, immo animas esse harmonias elementarias. Sunt aũt nobis signo definitiones affectuum, quæ non sine complexione habẽtur, ut ira est sanguinis accensio, mansuetudo sanguinis tepescentia, audacia sanguinis ad exteriora diffusio, timor sangoinis infrigidatio, simili ratione & cęteri affectus describuntur.

Hermes uero (ut eius sequaces tradiderunt) mores sectari proprietates dixit, quandoquidem aliquando uidemus cholericos mites, sanguineos auaros, quę fieri nõ possunt a qualitate. uidelicet calido frigido & id genus, ergo a proprietate, quæ nec est caliditas, nec frigiditas, nec aliqua harum. Medici uero, ut Galenus & alij dixerũt mores aliquando sectari qualitates elementarias hoc est calidũ, frigidum, humidum & siccũ, uel harum temperationem, quam græci crasim appellãt, nostri medici accommodato uerbo, & nouo complexionem. Aliquando sectari proprietates, quas (nescio qua ratione) appellant complexiones sequentes materiam. Experientia enim docet nonnullos sanguineos, qui ratione habita ad elementariam complexionem, deberent esse liberales, & tñ ob proprietatem sunt auari, & illiberales. Hinc duo esse signorum genera
Lib. ij. de cõplexiõe Galenus scribit, aliqua quæ a qualitate elementaria sumpta animi affectiones significãt, ut thoracis pilositas, quę iracundiæ est iudicium, & hoc quia significat cor calidũ Quædam a proprietate, ut capitis in dextrum declinatio quę signum est cynedi, non quidem quia calida, aut frigida, sed ex proprietate colligit. Peripatetici uero (ut Aristote. secundo libro priorum) supponit nulla homini inesse aliquam affectionem, aut aliquẽ morem a natura, quin illum in corpore comitetur signum per quod illa passio aut mos possit significari. Vnde uero exoriatur huiusmodi signum utrum ex elemeotari qualitate, uel complexione, an ex proprietate, ad physiognomicum non attinet disputare, satis enim est ipsi accipere nullam nobis propriã affectiooem, aut morem posse inesse, quin illum in corpore comitetur signum, per quod illa significari possit, nam siue signum illud exoriatur ab elementaria, siue a proprietaria temperatione, propositum physiognomicũ non destruit. Quæres an passio sit causa signi, an contra signum causa passionis. Et dicẽdum ꝙ nec passio signi, nec signũ passionis causa est, sed sunt duo accidentia sese comitantia, quorum alterum anime, alterũ corpori inest, uerbi causa extrema habere magna, & esse liberale, liberalitas animæ, extrema uero magna habere corpori insunt, & tamẽ sunt sese comitantia. quid autem signum sit, postea dicemus, quid etiam sit proprietas, a physicis perquirat. per hæc delentur omnes obiectiones. Prima quidem, quoniam licet anima quo ad intellectum sit e corpore eleuata, quo ad dianoeticũ est a corpore comprehensa. Secũda etiam, quoniam licet casum secundum naturam, sit casum secundum quid. respectu actus, tamen respectu aptitudinis est simpliciter rale. Tertia quoq;, quoniam licet aspectus non differant specie essentiali, differunt specie accidentali, & sic mores differunt. Sufficit enim pro differẽtia morum accidentalis differentia aspectuum. Quarta etiam deletur, quoniã licet natura priuata cognitione nõ possit ad contrarium assuescere, natura tamen cognitiua potest. Delentur etiam rationes alterius quæsiti. Prima quidem ꝙ laus sit propter habitum, & nõ propter naturã. habitus enim ex actibus, potentia & natura ex principijs generationis exoriunt. Secunda uero ꝙ physiognomia est contingens ratione habita ad actum & ad habitum, non ratione habita ad naturam. Tertia etiam, qm̃ mos pro aptitudine nobis inest a natura, pro habitu inest a nobis. De tertio quęsito patuit dilucidatio. Hæc de proemio Libri.

Progenerati igitur physiognomones secundum tres modos enituntur physiognomizare, unusquisque ad unum.

Commentarium. Hactenus de proemio in quo de necessitate physiogoomoniæ egit, nunc accedit ad narrationem. In qua primo uult narrare modos, quibus prędecessores physiognomiçarunt. Secundo eligit modum conuenientiorẽ. Et tertio accedit ad physiognomiçandum. De primo inquit. Progeniti igitur physiognomooes secundũ tres modos enituntur physiognomiçare, & unusquisque illorum physiognomiçantium respiciebat ad unum, tanquam ad sedẽ syllogismi physiognomici, e quo syllogismus physiognomicus conficiebatur. Quo quidem ad rem attinet differt sedes seu locus physiognomiçandi, & syllogismus physiognomicus. Locus quidem est id, e quo accipitur propositio syllogistica, uel ad quod respicit syllogiçans. Syllogismus uero accipit signum ut medium & infert passionem. uerbi causa, habere extrema magna est medium, per quod infertur liberalitas, leo est animal, e quo sumitur signum. Ex eo enim quia leo habet extrema magna, & est liberale, syllogismus est, quicunq; habet extrema magna est liberalis. Socrates habet extrema magna. ergo est liberalis. Quare uult ꝙ antiqui tribus modis physiognomiçarunt, & unusquisq; respexit ad unum tanquã ad sedem, e qua propositio syllogistica colligitur. Quo uero ad uerba attinet, ille qui physiognomiçat, græce dicitur physiognomon, placet ergo mihi nouo nomine appellare uultispectorem, & ipsum physiognomiçare, uultispicere, nam uultus superficies est, quæ cernitur, a uoluendo dictus. Non enim pro facie tantum, sed pro omni superficie, q̃ apparet, accipitur, uel uultus dicitur a uolo uis, nam ut a colo cultus, sic a uolo uultus deducitur. Proprie autem significat uoluntatem hominis, quæ pro motu animi in facie, aut superficie ostenditur. non ergo ab ratiooe uultispicere accepimus pro physiognomiçare.

Nam alij quidam ex generibus animalium physiognomi=

xant, ponentes secundum unumquodque genus, figuram quandam animalis, & animam: Alij autem et in talibus corpus quoddam. Deinde simile corpus habenti, & animam similem inesse putabant.

Commentatium. Nunc exponit illos modos, & primo eum modum, quem Platoni attribuunt, & dicit. Nam alij quidem locum accipieotes ex generibus animalium, ex illis physiognomiçant, & syllogismum physiognomicum conficiunt. & hoc dupliciter, nam alij sunt ponentes secundum unumquodque genus animalium figuram quandam animalis illi generi propriam & animam, hoc est & passionem propriam. Et intelligit per figuram, quæ græce est idos, dispositionem quandam corpoream illi propriam non simpliciter, sed quæ competit omni, & semper ut Aristoteles inquit secundo libro priorum. & per animam etiam, quæ græce est dianoea, intelligit passionem animæ, siue illa sit naturalis animæ mos, siue affectus. Exemplum ueluti si leonibus insit fortitudo hoc est animositas, necesse est signum aliquod illi inesse, ut magnas summitates habere, ut thorax, & armos generi ergo leonum corporea figura inest ut magnas habere summitates Competit enim oibus, & semper, & ioest esse forte, & animosum, quoniam omnibus & semper. Ab hoc ergo loco accipitur propositio. uidelicet omne habens summitates magnas est animosum. Tunc potest syllogismus fieri, sed Plato habet summitates magnas. ergo est animosus, & fortis. Hic est primus modus primæ methodi, quē Platoni attribuūt, quenq; Aristoteles approbauit secundo libro priorum. Deinde dat secundum modum in eadem methodo, & dicit. Alij autem & in talibus animalibus etant ponentes corpus quoddam illis omnibus proprium, deinde putabant inesse similem animā ac affectio nem omni illi, qui simile corpus haberet. uerbi causa, leonibus aptabat corpus, quod esset summitates habens magnas duripilum, fuluum, & animam omnibus etiam fortem. Isti enim describebant passim omnes partes, deinde per omnia membra discurrendo totum corpus colligebāt & illi dabant propriam animam pprio affectu constitutam, quibus collectis putabant omne corpus ei simile uel in toto uel in parte habere affectum similem uel in toto uel in parte. Simili ratione & in aliis aīalibus faciunt, dan do cani corpus propriū, & eius aīam pp̄riā, uidelicet cō tumeliosam. oui uero mansuetū esse, & sic in cęteris ureтque horum modorum fundatur in uerbo Platonis animæ dantur secundum merita materiæ. Leo enim talem habet animam, quia in eius materia tale pręcessit meritum, hoc est mistio. Prima itaq; methodus diuiditur in duos modos, primus quidem locum accipit a certo signo, quod aliquid corpus est. Secundus uero locum accipit a toto corpore. primus modus enim putat cui inest signum illud, eidem inesse affectionem, quæ illud signum comitatur. Secundus putat cui inest tale corpus, aut secundum totum aut secundum partem, et inest talem animam. Hęc de primo modo.

Nonnulli uero alij hoc quidem faciebant, non tamen ex omnibus animalibus experiebantur. Sed ex ipso hominum genere distinguentes secundum gentes quæcunq; differunt secundū usum & mores, ut egyptij, & Thraces, & Scythe, similiter lectionem signorum faciebant.

Commentarium. Hic est secundus modus, quem trogus intentauit, uidetur autem hic modus cū primo satis conuenire, q̄tum ad formam, licet differat quantum ad materiā, q̄m primus modus locum accipit ab animalibus, secundus modus ab hominibus unius regionis argumentando mores hominū alterius regionis. tamen quo ad formam conueniunt, q̄m hominibus certæ regionis statuit aut figurā, aut corpus propriū, & illis aīam propriam, deinde argumētatur p̄positionem cui inest figura uel corpus tale, et inest anima talis. Supponit aūt hic modus q̄ quemadmodum regiones non sunt similes, sic nec hominū mores, nam (ut Maternus inquit) Nam Scythe crudeles sunt. Itali regali nobilitate præfulgidi. Galli stolidi & inconsulti, Græci leues. Afri subdoli. Syri auari. Siculi acuti. Asiani uenerei, ac semp uoluptatibus occupati. Hispani elata iactantiæ animositate præpositi. Egyptij sapientes, Babylonij prudentes. Differūt etiam figura & corpore ut Maternus lōgis uerbis exponit. quare poterimus physiognomiçare in uno homine p similitudinem ad exterum, sicuti & per similitudinem ad brutū. Quo quidem ad uerba attinet, aīa duette, q̄ alia est cōplexio forme, ut est forma, & alia forme, ut est hic forma. Cōplexio quidē, quā meret formā humana ut forma humana, est illa, q̄ resultat ex actione, & reactione qualitatū primarū, ad talē factionis modum, cum quo stare possit forma humana, & nulla alia alterius speciei, ut neq; equi, neq; bouis, neq; cuiusuis alterius animalis, & hæc cōplexio a medicis formalis appellaī, q̄ sit forme, ut forma specifica est. cōplexio uero, quā meretur forma ut talis forma, cōplexio est, quā habet ex climate eo, in quo ipsa est. Cum. n. elementa aittute signo tum celestiū, & stellarū aliter disponārur in. 1 altet in. 2. aliter in. 3. climate, ita ex eis alia atq; alia resultat cōplexio, quę est conueniens forme illius climatis, & nō alterius. Horum ergo cōplexiones specie differunt, nō q̄dem penes formas sed penes materias. p̄pea cōplexio quę est formæ, ut talis forma materialis dicitur, quæ est formæ f̄m speciem, formalis appellatur. Quia igitur horū complexiones differūt p̄p regionū d̄riam, iō uultus sp̄es & affectus & mores naturales enatrant. uñ inqūit. Nōnulli uero alij hoc idem faciebant, non tñ ex oibus aīalibus expetiebant, sed ex ipso hominū genere distiguentes f̄m gentes, quæ differunt secūdum usus, & mores, ut egyptij & Thraces, & Scythæ. Isti io q̄ sic distinguētes f̄m geotes similiter electionē signorum faciebant, similiter dico, ut priores qui physiognomiçabant f̄m animalia. uerum qui f̄m gētes uultispiciunt, certius uultispiciunt q̄ qui f̄m animalia. primo quia conuenientia secundum animalia eiusdem speciei uerior est. secūdo quia similitudo inter hos facilius pęcipitur, ueluti cuius inter hoīes eusdē familiæ similitudo cetnit. tertio q̄a inter eos est formalū, cōplexionū conueoiētia, & ita affectionū affinitas. Hęc de scdo mō.

Quidam aūt ex apparentibus moribus, quali dispositione sequatur unusquisq; mos iracundum, timidum, coeuntē & aliarum passionum unamquanq;.

Commentarium. Hic ponitur tertius modus uultispiciendi, & accipitur ab apparentibus moribus, & ut me dice loquar, accipitur a qualitate mutata. per appatētē. n. morem intelligit qualitatem mutatam, qua quis in exercēdo affectum uel morem se mutat ac prefigurat. Alia enim qualitate se præfigurat ac mutatur iracundus cū irascitur, alia timidus, cū timescit, alia libidinosus, cum coeat, tot. n. sunt qualitates mutatæ, q̄bus hoīes mutanē, quot affectiones, aut mores, cū patiuntur aut afficiunē. Phylon ergo lacedęmonius p̄ mores apparentes uultispiciebat, uñ sicut Plato & Pythagoras ad brutum, Trogus ad hominē referebant, ita Phylon ad mores apparentes hoc est ad qualitates mutatos, quibus se p̄efigurabat patiēs, retulit. uerbi causa, si quis natura oculos sursum ductos habet, is natura libidinosus est, Refertur. n ad appatentem morem, quoniam moriens & coiens ut Aristote. inquit libro problematum, sursum ducit oculos. Præterea. Si q̄s natura pallidus est, is est timidus refertur enim ad apparentem morem, qui. n. timescit, pallescit. unde dicit. Quidā autem physiognomiçāt ex apparentibus moribus, quali dispositione ac apparatu unusquisq;

unusquisque mos iracundum timidũ, coeuntem, & aliarũ passionum unamquãq; sequatur, uerbi causa, ira iracundum, timor timidum, coitus, libidinosum atq; aliarum passioonum quauis unusquisq; mos sequatur; & sic ꝑ morem apparentem intelligit qualitatem, qua corpus se mutat, cum actum affectionis exercet, Qui enim dispositionem hanc naturam habet is natura ea passione afficitur, qua passionem exercens se præfigurat.

Est autem per omnes hos modos physiognomizare, & adhuc per alios, & electionem signorum dissimiliter fieri.

Commentarium.

Epilogat modos fere oẽs, quibus antiqui physiognomiçarunt, & dicit. Est autem ꝑ omnes hos modos physiognomiçare, & adhuc per alios, ultra hos, quos narrauimus, & etiam, .z. est signorũ electionẽ dissimiliter hoc est loco a contrario fieri. Dico loco a contrario, qm̃, ut si pilorum durities fortitudinem, mollities timorẽ significat, & dixit. Er adhuc per alios, qm̃ alij physiognomiçarunt per syllogismum, ut densiras pilorũ in pectore irã significat qm̃ calorẽ cordis & spirituũ denuntiat, qui ire causa est. Alij per manuum inspectionem (ut chyromãtici) ij.n. per incisuras uole mores adnotarunt. Alij ꝑ pulsus, & excrementa, & cętera signa, qbus medici utunt. Cum.n. medici pulsum inueniunt spissum, iracũdum eũ rarũ, mansuetum significant. Alij ꝑ signa cœlestia, ut astrooomi. Alij ꝑ habitationes regionum, ot q in Africa subdoli, qui in Græcia leues. Alij ꝑ inspectionẽ ætatum, ut.ij.lib. rhetoricorum docet Aristo. quo pacto pedagogi physiognomiçant. Vltimo aliqui ex progenie mores coniectant, ex gentilicio.n. magna morum pars contrahitur ut in erhicis, ideo dixit Aristo. & adhuc & ꝑ alios modos, qm̃ non taotum illis tribus uultisp exerunt, sed alijs multis.

Qui igitur secundum mores solum physiognomizant, Vtique primo quidem q aliqui non idem ipsi existentes, mores qui sunt in facie, eosdem habent: ut fortis, & inuerecundus eosdem habent, secundum animas plurimum differentes.

Commentarium.

Cũ narrauit hos modos physiognomiçandi, in parte ista examinar illos & primo obijcit contra terriũ modũ & ostendit ꝙ aliqui eadẽ qualirare mutate afficiunt in facie, q differunt aĩa multum, ut fortis & inuerecundus, uterq;.n. in facie eadẽ qualitate afficitur, & tñ aĩa differt siquidem fortis animã fortem haber, inuerecundus inuerecundũ, quę mulrum differunt, unde inquit. Qui igit ẽm supapparentes mores solũ physiognomiçant, subaudi errant, primo qdem ꝙ aliq non idẽ ipsi existentes in moribus aĩæ mores apparẽtes q sunt in facie, eosdẽ hñt, ut fortis, & inuerecũdus, mores supapparẽtes ĩ facie, eosdẽ hñt ẽm aĩas plurimũ differentes sunt. Quo quidẽ ad uerba attinet, animaduerte ꝙ fortis, & inuerecundus faciem habent immutabilem. Non.n. fortis timet, nec inuerecũdus pudorem patitur, ideo in superapparenti more conueniũt quoniam uterq; immutabilem faciẽ habet, & dixit solũ, qm̃ licet ab apparenti more solum, non physiognomiçãdum est, cum alijs signis possumus physiognomiçare.

Secundo uero, quoniam secundum tempora quædam mores non eosdem, sed aliorum habent. Et.n. tristibus, existentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere eius, qui est hilaris, & econtrario hilarem cõtristari, quare mos, qui est in facie, permutatur.

Commentarium.

Secũdo obijcit, nam põt aliqs natura tristis, interdum uitã beatã ducere, q tunc hilaris morem io facie subibit, quo in tpe uultispex eũ natura hilarẽ cõiectabit, & tamẽ a natura, cognitiõ eq; is tristis est. Cõtra etiã fieri põt nã ex genitura hilarẽ, contingit interdũ uitã tristẽ ducere. q tũc tristi idole uestieẽ, & sic eũ natura tristẽ idẽ ĩspector censebit, qui tñ natura hilaris est. Cũ ergo mos cõspicuus alternet, per ipsum oon bene cõiectabit, & hoc est quod in sactis legitur. Nolite hominem iudicare ẽm faciem.

Adhuc cum his, de paucis utique apparentibus signum accipiet.

Commentarium.

Tertio obijcit, & dupliciter legitur uno mõ sic. Adhuc cũ his moribus supapparentibus de paucis utiq; affectibus physiognomõ sigoũ accipiet. qm̃ nõ nisi de his affectibus, quorũ mutario appet extrinsecus. aũt sic, Adhuc cũ his rõnibus, q̃ tacte sunt, de paucis hoc est ex paucis supapparẽtibus moribus utiq; physiognomõ signum accipiet ad inferendum affectũ, qm̃ non omnis affectus habet morem supapparentem, Sõnolentia.n. de qua physiognomõ physiognomiçat, non haber in facie morẽ supapparentẽ, & de multis alijs dari potest instantia, de quibus physiognomiçat, quorum oon est superapparens mos.

Qui autem ex feris physiognomizant, nec recte electionem faciunt. Nõ enim est utiq; dicere pertranseuntem formã uniuscuiusq; animalium, q qui similis huic corpore erit, & anima similis erit.

Commentarium.

Obijcit nũc contra primũ & scd̃m modũ insimul, & prio ꝑponit uim argomẽti, & dicit. Qui aũt ex feris physiognomiçanr, nec recte electionem signorum faciunt cuius causam affert, & inquit. Non.n. utiq; pertranseuntem formã uoiuscuiusq; animaliũ est dicere, & argumẽtari ꝙ q huic corpore siĩis erir, & aĩa siĩis erit, & ꝑ formã uniuscuiusq; aĩalium intelligit, signũ corporeũ totale aut partiale. mõ nõ ualet argumentum hæc aĩalia sunt corpore similia, ergo affectu, & sic modi illi nõ uidenẽ necessarij.

Primo quidem, nam (ut simplicitter sic dicatur) similem bestiæ hominem nullus utique inueniet. Sed in aliquo quidem assimilantem.

Commentarium.

Cum ꝑposuit uim argumẽti, nũc exequiẽ, ubi aĩaduersiooe dignũ ꝙ dupliciter (ut dictũ est) ex siĩi corpore põt argui similis affectus aut ex simili corpore io toto, aut ex siĩi corpore in parte. prio ergo refellir primũ modũ, & dicit. Primo qdẽ, nam, ut simplr̃ sic dicatur, hominẽ oioo similẽ in toto ipsi bestiæ nullus utiq; inueniet, sed io aliquo qdẽ assimilãtem, ergo non potest argui a simili corpore in toto, similis affectus io toto, & sic primus modus nullus est. & ut dico de bestia, ita dicendũ est de hoĩe alienigena, nõ.n. põr alienigena in toro effici similis alteri hoĩ.

Adhuc cum his animalia, pauca quidem propria habent signa, plura autem communia. Quare si utiq; similis quispiam sit, non secundum proprium, sed secundum commune, cur potius iste leoni quam ceruo similior dicatur. Merito.n. decet propria signa proprium quid significare. Communia autem, commune. Communia igitur signa nihil utiq; manifestabunt physiognomizanti.

Commentarium.

Cũ refutasset primũ modũ nunc refutat scd̃m, & ostendit ꝙ nec a corpore simili in parte licer argui simile io anima, & argumentatur sic, si a corpore simili in aliquo licet argui simile in anima oporteret ut signũ illud acceptũ a corpore simili in parre, esset propriũ saltem, qd̃ competit oĩ, & semper, ut postea diceẽ. At signa ꝑpria, q̃ accipiuntur a simili corpore in parre, plura aũt communia. Et propterea cõcludit, quare si utiq; similis quispiam sit, nõ ẽm propriũ, sed ẽm cõe, cur potius iste leooi q̃ ceruo iste iste dicatur, per quæ cõcludit, ꝙ cõia signa nihil proprij manifestabunt ipsi physiognomiçanti. Non ergo licet argui a simili corpore in parte ad simile in anima, & tota ratio est, quoniam hoc nõ nisi per propria signa fieri põt, q̃ uel oulla, uel pauca sunt. Quo quidem ad uerba attinet,

animaduersiooe dignum pet communia signa non posse proprium animæ affectũ deduci, nisi illa plura sint, ex quibus unum proprium signum reddatur, de quo inferius.

Si autem aliquis propria uniuscuiusque ferarum elegerit, non utique poterit assignare, cuius sunt hæc signa. Merito enim proprij. Proprium autem nullius eorum animalium ex quibus physiognomizamus, in anima habebit utiq; accipere. Neq; enim forte solum leo est, sed etiam alia multa neq; timidũ lepus, sed & alia infinita.

Commentarius.

Cum probauit, quod per communia signa quæ accipiuntũa corpore simili, in parre physiognomiçare nõ possumus, nunc probat quod nec per propria, quæ comperunt omni soli, & semper, quoniam ex quo sunt propria qnarto modo, nulli alteri competere possunt, nisi illi, cuius sunt propria. Præterea, nõ dantur affectus proprij quarto modo, ergo nec signa propria quarto modo, unde inquit. Si autem aliquis signa propria, scilicet quatro modo accipiendo proprium, uniuscuiusque ferarum elegerit, non utique poterir assignare, cuius sunt hæc signa, nisi eius, cuius sunt, quoniam soli comperunt, nam merito proprij sunt effectus significatiua, quo sunt propria quatro mõ. Qđ uero nullius alteri⁹ esse possint, nisi eius, cui⁹ sunt, probar & inquit. Proprium aurem nullius animalium in anima habebir quis accipere, quibus physiognomamus. & accepir autèm pro enim, ut sępe accepit alibi, ut Philoponus notauir libro de generatione, quasi dicat, dico ꝙ nullum signum proprium potest esse, quoniam nullus affectus proprius est. Melius autẽ legitur textus, ut sint duæ rationes, quarum prima est, quod non possumus physiognomiçare per propria signa quarto modo, quæ accipiũtur a corpore simili in parte, quoniam ex quo sunt quarto modo propria, nullius alterius esse possunt, secundo quoniam si sint signa propria, erunt, quoniam sunt animaliũ affectus proprij quarro modo, modo hoc reprobat, & inquir. Proprium autem, scilicet affectum nullius animaliũ quis accipere habebir eorum, ex quibus physiognomiçamus, quoniam neq; leo solum est forte, sed etiam alia multa animalia, neq; timidum lepus, sed eriam alia infinira, & tunc uerbum autem aduersatiue legatur (ut iacet) & est melius.

Si ergo neque communia signa eligenti manifestũ fit, neque etiam propria, non utique erit secundum unumquodq; animalium aspicere.

Commentarium.

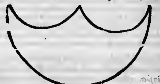
Epilogar rationem uniuersam, & dicit. Si ergo neque communia signa eligenti, nec etiam propria eligenti manifestus fit aliquis affectus animæ, non urique erit secundum unumquodque animalium aspicere. & sic ex simili corpore, non possumus simile in anima arguere, patet ergo ex animalibus hoc pacto ab eis signa accipiendo non esse physiognomiçandum.

Sed ex animalibus electionem faciendum, eandem passionem patientibus. Vt si fortis quidem signa quis inspiciat, fortia animalia in unum accipientem oportet perscrutari quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli acciduunt.

Commentarium.

His modis reprobans, assignar uerum modum, quem secundo libro priorum docuit, & supponir quod signum per quod debemus physioguomiçare ex feris, deber competere omnibus illis feris, & non solis, & debet conuerti cum affectu, ita ut quibuscunque comprtir signum, his & affectus competat, & quibus affectus, his & sigoum, uerbi causa, animositas siue fortitudo omnibus leonibus competit, & non solis, & habere extrema magna. uidelicet pectus, & humeros, eriam omnibus leonibus competit, & non solis, & quibuscunque competit habere extrema magna, his competit animositas, siue fortirudo, & cõrra etiam, tunc cum signum conuertitur cũ passiooe hoc pacto, & compecir omnibus feris, quæ subeunt eandẽ passionem, syllogismus erit, qoibus competit signum illud, ut habere extrema magna, his competit passio. uidelicet forritudo. hoc ergo docer, sed ex animalibus, ꝗ patiunt eandem passionem faciendum est signi electionem. ut si quis inspiciar signa hominis fortis, oportet ipsum accipiẽtem omnia animalia fortia in unum, perscrutari quæ passiones his quidrm omnibus insunr, & nulli aliorum accidunt, & in quo signo omnia illa conueniunt, & tunc illud signum erit illius passionis, ita, ur quibuscunque signum inrrit, eis & passio, & econrrario. Et tunc per rale signum ex ralibus feris acceptum cõficierur syllogismus physiognomicus hoc pacto, quiconque habet extrema magna, est fortis. socrates habet extrema magna, ergo socrates est fortis. Maior accipitur ab his omnibus animalibus, quæ forria sunr, nam omnia habenr exrrema magna, & nulla sunt, quæ exrrema magna habeant, quio sint fortia.

Forris habens extrema magna Socra.

Si enim sic aliquis elegerit, quod eadem sint signa fortitudinis præiudicatis animalibus, & non solum fortitudinis, quæ est communis passio earum, quæ sunt secundum animam, sed etiam alterius cuiusdam. Sic utique dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius signa sint.

Commentarium.

Remouet unum dubium, qunniam aliquod signum potest stare cum duabus passionibus, ideo quæritur utrũ illud signum sit physiogoomicum. Responder & dicit. Si enim sic aliquis elegerit signa, ꝙ eadem signa commuoia sinr fortitudinis, & non solum fortitudinis, quæ est communis passio earum passionum, quę sunt secundũ animam, sed etiam cuiusdam alterius, uidelicet liberalitaris, uel impudentiæ, hæc signa nõ sunt accipienda, sunr enim communia, & non propria, nam, ur inquit. Sic dubirabit urrum fortirudinis, aut alterius signa sint communia ergo signa, quæ multarum passionum sunt, posterganda sunt.

Sed oportet & ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus in anima passionem communem aliam, cuius signa utiq; respiciat

Pet hæc uerba soluit quoddam dubium pettractatum secundo priorum. Ibi enim quæsitum est, si totum genus habet duas proprias affectiones, ut fortitudinem & liberalitatem, & habeat duo signa, quo nam modo cognoscemus quale signum sit liberalitatis, & quale fortitudinis. uerbi causa, leo habet fortitudinem & habet liberalitatẽ, est enim

est enim præde communicatiuum,& etiam habet duo si gna,ut summitates magnas,& frontem eleuatam, ideo dubium est,an magnæ summitates sint signum fortitudinis, & frons eleuata liberalitatis,an contra,frons uidelicet cle uata fortitudinis,summitates magnæ liberalitatis. Respondit ibi Aristoteles quod ex alijs animalibus fortibus uel liberalibus hæc differentia est colligenda. Si.n. in fortibus,ut tauris apris & equis fortibus inueniunt summitates magnæ,& non frons eleuata,& in animalibus præde communicatiuis reperitur frons eleuata,& non extrema magna,Scimus quod habere summitates magnas est signum fortitudinis,& habere frontem eleuatam est signum liberalitatis.nam quibus frons est eleuata,hæc liberalia sunt,quibus uero extrema magna,fortia uidentur,& non econtrario.& hoc inquit,ut mihi uidetur,sed oportet ex pluribus eligi animalibus,quæ non habent passionem aliam in anima prerer illam,cuius signa utriq; respicit physiognomon. Si enim habet frontem eleuatam,& est animal illud liberale,& nullam aliam passionem,aut signum habet, scimus quod frons eleuata est signum liberalitatis,& si habet extrema magna,& est forte,& nullam aliam affectionem, aut signum habet,scimus quod extrema magna sunt signum fortitudinis. Animaduerte tamen quod per hunc modum duplici ter physiognomiçare possumus,aut inuentione nostra, aut inuentis aliorum.Aristo.ergo hoc, & secundo priorum do cuit loca,e quibus inuenitur medium in syllogismo physiognomico,ubi non præcessissent aliorum inuenta.ubi ue ro aliorum inuenta præcesserunt,illa accipere possumus in syllogismis longe facilius, & sic per aliorum inuenta Aristote.processit in hoc libro pro maiore parte. Sed magna quæstio est quoniam signum conuerti cum passione naturali inueniri non pot.nisi discurrendo per oia animalia quibus inest illa passio,& etiam illud signum. Modo sic uidetur petitio principij,supponitur enim passionem inesse ei,de quo per signum probatur. Huic quæstioni licet Albertus,& Culuerbinus multa dicunt non inutilia,ego tamen dicerem Aristotelem physiognomiam docuisse de homine per signum. Signum autem sumit ab alijs animalibus ab homine,modo satis est,ut signum illud competat omnibus animalibus alijs ab homine, & non detur instantia de aliquo alio ab homine. Concludimus.n. hominem animosum esse,quod extrema magna habeat.scimus.n.omne magna extrema habens esse forte,quoniam omne animal aliud ab homine habens extrema magna est forte,& non est instantia in aliquo,& hoc sufficit ad probandum illam passionem de homine.Propositio n.uniuersalis est,quoniam non da tur instantia in aliquo preter quam in eo,de quo est quæstio ut patet secundo topico. Præterea quæritur utrum passio sit causa signi uel signum causa passionis dicendum quod nec passio signi,nec signum passionis causa sit,sed sunt duo accidentia propria,quæ insunt per se subiecto, ut risibile & disciplinabile sunt propria accidentia hois,quorum alte rum per alterum de homine potest demonstrari. Hæc Aristoteles de regula physiognomiçandi tradit hoc.&.ij. libro priorum.ipse tamen physiognomiçat pro maiore par te per aliorum inuenta.

Quæcunq; igitur signorum mansiua sunt, mansiui etiam aliquid significant, quæcunq; autem aduenientia, & discedentia, & deficientia sunt, quo nam modo signa uera erunt eius,quod manet in anima? Si enim mansiuum, adueniens & deficiens signum quis suscipiet, contingeret utique ipsum quidem uerum esse, non bene conueniens utique erit, non assequens semper rē.

Commentarium.

Ex dictis infert,qualia signa esse debent,quibus physiognomon utitur,& uult quod debeat esse mansiua,dico mansiua ab ortu usq; ad mortem.hoc propterea probatur, quo niam hæc signa sunt propria,quæ omnibus & semper competunt,& sic sunt coęua uitæ. Cetera uero signa,ut colo res faciei,capillorum,& id genus quorum alia ad sunt,& abeunt,alia procedunt deficiendo, physiognomico non conueniunt,unde inquit.Quæcunq; igitur signorum mansiua sunt,& inseparabilia,mansiui etiam aliquid in aia significant. Significant.n.affectum in anima permanentem usq; ad finem uitæ,quęcunq; autem aduenientia de nouo,ut pote a causa externa,ut ab egritudine, aut a uulnere, ut oculorum cæcitas,& tortura faciei & id genus,& discedentia,ut ea quæ congenita quidem sunt,non tamen perdurant,pcedente ætate delentur omnino,ut capillorum colores,& id genus.Et deficientia sunt, ut quæ perdurant quidem,& congenita sunt, non tamen perdurant in eadem dispositione,sed deficiendo procedunt usq; ad finem uitæ,ut staturæ erectio, hæc inquam signa sic mutabilia quo nam modo uera erunt eius affectus,qui manet in anima usq ad finem uitæ quasi dicat esse non possunt uera, & per se signa affectus pduraturi in aia. nam,ut inqt. Si aduenientes & deficiens, & discedens signum quis suscipiat,tanquam mansiuum,& pro mansiuo,contingeret quidem ipsum per accidens uerum esse,non tamen conueniens physiognomico uti; erit,non assequens semper rem,ut rubedo faciei,quæ de nouo accidit,potest esse signum uerecundię,non tamen est signum per se & proprium physiognomico,quoniam est aduentitium,& transiens.Ex his sequitur quod qualitas mu tata,quæ fuit tertius modus physiognomiçandi,nisi mansiua sit & uitę coęua,non potest esse conueniens signum ad physiognomiçandum,per quæ datur intelligi, quod omnia signa siue communia,siue propria quibus physiognomon utitur debent esse mansiua & usq; ad finem uitæ perduratura,quoniam debent semper inesse.nam licet signa permutabilia per accidens possint affectum in anima significare,per se autem non sunt signa. Sed quæ res nonne cicatrix relicta ex uulnere facto in arteria uenali est signum nouum & tamen significat sterilitatem,ergo per ipsum possumus physiognomiçare. Præterea.Pithagoras physiognomiçabat pueros,quorum signa non sunt mansiua. Dicendum quod cum arteria inciditur,& cicatricem patitur,re uera qui illam patitur,non generat amplius,ut medici tradunt,tamen sterilitas non est animæ affectus, de quo est physiognomonia,ut postea dicetur.Pithagoras etiam si de pueris physiognomiçabat,non per signa physiognomiçabat,quæ deficiunt,sed quę durant totam uitam.

Quæcunq; autē passiones ingenitæ animæ,nullatenus permutant signa, quæ sunt in corpore. quibus utitur physiognomon, non erunt tales conuenientes huic arti,ut quæ sunt circa opiniones & scientias. Medicum.n. aut citharistam nō contingit cognoscere, neq; etiam mathematicum, quoniam disciplina nullum signorū permutat, eorū, quibus utitur physiognomō.

Commentarium.

Eligit nunc passiões aīe,de quibus est physiognomonia cū.n.elegisset signa,nūc passiones eligit.Vbi considerandum,ut Arist.inquit.2.lib.priorū.quod passiones sunt duplices,uidelicet naturales,& accidentales, Accidentales sunt,quæ aiæ insunt,& ex eo quod aiæ insint,nulla mutatio fit in corpore,ut artes,& sciē. Naturales uero,quæ cum nobis in sunt,aliqua mutatio appet in corpore,ut ira,metus, gaudium,tristitia,& id genus,abijcit ergo ab hac arte passiones accidentales,& inquit. Quæcunq; autē passiones animę ingenitæ ac inherētes,nullatenus permutant signa,quæ sunt in corpore, qb⁹utit̄ physiognomon, tales passiones non erūt huic arti cōuenientes,nō.n.nobis insunt mutatione facta in corpore.Exponit per exemplum.quæ sunt istæ,& inquit.Vt quæ sunt circa opiniones,& scientias.Medicum.n.aut citharistā non contingit cognoscere ex signis physiognomicis,neq; mathematicū,quoniam mathematica disciplina nullum signorū pmutat eorū,qbus utit̄ physiognomon, & sic tales passiones,quæ nobis insunt,nulla facta mutatione in corpore nro,abijciende sunt ab hac arte.Quo quidē ad uerba attinet animaduerte quod sunt quædam passiones naturales cōes animę,& corpori,& hę sunt

cões nobis & feris. Aliqua.n.fera fortis est,ut leo, aliqua timida ut lepus,aliqua libidinosa ut hircus, aliqua astuta,ut uulpis.& cæteræ id genus,homo quoq; fortis, timidus,libidinosus, & astutus,hæ naturales passiones animæ corporiq; cões sunt,& de his agitur per hanc artem, Passiones uero q̃ animę insunt,in quibus bestię non communicant,ut artes.& scientiæ,huic arti non conueniunt. Hęc de primo Libro dicta sufficiant.

Aristotelis physiognomicorum Liber Secundus expositore eodem Augustino Nipho Medice.

Portet ergo determinare circa qualia quædam est physiognomonia, quoniam nõ circa omnia. Et ex quibus singula signa accipiantur. Deinde consequenter de unoquoque per manifestiora declarare,

Commentarius. LICET in sermone græco nulla librorũ appareat diuisio placet mihi hic facere secundi libri principium. Hactenus.n. Aristo. theorice locutus est,inq̃tũ docuit regulas physiognomiçandi,nũc uero,quia exercebit illas.uidetur ad praxem accedere. non ergo ab ratione hic debet assignari principium alterius libri.In hoc ergo 2.libro p̃mittit exordium,& inquit.Oportet ergo determinare circa qualia q̃dam est physiognomonia,q̃m non circa oĩa.nõ.n.circa oẽs affectus uersat,q̃m non circa affectus aĩæ,ad quos nulla sequitur corporis mutatio,hoc est primum qđ proponit.deinde ꝓponit secundũ,& inquit.Et ex quibus singula signa accipiantur,non.n.singula signa sunt pysiognomica, q̃m non signa ꝑmutabilia. Vltimo ꝓponit & tertiũ,& inquit.Deinde consequenter de unoquoq; subiecto ꝑ manifestiora declarare signa. Sciẽtia.n. per tria perficitur,ut Auer.inquit.s.per passiones. & per principia illarum, & per subiecta de quibus,quæ tria Aristote. tetigit,proponit.n.de quibus subiectis,quæ passiones,& per quæ principia declarandę sunt.Hæc de intentione,& exordio.

Physiognomonia ergo est,sicut & nomen eius dicit, de naturalibus passionibus, quæ sunt in anima, & de accidentibus,quæcunq; adueniunt & transmutant signa per quæ physiognomizamus.qualia uero hæc sint, posterius declarabitur.

Commentarium. Tria,ut uisum est, promisit pertractare,passiones.principia.& subiecta physiognomoniæ.prætermisit subiecta q̃m oĩbus constat subiectum physiognomicarum passionum esse hominem,& non feram,& duo prosequitur passiones.& principia,quæ sunt signa,ꝑ quæ passiones colliguntur. Verum passiones bifariam sunt,quędam q̃ dum insunt,non alterant corpus,sed bñ ad hoc ut insint habẽt signa corporea,ut ingeniositas, astutia,& id genus, q̃dã uero,quæ ad hoc ut insint,alterant corpus,ut timor, uerecundia,& id genus,proponit igitur utrasque,& inquit. Physiognomonia ergo est,sicut & nomẽ eius dicit,de naturalibus passionibus quæ nobis insunt suppositis corporeis signis,& de accidentibus q̃cunq; adueniunt & trãsmutant signa,per q̃ physiognomiçamus,utpote quæ nõ insunt,nisi corpore alterato, tunc ordinat se, & remittit hec ad posterius,& inq̃t.Qualia uero hec sint, posterius declarabitur.Ex his colligit̃ definitio physiognomoniæ, est.n.physiognomonia ars cognoscendi aĩæ humanæ naturales affectus,q insunt nobis aut alterato corpore, aut quibusdam signis affecto.per signa permansiua,dicitur q̃dem ars cognoscendi ad drĩam moralis,q̃ est ars operandi.dr̃ humanæ animæ ad drĩam.artis medicinalis, q̃ docet passiones corporis,dicitur naturales affectus,q̃a non docet cognoscere pter naturales,dicitur ꝑ signa mansiua,q̃m non per signa mutabilia,dicitur autem physiognomonia,quasi naturarum doctrina a physicis natura, & gnomonia hoc est doctrina.

Ex quibus uero generibus signa accipiantur, nunc dicam: & sunt omnia.Etenim ex motibus physiognomizant, & ex figuris; & ex coloribus, & ex moribus,apparentibus in facie, & ex coloribus,et ex lenitate,et ex uoce,et ex carne, et partibus,et ex figura totiu. corporis.

Commentarium. Cum exposuit passiones de quibus est physiognomonia,exponit genera rerum,ex quibus passiones illæ colliguntur,& inquit. Ex quibus uero generibus rerum signa accipiantur,nunc dicam,& sunt genera hęc omnia illa,ex quibus signa accipiuntur,& exponit illa,& inquit.Et.n. ex motibus physiognomiçant.ii.ex figuris partiũ.iii.ex coloribus.iiii.ex moribus super apparentibus in facie.v. ex coloribus & lenitate cutis,sumpsit enim colores & cutis lenitatem pro eodem.vi.ex uoce.vij.ex carne.viij.ex partibus.ix.ex figura totius corporis.Hæc Aristo.enumerat rerum genera,& quibus signa,colligi solent.

Vniuersaliter igitur signa quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus,huiusmodi sunt,nam si immanifestus, aut non designatus talis transitus sit, remouit utique prædicta. Nunc autem melius est unumquodq; ex omnibus quęcunq; manifesta sunt eorum,quæ physiognomizamus, diligentius explanare signa dicta,et qualia sint,singula referantur,quæcunque in prædictis non declarata sunt.

Commentarium. Epilogat primo,deinde ordinat se ad ea,quæ uult facere præmittendo intentionem de primo inquit. Vniuersaliter igitur signa,quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus aĩalium,hmõi sunt,& tot quoniam numero nouem,& dat cãm sufficientiæ eorum,quę dixit. & inquit. Nam si transitus ac breuis narratio dictorum signorum sit immanifestus,ac non designatus,nec satis planus talis signorum breuis decursus remouit prædicta quæ exposuimus.Satiffecit.n.propositis,quoniam per talẽ signorum narrationem patet primo de quibus est physiognomonia.ii.per qualia signa,& iij.quorum subiectorum, q̃ proposuit dicere.ergo licet narratio signorum fuerit breuis tamen per ipsam exposita sunt quæ proposuit, & dixit ꝙ decursus signorum narratorum est obscurus,& nõ designatus,quoniam nõ patet per illum ordo signorũ.ij. quia non patet uis illorum.tertio quia non manifestũ est quo modo per ea possit quis physiognomizare, hæc de epilogo,deinde ponit intentionem,& ordinem ad sequentia,& inquit,Nunc autem melius est unumquodq; signũ ex omnibus enumeratis,quęcunquæ manifesta sunt eorum affectuum.quos physiognomizamus, explanare signa dicta,ac breuiter resumpta,& qualia sint singula referantur,quæcunq; in prædictis non declarata sunt ergo intentio est dicere per capita de singulis affectibus, & ꝑ singula signa eorum,quæ diximus,initio nobis sumpto a coloribus. Animaduertendum ꝙ eorum signorum, q̃ dixit,quædam sunt propria,quę scilicet conuertuntur cũ affectu,ut habere frontem eleuatam cum liberalitate,q̃m omne animal habens frontem eleuatam,est liberale,& habere extrema magna cum fortitudine,quoniã omne animal habens extrema magna est forte.quædam sunt signa communia,quæ ut in pluribus cum affectibus conuertũtur,ut habere pilum durum cum fortitudine. Est enim signum commune,quoniam erinaceus habet pilum durum qui non est fortis. Aristoteles ergo de his signis mistim agit,de proprijs uero seorsum,ut suo loco annotabitur.

De coloribus. Albi rubei Leucery-dri Euphyam

Colores igitur significant:acuti quidem calidum: et sanguineum,albi rubei uero,bonam natiuitatem,quando in leui corpore accidit hic color.

Cum

bonam na tiuitatẽ. In genisim.

Cũ ꝓmisisset narrare signa gñatim, nũc illa prosequit̃ & prio icipit a colorib⁹, & cõstruit, ut mihi ur̃, duo extrema. Alterũ appellat colores acutos, & sunt rubei uiuacea & dñr acuti respectu uisus, qa penetrãt uisum. Alterũ sũt colores rrmissi, ut albi, q remissi sunt, qa nõ sunt uiuaces, horũ medios grȩci appellãt leucerydros, q uno uerbo dicipñt cãdirubri, & sunt illi qb⁹ cutis corpis ẽ alba rubea, & qm̃ colnr mistinnẽ seqt̃, ut lib. de sensu dr̃, Iõ uult colorẽ rubrũ cutis sigñare cõplone calam & sanguineã. Albũ uero frigidã & flegmaticã, At colorẽ albũ rubeũ asserit significare euphyã qñ hic color accidit i cuti plana & leni, & nõ aspa, sed media itet pilosã & nudã, & ꝑ euphyã, antiqu⁹ iterp̃s bonã natiuitatẽ exposuit, hoc ẽ tẽperãtiã. grȩci ẽı ꝑ euphyã igeniũ itrllrxerũı, et cã ẽ, qm̃ sꝑ tẽperãtiã igẽıũ comitat̃, & ꝑ cuti lenẽ siue lenẽ, aut planã, q̃ grece lios dr̃. Galen⁹ i techna mediã itelligit itet pilosam & nudã. Hȩc. n. mediocritas, ut ait, tẽperãtiã i actiuis notat, caliditas. n. supflua, cũ supflue resoluat, in pilos uapores cõuertit. frigiditas uero diminute resoluẽs facit nuditatẽ, et sic mrdiocritas i calo et frigido facit lrnẽ, hoc ẽ planã. Vñ Rhasrs lrnitas tẽperãtiȩ attestat̃. Preterea. bon⁹ color, ut Galen⁹ iqt, ẽ rx albo & rubro mist⁹, nã cũ mẽbra radicalia alba sint, frigiditatẽ hũiditate, siccitate & caliditate existentibus temperatis, calido autem digerente, ex eorũ mistione colnr accidit in exterioribus leuecrydrus, hoc est cãdirubet ex utroq; commistus, q tẽpetantiã in cõplexione decernit, & in aia ingeniũ efficit. Hȩc de colorib⁹.

De pilis.

Pili uero, molles quidem, timidum, duri aũt fortẽ, hoc aũt signũ sumitur ex omnibus animalibus. Timidissimus. n. est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimũ habent. Fortissimus aũt leo, aper, & pillũ durissimũ habent, Est autẽ & in auibus hoc idẽ uidere. Et. n. ul'r quæcũq; quidẽ durã pẽnam habẽt, fortes sunt, quæcũq; aũt mollẽ, timidæ, & particulariter est hoc idẽ uidere, & in coturnicibus, et in gallis. Similiter aũt, & in generibus hominũ hoc idẽ accidit. Quicũq;. n. apud septẽtrionẽ habitãt, & fortes sunt, & duri pili. Qui aũt apud meridiem, & timidi sunt, & mollem pilum habent.

Hic sc'do trãsit ad capillos, & pilos, applone. n. pili, q'd grȩce trichoma dr̃, itelligit̃ & pil⁹, & capill⁹, et licet i pilis mulræ dispõnes spectari possint ꝑ quas physiognomicate possum⁹, Aristo. tñ cõtemplatur duritiã & mollitiã, & uult ꝙ pili duri fortẽ, molles uero timidũ decernunt. Sumit aũr hoc signũ ex oĩbus fere aĩalibus fortibus, ut ꝑ quadrupeda, ꝑ aues, & ꝑ hoĩes, per quȩ dat itelligere hoc signũ esse propriũ, qm̃ quibuscunq; inest, eis fortitudo inẽ, utrũ uero cõuertat̃, qõ ẽ nõ ꝑua. sũr. n. multa aĩalia suo gñe fortia, ut cætarij pisces, & serpentes: q̃ nec, pilos, nec pẽnas hñt, & tñ suo genere fortia sunt. Arist. tñ lib. ꝓblematũ asserie fortia aĩalia hr̃e sꝑ mẽbra duriora. Cã autẽ physiognomonie ẽ ꝓ pt, qa durities pilorũ fit ab excedẽti sicco & calido mollicies uero ab humido & frigido, nec durities ab oĩ fit sicco, sed a sicco terreo. cui⁹ signũ est, qm̃ terra durissima est, aqua uero & aer mollissimi, mõ fortes sunt natura calidi & sicci, calidi qdẽ, ut non patiant̃ sicci uero, ut sustineãt, & sic duri pili fortes sunt Arist. tñ i hoc lib. nõ ꝑ cãs ꝓcedit, sed ꝑ signa, iõ satis ẽ oñdisse durum pilũ esse fortitudinis signũ, ꝑ hoc ꝙ oĩa aĩalia, q̃ durũ pilũ hñt, fortia sint. Quo uero ad uerba attinet, Arist. ꝑ fortitudinẽ nõ accepit habitũ ex frequentatis actibus generatũ, sed pro naturali aĩe affectu, quo quis natura ꝓpẽsus ẽ ad sustinẽdũ pericula, & hoc pacto leo, aper, & id gen⁹ fortia sunt. Vtrum uero habitãtes septẽtrionem sint animosiores his, q meridiem habitant, qõ hæc libro de causis longitudinis & breuitatis uitæ disputata est.

particula 10. ꝓblem. 6 [?]

De figura partium.

Præterea dẽsitas, quæ est circa uẽtrem, loquacitatem significat, hoc aũt refertur ad genus auium. proprium. n. nauis eorum. quæ circa corpus sunt, est densitas quæ est circa uentrem, eorum aũt, quæ sunt circa animam, est loquacitas.

Tertiũ signũ est ex figura ꝑtium, & physiognomiçat ex figura eius partis, q̃ græce cilia, hoc est uẽter, dr̃, nonnulli dr̃iã fecerunt inter uentrẽ, & uẽtriculũ. Aristo. n. lib. de historia aĩaliũ prio inquit. Sub pectore aũt, in añrioribus uẽter est, & rius radix est umblic⁹. Iuuenalis. Mentã quoq; uẽter adest abdomine tardus. hicq; extẽdit̃. Vẽtriculus uero ea pars est, in qua deuorat̃ cib⁹. uñ Arist. ibidẽ partẽ eã, qua cibus recipit̃, ns appellam⁹, in qua uero deuorat̃, uẽtriculũ Vrrũ apud auctores uẽter, & uẽtriculus aliqñ in idẽ incidunt. Arist. tñ hic ꝑ uẽtrẽ itrlligit partem eã, qua cibus deuorat̃ dicit ergo Arist. Præterea densitas hoc ẽ pilositas, q̃ est circa uẽtrẽ, loquacitatem significat. Oñdit aũt hoc signũ esse ꝓpriũ, & iñqt. Hoc aũt referũt ad genus auiũ, cui⁹ cãm afferr, & iñqt. Propriũ. n. auis eorũ, q̃ circa corpus sunt, est densitas, quæ est circa uẽtrẽ, eorũ aũt q̃ sunt circa aĩam, est loquacitas, & sic loquacitas referẽ ad ꝓprietatẽ signi, de ꝓprietate. n. ei⁹ pilositatis, q̃ ẽ in stomacho, ẽ in aĩa loquacitas, ut patet i gñe auiũ. Quo uero ad uerba attinrt, densitas grȩce est dasytes, latine pilositas, uel pilorum densitudo, hæc enim cum fuerit in stomacho. loquacitatis nota est.

Capit. 13

Capit. 3.

De carne

Caro aũt: dura quidẽ, & habituate naturæ, insensibilem significat. Leuis aũt & benenata, & instabilẽ, nisi in forti corpore & habente extremitates duras hoc accidat.

Quarto physiognomiçat ꝑ carnẽ, sed quid uelit ipse itelligere nõ lene est rxponere. ergo unus sensus uerborũ est, ut ex. vij. ethic. colligit̃, ꝙ duo sint aĩæ affect⁹ circa ea, q̃ discim⁹. Alter qdẽ, q dr̃ ab Arist hic, isensibilitas. vij. ueto ethi. hebetudo. Alter ãt istabilitas, q ẽt sensibilitas, uel ꝑspicacia dr̃. Vult igit̃ ꝙ caro dura, & habituate naturæ, hoc ẽ, q̃ caro dura rst forme, & habituate cõplonis, nõ facile passibilis. significat hoĩem, cui⁹ illa est, esse insensibilẽ hoc ẽ hebetẽ, & igenio rudẽ ac obtusum. Aĩaduerte ꝙ q carnẽ durã hẽt, morsus ꝑuorũ aĩaliũ nõ sentit, ut pulicũ & muscarũ & id gen⁹, et hoc ꝑꝑ sensuũ obtusionẽ, ac aĩȩ hebetudinẽ, et isti utplm igenio rudes sunt, er hebetes. Deinde dat secũdã ꝑtẽ, & iñqr. Lenis ãt hoc ẽ mollis, & bñnata, hoc est tẽprrata, significat & instabilẽ aĩam, hoc est nimis srnsitiuã, & ꝑspicacẽ, & mẽtis dexteritatẽ. Cã aũt prie ꝑtis ẽ, qm̃ caro dura ex terrestritate emergit, mõ terrestreitas inepta est sensatiõıbus, imo cognitionis ipeditiua. Caro uero mollis ac tẽperata spirituosa est, & aeria, & sic apta cognitiõi, & sensatiõıb⁹, dat tñ casum, qñ. ij. pars fallit, & iñqr. Nisi in forti corpe, & hñte extremitates fortes hoc accidat. Si enim in robusto corpore, & extrema dura & fortia habente accidat mollis caro, licet in medio sit mollities, in extremis cũ sit durities, erit hrbetudo, caput. n. durũ, i quo uigẽt sensus, obtusionẽ significat. ergo mollities carnis, cũ est signũ bone mẽtis, drbrt eẽ uñia & i medio, & i extremis. Sed dubitabis qm̃ caro mulieris mollis est, uñ & mulier a mollitie dicta est, & tñ instabilis, & mẽte iprudẽs est. In cõtrariũ ẽ Arist. ij. de aĩa cũ, inquit. Qui nãq; duri sunt carne, ij sunt inepti mẽte, q uero sunt molles, ij sunt igeniosi, mẽteq; dextri, idem quoq; xiij. ꝑti. ꝓblema. Dicendũ ꝙ mollitiea duplex est. Altera quidẽ, q̃ est aeria resultãs ex debita cõmistiõe humidi cũ sicco, & hæc ꝓprie mollities appellstur, & uiris cõpetit. Altera, q̃ est aquea, atq; flegmatica, & hæc ex cõmistiõe humidi cũ frigido emergit, hec ꝓpria mulieribus est, & ꝓprie lassitudo dr̃. Signa uero mollitiei ꝓprie dicte sunt unguiũ tenuitas. capilli tenues, & lenes, & id genus. Lassitudinis uero note sunt, mẽbrorũ iferiorũ magnitudo i motibus grauitas, in actionibus pigritia, & id genus. Aristo. ergo intelligit nõ lassitudinem, sed mollitiem uirilem. Ex his patet causa physiognomoniæ, quoniã cõplexio mollis arguit spũs cordis tenues, claros, & lucidos, q commode uirtutibus animalibus seruiunt, & its arguit mentia bonitatem, huic physiognomonie acquiescunt Auicẽna, Galenus Rhases, & Hippoctates.

ꝓble. 15.

De motu *Motus aũt, tardi, quidem, mollẽ animã. acuti uero, calidã.*

Quĩto physiognomiçat ꝑ motũ, hoc ẽ ꝑ íçessum, ẽ.n. mot⁹ oꝑatio uirtutis sensitiue, & ꝑꝑea ex eo p̃t accipi signũ supra dianoeticã uim, q̃m dianoetica uirt⁹ uł ẽ uis sensitiua, uel ei ꝓxia. ĩqt ergo. Mot⁹ ãt tardi q̃dẽ mollẽ aĩam, ac fœmininã significãt. acuti uero & ueloces. calĩam, & uirilẽ notãt. Cã ẽ, q̃m tarditas mot⁹ ex fri̇ditate spũum aĩalĩũ uelocitas uero ex calĩtatẽ emergit. Quo uero ad uerba attinet, opponũt mot⁹ penes uelox & tardũ, & penes rarũ & frequẽs. Est.n. tardũ q̃d ĩ maiore tp̃e equale uel inequali min⁹ spatiĩ ꝑagrat, ut testuca, uelox ãt q̃d ĩ mĩor equale, uł ĩeq̃li min⁹ spatiĩ ꝑtrãsit. Rarũ uero & frequẽs penes numerũ passiuũ, uł motionũ. Arist. ergo loq̃t de motib⁹ ut oppoñt, penes tardũ & densum, uerũ uero idẽ sit loquẽdo de motu, ut opponũt, penes rarũ & freq̃ns, medicis relinq̃.

De uoce *In uoce autem, quæ quidem grauis & distensa, fortem. Acuta uero, & remissa, timidum.*

Nũc. vi physiognomiçat ꝑ uocẽ, ubi aĩaduersiõe dignũ ꝙ priẽ uocis drĩe sũt acutũ & graue. Aliẽ uero ad has reducibiles st̃ magnũ & ꝑuũ uł sub aliĩs uerbis st̃ ĩtẽsũ et remissum, crassa subtilis, clara rauca, asꝑa lenis, breuis lõga, tremula firma. Quo uero pcõ uox ædaẽ, et cur uocũ drĩe tot, & cãẽ earũ sint, a physicis ꝑqrant. Nũc uero ad ꝓpositũ sufficiat scire ꝙ uocis acutæ cã, ut sentit Ari. ẽ uelocitas mot⁹ aeris ad trachiã arteriã, q̃ ẽ pulmõis cãoa, mõ trachia arteria sit angusta, ut Galen⁹ ĩqt ĩ eo lib. quẽ de uoce ĩscribit, mõ trachia arteria sit ãpla. Magna uero uel ĩtẽsa a calĩtate magna mouẽte ꝓficiscit, q̃ plĩm aeris mouet, cõcurrẽtib⁹ ãplitudine trachiæ arteriẽ ut uehemẽti sufflatiõe, ꝑua uero uel remissa ex causis cõtrariĩs pẽdet. Prætera. Aĩaduersiõe dignũ ex differẽtiĩs uocũ pl̃es fieri ꝯbinatiões, ut alibi dcm̃ ẽ. In ꝓposito Ari. duas facit, q̃rũ prima ẽ ex graui & ĩtẽsa, q̃ tota sonora uł tubalis dr̃, huic uero contraria ex acuta & r̃missa fit. Pria q̃dẽ notat calorẽ mẽbrorũ spũaliũ ĩtẽsum, & oĩum eorũ fortẽ calĩtatem, q̃ ad uocẽ cõcurrũt. uidelicet pulmõis et cordis, pulmo, n. et cor cũ calĩ sunt, arteriã uocalẽ ampliãt, & egeor aeris plĩmo ꝑꝑ eorũ refrigeratiõẽ, et hac de cã uox fit grauis ĩtẽsa. Cõtra uero cũ spũalia sunt fri̇da trachia arteria erit angusta, aer uero pauc⁹, & ꝑꝑea uox acuit atq; remittit. Ex his ꝑspicua ẽ physiognomonia, nã uox grauis distẽsa, & ĩtẽsa, cũ a copia caloris spũaliũ ꝓficiscaẽ, arguit fortitudinẽ. Cõtra ãt uox acutã r̃missa ꝑꝑ cõtrarias cãs. hec ꝯclatio colligit ĩ ꝓblema. & ꝺ his fortasse dicem⁹ postmodũ.

particu. ll. pblema 3 *Figuræ aũt, & passiones, quæ apparẽt in facie, secundum similitudinem accipiuntur passioni, nã quãdo patitur, aliquid fit, ut si, hoc habet, quãdo aliquis irascitur, irascibile signum huius generis est.*

Vltio docet physiognõiçar ꝑ passiões suꝑappentes ĩ facie, & prio ꝓponit hoc, & dicit. Figurẽ aũt, & passiões, q̃ appeor ĩ facie. s. a natura ĩsitæ, & cõnatæ, accipiunt ꝑ similitudinem passioni, q̃ nobis inest, dum aut irascimur, aut tristamur, aut dũ aliq̃d patimur cui⁹ cãm exponit, & ĩqt. Nã cũ aliq̃s patit aut ꝑiculũ, aut amorẽ. aut id gen⁹, ĩ facie fit aliq̃d, hoc ẽ aliq̃ mutatio, ut si hoc hz. i. ut si hãc mutationẽ ĩ facie hẽat a nã cõnatã, q̃ hẽt q̃s q̃n irascit. Illud signũ ĩ facie, q̃ ẽ irascibile signũ, ẽ hui⁹ gñis, hoc ẽ taľ nãlis mutatio ẽ signũ iracũdie, & dr̃ mos appꝑens. Quia igit irato ẽ ꝓpria mutatio ĩ facie, cũ irascit, libidioso ꝓpria cũ utit uenerẽ, hilari ꝓpria, cũ gaudet, et sic ĩ ceteris id geo⁹ iõ cũ q̃s a nã hẽat a mutationẽ ĩ facie, quã subit tp̃e act⁹, is a nã ei actui ꝓpensus erit. Hẽc ab apparẽtibus moribus.

Verum masculus fœmina maior & fortior est, & extrema corporis fortiora, & maiora, & firmiora, & meliora secũdum omnes uirtutes habet.

Soluit hic dubiũ, utrũ physiognomõia sit eq̃l̃r de maribus et femis. Rñdet ꝙ lz dcã signa demr̃ent mores affect⁹ & uirtutes tã masculi q̃ femie, rñ ñ eq̃l̃r. q̃m mascul⁹ ẽ maior femia, et ẽ fortior, & hz. extrema corꝑis fortiora, et maiora, et firmiora, et meliora ſm oẽs uirtutes. Femia. n. cũ sit mas occasiõat⁹, ut Ari. ait, iõ uirtutes, & mores, q̃ ipsi accidunt, sunt quodammodo cum quodam defectu, & sic physiogoomonia inequalis est

Signorũ aũt, quæ sunt in partibus fortiora sunt, quæ accipiuntur in moribus manifestis, & secundũ motus, & figuras.

Q̃m signoꝶ q̃ dcã st̃ alia st̃ cõia, q̃ Ari. hic appellat signa, q̃ st̃ ĩ ꝑtib⁹, siue signa ꝑticľaria, alia ꝓp̃a, iõ cõꝑat signa cõia int̃ se, et dicit. Signoꝶ ãt, q̃ st̃ cõia, et ĩ ꝑtib⁹, fortiora st̃. q̃ accipiũt ĩ morib⁹ mãifestis, hoc ẽ a q̃litatib⁹ mutatis, & q̃ accipiũt ſm mot⁹, & q̃ accipiũt ſm figuras. Cã ꝟo e. q̃a hec signa quodãmõ ĩmediatẽ formã subalẽ cõsequũt. cẽtera uero ut colores, & caro, et lenitas, & uox, et ꝑtes, ñ ita fortia sunt, q̃m ñ ita ĩmediate aĩam cõsequũt. Aĩaduersiõe dignũ ꝙ signa sortiri pñt, fortitudinẽ aũt rõne mẽbri, ĩ quo ĩuenit, & Arist ut postea dicemus. docuit prio signa accipe ab oculĩ, & facie & cẽteris id gen⁹, aut rõe modi apparẽdi, & sic q̃ aĩam ĩmediati⁹ cõsequũt, hẽc fortiora st̃, et ut ĩqt, hẽc tria st̃, cõspicu⁹ mos, mot⁹, et figura, cẽtera ãt ualde debilia st̃, q̃m remote aĩam cõseq̃ unt.

Omnino aũt uni quidem signorũ credere, fatuum est, quãdo aũt plura cõsonãtia aduersus unũ acceperit, magis iam secundum rationem quis accipiet uera esse signa.

Obiter docet eligere signa, & dicit. Oĩno aũt uni q̃dẽ signorũ credere, fatuũ est, de cõibus signis loquor, q̃m de propriĩs nõ est stultũ credere uni signorũ, de cõibus aũt stultũ est, uerũ q̃n plura cõsonãtia aduersus unũ q̃s acceperit, magis iã ſm rõnem uera eẽ signa accipiet, q̃m plura testimonia uni cõcordant. Vt. n. Galenus ĩnqt. Cõplexio toti⁹ ex cõplexiõib⁹ ꝑtiũ resultat, & ita q̃n plures partes cõcordãt toti, uerius naturã, & cõplexionẽ, & morem totius arguere possumus. Hæc de electione signorum.

Est autem alius modus secũdum quem utiq; aliquis physiognomizabit, quẽ tamẽ nullus aggressus est, ut si necesse est iracundum, & tristem, & paruum secundum morẽ, inuidũ esse. Et si non sint inuidi signa, ex illis tamẽ prioribus cõtingit physiognomoni, & inuidum inuenitur, quandoquidẽ maxime proprius eius, qui philosophatus est, talis modus est. Possit enim quibusdam existentibus, necessariũ esse propriũ putamus philosophiæ, quod quidem est (quando contrariantur huic secundum passiones) physiognomizare etiam mala.

Cum disputauit tres modos physiognomiçãdi, nunc quasi obiter, tãgit quendã modũ propriũ, quẽ nullus añ Aristo. aggressus est. Est aũt hic modus syllogistic⁹ per quem ex una uel pluribus passiõibus infert alio, quo mõ rhetores utuñt, ut si q̃s paup est, ergo blãdus. Arist. ergo primo ꝓponit modũ, & ĩnqt. Est aũt alius mod⁹ ſm quẽ utiq; aliq̃s physiognomiçabit, quẽ tñ null⁹ añ Ari. aggressus est. deinde exponit hũc modũ. & ĩnqt. Vt si necesse ẽ iracũdũ & tristẽ, & paruũ ſm morẽ, hoc est parũ moratũ esse necesse est ẽt ĩuidũ esse. sylľs. n. ex trib⁹ passiõibus q̃rtã ĩferẽtib⁹ est. Iracũdus. n. & tristis, & parũ morigeratus est inuid⁹, ꝑꝑea ĩnqt. Et si non sint ĩuidi signa, ex illis tñ prioribus cõtingit physiognomoni ẽt ĩuidũ inueniret. Illa. n. tria accipiunt, ut priora et añtia, & quarta affectio infert, ut cõclusio. Quod ãt hic mod⁹ sit dign⁹ Pħo ꝓbat, & inquit. Q̃nquidẽ talis mod⁹ est maxime ꝓprius ei⁹, qui pħatur. Qui. n. pħat, utitur sylľo ex una cõclusiõe illata inferẽdo aliã: &, ut Arist. inquit. ĩĩ. lib. prioꝶ, subaccipiẽdo & post assumẽdo aũt ĩ latus, cui⁹ cãm affert, & inquit. Posse. n. eẽ necessariũ quibusdã existẽtibus. ꝓpriũ ẽ pħie maxie ei⁹ ꝑtis, q̃ dialectica dr̃, & nõ solũ, ut inquit, hoc pacto physiognomiçare est ꝓpriũ dialecticæ, sed ẽt q̃n physiognomõ utit loco a cõtrario, q̃d q̃dẽ, ut ĩnqt, ẽ physiognomiçare ẽt malas affectiões q̃n cõtrariãt huic ſm passiões ut si cõclusiũ sit platonẽ eẽ iustũ piũ, modestũ, & ꝑꝑ hẽc eẽ moratũ, ꝯ iniust⁹, ĩpi⁹ ĩpudẽs, cõcludẽ flagitiosum eẽ et sic ĩ ꝑuis possum⁹ physiognomiçare ꝑ locũ a ꝯtrio. Si. n. bo-

na

na cōpetūt alicui per quę infertur aliqua passio, per contraria illis bonis infertur passio contraria. Hęc de quatro Aristotelico modo physiognomiçādi.

De uoce, secundum paßionem quidem intendens, acutā consueuit utiq; quis duorum gratia ponere iracūdi. Indignatus.n. & iratus intēdere cōsueuit uocē, & acute loqui. Qui aūt remissus stat, remittit uocē, & grauiter loqtur. Rursus aūt aīaliū, fortia qdē, grauis uocis sunt, timida aūt acutæ uocis. Leo qdem & taurus, & canis, latrabil', & gallorū, q aīosi sunt, grauiter uociferāt. Ceruus aūt & lepus acutæ uocis sunt.

Mihi uidetur φ Aristo. hic tāgat quoddā dubiū. Dedit.n. plea modos physiognomiçādi, iō posset qs dubitare, φ tūc contraria seqrent, nā attēdēs ad apparērē morē, dicer acutā uocē esse signum iracūdi, attēdēs ad feras, diceret uocē grauē eē signū iracūdi, ergo dicti modi sē inuicē cōtrarij, & ad cōtrariaa affectiones ducēres, vñ inqt. De uoce subaudi posset eē dubitatio, nā attēdēs qdē ad uocē, ſm passionē hoc ē ſm apparērē morē, q ī uoce ɔspicit, uocē acutā duorū genera hoc est duob⁹ argumētis cōsueuit qs ponere esse signū iracūdi, primo qdē qa īdignat⁹ & iratus ioredete ac acuēre cōsueuit uocē et acure loq, & sic eōne habita ad morē apparērē uox acuta est signū iracūdi, secūdo eōoe habita ad cōtrariā affectiooē, oā q remissua et mitia ac māsuet⁹ stat, remittit uocē, & grauiter logt, ergo duplici rōne acuta uox arguit iracūdū, & rōne habita ad apparērē morē, et rōoe habita ad cōtrariā passionē, & sic ex mō physiognomiçādi q fit p morē appentē, hr̄ φ uox acuta sit iracūdi, ex mō ▽o physiognomiçādi, q fit per feras, hr̄ φ uox grauia sir iracundi, qm̄ hē φ uox grauis sit fortis signū, & fortia est iracūdus, uñ inqt. Rursus aūt aīaliū fortia qdē & iracūda, grauis uocis sūt, timida aūt, acutæ uocis, φ demrāt exēplis, & inqt Leo qdē & taur⁹, & caois latrabilis, & gallorū, q aīosi sr̄, grauiter uociferant, ceruus aūt & lepus q suot & timidi, & mites, acurę uocis suot, ergo ex modis physiognomiçandi hn̄tur opposire passiooea, & ira hoc dubitare facit noo parū. Quo ▽o ad ▽ba attinet, aīalia fortia Arist. sumit p iracūdis, qm̄ forte animal aut iracundum, aut oon sioe iracūdia est, māsuera uero non sine timore suoe.

Sed forte & in his melius est, non in eo q ipsorum uox acuta, aut grauis est, forte aut timidum ponere, Sed arbitrādum est fortē quidē fortis, remißam autem, & imbecillē, timidi.

Rn̄det ad dubiū, et dicit, φ uox nō q̄ acuta aut grauis, sit signū aīalis timidi aut fortis, sed q̄ uox est fortia, & ualida est signū fortia, q̄ ▽o est remissa, & lāguida, est signū timidi, unde inqt. Sed forte, & in his melius est, nō in eo φ ipsorū uox acuta, aut grauis est, forte aīal, aut timidū ponere. Sed arbitrādū est uocē fortē qdē & ualidā esse signū aīalis fortis, remissam aūt, & imbecillē eē signi timidi, p quę dat iotelligete uocē nō ſm eādē rōnē eē signum iracūdię, & fortitudis. Physiognomōea dicūt argumētū à uoce eē vře respū suę spēi, ī ceruorū.n. spē grauiuoc⁹ fortis est, acuriuoc⁹ aūt timid⁹, nō aūt respectu geoeris. Multa.n. aīalia sunt grauiuoca, & fortia ī suo genere, quę sunt timida respcū alterius, ut taurus respectu leonis.

Est autem potißimum (qn̄ signa nō cōuenētia inuicē sunt, sed subcontraria) nihil ponere, nisi sint horum dicta, qualia qualium credibiliora, & maxime quidē in species, sed nō in omnia genera referre. Similiora.n. sunt quæsito, non enim totū genus hominum physiognomizamus, sed quædam eorum quæ sunt in genere.

Aristo. ut mihi vr̄, fortasse hic uult declarare, qn̄ ex uno signo possumus physiognomiçare, & expooit erea cōditiōes, prima qdē est, φ illi signo assignato nullū aliud cōrrariet ęquale in sigoādo, ut si ex uoce timid⁹, ex ocul' foetis cēseat, is absolute oec timidus, oec fortia est cēsendua, & hoc inquit. Est aūt nihil pooere, hoc est, oullū affectū debemus asserere, qn̄ signa nō cōueniētia inuicē sunt, sed subcōtraria & diuersa. Secūda cōditio est, siqa iudicauit aliquē affectū p signū ualidū nō impedit à debili, ueluti sigs p piloa timidū p uocē fortē nō dz cēsere, qm̄ signū à pilis est ualidua, & hoc inqt. Nisi sint horū signorū dicta qualia de numero qualiū credibiliora, nā tūc nō impedit iudiciū p debilia. Tertia φ fiat iudiciū ad spēm, nō ad totū genus, nō.n. q fortis p ocl'os censetur respectu cuiusq; geoeris dz fortis cēseri, sed respectu suę regionis, ab uno ergo signo pōt affect⁹ argui q̄ties ei oon inuenit cōttarium eq̄le, vl' si iuenit; sit debile signū, & hoc si mō nō ad totū gen⁹ referat, sed ad gen⁹ suę regiōis. Ponit ergo tertiā conditiooē & inqt. Et maxie qdē ī spēs, sz nō in oīa gn̄a referre, oā ut iqt. Quę sunt eiusdē spēi, sr̄ q̄sito similiora, nō.n. torū gen⁹ hoīuz ubiq; terrarū physiognomiçamus, sz q̄dā eorū, quæ sunt ī eodē genere, uel eadē regiōe, ergo p unū signū possum⁹ arguere affectū, qn̄ ī eodē hoīe oō inuenit cōtrariū, & dato φ cōtrariū inueniat, sit nō ęqualēa insignādo, & qn̄ nō ad torū humanū gen⁹ respicim⁹, sz ad ptē. Hęc de arte iudicādi p unū signū Arist. tradit, adde tn̄ hæc esse intelligēda de signo cōi, qm̄ qn̄ signū ē ppriū, sufficit p uoū sigoū affectū syllogiçare, ut supi⁹ dcm̄ est. Q aūt plura sigoa cōia in eodē accidere possint pspicuū est pp differentiam partium, signa uero propria in eodem cōtraria inueniri est impossibile.

Fortis corporis signa, duri pilum, figura corporis erecta, ossa, & costæ, & extrema corpis fortia & magna, & uēter amplus, & ad se cōtractus, humeri ampli, et distātes, nec ualde colligati, nec omnino dißoluti. Collū firmū; nō ualde carnosum, pectus & carnosum, & amplū, coxæ cōtractæ, suræ deorsum ductæ, ocl'us charopus, nec ualde expāsus, nec omnino clausus. Color qui est in corpore, squalidior, acuta facies recta nō magna, nates nec lenes, nec omnino rugosæ.

Ischyō uel Ischion
Coxa
Ancæ
Nates

Cū Arist. declarasset, qn̄ ex uno, & qn̄ ex plib⁹ signis possumus physiognomiçare, hac in pte uult annorare oīa signa, quę antiq physiognomones obseruarūt ptim ea colligēdo ex feris, partim ex morib⁹ appentib⁹, pti ex syll'o, ptim ex ɔtrarijs ut pxio loco edocuit. Annotauit aūt ea ex pticul' corpis, & sē oōnulla ppria, nōnulla cōia, primo ergo ex pilis, sub q̄tū appellatiōe ueniūt capilli, & inqt. Fortis corpis signa subaudi hęc sunt, primū est ipm eē duripilū, est aūt hoc signum ppriū, & refert ad oēs feras fotres, ut supiua dcm̄ est, dr̄ aūt capillus dur⁹ uel pil⁹, ut Rhases inqt, is q fortis & asp est pz ergo hoc φ a pilis accipit, referri ad signi pprietatē. vñ Iuuenalis. Hispida mēbra qdē & durę p brachia setę, pmittūt atrocē aīum. Scd̄m signū sumiē à corpis figura, & dicit. Figura corpis erecta, hoc signū pōt referri ad sn apparērē morē, corp⁹.n. cū est forte, staturā hz erectā, & pōt referri ad syll'm, qm̄ nullū aīaliū est rectę starurę præter hoīem, & pygmeū, qm̄ nullū est rantę calitatis, ut p ipsam statura dirigat, q̄ rōne fit, ut staturę rectitudo e caloris & spirituū mltitudie emergat, & sic roboris ē signū, & pōt referri ad ɔtrariū, qm̄, ut Aristo. iqt libro de historia aīaliū, hō ī duab⁹ ętatib⁹ īcuruat. Prio qdē dū ifans ē, nā tūc q̄drupea reptat. Vltio dū ē senex, siqdē baculo eget. Cōstat aūt tūc hoīez eē debilē, ergo a cōtrario erectio starurę erit roboria signū. Tertiū accipit ab extremis corpis, et dicit. Ossa, et costę, et extrema corpia & fortia & magoa, accipit aūt hoc signū a feris, et ira eeferēdū ē ad signi proprietatē, ut scd̄o priorū docuit, oā oīa aīalia fortia magnaa hn̄t summitates, pōt etiam signū istud referri ad syll'm, qm̄ p hęc sustinet hō ī robore, & rectitudine, et iō cū hęc sr̄ firma, hō erit robust⁹, restat hoc Virgi. cū entellū heroū fere oluz fortissimū describeret, iqt. Magna ossa, lacertosq; exuit. Quartū signū accipit à uētre, q̄ greci ciliā appellant, hoc est aluū, est aūt aluua, cōcauitas illa, in qua cib⁹ deuorat, nō tn̄ est dissoonum Aristotelē p uētrē intelligere totā cōcauitatē, & in q̄ cib⁹ deuorat, & in q restina cōtinet. Aristo. ergo inqt. Et uēter amplus. s. scd̄m cōtinētiā, & nō eminēs, ueluti pgnantiū,

ſed ad ſe cõtractus.vñ Rhaſes ꝑ uẽtrẽ ad ſe cõtractũ,gra cilẽ exponit,ego uero ꝑ amplũ uẽtrẽ & ad ſe cõtractũ,intelligo uẽtrẽ multę cõtinẽtię, nõ tñ eminẽtem ueluti ſunt uentres p̃gnãtiũ,& piguiũ hoĩum. Vẽter.n.eminẽs arguit materię mľtitudinẽ,& formę paucitatẽ, & ita debilitatẽ, uenť ṽo multę ꝯtinẽtię,arguit formę multitudinẽ,formatiuã bonã, & materię paucitatẽ,& ita arguit fortitudinẽ. Preterea cũ uẽter erit multæ cõtinẽtię,& bene formatus, multi nutrimẽti neceſſitatẽ arguit,& ita arguit caloris et ſpũum copiã,quę eſt fortitudinis baſis.pꝫ ergo hoc ſignũ ad ſylľm referri. Quintũ ſignũ accipiť ab hũeris,et ñ facimus dñiam hęc inter humeros,ſcapulas, armos,ſpatulas, & lacertos ſpatularũ. Annotatione dignũ hãc eſſe ueluti dignitatẽ ĩ arte phyſiognomię,mẽbri bona,& idonea formatio eſt ſignũ bonæ formatiuæ,quæ mẽbrũ formauit,et ſic eſt ſignũ roboris,& fortitudinis uirtutis formatiuæ, q̃ tũc formauit mẽbrũ,& nũc cõſeruat ipſum, quare hęc ꝑ dignitate ſumatur mẽbrũ bene formatũ eſt fortitudinis, & cuiuſlibet boni affectus indicium,inqt ergo Ariſto. humeri ampli,& diſtãtes,nec ualde colligati, nec oĩno diſſoluti,referť.n.hoc ſignũ ad ſylľm,qm̃ hæc humerorum eſt optima formatio.vñ Virgilius in ſecũdo.Hæc fatus latos humeros,ſubiectaꝗ colla, Veſte ſupfului quæ inſternos pelle leonis.Idẽ etiam & in quĩto,oñdit latos humeros,in ſexto libro etiã idem,atq; humeris extãtẽ ſuſcipit altis, q ſermo,ut Seruio placet,de Platone dr.Plato.n.ut ferť,fuit athleta fortiſſimus poſt uictoriã philoſophiã ꝯſequut⁹ pꝫ igiť hoc ſignũ referri ad decentiam mẽbri. Sextum ſignũ ſumitur à collo,& per collũ tam ceruicẽ poſteriorẽ quã gulam añriorẽ intelligit. Ex his.n.duobus cõſtat collum primo de hiſtoria, inquit. Collum firmũ nõ ualde carnoſum,ſignũ aũt hoc referť ad decẽtiã,quæ ex bonitate formatiuæ uirtutis exoritur,collũ.n.a cerebro proficiſcitur, & ita arguit bonã cerebri uirtutem,& quã tota fortitudo emanat,carnoſum ualde arguit nõ formę,ſed materię multitudinẽ. Amplius pñs ſignũ refertur ad feras, taurus.n.q aĩoſus eſt,& leo,& aper collũ hñt tale, qđ etiã ſignum Rhaſes approbat. Septimũ accipitur a pectore,& inquit. Pectus & carnoſum,& amplum, refertur.n.hoc ſignũ ad decentiam & ad ſylľm. Amplitudo.n.pectoris arguit ſpirituum,& caloris magnitudinem, hominibus.n.q natura frigidi ſunt,pectus paruum ineſt,ꝑꝑ cordis,& pulmonis frigiditatẽ,qui uero calidi,amplum,ꝑꝑ caloris & ſpũum copiã, Addit carnoſum,nõ pigue,qa materię abũdãtiam argueret,ſed bñ carnoſum.Mẽbrum.n.carne priuatũ exangue,& debile eſt,ut Galenus in techna. Octauũ accipit à coxis,& dicit.Coxa ꝯtracta,nõ eminẽs, ueluti coxa mulieris,nam ſic argueret multitudinẽ materiæ, ergo ſignum hoc referť ad decẽtiã,& ad ſylľꝫ.Quo ṽo ad ṽba attinet, coxa græce eſt iſchiõ,latine anca, uerũ coxa hęc intelligitur,& accipiť ꝑ aggregato ex anca,& coxa, cui colligať genu. Põt aũt coxa trifariã diſponi,vel cũ eſt eminens & piguis,& hæc mulierũ ẽ,uel cũ eſt macra & exãguis, & hæc debiliũ eſt,uel cũ eſt magna ſm carnẽ,& ĩ ſe ꝯtracta, et hęc uirorũ eſt,et qdẽ fortiũ.Eſt.n.coxa,ut baſis nr̃i corꝑis,iõ cũ eſt magna,& nõ piguis, ẽ fortitudinis ĩdicium. Nonũ accipiť à tibijs,& ĩqt.Suræ deorſum ductæ,& per ſuras uẽtres tibicos intelligit,ſť ãt tibici uẽtres,lacerti,q ĩ pulpia cruriũ inueniũtur,qñ ergo hi nõ eminẽtes,ſed contracti,ac deorſum ducti ſť,fortitudĩs ſť indiciũ. Signũ aũt hoc referť ad ſylľm,nã uẽtres hi a frigiditate ꝑeminẽt,ut accidit ĩ mulierib⁹, ĩ qb⁹ ob frigiditatẽ tales uẽtres eminent,a calore ṽo,cõtrahunť,referť ẽt ſignũ hoc ad decentiam.Decimũ accipit ob oculo,& inqt.Ocul⁹charop⁹, nec ualde expãſus,nec oĩno clauſus,refert ãt ſignũ hoc ad decẽtiã,

Cap.26. ubi ãnotatiõe dignũ,charopũ latine fuluũ interp̃tari, ſed qd fulu⁹ color ſit,Gelli⁹ libro ſcđo ĩqt.Fulu⁹.n.& flau⁹, et rubid⁹,& phænice⁹,& ruuil⁹,& lute⁹,& ſpadix, appellatiões ſť ruffi coloris,aut acuẽtis cũ,ut ibidẽ oñdit, vñ ait. Fulu⁹ ãt vẽ de ruffo atꝗ uiridi miſt⁹, ĩ alijs pl⁹ uiridis, in alijs pl⁹ ruffi hñe,ſic poeta ṽborũ diligẽtiſſim⁹,fuluã aqlã dicit,& iaſpidẽ,fuluos galeros,& fuluũ aurũ,et arenã fuluã & fuluũ leonẽ,ſꝫ utcũꝗ ſit fuluus color ocľi is ẽ, q in leõis ocul' ſpectať,ut poſtea dicem⁹,hoc ergo ſignũ ad leonẽ referť oĩum ferarũ fortiſſimũ. Addit neꝗ ualde expãſus,neꝗ oĩno clauſus,qm̃ ut Galen⁹ refert,ocľus ualde expãſus,hoc ẽ magn⁹ ualde,eſt ꝑꝑ hũiditatẽ,& ſic eſt ſignũ debilitatis cerebri,ſicť ꝑuitas ei⁹,& clauſura nimia a ſicco ꝑficiſciť,diſpõ ergo media à cerebri tꝑãtia exoriť, & eius uigorẽ arguit. Et in hoc potiſſimum aĩaduertit,nã ocľi ex cerebri ſubã ſť,cerebrũ ãt eſt potiſſimũ lõi opõne tã ſenſus ꝗ mot⁹.vñ Plato ĩ cerebro aĩam ſenſitiuã collocauit, e q̃ fortitudo, et oẽs ṽtutes ſť. 11. accipit à colore, corporis,& dicit,color,q eſt in corpe,ſqualidior, & refertur ad ſylľꝫ:nã, ut Ariſt.dicet,Albi ſť ualde timidi referunť.n.ad mľieres,ſicť & nigri ſť timidi,qa referũtur ad ęthiopes,color aũt fortitudini cõueniẽs erit horũ medius, ut fuſc⁹ uel ſqualidior,q nõ ſimpľr fuſc⁹ eſt,ſed ad fuſcedinẽ ṽgẽs, & ꝑpea ait,ſqualidior.q.d.pl⁹ ſqualid⁹ ꝗ alb⁹ .12. accipit a facie,& dicit,acuta facies,recta,ñ magna. Acuta qdẽ iqt & recta,nã ad canes referť,q iracũdi,& fortes ſť, faciẽ ṽo hñt acutã & rectã. Addit & nõ magna, qm̃ magnitudo faciei ĩdiciũ ẽ ſegnitiei,q̃ fortitudini aduerſať, & referť ad boues. Quo ṽo ad ṽba attinet,græcũ ṽbũ eſt metopõ,& latine ſonat frõtẽ,& ſic.12.ſignũ a frõte accipiť, q̃ cũ fuerit ueluti frõs canũ,indicium ẽ irę & fortitudĩs mõ recta ſit,& nõ magna,nã magna bouꝫ ẽ,& ſegnitiei nota. Vltimũ ṽo ſignũ a natib⁹ accipit,& inqt.Nates nec lenes, nec oĩno rugoſæ,& referť hoc ſignũ ad decẽtiã, q tꝑãtiã arguit,ut dcm̃ eſt.ṽbũ nates gręce eſt iſchiõ,hoc eſt nates, quę cũ ſť medię inter lenes & rugoſas, contẽꝑatę ſť inter hũidũ & ſiccũ,& ſic fortitudinis indicium ſť, hæc ſigna collegit Ariſto.ex antiqrũ libris q̃rũ aliq̃ ꝓpria,aliq̃ cõia ſť,aliq̃ ꝓbata ſylľo,aliq̃ ꝓpnerate ſigni, aliq̃ alijs rõnib⁹. Et ut dixim⁹,qñ ſignum proprium eſt, illico paſſionẽ cuius eſt,ſignat,cũ ṽo fuerit cõe, tũc licet et paſſionẽ arguat, tñ ex illo nõ licet paſſionẽ inferre, niſi alia nõ cõtrariẽtur eqpotẽtia,ut ſuperi⁹ dixim⁹,hęc de ſignis fortitudinis.

Timidi ſigna, mollipilus, corpore inclinatus, non erectus, ſuræ ſurſum ductæ,color in facie ſubpallidus, oculi imbecilles, & palpebrizant, & corporis extrema imbecilla, crura ꝑua, manus ſubtiles,& longæ,lũbus paruus,& imbecillus, figura contẽta in motibus,nõ inuerecundus,ſed ſupinus,ſtupefactibilis,mos; qui eſt in facie,facile mobilis,ſubtriſtis. Stupefactibilis Horribilis.

Cũ accepiſſet fortis hoĩs ſigna,hac in ꝑte accipit timidi hoĩs ſigna,& ꝑ maiore ꝑte loco a ꝯtrario utiť, & dicit. Timidi ſigna hęc ſunt. Primũ qdẽ ẽ eſſe mollipilũ,& hoc accipiť loco à ꝯtrario. Scđm corꝑe inclinat⁹, nõ erect⁹,argumẽtũ eſt a ꝯtrario. Tertiũ ſurę ſurſũ ductę,hoc ẽ uẽtres tibici ꝑeminẽtes,ut ſurę mľierũ,argumẽtũ eſt à contrario. Quartũ color ĩ facie ſuppallid⁹, & Rhaſes colorẽ citrinũ expoſuit. Ariſto. tñ libro ꝓblematũ expoſuit colorẽ pallidũ,et referť ad paſſionẽ timẽtis. Quĩtũ oculi ĩbecilles, & qui palpebriçãt, hoc ẽ debiles,ocľi.n.debiles ſť q malefor mati colorẽ,& cõpõe ꝯtremiſcũt, & palpebriçãt,ꝑꝑ.n.eorũ debilitatẽ ñ pñt ſe ꝯtineř,qn ꝯtremiſcãt,cã aũt hui⁹ eſt hũiditas cerebri,& ita debilitas. Sextũ,et corꝑis extrema ĩbecilla,ut ſť crura ꝑua,man⁹ ſubtiles,et lõge,et ſubaudi pedes ꝑui et tenues,argumẽtũ accipiť à ꝯtrario. Septimũ figura ĩ motib⁹ & geſtis ꝯtẽta,& ꝯmẽſurata, hoc eſt ñ inuerecũd⁹,ſꝫ ſupin⁹ hoc eſtocioſus,& frid⁹. Timet.n.ne reprehẽdať. Octauũ,uultu horribilis,atq; turpis,loc⁹ eſt a ꝯtrario,nã ſi decẽtia arguit fortitudinẽ,indecẽtia arguit timiditatẽ. Nonũ mos,qui eſt ĩ facie,facile mobilis,et ſubtriſtis, referť ad fugappẽtẽ morẽ, nã timẽtes uarianť ꝯtinue ĩ facie,& ſubtriſtes apparẽt,qm̃ timore & ſuſpirione derenti ſubtriſtes apparẽt,& figura faciei ꝑmutantur. parti. 27. & octa capitulo.

Benenati ſigna, caro humidior, & mollior, non boni habitus, neque pinguis ualde. Quæ ſunt circa humeros, & collum, graciliora, & quæ circa faciem, & colligata,

que

quæ circa humeros, et quæ deorsum sunt, submissa bene soluta, quæcirca cōstas, & secundum dorsum non carnosius, corpus albū rubeū, & purū, cutis subtilis, pili non ualde duri, neq; ualde nigri, oculus charopus humidus.

De capituli titulo non parua est difficultas, grecum.n. ꝟbū est, ευφυους σημεια, & antiqua expō est bñnati signa, alia expō est ingeniosi signa, quæ cōsonat sequēti capl'o, quod est de insensibilis signis, nō insensibilis is est, qui et stult⁹, & hebes dr̄ sexto ethico. Insensibilitas.n. sagacitati cōtrariatur, ut eo loco narrat Arist. sagax aūt ingeniosus est. Preterea. Rhases īscribēs cap̄. inqt. Signa hoīs boni intelli̇s, & bonę naturę hęc sunt, sed utcūq; sit benenatus, & tēperatus ingeniosus est, & ideo signa benenati, & ingeniosi eadem sunt. Primum ergo signum benenati atq; ingeīosi est caro hūidior, & mollior, nō bōi hīt⁹, hoc ē nō durs, neq; pinguis ualde. Rhases ponēs hoc signum, inqt. Carnes lenes, & molles, & paucæ. Referf hoc signum ad sylm, nā ad bonam intelligētiā requiritur ex parte corporis tēꝑantia in actiuis, & passiuis, & ut medici dicūt, bona formatio. At tēperantia ad calm ꝟgit, & ad humidum, cui⁹ signū est ꝙ caro sit plus mollis quā dura, nō aspa, sed lenis, suauis tactus, nō ualde pīguis, esset.n. frigida, & hęc Aristo. inquit. Caro hūidior, atq; mollior. q. d. plus ad lenitatē ꝟgēs quā ad aspitatē, nō dura, neq; pinguis ualde, esset.n. frida, sic igit̄ ex parte tꝑantię p3 primū signū. Secundū uero accipitur ex ꝑte formationis, & inquit. Quæ sunt circa collū graciliora, & quæ sunt circa faciē, etiam graciliora, quod signū ꝑxio textu patebit, nūc uero satis sit ipsum referri debere ad oppositū. Tertium iterū ex ꝑte formationis accipit̄, & dicit. Et colligata, quę circa humeros, referuntur hoc nōnulli ad aues prudētes, & ingeniosas, quarum humeri sunt colligati, & armi, non relaxati, neq; ualde expāsi. Alij referunt ad cām, qm̄ hęc hūerorū dispō arguit facilē motū spūum sursum, qui seruiūt intelligētię. Quartū iterū à formatione accipit̄, & dicit. Et quę deorsum sunt, submissa, partes uero quę deorsum sunt vn̄r esse spatulę quib⁹ humeri alligant̄, & referunt hoc signū rursus ad aues ingeniosas, quarum spatulę sunt submisse, & cōtractę humeri ꝟo eleuati, & colligati, quę rursus signa Rhases approbat. Quintū signum rursus ex formatiōe est, & dicit, bene soluta, quæ circa cōstas, referūt hoc ad cōtrarium, nam si ibi esset carnis multitudo, uaporū, qui ab illa eleuarētur, esset copia, quę turbādo spūs, occecaret mētē. Sextū iterū a formatione accipitur, & inqt. Et secundū dorsum, & partes quę circa collū sunt, nō carnosius, immo (ut ita dicā) potius macilētū. Rhases uero, inquit. Et inter dorsum carnē nō hn̄s, referf hoc ad cām, ut dicemus. Septimum signū ad tēperātiā refertur, vn̄ dicit. Corp⁹ albū rubeū & purū. talis.n. color tēperātię est, & sic ingenij. Octauū iterū ad tēperātiā referē, & dicit, cutis subtilis, quæ ut Galenus inquit. Cōtēperātię est, unde Rhases cutis ꝑterea subtilis. Nonū etiā ad tēperantiā refert, & inquit. Pili non ualde duri, neq; ualde nigri, et ꝑ pilos etiā capillos intelligit, unde Rhases capilli etiam nō sunt multum duri, nec multū nigri. Durities.n. siccitatē, nigredo uero ustionē arguit, & sic distēperātiā, quę ingenio aduersatur. Vndecimū refert etiā ad tēperātiā, & dicit. Oculus charopus hoc est fuluus, & humidus hoc est mollis, nā (ut medici testantur) oculus sic affectus tēperātiā cerebri arguit. Aīaduerte, ꝙ tēperantia in cōplexione qualitatū ad bonā intelligētiam facit, qui.n. qualitatum cōplexu sunt tēperati spūs claros, lucidos, & agiles hn̄t, qui bene menti seruiunt, quam quidē tēperātiā ex mollitie, lenitate, & paucitate carnis, unguiū, & pilorū tenuitate, coloris bona mistione, atq; oculorū fuluore medici testantur. Insuꝑ bona formatio etiā ad intelligentiā facit. In corpe.n. enormi, atq; mōstruoso, mēbra, per quę spūs ad sensoria permeāt, sunt impedita, iō etiā bona formatio ad bonā intelligētiam necessaria est, perpēditur aūtē hęc ex scapularū eleuatione, ubi oīum mēbrorum macredine non multa cōstatū solone, & reliq̄s signis. Hęc sunt signa bonę intelligētię atq; bonę naturę.

Signa ingeniosi.

Insensitiui signa, quæ circa collum & brachia, carnosa, & cōplexa, & colligata, cotyla rotunda, humeri sursum expansi. Frons magna, rotūda, carnosa, oculus uiridis, surdus. Crura circa malleolum crassa, carnosa, rotūda. Mandibulæ magnæ, carnosæ, lumbus carnosus, crura longa, collum crassum, facies carnosa, sublonga sufficienter. Motus aūt, & figurā, & morē, qui apparet in facie, secūdū scapulas accipit.

Cū posuisset bñnati signa, atq; ingeniosi, nūc insensitiui signa affert. Est aūt, insensitiuus, hebes, & stolid⁹ idē. Ponit autē signa. 12. quę trāslatione patent. Quo uero ad uerba attinet, cotyla grecum uerbū est, & signat aliqñ oē cōcauū, aliqñ poculi & mēsurę genus, sextariū, & mensurā. 9. unciarū, hic tn̄ accipitur ꝑ iūctura coxę cū natibus. Viridis uerbū latinū est à uigore dcm̄, ob quam rem plantas, quæ nōdū aruerūt, uirides dicim⁹, quòd in uigore adhuc sint, & qm̄ in illis herbaceus color est, herbaceū colorē, uiridē appellam⁹, unde Virgili⁹. Iā senior, sed tarda deo, uiridisq; senectus. Malleolus est paruus malleus, & accipitur pro loco ubi pes & calcane⁹ alligant̄. Mādibulę uero pro maxillis accipiuntur. Addit, ꝙ insensitiuus accipit motus, & figurā & morē, q̄ appatet in facie, scd̄m scapulas hoc est ꝑ qualitate, & rōne scapularū, ꝑ quę dat intelligere proportionē quādam faciei ad scapl'as. Siquidē facies scapulis, & scapulæ faciei corrn̄dēt quātū ad morē. Vbi attentione dignū mēbra inuicē corrn̄dere, aut mēsura & quātitate, aut signis & qualitatibus, mēsura & quantitate imus uēter faciei rn̄det in corpulētia, & gracilitate. Crura cū brachijs communē ineūt rōnē, itaq; quib⁹ cubiti breues, ijs etiā femora magna ex parte breuia sunt, & q̄bus pedes exigui, ijs q̄3 man⁹ paruę sunt. Adhuc nasus corrn̄det prępūtio, nā quib⁹ nasus longus, & crassus, ijs prępūtiū, & crassum, unde ex forma nasi dignoscīē forma genitalis. Si.n. nasus alicui fuerit acut⁹, & præputiū sil'r, & sic in alijs dispōnibus. Adhuc in mulieribus pes uuluæ similitudinē subit, nā q̄bus pes lōgus strictus, & macer, ijs uulua lōga, & stricta, & macra erit. Vnde mēsura medij pedis nudi est mensura lōgitudinis uuluæ toti⁹ in unaquaque. Preterea. quilibet oris labia crassa, ijs uuluarū labia crassa, & de tenuitate idē. Insuper quib⁹ nares crassę, & latæ, ijs crassi & lati erūt testes, & de tenuitate idē. Dixerūt genitale tātę esse longitudinis ut ad culi labia feriat. Addunt in mulieribus & in uiris collū crurib⁹ corrn̄dere, sīqdē aīal omne lōga crura hn̄s, & lōgum collum habet, ut grues & ciconeę & cochales Cōtra etiā, ut gallinę passeres, & colūbi, & de proportione scd̄m quātitatē hacten⁹. De proportiōe ꝟo ꝓm qualitatē & signa, heben Ragel in eo libro quē de iudicijs cōfecit, ita inqt. Si in nare signum ut neuū q̄s hūerit sil'e & in genitale uel in sinistro pectoris latere uel in circuitu penis hēbit. Ampli⁹, & si ī facie, et sil'e neuū ī testib⁹ possidebit. Adhuc si ī frōte, & ī peni, itē si inter ciliū & suꝑciliū, & sil'e ēt int' umblicū, & penem. Rursus si sub narib⁹, aliud & in brachio int' cubitū & humerū. Preterea. si ī suꝑcilio, & pectore, & si in māib⁹ aliud in genitali & peni, & si in gula, aliud etiā et in dextro latere pectoris. Hæc de proportione, & corrn̄dētia in signis scribunt auctores.

Inuerecundi signa, oculus apertus, & splendidus. Palpebræ sanguineæ, & crassæ, parum curuus, scapulæ sursum eleuatæ. Figura non rectus, sed parum curuior. In motibus acutus, rubeus corpore, colore sanguineus, facie rotūdus, pectore sursum prominens.

Inuerecundi, Impudētia.

Circa capitis inscriptionē animaduerte ꝙ uerecundia & inuerecundia uirtutes non sunt, sed ut Aristote. quarto ethicorum inqt. In iuuene laudantur, in sene uero uituperantur. Aristote. ergo primo inuerecūdi, siue impudētis si-

gna notat, deinde signa uerecũdi. Preterea. Aiaduerte aliquos Philosophos hos affectus. vz. uerecũdiã, & inuerecũdiã reduxisse ad qualitates manifestas, ut ad sanguinẽ, & ad oppositum sanguis. Asserunt eni sanguineos, ipudẽtes esse, atq; audaces, flegmaticos ṽo & frigidos, atq; exãgues esse pudentes atq; uerecũdos, uerecũdia. n. & inuerecũdia ueluti fortitudinis ramuli vñt, & timoris. Hic uolũt sanguinei notas esse impudentis, exãguis ṽo signa eẽ pudentis. Verũ auctas & obseruatio cõtrariũ testanť, auctas qdẽ. Nam Rhases, Galenus, Hippocrates, & Auicẽna sanguinei notas colligẽtes, fere nullã harum, quas Aristo. hic scribit, annotarunt. obseruatiõe aũt, qm̃ nõ bis, sed millies sanguineos uidimus ualde pudẽtes, atq; uerecũdos. Cõtra uero exangues, inuerecũdos. Propterea alij dixerũt uerecũdiã & inuerecũdiã seq ꝓprietatẽ, quæ nec est sanguis, nec oppositũ sanguis, neq; chola, neq; aliqs humor, dixerunt etiam signa, quę Aristo. narrauit, referẽda esse nõ ad qualitatẽ, sed a proprietatẽ. Cã aũt est, qm̃ tã sanguinei, q̃ exãgues pudorẽ, atq; inuerecũdiã subeũt, aliter tñ atq; aliter, nã sanguinei quidẽ, cũ eorũ sanguis facile ꝓfluit. In qbusdã. n. sanguis est adeo ꝓfluus, ut ex oi leui cã in pudorẽ deducanť. Cũ ṽo eorũ sanguis ẽ tenax & durus, hi et fortes sunt, & impudẽtes, exãgues ṽo sunt verecũdi, qm̃ sanguis paucitate, semꝑ in pudoris timore detinentur, quib⁹ pz signa enumerata ab Arist. eẽ referẽda aut ad ꝓprietatẽ, aut ad feras, quæ aũt Aristo. dicit, patẽt trãslatione.

Dialectic⁹
Rationalis
Eloquens
Pneumatodes.

Honestus, in motibus tardus, & rationalis, uox grauis, & spiritu plena, & libens oculus, non splendidus, niger, neq; etiã ualde apertus, aut omnino clausus, palpebrizans tarde. Oculorum enim qui uelociter palpebrizant, hi quidem timidum, hi autem calidum significant.

Honestus, ut mihi vr̃, pro uerecũdo hic intelligiť, sic n. ut Aristo. inquit, inuerecũdo opponiť, uerecũdi aũt & honesti natura ad frigidum poti⁹ uergere debet, siqdẽ uerecũdus timido silis vr̃. At timor potius ex frigiditate exoritur vñ inqt. Honestus, est subaudi in motibus tardus, & modestus. Scd̃m signũ est, in sermone rõalis, & eloquẽs. Tertiũ est uox grauis, atq; spirituosa, hoc est sonora. Quartũ est oculus libens, hoc est uolũtarie mobilis, nõ splẽdidus, sed niger, nec ualde apertus, nec oino clausus, tarde palpebriçãs, hęc ergo quatuor signa naturę frigidę attestãtur. Tarditas. n. frido, uelocitas ṽo calo attribuũtur. Addit, q̃ oculorũ, q ciro & uelocitet palpebriçãt, alij timidũ, alij calm arguũt ꝑ quę dat intelligere nullã esse cãm cur tarda palpebriçatio arguit honestatẽ. Siqdẽ aliqñ uelox signat timidũ, q est similis modesto. Sed dices q̃ mõ uox plena spiritu sit uerecũdi signũ. Arguit. n. sanguis copiã, sunt. n. spiritus à sanguine, & dicendũ q̃ Aristo. ꝑ spũm sonũ intelligat. q. d. uox plena & sonora, est autẽ sonoritas à frigido, ut Teumarhismo cõstat, pz hæc signa esse referẽda ad proprietatẽ, ut obseruatione pz. Aiaduerte tñ q̃ pręcipuũ et naturale signũ uerecũdię est rubedo q̃dã annexa aurib⁹ ã natura insita, hoc. n. signũ referť ad appentẽ passionẽ, qñ eni qs ṽecũdiã patiť, aures ei⁹ rubẽt, cui⁹ cãm enit assignare Aristo. libro ꝓblematũ, uerũ Rhases & alij physiognomones hæc Aristotelica signa approbarũt.

Spũ plena
Spirituosa.
partic. 3 2
Cap. 1. &
ibidẽ, partic. 31 c. 3.
Euthymi
Leti
Iucundi
ἐπισπερχής subdo
l⁹ præceps

Iucundi signa, frons bñ magna, & carnosa, & lenis. Quę circa oculos, humiliora, & somniculosior facies uidetur, neq; intense aspiciens, neq; remisse, & in motibus tardus erit, & remissus. Figura & more, qui est in facie, non subdolus, sed bonus uidetur.

Circa præsentis capitis inscriptionẽ, aiaduerte, q̃ euthym⁹ gręce, latine lęt⁹, aut iucũd⁹ dr̃. Quo ṽo ad rẽ attinet, naturalis iucũditas, ut physici dixerũt, aliqñ ꝓficiscitur à sanguie, & spirituũ claritare, et ad hoc multũ facit sanguinea natura, qñq; à priuatiõe hũoris mel'ici, uel a modica cõsuetudine in cõsiderando, & ad hoc facit natura stulta Aristo. tñ retulit hęc signa ad proprietatẽ eorũ, & inqt. Iucũdi signa, hæc sunt, frons bñ magna, & carnosa, & lenis carnositas. n. & magnitudo frontis ad stultitiã refertur, lenitas ṽo, ad sanguineã naturã. Scd̃m signũ affert, & inqt. Quę circa ocl'os, ut palpebrę & cilia, humiliora, adeo, ut facies uideať somnolẽtior. Vel lege sm̃ signũ, hoc pacto, quæ circa oculos, humiliora. & q̃si flegmatica. Tertiũ ṽo ponit, & inqt. Et facies vr̃ somnolentior. Ponit quartũ, et inqt. Neq; intẽse aspiciẽs, neq; remisse. Ponit Quĩtũ, & inquit. Et ĩ motib⁹ tardus erit, & remissus. Ponit sextũ, & inquit. Scd̃m figurã aũt & morẽ, q est in facie, nõ ur̃ subdulus, sed bon⁹ vr̃. Quæ signa licet possiĩt hr̃e naturalẽ cãm, tñ ex obseruatione referũtur ad proprietatẽ eorũ, hoc enĩ sufficit physiognomoni, q utitur signis ex obseruatione relatis ad feras, uel ad alia, ut dictũ est.

Tristis signa, rugæ faciei, & macer, oculi confracti. Simul autem & confractiones oculorum, duo significant, hoc quidem molle & fœmineum, illud uero demißum & pauidum, in figura humilis, & in motibus remissus.

Cum posuit signa iucũdi, hic ponit signa tristis, licet in græco nõ ponatur cui⁹ signa ponat. Aiaduertę tñ, tristitiã principal'r proficisci ab humore mel'ico, mõ hũor mel'icus aliqñ exoritur ꝑꝑ orbitatis, aliqñ ob morbos, aliqñ propter naturã mel'icã, aliqñ ꝑꝑ studiũ in aliqua facultate. Detẽtus. n. in cõtinuis studijs tandẽ fit tristis & mel'icus. Et ꝑꝑ hãc cãm oẽs sapiẽtes fuerunt mel'ici, ut Aristo. probat libro problematũ. Verũ Aristo. ut bon⁹ physiognomõ colligit signa ex ueterib⁹ obseruata, & nõ curat illa referre ad cãs, & inqt. Signa tristis hęc sunt. Primũ qdẽ faciei rugę, & hoc referť ad apparẽtẽ morẽ, qui enim tristatur, eius facies rugas patitur. Scd̃m & macer, uidetur, & hoc iterũ ad apparẽtẽ morẽ referť, macrescit. n. tristis. Tertiũ signũ sunt ocl'i cõfracti, & rugosi, & hoc iterũ ad morem appẽtẽ referť. Oculi. n. ei⁹, q tristitiam patiť, rugosi fiũt, & addit quid signat cõfractio oculorũ, & inquit. Simul aũt & cõfractiões ocl'orũ duo signãt, hoc qdẽ molle & fœmineũ, ut pz per apparẽtẽ morẽ. Molles. n. & fœminei oculos cõfractos hñt. hoc uero demissum hoc est tristẽ & pauidũ, ut etiã ꝑ morẽ appentẽ pz. Deinde ponit quartũ signũ, & inqt. In figura vr̃ humilis, ut religiosus. Vltimũ signũ affert, & inqt. Et in motibus remissus, & nõ celer ac calidus, & hoc iterũ ad cõspicuũ morẽ refertur. Inqt Alexander q̃ tristes sunt natura pallidi, nam męrẽtes sanguinẽ hñt natura intromissum ꝑꝑ p̃cordiorum affectum.

partic. 30,
probl. 31.

Cinædi signa, oculus confractus, genuflexibilis, inclinationes capitis ad dextram, Motus manuum supini, & dissoluti, et ambulationes duplices, Altera quidem circũclinati, Altera uero tenentis lumbos & oculorum circũspectiones, qualis utique fuit Dionysius sophista.

Circũclinati
Circummutantis,
Tenẽtis lũbos.
Fortis pedibus.

Cinædus græce, latine mollis, uel dulcis, sunt aũt in substinendis laboribus affectiones duæ extremæ, Altera, quę mollicies, e qua cinędus hoc est mollis dr̃. Altera quę cõstãtia, e qua cõstans, siue durus, uel amarus diciť, ut Arist. septimo ethicorum, inquit. Qui. n. (vt dicit) resistit laboribus, cõstãs, qui uero deficit in his, aduersus ea, quæ plerique resistũt, & ualẽt, mollis & delicat⁹ est, mõ delitie mollities est, q trahit uirgã, ne laborẽ subeat tollẽdi. & imitãs ægrotãtẽ, nõ putat se miserũ esse, cũ sit misero sil'is, ut ibidẽ Aristo. ait, ceu Scytharũ regibus mollities inest ꝑꝑ genus, qd̃ tanquã effœminatũ à uirilitate recessit. Ergo Aristoteles primo cinædi, hoc est mollis, secundo constantia seu duri uel amari signa affert, & inquit. Cinędi signa hęc sunt, oculus cõfractus, & mollis q̃lis est oculus mulieris, et hoc signũ referť ad mulieres, q̃ sunt molles. Deide põit scd̃z, & inqt. Genuflexibil', & ex oĩ leui cã plicabilis, iterũ refertur ad mulierẽ. Tertiũ ponit, & inquit. Declinationẽ capitis ad dexterã, non enim ob mollitiem possunt ferre caput, & refertur hoc ad proprietatẽ signi. Non enim uidetur rõ cur magis in dexterã, q̃ ĩ sinistrã. Quartũ ponit, & inqt. Mot⁹ manuũ supini, & dissoluti, hoc est indecẽtes & inordinati,

& inordinati, & iterũ ad signi proprietatē refert. Quintũ ponit, & inqt Ambulatiões duplices, altera circũinclinati, uel mutãtis, hoc est cũ q̃dã curuitate, hęc aũt tenẽtis lũbos, uel fortis pedibus hoc est cũ quadã rectitudine, & hoc qa nõ pñt ob mollitiē erecti ambulate. Sextũ ponit, & inqt. Et oculorũ circũspectiões mõ hac, mõ illac, qualis, ut inqt, fuit Dionysi⁹ engnomẽto sophista, ut physiognomones tradũt, & referē hoc signũ ad ꝓprietatē. Hęc itaq; de cinędo signa sunt obseruata ab antiqs. Iuniores expositores nec gręca ṽba aĩaduertẽtes, nec intelligẽtes, eorũ hoĩu3 signa Arist. posuisse tradũt, q sunt natura serui les, & apti seruitijs. Tu ṽo ex his habes Arist. nõ seruiliũ, sed mollium signa posuisse, ut gręcum uerbum indicat, uerum tñ est ꝙ dicũt, hęc signa pro maiori parte referẽda esse ad apparẽtes mores, quos delicati subeunt.

Amarus, facie remißus, nigricolor, macer, secundũ ea, quæ sunt circa faciem. abrasus, facies rugosa, sine carne recti crinis, & nigri.

Commentarium.

Quidã ꝑ amarũ, q græce est picros, intelligunt ferinum hoĩem, inciuilē & agrestē, q cũ nũo amicitię sit exꝑs, nulli penitus seruit, & bñ diceret. Si ꝑ cinedũ, seruilem hoĩe3 Aristote. intellixisset Ego uero arbitror, Aristo. per picrũ, amarũ intelligere ab a, ꝙ sine, & mero. dulcedĩe, q̃si absque dulcedine, & hoc pactũ cinędo hoc est molli aduersatur. Cinedus. n. utpł'm, puer est, q dulcis esse vr̃, & suauis. Amar⁹ uero ꝑ oppositũ, insuauis et austerus, huius hęc ponit signa, & inqt. Amar⁹ facie est remissus, hoc est sꝑ ac si quid ꝯsideraret, & hoc referē ad apparentē morē. Melancholici. n. et amari ualde ꝯsideratiui, & imaginarij sunt. Ponit scd̃m, & inqt. Nigricolor, & iterũ ad melicã naturã refertur. Tertiũ ponit, & inqt. Macer, & hoc rursus ad melãcholicã naturã refert. Quartũ ponit & inqt. Scd̃m ea, quę cõsueuerũt esse pilosa in facie, abrasus, & nõ pilosus, & iterũ hoc ad naturã melicã refert, rõne. n. frigiditatis et siccitatis ꝑs, quę cõsueuit esse pilosa, fit nõ pilosa. Quintũ ponit, & inqt. Facies rugosa sine carne, & hoc refertur ad apparẽtē morē. Vltimũ ponit, & inquit. Recti crinis, & nigri, q. n. h3 planos capillos, et nigros, hñt cerebri adustionē, et ita sunt melãcholici, & sic hoc iterũ referē ad naturã melicã. Disputãt iuniores de causis signorũ, uerum hoc est facultatē physiognomicam egredi, satis. n. physiognomico sit signa colligere ex obseruatione, & posse illa referre ad ea, e qb⁹ colligunt, ut sup̃ius edocuit.

Iracundus, erectus corpore, figura bene constatus, spirituosus, subruffus, scapulæ distantes, & magnæ, & latæ. Extrema magna, & firma lenis & circa pectus, & circa inguina, boni mẽti, pulcher, circũcursus capillorũ deorsum descẽdẽs.

Commentarium.

Nũc ponit signa iracũdiæ, quæ est naturalis affectio, q̃ quis est pronus ad irã, & qa ira ex sanguis ebullitione ꝓficit, q. n. irascitur, in eo ebullit sanguis ꝑꝑ appetitũ uĩdictę circa cor, iõ iracũdia ꝓficiscit ex abũdãtia sanguis cholici, signũ aũt qa aĩalia iracũdia sunt iuuenis, taurus, canis, ursus, leo, & cętera id gen⁹, q̃ cholico sanguine abũdant, hinc fit, ut signa iracũdię sint signa nimię calitatis. Ponit ergo primũ, & inqt. Iracũdus, est corpore erect⁹, & rectæ staturæ, referē aũt hoc ad cãm, qm̃ calor mult⁹ est, causa, quare hõ fuit rectę staturę, & referē etiã ad iuuenē. Scd̃m ponit, et inquit. Figura bñ ꝯstatus, refertur ad taurũ, & ad leonē, & ad cãm, nã nimia calitas spũaliũ est cã pectoralis cõstationis. Tertium ponit, & inquit. Spirituosus, hoc est ampli spiritus, et anhelationis magnę. Arguit. n. caliditatem spũalium, & referē ad iuuenē, & ad leonē. Quod aũt ad uerba attinet euthymos, hic ꝓ spirituoso accipit, sup̃i⁹ pro iucũdo. Quartũ ponit, & inquit. Subruffus, & referē ad leonē. Quĩtũ ponit, et inqt. Scapulę distãtes, et magnę, & latæ, & refertur hoc ad leonē & taurum. Sextũ ponit, & inqt. Extrema magna & firma, & per extrema intelligit brachia, coxas, pedes, man⁹ collũ, & hoc iterũ ad leonē refertur. Septimum ponit, & inquit. Lenis & circa pectus, & circa inguina, & refertur ad sanguineũ, & ꝑ hoc differt iracũdus à forti, qm̃ fortis est tot⁹ durus. Iracũdus aũt eē põt lenis circa hæc. dixit circa pect⁹ & circa inguina, qm̃ hæc mũctoria sunt pricipalium mẽbrorũ. Lien. n. ad inguen sinistrum emittit, & epar ad dextrũ. Cor aũt & pulmo ad pect⁹, & ad subascellas, ad post aures emittit cerebrum, quare ꝑ bubones hæc emũctoria intelligit, qm̃ igitur hæc loca lenia sunt, sanguis dñium notãt in principalibus mittẽtibus. Octauũ ponit, & inqt. Boni mẽti, & intelligũt iuniores bonũ mẽtũ esse nõ nimis rotũdũ, nec acutũ, sed mediocre inter rotũdũ & acutũ, uel bonũ mentum est q̃ties barba est decenter pilosa, & non nuda, & refertur ad iuuenē, taurũ & leonem. Vltimum ponit, & inqt. Circũcursus capillis deorsum descẽdens pulcher, quales sunt illi leonis, qui sunt recte descẽdẽtes, sed in fine torti, & refertur ad leonē. Aĩaduerte ꝙ p̃cipuũ signũ iracundiæ est naturalis rubedo q̃ appet i uenis oculorũ, ut ꝓbat Aristo. libro ꝓblematũ, & hoc oñdũt oĩa aĩalia iracũda. parti. 31. probl. 4

Mansuetus, grauis specie, carnosus, caro humida, et multa. Benemagnus, & commensuratus. Figura curuus, capillorum cursus retractus.

Commentarium.

Hactenus de iracũdi signis, nunc de signis mansueti, siue mitis. Vbi aĩaduerte mansueta aĩalia esse leporē, ceruũ, ouē, & piguia aĩalia, & grauia ut boues, ponit ergo signũ, & inquit. Mãsuetus est specie grauis, referē ad ꝓuectũ, & ad bouē. Scd̃m ponit, & inquit. Carnosus, hoc est taliter ut ei⁹ caro sit humida, fluxibilis, & multa, & hoc referē ad mulieres pingues. Tertiũ ponit, & inquit. Benemagn⁹, nõ tñ ualde sed commensuratus. Valde. n. magni, & ualde ꝑui hoĩes tractãdi esse solẽt, ꝑui quidē, qm̃ in illis cito sanguis ebullit, ueluti in parua olla. Magni uero, qa tarde cholera q̃escit & sic signũ hoc ad decentiã refertur. Quartum ponit, & inquit. Figura curuus, refertur ad cõtrariũ. Figura enim erectus iracundus est. Quintum ponit, & inquit. Capillorũ cursus retract⁹, refertur ad oues & leporem & ad ceruum. Hacten⁹ de signis mansueti.

Simulator, pinguia quæ circa faciem, & quæ circa oculos, rugosa, somniculosa facies de more uidetur.

Commentarium.

Hactenus physiognomicauit ꝑ cõtraria, nũc alterũ habitum tm̃ describit, & primo signa ironis. Vbi aĩaduerte ꝙ ironia græce, latine simulatio est, uel illusio (vt scribit Aristo. tertio rheto.) Cũ enim aliquid ꝑ cõtrariũ dr̃ & illusionē, hæc ironia est, ponit ergo signa, & lege sic. Simulator is est, cui⁹ ea q̃ sunt circa faciē piguia sunt, ut maxillæ, & cætera, quæ circa faciē sunt. Secundũ ponit, & inquit. Et quæ circa oculos rugosa, ut palpebræ supra & infra. Tertium ponit, & inquit, Sõniculosa facies de more uidetur, referũtur aũt hęc signa partim ad apparentes mores, parti ad ea, quorum sunt propria hæc.

Pusillanimus, paruorũ mẽbrorum, paruorũ articulorũ, macer, ꝑuorũ oculorũ, & ꝑuæ faciei, qualis utiq; fuit Corinthius Leucadius. Philocybi, Galeancones & Orchistæ.

Commentarium.

Affert pusillanimi signa, & oĩa referũtur ad cãm, quæ eni enumerat, cã sunt ꝑuitatis & pusillanimitatis. Et ponit exẽplũ, de Corinthio Leucadio, & de Philocybis, q sunt amatores taxillorũ, & de Galeanconib⁹, qui dñr brachio minores, & de Orchistis, q saltatores dñr. Philocybi. n. græce, latine amatores taxillorũ, Galeancones uero dñr hi, quorum alterũ brachium est pusillũ. At orchistæ hi sunt qui saltatores dicuntur. Oẽs. n. isti ꝑua hñt membra, & pusillanimi sunt. Animaduerte quòd membrorum paruitas potest intelligi absolute & respectu sui corporis, absolute quidem nõ est signum pusillanimitatis, qm̃ leo mẽbra habet absolute minora mẽbris elephanti, & tñ est aĩal magnanimũ, sed ꝑuitas mẽbrorũ respectu sui corꝑis, arguit pusillanimitatem. Referuntur aũt signa hęc ad causam, qm̃ parua membra, paruiq; articuli, pusillanimitatis causa sunt possuntq; referri ad animalia pusillanima, quorum mẽbra parua sunt.

Commentarium. *Philodori, quibus labium sursum eleuatũ, & speciebus præcipites, superrubicundi.*

Per Philodoros s͞m quosdã Aristote. intelligit largitiosos, sc͞dm tñ uim uerbi, intelligit amatores munerũ, literarum grecarũ ignari per Philodores intellexerũt cõtumeliarũ amatores, & est error, ut patet v͞ba greca intelligẽti. Ponit ergo signa, & inquit. Philodori, sunt, qb⁹ labiũ superius sursum eleuaẽ, ita ut dẽtes & gingiue appareãt, ueluti in canib⁹ Et hoc signũ sumit à canibus, qui ualde munera amant, sc͞dm ponit, & inqt. Et spẽb⁹ precipites, qdã lr̃arũ grecarũ imperiti, intellexerũt qđ isti in aspiciẽdo sint precipites quasi ꝙ spẽs uisiue sint mobiles, qa habẽt oculos mobiles ꝑꝑ mobilitatẽ calidorũ spirituum, & errant, q͞m per spẽbus precipites intelligit eos, q figuris, et uultu sunt immodesti. prepeteia. n. immodestia est. Refertur aũt hoc signũ ad apparẽtem morẽ, q͞m amatores munerũ sunt immodesti in querẽdo munera. Tertiũ ponit, & inqt. Superrubicũdi, & hoc referẽ ad cãm, q͞m ꝓficiscitur hec dispõ a spirituum caliditate, q̃ est in amatoribus munerũ. Talẽ dispõnẽ nõnulli. M. Crasso dederũt. Ex his appet in quot errores labantur ignari lr̃arũ græcarũ, q non modo errãt in capitulis, sed in capitulorũ signis.

Misericordes, quicũq; pulchri & albi coloris, & lipposorũ oculorum, & secundum nares sursum acuti. Et semper plorant isti tales, & amatores mulierum; & fœminarum generatiui, & circa mores amatorij, & semper memoratiui, & ingeniosi, & calidi. Horum aũt signa dicta sunt. Misericors est sapiens, et timidus, & ornatus. Immisericors indisciplinatus, & inuerecundus.

Cõmentarium. Animaduerte ꝙ misericordes sunt mulieres, sapiẽtes, tẽperati in natura, & de aïalib⁹ boues, & colũbi, & id gen⁹. Tũc ponit signa, & inqt. Misericordes sunt qcũq; pulchri sunt, & albi coloris, referuntur ad decẽtiã in natura, & ad mulieres. Sc͞dm ponit, & inquit. Et sunt oculos hñtes lipposos, referẽ hoc signũ ad cãm, q͞m hñt cerebrum humidũ, & sic de facili plorãt, & ita sunt misericordes. Tertiũ ponit, & inquit. Et hñt nares sursum acutas, referunẽ ad colũbos. Quartũ ponit, & inqt. Et isti tales sꝑ plorant, causa dicta est. Vel forte cũ posuit tria signa misericordis, ponit quedam ꝓpria illi, & dicit, & isti tales misericordes semper plorãt, hoc est de leui cadũt in ploratũ. Secũdum est, ꝙ sunt effeminati, q͞m & amatores mulierũ, & fœminatũ generatiui, & sic misericordes non uiriles, sed effeminari uidentur. Tertiũ propriũ est ꝙ sunt circa mores amatorij, & ideo inqrũt de moribus proprijs, & alienis, & referuntur ad senes, q multũ sunt interrogatiui. Quartũ proprium ꝙ sunt memoratiui, libenter enim recitant aliorum gesta, & facta, & memoria tenent, & referuntur ad senes. Quintũ propriũ est ꝙ sunt ingeniosi, & hoc ꝑꝑ tẽperãtiã in natura, que est ingenij pabulũ, et ꝑꝑ hoc sunt calidi, nã enim tẽperata declinat ad calidũ & humidũ, ut medici dicũt. Addit ꝙ horũ propriorũ que sunt propria misericordi signa dicta sunt ꝓ maiore parte, dixit de signis ingeniosi, & de signis morati hoïs, & id genus, iõ nõ opꝫ immorari. Ponit uero dr̃iã inter misericordẽ, & immisericordẽ, & inqt. Misericors est sapiẽs & timidus & ornatus, sapiẽs quidem quia ingeniosus & bone nature, timidus, q͞m non crudelis, ornatus, qa temperate naturæ, & benemoratus. Immisericors uero est indisciplinatus, & inuerecũdus, & hoc ꝑꝑ cõtrariã naturam. Hec de signis misericordis, & & de proprijs illius, que propria pñt esse signa etiã, ꝑ que patet indisciplinatum esse signum immisericordes, & inuerecundum etiam esse signum immisericordis.

Boni ad comedẽdum hi sunt, quibus id, quod ab umblico ad pectus est maius est, quam quod inde est usq; ad collum.

Cõmentarium. Hic ponit signa edacis, & ponit unũ acceptũ a magnitudine stomachi, & dicit ꝙ ad comedẽdũ ꝓni hi sunt, quib⁹ inter capedo uẽtris atq; stomachi, q̃ est ab umblico ad pect⁹ usq;, maior inueniẽ, q̃ꝫ illinc ad ingulum. Cui⁹ cãm ra referẽ Aristote. 10. particula problematũ, q͞m frustra dara esset tãta stomachi magnitudo, nisi, ut recipiat magnam cibi copiam, & sic per tale signum edacitas colligitur. probl. 56

Venereus, albicolor, & pilosus, & rectorum capillorum, & crassorum, & nigrorum, & cuius pilosa sunt timpora, rectorum pilorum, oculus pinguis. & insanus.

Cõmentarium. Venereus, ac libidinosus is est, qui nimia uenere est affectus. Est aũt libidinosus iuuenis, sanguine⁹ cuius sanguis est melãcholice uentositati permistus, calidus, & de aïalibus libidinosa sunt ceruus, hyrcus, symia, & porcus, & id genus. Tũc ponit signa, & inqt, Venereus, est albicolor, potissimum si rubedinem hꝫ admistam, ut Rhasis addit, & refertur hoc signũ ad apparentẽ morẽ. Qui enim coiuit in facie colorẽ albũ rubori permistũ habet. Preterea refertur ad cãm. Nã ut Aristoteles inqt in libro de historia, uiri albi sunt multi semis, sunt. n. humidi multũ, quæ dispõ est cã multi semis. Ampli⁹. Mulieres albe sunt libidinose, & de leui cõcipiũt. Est. n. albedo nota humiditatis a qua fit semẽ. pallor etiã est nota multe euonis mẽstrui, & sic matrix euata trahit semẽ uiri, ut uẽtosa. Cæsar etiã (ut Suetonius inqt) talẽ colorẽ hẽbat. Proptetea dixerũt eũ caluũ & libidinosum. Sc͞dꝫ ponit & inquit. Et pilosus, maxĩt, ut Galen⁹ addit, circa coxas, & referẽ ad hyrcum, põt etiã huius signa assignari cã, de qua nõ curo. Tertiũ ponit, & inqt. Et rectorũ capillorũ, & crassorũ & nigrorũ, et referẽ ad ceruũ, cui⁹ pili sunt recti, crassi, et sub nigri. Preterea referẽ hoc signũ ad naturã sanguineã humori melico & uẽtoso ꝑmistũ. Natura. n. sanguinea humori melico ꝑmista ad libidinẽ facit, quarta particula problematum. Quartũ ponit, & inquit. Et cuius pilosa sunt timpora, pilosa dico rectorum pilorũ, retulerũt hoc signũ etiã ad hyrcũ, referẽ etiã ad cãm, q͞m multitudo pilorũ circa timpora ꝓficisciẽ ex multis uenis, & arterijs pleni sanguine, que ad eũ locum terminãtur, & ꝑꝑea magis ibi quã alibi multitudo semis arguitur. Quintũ ponit, & inquit. Ocul⁹ pinguis hoc est crassus, atq; p̃eminẽs, & insanus, & referẽ ad ceruũ, qñ ut inquit Plinius ponitur in furia coeũdi, uerũ aïaduerte, ꝙ signa libidinosi precipua sunt tria, oculorũ naturalis ductus sursum, qui. n. oculos hñt naturaliter sursum ductos sunt uenerei, & referẽ hoc ad cõspicuũ actũ. probl. 30 Nã ut Aristo. inquit quarta particula problematũ, coiẽs, & moriẽs sursum ducit oculos. Sc͞dm est palpebrarũ fluxus, quorum. n. palpebre fluũt, sunt libidinosi, cui⁹ cãm eadem particula affert Aristo. & accipit hoc signũ ex ceruo, qñ poniẽ in furia coeũdi, habet. n. tũc oculos insanos, hoc est ita fluentes & refluẽtes, ut insanus cẽseatur. Tertiũ & maximũ est pilositas præcipue circa timpora, & coxas, cui⁹ cãm eadẽ ꝑticula affert Aristo. Galenus uero addit, & circa coxas, & refert signũ ad hyrcũ. probl. 1. probl. 18 probl. 31.

Somnolenti sunt, qui hñt superiora maiora & curuipedi, et calidi, & carnem boni habitus habentes, & forma pulchri, & pilosi circa uentrem,

Cõmentarium. Somnolenti, grece dñt philypni: hoc est amatores somni, q̃rũ Aristo. ponit signa, & inqt Somnolẽti sunt, qui habẽt superiora maiora, & hui⁹ cã dicta est libro de somno, q͞m isti sunt multorũ uaporũ, aliter caput magnũ nõ haberent, retulit Aristo. hoc ad pomiliones, & ad pueros q̃ sunt somnolẽti, & suꝑiora hñt maiora. Sc͞dm ponit, & inquit. Et curuipedi, & vr̃ hoc signũ referẽdũ esse ad ursos, quorũ pedes sunt curui, & sunt somnolenti. Tertiũ ponit, & inquit. Calidi, refertur ad cãm, q͞m multa caliditas est cã multe euaporationis sursum late, q̃ est materia somni, ut libro de somno dr̃. Quartũ ponit, & inqt. Et carnẽ boni habit⁹ hñtes, hoc est mĩte, & bone hũiditatis aeree euaporabilis, referẽ ad cãm. Ponit quĩtũ, et inqt, Et forma ac spẽ pulchri, referẽ hoc signũ ad glires, qa inẽ bruta sẽ pulchri. Sextũ ponit, & ĩqt. Pilosi circa uẽtrẽ, referẽ ad ipsam cãꝫ, nã cũ uẽter est pilosus, arguiẽ caliditas stomachi, ꝑ q̃ euaporãt fumi ad caput, qui sunt somni materia.

Memoratiui,

Memoratiui sunt, qui superiora minora habēt, & pulchra & carnosiora.

Cōmentarium.

Aristoteles libro de memoria & reminiscētia scribit ad memoriā tegri cerebri siccitatē, & ideo memoratiui cerebro sicci sunt. Preterea. Et bona capitis cōpō facit ad memoriam sic enim spūs bñ seruiūt uirtutib⁹ sensitiuis, unde inqt. Memoratiui sunt qui superiora hñt minora, nā hæc dispō arguit paucitatē uaporū & debitam siccitatē cerebri, quę ad memoriā facit. Ponit scd͡z & inqt, Et pulchra, hoc est bñ formata, refert ad decētiā. Tertiū ponit, & inquit. Et carnosiora, nō quidē pinguia, qm̄ sic hebetē & imemorē facerēt, sed debitę & bonę carnis. Sic.n. hęc habitudo est bona memorię. Hęc Aristo. scribit de signis cōibus & proprijs affectionum aīæ. Finis libri secundi.

Aristotelis physiognomicorum liber tertius expositore eodem Augustino Nipho medice.

Videntur autem mihi anima & corpus compati adinuicem. Ita quod animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, etiam cōtra corporis forma alterata, simul alterat animæ habitum. Nam cum animæ & tristari & lætari insunt, manifestum quòd tristes obscuræ faciei sunt, & gaudentes hilaris.

Commentarium.

Cum docuit ꝑ exempla, & ꝑ aliorū obseruata physiognomicare, cōgregādo et cōia, et propria signa, in hoc libro uult docere particularim per propria signa a particulis corporis accepta physiognomicare. Et primo resumit q̄dam, quæ in primo libro resumpsit. Secundo accedit ad propositum. Quę uero resumit, ꝑ ordinē sunt multa, resumit, tamen primo quòd anima & corpus inuicem compatiuntur, & hoc proponit, & inqt. Videntur autem mihi aīa & corpus compati adinuicē, & exponit quo modo, & inquit. Ita ꝙ aīę habit⁹ alteratus simul alterat corꝑis formā, etiā cōtra corꝑis forma alterata siḿ alterat aīę habitū, hoc est hoc pacto, ꝙ cū aīa mutat habitū, corp⁹ mutat formā, q̄ nr̄i medici dicūt cōplōnē uel apparētem morē, ut Aristo. utit̄, & etiā cum corp⁹ mutat formā, aīa mutat habitū, & hoc ꝓbat primo ab expiētia, qm̄ cū aīæ insunt tristitia, & letitia, corpus tristē, uel iucūdam faciē ostendit. Et cum aīæ inest gaudium, corpus ostēdit hilarem uultū, ergo anima & corpus mutuo permutantur.

Siquidem igitur adhuc anima dissoluta, formam in corpore existentem contingit dissolui, secundum quam quidem et anima & corpus sic cōpatiuntur, non tamen conferentia adinuicem. Nunc aūt manifestum quoniam utrūq; ad utrūq; sequitur.

Videtur hic soluere dubitationem, sed meli⁹ dicam⁹, ꝙ Aristote. probat iterum per secūdam rationem illud quod resumpsit scilicet ꝙ aīa & corpus cōpatiantur, & lege sic adhuc hoc idē paret, si quidē dissoluta anima, forma quæ est in corpore dissoluatur, siue per formā intelligas cōplexionem, siue dispōnē, siue morem suꝑapparentē, propterea addit, Scd͡m quā formam, & aīa & corpus sic cōpatiuntur, dico sic cōpatiunt̄, qm̄ aīa & corpus non cōferūt inuicem secūdum causalitatem simpliciter dictā, nō enim corpus est causa animę, nec contra simpl̄r, sed de⁹ & hō; ut dictū est in libris naturalis philosophię, sunt causę simpliciter aīæ & corporis, sed bñ seiuicē mutuo coalterant. Sed siue sint inuicem causæ simpl̄r, siue nō, nūc aūt (ut inqt) manifestum ꝙ utrūq; ad utrūq; sequit̄. s. aīa ad corp⁹, & corpus ad aīam. Et hæc est secūda ratio.

Maxime tamen ex hoc manifestū fiet, Nam mania uidetur esse circa animam, & medici medicamētis curātes corpus, atq; uictibus quibusdam ad ipsum utentes, animam à mania liberāt. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima à mania curatur. Cum ergo simul utraq; persoluantur, manifestū q; sibi inuicem conferant.

Confirmat quæ dixerat experientia medicorū, & hoc proponit, & inqt, Maxie rñ ex hoc manifestū fiet, subaudi corpus & aīam cōpati inuicem, exponit medicorū experiētiā, & inqt, Nam mania, quę latine est insania, vr̄ esse ęgritudo circa aīam ꝯtingens, & tñ medici curātes corpus medicamētis, quæ græce, pharmaca dr̄, atq; uictib⁹ quibusdā, q̄ grece dierę appellantur, ad ip̄m corpus utentes, animam a mania liberāt, & properea cōcludit ui experientię, & inquit. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & aīa à mania curatur. Tūc epilogat uim experiētiæ, & inqt. Cū ergo simul utraq; ꝑsoluantur. s. mania ab aīa, & mala dispō à corpore, manifestū ꝙ aīa & corpus sibi inuicē cōferāt, non qdem secūdū causalitatem simpl̄r dictā, sed scd͡z reciprocā alterationē. Quo uero modo aīa sit causa corporis, & corp⁹ aīę, in libro de aīa diximus, nūc uero de coalteratione satis.

Commentarium.

Simul aūt manifestum, & quoniā uirtutibus animæ similes formæ, quæ corporibus insunt, fiant. Quare eorum, quæ in animalibus omnia similia sunt, hæc quidem sunt eiusdem cuiusdam declaratur, hæc autem, non.

Ex his quę dicta sunt, cōducit quoddā corollariū utile, ꝙ superi⁹ etiā exposuit, & uult, qd̄ corporeę dispōes aīę potentijs atq; uirtutib⁹ correspōdeant, Nam (ut Auerroes inquit) Mēbra cerui nō differunt à leonis mēbris, nisi qa aīa potētijs & uirtutib⁹ dr̄ ab aīa, unde inquit. Simul aūt manifestū, & qm̄ uirtutib⁹ & potētijs aīæ formę atque dispōnes, quæ corporibus insunt, siles fiant, atq; correspōdeāt. Sed quoniā corꝑis dispōes alię utiles ad physiognomicādū sunt, alię uero nō, iō cōcludit hāc differētiam, & inqt, Quare eorū quę in aīalibus oīa similia sunt, duplicia sunt, hęc quidem eiusdem cuiusdā declaratiua, & hæ dispōnes utiles sunt ad physiognomicandū, hęc uero non. Huius differētię cā est, qm̄ dispōnū corporearum hę qcq; in aīa notant, ut pilorū durities, pectoris dēsitas, & cęterę id genus, hæ nihil notāt, ut qd̄ os sub narib⁹ collocarū sit frons uero in prima capitis parte, et cętere id genus, primę quidem utiles, secūdę uero inutiles sunt.

Commentarium.

Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ uniuscuiusq; generis animalium passiones sunt, hæ uero communes, proprijs quidem animæ operibus, propriæ corporis passiones similes sunt, communibus uero communes. Communes quidem sunt iniuria, & quæ circa uenera extensio. Iumētorum uel uilium communis est iniuria asinorum uero atq; porcorum habitus, qui est circa uenerea. Proprium autem est, canibus quidem contumeliosum esse, asinis aūt indolens.

ἄλυπον Indolens. Iucundā.

Commentarium.

Secundo iterum infert aliud corollarium, quòd superi⁹ exposuit, & est affectuum qui aīalib⁹ insunt, talis diuisio, qd̄ affectuum, quibus cætera aīalia operantur, alij sunt proprij, hoc pacto qd̄ uni tm̄ generi aīalium competant. Alij cōes. Et cōium, alij insunt oībus, Alij pluribus, cōis oībus est, ut affectus iniurię, cōpetit enim oībus usq; ad lacertas, cōis uero plurib⁹, est affectus ueneris, nam licet affect⁹ ueneris oībus fere cōperat, proprię tñ porcis, & asinis cōperit. Affectus proprij sunt, ut canibus esse cōtumeliosum, et asinis esse indolēs. Hinc regula est qd̄ proprijs aīæ affectib⁹ respōdēt proprię corporis dispositiones, cōibus uero cōes. Hñr enim canes qd proprtiū, per qd̄ denotatur proprius eius animæ affectus, sir & asini quid proprtiū habēt, ꝑ qd̄ denotatur eius aīæ, proprium. Sed quo ad uerba Aristote. dubitabitur, qm̄ asinus nō indolēs, sed tristis est proprie, quòd Plinius octauo histotię naturalis multis signis testatur. Primo quia in regionib⁹ frigidis nō generat, & hoc propter eius naturam, quæ est frigida & sicca. Secūdo qa nō generat, nisi post ęqnoctium ęstiuū, ex eo qa eius natura supercalefit, & ad coitū red- Carte 43.

ditũr insanus. Tertio ꝗa non fert onera, nisi uersus nates, quia mẽbra illa pollẽtiora sunt, ex his uult asinũ esse frigidum & siccum, & sic esse natura tristem, hoc idem Aristoteles asserit in ultimo de animalibꝰ. Rñsio prima esse põt ꝙ græcus textus est corruptus & ubi alypon scribit, scribi deber lypon, hoc est triste, & sic in antiq̃s trãslationibꝰ legitur. Vel forte alypon pro indolente accepit, nã asinꝰ indolens, qm̃ ex nullis aduersis dolet.

Quo igitur modo & commune, & proprium liceat distingui, & dictum est. Opus tñ est ad omnia multa consuetudine, si quis ipse debeat esse sufficiens ad dicendũ de his singula.

(margin: Commentarium.) Quia proprium & cõe multifariam accipi pñt ideo, inquit, Quo igiť modo, & cõe, & ꝓpriũ licet distingui primo libro dictum est. Ibi. n. dictũ est signum propriũ eẽ, ꝙ cõpetit oĩbus, & sp, non tñ solis, ut esse liberale, prędeꝗ cõicatiuum proprium est leoni, qm̃ cõpetit omnibus leonibus, & semper, nõ tñ solis. Signũ uero proprium est habere frõtẽ eleuatam, hoc. n. oĩbus & semper cõperit. Cõe uero est quod non omnibus, neq; solis, ut esse iracundum, nõ. n. omnibus leonibus, nec solis cõperit, in differenter. n. & leonibus, & lupis cõpetere põt. Cũ se itaq; excusasset, addit ꝓceptũ in physiognomonia practica, & inq̃t. Opꝰ tñ est ad oĩa aĩalium propria signa & affectꝰ dĳudicãdos multa & lõga cõsuerudine, ac experientia, si quis ipse per se sine aliorum obseruatis debent esse sufficiẽs ad dicendũ de his affectibus singula signa. Vbi aĩaduersione dignum singulis aĩalibus naruram tribuisse proprios affectꝰ, eosq; proprĳs signis, ac notis in eorum corporibus significasse, & hoc (ut Maternus inquit) pluribus rationibus, primo ꝗdem ꝓꝑ cognitionem in se, nã affectus aĩæ signis corporis spectãtur, non. n. aĩæ signis spectari pñt. cum aĩa sit nobis ignota. Scđo uero ob nostrã utilitatem, nisi. n. signa propria essent affectibus correspõdentia, inter ꝑnitiosum serpentem, & beneficum nõ discerneremus. Tertio formæ & proprios affectus, & illorũ propria signa sortitæ sunt ꝓꝑ cõstellificationem in cœlo siľem (vt. n. Hermes inquit) nullum est arenarum granũ hic, quin propriũ obtineat signũ in cœlo, suscirãs ad illius incremẽtũ, his tribus rationibus formæ in materia sortitę sunt & merita propria, & signa propria, & affectus proprios, & qm̃ res sunt innumerę, etiam signa, & affectꝰ sunt innumeri. Propterea Aristoteles bene dixit esse opus multa cõsuetudine, & longa experientia, ad hoc ut ex signorũ cõuenientia, quæ a feris accipiũtur, affectus cõsimiles discernamus. Quæres fortasse quare ex signis planrarũ nõ accipitur regula physiognomiçandi. Trogus & Philõ ut in ꝗbusdam libellis legimus, qui illis dedicãtur dixerũt in operibus aĩæ nutritiuæ posse physiognomonia ex planris colligi. Nam cum uegetatiua uita cõis sit omnibꝰ uiuẽtibus, ideo multa signa lõgęui acceperũt ex plãris, nam quibus boni sunt capilli & firmi, hi longeui sunt, referũtur ad plãras lõgęuas, quę folia hñt firma, simili rõne & in alĳs. Aristote. ṽo Galenus, & alĳ nõ per plãras physiognomiçarũt, qm̃ physiognomonia est cognitio affectuum & morum aĩæ, mõ mores, & affectꝰ sunt ĩ parte sensitiua, quæ dianoea appellata est, cõstat autem hãc non plãris, sed aĩalibus, & hoĩbꝰ cõem esse. Quęres rursus utrũ affectus hoĩs, quo est libidinosus, & uenereus, sit eiusdem spẽi in asino & porco & homine. Pythagorici crediderũt affectus in feris, et hoĩbus omnes esse eiusdem rationis, qm̃ & aĩa est eiusdem rõnis. Peripatetici ṽo animã differre ab aĩa, sicuti corpus à corpe, asserentes, dixerũt affectꝰ esse similes, sed nõ eiusdẽ rationis.

Quoniam enim ea, quæ uidentur in corporibus, dicuntur referri in similitudines, & in eas, quæ fiunt ab animalibus, & in eas, quæ fiũt ab operibus, & ideæ quædã, aliæ à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt. Sunt autem harum quædam apparẽtium in corporibus, parua differentia utentis, & eodem nomine appellatæ, ut & pallores qui sunt facti à timoribus, & laboribus. Hi enim & nomine eodem appellantur, & differentiam paruam habẽt ad inuicem: Parua autem differentia existente, non facile est cognoscere, sed uel ex consuetudine formæ superapparentiam captãtem. Est igitur & uelocißimus, & optimus modus, qui est à superapparentia, & cõtingit sic eodem utẽtem multa dinoscere, & non solum uniuersaliter utile est, sed etiã ad signorũ electionem. Vnũquodq; enim electorum & dicere oportet talem, ut q̃ electum est, uelit.

(margin: Commentarium.) Repetit Aristo. hic modum physiognomiçandi, cũ, uidelicet, qui ex superapparentibus moribus colligebatur, & premittit tria pro declaratione illius, quorũ primũ est ꝙ similitudinũ animaliũ, alię à corporibus uel operibꝰ eorũ accipiuntur, aliæ a qualitatibꝰ eorũ, ut à caliditate, uel frigidirate, uel cæteris id genus, inquit. Quoniam enim, & lege uerba suspensiue usq; ibi. Est igitur & uelocissimus, & reliqua, & propterea dimittatur hęc particula, qm̃ enĩ, usq; ibi, & legatur sic, ea, quæ uidentur in corporibus, dicũtur referri in similitudines, dico in similitudines, ꝗa & ĩ eas, quæ accipitur à corporibus ſm particulas corporum aĩalium, & in eas, quæ fiunt ab operibus, siue moribꝰ animalium, uel affectibus, ut superius dictũ est, & subaudi & etiã accipiuntur à qualitatibus corporũ animaliũ, ꝙ subdistinguit, & inquit. Et ideæ hoc est similitudines quæ à qualitatibus accipiũtur, duplices sunt, qm̃ quędã à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt, hoc est primũ. Vt breuiter dicamus ꝙ aĩalia possunt comparari aut in dispositionibus corporeis, aut in qualitatibus, ſm ꝙ est, ꝙ passionũ quæ aĩalibus uel hoĩbus comperĩt, quædam eodem noĩe appellãtur, parum differentes, ueluti pallores, ꝗ à timore, & qui ab ægtitudinibꝰ, quædam sunt passiones nomine & re differẽtes ueluti pallor, qui à timore, & rubedo, quæ ab audacia exoritur, unde inquit. Sunt aũt harũ quędam demõstratio apparentium in corporibus, quæ parua differentia utuntur inter se, & eodem noĩe appellarę, ut & pallores ꝗ sunt facti à timoribꝰ, & qui sunt facti a laboribus hoc est morbis, hi enim ut inquit, & noĩe eodẽ appellantur, & differentiam paruã habent ad inuicem. Tacuit autẽ aliud membrum, ꝗa intelligitur per suum oppositum, manifestum est enim ꝙ aliæ passiones sunt, quæ & noĩe, & re differunt. Tertium qđ præmittit, est, ꝙ licet in passionibus nomine & re multũ discrepantibus physiognomonia sit formalis, in passionibꝰ tñ quæ parum differunt, & eodem nomine appellantur, est difficilis, unde inq̃t. Parua autẽ differentia existente, non facile est cognoscere per physiognomoniã, sed oportet physiognomicum esse captantem, superapparentiã physiognomicam formæ, ex multa consuetudine, & longa experientia, ubi tamen multa differentia est, non tanta experientia requiritur. Aĩaduersione dignum, ꝙ qui physiognomiçat, debet cognoscere aĩalia omnia, e quibus signa sumat, & mores eorum, ac affectꝰ, & mẽbra, & membroruũ dispositiones, e quibus signa colliguntur, & propterea opus est multa consuetudine, et longa expetientia, ideo hodie, physiognomiçans non nisi ex aliorum obseruatis physiognomiçat, ꝑ se enim nullus fere potest. His stantibus, concludit intentum, & terminat suspensionem, & inquit. Est igiť & uelocissimus, & optimꝰ modus, qui est à superapparẽtia, ac a moribus conspicuis, declarat quo modo optimus, & utilissimus, & inquit. Et hoc subaudi, quia contingit utentem sic eodem mõ. s. per apparẽtem morẽ, multa dinoscere, dico multa dinoscere, quia non solum uniuersaliter utile est, sed etiam particulariter est utilis ad signorum electionem. Possumus. n. dicere uniuersaliter hunc esse astutum, ꝗa suꝑapparẽs mos est lupinꝰ, particulariter ṽo, ꝗa hic assimilatur irato, dicere possumus hũc esse natura iracundum, & hoc subscribit, & inquit. Vnũquodq; enim signorum electorum, talem eligentem oportet etiam dicere, ut quòd electum & particulariter uelit. q. d. hũc modũ esse particularitet utilẽ, qm̃ physiognomon põt in particulari dicere, quicq̃d uult eligere, ergo licet hic modus nõ sit certus, ut supius ꝓbatum est,

tamen est optimus, q̃a per eum possumus in particulari et in uniuersali physiognomiçare. Est etiã uelocissimꝰ quia oon requirit tantam experiẽtiam, sufficit enim habere cognitionem corporeæ dispositionis, quam corpus subit eo tempore, quo aĩæ patitur affectum.

Amplius etiam & secundum electionem signorum, & syllogismo uti, quo opus est, ubi utiq; contingat adiungentes, conuenĩẽtibus cõuenientia. Vt utiq;, inuerecũdus sit, et paruiloquus, fur utiq; erit, & illiberalis, & fur quidem sequens inuerecundiam, & paruiloquiũ illiberalis. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo secundum conuenientiam fieri methodum.

Secundus modus, ut primo libro diximus, physiognomiçandi erat per syllogismum, in quo ex multis affectibꝰ simul congregatis alij deducuntur, ueluti siquis ex signis uel ex propria cognitione nouerit aliquẽ esse simul inuerecũdum & paruiloquum, ex his simul coniunctis põt syllogiçare eũdem esse furem & illiberalem. Furem quidem propter inuerecũdiã, illiberalem uero propter taciturnitatem, unde inquit. Amplius etiam & secundum electionem signorum est syllogismo uti & quo opus est, dico q̃ opus est, quia ubi contingit, adiungentes conuenientibus conuenientia, & ponit exemplum, & inquit. Vt si utiq; & inuerecũdus sit, & paruiloquus, sequitur per syllogismum ꝙ erit & fur, & illiberalis, fur quidem, ut inquit. Quia fur sequens est inuerecũdiam. Illiberalis uero, quia illiberali sequens est paruiloquium. Tunc epilogat, & inquit. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo ſm conuenientiã fieri methodum. Animaduerte, ꝙ in hac methodo fiũt duo processus. Primus est io quo per signa accipiuntur aĩę affectus, & hic fit aut ex feris, uel ex moribus cõspicuis, uel ex causis naturalibus. Secũdus est in quo quidem syllogistica serie ex illis deducuntur alij affectus dãdo par pari, & totum toti.

Nunc aũt primum tentabo animalium distinguere, quæ ipsorum contingit permutari ad essendum fortia, & timida, & iusta, & iniusta. Sed prius diuidamus animalium genus in duas formas, adiungẽdo unicuiq; formæ cõueniẽs, sunt. n. similes.

His resumptis, nũc accedit ad regulas physiogoomiçãdi per signa propria, & iterum prius præmittit quædam. Verum antequam illa præmittat, propooit intentionem suã circa illa, & est eius intentio diuidere animalia in differẽtias, ad hoc, ut de moribus arguere possit physiognomõi conuersim ab uno in alterum, & hoc ioquit. Nunc autem primum tentabo animalium distinguere, quę ipsorum contingit permutari, hoc est a quibus ipsorum cõriogat argui permutatim ac cõuersim ad essendum fortia & timida, & iusta, & iniusta. ergo intẽtio est distinguere animalia, ut argui possit ab uno in aliud, quod illud sit forte, uel iustum, aut timidum, uel iniustum præmissa intentione, diuidit, & ponit ordinem in dicendis, & ioquit. Sed prius diuidamus animaliũ genus in duas formas hoc est in duas accidentales differentias in marem, uidelicet, & fœminã addeodo quibus mas a fœmina, & e diuerso quo modo a mare fœmina differat, nam licet sint specie & genere similes, differentia accidẽtali, & forma ac figura differunt: & sic quid fœminæ proprie compẽtat, & quid masi addetur.

Ferarum ergo quæ educari manu assuescunt, mansuetiores & molliores secundum animas fœminæ maribus sunt, minus fortes, atq; nutrimẽta, manusq; assuetudinem magis recipiẽtes. Quare cũ tales sint, erũt utiq; alicubi minus iracũdæ maribus.

Prosequitur differentias maris & fœminæ, & inquit. Ferarum ergo quæ educari manu assuescuot, mansuetiores, & molliores secuodũ animas fœminæ maribus sunt: miοus etiam fortes, atq; nutrimenta hoc est educationẽ, manusq; assuetudinem magis recipientes, & dixit. Quæ educari manu assuescũt: quoniam, quæ nõ possunt manu educari, sunt nobis ignotæ, & sic ignoramus an fœminæ maribus, an contra mares fœminis sint mansuetiores, uel dixit hoc, quoniam feræ, quæ in syluis educãtur: sunt notæ pastoribus & uenatoribus ut postea dicet. Tũc ex his dat aliam differentiam, & inquit. Quare cum tales sint, erũt utiq; alicubi hoc est aliq̃ rõne fœminæ minus iracũdæ maribꝰ. Si. n. fœminæ maribus disciplinabiliores sint, faciliusque educabiles, dubio procul & mitiores & minus iracundæ erunt.

Manifestum autem hoc ex nobis alicubi est, nam cum ab ira deuincimur, cũ difficultate prudentes, & maxime forte sumus, ad nihil usquã uereudum. Ad compellendum autem & ad agendum ferimur, ad q; utiq; ira impellit.

Cum ex dictis assignasset secũdam differentiam, nunc probat illam ex his, quę nobis cõstant. Experimur enim quando sumus irati, nos esse minus disciplinabiles, & minus tractabiles, ergo cõtra si fœminæ sunt disciplinabiliores maribus atq; tractabiliores, erunt mitiores, atq; minꝰ iracundę, unde inquit. Manifestum autem hoc ex nobia alicubi siue aliquando est, nam cum ab ira deuincimur, sumus cum difficultate prudẽtes, & maxime fortes. Furor enim arma ministrat, sumus dico maxime fortes, ac nihil usq; uerendum, atq; timendum, ad compellendum autem & ad agẽdũ ferimur, ad quod ira impellit, ergo ꝑ oppositũ cũ fœminę sint disciplinabiliores, erũt mitiores.

Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas maribus, & petulantiores, & illiberaliores, & imbecilliores. Fœminæ igitur quæ & apud nos enutriũtur, & ualde alicubi manifestæ sunt. Quæ uero apud syluam, omnes confitẽtur & pastores, & uenatores huiusmodi esse, ut diximus.

Tangit hic tertiam differentiam, & inquit. Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas maribꝰ, dico magis mali esse factiuas, quoniam sunt & petulãtiores, & illiberaliores, & imbecilliores maribꝰ. Cuius cã est, ut secũdo de generatiooe aĩalium tradit, q̃m fœmina est hõ occasionatus, & ita eius anima est magis q̃ in uiris orbata, in actionibus defectiua magis, & in uiribus imbecillior, hac ratione hmõi potentię debitis rõnibus aĩam noo informant, & ideo praue actiones suas eligũt. Sũt aũt petulãtiores, quia frigidiores, & propter eãdẽ cãm sunt auare, oẽs. n. frigidę sunt, & tenaces, & q̃a flegmaticæ sunt, ideo imbecilles, hæ sunt differentiæ maris & fœminæ, & epilogat, & se exponit, & inquit. Fœmine igitur quæ & apud nos domestice enutriunt, & ualde alicubi. s. ubi diligens fuit ꝑtractatio manifestę sunt, quo ad drĩas tactas. Quę uero sunt apud syluam, oẽs, v3, & pastores, & uenatores cõfitentur huiusmodi esse, ut diximus, & sic differentiæ tot & eędem in syluestribus sunt, quot & in domesticis, & dixit has drĩas esse alicubi manifestas, q̃a in libris de aĩalibus. Dubitabis fortasse, q̃m Aristo. quatuor libro de hysto. & primo de generatiõe aĩalium, nõ in oĩbꝰ syluestribus ita esse asserit, quia nõ in auibus rapacibus, neq; io aĩalibus insectis, q̃ græce entoma dñr, oeq; in q̃busdã piscibꝰ, neq; in quadrupedibꝰ ouiperis, q̃m io his oĩbꝰ fœminę maribꝰ sunt maiores, potẽtiores, & animosiores. Pręterea. In q̃busdã aĩalibus sexuũ fit alternatio, ut in leporibus, unde Aristo. quinto libro de hystoria animalium, inquit. Leporũ etiam fœmina sæpenumero marem prior superuenit, de quo Plinius libro octauo. Terentius etiã Tute lepus es, & reliqua, ergo nõ semper mas est moratior et perfectior, sic. o. mutarentur mores. Apponẽsis in suis physiognomicis dicit hęc esse hmõi per accidẽs, at Aristo. loquitur per se. Quod non mihi placet, quę. n. ꝑ accñs sunt, uniuersam speciem nõ cõsequuntur. Propterea aĩaduerte quędam aĩalia esse à tota spẽ calidissima, ut spẽs auiũ rapacium. Hic euenit, ut mares dupl̃r sint usti ac sicci, primo

ui toti⁹ generis, sunt enim aues rapaces ex toto genere sic cę, scd̃o ui sexus, mas.n.semper est fœmina calidior, quia igit̃ mares rapaces nimis adurũtur.s.ui generis, & ui sex⁹ ideo sunt parui, & imbecilles, fœminæ uero sunt siccę atque adustę propter speciem, sed propter sexum sunt humidæ & frigidæ, ideo sunt temperatę, & propter hanc rationem fit, ut non sint ita paruæ, nec ita imbecilles, ut mares. Ouipera uero quadrupeda sunt maiora ob finẽ, ut.v3. possint coitum pati, & ouorum molem simul ferre. De leporibus uero, ignoratur. Ferdinandus primus rex Apulię uenator maximus, & in omnibus iustus, & ueridic⁹, dicebat leporum, quæ fœminæ sunt, non esse masculos, qui uero mares, non esse fœminas. Verum erãt nõnulli, q̃ & mares & fœminæ inueniebantur. Ego uero in uenationibus, qui b⁹rot annis usus sum, nũquã in hac certior fact⁹sum, reperení leporẽ ferẽtẽ ĩ utero, & hr̃e uirgã & testes, & hoc nõ probl. 8. semel, sed plures, uerum utcunq; sit, Aristoteles decima particula problematum, uult differẽtias maris & fœminę esse hmõi, his tamen exceptis.

At uero idem etiam manifestũ est, quoniam ꝭm unũquodq; in unoquoq; genere fœmina mare minoris capitis est, & angustioris faciei, & gracilioris colli, & pectora imbecilliora hñt, & minus costatæ sunt. Et ancas, et coxas, maribus carnulẽtiores; genua aũt mollia, crura gracilia hñt, & pedes pulchriores, & corporis formam iucũdiorem utiq; magis q̃ generosiorẽ. Neruosæ autem minus sunt, & molliores, humidioribus carnibus utentes. Mares uero, his omnibus contrarij, eorum enim natura est genere fortior, & iustior, quæ uero fœminæ, timidior, & iniustior est.

Cũ dixisset fœminam esse minus fortẽ mare, minus iracũdam, & mali io oĩbus magis operatiuam, hoc ultimo ꝓbat ex dispositiõe corpis, quæ respectu uirilis dispõ ois est quodã mõ orbara, & mãca, & qm̃ in suo genere est manca, ideo & in actionibus etiã mãca uidet̃, uñ inquit. At uero idẽ etiam hoc est eadẽ dr̃ia patet, qm̃ ꝭm unũquodque geo⁹ in unoquoq; genere fœmina minoris capitis est, mare, & angustioris faciei, & gracilioris colli. Præterea etiã fœminæ pectora imbecilliora hñt, & minus costatæ sunt. Præterea habent & ancas & coxas maribus carnulẽtiores, & hñt genua mollia, & crura gracilia, quę oĩa sunt signa & causæ mollitiei, imbecillitatis, & diminutiõis. Prę cerea hñt pedes pulchriores, & corporis formã iucũdiorẽ utiq; magis quã generosiorẽ & fortiorẽ. Pręterea sunt minus neruosæ, & molliores sunt humidioribus carnibus suæ naturæ idoneis utẽtes, per quæ omnia discurrendo p3 fœminas in oĩbus generibus exceptis auib⁹ rapacibus & alijs, quæ diximus, esse minus fortes, minus iracũdas, molliores, & imbecilliores & magis orbatas esse, & maucas. Mares uero ĳs oĩbus cõtrarĳ, oã eorum natura est genere fortior, & iustior, at natura quæ fœminę est, ꝯtra timidior, & iniustior est, & hoc, quia manca, & orbata. Patet ergo differentia proposita.

His ita se habentibus, uidetur animalium omnium leo perfectißimum in aßumendo maris formam. Est enim habens os bene magnum, faciem uero quadratiorem, non ualde osseam. Superiorem autem genam non præminentem, sed deorsum decẽter pendentem. Nasum aũt hẽt magis craßum, quam gracilem, oculos fuluos, non ualde concauos, rotundos, non ualde proeminẽtes, magnitudinem autem moderatã, supercilium benemagnũ, frontem quadratam, ex medio subconcauam magis. Ad supercilia uero atq; nasum ueluti nubes superstat, & superiore parte frontis, habet pilos inclinatos ueluti asylum, caput moderatũ, collum bene magnum, craßum moderatum. Crines flauos habens, non horridos, neque ualde crispos, quæ circa scapularũ iuncturam sunt, longe magis lata, quàm coniuncta habet, scapulas fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum, & bene costatum, & dorsum moderate. Animal est minus carnosum secundum ancas, & coxas, Crura fortia & neruosa habens, & basim iuuenilem, & uniuersum corpus articulatũ, atq; neruosum, neq; ualde siccum, neq; ualde humidum. Ambulans autem tarde: & magnifice incedens, atque seipsum in humeris: dũ ambulat, quatiens. Quæ igitur circa corpus: talia sunt: quæ uero circa animã, est capax: liberale, magnanimum: uictoriæ cupidum: mansuetum: & iustum, atque ea amãs, cũ qbus uersatur.

Basim Gressum Bardoam

Cũ distingueret in marem & fœminam animal ipsum, & differentias assignasset inter illa, in hac parte præfigurare intendit uirilitatem in leone, & fœmininum sexum in panthera. Nam in nullo animalium uirilitas magis apꝑet quam in leone, in nullo etiam magis fœmininus sexus ꝗ̃ in panthera. Virilitas autem colligi põt aut ex bonis corporis, aut ex ipsia animæ bonis, aut ex bonis fortunæ, ꝗa uero leo, aut panthera nihil possidet, ideo tacuit demonstrare uirilitatem ex bonis fortunæ. Bona uero corporis, quædam colliguntur ex bonitate cõpositionis, quædam ex bonitate cõplexiõis. Bonitas ꝯpõois pulchritudo est. Bonitas uero cõplexionis sanitas est, quæ ex sanis, & bonis operationibus colligitur. Aristo ergo uirilitatẽ in leone ostẽdit & ex bonis naturæ, atq; corporis, & ex bonis animæ. Sed dices leonem non esse decoratum naturę bonis, ꝗa febricitat quasi ex pricipĳs naturę quattana febre, ut narrant. Mihi uidetur hoc quod fabulant̃ de leonis febre, nihil esse, cum Aristo. de illa nullibi aliquid dixerit, nec rõ illi cõsona uı̃, si ꝗdem natura nullum alal facit, nisi mixturæ suæ spẽi ęqualitatem hẽat, in qua sanus sit: Signum autem huic nobis affert leo ipse, quẽ ferũt, cũ infirm⁹ fuerit, uenari symiam, qua cibatus mox cõualescit, aliꝗ̃ etiam sanguis canis potu sanatur. Sed qm̃ dicit, ex trãslationib⁹ fere patẽt, Ad uerba, quæ obscure leguntur, ueniamus, dixit itaq; leonem esse perfectissimũ, nõ quidem simpliciter, quoniam homo est omniũ animalium perfectissimũ, sed in assumendo maris formam, quoniam in eo plus uirilitatis ꝗ̃ in cæteris animalibus ostẽditur. Gena græce est genys, latine mandibula etiã, accipitur q̃ pro labĳs. Supcilia uero ea sunt, quæ sub frõte bipartito disticta sunt, pili autem, qui in extremo palpebrarum ambitu adherẽt, cilia dicuntur. Amplius Aristo. per uerbũ illud beoe, cũ ait, { Bene magnum, benecostatũ, } cõpetẽter intelligit, hoc est competenter magnum, & cõpetẽter costatum. Insuper frõs leonis subcaua est ex medio, uerum ad supercilia, & ad nasum eleuata est, ueluti nubes, quæ eleuatio ut dicitur secundo priorum est signum liberalitatis. Præterea quid asylus sit, non clare patet, quidam dixerunt asylum dici quasi sine superciliorum eminentia ab a quod est sine, & sylo supercilio, uerum hoc uerbis Aristoteles non consonat, alĳ asylum in neutro genere templum, quod remus et romulus condiderunt, ad quod quicũq; cõfrigeret, ab oĩ noxa liber esset, uolunt significare. Asylum uero in masculino genere tabanum esse tradunt, quod græce oestrum dicitur, unde Virgi. tertio georgi. libro.

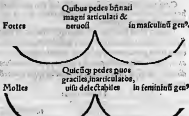
Est lenis syleri circa illicibusq; uirentem
Plurimus alburnum uolitans, cui nomen asylo
Romanum est oestrum graĳ uertere uocantes
Asper acerbe sonans, quo tota exterrita syluis,
Diffugiunt armẽta, & hoc pacto accipiendo uerbis Arist. cõsonat, Metaphrenũ uero est totũ bustũ a septo trãsuerso ad collum, compositum ex pectore, & dorso, ꝗ etiam a quibusdam thorax dicitur, uerum an ita sit, postea uidebitur. Verius.n. metaphrenum est ps opposita phreno, quę subscapilium dicitur, quia arcus est posterior sub scapulis collocatus, ut dicem⁹. Ad hæc uerbũ basim, gressum etiã sonat latine, uel carinã, quę spina est, ubi coste colligi uñr, ut in naui uidem⁹, hæc de ꝟbis, De excellentia & uirilitate leonis, multa ab Aristo. ac Plinio narrantur, nam si ad corporis

corporis figurā, ac cōstitutionē q̄spiā respexerit, in illa sum mam uirilitatē colligem⁹, ut particulatim per singula mē bra discurrēdo annotauit Arist. Si ad ai mores animaduer teris, leonē inuenies magnanimum, ut p̄ iocessum Aristo. annotauit, & Plinius. Amplius ex usu cibi, abhorret. o. ad sui cibi reliqas redire, sed pmittit accipi a quocūq;, & pr̄ cipue ab hoie. Annotarūt etiā i eo liberalitatē, q̄m est suæ prædę cōicatiuus, & indigētibus sępius subuenit. Narrāt etiā eū esse uictorię cupidum, non enim nisi magnas feras uenat, hēt tū infestū onagrum, q̄m eū ex odio urnaē. Amplius est iustus mansuetus, & misericors, q̄m pstratis atq; uenia petētibus aliq̄n parcit, ut Plinius exemplo fœminæ cuiusdam declarauit. Est & bñficiorū remunerator, ut Plinius & Solinus narrant exēplo, cuiusdā, qui ab eius pede uel ore remouit spioam. Preterea cętera aialia excellit pr̄ stātia, tum oculorū, tum ossium. Oculorū q̄dē, q̄m, ut Plinius inquit, Oīs uis constat in oculis, ossibus uero, nā coi lisa ignē emicant, nec medullam hñt, nisi crura ut Aristo. narrat. Hæc pauca de leone.

Pardalis uero inter ea, quæ fortia uidētur esse, fœmineæ formæ magis est, quoniam non secundum crura, his autem cooperatur, & aliquod opus fortitudinis exercet. Est enim habens faciem paruam, os magnum, oculos paruos, exalbidos, excōneauos. Ipsos autem circūuagātes magis, frontem longiorē magis, uersus aures rotunda magis quam planam, collum longum ual de & gracile. Pectus non amplum & longum dorsum, anchas & coxas carnosas. Quæ uero sunt circa ilia, & uētrē, lenia magis. Color aūt eius uarius est, & totum est, tum inarticulatum, tum incommensuratum. Forma igitur corpis talis est, in his aūt quæ secundum animam, paruum & furax, & ut omnino sit di cere, dolosum est. Animalium igitur quæ uidentur fortia conuenientiora sunt assumpta, & quæ masculinæ formæ, & fœmininæ sunt, dicta sunt. Alia uero quæcūq; sunt, facile utiq; est pertransire. Quæcūq; uero ad physiognomizandū ex animalibus conspicere contingit in electione signorum dicentur. Electio uero signorum, quæ est secundum homines, sic accipitur.

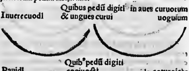
Cum in leone figurauit uirilitatē, in hac pte in pardali figurat fœmioeitatē, uerum oō sioe qōoe est q̄d per pardalem iotelligat, cur etiā io ostēdendo fœmineitatē oō leænā accepit, & cū exēpla beluarū, & nō hoīs. Ad aduertetigitur sub eodē proximo genere ac sub alterna specie, tres esse spēlissimas, leonem, uidelicet, pardum, & quę ex his pmixta est, leopardus. Leo mas est, cuius fœmella a nōnullis leæna dicit. Pard⁹ mas ētiam, cuius fœmella pardalis appellatur, sed apud Pliniū pāthera, quæ animal est ptorsus ferū & maculosum, vn̄ Horatius in epīs. Diuersum confusa genus pāthera camelo. Ex his uero fiūt leopardus, ac leopardilis, cōicaoe autē hæc inter se uictu, coitu, moribus, & regimioe, ueluti & caoes, quæ diuersorum modorū sunt. Nō accepit aūt io exemplo leæoam, q̄m licet fœmioa sit, multa tū uirilia io ea spectaot, quæ fœmellis oō cōpetūt. Nec accepie homioum exēpla, q̄m aliud esse debet per q̄ uultispicimus, & aliud de quo uultispicimus, quia ergo phyfiognomia est de hoīe, & ea p̄ quę uultispicimus, suot feræ, ideo exempla in feris, & non io hoībus accepit, maxime aūt in his, q̄m io his uirilia ac fœminea magis cogoofcūtur. Tūc Inquit. Pardilis uero ioter ea quæ fortia uideotur esse, fœmineæ formæ magis est, non tū subaudi fcd̄m oīa quæ habet, q̄m oō fcd̄m crura, deinde narrat oīa, & quę dicit clara suot trāslationibus.

De pedib⁹ *Quibuscūque pedes & benenati, & magni, & articulati, & neruosi, fortes sunt secundum ea, quæ sunt in anima, referuntur in masculinum genus. Quicūque autem pedes paruos, graciles inarticulatos habent, plus usu delectabiles quam robustos, molles sunt secundum ea, quæ sunt in anima, referuntur in fœmininum genus.*

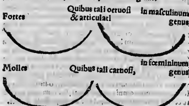
Cum prēposuisset agere de signis proprijs, quę p electionem a feris, colliguntur, in hac pte prosequitur, & primo incipit ab uniuersis pedibus, & pooit duas cōclusiones, quarū prima est. Quicūq; pedes beoeoatos, hoc ē bene tēperatos, magnos, articulatos, & oeruosos habeot, hi suot fortes, probatur, quoniam tales referuntur io masculinum genus, ut superius fuit ex differentia maris, & fœminę præmissum, scūda conclusio. Quicūq; pedes paruos, graciles, plus uisu delectabiles quā robustos hñt, hi suot molles, & muliebres probatur, quia tales pedes referunē in fœmioinum genus, ut superius patuit. Hęc Aristoteles de pedibus.

Quibus pedum digiti curui, & quibus ungues curui, inuerecundi, referuntur ad aues curuorum unguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, hi pauidi, referuntur in coturnices strictorum pedum lacustrium. De pedum digitis, & ungu bus.

Cū egisset de pedū physiognomonia, hic agit de physiogoomooia digitorum, & uoguium, & iterū pooit duas conclusiooes, quarum prima est. Quib⁹ digiti pedū, ac illorum ungues curui, hi inuerecūdi, probatur, quooiā hæc referūtur in aues inuerecūdas, quæ sūt curuorū unguiū, ut coroix, sturnus, & coruus, & cæterę aues impudētes, scūda cōclusio est. Quib⁹ pedū digiti cōiūncti, hi suot pauidi, pbat, qa referuntur i coturoices, quorū pedes lacustres suot cōiuocti & strīcti, & tameo suot pauidę.

Quibus ea, quæ circa talos sunt, & neruosa, & articulata sunt, fortes sunt secundum animam, referuntur in masculinū genus. Quicūq; talis carnosi sunt, & inarticulati, molles sunt secundum animas, referuntur in fœmininum genus. De talis

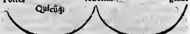

Cum egisset de digitis, & unguib⁹, hic agit de talis, & horum partibus, & ponit conclusiones duas, quę ex uerborum translatione patent.

De cruribus & tibiis

Quicūq; tibias habent & articulatas, & neruosas, & robustas, anima fortes sunt, referuntur ad masculinum genus, Quicūq; tibias graciles neruosas habent, uenerei, referuntur ad aues. Quicūq; tibias ualde carnosas habent, quasi ad modum diruptas, odiosi, & inuerecundi, referuntur ad apparentem cōuenientiam.

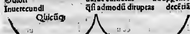
Habent tibias articulatas neruosas robustas
Fortes
In masculinū genus
Quicūq;

Habent tibias graciles neruosas
Venerei
ad aues
Quicūq;

Habent tibias ualde carnosas quasi admodū diruptas
Odiosi Inuerecundi
ad appārētē decētiā
Quicūq;

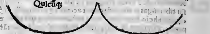

Cū egisset de talis. nūc de tibiis agit, de quibus ponit tres cōclusiones, quarū prima est. Quicūq; hñt tibias articulatas, neruosas, & robustas, sunt animo fortes, probat, quia referuntur ad masculinū genus, secūda uero est. Quicūq; hñt tibias graciles, neruosas, sunt uenerei, probatur, quia referūtur ad aues tertia. Quicūq; hñt tibias ualde carnosas ac sup̄fluas quasi admodum diruptas, sunt odiosi, & inuerecundi probatur, quia referuntur ad superapparētem conuenientiam, nam caro in tibiis nec superflua, nec manca esse debet, sed moderāta, ac commensurata, cū enī sic bene affecta fuerit, gratū & uerecūdum, & modestum significat, ergo a cōtrario cū superflus fuerit, odiosum & impudētē significabit. Retulit ergo ad sup̄apparētē decētiā quę est cōtraris huic dispōni, ut locus sit a ꝯtrario, hęc Aristo. de tibiis. Verum quo ad uerba attinet, quidam inter tibias, & crura differentiam cōstituunt, nam crus a genu initium capere, in talūq; usq; desinere, aiūt celsus in tertio ultimum est iuxta talū ex utroq; crure paulum sanguinis mittere. Ouidius primo metamorpho. Crura nocēt scnces, tibiā uero a parte anteriore uocari, os enim illud a genu ad pedē usq; descēdens, tibia est, & antiqui & præsertim Ethrusci ossibus tibiārum musica instrumēta fecerūt, propter quod tibias uocauerunt. Horatius in arte poetica tibia non ut nunc oricalco iuncta tubæq; emula. Sed Aristoteli Theodoro interprete primo animalium historia uidetur tibiā id esse, quod gemino esse subiaceat, cuius pars prior crea, posterior sura nuncupantur, quæ sura in homine & in quibusdam animalibus quę cauda caret, carnosa est, uel pleniuscula, nam ut Aristo. scribit. Oē aīal carēs in sura carne, hꝫ caudā alicui⁹ subę, ut pilorū uel alio mō, sic itaque tibia ex sura & crea cōgregatur. Hacten⁹ de tibiis. Quo uero ad sententiam attinet, Aristoteles cum dispositionem illam tibiarum ad aues retulisset, nō simpliciter id fecit, nam homo omni tempore coit, sed quia aues tempore coitus libidinosiores sunt. Hæc de tibiis Arist. scribit.

De genu

Quicūq; genu crassi sunt, cinædi, referuntur ad apparentē conuenientiam.

Cinædi
Genu crassi
ad apparētem cōuenientiam
Quicūq;

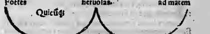
Nunc de genu, de quo hāc affert cōclusionē. Quicūq; genu crassi sunt cinædi, p̄bat qm̄ referī hęc dispō ad ei⁹ contrarium. s. ad apparētē cōuenientiā. Si. n apparēs decētia morarum facit, cōtraria ei⁹ dispō cinædum faciet. Quo uero ad u̾ba attinet, genu crassi uno uerbo græce dicunt gony crati, sed quid genu sit, aperiamus. Femuri itaq; genua annectuntur, ubiq; uertebra est, qua sedendo uel ambulādo ita se flectit, ut litere gręce figuram hēat, iden uulgo fœmina & crura simul gāma nūcupant, nā reuera hoc mēbrum in genu flectitur, genu dicitur a parte superiori. Stati⁹ primo Thebaidos. Flexoq; genu uacua ilia tēdūt. A parte uero īferiori hoc est retro poples appellatur. Ouidius octauo metamorpho. Dextroq; a poplite leuum pręssa genu, digitis inter se pectine iūctis. L. Columella libro septimo. Si dolore neruorū claudicat, oleo & sale genua poplitesq; & crura complicāda sunt. Lucretius tertio libro, Brachia palpebreq; cadunt poplitesq; cubanti. Sed apud hystoricos etiam pro tota parte neruosa accipitur. Liuius uigesimosecūdo libro, et Horati⁹ primo sermonū, Qui peccas minus atq; ego cum fului rutubæq; aut placidiani cōtēto poplite miror prelia, sed in proposito pro cōgregato accipitur, unde Aristo. primo de historia commune femoris & tibię genu poplesq; est. Hęc de genu.

γ gamma

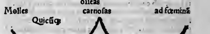
De coxis

Quicūq; coxas osseas, atq; neruosas habent, fortes, referūtur ad marem. Quicūq; coxas osseas, & carnosas habent, molles, referuntur ad fœminam.

Habent coxas osseas neruosas
Fortes
ad marem
Quicūq;

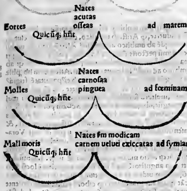
Habent coxas osseas carnosas
Molles
ad fœminā
Quicūq;

De coxis u̾o hic ponit duas ꝯclusiōes, et p̄spicuę sunt, sed quid sit coxā, exponamus. Vbi aīaduersione dignū, q̄ ubi femora annectuntur, uertebrę sunt, quę coxę dicunt. Celsus libro quarto. Renes u̾o diuersi, q lūbis sub imis coxis ihererēt, Iuuenalis hic coxa debilis ambos p̄didit ille oculos. Celsus etiā libro quito. At cū uulua p̄cussa est, dolor ī inguinib⁹, & coxis, & femorib⁹ est, sed coxa hoc ē os uertebræ uocat etiā coxēdix. Suetonius in uita Augusti. Coxēdice & remote & crure sinistro, nō p̄inde ualebat, ut sępe etiā īde claudicaret. Q̄ aūt coxa iuncturā u̾tebrarū, illꝰ cū neruo u̾tebrā cōtinente et os q̄ꝫ significet, oñdit Plinius Iunior in epistolis, hunc dū sequitur, colligitq; per leue, & lubricum pauimentum fallente uestigio, cecidit, coxamq; fregit, quæ parum apte collocata reluctāte gtate male coīt. Cælsus etiam libro quarto. Coxis proxima sunt genua, de osse intellexit, hāc quidē sciā uocāt, hīcq; sciaticos appellāt, qui coxendice claudicāt. Apud Aristo. u̾o coxa aliquando μηρούς, ut hic, aliquando κοτυληδών appellatur, unde libro primo de historia animalium inquit. In quo autem femur uersatur, coxa, & acetabulū subaudi dicitur. Hęc de coxa.

Quicūq;

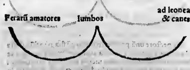
Quicūq; autem nates acutas quidem osseas habent, fortes sunt. Quicūq; uero carnosum, pinguis habent molles. Quicunque uero habent secundum modicam carnem ueluti exiccatas, malli moris sunt: referuntur ad symias.

De natib⁹ uero ponit tres cōclōnes, quarū Pria ē, Quicūq; nates acutas ac osseas hñt, sunt fortes, pbaī, qm referunt ad masculinū genus. Scda. Quicūq; hñt carnosas ac pingues, sunt molles, pbaī, qa ad gen⁹ femininū referunt. Tertia. Quicūq; hñt nates ad modū exiccatas ſm modicā carnē, sunt mali moris, pbaī, qa referunt ad symias, q̄ sunt malorū morū hæc de cōclusionib⁹. Sed quo ad uerba attinet, aīaduerte q̄ in græco scribit, πῦγα, & in trāslatione ueteri pectem, &, ut mihi uī. error est, qm pori⁹ pugnū sonat, orit aūt error, qm pyga interdū mētula dr̄, qd ē rōne extreme pris pyga. n. extremā ptē eā anteriorē q̄ posteriprē significat, & ppterea natea & mēbrū uitile significabit. trunchi. n. extremū utrūq; ē. Horati⁹ prio ſmonū. oec nūmi pareāt, aut pyga. Martialis & Antis hūs ortopygrū, macre, hoc ē rectā pygā. Mihi tñ uī eē scribēdū, πυγὴν nā πυγὴ græce nates dñr, queq; ab Aristotele aliqñ γλουτός græce, latine nates dñr. uñ prio hystoria. pris uero excretorię, qd subditū, q̄si strāgulū, nates appellaī.

De lumbis

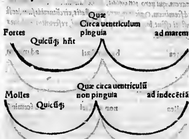
Qui lumbosi, ferarum amatores, referuntur ad leones, & ad canes. Videbit enim utiq; quis & cānum, eos, qui sunt ferarum amatores: lumbosos se habere.

De lūbis ponit unā cōclusionē, q̄ est. Quicūq; lūbosi sunt, ferarū amatores sunt pbar, qa referunt ad leones & ad canes, ad canes qdē, qa uidebit utiq; qs & canū eos eē ferarū maxie amatores, q lūbosi sunt, ut leporarij canes. Sed quo ad uerba attinet, a cinctura ad nates lūbi uocātur, ubi sedes libidinis est Persius cū carmina lūbū intrāe & tenero scalpunt ubi intima uersu. Et in sactis quoq; legim⁹. Sint lūbi uestri p̄cincti, & nec iniuria qdē, ibi. n. luxurię ē domiciliū. Aristo. 1. de historia, partē posteriorem pari structura p̄cingunt, uñ nomē osphya indirū est. Sūe igit lumbosi hoīes, qui lumbos longos & aliqua ex parte crassos hñt, ueluti & cursorea canes, q uulgo leporatij dicuntur. Isti. n. canes, ad hoc, ut philotheri, hoc est amatores ferarū sint, lumbosi esse debēt, ut eorū lūbi sint oblongi, & mediocriter magni ac crassi, & neruosi, & duri, ut nos in canib⁹ leporarijs nō semel obseruauim⁹ peregrina enim & teucer, & falco, & tyber, & alij q̄plurimi nrōrū excellētissimorū canū, ita lūbosi exdterūt. & inter canes summā excellēriā habuerūt Expertas etiā sum ualidos canes eē pectorosos, & coxas neruosas, & rotūdas hēre ad modū uiniferi. Ad pilorū etiā duritiā canispices aīaduertunt, sunt. n. canes quorū pili duri sunt, fortes, hæc nos in nris canib⁹ diligēter annotauimus nūq̄. n. inuenim⁹ ualidos canes sine his, aut horum aliqbus. Hæc de lumbis

De uentre

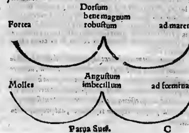
Quibus ea, quæ circa uentriculum sunt, pinguia sunt, fortes sunt: referuntur ad marem. Quibus autem non pinguia, molles: referuntur ad indecentiam.

Nūc de uētriculo, i quo cibus deuoraī, duas ponit cōclusiōes, pria ē, Quicunq; hñt ea q̄ circa uētriculū sunt, pinguia, sunt fortes, pbaī, qa ad marē referunt. Scda cōclusio ē. Quicūq; ea, q̄ circa uētriculū sunt, hñt non pinguia, sunt molles, pbaī, qa referunt ad indecētiā, decētia enī ē, ut sint magna ad hoc ut calor circūstās magn⁹, & fortis sit, q est roboris fundamērū. Sed quo ad uerba attinet, aīaduerte dr̄iam esse inter uētrē & uētriculū. Vēter enī a supiori pte pectore, ab īferiori, ilijs, & pube, a latere lateribus ipsis terminaī. Iuuenalis. Montani quoq; uēter adest abdñe tardus hicq; ex tē dit Arist. prio historiarū uēter īfra pect⁹ est parte priore eiusq; radix umblicus ē, appellaī aūt grece γαστήρ gaster, latine uēter. Vētricul⁹ uero siue aluus Aristotele auctore prio hist. libr. pars est uētria in qua cib⁹ deuoraī, uñ ita scribit Theodoro interp̄te, partem, qua cibus recipiī, os appellam⁹, quæ græce στόμα dr̄, in quā deuoratur, uentriculū, q̄ κοιλία uocatur, & sic uentricul⁹ pars uentris est, per ea uero, quæ circa uētriculum sunt intelligit latera, & pect⁹, hæc. n. cū pinguia sunt, hoc est magna, fortitudinis nota sunt. Hactenus de uētriculo.

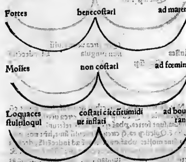
De dorso

Quibuscunq; dorsum & lene magnum, & robustum, animabus fortes sunt: referuntur ad marem. Quicunq; autem dorsum angustum, & imbecillum habent, molles: referūtur ad feminam.

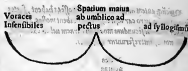
De dorso uero duas cōclusiones cū suis ꝑbationib⁹ affert, q̄ trāslatione clare sunt. Verū quo ad uerba attinet, dorsum græce νωτον, sed in trāslationibus antiquis spina scribitur, uerius dorsum scribendū est. dorsum uero & interscapiliū apud nōnullos idē significat, dictū quidē dorsum quasi dorsum, īterscapiliū uero, q̄a inter scapulas, uñ uallecula illa, q̄ inter scapulas collocat̄, interscapiliū uel dorsum appellāt. Igini⁹ in descriptiōe ursę. In humero claeā unā. In pede de posteriorib⁹ nouissimo duas. In summo īterscapilio unā, dorsum ergo & īterscapiliū idē significat. Sed Arist. ut mihi uī, dorsum totū spatium, q̄d pectori contraponit̄ noton, hoc est dorsum appellat. uñ primo histo. dorsum pone pect⁹ est, cuius partes scapulę, & spina, īfraq̄ꝫ e regiōi uētri, lūbi hñt. uerū de his hacten⁹.

De costis Qui uero benecostati sunt, fortes anima sunt, referūtur ad marem qui uero non costati, molles animabus sunt referūtur ad fœminam. Quicunq; uero ex costatis, circūtumidi sunt, ac si inflati essent, loquaces sunt, et stultiloqui, referuntur ad boues & ad ranas.

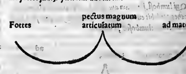
De costis & costatis tres affert cōclōnes, q̄ patēt. Sed illud dubitatiōe dignū est, q̄m loquaces & stultiloquos ad boues & ranas refert. De ranis q̄dē nemo dubitat nā garritū atq; loquacitatē, oēs ranis tribuūt. Ouidi⁹, Garrula limosa rana coaxat aquis. De bob⁹ aūt q̄d Arist. inquit. Ambiguū est, nō. n. bob⁹ garrulitatē, & stultiloquiū tribuunt. iō, ut mihi uī. Arist. ꝑ boues tauros intellexit, q̄ stultas uoces emittūt, & frequēter mugiūt, dū ira gliscēte, arenā in altū spargunt. Quo uero ad rubricā attinet, pleura græce latine costa, uel latus, dictæ quidem coste, quia interiora custodiunt, uel quia simul stant, latera uero īfra alas sunt & a dextra, & sinistra. Iuuenalis, Preterea lateris uigili cū febre dolorē, Si cepere pati missum ad sua opera morbū. Infestū credūt a numine. Est aūt morb⁹ is, quē medici pleuresim uocāt. Solēt īter latera, & costas discrimē hoc notare, nā latera costis terminant̄. Et ꝑpterea apud anathomicos costas ossula laterica esse legim⁹, q̄ latera cōtermināt, dcā q̄dē latera, uel q̄a ꝑ ipsa īteriora latēt, uel a latitudine. Arist. i. histo. de costis scribēs, inq̄t. Cōes āt ꝑtis supioris īferiorisq̄ꝫ coste octonę, nā de hoībus gen⁹ turdulorū, quos septenis costis ferūt creari, nullius idonei auctoris testimonio cōstat, & sic coste ossula lateralia sunt.

De umbilico Quicunq; aūt maius habent id, quod ab umblico ad pectoris imum est, quā quod est ab imo pectoris ad collum, uoraces & insensibiles. Voraces quidem, quia uas magnum habēt, quo suscipiunt cibum. Insensibiles uero, quia angustiorem locū habent sensus, compressumque a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescant aut propter ciborum repletiones, aut propter indigutioam.

De spatio ab umblico ad pectoris imū nūc loquit̄. Verū aīaduerte, q̄ꝫ Arist. ab umblico, duas accepit mēsuras, alterā q̄dē ab umblico ad pectinē. Alterā uero ab umblico ad imū pectoris, & iuxta has duas posuit cōclōnes, prima est, q̄b⁹ spatiū ab umblico ad pectinē maius est q̄ꝫ ab umblico ad pect⁹, hi breuis uitæ sunt. Affert cām lib. ꝓblematū, q̄m alu⁹ ī qua cib⁹ deuorat̄, ob ei⁹ paruitatē frigid⁹ est, ita ut nō possit bñ cibū cōcoquere, & iō ꝑꝑ indigestionē, multarū sup̄fluitatū gñatiuus est, e q̄b⁹ morbi multi emergūt, ob quos nō diu uiuūt. Scdam ponit hic, & inq̄t. Quicunq̄ꝫ āt maius hñt id, q̄d ab umblico ad pectoris imū est, q̄ꝫ q̄d ab imo pectoris ad collū, uoraces sunt, & insensitiui, & hāc ꝑbat quo ad utrāq; ꝑtē, & inq̄t. Voraces q̄dē, q̄a uas magnū hñt uētriculū. uidelicet in quo cibū suscipiūt. At ī maiore q̄to maior uis est, maiorq; appetitus, atq̄ꝫ actio maior. ꝑbat scdam & inq̄t. Insensibiles uero, q̄a angustiorē locū hñt sensus. angustiorē locū dico cōpressum, uidelicet a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescāt. sꝑ. q̄a aut grauescunt ꝑꝑ ciborū repletiones replente enim cibo sensus q̄ in corde sunt, grauescūt, & turbidi fiūt ꝑꝑ uapores eleuatos a cibis, & in angustum locū redeūt ꝑꝑ repletionem cibi, q̄ cor cōstringit, aut grauescūt ꝑꝑ īdigentiā, uacua. n. aluo, cholera diffusa ad stomachū, stimulat sensum eius, ita, ut alij sensus q̄ in corde sunt, tabescāt. Quare cum stomach⁹ quasi sꝑ sit uł plen⁹ uel uacu⁹ ime sensus sꝑ graues sunt. Quo uero ad rubricā attinet, ὀμφαλός grece latine umblicus, hic āt ī medio uētris sit⁹ ē. Arist. hist. i. radix uētris umblic⁹ ē. Estq; ueluti cētrū, dictusq; quasi umb⁹iliū, uñ & umbo appellat̄ loc⁹ ī medio clipei, ex umblico aūt īfans ī utero pēdet, ex eo ēt nutrit̄. Vmblic⁹ multifariā accipit̄. Virgili⁹ in priapeis rūpant̄ ꝑ̄tor usq̄ꝫ mētulaq; ne q̄cq̄ sibi pulsee umblicū. accipit̄ ēt ꝑ medio cuiusq̄ꝫ rei. Plini⁹. Vmblic⁹ Italię circa lacū reatinū ē. Et ī priapeis delphos pithi⁹ orbis umblic⁹ & de libri quoq̄ꝫ umblicū Catull⁹ dici ōndit, īlara charta r̄gie noue libri. noui umblici lora rubra mēbrana. Hec de umblico.

Quicunq; uero pectora magna atq; articulata habēt, animo fortes sunt, referuntur ad marem.

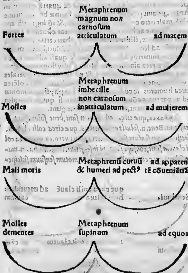

De pectore unā ponit cōclōnem cū sua ꝑbatiōe, q̄ oia clara sunt. Quo aūt ad uerba attinet, στῆθος, aut θώραξ grece latine pectus, a iugulo uero incipit pect⁹, q̄d quatuor ꝑtibus terminat̄. incipit a iugulo, desinit in aluū, duobusq̄ꝫ lateribus cōcludit̄, ad alasq; se extēdit, dictū: ut multi autumāt, q̄d pessū sit īter mamillas, nā māmæ ī pectore sunt. Martialis, Aut tibi pāno se depēt pectore māme. Arist. āt uidet̄ thoracē alterū facere a pectore. Histo. n. primo inquit. Thoracē eā partē appello, q̄ a collo ad pudēda usq̄ꝫ trunca porrendit. Eodē libro in alio capite dicit si thorax ipse ꝑte priore posterioreue cōstat, mox a collo ad pect⁹ priorē obtinet sitū bipartitū, in mammas partē sui utraq; exuperās. Vñ pect⁹ (auctore Aristotele) īter lacertos hoīs cōstitutū est, cæteris inter crura priora, latū id eē in hoīe nōne ꝑmittit̄, quū nihil lacerti adiuncti laceribus impediant. At quadrupedib⁹, q̄ꝫ añ se crura, cū ambulant, locumq̄ꝫ

cumq; mutāt, protendunt, pats hęc eo actata eſt, uñ fit, ne quadrupedes eo loco habeant mammas, nā homini ꝙ & ſpatij laxitas permittit, & carnoſa ea pats eſt, cum opetiri ſedem ꝑcedis conueniat mammeque pectori afformate ſunt. Hæc de thorace, et pectore.

De metaphreno.

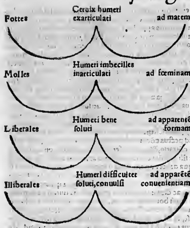
Quicunq; uero metaphrenū habēt magnum & non carnoſum, & articulatum animabus quoq; fortes ſunt, referūtur ad marem. Quicunq; autem imbecille, & nō carnoſum, & inarticulatū animabus molles ſunt, referūtur ad fœminā, Quibuſcūque metaphrenū ualde curuū eſt, & humeri ad pectus cōcurrētes ſunt mali moris, referuntur ad apparentē conuenientiam, quoniam nō apparent anteriora, ut debēt apparere. Quicūq; aūt metaphrenū ſupinū habent, molles ſunt, & demētes, referuntur ad equos. Quoniā aūt neq; curuum ualde neq; concauum oportet eſſe, medium quærendum eſt benenati.

De metaphreno, quatuor cōcluſiōes ponit, q̄ itelligi nō pñt, niſi qd metaphrenū ſit, exponatē. qdā ꝑ metaphrenum ſcapulā uolunt ſignificare, qđ gdē mihi non placet, nā quę dicit de metaphreno, ſcapulis nō cōpetunt. Alij dixerūt ꝑ metaphrenū eē intelligēdū dorſum, uel īter ſcapilij, qđ etiā minime mihi placet, qm̄ quæ Ariſt. hic dixiſſet, eſſent ſupflua, ſupius. n. de dorſo dixit. Alij uoluerūt ꝑ metaphrenū totū thoracē eē audiendū, ut ſuperius narrauimus, qđ nō cōſonat uerbis Ariſt. Galenus ergo al'r eo libro exponit, q de interioribus inſcribiē uulgo, uoluit. n. pectoris imū, qđ a ꝑte anteriore cōterminū ē ſtomacho ſiue alno, uel uentriculo. Phrenō a ueterib⁹ eſſe appellatū qđ latine idē eſt qđ mēs, nec ab rōne, qm̄ dū in eo loco īfirmitas aut apoſtema eſt, mēti nomentū inferri uidebāt, a Platonis uero tpe, ut ingt, diaphragma hoc eſt diuiſio dicta eſt. uñ Ariſto. de partibus. iij. annectitur hoc ſeptum ſiue cinctus coſtis parte ſui carnoſiore ualidioreq;, media aūe cōſtat mēbrana exiliori, ita. n. & ad robur, & ad pretētū cōmodius eſt cōtra colorē ſe offerētē, hoc ueluti ſobulē eſſe. Argumētū ex ijs, quæ pleruq; accidūt, ducitē. ubi enim ꝑꝑ uicinitatē attraxerint humorē calidū atq; excrementū, cōtinuo mētē, ſenſumq; plane perturbant, quā ob eē phrenes appellantē quaſi participes prudētię ſint, atqui nullatenus participes ſunt, ſed qa ꝓpinquę ſunt ijs, q̄ uim obtinēt illā (cordi. n. ꝑtēdunē) huic mētis mutationē apetiūt. patet igitē ex his imū pectoris anterius, qđ eſt ſtomacho cōterminū eē phrenū, uerū nūc diaphragma hoc eſt diuiſio dr̄, quaten⁹ eo loco diuiduntur ſpūalia a naturalibus, quare metaphrenū ea ꝑs poſterior eſt, q̄ phreno oppōitē, dicta metaphrenū hoc ē poſtphrenū. Pōtq; dici ſubſcapiliū, qa actus eſt uerſus cincturā ſub ſcapulis cōſtitutus. Eſtq; pars īter ſeptū trāſuerſum, & īterſcapiliū. Hæc de metaphreno mihi uīr, de quo Ariſt. quatuor cōſtituit cōclōnes, quarū duæ primū ꝑſpicue ſunt, tertia uero hęc ē, Quibuſcūq; metaphrenū ualde curuū eſt, ita ut humeri ad pectus cōcurrētes ſint, hi ſunt mali moris, ꝓbat loco a cōtrario, & ingt. Referunē ad apparentē conuenietiā, q̄ ē illi diſpōni cōtraria, qm̄ nō apparent anteriora ea rōne qua debēt appere, & ita ſi apparēs cōueniētia ī forma ē ſignū bonoꝝ morū, cōtraria diſpō erit ſignū malorū morū. Sed quo ad rōnes attinet, aīaduerte ꝙ hæc eſt axioma, ac dignitas in phyſiognomicis, ſi cōueniēs cōpoſitio ē ſignū bonorum morum, indebita compoſitio erit ſignū malorū morū. cā uero, qm̄ ſicuti corp⁹ icreatura uitioſum eſt, ita & aīa in actionibus turpis, & uitioſa erit. uñ Loxus mōſtrū ī corpore, & in aīa monſtrū eſt. Ariſt. ad Alexādrū. Albedo liuida uel flaua, hoīs deceptiui magnū ſignū eſt, ꝙ ſi cū hoc accidat mōſtruoſitas erit & natura, & aīa diminut⁹, fuge ergo, ut ingt. Pręterea eodē loco, caue ab hoīe oī, q aliquo mēbro diminut⁹ ac mancus eſt, ueluti ab inimico, qm̄ turpes ac māchi temerarij ſunt, loquaces & ſine iudicio oīa ꝓferētes. Talis fuit Therſita. unde Homer⁹, αμετροεπὴς ... , hoc eſt ſine menſura locutū & abſq; iudicio. Virgilius. Quo non deterior alter uenerat ad Troiā. Homerus ergo cum Therſitā ī corpore mōſtrum, & turpe inueniſſet, aīa quoq; mōſtrum eſſe dixit, hui⁹ cā eſt, ut in libris ethicorum colligitē, qm̄ actiōes ſtudioſæ recte ac cōnabiles ſunt, tales autē exercet aīa ꝑ corpus atq; corporis ꝑtes, tanq̄ ꝑ iōſtra, quare qb⁹ ꝑtes turpiter, ac male cōponunē, cū ſpūs ꝑ ipſas ad actiones debitas ꝑficiſci non poſſint, imbecilliter mouentur, quare actiones erūt turpes & ībecille & obliquæ, ueluti & partes quibus aguntur, obliquæ ſunt. Sapientiores aliā cām aſſignarunt, dixerunt. n. tales male formatos ex natali infelices eſſe factos, nec iniuria quidē, qm̄ quia ex natali a ſuæ ſpeciei rectitudine deficit, infelix. & infortunatus exoritur quare ueluti ignis calefacit, quis ē ignis, & aqua humectat, quia eſt aqua, ita q̄ ex natali, naturaq; ipſa infelix eſt, ac infortunatus infelicitat oēm hoīem, qui ſecū miſt⁹ eſt, nec alia rōne, niſi quia natura infelix eſt. His ergo īſpectis, perſpicuum eſt, oēm malā cōpōnē ſedē eſſe ad oēm flagitioſam diſpōnem, cōtra uero, oēm cōmēſuratā eē locum ad oēm uirtutē, ꝓpterea ī fine cōcludit, & ingt. Qm̄ autē neq; curuum ualde, neq; concauum oportet eſſe metaphrenū, mediū inter hæc quærendum eſt hoīs benenati ac ingenioſi. Quarta cōcluſio hæc eſt, quib⁹ metaphrenū ſupinū eſt ita cōcauū habeatur, & facies ſit quaſi ad cœlū, & pectus quaſi ad ſtrumā uergat, hi ſunt molles et dementes, ꝓbat, quia referūtur ad equos, quorū metaphrenū concauum eſt, ex equis n. potiſſimū fœmine coitus tpe inſanire uidentur, ut dicit Ariſt. Hactenus de metaphreno.

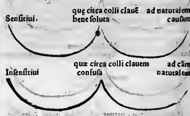
De ceruice & humeris.

Quibuſcunq; ceruix & humeri exarticulati, anima fortes ſunt, referūtur ad marē. Quibuſcunq; aūt humeri imbecilles, inarticulati ſunt, animabus molles ſunt, referuntur ad fœminam. Dico hæc, quæ quidē de pedibus, & cruribus. Quibuſcūque humeri bene ſoluti ſunt, hi anima liberales ſunt, referūtur ad apparentem formam, nam apparenti formæ liberalitas cōueniens eſt, Quibuſcunq; uero humeri difficulter ſoluti conuulſi ſunt, hi illiberales, referunt ad apparentē conuenientiā.

Anq̃ cōclōnes annotenť, de rubrica agēdū ē. Vet⁹ ergo trāslatio de musculis īscribiť, q̃ textui græco nō cōsonat. Propterea aīaduersiōe dignū, ꝙ epomis græce īterdū clamys latine ē. Clamys uero ē uestis gen⁹, q̃ militib⁹ & palestris cōueniebat, quo in mō eā Arist. nō sumit, interdū ceruicē significat, & hoc pcō Arist. historiarū primo sumpsit, cū inqt, σο'πι'σθιον αυχε'νος πορι'ον ε'πωμι'ς, hoc est ps posterior colli extima ceruix appellata est. Insup omi apud ueterē trāslationē spatule leguntť, nō tñ latine, nam spatule si uerbū nrm ē, fruct⁹ palmarū anq̃ apianť, significat. sin aūt uerbū græcū sit, delitias, a sparalo græce, latine delitior. Sed qm̄ uulgares spatulas ꝑ humeris utūtur rubrica q̃tū ad rē nō male se hēret, uerū ut prio de aīalibus tradiť, omi græce humeros significat. Sit ergo rubrica de humeris & ceruice, sed qd ceruix sit, dicam⁹. Est ergo ceruix, ut Arist. prio de hysto. placet, loc⁹ ubi caput flecti pt. Ceruicis. n. hæc utilitas ē, ut ad dextrū sinistrūue prior sum retrorsumq̧; uertať. Cōstat. n. ex ossib⁹ orbiculari uertebratis, e qb⁹ fit ad circūspectionē facilis, hinc q flecti nec regi pñt elogice duræ ceruicis dñr. Hinc Persi⁹ Frāge ceruices tuas. & in hac Iugū pōdusq̧ plerūq̧ īponiť. Virgilius. Ergo age care pr̄ ceruici īponerē nr̄e, Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit. Huius ceruicis ps anterior gula dr̄, nā collū tā ceruicē posteriorē, q̧ gulam anteriorē habet, ex his. n. duab⁹ cōstat collū circūcollū uero a laterib⁹ duæ uenæ magnæ sunt, q̃ apud Celsum fragitides nūcupanť, ꝑ ceruicē cerebrū ad medullā dirigiť, et ab hoc nomen accepit hæc de ceruice. Humeri uero q græce omi dñr, sunt e qbus brachia pēdent, q̄ ēt armi dñt, e quibus arma, ut ait Fest⁹ ꝑ re dicta, qm̄ ab armis hoc est humeris depēdēt, ut scutū gladi⁹ pugio sica, & ea qb⁹ ꝑcul pliant tela, ita moris erat apud ueteres. Virgili⁹ prio eneidos. Nāq̧ humeris de more habilē suspēderat arcū uenatrix. Sed nūc usus obtinuit, ut armi brutorū dicanť magis Virgil. 6. Siue spumātis eq fodetat calcarib⁹ armos. Armi ēt ut plēs dicūt spatia ab humeris ad cubitos dici solēt, q̃ & lacerti mobiles nuncupanť, Apud uero alios armi humeri cū brachiis appellanť. Circa rem uero Arist. de partibus aīalium lib iiii. inqt. A collo & capite crura priora pectusq̧; hñt, sed homo uice pedum priorum, brachia, & quas manus dicimus, habet sol⁹. n. aīalium oīum hō erectus, sed humeris sunt subascellæ, de qb⁹ Aristo. iii. de aīalium partibus ita inquit, Quorum ascellæ titillantur, ridēt celeriter, quia mot⁹ celeriter ad eū locū ꝑueniat, q licet leuiter calefaciat, tñ apit, & mētē mouet præter uoluntatem. Cā aūt cur hō aīalium un⁹ titilleť, & cutis tenuitas ē, & ꝙ sol⁹ aīalium rideat, est. n. titillatio risus ꝑ hmōi ꝑtis motū, q̃ alā cōplet. hæc de humeris. Conclusiones uero q̃ de his ponūtur, ī textu patēt. Verū quo ad uerba attinet exarticulati, ualde articulati intelliguntur. Interdum. n. ex minuit, ac priuat, ut in hac dictiōe exlex. Interdum auget, & ponit, ut in hac dictione exact⁹, & siībus, hic itaq̧ auget, & cū ait. dico hæc, quæ quidē de pedibus & crurib⁹ hæc dicit, qm̄ humeri & brachia cruribus & pedibus corrñdent, nā hæc oīa motus instra sunt, bñ aūt soluti dñr humeri, qñ ab uno ad alterū ītercapedo ac latitudo rōne habita ad toti⁹ corporis lōgitudinē cōmēsurata est, & hoc, ut symetræ tradunt, ē qñ ad eā longitudinē subtripla est, q̃ est a summo capitis uertice ad pedis plātā. Addito supra illa palmo, sumēdo primum geometrice pro uolæ latitudine, siue pectinis man⁹, hæc. n. est humerorū cōmēsurata solo. ꝙ si ea ītercapedo ad totū sum minori ꝓportiōe fuerit, humeri cōuulsi ac male soluti dicenť. Quo uero ad ꝓbationē attinet, aīaduerte ꝙ tertiā & quartā cōclōnem Aristo. ꝓbauit ꝑ cōem rlām, q̃ est, ꝙ formæ bñ cōstitutæ uirt⁹, male uero ordinatæ uitiū cōuenit, & iō inqt. Nā apparēri formæ ac bñ cōstitutæ liberalitas cōueniēs ē, male uero cōstitutæ, illiberalitas. pōt ēt ꝓbari tertia cōclusio, referēdo ad leonē, cui⁹ humeri sunt bñ soluti, beluæ uero illiberales, humeros hñt cōiunctos, & quasi adinuicē cōfusos. Preterea aīaduerte ꝙ Murice⁹ physiognomō egregius aliter has rōnes exponit, & nō ab rōne, qm̄ liberales ī dādo humeros soluūt ac dilatāt, nihil uero dare uolētes circa humeros se cōstringūt, & sic hæ physiognomoniæ ad apparentes cōueniētias referūntur, si quidē liberales humeros ampliant, illiberales constringunt.

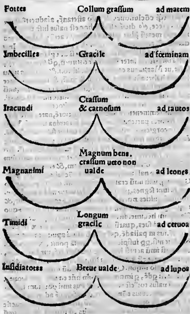
Quibus ea, quæ circa colli clauem sunt, bene soluta sunt, hi sensitiui. Bene. n. solutis existentibus, quæ circa colli clauem, facile motum sensum suscipiunt. Qbibus uero, ea quæ circa colli clauem sunt, confusa sunt, hi insensitiui. Existentibus. n. male solutis, quæ circa colli clauem sunt, motum sensuum suscipere nequeunt. De colli claue.

Anq̃ ad conclusiones descēdam, quid sit colli clauis exponamus, colli clauis igiť, q̃ græce χλεὶς dicitur, latine ea est pars, q̃ thoracē a collo diuidit. Quid uero thorax sit, superius diximus, dicta clauis ꝙ collum cum thorace claudat, cognosciť uero hæc colli clauis in ea nodositate q̃ primo supra humeris & scapulis cōstat, ubi collū continuati thoraci nemo est, qui dubitat, ꝑ ea uero, q̃ circa clauem sunt, ītelligit scapulas, iter quas nodositas illa collocatur. His expositis, Aristo. ponit duas cōclusiones, quarum primā tangit, & inquit. Quibus ea, q̃ circa colli clauē sunt, ut scapule, bñ soluta sunt, hi sunt sensitiui, et prudētes, ac bñ intelligētes, ꝓbat Aristo. & inqt. Bñ. n. solutis, scapulis, & cōpetēter a colli clauæ distārib⁹, facile motū sensuum, hoc est spirituum sensitiuorum, qui mēti seruiunt suscipiunt, qñ. n. scapulæ a colli claue decenter discrepāt, transitus spirituum a corde ad cerebrum facilis est quo reddimur facile sensitiui prudentes atq̧ ingeniosi. Secundam uero ponit, & inquit. Quibus uero ea, quæ circa clauem sunt, confusa sunt, hi sunt insensitiui, cuius causam affert,

ſam affert, & inquit. Exiſtentibus enim male ſolutis, quæ circa colli clauem ſunt, motū ſenſuum ſuſcipere nequeūt & ſic imprudentes ſunt.

De collo — *Quicūq; collum craſſum habent, animabus fortes ſunt, referuntur ad marem. Quicunq; autem gracile, imbecilles referūtur ad fœminam. Quibus collum craſſum, & carnoſum, iracūdi, referuntur ad iracundos tauros. Quibus magnum bene, craſſum uero non ualde, magnanimi: referūtur ad leones. Quibus longum gracile: timidi ſunt: referuntur ad ceruos. Quibus breue ualde: inſidiatores: referuntur ad lupos* — magnū ut carnoſum.

De collo ſex concluſiones ponit cum ſuis rationibus, & q̄ dicit, patet. Verum quo ad uerba, cū in prima cōcluſione ait. Quibus collū craſſum, per craſſum intelligit, nō ratione carnoſitatis, ſed ratiōe magnitudinis oſſiū & neruorum. Cum uero in tertia cōcluſione dicit & carnoſum intelligit magnum, non ratione neruorum & oſſium, ſed, ut exponit Rhaſes, ratione carnoſitatis, & refert hoc ad tauros nō ſimpliciter, ſed ad tauros ad iram prouocatos, nam tunc tale collum amplum ſubeunt, & ſic refert hoc ad apparentē cōuenientiā in tauris actu iratis: & ut Rhaſes ſupplet, qui collum ita craſſum habent, in eorū actionibus ſunt feſtini, & celeres. Cum uero in quarta concluſione dicit. Magnum bene craſſum uero non ualde, intelligit, q̄ collum ſit temperate magnum, non ratione carnoſitatis, ſed ratione neruorum, & oſſium, & etiam temperate longum. In quinta concluſione inquit. Quibus longū gracile timidi ſunt lōgū gracile dico, ut in pardili dictū eſt. refert ad ceruos, quorū natura eſt ualde timida, et hn̄t collū ualde lōgū & gracile reſpectu ſui corporis. Quod uero dicit in ultima concluſione, non ſolum ad lupos refertur ſed etiam ad morem apparentem in lupis & hominibus & cattis, cū.n. hoīes inſidiantes ſunt, colla contrahunt, & cum cattus mure inſidiari uult, etiā collū cōtrahit, & per inſidias, fallacias intelligit, ut Cicero libro. iij. officiorum, propriæ doloſa expectatio ad aliquem aggrediendum inſidie dicuntur, quæ clam inſident, ut hoſtes fallāt. Aduerte q̄ collū græce τραχηλος, aliqn̄ dr̄, aliqn̄ uero αυχη', Eſt aūt collum, ut Ariſt. inquit prio de hiſt. q̄ inter pectus & faciē eſt, cuius pars prior guttur, poſterior ceruix eſt. Galen⁹. 2. techne collū e cerebro mediāte occipite atq; nucha oriri aſſerit, & ꝓpterea uoluit collū craſſum, & bene cōpoſitum eſſe ſignum ad oīa bonū, gracile uero, & male cōpoſitum, eſſe ad omnia malum, quippe cū orti bonitas ſupra principij bonitate teſtetur.

De labiis — *Quibus labia gracilia, & in extremis, collabijs ſunt relaxata: ita, ut ſuperius labium ad inferius, hoc eſt collabia perpendeat: ij ſunt magnanimi: referuntur ad leones idem autem utiq; quis & in magnis, et fortibus canibus ſpectabit. Quibus labia gracilia dura: circa caninos dentes ſuperminentia, hi ſic ſe habentes, multigeni, referūtur ad ſues. Qui uero labia craſſa habent ſuperiuſq; inferiori ꝑpendens, fatui: referūtur et ad aſinos, & ad ſymias Qui autem ſuperius labium gingiuaſque præeminentes habent, amatores ſunt contumeliarum: referuntur ad canes.* — εὐγενεῖς Generoſi Fecundi Multigeni

De labijs quatuor cōcluſiones affert, cū ſuis probationibus. Verū quo ad uerba attinet χειλη grece, latinis labra dicuntur. Ariſt. 1. de hiſto. Labra moxa naſo habentur carto permobilis, quod autem intra maxillas & labra deſcribitur, os eſt, cuius partes palatū & fauces ſunt. Labia etiā & labra pro eodem accipiuntur. Perſius. Nec fronte labra prolui caballino, extrema uero collabia anguli ſunt in quibus labium ſuperius, & inferius coniunguntur. Animaduerte quod ſecundam diſpoſitionem ad ſues retulit. Nam ut Plinius libro octauo inquit. Sus inter animalia multigena eſt, nam numerus fœcunditatis uſque ad uigenos eſt. Tertiam uero diſpoſitionem ad aſinos retulit, nā ut Plinius eodem libro inquit. Proprium aſinis tradūt eſſe fatuum, e quo nomen habuit. Hæc de concluſionibus ſufficiant. — Capit. 51. — Capit. 43

Denaso.

Quicunque nasi symmum crassum habent, segnes: referuntur ad boues. Qui uero nasi imum e summo crassum habent, insensitiui, referuntur ad sues. Qui uero nasi imum acutum habent, seuæ iræ sunt, referuntur ad canes. Qui nasum rotundum habent, eorum quidem qui imum obtusum, magnanimi, referuntur ad leones. Qui uero nasi imum gracile habent, auiculares. Quibus incuruus a fronte ducitur inuerecundi sunt, referuntur ad coruos. Qui curuum habent, & in fronte dearticulatum, magnanimi, referuntur ad aquilas. Qui nasum concauum habent, & quæ sunt ante frontē rotunda, circunferentiam autem superius erectam, libidinosi: referuntur ad gallos. Qui symmum habent, libidinosi, referūtur ad ceruos. Quibus uero nares sunt aperte, iracundi: referūtur ad passionem, quæ fit in ira.

Segnes — Nasi imum crassum — ad boues

In sensitiui — Nasi imum e summo crassum — ad sues

Seuæ iræ — Nasi imum acutum — ad canes

Magnanimi — Rotundum, cuius imum obtusum — ad leones

Auiculares, mobiles & leues — Rotundum cuius imum gracile — ad aues

Inuerecundi — Incuruus a fronte ductus — ad coruos

Magnanimi — Curuus & in fronte dearticulatus — ad aquilas

Libidinosi — Nasus concauus, cuius quę sunt ante frontem rotunda, circunferentiaque sursum erecta — ad gallos

Libidinosi — symmus — ad ceruos

Iracundi — Nares apertę — ad passionem, quæ fit in ira

Antecꝙ cōclusiones de naso afferanť, aīaduertēdū, ꝙ nasus grece, ῥίς dicif, est rhis hoc est nasus hist. prio pars faciei, q̄ meatū p̄bet spiritui factus, ut aerē ꝑ ipsum et reddamus, & accipiamus, ut. s. cor & pulmo refrigerenť. Incipit aūt ipse a glabra, siue glabella, est aūt glabra, siue glabella interstitiū inter supcilia cōstiturū, qd sine pilis esse solet, ut Martianus capella tradit libro. i. & Plautus in aulularia. habet aūt nasus summū & imū, & medium inter hæc. Sūmū est circa glabellā, glabelleꝙ cōterminū, imū ubi nasus delatior in nares se fundit. Suetonius. xii. de. xii. cęsaribus, cū de augmēto loquiť. Mediocres aures nasum a summo eminentiorē ab imo deductiorē, nares uero sunt nasi lariores partes, ubi respirandi foramina uidenť. Virgilius ī georgicis, Collectūꝙ p̄mēs uoluit sub narib' ignē. Aristo. primo hist. Tum etiā spm̄ trahi in pectus, & inde reddi necesse est, qd fieri nō pōt nisi naribus spirem'. Aristo. ergo nasi physiognomias affert, et cōsiderat, imū summū, mediū, totius formam, ac figuram, & eius nares, cōsiderādo ergo nasi imū, ponit primā cōclusionem, & inqt. Quicunq; nasi imū crassum hn̄t, eo mō, uidelicet. quo boues, hi sunt segnes. ꝓbatur, qm̄ referuntur ad boues. Est. n. bobus segnities ꝓpria Plinius lib. viij. Secundā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū e summo crassum hn̄t eo mō quo sus nasum hēt insensitiui hoc est insipientes, ꝓbať. quia referuntur ad sues, quarū ꝓpriū est insipiētia. uñ & in ꝓuerbio dr̄, sus in palladē, qd nō ob aliud apud græcos ꝓuerbiū fuit nisi, ꝓꝑ insipiētiā suis. Tertiā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū acutū hn̄t, seuæ iræ sunt, referunť ad canes, quorū ꝓpria est ira. Plinius lib. viij. hęc de nasi imo, de toto uero naso inquit. Qui nasum rotūdū hn̄t, mulrifariam sunt, eorū qdē, q imum obtusum hn̄t eo mō, quo leones, quorū nasus tot' est rotūdus, & eius imū obtusum. hi sunt magnanimi, cuius rōnē affert, qa referunť ad leones, quorū ꝓpria est magnanimitas, eorū uero, q nasi imū gracile hn̄t eo mō quo aues, quarū nasus est rotūd', & eius imū gracile, hi sunt auiculares, ut leues, mobiles, & instabiles, & libidinosi. patet, qa referunť ad aues. Deinde ponit aliā & inquit. Quibus nasus est rotūdus, & a fronte ꝓpe glabellā est curuus eo mō quo nasus coruorū, ij sunt impudētes, ꝓbat, qa referunť ad coruos, quorū ꝓpria est impudētia, ut Plini' lib. x. Sua. n. temeraria impudētia multa intelligendo romanis enūtiauit. Ponit aliā, et inqt. Qui nasum rotūdū & curuū habent circa mediū, in fronte uero dearticularū, ij sunt magnanimi. ꝓbat, quia referunť ad aqlas, nasus. n. aqle uersus summū est æqualis, & bn̄ fortunatus, uersus uero mediū est curuus, & aqle ꝓpriū est magnanimitas ue scribit Plini' lib. x. Aliā ponit et inqt. Qui nasum cōcauū hn̄t iuxta glabellā, & rotūdū rotūditate ꝑspicua & supeminente. Circūferentiā aūt atq; curuitatē superi' erectā, eo mō quo est gallorū nasus; ij sunt libidinosi, ꝓbatur, qa referunť ad gallos, uñ ꝓuerbio ferť de uenereis, & libidinosis gallos eē indiacos, nā illos summe libidinosos tradit uetustas. Aliā ponit, & inqt. Qui symmū hn̄t, hoc ē naribus depssum, symmo. n. cōtrari' est silus, ij sunt libidinosi, ꝓbatur, qa referunť ad ceruos. Cerui. n. tpe coitus insani reddūtur, ut Arist. & Plinius narrāt. Vltimā & nonam ponit, & inqt. Quib' uero nares sunt apte, ij sunt iracundi, referunť, ut inqt, ad passionē, q̄ fit in ira, qui enim irascitur Capit. 40. Capit. 43 Capitu. 3.

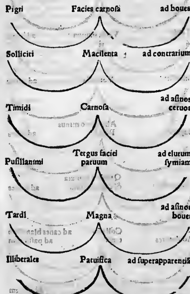
irascitur,nares aperit, & dilatat,ut calor præconceptus eueniretur. Hæ sunt nouem conclusiones.

De facie

Qui faciem carnosam habent,pigri,referuntur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt,solliciti,qui uero carnosam,timidi,referuntur ad asinos, & ad ceruos. Qui paruum tergus habent,pusillanimi,referuntur ad elurum: & ad symiam. Quibus facies magna,tardi,referuntur ad asinos, & ad boues. Quoniam autem neq; paruam,neque magnam oportet esse,medius habitus utiq; erit cõueniẽs. Quibus aũt facies uidetur parumapparens,illiberales,referuntur ad superapparentiam.

Tergus faciem.

μιχϱοπϱε πεs. parũapparens patuifica.

Nũc de facie,ponit sex cõclusiões,ꝓ quarũ itellectu aĩaduerte,ꝙ facies grece πϱόσωπον dicit. Facies aũt in hoc a uultu discrepat,nã uultus uolũtas est,q̃ ꝓ motu animi facie ostẽdit,facies uero oris spẽs. Salustius in Cathelinario. Prorsus ĩ facie,uultuq; uecordia inerat. Lucanus lib. ij. Vultus,ut facies iners cit⁹ morbus uenenũ. Noni⁹, Vultus uoluntatis indiciũ,q ꝓ uolũtatis uarietate mutat. Virgilius spem uultu simulat. Qđ aũt facies sit oris spẽs,lege Arist. primo histo. Faciẽ partẽ eã noĩamus dũtaxat in hoĩe,q̃ caluæ subiecta est. nã piscis,aut bouis faciem dicere non solemus. Quo uero ad cõclusiones attinet, Aĩaduerte macilẽtã faciẽ esse signũ curiositatis,atq; sollicitudinis,qđ Arist. nõ ꝓbauit,qm̃ supponit esse dispõnem hãc ad cõtrariũ referendã. Preterea cũ inqt. Qui paruũ tergũ hñt sunt pusillanimi,ꝑ tergũ faciei supficiẽ faciei posteriorẽ intelligit supra,qua ponunt aures & circunferentia barbæ. Hæc.n. cũ fuerit parua,index est pusillanimitatis, qm̃ dispõ hæc ad elurum,siue felẽ,& ad symiã refert. est enim elurus spẽs felis. Cũ uero ait parũapparens græce dr μιχϱοπϱεπεις, πϱεπεία.n. apparẽtia est,& iõ q faciẽ habet parũ apparentem est,illiberalis,& refert hoc ad superapparentiam,nam qui nõ dat,cum nõ dare uult,aut cum dare negat,faciem patuificat,& contrahit.

De oculis

Quibus aũt quod ab oculis est,ueluti uessiculæ dependent, amatores uini sunt,referuntur ad passionẽ. Adhuc.n. uehemẽter cadẽtibus,quæ ante oculos sunt, ueluti uessiculæ eminent, amatores somni,referuntur ad passionẽ. Adhuc quibus ex somno surgentibus dependent quæ sunt in oculis, qui oculos paruos habent,pusillanimi,referuntur ad superapparentiam, & ad symiam. Qui uero magnos habent,oculos,pigri, referũtur ad boues,igitur benenatum oportet neq; paruos,neq; magnos habere oculos. Qui uero concauos,habent,malefici, referuntur ad symiam. Quicunq; oculos eminentes habent, fatui referuntur & ad supapparentiam,& ad asinos, quoniam autem neq; eminentium oculorum,neq; concauorum oportet esse,medius utiq; habitus præstabit. Quibuscunq; autem oculi parũ concaui sunt: ij magnanimi referuntur ad leones. Quibus uero in plus,mansueti,referuntur ad boues.

De oculis nouē affert conclusiones, tres qdē ex lippitudinibus q̄ ab oculis, exeūt, & sex ex figura oculorū. Verū aīaduerte ꝙ oculus ὀφθαλμὸς grçce dr̄. cōtinenť uero oculi intra genas, dicti quasi occulti, iacēt. n. sub ciliȷ̄s & genis. Arist prio hist. Oculi his subiacēr duo l: lmo. f naturę officio, quorū partes superius, inferiusue regētes palpebrę appellanť. Pilos, q extremo palpebrarū ambitui adherent cilıū noīamus. humor oculi interior. quo uidemus, pupilla est, qd eā ambit, nigrū dr̄, qd postremo nigrū. circūdat, candidū siue albugo. Pats cōis supioris inferiorisq̧ palpebræ angulus est quē duplicē uterq̧; oculus habet, alterum iuxta nasum, alterum iuxta timpora. Quo uero ad physiognomiā attinet, aīaduerte, ꝙ physiologi p oculos multifariā aīe mores nati sunt, qa aut ab exeūtib⁹, aut ab eorū sub̄a, aut ab eorū colorib⁹, aut a figura, aut a pōne, aut a motu. aut ab eo, qd in eis cōtineť, Arist. tm̄ bifatiā p oculos physiognomiçat, qm̄ ab exeuntibus, & a figura. Præterea. Aīaduerte ꝙ nōnūq̧ ab oculis exit nō nihil, ueluti uesiçulæ. q̄ græce cystes dn̄t, aliqn̄ lippitudines appellanť hę cadere pn̄t aut ꝓꝓ cerebri debilitatem, aut ꝓꝓ humoris supfluitatē, si ꝓꝓ cerebri debilitatē. sic sunt ebrȷ̄. Vinū. n. cerebrū (ut dicūt medici) maxime debilitat, & inde lippæ depēdent, quare q̄bus lippe ab oculis defluunt, ȷ̄s cerebrū debile est, & ita facile inebrianť. Sin aūt ꝓꝓ humoris supfluitatē lippe cadūt, uel p se, uel qn̄ ex somno surgūť, utroq̧; modo argumēto nobis sit, ut hoīes sint somni amatores. Nā, ut Galenus in techna inquit. Qui cerebrū hn̄t humidū, ȷ̄ amatores somni sunt, ꝑpterea inqt. Adhuc q̄bus ex somno surgētibus, depēdent lippe, q̄ sunt in oculis, subaudi ȷ̄ ēt amatores somni sunt. hęc de existētibus Arist. asserit. Attēde tm̄, ꝙ argumētū physiognomicū, ꝙ ab oculis accipiť. Palemon magnifecit, ex eo, quia oculi sunt ueluti animi fenestrę, Galenus etiā eo libro quē de crasi inscribit, ait oculos esse aut cerebri partes ab eo decisas, aut ab eo exortas. Cōstat aūt cerebrū potissimū esse in moribus, est. n. unū inter principalia membra, qd est sensum atq̧ motuū principiū, hæc ex exeuntib⁹. De figura etiā oculorū sex cōclusiones ponit. Verū circa sextā & nonā aīaduerte ꝙ oculi eminētes, sunt q simplr̄ extrinsecus eminēt, ut asinorū oculi, & isti īdices sunt fatuitatis q̄ est ꝓprietas asini. Oculi uero parū plus eminētes. sunt oculi bouū, q simplr̄ extrinsecus nō eminēt, sed hn̄t plus de eminētia q̧ de cōcauitate, & isti indices sunt māsuetudinis. q̄ est bouis proprietas. Aīaduerte philosophos nō eodē disserere de oculorū figura. Nā qdā oculorū figurā reduxer ūe ad uirtutē generatiuā alȷ̄ ad elemētarias qualitates. Democrit⁹ abderita oculos magnos oriri asserit ꝓꝓ humiditatē, q̄ cā est amplificationis Herophilus ꝓꝓ ignē & calorē, calidi. n. est amplificare. Præterea Democritus oculū paruū esse ait, ꝓꝓ frigiditatem coartantem, alȷ̄ ꝓꝓ siccitatem cōprimentem. Adhuc Democritus oculos eminere dicit ob humiditatem. alȷ̄ ob caliditatem. Galenus hæc ad uirtutē formatiuam reducit, q̄ in semine a parentibus deduciť, ꝓꝓ hanc cām magnū oculum Galenus ueluti magnū caput, laudat mō sit debitę cōstitutus figura, situ, longitudine, & uirtute. Sic. n. ex materię abundantia exoriť, & ex uirtutis formatiuę bonitate. cū uero situ, eminētia, cōtorsiōe. strabositate fuerit cōstitutus, magnū oculum non laudauit, paruū etiā nō uituperat, modo sit bene constitutus in omnibus. Aristo. laudauit medium in omnibus, uerūm de his ad medicos.

De fronte

Qui frontem paruā habent, indisciplinabiles referuntur ad sues. Qui uero ualde magnam habent, tardi referuntur ad boues. Qui rotundam habent, insensati, referūtur ad asinos. Qui autē aliquanto minus planam habent, sagaces, referuntur ad canes. Qui uero quadrangulum commensuratum fronti habēt magn animi, referuntur ad leones. Qui uero collectam habent adulatores, referuntur ad passionem, quæ fit. Videbit. n. utiq̧ quispiam in canibus, q canes quando blandiuntur, collectam habent frontem. Qui uero nebulosam habent, audaces, referuntur ad taurum & ad leonem, quoniam igitur nebulosus habitus audaciam significat. Collectus uero adulationē habitus utique inter hos medius, decentius se habet. Qui tristem frontē habent mesti, referuntur ad passionem, quoniam mesti tristis frōtis sunt. Qui autem demissam, lementabundi, referūtur ad passionem, quoniam lugentes demisse frontis sunt.

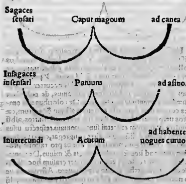
Corrupte legitur in græco uerbū sagaces συνεφὴς Collectam Nebulosā Trāquillā

De fronte iterum nouē conclusiones affert. Verū anq̧ de his aliqd disseratur, quid sit frōs dicamus. Frōs itaq̧ græce μέτωπον, dicta qdē (auctore Varrone) frons ab oculorū foratu, hæc qdē a dextra, & sinistra, timporibus. a superioris, capillorū radice, ab īferiori uero ꝑte, supciliȷ̄s terminata est. Arist. hist. prio. pars faciei frōs. q̄ sub sincipite, posita, inter idipsum, & oculos est. Quo uero ad conclūsionum

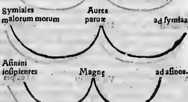
clusionũ uerba artinet, aĩaduerte collectã frontẽ esse idẽ quod tensa, uel tranquilla froos. Traoqũillus. n. est aer, cum oon agitaru uentorum huc illuc mouet, oebulosa ueto frons, est, quę admodum nubiũ huc illuc mouet. collecta hoc est tensa, ergo adularionis index est. Paret. n. hoc ex passione, nam cũ blãdimur, tranquillam fronrẽ, & collectam habemus, idem ex caoibus pater, qui cum blãdiũtur. collectam frontẽ habent. Nebulosa uero frons & turbida index est audaciæ, patet hoc ex tauris, & leooibus, qui cum audent, frontẽ rurbant. Amplius tristis frons est corrugata frons, hęc index est mestitiæ. Qui. n mestus est frontẽ corrugat. Demissa uero frons, est obscura, qualis illa flentis. Contra uero, clara est frons hilaris, hæc de coo clusionibus. Animaduerte totũ hũc rexrum io codicibus græcis, quiapud me sunt, esse corruptum, & ideo com legissem multos codices, uerba Arist. ita uisa sunr mihi, ꝙ si alicui alteri aliter, & quidem melius, uidererut, eius laborem non recusarem.

De capite *Qui caput magnũ habent, sensati, referuntur ad canes. Qui uero paruum, insensati, referuntur ad asinos. Qui capita acuta habent, inuerecundi: referũtur ad habentes ungues curuos.*

De capire pooit tres cooclusiones, uerũ anteq̃ afferantur aĩaduerte ꝙ caput græce κεφαλὴ dicitur. Est autẽ caput, ur placet Aristo. histo. primo, id rotum, qđ collo sustentatur, capiris autẽ pars, quæ capillis intecta est, calua appellat. Martialis. iij. Psiltro faciemq; leuas & dropace caluã. cuꝰ pars prior siocipur nouissimæ cõsistere solita. Iuuenalis. Comedam ego flebile nari sinciput elexi. Persius quo usq; tendat gñali quadam diuisione declarat dicẽs. Mihi festa luce coquat urtica & fissa famosum sinciput aure Inquit Aristo. Oium. n. ossium corporis ultimũ id concrescir, & iodurarur. Posterior occiput est. Persius, Occipiri cęco postice occurrite sanne. Solet etiã dici occipirium, ur Plautus in aulularia, quæ in occipitio quoq; habet oculos pessima. Media inter sinciput & occiput, uertex. Iuuenalis. Tot res iposiras capiti, quas recto uertice portat. Et ibidẽ Aristo. uerticẽ caluæ mediũ discrimẽ, & æquamentũ capillorũ uocamus, qđ oõnullis geminũ est. Sunt. n. q facti a oatura. biuerrices sint. uerũ nõ osse, sed capillis æquamẽto. His expositis. ponit cõclusiones, primã quidẽ, cũ inquit. Qui caput magoũ hñt: sensari: & ꝑ magnũ caput, itelligit nõ magnirudine ossium, & carnis sed magnitudine cõtentorum, & ꝑterea intelligit mõ sit bñ cõstirutũ. Pomiliões. n. caplra magna hñt, & sunt male sensati, qm̃ nõ bñ cõstiruta illa hñt. Et ꝑ sensatos, sagaces intelligit, & refert hoc ad canes, nõ quidẽ ad oẽs. sed ad sagaces, q uestiglarij dñr, ꝙ feras uestigijs inueniant. Põt eriam hoc referri ad cãm naturalẽ, qm̃ cũ caput fuerit magnũ, cerebrum erit magnũ, & cũ cerebrũ sit omniũ sensuum principiũ, capur, si magnũ sir, erir multi sensus. Secundã ponir, & inquit. Qui uero paruũ hñr, sed insensati, probatur. qa referunt ad asinos, quorũ caput est paruum paruirate contẽrorũ. Tertiã ponit, & inqr. Qui capita acura hñr eo mõ. quo corui, & cornices, sunt inuerecuodi, probaẽ, qa referunt ad aues q̃ curuos ungues hñt q̃ etiã acuta capita hñr, ut corui & coroices, & id genus. Aĩaduerte ꝙ physiologi cõsiderantes caput, tria potissimũ iospexerunt, magoirudinẽ, figuram, & dispõnem. De magnitudine itaq; dixerunt quemadmodum de pectoris magnirudine, ut. n. pectus patuũ malum est, ita quoq; capur paruũ, pectus aũt patuũ iõ malũ est qa pulmonis, et cordis domicillũ est. Hæc enim mẽbra quũ dilatantur, & consttinguoẽ. loci aptitudine indigẽt. Cũ o. pectus paruũ fuerit, cor moueri nõ põt, ut decet, & ita calor naturalis soffocaẽ, debilisq; reddiẽ. Hinc indigestlo emergit, ex indigestione uero supfluitates, q̃ delatę ad cor, & ad pulmonem, peripleumoniã. & alios morbos generant, reddũtq; uniuersum corpus debile. Eadem rõne & paruum caput uituperaẽ, & magnũ laudatur, maxime si magnũ caput cum bona dispositione fuerit de qua postea. Cum. n. caput magnũ fuerit, aptũ redditur uirrutibus sensitiuis, & motiuis, a magnirudine etiam capitis oculi parui fiunt, & bñuidentes, est. n. cerebrũ aĩalis spiritus recepraculum, & propterea oculi, & potissimum pupilla reddirur parua, & ita fortis ad recipiendũ radiũ uisualẽ. Sigoũ aũr, qa cũ uidere bñ enitimur, oculos claudimus. & pupillas cõstringimus. hæc de magnitudine. De figura uero dixit Galenus optimi capitis figurã esse, quæ uergit ad rotundirarẽ, ex utraq; parte leniter præssam, nec ab rõoe quidẽ, nã rorundum, ut geomerre dicunt, est capacissimum. Potest. n. caput octo modis, io figura se habere, ꝑꝑ quatuor eius partes q̃ sunt sinciput, et occiput, et duo timpora, dextrũ & sinistrũ. Iuxta ergo timpora quadrifariam capur inueniri põt, qm̃ uel utraq; rimpora creuerũt superfluo rumore, oel defecerunt ualde, uel dextrũ creuir, & sinistrũ defecit, uel cõtra. Iuxta uero sinciput & occiput etiã quatuor modis se hẽre põt, qm̃ uel hæc ambo creuerunt, uel hæc ambo defeceruot, uel occiput defecit, & siocipur creuit, uel contra, & sic his octo modis caput uituperarur in figura, quare bona capitis figura est, ut sincipur & occiput uergant ad rorundũ, & sir a timporibus leuiter pręssum. Ex his sequiẽ quid sit caput bñ dispositũ, est. n. caput bñ disposirũ, qđ cõgregat bonã magnitudinẽ, & bonã figurã. Huius signa Galenus in rechna assigoauit. Hinc rollit inter dicta Aristotelis controuersia, nã in libro problematum laudauir capur paruũ, qđ iõ laudauit, quia ꝑ paruũ intellexit, paroitate continentiũ, q̃ tñ sunt magna magnirudine cõtentorum hic uero laudat magnũ magnitudine contentorum, asinorum. n. capita magna sunr ossiũ er carnis magnitudine. Canum uero cerebri. & ideo laudar canum capur, asinorum uituperat. Hæc de capire. partic. 30 Capitu. 3.

De auribus *Qui aures paruas habẽt, symiales. Qui uero magnas, asinini. uidebit autem utique quis & canum optimos moderatas aures habere.*

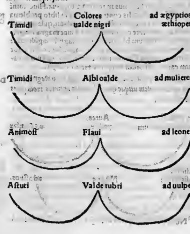

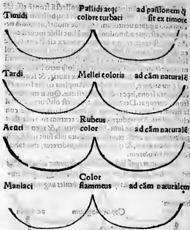
Nunc de auribus, uerũ anteq̃ ad cooclusiones ueniã,

dicamus ꝙ auris græce dicitur οὖς, est autem auris capitis pars, qua audim⁹, ita ut nulla spiratio desideretur, erat.n. Alcmeō q capras ꝑ aures spirare credebat, auris pars exterior, cui auricule nomē ē, græcō stat superiore pinna, inferiore. fibra. rota aūt ipsa ex chartilagine, carneq; cōstituta ē. At pars iterior forma, anfractui cochleæ siñs desinit in os, qđ auriculā plane imitat̄, in qđ quasi nouissimū uasculum strepitus deuenit. Aristo. ꝑterea hist. primo. Au-rium talē ponit diuisionē, & physiognomoniā, ut aliæ sint lenes, aliæ, pilosæ, aliæ īter has mediæ. Itē aliæ maiores, aliæ parue, aliæ mediocres, & aut nimiū, aut parū, aut mediocriter arrectæ, notam morū optimorū hñt, q̄ mediocres, atq; magnæ arectæq; ultra modū stultitiæ indices sunt, aut loquacitatis. Aures bonæ ac optimorū motū īdices ut Loxus inqt, semicirculares sunt, cōnexa linea ī medio, aliqua ex parte cōpressa uersus cenerū, magnitudine mediocres, capita decēter adherētes, mediocriter pilosæ, sic enim significāt uirtutē seminalē, q̄ eas formauit, fuisse pollentem, & optimā, q̄ si fuit bona, cætera moderate cōfecit. His declaratis, ponit duas conclusiones, quarū pria est, q aures paruas hñt, sunt symiales, hoc est malorū morū, ut stolidi, fures, & libidinosi, ꝓbat̄, quia referunt̄ ad symias. Secunda uero est, q aures magnas hñt sunt asinini, hoc est insipientes, ꝓbatur, quia referunt̄ ad asinos. Hinc sequit̄ aures medias esse indices bonorū morū, & hoc inquit. Videbit aūt uriq; quispiam & canū optimos magnitudine, figura, & dispositione mediocres aures habere, ut Loxus probauit. Hæc de auribus.

De colore totius.

Qui ualde nigri, timidi referuntur ad egyptios æthiopes. Qui autem albi ualde, timidi, referūtur ad mulieres. Color autem, qui confert ad fortitudinem, medius horum opus est ut sit, Qui flaui sunt, animosi sunt, referuntur ad leones. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt referūtur ad uulpes. Qui uero pallidi, atq; colore turbati, timidi, referuntur ad passionem, quæ est ex timore. Qui autem sunt mellei coloris, infrigidati sunt, frigida autē difficulter mobilia: difficulter autem existētibus mobilibus his. quæ sunt secundum corpus, erunt utiq; tardi. Quibus color ruber est, acuti, quoniam omnia quæ sunt secundum corpus, motu calefacta, erubescunt. Quibus uero color flammeus, maniaci, quia ea secundum corpus ualde calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem a summū calefacti sunt maniaci utique sunt.

Hactenus Aristote. physiognomiçauit ꝑ particulares dispositiones corporis, quæ ex particularibus membris colliguntur, nunc uero per uniuersales dispositiones, ut per colorem, pilositatem, uocē & id genus, & primo quidem per colores tanquam primo nobis occurrentes. Verum antequam ad conclusiones ueniamus, de coloribus quædam communia transigamus. De coloribus igit̄ omnes conueniunt duos esse extremos album & nigrum, cæteros uero præter hos medios esse omnes, & finitos, albū quidem & nigrum extremi sunt, quoniam respectu uisus alter in extremo disgregat, alter congregat, cæteri disgregant, & congregant magis atq; minus pro ratione propinquitatis ad hos secundum magis & minus. De numero uero medici colores enumerant per crasim hoc est cōplexionum, ut uerbis eorum utar, numero. Astronomi uero non una ratione, nam alij pro numero planetarum, alij pro numero regionum & climatū, ut Maternus autumat. At Aristo. libro de sensu & sensibili pro numero propoetionum, quæ sensibiliter contingere possunt ex mistione albi & nigri, Verum de his ad librum de sensu & sensato.

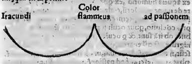
His suppositis, primam conclusionem ponit, et inquit. Qui ualde nigri, timidi, probat, quia referuntur ad ægyptios æthiopes. Medici uero causam præbent, quia tales sunt melancholici, quorum proprietas est timiditas. Secundam ponit, & inquit. Qui uero albi ualde, etiam timidi probat, & inquit. Referuntur ad mulieres. medici uero probant ex eo, qa sunt flegmatici, atq; frigidi, quorū affectio peculiaris est timor. Ex his concludit, qs color cōueniat fortitudini, & inqt, Color aūt q confert ad fortitudinem, medius horū opus est, ut sit, quoniam fortitudo est uirtus media audaciæ & timoris. Sed dices albū non facit ad audaciā, & ita licet nigrum faciat ad timorē, cū album non faciat ad audaciā, non uidetur ꝙ fortitudini cōueniat color medius, dicendū ꝙ color medi⁹ cōuenit fortitudini, nō qa extremi conueniāt extremis fortitudinis, sed qa medius color recedit ab albo & nigro, q̄ cōuenisse timori, qđ est alterū fortitudinis extremū, recedere uero ab altero fortitudinis extremo est accedere ad mediū in quo fortitudo cōsistit. Deinde ponit tertiā cōclusionem & inqt. Qui flaui sunt, aīosi sunt ꝓbat, qa referunt̄ ad leones, q sunt aurei flaui, atq; arenosi. Deinde ponit quartā, & inqt. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt, ꝓbat, qa referuntur ad uulpes, quibus Philosophi dant astutiā. Aīaduerte non solum uulpem, sed etiā cætera animalia rubea arenosa esse

no ſa eſſe aſtuta, ut ſunt lepus, caprea, ceruus, aper, lupus, & id genus. in his.n.cum uenari ſumus ipſa, magnas aſtutias obſeruauimus. Eſopus tñ in apologis ſemper uulpi ꝑbuit aſtutiã. Deinde ponit quintã concluſionẽ, & inquit. Qui uero pallidi, atq; colore turbari ſunt, ita ut peccię in corpis ſupficie ueluti nubes cernantur, hi ſunt timidi, probat, quia referuntur ad paſſionem, quæ fit ex timore. Loxus phyſiognomon exptiſſimus, loquẽs de colore pallido, aſſerit ſe unꝗ̃ uirum pallidũ uidiſſe, qui nõ eſſet uitioſus, & malignus. unde Plutarchus in uita Cęſaris, inquit, Brutus Cæſari ꝑterea ſuſpectus habebat̃, idcirco ad amicos olim dixiſſe fertur, quidnam Craſſium uelle putatis. Haud.n. mihi magnopere placet is magnopere pallidus. Rurſus delata ad ſe de Antonio, & Dolobella calũnia q̃ eos agnouerat, nõ hos inquit pingues crinitoſq; pertimeſco, uerũ pallentes magis atq; macilentos illos Brutũ, uidelicet, & Caſſium, per q̃ dat̃ intelligi nullũ eſſe hoiem pallidũ ſine uitiorũ atq; malignitatis cumulo. Aĩaduerte pallidũ peccatũ eſſe timidum, qm̃ arguit miſturam flegmaticam, & melancholicã. Ariſt. tñ retulit ad paſſionem, quæ fit in timore, nã timore in aĩa facto corpus palleſcit cum peccñs, & hæc rõ ſufficit phyſiognomicanti. Rationes uero, q̃ dantur per cauſas naturales, tranſcendũt phyſiognomicam facultatem. attinent.n. ad ſuperiorem ſubalternantemq; ſcientiã. Deinde ponit ſextã, q̃ eſt, ꝙ hoies colore mellis colorati, in actionibus ſint tardi, ꝓbat, quia iſti ſunt frigidi, ſupponit.n. mellinũ colorẽ proficiſci a natura frigida, quæ nunc cõmittamus. Frigidi aũt ſunt immobiles, & tardi. unde inquit. Qui aũt ſunt mellei coloris, ſunt uia aduſtionis infrigidari, frigida aũt ſunt difficulter mobilia, difficulter aũt exiſtentibus mobilibus his ſpiritibus & humoribus, qui ſunt ſm corpus, motus qui ſunt ſm aĩam erunt tardi, ergo recte dictũ eſt, hoies quorũ color melleus eſt, in actionibus eſſe tardos. Deinde ponit ſeptimã concluſionem, & inquit. Quibus color ruber eſt, ĩj ſunt acuti, qm̃ rubedo fit a motu calefaciẽte, ubi uero motus calefaciẽs eſt, ibi eſt ſpirituũ ſubtilitas, & ſic ſunt acuti, unñ inqt. Qm̃ oĩa quæ ſunt ſm corpus, ut motus, humores & ſpiritibus in talibus, motu calefacta, rubeſcunt in corpore, & ita rubedo erit a poſteriori ſignũ caliditatis ſpirituũ, & ꝑ cõſequẽs ſubtilitatis. Deinde ponit octauã, & inqt, Quibus uero color ita ruber eſt, ut ſit flãmeus, ĩj ſunt maniaci, ac rabioſi, ꝓbat, q̃a quæ flãmeũ colorẽ habent, habent oĩa, quæ in corpore ſunt, ualde calefacta, & ſic uia aduſtionis rabioſi uñr, & hoc ſupplet. Qui autem ad ſummũ calefacti ſunt, maniaci itaq; ſunt. Quare ualde flãmei maniaci ſunt. Eſt ergo diſcurſus, q flammeũ habẽt colorẽ, ualde calefacti ſunt uia aduſtionis, ualde calefacti ſunt maniaci, ergo qui flammei ſunt, maniaci ſunt. Dixit Loxus expertẽtia ſe obſeruaſſe hoiem, cuius naſus & maxille epatico colore rubent, eſſe oĩ uitio horrẽdo affectũ, ut libidine, uinolentia, crudelitate, & cęteris id genus repletum. Hæc de coloribus generatim ſufficiant.

De epatico colore

De pectoris colore

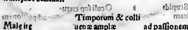
Quibus uero, circa pectus ſuperflammeus eſt color, malæ iræ ſunt, referuntur ad paſſionem. Iratis enim, ſuperinflãmantur, quæ circa pectus.

Nunc particulatim per colorẽ pectoris docet phyſiognomicare. Et ponit hanc concluſionem. Quibus pect⁹, & q̃ circa pect⁹ ſupflãmeo colore affecta ſunt, ĩj ſunt malę irę, ꝓbat, quia referuntur ad paſſionem, iratis.n. ſuperinflammantur, quæ ſunt circa pectus, & notanter de pectore dixit, quoniam pectus eſt cordis, & pulmonis tectum, e quibus potiſſimum ira proficiſcitur.

De colore colli & timporum

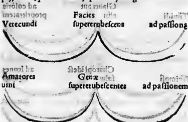
Quibus autem uenæ, quæ circa collum & timpora ſunt, amplæ ſunt, ĩj malæ iræ ſunt, referuntur ad paſſionem, quia iratis, hæc accidunt.

Vene circa collũ a lateribus ſragitides nũcupant̃, circa timpora uero, uenę dicantur timporũ, quibus ergo hæ utreq; amplæ, & turgidæ ſunt natura, ĩj malæ iræ ſunt, ꝓbat q̃a referuntur ad paſſionem, q̃a iratis, hæc accidũt, uidelicet, uenarum taliũ tumores. Obſeruaui in muliere uenas colli ualde tumidas, & eã eſſe peſſimæ ac ꝑnitioſiſſime iræ uſq; adeo ut ubiq; homicidiaria haberetur. Animaduerte diſpoſitionem hanc uenarum ad colores eſſe reductam, quia ex ſanguine illo uene colorantur.

De faciei colore

Quibus facies ſuperubeſcens eſt, uerecũdi ſunt, referuntur ad paſſionem, quia uerecundatis ſupererubeſcit facies. Quibus genæ ſupererubeſcunt, uini amatores ſunt, referuntur ad paſſionem, quia inebriatis ſupererubeſcunt genæ.

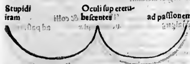
De colore faciei Ariſto. duas ponit concluſiones, alterã de uniuerſa facie, alterã de maxillis, ſiue genis, quę trãſlatione patent. Alexander uero Aphrodiſius, addit duas alias ſatis pulchras. Primam quidẽ. quibus facies pallida eſt, ĩj ſunt natura timidi, refert ad cãm, quoniã in his ſanguis ſtat iuxta præcordia ob eorum timorẽ, ueluti cum quis timet hoſtem, intra menia ſtat. Secundam uero. quibus facies natura rubra eſt, ĩj & uerecũdi, & hilares ſunt. uerecũdi quidẽ, q̃a ſanguis tegendi cã ſuper facie ſemper perfuſus eſt, ueluti ſępe ob pudorem manu faciem tegimus. Hilares uero, q̃a ſanguis uoluptatibus extrinſecus occurrit, quemadmodum nos ex domicilio amico occurrimus. Loxus, ut ſuperius narrauim⁹, ut Albertus etiam refert, addit quintã cõcluſionẽ ſatis expertã, & inquit. Quibus maxille, & naſus ſuꝑerubeſcũt natura, rubore epatico, ac purpureo, ĩj obſceniſſimis uitñs ſꝑ ſunt implicati.

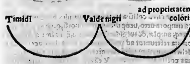
De oculorum colore

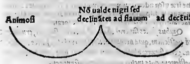
Quibus autem oculi ſupererubeſcunt, ſtupidi ſunt ob iram referuntur ad paſſionem, quia ab ira ſtupidi facti, erubeſcunt oculis. Quibus autem oculi ualde nigri, timidi. Color enim ualde niger timiditatem ſignificare uidetur. Quibus autẽ non ualde nigri, ſed declinant ad flauum colorem, animoſi ſunt. Quibus glauci, aut albi timidi. uidetur enim albus color timiditatem ſignificare. Quibus uero non glauci, ſed charopi, animoſi ſunt, referuntur ad leonem & ad aquilam. Quibus nigri, ſtolidi referuntur ad capras. Quibus ignei, inuerecundi, referuntur ad canes. Qui diſcoloratos oculos atque turbatos habent, timidi, referuntur ad paſſionem, quia qui timent, pallidi fiunt

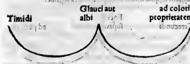
οἰνωποι
Niſi
Vinoſi

colore non æquali. Qui oculos lucentes habent, libidinosi referuntur ad gallos, & ad coruos.

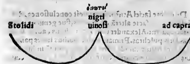

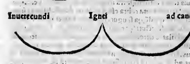

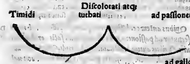

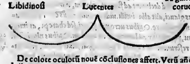

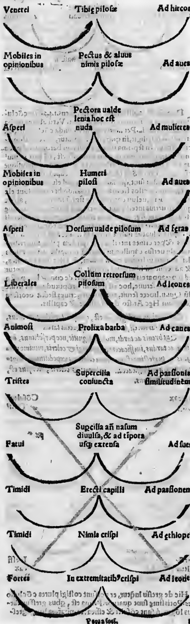

De colore oculorū nouē cōclusiones affert. Verū añq̃ de illis qcq̃ agaẽ, aīaduerte φ in oculo tria spectanẽ. Primū ẽ humor oculi lterior, quo uidem⁹, q̃ pupilla dr̃. Secundū uero ẽ, qď pupillā ambit, dictū a Pħis nigrū. Tertiū deniq; est, qď postremo nigrū circūdat, candidū, siue albugo appellata. Cādidū oculi, ut Arist. 1. histo. ingt magna ex parte sile in oībus est, at qď nigrū dr̃, uariat. Qua rōne fit, ut hæ nouē cōclusionea de nigro intelligēde sint siqdē nigrū uariat, cādidū uero & pupilla in oībus siles sunt cur uero nigrū uariet, i libris de aīalibus cā assignat & nō solū nigrū uariat in diuersis hoībus, sed etiā in eodē hoīe p̃ ætates. Nā ut Arist. 5. de gñatio. aīa. ingt. Oculi oīum puerorū statim a partu cesiusculi sunt. Postea uero immurant in eā naturā, q̃ futura est, qď in cæteris aīalibus non euenit manifeste, qa, ut inquit, cæteris aīalibus oculi unicolores sunt, ut bouū nigri ouium aquini, aliorū ruffi, toto gñe aut cesij, nonnullorū caprini; ut caprarij gñis. At hoīum oculoa uarios uersicoloresq; esse euenit, qppe cū alij cesij, alij flauidi alij nigri, alij caprini alij id genus. Excipit equuū, ut libro pblematū, &. 1. hy st. uñ. 5. particu fo. problem
de gñatione aīaliū, quā ob rē cæterorū ut nulli suo ī gñe dissidēt, inter se, sic nulli a seipsis differunt, qppe qui non plusq̃ unū colorē habeant sua natura, equus maxime omniū cæterorū aīaliū uersicolor est. Aliq. n. cesij altero oculorū nascunẽ, qď nulli ex cæteris bestijs euenit manifeste licet hoīes nōnulli altero oculorū diuerso gignātur. Per q̃ daẽ intelligere prio φ homo ętate murat oculos. Deinde φ cæterorū aīaliū oculi unicolorea sint hoīe & equo exceptis. Tertio φ cū hoīes oculis euarient, nō cādido aut pupilla, sed nigro euariant. Cā aūt cur homo statim a partu oculos habet cesioa, est, qa partes, ut Aristo. ingt 5. de generatione aīalium, nup natorū imbecilliores sunt. Cesietas aūt imbecillitas est. In equis uero & hoībus solū oculorū colorea uarij sunt, qm̄ oculi ab ipso cerebro exoriūẽ. In hoībus aūt & eqa cerebrū non eiusdē cōplexionia est, ut dr̃ia morū testaẽ, ī hoīb⁹. n. & equis maxia morū dr̃ia cernit, in cæteris aūt nulla, aut parua, & iō cerebrū in cæteris eiusdē nature ẽ. uerū de numero colorū qō fuit Ari- particu 10.
sto. n. lib. pblematū trea esse oculorū colores nigrum, ca pblemat.
prinū, & cesium asserit. In primo uero de historia, ait id, qď nigrū dr̃, uariari, nā alijs atrū, qď melā græci uocant, alijs admodū cesium, qď glaucō appellāt, alijs fuluū, qď charopō nūcupaẽ, alijs caprinū, qď ægopō dicūt, aut oenopon. Idē & in. 5. de gñatione aīaliū, inqtit. n. at hoīum oculos uarios uersicoloresq; eē euenit, nā alij cesij, alij fului, alij nigri, alij caprini, q̃ pater Arist in libro pblemarū tres fecisse oculorū colores in libro uero de aīalib⁹ quatuor. Quidā tollēdo cōtradictionē dixerūt tres esse colorū dr̃ias oīno abiūctos, nigrū, cesiū, & horū mediū açurinū uel caprinū, cæteri uero, qa ad hos reducūtur nō enumeranẽ. Cām aūt horū Empedo. & Plato, ut Calcidi⁹ in his cōmētarijs scribit, q̃ in Tymeo cōfecit, assignatūt, φ cesietas ex multitudine ignis oculos clarificantis sit. Nigredo uero ex paucitate ignis, aq̃ uero multitudine, q̃ denigratur ex igneo calore illam calefaciente. Mediū uero ex horū medijs. Sed Arist. cōtra hos obiecit ex eo, qa uisoriū ex aqua sit, & qa rōni cōsētaneū ẽ, ut ex eo humorẽ sit color oculi, ex quo ocul⁹ pficiscit, ergo cā colorū erit ex aqueia humorib⁹, ex qb⁹ cōstāt oculi. Sed qm̄ differere de numero colorū, et de causis colorū ptinet ad altiorē facultatē, iō his p̃termissis, ad cōcl'ones redeo. Est ergo pr̄ia cōclusio, qbus oculi superubescūt, stupidi ac alienabiles ob irā sunt, & p oculos, nō rorū. sed nigrū intelligit, nigrū. n. est qď enarrat, quare qb⁹ nigri oculorū superubescūt, ij adeo irascibiles sunt, ut ob irā stupeāt, atq; alienēẽ. pbat, quia referunẽ ad passionē, qm̄ facti stupidi ob irā, erubescūt oculi. Obseruauimus ẽt nos in q̃plurimis albi oculorū uenulis sanguīe plenis rubescere, & extitisse ualde iracūdoa. De his. n. in puerbio ferẽ, hñt in oculis sanguinē, qm̄ sunt iracundi non ferentes iniurias, quanto magis si nigrū superubescerent. Sc̄dam ponit & inquit. Quibus āt oculi ualde nigri sunt, ij sunt timidi. pbat qa referẽ ad pprietatē signi, color. n. ualde niger ex sua pprietate timiditatem

miditatem significare uidetur. Tertiā ponit etiā, et inquit. Quibus autem non ualde nigri, sed declinant ad flauū colorē, ij sunt animosi, probatur quia referūtur ad decentiā, decet.n.q᷑ recedit ab extremo, significare aīositatem atq; fortitudinem potius, q᷑ timiditatem. Quartam ponit, quibus glauci aut albi, ij sunt timidi, probat ex proprietate signi, uidetur enim albus color timiditatem significare. Praeterea probari potest aliter, quoniā referuntur ad noctuas, quæ animalia timida sunt, & oculos glaucos hoc est cesios habent. Quintam ponit, & inquit. Quibus uero non glauci, sed charopi hoc est fului, ij animosi sunt, probat, quia referuntur ad leonem & ad aquilam. Sextam ponit, & inquit. Oenopi, stolidi sunt probat, quia referuntur ad capras, & per oenopos aliqui uinosos, alij nigros exposuerunt, alij caprinos, sed quouis modo occurrit quęstio, quoniam primo de histo. dixit caprinos notas esse optimorum morum, hic uero asserit esse notas stoliditatis, q̄dam dixerunt caprinos oculos, quando sunt moderate magni, moderate humidi, moderate lucidi, esse optimorum morū notas, signant enim magnanimum, rerum magnatum cupidum, & profectum, quales oculos Alexandrum habuisse feruot. Praeterea dicunt hos oculos interdum iracundum & uino deditum, & iactabundum, & gloriæ cupidum, quæ supra conditionem nostram esse, significare, tollitur ergo cōtradictio, quòd oculi huiusmodi per se mali sint, boni uero per accidens, alijs, uidelicet, accedentibus. Septimam ponit, & inquit. Quibus ignei, ij inuerecundi, probat quia referuntur ad canes, quorum oculi lucent, ut ignis, & sunt inuerecundi. Octauam ponit, & inquit. Qui discoloratos oculos ueluti conualescētes habent, & maculis turbatos, ij sunt timidi, probatur, quia referuntur ad passionem, quia qui timent, oculi eorum pallidi fiunt, & quidem colore non æquali, sed turbido, ac maculoso. Rhases uero libro ad Almansorem secundo, inquit. Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum hominem significāt, quòd si cum hoc oculus etiam fuerit uarius, erit deterior. Vltimam ponit, et inquit. Qui oculos lucentes hn̄t, ij sunt libidinosi, probatur, quia referuntur ad gallos, & ad coruos, in q̄bus oculi trāsparent. Hęc de coloribus oculorum.

De partiū pilositate

Qui pilosas habent tibias, uenerei, referuntur ad hircos. Qui uero circa pectus & aluum nimium pilositatis habent, in eisdem opinionibus nunquam perseuerant, referuntur ad aues, quia hæ pectus, & aluum pilosissimam habent. Qui pectora ualde lenia habent, asperi, referuntur ad mulieres, quoniam igitur neque ualde pilosa, neq; lenia esse oportet, medius habitus optimus est. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant, referuntur ad aues. Qui dorsum ualde pilosum habent, asperi, referuntur ad feras. Qui uero collum retrorsum pilosum habent, liberales, referuntur ad leones. Qui autem prolixam habent barbā, animosi, referuntur ad canes. Qui uero supercilia coniuncta habent, tristes sunt, referuntur in passionis similitudinem. Qui autem supercilia ante nasum diuulsa hn̄t, extensa uero usq; ad timpora, fatui sunt, referuntur ad sues. Qui erectos habent capillos in capite, timidi, referuntur ad passionem. Nam & ijs, qui timidi sunt, eriguntur. Qui capillos nimis crispos habent, timidi, referuntur ad æthiopes, quoniam igitur & erecti, & ualde crispi timiditatem referunt. Qui in extremitatibus erunt crispi, ad bonum animum sunt reducendi, referuntur autem & ad leonem. Qui frontis id quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt, referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habēt crines in frōte iuxta nasum, liberales, referuntur ad superapparētiam, quoniam seruile est, quod apparet.

Liberales — Superiori parte frontis eleuati — Ad leones

Liberales — Crines iuxta nasum adnati — Ad supappareñtiā

De pilis, & capillis nunc Aristo. agens. 14. affert cõclusiones, quæ trãslatione perspicuę sunt. Verũ aliqua uerba sunt exponenda. Per aluũ ergo in secunda cõclusione, uentriculum intelligit, in quo cib⁹ deuoratur, qui etiã stomach⁹ dicitur. In septima uero ꝑ prolixam barbam, nõ pilos intelligit, sed mẽtum, ꝙ caro cum osse est, nã pili in multis oblõgi fieri põt pro arbitrio. In penultima conclusione eũ inquit, Qui frõtis id, quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt, quidam per id quod est ante caput, intellexerũt capillos frontis, qm̃ quando hi capilli sunt eleuati, & euersi, ueluti corona, sunt signũ liberalitatis, alij et quidem uerius intelligunt superiorem frontis partem, quę est ante caput, hęc enim cum eleuata est, index est liberalitatis, sic enim refertur ad leonem. Vltima cõclusio est, qui in capite adnatos habẽt crines in fronte iuxta nasum, liberales, & per crines intellexerũt quidam pilos superciliorum, alij uersus capillos, in ꝗbusdã. n. capilli ueluti crines descendunt in fronte iuxta nasum, & tales sunt liberales, & ad seruiẽdũ liberaliter prõpti, probat quia referuntur ad superappatẽtiam, nam ꝙ apparet de crinib⁹ hoc pacto in frõte, est seruile, hoc est signum prõptitudinis ad seruiẽdũ. Qui. n. libere seruit, atq; prõpte, crines flectit deorsum ad nasum. Hęc Aristo. de pilositate, & capillis.

De ĩcessu *Qui longi ac tardi gressus est, quãquã tarditate molestus, perfectiuus tamen est, longus enim efficacem tardus cogitabundum. Qui breuis ac tardi, molesta segnitie, nec perfectiuus, breuis. n. ac tardus, inefficacem. Qui longi & celeris, minime molestus & perfectius est, quoniam celeritas expeditiuum, longitudo uero non inefficacem. Qui breuis & celeris, molestus est, & non perfectiuus.*

Efficax Lõg

Cõsultus Tard⁹

Incõsultus Velox

Inefficax Breuis

Hic de gressu loq̃tur, et possunt colligi plures cõclusiones. Potissimę sunt quatuor. Prima est, ꝗbus gressus tardus lõgus, ij sunt cõsulti & efficaces, ꝓbat̃, qa long⁹ gressus significat efficaciã in agẽdo. Tardus uero cogitationẽ, atq; ꝯsultatiuã, ergo ꝗbus tardus lõgus gressus inest, ij efficaces, & cõsulti. Quibus ṽo tardus breuis, ij cõsulti inefficaces, consulti quidem, quia tardus gressus inest inefficaces uero, quia breuis gressus inest. Tertia cõclusio, ꝗbus gressus longus uelox inest, ij efficaces & incõsulti, ꝓbat̃, quia gressus lõg⁹ efficaciã, uelox, incõsultationẽ significat. Quarta cõclusio, ꝗb⁹ gressus uelox breuis inest, ij incõsulti, & inefficaces, ꝓbat̃, quia uelox gressus inconsultatiõis, breuis ṽo inefficacię index est. Arist. tñ his verbis has innuit, & inquit. Is, q longi, & tardi gressus est, q̃q̃ quã tarditate molestus est, perfectiuus tñ est, lõgus. n. efficacẽ, tardus ṽo cogitabundũ & ꝯsultũ sigñat, ergo ꝗbus gressus lõg⁹ tard⁹ inest, ij ꝑfectiui sunt, qm̃ efficaces & cõsulti. Quo ṽo ad ṽba attinet, lõg⁹ gressus dr̃ penes spatiũ. Tard⁹ uero penes tempus, stat autem gressum ratione spatiũ esse longum, ratione uero temporis, tardum. Aliam ponit, & inquit. Is, qui est gressus breuis, ac tardi, molesta segnitie est, nec tamen perfectiu⁹, probatur, breuis. n. ac tard⁹ inefficacẽ significat, & subaudi cõsultũ, inefficacẽ qdẽ ob breuitatẽ, cõsultũ ṽo ob tarditatẽ. Affert aliã, & inquit. Is, qui est gressus lõgi, et celeris, hoc est ueloris, minime molest⁹ est, & est ꝑfectiuus, ꝓbat̃, qm̃ celeritas sigñat expeditiuũ, incõsultũ tñ, lõgitudo ṽo nõ inefficacẽ. Demũ affert aliã, et inquit. Is, qui breuis & celeris, hoc est uelocis gressus est, molest⁹ est, & nõ ꝑfectiu⁹, qm̃ incõsult⁹, & inefficax. Hę sunt cõclusiones de gressu quatuor, cętere conjugationes sunt impossibiles, non enim cõstare potest lõgum cum breui, nec tardũ cũ ueloci, ut per regulam topicã habetur.

De manus, & cubiti, & brachij motu eadẽ referuntur. Qui uero humeris rectis tẽsis insultant, galeagynes, referuntur ad equos. Qui humeris mouentur incuruati, ij sunt animo elati, referuntur ad leones. Qui pedibus & cruribus conuersis ambulant, ij sunt fœminei, referuntur ad mulieres. Qui uero corporibus circũtorquẽtes se, atq; fricantes se ij sunt adulatores, referuntur ad passionem. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ij cinædi, referuntur ad supapparẽtiã. Qui oculos satis mobiles hñt, ij sunt acuti raptores, referũtur ad accipitres. Qui palpebrizãt, timidi, quoniã in oculis prima uertuntur. Qui demissum aspectũ, & qui alterã palpebrã in oculis immissam per medium fixi aspectus hñt, & qui cilia sursum tarde reducãtes, molliter intuentur, & qui palpebras immiserũt, & omnino oẽs molliter, atq; delitiose spectãtes, referũtur ad supapparẽtiã, & ad fœminas. Qui oculos freq̃uẽti tp̃e mouẽt, quasi permanẽtes, & tincturã albuminis in oculo hñt, intellectiui. Si enim in aliquo intellectio uehemẽter fit in anima, stat & uisus De motu partium. Galeagynes. Brachio minores. Hoc ẽ pusilli.

Pusilli — Humeris rectis tensis insultantes — Ad equos

Animo elati — Qui humeris incuruati mouent — Ad leones

Fœminei — Pedib⁹ & crurib⁹ uersis ambulates — Ad mulieres

Corporib⁹

Adulatores — Corporibus circũtorquẽtes se & se fricantes — Ad passionẽ

Cinædi — Inclinati ad dextram — Ad supapparẽtiã

Acuti raptores — Oculi mobiles — Ad accipitres

Timidi — Palpebriçãtes — Ad supapparẽtiam

Timidi — Qui demissum aspectum & qui alteram palpebram in oclis immissam per medium fixi aspectus hñt, & cilia sursum tarde reducẽtes molliter intuẽtes, et qui palpebras immiserunt, & oĩno oẽs molliter atq; delitiose spectantes — Ad mulieres & supapparẽtiã

Intellectiui — Oculus frequẽter mouẽtes quasi stantes & tinctutam in albo oculi hñtes — Ad passionẽ

Anteq̃ ad conclusionẽs ueniã, aĩaduerte ꝙ tã presens, q̃ precedẽs text⁹ in oĩb⁹ libris, quos legi tã grecis q̃ latinis, legũtur corrupte, uerũ q̃tũ potui, eos accõmodaui, si qs aũt melius, accõmodabit, ei⁹ laborẽ nõ recusabo. Cõclusiones ṽo que in textu ponũtur, multe sunt, pñt tñ ad nouẽ reduci, uerũ anteq̃ illas afferat, dicit. De man⁹, & cubiti, & brachij motu eadẽ referunt subaudi, que de gressu, qm̃ manus brachij & cubit⁹ mot⁹ põt esse lõgus, & breuis, tardus & uelox, iterũ põt esse lõgus tardus, & lõgus uelox, breuis tardus & breuis uelox: & tũc eadẽ dici pñt, qm̃ lõgus efficax, tardus cõsultus, uelox incõsultus, breuis inefficax dr̃. Deĩde ponit ꝯclones, quarum prima est. Qui ṽo humeris rectis tẽsis insultãt, hoc est, irridẽt, ij sunt galeagynes, hoc est brachio minoris. i. pusilli ueluti q bra chio minores sunt, ut supius dixim⁹, pbat, qa referũtur ad equos, q pusilli sunt, & incedunt humeris rectis, & tensis. Secũdã ponit, & inqt. Qui incuruati cũ incedũt, humeris mouent, ij sunt aĩo elati, magnanimi, ac supbi, pbat, qa referunt ad leões, qui dũ incedũt, ita humeris mouent. Tertiã affert, & inqt. Qui pedib⁹, & crurib⁹ ꝯuersis ambulãt, hoc pacto ꝙ pedũ cuspites dilatãt alterũ ad dextrũ, alterũ ad sinistrũ, ij sunt molles, ac fœminei, pbat, qa referuntur ad mulieres, q̃ hoc pacto ambulãt. Quartã affert, et inqt. Qui corpib⁹ circũtorquẽtes se, atq; fricãtes se subaudi ambulãt, ij sunt adulatores, pbat, qa referunt ad passionẽ nã adulãtes sic sua corpora mouẽt. Quĩtã ponit, et ĩquit. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ij sunt molles, & cinędi, pbat, qa referunt ad supapparẽtiã, nã molles semp sic in dextrũ inclinati ambulãt, cui⁹ cãm assignam⁹, qa suapte natura calidus hõ est, & hac de cã est staturę rectę, est. n. calidi natura sursum eleuare, & qm̃, ut Aristo. iqt, libro de ptib⁹ tertio dextrũ est calidi⁹ sinistro, iure q uirilitatẽ hñt lat⁹ dextrũ rect⁹, & magis sursum elatũ ducere debẽt, ergo q ambulãt ad dextrũ inclinati, est signũ ꝙ sint humidi & frigidi molles, & fœminei, qa nõ multũ caloris hñt, recte ergo Arist. hos retulit ad decẽtiã, qm̃ molles ob cõplexionis frigiditatẽ & humiditatẽ sic ambulãt. Sextã põit, et inqt. Qui oclos satis mobiles hñt, ij sunt raptores, & rapaces, & qdẽ acuti, & subtiles, pbat, qa referunt ad accipitres, potissimũ ad astures, q oclos pl⁹ alijs accipitribus mouẽt. Septimã affert, & inqt. Qui palpebriçãt, ij sunt timidi, pbat, qa q timẽt, palpebriçãt, & sic referunt ad passionẽ. Octauã põit, et iqt. Qm̃ si ocl's mutatiões ptimescuerunt, et i illis prio apparẽt, sunt. n. q̃si aĩ fenestrę, iõ q demissum hñt aspectũ, & q alterã palpebrã i oclis ĩmissam, & q̃si cadẽtẽ hñt, & quidem in medio fixi aspect⁹, & qui cilia uel supcilia tarde reducẽtes sursum, molliter intuentur, & q palpebras q̃si int⁹ oculos immiserũt, & oĩno oẽs q molliter atq; delitiose quouis alio mõ ab his, qui dicti sunt, spectant, omnes tales subaudi sunt timidi, molles & fœminei, pbat, qa referuntur ad superapparẽtiã, qm̃ mollib⁹ & fœmineis hęc supapparẽt. Præterea pbat etiã, qa referunt ad fœminas. Nonã ponit, & iqt. Qui oclos frequẽti tpe atq; sępi⁹ mouẽt, & ipsi sunt q̃si pmanẽtes, et hñt in oculo tinctutã albuminis, hoc est & albũ oculi nõ est ualde clarũ, immo obscurũ, ij sunt intellectiui atq; speculatiui, pbat, qa referunt ad apparẽtiã, & ad cãm naturalẽ. Ad apparẽtiã qdẽ, qm̃ si in aliquo hõie in eı⁹ aĩa intellectio uehemẽter fit ei⁹, nisus ẽt stat, & fix⁹. Ad cãm ṽo nãlẽ, qm̃ cũ cãdidũ oculi obscurũ vr̃, est signũ humoris melancholici, et ita studiositatis, facit enim ad studium humor talis. Hęc de partium motu.

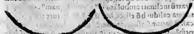
Qui uoce admodum magna grauiter uociferant, conuitiatores, referũtur ad asinos. Quicũq; uero uocant à graui incipiẽtes, finiunt aũt in acutũ, iracũdi lugẽt, referũtur ad boues, et ad id quod uoci appet. Quicunq; aũt uocibus acutis, mollibus ac ruptis loquũtur, cinædi, referũtur ad mulieres, & ad supapparẽtiã. Quicũq; grauiter cõiter uocãt, ualde ac pplexe, iracũdi, referũtur ad ualidos canes, et ad supapparẽtiã. Quicũq; molliter sine cõtẽtiõe uocãt, mãsueti, referũtur ad oues. Quicũq; uero acute & fortiter uocant, insani, referuntur ad capras. De uoce ῠ φωνας. Iniuriosi. Cõuitiatores.

Iniuriosi — Voce magna grauiter uociferantes — Ad asinos

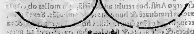
Iracundi lugent — A graui incipiẽtes in acutũ finiẽtes — Ad bouea & ad id quod uocis appet

Cinædi — Vocibus acutis mollibus ac ruptis loquẽtes — Ad mulieres & ad superapparẽtiã

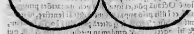
Valde ac perplexe iracundi — Grauiter cõiter uocantes — Ad ualidos canes & ad superapparentiã

Mansueti — Moliter sine cõtentione uocantes — Ad oues

Infani — Acute & fortiter uocantes — Ad captas

De uoce nũc sex ponit cõclusiones. Et primã ponit, & inqt. Qui uoce admodũ magna grauiter uociferãt, ij sunt hybristę, ut mihi uidetur, hoc est apti ferre iniurias, probatur, qa referuntur ad asinos, qui apti sunt ferre iniurias. Ponit secundam, & inquit. Quicũq; uero uocãt a graui incipientes finiunt uero in acutũ, ij iracũdi sunt, & lamẽtabũdi, & iracũdi lugẽt, probat, quia referuntur ad boues. Qui iracũde lamentantur, & ad id, quod uoci apparet, Qui.n. iracũde lamentantur, a graui incipiunt uoce, et in acutum desinunt. Deinde omissa tertia, quę pz, inqt. Quicũq; grauiter cõiter, ac manifeste uocãt, ualde ac perlexe, hoc est non libere, ij subaudi sunt iracundi, probatur, quia referuntur ad ualidos canes, qui hoc pacto latrant, & ad superapparentiam, nã qui hac forma uocis uociferãt, iracundi sunt, alię cõclusiones patẽt. Alexander aphrodisius dicit certatoris notã esse uocẽ grauẽ, timidi uo pro magna parte acutã, cãm affert, qa cũ timidi i pręcordijs frigidi sint, minus aeris trahunt, & ita uocem acuũt. contra uero certatores, cũ in præcordijs calidi sint, aeris multũ attrahentes, uocẽ magnificant, & eadẽ rõne, ut inquit. Vox acuta mulierũ est, eunuchorum, & puerorũ. Acuta enim uox pficiscitur ex multa naturę humiditate, que ijs accõmodat, q pueri, & eunuchi, & mulieres sunt.

De statura

Qui ualde parui, ij ueloces sunt sanguinis enim motu, paruum locum continente, motus quoq; ualde uelociter accedũt ad sapere. Qui uero ualde magni, ij tardi sunt, sanguinis.n. motu, locũ ualde magnum cõtinẽte, motus tarde accedũt ad sape. Quicũq; paruorum siccis carnibus utentes, aut etiã coloribus, aut etiam corporibus, quæ propter caliditatem superfluunt, nihil perficiunt, exñte enim motu in paruo, & ueloci propter igneũ, nunquam secundum idem est sapere, sed aliud in alijs priusquã excedens sit, transit. Quicunq; uero magnorum humidis carnibus utẽtes, aut & coloribus qui propter frigiditatẽ ingenerantur, nihil perficiunt, exñte.n. motu in magno loco, et tardo propter frigiditatem, nõ permittit aliquid accedere ad sapere. Quicũq; uero puorũ humidis carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp frigiditatẽ, fiũt pfectiui, exñte.n. motu in puo, id q. cũ difficultate mobile est, ipaturæ cõmẽsurationẽ præbuit primũ pficere. Quicũq; magnorũ duris carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp calitatẽ, fiũt pfectiui, & sensitiui, exñte.n. latiõe in magno loco, & tarda pp frigiditatẽ, nihil cõducit accedẽs ad sape. Quicũq; uero in magnis duris carnibus utentes sunt, & coloribus pp caliditatẽ, fiunt pfectiui et sensitiui. Magnitudinis.n. supapparẽtiã & carniũ & coloris, caliditas acquisiuit, quare cõmẽsuratum esse ad pficiendũ, Magnitudinibus ergo corpa excedẽtia, aut paruitatibus deficientia, quo mõ pfecta, & quo mõ imperfecta esse cõtingit, dictũ est. At horũ media natura optima atq; pfectissima bis est, quibus utiq; inesse supponitur. Motus.n. nõ multi existentes facilius ad mẽtem accedũt, nec etiam paulatim existentes procedunt. Quare perfectissima ad pficiẽdũ quæ utique proposita sunt, & ad debentẽ sentire moderatam oportet esse magnitudinem. Qui incõmẽsurati sunt, ij astuti, referũtur ad passionẽ, & ad fœminam. Si.n. qui incommensurati astuti sunt, commensurati utiq; iusti erunt, & fortes. Relationem autem cõmẽsurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducendum, non autem ad maris formam: ut à principio dictum est.

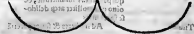
Veloce — Corpore parui — Ad cãm naturalẽ

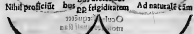
Tardi — Valde magni — Ad cãm naturalẽ

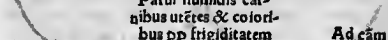
Nihil pficiũt — Parui siccis carnibus utẽtes aut coloribus, aut corporibus q pp caliditatẽ sunt — Ad cãm nalẽ

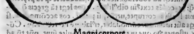

Nihil proficiũt — Magni corpore humidis carnibus utẽtes, aut coloribus pp frigiditatem — Ad naturalẽ cãm

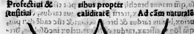

Profectiui — Parui humidis carnibus utẽtes & coloribus pp frigiditatem — Ad cãm naturalẽ

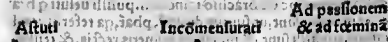

Profectiui & sensitiui — Magni corpore duris carnibus utẽtes, & colo sibus propter caliditatẽ — Ad cãm naturalẽ

Astuti — Incõmensurati — Ad passionem & ad fœminã

De statura affert septem conclusiones. Verũ antequam illæ exponantur, aduerte, q p staturã intelligimus hũani corporis longitudinem, q̃ alter altero longior, est quæ potest bifariam cõsiderari, aut simplr, qua. v3. hõ dr magnus, aut paruus, & sm quid qua dicitur magnus uel paruus,

uus, cũ hac, uel illa partium constitutione. De statura simpliciter affert duas cõclusiones, quatũ primam ponit, & inquit. Qui ualde parui scd͞m staturam sunt, ꝭ ueloces ac ingenio, & actionibus celeres sunt probat rõne naturali, & inquit. Sanguinis enim ac spirituum sensitiuorum motu puum, locum inter cor, & cerebrum continente, etiam mot⁹ spũum ualde uelociter accedũt ad sapere, etiã ad actiões. Quo ṽo ad rõnẽ attinet, animaduerte ꝙ sapere fit ex spirituum bonitate, boni uero spirit⁹ sunt, qui claritate ac motu temperati sunt, necnon & subtilitate, nimis eñ ueloces nõ conducunt ad sapere, mouentur enim citius ꝗ̃ opꝫ: nimis turbidi minime, nimis ꝗ̃ꝫ crasi nequaꝗ̃, quare claritate, motu, & subtilitate tẽperari ad sapere idonei sunt. Hinc patet rõ, nam cum in paruo corpore spũs, & sanguis in paruo spatio contineantur (est.n. inter cor & cerebrum parua intercapedo) ideo qui corpore parui sunt, in actionib⁹ ueloces sunt. Tunc secũdam affert, & inquit. Qui ṽo ualde magni corpore, ac statura sunt, ꝭ ad actiones tardi sunt, probat, & inquit. Sanguis enim motu locum ualde magnum continente, spirituũ sensitiuorum tarde accedũt ad sapere, ac ad actiones, cæteris ergo paribus parui ad actiones, & ad sapere semper ulociores sunt longis corporib⁹, unde Alexander aphrodisius, asserit eos, qui corpe breues sunt pleruꝗ̃ esse ꝭs, qui sunt longi, prudentiores, q̃m cõpacta, atꝗ̃ coartata est in toto corpore aĩa. In magnis ṽo extensa exoluitur in spatium, hanc ad causam Homerus prudẽtẽ dicit Vlyxẽ, quia collectus erat, & breuis. Aiacẽ uero stultiorẽ, q̃m longior erat, hęc de statura simplr. Loquẽs de statura scd͞m quid, ac nõ cæteris paribus, affert alias cõclusiones, quarum prima ponit, & inquit. Quicũque paruorũ utentes aut siccis carnibus, aut etiam siccis coloribus, aut etiam siccis corporib⁹, quæ sicca fiunt pp caliditatem, & pp caliditatẽ superfluunt in calo & sicco, ꝭ ad sape, & ad agendum nihil pficiunt, nec apti sunt, probat, & inquit. Existẽte.n. motu in paruo loco, & existẽte motu ueloci propter igneum, hoc est pp calam & siccam crasim, nunquam sm idem est sapere, sed aliud in aliud priusquam excedens sit, transit. Coniungũtur.n. duæ causę mutabilitatis, altera ex parte loci, qa paruus, & ideo mot⁹ spirituũ celer est, altera ex parte crasis, quæ cala & sicca est, cum.n. spirit⁹ sunt calidi & sicci, ac ignei, & i paruo loco, animum reddunt mutabilem, quoniam pri⁹ mouentur, ꝗ̃ animus in opinione firmetur. Quo ṽo ad ṽba attinet, per utentes, non intelligit in cibarꝭs, & edulꝭs, sed ad ꝯstõnẽ, hõ.o. utitur carnib⁹, coloribus, & id genus p sui cõstõne, ex illis.n. ꝯstituitur, & dixit, aut etiã colorib⁹, qã lꝫ color non sit siccus formalr, tñ est sicc⁹ uia signi. Affert scd͞am, & inquit. Quicũꝗ̃ ṽo magnorũ corporum humidis carnibus utentes pro sui constitutione, aut etiam colorib⁹, qui propter frigiditatẽ generantꝰ, ꝭ nihil proficiunt, atꝗ̃ male se hñt ad sapere, probat, & inquit. Exñte motu spirituum in magno loco, & exñte motu tardo spirituũ propter frigiditatem, crasis illorum, ex hac duplici causa, nõ pmittit motus ille aliqd accedere ad sapere. Tertiã ponit, & inqt. Quicũꝗ̃ ṽo paruorũ corporũ humidis carnib⁹ utẽtes sunt, & coloribus ad sui cõstitutionẽ pp friditatẽ, ꝭ ad sape, et ad agẽda fiunt perfectiui, probat, et inquit. Existẽte.n. motu spirituũ i o paruo loco, id.ẽ. spũs, ꝙ cũ difficultate mobile est, tẽperaturę cõmẽsurationẽ præbuit primũ perficere, qã ex paruitate loci habet uelocitatem maiorem quam sit necessaria, ex frigiditate crasis hꝫ tarditatem, ex utrisꝗ̃ uero spiritus ipsi temperationem nacti, idonei redduntur ad agẽdum. & ad sapere. Ponit quartam & inquit. Quicunꝗ̃ magnorum duris carnibus & coloribus ad sui constitutionem utẽtes, & quidem pp caliditatẽ, fiũt pfectiui, & sensitiui, & prudentes, probat, a ꝯtrario, q̃m exñtẽ spirituũ latione in magno loco et exñte latione spirituũ tarda pp friditatẽ, hęc spirituũ natura nihil ad sape pducit, ergo qcũꝗ̃ in magnis corporibus, duris carnib⁹ utẽtes sunt, & etiam coloribus duris pp caliditatẽ, ꝭ fiunt perfectiui, & sensitiui, ac prudentes, magnitudinis enim superabundantiam, & carnis & colorum caliditas subaudi tẽperationẽ fecit, & acquisiuit, redduntur.n. spũs apti et crassi, quare, ut inquit. Quando hæc duo cõiunguntur, temperamentũ spirituum cõmensuratũ esse uidetur ad pficiendum. Tunc epilogat, & inquit. Magnitudinib⁹ ergo corpora excedẽtia, aut paruitatibus deficiẽtia quo modo perfecta, & quo modo imperfecta esse cõtingat, dcm̃ est. At horum media natura optima, atꝗ̃ perfectissima his hominibus est, quibus utiꝗ̃ illa supponitur inesse. Cuius causam affert, & inquit. Motus enim non multi, hoc est nec magni, nec parui existentes, facilius ad mente accedunt, nec etiã paulatim ac tarde existẽtes ad mentem procedunt, sed temperate, et proportionabiliter quare, ut cõcludit, hęc sic mediocriter se hñtia perfectissima sunt ad pficiẽdũ, quę utiꝗ̃ proposita sunt, & ad debentẽ sentire ac sapere moderatã oportet esse magnitudinem, hęc de epilogo staturę. De cõmẽsuratione uero ponit hãc cõclusionem, q incõmensurati sunt corpe, ꝭ astuti & dolosi sunt, probat, qa referuntur ad passionẽ, qui.n. dolis utitur, corpus suũ incõmensurat, & referuntur ad fœminã, sunt.n. fœmię dolosę, & corpe incõmẽsuratæ. Deinde ponit scd͞am, & utit loco a ꝯtrario, & inqt. Si.n. q icõmẽsurati, astuti ac dolosi sunt, cõmẽsurati utiꝗ̃ iusti erũt, & fortes, est.n. loc⁹ a cõtrario. Sꝫ dices, respectu cui⁹ corp⁹ est dicendũ cõmẽsuratũ. Rñdet Aristo. & inqt. Relationẽ aũt ꝯmẽsurationis ad corporũ bonã motionẽ, & bonã natiuitatẽ reducẽdũ est, ergo cõmẽsuratio habet bona crasi, ac bona natiuitate, nõ aũt cõmẽsuratio accipit ad maris formã, ut dictũ est. Sic igit bona cõmẽsuratio resultat bõitate cõpõnis, et bõitate crasis, nõ relatiõe ad marẽ vł fœminã, nõ.n. corp⁹ cõmẽsuratũ est, qa est maris corp⁹, sed qa cõpõne et ꝯplone bñ institutũ est, sed circa ea, q̃ dicta st. Plini⁹ uir fertilissim⁹, & Solin⁹ ei⁹ ab breuiator terminos lõgitudis, ac latitudis humani corpis nõdũ descriptos eẽ testantꝰ, qnimmo añ annos ꝑpe mille Homerus nõ cessauit minora corpa mortaliũ ꝗ̃ prisca ꝯqueri, & pp hęc formas mirabiles Plini⁹, & Solin⁹ aliqñ inuẽtas eẽ enumerãt. Verũ physici lõgitudinẽ humani corporis naturalẽ septẽ pedũ eẽ asserũt, ꝙ Hercules intra hunc terminũ fuisse ꝯperi⁹, latitudinẽ ẽt totidẽ, nã qt⁹ manib⁹ expãsis inter digitos lõgissimos mod⁹ est, tãtũ esse cõstat inter calceũ, & uerticẽ, hac rõne hoĩem mũdũ paruũ appellarũt, ꝙ si circul⁹ fieret, eẽt pfecte spheric⁹, qre q hanc lõgitudinẽ excellit, hic lõg⁹ corpe dr, q ṽo ab hac deficit, paru⁹ est, cui⁹ ṽo la itudo, & latitudo nõ st eq̃les, is incõposit⁹ est, hęc de quãtitate. De cõmẽsuratiõe ṽo dixerunt ex q̃uis ptero corpe cõmẽsurato accipi posse toti⁹ & longitudinẽ, et latitudinẽ, cui⁹ rei exẽpla st, lõgitudo man⁹ ei spatio equatꝰ, ꝙ a nasi cono ẽ usꝗ̃ ad primã capitis suturã, & ex hoc pꝫ mediũ digitũ fronti ęquari. Pręterea frõtis os, & os sincipitis natura ęq̃lia sunt. Adhuc latitudo ab humero ad humerũ toti⁹ corpis lõgitudini, q̃ est a ṽtice ad calceũ addito palmo subtripla est, palmũ dico geometricẽ, q̃li uolę latitudo siue pectinis mai⁹ est, insup spatiũ a fonte colli ad umblicũ ęq̃le ẽ ei, ꝙ ab umblico ad fecteris fin est Pythagoras ex Hercul vestigio sic toti⁹ q̃titatem uestigauit, accepta.n. uestigꝭ q̃titate medꝭ digiti q̃titatẽ accepit, est.n. pedis lõgitudo ad mediũ digitũ tripla. Medi⁹ digit⁹ subdupl⁹ ad spatiũ man⁹, hoc ṽo ad brachiũ subtriplũ, brachiũ ṽo ęq̃le spatio, ꝙ est ab altero humero ad alterũ, hoc ṽo ad totũ palmo addito, ut dictũ ẽ, subtriplũ. Quo pacto ex uestigio toti⁹ q̃titatẽ nactus sit, ex hisce pꝫ. Ex his pꝫ q̃ mõ Arist. phyisiognomonię intelligunt cũ ait paruũ corpore ueloces, magni ṽo tardi, & cũ iqt. Qui hñt oculos magnos, pigri, & ilia, semp.o. q̃titatẽ respectu medꝭ, & ad toti⁹ mẽsurã refert. Hęc de cõmẽsuratione.

Bene aũt se habet, & omnia signa, quæcũꝗ̃ prædicta sunt, referre ad supapparẽtia, & ad marẽ, et ad fœminã. Hæc.n. perfectissima diuisione dissecta sunt, & demonstratũ est masculum fœmina & iustiorem, & fortiorem, atꝗ̃ ut omnino sit dicere, meliorem esse. De confirmatione, ... gnotum

Nunc docet confirmare signa, & dicit. Bene autem se habet, & omnia signa, quæcunq; prędicta sunt, referre ad supapparentiam, & ad marem & ad fœminã, subaudi qñ referri possunt, nõ enim sempet referri possunt. Cui⁹ rõnẽ dicit, & inquit. Hęc.n.scillcet mas & fœmina perfectissima diuisione dissecta sunt, quoniam est demõstratum masculum fœmina & iustiorem & fortiorem, atq;, ut omnino sit dicere, meliorẽ esse, ergo quando bona signa referri possunt ad marem, & mala ad fœminam, bene se habet, bene ètiam se habet, quando possunt referri ad superapparẽtiã, hæc de confirmatione omnium signorum.

De signorũ electiõe

In omni autem signorum electione altera signa alteris declarãt magis manifeste subiectum. Manifestiora autẽ, quæ in principalißimis locis fiunt, principalißimus uero locus est, qui & circa oculos, & frontem, & caput, & faciem est. Secundus aũt est, qui est circa pectus, & humeros, consequenter & circa crura & pedes. Quæ uero circa aluum, minima sunt. Omnino autem, ut sit dicere, ea loca manifestißima signa præbẽt, in quibus & sapientiæ plurimæ superapparentia fit.

Nunc de electione signorum docet pręceptum. Vbi primo aiaduertendum signa bifariam esse, alia propria, quæ cum passionibus conuertũtur, ut magna extrema habere signũ proprium est fortitudinis, quędam nõ propria, quæ accipiuntur ab apparẽti passione, uel à cõtrario, & cæteris id genus. hæc enim dicuntur non propria, qm̃ nõ conuertuntur cũ passionibus, differũt autẽ qm̃ propria sunt, quibus positis, ponuntur & passiones, quarum sunt. Sed positis signis non proprijs, ponuntur passiones, ut in pluribus. De signis ergo proprijs nõ oportet facere electionẽ, quia semper inferũt passionem, sed de signis nõ proprijs, unde inquit. In omni aũt signorum electione altera signa alteris declarãt magis manifeste subiectũ, ꝓpria uero ęqaliter, qm̃ unũquodq; eorum infert propriã passionem. Exponit signa manifestiora, & loquit. Manifestiora aũt, quę in principalissimis locis fiunt, principalissimus uero loc⁹ est, qui & circa oculos, & frõtem, & caput, & faciem est. Secundus aũt est, qui circa pectus, & humeros, cõsequenter & tertius est & circa crura, & pedes, ultima & minima sunt, quę circa aluũ. Hui⁹ ordinis causam affert Arist. & inquit. Oĩno aũt, ut sit dicere, ea loca nostri corporis manifestissima signa, ac efficacissima prębent nobis, in quibus fit superapparentia plurimæ sapientiæ, ut in capite, in quo est cerebrum, quod est sensus & motus principium, sine quibus nõ est sapere. Postea loco secũdo sunt humeri & pectus, intra quæ est cor, quod est subiectũ omniũ sensuum ſm Aristotelem tertio loco sunt crura & pedes, & q̃ cum his ordinantur, quæ sunt instrumenta mot⁹ & sensus & ita cerebri. Vltimo sunt signa sumpta ab aluo, in qua mẽbra naturalia continentur, quæ non faciunt ad sapere, nisi parum, quatenus sunt cordi necessaria, hæc pauca Aristoteles docuit de signorum electione, quæ est signorum non propriorũ, propria enim signa, e quouis loco accipiantur, passionem inferunt. Verum animaduersione dignũ uniuersam difficultatem pendere ex iudicio, & hoc uerũ est in astronomia, in medicinali facultate, et in physiognomia, unde senex iudicium autem difficile. Galenus libro secũdo de crasi, physiognomones circa iudicium errare asserit ob multas causas. Primo quia uni signorum fidẽ prębent, quod fatuum est, nisi fuerit proprium, ut Arist. inqt. Vnum.n.signum ab una corporis particula accipitur, ex natura autem unius particulę non resultat natura uniuersi hominis. Secundo, qm̃ ad ętatis ac naturæ permutationem non spectãt, signa enim interdum naturam præteritã denũtiant, & tamẽ physiognomones ea ad præsentem referunt, ut si sexagenarius, pilosus sit, non præsentem libidinem, sed præteritam denũtiat. Tertio, quia excremẽta mẽbri arbitrantur arguere naturam mẽbri, & decipiuntur, nã contingit membri naturã esse cholericam, cuius excremẽta erunt flegmatica, ut docet experientia. Quarto, qm̃ quę signorum fortia, quæue debilia sint, non eligunt, in quorum electione consistit uniuersum iudicium, propter hæc de electione sint hæc præcepta. Primum, signa quę mores significãt nõ per qualitates, sed per proprietates, potiora sunt, & prĩo loco sunt habenda ꝟbi causa, ponam⁹ Socratem signis sumptis a qualitatibus esse liberalẽ, utpote per colorem rubrum, & ꝑ alia sanguinis signa, signis ꝟo sumptis à proprietate, esse auarũ, ut quia ei⁹ humeri difficulter soluti sint, & cõuulsi, uel quia eius facies paruifica sit, dico ꝙ signa quæ a proprietate accipiũtur, Socrates sit illiberalis, qm̃ potiora sunt, insequuntur.o.mãm, quę est cã necessaria, & quidem magis quã forma. Scd̃m signa, quę accipiuntur a capite, uel ab eius partib⁹, potissimũ ab oculis, potiora sunt ijs, quę ab alijs accipiũtur, vñ Apullei⁹ totus hõ in capite, uultuq; est, qm̃ ibi ratio, in corde ira a ratione lõgiuscule sita, circa uero ab dominis sedẽ, desideria, & cupidines sunt, a ratione lõgissime dissiti. Dico potissimũ ab oculis, qm̃, ut Galenus inquit, oculi aũt sunt cerebri pars, aut de eius subã ꝓducti. Præterea & potiora quę accipiuntur ab anterioribus capitis partib⁹, qm̃, ut inquit Arist. anterior pars potior est, q̃a plena, posterior uero uacua, unde & senex primo faciem infirmi notaueris. Post hęc potiora sunt, quæ a pectore, & ab humeris accipiuntur, quoniam, ut Galenus inquit, intra hęc pulmo & cor locãtur. Post hæc ꝟo à cruribus & pedibus, qm̃ per hæc cerebrum opera motus & fortitudinis exercet. Imbecillia uero sunt, quæ a uentre colliguntur, quoniam est locus cibi & potus, & mẽbrorum naturalium, & quibus nullus mos, nullaq; uirtus proficiscit. Tertiũ pręceptum, id eligẽdum est pro iudicio, cui plura, & potiora signa concordauerint. Tu uero aiaduerte nõ nullos, & quidem in hac arte expertissimos dixisse signa quę ab anteriori corporis parte accipiuntur, semper potiora esse his, quæ a posteriori colliguntur. Alij uero dixerunt signa ab anteriori sumpta esse potiora ad eas actiones, quæ sine sensu nõ fiunt, qm̃ pars anterior potior est in sensu, signa uero, quę a posteriori accipiuntur, esse potiora ad motum & ad fortitudinem, quia sunt membra motus propter neruos. Alij & quidem uerius dixerunt, signa potiora esse quæ accipiunt ab his mẽbris, per quę exercetur passio, ut qm̃ ira per cor exercetur, ideo signa, quæ accipiuntur a corde, & ab eius partibus, potiora sunt ad irã, ut quę a pectore, & costis colliguntur. Amplius quia per coxas, pedes, & brachia, & humeros exercet fortitudo, ideo signa pro fortitudine ab his accepta potiora sunt. Hęc de signorum electione habem⁹. Post hęc Tabulas signorũ afferam⁹ ſm diuersos auctores.

Signa	Naturæ	Loca	
Pedes			
Neruosi magni articulati.	Fortes	Mares	Aristoteles
Stricti parui	Molles	Fœminæ	
Pars inferior plantę nõ cõcaua sed ita plena, ut terrã tãgat toto uestigio	Versuti	Causa oãlis Fœminæ	Aristoteles prio hysto.
Crassi atq; carnosi	Fatui	Causa naturalis	Aristote. ad Alexandrũ
Crassi & breues	Imbecilles	Causa naturalis	Plato
Graciles breues	Maligni	Causa naturalis	
Nimium prolixi	Dolosi	Causa naturalis	
Carnosi duri	Hebetes	Causa naturalis	
Parui pulchri	Fornicarores	Proprietas signi	Rhases
Talus			
Neruosus articulatus	Fortes	Mares	
Carnosus informis	Molles	Fœminæ	Aristoteles
Latus	Fortes	Ad cãm naturalẽ	
Tali ꝑtes lõgę carnosę	Stulti	Proprietas	Aristo. ad Alexandrũ
Calcanea gracilia	Timidi	Proprietas	Palemon
Vngues & pedum digiti,			Rhases
Pedũ digiti & ungues curui	Inuerecũdi	Aues	
Vngues subtiles bene colorati	Benenati	Causa naturalis	Aristoteles
Pedũ digiti cõiuncti	Pauidi	Coturnices	Iuniores
Vngues digitorum manus			Aristoteles

Vngues

Iuniores	Vngues plani, albi molles, subtiles, subrubei, lucidi.	Ingenio apti	Ad cām naturalē
	Asperi rotundi	Venerei	Ad proprietatem
	Valde breues	Maligni	Ad proprietatem
	Parui, curui	Rapaces	Aues rapaces
	Pūcta alba ungulum	Benenati	Ad cām naturalē
	Puncta nigra	Inuidi	Ad cām naturalē
	Crura		
Aristote	Neruosa crassa articulata	Fortes	Ad marem
	Neruosa subtilia	Libidinosi	Ad aues
	Crassa informata	Inuerecundi	Ad supparētiam
	.i. suræ		
Plato	Tibiarum uētres crassi	Intemperati	
	.i. suræ		
	Tibiarū uētres molles	Effœminatissimi	
	Tibię graciles	Ignari	
Aristot. ad Alexandrū	Suræ pleniusculę uelut grauidę,	Sordidi	
Pithago.	Moderate magnæ formatæ	Ingeniosi	
Iuniores	Tibię ualde pilosæ,	Libidinosi	
	Genua		
	Genu crassi	Cinædi	Ad supparentiam
Aristote.	Genua subtilia	Timidi	Ad supparētiam
Aristo. ad Alexandrū	Genū arcuata in anteriori	Effœminati	ad mulieres
Albertus	Genua pinguia	Timidi, liberales,	
Iuniores	Macra	Fortes, audaces	
	Coxę		
Aristoteles	Neruosę	Fortes	Ad marem,
	Carnosę	Molles	Ad fœminas
	Pecten		
Iuniores	Pilosum ualde	Libidinosi & fecūdi	Ad n'ālē cām
	Pilis fere nudū	Casti	Ad cām naturalē
	Nates		
	Acutæ ossę	Fortes	Ad marem
Aristoteles	Carnosę pingues	Molles	Ad fœminam
	Carne exiccatæ	Mali moris	Ad symias
	Mentula testiculi		
	Valde mentulati	Ingenio & uirtute inepti	
Ptolemeus	Testiculi in lōgū pēdētes	Liberales, ad coitum īpotētes	
	Valde mētulati	Ad coitum impotētes fiunt	
	Lumbi		
	Lumbosi	Ferarū amatores	Leones, canes
Aristoteles	**Ilia**		Loca
Plato	Ilia uel hypocūdria gracilia ac præssa	Timidi	Ranę
	Carnosa	Indisciplinabiles	
	Anchæ		
Rhases	Ancharū ossa pemioētia extra,	Fortes	Masculi
	Gracilia	Mulierum cupidi timidi debiles	Mulieres
	Ventriculus, stomachus		
Aristoteles	Quę circa uētriculū pinguia	Fortes	Mares
	Quę circa uētriculū nō pinguia	Molles	Mulieres
	Venter magnus extrinsecus proeminens		Edaces Tardi
Iuniores	Paruus formatus		Mēte dextri
	Pilosus ualde ab umblico infra,	Loquaces	Aues
	Dorsum		
Aristoteles	Angustū informæ	Molles	Fœminę
	Magnum formatum	Fortes	Masculi
		Fortes	
Rhases	Amplum	Arrogātes	
		Irreuerentes	
	Curuum	Immorati	
	Equale formatū	Cōmensurati	Naturale
	Cum pilis	Inuerecundi	Bestiæ
	Costę		
Aristoteles	Bene costati	Fortes	Masculi
	Angusti & non costati	Molles	Fœminæ

	Costati circūtumidi, ut īflati, loqces stultiloq		Boues, ranę
Aristoteles	**Vmblicus**		
	A pectore ad umblicū intēstitiū longum	Insensibiles uoraces	A doālē cām
	Equale	Laudabiles	Naturale
Palemō	Vētriculus ab umblico ad pect' carnosus	Maleuoli	
	Mollis & cōpressus	Magnanimi magnifici	
Loxus Aristoteles	**Pectus**		
	Magnum formatum	Fortes	Masculi
	Amplum compactum	Fortes	Leones
	Cum pilo	Instabiles animosi	Aues
	Sine pilo	Inuerecundi	Fœminę
Plato	Carnosum ualde	Indisciplinabiles ignaui	
	Interstitiū a iugulo ad aluū maius, q̄ a pectore ad umblicum	Prudentes	
	Māmę pingues deorsum pendentes in uiris	Molles Effeminati	
Ptolemeus	In pectoris sinistro caro crassa eleuata cū porro aut neruo cum uno aut plurib' pilis	Honoris Diuitiarūq; Augmentum	
	Metaphrenum		
Aristoteles	Magnū nō carnosum formatū	Fortes	Masculi
	Paruū nō carnosum informe	Molles	Fœminæ
Iuniores	Curuū cū hūeris ad pectus,	Mali moris	Ad supparētia
	Supinum	Molles demētes	Equi
	Ceruix humeri		
Aristoteles	Formati magni	Fortes	Masculi
	Parui informes	Molles	Fœminæ
	Bene soluti	Liberales	Supparētia
	Nō bñ soluti cōuulsi	Illiberales	Supparētia
	In acuto eleuati	Insidiosi	
Plato Virgilius	Lati	Fortes, intellectiui	
Palemon	Pilosa ceruix	Liberales	Leones
Rhases	Graciles	Insensitiui	
	Manus		
Iuniores	Copulati digiti	Immundi	Sues
	Curti & crassi	Temerarij imanes	
	Vngues lati albi subrufi.	Viriles	
	Angusti oblongi	Feri	
	Obliqui īpudētes rapaces		Rapaces aues
	Exigui	Veteratores	
	Clauis colli		
Aristoteles	Quæ circa colli clauem bene soluta	Sensitiui	Naturalis causa
	Confusa	Insensitiui	Naturalis causa
	Collum		
Aristoteles	Crassum	Fortes	Masculi
	Gracile	Debiles	Fœminæ
	Crassum carnosum	Iracundi	Tauri
	Moderatum	Magnanimi	Leones
	Longum gracilē	Timidi	Cerui
	Perbreue	Dolosi	Lupi
	Labia		
Aristoteles	Gracilia collabijs relaxata.	Magnanimi	Leones
	Gracilia dura	Iracundi	Sues
	Gracilia mollia	Magnanimi	Leones
	Crassa, sup' ppēduiā	Fatui	Asini
	Dura gracilia supra caninos dētes eminētes	Fecūdi	Sues
	Superius euersum gingiuis discopertis	Cōtumeliosi	Canes
	Nasus		
Aristoteles	Extremitates crassę	Concupiscentes segnes	Boues
	Extremitates crassę euersę	Insensitiui	Sues
	Extremitates acutæ	Seuæ irę	Canes
	Rotūdus extremitatib' obtusis	Magnanimi	Leones
	Rotūdus extremitatib' gracilib'	Mobiles	Aues

leues

Incuruus a frôte duct⁹ Inuerecūdi Corui

Aquilinus Curuus in fronte dear ticulatus Magnanimi Aquilæ

Cōcauus ijs quæ sunt ante frontem rotundis, circūferentiaq; sursum erecta Libidinosi Galli

Symmus Libidinosi Cerbi

Patens apertus Iracundi Passio.

Aristot. ad Alexandrū Lōgus ad os protensus Probi, audaces

Aristoteles **Facies**

Carnosa Pigri Boues

Macilenta Curiosi Cōtrarium

Magna carnosa Timidi Asini cerui

Faciei tergus paruum Pusillanimi Elurus symia

Magna Tardi Boues asini

Paruifica Illiberales Supapparētia

Plato Facies deorsum spectās Hippocritę Maligni Rixosi Passio

Aristo. ad Alexandrū Plana sine tumore Inuidi

Rhases Facies uultui ebrij sīlis Ebrij Supapparētia

Sīlis uultui irati Iracundi Supapparētia

Sīlis uultui uerecūdi Verecundi Supapparētia

Deformis & obtorta Malemorati Supapparētia

Longa Inuerecundi

Iuniores Ex leui causa sudās Astuti, libidinosi

Valde minuta rotunda Simplices

Longa macilenta Audaces

Valde curua lōga macilēta Malitiosi, utiles

A fronte ad maxillas latior Mendaces a maxillis uero ad mentum angustior. Inuidi Rixosi

Aristo. ad Alexandrū **Mentum**

Acutum Fideles Canes

Paruum breue Inuidi similes Serpētes

Palemon Quadratum Virtuti apti

Lōgū ṽsus deorsum acutū Versipelles

Pithago. Rotundum Molles Fœminæ

Caro sub mēto uersus gulā, Libidinosi,

Mētū cū fouea uel duplex, Libidinosi; & min⁹ caluescūt.

Iuniores **Barba**

Mulier barbata Luxuriosa

Mulier cū barba ualde nuda bene morata

Barba nimis pilosa Melancholici Cā naturalis

Beneformata Bonæ naturæ Cā naturalis

Informis Malę naturę Contrarium

Aristoteles **Exeuntia ab oculis**

Vesiculæ ab ocul' exeūtes. Vinolēti Passio

Vesiculę añ oclos eminētes. Sōnolenti Passio

Post somnū uesiculę añ oculos. Sōnolēti Passio

Aristoteles **Oculi**

Parui Pusillanimi Symia, appētia

Magni Pigri, māsueti Inuidi Boues

Concaui Malefici Symiæ

Eminentes Fatui Asini

Parum concaui Magnanimi Leones

Grādiusculi parū eminētes. Mansueti Boues

Plato Oculi qrū aptura magna. Impudētes

Aristoteles Anguli oclorū iusto lōgiore. Malefici

hysto prio Anguli carnosi narib⁹ iuncti Malitiosi

Rhases Oculi oblongi Callidi, deceptores

Magni tremuli Mulierū cupidi Passio

Parui tremuli Pudentes, amatores tñ

Iuniores Quāto maior, tāto minor malitia, & stultitia maior

Obliqui cōtorti. Fallaces, tenaces, iracūdi, mēdaces

Crassi Stolidi, timidi, pusillanimi, iuerecūdi, loqces

Aristote. ad Alexandrū Difformiter moti, nunc currentes nūc qescētes. Temerarij cogitabūdi pessimi, subtractores

Oculi, uelociter moti cū uisu acuto, fraudulenti latrones, infideles

Fixe inuerentes, cogitabūdi, & deceptiui

Scdm longum situati. Monstruosi, deceptores, inuidi Iuniores

Dentes Rhases

Canini lōgi, firmi, gulosi, insaciabiles, mali, canes apri Rhases

Crassi, lati Vani, lasciui, simplices, Boues Ignari, ingenio hebetes. Asini

Frons

Valde parua Indociles Mobiles Sues Aristoteles

Valde magna Tardi Boues

Rotunda Hebetes, insensati Iracundi Asini

Aliquāto minus plana. Sagaces Canes Plato

Quadrata formata Magnanimi Leones

Tensa lucida Adulatores Canes bladētes Passio

Nebulosa Audaces Leones tauri

Demissa Tristes Passio

Longa Adulatores Canes

Eleuata Liberales Leones

Nimis rugosa Inuerecundi Apponius

Frons in timporib⁹ inflata, superbi, iracūdi, ingenio rudes Aristoteles

Caput

Magnum Hebetes Asini

Minutulum Fatui Canes

Mediocre Boni sensus Naturale

Acutum pineatum cacuminatumq; Inuerecundi Iactatores Vnguicurui

Breue, globosum Insipientes, imemores Plato

Prexū in supficie planū, Omnimino pleni

Oblongum, ut martellum, prudentes, sagaces Iuniores

Caput, in cui⁹ añriori pte cōcauitas est, dolosi, iracundi. Apponius

Aures Aristoteles

Paruę Scurriles Symię Iuniores

Magnæ Hebetes Asini

Flaccę Stolidi Asini

Moderatę Boni sensus Naturale

Rotundæ Indisciplinabiles Plato

Longę angustę Inuidi

Valde capiti herētes Maleuoli

Pilosæ Bene audientes

Color totius

Valde niger Timidi Ethiopes Aristoteles

Peralbus Timidi Mulieres

Fuscus Fortes Mediocre Plato

Flauus Boni animi Leones

Valde rubeus uel rufus Astuti, ingeniosi Vulpes

Pallidus colore turbatus Timidi Passio Rhases

Mellinus Tardi Naturalis cā

Flāmeus Maniaci, apti, iracūdi Passio

Pallidus Vitiosus, malignus Loxus

Pectoris color Aristoteles

Flāmeus Iracundi Passio Aristoteles

Timporum & colli color Aristoteles

Timporum & colli ueoę amplę rubeæ, Malæ irę Passio

Faciei color

Supererubescens Verecundi Passio Aristoteles

Genę superubescētes, Amatores uini Passio

Genæ & nasus rubescētes rubore epatico Obscenissimi Loxus

Oculorum color Aristoteles

Supererubescentes Iracundi Passio

Pernigri Timidi Coloris pprietas

Nigri flauentes Boni animi Decentia

Glauci aut albi Timidi Coloris pprietas Rhases

Fului Boni animi Leones

Enopi hoc est biliosi Furiosi Capræ

Ignei Inuerecūdi, iucūdi Canes

Discolores Timidi Passio

Lucentes Luxuriosi Galli corui Aristoteles

Pilositas partium

Tibiæ

Aristoteles Tibiæ pilosæ	Venerei	Hircus
Pect⁹ & alu⁹ualde pilosę	Mobiles ĩ opinionib⁹	Aues
Nudum pectus	Asperi	Mulieres
Pilosi humeri	In opionib⁹mobiles.	Aues
Dorsum ualde pilosum	Asperi	Belue
Collũ a tergo pilosum	Liberales	Leones
Barba prolixa	Boni animi	Canes
Supercilia coniuncta	Tristes	Passio
Sup̃cilia añ nasum dimissa ad timpora extensa	Fatui	Sues
Erecti capilli	Timidi	Passio
Valde crispi	Timidi	Ethiopes
Crispi in extremis	Fortes	Leones
In sup̃iori p̃te frõtis eleuati	Liberales	Leones
Crines iuxta nasum adnati	Liberalea	Sup̃apparẽtia
Plani capilli	Simplices	
Capilli multi & densi		Praui
Incessus & motus		
Tardus longua	Consulti,& efficaces	
Aristoteles Tardus breuis	Cõsulti inefficaces	
Longus uelox	Efficaces inconsulti	
Breuis uelox	Inconsulti inefficaces	
Erectis humeris insultãtes	Pusilli	Equi
Humeris incu ruatis ambulantes	Animo elati	Leones
Pedibus & cruribus conuersis ambulãtes	Mollea	Fœminæ
Corporibus se circũtorquẽtes,atq; fricãtea	Adulatores	Passio
Inclinati ad dextrã ãbulãtea	Cinędi	Sup̃apparẽtia
Oculi satis mobiles	Acuti captores	Accipitres
Palpebriçantes	Timidi	Passio
Oculi frequenter moti cũ corporis fixione	Intellectiui	Passio
Vox		
Magna grauis	Iniuriosi	Asini
Ã graui incipiẽs in acutum desinens	Iracũdi lugentes	Boues
Acura mollis rupta	Cinædi Mulieres	sup̃apparẽtia
Grauis alta	Valde iracũdi	Validi canes
Mollis sine cõtentione	Mãsueti	Oues
Acuta fortis	Insani	Capre
Statura		
Aristoteles Patui	Veloces	Naturalis cã
Valde magni	Tardi	Naturalis cã
Patui calię ac siccę nãę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Parui frigidę naturæ	Perfectiui	Cã naturalia
Magni frigidę naturę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Magni calidę naturę	Perfectiui,sensitiui	Naturalis cã
Incõmẽsurati,& formes	Astuti,& praui	Passio fœminæ
Cõmẽsurati	Boni & sensitiui.	Naturale

Hæc est tabula signorum,& naturarum,atq; locorũ,ut Aristotele,& alijs auctoribus collegimus, illud tamẽ nobis testãdum,grecum Aristo.codicem,e quo hęc extraximus in q̃plurimis locis esse corruptum, nos uero ita accõmodauimus,ut uisum fuit nobis. Siquis autem melius haberet,placebit nobis,nõ enim hęc scripsim⁹, ut ita esse credamus,sed,ut alij uiam sumant benedicendi.Hęc de physiognomicis finis Suessę.10.Decẽbris.M.D.XXI.

FINIS

ARISTOTELIS DE ANIMALIVM MOTV

Cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

E ANIMALIVM *motione quæcũq; per singula genera illis attribuantur, & quæ discrimina, causæq; eorum, quæ sigillatim ijsdem ipsis accidere soleant, albi de omnibus disputatum est.*

E MOTV *autem animalium, quæcunque circa unumquodque genus ipsorum sunt; & quæ differentiæ, & quæ causæ, singularium accidentium quæ insunt ipsis, considerandum est de omnibus in alijs.*

Ristoteles pertractatur⁹ de motu animalinm generatim,quo.v3,aĩalia mouentue scd̃m locum,quatenus est aĩalis,ut aĩal, primo explodit,quæ nõ sunt hic agenda de motu, secũdo insinuat breuitee intentionẽ libelli præsentis. Vbi attentione dignum,q̃ de motu cõtracto ad aĩal, possumus loqui dupliciter generatim, non descendendo nec ad spẽm motus,nec ad genus animalis determinatum, sed stando in genere motus,& aĩalis,& possumus loqui specíatim descendendo & ad speciem motus , ur ad uolationem,uel reptionem,uel ambulationẽ, & ad genus animalis,ur ad uolatile,aquatile,reptile,& id genus. Hanc cõsideratíonem,quæ est de motu speciatim,explodit nunc,ec dicit. De motu aũt animalium, quęcũq; circa unũquodq; genus ipsorum animaliũ sunt , hoc est de motu speciatim contracto ad speciem mot⁹,& ad genus aĩalis,et quę differentiæ sint ipsius , & quæ cã singularium accidentium, quę ipsis motib⁹ speciatim sumptis insunt,de his oĩb⁹,nõ in hoc libro sed in alijs cõsiderandũ est.i.in libro de gressu aĩaliũ,ubi speciatim de singulis motib⁹ singulorũ generũ aĩaliũ diligẽter est dicẽdum.Hęc ergo explodit.

Nunc autem communis omnino explicanda causa,cur quocũq; motionis genere agitentur,alia enim uolatu,alia natatu, alia gressu,alia per alios eiusdem generis modos impellũtur.

Vniuersaliter autem de communi causa eius, quod est moueri motu quocũq;(Nam hæc quidem animalium uolatione mouẽtur,hæc aũt natatione,hæc autem gressu,hæc autem, secundum alios modos tales)cõsiderandum est nunc.

Cum explodisset eam de motu cõsideratione, quę agenda est in alijs libris,nũc insinuat intẽtionẽ pręsentis libri, & proponit se in hoc libro uelle agere de motu animaliũ, quo aĩalia secũdum locum mouentur,& de illius cã,non q̃dem,ut dictum,est contracto ad speciem motus , nec ad determinatum genus aĩalis,sed uniuersaliter,ut est motus quo aĩal ut aĩal mouetur secundum locum , non enim oĩa animalia eadem motus specie mouentur,nã alia quidẽ de numero animalium uolatione mouentur , alia natatione, alia gressu,alia s̃m alios mot⁹his similes,ut serpentes,quę reptione mouentur.Ergo huius pręsentis libri intentio nõ est loqui de motu,nec de causa mot⁹, ut cõtrahitur ad aliquam spẽm horũ motuũ,nec ad aliquod genus horũ aĩalium , sed generatim de motu quo secundum locum aĩal perfectum mouetur,ut aĩal perfectum est, & de illius motus causa,non enim hic agitur de motu dilatationis & cõstrictionis,quo animalia impetfecta se motitant circa locum,cui infixa sunt,ut conchilia,& id gen⁹. Quo uero ad insinuationem intẽtionis attinet,de motu quo animal mouetur secundum locum duplex nobis consideratio occurrit,altera cõiter, ut non contrahitur ad differẽtias, nec ad aĩal,nec ad instrumentum,quo animal mouetur, & sic de ipso agitur in hoc libro,& in tertio de aĩa , aliter tamẽ ac aliter,nã in libro de aĩa de ipso sic cõmuniter sumpto agitur principaliter ex parte animę, minus autem principaliter,& parum ex parte corporis. In hoc uero libro agĩt de ipso sic cõiter accepto p̃cipaliter & magis ex parte corporis,minus autẽ principaliter,& parũ ex parte aĩę. Cõsideratio uero de motu secundũ differentias, adhuc duplex

Quæ libri intẽtio.

est, qm̃ uel est secundum differentias speciẽ motuũ, & sic agitur in libro de generatione animalium, ibi enim agitur de speciebus motus, quibus animal perfectum secundum locum mouetur, aut moueri potest. Aut est ẽm differẽtias instrumentorum, quibꝰ animalia mouentur, & sic est hæc cõsideratio propria libro, qui de gressu inscribitur, ꝑ quæ patet in hoc libro agẽdum esse de motu animalis, quo animal mouetur, ut animal perfectum est, & non de motu cõtracto aut ad speciem motus, aut ad instrumẽtum, q̃ agit, & dixit de motu, quo scd̃m locum mouetur, quoniam animal etiã intelligi potest moueri alijs generibus motus, ut alteratione, & augmẽtatione, de quibus nõ est præseos intentio. Hęc de intentionis insinuatione.

At uero iam ante præfinitum reliquimus id principiũ aliarum motionum esse, quod sibijpsi motum affert, ideq; immotum præesse, primariumq; mouens necessario ab omni motu, & agitatione uacuum esse, quod quidem commodum actum est, cũ de motu disputabamus sempiterno, utrum ille esset, necne, & si esset, ecquis esset. Et hoc quidem ipsum non modo ratione cõmuni proponere conuenit, sed in ipsis etiam rebus singulis, & sensilibus, quorum gratia communeis quærimus rationes, quas quidem singulis rebus accõmodari oportere iudicamus.

Quoniam igitur principium aliorũ motuũ est, quod ipsum seipsum mouet, huius autem, quod immobile est, & quoniam quod est primum mouẽs, necessarium sit immobile esse, determinatum est prius, quando & de motu sempiterno, utrum sit, aut non sit, & si sit, quis sit. Oportet aũt hoc non solum ratione uniuersali accipere, sed in singularibus & sensibilibus, quapropter & uniuersales quærimus rationes, & ea, in quibus putamus oportere adaptare ipsas.

Verba textūa sunt suspensiua usq; ibi { Quapropter & uniuersales } In quibus primo tangit quid in alijs dictum est de causa motus aĩalium, secũdo ostendit, illud nõ esse sufficiens, ibi { Oportet autẽ hoc nõ solũ }. Tertio cõcludit illud quod est agendum pro sufficiente cã motuũ animalium, & terminat suspensionẽ. De prima parte, dicit, ꝙ de uniuersali causa motuũ aĩalium, dictum est octauo libro auscultationis physicę, ibi enim declarauit esse deueniendum ad unũ corpus ꝙ ipsum seipsum per se mouet, et nõ aliũde extrinsecus, ut cœlum. Cœlũ enim est corpꝰ primum omnium corporum, & primũ mobile ꝙ seipsum mouet, non enim ab aliquo alio exteriori corpore mouetẽ, nõ enim datur aliud corpus extra cœlũ, ꝙ possit cœlũ mouere. Amplius eodem libro est declaratũ, ꝙ huius primi corporis ꝙ seipsum mouet, sit altera pars. s. deus penitꝰ immobilis, qui est uniuersalis causa, et qua cœlũ seipsum mouet, & a qua omnia aĩalia mouẽtur. Cœlum. n. est uniuersalis causa motuũ oĩum suo primo motu, & elemẽtorũ, & aĩalium, & deus causa est cœli, & eius motus, ergo deus est uniuersalis causa omnium motuũ & elemẽtorum & animalium, mediante tñ motu cœli, ut libro illo explotatum est, hæc sunt declarata, ut vl̃es causæ motuũ aĩalium, & omniũ, unde dicit. Qm̃ igitur principiũ aliorũ omotũ motuũ, ut elemẽtorũ, & animalium est corpus cœleste, quod ipsum seipsum mouet, est enim cœlum suo primo motu cã omnium motuũ, In oĩ enim genere, ꝙ est primũ est cã omnium eorũ, quę sunt in illo genere, huius aũt primi mobilis, ꝙ est cœlũ, declaratum est, ꝙ illud sit cã ul̃is & prima motus cœli, & mediante illo cœlesti motu omnium aliorum motuũ, qđ est immobile. s. deꝰ, qui est altera pars cœli, hoc est secũdũ, & sic hæc duo libro octauo explotata sunt, per qua habetur uniuersalis cã omnium motuũ omnium eorũ, quę sub luna mouentur. Cœlum enim est causa omnium sublunariũ mediãte suo motu, & deꝰ cã est cœli, & illius motus, ergo deus est causa omnium motuũ mediante motu cœli, hæc declarata sunt, ut cã vl̃i motuum animalium. Deinde ostendit, ꝙ hęc non sufficiunt ꝑ perfecta scientia causarum motuum animalium, qm̃ sunt remotæ, & vl̃es causæ, per quas non magis scimꝰ animaliũ motus, q̃ elementorum. Oportet enim in unoquoq; quęsito propriã cãm quęrere, non tamen ignorare cõem, & vl̃em, & dicit. Et qm̃ quod est primum mouens, necessarium sit immobile esse, determinatum est priꝰ, in libro octauo, qm̃ & de motu sempiterno est determinatum utrum sit dabilis, aut non sit dabilis, & si sit dabilis, quis sit ille. Oportet autem hoc ꝙ proposuimꝰ dicere. s. cãm motuũ animaliũ, non solum vl̃i rõne accipere, per hęc, quæ dicta sunt octauo libro. Sed in singularibus, & sensibilibus cãm motꝰ assignare, hoc est propriam, & particularẽ. Hic terminat suspẽsio, & quasi dicat, cũ hęc nõ sufficiant, ideo & vl̃es q̃timus rõnes illas supponendo ut declaratas, & ea, in quibus putamus oportere adaptare ipsas vl̃es rõnes, & dixit. Et vniuersales quærimus rõnes, nõ tãquã de nouo inuestigabiles, qm̃ iã octauo libro sunt declaratę, sed reducẽdo illas de nouo ad memoriã, & sic in hoc libro quærimꝰ uniuersales causas reducendo eas ad memoriã, & quęrimꝰ ea, in quibus putamꝰ oportere adaptare ipsas. s. particulares causas. Vel clarius, lege sic, ideo quærimus et vl̃es rõnes, nõ cõissimas, quæ libro octauo sunt quęsitę, nã illę sunt nimis uniuersales, sed vl̃es, quę sunt vl̃r. causę omnium motuum animalium, ut animalia sunt, & quærimus ea scilicet motus, & animalia, in quibus putamus oportere adaptare has uniuersales cãs in hoc libro inuestigabiles, & per hæc adhuc uoluit intentionem sui libri magis specificare. Hactenus de intentione generatim, & speciatim.

Nam uel in his ipsis constat fieri non posse, ut quicquam ad motum excitetur, nisi etiam aliquid quietur, et per quietẽ agat.

Manifestum enim & in his, ꝙ impossibile sit moueri nullo quiescente.

Cum proposuisset eius intentionem in hoc libro nũc illã exequitur, & sumit, ꝙ in mobilibus particularibus impossibile est fieri motum, nisi aliquo quiescente, unde dicit. Igitur manifestum & in his scilicet particularibꝰ mobilibus, ꝙ impossibile sit moueri, hoc est fieri motũ, nisi aliquo quiescente, ubi patet: uerbum, enim, accipit illatiue, ꝓ igit̃, est enim hic nõ nota causæ, sed executionis nota, & sic intelligitur apud grecos aliquando. Est ergo vl̃is suppositio, ꝙ impossibile sit aliq̃d moueri nullo quiescẽte.

Ac primum quidem in animalibus id compertum est. nam si membrum aliquod motũ nauat, oportet etiã aliquod quiari.

Primum quidem in animalibus, oportet enim si mouetur aliqua particularũ, quiescere aliquam.

Cũ accepisset quasi pro proloquio, ꝙ impossibile sit fieri motum nullo quiescente, & nõ probauit, hic quasi inductione illud probare uult, & primo quidem in aĩalibꝰ, secundo uero in cœlestibus, non desunt, ꝙ uelint Aristotelem uelle probare, qđ ad hoc, ut animal moueatur, oportet aliquid quiescere. Sed utcũq; sit, annotatione dignũ, ꝙ animal moueri potest intelligi secundum totum, ita ut totum animal moueatur de loco ad locum, aut potest intelligi secundum partem, ita ut una pars integralis eiꝰ moueatur, ut manus, & non brachium, & brachium, & nõ humerus. Aristoteles ergo primo inducit in motu, animalis, qui est integralis partis quod illa mota, altera quiescat, secundo hoc idem inducit in motu animalis, qui est totius integri animalis. De prima parte dicit, qđ impossibile sit moueri aliquid, nullo quiescente, primum quidem patet in animalibus, & primo in motu eius, qui est non totiꝰ animalis, sed partis integralis, quoniam, ut togt, & sensu patet, oportet si aliqua particularum integralium mouetur, aliquam alteram quiescere, hoc est non moueri eo motu, quo illa mouetur, non enim, ut postea disputabimus, si altera mouetur, alteram oportet simplr̃ quiescere, sed satis est ut ab eo motu quiescat, q̃ altera mouetur.

Ob eãq;

Ob eãq; rem copulæ, & nodi animalibus affiguntur, quoniam cardinis loco nodis utuntur.

Quapropter & iuncturæ animalibus inſunt: quẽadmodũ enim centro ututur iuncturis.

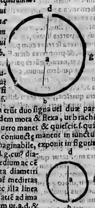
Ex hoc q᷈ dixit, infere Ariſt. neceſſitatẽ iũcturarũ in mẽbris aĩalis. q.d. quia non põt altera pars moueri, quin altera quieſcat, propter hoc & iuncturæ aĩalibus inſunt, quibus aĩalia ipſa in ꝑticularibus partium motibꝰ utãtur ut cẽtro, & medio partis motæ, & partis quieſcentis, unde dicit. Quapp & in iuncturæ aĩalibus inſunt, quemadmodum .n. centro aĩalia utunt̃ iuncturis, hoc eſt, pp quã cauſam & iuncturæ animalibus inſunt, quibus in motibꝰ partium ſuarum utant̃ ut centro, ac ut puncto medio eius partis, quæ mouetur, & eius partis quæ quieſcit. Ariſt. neceſſitatem iuncture non aliter ꝓbauit, niſi ex dictis, q̃m ſi altera pars mouetur, & altera quieſcit, oportet, ut hmõi partes ſint diuerſe, & colligate, diuerſe quidem, q̃m non eſt poſſibile ut una eadẽq; pars moueat̃, & quieſcat, colligate uero, q̃m pars mota mouet̃ a quieſcente, at mouens & motum oportet eſſe non continua, ſed colligata, & cõtigua. Eſt igitur neceſſaria iunctura, ut per eam pars a parte differat, non autem ſit penitus loco ſeparata. Manꝰ ergo brachio nõ continua eſt, q̃m cõtinuum eſt, cuius motus eſt unus, ſed continua, ac iuncta, ligataq; aliter ab eo moueri non poſſet, ſic igitur iuncturæ neceſſitatem nõ aliter Ariſt. ꝓbauit, ſed ex dictis uoluit patere. Quo uero mõ ſe habeat, ut mediũ. & centrum exemplo poſtea declarabit ex his, quæ in figuris uñr. hactenus de neceſſitate iuncture. Sed quæres utrum iunctura ſit pars aliqua diſtincta a partibus iunctis. Dicendum ſm Auer. q iunctura eſt partes ipſe naturaliter contigue, partes .n. ipſe abſolute nõ ſunt iunctura, ſed addita naturali contiguatione, qua partes iunguntur, ergo iunctura eſt partes non continue, nec mathematice coniuncte, ſed naturaliter cõtigua te inuicem. Naturalis autem cõtinuatio eſt pp aĩam, q̃ ea dẽ numero, eſt in toto, & in ſinglis partibꝰ, ut in libris de aĩa exploratũ eſt, nã licet brachiũ & armus coniungãtur in cubito ꝑ ligamẽta, tñ ligamẽta ligantur utriſq; partibꝰ nõ alijs ligamẽtis, ſed aĩæ indiuiſibilitate. De hac loquit̃ Auer. in pluribus locis, aſſerẽs, q cœleſtia corpora etiam unitate aĩę oĩbus cõis cõſtituãt unum aĩal æternum, & quidẽ lõge magis unum, q̃ aĩal mortale, quum illud ꝑpetuo motrale aĩal ꝑ tpe ſit unum. Q᷈ aĩal æternum diuerſis, et uno motu mouet̃, uno qdẽ ab ortu ĩ occaſum, diuerſis q̃m unũquodq; cœlũ ꝓprio motu ab occaſu in ortũ. Qua rõne fit, ut nõ indocte Auer. aliqñ appellarit iuncturam cœleſtis aĩalis cõem aĩam, quæ eſt ueluti pũctus coniungẽs orbes ad unũ aĩal, ſic quoq; aĩa in aĩali morrali, ut pũctꝰ eſt, qui mẽbra ad unũ aĩal ligat, hæc .n. eſt uera iunctura. utrũ poſtea dicemus, q iunctura eſt neruus ligans partes mẽbri, qui neruus eſt unus & plures, quo quidẽ unus eſt, mẽbrum uno motu moueri põt, quo aũt eſt plures põt altera pars moueri, & altera quieſcere, hactenꝰ de iũctura.

Totiuſq; partis integritas; quæ inſertum flectit nodum modo una & duplex, modo recta & flexibilis redditur, quippe quæ per ipſum nodũ in mutationem ducatur potentia, et actu.

Et fit tota pars: in qua eſt iunctura: & una, & duæ: & recta, & flexa, permutata potentia, & actu pp iuncturam.

Sc᷈do ex his, q̃ dixit de iũctura, infert cãm cuiuſdã apparẽtię in motu alicuius mẽbri totalis. Videmꝰ .n. brachiũ in cuiꝰ medio eſt iũctura, fieri unũ cũ .ſ. integro & continuo motu mouet̃: & duo, cũ altera pars mouet̃, & altera quieſcit, fieri etiã rectũ, & ꝑ arbitrio flexũ, ut obſeruatio docet, cãm aſſignat ex eo, q a ꝑmutat̃ ſm potẽtiã et actũ pp iuncturam. Cum .n. uno motu mouetur, actu unũ eſt, potentia plura, cũ uero altera eius pars mouetur, & altera quieſcit actu qdẽ duo eſt potẽtia unũ. At dum actu eſt rectũ, potentia eſt flexũ, & cũ actu flexũ, potentia rectum eſt. Huius apparẽtię, ut Ariſt. inqt, cã eſt iunctura, ꝓpter quã brachiũ aptum eſt his diuerſitatibus ꝑmutari, uñ dicit. Et fit tota pars, uidelicet, brachiũ, in qua ẽ iũctura, & una, & duæ, & recta, et flexa, nõ quidẽ ĩmobiliter manẽs eadẽ, ſed ſm potẽtiam & actũ ꝑmutata, ꝓpter iuncturã.

Siquidem partis, quæ flectitur, & adducitur alia nota motu fertur, alia in nodis quieſcit, ut ſi dimetientis lineæ .a. & .d. quieſcat .b. moueatur, & a.c. acquirantur.

Flexa autẽ & mota, hoc quidẽ ſignum mouetur, hoc aũt manet in iuncturis, quemadmodum utiq; ſiquidẽ diametri, quæ quidem a.d. maneat, quæ autem b. moueatur, & fiat: a.g.

Nũc declarat quõ iunctura ſe habeat ut mediũ partiũ & cẽtrum per exemplum in figuris, et dicit. Parte autem .ſ. brachio flexa, & mota, in ea erũt duo ſigna uel duæ partes deſignabiles, altera quidem mota & flexa, ut brachij pars uerſus manum, altera uero manet & quieſcit .ſ. quæ uerſus humerũ, quæ tamen coniunctę manent in iuncturis. Quod autem iſtud ſit imaginabile, exponit in figuris, & deſcribatur circulus .b.d.g. cuiꝰ diameter ſit b.d. & pũctum medium ac cẽtrum ſit .a. ſi ergo maneat ea diametri pars, quæ eſt a.d. & moueat̃ medietas diametri .ſ. b. uerſus .g. donec illa linea fit .a.g. certum eſt alteram partẽ ad imaginationem eſſe quieſcentem ut .a.d. & alteram motam, ubi punctus a. immobilis permãſit, ergo in brachio cũ una pars mouet̃, & altera quieſcit, uno puncto medio utitur, ut duobus. Brachium enim in hoc caſu utetur illa extremitate partis quieſcentis, quæ mediantibꝰ neruis alterã trahit, ut centro & quieſcẽte, & q̃m illa etiã eſt extremitas partis motę, brachium utetur ea, ut centro, & moto, quare utetur uno puncto, ut duobus, quoniã ut moto & ut quieſcẽte. Cauſa autẽ eſt, q̃m ille punctus licet ſit ſubiecto unꝰ, eſt tamen rõne duo, quo enim eſt partis motę, ſubdit rationem puncti moti, quo uero eſt partis quieſcentis, ſubdit rationem puncti quieſcẽtis, quare nihil prohibe idem indiuiſibile moueri & quieſcere, ut eſt partium dinerſarum.

Sed hoc in exemplo cardo omni ratione uidetur impartibilis, atq; motum in ſeipſis, ut inquiunt, tacita cogitatione architectantur, quandoquidem res mathematicæ nullo motus genere impelluntur. At quæ copulis continentur potentia, et actu partim ſimplicia conſiſtunt, partim diſtrahuntur, cum tamẽ initiũ, quoad initium eſt, quieſcat, dum mẽbrum, quod cohæret motum expedit, uerbi gratia dum brachium mouetur, gibber quieſcit, dum lacerti motum agunt, humeri, dum tibia, genu, dum totum crus, coxendix.

Sed hic quidem uidetur ſecundum omnem modum indiuiſibile eſſe centrum, etenim moueri, ut aiunt, figunt in ipſis, nõ enim mouetur mathematicorum aliquid, ea autem, quæ in iuncturis ſunt, actu & potentia fiunt, aliquando quidem unum, aliquando autem plura. Verumtamen, inquantum principium, quieſcit, mota particula, quæ ſubeſt, ueluti brachio moto, cubitus: toto autem membro, humerus, & crure quidem, ipſum genu, toto autem ſcelo, uertebrum. Plura. diuiſibilia. Tibia Crus

Cum dixiſſet iuncturam eſſe centrum mẽbri, cuius una pars mouetur, & altera quieſcit. Ponit differentiam inter iuncturam, & centrum circuli, quoniam centrum eſt ſimpliciter indiuiſibile, iunctura eſt neruus ligans partem cũ

parte, qui est corpus diuisibile, & dicit. Sed hic quidē. s. in circulo uidetur centrum scd͂m omnem modum esse indiuisibile, subaudi iunctura uero, quæ est neruus, est diuisibilis. Quod autem centrū sit indiuisibile, probat, quī est medium eius, cuius altera pars mouetur, et altera quiescit, nō quidem uere, sed ad imaginationem mathematicam, ergo est simpliciter indiuisibile, unde inquit. Etenim moueri, ut aiunt mathematici, non uere dicitur in his, sed figūt, non enim mouetur mathematicorum aliquid, abstrahit. n. mathematica a motu, quare illud centrum, ꝙ est mediū partis motæ & partis quiescētis, cum hæc nō sic sint fm ueritatem, erit simpliciter indiuisibile, iunctura uero quæ neruus est partes ligans, est diuisibile in duas medietates, quarum altera se tenet cum parte mota, altera cum parte quiescente, & propterea dicit. Ea autem, quę in iūcturis sunt, uidelicet, nerui, ligātes partes, actu & potentia fiūt, utputa actu quidem unum, cum integrum membrum uno motu mouetur, & tunc sunt potentia plura. Aliquādo uo plura actu, & potentia unum, cum altera pars mouetur, & altera quiescit, patet ergo differentia. Animaduerte tamē ꝙ illud quod uere ligat mēbra, est anima secundū Auer. quī neruus qui ligat mēbra, adhuc ipse mēbris hincinde ligat. Aristo. tamen loquitur de sensibili iunctura, & non de anima quæ insensibiliter ligat. Addit tamē Aristo. ꝙ ea pars membri, quæ principium ut altera moueatur, quiescit, & dicit. Verū tamen, subaudi ea pars, quæ principium, ut altera moueatur, quiescit, mora particula quæ subest, cuius illa est principium & ponit exempla, & dicit. Veluti brachio moto, cubitus quiescit, quī est principiū, vt illud moueatur, moto autem toto mēbro hoc est brachio & armo, humerus quiescit, quoniam humerus est causa, ut illud totum moueatur. Amplius & crure quidem moto, ipsum genu quiescit, quoniam causa est vt illud moueatur, toto aūt scelo moto, uertebrū quiescit, quoniam est causa ut illud moueatur, sumplit autem scelum pro aggregato ex crure, & coxa. Ex quo sequitur ꝙ neruus ligans partes mouet, & quiescit, scd͂m enim eam medietatem, quæ se tenet cū parte mēbri quiescēte, quiescit, fm aūt eam medietatē, quę se tenet cum parte mota mouetur, nec enim est absurdum idem moueri & quiescere scd͂z diuersas rationes, ut dictū est, quanto minus est absurdum idem moueri & quiescere secundum diuersas partes, applicatus diuersis partib⁹ habentibus diuersas uirtutes.

Idē moueri & quiescere.

Certum igitur est cuiq; etiam parti opus esse in seipsa aliqd retinere, unde partis motæ initium proficiscatur, & cui innisa eadem illa in summa, & per parteis moueatur.

Quod igitur unumquodq; & in seipso oporteat habere aliquid quiescens, unde principium erit eius, quod mouetur, & id à quo propulsum totum integrum mouebitur, & secūdum partes, manifestum est.

Ex his epilogat, & duo colligit. Primum ꝙ ī omni animali, cum mouetur fm alterā partē, & fm alteram qescit, oportet ut habeat aliqd quiescēs, quod sit principium ut illa pars quæ mouetur, moueatur, unde dicit. Quod igitur unūquodq;. s. aīal & in seipso oporteat hr̄e aliquid quiescēs, unde principium erit eius, quod mouetur, manifestū est, hoc est primum. Scd͂m est. ꝙ ex dictis etiam patet, ꝙ sit aliqua iunctura inter hęc, quæ cā est, ut aliqn̄ totū mēbrum moueatur integrum utputa, cum illa membrum utitur ut una, unde dicit. Et māifestum est, ꝙ oporteat esse id a quo propulsum est mēbrum, quod subtus mouetur, qđ causa est, ut & totū integrum, & scd͂m partes moueatur, aliqn̄ quidem totum, cum illa utitur ut una, aliquando uero secūdum partem, cum ea utitur, ut duabus, hæc collegit. Quo aūt ad primum attinet, Aluernus non ob rōne dicit, ꝙ id quod quiescit, nō oportet simpliciter quiescere, sed satis est ut quiescat ab eo motu, quo altera pars mouetur, uel si mouet eo motu, satis est, ut quiescat ab ea uelocitate, qua altera pars mouetur. Præterea colligit progressi-

uum animalis motum quo animal mouetur de uno loco ī alterum, esse motum cōpositū ex tractu, & pulsu, semper enim cum altera pars pellitur, altera trahitur, est. n. pulsus motus a se in alterū, tract⁹ uo alicuius alterius in seipsum. Experiētia aūt docet, qđ cū una pars pellit, altera trahit, ergo mot⁹ aīalis ex his quasi mist⁹ est, ꝑꝑ eādē cām quasi circularis motus est, quī cum aliqua pars expellitur, alia trahitur. Et sic uidetur quasi circularis hæc de motu quo animal mouetur secundū partem, altera quiescente.

Immo quies omnis interna ad id præstandum minus idonea est, nisi extrinsecus aliquid simpliciter adhibeatur, quod & quiescat, & omni uacet motu.

Verum omnis quæ & in ipso quies est, insufficiens est, nisi aliquid sit extra simpliciter quiescēs, & immobile.

Cum probasset, ꝙ impossibile est animal moueri scd͂m partem, nisi altera quiescat, nunc probat, quod nō potest moueri integrum & totū, nisi extra ipsum sit aliquod firmum & quiescens, quod uel simpliciter non moueat, vel nō eodem motu, uel nō eadē uelocitate, qua animal mouetur. Et primo proponit qđ intendit, & dicit. Verū omnis quies quę est in ipso, est insufficiens (non enim sufficit nisi ad motum scd͂m partem) nisi aliquid sit extra simpliciter quiescens, & immobile aut ab eo motu, quo totū aīal mouetur, uel ab ea uelocitate, nam hoc sufficit ad hoc, ut aīal totum possit moueri.

Ac operæpretium quidem erit accuratius æstimare sententiam, quam supra attulimus, propterea quod contemplationis genus eiusmodi attingit, quod non solum animalia comprehendit, sed ipsius etiam uniuersi motum, & interitum. Siquidem ut intus quicquam cōdi debet, si ad motum animal exiturū est, ita extra potius aliquid statuendum est, in quo insistēs moueatur.

Dignum autem est scientes considerare de dicto. Habet enim cōtemplationem, non solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum & latius. Quemadmodum enim & in ipso oportet, aliqd immobile esse, si debet moueri, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliquid immobile, à quo propulsum mouetur, quod mouetur.

Cum proposuit ꝙ ad hoc, ut animal integrum moueatur, necesse est esse aliquid inimobile extra ipsum, in quo moueatur. Ostendit hoc qđ proposuit, esse utile considerare, quī se extēdit nō solum ad motum aīalis, sed etiā ad motum cœli, & dicit. Dignum autem est sciētes considerare de eo, qđ proposuimus & diximus, proposuimus. n. ꝙ omne animal ad hoc, ut totum integrum moueat, indiget quiescente extra ipsum, hoc dignum est considerations apud oēs scientes, & non tantū apud scientes motum animalium, & dicit. Habet enim hoc cōtemplationem, nō solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum, & ad lationem totius cœli Cuius causam affert, & dicit. Quēadmodum enim & in ipso cœlo si debet moueri oportet aliquid immobile esse. s. uniuersam terram, quæ centrum est immobile, circa quod circūfertur, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliqd immobile, a quo, & supra quod propulsum, & pulsum mouetur aīal ipsum, qđ mouet. Dixit autē & magis, quī aīal magis egere vr̄ sustinēte, ꝙ cœlum. Cœlum. n. uidetur quasi se sustinere.

Nam si tāquā strato semper cesserit, ut muribus euenit, quotiescunq; per terram, aut arenam gradiuntur, nullos habebit, progressus, nec gressus peragetur, nisi terra habitu rigenti cōsistat: nec uolatus, aut natatus conficitur, nisi uel aer, uel mare obnixe reluctetur.

Si enim cæderet semper, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, non procederet, neq; erit greßus, si non terra maneat, neque erit uolatio, aut natatio, si non aer, aut mare, resistat.

Probat, quod dixerat, ab experientia motuum aialiũ, & dicit. Si enim id, supra quo aial mouet, semper cederet, & non simplr esset immobile, aut non eo motu, aut nõ uelociter moueretur, quo animal mouetur, animal nõ procederet, nec erit gressũm, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, si non resisteret aut terra, aut arena, non procedere, neque erit gressus, si non terra maneat. Præterea etiam neque erit uolatio, aut natatio, si non aer aut aqua, aut mare piscibus resistat, uel nõ moueat eo motu, uel nõ ea uelocitate, patet ergo cõclusio obseruatione.

Atque id necessario aliud ab eo esse debet, quod motu exercetur, totumque à toto atque id, quod proprie omnis motus expers est, in nullam eius partem receptum est, quod motum obit, sin minus, idem motus desistet.

Necesse est autem hoc alterum esse à moto, & totum à toto, & nullam partem esse eius quod mouetur, quod est sic immobile, si autem non, non mouebitur.

Cum per obseruationẽ & experientiam probasset, quod animal cum totum mouetur, indiget quiescente, ostendit, quod illud quiescẽs sit quid diuersum a toto animali, & quod nulla pars sit illius, & dicit. Necesse est autem hoc quiescens esse alterum ab eo animali quod mouetur, & necesse est totũ illud qescẽs esse alterum a toto alali, quod mouet, & necesse est quod sic est imobile etiã nulla esse partem ei, quod mouet, pbatur, quoniam si nõ esset diuersũ a toto aiali, quod mouetur, uel esset pars integralis illius, aial ipsum non mouebitur, quoniam non haberet in quo posset seipsum pellere.

Cuius rei testimonio esse potest id, quod in controuersia uersatur, & cõtentione, cur si quis extra nauigium remo, aut alio instrumento malum propellat, nauigium nullo negocio motu rus est, contra si in eodem sit nauigio, & id ipsum conetur, nullam mouendi facultatem habebit, nec si Tityus, aut Aquilones extra nauigium spirent, si modo casus ferat, ut quis eo modo uentum reddat, quo pictores facere uidemus, qui ex eodem nauigio uentum mitti pingunt.

Testimonium autem huius est quod dubitatur, propter quid aliquando nauem quidem extrinsecus siquis pellat, fuste malũ, aut aliquam aliam partium attingens, mouet facile. Si autem quis in ipsa existens naui, hoc tentet facere, nõ utique mouebit, neque utique eurus, neque boreas si flaret intrinsecus ex naui, si accidat aliquem spirare eo modo, quo pictores depingunt, ex ipsa enim uentum emissum depingunt.

Probarum est, quod si aial debet moueri, eget aliquo firmo ac quiescenti & immobili quod sit diuersum ab ipso, & nulla eius pars. Nunc probat hoc idem ex solutione cuiusdam quæsiti, sit enim quoddam quæsitum: quod solui nõ potest, nisi supponam⁹ id quod mouetur, habere aliquod firmum, quod sit diuersum ab ipso, & nec in ipso, nec aliquid eius. Primo ergo proponit quæsitum, & dicit. Testimonium autem huius quod dictum est. s. quod omne quod mouetur egeat quiescente extrinsecus manente, est quod dubitatur, propter quid aliquando nauem quidem mouet facile, siquis extrinsecus manens in terra, & ripa attingens fuste aut baculo malum illius, aut aliquam aliam partium. Contra uero si quis in ipsa naui existens, hoc tenret facere attingẽs baculo aut fuste malum uel aliam quãuis partem, non utique mouebit. Experientia enim docet si quis ex ripa firma baculo nauim pellat, mouet facile, si quis autem ex naui manens in naui baculo attingens puppim uel proram, & pellat, non mouet. Præterea neque utique eurus, neque boreas neque quiuis uentus, si flaret intrinsecus ex naui, ut ex prora uersus puppim, uel ex puppi uersus prorã, eam moueret, dico si uentus flaret ex naui, si accidat uentum aliquem spirare eo modo, quo pictores depingũt. De pingunt enim uẽtum spirare ex angulis nauis. Si ergo ita sit quòd boreas spiret ex altero nauis angulo uersus alterum: utique nauim non mouerer, sunt ergo quæsita. Primum propter quid pellens nauim ex ripa mouet nauim, pellens uero nauim ex parte existente in naui non mouet nauim. Secundum propter quid uentus perflans ex altera parte nauis uersus alteram nauim non propellit perflans uero a terra uersus nauim, propellit. Hæc enim quæsita p̄ solui non possunt, nisi supponamus quod omne quod mouet eget firmo extrinsecus manente.

Nam siue leniter flatus spirat, siue ita uehementer, ut maxima uenti uis ingruat, siue aliud sit, quod proijciatur, uel impellatur, necesse est primũ, ut qui impellit in sua aliqua parte quiescens insistens id præstet. Dein hanc ipsam partem, uel id cui pars adiungitur, quiescere externæ rei innisum. At qui nauigium impellere uolebat, cũ ipse in nauigio esset, ad ipsumque adhæreret, optima ratione nauigij mouendi auctor esse nõ poterat, quia necessitas prescribebat, ut id quiesceret, cuius innisu se sustinebat, cum tamen qui extrinsecus ei uel impellendo, uel trahendo intentus erat, motus auctor esse poterat, quoniam terra nulla nauigij pars habetur.

Siue enim remisse proijciat spiritum, siue uehementer, ita ut uentum faciat maximum, siue aliquid aliud sit proiectum aut pulsum, necesse est primum quidem ab ipso quiescente, aliquam eius partem propulsam pelli. Deinde iterum hanc partem, aut ipsum, aut cuiusuis pars est: ad aliquid exteriorum firmatum manere. Nauim autem pellens in naui ipse existens, et firmatus ad nauim, rationabiliter nõ mouet nauim, quia necessarium est id, in quo firmatur, manere. Accidit autem ipsi idem esse quod mouetur, & id in quo formatur, extrinsecus autem pellens aut trahens, mouet, terra enim nulla pars nauis est.

Hic textus in meo græco codice repetitur manens, & mutilatus, ideo animaduerte, quod in antiquis translationib⁹ prima pars textus legitur cum præcedenti textu, hoc pacto. Neque enim utique eurus neque boreas, si flaret intrinsecus ex naui, moueret, siue enim remisse proijceret spiritum, siue uehementer, adeo ut uẽtum faceret maximũ, siue aliquid aliud scilicet fustis aut baculus, sit proiectum, aut pulsum, moueret subaudi nauim manens in naui, & tunc hæc uerba legenda sunt in dubitatione, quæ expositio mihi consona est, propter particulam enim, quæ reddit causam eius quod acceptum est in dubitatione. Postea sol uit problema, & uerba reperiuntur in translationibus antiquis, sic { Sed necesse est primum quidem, & reliqua } per illã enim particulã { sed } notatur quod soluat quæsita, hoc pacto legendo uerba, non est difficultas. Si uero tba legantur, ut in græco codice meo leguntur ubi nõ legit particula { sed } impone est illam particulam, n. reddere cãm sed reneẽ aduersatiue, quod Philoponus nõ raro obseruat in libris Aristo. licenter. n. uerba sunt ad sensum accomodanda, ut dicit. Et sic tenendo uerbum illud, Aristo. soluit, & dicit. Sed siue remisse eurus proijciat spũm, siue uehementer ita ut uentum, & spirarricem faciat maximam, siue aliquid aliud ut fustis uel baculus, sit proiectũ aut pulsum a terra in nauim per manus hominis, necesse est primum ut aliqua eius pars ab aliquo quiescẽnte propellat, aliqua eius pars dico aut proiecti ab homine, aut ipsius uẽti, deinde iterum necesse hanc partem quiescentem, equa propellitur, aut ipsum totum uẽtum proiectum, aut id cuiusuis pars est, ad aliquid exteriorum formatum manere, uerbi causa, si homo p baculum pellit nauim, hõ est illud, quiescens e quo pellitur baculus mouens nauim, & iterũ hõ necesse est ut firmet in terra, alioquin nõ posset baculo pellere naui. Sicut mõ & de uẽto est dicẽdũ, si. n. mouet nauim, opz ut ab aliquo firmo propellat in nauim, quod uel

simplr non mouet, uel nõ eo motu, uel non tanta uelocitate, nauim aũt, ut inquit, pellens ipse existens in naui, & firmatus ad nauim, rõnabilr nõ mouet nauim, quia (ut inqt) necessarium est id, in quo firmatur, manere. Modo accidit ipsi naui, ut idem sit quod mouetur, et id in quo firmatur, quoniam omnia mouentur. Dico idem, q̃m utraq; mouentur & eodem motu, & eadem uelocitate, mouetur enĩ baculus, & mouetur puppis ex qua firmatus pellit nauim. At si pellẽs sit extrinsecus trahens, mouet, q̃m terra nulla pars est nauis, neq; ipsa nauis. Patet ergo quæsita hæc solui non posse, nisi supponendo omne ꝙ mouetur, indigere quiescente, ꝙ nihil sit eius, quod mouetur. Hinc perspicuum hunc textum esse obscurum ꝓpter mutilationem, quæ in codice meo græco accidit.

Sed quæres, an siquid uniuersum agitat cœlum, tantæq; molis gubernacula sustinet, omnis motus expers esse debeat, nec ulla cœli pars sit, nec in cœlo condatur.

*Dubitabit aũt utiq; aliquis, utrum si aliquid mouet totum cœlum, esse oporteat etiam immobile: & * huius aliquid esse q; nulla sit cœli pars, neq; in cœlo.*

*et hoc nullã eẽ cœli p-tẽ, neq; ĩ cœlo,

Similiter uerba hæc mutillata reperiuntur in nostro codice, & cum nõ habuerim nisi unum exemplar, uolui uidere translationes ueteres, & etiam illas reperi diuersas, in quibusdam legũtur uerba hæc, ut uides, in aliĩs reperiũtur, ut notauimus in margine, in græco uero codice leguntur sic {Et huius nullã esse cœli partẽ, neq; in cœlo} Verũ Aristoteles postquam probauit oẽ quòd mouet hr̃e duplex quiescens, alterum interius ꝙ est pellens instrumenta motus, & alterum exterius, ꝙ firmum est, in quo pellens, & instr̃a firmantur, quærit utrum eodem modo sit dicẽdum in motu cœli, & dicit. Dubitabit aũt utiq; aliqs, utrum si aliquid mouet totum cœlum. s. aggregatum ex omnibus orbibus, esse oporteat aliquid immobile, hoc est aliquod quiescens interius & quo mouent̃ instr̃a mot⁹ cœlestis. Et utrum huius quiescẽtis oporteat esse aliquid adhuc exterius quiescens, q̃d nulla sit cœli pars, neq; aliquid in cœlo existens, per quę quærere uidetur duo, primo si cœlum habeat quiescẽs intrinsecus, e quo pellantur instr̃a, ꝑ quę cœlum mouetur secundo utrũ sit quiescens extrinsec⁹, cui quiescẽs intrinsecus, & instrumentum, quibus cœlum mouetur, innitantur. Si uero uerba legantur, ut notauimus in margine quęrit, utrum cœlum ad hoc, ut moueatur egeat aliquo immobili & quiescẽte: & si eo egeat, utrũ illud sit cœli pars, uel in ipso cœlo. Sin aũt scribantur, ut leguntur in græco nostro codice, quęrit utrum cœlũ ad hoc ut moueatur, egeat aliquo quiescente immobili, & utrum huius oportet nullam esse partem cœli, nec in cœlo ipso, quasi dicat dato ꝙ egeat quiescente, utrũ illius quiescentis nulla pars sit cœli, neq; in ipso cœlo, sed penitus sc̃dm se & sc̃dm partes omnino e cœlum. Hęc sunt quę uidentur mihi esse dicenda, tu uero si codices meliores habes, hęc quę diximus melius intelligas.

Nam siue idem ipsum cum mouetur, cœlum circũagit, necesse est uolubilitatem eiusmodi conficiat rem immotam attingẽs, quæ quidem auctoris motus nulla pars sit, atq; si mouẽs immotum continuo est, nulla itidem pars fuerit eius, quod motu tenetur, & agitatione.

*Siue enim ipsum motum mouet ipsum, necesse est alicui immobili adhibitum mouere, & hoc nullam esse partem * eius q; mouetur. Siue enim confestim immobile est, quod mouet, similiter nullã fore partem eius quod mouetur.*

* ei⁹ q̃d q̃d mouet.

Pro solutione dubitationis Aristo. sumit duas propositiones hypotheticas, quarũ prima est. Si daretur aliquod corporeum quod ipsum in se motum moueret cœlum, ut brachium uel aliud tale, hoc tale corporeum ĩ se motum, non esse ꝑs cœli, ꝓbatur, quia tale corporeũ mouẽs cœlum, cum sit motũ, oportet ut sit innisum alicui quiescenti, & sic tale corporeum nõ posset esse pars cœli, nõ enim stant simul, quòd sit innisum alicui quiescenti extrinsec⁹ manenti a cœlo, & sit pars cœli. Patet ergo quòd si esset aliquid corporeum quod motum moueret cœlum, tale corporeum non potest esse cœli pars, unde dicit. Siue enĩ ipsum corporeum motum mouet cœlum ipsum, necesse est alicui immobili, & firmo adhibitum ac innisum mouere ipsum cœlum, ut probatum est, & si sic, necesse est nullam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli. Est ergo hypothetica. si est aliquod corporeum, quod motum mouet cœlum, tale corporeum non potest esse pars cœli moti, probatur, quia tale corporeum esset innisum alicui firmo extra cœlum manenti, et sic non potest esse pars cœli, & firmo omnino extra cœlum manẽti adhibitum. Quo uero ad uerba attinet, uerbum illud {Eius quod ꝙ mouetur} in aliĩs libris legitur eius quod mouet, & tunc ꝑ hoc intelligit cœlum, per excellentiam enim cœlum dicit̃ mouens, quasi & hoc necesse est nullam esse partem cœli mouentis nos, hęc est prima hypothetica. Secunda uero est, si corporeum, quod mouet cœlum, est simpliciter q̃escẽs, nulli alteri firmo innisum, sed ipsum in se est firmum quiescens, & immobile, necesse est similiter nullam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli moti, unde dicit. Siue enim confestim & non per reductionem id quod mouet cœlum, est simpliciter immobile, quiescens, & firmũ, necesse est similiter nullam fore partem eius, q̃d mouetur. Hæc est secunda hypothetica.

Quinetiam qui memoriæ, literisq; hæc mandarunt, illud scite tradunt, per globi cõuersionem nullam omnino partem quietem fouere, quandoquidem necesse esset uel totum quiescere, uel facto partium diuortio illius distrahi continuum.

Et hoc recte dicũt dicentes, q; circulariter motæ sphæræ nulla manet pars. Aut. n. totam necessariũ erat manere aut distrahi continuitatem ipsius.

Probat secundam hypotheticam auctoritate physicorum. Sphæra enim cœlestis, ut dicunt, cũ mouetur, necesse est aut totam integram moueri, & sic nullum quiescẽs potest esse ipsius pars, aut si alia pars quiescat, & alię mouentur necesse est cõtinuitatem cœli distrahi, separarique partem quiescentem ab aliĩs partibus, quæ mouentur, vnde dicit. Et hoc recte dicũt dicentes, q̃d circulariter motæ sphęræ nulla manet pars. Cui⁹ rei causam affert approbans eorum dictum, & dicit. Aut enim totam erat necessarium manere, & sic non una pars quiescit, & alię mouẽtur, aut si aliqua quiescit, & aliæ mouentur, necesse est cõtinuitatæ sphærę ipsius distrahi ac separari, ut intelligenti pʒ. Per hęc uult hr̃e solonẽ secundi quęsiti, quęrebatur. n. utrũ dato q̃d detur corporeũ quid immobile, q̃d cœlum mouet illud esset aliqd cœli moti, pʒ solutio q̃d nõ põt eẽ pars cœli moti. De primo ũo quęsito dicemus postea.

Sed cum arbitrantur uertices nulla præditos magnitudine quandam uersandi cœli habere facultatem, & extrema, & pũcta inducunt, falsæ sententiæ se auctores probant.

Sed quoniam polos putãt quãdã uirtutẽ habere, qui nullam hñt magnitudinẽ, sed sunt extrema & pũcta, nõ bñ dicunt.

Cũ posuit solonẽ secũdi q̃siti, hic ponit & refellit solones aliorũ. Quidã. n. dixerunt cœlũ moueri ab immobili corporeo, & illud dixerũt eẽ polos, q̃ uidentur eẽ soli immobiles, finxerũt. n. polos ũtutẽ hr̃e, ut cœlestis motor in mouendo cœlum firmet̃ super polos, & sic polos dixerũt esse illud corporeum immobile. Arist. ergo simul narrat solutionẽ, & illam refellit, et dicit. Sed q̃m qdã polos putãt quãdã uirtutẽ hr̃e, ut sup ipsis motor cœli in mouẽdo cœlum firmet̃, ũba sunt suspẽsiua usq; ibi. Non bene. Cõtra obĩcit, ꝙ non possint esse poli, q̃m poli non sunt corpora, sed st̃ extrema & pũcta axis, quę est diameter cœli, & hoc dicit. Qui nullã hñt magnitudinẽ, sed st̃ extrema diametri, & pũcta q̃ axẽ mundi terminat, q̃a inquã ita est nõ bñ dicũt, & hic terminat̃ suspẽsio. Est ergo prima rõ pol⁹ est indi uisibilis,

est indiuisibilis,ergo non potest esse illud corporeũ,in cui⁹ uirtute cœlestis motor firmetur in mouendo cœlum.

Nam fieri non potest, ut quicquam ad huiusmodi uerticum naturam pertineat.

Cum hoc enim nulla substãtia est alicuius talium.

Propter illud ꝟbum,enim,uerba hæc pñe legi, ut rẽddãt cãm quare indiuisibile nõ põt habere uirtutẽ,ut in eo cœlestis motor firmetur,& lege sic,dico nullũ indiuisibile habere uirtutẽ,qm̃ cũ hoc.s.indiuisibili nulla subᵃ hoc est uirt⁹ est alicuius taliũ,supra quorũ uirtutes motor firmari possit.Melius aũt puto,ut hic ponatur secũda ratio, & tunc lege,enim pro etiam,hoc pacto, ad hoc etiã accedit subaudi,ꝙ alicuius talium polorum nulla subᵃ sit , nã poli sunt accidentia imaginaria,quorũ nulla est subᵃ,quę possit esse subiectum uirtutis.

Et motus unus à duobus rebus agatur , sed illi duos constituunt uertices.

Et moueri secundum unum motũ à duobus , impoßibile est, polos autem duos faciunt.

Tertio refellit hãc soloñe,quia idem moueri uno motu a duob⁹motoribus,est impossibile.Modo illi faciũt duos polos tanquã duos motores,ergo nõ bene dicũt. Sed dubitabis,qm̃ processiuus motus aĩalis à plurib⁹est,in hoĩe enim a duobus pedibus,in alĳs a quatuor pedibus, dicendum ꝙ isti motores instrarĳ sunt subordinati adinuicẽ ut alter alteri subseruiat,at poli sunt ęquales , alter alteri neć subseruiẽs,nec subordinat⁹,& ꝓpterea cessat dubitatio.

Ex hoc disceptationum genere adduci poteris , ut existimes aliquid omnino ita statui oportere ad uniuersam naturã , ut terra ad animãtes habetur, & quæ per easdem ipsas animãtes motus conficiunt suos.

Quod igitur aliquid se habeat & ad totam naturam sic, quẽadmodum terra ad animalia , & mota per ipsa ex talibus utiq; quis dubitabit.

Sed cõtra prędicta dubitat,& hoc, ut introducat aliã solutionem,quã intẽdit etiã cõfutare.Et dubitatio est,qm̃ ita aliqd debet se hr̃e ad cœlũ,ꝙ est tota natura , sicut terra se habet ad aĩal ꝙ est pars naturæ, & etiã ita quędã debent se habere ad totã naturã,quæ est cœlum,sicut quædam mota.s.brachia uel tibię,quę sunt instrã motus se habẽt ad ipsa aĩalia quę sunt ꝑs naturæ,sed terra est illud firmum supra quo mouẽt aĩalia,& tibię illa instrã,quę aĩalia firmant in terra,ergo eodem modo de cœlo , quod est tota natura.Dicendum erit,unde dicit.Quod igit aliquid se habeat & ad totã naturã sic, quẽadmodũ terra ad aĩalia,quę sunt partes naturę,& subaudi quędam se habeant ad cœlum ꝙ est tota natura , & mota per ipsa aĩalia se habent ad ipsa aĩalia.s.tibię uel brachia,ex duabus talib⁹ similitudinibus utiq; dubitabit , & cogetur ponere quędã similia de cœlo,qualia hęc sunt de ipsis aĩalibus . Hæc est dubitatio,q̃ Aristote.introduxit,ut narret scd̃am positionem de ipso cœlo.

At qui fabulose comminiscuntur Atlãtem in terra pedes fixos habere,uidentur ex suo ipsorum commẽto fabulam finxisse,perinde. ac ille dimetiens linea sit, & circũ uertices cœlũ torqueat,hoc autem ipsum recta euenit ratiõe , quoniam terra per quietem consistit perpetuam.

Fabularij autem , qui Atlantem faciunt in terra tenere pedes,uidentur utiq; ab intelligentia dixisse fabulam, q̧ hic ueluti diameter existat, & uertat cœlum circa polos,hoc autem accidit per causam,quia terra manet.

Narrata dubitatione,nunc narrat positionem poetarũ, & allegoriçat illam,& deinde eam sic allegoriçatam etiã refutat.Poetæ itaq; finxerunt Atlantẽ gigãtẽ uastissimũ, qui pedes in terra tenens,& cœlum humeris sustinẽs,uertit cœlum brachĳs ab ortu in occasum, & sic cõcedũt instrumenta motus scilicet brachia, & firmũ externũ.s.terram,interpretatur autem fabulam,ꝙ isti uelint dicere, & intelligere per brachia diametrum exeũtem ab ortu in occasum & transeuntem per centrum terrę, ꝙ diameter iste uertatur,& uertat cœlum terra existente immobili, supra qua firmatur,unde dicit.Fabularĳ aũt,qui Atlãtẽ fingũt in terra tenere pedes,brachia uero ad ortũ & occasum, uidentur utiq; ab hac intelligentia ac allegoria dixisse fabulam,ꝙ hic Atlas ueluti diameter existat exiẽs a cẽtro terrę ad ortũ,& uertat cœlũ circa polos, uidetur aũt hæc interpretatio per cãm facta,qm̃ terra manet immobilis circa quam cœlum uertitur,ueluti circa firmum.Hæc est fabula,& interpretatio,p q̃ uult hr̃e secundã solutionẽ.s.ꝙ cœlũ in sui motu indiget quiescente,uidelicet terra.

Verũtamen huiusce sententiæ adstipulatores necessario confirmare debent eos ipsos uertices nullam uniuersi partẽ esse.

Sed hæc dicentibus, necessarium est dicere ipsum, nullam esse partem totius.

Obĳcit nũc contra solutionem hanc primo quidẽ,qm̃ si terra esset illud firmum,quo cœli motor indiget ut moueat cœlum,cum terra non pars sit totius cœli qđ mouetur,tunc ipsum firmum nulla erit pars totius cœli moti,cuius contrarium dixerunt,q̃re terra non potest poni firmũ, supra quo motor cœli firmetur.

Addo illud etiam,quod robur, motorisq; nisus ad rem quiescentem æquabiliter respondere debet,nam roboris, & facultatis magnitudo est, qua sic id, quod quiescit , potest quiescere , ut id quod mouet,potest mouere , atq; necessario quædam proportio ut contrariæ motionis,ita quietis animo concipitur,motusque aut facultates per exuperantiam uincuntur.

Ad hæc oportet uirtutem æquari mouentis, & eam quæ est, manentis. Est enim multitudo uirtutis & potentiæ , secundum quam manet,q̧ manet , quemadmodum etiam secundum quam mouet, quod mouet. Et est quædã proportio,ex necessitate quẽadmodum cõtrariorum motuũ,sic & quietum, & æquales ; impassibiles ab inuicẽ,obtinentur aũt secundum excessum.

Hic adducit scd̃am rationem,pro cuius declaratiõe sumit primo hãc suppositionẽ,ꝙ si aliquod mouens mouet aliquod mobile supra aliquo firmo,uerbi causa, ut sit aĩal mouet tibias supra terrã,uirtus mouẽtis tibias supra terrã, & uirtus terræ q̧escentis,supra qua aĩal mouet tibias,sunt comparabiles secundum proportionem, hoc est secũdum magis & minus . Circa hanc suppositionem primo ponit ipsam,& dicit.Adhuc oportet uirtutem mouentis & uirtutẽ eam quæ est manẽtis oportet ęquari hoc est cõparabiles esse secundum magis & minus,per æquari enim cõparabiles intelligit.Et qm̃ posset quis dicere,ipsum quiescẽs in quiescẽdo nullã habere uirtutem , ideo exponit ꝙ quiescẽs in quiescẽdo uirtutẽ habeat, sicut & mouẽs uirtutem habet,& dicit. Est enim multitudo uirtutis & potẽtiæ ꝑ quam manet quod manet, quẽadmodũ etiã est multitudo ꝟtutis,per q̃ mouet qđ mouet,ergo nõ ab rõne dictũ est uirtutẽ mouẽtis,& uirtutẽ quiescẽtis esse cõparabiles scd̃m magis,& minus.Et quia dixit has uirtutes ęquari,exponit,quid ipse uelit pro ęquári,& dicit.Et hæc ęqualitas non est ſm quantitatem æqualem,sed est quædã proportio,ex necessitate quemadmodum contrariorum motuum,ita & quietum:qm̃ agẽs oportet exuperare patiẽs, si debeat actio uenire ad finem, sic quietum sunt uirtutes, hoc pacto quod unum quiescit secundum maiorem uirtutem,alterum uero secundum minorem uirtutem, ꝑ quæ uult habere quod sicut motus sunt comparabiles secundum magis & minus inter se & ad quietes, ita q̧etes sunt comparabiles secundum magis & minus & ad motus. Verũ , cũ quiescẽs i uirtute cõparatẽ ad q̧escẽs , cõparatio est simplex,qm̃ simplr̃ alterũ erit alteri aut ęq̃le aut mai⁹ aut

minus. At cum qeſcēs cōparatur ad mouēs comparatio erit cōpoſita qm̄ quieſcēs habebit in qeſcendo æqualem virtutem ad eā q̄ habet mouens in mouendo, aut maiorē, aut minorem, hæc eſt expoſitio ſuppōnis. Hęc eſt prima ſuppoſitio. Deinde ponit ſc'dam ſuppōnē & eſt, ꝙ quem admodum uirtus mouētis, & uirtus moti, ſi debeat actio ꝓficiſci, nō debet eſſe ęqualis, ſic uirtus mouētis & uirtus qeſcentis, ſi debet mouens mouere aliqd in illo quieſcēti, nō debēt eſſe ęquales, unde dicit. Et ęquales uirtutis mouentis & moti ſunt impaſſibiles ab inuicem, ſed altera obtinet alteram ſecūdum exceſſum, ſi debeat altera mouere alterā, ergo eōdem modo uirtus mouentis & uirt⁹ quieſcētis, nō debent eſſe ęquales, non enim mouēs poſſet aliqd mouere in illo quieſcenti, & cū uirtus qeſcētis nō poſſit eſſe minor uirtute mouētis, nam ſi eſſet minor, mouēs mouendo aliquid in illo moueret ſimul quieſcēs, & illud q'd mouet, in illo quieſcēti, ergo opꝫ ut ſit maior, quare uult habere hanc ſuppōnem, q'd uirtus quieſcentis debet eſſe maior in qeſcendo, quā uirtus mouētis in mouēdo. Quo q̄dem ad cōparationē, attinet, Aiſduerte, ꝙ Ariſto. uelle uidetur q'd ab ęqualibus nō prouenit actio, cuius cōtrariū aſſerit libro de generatione aīalium quarto, ubi aſſerit ꝙ ab ęquali & a minori prouenit actio & reactio. Libro q̄ de generatione aptiſſime idē tradit, dicendum q'd hic loquitur io motu locali puro, in motu locali puro ab ęqualibus nō ꝓuenit actio, ſecus in alteratione.

De reactione.

cap. 3.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue mouens quid aliud ſit ex ijs, quæ intra contineātur, nihilominus oportet quietem reluctari, quam terra obtinet, aut terra de medio, ſuoq; ipſius loco diuelleretur. Vt enim impellēs impellit, ſic impulſum impelletur, atque adeo per tantūdem roboris. Sed primum quieſcens, hoc eſt Atlas motum parit, idcirco robur maius, & uehementius erit, quam æquabilis, & quieti par ſit. Eodemq; modo ſe habebit robur eius, quod tam etſi mouetur, tn̄ ipſe non mouet, atq; oportebit tantum facultatis ſupereſſe terræ in quieſcendo, quātū uniuerſo cœlo, illiuſq; motori. Quod ſi hoc fieri nequit, nulla itidē facultas ſuppetit, qua cœlum ab aliqua eiuſmodi re intus condita motus incitationem nanciſcatur.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue aliquid tale alterum ſit, quod mouet aliquid eorum, quæ ſunt in terra intus, non oportet cōtratendere manſione magna, quam terra cōtingat manere, aut mouebitur terra à medio, atq; ex loco, ſicut enim pellens pellit, ſic pulſum pellitur & ſimiliter ſecundum uirtutem. Mouet autem quieſcens primum, quare maior et amplior, uirtus, aut ſimilis & æqualis erit quietis. Similiter autem & moti quidē, non mouentis autem, tantam ergo oportet eſſe uirtutem terræ in quieſcendo quantam tunc totum cœlum habet, & mouens ipſum. Si autem hoc eſt impoßibile, impoßibile eſt & cœlū moueri ab aliquo tali eorum quæ terra intus.

Ex ſuppoſitionibus argumentaẗ, q'd ſi mouēs cœlum firmaẗ in terra ad hoc, ut moueat cœlū, terra erit ęq̄lis ꝩtutis in quieſcendo, uel maioris quā primum mouens cœlū ſcilicet de⁹ in mouēdo, & q̄ ſit cœlū ſimul. Et ꝑ deductione ꝯſitię primo infert ex ſuppōnib⁹ q'd ſiue Atlas moueat cœlū ſc'dm poetas, ſiue aliud, illud nō pōt mouere cœlū firmādo ſe in terra, qm̄ potētia terrę māſiua erit ęq̄lis uel maior potentię illius motiuę, & dicit. Quapropter ſiue Atlas ſiue aliqd tale alterū ſit. ſ. aīa mundi, quod mouet aliquid eorū, quę ſunt int⁹ hoc eſt in terra, aut ipſam terram totam, nō oportet cōtratēdere manſione magis q̄ terra cōtingat manere, ita ut illud ſit fortius in mouēdo quā terra in manēdo ut ex ſuppōnibus pꝫ: aut ſi erit forti⁹ in mouēdo quā teera in manēdo, pellet terrā a medio, & terra mouebiẗ a proprio loco & a medio, probaẗ conſequētia, qm̄ ſicut Atlas pellens cœlū firmando ſe in terra pellet, ſic & ęquali uirtute pulſum cœlum pelletur, & ſimiľr & ęquali uirtute qua Atlas pellet cœlum, quare ſubaudi cœlū, pulſum pellet terrā tanta pulſione, quāta pellitur ab Atlāte, Verum ergo eſt, q'd ſi aliquid mouet cœlū firmando ſe in terra, q'd terra debet eſſe maioris aut ęqualis uirtutis ī qeſcendo quā illud mouēs cœlū in mouendo, ſumatur ergo iſtud ut maior, & addaẗ minor, ſed quieſcēs primū. ſ. deus, q̄ immobilis mouet cœlū, mouet cœlū firmādo ſe io terra apud eos. Quare ſequiẗ cōclo, q'd uirt⁹ qeſis terrę māſiuę erit maior et amplior, aut ſimilis & ęqualis uirtuti dei motiuę, ſiľr aūt erit ęqualis aut amplior uirtuti cœli moti quidem a deo, non mouētis aūt deū, & ſic uirtus manſiua terrę erit æqualis uirtuti cœli moti, & dei mouētis ſimul uel maior, & hoc infert. d. Tātam ergo oportet eſſe uirtutem terrę in qeſcēdo quātam tūc totum cœlum habet & mouens ipſum. Si aūt, ut inqt, hoc ē impoſſibile, qa reuera eſt impoľe, nā terra qeſcit ſua grauitate mō uirtus grauitatis nō eſt ęqualis aut maior ꝩtute motoris cœleſtis, ergo impoľe eſt & cœlum moueri ab aliquo tali eorū, q̄ ſunt int⁹ in terra, q'd. ſ. firmet ſe ī terra ſi debeat cœlū mouere.

Sed tamen quæſtio exiſtit de partium cœleſtium cōuerſionibus, quam ut inſtitutæ iam diſputationis propriam, & cognatam æſtimare poteris, nam ſiquis motionis ui terræ quietē exceſſerit, certum eſt illum e medio eam diuulſurum, nec minus cōſtat robur, a quo ipſa uis proficiſcitur, in infinitum non excurſurum, cum neq; terra infinita ſit, ac propterea ne ipſa quidem terræ grauitas eiuſmodi fuerit. Sed cum id, quod fieri nō poſſit, multipliciter dicatur, propterea quod non eodem modo aſſerimus fieri non poſſe, ut uox à nobis cernatur, quo ea ſunt, quæ in luna conſiſtunt, cum alterum ex neceßitate ſit, alterum quāuis ſuapte natura aſpectu pateat, id tn̄ nūquā cernitur.

Eſt autem quædam dubitatio circa motus partium cœli, quam, ut exiſtentem propriam dictis, conſiderabit utiq; quis. Si enim quis excedat uirtute motus terræ quietem, palam q. mouebit ipſam à medio. Et uirtus autem à qua ipſa potentia eſt, q. nō infinita ſit, manifeſtum eſt. Neq; enim quæ terræ ineſt, infinita eſt, uelutineq; grauitas. Quoniā autem impoľe dicitur multipľr; nō. n. ſimiliter dicimus eſſe impoľe uocem uideri à nobis, & eos, qui ſunt ſupra luna. Hoc quidē. n. ex neceßitate, illud autē aptū uideri, non uidebitur eſſe.

Sed circa dicta occurrit dubitatio, dictū eſt enim q'd uirt⁹ cœleſtis motoris motiua eſt maior q̄ uirtus terrę māſiua, qm̄ dixit q'd grauitas quę eſt uirtus terræ manſiua eſt mioor uirtute primi motoris. Dubitat cōtra hoc Ariſtote. qm̄ hoc cōceſſo, cœlum & ei⁹ mot⁹ diſſoluerētur. Pro deductiōe ergo cōſequētię, accipit tres ſuppōnes, primo tn̄ proponit qualis dubitatio hæc ſit, & dicit. Eſt aūt q̄dam dubitatio circa mot⁹ partiū cœli, & circa motum toti⁹ cœli, q̄, ut exiſtētē ꝓpriā dictis, cōſiderabit utiq; qs, ſic igiẗ patet q'd dubitatio dāda nō eſt extra ꝓpoſitum, ſed ſatis propria his, quæ dicta ſunt. Propoſita uero qualitate oīs dubitationis, accipit tres ſuppoſitiōes, quarum prima eſt, q'd ſi aliquis motor in ſua uirtute motiua excedat terram in ſua uirtute māſiua, mouebiẗ terrā ipſam e medio, hanc nō probat, ſed fuit ſuperi⁹ probata, unde dicit. Siquis eoī excedat uirtute mot⁹ hoc in uirtute mouēdi terræ quietē, hoc eſt terram in quieſcendo, palam q'd mouebit ipſam e medio, hæc eſt ſuppō prima. Deinde dat ſc'dam, et eſt, q'd motor cœli a quo eſt potētia motiua cœli, & ipſius terræ nō eſt infinita, probat, qm̄ neq; potentia māſiua terræ eſt infinita in reſiſtēdo, et ſic nec illa erit infinita in mouēdo, & dicit. Et uirtus autē ſ. motor cœleſtis a qua eſt ipſa potētia pulſiua terræ a medio, quòd non infinita ſit in pellēdo, manifeſtum eſt, ex eo, quia neq́ue uirtus terræ manſiua quæ terræ ineſt, infinita eſt in manendo, & reſiſtendo, ueluti

do, ueluti neq; grauitas, per quã terra manet, ut dictũ est. Quo uero ad suppositionem attinet, aiaduerte q; Arist. nõ dicit uirtutem dei esse finitam, sed dicit qđ nõ est infinita in pellendo terram, esset enim illa pulsio momẽtania, ideo uult q; sit finita in pellendo, qm̃ terra est finita etiã ut pellatur, hęc est secunda suppõ. Tertia uero est, q; duplex est impole, alterũ simplr, ut uocẽ uideri, alterũ per accñs, qm̃ aptum est esse tale, sed propter aliquod impediens, nunq; erit tale, ut stellę paruę, quę sunt supra lunã, uisibiles quidem sunt per se, qm̃ lucidę, impole aũt est illas uideri, qm̃ distãtes nõ pñt uideri, & sic impedimẽto accidẽte, impole est uideri. Dicit, qm̃ aũt impossibile dr̃ multiplr, nõ enim simplr dicimus esse impole uocẽ uideri a nobis, & eos planeras uel eas stellas, quę sunt supra lunam, nam hoc qdẽ scilicet uocẽ uideri & simplr nõ uidebit, qm̃ nec uidebit, nec est aptũ uideri, illud aũt. s. sydus paruum supra lunam aptum uideri non uidebitur propter impedimentum distãtię. Et uerba hæc suspensiue legantur usq; ad textum sequẽtem. Per hãc igitur suppositionẽ uult habere q; cœlum est de necessitate simplr incorruptibile.

De uirtute ad.

Cœlum uero immortale, & nequaquam dissolubile ex necessitate arbitramur. At si hæc recipiatur ratio, non ex necessitate id putabitur, siquidem motus maior suapte natura esse, atq; cõtingere potest, eum dico à quo terra quiescit, & eũ à quo ignis, & summum corpus uoluitur. Itaq; si in rebus facultates uehementiores ijs, quas cœlum, & terra obtinent, reperientur, cœlum & terra dissipabuntur à uehementiore facultate, quam ea sit, quam utrũq; obtinet.

Cœlum itaq; incorruptibile esse, & indissolubile putamus ex necessitate, accidit autem secundum hanc rationem, non ex necessitate, Aptum enim erit, & continget esse motum maiorẽ, & eo à quo quiescit terra, & eo à quo mouentur ignis, & quod sursum corpus. Si igitur motus excessi sint, dissoluentur hæc ab inuicem.

Itaq; autẽ

His suppositionibus stãtib⁹, ut̃ mihi qđ Aristo. nũc cõponat dubitationẽ, et format sic. Si uirtus cœli motiua est maior uirtute terrę mãsiua, cœlũ et oĩa dissoluent, probat, qm̃ si uirt⁹ cœli motiua. s. primus motor est maior uirtute terrę mãsiua, uirt⁹ illa motoris erit maior, et ea uirtute qua terra est apta moueri, et ea uirtute qua ignis in sua sphera, & cœlum sunt apti moueri. Vltra, si uirt⁹ motoris est maior his uirtutibus, motus ille, quo terra est apta moueri, & mot⁹ ignis & cœli erit maior quã ignis & cœlũ sunt apti moueri, & sic destruet proportio aptitudinum mobilium ad potentiã motiuam, & sic ulterius illa destructa, destruitur cœlũ & terra & oĩa, uñ dicit. Cœlũ itaq; incorruptibile esse & indissolubile putam⁹ ex necessitate simplr, qm̃ caret materia & ctrario, & hoc supponendũ est ex tertia suppõne pri⁹ posita, accidit aũt scđm hãc rõnẽ pri⁹ ↄcessam (cõcedebat. n. uirtutẽ motoris cœlestis esse maiorem uirtute mãsiua terrę) cœlũ nõ ex necessitate esse icorruptibile, ac indissolubile. Est ergo enthymema, si id qđ dictũ est (. s. qđ uirt⁹ motoris cœli sit maior uirtute mãsiua t̃re,) sit uerũ, accidit cœlũ nõ esse simplr incorruptibile, pbat ↄñtiã, & dicit. Aptũ. n. erit dissolui, & ↄtinget esse motum maiorẽ, & eo, e quo quiescit terra, & eo a quo mouentur ignis, & corp⁹ cœleste, qđ sursum est. Si igitur cõtingit esse mot⁹ maiores his motibus, quibus hæc mouentur, cõtingit mobilia dissolui. Cœlũ enim & ignem moueri uelocius quã sint apta moueri est illa esse dissolubilia, oẽ. n. qđ accidit alicui cõtra naturalem aptitudinem, est illi mortale & pernitiosum, & hoc dicit. Si igit̃ mot⁹ ignis cœli & terræ excessi sint, hoc est sint maiores q̃ apti sunt eẽ, hæc oĩa dissoluent inuicẽ. Põt ergo a primo ad ultimũ rõ sic formari, si uirt⁹ cœlestis motoris est maior uirtute mãsiua terrę, p suppõnẽ primã, mouebit terrã e loco pprio illi⁹, si mouebit terrã, uirtus motoris erit maior q̃ reqrat mot⁹ cœli, qm̃ erit motiua cœli & terrę & ignis, & nõ tm̃ cœli, et si uirt⁹ motoris erit maior q̃ reqrat motus illorum, cõtingit illos motus fieri uelociores, q̃ modo sint, et si cõtingit eos esse uelociores, tũc cœlum & terra & ignis erũt dissolubilia, qm̃ cõtingit accidere illis aliqd contra naturalẽ aptitudinem illorũ, hoc. n. est corrũpi. At hoc est cõtra tertiã suppositionem, ubi supponit cœlum simpliciter esse incorruptibile. Ex his patet ratio, & patet qđ de suppositionibus illis duæ sunt necessariæ, tertia qdẽ, ut ostẽdatur illud ad quod deducit ratio, esse cõtra suppõnẽ illã, ex prima, quæ est quasi primũ antecedẽs. Secũda uero nõ est necessaria ad rõnẽ, sed est bona in se, & posita ad bñ, & ad eũ q̃ quęreret qualis sit motoris ad potẽtiam mãsiuã terrę. Hæc expositio fuit mihi difficilis, qa uerba sunt obscura.

Vis rationis tota.

Sin tales non sint, possint tamen esse (infinitum enim haud incidit, quia nullum corpus in infinitum dimanat) profecto cõtingere poterit cœlum dissolui. Quid enim impedimenti interuenit, quominus id consequatur? siquidem non potest non esse. At non posse non esse minime est, nisi contrariũ sit necessarium. De huiusmodi ambiguitate alia instituetur oratio.

Si autem non sint quidem, contingant autem esse (infinitum enim non contingit, propterea quia corpus non contingit infinitum esse) continget itaq; dissolui cœlum. Quid enim prohibet hoc accidere? siqdẽ nõ impossibile est, nõ impole aũt, si non oppositũ necessariũ est. Sed de hac dubitõne alter sit sermo.

Dat quãdam solutionem, & reprobat illam. Solo est qđ terra põt pelli a motore cœli, & cœlũ et ignis uelocius moueri possunt, nunquã tamen accidit ut sit totum hoc, multa enim sunt possibilia, quæ nõ erunt. Obijcit Aristo. qñ licet hæc nõ sint dissolubilia, saltem possunt esse, qm̃ eius oppositũ nõ est necessarium. Fortasse dices, qđ terra ideo nõ põt pelli, qm̃ eius uirtus mãsiua est infinita. Contra obijcit, qm̃ terra est finita, ergo eius uirtus mansiua est finita, procedit autẽ, sic primo sumit solõnẽ cõrũ, secundo interponit quasi cãm solonis & remouet illam. Tertio infert cõtra solonem, & dicit. Si autem non sint qdem mot⁹ terrę, & motus ignis & cœli ueloci ores, sed cõtingunt esse, contingit utiq; cœlum dissolui saltem de possibili, non enim dici põt q; terra non mouet̃ a suo loco a motore cœlesti, qa sua uirtus mansiua est infinita. Cuius cãm dicit. Infinitum enim in uirtute non cõtingit esse ipsam terram, propterea q; corp⁹ nullum cõtingit esse infinitũ, ut tertio physicorũ patet, & primo de cœlo. Quare terrę uirt⁹ mãsiua nõ põt esse infinita, ergo saltem de possibili contingit cœlũ dissolui, & hoc probat, & dicit. Quid enim probat hoc accidere aliquando, siqdem hoc nõ impole est, est autem non impossibile si suũ oppositum non sit necessariũ, sic igit̃ uirtus rõnis est, si motus illorum pñt esse ueloci ores quã sint, contingit aliquando illa dissolui, qm̃ impole nihil prohibet aliquando accidere, uerũ remittit tẽ ad librũ de cœlo, & ad librũ octauum physicorum.

Sed utrum extra id, quod mouetur, quicquam collocandum est immotũ, & quiescẽs, quod nulla eius pars sit, an secus.

Vtrum autem oportet immobile esse aliquid, & quiescẽs extra id, quod mouetur, nulla existens illius, quod mouetur pars, aut non? & hoc, utrum & in omni sic existere necessariũ sit.

Quoniam in dubitationibus motis processit disputatiuę, nũc resumit dubitationes uniuersalius, & proprie in q̃bus est tota difficultas, & dicit. Vtrũ aũt oportet esse aliqd imobile ac quiescẽs in motu cuiuscunq; aialis, in q̃ aial mouẽdo se firmet, ita ut illud quiescens sit extra aial, & nulla illius pars. Est ergo prima pars quęstionis utrũ in oĩ motu aialis requiratur qescens, qđ nihil sit illius, uel non? Prœterea dato qđ in motu animaliũ istud sit necessariũ, utrũ sit necessariũ in motu cœli, & hoc dicit. Et hoc, hoc est, si cõcedat̃ hoc in aialibus, utrũ hoc idẽ cõcedẽdũ sit & in oĩ idest in motu totius cœli, ita ut sic existere sit necessariũ in motu cœli, ut in motu animaliũ.

Et si hoc dederimus, an necesse est in universo ita se rem habere? forte enim per absurdum uideri poterit, si circũuectionis origo intus habeatur.

Fortaße enim uidebitur utiq; inconueniens esse, si principiũ motus in terra intus sit.

Respondet ad secundam & dicit, ꝙ uidetur absurdum motorem cœlestem egere terra, in qua se firmet, ad hoc ut moueat cœlum, quoniam tunc nõ esset primus motus simpliciter immobilis, cum in mouendo depẽderet a terra, unde inquit, Fortasse enim uidebitur utiq; incõueniens esse, si principium motus intus e terra sit, & sic nõ oportet, ut prim⁹ motor in mouendo, egeat terra, alioquin prim⁹ motor nõ esset simplr immobilis, cũ depẽderet aliũde in mouẽdo.

Quapropter istam probantibus sententiam Homerus recte cecinisse uideri potest.

Sed neq; supremum in terram deducere cœlo.
Vestra iouem uis ulla queat, non Dique, Deæq;
Anisi quãquam, at librabimini simul omnes.
Nam id, quod agitatione, & motu uacuum est, à nemine moueri potest.

Quapropter uidebitur utiq; his sic existimantibus bene dixisse Homerum. Sed non utiq; ammouebitur de cœlo in terram iouem supræmum omnium. Neq; si ualde laborauerint, appræhendere omnes dij omnesq; deæ.

Omnino enim immobile à nullo. contingit moueri.

Quod deus sit omnino immobilis, & simpliciter in sui actione independeos, pbat uerificando Homeri ꝟba, & dicit. Quapropter uidebit utiq; his sic existimãtib⁹, & dicẽtibus deum esse simpliciter immobilem, & indepẽdentem bene dixisse Homerum, qui ad uerbum sic ait. Sed nõ utique ammouebunt de cœlo in terram iouem supræmũ omnium, etiã si ualde laborauerint eum appreh̃ẽdere oẽs dij omoesq; deæ, causam affert huius ꝙ Homerus inqt. Omnino enim immobile a nullo contingit moueri, & sic primus motor in mouendo cœlum non indiget aliquo corpore quiescente, in quo se firmet, sic enim ab eo aut moueretur, aut dependeret.

Vnde si ex principio pendet immoto, quæ olim proposita est controuersia, explicabitur, utrum contingat cœli coaugmẽtationem dißipari necne.

Vnde soluitur & dubitatio diu dicta, utrum contingat, aut non cõtingat dißolui cœli constitutionem? si sit ex immobili principio ortum.

Aluerous non imperitus Aristó. expositor refert hæc ad dubitationem quæ prius in hoc libro tacta est, dicebat enim si motor cœli sit maioris uirtutis in mouendo ꝙ̃ uirtus terræ in quiescendo, motor cœli mouebit terram, & si terra mouebitur, dissoluentur omoia. Respondet, ut Aluernus autumat, ꝙ cœlum licet procedat à deo, non dissoluetur propter haoc rationem, quoniam licet uirtus dei ĩ mouendo maior sit quã uirtus terræ in quiescendo, tamẽ noo oportet, ut illam moueat eam enim tũc moueret, si nõ posset cœlum mouere nisi firmaret se aut pedes suos in terra. Ego uero arbitror Aristotelem hæc uerba non ad dubitationẽ in hoc libro tactam retulisse, sed ad eã, quã libro de cœlo cum Platone disputauit. Dubitauit enim utrũ cœlũ hoc est muodus sit factus, ubi Plato dixit, qđ est fact⁹ de nouo per generationem, cõtra quam opinioοem Aristoteles disputauit, & probauit qđ si mundus per uerã generationẽ de nouo esset factus, iterum corrumperetur. Ad hãc ergo dubitatiooem, ut arbitror, cõuertit mentem, & dicit. Vnde soluitur, et dubitatio diu dicta. s. libro de cœlo, utrũ contingat, aut noo contingat dissolui cœli constitutionẽ, dato qđ cœlum sit a deo cõstitutum, et ab immobili principio ortũ, qm̃ ex quo fuit ortum ab immobili principio, & non per generatiooem nouam, sed ab eterno scđm eius opinionem, nõ oportet, ut dissoluatur. Propter duo enim noo dissoluitur, & quia nõ ꝑ generationẽ uerã factũ fuit, & qa fuit ortom ab immobili principio, e quo nihil nisi eternũ oritur, uerũ de his in librum de cœlo. Hæc expositio uideẽ mihi cõsona, propter uerbum illud diu, qđ grece est πάλαι, qđ aduerbium est tpis satis remoti.

Sed enim huiusmodi immotum principium non modo, in animalibus condendum est, uerum etiam in ijs, quæ per locum motu cientur, ea designo, quæcũq; seipsa moueant. Siquidem alia pars debet moueri, alia quiescere, cui id, quod mouetur, innisum motum perficit, ut sit illud sit pars quæ mouetur, nam altera innititur, altera quiescit.

In animalibus autem, non solum sic immobile oportet esse, sed etiam in ipsis, quæ mouentur secundũ locum, quæcunq; mouent ipsa seipsa. Oportet enim ipsorum hoc quidem moueri, hoc autem quiescere, cui firmatum motum, quod mouetur, ueluti si aliqua pars moueatur, firmatur. n. alteri quasi manẽti, altera.

Nuoc dissoluit dubitationem quãtũ ad primam partẽ, quæ est de aĩalibus, & uult qđ aĩa indigeant duplici quiescenti exteriori ꝓ motu eorum totali, & interiori ꝓ motu eorũ partiali & dicit. Et lege sic. In aĩalibus aũt, quęcũq; mouentur scđm locũ, & quęcũq; mouent ipsa seipsa, hoc est quæ sunt aĩalia ꝑfecta, quę ꝓcessiua aĩalia dñt, nõ solum sic. s. extrinsecum immobile oportet esse io quo se firmẽt, cũ mouẽtur, sed opꝫ sic immobile esse in ipsis, qm̃ cũ mouentur nõ tota, sed altera pars mouet alterã, opꝫ ipsorum aĩaliũ, hoc qdem moueri, ut puta crus, hoc aũt qescere; hoc dico cui crus qđ mouetur firmatum est. s. coxã, si ergo crus mouetur, & nõ totũ animal, oportet id cui crus firmatum est quiescere, ueluti, ut inquit. Si aliqua pars moueatur, oportet alteram quiescere, cui⁹ causam affert, & inquit, Firmatur enim altera pars, quę mouetur alteri quasi maneoti & quiescenti.

Inanima tamen in contentionem uenire possunt, utrum hæc quoq; neceßario in seipsis omnia principium quiescendi, & mouendi habeant, & in aliqua re extra quiescẽte insistant.

De inanimatis autem quæcũq; mouentur, dubitabit utique aliquis, utrum omnia habeant in ipsis & quiescens, & mouẽs, & aliquid eorum, quæ extrinsecus quiescunt, cui firmentur necessario hæc,

Tertio quærit utrũ inaĩata, ut elementa uel mista, quæ mouentur a prædomioãte eĩnio habeãt illud duplex firmum. s. internum, & externum, & dicit. De inaĩatis autẽ, quæcũq; mouentur, dubitabit utiq; aliqs, utrũ oĩa habeãt in ipsis mouẽs & quiescẽs, & hoc pro motu partis ab alia parte, & utrum pro motu totali habeant aliqd eorũ, quæ extrinsecus quiescũt, cui firmentur necessario hęc subaudi si debeãt tota integra moueri. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, dixit. De ioanimatis quęcũq; mouentur, ꝑꝑ terrã, quę nõ mouetur, sed aer aqua & ignis, de his. n. quęrit.

An id fieri nequeat, ut ignis, ut terra, ut aliud, quod anima orbatum sit. In inanimis quidem haud contingit, ut & quiescẽs res sit, sed in ipsis plane animalibus, à quibus inanima motum nãciscuntur, inanima enim omnia pulsu agitantur externo, atque principium omnium, quæ ita agitãtur est, ut illa seipsa moueant. Et hæc quidem omnia, quæ de animantibus & inanimis dicere habuimus, necessario probant illa & in seipsis, & extra rẽ quiescẽtẽ habere, qua se sustẽtent, & firment,

An impoßibile est, puta ignem, aut terram, aut inanimatorum aliquid, sed à quibus primis mouentur hæc. Omnia enim ab alio mouentur inanimata, principium autem omnium, quæ sic mouentur, est ipsa seipsa esse mouentia. De talibus autem

animalibus, omnia hæc dicta sunt, necesse est, & ipsa in seipsis habere quiescens, & extra, cui firmentur.

Soluit, & uult, ꝙ inaĩata nec pro eorum motu habent quiescens externũ, cui in eorum motu firmẽtur, nec internum, cui altera pars firmetur in sui motu, quiescens quidem externum, non hñt nisi, quæ mouẽtur à seipsis proprijs instrumentis, ut tibijs, uel alis, uel scardis. At elemẽta nõ a seipsis, sed a generãte mouentur, ut nunc supponat̃, quiescens uero internum nõ habent, nisi, quæ habẽt motorem corporeum internum, e quo altera pars moueatur. At elemẽta nõ hñt intra se talem corporeum motorem, & quo altera pars moueat̃, sunt. n. cõtinua, quorum motus unus est, unde dicit. An impoſſe est inanimata hr̃e hoc duplex quiescẽs, puta ignẽ, aut terram si terra moueretur, aut inanimatorum aliquod, sed hæc hñe istud duplex quiescens, a quibus seipsis primis ꝓprijsq; organis mouẽtur, ue sunt aĩalia, quæ a seipsis proprijs instrumentis motiuis mouentur. Cãm autem quare inaĩata istud duplex quiescẽs non habent, assignat, & dicit. Oĩa. n. inaĩata ab alio mouẽtur, utpuța a generãte, & nullum eorum mouetur proprijs instrumẽtis motus. Sed principium & cã, ut inq̃t, oĩum eorum, quæ sic mouentur ex duplici illo quiescente, est ipsa esse seipsa mouentia ab interno motore, & proprijs instrumentis. De talibus aũt aĩalibus, quæ hoc pacto mouẽtur oĩa hęc dicta sunt, & probata, ideo ꝯcludit, ꝙ necesse sit ipsa habere duplex quiescens, & in seipsis, & extra, cui firmẽtur, cum proprijs instrumẽtis mouẽtur.

At uero incertum est an quicquam superius sit, quod primũ mouet, & omnino de huiusmodi initio alia suscipienda oratio. Animalia quæ motu aguntur, omnia externæ parti incubantia id præstant cum spirant, & expirãt, nihil enim interest magnũ projcias pondus, an paruum, quod quidem faciũt qui despuũt, qui tussiunt, qui spirant, & qui expirant.

Si autem aliquod est supremus & primum mouens, immanifestum est, estq; de huiusmodi principio alius sermo. Animalia autem quæcũq; mouẽtur, omnia exterioribus innisa mouẽtur, & respirantia, & expirãtia. Nihil enim differt magnum projicere pondus aut paruum, q̃ quidem faciunt, spuentia, et tussientia, & inspirantia, & expirantia.

His declaratis, aĩaduertit nos ut intelligamus quid ex dictis nõ est manifestum, & quid est manifestũ, & dicit. Sed si aliquod est supremum & primum mouens toti⁹ machinam, in hoc libro immanifestũ est, estq; de huiusmodi principio alius sermo, ut libro physicorum, id ṽo ꝙ manifestum est, in hoc libro est, ꝙ aĩalia quæcunq; mouentur, oĩa innisa ac firmata exterioribus manentib⁹ mouẽtur, dico omnia, q̃m & respirãtia, & inspirantia. Nam differt nihil ea projicere magnum uel paruum pondus corporeũ, & illud firmate in aliquo manenti, ꝙ quidẽ faciunt sputia, & tussientia, & inspirantia & expirãtia, hæc. n. omnia habẽt corpus uastum, q̃m hñt pulmonẽ, qui non inest nisi aĩalibus multi caloris, & quæ tussiũt magna corpora habent propter magnitudinem calidi, ergo hæc siue magna siue parua sit, non mouentur, nisi firment in aliquo q̃escente, & dixit notanẽ de his aĩalib⁹ magnis, q̃m parua firmari in aliquo non est dubiũ. Quo ad uerba attinet, aĩaduerte ꝙ omnia tussientia sunt aĩalia magna, q̃m non tussiũt, nisi descensu flegmatis a cerebro, hoc autẽ fit propter cerebrum magnum, quibus autem inest cerebrũ magnum, insunt & pulmo & cor ualde calida, & sic non animalia essent tussientia, nisi sint magna.

Tussientia aĩalia magna,

Sed in controuersiam quoq; trahitur, utrum in animali duntaxat cum per locum mouetur, quippiam debeat quiescere, an etiam cum ex se alterascit, & auctum recipit. De prima formatione, & interitu longe alia afferenda est præceptio, si enim primus motus generationis, & interitus is est, quem exposuimus, hæc ipsa profecto causa explicabitur aliarum omnium motionum, & eo quidem magis: quod ut primus ille motus causa in uniuerso, sic in animali, postquam absolutum est, statuitur.

Vtrum autem in eo solo quod secundum locum seipsum mouet, oporteat aliquid manere, aut in eo quod alteratur, et à seipso augetur? De ea autem generatione, quæ est à principio, & de corruptione, alia ratio est. Si enim primus motus quem quidem dicimus, generationis & corruptionis est, hic causa utiq; erit, & aliorum motuum omnium. Quemadmodũ autem in toto, & in animali primus motus iste est, cũ perficiatur.

Quęrit post hæc utrum in alijs motib⁹ requiratur aliqd manens, ut principium mouendi alterum, ꝙ sit quiescẽs, & primo quærit, & dicit. Vtrum aũt in eo solo quod secũdum locum seipsum mouet, oporteat aliqd manere uelut motor corporeus quiescens cui alterum innitatur, aut etiã in eo ꝙ alteratur & a seipso augetur tale sit reperire. Respondet & primo de generatione, & dicit, ꝙ in generatione non est reperire tale quiescens, quod mouet alterum, q̃m generatio est primus motus omnium motuum, q̃ aĩali insunt, & q̃m est primus motus in aĩali ideo in eo nõ est dare partem generãtem cui pars genita innitatur, quoniã nihil generat se nec secundum totũ, neq; s̃m partẽ. Quod enim generatur nõ est, qd' autem generat, est, modo nihil simul est & non est, neq; scd̃m totum, neq; scd̃m partem, ergo in generatione non potest dari tale immobile, unde dicit. De ea autem generatione, quæ est a principio, quæ uocatur mundi & rerum oĩum origo, & de corruptione q̃ erit ultima, alia ratio est, subaudi a generatione particulari, quæ est aĩalis. Cãm affert, & inquit. Si enim prim⁹ motus, quem nos dicimus primum motum, generationis & corruptionis est, hoc est. Si primus motus totius est generatio, per quã mundus primo mot⁹ fuit ad esse, hic motus, quę prima generatio est, erit cã & aliorum motuum omnium, quoniam primũ, in oĩ genere est cã aliorum in illo genere, & locutus est conditionaliter, q̃m scd̃m eius opinionem primus mot⁹ est circulatio cœli, sed quemadmodum est in toto, si illud generaretur, ita & in aĩali primus motus iste est, qui generationis est, cũ uera aĩal generet̃, & perficiatur. Ex hoc uult habere, qd' generatio est prim⁹ mot⁹ aĩalis, & sic nullũ præsupponit in aĩali, & ita nõ potest supponere quiescẽs quod sit necessarium generationi, neq; externum, neq; internum.

Quapropter auctionis etiam & alterationis, si modo idem sibiipsi causa esse poterit. Quod si motus per locum alios non præcesserit, necesse non est aliquid statui quiescens in ijs, quæ ex se tum in alterationem incidunt, tum partium auctionem recipiunt. Prima quidem auctionis, & alterationis genera alia ab re, & per alias inducuntur.

Quare & augmentationis, siquidem ipsum fiat sibiipsi causa & alterationis. Si autem non, non erit necessarium. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per alias causas.

Soluit de alijs motibus, & vult qd' si aĩalia intra se habent principium auctionis, hñt etiã principium alterationis, q̃m illudmet qd' est principium augmentationis utputa calidum est principium alterationis. s. digestionis, tale aũt principium erit quiescẽs & immobile eo motu, q̃ mouet, & sic in talibus est dare aliqd q̃escẽs, unde dicit. Quare & augmentationis est dare aliquod quiescẽs, & immobile motu quo mouet, siquidem ipsum quod augetur fiat sibiipsi causa, & alterationis & digestionis, In quo e cõditionaliter, q̃m si non hẽt principium suæ alterationis, nec habet principium suæ actionis, uerum in libro de generatione dictum est, qd' aĩal augetur a se, & alteratur a se, qd' hic omitto. Exponit aũt qd' dixit, esse intelligendum non de prima alteratione, & de prima auctione, quib⁹ augetur

& alteratur embrion, sed de alteratione & auctione, quæ insunt aīalibus iam perfectis, unde dicit. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio motore externo fiūt & per alias causas, qm̄ istę sunt a motore externo. Ex his patet, q̄ animalia & plantæ quæ augentur, & alterātur a seipsis, hn̄t intra se principium horū motuū, & hoc Arist. appellat qescens, manens, & fixum, hoc.n. est aut aīa, aut uirtus animæ, quæ auget, & alterat inaugmentata & inalterata, saltem illa auctione uel alteratione, aut nō eo gradu, quatenus enim non augetur ea auctione, nec alteratur ea alteratione, uel non eo gradu, dicitur hæc uirtus immobilis & quiescens.

Cum tamen fieri non poßit, ut idem sibÿpsi generationis, & interitus causa sit, motor enim rem mobilem, effector opificium præcurrere debet, nihil autē seipso prius, & antiquius est. De anima utrum illa moueatur necne, & si mouetur, quomodo id contingat, proxime in ÿs libris disputauimus, quibus naturam illius complexi sumus.

Generationis autem & corruptionis nequaquam poßibile est ipsum sibÿpsi causam esse ullum. Præexistere enim oportet ei quod mouetur mouens, & generans ei, q generatur. Ipsum autem seipso nihil est prius est. De aīa uero siue moueatur aut non, & si mouetur, quomodo mouetur, prius dictum est in his, quæ de ipsa determinata sunt.

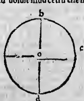
Reperit solutionē de generatiōe, qm̄ prima solutio fuit ex cōditione, & similitudine ad motum generationis, quæ est totius mundi, & dicit. Generationis aūt & corruptionis nequaquam possibile est ipsum sibijpsi cām ullū esse. Cui᷒ cām reperit, & dicit. Præexistere enim opꝫ ei quod mouet mouens, nihil enim nihil mouere pōt, & generans oportet ut præexistat ei, qđ generatur. At nihil est seipso prius scdm̄ esse & non esse, ergo nihil pōt a seipso generari. Non ergo dat̄ internum mouens ad generationem, q quiescat ab eo motu, quo generat, uel ab eo gradu, quare si non datur internum, bene potest dari externum qescēs, qm̄ generans quiescit a generatione illa, qua generat. Posset quis dicere, Plato posuit aīaꝫ moueri a seipsa, ideo quæritur ut oīa habeat intra se quiescens internum. Rn̄det, & inquit. Sed de aīa quidem siue mouetur, siue non, & si mouet, quo modo mouetur, prius dictum est in libro primo de aīa, ubi dictum est ipsam nō moueri nisi p accidēs motu corporis. Ideo nō oportet q̄rere de motore animæ. Patet igitur ex his Aristotelē in talibus motibus per quiescēs internū intellexisse mouēs, q uel simpliciter non mouet, nō eo motu, quo alterū mouet, uel nō eo gradu, quo alterum mouet. In motu locali hoc est mēbrum, cui alterū per iuncturam innititur, in alijs motibus hoc est motor, qui alterat, uel auget alterum. Hæc sunt quæ habemus ab Aristotele de quiescente particula, ubi primo queri solet, utrū in omni motu oportet intelligere quiescens, q̄ rē oportet prius dilucidare, ut eam Aristo. exposuit. Postea oportet dubitare de multis. Quiescēs hic apud Aristo. ut mihi uidetur, uno modo accipitur pro motore, qui aut simpliciter nō mouetur, aut nō eodem motu quo mouet, aut non eadem parte, uel nō eadem uelocitate, uel nō eodem gradu uelocitatis motus. Alio mō accipitur quiescēs pro firmo corpore, cui alterum q mouetur innititur in sui motu, & utrūq; duplex est, externū, cui firmatur id q mouetur, ac innititꝰ, si debeat moueri, & hoc dicit quiescēs uel simpliciter, uel quia nō mouetur eodem motu, quo mouet illud, qđ in ipso firmatur, uel nō eadem parte, uel nō eadē uelocitate, uel nō eodem gradu uelocitatis. Quia uero est corpus, aptū natū moueri, ideo dici pōt quiescēs, aliud est internum quiescēns, & istud est membrum corporeū, quod mouet alterū mēbrum sibi coniunctum, & innitum, ut brachium manum, & armus brachium, & humerus armū, & totum animal oēs partes, & hoc dr̄ quiescēs, qm̄ est corpus aptū moueri, non tn̄ mouet eo motu quo alterū mouet, uel nō eadē parte, uel nō eadem uelocitate uel nō eodem gradu uelocitatis. Quiescēs qđ sumitur primo modo pro motore, nō proprie dicitur quiescēs, simplr.n. immobile nō dr̄ quiescens, pōt tn̄ dici quiescens scdm̄ rationem qua dicitur non moueri. Tūc Arist. in toto hoc pcessu, ut mihi uidet, uoluit, q loquēdo de qescēte accepto pro firmo corpore, cui alterū innititur & firmatur ī suo motu, solum in aīalibus habet locum. Nā in eis reperitur utrūq; scilicet externum, & internum, nam aīal duplr se mouere potest, Aut secundum totum, & sic in sui motu opꝫ intelligere firmum, cui instrā motus innitantur, & firmentur, ut deduxit Aristoteles in oib᷒ animalibus, quę de loco ad locum mouentur siue per aerem, siue p aquā siue p terram, Aut pōt se mouere scdm̄ partem alijs non motis eo motu uel nō eadē parte, uel nō eadem uelocitate uel nō eodem gradu uelocitatis, et sic in tali motu oportet intelligere internum, quiescēs, q est altera pars aīalis, cui per iuncturā pars quæ mouet cōiuncta sit, & firmata & innisa. Et hoc Aristo. declarauit exēplis & rōnibus satis in textu. Hoc duplex firmum corporeū explodit Aristo. a motu cœli, et a motu elementorum. Motor.n. cœlestis in mouēdo cœlū non indiget firmo externo, cui instrā motꝰ innitantur, ac firmentur, alioquin deus in mouendo dependeret ab aliquo externo, neq; cœlum in mouendo aliquam sui parte, eget aliquo qescēte firmo interno, cui p iuncturam pars motā cōiungatur innitatur ac firmetur, est enim cœlum cōtinuum simplr, & unum. Explodit etiam hoc duplex firmū a motu elementorum, & qm̄ nō mouentur ab interno motore per instrā aliqua innisa ac firmata alicui firmo, sed a generante, nec altera pars mouet alterā per iuncturā sibi innisam, & firmatam, cū unūquodq; eorū sit simplr cōtinuū, in alijs autem motibus s. alteratione, generatione, & augmentatione, nō opꝫ intelligere qescens pro firmo, cui motor firmet instrā motus, qm̄ hoc nemo dixit, ideo ad illud explodēdum nō deuenit Aristo. hæc dixit sumēdo qescens pro firmo corporeo. At si quiescēs sumitur pro motore, qui aūt nō mouetur simplr, aut nō motu quo mouet, aut nō uelocitate qua mouet, aut nō eodem gradu uelocitatis, sic cogitur dicere in oi motu oportere intelligere qescēs uel externum, uel internum. In motu cœlesti primus motor est simplr immobilis, in motu aīalis aīa est, quę mouet mediātibus spiritib᷒ transmissis a corde ad mēbra. In motu generationis, licet nō detur intern᷒ motor, datur externus. s. generās. In alteratione aūt & augmētatione animatorum datur externus, & internus, externus quidē motor respectu primarū alterationū, et augmētationum, quę embrioni insunt, internus uero est aīa alterans mēbra mediāte corde. Et sic patet q sumēdo quiescens pro motore, qui nō mouet simplr, aut nō eo motu quo mouet, in omni motu opꝫ intelligere qescens, nō enim est motus sine motore, nec intelligi potest aliqd moueri, nisi ab aliquo motore. Hæc habemus ab Aristo. in summa. Verum Candauensis multa quærit, quorum primū est utrū prim᷒ motor in mouēdo cœlū indigeat aliquo quiescēte corporeo, qđ nec sit pars cœli, nec aliqd cœli. Tenet Ioānes Cādauēsis, q primus motor in mouēdo cœlum indiget aliq̄ quiescente corporeo. s. terra, qđ nihil cœli est, nō quidē, ut primus motor in mouēdo firmet se in illo, sed ut nō mot᷒ saluetur, quę est, ut se habeat respectu alicuius aliter q̄ pri᷒. Cum enim cœlum moueatur, oportet, ut cœlum respectu alicui᷒ fixi, ac manentis, se habeat cōtinue aliter q̄ prius, & qm̄ istud non potest esse aliqd cœli, qm̄ istud respectu alterius adhuc se hēret aliter q̄ prius, & cū non possit esse extra cœlum, qm̄ extra cœlum nihil est, erit ergo intra cœlum, & qm̄ hoc nō pōt esse indiuisibile, qm̄ respectu indiuisibilis semper est eadem habitudo, & non alia atque alia, ergo est corporeum, & cū non possit esse aer aut aq̄, aut ignis, ergo terra. Per hæc concludit q primus motor indiget terra in mouendo cœlum, non ut in illa se firmet, aut sua instrā cōstituat, sed, ut cœlum respectu illius aliter se habeat q̄ pri᷒. Sed pace sua dixerim, hęc positio primo Aristo.

Vtrū Iomni motu oportet intelligere quiescēs.

Pō Cādauensis.

Refutatio.

Aristo. aduersatur, qui ī textu asserit primū motorē aucto
citate Homeri mouere independenter, si ergo in mouēdo indiget aliquo, quauis ratione illo indigeat, deficit, & mācū & dependens erit. Dicere enim deū in sua actione indigere exteriore quouis est cōtra Peripateticos & ɔtta luce. Veritatis. Præterea errauit cū uoluit illud cētrū esse naturale, & non punctū, falsum enim est ꝙ respectu indiuisibilis cētri circulꝰ semper se habeat eadē habitudine, qm̄ si linea. c. o. ferat uersus. b. pūctum immobilē terminum lineæ. o. b. donec fiat una linea, cōtinuo angulus. c. o. b. fit minor, ergo potest cœlum ſe hr̄e aliter quā prius, dato ꝙ centrū eius sit indiuisibile. Videtur ergo mihi esse dicendum, ꝙ primus motor nō pōt cœlū mouere sine centro medio, qm̄ est de rōne formali motus circularis esse circa mediū, modo deꝰ nō potest facere motum sine eo ꝙ est de ratione eius formali, sicut nec albū sine albedine, nec hominem sine tōnali. Nō tamē sequtur ergo deus ad hoc ut moueat cœlū indiget cētro, qm̄ indigere dicit depēdentiā, & imperfectionem in indigente. Aliquid. n. egere alio est dependere ab illo in sua actione in aliquo genere causæ. Deū autē non posse facere aliquid sine alio, nō est indigere illo, sed est effectum eē non posse sine illo, ideo pace tanti uiri dixerim, nūquā cōcederem deum egere aliquo exteriori pro sui actione, licet concederem deum non posse multa facere sine alio, quando illud est de rōne formali effectus, non aūt caosa, qua deꝰ dependeat. Secūdo querit utrum uirtus primi motoris sit maior in mouendo cœlum quā uirtus terre in quiescendo. Quod quidem uirtus primi motoris sit absolute maior q̄ uirtus terre, nemo dubitat, uirtꝰ terre, nemo dubitat, uirtus enim terræ grauitas est, que finita est, uirtus dei est essentia infinita, ideo comparatiua questio est, vꝫ, utrū uirtꝰ primi motoris in mouendo cœlum, sit maior uirtute terre in quiescēdo. Candauensis vr̄ uelle ꝙ sic, q̄a uirtꝰ primi motoris in mouendo cœlum est infinita, uirtus ꝟo terre in quiescēdo est finita. Amplius uirtus terre in quescendo depēdet a uirtute cœli ī mouēdo cœlum, quiescit. n. terra a sua grauitate, qm̄ deꝰ mouet cœlum circulariter, & nūquā de loco ad locum. Ego ꝟo saluo meliori iudicio, dicerē ꝙ uirtutē aliquā esse maiorem absolute uel cōparatiue pōt esse intensiue, & extensiue, intensiue q̄dē primus motor absolute & in mouēdo cœlum a maiore uirtute mouet, q̄ sit uirtꝰ a qua quiescit terra, extensiue & comparatiue sunt equales s̄m philosophiā Arist. ꝙ tenet terrā esse eternā s̄m totum, qm̄ deus nō est magis eternus in mouēdo cœlū quā terra in quiescēdo, utrūq; enim semper quiescit, & ꝑ hec delentur rōnes Ioānis, cōcludūt enim uirtutē primi motoris esse maiorē in mouēdo intēsiue quā sit uirtꝰ terre in quiescendo, cum hoc tn̄ stat eas esse equales extēsiue. Querit tertio utrū in inanimata in suis motibꝰ indigeant quiescenti. Et Candauensis respōdet bn̄, ꝙ nō indigent quiescenti ī suis motibus, quibus innitantur aut tota aut aliqua pars, nec internum nec externum, ut probatū est in textu. Indigent autē quiescēti, ut termino ad quē mouētur, alioquin frustra mouerentꝛ, nisi uenirēt ad locum immobilē, in quo quiescāt, dico immobilem aut simpl̄r, aut secūdum quid, ut superius dictum est. Hec sunt que de quiescenti Aristoteles & alij scripserunt.

ppria pō.

Sc̄da q̄o utrū uirtus primi motoris sit maior uirtute terre,

Sed cum inanima omnia ab alijs motu cieātur (de primo autem, eodemq; perpetuo mobili, qua ratione motu incitetur, & quo pacto princeps motor agitet in principijs philosophiæ commentarijs disputauimus) reliquum est, ut explicemus, quomodo anima motum corpori afferat, & quodnā initium statuendū sit motionis animalium.

Quoniam autem inanimata omnia mouentur ab altero. De primo uero moto, atq; semper moto, quo modo mouetur, et qualiter ipsum mouet primum mouens, determinatum est prius in his, quæ de prima philosophia, reliquū est cōsiderare, quo modo aīa mouet corpus, & quid sit principiū motus in aīali.

Cum dixisset, qūo omne qđ mouetur indiget quiescēte, & quomō non, & quæ indigeāt, & que nō, nunc accedit ad pertractandum de principio motus, qui fit in aīalibus, que seipsa mouent de loco ad locū, & explodit duo ab eius cōsideratione, aīata quidem, nō enim uult dicere de principio, unde moueatur inanimata, qm̄ illa nō mouētur a se, sed ab externo motore, & primum motū, qm̄ unde, & a quo moueatur primum mobile, in libro pħicorūꝫ dictū est, unde restat, ut solum de principio, a quo animalia mouentur, dicamus, inquit. Qm̄ inanimata oīa mouentur ab altero ac ab externo motore, ideo de principio horum, nihil nūc dicēdum. De primo uero moto, atq; semꝑ moto, quo modo mouetur, & qualiter ipsum mouet primū mouēs, determinatū est priꝰ in ijs, que de prima pħia, reliquum est ɔsiderare de motore aīaliū, q̄ modo aīa mouet corpus & quid sit principiū motus in aīali.

Siquidem animata cām afferunt motui aliorū, præterquam ipsius uniuersi cōuersioni, modo illa mutuos non præstent motus, quoniam inter se colliduntur.

Aliorum enim præter totius motum, animata causa motus sunt (quæcunq; non mouentur ab inuicem) propter id quod offenduntur ab alijs.

Posset quis dicere, si non uis dicere de motu inaīatorū naturali, & de principio illius, cur nō dicēdū de motu inanimatorum uiolēto, assignat huiꝰ rei cām, & inquit. Aliorum enim præter totius motū. s. preter motum cœli, aīata ipsa causa motus sunt, dico aliorum, quecūq; non mouentur abinuicē. s. natura, sed ui, quia ergo aīalia sunt cā motuum uiolentorum, ab aīalibus enim proijcitur graue sursum, & aqua, & fugatꝛ aer, & ignis pellitꝛ, ideo idem principium est illorum, & idem finis, quo aīalia illa mouent. Quo uero ad eē attinet, aīaduerte ꝙ licet motus proiectorum pro maiori parte sit ab animalibus, tn̄ potest aliquod inanimatū uiolenter moueri ab inaīato, ut uentus mouetꝛ a media aeris regione, & fulgur ab extinctione nubium, satis autem est intelligere quod Aristote. dicit, esse uerum pro maiori parte.

Quapropter omnes eorum motiones exitum habent, animatorum enim sunt, quandoquidē animalia omnia alicuius rei causa & mouent, & mouentur, ita ut hoc ipsum constituatur exitus cuiusq; motionis.

Quapropter & terminum habent omnes ipsorum motus, etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia & mouent, & mouentur alicuius gratia. Quare hoc erit ipsis cuiuslibet motus finis, quod est cuius gratia.

Quod uero motuum proiectorum, non sit querendum aliud principium, nec alium finem, exponit, q̄a motꝰ proiectorum oēs hn̄t finem, & terminum, sicut & aīalia ipsos agentes finem intendunt, dicit. Quapropter & terminum habent omnes motus ipsorum inanimatorum, que ui mouentur ab animalibꝰ, etenim & qui animalium motꝰ sunt, finē hn̄t, modo isti motus sunt quodam modo ipsorū aīalium, ergo habent finem. Causam affert, et inquit. Omnia enim aīalia & mouent, & mouentur alicuius gratia, ergo in mouendo ui ipsa inanimata, hoc idem erit illis inanimatis finis cuiuslibet motus, quod est cuiꝰ gratia & finis aīalis mouentis, ergo non oportet aliter & seorsum agere de motu uiolento inanimatorum, qm̄ ille reducitur ad motū aīalium, & ideo ab eodem principio & gratia eiꝰ finis est, quem intendit aīal mouens.

At uidemus cogitationem, uisum, uolūtatem, selectionē, cu-

piditatem animalibus motum afferre. Hæc autem omnia ad mẽtem referuntur, & appetitionem, uiſum enim, et ſenſus eãdem, quam mens obtinent ſedem, cum omnia iudicandi, & ſtatuendi facultatem habeãt, attamen eo diſcriminum genere ſeparãtur, quæ alio tradidimus loco. Voluntas ira cupiditas appetitioni redduntur. Selectio cõmunis eſt cogitationis, & appetitionis.

Dianoea Intellectus Appetitũ Cõcupiſ.

Videmus autem mouere animal dianoeam, & phantaſiam & electionem, & uoluntatem, & appetitum. Hæc tamen omnia reducuntur in intellectum, & appetitum, etenim phantaſia & ſenſus, intellectiui eundem locum habẽt. Iudicatiua enim omnia ſunt, differunt autem ſecundum differentias, quæ in alijs dictæ ſunt. Volũtas autem, & ira, & concupiſcentia omnia appetitus ſunt. Electio autem communis eſt intellectiui & appetitiui.

Exponit nunc omnia à quibus uidentur animalia moueri, & continuetur ſic. Inaĩata mouentur ab aĩalibus, ſed aĩal uidemus moueri ab intellectu & phãtaſia, & electione, & uolũtate, & appetitu ſiue cõcupiſcentia, oẽ enim principium a quo moueri uideẽ aĩal, eſt aliquod horum. Quo ꝓo ad uerba attinet, hic Ariſt. inter dianoeam & intellectum nullam facit differentiã, deinde reducit hæc ad duo principia. ſ. ad intellectum, & appetitum, & dicit. Hęc tñ omnia reducuntur in duo, hoc eſt in intellectum, & appetitum, nõ ꝙ phantaſia & ſenſus ſint intellectus, ſed quoniam phantaſia & ſenſus habent eundem intellectiui locum in illis in quibus ſunt, eſt enim phantaſia in brutis intellectus, ut in nobis intellectus eſt intellectus. Enumerauit uero ſenſum, nõ quòd ſenſus ſit principiom motus, ſed quatenus eſt principium motꝰ phantaſtici, a quo aĩalia mouẽtur. Quod uero ſubeant eãdẽ rõnem, perſuadet, & inqt. Iudicatiua enĩ oĩa ſunt, & ſic quo iudicatiua ſunt, ſubeũe rationem intellectus, differunt autem ſecundum differentias dictas in libro de anima. Sic igitur oẽs potentiæ cognoſcitiuæ reducuntur ad intellectum. Deĩde reducit oẽa appetitiuas ad unam, & dicit. Volũtas autem & ira & cõcupiſcentia, omnia ſunt appetitus, & uno nomine appetitus dici poſſunt, licet in hominibus appetitus uolũtas ſit, ſed in brutis appetitus. Electio uero reducitur ad utrũq; ſcilicet ad appetitiuum, & intellectiuum, quoniam electio eſt quidam appetitus, non quicũq; ſed eius, quod conclusum eſt per ſyllogiſmum deliberatiuum, ac deliberationẽ ipſam, & ſic reducitur ad utrũq;. Hæc dicuntur principia motus aĩalis, ſed mota, ac ab erroribus concitata.

Quapropter id etiam, quod ſeligi poteſt, tale erit, cum non omne rationale ſeligi queat, ſed rerum agendarum finis eſt, idcircò is, qui ita mouet, commodi, & boni rationem obtinet. immo non omnis honeſtus eſt, nam quoad grãtia huius, alius eſt, & quoad finis eſt rerum, quæ rei alterius gratia ſunt, eatenus mouet. Bonũ quoq; emẽtitũ boni locum tenet, atq; iucundum tale etiã eſt, quãdoquidem illud ementitum bonum eſt.

Quare & appetibile, non omne autem intelligibile appetibile eſt, ſed id quod eſt operabilium finis. Idcirco tale eſt bonorum, quod mouet, ſed non omne bonum eſt, inquantũ enim gratia huius aliud, & inquãtum eſt finis eorum, quæ alterius, gratia exiſtunt, hic mouet. Oportet autem ponere & apparẽs bonum, boni locũ habere, & delectabile, apparẽs. n. eſt bonũ.

Cum dixiſſet, e quo principio, qđ mouetur, aĩalia mouentur nũc exponit, e quo principio illud principium mouetur, & quid eſt motor immobilis in motu aĩalium. Eſt enim in motu aĩalium (vt dictum eſt) duplex motꝰ principium alterum mouẽs motum, & iſtud eſt intellectꝰ, & appetitus, uel electio. Alterum mouẽs immobile, e quo illud principium mouet. Cũ igitur dixiſſet de principio moto, nunc de principio immobili agit, & cõcludit quaſi ex dictis, ꝙ illud ſit appetibile, nam ſi principium motũ eſt intellectus & appetitus, cum iſtud moueatur ab appetibili, igitur principiũ immobile erit appetibile, & qm̃ oẽ appetibile eſt intelligibile, nullus enim appetitus ferẽ ſupra ignotum. Supponens ergo appetibile, qđ intellectum & appetitum mouet eſſe intelligibile, exponit quale intelligibile, & dicit. Non omne autem intelligibile appetibile eſt, qm̃ non ſpeculabile. Speculabile enim intelligibile eſt, & tñ non eſt appetibile, ſub rõne ſpeculabilis, aut intelligibilis, ſed illud intelligibile eſt appetibile, quod eſt operabilium & actionum finis. Finis enim mouet appetitum agentis. Hinc concludit ꝙ tale appetibile qđ mouet ſit bonum, et ita uult habere qđ intelligibile qđ mouet ut appetibile, ſit bonum. Deinde exponit quale bonum, nõ. n. oẽ bonũ, ut inquit, eſt qđ mouet, multa enim ſunt bona, quæ non mouent appetitum, qm̃ non appræhenduntur, ut bona, iõ dicit. Illud bonum mouere, ut appetibile, qđ eſt finis, & quod mouet ut finis, & lege enim pro ſed, hoc pacto, ſed inquantum gratia huius eſt aliud, & pro id eſt, inquantũ eſt finis eorum, quę alterius gratia exiſtit, hic id eſt ad hãc rationem mouet. Sic igitur quod mouet immobile, eſt appetibile, ergo intelligibile, & non oẽ intelligibile, ſed quod eſt finis operabilium, hoc eſt bonũ, ergo intelligibile mouet, quo eſt bonum, & nõ quo eſt omne bonum, ſed ea ratione qua eſt bonum & finis. Quare appetibile quod mouet immobile, mouet quo eſt bonum ut finis. Sed dices an bonum ut finis ſit ſimpliciter bonum, Reſpõdendo, inqt, oportet autem ponere & apparens bonum & delectabile habere locum boni, apparens enim bonum eſt bonũ ſaltẽ appetenti, & ſic bonũ quod mouet ut finis ſatis eſt, ut ſit uel ſimpliciter bonum uel apparẽr bonum. Animaduerte quòd per intelligibile, intelligit indifferenter cognoſcibile ſiue phantaſticum, quod eſt brutorum, ſiue intellectuale, quod eſt hominum, nam & per intellectum indifferenter intellexit & phãtaſiam, quæ mouet bruta, & intellectum proprie, qui mouet homines.

Conſtat igitur mobile perpetuũ, partim ſimili modo à primo agitari motore, ut ſingula animalia ab re appetibili, partim alio modo. Ergo perpetuum obtinet motum, cum animaliũ impulſus exitu terminetur, & fine, id enim quod perpetuũ eſt, pulchrum habetur, & quod re uera eſt, & prius, bonum ſtatuitur, nec modo eſt, modo non eſt, ac omnino diuinius, atq; nobilius eſt, quam ut quicquam aliud prius ſe habeat.

Quare manifeſtum eſt, quoniam eſt quidem inquantum ſimiliter mouetur, quod ſemper mouetur, à ſemper mouente, & animalium unumquodq;, eſt autem ut aliter, idcirco & hæc ſemper mouentur. Motus autem animalium habet finem, ſempiternum autem bonum, & uere & primo bonum, & nõ aliquando quidem, aliquando autem non, diuinius, & honorabilius eſt, quam ut ſit prius. aũt enim

Ex his cõcludit per ordinem quædam, quorum primũ eſt, quòd animalia quæ mouentur, quædam ſemper mouẽtur, & uniformiter, & inuariabiliter, ut cœleſtia, quæ ideo ſemper mouentur, quia ſimiliter a mouente ſemper, cuiꝰ finis eſt inuariabilis, mouentur. Quædam nec ſemper, nec eodem modo, qm̃ non mouentur a mouente ſemper, & finis ob quem mouentur, uariabilis eſt, qm̃ nũc bonum eſt, nunc non bonum, nunc apparet bonum, nũc nõ apparet, et hoc pacto mouentur aĩalia terrena, unde inquit. Quare manifeſtum eſt, quoniam eſt quidem & animalium unum quodq;, quod ſemper mouetur, inquãtum ſimilr mouetur a ſemper mouente, ut unumquodq; animalium cœleſtiũ, quatenus enim mouetur a ſemper mouente, ſemper cœlũ mouetur, quatenus etiam mouetur a motore eũdem, finẽ ſemper ſilr intendente, ſemper & uniformiter mouet. Deꝰ enim intendens ſemper bonum uniuerſi, cum illud inuariabiliter intẽdat, ſemper inuariabiliter eodem modo mouet, & quia eſt ſemper mouens, cœlum ſemper mouet. Aĩalia igitur cœleſtia mouentur ſemper, & ſimiliter, ſemp quidẽ

a mouẽte

amouente sempiterno, sic uero, quia a mouente sic eādē intentionem habente. Semper enim intendit bonū uniuersi, quòd fieri nō pōt, nisi motu, ut credit Arist. Deinde ponit qualr mouentur terrena aīalia, & dicit. Est autem unū quodq; animalium moueri ut aliter, & nō semper, ut aīal terrenum. Mouetur enim a motore nō sempiterno, ideo nō mouetur semper; & a motore uariabili, qui nūc unū nunc alium finem intendit, & sic non similiter. Propterea concludit dr̄iam horum, & inquit. Idcirco & hęc semper mouentur & uniformiter. s. animalia cœlestia, motus aūt aīalium terrenorum hēt finem, & sic nō semper mouētur, terrena aīalia nec uniformiter. Huius differentię cām affert, & legaī causaliter particula aūt hoc pacto, qm̄ sempiternum bonum, & uere bonum est, & primo bonū, & nō aliquando quidem, aliquando aūt non diuinius & honorabilius est, quā, ut sit prius, sed est uniforme et semper ęquale, bonum uero terrenum nec est uere honū, nec primo bonū, & aliqn̄ qdē, aliqn̄ non est bonū. Quo itaq; ad dr̄iā attinet, motor cœlestis est sempiternus, qm̄ separatus a corpore & magnitudine, ideo semper mouet, est inuariabilis ī intentione, non enim nunc intendit unum finem nūc aliū, nec finem quem intendit, intendit nūc magis nunc min⁹, sed eodem modo semper, ideo animalia cœlestia mouētur semper, & uniformiter, semper quidem, quo mouentur a mouente semper, uniformiter ꝟo, quo mouentur a mouente semper intendente unum finem & eodē modo. s. bonū uniuersi. At animalia terrena contra, non mouentur semper, quoniam uel eorum motor non est semper, uel non semp illis inest, ut moueat, nec uniformiter; qm̄ motor eorū uariabilis est in sui intentione, nunc enim unum finem nunc alium intēdit, & finem quem intendit nūc magis, nūc minus intendit. Hæc Aristo. credidit, quæ an uera sint libro octauo physicorum refutauimus.

Et certe primum immotum mouet, sed animal appetitio mouet, quæ ipsa etiā si moueatur, non tn̄ per locum mouetur.

Quod igitur primum est, non motum mouet, appetitum autem motum mouet, ultimum uero eorum, quæ mouentur, nō necesse est mouere aliquid.

Secundo concludit ordinem in mouentibus & motis in aīali, & dicit. Quod igitur est primū mouens. s. appetibile mouet & non mouetur, qm̄ mouet, ut finis, qui a nullo mouetur. Appetitiuū autem mouet, sed motum ab appetibili & primo mouente. Vltimum uero eorum quæ mouentur. s. corpus aīalis, quod ultimo mouetur ab appetitiuo, & anima appetente, non necesse est mouere aliquid, alioquin esset procedere in infinitum, dico non necesse, qm̄ si mouet aliud, ut lapidem uel baculum, hoc per accidēs est, per se autem non necesse est mouere aliquid. Patet ergo ordo in mouentibus & motis in ipso animali.

Ex his compertum est, idq; optima ratione, impulsum eorū, quæ oriuntur, ultimum eorum esse, quæ prodeunt, animal enim motu agitur, & ingreditur uel appetitione, uel optione, alteratione tamen aliqua facta per sensum, aut uisum.

Manifestum autem ex his etiam, q̄ rationabiliter latio ultima factorū est in his, quæ fiunt. Mouetur enim & procedit animal appetitu, aut electione, alterato aliquo, secundū sensum aut phantasiam.

Tertio cōcludit, ꝙ in aīalibus generabilibus, latio est ultima motio, eorum motuū, quæ fiunt, in his quæ fiūt, dixit in his quæ fiunt, excludēdo aīalia cœlestia, quæ nec ipsa, nec eorum motus fiunt de nouo, probat, quoniā animal mouetur & procedit de loco ad locū appetitu, ut bruta, aut electione ut homines, & hoc non nisi alterato aliq̄ interno motore, aut secundū sensum, hoc est alteratione sensuali, aut ſm phantasiam, hoc est alteratione phantastica: Quo quidē aīal mouetur & procedit appetitu uel electione: motus localis est post generationem animalis, nō enim potest aīal appetere, aut eligere, nisi fuerit prius genitum, & perfectum existēs. Quo uero appetitio, & electio non possunt inesse aīali, nisi præalterato principio, quod est in ipso sensuali, aut phātastica alteratione motus localis sequitur alterationē, quare recte ultima est latio in aīalibus generabilibus, prima uero & unica est in animalib⁹ cœlestibus, ut dictum est.

Qui intelligit quodammodo in actionem nunc incūbit, nunc non incūbit, & mouetur, nunc non mouetur, eodem sane modo de rebus statuendum uidetur, quæ immotæ cogitatione comprehenduntur, & ratiocinatione colliguntur.

Quo modo autem intelligens, quandoq; quidem operatur, quandoq; autem non operatur, & mouetur, quandoq; autē nō mouetur dicēdum. Videtur enim similiter accidere, ut & de immobilibus, intelligentibus & syllogizantibus.

Hactenus de principiis mouentibus, nunc uero proponit dicere, de mō, quo ex illis principiis aīal mouetur, & primo proponit hoc, et dicit. Quo modo autem intelligēs quandoq; quidem operatur, quādoq; autem non operaī, & qūo aliquando moueī, quandoq; autem nō mouetur, dicendum est. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ aīalia dupliciter mouentur, & ad agendum, & ad locum, ideo hæc utraq; proposuit, qūo assequatur aīal, ad agendum quidem, cum inquit Quo modo aūt intelligēs quandoque operatur, quandoq; aūt non operatur. Ad locū uero, cum ait. & qūo qn̄q; quidem moueī; quādoq; autem, non mouetur. Proposita intentione, tāgit modum generatim, & dicit. Quod ita mouetur ad agēdum, & de loco ad locum, ueluti intelligens, & syllogiçans intelligit et syllogiçat de immobilibus, hoc est de speculabilibus. Speculabilia. n. immobilia uocat, qm̄ nec sunt operabilia, nec uariabilia, & dicit. Videī enim simil̄r accidere intelligēti, ꝙ mouetur ad agendum, & de loco ad locum, ut accidit intelligentibus & syllogiçantibus propria quęsita de ipsis immobilibus. Quo uero ad similitudinem attinet, animaduerte ꝙ sicut in speculabilibus speculatiu⁹ intellect⁹ omnia reducit ad ens, qm̄ omnia speculatur, ut habent rationem entis, sic intellectus practicus omnia, quę agit, reducit ad bonum, qm̄ omnia agit, quatenus uidētur bona. Amplius sicut speculatiuus ex ratione entis syllogiçat de speculabilibus, sic practicus de oībus operabilibus syllogiçat ex rōne boni. Præterea sicut in speculabilib⁹ est deuenire ad aliquod complexum, ad qđ alia reducuntur, ut de eodem nō uerificantur simul esse & non esse, ita in operabilibus deueniendū est ad hoc cōplexum finis est appetendus. Adhuc sicut speculatiuus intellectus cū speculatiue syllogiçat primo accipit propositionem uniuersalem, deinde aliam sub illa, ut ex illis cōcludat quęsitum, sic practicus intellect⁹ primo accipit unā propōnem indeterminatam, deinde sub illa accipit unam particularem, ut concludat ꝙ quęrebatur, esse agendū, uel de loco ad locū esse mouendum, recte ergo intellectū practicū ad agendum cōparauit speculatiuo ad speculandum.

Verum in his contemplatio finis est, nam ut duas homo percepit propositiones conclusiones conclusionem excogitauit, eādēq; composuit, sed in ijs, quæ geruntur, duabus à propositionibus conclusio ducitur, quæ eadem actio est.

Sed ibi quidem speculatio finis est (cum enim duas propositiones intellexerit, conclusionem intellexit, & cōposuit) hic aūt ex duabus propōnibus, conclusio quæ fit operatio est.

Cū posuisset cōuenientiā inter intell̄m speculatiuū syllogiçantem, & practicū syllogiçantē, nūc ponit dr̄iam, et uult ꝙ in syll̄o, quo utitur intellectus speculatiuus, finis est scire, & speculari, & nihil aliud, qm̄ ex cōclusione nihil aliud relinquitur nisi scire. In syll̄o ꝟo, quo utitur practicus, finis est, operatio, unde dicit. Sed ibi quidē in syllogismo facto ab intellectu speculatiuo finis est speculatio, scia & ueritas. Cui⁹ cām exponit, & inquit. Cū enim

intellectus speculatiuus duas propositiones intellexerit, conclusionem composuit, & intellexit, & non quærit ultra, & sic finis est ueritas, & scientia, & nihil aliud. Hic autem s. in syllo facto ab intellectu practico cõclusio, quæ fit ex duabus propositionibus, operatio est, & per operationem, non semper executionem intelligit, sed deliberatione ad exequendũ interdum, aliqñ executionem, hæc enim quæritur in tali syllogismo, & non scire.

Vt cum nouerit cuiq; homini incedendum esse, & ipse homo primo quoq; tempore incedit. Item si nulli incedendum sit homini, & ipse homo confestim quiescit, & hoc utrũq; efficit, nisi ab aliquo uel prohibeatur, uel ad aliud cogatur. Commoda res conficienda, ædes commodæ, ædes primo quoque tempore architectatur.

Veluti cum intellexit quod omni homini sit ambulãdum, ipse autem q; sit homo, ambulat confestim. Si autem q; nulli homini nunc ambulãdum sit, ipse autem q; sit homo, statim quiescit. Et hæc ambo operatur, si non aliquid prohibeat, aut cõpellat, esse faciendum, nisi bonum, domus autem bonum, domum facit statim.

Exemplificat, & dicit. Veluti cum intellexit q̃s ꝙ omni homini sit ambulãdum ꝑꝑ cãs notas, & intellexit, quòd ipse sit hõ, his intellectis, ambulat confestim, hoc est primum exẽplũ in syllo affirmatiuo. dat scd͠m in syllo negatiuo & dicit. Si aũt intellexit, ꝙ nulli homini nũc ambulandum sit, & intellexit ꝙ ipse sit hõ, statim quiescit. Addit qd͛ hæc ambo exequitur ac operatur, si nõ aliqd prohibeat, aut copellat esse faciendum, nam subaudi, si intellexit non esse faciendum nisi bonũ, & intellexit ꝙ dom⁹ sit bonum, domum facit statim, nisi prohibeatur. Quo uero ad syllos attinet, animaduerte, ꝙ in his syllis cõclusio nõ est deliberatio, sed executio, qm͞ homo propositiones illas intelligit, mox eius conclusio simul est operatio, & deliberatio. At in consultatione, finis non est operatio, sed deliberatio, ad quam sequitur executio. Ideo exempla hæc, fuerunt astricta ad deliberationem coniunctam cum operatione, uerum utroq; modo syllogismus practicus dicit, sed de hoc infra diligentius.

Integmenti indigeo, id cuius indigeo mihi conficiendum, tunicæ indigeo, tunica conficienda est, ita conclusio, quæ est tunica conficienda, actio, & functio erit. Quinetiam sumpto initio à re, quæ principium operis est, agit, ut si tunica fuerit, necesse est principium antegressum esse, unumq; aliud consequitur, & statim alterum conficitur. Ex his probatum uolumus conclusionem esse notionem,

Tegumento indigeo, uestimentum est tegumentum, uestimento indigeo, quo indigeo est faciendum, uestimento indigeo, uestimentum est faciendum. Et conclusio, quæ est, uestimentum est faciendum, operatio est. Operatur autem à principio, si uestimentum erit, necessie est esse hoc, si hoc, hoc, & hoc est primum à quo operatur statim. Quod igitur operatio sit conclusio, manifestum est.

Dedit exẽpla in syllogismis in quibus finis et cõclusio est deliberatio & operatio simul, hic dat exẽplum in syllogismis, in quibus deliberatio præcedit operationem, & dicit. Tegumẽto indigeo, ut propter frigus, & hyemẽ, uestimentum est tegumentum, ergo uestimento indigeo, hic est syllogismus deliberationis. Deinde tangit syllogismũ, cuius conclusio est deliberatio cõiuncta operationi, & dicit, Quo indigeo faciendum, uestimẽto indigeo, ut fuit cõclusum, ergo uestimentum est faciendum, ubi pʒ, qd͛ conclusio quæ est, uestimentum est faciẽdum, operatio est deliberationi cõiuncta. Modum uero operandi exponit, & uult qd͛ syllogismo practico operans proficiscitur usq; ad illud, quod est principium operationis, uerbi cã, si faciendum est uestimentum, habendum est pannum, si hñdum est pannum, habenda est pecunia, si hñda est pecunia, enumetanda est mercatori, operatio ergo faciendi uestimentum incipit a numeratione pecunie, & hoc dicit, licet obscure, operatur autem qui operatur non ab eo, a quo conclusit esse operandum, sed a principio operationis, quæ est enumeratio pecunię, uerbi causa, si uestimentum erit faciẽdum, necesse est esse hoc. s. hr̃e pannum, si hoc est necesse scilicet habere pannũ, necesse est esse hoc. s. enumerare pecuniam mercatori, & hoc est primum, a quo operans operatur statim, & sic patet aliud esse primum in intentione, & aliud in executione. Primum enim in intentione est facere uestimentum, primum uero in executione est ultimũ in intentione, ut enumerare pecuniam mercatori. Tũc epilogat, & inquit. Quod igitur operatio sit conclusio syllogismi practici manifestum est.

Propositiones; quæ actionem afferunt ex duplici genere cõnectuntur, rei commodæ, & eius, quæ fieri possit.

Propositiones autem factiuæ per duas species fiunt, & per bonum, & per possibile.

Hic dat loca propõnum, quibus utitur practicus, & ut inquit Aristo. primo rhetoricorum magnorum ad Alexandrum, duo sunt loca, quibus syllogiçamus agenda, bonũ est poſe. Nisi enim quòd intendis, sit poſe, non syllogiçamus esse agendum, nec de illo est deliberatio, & si probamus aliquid esse agendum, utimur loco a bono, est. n. primum principiũ in practicis syllis, bona sunt agenda. Quare cum aliquid est bonum, et nobis poſe, id oẽ est agendũ, & hoc prologuium oẽs sylli practici supponunt, & per hoc prologuium propositiones oẽs probantur, quot uo locis, probetur aliquid esse bonum, in ludicris nr̃is rhetoricis diximus. Quærunt hic utrum cõclo syllogismi practici sit operatio, uidetur qd͛ non: qm͞ deliberatio præcedit operationem, sed deliberatio est conclusio alicuius sylli practici, ergo non semper operatio est conclusio syllogismi practici. Aluernus & Candauẽsis uiri peripatetici pariter asserũt qd͛ sylli practici proxima & immediata conclusio non est operatio, sed cognitio operabilis, ut qd͛ uestimentum est faciendum, qm͞ sicut in naturalibus motus & terminus motus sunt eiusdẽ generis, ita in motu rõnis. Sed syllogismus practicus est cognitio quędam, & de genere cognitionis intellectualis, ergo conclusio debet esse de genere cognitionis, & sic est cognitio operabilis. Preterea intells practicus non operatur nisi mediãte appetitu. Appetitus aũt sequitur cognitionẽ, hæc autem nõ est nisi per syllm ad conclusionem, ergo non põt appetitus deliberare, nisi prius sit per syllm conclusa deliberatio, & in hoc habetur cognitio operabilis, unde siqs syllogiçet omni homini est ambulandum. Ipse sum homo, ex his non statim habetur operatio, quę est ambulare, sed cognitio operabilis, ex qua postea mouet appetitus ad huiusmodi operationem, & demum sequitur operatio illa. Possum⁹ ergo dicere, qd͛ operatio non est conclusio immediata & proxima sylli practici. Aristo. autem uolens noĩare principalem & finalẽ conclusionem practici syllogismi, aut operationem esse conclusionem, quoniam illa est finaliter intenta, nam practici licet habeant aliquã cognitionem, illa tamen finaliter est propter opus.

Quæstio an conclo sylli practici sit operatio.

Vt qui disputant, & interrogant, hi enim compertiorẽ omittunt propositionem, alteram uero proponunt, ut cogitatio quæ præest, nihil consideret, ita in rebus, quæ geruntur accidit, ut si commodo sit homini incedere, certe non immoratur in agnoscendo se hominem esse.

Quemadmodum autem interrogantium quidam, sic alteram propositionem, eam quæ est manifesta, intellectus insistens non considerat, ut si ambulare est bonum homini, q; ipse sit hõ, non iam immoratur.

Dixit qd͛ practicus, ut eligat operationem syllogiçat duas

duas propōnes, oe q̄s credat, ꝙ semper hoc faciat, oñdit ꝙ operationem concludit interdum enthymematice una propōne assumpta, altera uerò, quæ mãifesta ē, nō expressa, sed supposita, & dicit. Quemadmodum aūt interrogãtiū gdã, alterã propōnē supponunt, & interrogant a rñdente illã, quę forte posset ab eo negari, sic practic⁹ syllogiçãs opōnē alterã propōnē, v3, eã quę manifesta est, intellectus insistens non considerat, sed alterã tm̄, quæ uidetur cōsideratiōe digna, ut si ambulare sit bonum hoi ꝙ ipse hō sit, nō iam immoratur, quia omnibus p3, ideo illa assumpta. s. ambulare est bonum hoi, mox ambulat, nisi impediatur, quare pro electione non semper utitur practicus utraq; propōne, sed altera tantum.

Quæcūq; igitur alia, nulla ratiocinatione duce, agimus, celeriter agimus, nam postquam actionem, quæ cuius rei gratia notatur, suscepit uel sensu, uel uiso, mente, quãprimum actione, cuius desiderio flagrabat, fungitur, propterea q̄ loco interrogationis, uel notionis munus appetitionis præstatur. Cupiditas mihi dictat ebibendū esse, tum uel sensus, uel uisum, uel mēs subdit hocce potulentū esse, confestim illud hauritur.

Quapropter & quæcūq; alia non ratiocinãtes operamur, celeriter operamur, nam cū operatur aut sensu ad id, cuius gratia, aut phantasia, aut intellectu, quod appetit statim facit. Pro interrogatiōe.n. aut intellectiōe, appetitu fit actio. Potabile mihi concupiscētia dicit, hoc aūt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intellectus mox bibit.

Hic docet qūo bruta opanť, cū nō syllo practico opōnē ɔcludãt. Et primo declarat ꝙ nos aliqn̄ sine practico syllo opamur, loco illius utētes sensu, aut phãtasia, aut intellu, & dicit. Quapp & quęcūq; alia opabilia nō rōcinãtes practico syllo opamur, celeriter opamur, & ꝙ celeriter probat, & inqt. Nã cū id ꝙ appetit, hō nō syllo practico, sed aut sensu, aut phãtasia, aut intello ad id cu⁹ gr̃a est, opať, statī facit, qm̄ sola cognitiōe usus est, & nō rōcinatione, & hoc inqt. Pro interrogatiōe. n. aut intellectione, hoc est loco discursus et interrogatiōis actio fit ab homine appetitu solo dictãte, & nō intellu syllogiçãte. Exēplū affert: & inqt. Potabile mihi cōcupiscētia dicit, & appetit⁹, sitio. n. hoc aūt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intells, mox bibit. Ecce ꝙ fit opatio, & nō præcessit sylls practicus, sed appetit⁹ elegit utēs sensu, aut phãtasia, aut intellectu demonstrãte quod est præsens, esse illud appetibile, ꝙ appetitus concupiscit.

Ita animalia impetum capiunt uel ad motū, uel ad actionē.

Sic igitur ad motū & ad operationē animalia impelluntur,

Ex his ɔcludit modū, q̄ ad motū & ad opōnē mouenť aīalia, et dicit. Sic igiť ad motū et ad opōnē aīalia ipellūtur. Per appetitū. n. desiderãt potabile, p sensu3 aut phãtasiã oñdit hoc eē fontē, & potabile, mox opanť, et hac rōne irrõnabilia dñr, qm̄ opantur sine p̄cedēte discursu.

Et cum appetitio præcipua causa motus sit, eademq; excitetur uel per sensum, uel per uisum, & notionem. & qui agunt, partim cupiditate, aut ira, partim appetitione, aut uoluntate concitantur, accidit, ut alia faciant, alia, agant.

Verum ultima quidem causa existente eius quod est moueri, appetitu. Et hoc facto aut per sensum, aut per phantasiam, & intellectionem, & appetentium operari, hæc quidem per cōcupiscentiam aut irã, hæc aūt per electionem aut uoluntatem, hæc quidem faciunt, hæc aūt operantur.

Hic tãdē oñdit, ꝙ ultima cã mouendi est appetit⁹, aut mot⁹ a rōne, aut mot⁹ a sensu uel phãtasia, & sumit quasi tria, ut inferat quartū, & dicit. Verū ultima qdē cã existente appetitu ei⁹ ꝙ est moueri & opari, ut supponit q̄si p se notū, hæc est prima, dat secūdam, & inquit. Et hoc facto in actu, & moto ac actuato aut p sensum, aut p phãtasiã, & intellectionē demrantē, hoc esse illud appetibile, ꝙ appetit, hæc ē secūda, quę p3, qm̄ dato ꝙ appetit⁹ appetat potabile, nisi sensus sibi demōstret, hoc est potabile, uel phantasia nō bibet aīal. Dat tertiã, & dicit. Et eorū quæ appetūt opari, alia qdē p appetitū sensualē, v3, p concupiscentiã & iram appetūt, alia p uolūtatē & electionē, q̄ sūt appetit⁹ itellectuales, iō aīalia hęc qdē faciūt. s. appetitu sensuali actuato p sensum uel phãtasiã, hæc aūt opanť appetitu intellectuali actuato p intellectum et sylm̄. Quare ultima cã mouēdi est appetitus nō simplr̄, sed ut actuato ab aliqua uirtute cognoscitiua, quæ sibi demōstrat, hoc esse illud appetibile, quod appetit. Hæc de causis, & de modo quo aīalia se mouēt ex illis causis.

Non aliter, quam ea opera, quæ non alieno impulsu, sed sua sponte agitari uisuntur paruo excitato motu, laxis rotis, seque mutuo trudentibus, & quadrigæ, quæ ab auriga agitatæ statim mouent, & rursus in orbem uersantur, quoniã inæqualibus utuntur rotis, minor enim quasi cardo euadit, ut in cylindris fit, ita moueri animalia confirmamus, quippe quæ hisce instrumentis ornentur, & machinationibus instruãtur, hoc est neruorum, ossiumq; natura. quandoquidem ossa tanquam ligna, & ferrum sunt, nerui tanquam rotæ, quibus laxatis, & remissis motus agitur.

Quemadmodum autem automata mouentur, paruo motu facto, cum soluuntur, atque seinuicem pelluntur streblæ. Et currus, quem qui in eo insidet, mouet in rectum, & circulariter mouetur, propterea quod inequales habet rotas. Minor enim quasi centrum fit, sicut in cylindris. sic & animalia mouentur, habent enim instrumenta huiusmodi: & eam, quæ neruorum naturam, & eam, quæ ossium est hæc quidem ut ligna, & ferrum. Nerui autem ut streblæ, quibus solutis, & contractis mouentur.

αὐτόματα. per se facientia. Strebla Torcularæ Vincula Cylindrus

Hacten⁹ de principijs motus egit, nūc uult agere de instrumētis, tam primario, ꝙ alia mouet, q̄ secundarijs, quę ab illo mouenť, pcedit autem per sim̄itudinē ad currū, cū quo quãtū ad unū magis aīal vr̄ cōuenire, & etiã p sim̄itudinē aut ea quæ, dñr p se mota, cū qb⁹ quãtū ad aliã rōnē uidenť etiã magis ɔuenire. Pro intellectu ṽo eorū quæ dicit aīaduerte q̄d Aristo sumit exēplū ab artificialib⁹ quæ mouentur ueluti fecit secūdo de aīa. Artificiale. n. magnã vr̄ hr̄e sim̄itudinē cū aīali, estq; nobis notius. Est aūt artificiale motū duplex, alterū, cui⁹ motor extrinsecus nō cernitur, ut horologiū & id gen⁹, hmōi artificiale, ꝙ a se mouear, græci automaton appellãt, quasi p seipsum faciēs, et motū. Alterū est, cui⁹ motor extrinsecus appet, ut currus, & cætera id genus. Arist. ergo sumit sim̄itudinē ab utroq;, & declarat instrã, qbus aīal moueť, & dicit. Quēadmodū autem automata moueť puo motu facto. s. cū soluuntur streblæ, & cū streblæ se pellunt, ṽba hæc suspēsiua sunt usque ibi. { Sic & aīalia. } Quo tñ ad ṽba attinet, p automata machinas artificiales intelligit, quæ ab seipsis uidentur moueri, cū nō appareat extern⁹ motor, ut horologia, molendini, q̄ sine aqs uēto moueť, & naues, & id gen⁹, oīa hæc automata q̄si per seipsa motū faciētia dñr a græcis, propriæ tñ Arist. horologia intellexit. Per streblas græce latine torcularia uel uincula, qb⁹ parant horologia intelligit, ideo uult q̄d puo motu facto ex solutione streblarū hęc moueť. Hęc est prima cōparatio, ī q̄ aīal vr̄ maxime simile automatis, qm̄ hoc, q̄d sicut ī automatis motor nō paret, ita in aīalibus primus motor non patet. Deinde ponit scd̄am, & cōtinuet suspensio hoc pacto, & sicut curr⁹ quē auriga, qui ī eo insidet mouet in rectū, propterea q̄d inæquales habeat rotas. s. maiores, & minores. Minores quidem, quę sunt ueluti uertices axis curri. Maiores ṽo circa uertiges cōstitutas, est. n. minor rotula, in cui⁹ medio ṽtex est, ueluti cētrū rotulę maioris. Dico minorē rotulam esse

ueluti centrum maioris rotulę, sicut in cylindris, in quibus rotula minor, ut centrum est rotulæ maioris. Et licet cylindrus multipl'r accipi soleat, hic pro horologio accepit. Tunc terminat suspensionē, & complet sililtudinem. q. d. sicut hęc ita se hñt ī instrumētis mot⁹: sic & aīalia mouētur suis instrumentis. Cuius cām exponit, & dicit. Habent enim instrumenta huiusmodi quæ sunt curri, & eam naturam quæ neruorū est, nerui enim similes sunt chordis curri, quibus equus ligatur ligno, & habent eam naturā quæ est ossium, ut sunt ligna & ferrum, cui ligatur equus. Amplius nerui in aīalibus sunt ut strablæ in horologijs, quibus solutis, & contractis mouentur animalia. Quo autem ad comparationem attinet, aīaduerte, ꝙ in aīali sunt omnia similia, quæ curru insunt, ī aīali enim est aliquid, quòd est simile aurigę v₃, anima, & aliquid ꝙ est equo sile, v₃ ꝙ quidem mouet & moueť, ut cor, ꝙ est principale instrumentū cætera mouēs, inquantum ab alio mouetur, & aliquid qđ est simile ligno, v₃, ossa, & aliquid quod est sile chordis, v₃, neruos, nā ut currus moueť tractis & dissolutis chordis, ita aīal neruis. Hęc de cōparationibus.

Verūtamen in operibus quæ sua sponte mouentur, & in quadrigis nulla suboritur alteratio, etiam si in orbem idem uertatur. Cōtra in animali idem tum ampliari, tum diminui, & faciem corporis uariare pōt, partibus ex calore augescentibus, & iterum sese adstringentibus ob frigus, ijsdēq; alterationem contrahentibus.

Verum in automatis, & curribus non est alteratio, quãuis idem circulo mouatur. In animali autē potest idem & maius, & minus fieri, & figuras imitare, augmentatis partibus propter caliditatem, & iterum contractis atque alteratis propter frigiditatem.

Quia accepit quandā conuenientiā inter artificial'r mota, & animalia, nūc assignat dr̄iam, ut colligatur modus quo instr̄a aīalis mouentur a principali instr̄o, & dicit. Verū in automatis et curribus nō est alteratio de nouo facta in instr̄is motus, nec ad calidū nec ad frigidū, ꝗꝫ his idē, & eadē axis circulo moueať. In aīali aūt idē mēbrū pōt fieri maius & minus, & figuras ꝑmutare, augmentatis partibus ꝑꝑ cal'itatē missam ad ipsas, & iterū cōtractis ac alteratis ꝑꝑ frigiditatē, hoc est ꝑꝑ cōtractionē calidi ad locū vñ uenit, per frigiditatem. n. intelligit retractionem calidi. Quo aūt ad dr̄iam hanc aīaduerte, qđ in aīali cū spiritus calidus diffunditur, & dilatatur, mēbrū mouetur extēsione, ut brachium cū uer spūs calidus cōtrahiť, facta frigiditate mēbrum cōtrahitur.

Visa, sensus, & consignatæ in animo notiones commouent, sensus enim cum alterationes quædam sint, confestim inducuntur. Visum, & notio rerum agendarū uim obtinent, etenim species uel caloris, uel frigoris, & rei uel iucūdæ, uel formidabilis mēte ꝑcepta quodāmodo talis agnoscitur, qualis res quæq; est.

Alterant autem phantasiæ, & sensus, & intellectiones. Sensus quidem, nam statim sunt alterationes quædam existētes, phātasia uero & intellectio hñt rerum uirtutē. Aliquo. n. modo species intellecta calidi, aut frigidi, aut iucundi aut tristis, talis quidē existens est, qualis quidem & rerum unaqueq;.

Cū dedisset dr̄iam inter instr̄a quibus mouentur machinę artificiales, & instr̄a, quibus mouentur aīalia, & dixit. Q̃ instr̄a ɋbus aīalia mouentur, extēdunť, & cōtrahunť, alteratione, nā diffusione spirituū & caloris extenduntur, cōtractione ꝟo caloris, cōtrahuntur, & quiescūt. Nunc uult declarare, cām alterationis mēbrorū, & declarare, ex qua cā, mēbra alteranť ad cal'm, & ad fridū, pro cui⁹ deductione, ut mihi vr̄, cōstituit ꝓloquia, quorū primū est, phātasię, sensus, & intellectiones alterāt corꝑa nr̄a, & mēbra aliqñ ad calidū. aliqñ ad fridū, & ad alias qualitates, & hoc proponit, & inquit. Alterāt autē phātasiæ, & sensus, & intellectiones corpora nostra, & mēbra. Et ꝑ phantasias phārasmata, quę actu mouēt sensum phantasticū intelligit, per sensum etiā, spēm rei sensibilis, quę actu mouet sensum, & per intellectionē notionem intelligit, quę actu mouent intel'l'm, ꝓbat supponē, & dicit. Sensus ɋdē, hoc est spēs sensibilis actu mouens sensum, alterat, qm̄ statim spēs sic actu mouētes sensoria alterationes quędā sunt existētes, & iō spēs calidi actu mouēs tactoriū, calefacit, species frigidi, frigefacit, spēs rei dulcis actu mouēs gustatorium, sapit, & sic de alijs, & de hoc parua qō eē vr̄, ut postea dicemus, secūdo hoc idē ꝓbat de intellectiōe, & imaginatiōe, & dicit. Phātasia ꝟo, & intellectio, hoc est phātasma actu mouēs phātasticū sensum, & notio actu mouens intel'l'm hñt rerū, ex ɋb⁹ sunt causatę, uirtutē, ut phātasma calidi uirtutē calidi, phātasma frigidi uirtutē frigidi, & hoc inqt. Aliq. n. mō spēs intellecta cal'i, aut fridi, aut iucūdi, aut tristis, talis quidem est, nō quidē in alterādo intel'l'm, sed ī alterādo nos, qualis ɋdē & rerū unaqueq; est, ex q̃ orit̃. Per quę dat intelligere, ꝙ uirt⁹ cāę aliq mō reseruať in suo effectu, ueluti effect⁹ quodā mō h₃ esse ī sua cā. At cū spēs rei sensibilis, uel intelligibilis effect⁹ sit, & sensibile uel intelligibile sit cā, iō uirtus rei sensibilis uel intelligibilis reseruať in ei⁹ spē, q̄re pōt alťare, sicē ipm sensibile. Ex q̃ p₃ aliqđ nō formal'r cal'm posse calefaceř, ut spēs calidi, quatenus ꝟtutē seruat suæ cāę. Est tñ dr̄ia inter spēs intellectuales, & phātasticas, siue sensuales, qm̄ spēs intellectuales nō alterāt ꝑ se, sed quaten⁹ nō pñr actu intellectū ī eē, nisi phātasmata illi corrñdētia actu moueāt phātasticū sensoriū, & sic ꝑ accidēs alterant. An species uiuerent.

Idcirco notione solum affecti tum horrore, tū metu perculsi uidemur, atq; hæc oīa ꝑturbatiōes, alteratiōesq; haberi debēt.

Quapropter & tremunt, et timent intelligentes solum, hæc autē omnia paßiones & alterationes sunt.

Quod dixerat, ꝓbat ꝑ experiētia, nam aliqui nihil timorosi uidentes, sed solū timorosi ɋcꝗ phātasiantes, aut intelligētes, tremūt, & timent, mō timere, & tremere, & oīa id gen⁹ passiōes, & alterationes sr̄, hęc aūt nō fierent, nisi spēs uirtutē eā hr̄ent, cui⁹ sunt spēs. Spēs enim & phātasma rei timorosę, timorem efficit in nobis, & phātasma, rei non timorosæ, in nobis audaciam facit.

Partium corporis, quæ per alterationem uariãtur, aliæ augescunt, aliæ decrescunt.

Alteratis autem in corpore, hæc quidem maiora, hæc autem minora fiunt.

Hoc est scđm ꝓloquiū, qđ supponit, et dicit. Alťatis āt in corꝑe nr̄o mēbris ꝑ spēs, & phātasmata, hęc ɋdē maiora fiūt, hoc ē extēdunť, utpote, ī ɋb⁹ diffundiť calidum, & spūs, hęc autē minora fiunt & cōtrahuntur, a ɋb⁹ calidū ad cor retrahiť, & ī quibus ꝑ retractionē calidi frigiditas remanet. Per quę dat Aristo. intelligere mēbra alterari ad calidum uel frigidum a speciebus & phantasmatibus per uiam sequele ac concomitantiæ. Nam cum pro phātasma imaginamur nobis esse mouēdū, cor mittit spūs & calorē ad mēbra motus, & sic extenduntur ad motum, cum uero imaginamur nobis esse quiescendum, cor retrahit calidu₃ a mēbris, & depauperatis calore, & spiritu, quiescūt, ergo phātasię & sensus nō mō alterāt per uiā causæ, efficiendo cal'm, uel frigidum, sed per uiā cōcomitātiæ. Est. n. cor naturaliter ordinatum, & cōcomitans motū imaginationis, mouetur enim ad agēdum cor naturaliter illud, quod præparat ad motum sensitiuū & phātasticū, ut postea Aristo. declarabit, qm̄ cor & mēbra naturaliter sunt ut mota & passiua, aīa sentiēs uel imaginans naturaliter, ut actiua, et sic pro necessitate operationis sit cor ministrat naturaliter spiritus & calorē ad locum uel ad membrum, quod est illius operationis instr̄m. Hic est secundus modus, quo aīa alterat mēbra, prim⁹ quidem, ut uirtutem gerit suę causæ, secundus uero, ut perfectio cordis ordinati ad administrādum pro necessitate oꝑationis. Alius modus ꝑ quē alterāt species.

Nec uero

Nec uero dubium est, quin parua admodum initio facta mutatione, in corpe multiplices è lõginquo uarietates suboriãtur, ut cum per themonem paululum tralatum longe diuersa proræ positio uisitur.

Quod autem parua mutatio facta in principio magnas & multas faciat differentias deinceps. non immanifestum, ut gubernaculo secundum prauum quid transposito, magna proræ fit transpositio.

Hic põt cõstitui tertiũ ꝓloquiũ, ex q̃ uult hr̃e, qũo alterant mẽbra & corpus ex imaginatiõe & sensu, & uult ꝙ tertio mõ fieri põt alteratio ab imaginatiõe & sensu, inq̃eũ accidit ꝑ illas fieri mutationẽ in principio, ꝙ est cor, nã cũ q̃s tristat, cor patit̃, & sic mouet̃ sanguis ad cor, & mẽbra depauꝑata sanguine frigescũt, si cõcipim⁹ gaudiũ & letitiã, sic cor gaudẽs spũs, & calorẽ diffundit ad exteriora, & remanet frigidum, & exteriora calida, ergo terti⁹ modus est inquantũ ex imaginatione & sensu accidit fieri ĩmutationẽ aliq̃ licet paruã in principio. s. corde, & dicit. Q̃ aũt ꝑua mutatio facta ĩ pricipio magnas & multas faciat differẽtias deinceps in cõsequẽtib⁹, nõ ĩmanifestum, ut gubernaculo nauis est themone parũ transposito magna trãsmutatio fit in tota naui & in prora, & hoc nõ ob aliud nisi q̃a themo est principiũ motus nauis.

Idem quoq; efficitur uel per calorẽ, uel per frigus, uel ꝑ rem eiusdem generis aliam, nam quoties in cor alteratio inducitur (etiã si in exigua eiusdẽ uisceris parte, quæ sensu minus pateat alteratio excitetur) toties multiplices corpis facies annotãtur è rubore, pallore, horrore, tremore, et rebus eiusmodi cõtrarijs.

Adbuc aũt secundum calitatẽ aut frigiditatẽ aut secũdũ aliã talem paßionem. Cum. n. fit alteratio circa cor, & in ipso secundum magnitudinẽ, hæc in sensibili corporis ꝑte magnam facit differentiam in ruboribus, & palloribus, & tremoribus, & timoribus, & in borum contrarijs.

Cũ ꝓbauit ꝓloquiũ signo sumpto a themone nauis, et ĩ motu locali, hoc idẽ ꝓbat nũc obseruatione & expẽtia sumpta a re ipsa, & dicit. Adhuc aũt modica facta alteratione in corde, ẜm caliditatẽ, aut friditatẽ, aut ẜcd̃m aliã talẽ passionẽ, ex re ipsa pꝫ, ꝙ magna fit mutatio ĩ exteriorib⁹, cui⁹ expõnẽ inq̃t. Cũ. n. fit alteratio circa cor, & in ipso corde ẜcd̃m aliq̃ magnitudinẽ notabilr̃ apparẽs, hæc alteratio ĩ sensibili & exteriori ꝑte corpis magnã facit differẽtiã ĩ ruboribus, et pallorib⁹, & tremorib⁹, & timorib⁹, & in horũ cõtrarijs, & nõ ob aliud est istud, nisi q̃m cor est pricipiũ cui⁹ alt̃atio dilatat̃ ualde ĩ pricipiatis. Per quę dat ĩtelligerẽ tertiũ modũ, q̃ sensus et imaginatiões alt̃ant nos, hoc. n. faciũt q̃ten⁹ nob̃ imaginãtib⁹ aut sentiẽtib⁹, cor patit̃, & alterat̃, ꝑ cui⁹ alterationẽ fit alteratio ĩ exterioribus mẽbris, quę pẽdẽt a corde ut Aristo. declarauit.

Tertio modus q̃ imaginatio & sensus alterãt nos.

Ergo initium motionis, quẽadmodũ præcepimus, res cõsectãda, & declinãda est, in ijs tñ, q̃ geri, administrariq; poßint. Calor aũt, et frigus necessario earũ notionẽ, atq; uisum cõsectãtur, q̃a res tristifica euitari, iucũda affectari solet. Verũtñ tenuibus in rebus id ualde obscurũ est, tristificæ. n. iucũdæq; res fere oẽs cũ frigore, aut calore occurrũt, q̃ q̃dẽ ex aĩorũ nostrorum ꝑturbationibus colligitur. Et. n. audacia, pauor, cõcubitus, & alij in corpe suboriẽtes motus tristifici, iucũdiue sunt partim in certis mẽbris, partim in toto corpe, idq; cũ calore, aut frigore.

Adbuc aũt principiũ motus ut dictum est, est persequibile et fugibile. Sed borum intellectionem atq; phantasiã caliditas, & frigiditas sequuntur. Tristabile enim fugibile, iucundum persequibile est. Sed licet ualde lateat circa parua hoc accidere, tamẽ sunt tristabilia & iucunda omnia fere cũ frigiditate aliqua atque caliditate. Hoc aũt palam ex paßionibus, audaciæ enim & timores & uenerij motus, atq; cætera corporea tristabilia, & iucunda, hæc quidem secundum partem cum caliditate & frigiditate sunt, hæc autem secundum totum corpus.

Tertio idẽ ꝓbat ex ꝑte obiectorũ, & dicit. Adhuc aũt principiũ mot⁹, ut dcm̃ est, est ꝑseq̃bile & fugibile, ꝑseq̃bile q̃dẽ assequẽdi, fugibile aũt fugiẽdi. Sed horũ intellectionẽ atq; phãtasiã calitas, & friditas sequunt̃, ergo species, & phãtasiæ sunt principia alterationis. Q̃ aũt intellectio & phãtasia ꝑseq̃biliũ & fugibiliũ calefaciãt, & infrigidẽt, ꝓbat, q̃m, ut inquit, fugibile est tristabile, ꝑseq̃bile est iucũdũ, mõ licet lateat circa ꝑua tristabilia et ꝑua iucũda hoc accidere, tñ oĩa tristabilia, & iucũda fere cũ frigiditate aliqua, atq; calitate sunt & dixit fere ꝑꝑ iucũda & tristia intellectualia, quę nõ nisi ꝑ accñs alterant, & hoc ꝓbat ex passionibus, quas inferũt, & dicit. Hoc autẽ palã ex passionibus, quas inferũt, audaciæ. n. & timores, & mot⁹ siue passiones uenereę, atq; cætera corꝑea tristabilia, & iucũda, hęc q̃dẽ ẜcd̃m ꝑtẽ corpis cũ caliditate & frigiditate sunt, hæc aũt secundũ totum corpus. Cũ. n. tristabile sub ratione tristabilis appręhẽdit̃, si arduũ sit, ilico tot⁹ spũs frigescit, & totũ fere corp⁹ ad frigidũ alterat̃, si aũt nõ ita arduũ, ꝓ ꝑte idẽ efficit, iterũ cũ iucũdũ appræhẽdit̃ sub rõne iucũdi, mox spũs exardescit, & alterat̃ corp⁹ ad calidũ, totũ q̃dẽ, si magnũ, ẜm ꝑtẽ ṽo, si ꝑuũ sit.

At memoria, & spẽs ex usu eiusmodi motuum, quasi spectorũ nũc magis, nunc minus causæ eorum ipsorum sunt.

Præterea memoriæ, & spes, buiusmodi idolis utentes, aliq̃n quidẽ minus, aliq̃n autem magis causa borum sunt.

Quarto idem probat, ex eo q̃a memoriæ & spes causa sunt calidi & frigidi, inquantum utuntur atq; cõiungunt̃ idolis, & spẽbus delectabilium ac tristabiliũ, ergo a fortiori spẽs ipsæ tristabiliũ & delectabilium causa erũt calefaciẽdi & infrigidãdi, non quidem ęqualiter, sed aliquando magis, aliquando minus, unde dicit. Præterea memorię preteritorũ, et spẽs fututorũ utẽtes hmõi idolis. s. tristabilium, uel delectabilium, quę aut pręterierũt, aut futura sunt, aliq̃n minus, aliq̃n magis horũ cã sũt. s. calefaciẽdi & frigefaciẽdi corpus. Quo q̃dẽ ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ memoria, ut libro de memoria dcm̃ est, certa acceptio est ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, ideo memoria uirtutẽ hꝫ ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, est. n. illi⁹ spẽs, sed spẽs calidi, ut dictum est uirtutẽ hꝫ calefaciendi, & alterandi corp⁹, ergo memoria quatenus illa specie utitur, aut illi coniungitur; eãdem uirtutem habebit. Spes ṽo, ut Aristo. describit secundo rhetoricorum, est expectatio magni boni futuri, & hoc non est nisi cũ appręhensione illius, & ita cũ delectatione, diximus autẽ delectationẽ esse cum caliditate, quare spes inquantũ coniungit̃ spẽb⁹ delectabiliũ, alterat corpus ad calidũ. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit aliq̃n magis aliq̃n minus, primo ex parte passi, nã aliqui sunt magis, aliqui minus dispositi ad calidũ uel frigidũ. Melãcholici q̃dem ad tristitiam & ad frigidum magis dispositi sunt, sanguinei ad lætitiam & gaudium, secũdo ex ꝑte spẽi, q̃m fortius in uno q̃̃ in altero imprimitur spẽs, ob istas causas aliq̃ magis, aliqui minus alterantur.

Memoria & spes alterant.

Ratio igitur exigit, ut tam interiores partes formentur, quam partium instrumentariarum initia commutentur ex concretis mollia, & soluta, ex mollibus & solutis cõcreta, & mollia uicißim, & dura.

Quare rationabiliter iam condita sunt quæ intus, & quæ circa principia organicarum partium, permutantia ex condensatis, bumida, ex bumidis condensata, & mollia & dura ex inuicem.

His suppositionibus stãtib⁹, ꝯcludit primo dispõnẽ ꝑtiũ corꝑis aĩalis esse optime a natura institutam, & dicit. Quare rationabiliter iam a natura cõdita sunt quæ intus, ut cerebrum & cor, & cætera uiscera, ut alterum alterum iuuet & contemperet, & seruiat, & etiam optime condita sunt & quę circa principia organicarum partium, ut sunt

iuncturę, & nerui, & chorde, & musculi, & lacerti, & cætere seruientium ad motũ, sunt dico optime cõstituta a natura, ut permutare se possint, ex cõdensatis & frigidis, ad humida & calia. Cerebrũ.n. refrigerat cor, & humectat, ex humidis & calidis condensata & frigida, cor.n. calefacit cerebrũ, & ut poslint fieri & mollia, hoc est extensa, & dura, hoc est contracta ex inuicem, ad hoc enim iũcturæ sunt ordinatæ cum ligamentis, & neruis. Quo aũt ad dispositionẽ corporis aĩalis attinet, aĩaduerte in corpore aĩalis esse duplicẽ aptitudinem naturalem, altera quę pẽdet ex mẽbris principalibus, quæ ita sunt ordinata, ut possint calefacere, frigefacere, humectare, & exiccare pro necessitate operandi. Cor.n. ita est optime ordinatum, ut si fuerit necessarium actioni aut operationi, quã intẽdit aĩa, calefacere mẽbra, mox spũs mittit ad calefaciendum. Si autem fuerit necessarium operationi, quã intendit aĩa, frigefacere, mox retrahendo calorem & spũs, infrigidat ipsum, etiam cerebrum. Mẽbra ꝟo exteriora, & a corde elõgata ita a natura ordinata sunt, ut mox ꝓ necessitate operationis, q̃ intendit aĩa alterationem a mẽbris principalibꝰ suscipiant ad calidum, & ad frigidũ. Meruerũt aũt membra principalia, & mẽbra minus principalia hanc naturalem dispositionem ac aptitudinem, ut essent aię perfectibilia, & instr̃a, nec alia ratio est, nisi q̃a sunt ab aĩa apta perfici, & operibus illius apta fiunt, & aĩa apta perficere, & uti illis, ut instrumentis ad suas oꝑationes. Hęc de dispositionibus, & aptitudinibus.

In corpore animalis duplex aptitudo.

Quæ cum ita commutentur, & uis quoq; agendi, & patiendi ea natura prædita sit, quam sæpe indicauimus, cum accidit aliud patibile, aliud agens esse, & nihil ex ijs desideretur, quæ ad formam, et quid res sit pertineant, primo quoq; tẽpore aliud agit, aliud patitur.

His autem accidentibus in hunc modum, & adhuc paßiuo & actiuo talem naturam habentibus, qualem cõpluribus locis diximus, cum opus fuerit, ut sit hoc quidem actiuum, hoc autẽ paßiuum, nihilq; deficiat eorum, quæ in utriusq; ratione sunt, confestim hoc quidẽ facit, hoc aũt patitur.

Cũ conclusit ex ꝑte ꝑtiũ deseruiẽtium oꝑõnibꝰ aię naturalẽ duplicẽ aptitudinẽ, alteram in mẽbris, q̃ sunt instr̃a motꝰ, in recipiendo alterationẽ a principalibus, pro necessitate oꝑationis, quã intendit aĩa, alterã in mẽbris principalibꝰ, in alterãdo illa mẽbra pro necessitate oꝑõnis q̃ aĩa intẽdit, nũc dat modũ quo aĩal moueať, & corpe, & mẽbris utať, & dicit. His aũt dispõnibus naturalibꝰ accñtibꝰ in mẽbris in hunc modũ, quẽ diximus & adhuc passiuo & actiuo talẽ naturã hñtibꝰ qualẽ cõpluribus locis diximꝰ, in q̃bꝰ diximꝰ, ꝙ talẽ hñt naturã, ut illud agat, & hoc patiať, nec ob aliud, nisi ex natura, qua alterũ alterius est perfectio, cũ opus fuerit, ut hoc q̃dẽ sit actiuũ & agat.s. aĩa, hoc aũt passiuũ & patiať.s. corpꝰ, & nihil deficit eorũ, quæ necessaria sunt in rõne, qua alterũ est actiuũ, alterũ passiuũ, ita ut ex ꝑte aię nõ deficiat intẽtio, ex ꝑte corporis nõ deficiat ꝑticula, uel nõ sit impeditũ, ꝯfestim hoc q̃dẽ facit, s. aĩa, hoc aũe patiť, s. corpꝰ, & sic seq̃ť motꝰ, cũ enim aĩa motũ intẽdit, mox cor mittit calorẽ & spiritum ad mẽbra motꝰ, & illa ꝯfestim sese extẽdẽtia mouẽtur, cũ intẽdit q̃rẽ, mox cor retrahit calorẽ & spm̃, & quiescũt.

Ob eãq; rem simul, ut ita dixerim, homo intelligit incedendũ eẽ, & incedit, nisi forte aliud impedimẽto sit. Instrumẽtariæ q̃dẽ ꝑtes cõgrue affectiões præparãt, appetitio affectiões, appetitionẽ uisum, hoc aũt uel ex sensu, uel ex notione efficitur, sicq; & celeriter ipsa res euenit, quoniã principiũ agendi, & patiendi inter ea refertur, quæ mutuam habeant naturam.

Quapropter simul, ut ita dicam, intelligit, q̃ ambulandum sit, & ambulat, nisi alterũ quid impediat. Organicas enim partes paßiones decenter parant, appetitus autem paßiones, appetitum autem phantasia, hæc aũt fit, aut per intellectum, aut per sensum. Simul autem & cito, quia factiuum & paßiuum adinuicem sunt secundum naturam.

Cũ cõclusit mndũ q̃ aĩa mouet corpus, cõcludit ordinem, q̃ corpus ad motum proficiť, & dicit. Quapp̱ simul, ut ita dicã aĩal intelligit, ꝙ ambulãdum sit, & ambulat, et dixit, ut ita dicã, qm̃ nõ semp̱ cũ intelligit esse mouendũ mouet, nisi ĩtellectionẽ illã sequať uolũtas, uel dixit sil' ut ita dicã, qm̃ reuera prius intelligit ꝙ̃ moueať, sed dr̃ illa fieri simul, qm̃ nõ mediat tẽpus, si uolũtas adsit, quin moueať, nisi alterum q̃d impediat. Cãm affert & exponit ordinem in partibus ad executionẽ motꝰ, & dicit. Organicas.n. partes passiões quę sunt in aĩa decẽter parãt ad calidum & ad frigidũ pro necessitate operandi, ut dcm̃ est, corde mandante, & retrahẽte spiritũ & calorẽ, uel de per se passiones alterãt mẽbra ad calidũ & frigidum pro necessitate agẽdi, ut dictum est. Diximus enim ꝙ passiones alterã, q̃a passiones talium, & quia ad ipsas sequiť alteratio in principio, per ꝙ alteranť cætera quæ ab illo principio sunt. Sic igitur passiones alterant mẽbra motꝰ, & parãt illa alterationibus ad calidũ & ad frigidũ pro necessitate, dixit decẽter. Qm̃ ita tenet ut nihil desit pro dispositione. Appetitus ꝟo parat passiones, ex ipso.n. sequuntur passiones in nobis, ut patet. Appetitũ autẽ parat phantasia, quæ ostendit illi hoc esse, ꝙ quęrit, & optat, phãtasia autẽ hæc fit, & præparatur per sensum, e qua exteriꝰ mouetur, aut ꝑ intellectum syllogiçãtem, ergo hoc ordine fit motus. Exponit autem cur simul & cito quasi in nõ perspecto tp̱e hæc fiant, & dicit. Simul aũt & cito hæc omnia fiunt, ut in feris, & uelocibus leporibus, qm̃ aĩa & corpꝰ passiuũ & factiuũ adinuicem sunt ẜm naturã. Ex his q̃ hic Aristo. dixit, patere põt, qđ passiones nr̃ę, quę in aĩa nr̃a sunt, parãt instr̃a motꝰ alterãdo illa ad calidũ ut extẽdanť, & ad frigidũ, ut cõtrahanť, dupl'r tũ ꝑ se, ut sunt effectꝰ eorũ, q̃ tales alterationes faciunt, tũ faciẽdo alterationẽ in corde qđ est principiũ ex q̃ alia alterari possunt. Q̃ aũt passiões ꝑ se alterare possint mẽbra nr̃a, Auicẽna cõfirmať, q̃ uoluit, qđ nõ mõ aĩa nr̃a affecta fortibꝰ passionibꝰ possit alterare propria mẽbra, q̃bꝰ intẽdit uti ad suas oꝑõnes, sed corp̱a aliena, ut sexto nãliũ exposuit potissimum si aĩa fuerit cœlesti uirtute bñ cõstituta, narrat enim hãc aĩaȝ posse nutu oĩa euertere, uerũ de his alibi. Sc'do pȝ, qđ ordo q̃ aĩa mouet corpꝰ nr̃ȝ est, ut passiões, in ipsa factę parẽt mẽbra motꝰ ad calm̃, ut extẽdanť, ad frigidũ, ut retrahanť, uel q̃escãt, passiones ꝟo, in aĩa inducũtur ab appetitu, appetitꝰ inducit a phantasia, quę illi oñdit, hoc esse qđ appetit. Phantasia uero inducitur in brutis a sensu, in hoibꝰ a sensu, & ab intellectu rõcinãte, ergo hoc pacto motus ex aĩa in corpꝰ fit, & hoc ordine, nã primo sensus uel intellectꝰ mouet phãtasiã, phãtasia mota mouet appetitũ, appetitus motꝰ, alterat aĩam ad passiones, aĩa alterata ad passiones, alterat mẽbra & sic mox motꝰ fit.

An passiones possint alterare corpus.

Ordo in motu.

Princeps animalium motor necessario in aliquo initio situs esse debet.

Mouẽs aũt aĩal & primũ, necesse est eẽ in aliquo prĩcipio.

His declaratis de motu, & ordine, & mõ q̃ aĩa mouet aĩalis corpꝰ, hic uult inuestigare q̃d est inter mẽbra aĩalis corporis primũ, & principale instr̃m, & sumit quędã q̃si prologuia, ut ex illis inferat qđ quærit, & primũ qđ assumit, est: qđ illud qđ est primum mouens animal, debet esse in aliquo principio, & per principium intelligit aliquã partem principalẽ, quæ sit principium alicuius uel aliquarum operationum. Hęc est prima suppositio.

Quinetiam exposuimus copulam ipsam alterius partis initium esse, alterius exitum.

Iunctura uero, q̃ sit huius quidem principium huius autem finis, dictum est.

Secunda suppositio, est, iunctura, est principium & finis, principium quidem partis quæ mouetur, & finis partis mouẽtis,

tis mouentis, ut dictum est, & hoc dicit. Iunctura ṽo, qđ sit huius quidem principium .s. partis motę, huius aũt finis .s. partis mouentis, dictũ est. Hæc secũda suppõ.

Propterea efficitur, ut natura eiusmodi copula modo tãquã re singulari, modo tanquam duplici utatur, cum enim ex uno loco in alium motus agitur, necesßitas cogit, ut extrema altera nota quiescat, altera moueatur; quandoquidem pauloante probauimus id, q motum parit, in re quiescente se sustinere.

Quapropter & est quidem ut uno, est autem ut duobus naturam uti ipsa: cum enim moueatur hinc, necesse est hoc quidem extremorum signorum quiescere, hoc autẽ moueri. Quod enim id, quod quiescit, oporteat id esse, cui firmetur id, quod moueatur, dictum est prius.

Qua iunctura est principium & finis, Aristo. uerificat, q aĩa ea utatur aliquando, ut uno, aliquando, ut duobus, & dicit. Quapropter subaudi quia iunctura est principiũ & finis, ideo & est quidem naturam ea uti, ut uno, est autem, ut ea utatur, ut duobus, & exponit qñ ea utit, ut duobus, & quando, ut uno, & dicit. Cũ .n. altera pars moueat hinc, hoc est ex altera parte. ṽ.g. brachiũ ex humero, necesse est extremorum signorum, id est extremarum partiũ, quæ iunctura ligantur, hanc quidem quiescere .s. humerũ, qui mouet, hanc moueri .s. brachium. Cuius cãm affert, & inquit Quod enim id quod quiescit .s. humerum oporteat id esse, cui firmetur id, quod mouetur .s. brachium, dictum est prius, quare iunctura, cum altera pars mouetur, altera quiescit, ea natura utitur, ut duobus, cum totum & omnes partes simul mouenť ea natura utitur, ut una. Hæc superius sunt exposita.

Itaq; extrema brachij pars mouetur, & non mouet, cum tamen gibberis inflexũ pars, hoc est manus moueatur, quæ sane cum toto brachio agitatur.

Mouetur igitur & non mouet extremum brachij, eius autẽ quæ est in cubito, iuncturæ, hoc quidem mouetur in ipso toto moto, hoc autem mouet.

Secundo concludit, drĩam inter iuncturam & ultimũ motum, & dicit. Mouetur igitur & non mouet extremũ brachij, quod est in his, quæ mouentur, ultimum ueluti ultima particula digiti ita mouetur q nullam aliã aĩalis partem moueat, at eius iuncturę, quæ est in cubito ligans ultimã ptẽ cũ prima, hoc quidem mouet in ipso toto moto, hoc est cũ tota ultima pars mouetur, hoc aũt mouet, pars enim quæ se tenet cum parte mota, mouetur pars autem, quæ se tenet cum parte mouente, mouet. Et sic patet drĩa inter iuncturã & partẽ motã ultimo.

Atq; etiam necessario aliquid constituendum est, quod facultate quidem singulare signum habeatur, sed actu duplex, idcirco si animal brachium esset, in gibbere profecto mouentis animæ originem locandam existimaremus.

Necesse autem aliquid esse & immobile, quod quidem dicimus et potẽtia quidem unum esse signum, actu autem fieri duo, ut si aĩal eẽt brachiũ, hic alicubi aĩæ mouẽs principiũ esset.

Tertia suppositio, in toto animali moto necesse est aliquid esse, & immobile, quod quidem dicimus potentia et subto unũ signũ eẽ, actu ṽo & rõne, esse plura signa, fierique duo i q pricipiũ q est ipsa aĩa resideat, ut cor. Cor .n. immobile exñs, qteo⁹ nõ mouet motib⁹ ptiũ, q ab ipso mouenť, potẽtia & subto, est unũ signũ, & in quãtũ est unũ, aĩal moueri põt uno motu totali de loco ad locũ, actu ṽo et rõne fit duo, qm cũ aĩalis altera ps mouet, altera qescit cor respectu ptis qescẽtis dř qescere, respectu ptis motæ dř moueri, & sic subdit rõnẽ duorũ, & hoc exponit p exẽplũ dcm̃ de brachio, & inqt. Ut si aĩal eẽt brachiũ, hic .s. i brachio esset principiũ aię, & nõ i oĩ pte, sed alicubi, hoc est in iunctura, et hoc, qa ẽ una subto, plures rõne, et actu. Eodem modo oportet existimare animam in aĩali esse in ea parte, quę põt subto esse una rõne, & actu plures. Quare tertia suppositio sit, q in aĩali moto est aliqd immobile, quod est unum subiecto, & plura ratiõe, ueluti i brachio, in quo oportet animam esse.

Et certe ut brachium ad gibberem se habet, ita cõtingit inanima quædam, quorum de genere est bacillum, se ad manum habere, ut si bacillum moueat, perspicuum sit animam in neutro extremo consistere, neq; in extrema rei motæ parte, hoc est manu, neq; in altero principio, hoc est bacillo.

Quoniam autem contingit & ad manum aliquod inanimatorum sic se habere, ut si moueat baculũ manus, manifestũ, quoniam in extremorũ neutro anima inerit, neq; in extremo eius, quod mouetur, neq; in altero principio.

Hic põt cstitui q̃rta suppõ, & est, qđ aĩa nõ resideat in iũctura, q̃ sic ponit, & pbat a quodã siĺi, & dicit. Qm̃ aũt cõtigit, & ad manũ aliqđ inaĩatorũ ita se hře, ut se habet brachiũ ad armũ; ut si man⁹ moueat baculũ, nã bacul⁹ se hʒ; ut brachiũ, & man⁹ ut arm⁹, manifestũ, ut inqt, est qm̃ in extremorum neutro anima inerit, neq; in extremo eius, qđ mouetur .s. baculi, neq; in altero pricipio .s. in extremo manus, ut tanquã per se notum relinquit.

Hoc .n. præ manu tũ summã, tũ infimã obtinet partẽ, ut hac saltẽ cã, nisi principium animæ mouens in bacillo condatur, neque in manu fuerit, nã summa ipsius manus ps ita ad brachiale comparatur, ut hæc pars ad gibberem.

Etenim lignum hẽt & principiũ & finẽ ad manum. Quare pp hoc, si non in baculo principiũ mouẽs, q est ab anima, inest, neq; in manu. Similiter .n. se habet & extremum manus ad iuncturam, & hæc pars ad cubitum. Carpos Iunctura

Accepit siĺitudinẽ, & dixit, qđ ita se hře põt aliquod inaĩatorũ ad manũ, ut se hẽt manus ad cubitũ, hãc similitudinẽ pbat, & deinde cõcludit suppõnẽ, & dicit. Et .n. lignũ, hoc est baculus, hẽt et principiũ & finẽ ad manum ergo eodẽ modo se hẽt, ut manus ad cubitum, & sic bona fuit similitudo: uerificata similitudine concludit, suppõnẽ iterũ, & dicit. Quare pp hãc siĺitudinẽ, si nõ est in baculo principiũ & uirtus motiua, q̃ est ab aĩa: neq; in manu erit. cui⁹ rõnẽ repetit, & inqt. Siĺr .n. se hẽt ad extremũ manus ad iũcturã: qua cõiũgiť baculo, et hęc pars .s. man⁹ ad cubitũ. Quo uero ad uerba attinet, iũctura grece ẽ carpos, latine tñm fructus, tum iũctura manus, uerũ hic pro amplexu quo manus baculum tenet, accepit. Iunctura Carpos

Propterea q nihil differunt ptes, quæ coaluerint ab ijs, quæ nõ eiusmodi sunt, quippe cum ipsum bacillum ut ps separabilis euadit. Itaq; necesse est illius sedẽ nulla origine cõtineri, quæ alterius sit finis, neq; si aliud cũ eo magis cõtinẽs sit, ut principiũ extremæ bacili ptis in manu huius in brachiale. Quod si in manu id non sit, nimirum in parte habebitur superiore, atq; etiam gibbere quiescente tota inferior pars, q̃ tñ cõtinẽs sit, mouetur.

Differũt aũt nihil quæ adnata sunt, ab his, quæ nõ sunt adnata. Fit .n. ut auferibilis pars, baculus. Necesse ergo in nullo esse principio, q sit alterius finis, neq; si quid magis extra esset, ut extremi baculi, in manu principiũ esset, neq; huius iũctura. Si, n. neq; in manu, quia superius adhuc principium est, neque hic. Adhuc enim cubito manente, mouetur totum continuum, q est deorsum.

Remouet dubiũ, qm̃ posset dici, q non est simile de baculo ad manũ, & de manu ad cubitum, qm̃ manus est adnata cubito, nõ sic bacul⁹ manui, unde dicit. Differũt aũt nihil, q̃ adnata sũt, ab his, quę nõ adnata, quãtũ ad hoc q est nõ esse subtũ ṽtutis motiuę, qm̃ siue adnata ps sit, siue auferibilis, nullo mõ extremũ ei⁹, põt eẽ subm uirtutis motiuę. Præterea bacul⁹ fit, ut pars auferibilis, ueluti manus auferibilis est a brachio. Ideo cõcludit suppõnẽ, & dicit.

Necesse ergo in nullo esse principio uirtutem ipsam motiuam, qđ sit alterius finis. Dices fortasse, ꝙ uirtus motiua est in cubito, qm̃ est magis intra quã sit manus, obijcit cõtra, & dicit. Quod neq; est dicendum qđ huius principiũ sit in iunctura.s.cubito, quia aliquid extremi baculi est magis extra, & hoc inquit. Neque, hoc est, sicut neq; in manu principium motiuum esset, si quid ut extremi baculi, magis extra esset, quam sit brachium ipsi cubito, sic neque principium motus huius.s.brachij est in iunctura cubiti. Huius rei cãm affert & dicit. Si.n.neq; in manu est, qm̃ adhuc ẽ principiũ & pars superior ad illam, neq; hic scilicet in cubito erit uirtus motiua, qm̃ cubitum hʒ partẽ adhuc superiorem. Et quia quis posset dicere cubitũ non esset principium brachij, qa nõ habet uirtutem motiuam in se, obijcit, & dicit. Adhuc.n.cubito manente, mouet̃ totum continuum qđ est deorsum, ergo licet in cubito non sit uirtus motiua primo, est tamen mouens uirtute primi mẽbri, & sic põt esse mouens, licet in cubito nõ sit primo, & per se, ac principaliter motiua uirtus. Ex his patet, ꝙ uirtus motiua principaliter nec est in iunctura, neq; in partibus per iuncturam ligatis.

Sed cum similiter cor ad membra tam dextra, quã sinistra se habeat, & per partes, contraria membra ita agantur, ut neq; ex perpetua quiete sinistræ partis dextra moueatur, neq; e contrario fiat, cum exordium à superiore ambarum partium loco semper ducatur, necesse est medio pectoris, hoc est cordi ipsam animæ mouentis originem reddi, quandoquidem amborum extremorum medium est ultimum.

Quoniam autem similiter se habet à sinistris & à dextris, & contraria simul mouentur, ut non sit inquiescendo dextrũ, moueri sinistrum neq; in eo q est quiescendum hoc, illud, semper autem in superiori ad ambo, est principium, necesse est in medio esse principium animæ mouẽtis. Amborum enim extremorum medium ultimum est.

Cum probauit ꝙ uirtus motiua aĩę principalr̃ nõ sit in iunctura, nũc uult ꝯcludere ꝙ uirtus motiua sit in medio, & potest hic qđ dicit, esse quinta suppõ, & procedit enthymematice, assumptis tribus in añte. Primum ꝙ motiua aĩę uirtus similiter & ęqualr̃ est a sinistris, & a dextris, non enim ut supponit appropinquat magis dextris quam sinistris. Secundum, dextrũ & sinistrum, quę ꝯtraria sunt secundum situm, aliqñ simul mouentũr, & aliqñ subaudi simul quiescunt, dico simul quiescũt, ut non sit in quiescẽdo dextrum & moueri sinistrũ, neq; econtrario sit in quiescendo hoc.s.sinistrum & moueri hoc.s.dextrum. Tertiũ est qđ pricipium debet esse in superiori, & digniori loco, & membro priori ad ambo.s.ad dextrum & sinistrũ, his stantibus, concludit, necesse est in medio esse principium animæ mouentis. Cuius cãm affert, & inquit, Amborũ.n. extremorũ.s.dextri & sinistri mediũ ẽ ultimũ, ẽ.n.ultimũ dextri, & ultimũ sinistri, & loc⁹ prior & dignior utroq;.

Et hoc ipsum æque cõparatur ad motiones superiorum, & inferiorum partium, ut ad lacertorum & crurum, quorum origo est spina capitis, in ijs tñ, quibus ille dorsum perreptat.

Similiter autem se habet ad motus hoc, & ad eos, qui à sursum, & deorsum, ut ad eos q à capite spinæ in hñtibus spinã.

Sexta suppositio põt hic cõstitui, qđ uirtus motiua sit in medio superioris, & inferioris, & dicit. Sed hoc mediũ quod est dextri, & sinistri similiter se habet ad motus illorum, & ad eos motus, qui sunt a loco sursum uersus locũ deorsum, ut ad eos mot⁹, q sunt a capite spinę uersus deorsum in hñtib⁹ spinam. Quo uo ad uerba attinet, spina gręce est rachia, modo richia spina, & dorsum dr̃, & fortasse per rachiam partem inferiorẽ intellexit, quę secũdum longitudinẽ opponitur capiti, ut est pars sub umblico uersus femur, & pars retro uersus nates, tibiæ.n.non intelligunt̃ de partibus inferioribus, ut dictum est libello de iuuentu- — Rachia

te & senectute, & tũc lege & ad eos qui a capite ad eos q sunt spinæ, intelligendo per spinam partem inferiorẽ non connumeratis tibijs, ut eo libello exploratum est.

Quod quidem omni etiam ratione probatur, sentientẽ enim facultatem hic locari oportere censemus, ita ut hoc loco, quo principium continetur, sensus opera alteratione affecto & immutato, partes proximæ adiuuent extentæ, & contractæ, atq; ita necessario uel propter hanc ipsam causam motus animalibus agitur.

Et rationabiliter hoc accidet, etenim sensitiuum hic esse dicimus, ut alterato, propter sensum loco, qui est circa principium, & permutato, habitæ permutentur & extensæ & cõtractæ partes, ut ex necessitate pp hæc fiat motus in animalibus.

Quę dixit probat, ex eo qm̃ in loco medio est primum sensitiuum, qđ est principium alterationis, sensitiuum enim collocatum est in medio, ut possit esse æque alterans partes ad extensionem mittendo calidũ, & ad contractionẽ mittendo frigidum, & dicit. Et rationabiliter hoc qđ dictum est uirtutem.s.motiuam esse in medio, accidet, etenĩ sensitiuum hic in medio esse dicimus, & rõnabilr̃ sensitiuum hic est, ut alterato pp sensum ibi exñtẽ loco, qui est circa principium & in ipso principio, & permutato a passionibus in aĩa ab appetitu emergentibus, partes habitæ, & inuicẽ consequẽtes, & per iuncturas ligatæ, & extensę & contractę permutentur, extensę quidem permutẽtur ad motum, contractæ uero, permutentur ad quietem, ut propter hæc.s.extẽsionem & cõtractionẽ ex necessitate fiat motus in animalibus, per quę dat intelligere uirtutẽ motiuam debere esse in medio, qa ibi residet uirtus sensitiua, quæ altera pro necessitate mẽbra mor⁹, & dat intelligere cãʒ pp q̃ uirtus sensitiua sit ibi, & est, ut cõuenienter possit mẽbra alterare pro necessitate opandi.

Media sane corporis pars, quæ quidem cor est, & in eo diffusi spiritus, quãquã una est, actu tamen plura reddatur necesse est, propterea q lacerti, & crura per partes motum nãciscuntur ab initio, & alteris quiescentibus, altera mouentur, exempli gratia in.a.b.c.ipsum.b.mouetur autem.a.certe aliqd debet quiescere, si aliud mouendum est, aliud moturum. A. igitur, quod unum potestate est, duo erit, itaq; necesse est non punctum, sed quandam esse magnitudinem.

Hanc autem mediam corporis partem, potentia quidẽ unã, actu uero necesse est fieri plures. Etenim simul mouentur membra à principio, & altero quiescente, alterum mouetur. Dico autem ut in.a.b.g.ipsum.b.mouetur, & mouetur.a. At uero oportet etiam aliquid quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, unũ ergo potentia est existens ipsum.a.b.g. actu uero duo erit. Quare necesse est nõ punctum, sed magnitudinem aliquam esse.

Sexta suppositio esse põt hoc, & intelligitur sic. Hæc pars media in qua residet uirt⁹ motiua & sensitiua, non est simpliciter una, nec simplr̃ indiuisibilis, & potest per hanc partem mediã ipse intelligere cor, & potest intelligere totum thoracẽ. Thorax enim est a septo trãsuerso spatium usque ad collum ante & retro, intra quod cor cõtinetur, non tñ se exponit. Videtur ergo mihi ꝙ thoracẽ intelligat, qm̃ nondum uenit ad limitatum medium, ostendit ergo qđ hic locus medius dextri sinistri inferioris & superioris nõ sit indiuisibile, nec unũ simplr̃, et dicit. Hanc aũt mediã corporis partem, quæ inter dextrũ & sinistrũ, & sursum & deorsum est, potentia quidẽ & uirtute unam,

actu

actu uero & actione ac operatione plures necesse est fieri, & hoc probat, & inquit. Etenim simul mēbra eius, & illiua partes possunt simul moueri a principio existente in ea, & potest altero quiescente, alterum moueri, exponit q̄ dixerat in terminis, & inquit. Dico autem ita esse in hac patte media, ut in hac magnitudine, quę est. a. b. g. in qua contiogit, ut ipsum. b. meatur, & hoc quia mouetur a. Amplius etiam, ut inquit, oportet alterum quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, q̄m mouens ęescit, saltem quia non mouetur eo motu uel non ea uelocitate, uel noo eo gradu, tunc concludit, unum ergo potentia & uittute est existeos. a. b. g. medium actu uero duo erit, & actiqoe, quatenua potest una pars quiescere, & altera moueri, altera mouere, & altera moueri, & sic cōcludit qđ necesse est sit oon punctum esse hoc medium, sed magoitudinem, & omnia hæc possunt intelligi de corde, & de thorace, ut patet, est enim thorax mediū superiotis & iofetioris, & destri, & sinistri.

Verum contingit. c. per partes eum. b. moueri, ut necesse sit utrūq; originis genus partium, quæ in. a. impelluntur, motum agere. Oportet igitur præter hæc principia aliud quicquā mouens esse, quod nullum subeat motum. Innitantur extrema, & principia membrorum eorum quæ uicißim in. a. mouentur, ut si qui sint qui ex dorsi innisu crura moueant. Enimuero id, q̄ utraq; mouet, necessario est, hoc nimirum anima erit, quæ quidem licet ab hac magnitudine sit diuersa, tñ in ea collocatur.

At uero contingit. g. simul cum. b. moueri: quare necesse est ambo principia eorum quæ sunt in. a. b. g. mota mouere. Oportet igitur aliquid esse præter hæc alterum mouens, & non motū. Firmantur enim extrema & principia, quæ sunt in. a. b. g. eorum quæ mouentur adinuicem, ueluti si aliqui scapulas contra tenētes mouerāt crura, sed mouens ambo necesse est esse unū. Hoc autem est anima, alterum quidem existens à magnitudine tali, in qua ipsa existit,

Cū ostēdit, qđ i illa parte media cōtingit, ut altera ps moueatur & altera quiescat, altera moueat, & altera moueatur, & propter hoc oon potest esse una simpliciter, nūc ostendit, qđ oēs partes possunt esse mouentes, quæ eraot motæ, & sic totum est unum actione, & operatione aliqñ, & dicit. At uero contiogie g. simul com. b medio moueri, & contingebat. a. etiam simul moueri cum. b. ideo cōcludit. Quare necesle est ambo principia & extrema quæ sunt in. a. b g. ut sunt a. g. mota simul com. b. medio io casu, mouere saltem alias parees sibi colligatas. Tunc concludir qđ præter has partes oportet esse aliquod alterum quod sit mouens, & nō morum, & causam affert, q̄m opʒ ut extrema & principia quę sunt io. a. b. g. eorum quę moueotur adinuicem, firmentur io illo ptiocipio, & sie non debet esse motum saltem eodem motu, uel non eadē uelocitate. Et ponit exemplum, ueluti si aliqoi scapulas cōtra crura tenentem sursum, moueant, crura, in hoc casu, crura mouentur, scapulæ quiescunt, dicit tñ quod illud qđ mouet ambo. s. scapulas & crura necesse est esse unū, & tale unum mouens (ut inquir) est anima alterum quidem existens ab hac media magnitudine, in qua ipsa existit. Istæ sunt suppositiones, in quibus, non opʒ immorari, q̄m sunt declarata satis abinde in libro de iuuētute & senectute.

Sed ē ratiōe, quæ probat motionis causam, appetitio est medium, q̄ mobile mouet. In animatis plane corporibus, aliquod eiusmodi corpus inesse debet. Ergo id, quod mouetur, nec mouere potest, alienas uires pati ualet.

Secundam rationem igitur quæ dicit causam motus, est appetitus mediū q̄ motū mouet. In animatis aūt corporibus oportet esse corpus tale, q̄ quidem motū quidem, non natum autem mouere, potest pati ab altera uirtute.

His suppositionibus, nunc uult inuestigare instrumeotale principium in motu, ex suppositionibus enim habitum est esse unum mēbrum quod est in medio, priocipale, in q̄ eesidet aīa, qđ mēbrū uirtute unum est, operatione plura, non tñ indiuisibile, & hoc uoluit hr̄e ex suppositionibus, nunc accedit ad declarandum instr̄ale pricipium motua, quod est instrumeotum aīę, & illius mēbri in quo aīa residet. Et primo repetit quæ dicta sunt de effectiuo ptīciplo motus, & de partibus simpl̄r motis, & dicit. Secūdum rationem igitur eam, quæ dicit cām mot⁹ effectiuam, est appetitus causa quæ mouet, qui appetitus est medium, quod motum ab appetibili, mouet aīal, hoc est primum eorum, quæ dicta sunt. Repetit secūdum, & dicit. In animatis autem corporibus oportet esse tale quoddam corpus, quod quidem motum quidem, non natum autem mouere ulteriores pattes, potest pati ab altera uietute superiotis membri, & hæc suot extremales corporis partes, ut ultimę partes maous & pedum, sunt enim motę tm̄, & non aptę mouere alias partes, cum oō dentur partes ulteriotes, hoc est secundum eotum, quæ dicta sunt.

Mouens item necessario quadam facultate, & uigore niti debet eoq; magis, q̄ animalia omnia partim natiuum hunc spiritum hñt, partim eo uigent, atq; alio præcepimus loco quenā ratio salutis eiusmodi spiritus sit.

Mouens itaq; necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplantatum & uirtutem propter ipsum. Quæ uero seruatio spiritus cōplantati sit, dictum est in alijs.

Hiaepilogatis, & suppositis, nunc accedit ad rem propositam & ponit hanc conclusionem, uidelicet, qđ spūs cōplātatus sit instrumentum & ptimum mouens instrumenrarie, & ratiocinatur sic, omne mouens necesse est hr̄e aliquod instr̄m, cui insit uirtus & potentia illius mouentis, omnia animalia, mouentur, et hñt spiritum ionatū cui inest uirtus & potentia motus, ergo spiritua innatus est instrumentum, uñ syll's recte formatua debet esse iste, id cui inest uirtus principal̄r mouentis, est instr̄m illius, spiritui cōplantato inest uirtus principalis mouentis, ergo est instrumenrum animæ & cordis inquit. Mouens itaq; principale necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, hoc est quoddam, cui inest uirtus & potentia sua, hæc est uis maioris. Deiode ponit uim minotis, & dicit. Omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplaneaeum & ex principijs generationis insitum, & hñt uirtutem motus propter ipsum spiritum, ergo subaudi spiritus innatus est instrumentum motus. Quo uero ad rē aetinet, per spiritum innatum, intelligit in animalibus quæ sanguinem hñt, tenuissimam eius partem, quæ tenuitate, & raritate uirtutem hēr, per quā pōt mouere aliud & impellere, & per quam potest moueri & impelli, ueluti uent⁹ qui sui tenuitate, & sui raritate, facile impellitur, & fortiter impellit. In animalibus uero, quæ non hñt sanguinē, spiritus est aer complantatus, ut libro de somno dictū est, qui aer est pars tenuissima eius, quòd io talibus aīalibus se habet ut sanguis, & q̄m spūs resoluitur propter motus, & instauratur, ideo de modo quo instauratur, & quæ sit eius conseruatio, dicit se dixisse in libro de generatione aīalium, ubi docuit qđ spiritus seruatur & instaueatur alimēto, quo & saoguis instaurarur.

At enim uidetur ille ipse spiritus æque ad uitalem originem se habere, ut nota in copulis expræssa quæ impellit, & impellitur ad rem omnino immobilem, sed quando principium alijs in corde locatur, alijs in eo, quod cordi proportione redditur, ideo natiuus quoq; spiritus in eodem uidetur sedem tenere.

Hoc autem ad principium animale sil̄r se habere uisum est, ueluti in iuncturis signum, q̄ mouet & mouetur, ad immobile.

Quia uero principiū his qdē in corde, his aūt in proportionali est, propterea & spūs cōplantatus hic uidetur esse.

Secunda cōclusio ponit, instrumenrale principiū motus aīalis est in corde, probatur, ita se habet spūs ad aīale principium, sicut signum iuncturale ad principium ei⁹ qđ mouet iuncturam, sed subaudi iuncturale signum & principium e quo mouetur sunt simul in eodem, ergo animale principium, & spiritus sunt in eodem sed principium aīale est in corde uel uicario, ergo & spiritus erit in corde, dicit. Hoc aūt. s. spiritus ad principium animale quod est, aīa, simil'r se habere uisum est, ueluti signum qđ est in iuncturis, quod mouet & mouetur, se habet id eius principiū immobile, tunc adde, sed signum iuncturale, & principiū illius sunt in eodem, ergo subaudi, spi itus, & principium animale sunt in eodem, tunc procedit ultra, & dicit. Quia uero principiū animale. s. aīa, his quidem in corde, his autē in proportionali est, & ideo concludit, ꝙ hic scilicet in corde sit spiritus complantatus, uel in proportionali.

Aliaq; omnino instituenda oratio, utrum eiusmodi spiritus idem sit, an semper diuersus efficiatur. Idem de reliquis etiam partibus decernendum est.

Vtrum uero spiritus idem sit semper, aut fiat semper alter, sit sermo alius, idem enim est & de alijs partibus.

Excusat se a quadam questione, & dicit. Vtrum uero spiritus idem numero sit semper a principio generationis usq; ad finem uitæ, aut continuo & semper fiat alter atq; alter, sit sermo alius de re hac. Idem enim sermo & ratio est de spiritu, sicut de alijs partibus, qm̄ sicut illæ fluunt et refluunt secundum materiam, & manent secundum formam, sic spiritus manet secundum formam, & fluit & refluit sicut materiam, de hoc abunde lo libro de generatione & corruptione.

Quippe cum apposite ad uim mouendi, uigorisq; afferendi se habeant. Motionum opera sunt pulsus, & tractus, idcirco instrumentum & augescat, & corripiatur par est, talis autem spiritus natura, nam in immensum contrahitur, atq; etiā coactrix, & eandem ob causam impultrix est, & ad ignea grauitatem, ad contria leuitatem obtinet.

Videtur autem se habens scite ad id, quod est motiuum, & uirtutem existens. Nam opera motuum pulsio & tractio sunt. Quare oportet instrumentum, & augeri posse, & contrahi. Talis autem est spiritus natura, etenim sine uiolentia contracta & tractiua, & pulsiua est pp eandem causam, & habet & grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria.

Ostendit, ꝙ spūs ex parte eius naturę sit accommodatissimum instrumentum cordis & animę. Et hoc ꝓponit, & dicit. Videtur autem spiritus se habens scite & accommodate ad illud ꝙ est motiuum. s. aīa, & ad illud ꝙ uirtutem habet ab anima. s. cor, ꝙ uirtutem exhibet membris uirtute animę affert cām, & dicit. Nam opera motuū sunt pulsio, & tractio, semper. n. cum animal mouetur, cor pellit mēbra, & trahit membra, est enim motus animalis quoddam cōpositum ex mēbrorum tractio est & pulsione, ut probatum est. Hinc concludit, ꝙ oportet instrumentum esse tale, ut augeri possit, & hoc, ut mēbra pellātur ac excendantur, & tale, ut contrahi possit, & hoc ut mēbra trahantur. Talis autem est natura spiritus, & enim sine uiolētia contracta esse potest, & tractiua & pulsiua propter eādem cām, qm̄ est tenuissima & rarissima pars sanguinis, & prærerea spirit⁹ habet grauitatem ad ignea leuia, & sic est aptus descendere facile, ut seruiat mēbris inferis, & habet leuitatem ad grauia, & ita potest asceodere facile, ut seruiat mēbris superis, ergo spūs est accōmodatissimū instrumentum cordi & animæ, & ratione qualitatis aptitudinalis, & ratione qualitatis motiuæ.

Enimuero id, quod motionem per locum, non per alterationem allaturum est, debet uel grauitatem, uel leuitatem habere, quandoquidem naturalia corpora per exuperantiā inter se primas tenet, leue in infimum deprimitur à grauiori domitū, graue ad summum contendit ab leuiori expugnatum. Qua parte, quæ tamen moueatur, anima moueret; & quam ob causam, tradidimus.

Oportet autem quod debet mouere, nō alteratione tale esse, obtinent enim seinuicem secundum excessum naturalia corpora, leue quidem deorsum à grauiori deuictum, graue autem sursum à leuiori: Qua igitur parte mota, anima mouet dictum est, & propter quam causam.

Dixit ꝙ spiritus dicitur esse grauis & leuis, posset quis credere, ꝙ spūs sit grauis & leuis alteratione, quę fieret, inspissatione a frigido, et rarefactione a calido, ideo ondit ꝙ spiritus non dicitur grauis & leuis, inquantum alterat & fit deosus a frigido & grauis, aut leuis inquantum rare fit a calido, sed sui natura est talis, uelut aer, q̃a specie est leuis & grauis, leuis ad aquam & terram, grauis ad ignē. Spūs. n. licet sit alterabilis ad densum & rarum, tn̄ sui specie ac natura est talis, vn̄ dicit. Oportet aūt ꝙ debet mouere instrualiter oē mēbrum & sursum & deorsum, & seruire mēbris superis, et inferis nō alteratiōe tale esse, sed principal'r a specie, & ab eius natura esse graue & leue. Affert causam, qm̄ quæ sunt talia alteratione, & corpora naturalia, quę alteratione fiunt nunc grauia, nunc leuia, obtinēt seinuicem, & detinent secundum excessum, nam leue deuictum a grauiori corpore detinet deorsum, graue aūt deuictū a leuiori detinetur sursum, at spūs nec sursum nec deorsum detinetur, sed sursum stans, naturaliter ibi manet, deorsum etiam stans naturaliter ibi stat, ergo natura est graue & leue. Quo ad rōnē attinet, aīaduerte ꝙ illud ꝙ est graue ex alteratione ut ex cōdēsatione facta a frigido, uel leue ex rarefactione facta a calido, ui stat in contrario loco, & detētum ab eo, qđ ipsum excedit, graue. n. ui stat sursum, & leue, ui stat deorsum. At spiritus nec sursum nec deorsum stat ui, immo ubiq; natura stat, modo ibi sit necessitas standi, ideo spūs est natura grauis & leuis, & sic patet, ꝙ dictum est. Epilogat & dicit, qua igit̄ pte mota, mouet anima, quoniam corde & spū, & propter quā causam, qm̄ propter appetitum, dictum est.

Animal sane ita constitutum esse iudicare debemus, ut ciuitatem legibus bene instructam, & tēperatam. In hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentem principem rebus singulis, quæ gerātur, interesse, immo uero quisque officijs fungitur suis, ut mandatum est, & aliud post aliud ex consuetudine administratur, et instituto. In animalibus hoc ipsum tum per naturam efficitur, tum quod singula, quæ ita constituantur, ad munera sua exequenda probe affecta sunt. Quocirca opus non est in quoq; mēbro animam inesse, sed cum in certo principio consistat, & reliqua mēbra, q̃ illi adiungantur, uiuūt, atq; officia per naturam obeunt sua.

Existimandum autem constare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus rectam. In ciuitate enim cum semel stabilitus fuerit ordo, nihil opus est separato monarcho, quem oportet adesse per singula eorum, quæ fiunt, sed ciuis unusquisque facit sua, ut ordinatum est, fitq; hoc post hoc propter consuetudinem. In animalibus autem hoc idem propter naturam fit, & quia natum unumquodque sic constantium, facere proprium opus. Quare non oportet in unoquoque esse animam, sed in quodā principio corporis existente, hæc quidem supraiuere, quo apta sunt, hæc aūt facere opus proprium pp naturam.

Dixit ꝙ aīa secundum potentias sensitiuam et motiuā

non

nō est in singulis partibus, sed in corde, Posset aūt hoc uideri ambiguum, qm̄ nō vr̄ mēbrum posse esse, aut operari nisi aīa sit sibi presens ſm oēs potētias, pp hoc Aristo. simitudine sumpta a principe, q in ciuitate unus exn̄s, oprime cūcta gubernat, ondit hoc non esse absurdum de aīa, & dicit. Existimandū autem est cōstare aīal queadmodum ciuitatē bene legibus rectā, & exponit qūo, & quare, & dicit. In ciuitate.n. cum semel a principe stabilitus est ordo, non opus est separato monarcho a singulis ciuibus, ut cū ciues uoluerint agere, quæ iuxta leges agēda sunt, ut adsit per singula eorum quæ fiunt, & semper cū fiunt, sed ipse ciuis unusquis facit sua, ut sibi per leges ordinatū est. Fit aūt hoc post hoc, & ordinate pp legem, & cōsuetudinem a principe ipsis promulgatā. In aīalibus ṽo hoc idē nō lege aut consuetudine, sed pp naturā fit, hoc est, qa natum est unū quodq; mēbrum sic de numero cōstantiū, & constiturorum a natura facere proprium opus. Ex his cōcludit propositum, et dicit. Quare nō op; in unoq; mēbro aīam esse ſm oēs suas potētias, sed ipsa exn̄te in q̄dā principio. s. corde, op; hęc qdē supra uiuere, quo apta sunt uiuere, hæc autem facere opus propriū, quo pp naturā apta sunt facere. Est tn̄ hæc drīa, qd licet aīa non insit singulis partibus secundum oēm potētiam. s. sensitiuā & motiuam, tn̄ ſm substātiā, & essentiam singulis partib⁹ inest, ut libello de iuuentute dictum est.

Exposuimus quemadmodum animalia uoluntarijs sese mouerent rationibus & quas ob causas.

Quo modo igitur moueantur uoluntarijs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est.

Epilogat, ea quæ dixit de motibus, & dicit. Quo modo igitur moueanē uoluntarijs motibus animalia, & proptee quas causas, dictum est, & per uoluntarios, apperitiuos, quorum principium principale mouens, non natura, sed appetitus est, intelligit, & dixit, propter quas causas, quoniam dictæ sunt oēs causæ & factiuæ, & finales, & principales & instrumentariæ.

Atqui non desunt quædam partes, quæ inuitis etiam motionibus agitentur, cum plurimæ non uoluntarijs agitentur. Motiones inuitas intelligo, qualeis cordis, & mēbri genitalis, qa sæpenumero ex occursu rei illa sese mouent, quāquā mens nihil interea decernat, & statuat. Non uoluntarias designo, qualeis somnum, uigiliam, spirationem; & reliquas eiusdem generis, quandoquidem nulli horum simpliciter aut uisum, aut appetitio præest.

Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs secundū quasdam partium, plurimis non uoluntarijs. Dico autem inuoluntarios quidem, ut eum qui cordis, & etiam eum, qui pudendi. Multotiens enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu, mouentur. Non uoluntarios autem, ut somnum, & uigiliā, & respirationem, & quicūq; alij tales sunt, nullius.n. horum simpliciter domina est, aut phātasia, aut appetitus.

Cum dixit de motibus animalium uoluntarijs, nūc de inuoluntarijs proponit dicere, ubi aīaduerte, qd mot⁹, qui animalibus insunt, quidam sunt inuoluntarij, qui ideo inuoluntarij sunt, qm̄ partes illis mouentur, etiam contra appetitum & uoluntatem, & isti sunt motus locales naturaliter partibus aliquibus inexistentes, ut arrectio uirge, pulsus cordis, obscitatio, & id genus. Alij sunt motus uoluntarij, quorum principium est appetitus, & isti non insunt contra apperitum, sed eorum cā est appetitus. Alij sunt nō uoluntarij, qui nec simplr insunt contra appetitū, nec simpliciter insunt secundum appetitum, ut somnus & uigilia, respiratio & id genus, de uoluntarijs dictum est in hoc libro, de non uoluntarijs dictum est proprijs libellis, de respiratione dictum est proprio libello, & de somno & uigilia proprio libello, restat solum dicere de inuoluntarijs, et eorum causis, unde dicit. Mouentur aūt animalia & aliquibus motibus inuoluntarijs secundum nonnullas ptes, & mouentur aīalia motibus non uoluntarijs, & lōge pluribus, quā inuoluntarijs, mot⁹.n. inuoluntarij pauci sunt, non uoluntarij, longe plures. Exponit aūt hæc, & dicit. Dico aūt inuoluntarios quidem, ut eum motū, qui est cordis. s. pulsus, & etiam eum qui pudendi, ut arrectio uirgę. Multotiens.n. apparente aliquo delectabili, nō tn̄ iubente intellectu, mouentur & cor, & uirga. Cor quidem non tm̄ pulsu, sed saltu, ut in timoribus, & amoribus, uirga ṽo ab apparenti delectabili, sunt ergo isti inuolūtarij, qm̄ cōtra uoluntatem, & secundum naturam facti. Exponit deinde qui sint non uoluntarij, & dicit. Non uoluntarios autem dico, ut somnum, & uigiliam & respirationem, & quicūq; alij tales sunt, ut tussis, & sternutamenta, quæ prohiberi pn̄t. Reddit cām cur nō uoluntarij dicantur, & dicit. Nullius enim horum simpliciter domina est, aut phantasia, aut appetitus, sed sunt partim & partim, quodammodo mixti motus, & sic nec simpliciter naturales, nec simpliciter uoluntarij.

Sed cum necesse sit animalia naturali quadam uariari alteratione, ideo necesse est per occursum rei illa commoueri. Partium quæ alterationem contrahunt, aliæ augentur, aliæ diminuuntur, propterea non ex motu, & commutatione innatæ mutationes mutuo sese quuntur, & continentur.

Sed quoniam necesse est alterari animalia, naturali alteratione. Alteratis autem partibus, hæc quidem augeri, hæc autē diminui, quare moueri iam atque mutari, ut natæ sunt habere mutationem adinuicem.

Assignat cām talium motuū, & uult cām esse naturalē alterationem qua partes aīalis sunt aptę alterari. Cū.n. tales motus pendeant ab alterationibus, quibus partes naturaliter sunt aptę alterari, ergo si alterationes sunt naturales, & partes naturaliter illis alterabiles, sequitur, ut motus tales pēdētes a talibus: naturaliter, & inuolūtariæ insint, unde dicit. Sed qm̄ necesse est alterari animalia naturali alteratione, alteratis aūt partibus naturali alteratione, necesse est hæc quidē augeri ut uirga, si alterata est ad calm uētosum, hęc aūt diminui, ut si alterata erit ad frigidum. Quare necesse est illis alterationibus partes moueri, modo quo natæ sunt hr̄e mutationem adinuicem, accedente ergo calido ad uirgam, cum illa sit apta moueri arrectionis motu, arrigetur, accedēte frigido ad cor; & repellente calidum, cum calidum cordis sit aptū saltare, saltat cor. Quare cum alterationes, quæ sunt causæ, & partes, quæ sunt subiecta, sint naturalia, motus q ex his sunt, erunt inuoluntarij.

Naturales uero motionum causæ & partium prædictarum inuiti impulsus excitantur, ut alteratio inciderit. Si quidem notio, & uisum; ut supra docuimus, agenteis pariunt affectiones, quia rerum agentium imagines effingunt, & afferunt.

Causæ autem motuū naturales, caliditas & frigiditas, quæ extrinsecus & intrinsecus, occurrunt, sunt, & præter rationē facti motus dictarum partium, alteratione occurrēte fiunt. Intellectio.n. & phantasia, ut dictum est prius, factiua passionum afferunt, species enim factiuorum afferunt.

Dixit motus illarum partium esse naturales, & inuoluntarios, quo pendent ab alterationibus naturalibus illarū partium, nūc dat cām alterationum, & dicit. Causæ autē motuū hoc est alterationum naturales sunt frigiditas & caliditas, quæ extrinsecus a continente, & intrinsec⁹ a corde spūs mittente, occurrūt, occurrunt dico, & fiunt dicti motus alterationis dictarum partium preter rōnē & uoluntatē, naturaliter alteratione incidente, & int⁹ & extra, nam cum calidum & frigidum occurrunt, intellectus & phantasia afferūt ea, quæ passiones afferunt, qm̄ afferunt

ſpecies, eorum quæ alterationis factiua ſunt.ſ.calidi, & frigidi,nā cum intellectus aut phantaſia cognoſcit delectabile,affert ſpecieƺ delectabilis,at ſpēs delectabilis uirtute ſuæ cauſæ eſt factiua calidi in ſubiecto apto recipere. Similiter cum triſtabile,iotellectus illud cognoſcēs, recipit ſpeciem triſtabilis, & cum ſpecies triſtabilis ſit effectiua frigidi uirtute ſuæ cauſæ,alterat ad frigidum. Patet ergo alteratiooes eſſe naturales,& ita partes moueri motibus q̄bus aptæ ſunt moueri,eſt natutale.

Inter omneis autem partes cor,et genitale potiſſimum id pſpicue agunt,quia utrūq; mēbrum,tanquam abiūctum eſt aīal. Ac huiuſce quidem rei cauſam aſſerimus humorem, qui in utroque uitalis continetur. In corde quam ob rem id fiat, cauſa pacet,quia ſenſuum principatus ei defertur, in genitali membro, quoniā tale ſignum eſt,ex eodem enim ipſo uis genitalis ſeminis quaſi animal quoddam promitur.

Maxime autem partium hæ faciunt manifeſte, quoniā utraque partium ut animal ſeparatum eſt. Horum autem cauſa eſt, quia hn̄t humiditatē uitalē,cor quidem, manifeſtum, propter q̄ cauſam,principia enim habet ſenſuum, pars autem genitalis, quia talis eſt ſignum,etenim exit ex ipſa, uelut animal quoddā ſeminis uirtus.

Hic declarat,ꝙ ioter ꝑtes corporis maxime cor & uirga motibꝰ iouoluntarijs ſuot aptę moueri,cor quidē,quia intra ſe habet ſpiritum,qui eſt ioſtrumētum oīs motus,& uidetur,quoddā aoimal ſeparatum ꝓꝑ hoc, uirga ꝟo uidetur aīal ſeparatū,q̄a hƺ uirtutē humidi ſpermatici, ex qua fit animal,& ſic cū hæ partes ſint,ut aīalia fere, maxime ſunt aptę moueri,unde dicit. Maxime aūt partium nr̄i corporis:hæ.ſ.cor,& uirga faciunt hos motus inuoluntarios manifeſte,q̄m utraq; ꝑtium eſt ueluti quoddam animal ſepararum,& de per ſe. Cuius cām affert, q̄a hn̄t humiditatem uitalem animalificam. Cor quidem manifeſtū eſt ꝓꝑ quā cām uitalem & animalificam uirtutem hƺ,q̄m habet ſpiritus,qui ſuot principia ſenſus & motus,& ſic habet intra ſe omnia requiſita ad aīal,q̄m animam,& ſpitirum, q̄ eſt inſtr̄m animæ,& ſic eſt aptum moueri. Virga autem et pars geoitalis,q̄m eſt ſigoū aīalis, oam ex ipſa exit uirtus ſemiois,quæ eſt uelut aoimal,& ſic detinet de rōne aoimalis q̄nicquā,adeo ut fiat apta moueri. Quare īter ꝑtes noſtri corporis hæ maximæ mobiles ſunt, q̄m maxime participār rōoem aīalitatis,cor inquātum cōtinet omnia quæ aoimalis ſuot,uirga,& teſtes,prout aīalis ſuot factiua, & ſpermaris,quod eſt poteſtate animal.

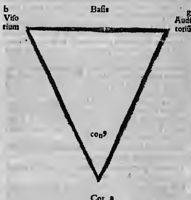
Optima igitur ratione motunculæ à partibus ad initium, & ab initio ad partes contendunt,atq; ita ſe mutuo petunt.

Motus autem & principio à partibus, & partibus à principio rationabiliter accidunt.

Cum declarauit ꝙ motus harum partium peodent ab alterationibus naturaliter occurreotibus,& quibus & ꝑtes naturaliter ſunt alterabiles, in parte iſta uult oñdere q̄ modo ſe hn̄t alterationes ad cor, & ad partes minus principales,& dicit ꝙ iſtę alterationes ita ſe hn̄t ꝙ fluunt & refluunt a corde ad partes extremas,& a partibꝰ extremis ad cor,& ab una parte extrema ad aliam, & hoc pertrāſit eus,& uias ordinatas a oatura inter hæc,& primo proponit hoc ſecundo exponit,dicit. Motus autem iſti alterariui,qoibus partes alterantur naturaliter,& accidunt principio.ſ.cordi uenientes a partibus,& accidunt partibus ueoieotes a principio.ſ.corde,& hęc eſt cōcluſio.

Siquidem.a.initium intelligi debet, propterea motunculæ pro ratione ſingulorum elemētorum,quæ adſcripſimus, ad initium perueniunt,& ab initio,q̄ mouetur,& commutatur,q̄nquidem poteſtate.b.initium multa eſt, ad.b.&.c.ad.c.b.autē & c.ad.b.&.c.a b.ad.c.non poſtea itur,ſed a b.ad.a.ut ad initium pergitur,ab.a.uero ad.c.ut ab initio.

Oportet enim intelligere ipſum.a.principium. Motus igitur ſecundum unumquodq; elementorum ſubſcriptorum pertingunt,& à principio moto & permutato. Quoniam multa potentia eſt principium, ipſius quidem.b.ad.b.ipſius autem.g. ad.g. quod antem amborum eſt,ad ambo. Ab ipſo autem.b.ad g.propterea quia ab ipſo.b.ad.a.uenit ut ad principiū,ab.a. autem ad.g.ut à principio.

Quod alterationes ueniāt a corde ad partes extremas, & a partibus extremis ad cor,& ab una parte extrema ad alterā ꝑ exemplum oſtendit deſcriptum in triangulo cuiꝰ coous ſit.a.et principiū,ꝙ eſt cor,ꝑtes alterabiles uiſoriū, & audirorium,uiæ ꝟo ſiot,ad uiſorium quidem.a.b.ad auditorium uero.a.g.tūc dicit. Oportet.o.iotelligere ipſum a.priucipium.ſ.cot:cætera uero ordioaot,io triangulo, ut dictum eſt,tuoc dicit. Motus igitur hoc eſt alterationes,q̄bus partes naturaliter alterātur ab ipſo corde iotrinſecus, ſecuodum unumquodq; elementorum ſubſcriptorum in triaogulo pertiogunt,ut ab.a.in.b.& ab.a.in.g.pertiogūt dico a priocipio moto & permutato.ſ.corde, ꝙ permutatur,& alteratur a paſſionibus,uel ſpeciebus, ut dictū eſt. Affert cām,& dicit. Q̄m priocipium eſt uirtute & potētia multa,ipſius quidem alterationis.b.eſt principiū ut fluat ad.b.ipſius autem alteratioois.g.eſt principiū, ut fioat ad g.alteratio ꝟo quę eſt ad ambo,principium eſt,ut fluat ad ambo,& hoc per debitas uias,& meatus,& uenas. Declarat deinde,q̄uo alteratio fluat ab ipſo.g.in.b. & ab ipſo.b.in.g.& imaginatur ꝙ ab uno horum extremorum fluit in alterū,inquaotum redit ad cor,& dicit. Ab ipſo autem. b.fluit altatio ad.g.q̄m ab ipſo.b.redit,& uenit.ad.a.cor: ut ad principium,poſtquā autem redit.in.a.ab.a.ut.a.principio,fluit io.g.non ergo poteſt alteratio ab ipſo.b.fluere in.g.uel econtrario,niſi redeat alteratio & ſpiritꝰ ad cor. Patet ergo modus fluxus & refluxus,quo a corde iotrinſecus maoente fluat in partes extremas, ſimili ratiooe patere poteſt modus quo ab exterioribus, alteratiōes poſſuot fluere ad cor,per eaſdem eoim uias alterationes ueoiūt ad cor,per quas a corde uadunt ad partes.

Præterea in iiſdem percipiendis aliquando motus ſub oritur,qui præter rationem partes occupat,aliquando non ſuboritur. Cauſa inde ducitur,quod patibilis materia,modo non ſubſternitur, modo non tanta, aut talis ſubſternitur, ut motum nauare poſſit.

Cur autem quandoq; quidem eadē intelligentibus fiant mo-

tus pręter

tus præter rationem in partibus, quandoq; autem non? Causa est, quoniam aliquando inest paßiua materia, quandoq; autem non tanta, aut non talis.

Remouet pulchrũ dubium, & est, cur præsente eodem delectabili diuersis hoibus illud intelligẽtibus, alteri mot⁹ fit uirgę, alteri ṽo nõ. Ampli⁹ presente eodem uoluptifico uno tpe fit motus uirgę, altero tpe nõ, & hoc ꝓponit, & dicit. Cur aũt qñq; q̃dẽ eadẽ intelligẽtib⁹. s. eadẽ uoluptifica, fiãt motus in partib⁹, q̃ sunt p̃ter rõnẽ, ut arrectio, & cordis saltus, qñq; autẽ nõ. Assignat cãm, & dicit. Causa est, qm̃ aliqñ inest nob̃ passiua materia, hoc est dispõ debita io quãto & q̃li, & i gradu sufficiẽtibus ut particula sit apta suscipere motũ, qñq; aũt, nõ iest, uel nõ tãta, uel nõ talis. Virga. n. aliqñ non arrigitur, quoniam deficit materia spmatica uentosa, quę facit & disponit ad arrectionẽ.

De partibus per singula animalium genera, et de anima disputauimus, item causas sensus, & sensilium, memoriæ, & reminiscentiæ, somni, & uigiliæ, communisq; animalium motionis reddidimus. Reliquum est, ut ortus persequamur.

De partibus igitur uniuscuiusq; animalium, & de anima. Adhuc autẽ & de sensu, & memoria, et cõi motu, diximus causas, reliquum aũt est de generatione dicere.

Epilogat, ex quo epilogo patet sciam de aĩa, saltẽ quo ad eã partem, quæ est naturalis, esse partẽ scientię de aĩalibus. Patet etiam micra physica, hoc est parua naturalia eẽ partes librorum de aĩalibus. Patet etiã ordo aliquo modo inter hos libros, utrũ in hoc libro excusatum me uolo, nam in exẽplari meo gręco reperi innumeros errores, nec potui habere plura exẽplaria, licet omni diligentia perq̃sierim. Ideo si lector reperies aliquos errores, potius corruptioni librorum ascribas, quam negligentiæ meæ. Maxime cum commentaria hæc potius ad meam quã ad aliorum utilitatem confecerim.

Finis Pisis tertio Maij. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE LONGITVDINE, ET Breuitate uitæ Libellus cũ Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

Vr autem animantium aliæ plus temporis, aliæ minus uiuant, atque omnino cur uita longa sit aut breuis, causas consideremus addecet.

E eo autem quod est, hæc quidem esse longe uitæ animalium, hæc autem breuis uitæ, & de uitæ totaliter longitudine & breuitate, considerandum causas.

Irca librum presentem, Aristo. ut optimus rhetor, primo pręmittit exordium, secundo accedit ad narrationẽ. In exordio primo insinuat intẽtionem, & dicit, uelle se de causis dicere, cur animalium alia lõgeua, alia min⁹ uiuacia sint, & non modo de animalibus, sed etiam de omnib⁹ uiuentibus uniuersaliter causas proponit dicere, cur alia lõgeua, alia breuis uitæ sint. Quare insinuat duo alterũ speciatim. s. cur animalium alia longę uitę, alia breuis sint. Alterum uero generatim, cur uiuẽtium quorũcũq; alia longę, alia breuis uitæ sint unde dicit. De eo aũt, q̃ est, hæc quidem animalium, esse longę uitę, hęc autẽ breuis uitæ, hoc est primum, & totaliter, hoc est vl'r de uitæ longitudine & breuitate, non solum animalium, sed etiam quorũcũq; uiuentium, ut plantarum, considerandum est causas, dixit autem {. Considerãdum est eãs, } qm̃ alia esse longæ, alia breuis uitæ supponit tanquã per se notum, ut postea dicemus. Causas uero perquirere oportet, quæ sunt ignotæ, proposuit autem insinuando intentione min⁹ commune, & postea uniuersalius, qm̃ ut rhetor insinuat, cuius oratio procedere debet ad accrementum.

Sed enim ita ordiendum est, ut contemplationis initium sumatur dubitando de his (non enim certum est) utrum diuersa sit an eadem cunctis animantibus ac plantis causa, cur illarũ quædam diu, quædam parum uiuant, & harum aliæ annua, aliæ diuturniore uita fruantur.

Principium autem considerationis necessarium primo, ex eo q̃ est dubitare de ipsis (non enim est palam) utrũ alia, an eadem causa omnibus animalibus & plantis, eius quod est hæc quidem esse longæ uitæ, hæc autem breuis, etenim plantarum has quidem pauci temporis, has autem multum durabilem habere uitam.

Insinuata intentione, nunc legentes, aut auditores facit attentos, & primo ostendendo, ea quæ dictur⁹ est esse magna, atq; difficilia. Attentos. n. facimus ut Aristo. inquit, cum magna, cum sua, cum noua, cum iocũda promittim⁹, secundo uero ostendendo esse noua, atq; iocunda. De primo dupliciter hæc, quæ proposuit, esse difficilia ostendit, primo ex parte differentiæ generũ, secundo ex parte differentiæ specierum. Ex parte dr̃iæ generũ quidem, qm̃ non est perspicuum utrum eadem sit cã longę uel breuis uitæ ĩ animalibus, quæ est in plantis, & econtrario, & hoc inq̃t. Principium autem cõsiderationis necessarium primo erit ex eo q᷑ est dubitare de ipsis, qm̃ nõ est palam utrũ alia, an eadem cã oĩbus aĩalibus, & plantis sit, eius quod est, hæc quidem esse longę uitæ, hæc autem breuis. & quoniam in plantis hæc differentia magis latet, qm̃ minus a nobis est obseruabilis, addit hãc differentiam esse ueram etiam in plantis, & inquit. Etenim plantarum supple necessarium est has quidem esse pauci temporis, has autem multum durabilẽ habere uitam, est ergo proposita intẽtio magna ex parte dr̃ię generum.

Præterea, utrum natura constantium eadem sint lõgæua & natura incolumia, an distincta sint. Et utrum eadem sint uitæ breuis & ualetudinaria, an per aliquos quidem morbos corpora quæ natura ualetudinaria sunt ad eorum naturam accedant quæ breuiore uita frui solẽt, per aliquos uero ualetudinaria esse quæ longæua sunt nihil obstet.

Adhuc autem, utrum eadem quæ longæ uitæ, & quæ secundum naturam sana natura constantium, an separata sunt. Et quod breuis uitæ, & languorosum, aut secũdum quosdam quidem languores appropinquant languorosa secundum naturam corpora ijs quæ breuis uitæ, secundum quosdã aũt nihil prohibet languorosos, longæ uitæ existentes,

Ex parte ṽo eorum, quæ sunt eiusdem generis, etiã difficultas patet. Est enim quęstio, utrum eorum uiuentium, q̃ natura constant, eadem sint, longę uitæ, quæ sunt secundũ naturam sana, an separata hęc sint, atq; differant, adeo, q̃ sint corpora aliqua natura ipsa simpl'r sana, quę sint breuis uitæ, & non longeua. Similiter est quęstio etiam utrum quod est breuis uitæ sit languorosum, & econtrario corpus natura languorosum sit breuis uitę. Est etiam quæstio an sint, quædam corpora ægrota naturaliter s̃m quosdam languores, quæ appropinquant ĩjs corporibus quæ sunt breuis uitæ, secundum quosdam ṽo alios morbos nihil prohibet languorosa esse longæ uitæ existentia, hæc est difficultas ex parte eorum, quę sunt eiusdem generis. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. per natura sana, intelligit, quę Galenus in techna intellexit. s. corpora a principijs natura non apta ægrotare, quæ appellat simpliciter sana. Est enim corp⁹ sanum simpl'r, quod ex principijs generationis est ineptum ægritudinibus. Vtrum ṽo tale cor- Simpl'r sana corpa.

pus sit simpliciter temperatum, Aristo. nō curat; ipse enim per corpora natura sana intelligit illa, quæ per ęratē unq̃, aut raro ægrotant, cum ex principijs generationis sint minus ægrotare apta, utrum ꝟo hæc sint tēperata, uel non: Aristo. nō curat: cum ad qōnem nihil cōferat. Adiecit ꝟo Aristo. { natu a constantium, } qm̃ nonnulli crediderũt corpora simpl'r, sana posse fieri arte. Ad tollendum hoc, uerbum illud addidit, per languorosa ꝟo corpora intelligit quę apta sunt ægrorare ex pricipijs generationis, quę que ex leui causa occurrente egrotant, ut Herodicus fuisse fertur, quemadmodum Aristo. inquit primo rhetoricorũ. Ille. n. ut sanus esset, quibus homines utunt̃, ijs oībus, aut plurimis abstinebat. erat. n. corpus ex principijs naturę aptum facile ex omni leui cā ęgrotare, tale corpus appellat Drusianus monachus ęgrum simpl'r. Per corpora ꝟo, quę ex principijs naturę, sunt apta ægrotare quibusdam ęgritudinibus, intelligit ea, quæ ex principijs generationis, cōtrahunt, quosdam morbos a uirtute parentum, aut stellarum, aut aliarum causarum. Nascuntur enim quædā corpora ex principijs generationis parata incurrere podagras, alia calculum, alia lepram, alia febres, alia alias, ideo est difficultas an sint quædam corpora apta ægrotare quibusdam morbis ex principijs generationis ꝓpagatis, quæ non obstantibus illis morbis, possint esse longęua, ut dicit̃ de podagra, & de malo hemorroidum, & cæteris id genus. Alia uero quibusdam ægrotari apta, non sint longæua, ut quę nascerētur epileptica, uel parata febricitare. Patet ergo ex his, ꝙ ex parte eorum, quæ sunt eiusdem generis tribus modis proposita intentio est magna, primo utrũ quęcũq; a natura sint apta permanere sana, omnia sint lōgęua. Secundo utrũ a natura apta ægrotare quauis ęgritudine sint breuis uitę. Tertio utrum aliqua ægrotari apta quibusdam morbis sint longæua, aliqua uero quibusdam alijs, sint breuis uitę. Patet ergo propositæ intentionis magnitudo. Quo ꝟo ad cōstructionē attinet, aīaduerte, ꝙ Aristo. mutat in adiectiuis gen⁹, dicit. n. aut secundũ quosdam quidem languores appropinquant languorosa, postea dicit. Nihil prohibet languorosos esse ubi primo loquitur in neutro genere, in secundo loquitur in masculino. Intellige ergo primum ad corpora relatum, secũdum ꝟo ad hoīes, nō tñ esset error, si utrũq; in genere neutro legeret̃, ea. n. ꝯstructione gręci utunt̃, nos ꝟo non.

Quæ languorosa corpa. Herodicus

Quæ corpa ex principijs natura sunt certis morbis languida.

Intētionis magnitudo.

De cōstructione.

De somno igitur & uigilia, dictum est prius, de uita uero & morte, similiter & de morbo & sanitate quod quidē ad naturalem attineat philosophiam: dicendum posterius. Nunc autem de causa cur altera longam, altera breuem uitam agant, quemadmodum iam diximus, tractandum est.

De somno igitur & uigilia, dictum est prius, de uita autem & morte, dicendum est posterius, similiter autem & de languore & sanitate, quantum attinet ad naturalem philosophiam. Nunc autē de causa eius quod est hæc quidē esse lōgæ uitæ, hæc aũt breuis uitæ, sicut dictum est prius, cōsiderandum.

Cum fecit attentos ex magnitudine rei propositę, nũc facit attentos ex iocunditate, & nouitate. Sunt. n. iocũda, quæ ordinatę ponũtur primo rhetoricorum, ideo ordinat præsentem intentionem ad præcedentia, & ad sequētia, innuens hanc intentionem esse quid noui, cum sit alia ab his, quę olim dicta sunt, unde inquit. De somno igit̃ & uigilia, dictum est pri⁹, uita autem & morte dicendũ est posterius. Similiter autem dicendum est posterius de languore & sanitate, non quidem speciatim, sed quantum attinet ad philosophiam naturalem, speciatim enim de ea agit medicus. Nunc aũt de causa eius, quod est esse, hæc quidem longæ uitę, hæc autem breuis uitæ, sicut prius proposuimus, Considerandum est, in quibus paret ex ordine iocunditas, ex additione ꝟo ad ea, quę dixim⁹, nouitas. Tacuit autem alios libellos, ut de sensu, & sensibili, de memoria & reminiscentia & de alijs, quoniam intellexit per illud uerbum de somno & uigilia, qm̃ omnes huic quasi adminiculi supponuntur. Hęc de exordio.

Sane hac differentia genera tota à totis generibus, et eorum quæ sub una specie collocantur alia ab alijs: differunt. Generatim differre dico, ut hominem ab equo, nam genus hominum, uiuacius est, quam equorum. Speciatim, ut hominem ab homine, eorum n. hominum qui locorum intercapedine seiuncti sunt, alij uita sunt longiore, alij breuiore, qui enim in calidis degunt regionibus, diutius, qui in algidis, minus uiuere assolent. Quin immo ex hisce qui eundem tenent locum, nōnulli pari modo ea ipsa inter se discrepant differentia.

Sunt autem habentia differentiam hanc, & tota ad tota genera, & eorum quæ sub una specie, alia ad alia. Dico autem secundum genus quidem differre, ut hominem ab equo, longioris enim uitæ genus hominum, quàm quod equorum. Secũdum speciem autem, hominem ab homine, sunt enim homines, hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, alteri secũdum altera loca distantes, quæ enim in calidis gentium, longioris uitæ, quæ autem in frigidis, breuioris uitæ. Et eundem autem locum habitātiũ: differunt similiter aliqui hac differentia abinuicem.

Verba hæc possunt esse de exordio, & pñt de narratione intelligi. In græcis codicibus de exordio intelligi uidētur. Leguntur. n. sic { Adhuc aũt hñtia dr̃iam hanc, & tota ad tota genera. } q. d. Nũc aũt de cā eius, quod est hęc quidem esse longæ uitæ, hæc autem breuis uitę, sicut dictum est prius, considerandum est. Adhuc autem considerandum est habentia dr̃iam hanc, & tota genera ad tota genera, & eorum quæ sub una specie alia ad alia. q. d. non solum est considerandum causas cur alia uiuacia alia breuis uitę sint. Sed etiam considerandum est ea, quorum tota genera ad tota hanc dr̃iam hñt, & ea, quorum spēs ad spēs talem hñt dr̃iā, hęc aũt addit, ut faciat attentos, ostēdens hæc iocunda esse, non solum ordine, sed rerum nouitate. Sed qm̃ in trāslationibus antiquis uerba hæc leguntur alio modo. s. quasi expositiuę, ideo uidētur de narratione. Ideo uidetur, ꝙ antequam exequatur intentionē propositam præmittat duas animalium dr̃ias penes longeuũ, & esse breuis uitæ. Primam quidem penes totum genus, secundam uero penes speciem Penes genus quidem dicit, dico autem secundũ genus quidem differre, ut hominem ab equo, quatenus genus hominum longioris uitę est, q̃ genus equorum. Accepit autem gen⁹ pro specie, modo quo philosophi morales utuntur, penes speciem uero, ut hominem ab homine, sunt. n. hoīes hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, utpote alteri ac distantes secundum loca. Nam quæ gentium in calidis locis degunt, sunt longioris uitæ, quæ autem degunt in frigidis, sunt breuioris uitæ, & sic penes locum in eadem hominum specie alij sunt uitæ longioris, alij breuioris. Amplius in eodem loco alij uiuũt longius, alij breuius, hæ sunt animalium differentiæ, quas pręmittit. Sed cur pręmittat has dr̃ias, dicamus, nā quæstio si est, semper præcedit quæstionem ꝓp quid est, cũ ergo proposuit assignare causas, dr̃iarum uitæ penes longitudinem, & breuitatem, decebat prius exponere ita esse, ꝙ alia aīalia uiuunt longius, alia breuius, et in eadē quoq; specie penes diuersa loca, et in eodem loco penes diuersas naturas, hac ratione has dr̃ias præmittit. Ex his patere potest, astronomiæ incertitudo circa annos uitæ. Nam siue annos uitæ sumpserimus ex aphesi atq; aīmachesi, ut Ptolomeus docet, siue ex annimensore, quem arabes alchocoden uocāt, ac ilegium, impoſe astronomum est certitudinē hēe, qm̃ differentię locorum sunt astronomis incertę. Nō enim aliquis astronomus, docuit aphetam æthiopũ alios annos hr̃e, alios aphetam sytharum, alios hominum, qui in medijs locis uiuunt. Ptolome⁹. n. scribens in Alexādria unicuiq; gradui aphesis constituit annũ, ꝙ non est uerum

Contra astronomos de annis uitæ.

apud

apud omnes regiones. Nec aoolmensor, siue alchocoden arabum est promittens annos eodem modo in omnibus eegionibus: ideo de annis uitæ astronomi non possunt certa dicere. Philosophi autem solum uniuersaliter has dñias tradunt, speciatim uero eas assignate, non est philosophi.

Porro sumere conuenit: quid sit inter ea quæ natura constant quod facile corrumpatur, & quid quod ægre.

Oportet autẽ accipere: quid facile corruptibile in natura connstantibus, & quid non facile corruptibile.

Nunc, ut mihi uidetur, accedit ad narrationẽ: & primo sumit quid sit facile corruptibile: & quid non facile corruptibile: nam, ut Philoponus notauit primo de generatione, qui doctrinã tradit, definitiones, & suppositiones sibi constituit. Deinde ex illis demonstrat cõclusiones. & hoc proponit, cum inquit. Oportet autem accipere, in natura constantibus, hoc est in rebus ipsis naturalibus, primo qd facile corruptibile, & quid non facile corruptibile, & sic hęc sumit, ut definitiones.

Nam ignis & aqua, & quæ his cognata sunt: cum eandem facultatem minime habeant, sibi mutuo causæ sunt generationis atq; corruptionis. Proinde singula quoq; alia quæ ex hisce sunt atque constant, & non ex multis per congeriem uti domus: eorum naturam participent ratio congrua existit.

Ignis enim & aqua & his cognata: non habentia eandem uirtutem, existunt generationis & corruptionis causa sibijnuicem. Quare & quælibet aliorum ex his existentia & constituta, participare horum naturam rationabile: quæcunq; non compositione ex multis sunt ut domus.

Antequã definiat quid facile, quidue difficile corruptibile sit, resumit breuibus causam corruptionis rerum, & primo quidem in substantijs. Secundo uero in accidentibus: & quoniam substãtiæ alię sunt simplices, ut elemẽta, aliæ ex elemẽtis mistæ. Exponit primo causas corruptionis in elementis, deinde in mistis. De prima parte dicit, ꝙ elemẽta sunt inuicem corruptibilia, quoniam sunt inuicem contraria. unde dicit. Ignis n. & aqua, & alia elemẽta cognita his. s. aer, & terra nõ habentia eandẽ uirtutem, sed existentia contraria, existunt generationis, & corruptionis causa sibijnuicem, ut secundo de generatione dictũ est. Tacuit autem materiam: quoniã non possunt elemẽta esse cõtraria: nisi cõueniant in materia: sic igiẽ elementa inuicẽ sunt corruptibilia: quoniã sunt cõtraria. De secũda parte dicit, ꝙ mista, quæ non cõgregatione ex elemẽtis sunt, ut domus ex lignis & lapidibus cõgregatione fit, corruptibilia sunt, quoniam constant ex elemẽtis. unde dicit. Quare & quęlibet aliorũ ex his elemẽtis existentia cõstituta, quæcũq; ex elemẽtis constant, non ut domus cõpositione ac cõgregatione ex multis cõstat, participare horũ naturam rationabile est: dico participare horũ naturã. s. quo ad corruptionem, hoc est ut sint corruptibilia: quia constant ex elemẽtis: quæ per se corruptibilia sunt. Ex his sequitur ꝙ elemẽta sunt corruptibilia, quia habẽt cõtraria: mista uero, quoniam cõstant ex elemẽtis contrarijs. Sed quæres.

Dubõ

utrum omne mistũ sit corruptibile ab intrinseco, uidetẽ ꝙ sic, quoniam Aristot. ait mista corrũpi, quoniam constãt ex contrarijs. ergo omne mistũ ab intrinseco est corruptibile. Ex alio uideẽ ꝙ nõ corrũpatur nisi applicetẽ sibi corrumpens, ut si aurũ esset uniforme in toto, & unius rationis in singulis partibus. Dicẽdum ꝙ nihil põt corrũpi in substãtijs, nisi applicetẽ corrumpens, utrũ hæc est differentia inter elemẽtum, & mistũ, ꝙ mistũ ab intrinseco habet duas causas inclinãtes ad corruptionẽ. s. materiã, & contraria ex quibus cõstat. At elemẽtum ab intrinseco habet unam tantũ. s. materiam cõmunem: & ideo mista dicũtur ab intrinseco corruptibilia, elemẽta uero ab extrinseco: nõ quidem mista ab intrinseco: ꝙ corrũpi possint sine corrũpente, sed quia potius causa intrinseca sunt corruptibilia quam ratione extrinseca: elemẽta uero ab extrinseco: non ꝙ ab intrinseco non sint corruptibilia, sed quoniã potius causa extrinseca corrumpuntur.

Sed de cæteris: alia ratio est. Plurimis enim ex hisce quæ sunt, peculiares competunt corruptiones: ceu sciẽtiæ, sanitati, morbo, & eiusmodi: quippe quæ corrumpi soleant: etiam non corruptis susceptiuis, sed seruatis, quandoquidem ignorãtiam, reminiscentia atque disciplina corrumpere solent: scientiam, obliuio & deceptio. Per accidens tamen: cæterorum corruptiones, rerum naturalium interitus sequũtur. nam cum animalia ipsa intereunt: eorundem & sanitas & scientia corrumpitur.

De alijs igitur: alia ratio. Sunt enim & propriæ corruptiones multis entium: ut scientiæ, sanitati, & ægritudini: hæc enim corrumpuntur: etiam non corruptis susceptiuis: sed saluatis. ut ignorantiæ quidem corruptio, reminiscentia & eruditio: scientiæ autem, obliuio & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia: aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus: corrumpuntur & scientia & sanitas quæ in animalibus.

Hactenus de causis corruptionis substantiarum: nunc de causis corruptionis accidentiũ. Vbi animaduertendũ, ꝙ accidentium alia habẽt cõtraria, alia uero non habent contraria, habẽt cõtraria ut sciẽtia, sanitas, & ægritudo: contraria enim sciẽtiæ sunt obliuio, & ignorantia. sanitas uero, & ægritudo inuicẽ contrariæ sunt. dimẽsiones uero & figuræ accidẽtia sunt: quæ non habẽt cõtraria. Tunc Aristot. uult ꝙ accidẽtia, quę habẽt contraria, dupliciter corrumpuntur. Vno modo adueniẽte in eodem subiecto suo cõtrario, & sic corrũpuntur saluato eorum subiecto. Alio modo corrũpuntur, consecutiue. s. eorũ subiecto corrupto. At accidẽtia: quæ non habẽt cõtrarium uno modo tantum corrũpuntur. s. eorũ subiecto corrupto. unde dicit. De alijs igitur est alia corruptionis ratio, & per alia intelligit, quæ nec sunt mista, nec elemẽta, sed sunt accidẽtia: & per igitur, non illationis uim, sed aduersationis sumit, ut puta igitur pro aũt. Exponit aũt quomodo sit alia corruptionis ratio: & dicit. Sunt n. & ꝓpriæ, & per se corruptiones multis eorũ entium s. oĩbus quibus correspondet cõtrarium: ut sciẽtiæ, sanitati, & ægritudini. s. aduẽtu contrarijs in eodẽ subiecto: nam hæc corrũpuntur, ut inquit, etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis eorum subiectis: ut ignorãtiæ quidẽ corruptio est reminiscẽtia, & eruditio. Duplex. n. ignorantia est, altera, quæ ex obliuione prioris sciẽtiæ facta est in aĩa, & hæc tolliẽ per reminiscẽtiam. Altera ex dispositione contraria inducta aut abs te, aut a malis præceptoribus: & hęc tolliẽ per eruditionem inductã a bonis pręceptoribus. Sed dices, nũquid ignorantię corruptio sit reminiscẽtia uel eruditio: uideẽ ꝙ nõ, qm̃ reminiscẽtia uel eruditio manet, corruptio ignorãtiæ abest. Dicẽdum ꝙ tales ꝓpositiones sunt intelligẽdę causaliter, sicut illa tonitruũ est extinctio ignis in nubibus. Corrumpitur. n. ignorãtia aduẽtu reminiscentiæ uel eruditionis: ideo subscribit scientiæ aũt. s. corruptio est obliuio, & deceptio: põt. n. deleri scientia ab aĩa alicuius obliuione, aut deceptione facta ab aliquo syllogismo deceptorio, ut pluries fit sic igiẽ uno modo accidẽtia corrũpi possunt a contrarijs. Deinde assignat ſm modum, & inquit. Secundũ accidẽs aũt corruptiones aliorũ accidentium a substãtijs, consequunẽ naturalia, hoc est corruptiones subiectorũ, quæ sunt entia naturalia, & corruptibilia. Cuius causam affert. Corruptis. n. animalibus corrũpuntur scientia, & sanitas, quæ erant in animalibus: & sic patet, ꝙ accidentia, quæ cõtrarium habent, dupliciter corrumpi possunt. Vno modo per se aduentu contrarij in eodem subiecto, & sic corrumpuntur saluatis subiectis: alio modo per accidens, & sic corrumpuntur corruptis subiectis: ex quo sequitur ꝙ accidentia: quæ non habent contrarium uno modo tantum corrumpuntur scilicet per accidens subiectis eorum corruptis.

Quocirca: & de anima per hæc ratiocinari quispiam profecto potest. Nam si anima haudquaquàm natura subsistat, sed ut scientia in anima sic & anima in corpore sit: erit nimirum ipsius quædam etiam alia corruptio præter eam qua, cum corpus interit, corrumpi solet. Quare, cum nulla talis esse uideatur; alio sane pacto cum corpore inijt societatem.

Quapropter: & de anima ratiocinabitur quis utique, ex his. Si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima sic & anima in corpore: erit utique ipsius & alia corruptio præter corruptionem qua corrumpitur corrupto corpore. Quare, quoniam non uidetur esse talis: aliter utique se habebit ad corporis communionem.

Sed dubitat de anima, quo modo corrũpatur: nã cum non sit elementum, nec mistũ naturale, sed sit ad corpus, ut scientia ad animam, tunc anima poterit dupl'r corrumpi. s. corruptione per se. s. aduentu contrarij in eodem subiecto eius subiecto saluato, & per accidens corrupto eius subiecto corpore: quod falsum est, qm̄ nõ corrũpitur nisi per accidens corrupto subiecto, unde dicit. Et de anima rationabitur quis utiq; ex his, quæ nunc dicta sunt, nam si non est natura. s. nec mistũ, nec elementum: sed quẽadmodum scientia est in anima: sic & anima est in corpore, si tn̄ꝗ sic est, erit utiq; ipsius & alia corruptio. s. propria aduentu contrarij præter corruptionem, qua corrumpit̃ corrupto corpore. Rñdet, ꝙ anima non ita ad corpus se habet, ut scientia ad animam, qm̄ anima est corporis substãtialis perfectio: scientia uero est animę accidẽtalis: & sic anima non põt per se corrumpi, nisi toto corpore animato corrupto. Præterea scientia habet contrarium per se in eodem subiecto: anima solum per accidens, unde dicit. Quare qm̄ non uidet̃ esse anima talis. s. ut scientia ad animam, aliter utiq; se habebit ad corporis unionem hoc est totalitatem: qm̄ anima est pars substãtialis totius animati: & prima perfectio corporis: scientia uero non sic se habet ad ipsam animam. Ex his accipiunt̃ duo. Primum ꝙ scientia corrumpat̃ corruptis animalibus, qđ esse non põt, nisi anima corrumpat̃: habet̃ secundo ꝙ anima corrumpatur, cuius scientia est perfectio, & sic uidet̃ ꝙ intellectiua anima corrumpat̃ corrupto corpore: hic. n. locus ualde fauet his, qui animi mortalitatẽ sustinent de mente Aristo. Secundo principaliter dubitatur quot sint modi corruptionis. Tertio quomodo scientia in intellectu habituata possit per obliuionẽ, & per deceptionem ab intellectu desinere: cum habitus scientiæ non depẽdeat ab organis sensitiuus, nisi in fieri, non autem in facto esse. Aluerniata ad primam dicit, ꝙ Aristot. non de intellectiua anima loquit̃, sed de sensitiua atq; uegetatiua: qđ quidem mihi uidetur difficile, cum loquat̃ de ea anima: cuius sciẽtia est perfectio, quę esse non potest nisi intellectiua. Propterea uidetur mihi ꝙ Aristote. hæc, quæ de anima dicit, non asserendo dicat, sed solum exemplificando, ut ostendat, non omne qđ ita ad corpus se habet, ut sciẽtia ad animam possit corrumpi dupliciter, nam dato ꝙ anima sit corruptibilis, anima se habet ad corpus, ut scientia ad animam, & tamen solum per accidens corrumpitur. s. corrupto subiecto: & non per se a proprio cõtrario, similiter id qđ de scientia dicit, ut exemplum esse dictũ intelligas. s. ut ostendat aliquid corrumpi posse corrupto subiecto. Quæ non intelligentes prophani sumpserunt errandi occasionem: omnia enim quæ hic dicit Aristo. ut exẽpla esse dicta intelligendum est, non quidem, ut ita sint, sed ut sentiant, qui discunt. Ad secundam respondent iuniores ꝙ quatuor modis aliquid corrumpi potest, aut a contrario, ut calidum a frigido: aut a ratione subiecti, ueluti formæ quæ corruptione subiectorum corrump̃itur. aut defectu conseruãtis, ut lumen corrumpitur in medio defectu corporis lucidi, aut defectu dispositionis per quam conseruabatur in subiecto, ut formæ substantiales defectu dispositionum, quibus in materia conseruabantur. Aristo. autem duos tantum modos corrumpẽdi innuit, alterum per se. s. a contrario, alterum per accidens. s. corruptione alterius. Quę uero corrumpuntur per se a contrario, sunt duplicia, uel quia ipsa habent contraria, ut elementa & accidentis habentia contrarium: uel quia componunt̃ ex contrarijs, ut mista: quę corrumpunt̃ per accidens. hæc corrumpunt̃ alijs corruptis, per quę conseruabant̃ siue sint subiecta, siue agentia conseruantia, siue dispositiones conseruatiue; hęc Aristo. de modis corrũpendi. Quo modo uero scientia, quæ est habitus intellectus per obliuionem corrumpi possit, res difficilis est, qm̄ scientia põt remanere per unũ diem in intellectu absq; actuali memoria, & per duos, & sic per mille, ergo omnino memoria deleta illa stabit in intellectu. ergo postq̃ semel sciẽtia in intellectu facta est, ut habitus, etiam omni memoria deleta in parte sensitiua, ipsa uidetur remanere: cum non dependeat a sensibus nisi in fieri, non autem in facto. Propterea quidam concedunt totum, dicunt tamen ꝙ per obliuionem pro tanto sciẽtia corrumpatur, pro quanto intellectus non potest exire in actum considerandi: siquidem cõsiderandi actus indiget non solum intellectuali habitu, sed phantasiandi, intellectus. n. intelligendo necessario phantasma speculat̃: patet ergo ꝙ obliuione facta in phantastica destruitur scientia non simpl'r, sed ƀm actum, quatenus scientia remanet ƀm habitum, non tñ exibilem ad actum: quo in modo Plato habitus in anima puerorum esse autumat, non exibiles tñ ad actũ, nisi sedatis motibus. Alij dixerunt ꝙ scientia, quę in intellectu habitus est nõ solum quo ad exitum in actũ dependet a phantastica memoria: sed etiam simpl'r inesse, & conseruatione: & tunc patet ꝙ scientia per obliuionẽ destruitur. Verum animaduertendũ ꝙ in parte intellectiua nihil habituat̃, habitus. n. fit in potentia, quæ ad actus neutraliter se habet, ue dicit̃ secundo Ethicoꝝ. In potẽtia enim quæ in contratium se habet, nunq̃ habitus fit, ut lapis ad motũ sursum nunquã habitum habebit, nec in potentia ex sua natura prona fit habitus, non enim lapis ad motum deorsum habitũ acquiret si decies milies deorsum ferat̃. ergo solum in his potẽtijs habitus fit, quæ ad actus neutraliter se habẽt. Ex his accipit̃, ꝙ intellectus non põt ex considerandi actibus habitum acquirere scientificum: cum ad scientiam natural'r se habeat ut ad eius perfectionem. Habitus ergo & memoria fiet ex parte eius potẽtiæ: quæ ad scientiã neutraliter se habet: hæc autẽ est sensitiua. In hac enim ex frequẽtatis actibus considerãdi fit habitus, qui dicit̃ memoria: quæ delet̃ primo mutatione organi: cum enim organum continuo alteret̃, deletur aliquãdo memoria. Secundo aduẽtu nouarũ nutrimenti partiũ, prioribus defluentibus. Tertio aduentu uaporꝝ ac exhalationũ, prioribus deletis. Tunc dico ꝙ cũ in intellectu species nõ conseruent̃ nisi memoria atq; habitu facto in parte sensitiua: qm̄ in parte intellectiua nõ est memoria, neq; habitus, ideo obliuione facta in sensibus: desinit scientia in intellectu. Quomodo uero per deceptionẽ scientia deleri possit, quidã dicunt ꝙ delet̃ per deceptionem quatenus deceptio ex syllogismis sophisticis urgentibus fit, & ita tandem intellectus deceptus parti contrariæ adheret, & sic tollit̃ scientia: non enim est scire sine fide: atq; assensu. Animaduerte tñ ꝙ in sciẽtia est materiale & formale, materiale quidẽ est ipsa cõclusio, cui per demonstrationẽ intellectus assentit, formale uero, est illã credere per demõstrationem. Dico igitur ꝙ per syllogismos deceptiuos scientia deleri potest quo ad eius formale: & hoc sufficit. Quo uero ad materiale stat scientiam remanere, etiam syllogismis deceptiuis urgentibus.

Digressio pulchra.

De corruptione sciẽ.

Sed fortasse quæret quispiam, idque optima ratione: utrum quod corruptibile est id alicubi a corruptione uindicari queat, ceu ignis supero in loco ubi contrarium nullum est.

Forte autem utique quis dubitabit rationabiliter: utrum est ubi incorruptibile erit, quod corruptibile, ut ignis sursum,

ubi non

ubi non est contrarium.

Cum egit de causis corruptionis. in parte ista, accedit ad declarādū quid facile, quidue difficile corruptibile sit. Pro cuius declaratione primo dubitat, deinde soluendo dubōnē, declarat quid sit facile qdue difficile corruptibile. Quārū ad primā partē querit, utrū sit aliquis locus, ubi simpliciter, atque natura corruptibile possit esse ꝑpetuū. unde inquit. Forte aūt utique quis dubitabit rōnabiliter utrū subaudi sit aliquis locus, ubi quod est corruptibile simplr̄, atque sui natura, erit incorruptibile atque ꝑpetuū. Argumētat̄ ꝙ sic, qm̄ ignis sursum est ꝑpetuus, & tn̄ ignis est sui natura corruptibil̄. Quod aūt ignis sursum sit ꝑpetuus ꝓbat, qm̄ ibi nullū est cōtrariū, a quo corrūpat̄. & potissimū ignis, qui tāgit cœli cōcauū. unde inquit. Vt ignis sursum. q. d. uidet̄ ꝙ sic, ut ignis sursum, ubi non est cōtrariū, hoc est qm̄ ibi nullū est cōtrariū, a quo corrūpi possit. Simile argumētū fieri solet de partibus terræ cētralibus, nam cū illis nullū agens applicari possit contrariū, uidentur perpetuæ, quæ tamen sunt corruptibiles.

Quæ enim contrariis insunt, per accidens corrumpi solent, eo ꝗ illa intereant. tolluntur enim contraria, a sese. At contrariorum quæ in substantiis sunt, nullum per accidens corrumpi potest, propterea ꝗ substantia de nullo subiecto prædicatur. Quare fieri non poterit, ut id corrumpatur quod contrario caret, aut in eo loco est ubi nullum est contrarium. Quid enim erit quod uim habeat corrumpendi, si quidem a contrariis unis corrumpi quidquam contingat, contrarium autem non insit, aut omnino, aut hic?

Corrumpuntur enim quæ quidem insunt contrariis, secundum accidens, eo ꝗ illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria, abinuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in substantiis, corrumpitur, propterea ꝗ de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrarium, et ubi non est, impossibile utique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, si quidem a contrariis quidem corrumpi accidit solis, hoc autem non existit, aut totaliter, aut hic?

Mouet. q. & argumētatus est ad partē affirmatiuā breui ad modū rōne, & quidā uix intelligibili, nunc rōnē illā exponit: & sumit duas ꝓpōnes quasi unū añs, deinde infert qōnis partē affirmatiuā. Prima igit̄ ꝓpō est, ꝙcūꝗ insunt contrariis corrūpuntur ꝑ accñs corruptione illorū contrariorū, uerbi causa, quęcūque insunt calido, & frigido, corrūpuntur cū calidū uel frigidū corrūpit̄, ut si dulce insit calido, corrupto calido, dulce corrūpit̄, & si amarū inest frigido, amarū corrūpit̄ corruptiōe frigidi. ꝓbat̄. qm̄ cōtraria per se inuicē corrūpuntur, ergo quæ insunt ipsis contrariis corrūpentur per accidens corruptione illorū, unde dicit. Corrūpuntur enim quæ quidē insunt contrariis, ſm accñs, eo ꝙ illa contraria corrūpunt̄. Cām affert, & dicit. Interimūtur. n. contraria ab inuicē per se, ergo quæ illis insunt, corrūpentur per accñs. secunda ꝓpō est, subm siue materia contrariorum nec per se nec per accidēs corrūpitur, ꝓbatur, qm̄ tale subiectū cōe de nullo subiecto prædicat̄, corruptione cuius saltē per accñs corrumpi possit. unde dicit. Secūdū accidens aūt nullū contrariorū in substātiis, corrūpit̄, & tu intellige trāsposite sic, ſm accidens aūt suba, quæ est subm cōtrariorū non corrūpit̄. Cuius cām affert, & inquit. Propterea ꝙ de nullo subiecto ꝑdicatur suba, quæ est contrariorū subm, corruptione, cuius corrūpi possit. Et intelligit per subam cōem materiā quæ est cōe subtū contrariorū. Materia. n. cōis neꝗ per se, neque per accidens corrūpitur, qm̄ nullū subm habet, rōne cuius dici possit corrūpi. Ex his infert, ꝙ illud, cui non est contrariū, uel si est contrarium, in eo loco ubi non habet cōtrariū, impoſe est corrūpi. Cuius cām affert, & inquit. Quid. n. erit corrūpens. q. d. nullū siquidē a solis contrariis accidit unūquodꝗ corrūpi. hoc aūt. s. cōtrariū non existit, non existit dico, aut oīno, aut in eo loco, ergo non potest corrūpi. Sic igitur ex dictis habemus ꝙ illud quod non habet contrariū, aut si habet, est in aliquo loco, ubi non habet, tale est perpetuū in illo loco, sed supplēda est rō, sed ignis in ꝓprio loco. aut non habet cōtrariū, aut si habet, ibi non habet, ergo ignis in proprio loco non est corruptibilis. Simili ratione fieri potest argumentū de partibus centralibus terræ. Quo uero ad rationē attinet, animaduerte ꝙ illarum propositionū prima uidēt necessaria ad rationem. secunda uero est addita ad pleniorem expositionem prime.

An hoc, partim uerum est, partim non uerum?

An hoc, sic quidem uerum est, sic autem non.

Rñdet ad. q. & uult, ꝙ aliquod sua natura corruptibile simpliciter, & oī loco est corruptibile, sic uero est incorruptibile, dū sibi locus non uertitur ad contrariū, uet. gra. locatū. s. ignis in ꝓpria sphera est sua natura, ac simpliciter corruptibilis. est tñ incorruptibilis, qm̄ difficilis corruptionis, qm̄ tādiu ꝗdiu locus non efficitur sibi contrarius, tādiu permanet, cū uero locus ei fit extraneus, ac contrarius, ignis corrumpitur. Quo uero modo locus ille fieri possit extraneus locato, postea dicemus.

Fieri enim nequit, ut ei quod materiam habeat, non insit modo quodam contrarium. nam ut omnino insit caliditas aut rectitudo aut arbor, fieri potest, ut alicubi sit, nō potest. alioqui, effectus essent separati.

impossibile enim, materiam habenti non existere aliqualiter contrarium. nā omnino quidem inesse calidum aut rectum, contingit, alibi autem est impossibile esse, aut calidum, aut rectum, aut album. erunt enim passiones separatæ.

Nunc exponit solonē, & primo ꝓbat, ꝙ oē corruptibile sui natura necessario corrūpetur, ut prima pars solutionis dicebat, Secundo exponit secūdā partē solutionis. s. ꝙ pōt aliquid simpliciter corruptibile esse difficilis corruptionis in aliquo loco. Pro expōne priæ partis sumit unā suppōnē, ꝙ oē hñs materiā, habet aliquo pacto contrariū, ꝓbat, qm̄ oē hñs materiam, contingit habere aut calidum, aut rectum, aut albū, aut aliquod, cui respondet aliquod contrarium, cuius ratio est, qm̄ hæc non, nisi materiæ insunt, cū non possint esse separata a materia, & hoc inquit. Impossibile. n. est materiā habenti non existere aliqualiter contrarium, qm̄, ut dicit, oīno contingit ei, quod materiam habet, inesse aut calidū aut rectū, aut subaudi album, aut dulce aut aliquod contrariorū, ut patet discurrendo per oīa, quæ materiā hñt, nā nō poterit reperiri aliquod eorū, cui non insit aliquod cōtrariorū, & hoc ꝓbat, qm̄ impoſe est calidum aut rectum, aut albū esse alibi ꝗ in ipsa materia uel in his, quę materiā habēt, alioquin talia contraria erunt passiones separatæ a materia, quod est ridiculū. Sic igitur patet, ꝙ oī habenti materiā inest aliquod contrarium, hoc est inest aliqua passio cui respōdet contrariū. Quo uero ad uerba attinet, dixit { Aliqualiter cōtrarium } qm̄ oportet, ut ipsi insit aliquid, cui rñdet per se contrarium, uel saltē aliquo mō. s. priuatiuū. Verbū { aūt } cum inquit { Alibi aūt esse } pro qm̄ intelligēdū est, uerbum autem πού, hoc est, alibi interpretandum. Ex his accipitur suppositio, ꝙ omne habens materiam, habet aliquo modo contrarium scilicet aut positiuum, aut priuatiuum, per se, aut per accidens saltem.

Si igitur quando actiuum & patibile simul sunt, semper alterum agit, alterum patitur, fieri non potest quin fiat mutatio.

Si igitur quando simul fuerit factiuum & passiuum, hoc quidem semper facit, hoc autem patitur, impossibile non permutari.

Ex hac suppositione ꝓbat, ꝙ oē habens materiam est corruptibile, & syl̃s est, oē illud, in quo insunt factiuum & passiuum est simpliciter corruptibile. Omne hñs materiam est illud, in quo insunt factiuum & passiuum, passiuū

quidē materia, factiuum uero contrarium, ergo omne ha bens materiam est simpliciter corruptibile. unde dicit. Si igitur qñ simul in aliquo fuerint factiuum, & passiuum, hoc quidem semper, hoc est necessario facit, hoc aūt necessario patitur, subaudi minorem, sed in habenti materiā insunt factiuū & passiuū, ergo hñs materiā impoſſe est nō permutari, & sic aliquando necessario corrumperur.

Præterea, & excrementa fieri necesse est. at excrementum, contrarii rationem subit. semper enim mutatio, e contrario fit, excrementum autem reliquiæ prioris est.

Adhuc etiam necesse est superfluum facere (superfluum autem, contrarium) ex cōtrario enim, semper permutatio. superfluum autem reliquiæ prioris.

Hic ponit secundā rōnem ad idē, & syl̄s pōt cōponi hypothetice sic, si contrarium necesse est facere in suum contrarium, necesse est oē hñs contrarium aliqñ pati ab eius contrario, ergo necessario aliqñ corrūpetur. inquit. Adhuc aūt necesse est superfluū facere. exponit autē quid per superfluū intelligat, & inquit. Superfluū autē intelligo cōtrarium, & est ratio, quoniam duorū contrariorum semper alterum est maius & superfluum, & alterum minus & excessum, probat antecedens, & dicit. Ex contrario.n. semper permutario est, per hæc uult habere añs, q contrarium necesse est semper facere in suū contrariū. ergo omne hñs materiā aliqñ patiet a suo cōtrario. Addit, q hęc rō, quæ pcedit ex ipso contrario, quod est superfluum, est reliquiæ prioris. f. rationis, quoniā prima ratio pcedebat ex factiuo et passiuo: hęc āt solū ex ipo facere.

Quod si quicquid actu contrarium est ambigeretur, esset ne uel hic incorruptibile, an non sed ab eo quod continet corrumperetur?

Si autem omne expelletur quod actu contrarium, & hic corruptibile utique erit.

Sed contra hæc dubitat, nā si oē corruptibile necessario corrūpetur, oportebit, q ignis in suo loco oīno corrūpatur, queritur ergo a quo corrūpaē. unde inquit. Si autē omne expelletur necessario, quod actu cōtrariū subaudi alicui est, & hic, hoc est ergo ignis hic. f. in pprio loco corruptibile utique erit aliquando subaudi cēdū ergo rōni, ignis in proprio loco aliquando corrumpetur, a quo igitur corrumpetur utrum a contrario.

Si ergo id quod continet sit satis cōmittendæ corruptioni numero eorum quæ dicta sunt, adscribatur. sin minus, inesse quippiam quod sit actu contrarium, & excrementitiam materiam aggigni, supposuisse operæprecium est.

An non, sed a continēte corrumpitur? Siquidem sit sufficiēs, ex dictis. si autem non, supponere oportet q. inest aliquid actu contrarium, & superfluum fit.

Rñdet q ignis in proprio loco non a cōtrario, sed a cōtinente corrūpitur, qm, ut ex dictis patet, continēs aliqñ est sufficiens corrūpere cōtentū. Quod aūt continens sit sufficiens corrūpere aliqñ contentū, pbat, qm si non sufficeret, oporteret supponere in naturali loco alicuius naturalia corporis, aliqñ fieri aliquod cōtrariū, & superfluum potens locatum corrūpere, quod tā quā falsum derelinqt. unde dicit. An non f. corrūpitur a cōtrario, sed a continēte aliqñ corrūpitur ignis ipse, siquidē cōtinens aliquādo subaudi sufficiens sit, ut ex dictis patet, corrūpere cōtentū. Quod pbat, & dicit. Si aūt non est sufficiens cōtinēs aliqñ corrūpere cōtētū, supponere oportet q in loco corporis naturalis insit aliquid actu, et formaliter contrariū, quod etiā superfluum sit, quaā excedens corpus contentum, & potens illud corrūpere. hoc relinquit Arist. tanq̄ falsum, qm manifestū est per se, q in naturali loco corporis physici nullū contrariū formaliter reperitur, qm uel illi esset uiolenter, uel naturaliter. non naturaliter, qm unus locus non pōt esse naturalis duobus cōtrariis, nec uiolenter, quia ab aliquo uiolentante esset tale contrariū motū ad illū locum, modo non uidetur quid esset mouens illud contrarium ad locū illū. Quare oportet dicere locatū corrumpi a continente, non quidē quo est contento formaliter contrariū, sed quo est illi uirtualiter cōtrariū hoc est quo de nouo fit illi superfluū, & contrariū uirtualiter, ut dicemus. Sed quæres qūo continens fit contrariū contento, uidetur.n. q non, qm tunc posset totus ignis aliqñ corrūpi facto cœlo sibi contrario. Præterea cœlū non uidetur q possit fieri aliqñ contrariū alicui, dicēdū q nūq̄ coelum potest fieri toti igni contrariū nec formaliter nec uirtualiter, sed bene alicui parti eius, quod continet, saltē uirtuali ter. Cū.n. per motū cœli & lumen adducitur aliqua stella, uel aliqua constellificatio contraria alicui parti ignis continenti, tunc cœlū illi parti fit superfluū & contrarium saltem uirtualiter, non potest autē constellificatio illa uirtualiter esse contraria toti igni, ut docent astronomi, nulla.n. constellificatio potest esse adeo uis, ut destruat totū unū elementū, cuius causas quære in libro de nostrarū calamitatum causis. Ad secūdum pater solutio. Cœlū.n. non fit cōtrariū locato formaliter, sed bene uirtualiter, & nō modo locus ignis potest fieri ipsi igni uirtualiter contrarius, sed uirtute cœli oīs locus fieri pōt cōtrarius suo locato.

Quamobrem, minor flamma a maiore per accidens deuritur. q. pabulum, fumum scilicet quod illa, non nisi longo tempore assumere potest, hæc ocyus insumat.

Quapropter, & minor flamma comburitur a multa secundum accidens, quia alimentum quod illa in multo tempore consumit, fumum, hoc flamma multa cito.

Sed quæres cū locus est factus contrarius alicui parti corporis contenti, utrum locus ille corrūpat illam partē. Rñdet q nō, sed q corrūpatur a residuo. Imaginaē enim q a loco extraneato pars ignis grauefiat, & quodāmodo remittatur, & fiat ignis paruus atque remissus, tunc uult, q ab igne residuo corrūpaē illa pars. ueluti parua flāma corrūpiē a magna per accidēs, quatenus magnā occupans fumū ex quo parua nutritur flāmā paruā corrūmpit subtrahens illi nutrimētum. unde dicit. Quapropter & minor flāma cōburitur a multa fm accidens, quia alimentum, uidelicet, fumū quod illa parua flāma multo tempore cosumit, hoc ipsum flāma multa & magna cito consumit, & sic defectu nutrimēti perit parua flāma, sic pars ignis a loco grauefacta, & quasi effecta contraria aliis partibus ignis corrūpitur ab illis, & transit in substantiā illa. Hoc ergo pacto potest elemētum in pria sphæra non totū, sed fm partē corrūpi, quatenus a loco extraneo disponitur ad contrariū aliarum partiū, & tādem ab illis corrūpitur. Cū uero dicitur locus est conseruatiuus rei locatæ, dico q uerū est pro maiori parte, potest tñ alicui esse fici contrarius aduentu nouę dispōsis, & sic disponer partē illā ad corruptionē, ita ut corrumpat a residuo. Animaduerte q similitudo de flāma parua nō qdrat in oīb', solū.o. exēplum illud inductū est ad ostendendum q simile in specie potest sibi simile in specie corrumpere, qn aliquo modo est sibi dissimile, sic in sphæra ignis una pars potest corrumpi ab alia qñ efficitur a loco illi contraria. Alii uero asserunt, q pars ignis grauefacta descendit ad superficiem aeris, & sic ab aere corrūpitur, simili ratione dicere possumus in aliis elementis, ut postea dicetur.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & ortum aut obitum subeunt, cui rei, id quod continendi munere fungitur, uel conferre uel obesse solet.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & fiunt aut corrumpuntur. continens autem, aut cooperatur, aut contraoperatur.

Ex his infert. q hoc fit semper. f. q una pars elemēti in propria

propria regione corrūpatur, & alia generetur, & ecōtrario fit femper, & hoc inquit. Quapropter omnia femper in motu funt, hoc eft & fiunt, & fluunt, & cortumpuntur, & hoc uiciffim & perpetuo. Cuius caufam affert. Quoniam continens aut hoc tēpore cooperatur conferuādo, aut contra operando difpooendo aliquam partem elementi contēti ad corruptionem, uerbum {antem} pro quoniam legen dum eft, nec hoc uideatur contra feriem græcam, quoniā Philoponus non femel in fuis cōmentariis fic exponit, ut notaui uobis hoc anno pluries in libris de generatione.

Et ob id, quæ locum demutant, ea tempore quidem longiore breuioreue q̄ fua ferat natura edurant, fed fempiterna nufq̄ funt, quibufcunque contraria adfint, nam materies, protinus contrarium habet. Quare fi fit de prædicamento loci, lationem fubeunt. fi uero quantitatis, accrefcunt aut decrefcunt. fi deniq; qualitatis, alterantur.

Et propter hoc, tranfpofita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura, æterna autem nufquam quibufcunque contraria fint. confeftim enim materia, contrarium habet. Quare fi quidem ipfius ubi, fecundum locum permutatur. fi autem quanti, fecundum augmentum & decrementum. fi autem paffionis alterantur.

Ex his infert caufam quare quædā funt facile & quædam difficile corruptibilia, & quid fit facile, & quid diffi cile corruptibile, & quafi fic argumentatur, quoniam locus poteft fieri locato nunc conueniens, nunc extraneus, atque contrarius, ideo locata trāſpofita de regione in regionem fiunt aliqñ difficilioris, aliqñ facilioris corruptionis, nam tranfpofita ad regionem conuenientem, donec il la regio manet conueniens, illa remanebūt, cum fit extranea, illa corruptioni parabuntur. tranfpofita uero ad regionem contrariam, facile corrumpuntur. Ex hoc fequitur φ difficilis corruptionis funt, qo æcunque manēt diu in locis conuenientibus. Quæ uero manent in locis facile mutabilibus, hæc facile corrumpuntur. unde dicit. Et propter hoc fcilicet quia locus fieri poteft conueniens, & cō trarius facile, & difficile, tranfpofita de regione in regionem de loco in locum, durabiliora quidem fiunt, quando tranfponuntur f. ad locum conuenientem, qui diu durat in tali conuenienti difpōne, & fiunt natura paucioris durationis. f. locus ad quem transferuntur, fit illis contrarius, uel facile mutetur de conueoienti difpofitione ad contra riam. Addit, φ licet corpora poffint fieri de facili corrupti bilibus difficile corruptibilia, æterna autem nufquā fient, illa quibufcunque contraria fint, quoniam confeftim materia contrarium habet. & fic habens materiam nō poteft fieri æternum. Signum autem, quoniam fi quid habet con trarium in ipfo ubi, permutatur fm locum, & fi habet con trarium fm quantum, permutatur fm augmentum fcilicet de paruo ad magnum, & econtrario de magno ad paruū. Si autem habet contrarium fm paffionem, & qualitatem paffibile, ut fecundum calidum & id genus, alterantur ergo omne habens contrarium & materiam eft permutabile, & nō æternū. Ex his potes colligere, cās quare quædam difficilius corrumpaotnr, quædam facile. Prima cau fa eft, quoniam mutantur de regione in regionem, nam fi mutantur de conuenienti regione ad contraria, in illa paruo tempore durant, & hoc ait Auicenna, φ fi ethiops, mu tetur fubito de regione fua io fcythiam fubito moretetur, aut infirmabitur Sin autem contra, de regione contraria mutentur ad conueniecotem, longo tempore durabunt. Secunda uero caufa eft, quooiam aliqua regio diu durat in fimili difpofitione, & nō facile mutatur, & corpora tunc, quæ illic deguot, diu durant donec regio illis fit difconueniens. Aliqua uero eft expofita uariationi facile, & tunc quę in illa degunt corpora, facile cortumpuntur, funt autē caufę iftę uera in hominibus, animalibus, plantis, & omni bus miftis etiam elementis. Hinc uidemus homines effe in aliqua regione longeuos, in aliqua breuis uitæ in aliqua fa nos, in aliqua infirmos uiuere, & huius rei caufa eft loci di fpofitio, quæ aliquibus eft fana, aliquibus infirma. Aliquibus cooueniens diu, aliquibus facile mutatur de conue nienti ad contrariam difpofitionem. Quam rem medici ar tendere debent, ut Auicenna notauit, qui iuffit ægrotos, cum diutnis morbis laborauerint regionem mutare, acceder eq ad eius regionem, fi extra illam ægrotauerit. Obferuaui Sueffe aliquādo homines quafi coætaneos fere omnes breui tempore mortuos effe, ut annis præteritis omnes decrepitos, qui ibi aderant in breuiffimis diebus quafi eodem morbo omnes mortuos, quod non ob aliud erat, nifi quia regio illa erat omnibus illis effecta difcōueniēs. Alijs uero alterius ætatis non, uidemus regionem aliquā effe iuuenibus contrariam, qui poftea facti uiri in illa diu uiuunt, ut Neapolis, quæ iuuenibus contraria eft. fenibus non ita, uerum de his hactenus. Sed quæritur utrū ignis in propria fphæra poffit corrumpi, & iterum de terræ par tibus centralibus. Cādauenfis imaginatur φ ignis in fua fphæra a conftellatione grauificante atque condenfante, & infrigidante aliqua glebba ignis poteft grauefcere, & ita moueri deorfum ad locum fuæ corruptionis fcilicet ad fuperficiem aeris. Et cum dicitur φ tunc non corrumpere tur in propria fphæra. Refpondet φ nō corrumpitur extra fphæram, quoniam in eo inftanti in quo trāſit in fphęram aeris eft primum non effe eius, & generatio aeris, & fic non corrumpitur extra fphæram. Poffumus etiam dicere, φ non eft abfurdum ignis glebbam non corrumpi in fphæra fua, fatis autem eft, ut in fphæra fua difponatur ad corruptionem, ita ut moueatur ad locum fuæ corruptionis, & hæc uidetur intentio Ariftotelis in libro meteororum. Hic tamen exiftimat alteram ignis partem difponi contraria difpofitione alteri, & ita tandem corrumpi ab il la, fierią; hoc uiciffim & perpetuo, quatenus locus fit perpetuo fic in mutationibus. Ad cuius rei manifeftationem induxit exemplū de flamma magna, quæ corrumpit paruam. De partibus uero centralibus terræ fimili modo dici poteft, nam poffunt illę uirtute cœli difponi difpofitione contraria ad alias partes, & tandem ab illis corrūpi. Alij uero dicunt partes centrales fieri poffe aliquando circūferētales, quoniam terra ex una parte fit leuior, & tūc pars illi oppofita grauior facta mouetur uerfus centrū; & hoc fit adeo, ut in loogis anoorum curriculis centralis pars fit circūferentialis, quæ poftea deducta ad locum corruptionis corrumpitur ab elemento proximo, & quoniam hoc tempus eft longum, ideo difficile partes ille corrumpunf, de alijs autem elementis eodem modo dici poteft, uel φ corrumpantur in propria regione, uel φ moueantur ad lo ca aliorum elementorum uicinorum, & ab illis corrumpantur, omnia enim hæc probabiliter fuftineri poffunt.

At neque maxima, corruptioni minus obnoxia funt. equus enim, minus temporis q̄ homo, uiuit. neque pufilla, nam infectorum plurima, non ultra annum ætatem extendunt. Neque plantæ omnino minus q̄ animalia corruptioni patent. cum nōnullæ, uita fint annua. Neque fanguinaria. fiquidem apis, longiore tempore quàm fanguinea quædam, uiuit neque exāguia, q. mollia, annua fint, quāuis fanguine careant. Neque terreftria. funt enim tum e plantis, tum e pedeftri animantium gene re, quæ in anni fpatium duntaxat ætatem protrahunt. Neque marina. etenim in mari tam teftacea quàm mollia, parum uiuunt.

Erunt autē neque maxima, incorruptibiliora. equus enim, homine, breuioris uitæ. neque parua epeteia enim, multa entomorum. Neque plātæ totaliter animalibus. epeteiæ enim, quædam plantarum. Neque fanguinem habentia lapis enim, durabilior quibufdam fanguinem habentibus. neque exanguia. ma

lacia enim, epetela quidem, exanguia autem. Neque quæ in terra. etenim plantæ, epeteiæ sunt, & animalia gressibilia. Neque quæ in mari. etenim ibi breuis uitæ, & ostracera & malacia.

His suppositis, nūc accedit ad rem propositam hoc est ad assignandum causas longitudinis, & breuitatis uitæ, et primo reprobat cōmunes opiniones, quæ currunt per homines de causis longitudinis, & breuitatis uitæ. Quidam igitur crediderunt longioris uitæ esse, quęcunq; uiuentiū corpore ac mole sunt maiora. Argumento, uidelicet, ꝙ in maiore corpore maior humiditas est. Contra quos Aristoteles obijcit, & dicit. Neque autem maxima corporei, & mole incorruptibiliora sunt subaudi his, quę mole ac corpore minora sunt. & dat instantiam, cum inquit. Equus enim homine breuioris uitæ est, qui homine est maior corpore, ac mole. Possunt adduci adhuc instantiæ infinitæ, de ceruo qui uitæ longioris est bone, capti sunt enim aliq cerui post centum annos cum aureis torqueis, quos Alexander Rex eis imposuerat, cute iam fere ob pinguedinē obductis, & tamen bone sunt mole minores. De cornice quoq; dicitur ꝙ uiuit nouem seculis, ut Ouidius testatur. Iuuenalis uero nonigentos annos, quæ multis animalibus minor est. Alij dixerunt uiuentium qoęcunq; corpore parua sunt, ac mole esse uitę longioris. Argumento ꝙ uirtus humidi unita fortior est in minore & densior, ꝗ in maiore corpore. Cōtra quos obijcit Aristoteles, & dicit. Neq; parua longioris uitæ sunt magnis, quoniam multa entomorum, hoc est insectorum, epeteia hoc est annua sunt, ut uermes, qui minores sunt multis uiuentibus magnis. Alij dixerunt longioris uitæ esse plantas animalibus. Argumēto ꝙ magis resistant temporum mutationibus, & ꝙ reiuuenescant, & ꝙ earum humidum sit maius. Contra obijcit, & dicit. Neq; plantæ totaliter, hoc est uniuersaliter sunt uitæ longioris animalibus, nam quædam plantarum sunt epeteiæ, hoc est annuæ tantum, ut herbę. Alij dixerunt ꝙ longioris uitę sunt quęcunq; uiuentium sanguinē habent. Argumento, ꝙ calidiora & humidiora sunt, per quę uita consistit. Contra obijcit, & dicit. Neq; sanguinem habentia longioris uitæ sunt exanguibus. Apes enim durabiliores sunt quibusdam sanguinem habentibus, ut passeribus, uiuunt enim apes annos decem. de historia animalium. 6. Alij dixerunt ꝙ exanguia sunt longioris uitæ, ꝗ sanguinea. Argumento, ꝙ minus putrescunt, & minus eorum humidum a calido exiccetur. Contra obijcit, & dicit. Neq; exanguia longioris uitę sunt sanguineis, quoniā, ut inqt. Malacia hoc est pisces molles, ut loligines, sepiæ, polypi, napilij, epeteia, hoc est annua sunt, quæ tn̄ exanguia sunt. Alij dixerunt, quæcūq; uiuentium in terra sunt esse longioris uitæ his omnibus, quæ in mari. Argumēto, ꝙ calidiora & humidiora sunt. Præterea de maxime mortificantibus uitam frigidum est, quod in aqua cernitur. Contra obijcit, & dicit. Neque quæ in terra uitę longioris sunt his, quæ in mari, quoniam plantæ & quædā animalia gressibilia, sunt epeteia, hoc est annua Præterea minus habent aquatilia de humido aereo ac sanguineo. unde Plinius lib 9. cap. 3. ait longissimam esse uitam piscium, nam teste anneo Seneca post. 60. annum piscē uixisse tradit. Alij dixerunt contra ꝙ ea, quę in mari sunt longioris sunt uitæ, quia sunt in continente uniformiori & ipsa humidiora. Contra obijcit, & inquit. Neq; quę in mari sunt his, quæ sunt in terra uitæ longioris, quoniam ibi breuius uitæ sunt ostracera, & malacia, quum uix annua sint. Hęc de confutatione popularium opinionum.

Sed in totum quæ diutissime uiuant, ea in stirpium genere continentur, ut palma & cupressus. mox in sanguineo genere animalium potius, ꝗ in exangui, & in pedestri, ꝗ in aquatili. Quare & illis duobus iunctis, in ijs quæ sanguinea pariter & pedestria sunt, ea haberi solent quæ inter animalia longissime uiuunt, ut homo atque elephas. Quin & uastiora quod maiori ex parte dixerim, diutius ꝗ minora uiuunt. nam & cæteris quæ uiuaciora sunt, perinde atque iis quæ modo retuli magnitudo adiuncta est.

Omnino autem quæ longissimæ uitæ, in plantis sunt, ut palma & cypressus. & in sanguinem habentibus animalibus magis, ꝗ in exāguibus, & ingressibilibus, ꝗ in aquatilibus. Quare & combinatis, in sanguinem habentibus & gressibilibus, quæ longissimæ uitæ animalium sunt, ut homo & elephas. Et utique quæ maiora, ut ad plus dixerim, minoribus longioris uitæ, etenim & aliis accidit quæ longioris uitæ sunt, magnitudo, sicut & dictis.

Confutatis falsis opinionibus de causis longitudinis & breuitatis uitę, nunc accedit ad ueram opinionē de causis, & primo enumerat ea, quæ longioris, & quę breuioris uitæ sunt ut in pluribus. Postea ad rem accedit, de prima parte inquit. Omnino autē hoc est uniuersaliter ut in pluribus, quæ longissime uitæ sunt, in plantis sunt, quasi dicat ꝙ plantę animalibus ut in plurib⁹ lōgioris uitæ sunt, ue palma dactylifera, & cupressus, quærcus quoq;, & castanea, & pynus, & aliæ complures. Dicit secundo ꝙ longissimæ uitæ in animalibus magis sunt in sanguinem habentibus ꝗ in exanguibus Dicit tertio ꝙ longissimæ uitę de sanguineis magis sunt in gressibilibus, ꝗ in aquatilib⁹. Ex his infert ꝙ longissimæ uitæ animalium insunt combinatis ex sanguinem habentibus, et gressibilibus, ut homo, & elephas. Tradit enim Aristoteles elephātum uiuere ducentos annos, quosdam uero trecentos. Homo uitæ lōgissimæ est, ut testis est Nestor rex, qui uixit trecētos annos. Galenus medicus centum & quadraginta annos uixit. Auenzoar, ut narrat Auer. uixit cērum & quinquaginta. Vterq; enim absq; morbo, solo senio defecit. ꝙ si ita est, oportet dicere, nec cornicem, nec ceruum, nec serpentem uiuere tot annos, quot fabulantur homines uel poetæ eos uiuere Dicit quarto, ꝙ animalia maiora pro maiore parte uiuaciora sunt minoribus, nā, ut inquit, alijs hoc est quibusdam accidit magnitudo, quę longioris uitæ sunt, sicut accidit & dictis homini & elephanti, uel sic, etenim alijs scilicet ab homine & elephanti accidit magnitudo sicut accidit dictis scilicet homini & elephanti, quæ tamen lōgioris uitæ sunt, ut bubalis. Hæc de differentia longeuorum, ut in pluribus satis.

Horum omnium causam, hinc intueri licet.

Causam autem de his omnibus, hinc utique quis contemplabitur.

Dixit ꝙ pro maiore parte sanguinea gressibilia sunt lōgioris uitæ. Amplius dixit ꝙ maiora ex his minorib⁹ sunt longioris uitæ. proponit nunc de his utrisq; causas uelle assignare, & dicit. Causam autem de his omnibus hic utiq; quis contemplabitur.

Intelligendum enim est, animal natura humidum calidumque esse, cuiusmodi uita quoque ipsa habetur. at senectus, & quod emortuum est, obarescit algetque. sic enim habere cernitur. Hæc etiam, calidum inquam, frigidum, humidum, & siccum, materiam corporibus quæ in rerum natura sunt, suppeditant. necesse est itaque ea, dum senescunt, inarescere.

Oportet enim accipere, ꝗ animal est natura humidum & calidum, & ipsum uiuere tale. senectus autem, frigida & sicca, & quod mortuum. Videtur enim sic, materia autem corporum existentibus, hæc, calidum & frigidum & siccum & humidum. necesse igitur senescentia, desiccari.

Cum proposuisset assignare causas, nunc exequitur & primo

primo præmittit tria proloquia. Primū est, ꝙ omne animal & uniuersaliter omne uiuens est calidum & humidū, & uiuit per calidum & humidum. Secundum est, ꝙ senectus est frigida & sicca. primum accipitur ex libro de generatione, quoniam nullum uiuens potest uiuere nisi nutrimentum conuertatur in humidum. At conuersio hęc fit per calidum, ergo omne uiuēs oportet ut sit calidum, quo perficiatur nutrrio, & humidū, in quo pabuletur calidū. 2. accipit ex experientia mortuorum quæ sunt frigida & sicca, quare seniora quę magis morti propinquiora sunt frigidiora & ficciora sunt. unde dicit. Oportet enim accipere ꝙ animal est natura humidum & calidum, & ꝙ ipsum uiuere sit tale. s. per calidum & humidum, hoc est primum. accipit secundum, & inquit Senectus autem frigida & sicca est, quod & mortuum ita esse declarat, quod est frigidum & siccum. Sed dices si ita esset, tunc uiuentibus non essent necessaria alia, nisi calidum & humidum, & sic nec frigidum nec calidum necessarium esset uiuentibus. Respōndet, & inquit. Videtur enim sic materia corporum existentibus. hæc uidelicet, calidum & frigidum, & siccum & humidum. quasi dicat. licet animal & uiuens sit per calidum & humidum, tamen his, quæ existunt de numero corporum hęc uidetur materia, uidelicet, calidum, frigidum, humidum, & siccum, & ita non sufficiunt solum calidum & humidum, ut. 2. libro de generatione dictū est, & probatum, nam licet prædominanter uiuens sit per calidum & humidum, tamen alia etiam requiruntur, ut probatum est. 2. de generatione. Concludit ita. 3. proloquium ꝙ senescentia necesse est exiccari, & hoc est quasi. 3. suppositio, nam si senectus est sicca, sequitur ꝙ quæ senescunt, atque accedunt ad senectutem, exiccantur continuo, & frigescunt. Ex his tribus suppositionibus uult habere causas longitudinis & breuitatis uitæ in genere, & ut in pluribus, ut dicetur. Dico, ut in plurib⁹, quoniam fallunt causę, ut dictum est. Causa igitur longitudinis uitæ est tarda humidi exiccatio. quoniam humidum exiccari est ire ad senectutem, breuitatis uero causa est uelox humidi exiccatio, quibus enim uelociter humidum exiccatur, hęc breuis uitæ sunt. Hæc de causis uult habere uniuersaliter, & ut in pluribus, ut statim dicemus.

Quocirca, & humidum esse tale conuenit ut non facile siccescat.

Quapropter, & oportet non facile desiccabile esse humidum.

Iis suppositionibus stantibus, concludit causam longitudinis uitæ ut in pluribus, & dicit. Quòd ad hoc, ut uiuens pro maiori parte sit longeuum est, quoniam humidum eius, non facile exiccabile est. Cū uero facile est exiccabile, est causa, ut uiuens cito senescens sit, & sic est causa, ut breuis uitæ sit. unde dicit. Quapropter & oportet nō facile desiccabile esse humidum subaudi ad hoc, ut uiuēs sit longeuum, ad hoc uero, ut sit breuis uitę oporret, ut humidum facile exiccabile sit, hac ratione homo est longioris uitæ, quàm equus, quoniam humidum humanum tardius est aptum exiccari, humidum uero equinum citius. Hac quoque cupressus longioris uitæ est cæteris, quoniā eius humidum est difficilius exiccabile.

Et ob id, pinguia putrescere non solent. Cuius rei causa est, ꝙ ea sunt aeris. aer autem, ad reliqua ignis est, qui haudquaquam putris reddi potest.

Et propter hoc, pinguia, imputribilia. Causa autem, quòd aeris. aer autem, ad alia, ignis. ignis autem, non fit putridus.

Assignata causa, dat conditiones quas debet habere humidum ad hoc, ut difficile exiccetur, & primo ex parte qualitatis, secundo ex parte quantitatis. Ex partę qualitatis, uult ꝙ humidum sit difficilis exiccationis, quando est uiscosum, aereum ac unctuosum, cuius signum est ꝙ pinguia sunt minus putribilia, quoniam sunt magis humida & aerea. unde inquit. Et propter hoc pinguia imputribilia sunt, cuius causa est, ut inquit ꝙ aeris naturæ sint, qui aer ad alia elementa scilicet aquā & terram se habet, ut ignis. Constat autem ignem non fieri putridum, ergo nec aer, qui aut est ignis, aut se habens, ut ignis, ergo nec pingua, in quibus aer prædominatur. Quo uero ad modum procedendi Aristotelis animaduerte, ꝙ consuetudo Aristotelis est assignare aliquando causam alicuius quæsiti, ut ex illa sumat suum propositū, & hoc pacto fecit habere, quęsitum enim est cur pingua minus putribilia sunt, Soluitur problema, quoniam sunt magis aerea, nam aer minus putribilis est post ignem, & quoniam aerea sunt humida unctuosa, ideo sumit conditionem humidi ad hoc, ut sit minus exiccabile, & est, ut sit aereum unctuosum, quæ conditio accipitur ex parte qualitatis. Quo uero ad uerba attinet, per pinguedinem Aristoteles non axungiam intelligit, uidelicet est flegmatica & frigida, sed pinguedinem carnosam aeream, quæ est humida unctuosa, hæc est min⁹ exiccabilis ac minus putribilis. Vtrum uero humidum aereum sit minus putribile. 3. libro meteororum disputatur, nunc uero satis sit locum ostendisse. Amplius per unctuosum etiam intelligo uiscosum, nam unctuosum propriè dictum est inflammabile atque facile euaporabile, ab uiscosum nō de facili est infrigidabile nec euaporabile a calido continentis, nec inflammabile a calido innato, & ita magis resistit causis corruptiuis, oportet ergo humidum bonum in quali secundum dispositionem esse aereum unctuosum uiscosum hæc de qualitate dispositionis humidi, qua sit aptum longitudini uitæ, utrum uero sint aliæ qualitates attendendæ, posterius dicetur.

Rursum, non paucum esse humidum oportet. quod enim paucum est facile exarescit. Ideoque magnæ & animantes & plantæ, ut in uniuersum dixerim, plus temporis uiuere consueuerunt, quemadmodum dictum est antea. nam ratione optima euenit, ut quæ maiora sunt, plus habeant humidi.

Neque rursum paucum oportet esse humidum. facile siccabile enim, quod paucum. Quapropter & magna & animalia & plantæ ut uniuersaliter dicam, longioris uitæ, quemadmodum dictum est prius. rationabile enim, maiora plus habere humidi.

Venatur conditionem bonitatis ex parte quanti, & dicit. ꝙ humidum longitudini uitæ aptum non debet esse paucum, quoniam quod paucum est facile exiccabile est, quatenus paucum. unde inquit. Neꝙ rursus paucū oportet esse humidum, quoniam, ut inquit. Ipsum humidum quod est paucum facile exiccabile est merito suę paucitatis. Et notanter dico merito paucitatis, quoniam merito proportionis ad calidum posset esse difficilioris exiccationis, ut postea dicetur. Affert signum soluendo quæsitum superius assignatum, & dicit. Quapropter & magna, & animalia & plantæ ut uniuersaliter dicam, non ad speciē descendendo, sunt longioris uitæ, ut prius dictum est, quoniam rationi consonum est maiora cæteris paribus, subaudi tu plus habere humidi, dico cæteris paribus quo ad dē situdinem, & rectitudinem. Hæc de conditione bonitatis ex parte quanti.

At non solum propter hoc, uita sunt longiore. duæ enim sunt causæ, quantitas & qualitas. id est modus & genus. Proinde non solum oportet humidum esse multum, sed etiam calidum, ut ne facile aut congelascat, aut resiccetur. Hac de causa, diutius homo ꝙ maiuscula quædā animalia uiuit. nam quæ humidi copia uincuntur, si maiore proportione per qualitatem

superent quàm per quantitatem uincantur, ea sane uiuaciora sunt.

Non solum autem propter hoc: longioris uitæ. duæ enim causæ: & quantum & quale. Quare oportet non solum multitudinem esse humidi: sed hoc & calidum, ut neque facile congelabile, neque facile desiccabile sit. Et propter hoc: homines longæ uitæ magis quibusdam maioribus. longioris enim uitæ sunt quæ deficiunt multitudine humidi: si pluri ratione excedant secundum quale quam deficiant secundum quantum.

Ad hoc, ut humidum sit uitæ longæ aptum ex patte qualitatis, duę sunt rationes: dispositio, uidelicet, aerea uiscositas, & proportio ad calidum Nam humidum longæ uitę aptum debet ad calidum habere debitam propotrionem, quoniam si humidum esset magnum & calidum paucum, calidum cito suffocaretur, & humidũ cito congelaretur. Sin autem calidum multum, & humidum paucum, humidum cito exiccaretur. unde inquit. Non solum autem propter hoc. s. multitudinem humidi uiuentia sune longioris uitę: nam duę sunt causæ & quantum & quale: & quoniam quale duplex ratione dispositionis. s. uiscositatis aereæ, & ratione proportionis ad calidũ: ideo opottet, ut inquit. Non solum multitudinem esse humidi: sed hoc esse calidum, hoc est bene proportionatum calido: ut neq; facile congelabile sit, & hoc si ipsum humidum essee multum, & calidum paucum: neq; facile desiccabile, & hoc si humidum esset paucum, & calidum multum: opoetet ergo esse proportionatum, ad calidũ. Hinc soluit quæsitum, cur homo est longioris uitæ equo, & boue, cum sie illis minori humidum minus habena, respondet hoc esse quia humidum hominis ad eius calidum est lõge melius proportionatum, quàm humidum equorum sit maius humido humano: unde dicit. Et propter hoc homines longę uitę est magis quibusdam maioribos. s. equo, & boue. Et dat causam, & dicit. quia longioris uitæ sunt, quę deficiunt in multitudine, & quantitate humidi: modo pluri, ac maiore proportione excedat secũdum quale, quam deficiant secundum quantum. unde licet humidum humanum deficiat, in quanto ab humido equi, & bouis, excedit: tamen illud longe magis in bonitate proportionis, quam illud excedat ipsum in bonitate quantitatis. Est enim duplex bonitas qualitatis, uidelicet, & quantitatis: humidum equi excedit humanum bonitate quantitatis, humanum uero excedit illud bonitate qualitatis, & longe magis quam humidum equinum humanũ excedat bonitate quantitatis. Ex his patet, quòd humidum longę uitę aptum ad siccum & ad frigidum etiam debet habere rationem, non enim debee esse adeo siccum, ut cito exiccetur: nec ita frigidum, ut uelocitet congeletur: ergo humidum parum sicco, & parum frigido permistum ad calidum habens debitam proportionem est uitę longæ aptum. Si enim non haberet de sicco, non essee uiscosum, & si non haberet de frigido, essee cito inflammabile. Aristoteles autem de proportione humidi ad siccum, & ad frigidum non loquitur, sed eam dat intelligere ex aliјs conditionibus: ut patet: quibus manifestum est humidum, quod est difficilis exiccationis esse bonum in quanto & quali. In qoanto, ut sit multum. In quali uero dupliciter, in proportione ad calidum: & in dispositione. In dispositione quidem, ut sit aereum, unctuosum atq; uiscosum sicci ac frigidi non nihil habens. In proportione autem, ut sit calidum ad humidum non multum: nec contra humidum ad calidum. Vtrum ueto in quali debeat esse aliter dispositum, posterius dicemus.

Calidum autem ipsum: in nonnullis pingue habetur: quæ res simul efficit: ut neque facile inarescat, neque facile refrigeretur. in nonnullis alio succo præditum est.

Est autem aliquibus quidem calidum: pingue. quod simul facit: & non facile siccabile, & non facile infrigidabile: quibusdam autem: alium habet humorem.

Declarauit, quòd humidum si debeat esse longæ uitæ conueniens: debet esse calidum, & quoniam calidum est multiplex: exponit, quale calidũ debet esse cum humido, si debet calidum ipsum, & humidum esse longæ uitę conuenientia: & uult ꝙ animalibus possit inesse duplex calidum, aut pingue, aut alium habens humorem quam pinguem, cum calidum est commixtum humido pingui, tale est longæ uitæ conueniens, quoniam non est facile exiccabile, nec facile congelabile, siue infrigidabile: cum uero est commixtum alteri humori quam pingui ut aqueo uel flegmatico, aut terrestri sicco, non est uitæ cõueniens. unde dicit. Est autem aliquibus uiuentibus quidem calidum ipsum pingue, aereum, & hoc est subandi longę uitæ idoneum: quoniam tale calidum mixtum humido non facile exiccabile est, nec facile infrigidabile: quibusdam autem uiuẽtibus calidum alium habet humorem. s. flegmaticum aqueum, & tale non est longę uitæ idoneum: tale enim humidum est crassum, atque frigidum facile infrigidabile, & congelabile. bene ergo dictum est calidum mixtum humido aereo esse uitę longæ idoneum.

Præterea oportet ut quod haud facile corruptibile sit: nequaquam excrementis abundet. quod enim tale est: aut ui morbi, aut suapte natura interimitur: nam excrementorum uirtus atque facultas, uicem subit contrarij: atque interdum naturam ipsam. interdum partem corrumpit.

Item oportet futurum esse non leuiter corruptibile: non superfluificum esse. interimitur enim quod tale: aut languore, aut natura. contraria enim est superfluitatis uirtus: & corruptiua, hæc quidem naturæ, hæc autem particulæ.

Tettia conditio ex parte qualitatis est, ut humidũ sit purum, non mixtum superfluitatibus extraneis: nã si esset mixtum extraneis superfluitatibus: facile essee corruptibile, aut languore & morbo: aut natura. Languore quidem si superfluitas esset relegata ad aliquam uiuentis particulam: nam in illa fieret languorem perniciosum. natura, uero, si superfluitas esset diffusa cum tota humidi substantia. unde inquit. Item oportet futurum humidum calido commixtum non esse leuiter corruptibile, alioquin non essce longę uitę apeum: ideo oportet subaudi tale humidum non superfluificum esse, sed purum: quoniam ut inquit, humidum quod est tale, interimitur. Aut languore hoc est morbo particulari particulæ determinatę, aut natura hoc est morbo uniuersali. Cuius causam affert, & inquit. Quoniam uirtus superfluitatis hoc est humor superfluus uigorosus, est contrarius, hoc est præternaturalis, & corruptiuus, hic quidem naturæ, quando fuerit diffusus tota humidi naturalis substantia in uenis: hic autem particulæ, si fuerit non diffusus cum tota humidi substantia, sed relegatus ad particularem locum faciens ibi apostema, aut alium particularem morbum. Quo uero ad uerba attinet, animaduertione dignum morbum esse duplicem, totalem ac uniuersalem, ut febrem: particularem, ut apostema: quando ergo humidum est impurum, uel est impurum in tota eius substantia, & sic facit morbum uniuersalem: aut in aliqua parte corporis, & sic facit morbum particularem. Propterea Aristo. inquit, quod tale est. s. humidum impurum interimitur, aut natura, hoc est morbo uniuersali, aut languore, hoc est morbo particulari. Dicit enim uniuersalis morbus, natura ab Aristotele, qm̃ est uniuersale principium lesionis omnium membrorum: ut enim natura est principium omnium motuum: sic morbus uniuersalis est principium omnium lesionum. Dicitur etiam natura; quoniam sicut forma, quæ est na- Duplex morbus.

tura: Ineſt toti materiæ, ita morbus uniuerſalis ineſt toti corpori. Amplius dicitur natura, quoniam non cum tanto dolore, cum quanto eſt morbus particularis: aut dicitur natura, quia eſt totum animal, aut totum uiuens ſaltem potentialiter, & affectiue: uel aliter & melius uerba Ariſtotelis. Interimiť enim quod tale.ſ. humidum aut languore, hoc eſt ratione partis languidæ, aut natura, hoc eſt aut ratione ſubſtantiæ totalis: & ſic per naturam intelligit totam ſubſtantiam eius: per languorem uero particulam uel mēbrum eius lāguidum. Animaduerſione quoq; dignum eſt, ꝙ poteſt eſſe læſio in particula corporis, non exiſtente peccato humorum in toto, ut medici afferunt. Ideo humor poteſt eſſe ſuperfluus in particula aliqua corporis, & non in toto. Ex his colligitur ꝙ humidū uitæ longæ idoneum debet eſſe bonum in quanto, & quali: in quanto quidem, ut ſit multum. In quali uero tripliciter, in diſpoſitione ſubſtantiæ, ut ſit aereū, unctuoſum, uiſcoſum. In proportione ad calidum, ut nec excedat calidum, nec excedatur multum. In diſpoſitione accidentium ut ſit purum, non ſuperfluſicum. Ex his quoq; ſoluuntur omnia quęſita, quoniam differentiæ uitarum in longitudine & breuitate ex differentijs humidorum in quanto & quali proficiſcuntur: differentiæ uero humidorum in quanto & quali ex differentijs formarum ſecundum ſpeciē exoriuntur, quæ non poſſunt ſtare in materijs, niſi mediātibus humidis ſic in quanto & quali conſtitutis. Hac ratione nonnullæ plantæ uiuaciores ſunt animalibus, nonnulla animalia uiuaciora nonnullis plantis, nonnulla terreſtria uiuaciora nonnullis aquatilibus, nonnulla aquatilia nōnullis terreſtribus. Hac ratione nonnulla uiuunt anno, nonnulla pluribus annis, nonnulla die alia pluribus diebus, quoniā humidum quibuſdam non ad maius tempus pro uita calido eſt proportionatum. Sequitur etiā ꝙ unaqueq; uiuētis ſpecies limitat ſibi certum ſuę uitæ tempus, quod nullum eiuſdem indiuiduū progredi poterit, ut Philoponus cōcludit.ij. libro de generatione, bene autem abbreuiare: cuiua cauſas diximus in ij. de generatione, & hic poſtea dicemus. Hæc de ſolutione quęſitorum in genere. Sed quæritur utrum duæ ſpecies poſſint eſſe per ſe æquelongeuæ. Dicendum ꝙ non, quoniam cuiuſq; ſpeciei eſt aliqua proportio propria plurium qualitatū, per quam ſtat eius uita: ut alia eſt in homine, alia in equo, alia & in alijs: ſic ꝙ ſpecies non poſſit ſaluari in alia proportione, & hoc quia eſt talis ſpecies. Sed quod eſt propriū alicui ſpeciei non poteſt idem ſpecie reperiri in alia ſpecie, ut.ij. de cœlo aſſerit Auer. ſed longitudo uitę conſequitur talem primarum qualitatum proportionem: proportio āutem non eſt eadem ſpecie in omnibus uiuentibus: ideo nō poſſunt duo uiuentia eſſe æquelongeua.

Quapropter quæ ſalacia ſunt, & ſemine redundant: ocyſſime ſeneſcunt. nam ſemen, exerementum eſt: & inſuper, cum prodit aſſiccat. Ob idq;: mulus equo & aſino ex quibus procreatus eſt, plus temporis uiuit. & fœminæ, maribus: ſi mares ſalaces ſint. Quocirca & in paſſerum genere: mares breuiorem quàm fœminæ uitam obtinent.

Quapropter coitiua, & multis ſpermatis: ſeneſcunt cito. ſperma enim, ſuperfluum: & amplius, deſiccat emiſſum. Et propter hoc: mulus eſt longioris uitæ equo & aſino, ex quibus genitus eſt. & ſemellæ, maſculis; ſi coitiui ſint maſculi. Quapropter & paſſeres maſculi: breuioris uitæ ſemellis.

Cum aſſignaſſet cauſas longæ ac breuis uitæ in generall, nūc ad ſpeciea accedit, & declarat in particulari, quæ animalia lōgeuā: quæue breuis uitæ ſunt. Et primo ponit hanc concluſionem. Animalia ſalacia multumꝙ coitiua, atque multi ſpermatis, cito ſeneſcunt, probatur: quoniam ſperma eſt ſuperfluum alimenti ultimo concocti. ergo in animalibus ſalacibus natura in ſperma potius cōuertit nutrimentum, quā in ſubſtantiam nutriti: non enim poſſent eſſe multi ſpermatis, niſi natura regitiua plus de nutrimento mitteret ad ſperma, quā in ſubſtantiam nutriti. Hoc autem facit ad diminutionem humidi: ergo ad uitæ breuitatem. Amplius etiam ſperma exiccat emiſſum: ergo multū coitiua cito exiccantur: & ſic cito ſeneſcunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduertione dignū, animalia poſſe eſſe multi ſpermatis dupliciter: aut natura: quoniam natura ſunt multum coitiua, & hęc ſunt a natura ex totā ſpecie breuis uitæ, quoniam natura regitiua plus de nutrimento in ſperma quā in humidum uitale tranſmittit: & quo ad hāc partem ualet prima ratio. Aut poſſunt eſſe multi ſpermatis ab accidēte, utpore ex uſu multi coitus. Sunt enim aliqui homines, qui natura ſunt parum ſalaces, uſu uero fiunt ſalaces, & iſti ſunt breuis uitæ per accidens non ex tota ſpecie, quoniam emittentes ſperma exiccantur. Hac ratione Ariſtoteles in libro problematum ait eos, qui frequentant coitum exolui, fieriq; infirmiores cæteris: & eadem particula ait ꝙ ſalaces hi ſint, quibus pili palpebrārum cadunt, & qui calui fiunt: quoniam cum exiccentur exitu ſpermatis, deficiunt humores in capite, & eius partibus. Hac eadem ratione eadem particula aſſerit, omniū animalium hominem maxime poſtꝗ cōcubuit, diſſolui & lāgueſcere, quoniam, ut inquit, ſemen proportione ſui corporis, plurimum emittit. Probat autem concluſionem ſuam Ariſtoteles a ſigno ſoluens problema propter quid mulus eſt aſino & equo, e quibus genitus eſt longioris uitę. Reſpōdet, & inquit. Et propter hoc mulus eſt, longioris uitæ equo & aſino, a quibus genitus eſt, unde libro de animalibus mulum uixiſſe Ariſtoteles narrat annis.80. Aliud problema propter quid ſemellæ ſunt longioris uitæ maſculis ſalacibus. Reſpondet ꝙ propter eandem cauſam. Aliud, propter quid paſſeres maſculi ſemellis breuioris uitæ ſunt. Reſpondet propter eandem cauſam, quoniam aſinus & equus, & paſſeres, & omnino maſculi ſalaces ſunt nimis ex coitu exiccantur: & ita cito ſeneſcunt. Vix enim maſculi paſſeres ad tertium annum uiuunt: ut Ariſto teles inquit libro de animalibus. Dixit autē ſemellas eſſe longiores uita maſculis non abſolute, ſed ſalacibus: quoniam mas eſt ſemella in genere hominis longioris uitę, ut Ariſtoteles dicit. Ex his accipitur, ꝙ ſignum potiſſimū ſalacis hominis, quod ſumitur a caſibus, eſt poloſitas, & maxime circa coxas: ut Ariſtoteles inquit libro problematum, ſignificat enim poloſitas humiditatem ſpermaticam, ac ſuperfluam nimis in corpore dominari, & maxime quando fuerit circa coxas. Colligitur ſecundo, ꝙ de optimis præceptis pro retardanda ſenectute: & conſeruanda ſanitate eſt moderatio coitus.

Adde etiam quod quicunque mares laborioſi ſunt: amplius laboris nomine, ſeneſcere ſolent. labor enim: exiccat. ſenectus autem: ſicca eſt.

Adhuc autem & quicunque laborioſi maſculorum etiam propter laborem ſeneſcunt magis. deſiccat enim: labor. ſenectus autem: ſicca eſt.

Secunda concluſio etiam in particulari, maſculi qui laboribus premuntur: ſunt breuioris uitæ alijs maſculis, qui minus laborant: etiam aliquibus ſemellis: probatur, quoniam labor cum nimium excreuerit, exiccat: exiccari uero eſt ſeneſcere, cum ſenectus ſicca ſit. Quo uero ad uerba attinet, differētia eſt inter laborem, & exercitium. Labor eſt motio corporis uiolenta, in qua multum reſoluitur de ſpiritibus.2. libro de Cœlo. Exercitiū uero eſt motio corporis, uel aliquid loco motionis ordinatū ad conſumptionem ſuperfluitatum: ut prima particula problematū colligitur: ideo labor exiccat, exercitium humectat, labor facit ſeneſcere, exercitiū uero iuueneſcere. Animaduerte tamen, quòd labor cōuenit corporibus frigidis flegmaticis multarum ſuperfluitatum, quoniam per laborem exiccantur. Et ſicut labor facit ſeneſcere, ita ira; & accidentia animæ triſtia faciunt ſeneſcere, cibus quoq; & po-

Marginal notes (left): De læſione mēbri. — Quale humidū longæ uitæ idoneum. — Quęſita ſoluuntur. — Diſſe. uitarum. — Anni & tempora uitarum. — Vtrū duæ ſpecies poſſint per ſe eſſe æquelongeuæ.

Marginal notes (right): pti.4. pbl.21. pbl.18. — pble.6. — Signū hominis ſalacis potiſſimum. — pti.4. pbl.31. — cōm.3. — pbl.53.

tus, quibus ineſt uirtus exiccatiua: & amplius uſus pharmacorum, maxime eum fuerint ſolutiua, exiccant enim pharmaca nimium. Pretetea flobothomia, & ſanguinis minutio omnia enim hæc faciunt cito ſeneſcere.

Natura tamen mares, ut in uniuerſum dixerim: uiuaciores fœminis ſunt. Cuius rei cauſa eſt: quòd mas fœmina calidior ſit.

Natura autem & ut ad omne dicam, maſculi: femellis longioris uitæ. Cauſa autem: quia calidius animal maſculus eſt quàm femella.

Tertia concluſio licet per accidens maſculi femellis poſſint eſſe uitæ breuioris, aut labore, aut coitu, aut uſu aliorum exiccantium, natura tamen maſculus eſt longioris uitæ femella. Cauſa autem eſt, quoniam maſculus eſt calidius animal femella. utrū uero in omnibus ſit ita intelligendum: poſtea uidebitur.

Eadem etiam animalia: tepidis locis plus temporis quàm frigidis.

Eadem autem, in calidis, longioris uitæ ſunt quàm in frigidis locis, propter eandem cauſam.

Quarta concluſio, eadem animalia ſpecie, quæ ſunt in calidis locis, uiuaciora ſunt ſibi ſimilibus in locis frigidis: probatur propter eandem cauſam, quoniam a continente ſunt calidiora. Quæ uero ſunt in locis frigidis a continente ſunt frigidiora. utrum autem hoc ſit uerum: dicetur poſtea.

Illa ipſa cauſa qua quæ maiore ſunt corpore uiuunt. & eorum maxime quæ natura frigida ſunt magnitudo conſpectior redditur atque inſignior. Quapropter: & calidis locis ſerpentes, lacerti, & corticata, necnon in mari rubro teſtata omnia, mira quadam magnitudine augentur. calida namque humiditas uitæ ac incrementi cauſa exiſtit. Locis autem prægelidis: humiditas animantibus indita, aquoſior eſt, Quamobrem: facile congelaſcere poteſt.

Propter quam quidem & maiora: & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum ſecundum naturam. Quapropter & ſerpētes & lacertæ & pholidota: magna ſunt in calidis locis, & in rubro mari oſtracoderma: augmenti enim: calida humiditas cauſa, & uitæ. In frigidis autem locis: magis aqueum eſt humidum quod in animalibus eſt. Quapropter: facile congelabile.

Ex his ſoluit quæſitum, ut ex ſolutione eius habeat ſuum intentum: & quærit propter quid animalia in locis calidis ſunt maiora, & notabilioris magnitudinis ſecundum naturam, animalibus ſibi ſimilibus in locis frigidis, & hoc inquit. Propter quā quidem cauſam animalia quæ ſunt in calidis locis maiora ſunt ſibi ſimilibus in frigidis: & propter eandem cauſam maxime norabilia magnitudo eſt animalium frigidorum exiſtentium in locis calidis quàm ſit magnitudo animalium frigidorum ſecundum naturā, exiſtentium in locis frigidis. Affert ſignum ex ſerpentibus, lacertis, & corticatis animalibus, quæ in locis calidis magna ſunt, in frigidis uero parua. unde dicit. Quapropter & ſerpentes, & lacertæ & pholidora, hoc eſt corticata magna ſunt in calidis locis, & in rubro mari magna ſunt oſtracoderma, hoc eſt teſtata, quoniā, ut inquit, augmenti & uitæ calida humiditas cauſa eſt, in frigidis autem locis magis aqueum eſt humidum, quod in animalibus eſt, quapropter eſt facile congelabile, & ſic facit ad paruitatem, & ad extinctionem calidi. Sed circa hæc quæritur primo utrum animalia exiſtentia in calidis locis uiuaciora ſint ſibi ſimilibus in ſpecie exiſtentibus in frigidis. Galenus, & Auicenna aſſerunt quòd habitantes in regionibus frigidis ſunt audaces, & bene digerentes & diu uiuentes, & ſubtiliū ſpirituū: in calidis uero dicit Auicenna homines ſeneſcere. 30. anno. Ariſtoteles quoque in politicis aſſerit in regionibus frigidis homines robuſtiores eſſe, & audaciores quàm in calidis. ergo ſunt longioris uitæ. Præterea calidum continentis poros aperit, quibus apertis euaporat humidum noſtrum, & hæc euaporatio eſt cauſa putrefactionis. ut dicitur quarto Meteororum. extrahit enim humidū innatū per euaporationem.

Quæſtio ſi habitantes calida loca ſint longiores uitæ.

3. primi

Albertus uir philoſophiæ Peripateticę nō ignarus propter hęc argumenta aſſerit Ariſtotelem in hoc nō dixiſſe ueritatem, quoniam omnes alij Peripatetici, & medici dixerunt contrarium: propterea pro honore Ariſtotelis ait eum intellexiſſe per regionem calidam, regionem temperatam: nam cum in miſto loquimur de calido, ſemper accipitur pro calido temperato, per regionem uero frigidā intelligit regionem ad extremum frigidam. nec iniuria: quoniam temperatum dicitur calidum reſpectu frigidi. Cauſam uero affert, quoniam calidum regionis temperatæ nō eſt aduriens, neque aperiens poros noſtrorum corporum, immo eſt magis fouens, ac confortās noſtrum humidum, quare in temperata regione uiuaciores ſunt homines. Accedit q ſicut corpus temperatum eſt uiuacius non temperato, ita regio temperata uiuacior eſt regione in extremo lapſa. Sed pace Alberti dixerim Ariſtoteles 14. particula problematū, expreſſe reperens hæc, aſſerit cauſam, quoniam in regione calida humidum eſt ſiccius, & ſic minus putribile, ubi patet eum loqui de regione calida lapſa a temperamēto per calidum, & ſiccum. Propter hęc Petrus apponenſis eo in loco aſſerit Ariſtotelem intelligere per regionem calidam, regionem, quę declinat a temperamento parum per calidum & ſiccum: in hac enim eſſe homines longioris uitę probat Ariſtoteles ex eo, quia humidum eſt aliqua ex parte ſiccius, & ita minus putribile. Præterea humidum noſtrum caliditate & ſiccitate continentis parum a temperamento lapſa, non eſt ita extinctiuum calidi: ſicut in frigidis regionibus, uel temperatis. Amplius in talibus locis humidum eſt purius, & minus ſuperfluitatibus permiſtum. Regio autem, quæ ſic declinat a temperamento per parum calidi & ſicci, ut dicit, eſt in extremis tertij climatis, uergens ad quartum. Homines uero in calidis locis ualde lapſis a temperamento per calidum & ſiccum in extremo, paruo tempore uiuunt, ut eſt regio ſecundi climatis, quoniam a calido continentis innatum humidum aduritur: homines etiam in regionibus ualde lapſis ad frigidum & humidum etiā parum uiuunt, primo quia mors uiolenta accelerat propter prohibitam tranſpirationem cauſatam ab oppilatione. Secundo quia mors naturalis etiam eſt uelox: qm frigiditate continentis calidum intus impellitur: & ſic ualde cum humido profundatur, atque inuiſcatur: & ſic illud ualde depaſcendo exiccabit. Hæc Petrus apponenſis: quæ licet ſint bene colorata: & medice dicta, non uidentur conſona dictis Ariſtotelis, in hoc enim libro, ex 14. Problematum particula abſolute aſſerit, quòd habitantes calida loca ſunt uiuaciores. Præterea, quod dicit de regione lapſa a temperamento ambiguum eſt, nam tunc ita eſſet de complexione, & ita complexio declinans a temperamento poſſet eſſe longioris uitæ quam temperata: quod eſt dubium. Alij dixerunt quòd intelligit Ariſtoteles quando calidum regionis fuerit calido innato noſtro bene proportionatum, ut non illud uſque adeo exuperet, ac ſuperuincat, ut ipſum expirare, cogat. Sed hæc poſitio concordat cum illa Conciliatoris. Præterea Ariſtoteles loquitur de regione calida, ubi ſunt magna animalia, quæ non poteſt eſſe nec temperata: nec parum lapſa per calidum & ſiccum: nam in hac regione non ſunt animalia ita magna. Alij uero dixerunt, quòd habitantes in regione calida non reſpectu cuiuſlibet mortis ſunt longioris uitæ: ſed reſpectu mortis, quæ uocatur extinctio: nam a calido continentis exiccatur humidum innatum: & ſic non contingit homines ibi mori extinctione calidi. Qui uero habitant frigida loca, moriuntur

Poſitio Alberti.

Refutatio pblr. 5. & 10.

Poſitio Petri aponenſis.

Refutatio. pbl. 9. & 10.

3. poſitio.

Refutatio.

4 poſitio.

moriuntur extincto calido ab humido multum frigido.

Refutatio Sed pace horu dixerim, hæc non sunt ad mentem Aristotelis, qui de utraque morte loquitur: ut patet problemate.9 in quo loquitur de morte, quę fit extinctione calidi, problemate uero.10 loquit de morte, quæ fit uia exiccationis humidi: uult enim utroq; modo eos, qui habitant

Propria pô & dilucidatio loca calida esse longioris uitę. Mihi igitur tandem uidetur esse dicendum, q conclusio Aristotelis non sit uniuersalis, sed solum de animalibus uel hominibus frigidæ & humidæ complexionis, de his enim loquens asserit animalia uel homines frigidæ complexionis ualde diutius ui uere in locis calidis, quã in lapsis a temperamento per frigidum & humidum: quoniã in locis calidis & siccis, eorum humidum a calido continens quasi corrigitur. Est enim præceptum medicorum q omnis discrasia corrigit a contrario: comparat autem Aristot. regiones calidas ad frigidas: modo utraq; a tẽperata æque labatur. Et q sic intelligat Aristot. lege uerba, dicit enim { Animalium frigidorum sm naturam: } & non omnium animalium, & propter eãdem causam animalia lapsa ad calidum, & siccum ualde diutius uiuerẽt in frigidis regionibus, quoniã eorum lapsus corrigeretur a frigiditate continentis: & in hunc modum arbitror esse intelligendum de masculis respectu femellarum: nam qui frigidi sunt diutius uiuunt fe mellis porissimum frigidis propter easdẽ causas: per quę tolluntur obiectiones. Prima quidem quia medici loquuntur non habita ratione ad complexionem frigidã, sed simpliciter. Quod uero dicit Aristo. libris Politicorum similiter intelligitur. Aliæ etiam tolluntur eodem modo.

Quæstio 2. an alã ti in locis frigidis sint minora simi in locis calidis. Secundo quæritur utrum animalia habitãria loca calida sint maiora quã sibi similia specie habitãria loca frigida, & uidetur q non, quoniam Aristo. de natura animalium libro 8. dicit in Ægypto aliqua maiora quam in Græcia fiunt, ut boues, & oues, & aliqua minora ut caoes, lupi, lepores, uulpes, corui, accipitres, aliqua magnitudine pari, ut cornices, & capræ, ubi patet Ægyptum esse calidiorem Græcia. Dicendum q dictum Aristo. est intelligen

Ca. 28. Solo dum non uniuersaliter, sed solum de animalibus frigidis, hæc enim in locis calidis maiora sunt, quã sibi similia specie, in regionibus frigidis, & de his loquitur cum inquit. Propter quã quidem causam & maiora sunt animalia in locis calidis, & maxime est oorabilis magnitudo eorũ animalium, quę sm naturã frigida sunt. De his quoq; exemplificat, ut de serpentibus, de quibus in libro 8 de natura animalium eodem capit. loquẽs inquit In Arabia lacerti magnitudine cubitum excedũt, in Africa magnitudo anguium mira, sicut & fertur, iam enim nonnulli ubi triremi applicuissent, ossa bouum multorũ uidisse narrant, quos assumptos esse ab anguibus nõn dubitarent, cum trireme productã in altum quãprimum angues insectarẽtur. & nonnulli ingressi triremem euerterent: simili modo pholidota, quę corticata animalia sunt, & ostracoderma, quæ testacea animalia sunt, omnia sunt frigida, & in locis calidis magna: quoniam calidum in multo humido augmentum facit. Aristoteles ergo non de omnibus animalibus, sed de natura frigidis intelligit. Petrus uero apponensis

Sti. 14. pble. 8. libro Problemarum aliter asserit. dicit enim q tam in locis lapsis a temperamẽto per calidum, quã in locis lapsis a temperamento per frigidum animalia sunt magna quã io locis temperatis: aliter tamen atq; aliter: nam in locis lapsis a temperamento per calidũ animalia sunt magna secundum longitudinem quę accipitur ab inferiori ad superius: io locis uero lapsis a temperamento per frigidum, animalia sunt magna: secundum latitudinem, & profunditatem, quę accipiuntur a dextro in sinistrum, & ab ante riori ad posterius. Sed pace Petri apponensis dixerim hęc non sunt Peripatetice dicta. Aristoteles enim primo magnorum rhetoricorum definiens magnum, dicit illud esse, quod secundum omnem dimensionem est tale: & ita si in hoc libro ait io locis lapsis a temperamento per calidum esse animalia maiora quàm sint consimilia in specie in locis lapsis a temperamento per frigidum intelligit secundum omnem dimẽsionem Preterea Aristoteles non comparat loca calida ad temperata, sed ad frigida. propterea intelligenda hæc sunt, ut dictum est, comparando animalia frigida eiusdem speciei inter se: frigida enim animalia in locis lapsis a temperamẽto per calidum sunt maiora quam frigida eiusdem speciei quæ sunt in locis frigidis propter congelationem, quę facit ad contractionem secundum omnem dimensionem: ut satis est dictum: nam licet in locis frigidis in talibus animalibus sit multa humiditas extensibilis, deficit in eis calidum extensiuum. At in locis calidis talibus animalibus inest humidum, cum sint flegmatica, & calidum multum ratione continentis: & sic adsunt omnes causæ augmentationis secundum omnem diametrum.

Quare in septentrionali plaga, ex animalibus quæ parum sanguinis obtinent aut eodem uacant, quædam nullo pacto, siue pedestria in terra, siue aquatilia in mari gignuntur: quædam gignuntur quidem, sed minora sunt uitæque breuioris. nam gelida cœli constitutio: ea increscere non sinit.

Quare hæc quidem non fiunt omnino animalium quæ pauci sanguinis aut sanguinem nõ habentium in iis quæ ad arcton locis, neque gressibilia in terra, neque aquatilia in mari: hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris uitæ. aufert enim congelatio: augmentum.

Ex his, quæ dixit, infert corollarium, dictum est enim in locis frigidis animalia frigida esse minora & uitæ breuioris propter congelationem, quę facit ad minorationem. At nunc infert: quod propter hanc causam animalium frigidorum, quædam nõ sunt in locis frigidis, quędam autem sunt quidem, sed parua & breuis uitę sunt, & longe minora sibi similibus in locis calidis. Intelligit autem per frigida animalia, ut exanguia omnino, aut quæ pauci sanguinis sunt: & ampliat corollarium, tam de terrestribus animalibus, quam de aquatilibus. unde inquit. Quare hæc quidem animalium frigidorum, quę sunt aut pauci sanguinis, aut sanguinem non habentium in his locis frigidis, quę sunt ad arctum exposiris, hoc est ad septentrionem, omnino non fiunt: & hæc siue gressibilia in terra, siue aquatilia in mari sint. hęc autem fiunt quidem, minora autem, & breuioris uitę. Cuius causam affert, & dicit. Aufert enim congelatio augmentum: ut superius diximus. Ex his colligitur utile præceptum de conseruatione sanitatis, quod si homines flegmatici (qui io frigidis locis generati fuerunt) ad loca calidiora se permutauerint, longioris, & sanioris uitę fient: præceptum patet, quoniã caliditate continentis frigida eorum complexio corrigetur. Præceptũ in conseruatione sanitatis.

Cum autem alimentum non recipiunt tam animalia quàm plantæ: interire solent. idem enim: seipsum emacerat. nam quemadmodum flamma magna paruam exurit corrumpitq;, propterea quòd alimentum eius absumat: sic calor naturalis cui primaria concoquendi uis inest, materiam in qua sit consumit.

Alimentum autem non sumentia & animalia & plantæ: corrumpuntur. consumit enim ipsum: seipsum. quemadmodum enim multa flamma comburit & corrumpit paucam, eo quòd alimentum consumat: sic naturale calidum primum digestiuũ, consumit materiam in qua est.

Hæc est quinta conclusio, quæ tangit accidentalem causam breuitatis uitæ in animalibus & plantis: & ponatur sub hac forma, animalia & plantæ quæ parum alimenti assumunt, quam sit necessarium pro instauratione deperditi, cito senescunt, ac corrumpuntur. probatur: quoniam calidum naturale seipsum consumit per accidens: uelut magnus ignis per accidens

consumit paruum: nam ut magnus ignis consumendo nutrimentum parui ignis, cõsumit paruum illum ignem, ita calidum uitale consumendo humidũ, in quo fouetur: corrumpit seipsum. ergo si non instauret humidum appõne noui humidi nutrimẽtalis, uiuens cito euanesceret. unde dicit. Alimẽtum autẽ non sumentia & animalia & plãtæ cito subaudi corrũpuntur, probat & dicit. Cõsumit enim calidũ ipsum seipsum subaudi per accidẽs, nã (ut inquit) Quemadmodum multa flãma cõburit, & corrumpit paucam non per se, sed eo ꝙ alimentũ illius cõsumat, sic naturale calidũ ꝙ est primũ digestiuum: consumit materiam in qua est. s. humidũ radicale. Quo uero ad uerba attinet, appellauit calidũ naturale {primũ digestiuum} quoniã digestio cibi & in stomacho. & uenis, & ubiq; fit a calido naturali cordis ẜm Aristo. A calido autẽ naturalis epatis fit, sed nõ primo: cum illud non sit primũ & principale calidum ẜm Aristo. Animaduersione dignũ, ꝙ conclusio est uera in duobus sensibus. Primus est, ꝙ uiuẽtia quæ non sumunt multũ alimenti, nec tãtum quãtum est necessarium pro instauratione deperditi, cito corrumpantur, citoq; senescant, & hoc patet esse uerũ, quoniã calidũ cito humidum exiccabit. Secundus uero est, ꝙ uiuentia quæ penitus nihil cibi accipiunt, cito moriantur, & hoc est ue-

Dubõ rum, quoniã cito humidum exiccabit. Sed dices, ursi & glires fere sex mẽsibus nõ assumunt cibũ, & tamẽ uiuũt. Amplius egroti quandoq; sine cibo diu uiuunt. Narrat enim Petrus apponẽsis uidisse mulierẽ cibum nõ accepis-

Solo se sex mẽsibus: quæ tñ postea conualuit. Dicendum, ꝙ licet hæc cibũ ab extrinseco nõ sumãt, nutriuntur humore intrinseco flegmatico generato in sanitate per uiã indigestionis paulatine: signũ autẽ, quoniam hæc dispositio pluries accidit animalibus uorantibus: ut Auer. inquit. Sed adhuc quæres, quoniã in primæua ætate homines erant longioris uitæ, & tñ paruo cibo utebãtur: nunc uero homines minus uiuaces sunt, & tamen utuntur maiori & pluribus alimẽtis. Dicendũ ꝙ illud nutrimentũ quo utebantur homines in primæua ætate: licet fuisset minus eo alimento, quo nũc utimur, tñ erat uitæ, & instaurationi sufficiens. Alimẽtum uero nostrũ, quo nunc utimur, est excedens uirtutem digestiuã, & ideo in nobis fiunt plures superfluitates, quæ sunt causæ morborũ, & breuitatis uitæ. Signum autẽ, quoniã tũc homines pro maiori parte morte naturali moriebantur, nunc uero quasi nullus morte naturali moritur: ut postea dicemus in libro de morte.

Porro aquatilia pedestribus minus uiuunt: non quod humida simpliciter, sed quod aquosa sint. Tale autem humidum, corruptioni opportunum est: quia frigidum sit & prompte congelabile.

Aquatilia autem, greßibilibus minus longæ uitæ: non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. Tale autem humidum, facile corruptibile: quia frigidum & congelabile de facili.

Sexta conclusio est hæc. Aquatilia sunt minus uiuacia gressibilibus: & exponit causam, dicens aquatilia esse minus uiuacia, nõ quidẽ, quia simpliciter sunt gressibilibus humidiora: sic enim omne humidius esset minus uiuax: sed qm̃ sunt aquosa, & humidiora humiditatẽ aquea. Modo ut dictum est, tale humidũ aquosum facile est corruptibile, quoniam frigidum est & de facili congelabile. Est alia causa, quoniam calidi est suffocatiuum, & extinctiuum. Animaduerte, ꝙ hæc conclusio debet intelligi ratione sumpta solum ab ipsa humiditate: ratione enim bonæ humidi qualitatis, eorum animalium, quæ gressibilia sunt, quodlibet gressibile quolibet aquatili esset uiuacius: uerum rationibus ab aliĳs causis sumptis, potest aliquod aquatile aliquo gressibili uiuacius esse: utpote aut ratione magnitudinis aut ratione regionis, aut aliĳs causis: de quibus dictum est.

Item exanguia sanguineis, eandem ob causam: nisi magnitudine uindicentur. nam neque pinguitudinem præ se ferunt: neque dulcorem, cum in animali pingue ipsum dulce sit. Quamobrem apes: diutius quàm quædam alia maiuscula animalia uiuunt.

Et exangue propter idem: si non magnitudine recompensetur. neque enim pinguedine habet: neque dulce. in animali enim: quod pingue, dulce. Quapropter apes: longioris uitæ sunt aliĳs maioribus animalibus.

Septima conclusio est hæc. Exanguia sunt breuioris uitæ his animalibus, quæ sanguinẽ habent: probat conclusionem propter idem, quoniam exanguia habent humidũ aquosum: humidum enim non sanguineum aquosum est. sed, ut dicebat: humidum aquosum est facile corruptibile, quoniam calidum suffocat, & extinguit. Addit Arist. nisi magnitudine recompensetur: uel supple dulcedine, & unctuositate. Animal enim exangue, cuius humidum esset maius, posset uiuacius esse passeribus: uel alio animali sanguineo, cuius humor esset paucus. Amplius animal exangue cum neq; pinguedinem habeat, neq; dulcedinem, humidum non habet aereum. Hac ratione apes lõgioris uitæ sunt aliĳs multis maioribus animalibus sanguinem habentibus, quoniam nutriuntur melle, & sic eorũ humidum erit dulce ac pingue, unde dicit. Et exangue. s. animal minus uiuax est habentibus sanguinẽ, propter idem, hoc est propter eandem causam. s. quia eius humidum est aquosum. Sed addit, si non magnitudine recõpensetur. s. malitia illa humidi. Sed dices, etiam põt recõpensari, qualitate: quoniam exangue animal põt habere humidũ pingue. Contra obĳcit, neq; enim exangue pinguedinem habet, qua eius malitia recõpensetur: neq; habet dulce, quoniam si nõ habet pingue: nec dulce habebit: quoniam (ut inquit) In animali dulce est pingue: & ecõtrario. Et quia aliquis posset intelligere uniuersaliter nullum exangue esse uiuacius aliquo habente sanguinem, concludit cõclusionem non esse uniuersalem in oĩbus, & dicit. Quapropter apes, longioris uitæ sunt aliĳs subaudi quibusdam animalibus maioribus: ut passeribus, & forte canibus. Viuunt. n. apes (ut Plinius. 11. libro historie inquit) annis septem: & causa est: quoniam nutriuntur melle, ꝙ generat & instaurat humidum pingue dulce, ac uiscosum: per quæ dat intelligere exãgue animal esse minus uiuax animali sanguinem habente, nisi malitia. illa quæ est aquositas: recõpensetur magnitudine, uel qualitate, ut dictum est. Ca. 20.

Quæ autem diutißime uiuunt: in plantis reperiri assolent. idq; potius, quam in animantibus. Primo: quòd plantæ minus in se diluti humoris cõtineant. unde fit: ut non facile cõgelẽtur.

In plantis autem sunt: quæ lõgißimæ uitæ. & magis, quàm in animalibus. Primum quidem: quia aquosæ minus. quare: non facile congelabiles.

Hactenus de causis lõgæ uitæ, ac breuis in animalibus: nunc transit ad plantas, & assignat causam longitudinis uitæ in plantis comparando illas ad animalia ẜm differentiam: & ponit hanc conclusionem. In plantis sunt nonnullæ plantæ: quæ animalibus quibusdã uiuaciores sunt, ut dactylus, & cupressus, & pinus, & quercus: & id genus. Diximus autẽ nonnullas esse tales, quoniã inter plantas sunt nonnullę etiam annuæ tantũ: ut quæ herbæ dicunt. Amplius dicunt Aristotelem dixisse quibusdam animalibus, & nõ omnibus: quoniam dubium est de annis humanæ uitę. Creditum enim est humanã uitam produci posse ad annos. 900. uel fere mille: ad quos nullam plantarum produci posse asserunt. Quod an uerum sit, dicemus hanc cõclusionem. Aristo. probat, primo quidem: quoniã plantæ sunt minus aquosæ quibusdam animalibus, quare ob hanc causam, non facile congelabiles sunt: & sic uia congelationis, uel extinctionis minus corruptibiles sunt. diximus enim uno modo aliquod uiuens corrumpi uia extinctionis, quando humidum est nimis aquosum.

Deinde, ꝙ pinguitudinem lentoremque habeant, & q̃q̃ aridæ sunt atque terrenæ, tamen non facile ſiccabilem poſſideant humiditatem.

Deinde, habent pinguedinem & uiſcoſitatem, & ſiccæ & terreſtres exiſtentes, tamen non habent facile ſiccabile humidũ.

Secundo Atiſtoteles idem probat ex alia humidi qualitate, eſt enim humidum uitæ conueniens, ex patte qualitatia ptimo, quoniam eſt minus aquoſum, & magis aeteum, & quantum ad hanc conditionem ualuit ratio tacta. Secundo, quoniam eſt uiſcoſum, ac unctuoſum, humidum enim aeteum magis eſt uitæ conueniens, cum habet nõ nihil ſicci, quod eſt eſſe uiſcoſum, & quantum ad hanc cooditionem, procedit hæc ſecunda ratio, unde dicit. Deinde, plantæ habent pinguedinem, & uiſcoſitatẽ. Signum huius eſt, quoniam ſi apponuntur igni, comburuntur facilius q̃ animalium carnes, quod non eſſet, niſi uiſcoſi, ac ſicci non nihil haberent. Dubitatio Sed dubitabit quis ſi plantæ habent humidum ſiccum ac uiſcoſum, habent humidum facile exiccabile, et ſic cito ſeneſcibile. Reſpondet, ꝙ licet plãtę, ſint ſiccæ, & terteſtres exiſtentes, tamẽ nõ habent facile exiccabile humidum, cum illud ſit aeteum, tetreſtteitas ergo plantarum teprimit humidi eatum aquoſitatem, non tamẽ eſt tanta, ue diſponat ad ſenectutem uelocem.

Sed cur natura arborum longo temporis ſpatio eduret, cauſam ſumpſiſſe conuenit. eam enim peculiarem ſibi præ omnibus animantibus præterquam inſectis, obtinet. Semper enim ſtirpes iuueneſcunt. ideoque longæuæ ſunt. nam aſſidue germina alia enaſcuntur, alia ſeneſcunt, & radices pari modo, & non ſimul, ſed interdum ſolum caudex & rami pereunt, alij uero rami adnaſcuntur. Cum autem hæc affectio radicibus euenit, aliæ ex eo quod ſupereſt, oriri ſolent. Atque ita perpetuo, aliud corrumpitur, aliud gignitur. quocirca, & illę longo tẽpore uiuunt.

De hoc autem quod eſt naturam arborum eſſe durabilem, oportet accipere cauſam. habet enim propriã ad animalia præterquam ad entoma. Iuuenes enim ſemper plantæ fiunt. quapropter, multi temporis. ſemper enim alteræ germinationes, hæ autem ſeneſcunt, & radices ſimiliter, ſed non ſimul, ſed aliquando quidem ſolus ſtipes & rami perierunt, alteri autem iuxta nati ſunt. Cum autem ſic fuerint radices, aliæ ex exiſtente generantur. Et ſic ſemper permanet, hoc quidem corruptum, hoc autem factum. quapropter, longæ uitæ.

Hic ponit ſecundam cauſam, quam nonnulli accideotalem eſſe aſſerunt, & quidem non ab ratione, quoniam nõ pendet ex humidi ratione in quanto & quali, ſed ex his, quę accidunt in partibus plantarum, & pcimo ptoponit cauſam, & dicit. De hoc autem quod eſt natutam arbotũ eſſe dutabilem, oportet accipere cauſam, & pet naturam, uitam, & per cauſam, accidentalem intelligit, quæ eſt ab aliis ſumpta q̃ ab ipſiua humidi rationibus. Dico oporeet accipete cauſam, quoniã uita plantarum habet ꝓpriã cauſam ad animalia, ptæterq̃ ad entoma, hoc eſt inſecta, cum quibus, ut dicemus plantę cõem habẽt cãm. Propoſita autem intentione, cãm aſſignat ex eo, quoniã plantæ reiuueneſcune, reiuueneſcunt uero, qm̃ ramotũ, & radicũ germinatiooes non fiunt oẽs ſimul, nam dũ unus ramus germinat, alius ateſcit, & dum alius ateſcit, alius germinat. Simili ratione radices, dum una enim areſcit alia germinat, & dum germinat altera, altera areſcit, hinc eatum uita longa eſt. unde dicit. Iuuenes enim ſempet plantæ fiunt, quaptopter ſunt multi tempotis, & longęuę, quibus enim iuuentas redit, hia uita longa eſt. Quod autem plantæ reiuueneſcant, ꝓbauit Atiſto. & dicit. Sempee eoim altere & nõ ſimul germinationes ramorum ſunt, hæ autem ſeneſcũt ſub audi aliis getminatis, & oon modo germinationes iſtæ diuetſæ cetnuntut in tamis, ſed etiam radices ſimiliter diuecſis temporibus germinantut, ſed non ſimul, imo (ut inquit) aliquando quidem ſolus ſtipes, & rami perierunt, alteri autem conſtituri iuxta priores ſtipitem, & ramos renati ſunt, ut nõ ſemel obſeruatio docet. Intelligit autem per ſtipitẽ, fuſtem tertæ defixum, qui quoq; a latinis caudex dicitur, & quoniam ſimilis diſpoſitio accidit in tadicib⁹, ideo inquit. Cum autem ſic fuerint radices, ut ſubaudi quędã areſcant, alię genetantut ex exiſtente, hoc eſt ex eo teunco, quod ſupeteſt. His expoſitis tecolligit tationem. & cõcluſionem, & dicit. Et ſic planta pet coaltetnã tadicũ & ramorum pullulationem atq; germinationem, pee quã. ſ. hoc quidem coreuptum, hoc autem factum eſt, plãtæ uiuaciores ſunt quibuſdã aĩalibus. Sed citca præſentẽ determinationem dubitant primo uttum plantę aliquę ſint lõgiores uitæ animalibus. Quæſtio de longæuis. Et uidetut ꝙ non, quoniam tẽperata cõplexio eſt magis uitæ apta, ſed inter oẽs complexiones humana eſt tẽperatior ut Pħi & medici dixetunt. etgo homo natura eſt cũctis uitæ longioris. Quidã dixetunt ꝙ homo pee ſe eſt cũctis uiuentibus uiuacior, cum hominem poſſe uiuere fere ad millenariũ annorũ teſtentur hiſtoriæ dicentes aliquos ſic uixiſſe, per accidens ueto humanã uitam aſſerunt eſſe factam breuem ex multis cauſis. Prima pō Quod quidem homines uiuaciotes ſint cũctis uiuentibus per ſe, probatur ratione, & hiſtorijs. Per hiſtorias. n. catholicas aliquem uixiſſe nonigentos ſexaginta nouem annos, clatiſſime habetur. Quę ratio docet humanę ſpeciei uitę termimum pee ſe eſſe ad millenarium annorum fere, ratione uero, qm̃ animalium hõ eſt temperatiſſimus, ut dicunt Philoſophi & medici. Q̃ uero humana uita nunc ſit debilis admodum effecta, ꝓbant primo, qm̃ mundoa hic inferior totus, ut auctoe eſt Ariſto. primo libro meteotorum, ſeneſcit, ergo humana uita, quę huiua pars eſt principalior, uidetur defecta. Secũdo hoc docet obſeruatio, qm̃ humana natura ea pharmaca non ſuſtinet, quę olim ſuſtinebat, ut elleborum, & ſcamoneam, & id genus. Tertio experientia docet, nunc homines pro maiore patte non plures. 28. habere dẽtes, antiquitus ueto. 32. At ut Ariſtoteles inquit libro 2. de hiſtoria aĩalium, quibus dentes. 32. inſunt, hi longeui ſunt. ergo humana uita eſt debilis effecta, cum primo 32. nunc. 28. dentes plerunq; homines habeãt. Dñia tertia. Pettus aponenſis cognomento Conciliator aſſeruit, ꝙ humana uita aliqñ fortis, aliqñ debilis, aliqñ mediocris effecta eſt. Quòd ita ſit probat ipſe aſtronomicis, & phyſicis rationibus. Prima quidem aſtronomica ratio accipitur ex coniunctione capitum arietũ inuicem ſignorum mobiliũ cum capite arietis ſignotũ imobiliũ. Cum. n. hęc coniunctio accidit, uirtus uiuifica fortius a primo principio diffunditur ad infetiora mediantibus ſtellis, quę ſunt ſecundę cauſę, fortius quoq; in his imprimitur, ergo tũc humana uita fortis effecta eſt, nũc uero in talium capitũ diſtantia, cõtra uita humana debilis cernitur. Secũda cauſa accipit ex coniũctionibus ſaturni & iouis, quę fit in capite arietis, ex diſpoſitione enim ſtellarũ, quę in tali coniũctione cõtingit, non ſolum (ut inquit) humana uita fortis, ac debilis effici poteſt, ſed etiam totus mũdus uariari. Tettia cauſa accipit ex eclipſibus potiſſimũ ſolaribus, ex diſpõne. n. ſtellarum, quæ eclipſium tpibus accidunt, non ſolum humana uita nunc fortis, nũc debilis fieri poteſt, ſed etiam mũdus uariari. Quartã cauſam accipit ex planetis, quo unuſquiſq; in mundo accipit proprium regimen initio ſumpto a ſaturno. hę ſunt ei⁹ cauſæ aſtrologicæ. Phyſicæ aũt ſunt tres. Prima accipitur ex parte mutationum, quæ ꝓficiſcũtur ex terra, ut ex uoraginibus, hiatibus, diluuiis, & id genus, ex quibus aer alteratus quodãmodo efficitur uitę humanę ineptus. Secunda accipitur ex patte uſus ſex rerum non naturalium. nam temporibus noſtris homines luxuriæ, gulę, & alijs uitam humanam cortũpentibus dediti breuioris uitæ effecti ſunt, ſignum autem quoniam tempore Hippocratis pueri & eunuchi non podagricabant, noſtris tem-

poribus contra, ut Galenus inquit. Tertia causa accipitur ex modo generandi, antiquo enim tempore uir & fœmina non coniungebantur nisi ætate perfecta, membrisq; generationis integratis, & quia genitum naturam sequitur generantis utplurimum, ut dicitur primo de generatione animalium. Ideo humana uita nunc est debilis, cum uir & mulier satis iuuenes copulentur. Quod Aristoteles attēdens libro politicorum septimo præcepit, ut copulatio fieret uiro existente annorum.36. muliere.18. Ex his concludit humanam uitam debiliorem esse ab eo, quo fuit in antiquo tempore. Redite uero ad fortitudinem singulis 9000. annorum, quo annorum numero caput arietis mobilis complet eius quadrangulum, accedentibus tamen aliis causis cœlestibus. Sed pace tanti uiri dixerim istæ rationes friuolæ sunt, & potius ad ostentationem, quam ad efficaciam factæ, primo quoniam, aut cœlestes causę compellunt sublunares, aut non. Si cœlestes causæ ab eo assignatę compellunt sublunares, igitur solæ causæ cœlestes fatis sunt, quoniam illis stantibus, sublunares causæ statim emergunt, & sic frustra ab eo ponuntur causæ physicæ, cum illæ inualidæ sint, causis cœlestibus cōtra nitentibus, aut non existentibus. Sin autem cœlestes causæ sublunares non compellunt, uidentur cœlestes superfluere, quoniam solis causis sublunaribus aduenientibus, uita nostra fiet nunc debilis, nunc fortis, nunc mediocris. Præterea ipse asserit cœlestes causas sublunares compellere, ait enim hunc mundi regi a superiori. Præterea causæ cœlestes non modo facerent ad uitæ humanæ longitudinem, sed cæterorum uiuentium, modo nos non uidim^9 uitam in aliis fuisse nunc longam, nunc breuem, nunc mediocrem, ergo nec in hominibus. Secundo quia astronomicæ causæ friuolæ uidentur, & potius (ut mihi uidet) ad ostentationem. Primo quidem quoniam circa natiuitatem redemptoris fuit omnium capitum coniunctio, ut supputantibus patet, & tamen non uidemus tunc homines fuisse ita longeuos ut dicit ipse. Secundo quoniā fuerunt longeui, quando nulla fuit causa cœlestis talis. Cū enim Adam.930. uixit annis, & Matusalem.969. & Noe. 700. nulla pęcessit Saturni & Iouis coniunctio ex stellis ita affecta, ut uitam ita longam fecisset. Minime tunc fuit capitum coniunctio, nec quadrangulus ut declarauimus in helionoricis figuris. Amplius eo tempore nulla fuit talis eclipsis solis, quales fingit ipse esse causam longæ uitę. Tertio fuerunt tales causæ cœlestes, quando non fuerūt longeui, ut post diluuium multæ fuerunt eclipses, multæ coniunctiones Saturni & Iouis, & tamen a temporibus Noe usque ad nostra tempora, nullum uenisse ad tot annos, ad quot sacra historia illos peruenisse affirmat, nullus scripsi, nisi de Nestore, quod nonnulli fabulosum esse asserunt. Plinius etiam curiosus auctor septimo libro historiæ naturalis, dum de longeuis narrauit historias talem annorum numerum nulli dedit. Vltima causa ex cæteris stellis assumpta ridicula est, & Ptolomei non sapit astronomiam, planetas enim sic (ut ipse fingit) mundum gubernare est commentitium, & Albumasaris inuentum nulla obseruatione, nec ratione obseruatum, accedit ad hæc, q; sæpe regimen eiusdem stellæ rediit, ubi homines non legimus tanto annorum curriculo uixisse. Causas autem physicas, quas affert licet possint uitam uariare, tamen non adeo sensibilitet, ut in sactis historiis legitur esse uariatam à nostra, quando enim elleborus concedebatur, & coniugia fiebant secundum ordinem naturæ, & dentes erant.32. & eunuchi non podagricabant, & talia erant, qualia ipse narrat, homines non uiuebant multo pluribus annis quam nunc uiuant, ut patet per historias Plinianas, & cæterorum, & sic concedo causas illas uariare naturam, non tamen uariatione sensibili, ut dictū est. Amplius si uariant, repentine uariant, & non diu durat uariatio illa, ut durauit antiquo tempore. Præterea causę istę faciunt, ut homines utplurimū moriantur morte uiolenta, & tunc moriebantur, utplurimum morte naturali, & sic per accidens est uariata. Quare causæ istæ quas Conciliator finxit, solum commentitiæ uidentur. Ea uero ratio, quæ procedit ex temperantia complexionis, primo non ualet, quoniam temperantia complexionis non arguit longam uitam simpliciter, sed in eadē specie & nec semper in eadem specie, non autem in eodē genere, ut asserunt medici. Secundo, quoniam dato quòd ita esset, cum semper homo sit complexionis temperatioris quam cætera uiuentia, semper esset longioris uitæ. Propter hæc Philoponus secundo libro de generatione animalium, terminum dat speciei humanæ, alium indiuiduo, speciei quidem spatium uitę asserit esse.140. uel.150. annos, quatenus aliquem uixisse tot annos legitur, nullum uero plures, unde Plinius in Tmoli montis cacumine, quòd uocant cepsim auctoritate Mutiani.150. annis uiuere homines scribit. Est autem Tmolus mons Lydie, ut idem Plinius scribit libro quinto. Auertoes uero libro secundo de generatione speciei humanæ spatium uitæ naturale constituit annos.75. quod falsum est, quoniam obseruatio docet multos homines uitam longiorem uixisse. Constat autē terminum speciei nullum indiuiduum posse excedere, sed bene abbreuiare, ut Philoponus scribit secundo de generatione. Indiuiduis autem uarios terminos Philoponus assignauit, nam propter multas causas possunt terminum speciei præuenire. Tum ex uaria seminum patris & matris commistione: Tum ex uario regimine cibi & potus, & aliarum rerum, etiam ex uariis constitutionibus cœli quæ diuersæ sunt in diuersis geniturs. Propter hanc causam Plinius libro septimo historiæ asserit homines non fuisse ita longeuos, ut uidetur prima facie eos fuisse, quoniam differentiam annorum ex inscitia temporum accidisse credidit. Hæc sunt, quę habemus ab aliis. Ego uero arbitror, quod in sacris historiis scribitur esse argumentum efficacissimum, quòd longæui aliquando fuerint, nam quòd ibi scribitur est uerissimum, nec debet homo dubitare, cum rationem non habeat ad oppositum urgentem, auctoritas enim est ualida, quoties nulla est ratio ualida in contrarium. Nam licet fides non habeat gladium, ut offendat (ut inquit Nycenus) habet clipeum, ut se defendat. Præterea historia, ut inquit Aristoteles, carpitur, uel quia oppositum eius, quod tradit habetur per sensum, aut per rationem efficacem, aut per maiorem auctoritatem in contrarium, quare cum nulla sit ratio urgens, quæ probet contrarium, nullus quoque sensus sitque auctoritas approbata a tot uitis præcipuis, dicamus longeuos fuisse. Quod en mihi consonum est, quoniam sicut mors accidit ob scelera, ita uitam breuem effectam esse arbitror ex eadem causa. Tunc patet ad quæstionem, quoniam licet conclusio illa in sacris tradita non possit ratione demonstratiua probari, non potest tamē improbari, & hoc sufficit fideli ut se defendat. Consequenter quæritur utrum planta, quæ effecta est denuo iuuenis sit eadem numero, quæ erat antea. Aluerniata respondet hypothetice, dicens ita esse de plantis sicut de animalibus, modo in animalibus dicit Aristoteles, quòd si est unum membrū principale per quod animal est unum, semper illo membro existente, animal erit unum, unde soluens Aristoteles quæsitum de monstro habēte duo capita, ait in libris de anima libus, quòd si cor est unum, illud animal est unum, si uero cor nō est unū, nec quoq; animal unum erit, ita & de plantis asserit, quòd si est una pars in plantis, per cui^9 unitatem planta dicitur una, quæ forte consistit in contractu trunci & radicum, sic planta erit una. At si talis pars non fuerit una, nec planta renata erit cum priori una. Cādauensis uero alium modū fingit, dicit enim quòd si in stipite manet humidum radicale plantæ primæ, tunc ambæ sunt eædem numero, ueluti homo per totam uitam manet idem numero, propterea quia semper manet de humido radicali. At si in secunda planta non manet idē radicale humidum, quod erat primæ plantæ, tunc sunt eædem

Reprobatio positionis.

Cap. 48.

Pō alia

Cap. 49.

Dilucidatio ueritatis.

Secūda qō

eędem spē, non numero. Egn uern arbitror, ꝙ hęc cōsequētia negatiue ualet, nō est idem humidū tadicale, etgo non est eadem planta, ut Philopnnus asseruit primn de generatione capitulo de augmentatione. Affitmatiue uo nō sequitur, quoniam in ramo transplantatn est idem radicale humidum quod erat prinris plantæ, e qua est diuisus, et tamen nnn est una planta numetn cum planta, a qua fuit diuisus. Dicerem igitur ad unitatem numeralem plantæ & animalis esse necessatium, ut idem membrum ptincipale sit, & idem numetn humidum tadicale, & sic patet solutio quæstionis, quòd si in secunda plāta renata adsunt ambo hæc, erunt una, altero autem deficiente, nō est dicenda una. Adhuc quætitur uttum in plātis membrum seminale possit instaurari. Medici fecerunt differentiam inter humidum spermaticum, & humidum nutrimentale, quoniam humidum spermaticum, & non potest instaurari. Humidum uern nutrimentale pntest instaurari, et qunniam membta animata sunt humida humidn spermaticn, ideo talia membra non possunt instaurari, quia tamen caro est ab humido nuttimentali, iden carn pntest instaurari, dicerene ergn in plantis mēbra ipsa seminalia nō posse instaurati, bene autem nutrimentalia. Obijcit autem Albertus, qunniam omnia membta, & nmnes parees, & omne humidum, quæ habnit fętus in utern ꝑ actionem calidi sunt spermatica, modn per actionem calidi in humidum menstruosum, fætus in utern habuie carnes, & ossa, & cætera membra, ergo omnia hęc sunt membra spermatica, & sic tenet quòd membra spermatica, etiam pnssunt instaurati, & si non nmnia, saltem aliqua, ut carnes, & cutis, & id genus, nnn autem omnia, ut ossa, & nerui, & id genus, non quia sint spermatica, sed quoniam defecit uigor qualis fuit in uirtute seminali. Tunc diceret in plantis etiam aliquas partes seminales posse instautari, aliquas antem non, possunt enim instaurati quæcūqꝫ pto earum genetatione non requiritur tantus uigor quātus fuit in nttu, quæ uero eum uigorem uolunt qui fuit in ottu, instaurari non possunt.

Tertia q̄stio.

Aßimilantur autē plantæ, insectis, uti iam diximus, nā plantæ diuisæ seiunctæque uiuunt, ae duæ ex una atque etiam plures procreantur.

Aßimilantur aūt plantæ, entomis, sicut dictum est prius, diuisæ enim uiuunt, & duæ & multæ fiunt ex una.

Cum assignauit causas longitudinis uitæ in quibusdā plantis per comparationem ad animalia secundum differentiam, nunc comparat plantas secundum conuenientiā ad quædam animalia, & secundum differētiam, & dicit, quòd plantæ assimilantur animalibus entomis, hoc est insectis, ut prius est dictum, exponit autem similitudinē primo, deinde dissimilitudinem. Exponens autem similitudinem, dicit dun, primum quòd plantæ diuisæ uiuant, secūdn dicit quòd ex una planta per diuisionem fiunt duæ, et multæ, quæ in animalibns insectis etiam clarissima ratione cernuntur. Animal enim insectum diuisum uiuit, & ex uno per diuisionem fiunt duo, & pluta. Ex quo loco colligitur, ꝙ pars animalis insecti decisa est animal, quod quidem sit uerum uel ne, quæstio est pertinens ad librum de anima, nunc autē supponatur. Hæc de similitudine. Quo uero ad uerba attinet, insecta animalia græce entnma dicuntur, quæ partim tetrestria sunt, ut Aristo. inqt in libris de animalibꝰ, ut scnlopendrię, stelliones, partim unlucria, ut apes uespæ, partim cum uttoqꝫ participantia, ut fotmicę, partim pennis & pedibus carentia, ut tineæ, quæ in homine nascuntur, dicta insecta ab incisutis; quæ nunc cetuicum loco, nunc pectntum sunt atqꝫ alui.

Insecta q̄

Insecta uero, uiuunt quidem, sed longo tempore uiuere nequeunt, nam nec instrumenta poßident, nec principium illud quod singulis inest, ea efficere potest. At illud quod plantis innatum est, potest quippe cum plantæ, ubique tam radicem quā caulem potentia habeant. Quapropter, ab eo semper aliud recens, aliud senectum prouenit, quæ pauxillum inter se uitæ longitudine differunt, perinde ut ea quæ auulsu seruntur, etenim in ea satione quæ auulsu surculo effici solet idem quodammodo euenire dicas, id enim quod auulsione seritur, particula quædam est. Verum hoc in satione quæ auulsu fit, seiunctis contingit, ibi, continuis. Causa, quod principium ipsum potentia ubiqꝫ inest.

Entoma autem, usque ad uiuendum peruenerunt, multo autem non possunt tempore, non enim habent organa, neque facere potest ipsa principium quod in unoquoque. Quod autem in planta, potest, ubique enim, habet radicem, & germen potentia. Quapropter ab hoc semper prouenit, hoc quidem nouum, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in eo ꝙ est esse longæ uitæ, sic quemadmodum que aßplantantur: etenim in aßplantatione, modo aliquo dicet utique aliquis eadem accidere, particula enim quædam, quod aßplantatur. In aßplantatione igitur separatis, accidit hoc, ibi autem, per continuum. Causa aūt, quia inest ubique principium potētia existens.

Cum posuit similitudinem inter plantas, & entnma, non ponit dissimilitudinem. Dissimilitudo uero est, quòd licet partes decisæ plantarum, & partes decisæ entomorum, uiuant, tamen partes entomorum nō diu uiuere possunt. Cuiꝰ causam affert ex eo quia tales entnmorum partes decisæ non habent organa necessaria ad nuttimētum scilicet os, & stomachum, os quidem per quod cibū assumant, stomachum uero per quem cibum concoquant. Signum autem, quòd si in altera entnmi decisi parte hęc temanerent, tale animal posset, diu uiuere, ut patet de lacerta, cuius cauda est abscissa. Sed dices hæc duo organa facere pntest uirtus, quæ derelicta est in patte decisa, refutans hoc dicit, quòd nec talia organa, nec opera taliū organotum facete potest principium & uirtus, quæ est in unaquaqꝫ patticnla decisa, & sic patet prima pars. Secūda uero pats est, quòd partes plantarum decisæ diu uiuere possunt, quoniam licet in illis non temaneant organa necessaria ad nutritionem, tamen asplantatæ in terra habēt radicem, quæ est ori similis potentia, & cæteras pattes, quæ loco stomachi sunt etiam patientia, habent etiā germen, & uirtutem pullulatiuam, per quam proficiscitur semper hnc quidem nouum, hoc autem senescens, quia igitur habent radices pntentia, possunt enutriri, quia habent nodos, possunt cibum decoquere, quia habent germē potentia, possunt generate. Sed dices nunquid rami qui fiūt per pullulationem in ipsamet planta, & rami qui asplātantur, differant aliqua ratione. Respondet ꝙ parum differunt quo ad esse longæuum, unde dicit. Assimilantur autē plantæ ipsæ entomis sicut dictum est. Exponit autem similitudinem, & dicit. Diuisæ enim scilicet plantæ uiuunt, & duæ & multę fiunt ex una, sicut etiam animal diuisum uiuit. & duo uel plura fiunt ex illo uno diuiso, hæc est similitudo. Dat dissimilitudinem, & dicit. Entnma aūt cū subaudi diuiduntur, usqꝫ ad uiuēdū peruenerūt, & sic diuisa uiuunt, ueluti plantæ, uetum est differētia, qm̄ multo tēpore nō p̄nt uiuere. Cujus cām assignat, & dicit. Non enim hn̄t organa scilicet nec actu, nec potētia, quę sunt necessaria ad uitam scilicet stomachum, & os nec principium, ꝙ est in unoquoqꝫ mēbrn animalis decisi, pntest facere ipsa organa, quæ sunt necessatia ad uitam, & per principiū uirtutem intelligit, non enim ea uirtus uitæ, quæ manet in cauda lacertæ abscisa, facere potest organa necessatia ad uitam scilicet stomachū, & os, ꝙ aūt est in plāta decisa derelictū pōt facete radicē, & truncū, radicē qdē loco oris, truncum loco stomachi in cujus quasi medio est

uelut cor Cuius causam & dicit. Quia pars plantę decisa ubiq; asplantata habet radicem loco oris, & germen loco principij generatiui subaudi & trũcum loco stomachi, habet dico hæc omnia saltem potentia. Ex his concludit ꝙ eodem modo est de tota planta, sicut de parte decisa quo ad organa habenda licet sit differentia, ut dicit, unde inquit. Quapropter subaudi ut ab hoc scilicet planta tota prouenit hoc quidem nouum scilicet ratione germinis existentis actu in ea, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in eo quòd est esse longę uitę. Antiquum enim est breuis uitæ, nouum autem longæ uitæ, & dixit {modico aliquo differentia} quoniam hæc differentia nec est numero nec specie, sed solum quæ est inter partes eiusdẽ totius. Deinde complet differentiam, & accipit quemadmodum pro etiam, uel eodem modo, & dicit, sic quemadmodum, hoc est sic etiam, uel sic eodem modo, hæc sunt in his, quæ asplantantur. Etenim in asplantatione ipsa modo aliquo scilicet potentia dicet utiq; aliquis eadem accidere scilicet radicem loco oris, trũcum loco stomachi, germen loco testium. Et causam assignat, & dicit. Quia ꝙ asplantatur est quædam particula plantæ, in qua omnia hæc sunt potentia, unde concludit differentiam iterum & dicit. Igitur in separatis particulis plantæ asplantatione factis accidit, hoc scilicet principium, & potentia, qua sunt illa tria. Ibi autẽ scilicet in planta facta hæc tria sunt per continuum, hoc est per actum continuum & successiuum, uel forte cum loquatur in numero singulari intelligit per hoc germinationem, & tunc est sensus, quòd germinatio accidit separatis in asplãtatione. In tota uero plãta accidit germinatio per continuum & unum, quoniam in eadem planta. Sed prima expositio est ad uerba græca, & potest legi uerbum {igitur} pro sed. q.d. sed in his quę asplantatione separatæ sunt, hoc scilicet principium qđ est potentia illa tria accidit, ibi autem hoc est in plãta perfecta illa tria sunt per continuum hoc est per actum nõ intercisum, hæc est expositio optima. Quod autem in separatis asplantatione accidant illa tria, assignat cãm, & dicit. Causa autem; quia inest ubique, hoc est in quauis particula principium factiuũ illorum trium potentia existens. Ex his uoluit habere Aristo. quòd tria sunt in ramo asplãtato, & tria in ipsa planta facta, radix loco oris, truncus loco stomachi, & germen loco testiculorum, uerum aliter atq; aliter, in asplantata enim parte hæc tria sunt potẽtia, in planta perfecta hæc tria sunt actu. Et per germen intelligit ꝙ ex arborum oculis nascitur, surculus. n. dicit̃ prægnans a generãdo, & ideo dicitur generationis principiũ. Per hæc uoluit habere differentiam inter particulam decisam animalis entomi, & particulam decisam plantę, qm̃ plantæ particula ꝑꝑ haoc cãm diu põt uiuere, pars aialis non. Hæc Aristo.

Quid germen.

Porro, idem in plantis & animalibus euenit. Nam in animalium genere, mares diutius magna ex parte uiuunt.

Accidit autem idem, in animalibus & plantis. In animalibus enim, longioris uitæ masculi ut in pluribus.

Post quam egit de loogitudine uitæ in plantis sc̃dm differentiam ad animalia, hic agit de ea secundum conuenientiam, & ponit hanc conclusionem, quòd idem accidit in animalibus & plantis, quòd ut masculi in animalib⁹ sunt uitæ longioris, sic in plantis, unde dicit. Accidit autem idẽ in animalibus, & plaotis, in animalibus enim lõgioris uitæ masculi sunt, ut in plurib⁹, & sić in plãtis plãtę masculę sunt longioris uitæ, uerum hoc est intelligendum, ut dicit, ut io pluribus, qm̃ passer fœmina longioris uitæ est ꝙ̃ masculus, & propter alias causas.

Quorum partes supernæ, maiores sunt, q̃ infernæ. nã mas fœmina magis formam gerit pomilionis. superna uero, calor, & inferna, frigus occupat. Et in plantarum genere, quæ caput prægraue ac ponderosum gestãt, lõgius uitæ cursum ꝓtrahũt.

Horum autem superiora, maiora q̃ inferiora. magis enim nanus masculus, q̃ femella. in superiori autẽ, calidũ, & frigidũ, in inferiori. Et plãtarũ, q̃ capite graues lõgioris uitæ.

Dicet qs, non esse bene dictum in plantis esse masculũ & fœminã, qm̃, ut dicitur libro primo de generatione animalium, mas est id quod in aliud semẽ emittit, fœmina uo ꝙ in se emissum semen recipit, mõ sic non est dr̃ia sexuum in plantis, quasi rñdet ꝙ mas & fœmina non dicuntur in plantis ſm eam rõnem, ſm q̃ in animalibus, sed quadam similitudine, ut ea plãta masculus sit, cui⁹ superiora maiora sunt, ea femella, cuius inferiora maiora sunt, vñ dicit. Horum autem. s. masculorum in plantis sunt (vt in aialibus) superiora maiora q̃ inferiora, & hac rõne sumit̃ rõ sexus. Quãt in aialibus superiora sint maiora, patet experimento, qm̃ nan⁹, hoc est pomilio pro maiore sui parte est mas magis ꝙ̃ fœmina, & hoc pro tanto, qa pomilio est cuius superiora sunt maiora, & paruus homo, dico pro maiori parte, qm̃ etiam fœmina est nana, raro tñ, qm̃ nanus pro maiori parte superiora habet maiora, qđ fœminis raro accidere potest. Non contentus experimento, assignat cãm, quare in masculis superiora sunt maiora, & legẽdum est textũ licenter scilicet aũt pro qm̃, aut pro etiã ut non raro fecit Philoponos, & dicit. In superiori autem, hoc est, qm̃ in superiori calidum magis congregatur, & frigidũ magis cõgregatur inferius. Et qm̃ in masculis calidum est maius, in femellis frigidum, ideo mulieres hñt inferiora maiora, mares cõtra. Ex hoc infert propositũ, & legendum est & pro ergo. q.d. ergo plantarum, quę capite graues & magnæ sunt, ipsę sunt lõgioris uitę, nã sunt masculi, ut patuit.

Cuiusmodi sunt, nõ annuæ, sed q̃ figura sunt arboris. siquidẽ radix, plãtarũ pars supera atq; caput est. q̃ aũt sunt annuæ, parte inferiora & augentur & suos fructus effundunt.

Tales autem, nõ quæ epeteiæ, sed arborosæ. superius enim plãtæ et caput, radix est. epeteiæ autem, ad inferius & fructum accipiunt & augmentum.

Sed duo occurrũt dubia, primo quæ sint plantę masculæ, secundo quid in plantis intelligimus ꝑ supiora, Ad primum rñdet Aristo. & dicit. Tales aũt masculæ plantę nõ sunt quę epeteię, hoc est annuę, quę paruę herbæ dicũtur, quæq; non eleuãtur super terram, sed expanduntur in terra, sed plantę masculę sunt arborosæ. s. quæ eleuantur supra terram, & non expandunt in terra, in quo genere etiã milium, faba, lupinus, & frumentum esse possunt, nam licet sint anouæ, tamen sunt arborosæ, ut dicemus. Ad secũdum rñdet, & dicit. Superius enim plantę & caput, est radix, secus in hoie, est homo planta euersa, ubi mihi uidetur uerbum illud, enim, non causaliter esse legẽdum, sed copulatiue pro et, quasi dicat, & superius plantę qđ etiam caput est, radix est. Sed dices utrum omnes epeteię sint fœminę. Rñdet ꝙ non, sed solum, quæ nõ sunt arborosæ, sed expansę, & inqt. Epeteię aũt quę sunt fœminę, hę sunt subaudi, quę ad ifer⁹, & fructũ accipiũt, uel generãt, & augmentum, ut sunt quęcũq; in terra expẽsę sunt. Ex qb⁹ colligitur plãtarũ alias esse arborosas, alias expãsas per terrã expãsæ quidẽ per terrã oẽs sunt fœminæ, arborosæ, licet sint duplices epeteiæ, & chronicæ, masculæ sunt, quarum radices sunt maiores, femellę uo, quarũ radices sunt minores. Sed quæres quare in plantis radices sunt maiores, aliqñ, non enim uidetur, quia pars multa calida ad eas moueatur, qm̃ calidũ mouet̃ ad supiua mundi, et nõ ad superiua plantæ. Dicendum ꝙ calidum mouet̃ ad superius plantæ, qđ est radix, nõ a propria calidi natura, sed a uirtute regitiua plãtæ, & sic cũ illæ partes sunt maiores, est signũ qđ multũ calidi ad eas est trãsmissum, & sic i arborosis masculæ sunt, quarũ radices maiores sunt. Adhuc quæres quare epeteię expãsæ sint solũ fœminę. Dici põt, qm̃ istæ ꝯparatione habita ad arborosas, ut plurimũ sunt paucioꝝ fructuũ, & poti⁹ nascunt̃ putrefactione, q̃ semine. At mascul⁹ est, q maiorũ & pluriũ fructuũ est.

Dubitatio.

Secunda dubitatio.

Sed de hoc seorsum per se in libris de plantis tractabitur,

nunc autem de cæteris, nempe de animalibus, causa q̃obrẽ alia longum uitæ spatium obtineant, alia breue, explicata est. Restat, ut de iuuentute & senectute & uita & morte contemplemur. his enim præfinitis determinatisque, animalium doctrina finem erit assecuta.

Sed de hoc quidem & secundũ se in ijs quæ de plantis determinabitur, nunc autem de aliis, animalibus, dicta est causa de magnitudine uitæ, & de uitæ breuitate. Reliquũ aũt nobis considerare, de iuuẽtute et senectute, & uita & morte. his. n. determinatis, finẽ utiq; habebit q̃ de animalibus methodus.

Qm̃ in his quæ de plãtis dixit, multæ occurrũt q̃ões, ut utrũ in plantis sit sexus, & utrũ aliquæ epeteiæ sint masculæ, aliæ fœminæ, & de arborosi sitr, ideo de his q̃õnibus & aliĵs se excusans, ↄtinuãdo se ad sequẽtia epilogat, & dicit. Sed de hoc q̃dem. s. de plantis ac plãtarum negocio, & scd̃m se, hoc est seorsum, in his quæ de plãtis determinabitur, nũc aũt de aĩalibus aliĵs, quæ a plantis differunt, causa de uitæ magnitudine, & de uitæ breuitate dicta est. Hæc de excusatione & de epilogo. Continuando ỽo se ad sequẽtia, dicit: Reliquum autem est nobis cõsiderare de iuuentuce, & senectute, & uita & morte. Cui⁹ cãm affert. His enim determinatis, finem utiq; habebit, quæ de aĩalibus methodus est. Ex quibus paret omnes hos libellos, quos parua dicunt, esse partes totius libri de aĩalib⁹.

Questiones. Circa finem huius libelli quæritur primo, utrum idem sit s̃m naturam sanum, & longæuum, secundo utrũ tẽperatũ corp⁹ magis q̃ distemperatũ ægrotatiuis causis resistat. Tertio quæritur scd̃m quã cõpl'onẽ hõ sit longioris uitæ. Vltimo quæritur utrũ sint aliqua signa in hoibus a natura iosita, per quæ iudicare possimus aliquem hominem esse altero longioris uitę.

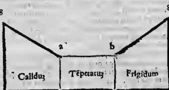
Vtrũ namq; sit idẽ ꝙ lõgeuũ & languorosum idẽ q̃d breuis uitæ. Quantum ad primam q̃õnem argumentantur ꝙ non nã Aristo. in principio mouẽs q̃õnem, innuit quasi breuẽ sol'onem, & dicit, ꝙ quædam languorosa sunt breuis uitæ, quædam aũt nihil prohibet esse longæ uitę, per quę dat intelligere ꝙ nõ sit idẽ languorosum esse, & breuis uitę, ergo nec erit idẽ sanum esse & lõgę uitæ, hoc idem obseruatio docet, qm̃, ut narrauit Aristoteles primo rhetoricorum. Herodic⁹ languorosus utẽdo bono regimine diu uixit. Multi quoq; ægrotauerunt semel in uita, & fuerunt breuis uitæ, cum enim semel ĩ uita ęgrotauerit, fuerunt natura sani, & tñ breuis uitę extiterũt. Circa hãc q̃õnem primo declaremus terminos, secundũ dilucidat̃ sententia Aristo. Quantum ad primũ dicamus q̃d Aristo. per sanum secundum naturam, intelligit corp⁹, q̃d pro eo tp̃e, pro quo uiuit, raro aut nũquam ex pricipĵs generationis est aptum ægrotare, hoc corpus Drusian⁹ uoluit esse simpl'r sanũ, ut semper quidẽ, si pro toto tp̃e pro q̃ uiuit, ex principĵs generationis nũquã sit aptũ ægrotare, ut multum ỽo, si ex principĵs generationis, raro pro tp̃e, quo uiuit, sit aptum ægrotare, qm̃ si ex principĵs generationis raro sit aptum ægrotare, ut multum est aptũ uiuere sanum. Per languorosum ỽo corpus, intelligit Aristo. corpus ꝙ pro eo tp̃e pro q̃ uiuit, ex principĵs generationis est aptum ægrotare, semp̃ q̃dẽ si pro omni tẽpore, pro q̃ uiuit, ut Herodicus; ut multum ỽo si pro maiori p̃te suarũ ęgrarum; ꝙ corpus Drusianus appellat ęgrum simpl'r. Hęc de expõne terminorum.

Sanũ simpliciter Ęgrũ simpliciter. Pro dilucidatione ỽo supponendum est, ꝙ naturalis sanitas uel est primarũ qualitarũ temperamentum, uel sequens hmõi tp̃amentũ, hoc p; quinto physicorum, & septimo. Tũc dicendũ ꝙ fieri põt ex principĵs generationis, ut aliquod humanum corpus hẽat parum de calido & humido, & tñ humidum sit bene proportionatum calido, & etiam sicco. Calidũ quoq; bene proportionatum frigido, & sic tale corpus ex principĵs generationis pro eo tp̃e pro quo uiuit, erit naturaliter & simpliciter sanum, cum pro toto tempore pro quo uiuit, sit taliter proportionatum in primis qualitatibus, ꝙ est esse sanum, paucitate ỽo calidi & humidi cito morief, ergo non est idem sanum secundum naturam, & longæ uitæ esse.

Quod uero possit corpus languorosum secundum naturam esse longæ uitæ, dilucidemus, & sumamus quod corpus potest dupl'r ex principĵs generationis esse languorosum, aut p̃p improportionem primarum qualitatum, & taliter languorosum, semper est breuis uitæ, qm̃ ex tali improportione ex principĵs generationis contracta altera qualitas alteram corrũpit, & sic tale corpus erit breuis uitę, aut p̃p multitudinem humorum sp̃fluorũ ex seminib⁹ parentum contractorum, & tũc põt fieri ut aliquod corpus in primis qualitatibus bonam hẽat proportionem, et sint calidum & humidum multa, & bene proportionata, & tñ ex seminibus parẽtum habeat multos humores sup̃fluos, qui humores postea sæpe in tẽporibus uitæ hui⁹ putrefiãt, & ægrotationem faciãt. Vbi p; talem putrefactionem facere egritudines, non tñ uitæ breuitatẽ, immo uitæ longitudinem, qm̃ per eas expurgat̃ naturale tẽperamẽtũ a sup̃fluis illis humoris, ergo stat corpus esse ex principĵs generationis languorosum, & uitę longæ, ut dixit Aristo. hæc de dilucidatione, ex qua patet sol'o ad rõnes. Declaratum est. n. posse esse corpus natura sanum, & tñ nõ esse longæuum, etiam corpus posse esse natura languorosum, & eẽ longeuum. Ex quibus ulterius patet sanũ simpliciter non dici ex eo, q̃a longæuum, sed quia ex principĵs generationis non est aptum ægrotare pro tp̃e pro quo uiuit. Amplius p; natura languorosum posse esse longę uitę, nec dici languorosum natura, quia breuis uitæ, sed q̃a ex principĵs naturæ aptum pro tp̃e, pro quo uiuit ęgrotare. Quę forte Drusianus nõ intellexit.

Secunda q̃õ utrum corpus tẽperatũ resistat magis cãis ægrotatiuis quocũq; distẽperato. Secundo principal'r proponebatur, utrũ corp⁹ tẽp̃atum resistat magis causis ęgrotatiuis quocũq; corpore distemperato. Et argumentantur ꝙ nõ, qm̃ corp⁹ lapsum ad calidum magis resistit causis ipsum trahentibus ad frigidas ægritudioes, q̃ tẽperatũ, qm̃ gradualiter plus ab illis distat. Drusianus uno mõ concedit id, ꝙ argumentum concludit, asserit enim ꝙ q̃ñ Galenus dicit corpus temperatum magis ægrotatiuis causis resistere q̃ distemperatum, eius dictum esse indefinitum, qm̃ non omnibus causis, sed pluribus, calidum enim corpus magis resistit causis trahẽtibus ad frigidas ægritudines tm̃, temperatum autem minus quãtũ ad has, in cæteris ỽo magis. Sed hęc positio est difficilis, qm̃ tũc nulla uia esset, quã corp⁹ tp̃atũ a distẽp̃ato discerni posset, qm̃ utrũq; esset aptũ ægrotare plerũque, immo fortassis tẽperatum magis quã quodcũq; distemperatum, cum habeat multa extrema, io quę facile labi põt. Propterea alio modo dicit, ꝙ ultra graduale mẽsuram primarũ qualitatũ, quę sunt in corp̃e tẽperato, ui illius mensuræ accidit q̃dã alia qualitas secũda, ui cui⁹ tale corp⁹ resistit q̃si virtual'r oib⁹ causis q̃uis ęgritudine ęgrotatiuis, nã licet tale corp⁹ merito gradualis mẽsurę qualitatũ primarũ nõ magis resisteret oib⁹ causis q̃ distẽperatũ, tñ merito illi⁹ q̃litatis additę resistit magis oibus quouis distẽperato. Quid ỽo sit hęc q̃litas sup̃addita, non clare exponit, tñ nũc vr̃ dicere ꝙ sit cõplexio, quę est qualitas secũda resultãs ex proportione primarũ, uel addita eidem subito mediãte tali p̃portione, quę dici põt encrasis, hoc est tẽperãtia. Nũc aũt vr̃ dicere ꝙ illa q̃litas sit p̃portio q̃litatũ primarũ, quę nihil aliud est, quã primę q̃litates sic uel sic debite p̃portionatę. Sed q̃cq̃d sit, dicit ꝙ corp⁹ tp̃atũ licet merito q̃litatũ min⁹ resistat aliq̃b⁹ causis ęgrotatiuis aliq̃ corp̃e distẽperato, merito tñ hui⁹ qualitatis additę q̃cũq; illa sit, magis resistit oibus q̃ q̃dcũq; distẽperatũ. Quare ad argumẽtũ diceret ꝙ licet tp̃atũ corpus omnibus causis ęgrotatiuis nõ magis resisteret quocũq; corpore distẽperato rõne qualitatis elemẽtarię, merito ỽo q̃litatis cõpl'onalis, uel proportionalis simpl'r magis resistit. Cãm uero affert, qm̃ rõne talis qualitatis additæ complexio est magis proportionata animæ, & sic per eã aĩa põt diutius p̃ficere materiã, & ita hõ tẽperat⁹ simpl'r erit cęteris corporibus magis resistens causis ægrotatiuis quibuscũque. Contra hanc determinationem argumentantur iuniores, qm̃ ita corpus temperatum ut distẽperatum al-

tetaſ a cauſis alteratiuis,tēperatū enim corpus,ſi exponiē ſoli,ita altetatur a calore ſolis,ſicut quodcūq; etiā coep̄ diſtēperatum,& ita uidetur ęque paſſiuum,& ſic nō magis reſiſtit cauſis ægrotatiuis. Propter hæc rōnem cotrigunt Druſiani pōnem,& dicunt aliud eſſe reſiſtere cauſis alteratiuis,ne alterent,atq; imprimāt,& aliud ne lędant. Dicunt igitur utrūq; corpus recipere impræſſiones a talibus cauſis,& forte aliquod diſtemperatum,minus recipere.Sed hæc eſt differentia,q; tēperatum minus ab impræſſionæ læditur,& leſum citius reducitur,cum ſit ex genera tione aptum eſſe ſanum.Diſtēperatum ṽo ab impreſſione magis lædif,& leſum minus reducitur,et cauſa eſt ea qualitas,quæ eſt tēperantia,merito enim illius temperatū minus læditur,& læſum facilius reducitur. Hęc eſt Druſiani cæ poſitionis correptio. Sed contra hanc pōnē obijciūt iuniores,& accipio duo corpora temperata nunc primo ad temperantiam teducta per artem,quorum alterū reducaſ a calido ut octo p remiſſionē uerſus mediū,& cū eſt in extremo tēpreātiæ ſiſtat,ita ut ſit in extremo calidiori toti? latitudinis tēperātiæ. Alterū ṽo reducaſ a frigido ut octo uerſus medium per remiſſionem,ita quòd cum eſt in extremo frigidiori totius latitudinę temperantiæ ſiſtat, &

ſit.a.calidum in extremo totius latitudinis calidiori tēperantię,&.b.frigidum in extremo frigidiori eiuſdem latitudinis. Tunc argumentanē.A.in extremo tali merito qualitatis additę reſiſtit oībus ægrotatiuis equaľr ſicut.b.qm̄ uttūq; eſt temperatum. Merito ṽo qualitatis elementatię eeſiſtit magis cauſis trahentibus ad frigidas ægritudines q̄.b.qm̄ eſt ab illis gradualiter remot?. Si reſiſtit magis, ſit iſta eeſiſtentia maior ut duo uel ut unū. Tūc argumentor.a.nunc primo reſiſtit magis frigidis cauſis quā immediate ante hoc,ſed nunc reſiſtit,ut unū,ergo immediate ante hoc reſiſtebat eiſdem per min?,hoc eſt per medietatem unius gradus,ſed immediate ante hoc erat diſtemperatū,& reſiſtebat magis q̄.b.eiſdem reſiſtat,ut patet,ergo aliquod corpus diſtemperatum pōt reſiſtere magis aliqbus cauſis ægrotatiuis q̄ temperatum. Aiaduette q; qcqd ſit de pōne,hoc argumentū multipľr peccat,primo qm̄ Druſianus loquitur de corporibus temperatis non per reductionē,ſed a natura. Affecit enim ipſe q; corp? reductum ad tēperamentum non eſt uere temperatū,ſed ſophiſtice,ueluti aurum friſotium,& ſic caſus eſt impoſs,ſecūdo peccat,qm̄ aliter eſt loquēdum ad imaginationem mathematicorum,& aliter ad imaginationem naturalem. Ad imaginationem mathematicā nec daſ maximū,nec minimū,& omnis motus eſt fluxus continuus,& ſucceſſiuus. Et tūc ſm hāc imaginationem procedit argumētū,& recte concludit pōnē Druſiani eſſe falſam ad imaginationem mathematicorum,qm̄ ſi.a.nunc primo temperatū reſiſtit certa latitudine magis q̄.b.illis frigidis cauſis,immediate etiam ante hoc qn̄ erat diſtēperatum,magis reſiſtebat, qm̄ latitudo exceſſus nō erat indiuiſibilis ſm imaginationem mathematicā.Et ſic argumentum concludit Druſiani pōnē nō eſſe uetam ſtāte imaginatione mathematicorum.At ad imaginationē naturalē dicendum eſt, q; latitudo.a.b.licet,ut quāta ſit diuiſibilis,ut res naturalis eſt ſimpliciter indiuiſibilis,& ita corpa.a.& b.licet ſint in extremo illius latitudinis quatenus latitudo illa eſt quanta, tū

ſunt gradualiter equalia, quatenus latitudo illa eſt unus gradus temperantiæ in quo utraq; ſunt ęqualia. Vnde huiuſmodi corpora ſunt graduaľr ęqualia, qm̄ eodem gradu temperantiæ ęqualia,nō tñ ęqualiter indiuiſibiliter, qm̄ licet illa latitudo non ſit diuiſibilis ſecundum naturā, eſt diuiſibilis ut quanta ad imaginationem mathematicorū. Tunc dicendum, q; utrūq; equaliter gradualiter ad imaginationem phyſicam ęque reſiſtit, nō tñ ęqualiter indiuiſibiliter ad imaginationem mathrmaticam, & ita imme diate ante hoc.a.non reſiſtebat magis: ſed per unū gradū minus,cum acquiſitio reſiſtētię nō ſit motus cōtinu?, ſed ſucceſſiuus qui ſit minima in gradu,ut dictum eſt alibi,ps igit hmōi argumentum eſſe cōmētitium, cum naturalem Philoſophiam nō ſapiat. Iſti.n.deſtruentes fundamenta medicorum,p mathematica inceſſerunt. Et licet hęc Druſiani poſitio poſſit defendi ab his, non tñ eſt ſimpľr uera, qm̄ probauimus q; corpus aliquod eſſe potrſt in primis qualitatibus ſimpľr tēperatū, & tñ eſſe a natura languoroſum,qm̄ licet merito proportionis primarū qualitatum ſit tēpatum,merito tñ humorum ſuperfluorum hęc ſeminibus parētū ↄtractotū tale corp? eſt aptū pro maiori parte temporum cadere in ægritudines pendētes ab illis ſuperfluis humoribus.Ergo nō eſt ſimpľr uerum q; corpus temperatum in primis qualitatibus ſemper reſiſtat magis omnibus cauſis ægrotatiuis q̄ quodcūq; diſtemperatū. Qui non aiaduertentes medici,ſimpľr erraueſūt. Quare ſecundum Ariſto.dicendum eſt quòd corp? tēperatū in primis qualitatibus, & mundum ab humoribus cōtractis ex ſeminibus parentum,eſt magis reſiſtens oībus cauſis ęgrotatiuis q̄ aliud quodcūq; diſtēperatum, qm̄ merito tēperātiæ,& puritatis in nullas egritudines eſt aptum cadere. Tertio proponebatur per q̄ cōplexionem nō ſit lōgioris uitæ,& primo vr̄ quòd p ſanguinram, qm̄ in tali abūdāt magis principia longę uitæ,ut calidum, & humidum. In contrariū ſunt medici,qm̄ cōplexio ſanguinea eſt maxime putrefactioni expoſita,quod indicat ſudoris ſeror,uri ng ac egeſtionis etiam,putrefactio aūt eſt cā corruptionis, quartq meteororum. Quod aūt cholerica ſit lōgioris uitæ,eo conſtat,qm̄ aſſimilatur igni,qui inter elementa minus putrefit,ex alio vr̄ oppoſitum, qm̄ in tali eſt mulem m̄ de calido & parum de humido,& ſic cito areſcit humidū. Quod flegmatica ſit longioris uitę, etiam conſtat, qm̄ in tali cōplexione eſt multum de humido,& ſic tarde exiccatur,& ita tarde corrumpiẽ. Ex his ṽo,quæ Ariſt.dicit, vr̄ oppoſitum, dicit enim mares eſſe uiuaciores femellis, qm̄ calidiores.Quod deniq; melancholica ſit uiuacior,ps ex plantis,quæ reſpectu humanæ cōplexionis ſunt melācholicæ, & tñ uiuaciores ſunt.Præterea talis cōplexio eſt cōpactior,ideo magis reſiſtens,ſicut lapides, qui cū ſint melācholicę complexionis,ſunt longioris durationis. At in contrarium ſunt oēs medici dicētes tēperatā cōplexionem eſſe uiuaciorem.In qōne iſta medici oēs tenent,q; inter omnes complexiones temperata ſit uiuacior, probant: qm̄ per eam aīa eſt magis apta perficere materiam, experientia enim docet materiales operationes aīam melius pficere per temperatā q̄ per diſtēperatam complexionē,ergo per talem complexionem aīæ proportionatam diutius aīa eſt apta materiam perficere, poſtea de ſaplēs a tēperata dicūt,quòd ſanguinea eſt uiuacior,poſt ſanguineā cholerica,poſt hāc flegmaticā,ultimo melancholica, quæ eſt (ve ita dicam)ipſa mors,eſt enim mors in frigido, & ſicco conſiſtens. Sed cōtra hanc poſitionem obijciūt iuniores Philoſophi, primo qm̄ fruct? temperatiores citius maturefcunt, & ſiccantur citius, & tñ ſunt temperatiores. Præterea complexio uiri eſt temperatior cōplexione pueri, & tamen puer eſt uiuacior. Amplius homo eſt temperatioris complexionis quam plantæ, & tñ aliquæ plantæ ſunt uiuaciores.De diſtemperatis uero dicunt, qd̄ nec rōne nec obſeruatione pōt ſciri quę earum eſt uiuacior,nam experientia docet nūc unam, nūc aliam min? uiuacē eſſe. Sed hæc argumenta non cogunt,cum.n.dicitur tempera

Tertia q̄ſ quæ cōplexio uiuacior.

tam

cam complexionem esse uiuaciorem alijs. Philosophi & medici intelligunt comparando cõplexionem ad cõplexionem in omnibus parem prçterquã in cõplexione. Modo cum comparatur uir debet ad uirum, & puer ad puerũ cõparati, homo ad hominẽ, & nõ ad plantam. Cũ ꝟo de fructib⁹ dr̃, solutio est manifesta, fructus. n. qui cito adulscũnt, citius oriuntur, & sic diutius uiuũt cæteris paribus. Ego ꝟo arbitror iuxta dilucidationes præcedentium quçstionum, qđ temperata complexio aliqua est uiuacior, alĩ qua minus uiuax. Viuacior quidem, in qua primę qualitates sunt debite proportionatę inter se, & humidum & calidum sunt multa, & proportionata, multa dico in quanto, ut iuxta textum dictum est. Minus autem uiuax, in qua primæ qualitates quidem proportionatæ sunt, sed calidũ, & humidum in quanto pauca sunt. Hæc patet ex solutionibus præcedentium quçstionum. De lapsis ꝟo saluo meliori iudicio dicerem quòd simpl̃r nulla est alia uiuacior, tñ secundum cõparationem quçlibet est alia uiuacior, sanguinea enim per comparationem ad corruptionem pendẽtem a frigidis causis & siccis est uiuacior melancholica, ꝑ comparationem ad corruptionem pendentem a frigidis causis & humidis uiuacior est flegmatica, per cõparationem ad corruptionem pendentẽ a calidis causis & siccis, uiuacior est cõplexione cholerica, & sic suo modo de singulis dicendum est, absolute tñ nulla est alia uiuacior, sic enim respectu omnium causarum esset uiuacior. Vltimo quærebatur si per signa insita ex principijs generationis possit præsciri longitudo uitæ. Plinius uir disertus undecimo libro historiæ naturalis miratur Aristo. qui nõ modo credidit, præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis, sed etiã ꝑdit, & sic sentit nulla esse talia signa ex generatione in hoĩbus insita, per quæ uitæ longitudo præsciri possit. Sed pace tanti uiri dixerim, eius opinio philosophiam naturalem non sapit. Medici n. credentes complexionem temperatam esse uiuaciorem cæteris, docẽt signa per quæ põt argui complexionis temperantia, ut pʒ secundo libro technæ. Ideo medici credentes temperatã complexionem esse uiuaciorem, dicunt, signa longæui hominis eamet esse, quæ complexionis temperatę indicia sunt, de quibus Galenus. Sed pace medicorũ dixerim, ad præsciendum longitudinem uitæ humanę nõ sufficit habere signa data a Galeno, per quæ sola temperantia arguitur, qm̃ non est idem temperatum corpus, & longęuum ut dilucidatum est. Potest. n. corpus esse temperatum, & quia calidum & humidum in quanto pauca sunt, tale corpus non erit uiuax. Ideo dicendum quòd corpus lõgęuum dupliciter cognosci põt rõne sumpta a causis exterois, & ratione sumpta a causis internis. A causis quidem externis sunt sex, quæ a medicis dicuntur sex res nõ naturales, qm̃ nõ insunt nobis a natura, ut humores insunt, harũ sex potissima (vt mihi uideť) est aer, licet Arist. dicat in libro problematum esse aquam, de quo alias. De aere ꝟo dicũt oẽs, quod temperatior est regionis eius, quæ est inter fines tertij, & principia quarti climatis, non enim sub æquinoctiali est conueniens habitatio, ut diximus alibi cõtra Aulcennam. Cũ autem, qm̃ septem existentibus climatibus, regiones, quæ participant finem tertij climatis, & principium quarti sunt in medio. Adhuc speciatim uiuaciores sunt, ꝙ salubriorem ciuitatẽ colũt, quã qui minus salubrem. Est autem ciuitas salubrior, ut Aristo. inqt libro problematũ, quæ in eleuatis locis constituta est, illic enĩ (ut ipse Arist. inquit) homines tardius senescunt, qm̃ euentabilis locus est, & putredo non diu durat. Contra autem qui in cõcauis, & paludestribus degunt, uelociter senescunt. Rursus ciuitas salubrior est, quæ mõtibus altis tegitur a parte coeli occidua, atqȝ meridiana. Est aũt discoperta ad ortum, & ad arctum, sic enim perflatur laudabilibus uentis, qui sunt septentrionales, & orientales, ut secundo meteororũ traditur. Vicis aũt cõstituta latis, & amplis, quorum domicilia pro maiore parte fenestras ad ortum, uel ad septẽtrionem habent. Amplius, quæ melioribus aquis utũtur, nam aqua corporibus (ut Aristoteles inquit) alimento est. Aer uero nullo se exhibet alimento, ideo aquæ usus plurimus est eadem prima particula problemate decimoquarto, hęc ab externis colligi possunt de signis uiuaciũ. Vt uero per signa a natura insita colligať uiuacitas, animaduersione dignum, quòd non sufficit temperantia in complexiõe, ut aliquis sit uiuax, sed etiam requiritur articulatio, & optima distinctio mẽbrorum, & particularum in compositione. Signum affert Aristoteles libro problematũ ex aquatilibus, quæ minus uiuacia sunt, quoniam animalia sunt in membris, & membrorum particulis minus articulata, minusqȝ distincta, & ideo homines, quorum membra indistincta, ac inarticulata sunt, breuis sunt uitæ, hęc enĩ inarticulatio non nisi a uirtutis imbecillitate proficisci uidetur. At ubi uirtus imbecillis est, uita erit breuis, ergo primum signum longęui est membrorum articulatio, & partium membrorum optima distinctio, quæ non modo signum est uiuacitatis, sed causa. Monstra enim quia non possunt debite opera uitæ exercere, paruo tempore uiuũt, non tamen sufficit pro uitæ longitudine prçscienda habetẽ signa optimæ compositionis, cum bona enim compositione stare potest malitia complexionis, ex qua pendet breuitas uitæ, ut docet experientia, & medici dicunt. Potest enim fieri, ut fuerit uirtus in componendo fortior, & complexio fuerit distemperata, ergo oportet habere signa temperantiæ. Verum nec hæc sufficiunt, quoniam stat complexionem esse temperatam in primis qualitatibus, cuius humidum & calidum sit in quanto paucum, & tunc complexio erit temperata, & non uiuax. Quia igitur uiuacitas nõ est sine debita membrorum ac partium compositione, neqȝ ab temperantia in primis qualitatib⁹, neqȝ absque calidi & humidi debita quantitate, ergo signa longæui tot & ea esse debẽt, per quot, & quæ, & dearticulatio membrorum, & temperantia complexionis, & magnitudo calidi & humidi, arguantur. Quare longæui notę hæ sunt, incurui humeri, hoc est ualde curui, incisurę in uola manus omnes uel duę ductæ per totam, dentes plures ꝙ. 32. amplę aures. Ex incuruitate enim humerorum arguitur quòd superiora sunt maiora, & ita incuruãtur propter magnitudinem, cum superiora sunt maiora, tunc habetur signum multi calidi, & multi humidi in toto corpore, & in singulis membris, incisurę uero in uola manus omnes uel duæ longæ & perpetuæ arguit fortitudinem uirtutis uitalis, ut Aristoteles probat libro problematum, quę nõ est fortis, nisi sit in multo calido, & humido, et in primis qualitatibus bene proportionatis, unde per tale signum habetur temperantia in complexione, & in membrorum distinctione. Per dentes plures quam 32 arguitur multitudo humidi delegati ad locum generationis dentium, & calidi etiam, modo hæc non possunt esse in ortis, nisi sint in principalibus. Orta enim attestantur principijs. Quare significat humidum in cerebro & calidum esse multa, & in ipso bene proportionata, hoc idem significat amplitudo aurium. Ergo ex his signis haberi potest debita complexio, quæ est uiuacior cæteris. Ex his enim colligi potest temperantia in primis, quantitas humidi & calidi, & optima compositio. Ergo indicia breuis uitę sunt, rari dentes, utputa cum sunt pauciores. 32. prçlongi digiti, qui arguunt malam compositionem, plumbeus color, ꝙ arguit frigidum humorem uitę ineptum, in uola manus plures incisurę, non tamen perpetuę, sed breues, quę arguunt malam particularum dearticulationem. Hęc de longæui signis, deqȝ toto libro de lõgitudine & breuitate uitę. Pisis. M.D.XXII. Die. XV. Apri.

FINIS.

Quarta qõ, si ꝑ signa insita præsciri possit lõgitudo uitæ. Cap. 51.

Põ medicorum.

parti. prĩa, proble. 13.

parti. decimaquarta, proble. 7.

particu 10. probl. 49.

Longæui notæ.

particu 10. probl̃ 49.

particu. 20. probl̃ 48.

ARISTOTELIS DE IVVENTVTE, ET SE- nectute Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DE iuuentute & senectute, & uita & morte, nunc agendum. forte autem simul & de spiratione causas dicere necessarium est, ꝙ ob eā animantibus nonnullis uiuere & non uiuere contingat.

DE iuuentute autem & senectute, & uita & morte, nunc dicendum. simul autē et de respiratione, necessarium forte causas dicere, quibusdā enim animalium, propter hoc accidit uiuere & non uiuere.

CVm Aristoteles egit de causis longitudinis, et breuitatis uitæ, nunc uult agere de iuuentute, & senectute, & more boni rhetorici primo præmittit exordium, secūda ibi { Quęcunq; aūt. } accedit ad narrationem. In exordio primo insinuat intentionem in tribus residuis libellis, qui restant secunda ibi { Qm̄ autem. } explodit a sua considera rione non necessaria, & utile recolligit, tertia ibi { Alię igitur. } se excusat a quadam qōne nō necessaria ad propositum. De prima dicit, de iuuētute aūt & senectute, & uita & morte. s. uiuentium, dicēdum, simul aūt & de respiratione, est necessarium forte causas dicere. Cuiꝰ causam affert, & dicit. Quibusdam enim aīalium pp hoc. s. respirationē accidit uiuere, & non uiuere. s. mors. Hæc est intentio in tribus residuis libellis. Dixit autem { forte } nō ad aliud, sed, ut sit uerbum honestatis, qm̄ assignabit causas, non quæ oratio respirationis sunt, sed quæ forte causæ uidentur. Dixit { etiam quibusdam } aīalibus, qm̄ nō oībus, sed habētibus pulmonem, & sanguinem.

Cum iam alibi de anima tractatum sit, q̄q̄ constat fieri non posse ut animæ substantia corpus sit, eam tamen esse in aliqua corporis particula, & ea quidem quæ inter reliquas ui quadā polleat, apertum est.

Quoniam autem de anima in aliis determinatum est, etsi palam est ꝙ non est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen ꝙ in aliqua existat corporis particula, manifestum, & in hac aliqua habentium uirtutem in particulis.

Cum insinuauit intentionem, nūc explodit non necessaria, & recolligit utilia, ꝙ explodit, est nō agere de anima, qm̄ egit de ea libro proprio. Amplius explodit ꝙ nō est necessarium probare ꝙ sit corpus. Quod autem colligit, est qđ anima sit in quadam particula corporis principaliter, quæ particula est de illis, quæ habent uirtutem in particulis aliis corporis. utpote est in corde, est de particulis influētibus uirtutem ad alias particulas. Et forte Arist. hic incipit narrare, & primo cōstituit sibi proloquia, quorum primum est ꝙ aīa sit in certa particula corporis, quę est de particulis principalibus, unde dicit. Qm̄ autem de aīa in aliis determinatum est, ꝑ quod uult habere, qđ nō sit nunc agendum de aīa, & si palam est, qm̄ non est possibile substantiam ipsius esse corpus, per quod uult habere qđ explodendum est a consideratione hac illud utrum substantia animæ sit corpus. Quid non explodendum est, colligit, & dicit. Sed tamen qđ in aliqua existat corporis particula est manifestū, non in quacūq;, sed in hac aliqua de numero habentium uirtutem in particulis, uel forte dicas quòd hoc est primum proloquium. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, qđ partiū corporis animati, quædam habent uirtutem in aliis corporis particulis, ut cor, epar, & cerebrum, quędam uirtutem recipiunt ab his, ut ceteræ corporis partes. Vult igitur quod manifestum sit animam esse in aliqua partium harum, quæ influunt uirtutē in aliis, utputa, aut in corde, aut cerebro, aut in epate, in qua ꝟo harum sit, postea disputabitur. Et per animam, nō omnem animam intelligit, sed uitalē, quę est uegetalis. De hac enim manifestum est qđ limitet sibi certam corporis partē quę influit in aliis uitam, utrum ꝟo alię aīę sint etiā in tali ꝑticula, dicetur postea.

Cæteris igitur animæ aut partibus aut potentiis (utrouis modo appellandæ sint) in præsentia dimissis.

Aliæ igitur animæ aut partes, aut uirtutes, qualitercunque oporteat uocare, dimittantur nunc.

Nunc excusat se a quęstione antiqua Platonica, & dicit. Sed alię animæ. s. intellectualis, & sensualis utruꝫ sint, aut partes, aut uirtutes, aut aīæ, qualitercūq; oporteat, ipsas uocare, quæstionem hanc dimittamus nunc. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, uerbum { igitur } non illatiue, sed aduersatiue intelligendum est. Hæc de exordio.

Eorum omnium quæ animalia dicuntur & uiuere, in hisce quidem quibus utraque ista, esse animal inquam ac uiuere competunt, unam & eandem esse partem necesse est, qua uiuunt simul & animalis nuncupationem sortiuntur.

Quæcunque autem animalia dicuntur, & uiuere, in his quidem quæ adepta sunt utraque hæc, dico autē utraque, & quod est esse animal & quod uiuere, necesse est eandem esse & unam particulam, secundum quam uiuit & secundum quam appellamus ipsum animal.

Completo exordio, nunc accedit ad narrationē, & more geometræ constituit sibi proloquia, quorum primū est, quòd in his omnibus, quæ simul sunt animalia, & uiuentia, ita ut duo hæc simul habeant quòd uiuant, & sint aīalia, necessarium est unam eandemq; particulam esse, per q̄ primo uiuant, & primo sint animalia. Vel forte & melius hic ponit secundum proloquium, unde dicit, Quæcūq; autem animalia dicuntur, & dicuntur uiuere. loquor in his animatis quidem, quę utraq; hæc adepta sunt, dico autē utraq;. s. & quod sit esse animal, & quod sit uiuere, in his in quam necesse est eandem & unam esse particulam, secūdum quam corpus tale uiuat, & secundum quam appellemus ipsum animal. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, ꝟbū { aūt } cum dicit { Quæcūq; autem } non aduersatiue, sed executiue tenetur, est enim nota executionis uel si est secundum proloquium aduersatiue tenetur, & dixit { Quęcūq; aīalia dicuntur & uiuere } propter corpora cœlestia, quę licet sint aīata, & uiuentia, nō tamen sunt animalia, ergo innuit se de mortalibus loqui.

Fieri enim nequit, ut animal qua animal est, non uiuat. at qua uiuit, hac esse animal, haudquaquam necesse est. nam plantæ, uiuunt quidem, sed sensu carent. ipsa autem sentiendi facultate, animal a non animali interstinguitur. Hanc ergo partem, numero unam eandemque ratione, plureis ac diuersas esse, necesse est. neque enim idem est, esse animal, quod uiuere.

Animal enim secundum ꝙ animal, impossibile est non uiuere. secundum ꝙ autem uiuit, sic animal existere, non necessariū. plantæ enim, uiuunt quidem, non habent autem sensum. per sentire autem, animal a non animali disterminamus. Numero igitur necessarium est unam esse & eandem hanc particulam, ipso esse autem plures & diuersas. non enim idem, animal esse, & uiuere..

Cum dixit qđ una & eadem sit particula per q̄ animatum uiuit & est animali, exponit quomodo illa particula sit una & eadem, per quam animatum est utrūq;, & uult qđ subiecto sit una, & eadem, nō autem ratione. Hoc autem

tẽ pro enthymemate hoc pacto, oẽ aial ẽ uiuẽa, et nõ omne aial uiuit, ergo ea patticula per quam idẽ eſt aial, & uiuens eſt ſubiecto eadem, non autem ratione. Vel põt exponi magis ad uerbum, animal quatenus eſt aial uiuit, & qđ uiuit, quatenus uiuit, non eſt animal, ergo ea pars per quã animal eſt animal, & uiuens: ſubiecto eadem eſt, non autẽ ratione. Anecedens pater, quoniam plantę uiuunt qđem, & qm̃ non habent ſenſum tactus, non ſunt aial. Per ſentire enim animal determinatur a non animali, unde dicit. Aial.n. ſecundum qđ animal, impoſſibile eſt non uiuere. Secundum autem ꝙ uiuit, ſic autem aial exiſtere, nõ neceſſarium eſt, quod probat, & dicit. Plantę enim uiuunt quidem, non habent autem ſenſum, & ſic non ſunt animalia, ſed (vt dicit) animal a non animali per ſentire ac per ſenſum diſterminamus, Hoc eſt añcedẽs, tũc dar conſequẽs, & dicit. Neceſſarium igitur eſt unum eſſe, & eandem hãc particulam. ſ. numero & ſubiecto, ipſo autem eſſe & ratione plurea, & diuerſas; non enim eſt idem ratione eſſe aial, & uiuere. Siquis enim definit aial, & uiuẽs, rationea diuerſas aſſignabit, ergo licet ſubiecto pars illa eadem ſit, non eſt eadem ratione. Quo ad rõnẽ ꝟo attinet, aia duerte, ꝙ quæ ſe habent in idem, & non conuertibiliter, differũt ratione, ut homo, & animal, nam licet ſocrates ſit homo, & ſit animal, nã licet ſocrates ſit homo, et ſit animal, quoniã non omne aial eſt homo, ideo homo & animal differũt rõne. Quare enthymema ualet, cum enim idem ſit aial, & uiuens, & non omne animal ſit uiuens, ſequitur ꝙ rõne differant animal & uiuẽs; quare licet illa ꝑticula qua idẽ ſit aial, & uiuẽa, ſubto a numero eadẽ ſit, rõne eſt alia.

Digreſſio. Circa preſentem ſuppoſitionem, queritur de hac ꝑpoſitione, animal ſecundum quòd aial impoſſibile eſt nõ uiuere, utrum ſit uera. Et uidetur ꝙ non, qm̃ ſi aial ſecũdũ qđ aial impoſſibile eſt non uiuere, ſequitur animal impoſſibile eſt non uiuere ab interpretata, ſiue expoſita ad alteram exponentium; ultra animal impoſſibile eſt nõ uiuere, ergo animal neceſſe eſt uiuere per ęquipollẽtiam, at hoc eſt falſum, qm̃ aial põe mori, ergo non neceſſario uiuit. Ad hoc rñdẽt logici externi, quòd propoſitio hæc reduplicatiua Ariſtotelis de rigore logico eſt falſa, & mouenẽ qm̃ ad ueritatem reduplicatiuę tequiritur qđ ablata reduplicatione propoſitio prçiacens ſit uera. Si enim hęc eſt ꝟa, homo inquantum homo eſt riſibilis, oportet hãc eſſe ueram, hõ eſt riſibilis. Ex hoc concludunt propoſitionem reduplicatiuam Ariſto. de rigore logico eſſe falſam, ſeqąeretur enim qđ aial impoſſibile eſſet nõ uiuere, quę falſa eſt per ſuam ęqpollentem. Sed ulterius quæritur qũo ſit uera hæc, aial ꝯm eandem partem eſt aial, & uiuens. Rñdent ꝙ non ſpecificatiuæ ac formalr qm̃ ſpecificatiue ac formalr eſt ſenſus, aial ſcđm ꝑtẽ eãdẽ quę eſt aial, et uiuẽs, eſt aial, & uiuẽs, mõ aial ꝯm nullã eiꝰ ꝑtẽ eſt aial, cũ nulla aialis ꝑs, ſit aial & uiuẽs. Tenent ergo propoſitionem illam eſſe ueram cauſatiue tenendo ipm ꝯm eandem partem, qm̃ cauſaliter, ſecundum eam partem per quã animal eſt, ſecundũ eam cauſaliter eſt uiuens. Ego ꝟo dico ꝙ prima propoſitio Ariſto. reduplicatiue, & ſpecificatiue eſt falſa, non tñ

Quæ de prima propoſitione. ualet ad propoſitum, qm̃ (ut ſic non põt accipi) ut añtecedens in enthymemate, ut patet cõſidrrãti. Quare propoſitio Ariſto. nullo illorum modorum eſt intelligendá, ſed ut ęquipollet uniuerſali hoc modo, omne quod eſt aial, impoſſibile eſt non uiuere. Contra autẽ eſſe poteſt, qm̃ plantę uiuunt, quę non ſunt aialia. Quod Ariſto. ſic intelligat, patet per inſtantiã, q̃ affert in plantis, uult enim habere in plus eſſe uiurns q̃ aial, quòd facit ad propoſitum enthymematis. Ad rationem patet ſolutio, qm̃ licet omne quòd eſt animal poſſit non uiuere, ꝯm diuiſionem, nõ aũt ſecundum compoſitionem, qm̃ omne, qđ eſt aial, quatenus eſt aial, neceſſario uiuit, de his in ludicris. Vel dicendum qđ prima Ariſto. propoſitio licet ſit categorica, tamen ſenſus eius eſt hypotheticus, eſt. n. ſenſus qđ ſi aliqd eſt aial, ſequatur neceſſario qđ ſit uiuens. Cõtra uero non neceſſario ſequitur, qm̃ planta uiuit, & non neceſſario ſequit qđ

imp

ſit aial; hæc de prima propoſitione. De ſecunda uera ſunt quæ dicũt, nã Ariſto. intendit qđ per eandem partẽ tanq̃ per cãm aliquid eſt animal, & uiuena.

Cum igitur propria ſenſoria unum aliquod commune ſenſorium uacta ſint quo neceſſe ſit ſenſus actu concurrere, hoc autẽ inter [illegible] priorem & poſteriorem medium ſit (nam pars prior di[illegible]ur, in qua ſenſum gerimus. poſterior, quæ e regione illius ſita eſt) & inſuper præciſis uiuentibus omnium pars altera ſupera ſit altera infera, omnia enim partẽ ſuperam inferamque poſſident.

Quoniam igitur propriorum ſenſoriorum unum aliquod cõmune eſt ſenſorium, in quod eos qui ſecundum actum ſenſus, neceſſarium obuiare, hoc autem utique erit medium anterioris uocati & poſterioris (anterius enim dicitur, in quo eſt nobis ſenſus. poſterius aũt, oppoſitũ) adhuc aũt diuiſo corpe uiuẽtiũ, oĩum ſupius & inferius. omnia. n. habẽt ſupius & inferius.

Accepit duo proloquia, primum quòd aia ſit in una de partibus principalibus, ſecundum quòd ſcđm eandẽ partem aliquod aiatum ſit animal, & uiuens, nunc ſumit tertium, qđ pars illa per quam aiatum eſt aial, & uiuens, ſit in medio anterioria, & poſterioris, ſuperioris & inferioris, per quã uult hr̃e quòd in aialibus ſit cor, & in plantis ſit aliqoid loco cordis intra trũcum contentum. Tacuit aũt dextrum & ſiniſtrum, qm̃ cor fortaſſe nõ eſt in horũ medio, cum ſit collocatum ad ſiniſtrum, & per medium non intelligit, ut quidam dicũt mediũ pariliter ad amuxim, qm̃ a corde ad pedes intercapedo maior eſt, q̃ a corde ad uerticem. Intelligit ergo mediũ plactice, quaſi, vȝ, mediũ. Vel dicendum melius eſſe medium non cõſideratis tibijs, qm̃ (ut poſtea dicet) deorſum non pedes, ſed anus eſt, ꝑ quę excrementa emittuntur, ueſica etiã deorſum eſt, per q̃ urina excreatur. Probat aũt Ariſto. proloquium hoc pacto, cõe ſenſorium eſt medium anterioris & poſterioris, ſuperioris & inferioris, pars per quam aial eſt aial, & uiuẽs, eſt cõe ſenſorium, ergo pars per quam aliquid eſt animal, & uiuens eſt medium anterioris & cæterorum id genus. Maiorem probat, qm̃ ad cõe ſenſorium, terminantur oẽs lineę ſenſibiles, ueluti in centrum cõe, minor autẽ non probatur, quoniã eam ſupponit tanquam manifeſtam ex libro de aia, unde dicit. Quoniam igitur propriorum ſenſoriorum. ſ. per quæ ſentimus externa ſenſibilia, unum aliqđ cõe eſt ſenſorium, in quòd, ut in centrum omnes ſenſus, q ſunt ſecundum actum, neceſſarium eſt obuiare, atq; terminari, hæc eſt probatio maioris, tunc addit maiorem, & dicit. Hoc autem utiq; erit utiq; medium eius quod uocatur anterius, & eius quod uocatur poſterius. Exponit aũt qd per anterius, quidue per poſterius intelligatur, & dicit. Anterius aũt dicitur, in quo eſt nobis ſenſus, poſterius autem oppoſitum, & complẽs maiorem. dicit. Adhuc aũt diuiſo corpore uiuentium, omnium eorum dicitur aliqua pars ſuperius, aliqua inferius, ergo ſubaudi pars per quã aial eſt aial, & uiuens, eſt medium horum. Sed quo quidem ad uerba attinet, per ſenſorium, non uirtutem, ſed organũ ex ſenſu & parte compoſitum intellexit, quale in aialibꝰ cor medium ſenſorium eſt. Quo aũt ad conſtructionem attinet, debes ſcire, quod uerba ſunt ſuſpenſiua, & nõ hñt terminum ſuſpenſionis, ideo terminus ſubaudiendus eſt. ſ. ꝙ para per quam aliquid eſt aial, & uiuẽa, in animalibus ſit media Deficit enim terminus more attico.

Quare & ipſæ plantæ, uegetandi principium inter eas habebunt.

Quare & plantæ, palam eſt ꝙ nutritiuum principium habebunt utique in medio horum.

Concludit hic, qđ non ſolum illa particula per quam animal eſt animal, & uiuens, eſt medium, ſed etiã per quã planta uiuit, & nutritur, & cauſa ſimilis eſt, qm̃ dat nutrimentum ſingulis partibus circũquaq;, qđ cõmode non

possit dare, nisi esset media, unde dicit. Quare & plantæ, palam qđ nutritiuum principium quasi cordi uicariū habebunt utiq; in medio horum. s. anterioris, & posterioris, & superioris, & inferioris. Quo ꝟo ad uerba attinet, dixit { Quare & plantæ } addēdo particulam copulatiuā, ut inueret, quòd nō solum in animalibus, sed etiam in plā eis uerum sit proloquium.

Nam partem qua cibus ingreditur, superam nuncupamus ipsam spectantes, & non totum illud quod nos ambit. qua uacans materia primum egeritur, inferam.

Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ad ipsam respicientes, sed non ad ambiens totū. deorsum autem, secundū quam superfluum dimittunt primo.

Exponit aūt nūc quid superius, quidue inferi⁹ sit in plā eis, non exposuit ꝟo, quid ante, & quid posterius, qm̄ cū sensibus exterioribus careant, ex qbus anterius & posteri⁹ accipiuntur, carēt anteriori & posteriori, & non hn̄t hæc nisi ratione habita ad nos. Dicit ergo in plantis eā particulam inferios esse, per quā cibum assumit ut est radix, quę non respectu mundi dicitur deorsum, sed respectu illi⁹, ꝑs autem inferior est, per quā superfluitates, ut folia emittit. Sunt enim folia ueluti pili superfluitates plantarum, unde dicit. Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus. Et tu animaduerte illam notā causalem enim, non ad proxima ꝟba esse referendam, sed ad Paulo ante dicta. q. d. planta quoq; habet inferam partē, nam particulam ſm quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ut radicem, quę est ori similis, uocam⁹ ꝟo deorsum, eam particulā, ſm q̄ superfluum dimittūt primo, & dixit primo, qm̄ nōnūquā folia aliqua prope radicem emittuntur, & tamē ea pars nō dicit̄ deorsum, qm̄ folia illa nō emittunt̄ primo ꝑ illā ꝑtē, sed ꝑ ꝑtes ramosas, sed qm̄ nō eodē mō in plātis sursum & deorsum sunt, sicut in mūdo. Est. n. sursum in mūdo locus ad quē ferunt̄ leuia, ut cōcauū cœli, deorsum ꝟo ad quem feruntur grauia, ut centrum terrę, iō exponit se, & inqt. Sed non ad ambiēs totum partes istę dicuntur sursum & deorsum, sed ad ipsam plantā respicientes, taliter appellantur, nam in plātis penes nutritionis motum illę accipiuntur, in uniuerso penes motū localem elementorum.

Cæterum illa, in plantis ecōtrario quam in animalibus sita est. Nam ex animātibus, homini maxime pars superior ad uniuersi supræmum erecta est, cæteris, media inter supremum ac imum haberi solet. At plantis cū stabiles sint, cibūq; ex imo capiant, ea pars necessario infra posita semper est, quam enim habet rationē in animalibus uocatū os, eam subeunt in plantis radices, nā illa, ore cibū è terra capiūt, hæ, radicibus.

Habet autem contrarie in plantis hoc, & animalibus. Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium, habere quæ sursum particulam ad eam quæ totius sursum, alijs autem, intermedie. Plantis autem immobilibus existentibus, & accipientibus ex terra alimētum, necessarium semper deorsum hāc habere particulam, proportionales enim sunt radices, plantis, & q. uocatur os, animalibus, per q. alimētum hæc quidem, ex terra accipiunt, hæc autem, per ipsas.

Sed circa dicta remouet unum dubium, qm̄ si radix est similis ori, tūc sicut os est sursum respectu mūdi, ita radix deberet esse sursum respectu mundi. Respondet quòd in uiuentibus trifariam sursum & deorsum constituuntur, aliqua quidem habent sursum ad sursum uniuersi uersum, & deorsum ad deorsum, ut homines, aliqua cōtra sursum habent ad deorsum uniuersi uersum, deorsum aūt ad sursum, ut plantę. Aliqua ꝟo, ut aīalia, quæ prona incedunt, deorsum & sursum habent inter hæc, nam caput & cauda inter hæc sunt, quoniam nec ad sursum, nec ad deorsum mūdi uersa habent, unde dicit. Habet autem se contrarie hoc in plantis, & in animalibus, & per hoc, intelligit particulam, per quā nutrimentum ingreditur. Exponit autē quomodo contrarie, & dicit, Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium. s. habere ꝑticulā, quæ est sursum uersam ad eam particulam, quę sursum tori⁹ est, subaudi eam autem, quæ est deorsum, etiam ad eam quæ est deorsum totius uersam. Alijs autem animalibus, quæ prona incedunt, hæc habēt intermediæ, hoc est inter hęc, nam os per quod nutrimentum assumunt, & anus & uesica, per quæ excrementa emittuntur, inter hæc habent, plātis autem immobilibus existentibus, & terrę affixis, & accipientibus ex terra alimentum, necessariū est habere hāc particulam ori proportionalem semper deorsum, nam (ut inquit) radices proportionales sunt plantis, & quod uocatur os proportionale animalibus, per quod, alimentum hæc quidem scilicet plantæ, ex terra, hæc. s. animalia per ipsa quærendo accipiunt. Animaduertendum, ut secundo de cœlo diximus quòd differentiæ positionis quæ sunt sursum, & deorsum, ante retro, dextrum & sinistrum, uirtute determinata sunt, uerbi gratia in homine, anterius est in quo est principium motus sensibilium, in ipsos sensus, retro autem pars opposita, dextrum uero principium mot⁹ localis, quatenus motus incipit per se a dextro, sinistrum hinc opposita pars est. Superius aūt est unde alimētū accipit̄, inferius, ꝑs opposita, ꝑ quā excremēta emittunt̄, ut ea ꝑs, in qua anus, & uesica collocantur. Ex qbus patet non esse pedes deorsum, proprie & ꝑ se sed ꝑtē eā in qua excrementarię partes collocantur, ut postea dicemus. In uniuerso aūt. s. & hoc mundo sublimari harū dr̄iarū duę sunt tm̄, sursum & deorsum, sursum qdē in q̄ ferunt̄ leuia, deorsum ꝟo in qđ mouent̄ grauia, qūo ꝟo hęc sint in toto mūdo, in libro de cœlo est expositum. Cur ꝟo ꝑtes hę nō eodē mō in hominibus, aīalib⁹ & plātis collocentur, Aluerniata declarat ex his, quę Aristo. dixit in libro de animalibus. Hō. n. superā partē hēt ad superā mūdi partē uersam, qm̄ erectū aīal est. Erectū aūt, ui calidi, q̄ in eo magis est quā in alijs, qđ calidum ad superam cœli ꝑtē eleuat eam partē, in qua fertur, et hęc est quasi cā effectiua erectę staturæ. Amplius, qm̄ hō maxime aīaliū ad cœlestē dignitatē accedit, & sic sunt ex natura nobilissima tāquā ex materia. Preterea & ꝑꝑ finē ut speculent̄ cœlū. At plātę minus cūctis uiuētib⁹ calidi hn̄t, iō superā ꝑtem eleuarā non hn̄t. Preterea ꝑ radices ex terra cibū accipiūt, ideo in eis stabiles ac fixas esse oporret. Preterea nō sunt ordinatæ ut cœlū speculent̄, insuꝑ sunt maxime a cœlestis prestantia remotæ. Animalia uero quæ inter hæc collocant̄, ꝑtes has inter horum ꝑtes collocatas habēt. Tum q̄ calidi mediocris sint. Tum maxime q̄ ad cœlorum dignitatē magis q̄ plantæ, & minus q̄ homines accedāt speculant̄ etiā sublimia aliquo modo.

Cūq; tribus existentibus partibus in quas ꝑfecta animalia diuiduntur, una qua cibum capiunt, altera qua excremētū emittunt, tertia quæ inter illas media est, hæc in maximis animalibus pectus nuncupetur, in cæteris proportionale, in quibusdā aūt magis q̄ in alijs articulata discretaq; sit, & ex eorū numero quæcūq; incessilia sunt ea ꝑteis ad id muneris accōmodatas crura scilicet pedesq; & ea quibus consimilis facultas adest adiunctas possideant quibus totus alueus feratur.

Tribus autem existentibus partibus in quas diuiduntur omnia perfecta animalium, una quidem qua suscipiunt alimentū, una autem qua superfluum emittunt, tertia autem horum media, hæc in maximis animalibus uocatur pectus, in alijs autem proportionale, dearticulata autem est magis alijs alijs quæcūque autem ipsorum sunt processiua, apponuntur, & particulæ, quæ ad hanc administrationem, quibus totum ferant cytos, crura & pedes & habentia eādem his uirtutem.

Hic pōt quartū ꝓloquiū annotari, uerū non annoto,

qm̄

qm̄ non uidetur de necessarijs, meli⁹ ergo vr̄, q̄ remoueat dubium: nam cū distinxisset uiuēs, & maxime aīal in tres partes. s. superam, & inferā, & mediam, quęret quispiam quales ptes sint crura, & pedes, & brachia, & man⁹, nunquid superę uel inferę, uel medię? Rn̄det & primo repetit ptium dr̄iam, quam Paulo ante assignauerat, secūdo ostēdit quales partes sint illę, de quibus quęritur. Quantum ad primum dicit, q̄ tres sunt partes, i quas omnia pfecta aīalia diuiduntur, dico pfecta, qm̄ imperfecta non diuiduntur in has, sed in proportionales his, una est, qua susci piunt alimentum, quę (vt dictum est) sursum collocaę, alia per quā supfluum emittūt, quę deorsum est, in qua an⁹ & uesica sunt, tertia autem est harum media, in qua diximus esse aīam, & p quā aīal est aīal & uiuēs. Hęc in maximis & perfectis aīalibus pectus uocaę siue thorax, intra quod cor ipsum continet, in alijs ṽo aīalibus imperfectis est proportionale cordi, & quidem nō eodē mō oībus distinctū, sed alijs magis, alijs minus. Hęc fuit dr̄ia ptium assignata, unde dicit. Tribus aūt extribus partibus, in quas diuiduntur aīalia oīa pfecta, ut processiua, quę sanguinē hn̄t, una quidē, qua suscipiūt alimētū, quę supera est, una autē, qua superfluum emittūt, quę est infera. Tertia aūt harum media exitē. Hęc nimirum in maximis aīalibus. s. perfectis, quę processiua dicuntur, uocatur pectus. In alijs aūt aīalibus. s. imperfectis, uocaę proportionale pectori, uerū nō eodem modo, sed dearticulata est magis alijs, alijs subaudi minus, hęc est repetitio diuisionis. Verum quo ad ṽba attinet p pectus q̄ gręce est στῆθος, nō partē pectoris anteriorē solū intelligit, sed etiā posteriorē, a subcinctorio usq; ad collū constitutā, quā gręci thorax appellant, ptē ṽo inferam intelligit a subcinctorio usq; ad fœmur ante & retro collocatā, ptē aūt superā intelligit a collo etiā ad caput, in quo omnia continentur. Sed dices in hac pte cōtinentę ptes p quas excrementa cetebri emittūtur, ut aures p quas sordes, & nares per quos, mucositates, & oculi per quos lippe expurgant, ergo hę partes infera est. Dicendum q̄ Aristo. p inferā ptē intelligit eā, in qua sunt partes, p quas excremēta uniuersalia toti⁹ expurgant, ut stercora, urina, & spmata. At ptes istę quę in capite sunt, partes sunt, per quas emittuntur excrementa particularis mē bri. Hac autem partiū diuisione constituta, sndet, & osten dit q̄ cętetę partes sunt coordinatę his, & harū gr̄a. ℞. g. crura, & coxę, & pedes. ut ferant has ptes, brachia & manus, ut seruiāt ipsi ori in hoīe, unde dicit. Quęcū q̄ aūt ipsorū aīaliū sunt processiua, subaudi aīalia sunt, qbus apponunt, & alię pticulę. s. crura & pedes, & hn̄tia eandē ṽtutē. s. coxę, et genua, quę sī ad hāc administrationē, qb⁹ totū cytus, hoc est aluū ipsa aīalia, ferat. Et p cytū totā cōcauitatē intelligit, trisectā in superā, & inferā, & mediam ptes. Tacuit aūt brachia & man⁹, qm̄ in hoīe coordinantę cū pte supa, qm̄ illi vīr potius seruire. In alijs aūt aīalibus seruiūt oīb⁹ ptibus pro incessu etiā. Per quę dedit intelligere duo, primū q̄ ptes quę alligant pti inferę, cū infera ordinantę, ptes quę superę alligant, cum supera. Scd̄m dat intelligere q̄ ptes illę trisectę sunt ueluti fines, & principales, cęterę ueluti ordinatę in finē, & famulatorię.

Vegetalis profecto aīę principium in medio illarū triū partium haberi tum uisu, tum etiam ratione deprehenditur.

Sed principiū quidem nutritiuę animę in medio trium particularū est scd̄m sensum esse uidetur, & secundum rōnem.

Cum pbauit, q̄ ps p q̄ aīal est aīal et uiuens, sit media, nūc uult pbare q̄ principiū nutritiuę aīę sit etiā i medio triū pticularū, & ponit se uelle pbare hoc sensu, & rōne, unde dicit, et cōtinuet sic, licet pticula p q̄ aīal est aīal & uiuēs sit media, sed hoc est tū, principiū qdē nutritiuę aīę i medio triū pticularū, & hʒ sensum eē vr̄, & s̄m rōne. Quo ṽo ad ṽba attinet, p pricipiū nutritiuę aīę, pōt intelligere mēbrū, p nutritiuę aīę principiū est sustetatiuū, sicut esse cor, aut pportionale. Vel pōt intelligere ṽtutē, & pnt etiā nutritiuā, quę est pricipiū generatiuū aīę nutriti uę in alijs uiuētib⁹ mediātē semine. Et tūc p ṽtutē & potētiā talē intelligit idē, q̄ aīaʒ nutritiuā, nā aīa nutritiua mediāte semine est pricipiū generatiuū aīę nutritiuę in alijs uiuētib⁹, & pōt intelligere ṽtutē aīę p q̄ aīa nutrit, & per eres pticulas intelligit eas, quas Paulo an̄ dixit. Asseruit eni tres eē aīaliū pfectorum ptes, superā, vʒ, & mediā, & imā. Tūc uult aīaʒ nutritiuā uel ei⁹ ṽtutē esse in medio harū trium, hoc est in medio medię. Proponit aūt probare hoc duplici uia, sensu, hoc est tōne naturali sensata, & tōne. s. logica, ut suo loco uidebit. Est ergo cōclusio pbāda. aīa nutritiua uel potētia nutritiua aīę est in medio medię particulę: quę est inter superā, & inferam.

Pleraq;. n. animalia, adempta utrauis pte, idest aut ea quę uocatur caput, aut ea quę ingestos continet cibos, cū quacūq; ea sit quę media est, uiuere solent. Id q̄, aperte, in insectis, ut uespis & apibus, usu uenit. Sed & plurima, quę insecta nō sunt, pręcisa, ob uegetandi principium uiuere queunt, quippe quę parte hāc, actu simplicē, potentia multiplicem habeāt. Eodē. n. quo plantę modo constant, etenim plantę pręsectę seorsim ui uunt, multęq; arbores ab uno fiunt principio.

Multa. n. animalia, ablata utraq; particula, & ea quę uocatur caput, & susceptiua alimenti uiuūt, cum quacūq; utique fuerit media. Palam aūt, in entomis, ut uespis & apibus, hoc accidere. Et multa autem nō entomorū, diuisa pn̄t uiuere, pp nutritiuum, talem aūt particulā, actu quidē hn̄t unam, uirtute autem plures. Eodem enim modo plantis, constituta sunt, etenim plantę diuisę uiuūt separatim, & fiunt multę arbores ab uno principio.

Nūc pbat cōclusionē, & primo sic. Multa aīalia ablata quauis pte extremarū, mō remaneat media, cū quacunque media remanet, siue cū supa, siue cū infera, uiuūt, ergo nutritiua, quę est uitę pricipiū, est i media pte, nō. n. uiuerēt, vn̄ dicit. Multa. n. aīalia, ablata utraq;. s. quauis parte extremarū, imo etiā ablata ea, quę uocaę caput, q̄ est susceptiua alimēti, uiuūt cū quacūq; alia utriq; fuerit media ps, uiuūt tū nō diu (ut dictum est) quia non organicata, nō diu uiuūt. An̄s pbat p inductionē, & dicit. Palā autē in entomis, ut uespis, & apibus hoc accidere. Etiā patet in non entomis, nā multa nō entomorū diuisa pn̄t uiuere, pp nutritiuū, q̄ seruaę in pte remanēte media, sunt autē nō entoma anulosa aīalia, ut lacerta uermis & id gen⁹. Quo aūt ad ṽba attinet, aīaduerte q̄ Arist. anulosa aīalia nō appellat entoma, hoc est diuisa, qm̄ nō hn̄t mēbra secta, ut apes, & formica & id gen⁹, pn̄t aūt appellari entoma potētia, qm̄ pn̄t secta uiuere, sed hoc nō refert. Sed dices principium nutritiuū est unū, ergo nō pōt uiuere nisi illa ps, in quā est. Cuius oppositū uidem⁹ in entomis et anulosis in qb⁹ certo tpe pars extrema decisa uiuit. Rn̄det Aristo. q̄ hoc nō est ex eo, q̄a nutritiuū sit in qualibet pte actu (solū. n. principale est in medio medię) ut dcm̄ est, sed hoc est q̄a p diuisionē fit plura, an̄. n. diuisionem erat actu unū, & piura potētia, diuisione aūt fit actu plura, unde dicit. Talē aūt particulā. s. nutritiuā actu qdē hn̄t unā an̄ diuisionē, uirtute aūt plures, et sic p diuisionē facta est de nouo in parte decisa, saltē p aliqd̄ tēpus. Sed qm̄ dices qspiā an solum in aīalibus sit hoc, ideo dicit. Eodem enī mō plātis hęc aīalia cōstituta sunt, uel melius dicendū, q̄ cū dixit, q̄ in aīalibus insectis, & anulosis pticula nutritiua est una actu, potestate plures, ita ut diuisiōe fiat plures, assignat cām, & dicit. Eodē enim mō plātis cōstituta sunt. Sunt. n. hęc aīalia plantis propinqua, eteni plātę diuisę uiuunt separatim, & fiūt multę arbores ab uno principio p diuisionē & asplantationem, & hoc q̄a particula nutritiua una actu est in illis, potestate plures. At cū animalia hęc uicina sint plantis, eodem mō erit de illis, licet sit dr̄ia, qm̄ plantę diu diuisę uiuunt, non aūt animalia, ut libro pręcedenti dictum est.

Cæterum quam ob causam plantarum aliæ diuisæ seiunctæque uiuere nequeant, aliæ auulsione serantur, alio explicabitur loco, quãquam in hoc, plantæ & insectorum genus similiter sese habent.

Propter quam autem cãm plantarum hæ quidem nõ possunt diuisæ uiuere, hæ aũt asplantantur, alter erit sermo, sed similiter habent secundum hoc, & plantæ & genus entomorum.

Sed contra occurres, qm̃ uidem⁹ partes aliquas plantarũ diuisas, & asplãtatas aliqñ uiuere, aliquas autẽ postq̃ asplãtarũt, arescere, & nõ uiuere. Excusat igitur se ab hac causa, & dicit. Propter quam aũt cãm plantarũ hę quidẽ diuisę & asplãtatę nõ pñt uiuere, hę aũt asplantanť & uiuunt, alter erit sermo. Verũ quicquid sit de cã hui⁹ quęstiõis, sił(ut inquit) se habent ſm hoc & plantę & genus entomorum quãtum ad hoc, ꝙ diuisę uiuãt, licet non omnes saltem aliqua. Aĩaduerte ꝙ istud problema põt dupł intelligi, uno mõ rõne habita ad diuersas plantarum spẽs (vt sit sensus) propter quid est aliqua planta, cui⁹ pars decisa & asplantata non uiuit, ut dř de dactylo et de cupresso. Aliq̃ ṽo, uiuit, ut de oliua, & ficu, & hoc pacto Theophrastus huius problematis assignauit cãm, quã Aristo. hic nõ assignat. Alio mõ põt intelligi rõne habita ad eandẽ spẽm plantę, ut sit sensus ꝑꝑ qd aliqñ pars oliuę decisa & asplantata uiuit, aliqñ arescit, & non uiuit. Et utroq; modo Aristo. a problemate se excusare vř, remittens se ad librũ de plãtis, & nos etiã ad illũ locum.

Necesse autem est, ut anima uegetatrix in habentibus actu simplex unaq; sit, potẽtia multiplex ac plures, Nec secus de sentiendi quoq; principio dicendum, nam quæ ex eis diuisa sunt, ea sensum habere cernuntur.

Necesse aũt, & nutritiuã animã actu quidem in habentibus esse unam, uirtute aũt plures. Siłr autem & sensitiuum principium, uidentur enim habere sensum, diuisa ipsorum.

Inter rõnes naturales, quibus cæpit probare nutritiuã aĩam, siue principium nutritiuũ eẽ in medio ꝑ naturales et sensatas rõnes, hic interponit inter plantas & aĩalia cõparationẽ quãdã, & primo quidẽ ꝑ cõuenietiã, secundo ṽo per dr̃iã. Et de prima dicit, & cõtinueť sic, licet nutritiuũ principium sit in medio, tñ necesse est & nutritiuã aĩam actu qdẽ in his, quę hñt aĩam nutritiuã, esse unã, uirtute aũt & potestate plures. Est enim una actu, qm̃ extẽsa ꝑ totũ uiuẽs, uirtute ac potestate plures, qm̃ sola diuisione fit plures, sicut aqua actu una est, sola aũt diuisione fit plures. Siłr aũt & sensitiuũ principium. s. ipsa aĩa sensitiua est actu una, plures aũt potestate, qm̃ diuisione fit actu plures. Et ꝙ ꝑ diuisionẽ fiat actu plures, probať, qm̃ (ut inqt) diuisa ipsorum aĩaliũ vñt hrẽ sensum & motũ, ꝑ quos arguim⁹ in illis diuisis ꝑtibus esse aĩam. Est. n. sensitiua aĩa in talibus imꝑfectis aĩalib⁹ extensa ꝑ totũ, & una actu, diuisione ṽo fit plures, ut aqua. Sed si hoc pacto exponatur hic locus, tunc Aristo. esset sibi cõtrarius, qm̃ dixit, ꝙ sit in medio, nũc exponiť ꝙ sit extẽsa ꝑ totũ, & sic nõ tm̃ in medio. Dicendum, ꝙ in imperfectis oĩb⁹ aĩalibus & plantis, aĩa nutritiua & sensitiua est extensa, ut forma aquę per totã materiã aquę, hęc tñ est dr̃ia, ꝙ forma elemẽti in nulla sui corporis ꝑte est ſm principale principiũ ei⁹ proprię operationis. At licet nutritiua sit extensa ꝑ totũ ueluti forma elemẽti, tñ ſm pricipalẽ potẽtiã, quę est potẽtia nutritiua est in medio quasi corde, siłr licet sensitiua sit extẽsa ꝑ totũ, tñ ẜ ẽ pricipale pricipiũ ꝙ sensitiuũ est pricipałr in corde, hoc. n. est dictũ in secundo de aĩa. In aĩalib⁹ ṽo ꝑfectis aĩa est in toto ꝑ ęquiualẽtiã, principałr aũt in corde, ſm principale principium. Intellectus aũt nullã sibi limitat ꝑtẽ, & sic Aristo. nõ sibi contradicit.

Verũ plantæ ut natura seruetur efficere possunt: hæc nõ possunt, q. instrumẽta ad naturæ tutelã salutẽq; cõmoda nõ habeãt, careãtq; alia eo qd' cibũ trahit, alia eo qđ recipit, alia tũ alijs tũ etiã horũ utroq;. Hmõi. n. *animalia: animalibus multis natura cohærentibus assimilantur (At quæ optime constat haudquaq̃: q. eorũ natura q̃ maxime fieri põt una simplexq; habeatur. Quo fit ut partes nõnullæ, diuisæ parũ sentiant, q. affectio quædã animæ illata sit)* Detractis. n. *uisceribus, cientur. id qđ etiam testudinibus exempto corde euenit.*

*Sed ut saluetur natura plantæ quidẽ possunt, hæ aũt nõ possunt, qa nõ hñt organa ad salutẽ, & qa indigẽtia sunt hæc qdẽ capiẽtis, hæc aũt suscipiẽtis alimẽtũ, hæc aũt & aliorũ & horũ amborũ. Assimilantur. n. talia aĩaliũ, multis animalibus simul iunctis (*Optime *aũt cõstituta aĩalia hoc nõ patiuntur, propterea q. natura ipsorum, ut contingit maxime una est. Quapp & paruũ sensum quædam faciunt diuisæ particularũ, q̃a habẽt aliquam animalẽ passionem)* Separatis *enim uisceribus: faciũt motum, ut & tortucæ, corde ablato.*

Cũ cõparauit ſm cõuenientiam, nũc cõparat ſm dr̃iã, & dicit ꝙ hæc quidẽ diuisa plantarũ agere pñt, ut nã earũ salueť, & uiuat, ꝑtes. n. plãtarũ diuisę uiuere pñt ꝑꝑ rõnẽ tactã in libello de caussis longitudinis & breuitatis uitæ, qm̃ quęlibet ꝑs potẽtia habet radicęs, truncũ, & germen, & sic ꝑtes plãtarũ diuisæ diu uiuere pñt. Hęc aũt. s. ꝑtes aĩaliũ nõ pñt agere ut eorũ natura salueť, & uiuat, qa nõ hñt organa ad salutẽ nec actu, nec potentia, sunt. n. aĩalia (ut inqt) indigentia hęc qdẽ capiẽtis. s. oris, ut ꝑ ipsum cibũ assumant, hęc aũt sunt indigentia etiã suscipiẽtis alimẽtũ. s. stomachi, in q̃ cib⁹ decoquať, hęc aũt sunt indigentia & aliorum. s. ꝑtiũ per quas excremẽta emittunť. s. uesica, & colo, & etiã horũ amborũ. s. oris, & stomachi, ut animalia ꝑfecta. Per quę dat intelligere tria aĩaliũ genera. In sima qdẽ çophyta, ut est spongia, quę indiget tm̃ ꝑte capiẽte. s. radicib⁹ ori silibus. Parũ ꝑfectiora quę indigẽt parte capiẽte, & ꝑte suscipiẽte quasi stomacho, nõ aũt determinata ꝑte ꝑ quam emittantur excremẽta, ut cõchilia, & id genus. Sunt aĩalia his adhoc perfectiora, quę indigẽt & capiente, & suscipiẽte. & partibus etiam per quas excrementa emittuntur ut ꝑfecta, quare quouis modo fiat, diu decisa uiuere nõ pñt, qm̃ organa nõ hñt necessaria ad uitã, nec actu nec ptãte. Et ꝙ talia aĩalia imperfecta uiuere possint decisa, ꝑbat, & dicit: ꝙ talia aĩalia assimilantur multis aĩalib⁹ siľ iunctis, qm̃ aĩa est actu una, diuisiõe plures, ueluti aqua assimilať plurib⁹ aqs, qm̃ actu est una, plures ṽo diuisione. Est. n. eius forma extẽsa ꝑ totũ una cõtinuatione, plures tñ diuisione. At (vt inquit) aĩalia optime cõstituta ut hõ & equus, & ꝑfecta aĩalia, hoc nõ patiuntur, nõ. n. decisa uiuũt. Propterea ꝙ natura ipsorũ. s. aĩa ut contingit ac ut adfieri potest, est maxime una, quoniã indiuisibilis, nõ extẽsa ꝑ totum, sed existens per totum per æquiualentiam. Ex hoc infert ꝙ aĩalium perfectorum particulæ diuisæ paruum sensum faciunt, non tamen omnes partes, sed aliquę, quę post diuisionem seruãt paruum sensum, & paruum motũ, non quia in talibus hẽant, et seruẽt aĩam, sed qa in talibus hñt, & seruãt aliquã aĩalẽ passionem, nam ut inquit separatis uisceribus faciunt aliquẽ motum, eo modo quo imperfecta, ueluti de imꝑfectis tortuca corde etiam ablato, in parte cernitur quidam paruus motus, uerum est differentia, quoniam in animalium perfectorum partibus seruatur motus, quoniam in illis saluatur animalis passio propter præsentiam spirituum, nõ propter præsentiam animæ. In animalium imperfectorum partibus saluatur motus & sensus propter præsentiã animæ. Hactenus de comparatione animalium, & plantarum, & de prima ratione, quæ sumitur ex diuisione animalium, & plantarum.

Præterea illud, tam in plantis quã in animalibus patere potest. in plantis quidem, si generationem quæ fieri semine solet, et insitiones auulsionesq; consideremus.

Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. In plantis quidem, & eam, quæ ex spermatibus generationem considerantibus, & insitiones & asplantationes.

Cum Aristoteles probauit nutritiuũ principium esse in medio uia sumpta ex incisione animalium & plantarum: nunc probat hoc idem uia, qua animalia & plantæ generantur, uerum non eodem modo, quoniam in plantis probat hoc uia sumpta ex generatione seminali, & asplantatione, & insitione: in animalibus uia, qua cor primo generatur: & qua est principium principale uenarum & sanguinis & operationis nutritiuæ: & primo proponit intentionem suam, & dicit. Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. s. uia sumpta a factura & generatiõe ipsorum. Exponit tamen differentiam, & dicit. In plantis quidem tripliciter, & nobis considerantibus eam generationem, quæ immediate fit ex seminibus: quæ græce spermata dicuntur. & cõsiderantibus insitiones unius rami in alio ramo: & considerantibus asplantationes, quibus ramus diuisus plantatur. Tripliciter enim planta fit, aut generatione, quæ immediatæ fit ex seminibus: aut insitione: qua insitum fit in aliquo ramo: aut pastinatione, & asplantatione.

Nam generatio ea quæ semine fit: omnibus e medio prouenit. cum enim biualuia sint semina omnia: qua cohærent medium; partis utriusq; habetur, hinc una cum caule radix etiã eorum quæ nascuntur erumpit, principiumq; medium ipsorum est.

Quæ enim ex spermatibus generatio: accidit omnibus ex medio. dithyris enim existentibus omnibus: secundum quòd adnata sunt habetur: & medium est utriusque particularum, hinc ramusculus oritur & radix nascentium principium autem: medium horum est.

Nunc declarat partes, & primo ostẽdit nutritiuum esse in medio uia generationis immediate factę ex seminibus: & dicit. Quæ. n. ex spermatibus generatio fit immediate, accidit omnibus ex medio. s. radicibus & ramis, siue stipitibus; ramis. n. siue stipea, & radices alligantur triunco: quasi medio: in quo est uirtus generatiua stipitis, ramorum, & radicum. Et q̃ ita sit, probat: & dicit. Dithyris. n. hoc est biualuijs existentibus omnibus ipsis seminibus, secũdum q̃ adnata sunt ipsa semina, habetur. s. generatio, & mediũ est utriusq; partis principium generatiuum, dico utriusq; partis de numero particularum totius plantæ: e quo medio ramusculus oritur quasi stipea, & radix eorũ quæ nascuntur: quod quidem medium principium est horum. s. stipitis & radicum. Quo quidem ad rationem attinet, debea scire, q̃ semen plantarum, ex quo nascitur planta: dicitur dithyrum, quasi bis porta: di enim quasi dis, hoc est bis, thyra uero porta dicitur, est ergo semen bijanuum, siue biporteum, siue biualuium, q̃ñ aperitur uersus terram emittendo plantas, & uersus cœlum emittendo stipitem, in quo rami fiunt. Ex hoc argumentum habet uim, locus utriusq; portæ est medium, locus utriusq; portæ est principium nutritiuum: ergo principium nutritiuũ est mediũ. Quo uero ad uerba attinet, medium istud, dicitur ab aliquibus truncus, intra quem cõtinetur quoddam proportionabile cordi, non quidem medulla: non. n. illa se habet, ut cor: sed quędam pars duriuscula, quæ ab agricolis dicitur cor plantæ & nodus. In hac autem arbitratur Aristoteles manere principium nutritiuum, quoniã principium q̃d fit ex semine est hæc durities: ueluti cor ex semine animali est principium, quod fit. Patet ergo uia generationis, quæ fit ex seminibus immediate, nutritiuum principium esse in medio.

Hoc etiam in insitionibus auulsionibusq;: circa nodos maxime euenit. nodus enim: principium quoddam surculi est, & insuper medij rationem obtinet. Quare autem nodum auferunt, aut in eum, quippiam indunt: ut uel radix, uel surculus ex eo nascatur, quasi principium caulis et radices, e medio fit.

In insitionibus autem, & asplantationibus: hoc maxime accidit circa nodos. est enim principium quoddam nodus, rami: simul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserunt: ut aut ramus aut radices ex hoc generentur, tanquam existente principio ex medio, germinis & radicis.

Secundo hoc idem probat uia sumpta ab insitionibus & asplantationibus: nam generatio plantæ ex insitione, fit potissimum circa nodum aliquem, nam nodus est principium quoddam rami, & simul cum hoc est medium inter ramum, & partem sub nodo contentam. Simili modo generatio plantæ ex asplantatione: cum. n. ramus asplantatur, accipitur cum nodo: & sic uersus terram nodus radices emittit, & uersus cœlum stipitem, ergo patet nodũ esse partem nutritiuam. Argumentum ergo sit, nodus est medium partium plantę: nodus est principium nutritiuũ: ergo principium nutritiuũ est medium. unde dicit. In insitionibus autẽ, & asplantationibus, per quas plantæ fiunt, hoc. s. fieri maxime accidit circa nodos, dico maxime, quoniam etiam in alijs partibus fit planta: quoniam quęlibet pars est potentia germen. uerum maxime fit planta ex nodo. Modo nodus est principium quoddam nutritiuum rami, stipitisq;, & partium, sub illo positarum, simul autem cum hoc est medium. ergo principium nutritiuum est medium: quia in tertia figura sequitur: nodus est medium, nodus est principium nutritiuum. ergo principium nutritiuum est medium. Ex hoc infert causam propter quã, qui plantant, sumunt ramum cum nodo, & nodosum: & qua re qui inserunt, inserunt in nodo. Causam affert, quoniam nodus est principium nutritiuũ partium, quę ab ipso emittuntur: unde dicit. Quare aut hoc. s. nodosum auferunt. s. asplantantes una cum ramo, ut ipsum subterrent, aut inferentes in hoc inserunt, & hoc aut ut ramus generetur in insitione, aut ut radices generentur in asplãtatione: & causa est quia existit principiũ ex medio sui germinis, e quo proficiscitur ramus est principium etiam radicis. Patet igitur uia generationis, & uia insitionis, & uia asplantationis in plãtis medium superioris, & inferioris esse principium nutritiuum. Hæc de planta.

Quinetiam cor animantium sanguine præditorum: primũ gignitur, quod etiam per ea constat: quæ fuimus speculati in hisce quæ dum adhuc fierent, nobis uidisse contigit. Quare & in ijs quæ sanguine carent: id primum fieri necesse est quod uice cordis subrogatur.

Et animalium sanguinem habentium cor: fit primo. hoc autem palam: ex hijs quæ in contingentibus cum adhuc fierent uidere, contemplati sumus. Quare & in exanguibus: necessarium analogum cordi fieri primo.

Nunc declarat idem in animalibus uia sumpta a generatione cordis, nam primum quod fit, est cor, unde dicit. Et animalium sanguinẽ habentium cor fit primo, & ante alia membra. probat hoc ex aborsibus, qui cõtingerunt, in quibus speculando apparuit cor, & nullum aliorum membrorum, unde dicit. Hoc autem palam est in his, quę contemplati sumus, in contingentibus uidere, cum adhuc fierent: quales sunt aborsus, quos uidere contingit aliquãdo, in quibus non est perfectum embrion, sed fit. Ex hoc concludit q̃ similiter in exanguibus necessarium est fieri primo id: quod analogum cordi est: quasi uicecordis factum. Componitur ratio cor fit, & nutritur nõdum alijs membris factis, ergo nutritiuum principium est in corde, quod est medium. Quidam probant cor esse primo factum, quoniam cum sperma uiri in uterum mulieris emittitur, spirituificatur: sperma autem sic cõuersum in spiritũ, penetrat in menstruum mulieris & facit in illud ampul- An cor primo quid.

lam: quasi domicilium, & hoc uocant cor: ex quo incipit generatio aliorum membrorum. Verum hæc ratio non cogit, quoniam narrat Aristo. primo de generatione animalium quandoq; factum esse conceptum sine mēstruo mulieris, ergo nulla alia est ratio nisi experientia quę ex abortibus colligitur ab Aristotele: quam si quis negat, non habebit uiam demonstratiuam ad probandum cor esse primum membrum genitum. uerum de hoc postea.

Quod autem cor uenarum principium sit.

Cor autem quòd sit uenarum principium: in ijs quæ circa partes animalium, dictum est prius.

Secundo idem probat, ex eo quia cor est uenarū principium: ergo est in eo est nutritiuū principium: per uenas enim fertur nutrimentum ad alia membra: & sic si cor est uenarum principium, cor est principium nutritiuū. Quod sit uenarum principium, ex his, quæ dicta sunt in libro de partibus tanquam manifestum accipit.

Quodque in sanguineis sanguis sit ultimum alimentum ex quo partes efficiuntur: in libris de partibus animalium dictum iam est. Constat itaque oris facultatem alteram operam cibo conficiendo prestare, uentris alteram: cor uero potissimum esse atque finem imponere Quare ut sentientis, ita etiam uegetantis animæ originem: sanguinarijs in corde haberi necesse est. nam cæterarum partium officia circa cibum: officij cordis gratia sunt. Oportet enim ut principale ad id cuius causa properet, & non in ijs quæ huius causa subsistat: perinde atque medicus ad ipsam sanitatem.

Et quòd sanguis in sanguinem habentibus sit ultimum alimentum ex quo fiunt particulæ. Manifestum igitur ꝙ unam quandam operationem, oris uirtus exercet, alterā autem quæ uentris, circa alimentum: cor autem principalissimum, & finem apponit. Quare necesse est: & sensitiuæ & nutritiuæ animæ in corde principium esse sanguinem habentibus. nam aliarum particularum opera circa alimētum: gratia operis huius sunt. Oportet enim principale: ad id cuius gratia perseuerare, sed non in hijs quæ huius gratia. ut medicus ad sanitatem.

Tertio idem probat, quoniam cor apponit finem circa alimeotum, quod facere non posset, nisi in se haberet principium nutritiuum, unde dicit. Ee etiam dictū est in libro de partibus. ꝙ sanguis in animalibus sanguinem habentibus sit ultimum alimētum, ex quo fiunt particulę, modo sanguis fit a corde finaliter: & ꝙ fiat a corde finaliter, probat, quoniā quatuor sunt digestiones cibi. prima, quæ est in ore. secunda uero in stomacho. tertia fit in epate, ultima fit finaliter & principaliter a corde. unde dicit. Et lege igitur pro enim, hoc pacto, nam manifestum est quòd unam quandam operationem uirtus oris masticādo exercet, dixit operationem, hoc est præparationem, quoniam non est proprie digestio: alteram autem circa alimentum perficit: uirtus, quæ est uentris, per quam sequestratur subtile ab ipsis stercoribus quam nec digestionem appellat, sed secundam operationem, subaudienda est tertia præparatio: quæ fit in epate, per quam separat̄ urina, ultimum autem finem, & perfectam digestionem apponit cor existens principalissimum. Ex his concludit propositū, & dicit. Quare necesse est & sensitiuę & nutritiuæ animæ in corde principium esse his. s. animalibus, qui sanguinē habent, alijs uero inest ei. qđ est uice cordis: nam aliarū particularum. s. quæ est uirtus pręparatiua in ore, & quæ est præparatiua in stomacho, & quæ est pręparatiua in epate, opera circa alimentū facta, omnia sunt gratia operis huius. s. cordis: ut pręparamenta disponētia ad illud, quoniam (ut loquit) oportet perseuerare ac existimare principale ad id, cuius gratia, quasi oportet existimare principale, gratia cuius alia sunt, & non existimare in ījs, quæ huius gratia, quæ ordinantur ad illud: ut medicus ordinatur in sanitatem: & non sanitas in medicum. Sed quæres primo utrum uerum sit hoc qđ Aristoteles dixit, qđ cor sit uenarum principium: & immobilium, & pulsatilium, quæ dicuntur arteriæ. Medici asserunt ꝙ uenę immobiles ab epate, mobiles uero, quę sunt arteriæ, a corde exoriuntur. Quam positionem Auerroes in eo libro, quem Colliget appellauit, fatetur. Mouētur primo quoniam uenę seruiunt epati, ut per eas deferatur nutrimētum ad membra. arterię uero cordi, ut per eas pulsus & euentatio fiat in ipso, & in toto Amplius secundo quoniam uenæ uidētur maiores & fortiores in origine quàm longe a principio. Modo experientia docet uenas esse fortiores, & maiores in epate quàm in corde. Tertio ex expetiētia uidemus ꝙ ab epate uene ramificātur ad omnia mēbra: qđ non esset, nisi ab illo exorirentur. hæc medici. Aristoteles autē hic, & libro de somno & uigilia, & tertio libro de partibus animalium, tenet ꝙ cor est primū originale principiū omnium uenarū, & arteriarum. Vbi animaduerte ꝙ cor esse principium originale uenarū & arteriarū potest intelligi dupliciter, ita ut sit ipsum causa effectiua illarū, & sic nec cor, nec epar est tale principiū alicuius membri, Aut ita ut sit illud, ex quo uirtus formatiua in utero cœpit uenas & arterias efficere & ad illud primo eas alligauit, & hoc pacto physici dicunt cor esse talium principiū, medici uero epar. Quod autem cor sit taliū principiū hoc pacto, patet de arterijs, quoniā cor est primū originale principiū spirituum uitalium, & pulsuū, & sic arteriarū, per quas hæc continentur. secundo ex obseruatione uidemus ꝙ uenæ per epar transeunt, non autem per cor: hoc autem est, quoniam qđ oritur ab aliquo, non debet ptrāsire locū suę originis, sed ibi primitus radicari. tertio uenæ in corde non sunt fortes, & magnę, in epate uero sunt tales: ergo in epate non oriuntur: quod enim oritur ab aliquo, in eo est minus, & partium. quarto uenæ sunt duræ, epar molle, ergo non est rationi consonū, ut ab epate oriantur: sed a corde, quod est durū. Vltimo si uerū est ꝙ cor ante alia mēbra generetur: statim sequitur & uenas, & omnia fieri a corde: cum sanguis sit in eo, & in eius uenis tunc primo formari. Et tunc rationes medicorum nullæ sunt. prima quidem nulla est, quia sumit falsum, uenę enim & arteriæ seruiunt cordi, quoniam cor est primū nutritiuum, & primū sensitiuum. secundū est etiam falsum. quoniam uidemus ꝙ nerui & ossa, & omnia in origine sunt parua & debilia: in processu uero assumūt magnitudinem & uires. tertium concedimus: non enim ab epate incipiunt, sed ab epate incipiunt ramificari. Hinc potest colligi concordia, ꝙ uenas incipere est dupliciter, aut simpliciter, & sic benè Philosophi dicunt asserētes omnes oriri a corde: aut quo ad ramificationem & distributionem illarū ad membra: & sic bene dicunt medici asserentes uenas oriri ab epate. Signum autem, quoniam omnes uenarū anathomiam ab ab epate inceperunt, non quia ab eo simpliciter incipiant, sed quoniam ibi sunt maiores, & fortiores, & ab eo incipiunt distribui ac ramificari in membra: hoc pacto intelligendo utraq; opinio potest stare. Consequenter dubitant utrū sanguis, ultimo fiat a corde, tanꝙ a principali & ultimo digestiuo. Ab Aristotele habemus ꝙ cor tanꝙ principalissimum in generatione sanguinis finē apponit, non tamen explicat an sanguis in corde, an in epate fiat. Medici tenent ꝙ uirtus nutritiua existit in epate: & ideo uolunt ab epate, & in epate fieri sanguinem ultimo, & ab epate distribui ad omnia membra: & hoc per uenas, quæ ab ipso oriuntur. Mouentur autem, quoniam sanguis est magis epati similis, immo nonnulli dicunt epar esse sanguineum coagulatū: modo semper agens assimilat sibi effectum. Præterea omnes dicunt cibum, qui est massa generata in stomacho depurata ab excremētis siccis ferri ad epar, ibique ab epate conuerti in quatuor humores. Peripatetici asseruerunt contrarium, dixerunt enim nutrimentum habere præparationes, quarum prima est a uirtute oris, quæ masticatione perficitur. secunda uero a uirtute

stomachi,

stomachi, a qua decoquendo separatur massa alba subtilis, quæ chilus dicitur a græcis, e qua separatur excrementum siccũ quod dicitur stercus. tertia fit a uirtute epatis, a qua chilus conuertitur in sanguinem imperfectũ: quoniã nondum est nutritiuus, e quo separatur aquositas urinæ, & mittitur ad uesicam. Vltimo sanguis iste digeritur, & efficitur nutrimentũ conueniens a corde: in quo solo est uirtus nutritiua: per quem sanguis accipit ultimũ finem, & perfectionem. Sed quæres in quo generatur iste sanguis ultimo in corde, an in epate. Præterea uidetur ꝙ sanguis non sit ultimo decoctus, quoniam adhuc fit ulterior digestio in membris, ad quæ mittitur. Respondent nonnulli ꝙ prima præparatio nutrimenti fit in ore a uirtute oris. secunda præparatio fit in stomacho a uirtute stomachi. tertia fit in epate a uirtute epatis: per qua generatur sanguis imperfectus crassus, ac feculẽtus, qui postea per magnam uenã, quæ est ab epate mittitur ad cor: in corde autem receptus accipit ultimam perfectionem, per quam fit nutrimentũ conueniens omnibus membris. hoc facto talis sanguis uel maior eius pars per uenã subtiliorem reuertitur ad epar, & cũ illa uena ramificetur ibi ad omnia membra, mittitur ad omnia mẽbra ab ipso epate. Ex quo patet solutio ad primam, dicunt enim ꝙ sanguis ultimo perficitur in corde. Ad secundam dicunt, ꝙ licet fiat ulterior digestio in membris, ad quæ mittitur: non tamen fit a calore membrorũ, sed fit propter calorem & spiritus missos a corde cum tali sanguine ad singula mẽbra, ideo cor est simpliciter primum ac principale principiũ nutritionis & uitæ mediantibus calore & spiritibus. Os aũt stomachus & epar sunt quodammodo instrumenta præparantia ad eam digestionem, quæ ultimo perficitur in corde, & in membris. Hanc opinionem Drusianus attribuit Aristoteli. Hæc positio est pulchra & non aliena a uerbis Aristotelis & Themistius uir doctissim⁹ libro de somno cap. 13. eam tenet: uerũ mihi quęstionẽ facit contra ipsam, ꝙ ex omni digestione aliqua superfluitas separatur. Modo ex digestione facta in corde nulla uidetur superfluitas fieri nisi quis dicat fumos capinosos sequestrari: & propterea non uidetur mihi, ꝙ in corde compleatur digestio. Dicerem ergo saluo meliori iudicio, ꝙ omnis digestio, siue præparatio siue in ore, siue in stomacho siue in epate, siue in membris fit a corde mediante calore & spiritu misso ad illa membra in quibus fit præparatio, siue digestio. Cum enim omnis digestio uel præparatio fiat a calido, calor autem in toto corpore, & in singulis eius partibus fit a corde, ut a fonte caloris, ideo cor est primũ & principale nutritiuum: & sanguinis generatiuum. Vbi annotatione dignum, ꝙ secundum hunc modum digestiones sunt tres. Quarum prima fit in stomacho: nam ea, quæ in ore fit, cũ ex ea nulla superfluitas sequestretur sensibilis, non digestio: sed pręparatio dicenda est. Ex hac autem quæ in stomacho fit, sequestratur stercus. secunda uero fit in epate, per quam generatur sanguis, & a qua urina sequestratur. tertia uero fit in membris, per quam generatur ultimum nutrimentum, siue sanguis nutrimentalis: e qua etiam aliqua aquositas, aut humiditas sequestratur, quæ non est utilis, sed in sudorem transit: aliquando autem insensibiliter resoluitur forti existente uirtute mẽbrorum. Præterea ulterius annotatione dignum sanguinem generatũ in epate diuidi, cuius una pars per uenam magnam mittitur ad cor: de cuius portione nutritur cor, de altera generantur spiritus sensitiui & uitales, qui per aliam uenam tenuiorẽ ad singula membra mittuntur, ut uita & corũ sensus seruentur. Sanguis uero qui in epate remansit, non uadit ad cor, sed ab epate distribuitur ad membra, ut ex eo nutriantur: qui ad membra missus uirtute caloris & spirituum a corde missorum ultimo digeritur, & fit nutrimentũ membrorum. Tunc medici cum dicunt in epate fieri sanguinẽ, uerum dicunt, ut in loco conuenienti generationi sanguinis. Philosophi autem dicunt fieri a corde ut a primo & principali factiua causa. Ab epate autem sanguinem fieri uirtute cordis, & ut a loco conuenienti generationi illius Aristoteles concederet. Per hæc patet solutio ad obiecta. Primum quidem deletur: quoniam licet sanguis in mollitie, & teneritate sit epati similis magis quàm cordi: non tamen habet sufficientem calorem ex se, ut possit illum generare: ideo indiget uirtute cordis. Secundum uero concedo: quoniam in epate fit generatio sanguinis & omniũ humorum, ut in loco conuenienti, non uirtute propria: sed mediantibus spiritibus & calore a corde missis ad epar. Hæc itaque sufficiant de his.

At uero sensuum principatus: in corde, sanguinariis omnibus est. nam in corde; omnium sensorium commune sensorium haberi necesse est.

At uero & ipsum principale sensuum: in hoc, sanguinem habentibus omnibus. in hoc enim necessarium esse: omnium sensoriorum commune sensorium.

Postq̃ Aristoteles probauit ꝙ principium nutritiuum est in medio trium particularum, nũc probat etiam per rationes sensatas & naturales, ꝙ principiũ sensitiuũ in ipso medio sit utpote in corde: & primo proponit hoc, & dicit. At uero & in animalibus sanguinem habẽtibus omnibus principale, hoc est principium sensuum omnium est: immo in corde sunt omnes sensus: & sic principium sensitiuum est in corde: uel in proportionali cordi in exanguibus. probat autem hoc primo, quoniam in medio .s. corde est commune sensorium omnium sensoriorũ exteriorum ueluti centrum, & terminus: hoc accipit, ut per se notum. Tunc uult habere ꝙ si in hoc est tale commune sensoriũ: in tali medio erit principale principium sensitiuum.

Duos autem, idest tangendi & gustandi, sensus: eo aperte tendere cernimus. quare: & reliquos eodem proficisci necesse est. in hoc enim cætera sensoria motum facere contingit. hæc autem: haudquaquam ad locum superiorem tendunt.

Duos aũt manifeste huc tẽdẽtes uidemus: & gustũ, & tactũ. quare: & alios necessariũ. in hoc enim & aliis sensoriis contingit fieri motum, hæc aũt: nihil tendunt ad eũ qui sursum locum.

Secundo argumentatur sic: in medio .s. corde sunt tactus & gustus, ergo omnes probatur consequentia: quoniam ut in corde sunt gustus, & tactus, quoniam ad hoc uidemus tactiuos & gustatiles motus fieri, cum etiam cęterorum motus ad hoc fiant, eadem ratione aliis sensus in hoc erunt. Quod autẽ tactiui & gustatiui motus tendant ad hoc, patet quoniam non tẽdunt ad eum, qui sursum locum, unde dicit. Duos autem .s. & gustũ & tactum huc .s. ad cor tendentes uidemus, quare & alios sensus necessarium est etiam huc tendere. probat consequentiam, & dicit. In hoc enim mediũ uidemus motũ fieri aliis sensoriis, ergo sicut gustus & tactus sunt in hoc: quia motus eorũ huc tendunt, ita quia motus aliorum huc tendunt, erunt in illo. Quod autem motus gustus, & tactus tendant in medium, & probat, & dicit. Hæc autem .s. tactus & gustus non tendũt ad eum, qui sursum locum, scilicet cerebrum.

Quo ad rationem attinet, Aristoteles accepit gustum & tactum, tendere in cor, ueluti ad communẽ locum, uel instrumentum eorũ: non tamen probauit istud, nisi quia non uidemus eos tendere ad cerebrum: non autẽ assignat causam hic, sed alibi: ubi dicit. Quòd si cerebrum tãgatur, non sentit. ergo tactus maxime tendit in cor, cũ adeo sentiat, ꝙ si tangeretur, uix uiueret: & quoniam gustus est tactus quidam uel eius assecla: ideo gustus tendit cum suo collega in cor. Amplius gustus & tactus tendunt ad cor: quoniam omnes nerui per quos fit ipsorum sensatio, a corde oriuntur, non autem a cerebro. Recte ergo dixit, ꝙ tactus & gustus non uidentur tendere in cerebrum: sed bene in cor: & quoniam cæteri sensus insunt mediãte tactu: est enim tactus commune cæterorum fundamẽtum: ideo intuitit, ꝙ si tactus tendatur in cor: & cæteri etiam illuc tendant, & sic patet ratio Aristotelis.

Præterea si uita hac in parte omnibus collocata sit: esse necesse ut sentiendi quoque principium in ea ipsa sedem habeat, perspicuum est. quo enim corpus animal est, eo etiam uiuere: quo uero sensitiuum, eo esse animal dicimus.

Sine his autem, si uiuere in hac particula omnibus est: palam quòd sensitiuum principium necessarium. qua enim animal, hac & uiuere dicimus: qua autem sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus.

Idem probat tertio ex dictis, & argumentatur sic, in hac particula est ipsum uiuere, & principiũ uitale (ut probatum est) ergo & in hac particula erit sensitiuum principium. probat consequentiam ex dictis, quoniã (ut inquit) qua enim particula animal est, hac & uiuere dicimus, & qua sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus. Quare si corde uiuimus, etiam corde erimus animal, & ita eadẽ erimus sensitiui, & ita principium sensitiuum est in corde. Sed dubitatur, quoniam superius dictum est in plus esse uiuens, quàm animal, quoniam aliquid uiuit, quod non est animal. At nunc dicit, ꝙ qua uiuimus sumus animal: dicendum ꝙ Aristotelis propositio non est intelligenda formaliter, ut aliquid sit animal, quia est uiuens, sed causaliter, qm̃ eadẽ particula tanꝗ cã idẽ uiuit et est animal, & hoc probatũ est, & qm̃ corde causaliter uiuimus corde causaliter sumus animal, & qm̃ quo causaliter sumus animal, eodem causaliter sumus sensitiui, patet ergo ratio. Quo uero ad uerba attinet, uerba illa {sine his autem} intelligenda sunt, ultra hæc autem quę dicta sunt q.d. nõ modo per rationes tactas, sed etiam ultra hęc alia ratione sumpta a causa uitæ probari potest.

Cæterum cur sensuum alij aperte in cor penetrent, alij in capite positi sint (quamobrem: nonnulli etiam uim sentiendi suam in cerebro arbitrantur) causa seorsum alio loco explicata iam est.

Propter quid autem hi quidem sensuum manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite (propter quod & uidetur quibusdam sentire animalia propter cerebrum) causa in alijs dicta est seorsum.

Hic excusat se a quadam differentia sensuum, & dicit. Propter quid autem, hi quidem sensuum, ut tactus, & gustus manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite. s. secundum manifestum, ut uisus olfatus, & auditus, ita ut propter hoc uisum sit quibusdam sentire animalia ꝓpter cerebrũ: causa in alijs dicta est. s. in libro de partibus animalium: ubi patet Aristotelem nõ asserere cęteros sensus esse in cerebro, & tactum & gustum in corde (quoniam, ut dictum est, ubi tactus est, ibi & cæteri sunt) sed asserit hoc uideri prima fronte: non ramen esse ita: causa autem assignata est, quoniam cerebrũ est molle, & sic uidetur facile uisibilia, audibilia, & olfatilia posse in illo imprimere species. At propter molliciem uero non sustinet motus tactiles, cum tactio sit materialior, ideo requirit in tactorio aliquam duritiem, quæ nõ id cerebro, sed in corde reperit. Præterea non potest fieri uisio, uel auditio: uel odoratio in corde: nisi species deferãtur ad cor per cerebrũ, at tactio, & gustatio fieri possunt in corde, species non per cerebrum trãseuntes secundũ aliquos, utrom uero ita sit, in libro de somno dicemus. Propter hãc differentiam dixerunt uisum, auditum, & olfactum tendere in cerebrum, gustum & tactum in cor.

Sentiendi igitur principium, & alendi & augendi: in hac trium partium, & in corporis meditullio situm esse, uisu quidem ex hisce quæ dicta sunt constat.

Secundum apparentia igitur palam ex dictis: quòd in hac & in medio corporis trium partium & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ & nutritiuæ.

Ex his epilogat, & dicit secundum apparentia igitur, hoc est secundum naturales ac sensatas rationes palã est ex dictis ꝙ in hac. s. corde, & in medio corporis triũ particularum & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ, & nutritiuæ. hæc de physicis rationibus.

Ratione uero: quòd natura in omnibus ex ijs quæ fieri possunt facere uidetur quod optimum sit. cum autem substantiæ medium, principium utrunque occupat: tum pars utraq; sam ea quæ ultimum perficit alimentum, quàm ea quæ ipsum recipit, suo fungi munere maxime potest. ita enim fit: ut iuxta utrunque eorum, pars utraque sita sit.

Secundum rõnem aũt: quia naturã uidemus in omnibus ex possibilibus facientẽ optimũ. in medio aũt substãtiæ, principio existente utroq;: maxime perficit utraque particularum proprium opus, operans. s. ultimum alimentum, & suscipiens. pęnes utrunque enim ipsorum: sic erit.

Cum induxit rationes sensatas, nunc inducit rationes probabiles. Et prima ratio sic cõficitur, optimum & possibile semper natura facit, principium nutritiuum. & sensitiuum esse in medio trium particularum est melius & possibile, ergo nutritiuum & sensitiuũ principium erit in medio. minor patet, quoniam cum in medio utrunꝗ principium fuerit, melius operari potest nutritiuum circa alimẽtum tribuẽdo omnibus membris circum circa spiritus & calorem, ut sic digestio & nutritio, & sensitiuum si est in medio melius potest operari circa suscipiens, hoc est circa sensoria: quæ uidentur extra collocata. unde dicit. Secundum rationem autem, quia naturam uidemus in omnibus ex possibilibus facientem optimũ, hæc est maior: subaudi minorem, sed nutritiuum principium, & sensitiuum est melius esse in medio, & possibile. Probationem huius ponit, & dimittit minorem, & dicit. In medio autem substãtiæ. s. totius corporis existente utroque principio. s. sensitiuo, & nutritiuo, utraq; particularum. s. sensitiua & nutritiua maxime, & melius proficit proprium opus: operando s. ultimum alimentum, ut dictũ est mediãte calore & spiritu misso ad epar, & ad mẽbra: & melius operando ipsum suscipiens. Quidam per suscipiens intelligunt membrum: qđ alimentum suscipit, sed non placet, quia tunc prætermisisset opus sensitiui principij, ergo per suscipiens intelligit sensorium externum, ut oculos, & aures, & id genus, ad quæ cor melius potest mittere spiritus sensibilis, ut per illos ferantur species ad ipsum, nã cum ponitur cor in medio erit non longinquum a nutimẽto, neꝗ a sensorio, sed erit penes utrunꝗ ipsorum. s. sensorium, & nutrimentum.

Animaduerte, quòd hæc ratio non est demonstratiua sed coniecturalis quoniam si ualeret, oportet cor esse in medio omnium partiliter, ac punctualiter, modo cor uergit ad sinistrum magis quàm in dextrum. Est tamen bona coniectura, ut concludatur quòd sit in medio aliquo modo, ut melius operationes perficiat in omnia quæ sunt sursum, & deorsum.

Item eiusmodi medij locus: eius quòd principatum obtinet, locus est.

Et est talis medij regio: regio principantis.

Idem probat secundo, quoniam regio medij est regio accommoda principanti in tota multitudine: at principium sensitiuum & nutritiuum est principale: ergo ipsi accommodanda est media regio, quæ ratio non demonstrat, quoniam a pari deberet esse partiliter in medio. Præterea Deo non assignatur centrum mundi pro regio ne, sed cœlum, uerum coniecturale est: & dialecticum.

Præterea id qđ utitur, & id quo quid utitur, differãt nec se oportet: perinde ut tibiæ atq; id q eas mouet, uidelicet manus.

Adhuc utens, et quo utitur oportet differre: quemadmodum secundum potentiam, sic utique contingeret & secundum modum: ueluti fistulæ & mouens fistulas, manus.

Tertio utens & inſtrumēta non debent eſſe in eodem, ſed ſi inſtrumēta ſunt in extremis: utens debet eſſe in medio: ſed inſtrumēta ſenſitiui ſunt in extremis: & inſtrumēta nutritiui ſimilr, partes enim quæ nutriuntur ſunt in extremis. ergo principium utens his, debet eſſe in medio. unde dicit. Adhuc utens, & inſtrumentū, quo utiť, oportet regione differre. Dico oportet differre quēadmodum ſm potentiam ſic contingat illa differre ſm modum & regionem & locū: potentiæ enim diuerſę differūt regione, ſicut differunt modo & potentiæ ratione: ueluti differunt fiſtulę motæ & manus mouens fiſtulas: nam, ut diuerſæ potentiæ ſunt, & modo & ratione potentiæ: ſic & regione differunt manus, & fiſtula. Tunc ſubaudiēdum, ſed ſenſoria, ut oculi, aures, & cętera id genus, ſunt extra in extremis: & membra deputata ad ſuſcipiendum nutrimentum pro maiore parte ſunt etiam in extremis, ergo principale debet eſſe in medio: quæ ratio non demonſtratiua eſt, quoniam aliquando utens eſt ſimul cum eo, quo utitur ut in multis poteſt induci, eſt tamen ratio coniecturalis, & dialectica in multis uera.

Si ergo animal definitum eſt eo quod ſentiendi principium habeat: hoc principium ſanguineis in corde, exāguibus in parte uicaria haberi neceſſe eſt.

Si igitur animal determinatum eſt eo quòd habet ſenſitiuum principium: ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium in corde hoc habere principium, exanguibus autem in proportionali particula.

Ex his concludit, quid eſt illud medium: in quo utraꝗ hæc ſunt, nutritiuum, & ſenſitiuum principium. & dicit, ꝙ in habentibus ſanguinem eſt cor, in exāguibus eſt proportionale, unde dicit. Si igitur animal eſt determinatum ac definitum per hoc ꝙ habet ſenſitiuum principium, animalibus ſanguinem quidem habentibus, neceſſarium eſt in corde hoc habere principium: exanguibus autē, in proportionali particula: ſimili modo de nutritiuo dicendum
De media parte animalis. eſt. hæc ſunt, quæ dicit de tertio proloquio. Sed quæres utrum illa pars ſm quam animal eſt animal, & uiuit, ſit medium ſuperioris, & inferioris. Videtur ꝙ nō, qm̄ generatio quę eſt principaliſſimū operum uiuentium: non eſt ab illa parte media, ſed potius a teſticulis, qui ſunt in infera parte. Pręterea umblicus eſt pars media ſm Ariſto. in libris de animalibus: ergo tale principium deberet eſſe in umblico. Præterea hiſtorici ſemper medium acceperūt ab umblico. dixerunt enim umblicum Italiæ eſſe cāpum arietinum, ut Plinius inquit. Cādauenſis reſpōdet ꝙ duplex eſt medium inter ſuperius & inferius. uno modo ſm ſitum: alio modo ſm uirtutem. Sol enim uirtute quidē in medio eſt, ſitu uero eſt in infima ſphera ſm Philoſophos. Tunc dicit, ꝙ nutritiuum & ſenſitiuū principium: & illa particula per quā animal eſt animal, & uiuens, eſt in corde, quod ſm uirtutem eſt medium: non autem in umblico: quoniam umblicus eſt medium ſm ſitum. Quę poſitio eſt contra Ariſtotelē, qui ſenſu & ratione probauit partē illam eſſe mediam ſitu, & hoc ideo, quia eſt media uirtute. Ideo debes ſcire ꝙ Ariſto. licet propoſuerit ꝙ hæc pars debeat eſſe media anterioris, & poſterioris, & inferioris, & ſuperioris, nunꝗ probauit ꝙ debeat eſſe media anterioris & poſterioris, nec dextri & ſiniſtri: ſed ſolum ꝙ ſit media inferioris, & ſuperioris: ut patet legenti & cōſideranti rationes ſuas: nec potuit hæc probare, qm̄ eius probatio non fuiſſet uniuerſalis in omnibus uiuentibus: non enim plantę habent anterius & poſterius: nec dextrū nec ſiniſtrum, ſed ſolum inferius & ſuperius, ideo eius intētio eſt ꝙ pars hæc ſit media ſuperioris & inferioris. Secūdo accipio ꝙ Ariſto. loquitur de medio inter partes per ſe, & quæ ſunt quaſi fines, nō autem de medio omniū partium. Partes autem per ſe ſunt tres, pars quæ cibū accipit, pars quæ cibū ſuſcepit, & pars per quā emittitur excrementū, cæteræ autē partes ſunt ꝑ accidēs: quia ordinatæ ad has. His acceptis dico ꝙ pars per quā animal eſt animal, & uiuens, eſt in medio ſm inferius & ſuperius uirtute & ſitu, qm̄ eſt cor, qđ eſt mediū eſſentialium partium triū. Pars uero media ſimplr, eſt umblic⁹ quē ideo natura in medio conſtituit, qm̄ in utero pars illa ſe habet ut principiū nutritiuum oīum partium eſſentialium, & accidētalium: nā per illā fœtus trahit notrimentū: & mittit ad mēbra. Tūc ad rationes patet ſolutio. teſticuli. n. nō ſunt principiū generationis niſi propter calorē miſſum ad eos a corde. Ad illud de umblico patet ſolutio: eſt. n. umblicus mediū conſideratis etiam partibus accidentalibus.

Porro animalium partes omnes totumque corpus: calorem quendam naturalem inſitum habent. Quocirca dum uiuūt, calida apparent: dum mortua ſunt atq; uita deſtituta, contra.

Omnes aūt particulæ & totum corpus animalium: habent quandā inſitam caliditatē naturalē. Quapropter uiuentia quidem, uidētur calida: morientia aūt & priuata uita, contrariū.

Cum accepit tres ſuppoſitiones, quarum prima fuit. ꝙ anima ſit in una de principalibus partibus. ſecūda fuit, ꝙ per eandē partē aliquid eſt animal, & uiuēs. Et tertia fuit ꝙ hæc per quā animal eſt animal, & uiuēs, eſt mediū & ipſum cor. Nunc accipit quartam ſuppoſitionem magis ad rem attinētem. Et ſuppoſitio quarta eſt ꝙ ſingulæ animalis partes, & totū ipſum animal, habent quandā inſitam caliditatē naturalem, quā ſuppoſitionē Ariſt. nō probat niſi ſigno, qm̄ demōſtratione ꝓbata eſt in lib. de generatione, & in libro de cauſis longitudinis, & breuitatis uitæ. Affert aūt ſignū ex eo, qm̄ uiuentia quidē, dū uiuūt calida uidētur ad ſenſum: morientia uero, & ea: quæ uita ſunt priuata uidentur contrarium. ſ. frigida.

Neceſſarium aūt eſt: ut eius caloris principiū ſanguineis in corde, exāguibus in proportionali habeatur. cibū. n. naturali calore conficiunt atq; cōcoquunt omnia: ſed imprimis id quod potiſſimum eſt, nempe cor aut quod ei proportione reſpondet.

Neceſſarium autem, eſſe caliditatis huius principium, in corde, ſanguinem habentibus: exanguibus autem, in proportionali. operantur enim & digerunt naturali calido alimentum omnia: maxime autem, quod principaliſſimum.

Hic poniť (ut mihi uideť) quinta ſuppoſitio, eſt autem hęc, ꝙ principiū principale, quo ſingulę animalis partes, atꝗ totū animal eſt calidū, eſt cor, in ſanguinem habētibus, in exāguibus autē, aliquod uice cordis. probat hanc ſuppoſitionem, ab eodem eſt calidum, a quo principaliter ſit digeſtio: cum omnis digeſtio perficiatur calido: ſed digeſtio principaliter & maxime eſt a corde, ut probatum eſt, ergo & caliditas hæc eſt a corde.

Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, uita remanet: cordis, prorſus interit. quòd omnibus inde caloris principiū pendeat: & anima quaſi ignita ſit in hiſce partibus, ſanguineorum in corde, exanguium in parte proportionali.

Quapropter alijs quidē partibus infrigidatis, remanet uita: eo autem qui in hoc, corrumpitur omnino. quia hinc principium omnibus depēdet caliditatis: & animæ tanquàm ignitæ in his particulis, exanguium quidem in proportionali, in corde autem ſanguinem habentium.

Secundo eandē ſuppōnem ꝓbat a ſigno, qm̄ ſtat uita oībus alijs partibus infrigidatis, at infrigidato corde, nō ſtat uita: ergo origo caliditatis eſt in corde. unde dicit. Quapꝓ alijs ꝗdem partib⁹ infrigidatis, corde ꝟo remanēte calido, ſtat uita, eo aūt calore infrigidato, ꝗ eſt in hoc ſ. corde, animal oīno corrūpiť. Et hoc nō eſt ob aliud, niſi, quia hinc principiū caliditatis & aīæ depēdet: & hoc eſt pro tanto quia caliditas & aīa eſt in his particulis ueluti ignita, & accenſa a corde: quæ durat donec calor eſt in corde. Verū nō eodē modo in omnibus animalibus: hoc eſt, quoniam exāguium animalium quidē caliditas eſt in proportionali cordi: in corde autem ſanguinē habentium.

Necessum itaque est, uitam & incolumitatem huiusce caloris, item mortem & eiusdem corruptionem, simul esse.

Necesse est igitur, simul uitam existere, & calidi huius saluationem, & uocatam mortem, & huius esse corruptionem.

Ex his suppositionibus accedit ad causas senectutis. Et primo cõcludit causam uitæ, & mortis, postea causam senectutis enititur assignare ex dictis. Concludit autem causam uitæ & mortis ex ipsa caliditate, nam tandiu uita est, quandiu hæc caliditas seruatur: mors uero erit huius caliditatis corruptio.

At uero ignis duas esse corruptiones uidemus, marcorem & extinctionem. Eam quæ a seipso prouenit, marcorem appellitamus, quæ uero a cõtrarijs, extinctionem. & illarum quidẽ, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem et extinctionem, Vocamus autem eã quidem quæ a seipso. marcedinem, eam autem quæ a contrarijs, extinctionem. illam quidem, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

Assignata causa uitæ & mortis ex calido: nũc assignare intendit cãm senectutis, & iuuẽtutis. Et primo exponit quid sit senectus, dans intelligere quid sit iuuentus. 2: assignat cãm senectutis dans intelligere cãm iuuẽtutis. De prima parte intẽdit, ꝙ senectus sit naturalis corruptio calidi innati. Ad cuius euidentiam per exemplũ sumptũ ab igne, declarat duplicẽ esse corruptionem, alterã, quã marcedinem siue marcorem appellat, alterã, quam appellat extinctionem. Marcor siue marcedo est qua calidũ innatum a seipso corrũpitur per resolutionẽ paulatinã humidi naturalis: extinctio uero est qua calidũ innatũ a cõtrario suo corrumpit̃. Tũc uult ꝙ corruptio primo modo. s. naturalis, quæ dicit̃ marcor, siue marcedo est seniũ 2 modo neq; est senium, neq; iuuẽtus, sed dicit̃ uiolentia. unde dicit. At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem, & extinctionẽ: & exponit has, & dicit. Vocamus aũt eam corruptionẽ quæ est a seipso per resolutionem humidi, in quo fouet̃, marcedinem, eam aũt quę est a cõtrarijs, ut a frigido uel alio, uocamus extinctionẽ. Tũc exponit, quid sit senectus, & dicit. Illã quidem. s. marcedinem uocamus senectutẽ, hanc autẽ. s. extinctionẽ non uocamus senectutẽ, neq; iuuentutem, sed uiolentiã: & causa quare dicit̃ uiolẽtia est, quoniã calidum erat aptũ adhuc subsistere: sed occupatum ui a contrarijs, corrumpit̃. Præterea uiolentum est quod breui tempore fit, & quoniam corruptio a contrarijs breui admodum tempore fit. ideo uiolentia dicẽda est. Ex quo sequitur marcedinem quam Plinius marcorem uocat, esse naturalem corruptionem; cum quia non est ui facta a contrarijs, tum etiam quoniã non est repentina, sed paulatina.

Vtranque tamen corruptionem, eadem de causa fieri accidit. subsidente etenim cibo quòd calor eum accipere nequeat, corrumpitur ignis. nam contrarium ipsum concoctionem intercipiens, quo minus ille nutriatur, impedit.

Accidit autem, ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim cessare faciens digestionẽ, prohibet nutriri.

Assignat cãm utriusq; corruptionis, & primo ꝓponit hoc, & dicit. Accidit aũt: ambas corruptiones naturalem & uiolentã ꝓpter idẽ fieri: & ab eadẽ causa. s. ex eo quia non põt calidũ nutriri, cum. n. humidũ fit ineptũ ad nutriendũ calidũ est aliqñ causa marcoris, ac naturalis corruptionis, aliqñ uiolẽtię & hoc exponit, & dicit. Deficiẽte. n. alimẽto, aut ablatione, aut ineptitudine, cũ calidũ nõ põt accipere alimentũ, fit ignis corruptio. s. quæ dicit̃ naturalis ergo paulatim humidi defectus est causa corruptionis naturalis: quæ dicitur marcor. fit etiam uiolentia a cõtrario frigido, nã contrarium faciens cessare digestionem infrigidãdo, ꝓhibet calidũ nutriri: cum ꝓhibeat digestionem, ꝓhibet generationem humidi, cum humidũ non generatur, calidum non nutritur: & sic fit uiolentia.

Est etiam quando ignem marcescere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neque spiraminis quicquã habeat neq; refrigerij. ita enim calor plurimus sese intercolligens, alimentum celerrime assumit, idq; prius facit, quàm ut ulla respiratio adhiberi queat.

Quandoque autem marcescere accidit, ampliori congregato calore, propterea ꝙ non respirat neque infrigidatur. cito. n. & sic consumit alimentum, multum congregatum calidum, & præuenit consumere antequam adsit euentatio.

Sed dices quot modis fit corruptio, quæ est marcedo siue marcor, quæ est corruptio humidi nõ a frigido: sed a seipso, uel melius, cũ dixit senectutẽ esse marcorẽ, nũc exponit quot modis fit marcor, ut oñdat quis marcor sit senectus, & dicit. ꝙ uno modo fit (ut dictum est) qñ calm paulatine suũ humidũ exiccãdo, tandem cõsumitur defectu nutrimẽti: alio modo fit ampliori cõgregato calido, quod esse põt, uel quia aĩal non respirat, & inspirat, ut refrigeretur ab aere attracto, & expellat aerem calidũ, neq; infrigidatur, mõ quo pisces infrigidari solent trahendo aquam, & expellẽdo aliã calidã, nã multũ cõgregatum calidũ hoc pacto ex prohibita euẽtatione, cito sic consumit alimẽtum eius. s. humidũ, & pręuenit cõsumere illud humidũ anteq̃ adsit euentatio. ergo marcedo quæ est corruptio calidi nõ a frigido, sed a seipso, uno mõ fit paulatine inquãtũ calidũ non augetur, sed defectu humidi paulatine deficit, & hæc ꝓprie ẽ senect⁹. alio mõ fit a seipso, inq̃tũ auget̃ & cito exiccat humidũ, et hęc nõ ẽ senectus.

Quocirca nõ modo minor ignis, maioris accessu marcescit, uerum etiam ipsa per se lucernæ flãma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quam quoduis aliud cremabile. Cuius rei causa est, ꝙ flamma maior, minoris alimentum prius occupat quàm aliud superueniat. ignis autem, fluminis instar perpetuo gignitur atque fluit. uerum id præ celeritate nos latet.

Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa secundum seipsam lucernæ flamma imposita in maiori flamma cõburitur, sicut quodcunque aliud ustibiliũ. Causa autem, quia alimentum quidem existẽs in flãma, præoccupat accipere maior flamma prius quàm adueniat alterum. ignis autem, perseuerat semper fiens & fluens sicut fluuius. sed latet propter uelocitatem.

Ex his cõcludit, ꝙ ignis aliquãdo corrũpitur a maiori per iuxta positionẽ ad illũ: cũ. n. paruus ignis iuxta ponit̃ magno, magnus extẽdit se ad humidũ in quo fouebatur paruus, & sic exiccans illud citius q̃ exiccabat̃ a paruo, est causa, ut paru⁹ ille ignis corrumpat̃ citius q̃ de se erat aptus corrũpi: aliqñ corrumpit̃ a maiori, quãdo imponit̃ in maiori igne, cũ. n. minor flãma habet aliquid de humido intra se imposita magnę flãmę, fit ueluti illi⁹ pabulũ, & sic ab illo consumit̃, ac si esset unũ ustibile. unde dicit. Quapropter nõ solũ marcescit minor. s. ignis positus iuxta maiorẽ ignem, subaudi quo maior ignis præoccupat humidũ minoris illud exiccãdo, sed & ipsa lucernę flãma secundũ seipsam imposita in maiori flãma, ueluti cũ ꝓijcitur uectis paruus accẽsus in magna flãma comburit̃, sicut quodcũq; aliud ustibiliũ, uectis enim ille ignitus intra se habet humidũ, ideo urit̃: ut quoduis ustibile: et hoc dicit. Causa autẽ, quia alimentũ quidẽ existens in flãma parua, præoccupat accipere maior flãma prius q̃ adueniat alterum, hoc est altera flãma parua, & accipiat illud. Imaginatur. n. Aristo. in parua flãma esse humidum, & est ratio, qm̃ flãma est fumus ardẽs secũdo de generatione, nõ ardet aũt fumus, nisi haberet aliquid humidi unctuosi. ergo in flãma parua est humidũ unctuosum, ignis ergo maior

accipiens

accipiẽs illud humidũ prius ꝙ parua flãma accipiat, quia cũ sit maior, fit uelocior in accipiẽdo. præoccupat prius quã præoccupet illud a parua: & sic parua utit a magna. Sed dices hæc præoccupatio nõ põt fieri a magna flãma, nisi fieret de nouo ex illa, et prior trãsiret, ideo dicit. Ignis autẽ perseuerat semper fiens, & fluẽs sicut fluuius, uerum iste fluxus latet propter uelocitatẽ. Et sic patet ꝙ flãma minor dupl'r põt a maiori corrũpi, aut quia eius humidũ in quo illa est accẽsa, exiccat citius a magna, quã erat ab illa parua exiccabilis, aut quia ipsa combuititur a magna ꝑpter ea, quia ipsa est res humida. Ex his uult habere, ꝙ senectus sit marcor, siue naturalis corruptio calidi, nõ illa quidem, quæ fit ampliori facto calido. sed illa, quæ fit per paulatinã humidi resolutionẽ, per quã cõtinuo calidũ fit frigidus. Ex quo sequit quid sit iuuẽtus, sicut.n.senectus est naturalis corruptio calidi paulatine facta usqꝫ ad finẽ, ita iuuẽtus est paulatina generatio calidi usq; ad cõsistentiã. Animaduerte ꝙ generatio uno modo accipit pro rei factura, qua res nunc primo est, & sic generatio calidi non est iuuentus. Alio modo accipiẽ pro accessu ad perfectionẽ, & hoc pacto accedens ad uirilitatẽ generari dicit ij.libro de generatiõe, & hoc modo generatio calidi qua calidum accedit ad consistentiã, dicit iunẽtus. Simili modo corruptio modo accipit pro morte, qua res primo nõ est, & sic corruptio nõ est senect⁹, alio modo accipit pro recessu a perfectione, & sic corruptio est senectus. Ex quibus patet quid sit senectus, & quid iuuentus, est.n.senectus oaturalis & paulatinea calidi corruptio, qua recedit a perfectione ad nõ esse. dico naturalis ad differentiã marcedinis, quæ fit cõgregato ampliori calido. Iuuẽtus uero est naturalis, et paulatina generatio calidi, qua accedit calidum ad perfectionem, dico oaturalis, ad differentiã uiolentę generationis, quæ fit ampliori calido cõgregato, dico paulatina ad differentiã generationis, quæ est factura uiuẽtis subita. Causæ uero senectutis, & iuuentutis ex his etiã patẽt, senescit enim uiuẽs infrigidatione calidi innati paulatim facta ex exiccatione humidi, & sic duę sunt causæ, calidi infrigidatio, & humidi exiccatio. Iuuẽtutis uero duæ oppositæ, calidi auctio, & humidi uigoratio ac depuratio, ut dicemus. Sed dubitatur primo quoniam Plato spatium uitæ appellat ætatẽ, Aristo. uero.ij.libro rhetoricorũ senectutẽ asserit esse spatiũ uitæ, in quo calidũ paulatioe infrigidat, & humidũ exiccat. Iuueotutẽ uero spatium, in quo calidũ paulatine perficit, & humidũ melius ad calidũ proportionat. sed spatiũ non est generatio, nec corruptio, sed tẽpus has mẽsurans. ergo Aristo. non uidet sibiipsi cõstare. Præterea Aristo. inter iuuentutẽ & senectutem ponit mediã ætatẽ.s.uirilitatẽ, in qua calidũ cõsistit. Dicit enim.ij.rhetoricoꝝ hanc esse mediã ætatẽ. Hic autẽ non uidet innuere, nisi duas ætates. Præterea Hippocrates uult quatuor esse ætates, pueritiã siue iuueotutem, uirilitatem, senectutẽ, & decrepitatẽ. Insuper astronomi uelle uident esse septẽ ętates pro numero planetarũ: & sic quæ hic Aristo. ait, & mãca uident, & non cõsona dictis alioꝝ, nec suis. Pro solutione igit animaduersione dignũ, ætatem apud Philosophos bifariã accipi, aut materialiter pro decursu, qui tp̃e quodã describit: aut formal'r pro tẽporali spatio decursum illũ mensurãte. Prima quidẽ rõne transmutatio ipsa, qua uiuẽs ab ortu trãsmutat ad mortẽ dicit ætas. Secũda uero rõne, tẽpus mẽsuras hãc transmutationem, uel decursum dicit ætas Aristot. igit in.ij.libro rhetoricoꝝ sumpsit ætatem formal'r pro mẽsura: hic uero sumit ætatẽ material'r pro decursu, siue trãsmutatiooe mẽsurata, qua uiuẽs post ortũ decurrit, ac trãsmutat ad mortem. De partibus uero ætatis uiuẽtis ulterius animaduertendũ, ꝙ cũ ætas sit mutatio quædã, ideo quot mutationes habet calidum ipsum ad humidũ, per quæ principal'r est uita, tot partes habet ætas, & qm̃ calidũ s̃m rem duas tãtum habet mutationes, alterã, qua accedit ad eius perfectionẽ, quã habere põt in uita: & hęc uocat generatio, & iuuẽtus. Alteram, qua recedit ab eius perfectione, usqꝫ ad totalem finẽ, & hęc uocat corruptio & senectus. De causis uero dicamus, ꝙ humidũ uitale in utero, & in pueritia semper est impurũ: qm̃ multas superfluas humiditas cõtrahit (ut dictũ est in libro de lõgitudine uitæ) a parentum seminibus. ergo uitale agẽs in huiusmodi humidũ, cõtinuo ipsum depurat, & sicut illud magis depurat, ita calidũ magis, ac magis crescit. Ex hoc igit patet causa generationis, calidi, & iuuẽtutis, generat.n. calidũ & magis ac magis ad perfectionẽ accedit, quo magis ac magis humidũ naturale depurauerit. Causa uero corruptionis, & senectutis, est: qm̃ postq̃ calidũ depurauit humidũ, exiccare illud incipit, & sicut humidũ magis exiccat calidũ diminuit, & infrigidat. & sic post depurationẽ senescit, quo magis calidũ ipsum infrigidat, & humidũ exiccat. Ex his patet ꝙ nõ quęlibet marcedo, siue nõ quęlibet calidi corruptio a se est senectus, qm̃ non illa, quæ fit ampliato calido: qm̃ licet illa non sit a cõtrario uiolentiã inferẽte, est repẽtina. Pro solutione ergo rõnum, debes scire, ꝙ de generatione & corruptione calidi possumus loqui ex parte rei: & ex parte nostri. Ex parte quidẽ rei nõ est dare ętatẽ mediã aliquo notabili tp̃e descriptibilẽ inter iuuentutem & senectutẽ: qm̃ calidũ natural'r agit in humidũ, & humidũ semper natural'r patit. Et hoc pacto ex rei natura, non dat ætas media, quæ est ueritas: qm̃ non est dabile tẽpus, in quo calidũ nec depuret, nec desiccet humidum: quotus.n.tp̃e dato, si nõ depurat, exiccat, & si non desiccat, depurat. Ex parte uero nostra dat ætas media: in qua calidum notabil'r nec depurare, nec exiccare uidet humidũ: & hæc ætas dicit uirilitas: quæ ut Aristo. inquit in ij. rhetoricorũ. est a 30. anno, usq; ad 35. In hoc enim tp̃e notabiliter nec apparet humidi exiccatio, nec humidi depuratio, sed uidet quædã cõsistẽtia: & sic Aristo. distinguẽs ætates, quo ad nos in ij. libro rhetoricoꝝ, tres ætates constituit, Hic uero ætates cõsiderãs quo ad rei naturã, solũ duas innuit, senectutẽ. uidelicet, & iuuentutẽ. De his uero ætatibus, & quot, & quæ: Aristo. dicet in libro de morte, & uita: & nos illic repetem⁹. Hactenus de positiooe Aristotelis. Ptolæmeus uero 4. libro apote. ætates dissecuit pro numero planetarũ accipientiũ dñium in uita cuiusqꝫ uiuẽtis, deditqꝫ lunæ primos quatuor uitæ annos. Annos decẽ sequẽtes usqꝫ ad 14. dedit Mercurio, qui immediate sequit lunã. Annos octo post hos sequentes dedit ueneri usq;. 22. Post hos annos. 19. sequẽtes dedit soli, usq; ad 42. Annos. 15. post hos sequẽtes dedit Marti usq; ad 50. Annos. 12. post hos sequẽtes dedit Ioui usqꝫ ad 62. Annos uitæ ultimos dedit Saturno: qui decrepitatem in uita possidet. Probauit autẽ Ptolæmeus ætates has dari septẽ stellis ex cõcordia proprietatũ: quę in ipsis ætatibus reperiũtur, cũ proprietatibus, quæ reperiunt io stellis. Medici uero diuiserũt ætatẽ in quatuor partes, in pueritiã, iuuentutem, senectutẽ & decrepitatẽ. Ptolæmeus huius causam ex luna nãciscitur, nã cum luna sit humidoꝝ domina, fœtus oẽm rem suã habet a luna: qđ Aristot. affirmat libro de generatione animalium 5. ut igit luna ætates quatuor habet. Primã quidẽ humidã a coitu cum sole usq; ad medietatẽ. Secundã calidã a medietate ad pleniluniũ. Tertiam siccã a plenilunio ad secundã medietatẽ. Quartã frigidã ab illa medietate ad interluniũ: sic quoq; fœtus, ut effectus lunæ decurrẽdo ad finẽ uitæ quatuor ætates habet. Primã in qua uiget humiditas, pueritiã. Secundã in qua uiget caliditas, iuuẽtutẽ. Tertiã in qua uiget siccitas, senectutẽ. Vltimã in qua uiget frigiditas, decrepitatẽ. Aliꝗ uero chrooica dãt soli, qđ Aristot. non abhorret libro de generatione animaliũ allegato. Ideo ætates quatuor esse affirmãt pro numero horarũ anni quatuor, & elemẽtoꝝ, ut Hippocrates sentit. Medici iuuentã adhuc dissecarunt in quinqꝫ partes pro numero quinqꝫ mutationum, quę uidẽtur in ea cõtingere. Prima dicit usitato uerbo ab eo infantia: quę incipit ab ortu usqꝫ ad dentium originẽ. Hinc ad cõcussiooem humidi, in qua calidũ acui uidet, & pruritus & inguina declinare incipit, pueritia dicat. Hinc ad

emissionem seminis ętas dicit̃ pubertas. Hinc expulsionẽ pilorũ barbæ, dicit̃ crinita ætas. Hinc ad perfectã seminis maturationem dicitur iuuentus. Aristoteles autem sumẽs etatem pro mutatione calidi, cũ ex parte rei duas tm̃ mutationem inuenit, duas ætates ex parte rei tãtum significauit. Ex his patet solutio ad obiecta. Hæc de ætatibus.

De cõplexione uiuẽtiũ, & partium eorũ.

Querit̃ ulterius utrum uiuẽs, & quælibet eius particulam caliditatem insitã ac naturalem habeat. Videt̃ ꝙ nõ: qm̃ plantę in hyeme, & pisces ad tactũ reperiunt̃ frigidi igit̃ non quodlibet uiuẽs caliditatẽ insitã, & naturalẽ habet. In cõtrarium est Aristo. in textu. Cãdauensis, & alij iuniores cõuenerunt, ꝙ quodlibet uiuẽs, & quęlibet illius pars caliditatẽ insitã & naturalẽ habeat. uerũ non eodem modo (ut Cãdauensis exponit) nã quæ habent naturalẽ caliditatẽ merito suæ mistiõis tm̃: hęc paruã, & remissam caliditatẽ hñt, ut metalla, lapides, & id genus. Quæ autẽ naturalẽ caliditatẽ habẽt, & rõne qua mista sunt, & rõne qua aĩata aĩa uegetatiua solũ: hæc maiorẽ caliditatẽ hñt, quã, quæ illã habent, ratione, qua mista solõ. Causa est, qm̃ instrumentum aĩæ uegetatiuæ est ipsum calidũ. propter hãc causam plãtæ calidiores sunt metallis: & lapidibus, cæterisq; mistis solis. Quæ uero caliditatem habent ratione, qua mista & qua uegetatiuã animã habẽt, et qua sensitiuam etiã habent: hæc maiorẽ adhuc caliditatẽ naturalem habẽt quã cætera. Et causa est, qm̃ omnis operatio sensus exiccet̃ per calidũ: & ita hæc cũ multiplici ratione caliditatẽ habeãt: uident̃ habere maiorẽ ꝙ̃ cætera. Hinc graduat mẽbra Cãdauensis, & dicit, ꝙ partes aĩalis, quæ solũ caliditatem habent, quatenus mistæ sunt, & nõ quatenus aĩatæ, debilem caliditatẽ habent, ut cerebrũ. Cerebrũ enim est mistũ non tñ ſm ipsum est aiatum, qm̃ non nutrit̃ propter excellentiã sui humidi, fouetur aũt & confortat̃ ab humido existente in myringis & pelliculis, quæ cooperiũt ipsum, quarũ una dicit̃ pia, alia dura mr̃. Partes uero aĩalis quę mistę sunt, et cũ hoc uiuũt, ut ossa, maiorem hñt caliditatem, quæ tñ nõ sentiũt: quæ deniq; mistæ sunt, uiuũt, & sentiunt, ut caro, adhuc maiorẽ hñt. Omnium aũt maximã habet cor, in quo est principiũ nutritiuum & sensitiuũ. Alij iuniores refutãt hęc, qm̃ inopinabile uidet̃ aliquẽ partem aĩalis principalem esse, & non esse animatã, nec nutriri Cerebrum aũt est pars aĩalis, & quidem, principalis. ergo nutrit̃, & est aĩatum. Præterea cerebrum notabil'r augetur, ergo per se nutrit̃. Antecedẽs patet ad sensum, & cõsequentia patet rõne, qm̃ augmentum præsupponit nutritionem. Ideo dicũt esse differentiã inter habere caliditatẽ, & denominari calidum. Ethiops enim habet albedinẽ, nõ tñ denominat̃ albus. ideo uolũt illud esse denoĩandum calidũ, qđ plus habet de caliditate quã de frigiditate: frigidũ etiã dicitur eodẽ modo. Tũc dicunt omne mistũ, & omne uiuens, & omne aĩal, & q̃libet partẽ hoꝝ habere caliditatẽ, ut ꝓbatũ est ex rõnibus Cãdauensis, non tñ ęqual'r, qm̃ quædã maiorem, quædã minorem. 2. dicũt, non omne uiuẽs esse simpl'r calidũ, qm̃ non omne uiuẽs habet plus de calido quã de frigido, nec quælibet pars uiuẽtis est simpl'r calida, qm̃ non quęlibet pars uiuẽtis habet plus de calido ꝙ̃ de frigido. Cerebrũ enim habet plus de frigido ꝙ̃ de calido. 3. dicũt ꝙ omne uiuẽs est calidũ respectiue, qm̃ in respectu suijpsius mortui: ut Aristo. in textu dixit. Et tu intellige oĩa hęc de caliditate insita, & naturali. Accidẽtali. n. caliditate mortua pñt esse calidiora. Cã autem huius cõclusionis est qm̃ oẽ uiuens nutrit̃ ergo debet habere maiorem caliditatẽ quã mortuũ, qđ non nutrit̃. Ex his sequit̃ ꝙ quę sunt solũ mista respectu uiuentiũ, sunt frigida. Viuentia uero respectu aĩalium etiã sunt frigida. Exãguia aĩalia sunt frigida respectu eoꝝ quæ hñt sanguinẽ. Amplius pisces respectu gressibiliũ frigidi sunt. Præterea in eadẽ specie melãcholici & flegmatici dicunt̃ frigidi respectu cholericoꝝ & sanguineoꝝ. Demũ in eodem indiuiduo oĩa mẽbra sunt frigida respectu cordis: cerebrũ uero maxime frigidum. Hęc sunt peripatetice dicta. Nã cum dicũt, omne uiuẽs esse calidũ, & uitã cõsistere in calido, & humido, non simpl'r intelligũt. s. ꝙ in omni uiuenti graduał'r est plus de calido quã de frigido. Amplius cum dicũt oẽm partẽ uiuẽtis esse calidam, non simpl'r intelligũt, sed respectiue, cõparatione. s. habita ad seipsam mortuã: quia mors in frigido consistit & sicco. Absolute tñ aliquod uiuẽs est frigidũ, aliquod siccum, aliquod humidũ, aliquod calidũ: qm̃ absolute aliquod uiuẽs habet plus de calido quã de eius opposito. Medici uero alia uia incesserũt, quoꝝ opinionem nõ prosequor, qm̃ est cõmentitia, nõ aũt peripatetica. Graduãt n. membra non ex qualitatibus insitis, & naturalibus: sed considerant etiam qualitates ad membra missas a principalibus: quas Aristoteles non cõsiderauit, quoniã illæ nõ dicuntur insitæ, & naturales, sed extrinsecus accedentes.

Clarum itaque est: si seruari calorem oporteat, quod sane necessarium est si animal uicturum sit, quandam fieri caloris in sua origine refrigerationem oportere.

Palam igitur: quòd si quidem oportet saluari calidum, hoc autem necessarium si futurũ sit uiuere, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem.

Cum declarauit quid sit senectus, & quæ sint senectutis causæ per se: hic uult declarare cãm per accidẽs. Dictũ est. n. ꝙ senectus est paulatina calidi corruptio: quæ fit per resolutionẽ humidi. At nũc uult declarare cãm, quare non repẽtine calidũ resoluit humidũ, & quæ sit cã, quare non repẽtine humidi resoluit̃, & uult ꝙ cã huius est refrigeratio calidi ordinata a natura: nisi. n. calidũ aliqua rõne non refrigeraret̃: repẽtine humidũ exiccaret ita ut nõ possit iterũ calidũ cõseruari. Proponit aũt primo cãm. 2. ibi {Exẽplũ aũt huius.} & reliqua ꝑ exẽplõ illã exponit. uñ dicit. Palã igit̃, ꝙ si qdẽ oportet seruari calm̃, dico ãt si opꝫ seruari: qm̃ calidũ seruari est neciũ, si futuꝝ sit uiuere, oportet fieri eiꝰ calidi qđ est in ꝑncipio. s. insitũ & naturale: quandã refrigerationẽ. ergo cã quare calidũ nõ subito corrũpit̃, est refrigeratio: & sic refrigeratio est cã senectutis per accidẽs, necessaria tñ, si debet seruari uita: & senectus Simili rõne etiã esse põt cã iuuentutis per accidens, quatenus est causa ne calidum suffocetur: & ita per accidens saltem causa est, ut calor procedat ad eius generationem paulatine & motu naturali.

Cuius rei exemplũ sumere licet: id quod in hisce carbonibus qui præfocãtur, euenit. nã si cõtinue obturati siut eo quod suffocatoriũ uocant: celeriter extinguũtur. si uero mutatis uicibus quispiã crebro operculũ auferat apponatq;: longo tẽpore ignẽ retinere suum assolent. At occultatio: ignem cõseruat. nec enim quominus difflet impeditur, propter cineris raritatem: & circunfusio aeri, ne extinguatur ab eo, copia sui caloris resistit. Verum causa quãobrem igni intecto aliter accidat, aliter præfocato (hic enim emarcescit: ille longo temporis spatio edurat) dicta est in problematibus.

Exẽplum aũt huius accipere est: quod accidit in suffocatis carbonibus. si. n. fuerint circũquaq; obstructi uocato suffocatorio cõtinue: extinguũtur cito. si autem uicissim quis faciat frequenter ablationem & appositionẽ: manent igniti multo tempore. Occultatio autem: saluat ignem. neq; enim respirare prohibetur, propter raritatem cineris: & reluctatur ei qui in circuitu aeri, ut non extinguatur, multitudine existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac ꝗ contrarium accidit occultato & suffocato igni (hic enim, marcescit: ille autem, permanet pluri tempore) dictum est & in problematibus.

Quod dixerat de refrigeratione calidi naturalis, exponit exẽplo sumpto a refrigeratione facta in igne, & dicit. Exẽplum autẽ huius accipere est illud: qđ accidit in suffocatis carbonibus. Exponit uero exẽplum, & dicit. Si. n. fuerint circũquaq; obstructi ac obturati eo operculo: qđ

suffocatorium

suffocatorium uocãt, carbones cito extinguunẽ. Si aũt uicissim ac mutatis uicibus quis faciat frequẽter ablationẽ, & appositionẽ illius operculi, carbones multo tpe manebunt igniti, Sed dices nos uidemus ignẽ opertũ a cinerib⁹ seruari, ubi nõ mutatis uicibus cineres auferunẽ, & apponunrur. ergo ignis nõ indiger refrigeratione, quasi soluẽa dicir. Occultatio aũr ignis quæ fit p cineces seruat ignẽ, qm̃ (ut iriquit) non peohibeẽ respitare siue refrigerari ignẽ propter raritarẽ cineris, imo (ut inquir) ignis existens sub cinerib⁹ multitudine caliditaris existẽtis in ipso reluctaẽ, hoc est resistit, et aeri, qui est io circuitu cinerũ, ut non extinguatur ab illo. Et sic ignis sub cinere refrigereẽ porositate cinetũ arre per illã ingrediẽte, resistir autem ipsi aeri, nt ab illo nõ extinguaẽ multirudine caloris, quem habet sub cineribus: & ira cũ refrigereẽ, non cõsumit humidũ: cũ resistat aeri, nõ extinguiẽ. Sed qm̃ uideẽ quasi implicatio, ꝙ sub cinere non marcescat ignis, sub suffocatorio sic, ideo de causa ampliori huius differentiæ mitrit nos ad librum problematũ. Nam licet pro parte causa differenriæ hic assignata sit, eo libro dilucidius cã explicatur. Circa hæc quætiẽ primo quid est in uiuẽribus humidũ cõsumi. Dicẽdum ꝙ licet humidũ aliqñ possit capi pro corpore humido, ueluri humidũ diceremus aerẽ: aliqñ pro humiditate, qua corpus diciẽ humidũ; tñ humidum io uiuẽtibus cõsumi est ipm̃ p partẽ post partẽ corrũpi, ueluti cera qđ est ipm̃ humidũ, p partẽ post partẽ cõsumiẽ, qa cera corrumpiẽ Est tñ aiaduertendũ ꝙ aliqñ corrumpiẽ humidũ & nõ humiditas, sicut cũ ex aere fit aqua: corrũpiẽ quidẽ aer: qđ est humidũ, non aũr humidiras, quæ est symbolũ utriꝗ. Aliqñ contra corrũpitur humiditas, & nõ humidum: ut si lapis sir humidus, & ad ignẽ arescat; corrũpiẽ enim runc humidiras, & tñ non corrumpitur humidum. Humidum. n. erat lapis, qoi nõ corrumpiẽ. Secũda dubitatio est, quid corrumpiẽ humidum in uiuẽribus, & a quo. Dicẽdum, ꝙ sicut humidum unctuosum & pingue aereũ lignoꝝ corrumpitur per hoc qđ conuertiẽ in igoem, ita humidum uitale aereũ unctuosum corrumpiẽ per hoc, qđ cõuerritur in spiritus, qui sunr corpora calida: & participantia siccitare quasi ignea, & qm̃ spirirus, qui generanẽ ex humido uitali exhalãt, humidum uirale uideẽ consumi etiam per separarioõe ab ipso uiuẽte: quę rario docer uitale humidum dupl̃r corrumpi. s. conuersione in spiritus, & separatiooe a oiuẽte, oã quo generãtur spirirus, humidum exhalat ueluri spiritus exhalãt. Et cum diciẽ a quo humidum istud corrumpiẽ, iam patet solurio, nã perspicuũ est humidum tale a spiritu calido & sicco. Spiritus. n. existẽs calidus & siccus coouertit illud humidũ pingue in seipsum, ueluti flãma, quæ est calida & sicca, corrũpit cerã, quatenus cõuerrit illã in se subriliãdo, & in fumũ accensum cõuetrendo, & sicut cera corrumpiẽ a flãma præexistente, & cõuertiẽ io aliã flãmam; prima flãma euolãre, & sic deioceps donec tota cera erir cõsumpra: ira quoq; humidum uitale coerũpitur a spiritibus pręexistẽtibus, & in alios spirirus cõuertirur priotibus euolãribus. Dices quõ spũs dicunẽ exhalare a uiuẽre corpore. Dicendũ eos exhalare a leuirate illos sursum mouẽces: ur de flãma candelæ uidemus. Ex his paret cã cur calidũ ex humido factũ corrumpatur ad cõsumptionem humidi: dictũ est enim humidum corrũpi per generarionẽ calidi nouã semper, quare cum nõ erir amplius homidum nõ põt noua flãma generari, & sic calidum, corrumpirur: corpore tameo exiccaro remanẽtre, ur uidemus de cioeribus remanẽtibus. Terria dubitatio & quidẽ pulchra est ꝑpter quid calidũ in aere non consumir humidũ aereum, & calidũ uitale consumit humidum uitale. Dicendum hoc esse pro tãto, quia calot in aere ooo facir ascendere & euolare aeris humiditatem, quooiã est in loco sibi naturali. Signum autẽ, quoniã aer in aqua inclusus ascenderet, & euolaret ab ea, quia non esser in loco sibi naturali. In corpore autẽ uiuente quãdo calidum subriliauit materiã, & alleuiauit, nõ est iam in loco oaturali, sed petẽs locum sursum propter leuitatẽ exhalat, & sic spiritua exhalãtes sursum corpũs dimittunt. Hęc est causa differẽtiæ. Quarta dubirario est, ꝑpter ꝗd ignis in carbonibus indigẽt restigeratione, & nõ ignis in propria sphera. Dicẽdum ꝙ ignis aliquãdo põt esse contunctus subrili & propriæ mareriæ: & sic ab illa non est aprus exhalare: aliqñ est cõiunctus crassæ uel terrestri materiæ: & ab hac sua natura est aprus exhalare sursum, stat tñ in ea randiu quãdiu illã conuerrit in sui speciẽ, qđ est sibi magis naturale quã exhalare ab illo sursom. Tũc patet causa, quare ignis eger refrigeratione, cum est in crassa & pingui mareria: non autẽ cum est in subrili & sibi naturali: & hoc si debet teseruare diu. Est. n. pro tãto, quoniã tefrigerarione remirtiẽ, & non tm̃ agit in pinguẽ materiã. Amplius refrigeratiooe humidũ fit ad modum frigidum, & sic non rãtum patitur ab illo. Secũdo pater causa quare in propria sphęta nõ indiger refrigeratione, & in lignis indiger. Est enim hoc pto tãto, pto quãto in propria sphęra est in ptopria & subtili materia, & etiam in loco naturali, e quo non apperir exhalare, at cum est in pingui materia non est in materia sibi naturali, nec in loco naturali, ideo eger refrigeranre, ut per ipsum nõ corrumpatue eius natura, si deber diu pe manere.

Cum aũt omnia uiuentia animam sortita sint, quæ nequaq̃ absq; naturali calore esse potest ut diximus: plantis quidẽ subsidium illud quod per alimentum & ambientem aerem paratur, sat est ad caloris naturalis tutelam atque salutem.

Quoniam autem omne uiuens habet animam, ipsum autem non existit sine naturali caliditate sicut diximus: plantis quidem per alimentum & continens, sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi saluationem.

Cum declaeauit refrigerationem esse necessariã omni uiuenti, si deber uiuere: nunc uult docere, unde fiar hæc refrigerario in unoquoꝗ uiuente. Et primo proponit intentionem suam, & dicit. Quoniam aurem omne uiuens habet animam, ur prima suppositio dixir, & quoniam ipsum uiuens omne non existit sioe naturali calidirare (ut diximus in quarta supposirione) ꝙ quoniam omne uiuens indiget refrigerarione, ut supplẽdum est ex dictis: ideo concludir in planris quid est refrigerans, & dicit. Plaotis quidem per alimentum, qđ pee radices rrahunt, & per continens. s. aerem, qui eas, continet, sufficiens auxilium fit ad naturalis calidi saluationem. Ergo in plaotis refrigerans est duplex, intrinsecus accedens, ut nurrimentum, & extrinsecus continens. s. aer, qui eas circundat.

Etenim alimẽtum: refrigerationẽ ingrediẽdo facit. qualis: hominibus cum primũ quippiã sumpserunt cibi, euenire solet. Ieiunia uero: calefaciunt, sitimq; mouent. nam aer cum motu uacat, semper calefit: cum uero mouetur ingrediente cibo refrigerari solet, quoad concoctionem admiserit.

Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens: sicut & hominibus primum pastis. Ieiunia autem: calefaciunt, & sitim faciunt. immotus enim existens aer: semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus: donec utique accipiat digestionem.

Probar hic ꝙ alimẽntum intrinsecus aecedens facit refrigerationem. primo ab experientia, quæ sumitur ab homioibus primo cibatis, qui mox refrigerãtue, unde dicit. Erenim alimeotum iogrediens corpus uiuentis restigerationem facir, coius experieoriam affert dicẽs. Sicut & hominibus accidit refeigetatio primũ pastis, hoc est starim ipsis cibatis. Vnusquisꝗ enim hoc experrus est. Secundo idem probat per locum a contrario ueluti a signo, qm̃ ieiunia calefaciunt, & sitim faciunt, igirur per contrarium cibus ingrediens refrigeret. Quod ieiunium sitim faciat, causa est, ut Aristoreles dicit in libro problebatum, qm̃ calor innatus cõuertitur ad humidum, & calidum quasi acuitur, & corpua calidius fit, & quia agit in humidum,

consumitur humidum, humido autem consumpto, causat naturalis appetitus humidi, qui est sitis. Patet ergo ieiunium causam esse saltẽ per accidens sitis. Hanc rationem ponit, & dicit. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt, ergo subaudi alimentũ ingrediens refrigerat, ubi illa particula autẽ, non aduersatiue, sed cõfirmatiue tenet. Tertio spiritus existens immotus & expãsus per corpus fixusq; ad humidum cõuersus, in ieiunio semper calefit, & acuit, ut dictũ est. Alimento autem ingrediente corpus nostrũ: spiritus ille expãsus mouetur ad locũ ipsius alimẽti, & fit commotus ipse refrigerat: est enim motus refrigeratiuus, aqua enim mora frigidior est quã quiescẽs. unde dicit. Immotus enim existẽs aer, hoc est spiritus existẽs in corpore nostro expãsus semper calefit magis ac magis resoluẽdo de humido, nam per resolutionẽ humidi, acquisito sicco, qđ est lima caloris, acuitur. Alimẽto autẽ ingrediente nostrum corpus spiritus motus ad locum alimẽti refrigerat: quoniam statim quodãmodo inspissatur, & fit crassior, & obtusior. Præterea diuertitur a cõsumptione naturalis humidi: ubi patet illam particulã, enim, cõfirmatiue tenetur. Addit spiritum motum refrigerari, donec accipiat digestionem, qm̃ cũ cœperit digerere alimẽtũ. iterũ calefit, ut docet experiẽtia in habẽtibus calidũ debile, in quibus assumpto cibo, mox calidũ suffocatũ ac inspissatũ manet per tẽpus quoddã: ita ut extrema frigescant. Postea expãditur, & extrema calescũt, ut patet in æthicis. Ex cibo ergo assumpto mox patet refrigerationem fieri.

At si aut continens frigore exuperet ob temporis constitutionem, uigente nimirum ualido gelu, obarescunt: aut per æstatem uehementes æstus accidãt, neq; humor qui e terra trahitur refrigerare poßit, calor earum marcore corrumpitur. atq; per id tempus arbores sphacelismum (id est morbum radicis, siue radicationem) sentire, atque syderari dicuntur.

Si autem aut cõtinens excedat frigiditate propter tempus, forti facto gelu: exiccantur. aut si æstate fortia accidunt caumata, & non poßit tractum ex terra humidum refrigerare: corrumpitur marcefactum calidum. & dicuntur sphacelizari & astrobletæ fieri arbores. circa tempora hæc.

Nunc secundo ostendit, ꝙ aer cõtinens plantas illarũ calidum refrigeret, & hoc probat a cõtrarijs, quæ nocẽt plantis: & dicit. Si autẽ aut cõtinens excedat frigiditate, propter tempus hibernum, forti facto gelu: plãtæ exiccãtur. Quod esse põt, uel quia calidũ plantarum est debile, & sic cum non possit resistere frigido cõtinentis, illud calidum extinguitur. nam licet calidum per antiperistasim, hoc est per circunstantiam frigidi intẽnatur: tamen cum frigidum circunstans fuerit fortissimum, extinguit illud obtinens intus, & extra. Vel esse potest qm̃ calidum naturale plantarum ad interiora repulsum fortificatur, & sic magis agens in suum humidũ, illud exiccat, & reddit uitę ineptum. Patet igitur continens corrumpere calidũ plantarum, cum excedit, simili ratione declarat de calido continentis, & dicit. Aut si æstate fortia caumata hoc est uehementes ęstus accidunt, ita ut humidum, qđ plantæ ex terra trahunt, non possit illas sufficienter refrigerare, calidum plantarum corrumpitur marcefactum, hoc est non a contrario, sed ampliato calido. Causa autem patet, qm̃ calidum plantarum per huiusmodi continentis calorem fortificatur, fortificatum uero corrumpit humidum, qđ erat sibi pabulum. Vel ob aliam causam, quoniam calidũ continentis cum excesserit, aperiendo poros facit humidum exhalare, & ita est causa, ut humidum corrumpatur: quare & calidum etiam corrumpetur. Hinc dat causam, quare aliquã do æstate plantæ dicuntur sphacelizati, & astrobletæ fieri. Causa enim est magnitudo calidi continentis, quæ exiccat radices, & folia. Quo uero ad uerba attinet, sphacelizati plantas, est pati sphacelismũ, est autem sphacelismus morbi genus, quo plantæ in radicibus exiccationem patiuntur. Astrobletæ uero fieri dicuntur, cum syderationem patiuntur. Est autẽ syderatio morbi genus etiã, quo repentino quodam impetu pars aliqua corporis exiccatur, uel totũ ipsum corpus aresc it. Vnde Plinius astrobliam græci nominant plantarum morbum, quo uaporũ siccitate contingente plãtæ moriuntur: quẽ nominarunt astrobliam a syderis percussione: potissimum quæ accidit a maximo Saturni & Martis coitu in sede uirginis, aut a geminorum Lunæ Solisque defectu.

Quamobrem & lapidũ genera quædã, & aquã in uasculis subdere radicibus cõsueuere: ut stirpium radices refrigerẽtur.

Quapropter & genera quædã lapidum radicibus submittunt, & aquam in uasis: ut radices infrigidentur plantarum.

Quod aer excellenter calidus corrumpat plantas sphacelismo, & astroblia, probat a signo, quia agricolæ cõtra hos morbos pro constructione plantarum radicibus ipsis nonnullos lapides frigidos applicant, ut radices refrigerentur. Implent etiam uasa aquis, & illa ponunt iuxta radices: ut ex his refrigerentur, ueluti ex lapidibus. unde dicit. Quapropter & genera quædam lapidum. s. quæ diu seruant frigiditatem agricolæ radicibus submittunt, ut refrigerentur: & ponunt etiam aquam in uasis, & illa uasa plena aquis applicant radicibus, ut radices plantarum refrigerentur. Applicant autem potius uas plenum aqua, quàm irrorent radices illa aqua, quoniam exiccata aqua maior exiccatio emergeret. Præterea uasa plena aquis diutius frigiditatem seruant. Ex hoc signo patet ex aere refrigerari plantas.

Animantium autem cum quædam in aqua, quædam in aere degant. ex his & per hæc refrigerationem sibi conciliant, aliæ aqua, aliæ aere. Quoniam uero pacto & qualiter: instituto sermone explicandum est.

Animalium autem quoniam hæc quidẽ sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt diætam: ex his & per hæc acquirunt refrigerium, hæc quidem aqua, hæc autẽ aere. Quo aũt modo & qualiter: dicendum, rationem instituentibus.

Cum declarauit unde fiat refrigeratio in plantis, nunc declarat hoc idem in animalibus. Et duo facit, quoniam primo declarat unde fiat refrigeratio in animalibus, deinde continuat se ad librum sequentem, qui est de respiratione. De prima parte dicit. Quoniam autem animalium, hæc quidem sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt dietam, & uictum, ex his tanquam ex causis, & per hæc acquirunt refrigerium: aquatilia quidem aqua, uiuentia in aere, ipso aere. & dixit ex his, & per hæc innueret ꝙ potissima causa frigerationis est in his: nam ex cibo non tantam refrigerationem accipiunt. Tunc continuando se ad sequentia, dicit. Quo autem modo, & qualiter nobis instituentibus rationem, dicendum est post hæc. Hæc de refrigerante, & refrigeratione: quæ (ut dictum est) saltem est causa per accidens senectutis, & iuuentutis. Sed dubitatur quoniam senes moriuntur defectu calidi, ergo calidum senum nõ eget refrigeratione, sed potius accretione. Animaduerte ꝙ calidum eget refrigeratione respectu sui humidi, ne cito illud exiccet (ut dictum est) & ita ea quæ paucum calidi habent, etiam paucum humidi habent, senes ergo indigent refrigeratione, nã licet calidum sit paucum, fieret magnum ad suum humidum, nisi refrigeretur.

Ex hoc patet ꝙ licet exteriora sint frigida, tamen
egemus refrigeratione, quoniam semper
in fonte caloris. s. in corde calor, nisi
refrigeraretur, nimis arescerct
suum humidum. Et de iu-
uentute, & senectu-
te hactenus.

Finis Pisis. M. D. XXI.
Aprilis die.
XXV.

ARISTOTELIS DE RESPIRATIONE

cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

A M *de spiratione quanquàm e prioribus naturæ interpretibus nonnulli, ijq; admodum pauci determinauere: tamen cuius gratia animantibus adiuncta sit, alij nihil dixerunt, alij dixerunt quidem aliquid, sed haudquaquàm recte, immo præter eorum quæ contingere solent experientiam. Ad hæc omnia animalia spirare prodiderunt. quod: remotum a ueritate est. Quare, de hisce prius agendum est: ut ne absentes immerito accusare uideamur.*

E *respiratione enim pauci quidẽ aliqui priorum physicorum dixerunt: cuius tamen gratia existit animalibus, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, sed inexperte accidẽtium. Adhuc autem: omnia animalia aiunt respirare. hoc autem: non est uerum. Quare necessarium de his primo aggredi: ut non uideamur, absentes inaniter accusare.*

V M in proximo libello intentionem præsentis libelli insinuauerit, & non iniuria quidem ut ostenderet, continuationem huius libri ad præcedentem. In parte hac præmittit causam suę intentionis: & utitur hac diuisione, quòd. s. physicorum alij sunt & pauci, qui de respiratione dixerũt causam ob quã inest animalibus. Alij sunt, qui nihil de respirationis causa enuntiauerunt. Alij sunt de respiratione, & eius causa dixerunt quidem, non tamẽ bene, sed inexperte dixerunt causam quorundã accidentium, quæ respirationi accidũt. Alij denicq; sunt, qui dixerunt de respiratione aliquid, sed falso, quoniam dixerunt, omnia animalia respirare: q̃d non est uerum. Ex his concludit se uelle agere de opinionibus istorum, & exponere illas, & hoc ne uideamur accusare absentes inaniter. s. accusatione inualida. unde dicit. De respiratione enim pauci quidem. n. aliqui priorum physicorum dixerunt, cuius tamen gratia existit animalibus: & dixit cuius gratia, q̃m fortasse de alijs causis dixerunt, de finali causa non dixerunt, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autẽ dixerunt quidem, non bene autem dixerunt: sed dixerunt causam accidentium ipsi respirationi inexperte. Adhuc autẽ alij sunt, qui omnia animalia aiunt respirare, hoc autem non est uerum, hę sunt opiniones, & philosophi. Tunc cõcludit intentionem eius, & dicit. Quare necessarium de his primo aggredi, & exponere quæ dicunt fideliter, ut non uideamur ipsos absentes inaniter accusare, ac condemnare. Est enim accusatio & sententia uacua, inanis, & nulla, nisi citata, & audita parte, ut leges dicunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte differentiam esse inter spirare, respirare, expirare, & inspirare. Expirare est aerem prius attractum extra spirare, quod expirare uocant, quoniam extra spirare est. Inspirare uero dicunt aerem intus spirare & attrahere. Spirare dicunt quid cõmune ad utrunq;: respirare deniq; est quid compositum ex attractione & emissione aeris: quæ apud latiniores seruata etiã inuenimus. Aristoteles enim libellum inscripsit περὶ ἀναπνοῆς, hoc est de respiratione. Est autem respirare spiritum capere. spiritus uero halitus est, halitus autem est aer nõ simpliciter, sed per cannam tractus, & emissus: quare respirare quid compositum est ex attractione & emissione aeris. Hæc de inscriptione libelli.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant, spirare omnia: dilucidum est.

Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem respirant omnia: manifestum.

Antequam positiones physicorum enarret, primo pręmittit, quę animalia respirent, & quę non: & sumit hanc conclusionem quasi ab omnibus cõcessam, q̃ quæcunq; animalia pulmonem habent, respirent, quæcunq; uero pulmonem non habent, non respirent: & contra etiam quęcunq; respirant, pulmonem habeant: & quæcunq; non respirant, pulmonem non habeant. unde dicit. Quod igitur quæcunq; animalium habent pulmonem, respirẽt omnia: manifestum est. Hæc est conclusio ab omnibus concessa, & per obseruationem historicam probata.

Sed & ex his ipsis, quotquot exanguem fungosumque gerunt: spiratione minus indigent. Vnde fit: ut sine ea, diutile pro corporis uiribus persistere queant. Fungosum autem pulmonem ouipera omnia possident, ut ranarum genus, præterea mures amnici, atque testudines, diuque aquam demersa tolerant, quòd pulmo eorum parũ caloris retineat, cum sanguinis inops habeatur. Qui ubi inflatur: motu suo refrigerat, efficitq; ut longo temporis spatio edurent. Cæterum si quis ea ut diutius in humore detineat: præfocantur, intereuntq; omnia. nullum enim e talibus: aquam, piscium more, admittit.

Sed & horum ipsorum quæcunque quidem exanguem habent pulmonem & concauum: minus indigent respiratione. Quapropter multo tempore possunt permanere: iuxta corporis ualitudinem. Pulmonem autem concauũ habent omnia ouificantia, ut ranarum genus, adhuc autẽ & mydes & tortucæ: multoq; tempore manent in humidis. pulmo enim: modicam habet caliditatem. pauci enim sanguinis habent ipsum. inflatus igitur ipse: motu refrigerat, & facit permanere multo tempore. Si tamen cogat quis ualde detinens longo tempore: suffocantur omnia. nihil enim talium: suscipit aquam, sicut pisces.

Cum accepit, quęcunq; animalia habent pulmonẽ, respirare, nunc ostendit non omnia habẽtia pulmonẽ æqualiter respirare: sed quædam magis, & quædam minus. Minus quidem quæcunq; animalia habent pulmonem exanguem uel parum sanguineũ, & cõcauum admodũ fungi: & hoc dicit. Et horũ ipsorũ quæ pulmonem habẽt, quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem, & concauũ ad formam fungi, hæc minus indigent respiratione. hoc probat ad experientia, quoniam talia multo tempore sine respiratione permanere possunt, & quidem sine corporis læsione. unde dicit. Quapropter multo tempore sine respiratione possunt permanere, iuxta corporis ualitudinem. s. nõ læsa, nec suffocata. Deinde exponit quæ animalia pulmonem exanguem & fungosum habeant, & dicit. Pulmonem aũt concauum habent omnia ouificantia: quæ ouipera dicuntur, q̃ oua pariant: ut ranarum genus, & mydes. Sunt autem mydes mures amnici fluuiatilesq; in fluuijs degunt: inter quos sunt ea animalia, quę apud uulgares nostros luttię dicuntur. Tortucæ, quę sunt testudines fluuiatiles: quæ multo tempore manẽt in humido, hæc dicuntur ab Aristotele amphibia animalia, quoniam manẽt in terra, & fugiunt ad aquã: inter quæ est bos marinus, & alia multa. Hæc. n. omnia sunt quę parũ sanguineum pulmonem habent & fungosum: licet non oĩa hæc sint ouipera solum. n. de ouiperis loquitur: nec sunt exanguia: sed pauci sanguinis pulmonem habentia. Deinde dat causam quare hęc minus respiratione indigeãt, & primo ex parte qualitatis pulmonis, & dicit. Pulmo enim modicã habet caliditatem, quoniam huiusmodi animalia habent ipsum pulmonem pauci sanguinis; & ideo non multa refrigeratione indigent. secundo assignat causam ex parte figuræ pulmonis: & lege igiť pro &., hoc pacto; & inflatus ipse

multo aere propter concauitatem motu illius aeris, qui intra concauitatem continetur, sanguinem & caliditatem cordis refrigetat: & facit permanere multo tempore sine noua respitarione corpus illæsum. Et quia quis posset dicere, hæc animalia refrigerari ab aqua ueluti pisces, refellit hoc, & dicit. Si tamen cogat quis ea stare submersa in aquis longo tempore illa detinens, omnia suffocantur: & hoc quia nullum animal talium suscipit aquam, sicut pisces. Patet igitur hæc animalia amphibia, tum figura pulmonis, tum qualitate, non egere multa respiratione: ut refrigerentur.

Quotquot autem sanguineum obtinent: spiratione magis indigent, propter caloris abundantiam.

Habentia autem pulmonem habentem sanguinem: omnia magis indigēt respiratione, propter multitudinem caliditatis.

Nunc ostendit, quæ animalia magis respirent, & dicit. Habentia autem pulmonem habētem sanguinem, omnia magis indigent respiratione, & causam affert, & dicit. Propter multitudinem caliditatis, quæ multa refrigeratione indiget. Quo uero ad uerba attinet, per indigere magis respiratione, Aristoteles intelligit ea egere maiori respiratione in quanto, & frequentiori in numero, ut postea dicemus.

Cætera uero quæcunq; pulmone uacant: spirare non solent.

Aliorum autem quæcunque non habent pulmonem: nullum respirat.

Nunc ostendit quę animalia penitus non respirent, & dicit. Aliorum autem animalium quæcunq; non habent pulmonem, nullum respirat. Causa autem est, quoniā pulmo animalibus non datur, nisi ob eam refrigerationē, quę fit attractione & emissione aeris: attractione quidem aeris noui. & recētis, emissione uero, aeris antiqui prius attracti, & calefacti. Hæc autem aeris attractio & emissio fieri non potest, nisi per pulmonem, ut supponit nunc Aristoteles, & postea dicemus. ergo quæcunq; pulmonem non habent, non respirant.

Democritus igitur ille Abderitanus, nonnulliq; alij qui de spiratione tractarunt: nihil de cæteris animātibus præfiniere, dixisse tamen uidentur quasi omnia spirandi usum haberent.

Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt: nihil de alijs determinauerunt animalibus, uisi sunt tamen dicere: quasi omnibus respirantibus.

Cum Aristoteles supposuisset, quæ animalia respirant, & quæ non, & quæ magis, & quæ minus, nunc trāsit ad positiones ueterum, ut proposuit, & primo narrat positionem Democriti, & dicit. ꝙ Democritus & eius sectatores determinauerunt de respiratione, quæ tantū conuenit animalibus habentibus pulmonem, & nihil de alijs: uerū in eorum processu uidentur dicere omnia animalia respirare. unde dicit. Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt, determinauerunt de animalibus habentibus pulmonem, & de alijs animalibus nihil determinauerunt. Addit ꝙ in eorum processu uisi sunt dicere hæc quasi omnibus animalibus respirantibus.

At Anaxagoras & Diogenes: simulac cuncta spirare dixerunt, de piscibus & ostreis quonam modo spirent, subdidere. Ac Anaxagoras quidem: pisces, cum per branchias humorem reddunt, aerem illum trahendo qui suo in ore fit, quòd nihil inane habeatur, spirare tradidit. Diogenes uero: eosdem, cū aquā per branchias euomunt, ex eo humore qui ori circumquaque adiacet, aerem opera uacui in ore existentis trahere asseruit, quasi quidam aer esset in aqua.

Anaxagoras autem & Diogenes: omnia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirāt. Et ait Anaxagoras quidem. cum dimittunt aquam per brāchias, eum qui in ore factus est aerem trahētes respirare pisces. non enim esse uacuum ullum. Diogenes aūt: cum dimittunt aquam per branchias ex circunstante circa os aqua, trahere uacuo quod in ore aerem, tanquam inexistente in aqua aere.

Hic uero narrat positionem Anaxagoræ claçomenij, & Diogenis apollinaris, & dicit ꝙ isti cōueniunt in hoc ꝙ omnia animalia spirent, uerum quia de piscibus est aliqua difficultas, ponit eorum differentiam de respiratione piscium, & ostreorum: & dicit ꝙ Anaxagoras uoluit, ꝙ pisces cum emittunt aquam per branchias, aerem per os attrahunt, qui aer ex aqua factus est uirtute calidi, quod per os piscium exhalat ad aquam. Fit autem aer iste a calido agente in aquam, & ut repleat uacuum: exeūte enim aqua per brāchias remaneret uacuum intra pisces, nisi aer per os subintraret: ne igitur detur uacuū intra pisces, emissa per branchias aqua, mox aer intrat, aer autem tractus refrigerat calidum: qđ est in piscibus. unde dicit. Anaxagoras autem & Diogenes: omnia animalia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirant, tanquam de eis, de quibus est maior difficultas. hęc est eorū conuenientia. Tunc ponit differentiam, & primo narrat quæ Anaxagoras dicit de piscibus, & dicit. Et ait Anaxagoras quidem, cum pisces emittunt aquam per branchias trahentes eum aerem, qui uirtute calidi factus est in ore piscium, respirant pisces, quoniam dicunt non esse dabile uacuum. Quo quidem ad positionē attinet, animaduerte ꝙ Anaxagoras supponit in ore piscium fieri aerem ab ipsa aqua: quæ in illo ore est, fieri dico aerem a calido pisciū, ꝙ per os ad aquam exhalat tanq; ab agente: gratia uero replendi uacuum: ꝙ remanet aqua emissa per branchias, tanquā gratia finis. Quo uero ad uerba attinet, brāchias Aristoteles appellat brāchia in neutro genere, & sunt partes piscium: quibus pisces natant, quæ ponunt circa collum ueluti duæ fenestrę, uel alæ, de quibus dicemus postea. Hæc Anaxagoras. Diogenes uero supponit in aqua esse aerem, & non fieri de nouo a calido piscium, sed esse ibi factū a natura, & tunc dicit, ut Anaxagoras. s. ꝙ aqua per branchias emissa: aer qui erat in aqua ori pxima mox trahitur, ne detur uacuum unde dicit. Diogenes autem. s. Apollinates, ait pisces trahere aerem ex aqua circūstante circa os uacuo, hoc est uirtute uacui, qđ est in ore: & hoc dicit, quia credidit in aqua existere aerem a natura institutum propter hunc finem, ergo quantum ad respirationem isti uiri non differunt, quantum uero ad illum aerem differunt, quoniam Anaxagoras illum aerem de nouo fieri a calido oris piscium asserit. Diogenes illum factum esse prius existimauit.

Hæc autem; impossibilia sunt. Nam primo quidem: illi negocij partem alteram adimunt, quia id quod commune est, de altero solo enuntiant. id enim: uocatur spiratio. spirationis autem pars altera, inspiratio: altera, expiratio. de qua, quo pacto tales animantes expirent: nihil dicunt.

Hæc autem: sunt impossibilia. Primo enim: dimidium rei auferunt, propterea quòd dicunt commune in altero solo. respiratio enim uocatur. huius autem hoc quidem, inspiratio est: hoc autem expiratio. de qua nihil dicunt: quomodo expirant talia animalium.

Reprobat has positiones, & primo ostendit, ꝙ insufficienter, loquuti sunt de respiratione: quoniā respiratio est quoddam totum habens duas species. s. expirationē, quæ est emissio aeris prius attracti: & inspirationem, quæ est attractio aeris recentis: modo isti loquentes de respiratione, solum de inspiratione loquuti sunt, quę est recentis aeris attractio: quæ fit per os, cum aqua per brāchias emittitur. unde dicit. Hæc autē solū impossibilia: primo enim dimidium rei. s. respirationis auferunt. propterea ꝙ dicūt commune. s. totā respirationem in altero solo. s. in ipsa inspiratione, nihil dicentes de expiratione, de qua debebāt dicere. Cuius causam dicit Respiratio enim uocatur: ergo

de illa

de illa debebant dicere. Exponit autem quot modis respiratio dicatur: & dicit. Hoius autem .s. generis: quod est respiratio: hoc quidem, inspiratio est .s. qua intus aer recens trahitur hoc autem expiratio: qua aer prius attractus, extra expiratur: de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Hæc est eorum insufficientia.

Nec uero, dicere quicquam possunt, nam quoties illæ respirant, qua respirarint, hac rursum expirent, et hoc semper alternatim factitēt, oportet.

Neq; contingit ipsis dicere, cum enim respirauerint, hac qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper permutatim facere.

Qm̄ quis posset dicere, ꝙ licet nō dixerint de expiratione, rñ faciie qs dicere poterit, cū ex altero opposito facile alterū intelligaŕ, ideo Aristo. oñdit, ꝙ stātibus his, quę dixerunt, nō pñt saluare expirationē, & supponit ꝙ eadē uia inspiratio & respiratio fit, ut patet in aīalibus notis, nam per cannam pulmonis fit tractio aeris, quę est inspiratio, & emissio aeris, quę est expiratio, non qdem simul, sed ꝑmutatim, quatenus prius inspiratur, et postea expiratur, ut qñ erit tempus dicemus, unde dicit. Neq; contingit ipsis dicere .s. expirationē, tūc accipit suppositionē, & dicit. Cū enim pisces respirauerint .s. intus trahendo aerem, hac uia qua respirauerunt aerem trahendo, iterum oportet expirare emittendo aerē, & hoc semper permutatim, et nō simul facere, ut postea dicemus, ne sese impediant.

Vnde accidit, ut simul ore aquam excipiant & spiritum reddant, at necesse est, occursantia, alterum alterum impedire. Deinde, cum aquam reijciunt, tunc per os aut per branchias expirant. Quare accidit, ut simul expirent & respirent, dicūt enim, tunc respirare ipsas. Cæterum fieri non potest, ut quicquam simul expiret & respiret. Quare si necesse sit quæ respirant expirare & inspirare, fieri uero nō posit ut ulla earum expiret, patet neq; fieri posse ut ex eis aliqua respirandi munere fungatur.

Quare accidit, simul suscipere aquam secundum os & expirare aerem, necesse autem obuiantia, impedire alterum alterū. Deinde, cum dimittunt aquam, tunc expirant secūdum ora aut secundum branchias. Quare accidit, simul expirare & respirare, tūc enim aiunt ipsum respirare. Simul autē respirare & expirare, impossibile. Quare si necesse respirātia expirare & inspirare, expirare autem nō contingit ullum ipsorum, palam est ꝙ neq; respirat ipsorum ullum.

Hac suppositione stāte, argumentaŕ, si expiratio est possibilis, tunc simul per os traheŕ aqua, & fiet expiratio, & emissio aeris, probo cōsequētiā, nam inspiratio fit, qñ per branchias aqua emittitur, ergo expiratio fiet. qñ aqua per os trahitur. Secundum .n. eos aqua per os trahitur, & per branchias emittitur, si ergo cū emittiŕ aqua per brāchias, trahitur aer, cum tunc non possit aer emitti, ut suppositū est, ergo tūc emitteŕ aer per os, cum aqua trahetur per os, & sic aer & aqua sibi obuiantes, se impedirēt, unde dicit. Quare accidit subaudi si expiratio est possibilis, simul suscipere aquā scd̄m os, & expirare aerē extra per os, nam si cū aqua ꝑ brāchias exit aer ꝑ os intrat, cū aqua ꝑ os intrabit, aer per os exibit, necesse autem (ut inquit) obuiātia, impedire alterum alterum. Sed dices, ꝙ cum aqua exit per brāchias, tunc aer exit per os. Cōtra obijcit, qm̄ cū aqua exit ꝑ brachias, aer intrat, ergo tūc nō exit, alioquin simul fieret inspiratio & expiratio contra suppositionē, unde dicit. Deinde cū pisces emittūt aquā per brāchias, si tunc subaudi expirāt emittendo aerē ſm ora, aut ſm brāchias (licet secūdum branchias nō debeat emitti, qm̄ tūc nō fierent per eandē uiā) si inquā ꝑ ora emittatur, accidit simul expirare, hoc est aerē emittere per os, & respirare, hoc est inspirare trahendo aerē per os, superfluit aūt ꝟbum quare in greco, & consequentia patet, qm̄ tunc aiunt fieri ipsum respirare, hoc est ipsum trahere aerē, cum supple emittiē, & sic simul erunt ambo. Modo simul respirare .s. trahendo aerem, & expirare expellendo aerem est impossibile. Tūc quasi epilogando concludit propositum contra eos, et dicit. Quare si necesse est omnia quæ respirare, facere utraq; scilicet expirare, & inspirare, & probatum est ꝙ nullū eorum expirat, sequitur ꝙ nullum eorum respirabit, nec inspirabit, ꝙ est contra ipsos. Animaduertēdū ꝙ ꝓteruus posset fingere ꝙ aer & aqua sese insequuntur hoc pacto, ꝙ cum aqua exit per brāchias, post illam aer ꝙ erat iam attractus, exit cōsequenter per brāchias ad aquam, & cū exit aer per branchias insequendo aquam, intrat aer ꝑ os, & aqua per os insequiē aerē, & sic fit expiratio, & inspiratio nō ꝑ eandē uiā, sed per diuersas. Contra hoc supponit expirationem, & inspirationē fieri eadē uia nō simul, sed permutatim, hoc supponit ex animalibus manifestis, nam si aer una uia intrat, & altera exit, non erit hęc respiratio, sed equiuoce, diceŕ. Præterea hęc respōsio est mere cōmētum, qm̄ ille arr nō daŕ, ut postea dicemus.

Præterea ꝙ dicunt pisces trahere aerem ex ore suo, aut ex aqua per os, fieri nequit, non enim habent arteriam, ꝙ pulmone uacēt, sed à situ oris continuo uenter est. Quare necessarium esset, ut uentre pisces eundem traherent, hoc autem, cætera quoque animalia factitarent, nunc uero, minime factitant.

Adhuc autem, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile, non enim habent arteriam, propterea ꝙ pulmonem non habent, sed statim uenter penes os est. Quare necessarium, uentre trahere, hoc autem, & alia utiq; facerent animalia, nunc autem, non faciunt.

Reprobat nūc suppositionē eorū, supponebāt enim aerem quendā, Anaxagoras quidē factū de nouo a calido oris, Diogenes existentem in aqua. Cōtra opponit, & primo accipit eorum suppōnem esse impossibilem, & dicit. Adhuc aūt dicere pisces trahere aerē ex ore, ut dixit Anaxagora qui uoluit ex calido oris fieri, & factum pisces illum trahere, aūt ex aqua per os, ut uoluit Diogenes, qui dixit pisces trahere aerem, qui prius erat in aqua, impossibile est probat, quoniam pisces non habent arteriam, quæ est cannula persimilis cannulæ follis, per quā pulmo trahit aerem, propterea quod pulmonem non habent. Quæcūq; enim pulmonem habent, etiam arteriam habent, est enim arteria instrumentum, quo pulmo trahit aerem, uelut cannulla follis, pisces autem nō habent pulmonem, sed statim uenter eorū est penes os, et nullus est locus inter os & uentrem, in quo pulmo stare possit, ergo si pisces trahunt aerem, eum trahent uentrem, quod falsum est, qm̄ sic quoq; & alia animalia idem facerent, nunc autem nō faciunt, nullum enim est aīal, ꝙ aerem uentre trahat, nō ergo aer potest trahi a piscibus.

Sed & illi cum extra aquam sunt, aperte hoc idem facerent, at hoc, nullatenus facere uidentur.

Et si illa extra humidum essent, manifeste utiq; hoc facerēt, uidentur autem non facere hoc.

Secundo idem reprobat, quoniam si pisces traherēt aerem per os, cum illa essent extra humidū; & extra aquas, manifeste utique hoc facerent, & uiuerent. Sed uidentur non facere hoc, illico enim cum extra aquas ponuntur. Moriunē suffocati, non ergo pisces per os trahunt aerē.

Item cum spirabilia omnia respirant spiritumq; trahūt, motionem quandam particulæ trahentiis suboriri cernimus. Id quod in piscibus nequaquam euenit, nullam enim uentris partem motitare uidentur, sed branchias solummodo, siue in humore degant, siue in aridam inciderint, quo tempore palpitant.

Adhuc omnibus respirantibus & trahentibus spiritum, uidemus quendam motũ fieri particulæ trahentis. In piscibus autem, non accidit, nihil enim uidentur mouere eorum quæ circa uentrẽ, nisi branchias solum, & in humido, & in siccum incidentes cum palpitant.

Tertio idem reprobat, qm̃ in oĩbus animalibus quę inspirant & expirant, apparet motus cuiusdã ꝑticulę trahentis. s. pectoris, ueluti in hominibus, cum. n. hõ inspirat trahẽdo aerẽ, inflatur pulmo, & pectus eleuat̃. Cũ aũt expirat, aerẽ emittendo, pulmo deprimitur, & pect⁹ etiam. At in piscibus nullus talis motus cernitur, nihil. n. uidentur pisces mouere eorum, quę sunt circa uẽtrẽ, nisi brãchias solũ in humido, & cũ in siccũ incidũt, etiam brãchias mouent palpitando, igitur aerem non trahunt.

Adde ꝙ, cũ ea quæ spirant, in aquis suffocata moriuntur, bullæ fiunt, spiritu uiolenter exeunte, ceu si quis testudines, aut ranas, aut aliquod aliud simile genus ui sub aquis detineat. At in piscibus tale quid, etiam si nihil inexpertum relinquas, minime contingit, ut intelligatur nullũ spiritũ illos deforis habere.

Adhuc, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirãtia, fiũt ampullæ, spiritu exeunte uiolenter, ut si quis cogat tortucas, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. In piscibus autem non accidit, experientibus omnem modum, tãquam non habentibus spiritum deforis ullum.

Quarto idem refellit, quoniam cum oĩa respirantia moriuntur suffocata in humidis, et intra aquas summersa, fiũt ampullę quędã in superficie aquarum, fiunt dico spiritu, hoc est aere exeunte uiolenter ex fundo aque ad eius superficiem, qui aer erat attractus prius a talibus aĩalibus. Hic enim aer expulsus post suffocationem ad superficiẽ aquæ causat ampullas, ut si qs (vt inquit) cogat tortucas aut ranas, aut aliquid talium genere, & suffocentur in aquis, uidebit hoc. In piscibus aũt non accidit omnem modum experientibus suffocationem, non. n. si suffocent̃ in aquis, ampullæ cernuntur in superficie aquatum, & hoc quia nullũ spiritum extra aquas habebant.

Porro illo eodem pacto quo pisces respirare dicunt, ipsi quoque homines demersi respirare possent. Nam si pisces aerẽ è circũfuso humore in os attrahant, cur non idem facerent & homines & cætera animalia, & aerem qui ab ore proueniat haud secus q̃ pisces traherent? Quare si illa fieri possent, & hæc quoq;, at quoniam hæc fieri non pñt, certũ est neq; illa fieri posse.

Et qũo dicũt fieri respirationem ipsis, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si. n. pisces trahunt ex ea quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non utiq; facerent & homines & alia animalia, & eũ qui ex ore utiq; traherent silr piscibus? Quare si quidem & illa essent possibilia, & hæc essent, quoniã aũt non sunt palam ꝙ, neq; in illis est.

Quinto idem refellit, qm̃ qũo dicũt ipsis piscibus fieri respirationẽ per tractũ aeris ab ore, aũt de nouo factũ, aut in aqua exñtẽ, eo mõ cõtingit accidere hoĩbus exñtib⁹ in humido, & aĩalibus etiã alijs. Si enim pisces (vt inqt) trahunt ex ea aqua quę est in circuitu oris aerẽ, ꝑꝑ quid non utiq; hoc facerẽt & hoĩes, et alia aĩalia, et sic eũ aerẽ traherẽt ꝗ ex ore silr ipsis piscibus? Quare (vt inquit) si qdẽ et illa essent possibilia, & hęc essent possibilia in hominibus, qm̃ aũt hęc in hoĩb⁹ nõ sunt possibilia, palam ꝙ neq; in illis piscibus est possibile.

Ad hæc si respirant, cur in aere intereunt, & instar eorum quæ præfocantur palpitare uidentur? non enim alimenti inopia, hoc illis euenit.

At hæc autem ꝑꝑ quã causam in aere moriuntur, & uidentur palpitare sicut suffocata, siquidem respirãt? nõ etenim utiq; alimenti indigentia, hoc patiuntur.

Sexto, isti nõ pñt assignare cãz quare pisces ĩ aere moriuntur, ideo dicit. Ad hęc autem propter q̃ cãm in aere moriuntur, & uidẽtur pulpitare, sicut suffocata animalia, siquidem respirant? quasi innuat nullam posse reddi rõnẽ, nisi quis dicat illa mori defectu nutrimenti, quod refellit, & dicit. Etenim non utiq; defectu nutrimenti hęc moriũtur. Et ratio est, qm̃ pisces interdum longo tempore stant in aqs sine nutrimento, & quidem maiore quã stent in arida, & tamen in aqua nõ moriuntur, ergo nec in arida.

Quã uero cãm Diogenes astruit (dicit. n. eos in aere, aerẽ nimiũ trahere, in aqua, modicũ. ob idq; emori) stulta est. Etenim, in pedestri genere hoc idẽ contingere posse oportebat, nunc autem, nullum pedestre animal suffocari uidetur, eo quod uehementer respiret.

Quã. n. dicit Diogenes cãm, stulta, ait. n. ꝙ aerẽ multũ ualde trahũt in aere, in aqua aũt moderatũ, & ꝑꝑ hoc mori. Etenim, ingressibilibus oportebat possibile esse hoc accidere, nũc autem, nullum, eo ꝙ ualde respiret, suffocatur gressibile animal.

Inducit defensionem Diogenis, & dicit. Quam enĩ causam dicit Diogenes pro respiratione ad hoc, stulta est. Ait enim ꝙ cum ponũtur in aere pisces extra aquas, aerẽ multũ ipsis improportionalem ualde trahunt, in aqua aũt moderatum & proportionalẽ, & propter hoc qa in arida trahũt aerẽ improportionalẽ eis, asserit eos mori. Cõtra hoc obijcit, & dicit, quòd hęc cã est stulta, et sine ratione, ac uolũtaria, cui⁹ cãz dicit. Etenĩ ĩ gressibilib⁹ oportebat esse pose hoc accidere; ut. s. aliqñ aerẽ ualde multũ traherent, nũc aũt nullũ gressibile aĩal eo ꝙ ualdę respiret, suffocat̃, ergo nec. qa pisces ualde respirãt, debẽt suffocari. Est igit̃ cã hęc uolũtaria, si nõ det rationẽ cur magis in piscibus, & non in cęteris animalibus, hoc accidat.

Præterea, si omnia respirant, clarum est et insecta quoq; animalia respirare, at plurima ex eis, diuisa nõ modo in duas parteis, sed etiam in plureis, uiuere cernuntur, ceu scolopendræ quas centipedas nuncupant, quæ, qualiter, aut quo fieri potest ut respirent?

Adhuc autem si omnia respirant, palam ꝙ & entoma animaliũ respirant, uidentur autem ipsorum multa decisa uiuere, non solum in duas ptes, sed & in plures, ut quæ uocantur scolopendræ, quæ, qualiter, aut quibus contingit respirare?

Nũc refellit illud in quo Anaxa. & Dioge. cõueniũt. s. ꝙ oĩa animalia respirent. Cõtra obijcit, & dicit. Adhuc aũt si oĩa aĩalia respirant, palã ꝙ & entoma aĩalia respirabunt, hoc aũt falsum est, qm̃ ipsorũ multa decisa uiuũt, saltẽ aliquo tpe, nõ solum si decidant̃ in duas ptes, sed etiam in plures, ut quæ uocantur scolopẽdrę, iõ quęrit, q̃ dic mihi quęso qualr, & quibus ꝑticulis cõtingit ipsa respirare. Oportebit. n. eas ꝑticulas hr̃e pulmonẽ, et uocalẽ arteriã, qđ falsum esse supponit, qm̃ tũc in diuersis partib⁹ decisis esset pulmo, & uocalis arteria; quæ cum sint falsa, falsum est oĩa aĩalia respirare. Quo uo ad uerba attinet, scolopẽdra aĩal est, quod dr̃ sentipes, quę reperit̃ terrestris, & marina, hæc enim nõ respirat ut testat̃ Aristo.

At uero nec partium interiorum experientiam habuisse, nec accepisse cuncta naturam moliri alicuius gratia, causa potissimum fuit quamobrem haud recte de ipsis dixerint, inuestigando enim cuius gratia respiratio animalibus adiuncta sit, & in partibus hoc idẽ ut in branchijs & pulmone inspiciendo, ocyus utiq; causam ipsam inuenissent.

Causa autem maxime non dicendi bene de ipsis, ꝙ inexperti erãt earum quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturam omnia facere, quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis hoc inspicientes, ut in brãchijs & pulmone, inuenissent utiq; uelocius cãm.

Refutata põne, nunc assignat cām, ob q̄ in errorē lapsi sunt, & asserit duplici de cā esse emersos ad hos errores, prima q̄dē, qa ignorauerūt anathomiā partium interiorū, ut pulmonis arteriæ, & cæterarū, quę seruiūt ad refrigerationē, secūda ṽo, quia ignorauerūt cām finalē. Credebāt enim naturā nō agere pp finem, s. n. hęc duo sciuissent, ad errores hm̄oi non fuissent detrusi, unde dicit. Cā autē maxime nō dicendi bn̄ de ipsis. s. expiratione, & inspiratiōe, prima quidē est, q inexperti erant earū partiū, quæ sunt intus, ut pulmonis, & arteriæ, & etiam brāchiarū, scd̄a ṽo causa est, q nō accipiebāt gr̄a alicuius naturam ola facere. Ex his duabus causis errauerūt Nā si quæsiuissent cui9 gr̄a respiratio aīalibus existit, et inspexissent in particulis, ut in brāchijs & pulmone, inuenissent uti q̄ cām uelocī9 ueritatis. Hęc de causa errandi.

Cæterum Democritus quæ spirant ex respiratione quippiā consequi asseruit, inquiēs eam prohibere ne anima extrudatur, non tamē quasi natura id huiusce gratia fecerit, quicquā dixit, in plenum enim, ut cæteri. Naturales, ita & hic quoq; huiusmo di causam minime attigit.

Democritus autem q. quidem ex respiratione accidit aliqd respirantibus dicit, inquiens prohibere extrudi animam, nō tamen ut huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. Omnino enim sicut & alij physici, & iste nihil tetigit talem causam.

Nūc narrat opīonē Democriti, & quousq; puenit, & dicit, q Demo. usq; ad hoc puenit ut dicat q ipsis respirantibus ex ipsa respiratione aliqd accidat, ingens. s. respirationem prohibere extrudi aīam a corpore, ergo aliqd dixit, quo necessariā esse respirationē dixit. Nō tñ dicit qcq̄, ut huius gratia fecisse hoc natura tanquā pp finē, oīno. n. sicut & alij physici, & iste nihil tetigit de tali causa finali ergo Democritus peruenit ad dicendum aīam nō extrudi a corpore pp respirationē, nō tñ peruenit ad dicendū respirationē esse finalr ut aīa ne extrudat a corpore, q̄m ipse nihil dixit de finali cā, ueluti nec alij physici.

Sed primas illas rotundas figuras, calorem, & animam esse dicit. Quæ ubi perdilitari occipiunt, ne continente exprimente, foras protrudantur, succursum auxiliumq; respiratione fieri, in aere enim grandē numerum talium esse, quæ ille mentem animamq; appellat. Ac respirante quidem animali, & aere ingrediente, ea pariter ingredi, & cōpressioni resistendo animā quæ in eo est, egredi prohibere.

Dicit aūt q. anima & calidum, hæ primæ figuræ sphæricarum. Segregatis igitur ipsis à continente exprimēte, auxilium fieri respirationem inquit, in aere enim multum numerum esse talium, quæ uocat ille intellectū & aīam. Respirante igitur, & ingrediente aere, coingredientia hæc & prohibentia expressione, prohibere in aīalibus existentem animā pertrāsire.

Quæ dixerat, declarat, ubi supponēdū apud Democritū aīaȝ idē eē qd̄ calm̄ l ipsū aīali. Ampl9 supponēdū aīaȝ qd̄ est calidū, esse figurā sphęricā, ꝓposītā ex atomis sphęricis, quo. n. est res sphæricа, ex atomis sphæricis eā cōponi asserit, & quo cōponit ex atomis sphæricis, figura est sphęrica. Hac suppōe stante dicit, q cum atomi ab aere nos cōtinentē exprimunt intra corpora nr̄a ingredientes, tūc fit inspiratio, quę est attractio atomorū, hęc aūt attractio (ut inqt) fert auxiliū, q̄ten9 ingrediētes atomi cōprimūt aīam intus, ne exeat, & sic est cā, ne extrudat aīa, unde inquit. Dicit aūt Democritus, q aīa & calm̄ hæ primę figurę sphęricę sint. Hęc est suppō in uia Democriti. Est. n. aīa idē qd̄ calidū, & ideo aīa figura sphęrica est, ex sphæricis atomis cōposita. Hac suppōe ꝯcessa, infert opīonē Democriti, & dicit. Igit ipsis atomis segregatis ab aere nos cōtinente exprimente eas intra nr̄a corpora, auxilium. s. ne aīa exeat, fieri respirationē quæ est attractio atomorū, inquit.

Et ne qs dubitet de loco atomorū, interponit, ubi sint atomi, & dicit. In aere. n. ait multum numerū esse talium atomorum, quas atomos, uocat ille intellectum, & aīam pp tenuitatē & spiritualitatē earum. Tūc cōcludit opiōnē, et dicit. Respirante igit, hoc est ingrediente aere, ait hæc atomalia corpora coingredientia intra nos, & exp̄ssionem ac exitum aīę prohibētia prohibere animam existētem in animalibus pertrāsire extra. Atomi. n. intrātes, aīam intus comprimunt, & cōpellunt eam intus permanere, & non exire. Patet igit q̄uo per inspirationem prohibetur animā extrudi. Quo ṽo ad ṽba attinet, aer, qui emittit atomos intra corpora nr̄a, exprimēs atomos dr̄ a Democrito, q̄m atomi ab eo uñr separari.

Atq; ob id, in respirando & expirando, uitam & mortem consistere, nam cum id quod nos ambit comprimēdo euincit ac superat, nec ei præterea id q. deforis ingreditur resistere potest, cum animal spirare nequeat; tum accidere morte animal occupari, mortem enim esse, eiusmodi figurarum è corpore digressum qui exprimente eo q. continet, proueniat.

Et propter hoc, in respirando & expirando esse uiuere, & mori, cum enim præualuerit contiuens comprimēs, & non amplius deforis ingrediens potest prohibere, non potente respirare, tūc accidere mortē animalibus, esse. n. mortem, taliū figurarum ex corpore exitum ex cōtinētis cōpressione.

Ex hoc cōcludit in quo uita & mors stēt ṽm Democritū, & uerba sunt obscura, & manca, licet sentētia sit clara. Dictum est. n. uitam stare per hoc, q aīa permanet in corpore, permanet autem in corpe ingressu atomorū cā compressionis intus. Mors aūt est exitus aīę, exit aūt aīa, cū atomi non amplius intus ingrediuntur, sed extra expelluntur, obscure tamen hęc dicit, unde inquit. Et propter hoc in respirādo, hoc est in inspirādo, & expirādo ait esse uiuere, & mori. Exponit aūt q̄uo fit mori, q̄m dictum est q̄uo fit uiuere, & dicit. Cū. n. continens aer in cōprimēdo nr̄m corpus circūcirca præualuerit, & quod deforis ingredit in eus. i. & atomus quæ ab extra ad intra proficiscit, nō amplius pōt aīam ꝓhibere, qa fortiores sunt atomi in exiēdo, q̄ extraneę in intrando. Tūc ipso aīali nō potēte respirare, hoc est intrahere aerē, necesse est accidere mortē aīalib9. q. d. cū aer ꝯtinēs est poliētior i cōprimēdo atomos, q̄ in exprimēdo illas int9, mors euenit. Cā aūt est, q̄m mortē eē ait exitū taliū figurarū. s. calidi et aīę, q fuerūt intus detētę, ex ꝓpressiōe cōtinētis, atomos extra pellētis. Quo ṽo ad ṽba attinet, aer mittēs atomos p os dicit, exprimēs atomos, aer ṽo circūdās corp9 nr̄m, et illud ꝓprimēs dr cōprimēs atomos. exire ergo mors accidit cū aer ē fortior in cōprimēdo q̄ in exprimēdo. In cōprimēdo q̄dē eas extra, q̄ exprimēdo eas intus, hoc pacto ṽba hęc liceter exponēdo, pñt hr̄e sensum, finaurē tñ aliter uidebit, expone.

Causam uero quamobrem necessarium sit cuncta emori, nō tamen quouis tempore sine lege ulla, sed secundum naturam senectute, præter naturam uioletia, nequaquam declarauit. At q. explicuisse oportuit, cū alias id fieri uideatur, alias non uideatur, utrū cā extrinsecus petenda sit, an intrinsecus.

Causam aūt quare omnibus quidem necessarium mori, non tamen quando contingit, sed secundum naturam quidem senectute, uiolentia autem præter naturam, nihil demonstrauit, quāuis oportebat, quoniam aliquando quidem uidetur hoc fieri, aliqñ aūt nō uidetur, utrum cā extrinsecus est, an intus.

Cōtra Democri. insurgit, & primo ōndit insufficietiā ex parte assignationis causæ mortis, quoniam cum mors sit duplex, marcedo & uiolentia. Democritus ex his, quæ dicit, bene potuit fingere cām mortis, quæ est marcor, seu imbecilitas, non aūt cām uiolentię unde dicit. Causam aūt, q̄re oīb9 q̄dē ne cum sit mori saltem subaudi potuit dicere, nō tñ potuit dicere q̄n mors ꝯtingit, et dato, q potuit dicere q̄n

cõtingit, solũ potuit dicere cãm eius, quę secundum naturã cõtigit in senectute. s. ꝓp imbecillitatẽ, qua nõ pñt amplius atomi intus trahi. Eius ṽo mortis quæ uiolentia cõtingit prçter naturã, nihil demonstrauit, nõ.n. hęc ex imbecillitate attractionis fit, & tamen oportet assignare cãm, qm̃ aliqñ quidem vr̃ hoc fieri, ut cum morit aĩal uiolẽter, aliquãdo aũt nõ vr̃, ut cũ morir̃ morte naturali, & nõ dixit utrum causa sit extrinsecus, an intrinsecus, igitur insufficiens est assignare causas mortis.

Sed nec de spirationis primordio quænam causa sit, interiorne an exterior, quicquam dixit.

Non dicit autẽ neq; de principio respirandi quid causa, utrũ intrinsecus, an extrinsecus.

Scd͠a Democriti insufficientia est, qa non exponit principium respirandi quæ causa sit, utrũ intrinsecus manens, an extrinsecus, quod debuit exponere.

Non enim mens ea quæ forinsecus sit, præsidium illud seruare potest, sed spirationis motusq; initium intrinsecus ortum habet, quasi id quod continet uim nullam afferat.

Neq; enim qui deforis intellectus, seruat auxiliũ, sed intrinsecus principium respirationis fit & motus, non ut inferente uim continente.

Tertio nõ uidetur uerum ꝙ atomus, qui est intellectus existens in continente ipso sit ferens auxilium sui introitũ compræssiuo, qm̃ hic est motus uiolẽtus. Violenter.n. intrat aer intus ferens atomũ compressiuũ. At principium motus & respirationis nõ fit quasi cõtinente inferẽte uim pellendo atomum intus, unde dicit, & lege enim, pro etiã, hoc pacto. Et neq; qui deforis intellectus. s. atomus q̃ intellectum appellat, intrãdo corpora nr̃a, seruat auxilium, qm̃ esset hęc cõseruatio uiolẽta, sed principium respirationis & motus fit intrinsecus. s. naturale, nõ ut cõtinẽte uim inferente. Est igit̃ tõ ꝙ atomus non fert auxiliũ, qm̃ tunc respiratio esset motus uiolentus, uerum de hoc erit quæstio postea.

Absurdum quoq; & illud est, si q. ambit cõprimere & q. ingreditur dilatare. Quæ igitur illæ dixit & q̃uo, feræ hæc sunt.

Incõueniẽs aũt, & simul cõtinens comprimere & ingrediẽs dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, fere hæc sunt.

Tertio uidet̃ absurdum ꝙ continẽs aer ferẽs atomũ cũ intrat nos cõprimat, qm̃ uidemus aerẽ cũ intrat esse causam dilatationis, ergo tũc nõ cõprimit, unde dicit. Inconueniens autem est & simul continere. s. aerẽ cõprimere, & ingrediens dilatare. Videmus enim cũ intrat dilatare, quare nõ cõprimat. Quo ṽo ad uerba attinet, aer intus susceptꝰ dr̃ cõprimere aĩam, quatenꝰ exprimit ĩ illã atomos cõprimẽtes ipsam, circũdans ṽo nos, dicit̃ ꝯprimere eas atomos ad expulsionẽ. Tũc & epilogat. d. quę igitur dixit, et & quomodo, ferę hęc sunt.

At si uera esse quæ prius dicta sunt, et nõ oĩa aĩalia spirare arbitrari oporteat, non de qualibet morte causam hanc dictã esse, sed ijs solum quæ spirandi usum habeant accommodari debere, existimandum est.

Si autẽ oportet putare uera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte cãm putandum dictã esse hanc, sed solum in respirantibus.

Cũ oñdisset opionis Democriti insufficiẽtiã, nũc oñdit eiꝰ falsitatẽ. Et prio oñdit ꝙ nõ bñ dixit Demo. de cã mortis, & inqt. Si aũt opꝫ putare ṽa esse prius dicta, maxime ꝙ nõ oĩa aĩalia respirẽt, nõ de oĩ morte. s. oĩum aĩaliũ putãdũ est cãm dictam esse hãc, sed solũ in respirantibus, & sic qđ dixit Democritus, nõ est uniuersale.

Sed ne his qdẽ recte. Id aũt liquido constat, ꝑ ea quæ cõtingũt, et eiusmodi quorũ experiẽtiã oẽs habere uidẽtur. Nam per æstũ calidiores effecti, ut respiratiõe magis indigẽt ita crebrius spirãt. Cõtra cum circũfusus aer algidus est, & corpus cõtrahit atq; cõdensat, tunc accidit spiritum retineri. Atqui, oportebat tunc aerẽ deforis ingressum, cõpressionem, prohibere. Nũc uero, contra res agitur. Quoties enim non expirantibus hominibus caloris magna uis collecta fuerit, tunc respiratione indigẽt, necessariũ aũt est, ut inspirando respirent. Porro, æstuantes sæpius respirare solent, quasi id agant refrigerij gratia, quo tẽpore fit, ut q. dici solet, ignis ad ignem addatur.

Quinimmo, neq; in his bene. Palam autem, ex accidẽtibus, & talibus quorũ habemus oẽs experiẽtiã. In æstibus.n. calefacti magis, & respiratione magis indigemus, & spissius respiramus oẽs, cum aũt quod in circuitu, est frigidum, & constringit & compingit corpus, detinere accidit spiritũ, quãuis tũc oportebat, deforis ingredientẽ prohibere cõpressionem. Nũc aũt, fit contrarium. Quando enim multum ualde congregatum fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigent respiratione, necessarium autem, inspirãtes respirare. Estuãtes aũt, frequenter respirant, tanquã refrigerationis gratia respirantes, quando, q. dicitur, facit ignem super ignem.

Secundo ostendit ꝙ nõ bene in aĩalibus respirantibus assignauit cãꝫ respirationis, et hoc ꝓponit, & dicit. Quinimmo neq; in his. s. aĩalibꝰ respirantibus bñ, respirationis cãm assignauit. Proponit aũt hoc oñdere ex expientia, q̃ nos habemus de aĩalibꝰ notis, & dicit. Palã aũt, ex accñtibus, & talibus aĩalibus, quorũ oẽs habemus expientiam. Tũc argumẽtat̃, data opinione Democriti, tũc in hyeme, & in forti frigido, frequẽtius respiraremus, probat̃ ꝯñtia, qm̃ cũ cõtinẽs nos est magis frigidũ magis corpus nr̃m cõprimit, poros coartãdo & magis claudẽdo, & cũ corpus magis coartatur, atomi magis extrudunt̃, & qm̃ tũc magis atomi extruduntur, magis egenꝰ inspiratiõe, ut atomi intus seruent̃, ergo tp̃e frigido magis, & spissius respiraremus. Cuius cõtrariũ docet experiẽtia. Aristo. igit̃ primo proponit cõsequẽtis falsitatẽ, & dicit. In ęstibus.n. calefacti magis, & respiratione magis indigemus & spissius respiramus oẽs. Sũpsit aũt scd͠m quasi expositionem primi, æstate.n. egemus respiratione magis in numero, non in magnitudine, ideo dixit. Et spissius respiramꝰ oẽs, cũ aũt qđ in circuitu est frigidũ, & cõstringit & cõpingit corpꝰ detinere accidit spiritũ, hęc est falsitas ꝯñtis. Ostẽdit postea ꝙ opꝫ oppositũ dicere ſm Democritũ, & dicit q̃uis tũc. s. stante põne Democriti, opꝫ atomũ deforis ingredientem prohibere cõpressionẽ, nã frigidũ cõprimẽs corpus cogit atomos exire, ergo ne exeant, egemus inspiratione ut trahant̃ atomi, & aduertent̃ eis, q̃ sĩ intus, ne exeãt. Nũc aũt (ut dcm̃ est) fit ꝯtrariũ, qñ.n. multũ ualde ꝯgregatũ fuerit calidũ. s. ęstate, nõ respirãtibꝰ, tũc aĩalia indigẽt respiratione, et aeris tractione, & qm̃ necessariũ est inspirãtes respirare, fit ut ęstate respiremus. Assignat aũt cãm cur ęstate frequẽter respiramꝰ, & soluit qõnẽ difficilẽ, est.n. qõ cũ interiora hyeme sint calidiora, ęstate frigidiora. Vẽtres.n. hyeme & uere calidissimi sunt, ut Hippocrates inqt. Cur æstate spissiori inspiratione egemꝰ. Rñdet Aristo. & dicit. Estuantes autem, frequenter respirãt, qm̃ sumus respirantes, & intus trahentes aerem refrigerationis gratia, modo in æstate cũ trahimus aerem, cum ille sit æstuans, trahimꝰ ignẽ. s. aerem calidum super ignẽ. s. super interiora calida, quæ licet non sint ita calida sicut hyeme, tamen aer tractus, cum sit calidus, ignis uidetur igni addi, & hoc dicit. Qñ, qđ dr̃. s. respiratio facit ignẽ sup ignem. Licet igit̃ ex parte rerum refrigerararum maiori & spissiori refrigeratione egerimus in hyeme, quia tamen una aeris attractione magna fit refrigeratio, cum aer sit frigidissimus, tamen ex parte aeris refrigerantis æstate spissiori egemus refrigeratione, quoniam non possumus una tunc refrigeratione refrigerari, cum aer tractus sit igneus, & sic uidetur addi ignis igni. Quo ṽo ad uerba attinet, animaduerte, quòd inspiratio tempore frigido est maior in magni-

tudine,

tudine, qm̄ una inspiratione trahimus magnā portionem aeris, sum⁹.n. tūc fortiores, & uirt⁹ tractiua est pollentior. In ęstib⁹ inspiratio est frequētior in numero, & minor in magnitudine, minor qdē, qm̄ in ęstib⁹ uirt⁹ est debilior alijs paribus; frequētior ℣o in numero, qm̄ aer tract⁹ parū refrigerat una refrigeratione, iō numero refrigerationū recōpēsat necessitās, ppea dixit, estuātes frequēter respirāt.i. īspirāt, & nō dixit magis respirare. Sed dices cur aīalia habentia pulmonem magis tractione aeris refrigerant quā tractione aquę. Dicendum hoc esse plurib⁹ de causis, prima qdē ex pte inspirationis, qm̄ aer meli⁹ & magis tract⁹ herere vr̄ cordi & pulmoni q̄ aqua, cū facilius trahat, mō licet aer nō sit aqua frigidior, tn̄ adherētia & ppinquitate meli⁹ refrigerat. Secūdo ex pte expirationis, qm̄ aer facilius cordi herēs facilius pōt ab eo remoueri, non sic aqua sui crassitie, & spissitudine, & sic facili⁹ pōt expirari. Tertio, rōne facilis expāsionis sup ipso pulmone, & ei⁹ sanguine, cū facile possit expādi supra sanguinē pulmonis, facile pōt refrigerare, nō sic facile aqua expādit. Quarto rōne immistionis cū sanguine pulmonis. Aer.n. tract⁹ & expāsus cū sanguine pulmonis, quę refrigerat, nō miscet sanguini, sicut nec cōiunctus aquę miscet aquę, sed si aq̄ misceret sanguini pulmonis, nō posset expirari, qn expelleret sanguini mista. Vltimo pp aeris leuitatē, aqua.n. grauis existens non facile a pulmone expelleretur. Aer contra sui leuitate facile repellitur a pulmone. Patet igit mul tiplex causa.

Illa uero circularis pulsio quæ in Tymæo scripta est, de cæteris animantibus nihil definiuit quo pacto, eodem ne an alia quadam ratione, ipsa suum calorem tueantur atq; conseruēt. Nam si solis pedestribus spiratio adiuncta sit, causa dici debuit cur solis competat, si uero etiam alijs insit, sed modus differat, & de hoc quoq; determinandū fuit, si cūcta spirare poßint.

In Tymæo autem scripta circūpulsio, et de alijs animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi fit salus, utrum eodem an propter aliam aliquam causam. Si enim solis campestribus quod respirationis existit, dicendum cām quare solis, si aūt & alijs, modus autem alius, & de hoc determinandum, si quidem poßibile respirare omnibus.

Hic narrat pōnē Platonis, & reprobat. Vbi aīaduersione dignū, q Plato uoluit inspirationē p maiore pte fieri circūpulsione aeris, dixit.n. cū aer int⁹ manēs calefact⁹, expellitur p os, q mox ali⁹ circūstās corp⁹, nō solū p os, sed p carnis & pectoris poros subintrare, ne det uacuū & recessu primi, & sic fit inspiratio. Cōtra obijcit Aristo. primo, qa hęc positio est insufficiēs, qm̄ cū dixit circūpulsionē eē cām inspirationis, solū ī aīalib⁹ cāpestrib⁹ & pfectis, id dixit. De impfectis aūt, & aquatilib⁹, nō est uerū, unde ōndit ei⁹ opionis multiplicē insufficiētiā, & dicit. In Tymęo aūt scripta est circūpulsio, subaudi, qua fit inspiratio aīalib⁹, & de alijs aīalib⁹.s. impfectis, & aquatilib⁹ nihil determinauit qūo ipsis calidi sal⁹ fit, quę est refrigeratio, utrū eodē.s. mō p circūpulsionē, an pp aliquā aliā cām, hęc est prima insufficiētia. Deinde ōndit & secūdā, & dicit. Si.n. id, q respirationis est, solis cāpestrib⁹ existit, & nō aquatilib⁹. Dicēdum est cām quare solis respirationis munus existit. Sūpsit autē (vt superius dixit) respirationē pro inspiratione, quę est aeris attractio. Deinde ostendit tertiā insufficientiā, & dicit. Si aūt inspirationis mun⁹ etiā alijs.s. aquatilib⁹, & impfectis inest, & de hoc determinādum, siqdē est pōe oībus respirare, hoc est inspirare. Quo ℣o ad ℣ba attinet, aīaduersione dignū, q circa aīal cāpestre aer circūdat tāquā locus ipsum cōtinēs, nō mō a pte posteriore, sed etiā a pte anteriore, & sursum & deorsum, & in dextris, & in sinistris. Quare imaginat Tymęus cū aer pri⁹ intra precordia fit calefactus, mox, ne det uacuū subintrare aerē nouū, & qdē per oēs porositates toti⁹ corporis, & p os, & p poros pectoris, & p poros toti⁹ carnis, intrās aūt subcedit in locū prioris, ne det uacuū. Hūc ergo aeris introitum p tot uias Plato in Tymęo circūpulsionē appellauit, & inspirationē, circūpulsionē quidem quoniā aer circūpellit quasi ui ab ipsa natura, ne detur uacuū. Inspirationem ℣o, quatenus inspiratus in præcordia, refrigerat. Hęc de insufficientia opinionis.

Præterea, modus causæ fictitius est, nā cum calor foras per os egreditur, circūfusum nobis aerem pelli asserit, & latione cōcepta eodem per carnes quæ raræ solutæq; sunt interlabi unde calor interior exiuit, propterea q nihil uacuū sit, cum sibi mutuo circūobsistant, ubi uero calefactus sit, rursum egredi per eūdem locum, & intro per os repellere, calidum illum aerem qui prius foras excidit, atque id respirando, & expirando cōtinue semper fieri.

Adhuc autem, & fictitius modus causæ, exeunte extra calido p os, ambientem pulsum aerem latum incidere in eundem locum ait per raras existentes carnes unde quod intra exierat calidū, propterea q nihil est uacuū, antiperistasim patiētibus inuicem, calefactum autem, iterum exire secundum eundem locū, & circūpellere intro per os aerē excidētē calidū, & hoc utiq; perseuerare semper faciētes respirātes & expirantes.

Scdo obijcit, q mod⁹ iste Platonis fictiti⁹ sit, & pbat ipm esse fictitium narrādo opionē & modū, q Plato dicebat fieri inspirationē & expirationē, nō.n. curauit dicere cāz, quare sit fictiti⁹; qa uoluit ex sola opionis narratione appere fictionē, qm̄ ex sola pōnis narratione appet q inspiratio & expiratio nō fiāt penit⁹ eadē uia, primo ergo ppenit q sit fict⁹ & dicit. Adhuc aūt & fictiti⁹ mod⁹ causę est, q dicit inspirationē & expirationē fieri. Deinde exponit modū, ut ex ipso pateat, qd sit fict⁹, & dicit. Exeūte n. aere calido p os, ait aerē ambiētē pulsuz a natura, & latū et motū q̄si ui ab illa, incidere i eūdē locū, vn̄ calm, qd intra erat, exierat, icidere dico p carnes exn̄tes raras, et i eūdē locū, ppea qd nihil sit uacuum, hęc aūt dicebat utrisq; aeris portionib⁹ quasi antipistasim patiētib⁹. Prim⁹ eni aer calid⁹ erat. Secūdus ℣o fridus, & sic inter eos uidebat q̄si qdā antipistasis, hoc est q̄si qdā actio uni⁹ ɔtrarij in alterū. Dicebat ēt denuo aerē nouū i locū prioris uenientē, calefieri, et calefactū iterū exire sz eūdē locū, p quē primus exiuit, & dicebat aliū aerē nouū circūpellere aerē calidū, qui intro p os excidit, & exit, & hoc utiq; pseuerare & fieri uicissim dicebat, donec sit hoīes respirātes, hoc est inspirātes, et expirātes. Et sic p narrationem pōnis uoluit hre modū ei⁹ eē fictitiū. Quo ℣o ad pōnē attinet, aīaduerte qd Plato uoluit inspirationē fieri circūpulsione. Circūpulsionē aūt, nō solū fieri p porositates pectoris & carnis, sed etiā p os. Expirationē ℣o dixit fieri solū p os, cū aer calefactus p cānā intro ɔtētā excidit extra, & sic Plato nō asserit īspirationē, & expirationē fieri penit⁹ p eādē uiā, & quantū ad hoc Aristo. uoluit modum causę esse fictitium, qm̄ fictio est dicere hęc nō fieri eadem uia.

Euenit aūt hisce q sic arbitrantur, expirationem prius fieri quam inspirationem, argumento, quod hæ alternatim fiant. At morientes, expirant. Quare necessarium est, inspirationem uicem subire principij.

Accidit autem sic putantibus, prius expirationem fieri quā inspirationem, signum autem, quoniam fiunt adinuicē hæc uicißim. Morientes autem, expirāt. Quare necessarium, esse principium, inspirationem.

Cū ōndit q Platonis modus est fictitius in quantū asseruit expirationem, & inspirationem nō fieri eadem uia. Nunc ostendit pōnem illam esse falsam quo ad ordinē, q est inter inspirationem & expirationem. Et argumentatur q data hac positione expiratio esset prior in aīalibus quā inspiratio, ɔn̄tia patet, qm̄ secundum ipsum aer nō trahit ad locū prioris, nisi prior cedat, & ne detur uacuum. Ergo

De refrigeratiōe cur fitper aerem.

ſm eũ expiratio eſt inſpiratione prior. Deſtruit aũt ꝯñs primo ſigno, qm̃ uidemus ꝙ ſtatim poſt inſpirationẽ expiramus, & ſemper uiciſſim hoc facim⁹, ſecũdo qm̃ cum morimur ultimo expiramus, ergo cũ ędimur primum in lucẽ prius inſpiramus. Eſt. n. mors uitę cõtraria, & ita ſi in morte expiramus, in prima luce debem⁹ primo inſpirare, unde dicit. Accidit aũt ſic putantibus, prius expirationẽ fieri ꝙ̃ inſpirationẽ, ꝯñtia eſt probata, qm̃ ſm Platonẽ nõ fit nõ aeris tractus, niſi ut ſuccedat priori ne deť uacuũ. Deſtruit cõſequens primo ꝑ ſignũ, & dicit. Signũ aũt eſt, qm̃ hæc ambo ad inuicẽ uiciſſim fiũt, et ſꝑ poſt iſpirationẽ expiratio, & qm̃ hoc ſignum poſſet cauillari, ideo ſtatim apponit rõnẽ, & dicit. Morientia aũt ultimo ſubaudi expirant, quare. i. ergo neceſſarium eſt eſſe inſpirationẽ principium. Quo ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ hęc probatio eſt loco a cõtrario, ſequiť n. loco a ꝯtrario ꝗ moriť, expirat ultimo, ergo ꝗ oriť primo inſpirat. Eſt. n. mors oppoſita ortui, & expiratio inſpirationi, hic aũt loc⁹ adduciť, ut ſignum, qm̃ propõ eſt fere aut probata aut ꝑ ſe nota. Mĩ probatũ eſt inſpirationẽ eſſe primã, qm̃ cũ fętus ędit in lucẽ, indiget refrigeratione In utero. n. refrigerabať refrigeratione matris, ꝙ̃ primũ indiget refrigeratione, attrahit aerẽ, & hoc eſt inſpirare, & ſic pʒ inſpirationẽ eſſe primam.

De ordine reſpirationum.

Item cuius gratia iſthæc, reſpiratio inquã & expiratio animalibus tributa a natura ſint, non dixere qui in hunc modum loquuntur, ſed ſolum quaſi de re aliqua temeraria & quæ caſu conſiſtat, enuntiauere. Atqui iſta principiatum uitæ & necis obtinere uidemus, tunc. n. accidit ut quæ reſpirandi uſum habent intereat, cum reſpirare non poſſunt.

Adhuc autem cuius gratia hæc exiſtũt, animalibus, dico autem reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, ſed uelut de incidente aliquo enuntiant ſolum, quãuis, principalia hæc uideamus uiuendi & moriendi, cum enim reſpirare non poſſunt, tunc accidit corruptionem fieri reſpirantibus.

Cũ oñdit ꝙ poſitio Platonis errauit in ordine inſpirationis & expirationis. Nũc tertio uult oñdere illã erraſſe inquãtũ nõ aſſignauit finalẽ cãm, quare illa nobis inſint. & dicit. Adhuc autẽ cuius grã ueluti ꝑꝑ finem hęc aĩalibus exiſtunt, dico aũt hęc. ſ. reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes. Sumpſit autem reſpirare pro inſpirare, ut ſæpe dictum eſt, ſed enuntiant de illis uelut de incidente aliquo, ꝙ caſu ſit, qđ vř nõ recte dcm̃, qm̃ hęc ambo uidemus principalia principia uiuendi & moriẽdi, nã cum aĩalia reſpirare nõ pñt, tũc accidit corruptionem fieri his animalib⁹, quæ reſpirant, & ſumpſit reſpirare pro utroꝗ, nã ultima expiratio eſt mors, & prima ſpiratio eſt uita, & ortus. Sed dices, Platonem nõ dixiſſe inſpirationem fieri temere, qm̃ dixit fieri, ne deť uacuũ, mõ ꝙ fit ne deť uacuũ, nõ uř temere fcm̃. Dicendum ꝙ licet dixiſſet inſpirationem nõ fieri temere, tñ non dixit cur fiat expiratio. Pręterea dicere factam eſſe inſpirationẽ ne deť uacuũ, hęc cauſa eſt nimis communis, & non eſt finis proprius, & ſic fit temere ſaltem ſm finem proprium.

An inſpiratio temere facta ſit ſecundum Platonem

Ad hæc abſurdum eſt, caloris quidẽ per os egreſſum & rurſum ingreſſum nos minime latere, ſpiritus uero in pectus ingreſſum & rurſus eiuſdem calefacti egreſſum latere.

Adhuc autem inconueniens, calidi quidem per os exitum et iterum introitum non latere nos, in pectus autẽ ſpiritus introitum & iterum calefacti exitum, latere.

Quarto refellit põnẽ Platonis ꝗtũ ad aliud, ꝙ dixit, dicebat. n. introitum & exitum aeris per os eſſe manifeſtũ, introitum uero & exitum per poros eſſe occultum. Contra obỹcit, qm̃ nõ vř maior ratio de uno ꝙ̃ de altero, unde dicit. Adhuc autẽ inconueniens eſſe vř calidi quidẽ aeris, per os exitum, & iterum eiuſdẽ ꝑ os introitum nõ latere nos, ſed eſſe manifeſtũ. Introitũ ℣o ſpũs. ſ. aeris frigidi ꝑ pectus, & poroſitates carnis, & iterum calefacti exitũ latere, & tu intellige ſi exitum ꝑ poros fieri cõtingit, qm̃ Plato dicebat exitum fieri ꝑ os, & introitum partim ꝑ os, partim per poroſitates pectoris, & carnis. Verũ Ariſto. loquitur, ſi fieret, qm̃ licet non fiat exitus, ſaltẽ fit introitus. Sed dices, id ꝙ Plato dicit, vř rõnabile, qm̃ pori ſunt occulti, & ſic introitus & exitus aeris nõ põt eſſe niſi occultus. Dicendum, quod licet pori ſint occulti, quo ad magnitudinem & aer etiam quo ad magnitudinem, non tamen debet aer eſſe occultus, quo ad qualitates ſcilicet & frigiditatem & caliditatem.

Abſurdum etiam & illud eſt, reſpirationem eſſe caloris ingreſſum, econuerſo enim rem habere uidemus, nempe quod expiratur eſſe calidum, quod inſpiratur frigidum. Cum uero hoc calidum eſt, anhelantes reſpiramus, nam quia id quod ingreditur, nos ſatis refrigerare non poteſt, euenit ut ſæpius trahamus ſpiritum.

Inconueniens autem, & calidi, reſpirationem, introitum eſſe, uidetur enim contrariũ, quod enim expiratur, eſſe calidum, quod autem inſpiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes reſpirant, quia enim non refrigerat ſufficienter ingrediens, ſæpe accidit ſpiritum trahere.

Quinto refellit põnẽ quãtũ ad illud ꝙ dixit. ſ. ꝙ inſpiratio ſit aeris calĩ introitus. Cõtra obỹcit, qm̃ pot⁹ eſt oppoſitũ, qm̃ qđ expirať, eſt calidum, ꝙ aũt inſpiratur, eſt frigidum, & qñ aer inſpiratus fuerit calidus, tunc anhelãtes reſpirant, hoc eſt tũc frequenter inſpirant. Anhelare enim eſt cũ frequentia, nam (ut inquit) cũ aer igrediẽs nõ refrigerat ſufficienter, ueluti accidit in ęſtu, ſæpe accidit ſpiritũ & aerẽ trahere, & hoc eſt anhelare. Sed occurres, qm̃ vř ꝙ Ariſto. imponat falſum ipſi Platoni. Dicit enim Platonẽ dixiſſe inſpirationem eſſe aeris calidi introitum, quod Plato nõ dicit. Dicendum ꝙ licet Plato nõ expreſſit, cogitur ita dicere, qm̃ dicit Introitum aeris per poros & pectoris, & carnis eſſe inſpirationẽ, modo antequã iſte aer ueniat ad cor, & pulmonem, ubi inſpiratio fit, calidus fit, & ſic calidus uidetur tractus, & quantum ad hoc Ariſto. reprehendit Platonem.

At uero neq; nutricationis gratia reſpirationem fieri exiſtimandum eſt, quaſi ignis interior alatur ſpiritu, & reſpirante quidem homine ceu igni materiam incendio aptiſſimam adỹci, alito uero igni expirationem fieri.

Sed tamen neq; alimenti gratia exiſtimandum fieri reſpirationem tãquam alito, ſpiritu, eo qui intus igne, & reſpirante quidem, quemadmodum ſuper ignem hypeccauma adỹci, alito autem igne fieri expirationem.

Superius Ariſto. refutauit opinionem Platonis, qui loquens de inſpiratione, nõ dedit cãm cur nobis inſit, nunc ponit quãdã cãm inſpirationis aſſignarã a Platonicis, & eã refellit. Vbi annotatione dignũ Platonicos quoſdã dixiſſe inſpirationem fieri in aĩalibus, ut ꝑ aerẽ tractũ calm̃ uitale nutriať, dicebant. n. calm̃ naturale nõ mõ cibo nutriri, ſed aere tracto ad ipſum etiam. Poſt ℣o nutritionem, illud aeris, quod reliquũ erat, dicebant expirari, ueluti ſuperfluitatem. Ariſt. ergo primo proponit falſitatẽ poſitionis, & dicit. Sed tñ neꝗ alimenti grã eſt exiſtimandũ fieri reſpirationem, hoc eſt aeris attractionẽ, tãquã alito atꝗ nutrito eo igne, ꝗ eſt intus, ſpiritu. ſ. nouiter tracto. q. d. nõ eſt dicendum inſpirationem fieri nutritionis grã, imaginãdo ꝙ ignis, ꝗ eſt intus, nutriatur ſpiritu nouiter tractu. Quo aũt ad ℣ba attinet ꝑ ignẽ, qui eſt intus, intelligit calm̃ naturale, ꝙ more Platonico Ariſto. appellat ignẽ, ꝑ ſpm̃ ℣o, aerẽ nouiter tractum intelligit, & exponit modum hũc, & lege ſic, ita ut ipſo aĩali reſpirante. i. aerem trahente, ſuper ignẽ. ſ. calm̃ naturale dicam⁹ adỹci hypeccauma, hoc eſt facile cõbuſtibile, quaſi alimento illi proprio, igne ℣o & calido naturali alito ac nutrito, fieri expirationẽ aeris ſuperflui,

superflui, q̃ nutritioni fuit abũdãs. Quo aũt ad sba attinet ꝑ hypeccauma, Arist. intelligit aliquid facile inflammabile, & conuertibile in ignem, ut libro meteororum dem est, talẽ ere diderũt esse aerẽ ad calidũ naturale nostrum.

Eadem enim & ad hunc quoq; sermonem rursum dicemus, quæ ad priores adducta sunt, etenim in cæteris animantibus hoc idem euenire oportebat, aut quod ei proportione respõdeat, cũ omnia calore uitali prædita sint.

Hæc enim dicemus iterum & ad hunc sermonem, quæ quidẽ & ad priores, etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem.

Contra hãc fictionem obijcit Arist. & proponit se uelle ea dicere contra hãc fictionẽ, quæ sunt dicta contra ꝑiores opiniones, & hoc proponit dicẽs. Hęc.n. dicem⁹ iterum, & ad hũc sermonem, & contra hũc sermonẽ, quæ qdem & ad priores, & cõtra priores opiniões dixim⁹. Dictum est.n. contra Anaxa. & Diogenẽ q̃ si pisces respirãt in aqs, q̃ cætera etiã in illis respirare poterũt. Sic proponit se obijcere nũc contra hanc põnẽ, hoc est eodẽ loco, qm̃ a pari & a simili, ut cõtra illos argumẽtatus est. Tũc argumẽtat, si aĩalibus terrestribus inspiratio facta est ad nutrimentum calidi naturalis, eodem modo & a pari, & a simili, oporteret inspirationem fieri in piscibus, & in aĩalibus imperfectis, qm̃ oĩa hñt sanguinem calm̃, uel proportionale sanguini calido, vñ dicit. Et.n. in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut saltẽ proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem sanguineã, aut proportionalem illi. Ergo omnia debent inspirari, ut calidum nutriatur ab inspirato aere.

Deinde & quo dicere modo oporteat calorem, & spiritu gigni, figmẽto persimile est, potius.n. hũc e cibo fieri uidemus.

Deinde et fieri calidum ex spiritu quo oportet modo dicere, fictitium: magis enim ex alimento, hoc fieri uidemus.

Secundo obijcit, q̃ a vr̃ figmẽtũ dicere numerum uitale calidum fieri ex spiritu & aere, qm̃ potius uidemus, ex alimento fieri calidum & non ex aere. Exprimit.n. aĩalia non nutriri aere solo, nisi uerum sit quod dr̃ de chameleone, quẽ uidi diu uiuere sine nutrimento, qm̃ dicit Plini⁹ libro octauo, q̃ nutritur aere solo, unde dicit. Deinde & fieri calidum ex spiritu & aere, q̃uo oportet dicere, fictitiũ vr̃, qm̃ (vt inquit) magis hoc calidum uitale fieri uidemus ex alimento quam ex aere, nec probauit hoc, sed obseruatione contentus est.

Iuxta quod euenit, ut animal cibum capiat, & excrementũ emittat. Hoc autem, in alijs fieri haudquaquã cernimus.

Et accidere secundum hoc suscipere alimẽtum, & superfluũ emittere. Hoc autem, in alijs non uidemus fieri.

Vltimo obijcit, q̃ oportet accidere, ut aĩal suscipiat alimẽtũ ex ipso aere, & superfluũ post digestionẽ emittat, quod quidem in alijs nõ uidemus fieri, non.n. in entomis & piscibus uidemus q̃ nutriant aere, & post digestionem aeris su perfluum emittane, ergo nec in respirantibus hoc est possibile. Quo ad rõnem attinet aĩaduerte, q̃ alimentũ in principio est contrarium, & in fine redditur simile nutrito, ut dicitur in libro de generatione, et quia in principio est cõtrarium, & fit simile, in pricipio est impurum, & cõtinuo fit per calidum purius ac purius, hoc enim est digerere. Purius autem fieri non põt, nisi ab eo aliquid sequestret, q̃d autem sequestratur, græci perittoma, hoc est excrementũ & superfluum uocant. At cũ ex aere non possit fieri huiusmodi excrementum, cum sit longe purior quouis cibo, ex aere nullum aĩal nutriri poterit. Ex his patet primo q̃ chameleon non pot nutriri ex solo aere, ut Plinius inquit, qm̃ tuoc aer digereret, & ex digõne fieret excrementum, quod est impossibile ex aere fieri excrementum. Præterea (ut Aristo. probat libro de sensu & sensibili) nutrimentum est saporosum, elementum putum non potest esse saporosum, sapor.n. est qualitas cõsequẽs mistionẽ ut ibi probat. Aristo. quoq; libro secundo de historia animalium, nõ afferit chameleonẽ nutriri ex aere, immo libro octauo de historia animalium, afferit q̃d omne aĩal cortice intẽtũ nutritur & ouorũ est, nam & carnẽ edunt, & herbã. Dicit ẽñ q̃d serpẽtes & phalãgia uiuere põt sine cibo, ut ex his, quæ pigmentarij alunt per pendi põt. Et ego intellexi ex psillis, qui serpẽtes seruãt. Simili modo chameleon qm̃ est aĩal frigidum parum sanguinis hñs, põt diu uiuere sine cibo, ut uidi, & pp hoc credit uulgus quod nutritur aere, unde credẽtes Plinĩ auctoritati, nihil chameleon dederũt in cibũ, & tãdẽ mortuus est. Serpentes d̃s, ut psibilli narrãt, licet diu stẽt sine cibo, tãdẽ pereũt, secũdo patet quod ex solo odore nõ pñt nutriri spũs (ut uoluit Petrus apponensis) qm̃ digererent odores, et sic fieret ex digõne excremẽtũ. Verum tñ est ex odoribus spũs cõfortari, quoniam odor confortat cor, & sic confortat spiritus. Hactenus de Platonis positione.

Disseruit autem de respiratione & Empedocles, sed tamen cuius gratia animalibus data sit, silentio præterijt, neq; de omnibus animantibus si respirent necne, quicquam certum reddidit, ubi de ea spiratiõe quæ ꝑ nares fit, locutus est de, principe quoq; dixisse putauit. Fit autem spiratio, & per arteriam e pectore, & per nares, cæterum animalia, spirare ꝑ nares absque illa non possunt, & cum ea destituuntur quæ per nares fit, nullum damnum sentiunt, eum autem ea quæ per arteriam, commoriuntur, natura enim, obiter abutitur ad olfatum in quibusdam animalibus spiratione illa quæ per nares fit.

Dicit autem de respiratione & Empedocles, non tñ & cuius gratia, neq; de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non, & de ea quæ per nares fit respirat ratione dicens, putat & de principali dicere respiratione. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & que per nares, ipsis autẽ naribus sine illa, non est respirare, & ea quidẽ quæ ꝑ nares fit respirati omne, priuata animalia, nihil patiuntur, ea autem quæ secundum arteriam, moriuntur, utitur enim natura ex abundanti, ea quæ per nares respiratione, ad odoratum quibusdam animalium.

Nunc trãst ad opinionem Empedoclis, & primo præmittit Empe. de respiratione dixisse, et inquit. Dicit autem de respiratione & Empe. uerum ponit primo suę opinionis insufficientias. Quarum prima est, qm̃ non dixit cuius gratia respiratio aĩalibus inest, & hoc inquit, nõ tñ dixit, cuius gr̃a animalibus respiratio inest, secunda insufficientia est, quoniam nõ manifeste determinauit, utrũ oĩa aĩalia respirent, uel non, unde inquit. Neq; de omnibus aĩalibus quicquã facit manifestum siue respirare, siue non respirare. Tertia insufficientia est, quòd solum dixit de respiratione quæ fit ꝑ nares, putãs & de principali respiratione dixisse, & hoc in quit, & de ea, quæ per nares fit respiratione dicens, putat & de principali dixisse. Ergo tertia insufficientia est io eo q̃d dicit solum de respiratione quę fit per nares, putans nullam aliam esse, quod falsum esse probat, & inquit. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & altera, quæ per nares fit, ergo non tantum respiratio, est quæ per nares fit. Quarta etiam insufficientia est, quoniã duabus exñtibus respirationibus. s. & quæ per nares, & quæ per arteriam, nõ illa quæ per nares principalis est, sed illa, quæ est per arteriam, primo qdẽ, quoniã illa quæ fit ꝑ nares fieri non põt sine ea, quæ per arteriam fit, siquidem aer, qui per nares inspirat ꝑ atteriã permeat. Secũdo qm̃ sine respiratione, quæ per nares fit, animal uiuere, & respirare põt, nõ.n. aĩalia respirantia moriuntur deficiente ea respiratione, quæ fit per nares, at sine respiratione, quę arteria fit, nequaquã aĩalia respirantia uiuere pñt. Causa aũt

Ca. 33.

An aliquod aĩal nutria tur solo ae re

Cap. 11. Cap 4.

An ex odo re solo fiat nutritio.

quare sine ea respiratione, quæ p nares fit, uiuere pñt aîalia respirantia, est, quoniã illa data est ad duo, ad abũdantẽ respirationem, & potissimum in aîalibꝰ calidissimi cordis, & ad olfatũ, qm̃ sunt q̃dã aîalia, quę hñt organũ olfatus quadã pellicula coopertũ, ut canes & hoïes, & hęc in odorãdo trahunt aerẽ p nares, ut remoueat illa pelliculã, ut libere odor possit attingere ad sensum, quędã ṽo nõ hñt eam pelliculam, & ideo in odorando nõ trahũt aerẽ per nares, ut aues, & alia huiusmodi, unde dicit, & lege, sed principalis est, quæ fit per arterias, nam ipsis naribus non inest respirare sine illa, cum aer p eandẽ uiam trãseat. Deinde dat secũdã rõnẽ, & dicit. Et ea q̃dẽ respiratione, quæ per nares fit, priuata aîalia nihil patiunẽ, priuata ṽo ea, quę fit ẽm arteriã, moriuntur, & hoc ꝓbat, & dicit. Vtitur. n. natura ea respiratione, quę fit p nares ex abũdãti potissimum in his aîalibus, quorum cor est calidissimum, & etiam subaudi illa utitur in q̃busdã aîalibus ad odoratũ. s. quorum olfatorium est mẽbrana cooptũ, ut dictum est, uelut & lingua utimur ad gustũ, & ad loquelam.

Quocirca, olfatum quidẽ omnia fere animalia participant, sed sensorium non idem omnia obtinent. Verum de his dictum planius alibi est.

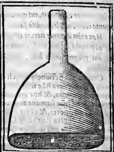
Quapropter, odoratu quidem fere participant omnia animalia, est autem nõ omnibus idem organum. Dictum est autem de ipsis, in alijs planius.

Ex his quę dixit deducit corollarium, & dicit. Quapropter odoratu quidem fere participat omnia aîalia, non tñ idem & eodem modo dispositum est oïbus organum, qm̃ q̃busdam est pellicula quadã intectum, quibusdã discoopertum (ut dictum est) dictum est autem de his in alijs planius scilicet libro de sensu & sensato. Quo uero ad uerba attinet, dicit { odoratu quidẽ fere oïa aîalia participãt, } qm̃ imperfecta odoratu nõ participãt, cum uiuant solo tactu, uel tactu & gustu solis, ut cõchilia, & id genus.

Porro respirationem & expirationem fieri asserit, propterea q̃ uenæ quædam habeãtur in quibus inest quidem sanguis, non tamen plenæ sunt eodem, sed meatus extra prominentes obtinent, corporis quidem partibus angustiores, aeris uero ampliores. Ideoq; cum sanguis aptus sua natura sit sursum et deorsum moueri, quando deorsum fertur aerem influere & respirationem fieri, quando uero sursum commeatur aerem effluere & expirationem committi prædicat, quod ibi euenit ei quod in uasis accidit quæ clepsydras uocamus aßimilans. Inquit enim.

Fieri autem ait respirationem & expirationem, propterea quod uenæ quædam sunt in quibus inest quidem sanguis, non tamen plenæ sunt sanguine, habent autem poros in eum qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, ijs autem quæ aeris maiores. Quapropter sanguine moueri sursum & deorsum nato, deorsum quidem lato influere aerem & fieri respirationem, sursum autem procedente excidere extra & fieri expirationẽ, aßimilans quod accidit, clepsydris.

Cũ narrauit insufficientiã Empedo. in loquẽdo de respiratione, nunc uult narrare eius positionẽ, & primo narrat opinionem, deinde ponit eius carmina, ne quis credat opinionẽ hanc ipse fingisse. De prima dicit, fieri aũt respirationẽ, hoc est inspirationem, & expirationẽ ait. Propterea ꝙ uenę quędã sunt, ut arteriales, in quibus inest quidẽ sanguis, quæ tamen non sunt omnino plenæ sanguine, & istę hñt poros in eum aerem, qui est extra, qui pori sunt minores partibus corporis. & quasi insensibiles, ĳs autem partibus, quæ sunt aeris, sunt maiores, & ita per illos põt subingredi aer. His suppositis dat modum q̃uo fiat expiratio, & inspiratio ẽm Empe. & dicit. Quapropter cum sanguis sua natura natus sit sursum & deorsum moueri ad modũ unde, cum ipse mouetur & fert deorsum ait aerẽ intus per poros influere, ac trahi, & fieri respirationem hoc est inspirationem, cum uero contra sursum procedit intumescens, & inundans, tunc dicit illum sanguinem excidere aerẽ extra per eosdem poros, & fieri expirationem, assimilãs q̃d accidit clepsydris. Est enim clepsydra uas, quo irroramus herbas æstate, in cuius basi multa foramina parua sunt, & in collo unum magnũ quasi cãna. Cum ergo per foramina parua intrat aqua, aer per eiꝰ cãnam expirat, cũ ṽo aq̃ exit per illa foramina, aer inspiratur, & trahitur eodẽ modo cũ sanguis intra uenã mobilem, quę dicitur arteria, inundat, & intumescit, aer per poros extruditur, & fit expiratio, at cum contra detumescit, & descẽdit, aer per poros subintrat, & fit inspiratio.

Secundũ occurres quoniam Aristoteles uidetur imponere opposita ipsi Empedocli, quia primo dixit inspirationem & expirationem fieri per nares, nunc autem dicit fieri per poros uenarũ mobilium per hoc ꝙ sanguis intumescit, & detumescit. Dicendum ꝙ Aristo. uult ꝙ aer trahatur per nares, & feratur ad uenas & poros uenarum propter motum sanguinis, & hæc nõ cõtradicũt. Nã Aristo. imaginatur poros uenarũ esse ex ea parte, ad q̃ aer uenit, cum per nares trahitur, ut postea uidebit in ṽbis Empedoclis. Quo ṽo ad uerba attinet, Aristo. de mente Empedo. dixit { Propterea ꝙ uenę quædam sunt, in quibus inest quidẽ sanguis } & non dixit omnes uenæ, qm̃ solum fortasse de uenis pulsatilibus intelligit, quæ dicuntur arterię, in q̃bus sanguis propter nimiã caliditatem effeруescẽs, intumescit, & detumescit, ut postea fortasse dicetur.

Hoc trahitur pacto cunctis, & redditur aer
Nam partim exangues ad corporis ultima uenæ
Tendunt, quarum extrema; caua sub nare fatiscunt
O scillis, adeo ut cruor occultetur, & auræ
Incessum facilem ualeant præstare meatus
Hinc ubi commotus repetit tener intima sanguis,
Tunc aer feruendo subit permultus eodem
Ast ubi se ille effert, tum rursum redditur iste.

Sic autem respirant omnia, & expirant, omnibus, deficientes sanguine Carnium cannales, ultimum secundum corpus tenduntur. Et in ipsis, oribus spißis perforatæ sunt, cannalibus Narium, ultimæ summitates per totum, ita ut limpidum quidem. Occultent, ætheri autem facile iter transitibus pateat. Hinc cũ quidem redierit tener sanguis, Aether æstuans descendet tumore magno. Cum autem resilit, iterum expirat.

Nũc narrat ṽba Empedoclis, quæ sunt obscura, propterea, qm̃ in carmine scribunẽ, quę non pñt facile exponi, dicit tñ. Sic autem oïa aîalia hñtia sanguinẽ & cãpestria respirant, hoc est inspirãt, & expirant, subaudi qm̃ ipsis omnibus uenæ quę dicuntur ab eo poetice cannales carnium sunt deficientes sanguine, nõ oïno illo plenæ, quæ secundum ultimum corpus earum. s. eã superficiẽ, quę ad aerem tractum per nares est, tenduntur quasi inundantes & intumescentes, quę etiam in ipsis oribus spissis, & paruis, maioribus tñ quam sint partes aeris, perforatæ sunt subaudi poris corrñdẽtibus cannalibus narium, per quæ aer trahitur, sunt autem (ut inquit) ultimæ summitates per totum corpus uenarum, intra quas summitates pori sunt, ita ut limpidum aerem & recẽtem trahãt detumescente sanguine, & occultẽt, etheri aũt. s. aere calefacto facile per easdẽ

porosas

potoſas ſummitates pateat iter tranſitibus, hoc eſt in ſuis regresſibus, ideo concludit totam reſpirationem, & inqt, Hinc cum quidem redierit tenet ſanguis ceſſando a tumore, ether eſtuans, hoc eſt ꝙ ęſtuabit, tumore magno & feruore ſanguinis qui ſtatim fiet, deſcendet & ſubintrabit, cũ autem reſilit, et iterum exundabit, iterum expirat, et ſic fit tota reſpiratio.

Vt cum clepſydra uirguncula ludit ahena:
Quando tubum properat formoſa claudere dextra,
Et mox indit aquæ molli quæ corpore conſtat,
Nondum in uas penetrat demerſum limpha, ſed ipſam
Aeris ingreßi per denſa foramina moles.
Arcet, dum ſtrictam illa uiam patefecerit, at mox,
Aere decedente, ſubintrat limpidus humor.

Quemadmodum cum puella Clepſydra ludens benemalleati æris. Cum quidem fiſtulæ aperturam obſtruens formoſa manu. In aquæ claræ tinxerit delicatum corpus, Neque in uas adhuc aqua ingreditur, ſed prohibet ipſam Aeris moles intro cadens ad foramina ſpiſſa, Donec releuauerit crebrum fluxum, deinde uero, Spiritu deficiente, ingreditur aqua munda.

Quod dixerat, demonſtrat per exẽplũ, & dicit. Quẽadmodum cum puella clepſydra ludens, quæ eſt de ære benemalleato, nam cum puella obſtruit aperturã fiſtulę, hoc eſt os ſuperi⁹, qđ eſt cãnę clepſydrę, obſtruit dico ſua formoſa manu, & clepſydram ſic ore obſtructam tinxerit, ac ſubmerſerit in corpus aquę claræ, neq adhuc tunc per illa foramina parua, quæ in fundo clepſydræ ſunt, aqua ingreditur, ſed prohibebit, ipſam aeris moles, qui intro clauſus eſt, cadens ad foramina ſpiſſa, donec releuauerit ab orificio clepſydræ crebrum fluxum aeris auferẽdo formoſam manum, deinde uero, ſpiritu deficiente & exẽũte a clepſydra, ingreditur aqua munda.

Contra cum fundum uaſis tenet humor aheni,
Et iam uirgo manu tubuli præcluſit hiatum,
Tunc imbrem retinet uergens intro exterus aer
Ad ſtreperi portas iſthmi, ſuprema tenendo,
Dum manus abſcedat, tum contra q̃ prius, intro
Aere prorumpente, ſubeffluit imber amenus.
Sic tener ille liquor moti per membra cruoris;
Quando pedem referens ſubit intima, protinus alter
Aeris influxus demittitur agmine magno.
At cum ſeſe effert, tum rurſum expirat abunde.
Hæc ille, de reſpiratione prodidit.

Eodem aũt modo cum aqua quidem occupat profunda æris, Cannali obſtructo humana manu et poro, Aether deforis intro irruens aquam prohibet. Circa portas iſthmi maleſonantis, extrema obtinens, Donec manum depoſuerit, tunc autem iterum contra quam prius: Spiritu incidente, ſubeffluit aqua munda. Similiter delicatus ſanguis exundans per membra: Cum quidẽ retroactus redierit ad intimum, Alterum mox reuma deſcendit tumore impetuoſo. Cum autem reſilit, iterum expirat æque poſtea. Dicit igitur hæc, de reſpiratione.

Applicat nũc exemplũ, & dicit. Eodẽ aũt modo ſubaudi eſt de reſpiratione, ſicut eſt, cũ aqua qdẽ occupat profundum æris, tãgendo illius foramina, cannali & poro obſtructo ab humana manu, aer intro exiſtens irruens deforis quicqd ſibi occurerit; prohibet aquam circa portas obtinens extrema iſthmi maleſonantis, hoc eſt clepſydræ. Sũpſit enim iſthmũ, pro clepſydra, nã iſthmus apud Ouidium ea terrę ſtructura eſt; quę iter porrigit in duo maria, inquit eni. Qua duo porrectus lõge freta detinet iſthmos. De iſthmo aũt ad Põponium, quare dicit, ꝙ aer prohibet aquam exẽtẽ ad portas & foramina iſthmi, donec puella manũ depoſuerit, tũc aũt hoc eſt, quãprimum aũt manus cedit, ſpiritu incidente extra, per portas illas ſubeffluit & intrat aqua munda. Siſr delicatus ſanguis exundans per mẽbra ſubaudi prohibet aerem intrare, ſed cum retractus redierit ad intimum uenæ deponẽdo tumorem, tumore impetuoſo mox alterum reuma, hoc eſt alter fluxus aeris deſcendit, & fit inſpiratio, cum autẽ reſilit, & iterum intumeſcit ſanguis, reuma aquæ poſtea hoc eſt aer poſtea expirat extra, ſumplit .n. aquam pro aere de licentia poetica. Tũc epilogat & inquit. Dicit igr̃ hæc Empedo. de reſpiratione, & his carminibus, ubi aĩaduerte multa uera metaphorice, ac improprie accepiſſe Empedo et multa ad ſonoram orationem, de licentia & uſu orationis poeticæ, Verũ hęc eſt ſumma opinionis.

At quæ per arteriam aperte reſpirant, per os ſimul & per nares reſpirare ſolent, ut diximus.

Reſpirant autem quemadmodum diximus, manifeſte reſpirantia per arteriã, & per os ſimul, & per nares.

Narrata poſitione, & ṽbis Empedoclis, nũc uult reprobare illam, & ſupponit primo, ꝙ aĩalia quæ per arteriã reſpirãt, ſimul & ſemel per os & nares reſpirãt, hoc tanquã per ſe notum ſumit, & ratione patet, q̃m arteria terminat ad nares & ad os ſimul.

Quare ſi de hac reſpiratione loquatur, ſerutari neceſſe eſt quo pacto illi dicta cauſa accommodari poßit, nam econtrario agi uidetur. Siquidem homines, locum cui reſpirandi munus delegatum eſt perinde ut folles in officinis ferrarijs attollendo, reſpirant, quãquã conſentaneum erat, ut calor attolleret, & ſanguis caloris locum occuparet. Eundem uero ut ibi folles deprimendo atq; profocando, expirant.

Quare ſiquidem de hac reſpiratione dicit, neceſſariũ eſt quærere q̃uo congruit dicta ratio cauſæ, uidetur enim contrariũ accidere. Eleuantes enim locum quemadmodum folles in ærarijs, reſpirant, attollere aũt calidum, rationabile, habere autem ſanguinem, calidi locum. Cõprimentes autẽ & deponentes, quemadmodum ibi folles, expirant.

Cum ſumpſit reſpirationem, ꝑ nares fieri ꝑ arteriã, q̃m ſimul fit cum ea, quę fit per os, nũc reprobat opinionem, & proponit qõnẽ circa ei⁹ opinionẽ primo, & dicit. Quare ſiquidem de hac reſpiratione dicit .ſ. quę fit ꝑ arteriam, ut acceptum eſt in ſuppõne, neceſſarium eſt quęrere q̃uo ratio cauſæ quæ dicta eſt ab eo, congruat, his, quę ſubaudi uidemus, & exponit illa, & dicit. Quia vr̃ cõtrariũ accidere, nam nos eleuantes locum .ſ. pectus ad eleuationẽ pulmonis, quemadmodum, qui folles eleuant in ęrarijs, reſpirant, & probat hoc eſſe rationabile: q̃m calidum eleuari ſurſum, ut intret frigidum eſt ratiõabile, ſed ſanguis habet calidi locum, ergo rationabile eſt ipſuz eleuari ut intret frigidum pro refrigerio, unde dicit Et ſumit autem pro cauſali nota hoc pacto, q̃m calidum attollere, & ſurſum eleuari rõnabile eſt. Secundum ſubaudi manifeſtum eſt ſanguinem habere locum & naturam calidi, ergo eſt rationabile ipſum eleuari ut ſubintret aer frigidus pro refrigeratione, quare non bene dixit de inſpiratione, deinde oñdit ꝙ nec bene dixit de expiratione, & dicit. Cõprimentes autẽ homines & deponentes deorſum pectus ad deſcenſum pulmonis expirant, quemadmodum ibi in ęrarijs cõprimentes folles, et ſic errauit de expiratione.

Verum folles non per eundem locum aerem excipiunt & regerunt, reſpirantes uero per eundem.

Verumtamen ibi quidem non ſecundum idem ſuſcipiunt aerem & iterum emittunt, reſpirantes aũt ſecundum idem.

Quia comparauit reſpirationem ei tractioni quæ fit ꝑ folles, ponit aliquã drĩam, & dicit. Verũtñ ibi qdẽ .ſ. in follibus ſuſcipiunt aerem, & iterum emittũt nõ ſm idẽ foramen, q̃m ꝑ unum trahitur, per alterũ expellitur. Expellit

enim per fistulam, trahit aūt per foramen, quod est pelle intectum. At in respiratione, scdm idem qm̄ sm eādē cannam, & eundem locum, qa a pulmone semper expiratio & inspiratio fit, permutatim tamen, ut dicemus.

Si uero de illa respiratione solum quæ per nares fit, plurimum aberrauit, non enim respiratio naribus peculiaris est, sed per tractum illum conuallis quæ columellæ adiacet qua parte palatum desinit perforatis naribus spiritus pars altera excurrit, altera per os, egrediens pariter & ingrediens. Quæ igitur ab alijs de spiratione dicta sunt, tot taleisque uidentur habere difficultates.

Si autem de ea quæ secundum nares dicit sola, multum peccauit, non enim est respiratio narium propria, sed secundū canalem qui circa guttur qua extremum palati in ore simul perforatis naribus cædit hoc quidem spiritus hac, hoc aūt per os, exiens similiter & intrans. Ab alijs igitur dicta de respiratione, tales & tot habent difficultates.

Cum demr̄auit, ꝙ positio Empedoclis nō pōt ꝯuenire his, quę uident̄, ostendit, ꝙ errauit io acceptiooe respirationis, qm̄ accepit accessoriā respirationē, pro principali, & dicit. Si aūe de ea, quę secū dum nares est, dicit sola, multum peccauit, nō.n.est respiratio nariū propria, & principalis, sed accessoria, principalis aūt est, quę est secūdū canalē, q̄ est circa guttur, hoc est per uocalem arteriā, qua.s. parte extremū palati in ore cędit simul perforatis naribꝰ, hoc quidē ipsius spūs hac.s.meatibus oarium, hoc aūt.s. alia pars spūs ꝑ os exiens silr̄ & iotrans q.d.sed principalis est illa, quę fit per arteriā, quæ a pulmone usq; ad palatum continuatur, in cuius extremo est foramen per quod exit, & intrat aer, hoc pacto ꝙ illius aeris altera pars per os intrat et exit, altera ꝑ nares intrat, & exit. Hęc.n.est principalis, illa aūt data ad abūdātem respirationem, & ad facilitatē odoratus, ut dcm̄ est, & dixit { Si autem de ea quę secundum nares dixit sola } quia forrasse Empedo. ut poeta usus est parte pro tota respiratione. Tuoc epilogat, & inquit. Ab alijs igitur dicta de respiratiōe, tales & tot habeot difficultates.

Cum uero antea dictum sit, uitam & animam calore quodam contineri (non enim concoctio per quam animantes capiūt alimentum, sine anima & calore absolui potest) quādoquidem omnia, igni cibum conficiunt.

Quoniam autem dictum est prius, q; ipsum uiuere et animæ habitio cum caliditate quadam est (nam digestio per quam alimētum fit animalibus. neq; sine anima, neq; sine caliditate est) igne enim operantur omnia.

His disputatis, nūc Aristo. accedit ad propriam opinionē, & primo repetit, quę proximo libello amplissime declarauit, ut sint sibi suppositiones pro ueritatis dilucidatiooe, deinde exequitur. Repetit ergo primo quę dixit, de necessitate calidi, & dicit. Qm̄ aūt dcm̄ est prius.s.proximo libello, ꝙ ipsum uiuere, & ipsa habitio aīæ io corpore cum caliditate quadam est. Curꝰ cām repetit, & ꝟba sunt suspensiua, usq; ibi { igne.n. } & est cā, qm̄ digestio, per q̄ alimeotum fit animalibus, oeq; sioe aīa, neq; sine caliditate est, ideo cōcludit, ꝙ igne operētur, & uiuāt oīa, hoc est ideo fit, ut calido cuncta aīata uiuāt. Quo aūt ad ꝟba attinet, uerbum { enim } nō reddit cām, sed potiꝰ illatioois nota est, signū aūt qm̄ in antiquis codicibus græcis loco huius ꝟbi legitur igitur, & per operari, uiuere intelligit, oā uiuere operari est, ut libro secundo de aīa habetur.

Iccirco in quo primo corporis loco et in qua prima huius loci particula eiusmodi principium esse necessarium sit, ibidem et animam uegetalē quæ prima omnium est, haberi necesse est.

Propter quod quidem in quo primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primā nutritiuam animā necessarium est existere.

Secundo repetit locum aīę nutritiuę, & dicit ꝙ in quo loco, & in qua loci parte corporis tale calidū est, ibi est aīa nutritiua. unde dicit. Propter qđ quidē in quo primo loco totius corporis aīalis, & in qua prima huius loci parte oecessarium est esse tale calidum, hic et primā nutritiuā aīam necessarium est existere. Dixit.n. eūdē locū primū et principalem esse calidi, & animę nutritiuæ, eādē etiam loci partē amborum. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, dicit in quo primo loco, & in qua prima loci parte, innuens locū communem, & proprium, & dixit primo, qm̄ aīa est in toto corpore, & in singulis partibꝰ corporis, primo tn̄ & principalr̄ ibi est, ubi hm̄oi calr̄m primo & priocipalr̄ est.

Hic autem locus, is est qui medius est inter eum qui cibum recipit, & eum quo excrementum emittitur. Ea igitur particula, in exanguibus nomine uacat, in sanguineis, cor dici solet.

Iste autem est, medius locus suscipientis alimentum & secundum quem emittunt superfluum. Exanguibus igitur, innominatū, sanguinem aūt hn̄tibus cor, hæc particula est.

Exponit quę dixerat, & primo locū cōem, & dicit. Iste autem est, medius locus suscipientis alimentum.s. partis superioris, & eius loci, secundum quem emittunt superfluū. Locus ergo communis est in medio superioris & inferioris.s.in pectore, ut dictum est. Deinde exponit iocum proprium, quę est ꝑticula huius loci, & dicit. Sed in exanguibus hęc particula innoīatū est, & dr̄ emulum cordis, sanguinem autem hn̄tibus est cor uerum, & naturale. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, illud ꝟbum { igir̄ } non illatiue, sed aduersatiue tenetur, ut patet coosiderantibus.

Alimentum enim ex quo iam partes animalium fiunt, natura sanguinis est, sanguinis autem & uenarum generis idem esse principium, necesse est, nam alterum, alterius gratia est, nempe quasi uas & cōceptaculum. Porro uenarum principium, in sanguineis, cor est, non enim per hoc tendunt, sed ex hoc omnes dependent, quod nobis facile constat, ex dissectionibus.

Alimentum enim ex quo iam fiunt partes animalibus, sanguinis natura est, sanguinis autem & uenarum idem principiū esse, necessarium, alterius enim gratia, alterum est, ut uas & suscipiens. Principium autem uenarum, sanguinem habentibus, cor, non enim per hoc, sed ex hoc protractæ omnes existunt, palam autem hoc nobis, ex anatomis.

Verbum enim nō eius, quod proxime dixit, causam reddit, sed eius ꝙ remote dixit. Dixit enim ꝙ priocipium outrimenti est illud met quod est principium calidi, & ꝙ io eodem est nutritiua aīa, in quo est ipsum calidum, nūc hoc probat, et resoluitur textus in syllos. Primus est, sanguinis & uenarum idem est principium, nutrimētum est sanguis, ergo nutrimenti & uenarum idem est principium. De syllogismo primo accipit minorem, & dicit. Alimentum.n. ex quo iam fiuot partes in ipsis aīalibus, sanguinis natura est, hoc est, ipse purus sanguis est, hæc est mioor. Accipit maiorem, & dicit. Sanguinis autem & ueoarum oecessarium est esse idem principium, quod probat, quoniam alterum est alterius gratia, ut uas & suscipiens subaudi est gr̄a suscepti. Tuoc subaudiēdum est, cooclusionē, igitur outrimenti, & ueoarum idem est priocipium. Secūdus autē syllogismus est, uenarum & nutrimenti idem est principium, sed principium uenarum in his, quæ sanguinē habent, est cor, quod probat, & ioquit. Non enim per hoc transeunt uenæ ad aliud membrum, sed ex hoc omnes ueuæ porrectæ existūt ad alia membra, ut ex anathomis patet, igitur principium nutrimeoti est cor, & sic patet quod idem sit calidi, & nutrimēti principium, quod fuit acceptum. Quo ꝟo ad uerba attinet, dixit { non enim per hoc, sed ex hoc

protractæ omnes existunt } qm̄ de tōne originis est, ut ultra ipsum nō se extēdat originatum, sed ut ab ipso in cu cta alia deriuetur, & quia uenę nō penetrāt cor, sed pcedūt a corde ad singulas corporis partes, ideo dixit uenarum principium & originem esse cor.

Cæteræ igitur uirts animæ, sine uegetali esse nequeunt, quā obrem, dictum iam est in libris de anima. Vegtalis uero, sine igni naturali, in hac enim parte, natura eam igniuit.

Alias igitur uirtutes animæ, impoßibile existere sine nutritiua, propter quam autem causam dictum est prius in ijs quæ de anima. Hanc autem, sine naturali igne, in hoc enim natura igniuit ipsam.

Infert ex dictis corollarium obiter occurrens, dico obiter occurrens, qm̄ non facit ad factum, sed breuitate doctrinæ hic permiscet, & debet legi a primo ad ultimū hoc pacto, aliæ uirtutes aię, ut intellectiua & sensitiua nō pn̄t esse sine nutritiua, ut patet ī libro de anima, ubi dictū est, ꝙ bene nutritiua esse potest in aliquo sine illis, aliæ autem nulli inesse possunt sine nutritiua. Intellectiua quidem nō potest esse sine sensitiua, quoniam non est intelligere sine sensu, ergo nec intellectiuum sine sensitiuo, sensitiua uero non sine nutritiua, quoniam nō est sensitiuum quin uiuat, ergo nec intellectiua, nec sensitiua est sine nutritiua. Hanc autem .s. nutritiuam sine naturali igne subaudi impossibile est esse. In hoc enim .s. naturali igne natura igniuit ipsam, hoc est constituit, & formauit eam, ergo a primo ad ultimum alię aię uirtutes nō pn̄t esse sine naturali calido, hoc est corollarium obiter interfectum.

Corrumpitur autem ignis, ut antea dictū est: aut marcore, aut extinctu. Extinctu qdē, à cōtrarijs. Quāobrē, et uniuersus & ocyus adhuc distractus, ambiente frigore extingui consueuit. Hæc igitur corruptio, uiolenta ex æquo in inanimis & animatis est etenim animal cum gladijs secatur, & nimio frigore concrescit, emoritur. Marcore autem, copia caloris. Si enim circūfusus aer immodice caleat, & ignis non capiat alimentum, tum igni obuenit ut non à frigore superatus, sed marcore debilitatus aboleatur.

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum est prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ à cōtrarijs. Quapropter, & subito à continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur distractus. Hæc igitur corruptio, uiolēta, similiter in inanimatis & animatis est, etenim organis diuiso animali, & congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur. Marcor autem, propter multitudinē caliditatis. Etenim si excedat quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, sed marcorem passum.

Tertio repetit distinctionem corruptionis, ut ex hac repetat, & concludat necessitatem refrigerationis, & dicit. Corruptio autem ignis (ut dictum est prius libro proximo) duplex est extinctio, & marcor, & exponit ambas, & dicit. Extinctio quidē ignis ea est, quæ fit a contrarijs, ut a frigido. Inde concludit, quòd hæc uelociter fit, & dicit. Quapropter, & subito a continentis frigiditate fit, quando scilicet est excellens & multum exuperans, & lōge celerius adhuc extinguitur ignis, cum distractus, & rarefactus obtinetur a frigido continentis. Tunc rursus cōcludit quòd hæc corruptio sit uiolenta, & inquit. Hęc igitur corruptio uiolenta est, & non modo in rebus inanimatis, ut in elementis, sed etiam in rebus animatis, ut in animalibus & plantis. Cuius causam affert, quoniam animali unoquoque secundum organa diuiso; & unoquoque congelato, propter frigoris excellentiam, moriuntur animalia omnia. Quo uero ad rem attinet, debes scire quòd calidum (ut dictum est) bifariam a contrario corrumpitur, uno modo quatenus frigidum agit in humidum ipsum inspissando, & hic est causa, ut pereat calidum suffocatum ab humido. Aut quatenus per antiperistasim fortificat calidum, quod quidem fortificatum consumit suum humidum, quod erat eius pabulum, quo consumpto calidū corrumpitur, & utroque modo tam inanimata quam animalia pereunt. Videmus enim cum animalia diuidūtur in partes organicas, infrigidari, & sic mori ipsum & eius partes hæc de extinctione. Deinde manifestat marcorem, & dicit. Marcor autem, propter multitudinem caliditatis subaudi accidit aliquando, & non tantum propter hoc, sed etiam propter paulatinam exiccationem humidi, & paulatinam infrigiditationem calidi, quę est senescere. Quod autem accidat marcor congregato calido, probat, & dicit. Etenim si calidum quod est in circuitu excedat, ut in ęstate, & animal uel planta nō accipiat alimentum, quo refrigeretur (ut dictum est proximo libello) id quod ignitum est intus corrumpitur, non quidem extinctum & infrigidatum, sed marcorem passum, hoc est corruptionem, quæ nō est a contrario, sed uia suffocationis.

Quare necessarium est ut refrigeratio adhibeatur, si seruari debeat, ea enim, contra hanc corruptionē auxilio est.

Quare necesse est fieri refrigerationem, si debeat salutē adipisci, hoc .n. auxiliatur ad hanc corruptionem.

Nunc repetit, & concludit ex dictis necessitatem refrigerationis, & dicit. Quare si debeat calidum salutem adipisci necesse est refrigerationem esse in omni uiuente. Cuius causam dicit. Hoc enim scilicet refrigeratio auxiliat ad hāc corruptionem, hoc est contra hanc corruptionem quæ est suffocatio, & dixit { si debeat salutem adipisci } qm̄ refrigeratio non est simpliciter necessaria, sed ex suppositione, si calīm debeat salutē adipisci.

Sed cum animalium alia aquatilia sint, alia in terra degūt, inter hæc quæ parua admodum sunt, quæq; sanguine carent, ea continēte uel aere uel aqua satis refrigerari poßunt ad hāc corruptionem euitandam, nam cum calorem habeant exiguū modico egent auxilio. Quamobrem, & his fere omnibus uita breui temporis spatio præscribitur, utroq; enim, ꝗ parua sint, uergere solent.

Quoniam autem animalium hæc quidē aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, horum paruis quidem omnino & exanguibus facta ex cōtinente aut aqua aut aere infrigidatio, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius: modicum enim habentia calorem, modico indigent auxilio. Quapropter, & breuis uitæ fere omnia talia sunt, ad ambo enim existētia modicā sortiuntur inclinationem.

His resumptis ueluti prologuijs necessarijs, nunc accedit ad suam opinionem. Vbi animaduersione dignum qđ animalium quædam sunt aquatilia, quædam campestria, & utraque alia sunt exanguia, alia uero sanguinem habentia & exanguia, alia sunt breuis uitæ, alia uitę longioris. Tunc hac diuisione subintellecta, ponit cōclusiones, quarum prima est, animalia exanguia siue aquatilia siue campestria, quæ mole parua sunt, & uitæ breuis, ex continente refrigerantur, siue continens sit aer, siue aqua. Hāc cōclusionem ponit, & dicit. Quoniam autem animaliū hęc quidem aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, ut campestria, horum paruis quidem omnino mole & uita, & exanguibus refrigeratio facta ex continente, siue continens sit aqua, ubi ipsa aquatilia sunt, siue continens sit aer, ubi ipsa campestria sunt, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius, hoc est ne præter tempus celerius corrumpantur, hæc est conclusio. Quo uero ad uerba attinet dixit { paruis } scilicet corpore & uita, quoniā ut in pluribus parua animalia paruo tempore uiuunt, ut dictum est libro de longitudine uitę. Dixit autem { exangui-

bus } quoniam nūc loquimur in exanguibus, postea uero de sanguinem habentibus. Deinde probat conclusionem, & dicit. Modicum enim habentia calorem. s. in quanto & quali, modico indigent auxilio refrigerationis in quanto & quali, & sic sufficiens uidetur refrigeratio continentis. Tacuit autem refrigerationem, quæ fit per assumptionem nutrimenti, quoniam illa intelligitur in omni uiuente, expræssit autem, eam, quæ non est æqualis in omni uiuente. Secundo idem probat ex eo quia tali animalia sunt breuis uitæ, & sic cum sint breuis uitæ, & parui caloris, paruo egent auxilio. Quo autem ad cōrextum uerborum lege, quapropter pro preterea, hoc pacto, preterea, & breuis uitæ fere omnia talia exanguia & parua animalia sunt, ergo & paruo auxilio refrigerationis indigēt, quoniam ad ambo existentia parua scilicet ad uitam & ad calidū sortiuntur etiam modicam inclinationem, hoc est paruū auxiliū, quo ipsa inclinentur ad uiuendum. Dixit autem { & breuis uitæ fere omnia talia sunt } propter apes, quæ sunt paruæ & exangues, & tamen uiuunt longam uitam scilicet septem annis, quoniam habent calidum & humidum bene proportionatur ue libro de longitudine dictum est, & dicemus.

Quæcūq; autem ex insectorum genere uiuaciora sunt (insecta enim omnia, sanguine carent) his corpus sub septo trāsuerso præcinctum distinguitur, ut per membranam subtiliusculam refrigerentur, nam quæ calidiora sunt, ampliori refrigeratione indigent, ut apes, quædam enim apes, septenos annos uiuūt. Et etiam cætera quæcūq; bombos elidunt, ut uespæ, scarabei, & cicadæ, nam murmur illud, spiritu, dum quasi anhelant, ciere solent.

Quæcūq; aūt longioris uitæ entomorum (exanguia enim sunt, omnia entoma) his sub diazomate diuisum est, ut per subtiliorem existentem pelliculam infrigidentur, magis enim existentia calida, ampliori indigent refrigeratione, uelut apes, apum enim quædam, uiuunt etiam septem annis. Et alia autem quæcūq; sonant, ut uespæ, & melolonthæ, & cicadæ, etenim sonum faciunt, spiritu, uelut anhelantia,

Cum egisset de modo refrigerandi proprio animalibus entomis, quæ sunt uitæ breuis, nunc agit de refrigeratione, quæ propria est entomis, quæ sunt longioris uitę & ponit secundam conclusionem scilicet ꝙ entoma longioris uitæ egent refrigeratione quæ fit motu mēbranę, & dicit. Quæcūq; autem entomorum sunt lōgioris uitæ, & subaudi exanguia, dico subaudi exāguia, q̄a omnia entoma sunt exanguia, his sub diaçomate diuisum est. Est enim in toto septo transuerso membrana quędā, per q̄ in ipsis aīalib⁹ naturalia mēbra a spiritualibus diuisa sunt, ut per talē pelliculā subtiliorem existentē infrigidentur. In hac pre. n. attingit aer, & eā infrigidat, hæc aūt infrigidata infrigidat aliā partem, et illa alia usq; ad eam partem, quę est caloris fons. Et uolentia adhuc hr̄e maiorē refrigerationem mouent illam pelliculam agitando eam uelociter ad aerem, ut inde refrigerentur magis, nam licet motus calorem efficiat, aer tamen si quiesceret iuxta illam pelliculam, calefieret ab ipso animal, & sic per illum non amplius refrigeraret, quia uero per illum motum aer calefactus ab animali repellitur, & recens aduenit, inde ex motu aeris refrigeratio fit, hinc cicadæ cum cantant, mouentur fortiter secundum partem inferiorem, ut ex motu aeris, & illius frequēti innouatione, refrigerētur. Quod uero huiusmodi animalia egeant hac maiori refrigeratione quā entoma, quę parua sunt, & breuis uitæ, probat Arist. & dicit. Magis enim existentia calida hæc quæ sunt longioris uitæ, ampliori indigent refrigeratione, & sic non solum per ipsum cōtinēs, sed etiam per mēbranæ motum, & refrigerationem refrigerantur, uelut apes, quæ sunt lōgioris uite quā animalia illa parua, de quibus diximus, nam (vt inquit) quædam apum uiuunt etiam septem annis, & quandoque decem, ut Plinius inquit. Et non solum apes indigent huiusmodi refrigeratione maiore, sed etiā alia quęcūq; sonāt, ut uespę, & melolonthæ, & cicadæ. Quo uero ad ūba attinet, diaçoma græce, latinę subcinctoriū, uel septū trāsuersum, nā est locus, quo spiritualia a naturalibus diuiduntur. Melolonthę ūo, scarabei dicuntur, qui etiam gallerucę appellari solent. Quod autem mēbrana illa moueatur, probat, & dicit. Etenim sonum faciunt, spiritu mouente illam membranam, uelut anhelantia, quæ mouent pulmonem, ita enī hęc dilatant, & constringūt hanc membranam spiritu innato, qui a fonte caloris oritur, sicut animalia habēria sanguinem dilatant, & constringunt pulmonem, uerum habentia sanguinem trahunt aerem ab extra ad pulmonem, hæc trahūt aerem ab extra ad mēbranam.

Eo enim spiritu qui in ipso septo transuerso insitus est, dum sese attollit ac per uices subsidet, attritum ad membranam fieri contingit, siquidem ea hunc locum mouent, sicut quæ spiritū extrinsecus trahunt, pulmonem thoracem, & pisces, brāchijs caput agitant, haud enim magnopere secius euenit, atq; si quis aliqua ex ijs quæ spirant suffocare nitatur, ore compræsso obturatoq;, etenim hæc, pulmonis opera pectus attollent. Verū eiusmodi motu hæc satis refrigerari non pn̄t, illa possunt.

In ipso enim succinctorio insito spiritu eleuato & depresso, accidit ad pelliculam fieri detritionem, mouēt enim locum hūc, quemadmodum respirantia deforis pulmone, & pisces branchijs, simile enim accidit, atq; si quis aliqua respirantium suffocet, os tenens, etenim hæc, facient pulmone eleuationem hāc. Sed his quidem, non sufficientem facit talis motus refrigerationem, illis autem sufficientem.

Accepit duo, primum ꝙ membrana illa ꝑ quam refrigerant, mouetur motu dilatationis & constrictionis, ut refrigerentur animalia innouatione aeris membranam continentis (ut dictum est.) Secundo accepit motu aeris innati ad membranam illam percutientis fieri bōbum. Aristoteles ergo hæc duo declarat, & primo quō mouetur hæc membrana & a quo. & dicit, & continuetur sic bene diximus membranam moueri dilatatione & constrictione, nā in ipso subcinctorio, insito spiritu eleuato quasi intumescente, & depresso quasi constricto, accidit ad pelliculam fieri attritionē. Exponit autem modum motus, & dicit. Mouent enim hunc locum insecta dilatatione & constrictione spiritus, quemadmodum respirantia deforis mouent locū exteriorem pulmonē, & pisces branchijs. Et per inspirātia intellexit refrigerata deforis, tā quę aerem, q̄ quę aqua refrigerantur, hæc enim mouent locū exteriorem campestria quidem pulmone, pisces ūo branchijs. Exponit quæ dixit per exemplum & dicit, ꝙ accidit sic in huiusmodi entomis ueluti, si in aquis existens aliquod animalium respirantium intendens euitarē suffocationem claudēdo os, & nares, eleuet pulmonem & pectus propter refrigerationis indigentiam, unde dicit. Simile enim accidit, atq; si q̄s suffocet aliqua animalia de numero respirātium tenēs os eorum sub aquis. Etenim hæc animalia uolētia euitare suffocationem, pulmone dilatato intus, ut refrigerentur, faciunt hanc eleuationem, quam uidetur facere insecta pro refrigeratione. Verum (ut inquit) differentia est, quoniā his quidem, quorum os submersum tenetur in aquis, talis motus pulmonis non facit sufficientem refrigerationem, motus uero membranæ factus a spiritu innato illis Insectis refrigerationem facit sufficiētem, q̄m insecta sunt minus calida, illa uero calidiora.

Atq; attritu spiritus ad membranam strepitum ædunt, sicut diximus, haud dissimilem ei quem pueri per arundines perforatas superposita tenui mēbrana emittūt, ob id enim, & cicadæ illæ quæ canunt, canere solent, sunt enim calidiores, & sub præcincta diuiduæ, quæ aūt non canunt, indiuiduæ.

Et concussione

Et concußione ad pelliculam faciunt bombum, quemadmodum diximus: qualem per calamos perforatos pueri, quando superposuerunt pelliculam subtilem. propter hoc enim: & cicadarum cantantes, cantant. calidiores enim sunt: & diuisum est ipsis sub subcinctorio. non cantantibus autem: hoc est non scissum.

Nunc declarat secundum. s. quomodo motu spiritus innati ad membeanam secundum dilatationem & cōstrictionem fit bombus, & dicit. Et concussione spiritus ad pelliculam hęc animalia faciunt bombum, ut dictum est, qualem pee calamos perforatos faciunt pueri, quando orificijs illorum, supetposuerint pelliculam subtilem: pueri enim sufflantes per perforatas arundines tenui membea na superposita, coopertos, bombum faciūt sonorum: propter hoc enim & cicadarum, quæ cātant, hoc pacto cantant: sunt enim cicadæ calidiores, signū autem: quia, ut refrigerentur in cantu: mouent partē infeeiorem, & propter hoc diuisum est ipsis subcinctorium: non cantātibus aūt, hoc non est scissum. Quo uero ad uerba attinet, aīaduerte ꝙ uerba illa {. non cātantibus autem } possunt referri ad cicadas, ita ut duplex sit cicadarum genus alterū cantantium, & hæ habent septum teansuersum, alterum non cantantium, & tales uult non habere septum trāsuersum: uel possūnt referri ad alia insecta, ut sit sensus, insectis autem non cantantibus ut muscæ. & formicæ, & id genus, hoc septum transuersum non est scissum. Animaduerte secundum Themistium libro peimo de somno cap. ii. quòd insectorum quædam bombum ædunt cum aerem innatū teeunt ad pelliculam, ut cicadę & apes commouent: quędam bombum ædunt attritione aeris exterioris peecutientis ad membranam: quędam (ut alij dicunt) sonant cum terunt aerem exteeiorem alis, ut apparet in musca, quæ cum per unam alam tenetur sonat per aliam, quæ in aere mouetur.

Quinetiam e sanguineis, & pulmonem quidem habentibus sed parum sanguinis nactum fungosumque: nonnulla irrespiranter longo temporis spatio uiuere possunt. quòd eorum pulmo multum attollatur: cum parum sanguinis ac humoris contineat. quandoquidem propria pulmonis agitatio: ad longum tempus satis refrigerare potest. Tandem uero non possunt: sed suffocantur non respirando, quemadmodum etiam ante diximus. Ea enim corruptio quæ marcore ob refrigerationis penuriam fit: suffocatio uocari solet. & quæ ita intereunt: ea suffocari dicimus.

Et sanguinem autem habentium, & pulmonem habentium: pauci autem sanguinis habentium & inanem: quædam horum multo tempore possunt sine respiratione uiuere. quia pulmo eleuationem habet multam: paucum habens sanguinem & humidum. proprius enim motus: ad multum tempus sufficit refrigerans. Tandem autem non possunt: sed suffocantur non respirantia, quemadmodum dictum est & prius. Marcoris enim, quæ propter non refrigerationem corruptio: uocatur suffocatio. & sic corrupta: suffocari dicimus.

Hic declarat, quod quædam animalia respieantia diu possunt uiuere sine respiratione. Sed unde ad declarādum hoc ueniat, & quam ob causam cum loquatur de insectis interponat de sanguineis, non est clara ratio. Aluernus Philosophiæ peripateticæ non ignaeus, ait Aristotelem uenire ad hoc, ut compleat declarationem eius, quod superius cœpit in principio libri, cum dixit. Alique minus respirare. Quod non mihi placet, quoniam non est consuetudo Aristotelis post tantum interuallum redire, & potissimum interponendo intee sermonem unum, qui est de una re: ut patet his, qui legerunt Aristotelis libros. melius igitur uidetur esse dicendum quod cum cœpit dicere de refrigeratione, & processit augēdo in animalibus respirationem. Dixit enim ꝙ quædam refrigerantur continente tātum: quoniam modici caloris sunt: quædam refrigerātur membrana, quoniam maioris calidi sunt: nunc ponit, quæ adhuc maiore refrigeratione indigent, & sunt ea: quæ sanguinem habēt, & pulmonem, uerum sunt pauci sanguinis, & pulmonem habent parum sanguineum.

Et hæc est tertia conclusio ꝙ animalia sanguinea: quę tamen pulmonem pauci sanguinis, & uacuum habent, indigent maioee refrigeratione quā per motum membranæ, unde dicit. Et sanguinem autem habentium, & pulmonem habentium, ea tamen quæ habēt pulmonem pauci sanguinis, & inanem, quoniam spongiosum & multarum uacuitatum: ut quæ oua pariunt, ut ranæ, & mures fluuiales, id genus, quædam horum multo tempore possunt sine respiratione uiuere, & dixit { quædam horum } quoniam non nisi illa de numero horum que oua pariūt, quæq; pulmonem habent fungosum: ut dictum est superius. Cuius causam dicit, quia pulmo horum parum sanguinis & humoris habens eleuationem habet multā propter eius spongiositatem, causa autem, quoniam motus proprius pulmonis sine tractione noui aeris ad multum tempus est sufficiens refrigerare. Et ne quis dicat cur pro toto uitæ tempore non sufficit una respiratio, propterea dicit: Tādem autem pro toto uitæ tempore non possunt, sed si diutius teneantur in aquis non respirantia suffocantur: ut dictum est prius. Dictum est enim superius, ꝙ ea marcoris corruptio, quæ fit propter refrigerationis carentiam: uocatur suffocatio, & ea: quæ sic corrumpūtur sine refrigeratione suffocari dicimus. Quo ad uerba attinet, suffocatio græce est, πνῖξις, est autem suffocari obstrictis faucibus spiritum præcludere, unde Ouidius. Suffocent animam dira uenena tuā. deducitur autem a sub ꝙ faux. Melius autē suffocari deducitur a sub, & foco, quasi sub foco focum adhuc addere: quotiens enim calido additur calidum animal suffocatur, additur autē calidum calido, cum non conuenienter animalis præcordia refrigerantur: & dixit ea marcoris species, quę fit per carentiam refrigerationis, quoniam duplex est marcoris species, altera subitanea quæ dicitur suffocatio: & hęc fit carentia refrigerationis, altera fit paulatine, & hæc dicitur naturalis corruptio (ut dictum est) quoniam fit per paulatinam humidi exiccationem.

Porro insecta non spirare dictum quidem est etiam prius: sed hoc apertum uel in pusillis est, ut muscis & apibus. quippe quæ diu in humore supernatant: nisi frigidus admodū, aut calidus sit. atqui quæ uireis habent exiguas: crebriorem sibi requirunt spirationem. Verum simul ac uēter aqua oppletur, & humor corrumpitur quem septum transuersum continet: ea intereunt, & suffocari dicuntur. Vnde etiam fit, ut si diutile cinere operiantur, postea resurgant reuiuiscantq;.

Quòd autem non respirant entoma animalium, dictum quidem est & prius: manifestū autem est & in paruis animalibus, puta muscis & apibus. in humidis enim multo tempore innatant: si nō ualde sit calidū, aut frigidum. quāuis modicā habentia uirtutē: spißius exigunt respirare. Sed corrūpuntur hæc, et dicūtur suffocari: repleto uētre, & corrupto humido qd' in succinctorio. Quapropter; & in cinere demorata, resurgunt.

Quia accepit entoma non respieare, sed refrigeari dilatatione, & cōstrictione membranæ ad aerem exteeiorem, hoc declarat in aliquibus: & dicit. Quòd autem non respirent entoma animalium, dictum quidem est & prius. Manifestum autē est & in paruis animalibus, ut in muscis & apibus: quoniam in humido multo tempore innatant modo humidum nec ualde calidum, nec ualde frigidum sit. quoniam ubi esset aut calidum ualde, aut frigidum ualde moretētur in humido: approbat signum & dicit, subaudi dico ꝙ non respirant, quoniam quāuis sint habentia uirtutem spissius exigetēt respirare quā tempus esset in quo

in humido detinentur: quantumuis enim parum respirantia, non possent tamdiu in humido stare sine respiratione. Sed dices hæc in humido uidentur corrupta, ergo respirare. Respondet, ꝙ hæc corrumpuntur, & dicuntur suffocari repleto uentre, & corrupto humido qđ in succinctorio est, subaudiendum sed in humido non semper corrumpitur humidum nec scinditur succinctorium, sed quandoq; humectatur nimis pellicula, & inde hebetatur calidum & uidentur mortua: signum autem, quoniam & in cinere demorata, resurgunt. Quo uero ad contextum attinet, Aristoteles primo ponit dubitationem & inquit. Sed corrumpuntur hęc in humido, & dicuntur suffocari repleto uentre superflua humiditate, & corrupto humido, hoc est spiritu quod est in succinctorio: ergo respirãt, quoniam si non respirarent non morerentur in humido: uult subaudiendum esse respirationem, quòd scilicet non semper moriuntur in humido, nisi in casu: quo pellicula scinderetur, & humidum innatum corrumperetur, aliquando tamen membrana humectatur, & calidum hebetatur: & uidentur mortua: ꝙ declarat, & dicit. Quapropter & in cinere demorata, resurgunt.

Quinetiam e genere aquatili: quæ sanguine carent, ea diutius in aere uiuunt, quàm quæ sanguine prædita mare recipiunt. ut pisces. nam quia parum caloris obtinẽt: aere satis ad longum tempus refrigerantur, ut crustacea & polypi. Non tamen ad postremum uiuere sufficiunt: propterea quòd exiguum calorem habeant. quandoquidem & piscium plurimi in terra, sed immobiles, uiuũt: & defoßi reperiuntur. quæ enim nullum prorsus, aut certe exanguem habent pulmonem: ea refrigeratione minus indigent. De ijs igitur quæ sanguine carent, alijs continentem aerem, alijs humorem auxilio esse ut uitam tueantur & conseruent: dictum est.

Et eorum autem quæ in humido uiuunt: quæcunque exanguia, pluri tempore uiuunt in aere, sanguinem habentibus & suscipientibus mare, utputa piscibus. propterea enim quòd habent modicum calidum: aer est sufficiens ad multum tempus refrigerare, utputa malacostraeis & polypodibus. Non tamen in finem sufficiunt ad uiuendum: quia sunt pauci caloris. quoniam & piscium multi uiuunt in terra, immobiles tamen: & inueniuntur defoßi. quæcunque enim non totaliter habent pulmonem, aut exãguem: minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur, quòd his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad uitam: dictum est.

Obiter ad dicta comparat aquatilia exanguia ad aquatilia sanguinea, & dicit. Et eorum quę in humido uiuunt, ut aquarilia quæcunq; exanguia sunt, pluri tẽpore uiuunt in aere, sanguinem habẽtibus, quæ mare suscipiunt, & habitant, ut sunt pisces: & sic habetur quasi quarta conclusio. Cuius etiam causam affert, & dicit. Propterea enim ꝙ habeant modicum calidum, cum sint exãguia, aer est sufficiens ad multum tempus illa refrigerare, utputa malacostracis, ut locustis, & gammaris, & polypodibus, non tamen ita sufficiens, ut totam uitam quæ sibi secundum speciem data est, in aere agere possint, quamuis sint pauci caloris. Et ꝙ ita sit probat per aliud, quoniam & piscium multi uiuunt in terra subfossi, immobiles tamen, nõ enim possunt moueri per uiscera terræ: cuius signum est quoniã inueniuntur defossi in multis terræ partibus, in quibus sunt apti uiuere: ibi enim nascuntur ex putrefactione, & ibi uiuunt, quod non esset nisi possent refrigerari per aliud quàm per aquam. Et causam affert, & dicit. Quęcunque enim non omnino habẽt pulmonem, aut si habent, habẽt exanguem minus indiget refrigeratione, & sic cum tales pisces non habeant omnino pulmonem, uidentur posse uiuere sine refrigeratione aquę. Tunc epilogat & dicit. De exanguibus igitur, ꝙ his quidem continens aer, his autem humidum auxilietur ad uitam. Manifestum est, & dictum est.

At ex ijs quæ sanguine prædita sunt, & cor habent: quæ pulmonem sortiuntur, omnia aerem recipiunt, & spiritum trahendo reddendoque refrigerantur.

Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor: quæcunque quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem, & refrigerationem faciunt per respirationem & expirationem.

Hactenus de refrigeratione exanguium: nunc proficiscitur ad refrigerationem habentium sanguinẽ: ubi attentione dignum ea, quæ sanguinem habent, omnia habere uenas & cor: uenas quidem, ut conceptacula sanguinis: cor uero, ut principium & originem uenarũ & sanguinis. Verum ea quæ habent cor, sanguinem, & uenas, alia habent pulmonem, alia habent brãchias, quæ sunt luco pulmonis. Tunc his acceptis, ponit primam conclusionem, & est hæc, quęcunq; habẽtium cor & sanguinem, habẽt pulmonem, omnia hæc respirant, hoc est expirant, & inspirant. Primo ergo ponit cõclusionem. secundo exponit quę habentium sanguinem pulmonem habent. De prima parte dicit. Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor, hoc est, cum quęcunq; habẽt sanguinem, habeãt cor, quęcunq; quidem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem, & omnia refrigerationem faciunt per respirationem, quę est aeris tractio: & per expirationem, quæ est aeris expulsio.

Hanc conclusionem Aristoteles non probat hic, sed ex dictis probata est, quoniam quæcunque animalia cor & sanguinem habent, multam habent caliditatem, ergo multa egent refrigeratione, multa autem refrigeratio est in magnitudine, & in numero. In numero quidem multa refrigeratio dicitur frequens, in magnitudine uero dicitur magna: ergo huiusmodi animalia indigent frequenti & magna refrigeratione. Frequens refrigeratio non potest fieri per aquam: tum quia aqua non facile trahitur, nec facile expellitur: tum uel maxime, quoniam aqua non facile expanditur supra pulmone, neque facile readunatur, ut expellatur. Magna minime: quoniã cum pulmo sit membrum imbecille, non pollens aquam multam non posset expellere propter illius pondus, & grauitatem. ergo frequens, & magna non potest fieri nisi per aerem, primo quia facile heret pulmoni, & præcordijs, & facile disiungitur. Secundo quoniam minus permiscetur sanguini, & sic potest refrigerare eum, & deinde non permistus sanguini potest expelli. Sed dices cur in respirantibus refrigeratio non fit per contagionem, ueluti in piscibus: in quibus branchiæ primo infrigidaræ, infrigidant per contagionem partes uicinæ usque ad pręcordia, & non per ingressum aquę ad præcordia: sic enim posset dici in respirantibus partes exteriores ab aqua infrigidari: deinde per contagionem omnes alias usque ad cor. Dicẽdum (ut postea dicemus) quòd in animalibus quæ habent cor, & pulmonem, & sanguinem non sufficit infrigidatio per contagionem: quoniam sunt hęc animalia multæ caliditatis, quæ non tam leui refrigeratione possunt refrigerari. Præterea hæc contagio augeret potius calidum per antiperistasim: circundans enim aqua ipsum calidum reuerberaret illud ad præcordia & uniret, & ita esset causa uelocis suffocationis, ut etiam experientia docet.

Quare ista habẽtia cor & sanguinẽ per aerẽ refrigerentur.

Dubitatio de refrigeratione p cõtagionẽ.

Pulmonem autem habent: & uiuipera intra se & non solum foris (nam chartilaginea: uiuipera quidem sunt, sed non intra se) & ouiperorum tam alata ut aues quàm corticata ut testudines, lacerti, serpentes. Verum illa, pulmonẽ habent sanguineum: horum uero plurima, fungosum.

Habent autem pulmonem: & animalificantia in seipsis & non deforis solum (chartilaginea enim, animalificãt quidẽ, sed

non

non in seipsis) & ouificantiũ & pennata ut aues, & pholidota ut tortucæ & lacertæ & serpentes. Illa igitur sanguineum: horum autem plurima pulmonem habent inanem.

Exponit quæ animalia pulmonẽ habent, & dicit ꝙ habent pulmonem nõ solum, quæ deforis pariunt, ut ouipera, sed etiam quæ in seipsis fætum gerunt in utero, ut uiuipera. unde dicit. Habent autem pulmonem, & animalificantia in seipsis, quæ animal ferunt, & uiuum in utero, & non solum quæ deforis ædũt, ut ouipera: & probat quasi a minore, & dicit. Chartilaginea. o. ut testudines animalificant qdem, sed nõ in seipsis, sed oua pariunt, & hñt pulmonem, de quibus minus uidet̃, cum sint frigidiora cæteris. ergo a fortiori pulmonem hñt, quæ animal pariunt: cũ sint chartilagineis calidiora. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignum, ꝙ animalium quæ cor, & sanguinem habent, alia dicuntor ouipera: quæ oua pariũt, & non animal in utero gerunt. Quædam dicuntur uiuipera: quæ uiuum pariunt, & animal io utero gerunt. Causa est, qm̃ quædam hñt calidum non multum, quod non sufficeret ad digerendum cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existente: ideo primo intra se ouum faciunt: deinde extra ædunt, ut ab illo animal fiat, quod statim alimentum accipere possit. Alia hñt calidum sufficiens ad digerendũ cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existẽte: & hæc dicuntur uiuipera. & animal gerentia & parientia. Vtraq; ergo pulmonem habere asserit, qm̃ in uttisq; calidum est, gratia cuius pulmo animalibus inditus est Est enim nobis datum pulmo, ut calidũ sanguineum, copiosum possit refrigerari motu pulmonis. In piscibus autẽ non est datus, qm̃ non requirunt tãtam refrigerationem, ut postea dicemus. Ouantium autem quædam sunt pennata: quæ pennas habent, ut aues: quędam loco pennarum habent cortices, ut restu dines, uerrucæ: quæ duram habent, & lacertæ & serpentes, quę hñt mollem: & utraq; habent pulmonem, & hoc dicit. Et ouantium, & pennata ut aues hñt pulmonẽ, & pholidota, quæ corticata dicunt̃, ut tortucæ: quæ duram hñt corticem, & lacertę, & serpentes, & chamæleonea & id geous, q̃ corticem hñt mollẽ: omnia. n. hæc pulmonem habent, qm̃ licet sint non multum calida, tñ adeo calida sunt, ꝙ nisi haberent pulmonem, non possent refrigerari: uerum in habendo pulmonem differentia est, nam illa quæ uiuum pariunt, & aues, sanguineum habent, plurima uero pholidotorum pulmonem babent exãguem & spongiosum. Quo uero ad contestum attinet, lege igitur pro sed: non enim tenetur illatiue: sed aduersatiue.

Quamobrem & spiratione rarius utuntur: quemadmodum dictum iam est. Vtuntur autem: & omnia quæcunq; uersantur uictumq; sumunt in aquis. ut hydrorum genus (quas quidam boas nuncupãt) & mures aquatiles, & ranæ, & crocodilli, & testudines tam marinæ quàm terrestres, & uituli marini quos græci uocant phocas, nã hæc & cætera id genus omnia: & pariunt in terra, & dormiunt aut in terra, aut in humore rostro emerso spirandi causa.

Quapropter & respiratione utuntur rarius: quemadmodum dictum est & prius. Vtuntur autem: omnia & quæcunq; morantur & faciunt uitam in aquis. puta hydrorum genus & ranarum & crocodillorum & mydes & tortucæ marinæ & terrestres, & boues marini. omnia enim hæc & talia: pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido extollentia os propter respirationem.

Hæc põt esse ratio eius quod dixit a sigoo accepta, dictum est. n. plurima pholidototum pulmonem hñt inanẽ, & spongiosum, reddit nunc signũ, quia uidemua ipsa uti rara respiratione: ut superius dictum est. Potest etiam hic poni secunda cõclusio: quasi ex dictis sequẽs: ita, ut quapropter legat̃ illatiue, & est, aĩallũ pholidototũ quæcũq; pulmonem inanem habent, ratius respiratione utunt̃. Sequitur autẽ hæc conclusio ex dictis qm̃ pulmo est pauci sanguinis, & spongiosus una attractione multi aeris capax: ut dictum est. Expooit autem hæc, quæ pholidotorum rarius respirare, & dicit. Vtuntur autẽ respiratione rarius, omnia & quæcunq; morantur, & faciunt uitam in aquis, ut amphibĳ generia. Dixit autem {omnia & quæcũq;} ad maiorem uehementiam, ut innuat efficaciam uniuersalitatis: & exemplificat dicens, puta hydrorum genus. Est enim hydrus qui uulgo scortio aquatilis dicitur: & genꝰ ranarum, & genus crocodilorum, & mydea quidicuntur mures aquatiles, & fortasse, quæ apud noa uulgo iutriæ dicuntur, & tortucæ marinæ, q̃ omnino aquatiles dicuntur & tortuces terrestres, quæ iuxta fluminum ripas stãt: & houes marini. Omnia. n. talia (ut inquit) amphibĳ generis sunt, quoniam Pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido, & cum dormiunt in humido, extollũt os propter respirationem, hæc. n. omnia raro respirãt propter causam assignatam. Hæc de secunda conclusione.

Quæcunquæ uero branchias obtinent: omnia accipiendo aquam refrigerantur.

Quæcunque autem branchias habent: omnia refrigerantur suscipientia aquam.

Hic ponitur tertia cõclusio, & intelligitur sic. Quæcũq; autẽ branchias hñt de numero eorum quæ sanguinem habent, omnia refrigerant̃ suscipiendo aquã per branchias. Hæc est conclusio, sed quo modo refrigerenrur per branchias, & usquequo aqua penetret, & propter quam causam, postea dicemus: nunc satis sit notasse conclusionem.

Branchias autem obtinent: quæ genere chartilagineo continentur, & cætera quæ pedibus carent. caret autem pedibus: genus omne piscium. nam quæ pedes habere uidentur: eos pinnis similes gerunt. At e pedatis quæ nouimus: unum tãtummodo branchiatum est, cordulus nomine.

Habet autem branchias: genus uocatorum chartilagineorum, & aliorum quæ sine pedibus. sine pedibus autem: pisces omnes. etenim quæ habent: secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habẽtium: unum habet branchiam solum uisorum, uocatus cordylus.

Exponit quæ animalia branchias hñt, & dicit. Habet autem branchias genus eorũ, quæ uocant̃ chartilaginea, ut torpedo & raia, & id genus, & eorum quę sunt sine pedibus. Exponit autẽ quæ sint sine pedibus, & dicit. Sine pedibus autem sunt pisces omnes, etenim quæ horum animalium pedes habent, æquiuoce pedes habent, qm̃ secundum similitudinem alarum habent. Alæ enim in piscibus sunt sicut pedes io animalibus gressibilibus, dicũturq; latine pinnæ: quas magna ex parte quaternas gerunt, ut inquit Aristoteles. Excipit autem ex his unum piscem; qui simul habet branchias, & pedes, ut cordylua. ideo dicit. Pedes autem habentium, unũ genus tantum eorum: quæ uisa sunt, pedes & branchias habet, qui scilicet uocatur cordylus, latine etiam cordulus.

Cæterum simul & pulmonem & branchias habere: nullum unquam uisum est. Causa cur ita: quòd pulmo quidem, refrigerationis eiusce gratia sit quæ spiritu fiat (uidetur enim uocatus esse πνεύμων, propter πνεύματος, idest spiritus, receptionem) branchiæ uero, ob eam refrigerationem quæ ab humore proueniat. porro unum instrumentum, ad unum utile est: & omnibus una refrigeratio sufficit. Quare cum natura nihil frustra agere cernatur, si uero essent duo alterum frustra foret: ideo alia branchias habent, alia pulmonem, nullum utrunque.

Simul autem pulmonem & brãchias, nullum uisum unquã habens. Causa autem, quia pulmo quidem, gratia refrigerationis a spiritu est (uidetur enim & nomen accepisse pulmo, pro-

pter susceptionem spiritus) branchiæ autem, ad refrigerationem ab aqua. unum autem ad unum, opportunum organū, & una refrigeratio, sufficiens est omnibus. Quare quoniā frustra nihil uidemus facientem naturam, duobus autem existentibus alterū utiq; esset frustra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Cū demōstrasset quæ aialia pulmonē, queue brāchias habeāt, & quis posset dubitare. utrū reperiatur genus animaliū habēs utrunq;: ideo pro solutione dicit. Simul autē pulmonē & brāchias nulli uisum est unquā habēs. Assignat autē causam, & dicit. Causa autē, quia pulmo quidē graria refrigerationis a spiritu est. Per pulmonē enim aer trahitur ad refrigerandā cordis caliditatē: quod quidē & græcū nomē indicat, dicitur enim græce πνεύμων, propter susceptionē spiritus, qui dicitur πνεῦμα, quasi pneuma suscipiēs, brāchiæ autē, ad refrigerationē ab aqua: sunt enim branchiæ instrumentū per quod trahitur aqua ad refrigerationē cordis. His definitionibus sumptis, sumit secundo ꝙ ad unā operationē sufficit unū instrumentū, unde dicit. Vnū aūt. s. instrm̄ ad unū. s. op⁹ opportunū organū est, & tu intellige quādo illud est adequatū illi operi. Tūc accipit quasi minorē, et dicit. Et una refrigeratio est unū opus sufficiēs omnibus. s. pro salute, ergo pro illa sufficit unum instrumentum ideo resumens quasi rationis uim in epilogo, inquit. Quare quoniam frustra nihil uidemus facientem naturā, duobus autē instrumentis existentibus, alterū utiq; eorum ad unam operationem esset frustra: inde concludit, ꝙ animalium, hæc quidem habent branchias, hęc autem pulmonem, ambo autem nullum uisum est animal habere. Sed occurres, quoniam ars, & natura uidetur uti pluribus instrumentis ad unum opus, ut faber utitur martello, & incute, & tenaculis, & id genus. Cœlū utitur luce & motu pro generatione calidi. Dicendum ꝙ nec ars, neq; natura utitur nisi uno instrumento ad unum opus, quando instrumentum est adęquatum artifici & operi, & unius rationis. Pluribus n. alterius rationis, & inadæquatis nihil prohibet naturā uel artem uti (ut probatum est) alioquin frustra esset alterum.

Cum autē quodq; animal ut sit cibo indigeat, ut cōseruetur refrigeratione, ad hoc utrūq; natura eodem utitur instrumēto.

Quoniam autem ad esse quidem alimento indiget animaliū unumquodq;, ad salutem autem refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hæc.

Sed contra dicet quis, quoniā si una operatio non est nisi unius instrumenti, ergo unū instrumentum erit unius operationis. Respondet negando consequentiam, & dicit. Quoniam autem ad esse quidem unumquodq; animalium indiget alimento, ad salutem autem, indiget refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hęc scilicet ipso ore, utitur enim ore pro nutrimento, & respiratione: & sic non sequitur consequentia.

Etenim ut in quibusdam lingua & ad percipiendos sapores & ad formandum sermonem uti solet, sic in ijs quæ habent pulmonem, ore tam ad cibum conficiendum quàm ad trahendū reddendumq; spiritum. In ijs uero quæ neq; pulmonē, neq; spirandi usum habent, os quidem cibi conficiendi causa habetur, branchiæ uero ad refrigerationem quibus ea ipsa opus est. Sed quo pacto uis eorum quæ modo dixi instrumentorum refrigerationem faciat, dicemus post.

Quemadmodum enim quibusdam lingua & ad sapores & ad interpretationem, sic habentibus pulmonem, uocato ore & ad alimenti operationem & ad expirationem & respirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; respirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autē indigentibus refrigeratione, branchiarum existit natura. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus facit refrigerationē: posterius dicemus.

Exponit quod dixerat, & probat per simile in lingua, & dicit. Quēadmodū enim natura in quibusdam animalibus utitur lingua ad sapores discernēdos, & ad interpretationē conceptionū mentaliū, ut in hominibus, sic quoq; natura in habentibus pulmonē utitur eo mēbro, quod uocatur os, & ad alimēti operationē, ut. s. per os cibus capiatur, & in ore primo digeratur, & ad respirationē, quæ est inspiratio, & expiratio. In animalibus autē quæ pulmonē non habent, nec respirant, os est institutū a natura ad operationem alimenti tantum, ut per ipsum capiatur, & primo digeratur. Ad refrigerationem autē in his piscibus: q indigent refrigeratione, ordinata existit branchiarū natura, & quoniā non patet modus quo modo per pulmonē, & quo modo per branchias fiat refrigeratio, ideo dicit. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus, scilicet pulmonis & branchiorum facit refrigerationē, posterius dicemus. Quo uero ad contextū orationis attinet, sumpsit igitur, pro sed, ut patet.

Plane ne quod obstaculum cibo ingerendo ingruat: similiter & spirantibus & suscipientibus humorem accidit.

Ad non impediendum autem alimentum: similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum.

Sed contra quæres utrū animal possit sumere alimentum sine impedimento, & respirare, uel suscipere aquā: ita ut hæc sint possibilia animal respirare, & sapere alimentū, uel aial refrigerari p humidū, & suscipere alimentum. Respōdet, ꝙ licet hæc stēt simul quo ad aial subiectum: nō tñ quo ad tēpus stāt simul, & dicit. Similiter & eodē modo & respirātibus, quæ aerē trahūt, & expellūt, & suscipiētibus humidū, quæ. s. humidū trahūt, et expellūt, ad nō impediēdū alimētū bene ordinata sunt a natura: ita ut respirare possint, & alimentū capere sine læsione. uel refrigerari per humidū: & alimentū capere etiā sine læsione: & ita stant simul in eodem subiecto sine impedimento.

Non enim respirando simul cibum admittunt. alioqui: cibo uel sicco uel humido per arteriam in pulmonē dilabente, strāgulari animal accidit. nam arteria: ante gulam posita est, per quam cibus meat in uentriculum.

Neq; enim respirantes simul suscipiunt alimētum. alioqui: accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim ponitur arteria: œsophago, per quem alimentum progreditur in uocatum uentrem.

Probat quod dixit, & primo in animalib⁹ respirātibus. secundo in animalibus, quæ refrigerātur per aquā. Dixit enim ꝙ possibile est, ut animal habeat respirationem, & possit cibū assumere, hoc declarat, & dicit, hęc esse possibilia, quoniā quo ad tempus nō fiunt simul, unde inquit, Neq; enim respirātes simul suscipiunt alimētum: nō enim respirando simul cibum deglutiunt: qđ probat, & dicit. Alioqui accideret ipsis respirātibus ingrediente alimento aut sicco, ut cibo: aut humido, ut potu per arteriā ad pulmonē, animalia ipsa suffocari. Cuius cām affert, & dicit. Prius enim ponitur arteria ipsi oesophago, per quem oesophagum alimētum progreditur in eum locū, qui uocatur uenter, siue stomachus. ergo si cum deglutimus respiraremus: cibus uel potus descēderet per arteriam: quæ ponitur ante oesophagum, & strāgularemur. Quo uero ad uerba attinet, arteria græce, latine sigñat uenam uitalem, & est semita (ut inquit Gellius) per quam exit, & intrat aer in ipsa respiratione. oesophagus græce, latine gula est, gula uero semita est per quā cibus in ore ingestus descēdit in stomachum; arteria ponitur in parte anteriore colli, gula uero post arteriam in parte posteriore colli constituta est. Collum. n. tam arteriam posteriorem, ꝗ gulam anteriorē cōtinet. Cum ergo animal cū deglutiret, respiraret, cibus uel potus p arteriā ad pulmonē descēderet, & sic animal suffocaretur, Arteria Oesophagus,

suffocaretur, hoc est strangularetur: cibo opilāte arteriā, & cōprimente pulmonē. Inquantū.n. oppilaret, prohiberet respirationē, & expirationē: inquantum uero cōprimeret pulmonē, cū pulmo sit membrū delicatum, ulceraret, aut in magna tussim deduceret. Fit enim tussis multis de causis, sed etiā ex potu uel cibo in pulmonem descēdente. Hic patet dum deglutimus, non esse loquendū, nec cibus descēdat per arteriam in pulmonem.

Dū deglutimus nō ē loquendū.

Igitur quæ quadrupedes sunt, & sanguine redundant: ijs minor lingua siue lingula est, quæ ceu operculo arteria clauditur. At uolucris quadrupedibus atq; auibus: eadē illa adiuncta non est. uerum: idem contractione efficitur. nam cum cibus ingeritur: hæc arteriam cōtrahūt, illa lingulam gutturi superponūt. cum uero præterijt: hæc lingulam attollunt, illa guttur diducunt, atq; refrigerationis gratia spiritum recipiunt.

Quadrupedibus igitur & sanguinem habētibus: habet arteria uelut operculum epiglotida. Auibus autem & quadrupedum uiuificantibus: non inest. sed constrictione idem faciunt. suscipientia enim alimentum. hæc quidem cōstringunt, hæc autem superponunt epiglotida. progressū autem: hæc quidem attollūt, hæc autē dilatāt, & suscipiūt spiritū ad refrigerationē.

Ex his concludit modum, quo potest cibus aut potus meare ad gulam ab ore, & transire per partem superiorem arteriæ, & nō descendere ad pulmonē: quod uidetur quid mirabile. Vel fortasse ex dictis assignat causam necessitatis lingulę in animalibus & in auibus causam necessitatis coustrictionis, quæ fit loco linguiæ. & dicit. Quadrupedibus igitur, & sanguinem habentibus: quę sunt animalia uiuiperia: inest arteria, quę haber supra orificiū epiglotida, hoc est lingulam quandam uelut operculū. Epiglotides enim lingula est, qua ueluti operculo arteria clauditur ne lędatur a transitu cibi uel potus: cū autem sit respiratio aperitur. Auibus autē, & ouificantibus de numero quadrupedū, epiglotides hoc est lingula non inest, sed loco eius cōstrictio arteriæ & apertio est, qua idē faciūt, quod quadrupeda faciunt lingula. Suscipiencia enim alimentū, hęc quidem constringunt orificium arterię ueluti clauditur os marsubii: ut auės, & id genus. Hæc aūt super ponūt epiglotida, hoc est linguā. Progressū aūt cibo ad gulā, hoc est postquā ad œsophagū & ad gulā pręterijt, hęc epiglotida attollūt, hęc autē arteriæ os dilatant, guttur & deducūt: & suscipiūt spiritū, hoc est aerē ad refrigerationem, ut aues. Patet igitur ex hisce, φ animalia respirabilia, possunt esse respirabilia & cibū suscipere per eandem uiam sine lęsione: quoniam non simul respirando cibum deglutiunt, sed diuersis tēporibus: & ita stant simul quo ad subiectū: non autem quo ad tempus.

Quid epiglotides.

At quæ branchijs prædita sunt: cibum per os recipere solent humore tantum per branchias emissō. nullam enim habēt arteriam. Quare, catenus quidem nullum sentiunt incommodum ab humoris interlapsu: sed quatenus aqua in uentrem ingreditur. Quocirca: raptim summaque celeritate cibum ingerunt atque transmittunt. Quinetiam: ea pene omnia acutis ferratisq; dētibus sunt. non. n. in molendo cibo cōmorari possunt.

Habentia autem branchias: dimittentia per has humidum, per os suscipiunt alimentum. arteriam enim nō habent. Quare hac quidem nihil utique lædentur ab ea quæ humidi decidentia: sed in uentrem ingrediente aqua. Quapropter: uelocem faciūt dimissionem & susceptionem alimēti. Et dētes acutos habent: & omnia fere sunt carcharodonta. non enim cōtingit comminuere alimentum.

Nunc ostendit φ animalia quæ refrigerātur per aquā, possunt cibum assumi: & tamen ex refrigeratione nō lęduntur, & dicit. Animalia autem quæ habent branchias, ut instrumenta refrigerationis: trahunt & emittunt p̄ has humidum: ut refrigerentur, per os uero suscipiunt alimentum, & ita cum refrigeratio & assumptio alimēti, diuersis uiis fiat, nō ē impedimētū: immo dato φ simul fieret, nō esset remotum: & causa est, qm̄ arteriam nō habent: cum nec pulmonem habeāt, cuius illa instrumentum est. Hinc cōcludit, & dicit. Quare hac quidem, scilicet arteria nihil utiq; lædūtur ab ea, quæ humidi decidentia: quoniam cū non habeant, per illam aqua nō potest ingredi. Vel aliter: quare hac quidem. s. uia: quæ per branchias est, ab ea decidentia, quæ est humidi, nihil utiq; læduntur, quoniā nō est per eam uiam, qua cibus ingreditur: sed lædūtur aqua ingrediente in uentrem per gulā, & propter hanc causam deducit solutionem problematū ut habeatur eorum, quæ dicta sunt, ratio: & signū. Primum, propter quid pisces carētes arteria summa celeritate cibū ingerūt, atq; masticant, & in uentrē trāsmittūt: atq; trāsglutiūt. Respondet hæc facere ne lōga ingestione aqua in uētrē descenderēt: ab ea. n. læduntur, ueluti pulmo a cibo uel potu ad ipsum descēdēte: & ideo inqt. Quapropter, uelucē faciūt dimissionē hoc est ingestionē, & susceptionē, hoc ē trāsmissionem alimēti, ne lōga ingestione ab aqua descēdente p̄ gulam in uentrē, lædērētur. Secundū problema, propter qd sunt piscib dētes, acuti, & ad modū dentiū serræ. Respōdet, ne in molendo cibo cōmorētur, hoc periculo descendentis aquæ: unde inquit. Et dentes acutos habent, & oīa animalia huiusmodi, quæ arteria carēt & brāchias habēt fere carcharodonta sunt. Non. n. contingit lōga mora cōminuere alimētū: periculo descensus aquæ in uētrē. Quo uero ad uerba attinet, ea animalia græci carcharodonta appellāt, quibus serrati dentes sunt, ueluti dentes serræ.

Cæterum ambigat quispiā de aquatilibus quæ cetacei sunt generis (nam & ea: sese iuxta proportionem habent) uerbi causa de delphinis, balænis, & reliquis quæ fistulam gerunt. hæc enim: tametsi pedibus careant, tamen pulmonem habent & mare excipiunt.

Circa cetoda autem aquatilium dubitabit utiq; quis (se habent enim & illa secundum proportionem) utputa circa delphinos, & balenas, & aliorum quæcunque habent uocatum canalem. hæc enim: sine pedibus quidem sunt habentia autem pulmonem suscipiunt mare.

Nūc mouet dubitationē, dictū est. n. primo φ quęcūq; aquatilia brāchias habēt, carēt pedibus: & quæcūq; carent pedibus: nō hūt pulmonē, neq; suscipiūt mare. Cōtra obiicit, qm̄ cetarii pisces carēt pedibus & habēt pulmonē, & suscipiūt mare, ut delphini & balænę: & id genus, unde dicit, Circa cetoda autem, quę sunt de numero aquatiliū, dubitabit utiq; quis, dubitabit dicō de omnib̄ genceratim. Cuius causam dicit, se habēt. n. & illa omnia secundū proportionē & eādē similitudinē, ideo de omnibus est eadē quæstio. Non. n. quęstio est de uno, & nō de alio: sed de omnibus, quoniā omnia se habēt simili modo. Exponit autē, quæ sunt cetoda, & dicit. Vtputa circa delphinos, & balænas, & aliorū id genus: quæcūq; hūt eam semitā, quā uocant canalē seu fistulā. Expositis his piscibus, de qbus quæstio est, mouet quæstionē. & dicit. Hæc enim sine pedibus quidē sunt, & tamē habentia pulmonē, suscipiūt mare. Et sic dubitatio est propter duo. primo qa dictum est ea, quę pedibus carēt, non habere pulmonem non secundo dictum est, φ quæ habent pulmonem suscipiunt aquam. Modo cetaria non habēt pedes, & pulmonem habēt. Amplius habet pulmonē, suscipiūt aquā: quę quidē dubitationē faciūt. Quo uero ad uerba attinet, cetoda græce, latine etiam cetaria uel cetacea dicūtur, sunt autem cetarii pisces magni pisces, qui & cetæ dicūtur, hi enim nō oua, sed animal pariunt. Huius generis sunt delphini, & balænæ, & cetus: & cæteri magni, quicunq; ani mal pariunt in mari: de his enim est questio, quoniā aquā suscipiunt, & respirāt, & pulmonem habent.

Cetoda quæ.

Cuius rei cauſa: in eo eſt quod modo dixi. non enim refrigerationis cauſa humorem admittunt: cum ſpirando refrigerari ſoleant, ut quæ pulmone prædita ſint. Quamobrem & talia: exerto ore dormiũt. ſtertuntq; ipſi quidem delphini. qui etiam rhetibus apprehenſi: breui tẽpore ſtrãgulãtur, q; ſpirãdi facultatẽ amiſerint. & p ſumma pelagi fluitare uiſuntur: ut ſpirent.

Cauſa autem huius: quod nunc dictum eſt. non enim refrigerationis gratia ſuſcipiunt humidũ. hoc enim fit ipſis: reſpirantibus. habent enim pulmonem. Quapropter: & dormiunt extollentia os. & ſtertunt delphini. adhuc autem ſi capiãtur rhetibus: cito ſuffocantur, propterea quòd non reſpirant. & ſupernatantia uidentur talia in mari: propter reſpirationem.

Nunc reſpõdet, q̈ huiuſmodi piſces humidum qđ per os intrat, non refrigerationis gratia ſuſcipiunt. ſecũdo declarat, q̈ illud ſuſcipiunt per accidens. De prima parte, dicit. Cauſa autẽ eius, qđ nunc dictum eſt. ſ. cur ſuſcipiant humidum per os, non eſt ea cauſa: quę aſsignata eſt in dubitatione. Non enim (ut inquit) refrigerationis gratia hæc animalia humidum ſuſcipiunt, probat: quoniam hoc. i. refrigeratio fit ipſis: reſpirantibus. i. ex eo, quia reſpirant. ergo non refrigerantur alio modo. Si enim reſpiratione refrigerãtur: fruſtra refrigerarentur tractione aquæ per os: aut per aliam uiam. Quòd autem huiuſmodi animalia reſpirent, probat. & per cauſam, & per ſigna. Per cauſam quidem, & dicit. Habẽt enim pulmonem. dictũ enim eſt, q̈ reſpirandi cauſa eſt habere pulmonem. Per ſigna uero primo quidem, quoniã cum dormiunt in aqua extollunt os, ut reſpirent. Quo uero ad cõtextum ſermonis attinet. lege. Quapropter pro præterea. q. d. Prӕterea, & dormiũt extollentia os. ſ. ut reſpirent. ſecundo, quoniã & delphini ſtertunt, ſtertere autem fit tractione aeris in arteria. Ergo ſignum eſt q̈ reſpirent. tertio ſigno idem probat, & dicit. Adhuc autem ſi capiantur rhetibus, cito ſuffocantur, non potentes reſpirare. quarto ſigno idem probat, quoniam inter omnes piſces, delphini. & omnia cæteria in mari, cum decurrunt uidentur decurrere ſupernatando cum ore eleuato, ut reſpirare poſsint. Patet igitur q̈ non cauſa refrigerandi aquam ſuſcipiunt per os. Alij confirmant opinionem Ariſtotelis per aliud ſignum, qm̃ delphini, cũ ad ima maris peruenerunt, mox uelociſsime ad aquæ ſuperficiem aſcendunt, & quidem tanta celeritate, q̈ ſi in aſcenſu naui obuiauerint, eam ſubuerterint: ut non nunq̃ nauigantes uiderunt. hoc autem non facerent, niſi ut uenirent ad locum, ubi reſpirare poſsint. Hinc ſoluũt problema propter quid frequens delphinorũ curſus per ſuperficiem maris fluctuationem præſagiant: & tempeſtatem.

Aliud ſignum.

Propter quid delphini apparẽtes ſæpius tempeſtatẽ ſignificãt.

an, quoniam in principio tempeſtatis exhalationes calidæ eleuantur ab imis maris, quę peruenientes ad delphinos ipſos calefaciunt, excitãdo in ipſis calidum, & ita calidiores facti frequentiore refrigeratione per reſpirationem indigent. & propter hanc cauſam. frequentius per ſuperficiem maris decurrunt caput attollentes.

Sed enim cum neceſſarium ſit ut in humore cibum capiant: humorem quem ore accipiunt emittant neceſſe eſt.

Sed quoniam neceſſarium eſt facere alimentum in humido: neceſſarium ſuſcipientia humidum dimittere.

Cum declarauit, q̈ cete non ſuſcipiunt humidum per os refrigerandi gratia, & per ſe: declarat q̈ ſuſcipiunt illud per accidens. & quaſi neceſsitate pendente ex cibi aſſumptione. & dicit. Sed quoniam neceſſe eſt hæc animalia facere alimentum in humido, ſunt enim aquatilia: quę uitam faciunt in aqua: & cũ aſſumant alimentũ in aqua, impoſsibile eſt illud recipere quin aliquid aquæ accipiãt per os, propter hanc cauſam fuit neceſſarium hæc animalia ſuſcipere aquã, qñ cibantur: & ſuſcipiẽtia fuit neceſſarium dimittere illã, ne ingreſſu illius in uentrẽ læderentur. Patet ergo p accidẽs huiuſmodi aĩalia ſuſcipere, & emittere aquã: hoc eſt neceſsitate pendente a cibationis loco.

Ob idq; : fiſtula data omnibus eſt. admiſſum enim humorem ut piſces per branchias: ſic cete per fiſtulam reſpuere ſolent.

Et propter hoc: habent omnia cannalem. ſuſcipientia enim aquam, quemadmodum piſces ſecundum branchias: hæc ſecundum cannalem remittunt aquam.

Hinc concludit neceſsitatem eius cannalis, quem habent cetæ ante cerebrum in capite. Eſt enim cannalis iſte ueluti quædam fiſtula conſtituta in capite ante cerebrũ. unde dicit. Et propter hoc. ſ. q̈ delphini, & cetus aſſumẽdo cibum, ſumunt aquam, omnia talia cannalem habent. Suſcipientia. n. aquã, dũ cibũt capiũt, ſuſcipientia dico p os, quẽadmodũ piſces p brãchias, hęc ipſa aĩalia cetatia aquã emittũt per cannalẽ: per os. n. eam capiunt, per cannalem illam remittunt extra, ne deſcẽdat in uẽtrẽ cũ cibo.

Huius rei argumento uel fiſtulæ ſitus eſt: quæ in nulla parte ſanguinaria deſinit, ſed ante cerebrũ ſita eſt, & aquã emittit.

Signũ autẽ: & põ cãnalis. an nihil. n. ſanguinẽ habẽtiũ terminatur: ſed ante cerebrum poſitionẽ habet, & dimittit aquã.

Quod huiuſmodi animalia aquam non ſuſcipiant propter refrigerationem, probat a ſigno ſumpto a ſitu cãnalis, & dicit. Signum autem. ſ. q̈ aquã non ſuſcipiant propter refrigerationem. eſt & poſitio cannalis: ad nihil enim ſanguinem habentium cannalis terminatur, hoc eſt ad nullum membrum ſanguineum refrigeratione indigens cannalis ille finitur: qm̃ nec ad pulmonem. nec ad cor, nec ad epar, ſed ante cerebrũ poſitionem habet, qđ eſt membrum exangue, ut dimittant aquam: quam per aſſumptionẽ cibi aſſumpſerunt cetæ. Plinius lib. 9. cap. 7. dicit. q̈ fiſtula in balęnis eſt in frõte, in delphinis uero eſt in dorſo.

Nec alia de cauſa: tam mollia, quàm cruſtata ut locuſtæ & cancri, aquam excipiunt. nullum enim eorum refrigeratione eget: quòd parum caloris habeat & exangue ſit, uſque adeo ut a cõtinẽte humore ſatis refrigeretur. Sed ratione cibi: q quoties ore capitur, fieri nõ põt qn ſimul aliquid humoris admittatur.

Propter idem autem hoc: ſuſcipiunt & malacia aquam & malacoſtraca. dico autem: puta uocatos carabos & cancros. refrigeratione enim: ipſorum nullum exiſtit indigens pauci caloris enim eſt & exangue: unumquodque ipſorum. quare: ſufficienter refrigerantur a cõtinente humido. Sed propter alimentum: quando ſimul ſuſcipientibus, influit humidum.

Neceſsitatem quoq; cuiuſdam cannalis illi proportionalis, qui in cetarijs eſt, exponit in alijs quibuſdam animalibus, & dicit. Propter idem hoc, hoc eſt propter eandem hanc cauſam, aquã ſuſcipiunt & malacia, hoc eſt mollia, & malacoſtraca, hoc eſt cruſtata, exponit, quæ nam hæc ſint, & dicit. Dico autem, utpote ea, quæ uocãtur carabi, hoc eſt locuſtæ: & cancri. Quòd autem non per ſe refrigerationis gratia ſuſcipiant, probat, & inquit. Ipſorũ enim nullum refrigeratione exiſtit indigens. Cuius cauſam repetit, & inquit. quia unumquodq; ipſorum pauci caloris eſt, & exãgue, & propter hoc ſufficienter a continẽte humido refrigerantur. Non ergo gratia refrigerationis aquã aſſumunt, ſed per accidens. ſ. propter alimẽtum, quoniam ipſis ſuſcipientibus nutrimẽtum, cum illo in os influit humidũ: oĩa ergo hęc aquã ſuſcipiũt p accidẽs p os, in quãtũ nõ põt cib9 ore capi, quin ſimul aliqd humoris admittat.

Igitur quæ cruſta integuntur. uidelicet. tam cancri quàm locuſtæ: per applicamina iuxta hirtiuſcula aquam egerunt. Sepiæ uero & polypi: per cauum illud quod ſupra alueum quem caput appellant, poſitum eſt. Sed de his: exactius in commentatione, hoc eſt hiſtoria animalium ſcripſimus.

Malacoſtraca igitur uelut & cancri & carabi: ſecundum aſpera emittũt aquã p epitygmata. ſepiæ aũt & polypodes: p concauum quod eſt ſup uocatum caput. Scriptum eſt autem de ipſis per diligẽtiam magis: in ijs quæ de animalibus, hiſtorijs.

Oſtendit

Osteodit nuoc ꝙ oon eodem modo hæc animalia susceptã aquam,emittant, & dicit. Malacostraca igieur uelut & caocei,& carabi,hoc est locustę emittunt aquã per epirygmata secũdum aspera,hoc est, quæ epitymagmata sunt iuxta aspera. Sepię autẽ & polypodes per cõcauum illud.uidelicet.qd' est supra eum locum:quem uocant caput. Quo uero ad uerba attinet,epitygmata græce,latine applicamina: quæ collocata foramioa sune iuxta partes asperas uersus caput. Et dixit quem uocant caput, qm̃ reuera hęc non habent caput,sed quoddam simile: remittit autem rem hãc ad librũ quartum de historia aoimalium: ubi & horum geoera distinguit, & partes horũ describit, & partium necessitatem probat.ibi enim capite tertio de locis emittendi aquam in crustatis loquens,inquit { Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo, emittiq; meatu oris superiore adductis meatibus, qua interfluxit, duplex ille meatus sub oculis est, quotiens ergo aquam acceperit, utroq; tegmento os obdurat, atque ita respuit humorem. } Patet igitur locus, & quid per epitygmata intelligat.

Humorem igitur excipi solere refrigerationis causa, & quia animantia aquatilia pro sorte naturæ existentia cibũ ex humore capiant: dictum est.

De *suscipiendo igitur humidum: dictũ est quòd accidit propter refrigerationẽ, & propterea quòd oportet suscipere alimẽtũ ex humido quæ secũdũ naturã existũt aquatilia animaliũ.*

Nunc epilogat,& dicit. De eo autem qd' est humidum suscipere,dictum est,ꝙ quibusdam accidit propter refrigeationem,utputa his omnibus: quæ branchias habent. Et etiam dictum est ꝙ quibusdam accidit propterea ꝙ oportet suscipere alimentum ex humido, sunt autem hæc (ue dictum est) quæ snnt ƀm naturam aquatilia animalia. Hæc.n.quia a specie sunt aquatilia, a specie cibũ assumũt in humidis. Quæritur hic utrum pisces respirẽt. & uidetur ꝙ omnes,qm̃ si aliqui non respirarent,essent,qui brãchias habent(ut Aristote.inquit). Sed syrenæ hñt branchias,& respirant,auditæ enim suot cantare, qd' fieri non potest sine respiratione, & aeris collisione, ut secundo de anima patet. In hac quæstione Anaxagoras claçomenius, & Diogenes apollinates dixerũt omnes pisces, imo omnia aoimalia respirare. Cuius opinionis est Plinius 9. libro historię naturalis, ubi asserit omnes pisces respirare. Refutat hanc opinionem Arist. a causa quidem, qm̃ non omnes sunt habrntes pulmonem. Est enim pulmo instrumentum datum, animalibus propter respirationem, quæ eego carent pulmone,carent ipsa respiratione.secũdo argumentatur,respiratio fit per aerem,sed intra aquam non est aer,ut probauit contra Diogenem. Plinius respondet ad hęc argumenta. Ad primum dicit, ꝙ in piscibus loco pulmonis esse possunt alia uiscera spirabilia ita uolẽte natura: & sic licet non sit pulmo, est aliquid loco illius. Ad secũdum dicit, aerem penetrare in aquas pro respiratione illorum,qd' ostendit eo quia terra est spissior aqua,& eñ in terram penetrat aer:argumẽto animalium, quæ sempee defossa uiuunt,ceu talpę: quæ respirant sub terra. Quòd autem respirẽt pisces,probat primo, quoniam æstiuo calore in piscibus aonotata est anhelatio.secundo quoniam in trãquillo annotata est oscitatio: quæ sine respiratione; & aeris attractione fieri non possunt. tertio qm̃ non est locus somni sine respiratione,ut sumit, & non probat. 4. conchilia crescunt crescente luna: qd' sine aeris attractione fieri non potest.quinto pisces odorãt, ergo trahunt aerem:odor enim defertur in odoratus organum per aerem: non enim aliud odor est q̃ aer infectus. Ex his tenet Plinius contra Aristotelem ꝙ omnes disces respirent, tenee etiam, ꝙ delphioi & balęnę, & omnes cetarĳ pisces spirent per fistulas. Sed pace tãti uiri dixerim, hæc nõ sunt ex physica ratione cõprobata:unde Aristo. haoc opinionem multis ratiõibus, & signis reprobauie, primo quidẽ, quia pisces, catẽt pulmooe & arteria, quæ sunt instrumẽta respiratio ois, non enim aer trahi & expelli põt nisi his instrumentis,ut Aristoteles probauit. Nec potest Plinius fingere alia spirabilia instrumẽta in piscibus loco hotum: qm̃ natura nõ dat duo instrumẽta ad unã operationem, ut branchias,& spirabilia hæc instrumenta: ut hic probauit Aristo. Plura autem signa in hoc libro adducta sunt, quæ non oportet repetere.secundo respiratio fir tractu & expulsione aeris,sed aer non est in aqua nec penetrare potest deorsum,est enim aer leuior aqua, & ita nec in aquã, nec in terram penetrar,imo(ut Aristo. superius dixit) animalia respirantia, cum suffocantur in aqua, mittunt ampullas in superficie aquę ab aere emisso eleuatas. Illud de talpa non cogit,qm̃ talpa tarde respirat. & tãdiu sub terra manet.quãdiu indiget noui aeris respiratione. Præterea refrigerantur frigiditate terræ, ut terracei pisces. Rationes uero Plinĳ non cogunt: qm̃ anhelatio illa annotata est in cetarĳs piscibus:non autem in alĳs. Cetarĳ enim pisces respirant (ut dictum est) Simili modo oscitatio nõ in omnibus annotara est, sed in cetarĳs. tertia ratio minime cogit,dicit enim Aristo. ꝙ cetarĳ pisces respirant, & dotmiunt ote existente supra aquas, ceteri dormiunt intra aquas:quoniam refrigerãtur branchĳs. quarta deletur ꝙ crescunt & decrescunt non crescente & decrescente aere, sed humido naturali.quinta dicendũ ꝙ si pisces odorant, etiam per aquas potest odor intentiõnaliter multiplicari, immo per terrã & parietem. Vtrum uero odor perueniat ad organum odorarus realiter. & utrum odorent pisces, quęstio est physica:creditur tñ ꝙ non,quoniam non habent organum odorarus:ideo quærunt cibum per uisum. Ex his concluditur,ꝙ pisces quæ branchias habent, nõ respirent,sed per brãchias refrigerantur. Secundo quę carent brãchĳs & habent pulmonem, & arteriam respirãt, ut cetarĳ pisces. alĳ uero,ut exangues neq; respirant,neq; branchĳs refrigerantur(ut dictum est)sed continente humido refrigerantur. Hæc est positio Aristotelis: quæ consonat rationibus,& experientĳs,& signis. Ad illud de syrenis,si non est falsum,& fabulosum,illæ respirant,ut cetæ,&non habent branchias uerum poeticum uidetur. fingunt enim poetæ syrenes fuisse acheloi & caliopes filias ore & pubetenus oirgines: reliqua corporis parte, pisces mare siculum incolentes, quarum nomina fuerunt, Parthenope, Lygia, & Leucosia.

De *refrigeratione uero, quonam pacto fiat tam ĳs quæ spirant, quàm ĳs quæ branchias obtinent: post hæc dicendum.*

De *refrigeratione autem quo fit modo, & respirantibus & habentibus branchias: post hæc dicendum.*

Cum egisset quę animalia respirent,& quę nõ:& quibus instrumeotis refrigerentur respirantia & non respirantia, nunc proponit dicere de modo refrigerandi, & dicit. De refrigeratione antem quomodo fit, & respirantibus, & habentibus branchias, hoc est tam in respirantibus, cum in his,quæ per branchias refrigerantur: post hæc dicendum. Hæc de intentione partis.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant spirare omnia: supra diximus. Quamobrem autem nonnulla particulam hanc obtineãt, & quãobrẽ quæ obtinẽt spiratiõe indigeãt: agẽdũ est.

Quod igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem: prius dictum est. Propter quid autem hãc particulam habent quædã: & propter quid habentia indigẽt respiratione?

Proposita intentione exequitur, & primo resumit illud quod dictum est, & dicit. Quòd igitur respirent quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est, & nunc supponendum. Deinde mouet duas qnæstiones, & dicit: Propter quid haoc particulam. s. pulmonem habent quædam animalium, & subaudi quædam non: & hæc est prima quæstio: & propter quid habentia pulmonem indigent respiratione, hæc est secunda quæstio: quæ debent legi suspeosiue, usq; ad solutiooem ibi { Causa habendi quidem. }

De piscĩũ respiratione.

Positio philosophorũ Cap. 7.

Rationes Plinii.

Triplicia aquatilia.

Causa cur obtineant ea est: quòd quæ inter animalia honoratiora sunt, plus caloris sortita sint. nam simul & animam sortita esse honoratiorem: necesse est honoratiora enim sunt hæc plantis. Quocirca & quod pulmonem maiore copia refertum sanguinis & caloris habet; ei magnitudo corporis maior est. & quod plurimi.

Causa habendi quidem: quòd honorabiliora animalium plurem sortita sunt caliditatem. simul enim necesse & animam sortita esse honorabiliorē. honorabiliora enim hæc: quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem sanguinem habentem & calidum, & maiora magnitudinibus.

Nunc soluit quæstiones, & primo primam, & solutio primæ est, quoniam quædā animalia sunt calida: & propter multitudinem calidi habent pulmonem: quæcunque enim ualde calida sunt, multitudine calidi pulmonem habēt. Accipit autem primo ꝙ pulmo sit propter calidum: & ꝙ omnia animalia, quæ pulmonem habent, eū habent propter calidum: & syllogiçat sic. Honorabiliora animalia sunt propter calidum, honorabiliora animalia & magnitūdinibus maiora habent pulmonem: igitur quæ habent pulmonrm, habent pulmonem propter calidum. De ratione primo accipit maiorem, & dicit. Causa autem habendi quidem est, ꝙ honorabiliora animalium plurē caliditatem sortita sunt, hoc est, sint propter calidū: hæc est maior, quam probat, & inquit. Nam necesse est nobiliora animalia eo esse nobiliora, ꝙ simul animam nobiliorem sortita sunt, & maiorem caliditatem, nam hæc animalia nobiliora sunt quā plantarum, & plantæ calidum & animam sortiræ sunt. ergo hæc simul sortita sunt nobiliorem animam, & calidum maius quā plantę. Ex his uult habere nobiliora animalia esse propter calidū maius. Non. n. possunt habere animam sine calido, & sic si habent animam nobiliorem oportet, ut habeant illam propter calidum, ita ut habeant animam existētem in maiore calido. Patet igitur nobiliora animalia esse propter calidum. Deinde accepit minorē, & dicit. Quapropter & maiora magnitudinibus: & honorabiliora sunt quæ habent pulmonem, uerum addit, multa uerba non necessaria ad syllogismum, sed ad declarandum pulmonem, & dicit. Dico subaudi quæ habent pulmonem, qui sanguinem habet, & calidum, est igitur minor, animalia honoratiora & corpore maiora habent pulmonem sanguineum. Tunc potes addere conclusionem, quam postea addet. s. quę pulmonem habent, eum habent propter calidum: & sic syllogismus est in tertia figura.

Et purißimi sanguinis compos est, ut homo: id ex omnibus animalibus erectißimum incedit. atque partem superiorem ad uniuersi supremum erectam obtinet: propterea quòd hanc particulam, talem habeat.

Et purißimo & usum sanguinem animalium, rectißimum est, homo. & sursum ad totius sursum habet solum: propterea quòd talem habet hanc particulam.

Ex hac ratione, quā dedit, infert causam, quare homo est recte staturæ habens sursum ad partem cœli superiorem, & quare inter animalia homo est multo et purissimo sanguine usum in sui nutritione, & dicit. Et pro igiē. q. d. ergo & homo animalium animal est & purissimo, & plurimo usum sanguine in sui nutritionem, & rectissimū, & habens sursum, hoc est caput, ipse solum ad sursum totius cœli: & causa omnium horꝫ est, propterea ꝙ homo habet hanc particulam talem. s. calidam & multi sanguinis.

Quare & ea particula perinde ut quælibet alia: causa essentiæ, huius & reliquorum statui debet. Ob id igitur: pulmo haberi solet.

Quare & substantiæ huic & alijs ponendum est causam, ipsam: quemadmodum quamcunq; aliam particulam. Habent igitur: gratia huius.

Nunc dat cōclusionem, & uult ꝙ pulmo & quælibet particula quæ se tenet cum pulmone: sit propter calidū; unde dicit. Quare & substantiæ huic. s. pulmoni, & alijs substantijs, quæ se tenent cum pulmone ut arteriæ & cordi: ipsam. s. caliditatem ponendum est causam: ita, ut caliditas sit ueluti alia quædam particola necessaria animali: propter quam animal habēt pulmonem, arteriam, & cor. unde concludit. Animalia igitur pulmonem & arteriam & cor habent gratia huius, hoc est propter calidum: tanq̃ propter finem: q^d erat conclusio. Sed circa rationem Aristotelis dubitatur: q̃m cum accipitur maior, uidelicet, honorabiliora animalia sunt propter calidum, quæritur quomodo propter calidum sint, utrum tanquā finem. & hoc non, quoniam nobilius non est gratia ignobilioris. Sin autem intelligit propter calidum, tanq̃ propter causam factiuam, tunc conclusio Aristotelis ꝙ pulmo sit huius gratia non est ad propositum. Dicendum ꝙ animalia sunt propter calidum tanquā propter finrm, capiendo calidum non pro qualitate: sed pro anima existente in calido, ut uerba eius innuunt. Dicit enim { simul enim necesse & animam sortitam esse honorabiliorem } & sic uult animalia honorabiliora esse propter calidum, hoc est propter animam collocatam in calido: & hoc pacto pulmo datus est animalibus prrfectis. & honorabilibus propter animam constitutam in excellenti calido; tanq̃ propter finem. Anima. n. in calido excellens est finalis causa pulmonis & aīalis. Est. n. datus pulmo, ut aīa in huiusmodi excellēti calido cōsetuetur: & aīal est honorabile propter animā quæ in huiusmodi excellēti calido cōseruatur. Ex his patet prima causa quare non oīa aīalia hn̄t pulmonē, q̃m nō oīa hn̄t animam collocatam in excellenti calido.

Digressio circa rōnē Aristotel.

Cur autem necessario moueatur, hanc esse causam arbitrandum est: quòd talia animalia sic constant ut multa non ita constent. nam alia ex terra ampliore facta sunt, ut genus plantarum: alia ex aqua, ut aquatilium. uolatilium uero & pedestrium: altera ex aere, altera ex igni. Porro singula ea: suis in locis disposita sunt.

Eam autem quæ ex necessitate & motus causam oportet putare: talia consistere animalia quemadmodum & non talia multa constituta sunt. hæc enim ex terra ampliori facta sunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta aquatilium. uolatilium autem & campestrium: hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne. Singula autem: in proprijs locis habent ordinem ipsorum.

Cum dedit causam cur pulmo quibusdam animalibus datus sit, & non omnibus: & dedit causam propter quā pulmo est, hic uult dare causam: quare diuersis animalibꝰ motus dati sunt diuersi; ut piscibus per aquam, auibus per aerem: gressibilibus per terram, & alijs per ignem, ut dęmonibus. Et uult causam hanc esse ex diuersa animalium elementatia constitutione, siquidem alia constituta sunt ex quatuor elemētis prędominantę aere, alia ex quatuor elementis prædominante aqua, & in cæteris id genus simili ratione: unde dicit. Eam autem causam quę est ex necessitate motus, hoc est per quā animalibus inest motus necessario, alius atq; alius in alia atq; alia regione, oportet putare talia consistere animalia, quemadmodū & non talia multa constituta sunt, hoc est oportet putare quædam animalia consistere uno modo ex elementis, per quē modum alia non consistunt ex illis. ergo differentia motuum pendet ex differentia constitutionū elementalium. & exponit se dicens. Hæc enim ex terra ampliori facta sunt, hoc est ex quatuor elementis prædominātę terra: puta plantarum genus, & sic fixæ stant in terra. Hæc autem ex aqua puta aquatilium; ut pisces, & ideo mouentur per aquam,

aquã, uolatiliũ autẽ & cãpestriũ, hęc quidem ex aere, hoc est ex quatuor elemẽtis sunt dñante aere, ut aues, hæc autem ex quatuor elementis dominante igne, ut animalia ignea. s. dæmones secundũ Apulleiũ. Tacuit autẽ genus hominũ, quod ambolat ꝑ terrã & cætera cãpestria: quia facile possunt colligi ex his, in talibus. n. prædominatur terra: sed ui nobilitatis animæ mouẽtur per terrã: & sicut est de motibus horũ, eodem modo est de locis, ideo dicit. Singula autẽ ipsorũ quæ dicta sunt, in proprijs locis habẽt ordinẽ, ut aquatilia in aquis, & aerea in aere, & ignea in igne locant̃. Vel sic autẽ pro & singula elemẽta in proprijs locis hñt ordinem ipsorũ. s. elementorũ, qm̃ sunt in locis ꝓ ratione elementorũ dominãtiũ: ea. n. quibus aqua prædominatur, in aqua locantur, & sic de cæteris. Verũ uero dentur hęc animalia ignea, quæ dæmones a Platonicis dicuntur, Aristoteles uidet̃ hic illa olfacere, & pro parte hac est auctoritas omniũ Platonicorũ, & ratio, qm̃ in ipsis animatis contingit quodlibet elementũ prędominari: uidemus. n. in aliquibus p̃dominari terrã, alijs aquã, alijs aerẽ, ergo alijs oportet prædominari ignẽ, alioquin natura esset mãca. Prętere quicquid est possibile in natura, est necessariũ: sed possibile est in animato aliquo ignẽ prædominari. Non. n. uideo cur magis sit necessariũ prędominari in aliquo eorũ terrã, & nõ ignẽ. ergo necessariũ est animal aliquod esse igneũ, quod uiuat in igne, ut piscis in aqua Prętere quicquid nõ repugnat generi, nõ repugnat speciei: sed nõ repugnat misto prædominari ignem, ergo nec animato, quod est misti species. Prętere hæc repugnãtia nõ est ex parte aiæ, qm̃ anima, ut aia põt perficere corpus nobilius ꝙ̃ sit tale mistũ igneũ, ut anima cœli, quæ perficit cœlũ: nec ex parte elementi ignis, nã ignis põt esse in mistura prædominãs: ergo põt esse aiatum, in quo prædominet̃ ignis. Propter has rationes, Apulleius Platonicus fortasse credidit dari huiusmodi aialia ignea, in quibus ignis prædominetur: quę dæmones appellat: & Aristoteles in præsenti loco, olfacere hęc uidet̃. Accidũt tñ cõtra hãc opinionẽ dubitationes, qm̃ si sunt mista, essent corruptibilia: nullũ. n. mistum ex elemẽtis Aristoteles ponit æternũ, & tñ Apulleius ponit hæc æterna, quod naturali philosophię repugnat. Prætere si hęc animalia essent, hæc uiuerẽt, omne aũt uiuũ eget refrigeratiõe, i igne aũt nihil põt refrigerari. Prætere omne uiuẽs uiuit ꝓpter calm̃ & humidũ, calm̃ aũt nisi humidũ instaurarẽt cibis: cõsumeret humidũ illud: igit̃ nõ pñt uiuere sine cibis. Tu uero de his lege, q̃ dixim⁹ in iuuenta in libello de dæmonibus. illud uero non ignorabis, ꝙ dato ꝙ dentur animalia ignea, hæc nõ essent illi dæmones, quos ponũt sancti doctores. Illi. n. substantię sunt spiritales incorporeæ: ab ipso deo productæ ex nihilo: de quibus ad theologica.

De dæmonibus.

At uero Empedocles improbe hoc dixit: asserens animalium calidißima præcipue & copioßißimum nacta feruorem aquatilia esse, natiui caloris excessum fugientia. ut cum frigoris & humoris defectum sustineant: contrario in loco seruentur, quod aqua minus quàm aer calida sit.

Empedocles autẽ nõ bene hoc dixit: dicens calidißima maxime & ignem habentia plurimum animalium aquatilia esse, fugientia excessum eius quæ in natura caliditatis. ut quoniam frigido & humido deficiunt: secundum locũ saluentur cõtraria existentia. quod enim humidum: calidum esse minus aere.

Cum declarauit ꝙ singula aialia naturaliter locũ hñt in elemẽto: quod in ipsis prædominat̃, qm̃ p illud elementum mouet̃ & quiescit in illo: nũc uult narrare opinionẽ Empe. contrariũ dicẽtis. Dixit. n. ꝙ aialia calida loca frigida habitãt, ut pisces, qui calidi sunt, & nati in arida: uenerũt in aquas frigidas: ad tẽperãdum. n. excessum suę caliditatis migrarunt, ad aquã, quæ naturaliter est frigida. Proponit igitur primo ꝙ Empe. nõ bene dixit de habitatione aialiũ, deinde narrat illius opinionẽ, & inquit. Empe. autẽ nõ bene hoc dixit cum ait aialia uõ habitare pro ratione elemẽti prędominantis. Tunc narrat positionẽ, & dicit. Dicens calidissima maxime, & ignẽ habentia plurimũ animalia aquatilia esse, fugientia excessum eius: q̃ in natura caliditatis eorũ est, subaudi uenisse in aquas, ut quoniã frigido & humido deficiũt, & abũdãt calido & sicco, secundũ locũ saluent̃ cõtraria existẽtia, nã id qđ humidum est minus calidũ aere est, & ideo in humidũ uenisse narrat: ꝙ ille locus cõtrarius sit eorũ naturis calidissimis, & igneis. Pro opinione Empe. uidetur regula medicorũ q̃ dicũt ꝙ simile appositũ simili facit ipsum furere: contrarium uero reducit, unde Galenus ait. omnis discrasia læditur a simili & iuuatur a contrario. Videmus enim febricitantibus non esse calida cõuenientia, sed frigida & humida. Estate etiã cibis utimur frigidis quoniã hora calida est, hæc. n. omnia uidẽtur propositione Empe. facere.

Nam omnino absurdum est: qui fieri poßit ut singula ea in arido genita, sese mutatis sedibus in humorem conferant, cum eorum pars pene maxima expes sit? At ille primam eorum constitutionem referens: orta quidem in sicco esse dicit, sed fugiendo in humorem uenisse.

Totaliter igitur inconueniens: quo modo contingit factum unumquodq; ipsorum in sicco, permutare locum in humidum. fere enim: sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem eã quæ a principio ipsorum constitutionẽ: facta quidẽ esse in sicco ait, fugientia autem uenisse ad humidum.

Nũc Aristoteles reprobat opinionẽ Empe. postea soluit rationẽ, reprobando uero positionẽ. primo oñdit opinionẽ Empe. esse fictionẽ, cui nihil rñdet in re Dixit. n. pisces in prima mũdi origine factos esse in arida, & postea cõfugisse in aquas, & dicit. Totaliter igitur incõueniens est illud quod Empe. dicit, de prima origine & diuisione piscium, & exponit opinionem. d. qũo cõtingit factũ esse unũquodq; ipsorũ in sicco in prima mundi origine, & deinde permutasse locũ in humidũ: quod quidẽ esse impossibile ꝓbat, & dicit. Fere. n. sine pedibus plurima ipsorum sunt. & dixit { fere plurima } qm̃ cordulus, & bos marinus & multi alij pisces pedes habẽt. Exponit aũt opinionẽ Empe. & dicit. Dicẽs autẽ Empe. eam constitutionẽ mundi quæ est a principio: hoc est asserens mundi originem ac facturam ait aquatilia facta quidem esse in sicco, fugientia autem calidum terrenum, ait. uenisse ad humidum, ut ad mare, & ad aquas: modo hæc fictio est, quoniam carent pedibus: q sunt instrumẽta motus, & nõ sunt reptilia aialia, q̃ per terrã, ut serpentes repũt. Quare cum huic opinioni nihil correspõdeat in re, commentum est.

Prætere: non uidentur esse calidiora pedestribus. nam ex eis: quædam nullum prorsus, quædã paucũ sanguinem habent.

Adhuc autem: neq; uidẽtur calidiora esse quàm campestria. hæc enim ipsorum, exanguia omnino: hæc autem, pauci sanguinis sunt.

Cum reprobauit opinionẽ Empe. oñdendo ꝙ illi nihil correspõdet in re: nunc reprobat opinionis causam, dixit enim illa confugisse ad humida, qm̃ sunt ignea ac calidissima. Cõtra obijcit, qm̃ nõ uident̃ pisces calidiores ꝙ̃ cãpestria, qm̃ pisces uel sunt exangues, uel pauci sanguinis. Cetarij. n. pisces sanguinẽ hñt, sed parũ cõparatione campestrium sanguinẽ habentiũ, cæteri sunt exãgues, q cõparatione campestrium sunt frigidi. unde dicit. Adhuc autẽ neq; uidentur aquatilia calidiora esse ꝙ̃ cãpestria, immo frigidiora. Cuius causam exponit, & inquit. Hęc. n. ipsorũ exãguia omnino, hæc autẽ pauci sanguinis sunt. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, ꝙ aquatilia non sunt omnib⁹ cãpestribus frigidiora: nõ. n. cetarij pisces sunt frigidiores exanguibus cãpestribus, ut apibus, & formicis, & pulicibus, & id genus. Propterea Aristoteles non dixit aquatilia esse cãpestribus frigidiora, sed dixit nõ esse cali

diora, q̄m nō omnibus cāpestribus frigidiora sunt: est tñ uerum, ꝙ referendo paria ad paria oīa aquatilia sunt campestribus frigidiora: q̄m aquatilia sanguinea frigidiora sunt cāpestribus sanguineis, & aquatilia exanguia cāpestribus exanguibus: satis aūt pro rationis efficacia est, ꝙ aquatilia nō fugierūt ad aquas, q̄a sunt calidiora ipsis cāpestribus saltem aliqua: & sic causa opinionis nulla est.

Attamen qualia dici debeant calida & frigida per se: considerationem sumpserat. Cæterum causa ea quam idem reddidit: aliquo modo quæsitā continet rationem, non tamen id quod ille dicit uerum est.

Sed qualia quidem dicere oportet calida & frigida secundū se: considerationem sumpsit. De qua autem dixit causa Empe*docles sic quidem habet quæsitam rationem, non tamen quod ait ille uerum est.*

Cum reprobauit opinionē ostendendo illā esse fictionē, & causam opinionis nullā esse: hic uult exponere usquequo Empe. bene dixit, et dicit primo ꝙ quātū ad hoc bene cōsiderauit. s. quæ horum ƒm se dicenda sint calida quæue frigida, an campestria, an aquatilia, & sic aliquid fecit, inquantū excitauit nos ad hanc inuestigationē. Vel sic. Sed qualia q̄dē oportet dicere calida & frigida ꝑ se, subaudi & qualia ꝑ accidēs, bñ considerationē sumpsit, & sic aliquid fecit inquātū fecit nos cōsiderare quæ per se, quæ ex accidenti sint calida uel frigida. secundo dicit, ꝙ causa ꝑ quā Empe. dixit pisces stare ī mari, facit nos dubitare, uidemꝰ aliq̄n cōtraria cōtrarijs curari, & rōne cōtrarij in melius permutari. Quare facit nos dubitare an pisces sint calidi, an frigidi, ex eo. n. quia cōtrariū reducitur a cōtrario, uidetur ꝙ debeāt esse calidi, ex alio errauit. q̄m quod dicit nō est uerū: non. n. uerū est pisces esse calidos. unde dicit. Sed qualia oportet dicere aquatilia calida & frigida secūdū se, an cāpestria, Empe. consideratione sumpsit, & quātū ad hoc aliquid fecit, q̄m excitauit nos, hoc est primū. De secundo dicit. Causa autē de qua dixit sic quidē, hoc est isto modo habet quæsitā rationē, hoc est quæsitā dubitationē, per rationē. n. dubitationē intelligit. Facit q̄dē causa Empe. nos dubitare, inquātū dicit, ꝙ nō starent in locis frigidis, nisi essent calida: non tñ quod ait ille, uerū est, ait. n. pisces esse calidos, quod nō est uerum. Quid igitur bene, & quid non dixit Empe. ex hisce patet.

Nam contraria loca & tempora quæ habituum exuperantias exceperint: seruandi facultatem obtinēt. natura uero: suis in locis potissimum seruatur. non enim idē sunt: materia ex qua singula animalia constant, & eius habitus dispositione sue.

Habituum enim excessus habentia loca contraria, & tempora: saluant. natura autem: in proprijs maxime saluatur locis. non enim est idem: materia animaliū ex qua est unūquodq;, & habitus & dispositiones ipsius.

Refutata pōne Empe. in parte hac uult soluere rationem Empe. Empe. n. ratio hæc erat cōtraria dispositio saluatur a cōtrario, ergo pisces habirāt aquas, q̄a sunt calidi, ut cōseruentur a dispositione contraria ei dispositioni quā habēt. Respōdet, ꝙ loca & tēpora cōtraria q̄ hñt excessus habituū bene saluāt, & reducūt locatorū dispositiones, nō aūt saluant, nec reducunt naturas locatorū, unde dicit. Loca n. contraria: quę hñt excessus habituū, & tp̄a contraria q̄ excedunt in aliqua cōstitutione, ut in calida uel frigida uel aliqua tali saluant, hoc est reducunt dispositiones & habitus locatorū, omnis. n. immoderata discrasia reducitur a cōtrario: natura autē & cōplexio naturalis locati maxime saluaƭ, hoc est conseruaƭ in proprijs, & similibus locis, & tēporibus: ut Galenus inq̄t. Cuius causam dicit. Nō. n. est idē materia aīalium, hoc est cōplexio & naturalis qualitas aīalium ex qua constat unūquodq;, & habitus & dispositiones ipsius animalis. Quo uero ad uerba attinet, aīaduerte ꝙ qualitates animalium duplices (Qualitates duplices.) sunt naturales, quas animal habet ex principijs generationis ex uaria elementorū mistione, & uario elemēti dominio immisto: ƒm quā qualitatē dicimus campestria calida, aquatilia frigida: hñt aūt aīalia has naturales qualitates ratione formæ, quæ secundum genus aut ƒm speciē limitat sibi tales qualitates: uel secundū formā indiuidualē in eadē specie tales limitātis. Has Aristoteles appellat naturā, & materiā, quo ex ipsis cōstat aīal: alię sunt accidētales, q̄ non insunt aīalibus ui genericæ aut specificæ aut indiuiduæ formæ, sed ui cōtinentis, aut ui horæ anni, aut ui rerū nō naturaliū, aut ui causarū præter naturaliū: quę si fixæ sint, habitus dicunƭ: si non fixæ, dicunƭ dispositiones, & hoc pacto ægritudines, & accidētales dispositiones, quæcūq; nō insunt a forma generica uel specifica uel indiuiduali limitante sibi illas, dicunƭ accidentales qualitates habitus, uidelicet, uel dispositiones. Ex his ad formā uult habere solutionē, ꝙ cum Empe. accepit qualitates a cōtrarijs saluari uerū est, accipiēdo qualitates pro dispositionibus uel habitibus accidētalibus, sed sumendo qualitates pro naturalibus qualitatibus, istæ potius saluantur in similibus. Quare cū Aristoteles dixit ꝙ loca & tēpora cōtraria, q̄ hñt excessus habituū uel dispositionū. saluāt, intellexit ꝑ saluare reducere, & per excessus habituū, intellexit constitutionū excessus. s. in calido aut frigido, aut alia qualitate tali. Cum uero dixit, natura aūt in proprijs maxime saluaƭ: ꝑ saluatur, conseruaƭ intelligit, q̄m qualitas naturalis seruaƭ a simili, & qualitas non naturalis reducitur a contrario, ut probat Galenus. nec est remotum uerbum mutasse, q̄m eius uaria significatio ex additis perspicua est: natura. n. seruatur: dispositio uel habitus reducitur. Verum annotatione dignū est nō eodē modo habitum reduci & dispositionē. habitus. n. cū reduciƭ: paulatine & lente ac moderate reduciƭ. Si n. ethiops subito transiret in scythiā ægrotaret, q̄m habitus nō sustinet repētinam mutationē: ut Auicēna dixit. (Non eodē modo habitus reducitur & dispositio.) Dispositio uero quandoq; una cōtrarij applicatione reducta est Ex his dicamꝰ ꝙ pisces uiuūt in humidis & frigidis, q̄m eorū natura est talis, campestria uiuunt in aere, & calido, quia eorum natura est talis. Et sic patet solutio argumenti Empedoclis.

Hoc autem ita accipio. si quid è cera aut glacie natura constituerit: haudquaquàm in calido positum seruabit. corrumpetur enim celeriter ob cōtrarium: quòd calor quicquid a suo contrario constiterit, èliquare soleat. itē si quid è sale aut nitro constituerit: nequaquàm id in humorem transferet deponetq;, cum humor quæ à calido & sicco constitere, disperdat.

Dico autem; ut si quid ex cera cōstitueret natura: non utiq; in calido ponēs saluaret. neq; si quid ex glacie. corrumperetur enim utique cito: propter cōtrarium liquefacit enim calidum: quod a contrario constat. Neq; si quid ex sale aut nitro constitueret: in humidum utique ferens deponeret. corrumpit enim humidum: a sicco & calido consistentia.

Hæc quæ dixit, probat exemplis, & dicit. Vt si natura cōstitueret aliquid ex cera, nō utiq; illud saluaret ponens ipsum in calido loco, neq; si q̄d cōstitueret ex glacie, saluaret, si illud ponat in loco calido, corrumperetur. n. utrūq; cito propter cōtrariū, nā calidū liquefacit, quod constat & coagulatur a contrario. s. frigido: & ita calidū cerā & glaciem liquefacit, quæ a frigido coagulatæ sunt. Ampliꝰ neq; si quid ex sale constiterit, aut constiterit ex nitro: in humidum illud ferens reponeret, q̄m humidū (ut inquit) corrumpit ea, quæ consistunt a sicco & calido: ueluti sal & nitrum sunt. Quo uero ad uerba attinet, dixit ex sale, aut nitro, quoniam nitrum species salis est, sed nō quo uti mur in ferculis, ideo disiunctione usus est.

Si igitur humidum & siccum materiam corporibus suggerunt omnibus: ratione optima euenit ut quæ ex humido constāt in humido sint, quæ ex sicco in sicco.

Si igitur materia omnibus corporibus humidum & siccum: rationabiliter, quæ quidem ex humido consistunt in humido sunt, quæ autem ex sicco in sicco.

Ex his exemplis concludit propositũ, & dicit: ꝙ si materia, hoc est si natura cuiuslibet misti est humidũ, & siccum, & calidum, & frigidum, rationabiliter, quæ quidem ex humido consistunt: in humido sunt, quę autẽ ex sicco, sunt in sicco, & quę ex frigido, sunt in frigido: & quæ ex calido. sunt in calido: & quæ etiam ex calido & humido consistunt, sunt in loco calido & humido, & quæ consistunt ex frigido & humido, sunt in loco frigido & humido. Pisces igitur, quoniam natura constant frigida & humida sunt in aquis: campestria uero, quia natura constant calida & humida, sunt in aere.

Ob id: arborum genera non in aqua nasci solent, sed in terra.

Propter hæc: arbores non in aqua nascuntur, sed in terra.

Hinc quasi corollarie soluit problema propter quid arbores non nascuntur in aqua. Respondet, quoniam earum natura est sicca terrea: ideo seruantur in terra.

Atqui eadem ratione in aquam uenissent, quòd præarida sint: qua ille præferuida uenisse affirmat. non enim uenissent in eam quòd frigida sit: sed quod humida.

Quamuis eiusdem rationis est in aquam, propterea quod ipsæ supersiccæ sunt: quemadmodum superignea ait ille. non enim propter frigidum uenirent in ipsam: sed quia humida.

Obiter hic reducit rationẽ Empe. cõtra ipsum, dixit. n. pisces uenisse in aquas, qa igneos, cõtra obĳcit, q̃m a pari plantæ debuissent uenire in aquas, qa plãtę sunt siccæ, & aquæ sunt humidæ: & quia plantę sunt in terra, debuerũt esse humidæ & nõ siccę: quare ratio illius nulla est (inqt) hæc q̃ diximus uera sunt, quãuis eiusdem rationis est plãtas uenisse in aquã, qua ratione pisces uenerunt in aquas, dico eiusdem rationis esse, ut plãtæ ueniant in aquas, propterea ꝙ ipsæ supersiccæ sint & aridæ. aquę contra humidæ. quemadmodũ ille ait. ignea animalia uenisse in aquas frigidas, quia illa calida sunt. Si enim ratio Empe bona esset, plantæ non uenirent in ipsam terram, sed quia humida est planta: ueniret in terram. Cuius oppositum patet: planta enim sicca est, & arida manet.

Naturæ igitur materiæ: tales esse solent qualis est locus in quo sunt. quæ in aqua sunt humidæ: quæ in terra, siccæ. Habituum tamen ij qui calore excellunt, in frigido positi melius seruantur: contra qui frigore, in calido. natura enim loci: habitus excessum ad mediocritatem reducit.

Naturæ igitur materiæ: in quali quidem loco sunt, tales existentes sunt. quæ quidem in aqua, humidæ: quæ autem in terra. siccæ. Habitus tamẽ, qui quidem excedentes sunt caliditate, in frigido: qui autem frigiditate, in calido positi saluantur magis. reducit enim ad mensuratum, locus: habitus excessum.

His declaratis concludit solutionem ad formam argumenti Empedoclis. Naturæ igitur materiæ, hoc est naturales qualitates ipsius materiæ: hoc est materialis cõplexionis, quæ corporibus insunt ex principĳs materialibus: tales sunt existẽtes in quali quidem loco naturaliter sunt, ut si sunt in loco calido, naturæ locatorum sunt calidæ: si in loco sunt frigido, & naturæ sunt frigidæ: ut quęcunq; naturæ sunt in aqua: tales sunt humidę naturæ: quæ autem naturæ sunt in terra: tales naturæ sunt siccæ: & eodem modo de alĳs. In talibus enim locis naturaliter sunt, & in talibus seruantur. habitus autem & dispositiones, quæ ex accidenti sunt: qui quidem in calido excedunt, in frigido bene se habent: qui autem excedunt in frigido, in calido positi saluãtur, hoc est reducũtur magis causa est, quoniam (ut inquit) locus reducit excessum habitus ad mensuratum, hoc est ad temperamentum, nam remittẽdo excessum habitus, temperantiam facit.

Hoc igitur quæri debet: in proprĳs locis cuiusque materiæ, iuxta communis temporis uarietates. nam ut habitus locis contrarij sint, fieri potest: ut materia, non potest.

Hoc igitur oportet quærere: in locis proprĳs uniuscuiusque materiæ: etiam secundum permutationes communis temporis: habitus enim contingit locis contrarios esse: materiam autem,

Ex dictis facit quoddam utile excerptum, licet non facile intelligatur: intelligitur tamen (ut mihi uidetur) hoc pacto. Hoc igitur. s. hanc conuenientiam loci cum locato, oportet quęrere in locis proprĳs uniuscuiusque materiæ atque naturę, Oportet dico quærere hanc conuenientiam loci cum locato in natura secundum omnes permutationes communis temporis, hoc est secundum ætates omnes, quæ sunt communis temporis, quo uiuunt illa animalia, quasi dicat ita oportet talia esse in locis proprĳs suæ naturæ, ut per totum commune tempus, quo uiuunt, illa non mutent, & causa est (ut inquit) quia habitus contingit esse contrarios locis, & ideo possunt loca mutare, materiam autem impossibile est esse contrariam loco naturali.

Quod igitur non propter calorem naturæ, animalium alia aquatilia sint, alia pedestria, quemadmodum Empedocles asserit, necnon cur quædam non habeant: hactenus dictum sit.

Quod igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia, hæc autem campestria animalium sunt, quemadmodum Empedocles ait: tot dicta sint, & cur hæc quidem non habent pulmonem, hæc autem habent.

Epilogat, & dicit. Quod igitur non propter naturalem caliditatem, hæc quidem aquatilia sint, hæc autẽ propter naturalẽ frigiditatẽ sint cãpestria: quemadmodũ Empe. ait, tot dicta sint: ꝙ cur hæc quidẽ non habent pulmonẽ, hęc autem habent, etiã tot dicta sint. Sed non sunt facilia hęc quę Aristot dixit primo quidẽ, q̃m sicut se habet nutrimentum ad cõplexionem, ita locus ad naturã locati, sed uidemus animalia calida nutriri frigidis, ut pecora & iumenta herbis, quę frigidę sunt. Animalia uero frigida uidemus nutriri calidis, ut apes q̃ nutriunt̃ melle, muscas, & pulices quæ nutriunt̃ sanguine: igit̃ locata calida possunt uiuere in frigidis, et locata frigida in calidis. Prętereà nos uidemus apes, & muscas & id genus frigidiora esse cetarĳs piscib⁹, & uiuere in aere, pisces uero calidiores in aquis. Quòd pisces cetarĳ sint calidiores, docuit Aristot. sunt enim maiores: & sanguinẽ habẽt, & respirãt, insecta uero, quæ aerẽ habitant, cum frigida sint, continente solo refrigerãtur. Iuniores dixerunt, ꝙ aĩalium q̃dam habent calidum sufficiẽs naturale & cõueniens, ut per illud possint habere omne opus uitæ. Alia uero calidũ non habẽt sufficiens, nisi aliunde fortificet̃: & excitet̃: tunc dicunt ꝙ quæ aĩalia sufficiens calidũ non habẽt, hæc non uiuũt in locis cõsimilibus, q̃m quãuis frigida sint, habitant in calidis locis, ut eorꝫ calidum fortificet̃ a loco: & sic apes, & muscæ & id genus uiuunt in calidis locis, & nõ in aquis: quæ uero sufficiẽs habent calidũ, hęc uiuunt in locis consimilibus, ut calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis: & sic cãpestria quę plenũ habẽt calidũ, uiuunt in calidis, pisces, qui calidũ habent pro eorꝫ uita plenum, cum sint frigidi, in frigidis uiuunt. Aristoteles ergo contra Empe. locutus est de animalibus habentibus calidum, quod nõ requirit fortificationem extrinsecus. Sed adhuc contra hanc positionem est dubitatio, quoniam aquatilia exanguia non deberent stare in aquis, quoniam non habent calidum sufficiens, quemadmodum nec insecta: quę uiuunt in calidis. Videtur igitur mihi esse dicendum,

Digressio de uita aĩalium ĩ locis.

quòd animalia duplicia sunt, alia quidem calida, alia autem frigida: & frigida duplicia, alia quæ quantum uis calidum habent, siue paucum, siue multum sufficit pro uitæ operationibus, alia quæ quo ad calidum quod habent, requirunt confortationem exterius: & hęc differentia est ex parte differentiarum specifica formarum. Illa enim requirunt, quia talis speciei sunt, hęc uero non requirunt, quia huius speciei uidentur. Tunc dico quòd ea, quæ dicit Aristoteles intelligenda sunt de his uiuentibus & animalibus quæ calidum habeor, quod oon requirit exteriorem confortationem, de his enim uerum est, quòd calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis habitant. Tunc patet solutio apes enim licet frigidæ sint, & ratione naturalis frigiditatis deberent uiuere in frigidis, tamen earum calidum requirit confortationem exteriorem: & sic uiuunt in calidis. Exanguia aquatilia licet sint pauci caloris, uiuunt tamen in aquis, quia eorum calidum licet paruum, non tamen requirit cōfortationem exteriorem, quoniam illud quod habent sufficit eis. Ex his patet regulam Aristotelis esse ueram per se, & falsam per accidens. Calidiora enim in calidis, & frigidiora in frigidis uiuere debent per se: per accidens aūt, quia talia, contingit contrarium. Hæc mihi uidentur pro defensione Aristotelis. Rationes uero ad oppositum solutæ. Apes enim per accidens nutriuntur calidis, quoniam calidum earum non sufficeret uitæ: nisi confortaretur: pecora nutriuntur frigidis, quoniam habent calidum sufficiens, quod nō eget exteriori confortatione. Consequeter quæritur utrum

Secūda dubitatio utrū q̄ habitāt loca frigida habeant interiora calida.

quæ habitent regiones calidas, habeant interiora frigida: quæ uero frigidas, habeant interiora calida: & notanter quęritur de interioribus, quoniam exteriora se habent ſm qualitatē loci. Videtur q̄ sic, quoniam per antiperistasim alterum contrarium fortificat alterum. Contra uidetur per experientiam, nam pisces & intus & extra sunt brutis frigidiores. Quidam nulla distinctione prępposita, dixerunt animalia quæ loca calidiora habitant, habere interiora frigida: quoniam frigidom innatum per antiperistasim augetur a calido continentis circunstante. Quæ uero contra habitant loca frigida: habent interiora calidiora illis, propter eandem causam; quia per antiperistasim contrariū frigidi calidū augetur iooternum. Quòd autem ita sit, Aristoteles in libris politicorum innuit, qui dicit quòd septentrionales sunt animosiores australibus: & Galenus & Auicenna idem asserunt, quod quidem non contingeret, nisi quia habitantes septētrionem habent interiora & cor calidum propter circunstantiam frigidi. Australes contra habent interiora & cor frigidū propter circunstantiam calidi. Sed hęc positio est contra experientiam. Videmus enim pisces etiam cetarios habere interiora magis frigida quàm bruta, & tameo pisces habitant loca frigidiora quàm bruta. Propterea dicendum q̄ animalium quædam sunt a tota specie frigida uel a toto genere frigidiora alijs secundum naturam, ut pisces: quædam autem a tota specie calida: uel a toto genere calidiora alijs ut campestria. secundo accipio quòd calidum uel frigidum regionale alterum est circundans, & non penetrans uiscera, ut quando non est ita intensum, ut penetret: ut propter magnitudinem & uiuacitatem animalis: alterum uiscera penetrās: quod quidem sui magnitudine obtinet intus & extra. Tunc dicendum quòd comparando animalia a tota specie uel genere calida ad animalia a tota specie frigida: sic talia animalia in quocunq; loco ponantur, modo ibi possint uiuere, semper habent interiora magis calida quàm habeant quæ a tota specie sunt frigida: & quę a tota specie sunt frigida in quocunq; loco ponantur, in quo uiuere possint, semper habent exteriora & interiora magis frigida quàm quę a tota specie sunt calida. At si comparemus calida ad calida a tota specie, ut homines ad homines, & equos ad equos, quæ a tota specie dicuntur calida dico q̄ in locis frigidis, in quibus cō ueoienter possunt uiuere, habeot interiora calidiora quā sibi similia posita in quibus possunt uiuere: dico sibi similia in genere, sexu, complexione, & cæteris id genus probatur: quoniam frigidum circunstat, & non penetrat, & sic per antiperistasim fortificat calidum. Quę uero in locis calidis ponuntur, habent interiora frigida, quoniā calidum circunstat, & non penetrat, & sic auget frigidum per antiperistasim. Dixi quā sibi similia in genere, quoniam non oportet q̄ serpens habeat in locis frigidis interiora calidiora quā homo existēs in locis calidis. Dico in sexu: quoniam non oportet ut mulier existens in locis frigidis habeat interiora magis calida quā homo existēs in calidis. Dico in complexione, quoniam fortasse nō oportet quòd homo a complexione habens cor frigidum existens in loco frigido, habeat cor calidius eo, qui a complexione habet cor calidum, etiam dato quòd sit in regione calida. Hæc de dilucidatione: & patet solutio ad obiecta. Vlterius quæritur utrum in tēporibus calidis animalia a rota specie calida, ut homines, & pecora: quæ a rota specie, ac genere sunt calida respectu piscīū, habeant interiora frigidiora, hoc est utrum comparando idem animal calidum ad seipsum temporibus calidis habeat interiora frigida, & temporibus frigidis, calida, & dico interiora quoniam non est dubium de exterioribus. Videtur quòd sic: quoniam inquit Hippocrates uētrea hyeme, & uere calidissimi sint. In contrarium est experientia: quoniam æstate respirationes & pulsus sunt frequentiores. Hic sunt duæ positiones, prima uidetur eorum: qui asserunt calidum potens esse semper intus & extra obtinens: & sic dixerunt animalia ęstate, & in calidissimis temporibus esse intus, & extra calidiora: quoniam calidum potens intus & extra obtinet. Similiter modo animalia temporibus frigidis exteriora & interiora calidiora habere uidentur: eadem ratione: quia potens frigidum intus & extra est potens. Pro hac positione sunt experientię & rationes, primo quidem, quoniā multa animalia in hyeme suis ab operationibus uacant, non solum exteriorum sed interiorum membrorum, condunturq; in cauernis quasi mortua, quatenus extrinsecus, & intrinsecus calor defecit. Veniente uero æstiuo calore, mox resurgunt, reuiuiscuntque, qua ratione patet temporibus calidis exteriora & interiora calida esse magis, frigida uero magis frigida. secundo quoniam uidemus multa animalia hyeme non parere, nec concipere, quoniam calidum & extrinsecus, & intrinsecus illis deficit, quo possint concipere, ut aues, & id genus: accedente calido nidificant. tertio uidemus multa animalia hyeme oon capere nutrimentum ut glires, & ursos, & multa serpentum genera: ęstate uero cibi multum capiunt, & hoc pro tanto, quia hyeme calidum nutrimentale minus est, æstate uero maius: & pollentius. quarto æstate utimur cibis frigidioribus pro refrigeratione caloris exteroi, & interni, hyeme contra utimur cibis calidioribus pro calefactione interiorum & exteriorum ergo æstate interiora & exteriora sunt magis calida, hyeme uero contra. quinto æstate plerunq; ęgritudines calidæ, hyeme frigidæ contingunt, quod non esset, nisi æstate interiora & exteriora essent magis calida, hyeme contra frigidiora. sexto uidemus ęstate corpora magis resolui, hyeme minus. Ex his uolunt corpora nostra intus & extra pro ratione temporum fieri frigidiora, ac calidiora. Alij uero dixerunt, exteriora mutari pro temporum mutatione, non autem interiora. Immo temporibus calidis interiora sunt frigidiora, temporibus uero frigidis interiora sunt calidiora. Pro hac positione sunt experientię, prima quidem, quoniam hyeme digestio uidetur esse pollentior, digerimus enim cibos magnitudine maiores, & qualitate crassiores. secunda quia uidemus caua loca hyeme calidiora esse. Quidam dixerunt quòd animalia duplicia sint, alia parua magnitudine, & calore, uel calore tantum, alia magna calore, & magnitudine: tunc dicunt, quòd loquendo de paruis animalibus stante eorum uita: mutantur intus &

3 dubitatio utrū in tēpibus calidis interiora sint frigida.

extera pro mutatione temporum, quoniam calidum uel frigidum temporis est obtinens intus & extra in huiusmodi paruis animalibus, & sic ueram esse primam positionē asserunt, loquendo uero de magnis animalibus, quæ calore, & corpore magna sunt, hæc pro mutatione temporū mutant exteriora. Interiora uero mutant cōtra rationem temporum q̄m calidis temporibus interiora frigida, frigidia calida habent, & sic acceptant secundam positionem. Sed pace horum dixerim ex hac positione nō habetur an membra interiora sint calidiora uel frigidiora ęstate uel hyeme. Amplius non habetur modus quo modo augetur uel diminuitur calidum pro differentia temporum. Præterea nec ex hac consideratione habetur uia soluendi hinc idem obiectiones. Adhuc non loquimur in animalib⁹ magnis quæ habent calorem plenum, cōparādo hęc ad seipsa. In iuuenta dicimus eundem calorem innatum fieri ęstate & hyeme intensiorem, & magis naturalem uel minus. Calor enim natiuus noster, quando in gradu est intensior dicitur maior secundū intensionem, quoniam magis conuenit operationibus nostris, dicitur maior secundum naturalitatem, & sic membrum dici potest calidi⁹ uel frigidi⁹ uno tempore magis quam alio, quando in gradu est magis uel minus tale. Et potest dici calidius uel frigidius, q̄m per calidum melius exercet operationes, quæ sibi competunt, siue sit intensius, siue remissius. Dicebā igitur in ęstate calorem esse maiorem quam in hyeme secundum intensionem gradualem, infra tamē latitudinē sanitatis, ut multæ rationes coguot, tam intra quam extra, hyeme uero esse maiorem quo ad conuenientiam ac naturalitatem, quoniam per ipsum anima exercet melius opera uitæ, ut digestionem, & instaurationem, & somnum, & id genus. Calor ergo exterior additus interiori illum reddit intensiorē in gradu, & quidem non extra sanitatis latitudinem, nisi nimis excesserit, frigus uero continentis calorem innatum reddit conuenientiorem & magis operationibus uitę naturalem, illum uiuendo ac ad interiora magis conuertendo. Ex his patere potest coosilium, qui enim dicunt calidum membrorum interiorū & exteriorum mutari pro temporum mutatione, intelligunt quo ad gradus, & quātum ad hoc est probabile, ut multę rōnes probant. Qui autem dicit ueotres hyeme & uere esse calidiores intellexit quo ad naturalitatem & conuenientiam, qua calor cōuenit uitę operatioonibus, ideo dixit senex, & somni longissimi, ut inueret perationes esse perfectiores. Hęc solutio, & cōsilium licet fuerit in iuuēta approbatū, oūc nō reprobo, tñ non uidetur ire ad mentem Aristo in hoc loco, ut patet de termināti solutionem suam contra Empe. Propterea uidetur mihi aliter esse dicendum, ꝙ calor est duplex ī unoquoque uiuente, aliter naturalis, & hic datur a generante mediante forma & anima, dāoa enim formam, dar omnia quæ illam consequuntur mediante forma, ut Auer. ait Calor ergo naturalis oibus uiuentibus datus ėt a generante, sed mediante anima illum a sua specie sibi limitante, ut ꝑ ip̄m tāū & talem exercet opera uitę. Hic licet sit in toto aīato, ut in subiecto, principaliter ėt in corde, ut in fonte caloris, & ꝑ spūs a corde emissoa cōicat oibus aliįs mēbris, de hoc dictū ėt amplius supra. Alter ėt calor accidentalis, qui si ėt fixus, habitus dicitur, siu aūt nō fixus, dispō in textu appellat, hic dicit accidētalis, q̄m nō datur nobis mediante forma, sed accidit nobis a causis nō naturalibus, quę sunt sex (ut Galenus inquit) ut ab aere, cibo et potu, & cæteris rebus non naturalibus, de quibus ad medicos. Differūt aūt isti calores eō quidem subiecto, quoniam in eisdē mēbris sunt, idem.n. e par est naturali & aduentitio calore calidum, id est etiam eoe, & ira de aliįs. Differunt aūt specie, non quidem in eōne metaphysica, quæ prescindit a motu & a mutatione, & a causis naturalib⁹, sed differunt specie physica, eum differant causis, naturalibus, & proprijs affectionibus. Ex his duobus calorib⁹ in nobis sit unus caloe mistus, qui non essentia & definitione un⁹ ėt, sed subiecto, quo aīa utitur pen suis opationi-

Solutio Aristotelis.

bus. Si enim corpora nostra esse possent alicubi, ubi exterins motionibus, non afficeremur, anima solo naturali calore uteretur pro oibus operationibus, quia ꝟo ubiq̄ afficimur calido externo, ideo aīa utiē utroq; quasi uno instrumento ad oēs suas operationes, quoniam istud aggregatū aliud æstate, aliud hyeme sit, hinc operationes animæ mutantur, & mores, & necessitates, & regimina. Nec est credendum hoc mistum esse animę, & nobis præter naturale, sic enim esset ęgrotatiuum, sed non naturale secūndum partem, naturale autem secundum partē. Ex his patet dilucidatio ueritatis peripatetię, ꝙ ęstate caloe accidentalis est maioe intus & extra, ut ꝑ rōnes probatū est, hyeme uero naturalis calor maior, q̄m circūstātia frigidi ille calor naturalis melius conuertitur ad interiora. Calor ꝟo mistus ex utroq; in ęstate est simplr maioe, q̄m computādo grad⁹ptiū, ex qb⁹cōstat, sunt plures. Q̄ calor naturalis hyeme sit maior, pꝫ, q̄m opationes naturales sunt pfectiores, & meliores. Q̄ ęstate calor accidētalis sit maior intus et extra, etiā patet, qa opatiōēs naturales sunt q̄si ex traneatæ. Quod ꝟo calor ꝯpositus sit maioe calidis tēporibus, pꝫ, qa grad⁹ utriusq; ptis enumerati, reperiunē plurea, & sicut de calore dcm̄ ėt, eodē mō dici pōt de unaquaq; qualitate. Quod si ita ėt, pꝫ ęstate interiora naturali calidi tate eē minus caīa quā hyeme, accn̄tali ꝟo magis. Mista aūt caſtate exteriora & interiora calidiora. Hyeme eōtea pꝫ interiora eē calidiora naturali caſtate, accn̄tali ꝟo minus, & cōposita caſtate tā exteriora q̄ interiora esse minus caſa, & hoc loquendo de eodē aīali ad seipm cōparato, ut in qōne suppositū ėt. Argumēta ꝑ utraq; pte sr solūta ex his. Quarto quęrit utrū corpa ꝑm artis præcepta possint pmutari de una cōplexione in alterā, ut cholericū in flegmaticū, & sanguineū in melicū, & etiā econtrario. Videt ꝙ sic, nā Galenus in techna docuit corpa lapsa ad tęperamētū ꝑ artē reducere, & extrema ad extrema pmutare, pro pte cōtraria ėt Aristo, qui ait naturā pmutari est ipsam coreūpi. Pro declaratiōē sumam⁹primo, ꝙ corpus unius cōplexioōis pmutari in aliā cōplxoēē bifariā ėt, aut intra ambitū suę spēi, aut extra ambitū spēi. Secūdo accipio ꝙ corpus permutari ad aliā cōplexionē intra ambitū suę spēi bifariā ėt adhuc, aut pmutando cōplexionē quę insequitur formam, aut cōplexionem quæ insequit materia. Pro cōplexione, quę insequitur formā, homo ėt cholericus, melancholicus, & id genus. Per complexionē insequētē materiam homo tēperatus ėt breuis uitę, & melancholicus lōgę uitę, etiā ꝑ complexionem insequentē materiā, homo choleticus ėt mansuetus, flegmaticus ėt iracūdus, nam licet una & eadem sit complexio sequens formam, & sequens materiam subiecto & re, differunt ratione. Cholerica enim complexio ut elementaria est, & ut resultat ab elementarijs qualitatibus, insequens formam dicitur. datur enim a generantibus mediante forma, ut uero cœlestis, & ut affecta cœlesti calido, dicitue insequens materiam, hoc ėt indiuidualem naturam. Datur enim a cœlo mediante indiuiduo, quod ėt materia cœlestis calidi, ut Philoponus dixit secundo de generatione. Hanc uocant medici proprietatem indiuidualem, quæ nihil aliud ėt ni si complexio elementaria, ut pendet a dispositione cœlesti, & ut contracta a cœlo in generatione animalis, unde differunt ratione, subiecto autem & re, sunt eadem. Dicitur enim complexio cholerica uel sanguinea elementaria, quo cōsultat ex elementis, dicitur insequens formam, quo datur a generantibus mediante forma, hæc quo dicitur cœlestis, ut in principio generatioois cootracta a cœlo, dicitur etiam insequens materiam, quoniam insequitur indiuiduum, datur enim a cœlo in principio generationis mediante indiuiduo quod ėt materia cœlestium, & materia speciei, & formæ. Sic igitur tria sumenda sunt, primum quod duplex sit cōplexio altera insequēs formā, alterā insequēs materiā. Scdm̄ ėt, ꝙ corpus permutare e⁹ complexionē intelligi potest, aut quę insequit formā aut quę materiā insequtur. Tertiū, ꝙ permutare ꝯplexionē in-

De permutatione corporis.

sequentem formam, potest intelligi extra speciem eius, cuius est complexio, aut intra speciem. His suppositis, medici dicunt, quòd corpus non potest permutari de complexione insequente formam ad complexionem insequentem formam extra speciem, hæc patet, quoniam campestre nunquam potest permutari ad complexionem aquatilis, nec homo ad complexionem equi, & hoc concedunt Philosophi etiam, quoniam hæc permutatio esset corruptio permutati, & propter hanc causam mercurius non potest per artem permutari in argentum, quoniam permutatio est extra speciem. Secundo dico, quòd corpus bene potest permutari de complexione sequente formam in complexionem sequentem formam intra ambitum suæ speciei, probatur, quoniam per debitam administrationem sex rerum nō naturalium potest calidum fieri minus calidum, & ita frigidum, & humidum minus humidum & ita fieri siccum, quinimmo quod est uenenum potest cōuerti in cibum, ut patet de puella, quæ consueuit sumere uenenum, & tandē in cibum assumpsit. Tertio dico, ꝙ hæc permutatio est periculosa, nisi fiat lente, atque paulatine, & usu moderato, ut inquit Galenus, hæc de complexione sequente formā, at si loquimur de complexione sequente materiam. Quarto dicunt astronomi quòd complexio insequēs materiam, non potest permutari, probant, quoniam permutatio sem. per fit per applicationem contrarij, cum lente & moderate applicatur, sed tali complexioni nihil est contrarium. Cœlesti enim affectioni nihil terrenum cōtrariari potest. Ex his concludunt ꝙ si cholericus permutetur ad temperatum, non propter hoc esset uitæ longioris, quam ex cœlo in genitura erat constitutum, quoniam complexio insequens materiam non est permutabilis. Similiter si erat ex genitura iracundus, dato quòd ad temperantiam esset per artem permutatus, non propter hoc erit mansuetus. Medici tamen dicunt, quòd dato quòd aliquis ex cœlo sit breuis uitæ, beneficio artis potest fieri longeuus, probatur, quoniam non potest hic a cœlo in breui mori, nisi occurrat causis morris, uel causis ægrotare facientibus ad mortem, sed hic occursus cū sciatur potest euitari. Ergo potest permutari corpus non solum quo ad complexionē sequētem formam, sed etiam quo ad complexionem sequētem materiam. Hactenus de permutatione.

Cur autem quæ pulmone prædita sunt, aerem excipiant spirentque, & præsertim quæ illum sanguinolentum obtinent, dicendum est.

Propter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirāt, & maxime ipsorum quæcūq; habent sanguinem habentem?

Cum soluit primam quæstionem, & declarauit propter quam causam quædam animalia habent pulmonem, & quædam non habent, non, soluit secundam, & declarabit duo, primum quidem cur quæ pulmonem habent, respirent, & secondum est cur quæ pulmonem habēt plurimi sanguinis, plurimum frequentius respirēt. Et hęc duo proponit, & dicit. Propter quid autem animalia quæ habent scilicet pulmonem suscipiant aerem, hoc est inspirēt, & respirent, hoc est exspirēt, hoc est primū, & subaudi pro quid maxime inspirent, & expirēt quæcūq; ipsorum hñt pulmonem habentem sanguinem, ut homo, & pecora, hoc est secundum, & uerba sunt suspensiua, & terminatur suspensio ibi { causa respirandi quidem } Hæc duo proponit differēte.

Causa spirandi, pulmo est fungosus existens & fistulis plenus, qui etiam, omnium maxime partium quæ uiscera appellantur, sanguine refertus est.

Syringia Fistula *Causa respirandi quidem, pulmo inanis existens & plenus fistulis, & maxime utiq; sanguinem habens hæc particula, uocatorum uiscerum.*

Soluit quæsita, & suspensionem terminat, primo assignat causam primi cur scilicet habentia pulmonem trahāt & expellant aerem, & non aquam. Secundo assignat causam secundi, ibi { & cur maxime. } De prima parte primo assignat causam, deinde exponit illam. Assignādo autem causam, dicit. Causa respirandi quidem est pulmo existēs inanis, & uacuus, & pro id est, & plenus syringis, hoc est fistulis, hoc est paruis uenis, & quia inter uocata uiscera hæc particula est maxime sanguinem habens scilicet multitudine uenarū. Ergo causa respirandi est pulmo existens multis uenis plenus & existens inter uiscera particula potissimum sanguinem habens. Hæc est causa, cur aer trahatur & expellatur.

Quæ itaq; sanguineum habent, ea celeri refrigeratione indigent, q; calor animalis paululum deuergat, & penetratione quæ per totum eat ob sanguinis caloris q; copiam, quod utrūq; aer committere facile potest, nam quia natura tenui est, & celeriter & per totū subit atq; refrigerat, at aqua, nō pōt,

Quæcūq; autem habent sanguinem habentem ipsum, celeri quidem indigent refrigeratione (propterea ꝙ parua est inclinatio animati ignis) intra autem ingredi per omne, propter multitudinem sanguinis & caliditatis, hæc autem ambo, aer quidem pōt facile facere, propterea enim ꝙ habet subtilem naturā, & per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Exponit illam causam, & ostēdit, quòd talis respiratio per aerem, & non per aquā conuenienter fit, & dicit. Quęcūq; autem animalia habent ipsam particulam, quæ est pulmo, habentem plurimum sanguinem, duobus indigēt, & celeri refrigeratiōe, propterea ꝙ parua sit animati ignis hoc est animalis calidi inclinatio ad uiuendum propter eius feruorem, & indigēt etiam, ut aer penetret, non tantum ad pulmonem, sed & ad cor, & per omne mēbrum refrigeratione indigens. At aer & nō aqua celerem refrigerationē potest dare, quoniam per omnia facile penetrat, & per oīa penetrare potest sui tenuitate, unde dicit. Quæcūq; autem animalia habent ipsam particulam scilicet pulmonem habentem sanguinem, indigent duobus, primo quidem celeri refrigeratione, & hoc propterea quia animati ignis, hoc est animalis calidi parua est inclinatio ad uiuendum de genere, nisi refrigeretur, nisi enim refrigeraretur, mox suffocaretur. Secundo indigent, refrigerationem debere ingredi intro per omne scilicet membrum calidum, hoc est cor, & arterias, & uenas, quæ feruent. Addit quòd hæc duo per aerem & non per aquam conuenienter fiunt & dicit. Hæc autē ambo aer quidem potest facile facere, penetrationem quidem per omne, propterea quia habet naturam subtilem, taram, & penetratiuam. Refrigerationem uero celerem, quoniam per omne & celeriter penetrans refrigerat. Aqua autem contrarium facit, est enim crassa, grauis, & aere minus mobilis. Patet ergo expositio causæ, cur scilicet quæ pulmonem habent respirent.

Itē, cur ea potissimum spirent quæ pulmonem habēt sanguinarium, ex hoc liquere potest, nam quod calidius est, id refrigeratione indiget uberiori.

Et cur maxime respirant habentia pulmonem habentē sanguinem, ex his palam, quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Hic assignat causam secundi quæsiti, cur scilicet magis respirent, quæ pulmonem habent magis sanguineum, & dicit, quòd causa patet ex his, quæ dicta sunt, quoniam hæc habent pulmonem calidiorem, & sic magis refrigeratione indigentem, & dicit. Et cur maxime respirent habēt ea pulmonem plurimum sanguinem habētem, ex his quæ dicta sunt, in proximo quæsito, palam, & repetit causam, & dicit, Quod enim calidius est, ampliori indiget refrigeratione, & numero & magnitudine, & hęc est causa.

Adde etiā, ꝙ spiritus ad originem caloris cordi inditi, facile commeat.

commeat. Verũ quemadmodum cor ad pulmonem foraminibus peruiũ sit: tum ex dissectionibus: tum ex historijs quæ de animalibus scriptæ sunt contemplari oportet.

Simul autem, & ad principiũ caliditatis quæ in corde, progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex anatomis, & ex historijs circa animalia scriptis.

Consequenter ex his, declarat quomodo per respirationẽ pulmonis sequitur refrigeratio cordis, & dicit. Simul autem ad pulmonem progreditur spiritꝰ, hoc est aer de facili, & ad cor, quod est fons, & principium caliditatis, aer enim ad pulmonem trahitur, pulmo uero ad cor colligationem habet, per quasdam uenas, quæ a corde in pulmonem progrediuntur, ideo aer cum in pulmonem peruenit, per illas uenas penetrat ad cor, & sic quodãmodo simul refrigeratur cor, & pulmo, quia uero, non est clarum quid hæc colligatio sit & qualis, ideo inquit. Quo autem modo cor alligationem habeat ad pulmonem, oportet cõtemplari ex anatomis, & ex historijs circa aĩalia scriptis. Sed quæres utrum respiratio sit propter cor, an propter refrigerationem pulmonis, uidetur quod propter pulmonis refrigerationem, quoniam Aristoteles causam non cor sed pulmonem assignauit, cordis enim refrigerationem cõcomitatiuam causam assignauit. Sed contra est ratio, quoniam propter principale semper uidetur esse omne quod est, magis quam propter minus principale, modo cor est pulmone principalius. Dicendum quòd respirationem esse propter cor potest intelligi, aut propter cor tanquã finem adæquatum, & sic respiratio non est propter cor tanquam propter finem adæquatum, quoniam sic omne habens cor respiraret, aut potest intelligi propter cor tanquã propter finem excellentiorem & magis intentum, & sic respiratio est propter cor, propter pulmonem aũt tãquam propter finẽ minus principalem.

An pp cor respiratio, sit.

Omnino igitur animantium natura refrigerationem desiderat, ob animæ in corde incendium, eam autem per respirationem moliri solent, animalia quæ nõ tantum cor habent, sed etiã pulmonem.

Refrigeratione igitur totaliter indiget animalium natura, propter ignitionem animæ in corde, hanc autem faciunt per respirationem, quæcũq; non solum habent cor, sed etiam pulmonem, animalium.

Concludit quæ dixit de refrigeratione eorum, quę pulmonem habent, & dicit. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter ignitionem animę in corde, hoc est propterea quia anima est in corde excellenter calido. Verum non eodem modo omnia (ut dictum est) ideo dicit. Hanc autem faciunt per respirationem, quæcũque animalium non solum habent cor, sed etiam pulmonem, & usque hoc causa declarata est.

At quæ cor habent, sed pulmone uacant, uti pisces, aqua per branchias refrigerantur, q; eorum natura aquatilis sit. Qualiter autem situs cordis ad branchias sese habeat, ad oculum per dissectiones spectari debet, exacte per historias.

Habentia autem cor: pulmonem autem non, quemadmodum pisces: propterea quod aquatilis est ipsorum natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem positio habet cordis ad branchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet cõtemplari, ad certitudinem aũt ex historijs.

Exponit nunc modum quo refrigerentur animalia quę pulmonem non habent, sed branchias, & dicit. Habentia autem cor, pulmonem autem non, ut piscea, hi propterea quòd ipsorum natura est aquatilis mediante aqua tracta & pulsa per branchias refrigerationem faciunt. De colligatione autem branchiarum cum corde, remittit nos, & dicit. Quomodo autem, positio cordis se habeat ad brãchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet contẽplari, ad certitudinem aũt & p rationes, ex historijs.

Phlebo neurodes

Vt autem uel nunc summatim dicatur, sese ad hũc habet modum. Cor enim pedestribus animantibus & piscibus non similem situm tenere uideatur; similẽ tamen obtinet. Nam quo piscium capita eminent, eodem cordis mucro spectat, at cum capita nequaquam eodem prospectent, tam pedestribus quam piscibus cor suum mucronem ad os iactitat.

Vt autem in summa dicatur & nunc, habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere positionem cor campistribus animalium & piscibus, habet autem eodẽ modo. Qua enim inclinant capita, hic cor, acutum habet: quoniam autem non eodem modo capita nuunt, campestribus animalium & piscibus ad os cor: acutum habet.

Positionem cordis ad branchias breuibus hic exponit, & primo præmitt t intentionem, et dicit. Vt autem in summa dicatur & nunc, cor subaudi ab branchias, hoc modo colligationem habet, ut dicetur statim, hæc est intentio. Deinde exponit hanc colligationem, & primo exponit positionem cordis in piscibus secundum differentiam & conuenientiam in capestribus, & dicit primo qđ primo aspectu differentia situs cernitur, nam saltem in homine cor habet orificium ad cœlum respiciens, in piscibꝰ nõ habet orificium sic erectum, cum non incedant recte, sed prona natando, uerum licet primo aspectu non uidetur eodem modo cor in piscibus, & campestribus situatum propter situm, quem habet cor in homine, tamen in omnibus eodem modo situatur, & hoc dicit. Videtur enĩ non eodem modo habere positionem cor campestribus animalium, & piscibus primo aspectu propter situm, quẽ habet in homine aliter quam in piscibus, sed re uera habet cor situm in omnibus eodem modo, quoniam in omnibus cor suum orificium habet uersus ad partem capitis, & hoc inquit. Qua enim parte campestria & aquatilia inclinant capita, hic cor habet suum acutum, hoc est suum orificiũ, ut si animalia habẽt caput ad cœlum, orificium habet coe ad cœlum uersum, & si caput habent inter cœlum & terrã, etiã orificiũ cordis erit ad eam partem uersum, & propterea dicit. Quoniam autem non eodem modo animalia omnia capita nuunt, ac constitura habent, ideo omnibus & campestribus animalium, & piscibus cor habet suum acutum ad os animalis uersus caput positum, aliter tamen & aliter, ut dictum est. Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles per acutum, non cuspitem cordis intelligit, ad quem pyramidaliter lineæ cordis terminantur, sed orificium, ex quo calidum effluit, hoc enim cor habet uersum ad caput, & ad os, ut frigiditas cerebri mitigetur, & ut per frigiditatem cerebri refrigeretur cor. Hæc de cordis positione.

Ac fistula uenæ & nerui faciem repræsentans, de cordis extremo ad medium illud tendit: ubi brãchiæ omnes inter se coeũt copulãturq;: hæc igitur amplissima est. Sed & aliæ de utraque parte cordis ad branchiarum extrema singularum tendũt, per quas in cor refrigeratio penetrat, discursante semper aqua per branchias.

Tendit autem ex extremitate cordis, cannalis quasi phlebo neurodes ad medium: qua contingunt inuicem omnes brãchiæ; maximus igitur: iste est. Hinc autem & inde cordis: protenduntur quidem & alteri in extremitatem uniuscuiusque branchiarum, per quos refrigeratio fit ad cor, decurrente semper aqua per branchias.

Cum positionẽ cordis exposuit, in pte ista, declarat colligationẽ cordis ad branchias, & dicit. Sed ex extremita-

te orificiali cordis tendit cannalis uersus caput, & collum quasi phleboneurodes, hoc est quæ fistula uel cannalis est quasi uena neruea, terminata ad medium inter cerebrum, & cor, ligata scilicet ad radicem capilis, quã uena neruea conringunt, hoc est uniuntur omnes branchiæ quooiam hic neruus est maximus habens hincinde conterminarionem ad branchias. Et tu lege uerbum igitur, pro enim quasi dicat maximus enim est iste neruus inter cor, & caput medians, ideo possunt illi branchię uniri. Verum (ut dicit) licet branchiæ huic neruo uniãtur, tamen hic inde cordis, hoc est ex hac & illa parte cordis protendũtur quidem & alij nerui in extremitatẽ uniuscuiusq; branchiarum applicari, per quos neruos refrigeratio fit ad cor decurrente semper aqua per branchias, & sic branchiæ una ratione neruo medio uniuntur, & alia ratione hinc inde utraq; unitur cordi, per alterum atq; alterum neruum. Fit ergo refrigeratio secundum Aristotelem per contagionem quateous refrigeraris brãchijs, per aquam, iofrigidãtur capita neruorum uel uenarum, quæ a medio nerno ad branchias protenduntur, & illis refrigeratis, & refrigerantur consequenter per contagionem aliæ partes illarum uenarum, & sic usq; ad cannalem, unde ille oriuntur, illo ꝯo refrigerato per contagionem tandem refrigeratur cor, & hæc refrigeratio sufficit, ut fiat per cõtagionẽ, quoniam sunt pauci caloris, & cor eorum parũ habet sanguinis, ut superius dictum est.

Phlebo neurodes

Porro quemadmodum branchiæ piscibus, sic respirantibus thorax, erebro sursum deorsumq; mouetur, cum ea spiritum accipiunt reddunt q;.

Eodem aũt modo & respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter, suscipientibus spiritum & emittentibus, ut branchiæ piscibus.

His declaratis, dat tres conuenientias inter respirãtia, et non respirantia, & continuetur textus sic, licet campestria & pisces differant in modo refrigerandi; tamen eodẽ modo, & respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter in his, vz, animalibus, quæ spiritum ac aerẽ suscipiunt, & emittunt, ut brãchiæ mouẽtur in piscibus.

Item quæ spirant, in pauco & eodem aere, quæ uero aquatilia sunt, in pauca eadẽq; aqua strangulari solent, nam eorum utrũq;, celeriter calidum redditur, calefacit enim utrũq;, contactus sanguinis, qui cum calidus est, refrigerationẽ præpedit.

Et respirantia quidem, in pauco aere & eodem, aquatilia autem, in pauca aqua & eadẽ suffocantur, uelociter enim utrũque ipsorum, fit calidũ, calefacit enim sanguinis attactus, utrũque, calidus aũt existens sanguis, prohibet refrigerationẽ.

Secunda conuenientia est, ꝙ respirantia in pauco aere & eodem, qui non innouatur, suffocãtur, & aquatilia etiã in pauca aqua & eadem, quæ non fit noua, suffocãtur. Cuius cãm affert, & dicit. Velociter enim utrũq; ipsorum scilicet aer & aqua fit calidum, nam attact⁹ sanguinis, & uapores, qui exeunt a corporibus illorum calefaciunt utrũq; scilicet aerem & aquam, at cum sanguis est calidus, & nõ refrigeratur externo refrigerante prohibet refrigerationem cordis, & non permittit fieri refrigerationem ab aere illo uel aqua ptios calefacta.

Quin etiam cum spirantia pulmonem, aquatilia branchias, mouere non possunt ob affectionem seniũue, tum ea mori contingit.

Et non potentibus mouere, respirãtibus quidem pulmonẽ, aquatilibus autem branchias, propter passionem aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Tertia conuenientia est, quòd cum non possunt mouere particulam illam, quæ est instrumentum refrigerationis, tunc mors accidit, unde dicit. Et non potentibus mouere hanc particulam respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter passioem, aut propter senectutem, tunc accidit mors. Dixit propter passionem, ut in morte uiolenta, in qua pulmo non mouetur ob ægritudinem, uel uim illatam illi, Dixit propter senectutẽ, ut in morte naturali, in qua potentia motiua est adeo effecta imbecillis, ut non posiit animal mouere particulã illam, & hæc naturalis est mors. Sed dices quid demonstrat illa particula tunc, cum dicit. Tunc mors accidit, aut demonstrat instans in quo adhuc uita est, aut instans in q̃ uita non est, Non demonstrat instãs, in quo uita est, quoniam tunc non accidit mors, sed postea, si demonstrat instans, in quo uita non est, mors tunc iam facta est, & nõ tunc accidit. Sed hic cauillus est puerilis & fuit Xenocratis, & potest dici, ꝙ illud uerbum tunc, demonstrat instans, in quo nunc primo illud animal nõ est, quod sophistæ appellant primum non esse, quoniam in illo primo nõ potest animal mouere pulmonem. Verum de hoc in ludicris dialecticis satis dcm̄ est. Hęc de libro de respiratione. Finis. Pisis. M.D.XXI. Die. XIIII. Maij

ARISTOTELIS DE MORTE ET VITA

Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

VT igitur ortus animalibus cõmunis omnibus est, ita mors, sed modi eius, specie discrepant, non enim corruptio ipsa, differentiarum expers est, quanquam quippiam commune habet, nam mors altera, uiolenta est, altera, naturalis. Violenta, cum principium extrinsecus aduenit. Naturalis, cum idem in ipso animali est, & particulæ constitutio talis est qualis ab initio erat, nec affectio ulla superuenit.

EST igitur omnibus animalibus commune, generatio & mors, modi autem, differunt specie, non enim indifferens corruptio, sed habet aliqd commune, mors enim est, hæc quidem uiolenta, hæc autem secundum naturam. Violenta quidem, quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduentitia aliqua passio.

HActenus de respiratione, nunc de morte aggreditur, accedit autem ad narrationẽ, quoniam in Libello de iuuentute & senectute proposuit intentionem huius libri. Accedens autem ad narrationem præmittit distinctionem mortis, & dicit, quòd licet generatio, & mors in omnibus animalibus communes sint (nullum enim animal est, quod aliquando non fuerit ortum, & nullum est, quod ortum, non moriatur) tamen modi mortis specie differunt, unde dicit. Est igitur omnibus animalibus commune quid generatio, & mors, modi autem mortis differũt specie quasi dicat licet generatio & mors communis sit omnibus animalibus, tamen modi moriendi differunt specie Quod autem modi moriendi differant specie, probat, & dicit. Non enim corruptio, hoc est mors est indifferens, hoc est caret differẽtijs, sed ꝑ ʒ habeat aliqd cõe. q.d. nõ. n. mors differẽtiarũ expers est, licet habeat qd cõe, utputa trãsmutatione. Cõe. n. morti transmutatio est. Est enim mors trãsmutatio ad nõ esse. Quo

quidem

quidem ad ṽba attinet, Aristo. per corruptionem mortem intellexit, nam in animalibus corruptio mors est. Et dixit ꝙ modi moriendi differunt specie, & non modi generandi, quoniam omnia quæ generantur, eodem modo generantur, sed genita non eodem modo pereunt. Et qa dixit, ꝙ modi moriendi sint diuersi, exponit quod dixit, & inquit Mors enim est, hæc quidem uiolenta, hæc autem secundum naturā, & exponit mēbra, & inqt. Violēta qdē, quando principium est extra. Secundum naturam autem, quando in ipso animali est principium, & partis constantia siue constitutio ex principio fuerit talis, qualis postea erit, ita ut non eueniat aliq̃ passio. s parti uel toti quę corrūpat animal. Quo uero ad uerba attinet, per principium extra intelligit contrarium, contrarium dico formaliter, ue frigidum, quod corrumpit calidum, uel siccum, quod cor rūpit humidum. Aut repugnans, quod corruptiuum contrarium est, ut uulnus, uel ægritudo, uel tale qd, quotiēs ergo mors accidit aut a contrario formaliter ipsi calido uel sicco, aut a contrario corruptiuo, hæc mors dicitur uiolenta, qm̃ animal quando istud non eueniebat, aptū erat adhuc diutius uiuere, & sic hæc mors uiolenta dicit̃, qm̃ contra aptitudinem naturalē est, qua animal adhuc erat aptū uiuere. Naturalis autē est, quando principium corruptionis est in ipso animali utputa ab ipso calido exiccāte humidum paulatine usq; ad completam exiccationē, cū qua non stat uita. Sed dices possibile est, ut principium corruptionis non sit in ipso animali, sed sit in parte animalis, per quod pars animalis corrumpatur, & consequenter totum. Rñdet ꝙ ad hoc ꝙ mors naturalis sit simpliciter naturalis, oportet ut principium corruptiuum sit in ipso utputa calidum consumens humidum & oportet ut partis cōstitutio sit talis, qualis erat a principio, ita ut nulla passio illi uiolenta sit, alioquin mors non esset naturalis, sed uiolenta. Et sic mors naturalis est, quoniam nec ratiōe toti⁹, nec ratione partis principium est extra. Ad hoc autem ut sit uiolēta sufficit, ꝙ principium quod est extra, inferat ui aut toti, aut parti, rōne cuius totum corrumpitur. Ex his patet, ꝙ ratione habita ad materiam oīs mors est naturalis, ut libro de generatione diximus, ratione habita ad calidū per quod uiuimus, naturalis dicitur, qñ calidum corrūpitur a se consumendo humidum. Violenta ṽo, quando calidum corrumpitur aut a cōtrario ipsi formaliter, aut potentialiter, aut saltem eius parti Hęc iam declarauimus Libello de iuuentute & senectute.

Quæ uiolenta mors quæue naturalis.

Vñ naturalis mors uľ uiolēta dicatur,

Hæc igitur in plantis, ariditas appellatur, in animantibus, senecta.

Plantis igitur, auansis, in animalibus autem uocatur hæc, senectus.

Exponit nunc nomina mortis naturalis per modum collatiȷ̃, & dicit. Plantis igitur hæc naturalis mors, quę fit paulatine per paulatinam exiccationem humidi, dicitur auansis, græco uerbo. In animalibus autem uocatur græco uerbo, γῆρας geras, hoc est senectus. Auansis autem grece, latine exiccatio, aut ariditas dicitur. Est enim senescere aīal a calido in suo humido naturali paulatine consumi. Plantam ṽo arescere est in suo humido exiccari. Tu uero hæc intelligas de naturali morte, non quæ sumitur pro subitaria mutatione de esse in nō esse, sed pro paulatina mutatione de esse perfecto ad non esse simpliciter, ut dictū et Libello de iuuentute.

Fit autem mors & corruptio, perfectis omnibus eodem modo, imperfectis uero, consimiliter quidem, sed alio modo. Imperfecta uoco, ut oua, & ea plātarū semina quæ radice carēt.

Est autem mors & corruptio, omnibus similiter non imperfectis, his autem assimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, ut oua, & semina plantarum quæcūque sine radice.

Sed dubitabis utrum ea, quæ sunt animalia imperfecta, & potentia animalia, ut oua & semina, dicantur mori. Respondet ꝙ in animalibus perfectis mors, & corruptio uere & proprie dicitur. In talibus imperfectis dicitur per similitudinem, & improprie, non enim dicuntur proprie mori, quæ non proprie uiuunt, sed dicuntur mori similitudinarie, quatenus desinunt posse uiuere, unde dicit. Est autē mors & corruptio omnibus animalibus non imperfectis similiter, quoniam propriæ, & uere, his autem quæ dicuntur animalia imperfecta ac potentia, assimilatim quidem, ac improprie, alio tamen modo, q̃ mors perfectorū, quoniam per mortem non desinunt uiuere, sed desinunt habere potētiam ad uitam. Exponit autem quid intelligat per imperfecta, & dicit. Imperfecta aūt dico, ut oua, & semina plantarum quæcunq; sine radice sunt, & semina animalium. Hęc enim dicuntur mori, quatenus desinunt posse uiuere.

Omnibus igitur corruptio obuenit, ob caloris defectum, sed perfectis, in eo in quo essentiæ principium habetur, hoc autem id est, ut ante diximus, in quo superum & inferum coeūt, plantis, quod inter germen & radicem medium est. animalium sanguinarijs, cor exanguibus, proportionale.

Omnibus igitur corruptio fit, propter calidi defectum: perfectis autem, in quo substantiæ principium, hoc aūt est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum & deorsum copulantur, plantis quidem, medium germinis & radicis, animalium autem habentibus quidem sanguinem, cor, exanguibus autem, proportionale.

In parte hac partim ex dictis in hoc Libro, partim ex illis, quæ dicta sunt libro de iuuentute, uult cōcludere causam mortis, & uitæ esse cor, in animalibus cor habentibus, aut proportionale cordi, in his, quæ uerum cor non habent. Est enim cor causa mortis cum deficit in ipso calidum, est autem causa uitæ, cum in ipso est calidum uitale sufficiens pro uitæ operibus, procedit autem a primo ad ultimum, & dicit. Omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum, non tamen eodem modo animalibus perfectis, & imperfectis. Imperfectis quidem (ut dictum est) perfectis autem propter defectum calidi in eo membro, in quo est anima, quæ est principium substantiæ ut essendi. Hoc autem membrum est (ut dictum est) in quo sursum & deorsum in animali existētium copulantur, plantis quidem medium germinis, hoc est stipitis, & radicis scilicet truncus. Animalium autem habentib⁹ qdem sanguinem cor, exāguibus autem proportionale cordi, ergo uitæ & mortis principium est aut cor, aut cordi proportionale. Inquantum enim calido abūdat, uitę principium est, quo uero deficit, mortis est causa. Veluti nauta sui præsentia est salutis nauis causa sui absentia causa submersionis, ita quoq; cor, ut calido abundans, est uitę causa, ut calido deficiēs est mortis principium.

Cæterum ex hisce nonnulla, potentia multa principia, non tamen actu, continent. Quamobrem, & insecta quædam præcisa uiuunt. Quin & sanguineorum quæcunque uiuacia admodum non sunt, exempto corde longo temporis spatio uiuunt ut testudines, & inambulant si adhuc pusillæ sint, q̃ eorum natura non bene composita sit, perinde atq; insecta.

Horum autem quædam, uirtute, multa principia habent, non tamen actu. Quapropter, & entomorum quædam diuisa uiuunt. Et sanguinem habentium quæcūq; non uitalia ualde sunt, multo tempore uiuunt ablato corde ut tortucæ, & mouentur pedibus adhuc existentibus tortuculis, propterea, q̃ non cōponitur natura ipsorum bene, similiter entomis.

Obiter quasi ponit differētiā īter exāguia et sanguinea animalia, & sic cōtinuet̄ si text⁹, licet exāguia nō habeāt cor, sed cordi proportionale, tñ horum exanguiū q̃dā ha-

bent uirtute principia multa, non tamen actu, habent qui dem uirtute principia multa quatenus una anima actu potest per diuisionem fieri plures, et ita unum animal diuisio ne fieri potest plura animalia. Hinc concludit, q̄ & entomorum quędam diuisa uiuunt, & dixit quędam, quoniā sunt quædam entoma adeo parua, q̄ diuisa non uiuūt, ut pulices, & id gen⁹, q̄m uita non stat in altera parte, ꝓpter paruitatem. Concludit etiam & secundo, q̄ et aīaliū quę sanguinem habent, quęcūq; non uitalia ualde sunt, quoniam sunt fere exanguia, multo tempore uiuūt ablato etiā corde, ut tortucę, quę diuisę a corde uiuunt, & mouentur pedibus progrediendo, adhuc existentibus per diuisionē quasi paruulis tortuculis. Et huius rei causa est, tum quia non sunt ualde uitales, sed quasi exangues, tum etiā quoniam non componitur natura eatum bene, sed componē similiter fere entomis, hoc pacto & anulosa animalia licet sanguinea sint, etiam diuisa uiuunt propter easdem causas, ut quia sunt fere exanguia, & quia non bene cōposita & unita, ac cōtinua sunt.

Porro uitæ principium in quibus habetur, deficere solet, cū calor uitalis non refrigeratur, tunc enim idem, quod sæpe diximus seipsum consumit.

Principium autem uitæ, deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipso, quemadmodum enim dictum est frequenter, cōtabescit ipsum a seipso.

Dictum est, q̄ corruptio accidit uiuentibus propter defectum calidi, hoc est propter cor uel proportionale, cum illi deficit calidum. At ostendit quando, & quomodo calidum deficiat his animalibus aut uiuentibus, quæ calidū hñt, & primo quidem generatim, deinde speciatim, & dicit. Principium autem uitę, deficit habentibus, hoc est, sed calidum quod est uitæ principium, deficit uiuētibus, quæ calidum habent, deficit dico tunc, cum calidum ipso principio uitę communicans, hoc est cum calidum uitale non refrigeratur, nam ut dictum est sæpius, cum calidum non refrigerat, a seipso contabescit per exiccationem humidi, non aūt per applicationem cōtrarij, & hoc pacto calidū uitale deficere dicitur, & quæ moriuntur defectu calidi hoc pacto, morte naturali mori dicuntur.

Quoties igitur alijs pulmo, alijs branchiæ obdurescūt, præ temporis longitudine resiccatis, his quidem branchijs, illis uero pulmone, & terrostoribus redditis, has particulas mouere, hoc est attollere & comprimere, non possunt, ac tandem, accedē te intensione, calor ille obsolescit.

Quando igitur his quidem pulmo, his autem branchiæ induratæ fuerint, propter temporis longitudinem desiccatis, his quidem branchijs, hijs autem pulmone, & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neq; eleuare et simul ducere, tā dem autem, facta intensione, marcescit ignis.

Concludit speciatim tempus quando calidum deficit magis determinatum, generatim enim dictum est tunc uitale calidum deficere, cum non refrigeratur, nunc concludit quando non refrigeratur, & dicit, q̄ tunc non refrigeratur cum pulmo aut branchiæ non amplius mouentur. Tunc autem non mouenť, cum uirt⁹ est effecta debilis, & pulmo uel branchiæ terrestres, & graues, & hoc paulatine per partem post partem, cum enim graues, & terrestres effectę sint, ineptę motui sunt, uirtus autem est effecta imbecillis, ideo tūc deficit calidum defectu refrigerationis, unde dicit. Quando igitur, his quidem pulmo, his autem branchię induratę fuerint & exiccatæ & terrestrificatæ, propter temporis longitudinem, exiccatis, his quidē brāchijs, his autem pulmone, & factis terrestribus, tunc animalia has partes mouere non possunt, neq; eleuare, neque simul ducere, hoc est comprimere, tandem autem facta ca lidi intensione defectu refrigerationis, ignis hoc est calidū uitale marcescit, ac naturalem suffocationem patitur. Sed dubitatur quoniam tūc non ultimum quod moritur, esset cor, sed simul cor & pulmo. Cōtrarium aūt dicit Aristo. est enim cor primum quod uiuit, & ultimum quod morit, potest dici q̄ quando Aristo. asserit cor esse primū, quod uiuit, & ultimum, q̄ moritur, comparat cor ad alia membra principalia non aotem ad pulmonem, quoniam simul & semel pulmo deficit a motu, & calidū uitale marescit. Vel posset dici, q̄ dato q̄ pulmo desinat moueri, nō propter hoc immediate post hoc cor desinit uiuere, quoniam adhuc post hoc tempore imperceptibili cor uiuit, donec calidum eius uitale marcescat. Patet igitur generatim tūc animal mori, cum uitale calidum deficit, speciatim ꝟo tūc moritur, cum desinit posse mouere pulmonem uel branchias. Desinit autem posse hęc mouere, cum membra terrestrificata & inepta motui effecta fuerint, & uirtus admodum debilitata.

An cor ultimo moriatur.

Quocirca & paruis affectibus in senectute subortis, animalia cito commoriuntur, nam quia calor exiguus est, ut qui plurimus per uitam quæ longa fuit difflarit, si qua intensio parti il li superueniat, celeriter extinguitur, quemadmodū cum tenuis & exigua flamma in eo inest, parui motus opa extingui solet.

Quapropter & paruis passionibus aduenientibus in senectute, uelociter moriuntur, propterea enim q̄ paucum est calidum, uelut plurimo euaporato in multitudine uitæ, si qua utiq; intensio fiat particulæ, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur.

Ex his concludit corollarie quoddam utile medicis & philosophis, & est cur senibus paruis euenientibus passionibus, uelociter moriunrur, & dicit. Quapp & paruis passionibus aduenientib⁹ in senectute, uelociter animalia cōmoriuntur. Cuius causam repetit, & dicit. Propterea enim q̄ eorum calidum & paucum & exiguum est, uelut pluri mo euaporato in multitudine uitę. Est enim calidum propter uitam, quę longa fuit, ualde diminutum, & quodammodo infrigidatum, propter longam humidi consumptionem. Ideo (ut inquit) si qua calidi intensio fiat particulę, quę est instrumentum refrigerationis. s. pulmoni, tale calidum propter uelocem humidi consumptionem cito extinguitur. Cuius exemplum affert, et dicit. Quemadmodum parua flamma & momentanea existēte in ipso calido q̄d in candela est, propter motum leuem extinguitur, paruus enim ille motus flammæ conuertit flammam per antiperistasim ad humidum candelę paucum, & sic extinguitur, uel flamma illa moritur a paruo motu illam superflue infrigidante, sic & senile calidum a contrario leui extinguitur. Sed dubitatur, quoniam in senectute paruum calidū est. Ergo parua eget refrigeratione, & sic sicut calidum in iuuene non corrumpitur facile, sic nec in sene, habet enī ad suum humidum proportionem æqualem ei proportioni, quam habet calidum iuuenile ad suum humidum. Secūdo dubitatur utrum in senectute possit accidere mors, quæ est extinctio. Et uidetur, q̄ nō, quoniam superius dictum est, q̄ mors quæ accidit in senectute, est naturalis, et marcor, non autem uiolenta. Dicendum ad primam dubitationem q̄ calidum senile licet sit paucum respectu calidi iuuenilis, & egeat minori refrigeratione in quanto, nō tamen eget minore proportionabiliter, & quoniam uirtus pulmonis est senio imbecillis, leui occasione accidente extinguitur. Est enim illa occasio cōtraria illi calido, aut fortis aliter, aut saltem corruptiue contraria, unde patet, q̄ licet calor in sene, non sit multum, respectu sui humidi, est multum, & sic potest ipsum cito consumere. Ad secundā dicendum q̄ in senectute potest accidere marcor, & extinctio. Marcor quidem, quando per paulatinam humidi cōsumptionem, marcescit calidum, extinctio ꝟo, quando nō dum penitus exiccato humido, occurrit ipsi calido cōtrarium

An in senectute accidere posit mors quæ est extinctio.

ciũ uel pulmoni, ut dictũ est, ꝑ quod amplius a uirtute moueri non potest. Quando uero Aristoteles dixit marcorẽ accidere in senectute, uerum dixit. Non tamẽ sequitur ut omnis mors, quæ in senectute accidit, fit marcor.

Quapropter & mors ea quæ in senecta accidit, dolori obnoxia non est, tunc enim animalia mortem, obeunt, etiam si nullo uiolento affectu tententur; immo uero, citra ullum penitus sensum anima ipsa recedit.

Quapropter, & sine tristitia est quæ in senectute mors, nulla enim uiolenta ipsis paßione contingente, moriuntur, sed insensibilis, animæ absolutio fit omnino.

Secundo corollarie concludit qualis mors sit marcor, quæ mors est in senectute contingens per totalem humidi consumptionẽ, & dicit. Quapropter, & sine tristitia est, quæ in senectute fit mors. Cuius cãm affert, & inqt. Nulla enim uiolenta passione contingente, animalia moriunt̃, sed fit omnino insensibilis animę a corpore absolutio, atque separatio, & dixit { aĩę absolutio } quoniã loquit̃ de morte naturali hominis, per quam anima humana, nõ corrumpitur, sed ab ipso corpore absoluitur. Nam fm ueram Aristo. opinionem anima humana remanet post mortem. Sed mirum est, qũo in tali morte non sit dolor, cum ibi sic præsentia mali corrumpentis. Præterea & cognitione corruptiui mali tristitia & dolor nobis accidit. Sed in morte naturali est cognitio mali corruptiui, ergo est tristitia. Respondent, ꝙ mors naturalis est sine tristitia, quæ sequit̃ appræhensionem tristis tangibilis. Non enim est ibi aliquod tangibile dolorificum præsens, cuius appręhensionem sequatur sensitiua tristitia, ut Cãdauensis bene exponit, tñ dicunt naturalem mortem non esse absq; tristitia mẽtalis, quæ sequitur mentalem appræhensionem corruptiui mali. Videns enim se mori morte naturali, tristatur mentaliter propter damnum uitę. Sed ego dico ꝙ hoc esset uerũ quãdo esset cognoscibile, mõ istud non est cognoscibile, qm̃ ex parte sensus nõ cognoscitur, aĩalia enim cum sunt prope talem mortem lętantur, qm̃ calidum propter priuationem refrigerationis acuit̃, & sic uidentur admodum uiuaciora facta, unde cygnus propter hanc cã, cũ morit̃ morte naturali dulciter cantat, qm̃ sensit se uigorosius aucto calido. Ex parte uero intellectus tale corruptiuum non cognoscitur, qm̃ nullus est senex, qui uno anno non credat se adhuc esse uicturum, unde Aristo. secundo rhetoricorũ nullus timet mortem, qm̃ unusquisq; existimat mortẽ esse procul. Quare hæc mors insensibilis est, hac morte Antonia Patauina cõuicina nostra mortua est, & quidem læta atq; periucunda, cum arbitraretur se esse pollentiorem factam. Vixit enim annis pluribus ultra centum.

Quinetiam in morbis illis qui durum reddunt pulmonem, aut tuberculis, aut uacante materia, aut caloris morbidi excessu ut in febribus accidit, spiritus frequens efficitur, propterea quod pulmo multum attolli ac subsidere nequeat, tandemq; ubi præterea moueri non potest, expirando uita cum morte commutatur.

Et infirmitatum quæcũq; faciunt pulmonem durum, aut nascentiis, aut superfluitatibus, aut caliditatis ægritudinalis exceßu quemadmodum in febribus, spißum spiritum faciunt, propterea quod non poßunt pulmonem longe tollere sursum & demittere, tandem autem quando nõ amplius poßunt mouere, moriuntur expirantia.

Tertio corollarie cõcludit, ꝙ morbi, & oẽs dispositiones præternaturales, quæ faciũt pulmonem durum & siccum, aut grauem, aut crassum & amplum, sunt causæ, ut respirationes frequẽtiores sint & eædem sunt causæ mortis, cum enim pulmo non possit in quanto per paucas restigerare respirationes, recompensat in numero, unde dicit. Et infirmitatum quęcũq; faciunt pulmonem durum uel siccum & crassum, aut propter nascentias, hoc est apostemata, aut propter superfluitates, quę uia reumatismi ad ipsũ descendunt, aut propter excessum caliditatis ægritudinalis pulmonẽ exiccantis, ut in febribus accidit, hęc omnia spissum spiritum faciunt, & respirationem frequẽtẽ. Suppletur enim per numerum, quod deficit in magnitudine. Et hoc dicit propterea, ꝙ non possunt pulmonem longe sursum attollere, nec deorsum longe demittere propter ineptitudinem eius ad motum, & sic magnitudo suppletur per numerum respirationum. Tandem autem cũ non possunt animalia pulmonem mouere propter grauitatem uel exiccationem pulmonis ex morbis causatam, expirando aĩalia moriũtur. Accidit enim mors emisso spiritu, hoc est aere, nam uita accidebat tracto spiritu, ut proximo libro dictum est. Quo uero ad uerba attinet, dixit morbos, qui pulmonem reddunt durum, respirationem facere frequentiorem, non autẽ dixit pulsum, qm̃ ut medici dicunt contingere potest respirationes non correspondere pulsibus, propter causas, quas assignant, de qbus ad medicos. Vna uero causatum esse potest quia respiratio fit a pulmone, pulsus uero a corde, modo stat pulmonẽ esse debilem, et ineptũ motui, non autem cor, uerum de his postea. Illud tamẽ obseruandum est, in ęgrotis, quibus uis morbis, et maxime pectoralibus optimum esse reperire in ipsis anhelitum cõuenientem & bene ordinatum. Contrarium uero est pessimũ. Amplius in ægrotis, cum non adest malitia anhelitus, neque malitia pulsus, omnibus aliis malis accidẽtibus in ipsis compertis, semper est bene sperandum. Si hęc duplex bonitas perseuerat, quoniam alteram bonitatem pulmonis, alteram bonitatem cordis significat, ut ex dictis patet, & postea apparebit.

Est igitur ortus quidem, prima uegetatricis anime cum calore participatio. Vita uero, mora eius.

Generatio igitur est, prima participatio in calido, nutritiuæ animæ. Vita aũt, mansio huius.

His declaratis, in parte hac accedit ad definitiões, quas promisit declarare libro de iuuentute & senectute, & dicit. Generatio igit̃ est prima participatio nutritiuę aĩæ in calido. Quo uero ad uerba attinet, hic generationẽ Aristoteles accepit pro ortu, quo uiuens oritur. Est enim ortus uitalis generatio, non enim loquitur de generatione communi, qua & elementa, & metalla generantur, sed qua solum uiuentia generantur, ergo generationem accepit pro ortu. Sed dices quid est mors. Respondent, ꝙ est ultima participatio animę nutritiuæ in calido, probant ꝑ oppositum, qm̃ si generatio uitalis, hoc est ortus est prima participatio nutritiuæ animæ in calido, sequitur ꝑ oppositum ꝙ mors sit ultima participatio animæ nutritiue in calido. Sed hoc non est uerum, quoniam octauo libro physicæ auscultationis rei permanentis datur primum, ideo dat̃ prima animæ nutritiuæ participatio in calido, non autem datur ultimum, ergo mors non est ultima animæ nutritiuæ participatio in calido, alioquin rei permanentis daret̃ ultimum. Melius ergo dicendum, ꝙ mors est prima imparticipatio nutritiuæ animæ in calidum, quãprimo enim animal non participat nutritiua anima in calido, tunc nõ est, & moritur. Circa definitionem generatiõis dubitat̃, qm̃ Aristo. ubiq; asserit, ꝙ primum quod uiuit, & ultimũ qđ moritur, est cor. Sumatur ergo cor primo ortum, & quæritur cum cor uiuat, ergo habet animam, & sic erit animatũ, & cum nullius alterius sit speciei, quam speciei hominis, tunc cor erit homo. Quidam concedunt cor primo aĩatum ex parte animæ esse hominem perfectum, ex parte uero corporis imperfectum, quia uero ab anima est principalis denominatio, absolute cõcedi potest cor esse hominẽ, quãuis non sit homo perfectus propter defectum mẽbrorum. Sed dices tunc ex parte corporis generatio hominis esset temporalis. Respondent, ꝙ ex parte corporis generatio hominis est temporalis. Ex parte uero animæ est temporalis secundum quid, non enim postquã anima generata est in corde, uerũ est aliquid animæ adhuc esse ge-

De immortalitate animæ.

De dolore mortis naturalis.

Pronosticã in morbis ex anhelitu.

De morte

De generatione dubitatur.

An cor sit homo.

nerata est in corde, uerum est aliqd animæ adhuc esse generandum, uel ꝙ adhuc de ea aliquid fiet. Secũdum quid aũt, et additione facta, uerum est dicere, ꝙ anima fiet, q̃m est uerum, ꝙ ipsa fiet in capite, cum erit caput formatum, & in epate, cum epar erit formatum, & in pede, cum pes erit formatus, & sic successiue fit in partibus, licet simpliciter non fiat. Ex his patet quid sit generatio uitalis, est enim prima animæ nutritiuæ participatio in calido, hoc est in corde. Sed cõtra adhuc dubitabis, quoniam in homine generatio erit prima participatio humanæ in corde, & in animali prima participatio animę sensitiuæ in corde, & in plantis prima participatio animæ nutritiuæ in calido. quod est simile cordi. Igitur hæc definitio solum generationi plantarum competit. Dicendum ꝙ argumentũ cõcludit uerũ, q̃m in hoie aïa hũana est idẽ qđ nutritiua & sensitiua i aïalib⁹ aïa sensitiua est sensitiua & uegetatiua, in plantis uegetatiua est uegetatiua tm̃, ideo descripsit generationem uitalem per participationem animæ nutritiuę, ut esset omnibus cõis. Hęc pro expositione illorũ. Sed quidam nõ imperiti refellunt hanc positionẽ, primo q̃m humana anima est perfectissima, ergo requirit pro sui esse omnia mẽbra principalia, & sic nõ potest cor in illo priori esse homo perfectus ex parte animæ. Præterea Aristo. dicit, ꝙ fætus primo uiuit uitam plantæ. Secũdo uitã animalis. Tertio & ultimo uitã hoïs, quæ non essent uera, si cor primo formatum uiuere secundum uitam suæ speciei. Propterea dicunt, ꝙ cor in illo priori uiuit uitã animalis, et antea embrium uixit uitam plantæ. Embriũ.n. antequã formatum esset cor, uiuebat uitam plantæ, q̃m nutriebatᷣ & crescebat, formato corde, uiuit uitam animalis, q̃m cor est primum sensitiuum. Desinit enim uiuere uitam plantę, & incipit uiuere uitam animalis, omnibus membris principalibus formatis, & contiguatis, et recte cõstructis, desinit uiuere uitam animalis, & uiuit uitam hominis usq; ad mortem. In animalib⁹ uero formato corde animal uiuit uitam sue speciei, & propter animam suæ speciei. Siquis tamen uellet defendere positionem priorum posset dicere ad primum ꝙ aïa humana in facto esse requirit omnia membra principalia, at in fieri põt saluari in corde (ut dcm̃ est) Ad secundum dicerent ꝙ embrium secundum operatioẽ prius uiuit uitam plantę, sed secundum existentiã quãprimum cor est, uiuit ꝯm oẽm uitam, licet prius appareat uiuere secundum uitam plantæ, deinde secundum uitam animalis, & ultimo ꝯm uitam hoïs. Secudo principaliter dubitatur utrum generatio uitalis, quæ dicitur ortus, sit participatio prima animæ nutritiuę in calido. Et uidetᷣ ꝙ non quia non uidetur pro quo accipi debeat participatio, an pro anima, an pro corpore. Amplius nõ uidetᷣ ꝙ sit prima participatio, quoniam anima a toto corpore non participatᷣ primo & simul sed successiue. Iuniores rñdent, ꝙ Aristo. per participationem intelligit animaʒ participatã, & per calidum intelligit corpus calidum caliditate sufficienti ad opera uitæ, tunc per primum intelligunt totum primum tempus in quo formatur corpus uiuens, etiã ergo sensus, ortus est anima nutritiua participata in toto corpore calido, & primo tempore formationis membrorum uiuentis. Hoc enim tempus dicitur primum in comparatione ad tempus nutritionis, & augmentationis, quod sequitᷣ hoc totale tempus formationis. Certe hæc expositio est obscura & lõga, Ideo facilius dici potest, ꝙ ortus uitalis, sit prima participatio animæ nutritiuæ in calido, hoc est, ortus uitalis est anima nutritiua nunc primo participata in calido, hoc est in membro principaliter calido, ut in aïalibus quidem in corde, in plantis uero in trunco. Et dico nunc primo participata, quoniã subdit, & uita est ei⁹ permansio, hoc est quoniam uita est anima permanens a prima participatione usque ad ultimam, ad differẽtiã ergo uitæ, addit prima, q̃m uita nõ est prima participatio, sed cõtinua participatio a prima usq; ad finem.

Quid ort⁹.

Contra eã põnẽ quæ dicit cor esse hoiem.

Defensio

De definitione generationis.

prima expositio.

Alia expõ

Iuuenta, primæ refrigerabilis particulæ auctio. Senecta, eiusdem decretio. Status, siue ætas adulta, quod horum medium est.

Iuuentus autem est primæ, refrigeratiuæ particulæ augmẽtatio. Senectus autem, huius decrementum. Status autem, horum medium.

Nunc definit iuuentutem, senectutem, & uirilitatem, et dicit, quòd iuuentus est augmentatio primę refrigerabilis particulæ. Senectus ũo est primę refrigerabilis particulæ decrementum, status autem, qui est uirilitas, est horũ medium, hoc est nec augmentum, nec decrementum primæ refrigerabilis particulę, sed inter hæc æqualitas. Sed contra has definitiones quidam obijciũt, & primo, qa in multis uiuentibus non inuenitur prima refrigerabilis particula, & tñ senescũt, et iuuenescunt, ut sunt ea aïalia, quę solo continente refrigerantur, & plantæ etiam. Præterea quodlibet mẽbrum senescit, ut oculus, & brachium, quorũ nullum habet primam aliquã particulam refrigerabilẽ. Amplius subiectum totale & adęquatum iuuentutis non est prima refrigerabilis particula, sed totum aïal, uel totũ uiuens, ergo debet definiri per ipsum aïal uel uiuens totum, & non per refrigerabilem particulam Ad hæc stat particulam primo refrigerabilem diminui, & aïal iuuenescere, ut si pulmo propter ægritudinem diminueretur. Propter hæc argumenta dicunt, quòd Aristo. per hæc noluit describere iuuentutem, & senectutem, & uirilitatem, sed uoluit assignare effect⁹ iuuentutis, & senectutis, & uirilitatis circa primam refrigerabilem particulam, tunc.n. prima refrigerabilis particula iuuenescit, cum augetur, tunc senescit, cum diminuitur, tũc uirescit, cum cõsistit inter hęc. Ego autem defendo Aristo. & primo accipio, quod uirtus nutritiua, per quam anima corpus seruat usq; ad uitæ finem, habet tres habitudines ad corpus, prima quidem qua uirtus nutritiua potest augmentare corpus, propter causas assignatas libro de generatione. Secunda, qua uirtus nutritiua est nata diminuere suũ corpus propter causas assignatas libro de generatione. Tertia uero, qua notabiliter quo ad experientiam nostram sensatam, nec auget, nec diminuit, sed facit ipsum consistere. Prima habitudo quę est iuuentus, est ab ortu usq; ad trigesimum annũ. Scđa quæ est uirilitas, est trigesimo anno ad trigesimũquintum. Vltima habitudo, quæ est senectus, est usq; ad finem uitæ. Ex his patet quid sit iuuentus, q̃m est iuuentus augmentatio, hoc est habitudo corporis naturalis uiuentis, secundum q̃ uirtus nutritiua est nata ipsum augere. Sũpsit enim augmentationem pro habitudine naturalis corporis uiuentis, secũdum quam uirtus nutritiua est nata ipsum augere Ille enim terminus incõplexus accipitur ab Aristote. pro toto isto complexo, gratia breuitatis. Senectus est decrementum, hoc est habitudo naturalis corporis uiuentis secundum quam uirtus nutritiua est nata illud corpus diminuere. Virilitas uero est habitudo naturalis corporis uiuẽtis secundum quam uirtus nutritiua nec augere, nec diminuere corpus sensibiliter est apta. Dico sensibiliter, quoniam insensibiliter diminuitur, propter causas assignatas in libro de generatione, & in tertio libro de anima. Sed dices cur potius describit has per refrigerabilem particulam. Dicendum quòd Aristo. per refrigerabilem particulam fortasse intelligit cor, quod est principaliter refrigerabile. Pulmo enim est instrumentum refrigerandi, & quid refrigerabile, at cor per excellentiã refrigerabilis particula dicitᷣ. Et quoniam principaliter anima & uita & sensus est toti corpori, & singulis partibus propter cor, descripsit per hanc, ut innueret principalitatem, uel forte per refrigeratiuam particulam, pulmonem intellexit, & definit hęc per illum tanquã per principale instrumentum e quo pendent omnia hæc. Hacteous de his.

Dubõnes cõtra definitionem.

prima expositio.

Defensio Aristotelis

Obitus atq; corruptio, uiolenta quidẽ, caloris extinctio aut marcor (his.n. utrisq; de causis, calor extingui potest).

Mors autem & corruptio, uiolenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrūpetur enim utiq;, propter ambas has causas)

Nunc definit mortem & primo uiolentā, et dicit, Mors autem & corruptio, uiolenta quidem est extinctio calidi, & marcor. Dico & marcor, quoniam in uiolenta morte utraq; causa concurrit, extinguitur enim a cōtrario formaliter, uel corruptiuo, & consumendo humidum corrumpit seipsum, unde dicit, Corrumpetur enim utiq; calidum uitale in uiolēta morte propter ambas has causas scilicet a cōtrario, & per consumptionem humidi.

Naturalis uero, eiusdem marcor ob temporis transacti longitudinem proueniens, uerum in plantis, ariditas, in animalibus, mors nuncupari solet. Cæterum ea quæ in senili ætate obuenit, marcor partis illius est, qui q; eam refrigerare animal præ senio non poßit, committitur. Quid sit ortus, & quid uita, & quid mors, & quas ob res animantibus iūcta sint, dictū est.

Quæ autem secundum naturam, eiusdem huius marcefactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem, plantis igitur, auansis, in animalibus autem, uocatur mors. Huius autem, quæ quidem in senectute mors, marcedo particulæ propter impotentiam refrigerandi, à senectute. Quid igitur est generatio, & uita, & mors, & propter quas causas existunt animalibus, dictum est,

Nunc definit naturalem mortem, & dicit. Mors autem quæ secundum naturam est, est eiusdem uitalis calidi marcefacio facta propter temporis longitudinem, & propter perfectionem, hoc est ultimatam consumptionem humidi, quæ quidem in plantis uocatur auansie, hoc est exiccatio subito facta, in animalibus autem uocatur mors. Quo uero ad uerba attinet, uerbum igitur, pro sed sumpsit, ut patet considerāti. Et exponit causam mortis naturalis toties expositę, & dicit. Huius autem scillcet mortis naturalis, q̄ quidem in animalibus dicitur mors, est marcedo particulæ refrigerabilis propter impotentiam refrigerandi proficiscentem a senectute. Demū epilogat, & dicit. Quid igitur est generatio, & uita, & more, & propter quas causas existunt aīalibus, dictum est.

Patet etiam ex hisce, & qua de causa animalibus quæ spirant, in humore præfocari contingat piscibus in aere, hi enim, aqua, illa, aere refrigerari solent, quibus utraq; destituuntur, mutatis sedibus.

Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, his enim, per aquam refrigeratio fit, his autem, per aerem, quibus utraq; priuantur, permutantia loca.

Recolligit, quæ ex dictis declarata reliquuntur, & primo quare in aere suffocantur pisces, & in aqua respirātia, & hoc contra Anaxagoram & Diogenem apolinatem, et dicit. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, reddit causam & dicit, quoniā his scilicet piscibus per aquam refrigeratio fit, his uero, per aerem, & quoniam utrisque permutantur loca, ideo utraq; suffocantur. Hoc est primum contra Anaxagoram, & Diogenem.

Causa itaq; cur hi branchias, illa pulmonem moueant, quibus assurgentibus & residentibus illa inspirant & expirant, hi humorem accipiunt reddunt q;, & insuper instrumenti constitutio: ad hunc sese habet modum.

Causa itaq; motus his quidem branchiarum, his autem pulmonis: quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant & inspirant: hæc aūt suscipiunt humidum & emittunt, adhuc autem consistentia organi: hoc se habet modo.

Secundum quod ex dictis recolligitur, est ꝙ causa motus his quidem. s. piscibus branchiatum, his. s. respirantibus pulmonis ita, & hoc modo se habet, ut his eleuatis, et depositis hęc quidem expirent & inspirent. s. campestria, hęc autem. s. pisces suscipiāt humidū & emittant. Adhuc autem causa ut organi constitutio sic sit in piscibus, & illo modo in campestribus, hoc modo se habet. unde uerba sic lege. Causa itaque motus branchiarum quidem in his scilicet piscibus, pulmonis autem in his. s. campestribus, quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant, & inspirant. s. campestria, hæc autem suscipiūt humidum emittunt. s. pisces, hoc se habet modo. Adhuc autem constitutio organi scilicet branchiatum in piscibus, & pulmonis in campestribus, hoc se habet modo. hæc ergo tria colligūtur hæc dictis. Sed quæritur utrum uita possit perpetuari. Videtur ꝙ sic quoniam propter quid per continuā alimenti appositionem non potest uita perpetuari, uidemus enim ignem perpetuari, & lac in regione aeris per cōtinuam appositionem combustibilis, lac uero per cōtinuā appositionem hypeccaumatie, ut dicit Aristo. primo meteororum, ergo uita potest perpetuari per continuā alimenti appositionem. Quidam dixerunt, ꝙ animal per se fieri posset perpetuum, per accidens autem non fit, primū probant, si animal acciperet alimentum conuenientissimum, quod quidem nec in quanto, nec in quali, nec in tēpore, aliquo modo esset improportionatum. Amplius & si in alijs rebus non naturalibus esset benemensuratū, stāte enim mensura omnium horum, dicunt animal p se posse perpetuari. Per accidens uero nullum perpetuat, quoniam nullum est in omnibus commēsuratum, aut uarietate temporum, aut locorum, aut cibi & potus, aut uarietate horæ cibandi, aut alijs id genus. Ergo per se quidem uita est perpetuabilis, per accidens uero, nullum uiuens perpetuatur. Qui uellet defendere hanc positionem posset, nec uideo aliquod argumentū, quo hæc opinio refelli posset. Verum arbitror per potentiam naturalem nullum uiuens, ꝙ participat anima nutritiua in calido, posse fieri perpetuum nec per se, nec per accidens. Vnde Aristo. ubique ait reliquo modo compleuit deus perpetuitatem dādo generationem, ut patet secundo de anima. Si enī natura posset perpetuare uiuens alio modo q̄ per generationem, frustra dedisset generationem, ut Auuerroes addit. Philoponus igitur primo libro de generatione necessitatē mortis uenatur ex cōsumptiōe humidi radicalis. Imaginatur enim duplex humidum radicale nutrimentale, radicale quidem quod ex principijs generationis contrahitur, nutrimētale uero, quod ex nutrimento acquiritur, ut sanguis generatur per digestionem. Naturale calidum in radicali humido naturaliter conseruatur, quoniam in eo est genitū. In nutrimentali autem, non potest conseruari, quoniā cum eo nō est genitum, & ideo dicitur subiectum extraneum. Tūc dicit, ꝙ calidum uitale tandiu seruatur, quādiu durat humidum radicale, quoniam radicale humidum est naturale subiectum calidi, & quoniam cum eo est genitum, & quoniam in illo est solum aptum seruari. Cum igitur tale humidum totum uel pro maiore sui parte est cōsumptū, sequitur necessario expiratio calidi naturalis, et mors quę dicitur marcor, & sic licet succedat nutrimētale humidū, non conseruatur in illo calidum uitale, quoniam est subiectum extraneum illiue. Causa autem quare non cito tale humidum consumitur, est, quoniam aduenit humidū nutrimentale, per quod diuertitur calidum a consumptione sui humidi proprij, & conuertitur ad humidum nutrimentale exiccando ipsum, & sic diuertitur, & propter hoc uita prolongatur. Contra hunc modum ego ualde dubitaui semper, primo quidem, quoniam humidum radicale non potest esse maius cōgregato ex semine matris & patris, sed istud est adeo paucum, quod non posset diu resistere tanto calido requisito ad uitam, quin in breui cōsumeretur. Præterea humidum spermaticum, & humidū cibale sunt eiusdem rationis, quoniam sperma est superflui-

Prima pō

Secunda de anima cemē 34. Philoponi positio.

Dubōnea cōtra positionē. Philoponi

tas alimenti. Sed humidum cibale nõ est cõueniẽs & naturale fuodamenrum calidi per Philoponum, ergo nec humidum spermaticum, & si humidum spermaticum est conueniens, ergo & humidum cibale, quare apposito semper humido cibali fiet uita perpetua, quoniã semper succedit illius natnrale subiectum Preretea puer in utero formatur & nurrirur ex sanguine matris, sed sanguis matris nec est purior neq; melior neq; uiralior, quam sanguis ex quo mater nutritur, igitur si sanguis ex quo mater nutritur non est conueniens, & naturale pabulum calido marris, nec sanguis matris potest esse naturale pabulum calido pueri, & si est conueniens calido pueri, ergo proprio calido, & sic illo semper apposito, uita matris potest perpetuari, semper enim succedir subirctum naturale. Propter hæc argumẽta ego semp in positione Philoponi fui ambiguus. Propterea dicamus ꝙ duplex est humidum secundum Aristotelem, solidum, & fluidum. Fluidum qdẽ sanguis rst. Solidum uero, est ipsa membra. In humido quidem solido, ut in subiecto anima residet. & uira, fluidũ autem humidum licet non sit animatum, tamen sine ipso nõ star uira. Quidam ergo necessitatem mortis ex duobus nacti sunr, & ex parte humidi solidi, & parte humidi fluidi. Ex parte solidi quidem, quoniã de solido humido, continuo resoluitur aliquid, propterea ad illius restauratione requiritur sanguis, qui est humidum fluidum, hic enim in membra conuerrirur, & consolidarur. Imaginantur ergo in resolutiõe humidi solidi, euaporare quod subrile est, qđ uero crassum & terrestre est, remanere, & propter hoc cõtinuo membra durescunt & fiunt terrestria & sicca, & ita minus apta saluare calorem naruralem, unde fit, ut in huiusmodi exiccatiooe senectus consistat, & randem mors. Paret ergo ex parte humidi solidi non posse uitam perpetuari. Sed dices propter quid durificatio nõ potest tolli per instaurarionem, quæ fit apposirione et conuersione humidi fluidi in mẽbra. Respondetur, qm̃ semel corruptũ non potest redire, terrestrificatio enim mẽbri corruptio est, ut Aristo. dixit, ideo per instaurationẽ nõ potest redire, quin semper membrum remaneat terrestrius quã prius erat. Ex parte uero humidi fluidi, quod est sanguis, uenantur necessitatem morris, & supponunt, ꝙ humidum solidum noo sufficit saluare uitam nisi sit humidum fluidum, humidum enim fluit necessarium est primo, ut ex ipso instaurerur solidum humidum, & sic si fluidum humidum noo esset, solidum randem desiccarerur. Secundo ut conuerrarur eius subtile in spititus, qui seruiunt operationibꝰ uitæ, nisi enim subtile humidi fluidi in spiritus continuo coouerreretur, epar & stomachus, & os non posseot digerere, digerunt enim calido delaro per spititꝰ, nec membra possenr conuettere nurrimentum in eorum substaotiã, ergo humidum fluidum est uitæ oecessarium. Tunc dicũt, ꝙ quia membra outritiua continuo durificantur, & exiccantur, fluidum humidum non possunr beoe digerere, & sic continuo generatẽ crudus, & aquosus, ita, ut randẽ fiat ioeprus generationi spirituum, cum autem est ineptus generationi spiritus runc mora est, quare ex hoc duplici humido necessiratem morris attulerunt. Aliꝭ addiderunt tertiam causam ex parte cordis, cor enim continuo fit durius ac terrestrius, & sic continuo fit ineptum ad generationem bonorum spirituũ, & ineptum ad mouendum illos ad membra, & sic spiritus remanentes in corde paucã humidirarem cordis cito consumunt, quæ ibi existẽs erat apta conuerti in spiritus, & sic rotum exhalar, & fit marcor. Hæ sunr causæ oecessitatis mortis assignatę a iuniotibus. Verum istæ causæ licer sint necessarię, & mortem necessariam inferant, non sunt causæ primæ & propriæ, pendeot enim ex alia causa. Aristo. ergo propriam & primam causam assignauit ex parte pulmonis. Imaginatur enim pulmonẽ continuo durificari & rerrestrificari, quatenus ab ipso continuo subtile resoluitur, & terrestre, & crassum humidum remaoet, cum igitur fuerit durificatus ac terrestrificatus, ur omnino reddatur motui ineptus, uirtus etiam motiua ob resolutionem & infrigidationẽ spirituum, sit effecta debilis ad moriẽdum, tunc pulmo cessat à motũ, & sic illud paululum calidi, quod in corde et pulmone remansit, non refrigeratum torum humidum cõsumit, & mors accidit, nam licet calidum cordis sit exiguũ, tamen non est ita exiguũ, quin proportionem maioris inęqualitatis semper habeat ad suum humidum, & sic cessante refrigeratione, quæ fiebat per pulmonem, mors sequiẽ. Hanc causam puto propriam, & adęquatam, nt parer per Aristotelem hic. Causę uero assignarę ab illis, nõ sunt primæ, quoniam pendẽt ab hac. Qua rarione fit, ut cor fit cã mortis & uitæ principalis uia excellentiæ, pulmo ṽo principalis, uia necessitatis.

Marginal notes: Positio propria. — De necessitate mortis. — Quales causæ istæ sint.

Porro quæ cordi accidere solent, ea tria sunt, quæ eãdem habere naturam uidentur, quãuis eandem non habeant, uidelicet, palpitatio, pulsus, respiratio.

Tria autem sunt accidentia circa cor, quæ uidentur eandem naturam habere, habent autem non eandem, saltus, & pulsus, & quod respirationis.

Hactenus multa dixit de morte, & uita, & iuuentute & senectute, generatione, & corruptione ut pendent ab ipso pulmone, nũc de corde, & eius proprijs affectionibus, e quibus potest pendere mors, & uira, unde uidetur ostendere, quõ mors, & uita possunr pendere non rm̃ a pulmone, sed etiam a corde, & propterea introducit de accidentibꝰ cordis, & primo proponit illa, et dicit. Tria aurem sunt accidentia circa cor, quæ cordi accidunt, quæ uidenẽ eandẽ naturam habere, habent autẽ non eandem, & sunt salrus, seu palpiratio, pulsus, & id quod est respirationis, id est respiratio ipsa. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. dixit tria esse accidentia, quæ uidentur habere eandem narurã, quatenus omnia suot in genere motus, omnia enim eleuatio et depræssio sunt, & sic quo in genere motus conueniũt, uidentur habere eandem naturam, quo uero differunt specie motus, reuera eandem naturam simpliciter oon habent. Differunt enim specie, quoniam palpitatio siue saltus est motus prærernaturalis cordi, ut dicemus. Cæteri sunt oaturales. Amplius respirario, & pulsus licet sint motus naturales proficiscuntur a diuersis causis, ut dicemus. Dixit autem tria esse accidentia cordis, quæ uidenrur habere eãdem naturam, quoniam accidentia cordis, simpliciter loquendo, plura sunt, lipopsychia, syncopis, & lipoptimia, & alię plures passiones prærernaturales cordi acciduot, quæ quia non uidentur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, non eoumerãrur. De palpiratione enim dicit quatenus uiderur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, licet reuera non habeat Cætera ergo accidenria prærernaturalia prætermisit, quoniam cum illis naturalibus conuenientiam non habent.

Palpitatio igitur, est caloris in corde existentis compulsio, ob refrigerationem quæ à materia excrescente atq; inutili, aut alio quopiam tabido proueniat, ut in eo morbo accidit quẽ tremorem uocant, & alijs, & metu.

Saltus igitur, est constrictio calidi quod in ipso, propter refrigerationem superfluificam, aut contabescitiuam, ut in infirmitate quæ uocatur palmus, & in alijs infirmitatibus, & timoribus.

Propositis accidentibus, nunc exequitur exponendo illa, & primo declarat salrum, quam eriam palpitarionẽ uocant, græce autem dicitur πήδησις, pedesis, definit autem salrum, & uult ꝙ saltus sit compulsio eius calidi, ꝙ est in corde propter superfluam infrigidarionem illius pendentem ab aliqua causa prærernaturaliter infrigidante. Quo uero ad definitionem attinet, illud supponendum est contrarium uniri ac fieri fortius ex circũstaotia sui contrarij, quam græci antiperistasim uocant, ut sæplus diximus. Amplius omne contrarium cum unitum est, ac fortificatũ in eius contrarium repellẽdum nititur, ueluti exhalatio intra

nubes

nubes contenta, cum per antiperistasim fortificata fuerit, in frigidum nubis uitens, ipsam scindit. Ex his patet unde saltus ac cordis palpitatio fit. Cum enim calidum cordis a frigido multo præternaturaliter occurrente in ipso corde in minorem locum cōpellitur, nititur in illud, & sic calidum cor saltat, ueluti exhalatio contra nubem. Ex his sequitur, quid sit formaliter saltus, est enim eleuatio cordis; causa immediata est constrictio calidi, calidum enim constrictum se innitens in frigidum, saltat, & sic cor insequēs calidum saltat. Causa per accidens & remota est frigidū præternaturaliter occurrens, ab aliquo præternaturaliter occurrente, & delegato ad cor, ut cuius timore, in quo a superioribus frigidum descēdit, aut a tremore, quem palmum appellant, aut ab alijs morbis frigidū ad cor mittēt. Quare definitio causalis hec est, quā Aristo. assignauit, est enim saltus compulsio calidi, quod est in corde, facta a frigido præternaturaliter occurrente. Definitio uero formalis est, saltus est eleuatio cordis, definitio cōposita ex formali & causalis est, saltus est eleuatio cordis facta a calido cōstricto a frigido præternaturaliter occurrēte, unde dicit. Saltus igitur est constrictio calidi, quod in ipso corde est facta propter refrigerationem superfluificam accedente, aut contabescitiuam, hoc est mortificatiuam calidi, ut accidit in ea infirmitate, quę uocatur palm', hoc est tremor, & in alijs infirmitatibus, ut in febribus uenenosis petentibus cor, & in timoribus.

Etenim metuentibus, partes superiores refrigerantur. Calor autem defugiens seq; contrahens, motum facit, ubi in angustum adeo compellitur ut animantes interdū præ metu, aut morbo extinguantur.

Etenim timentes, infrigidantur secundum superiora. Calidum autem fugiens & contractum, facit saltum, in paruum cōstrictū ita ut aliquando extinguātur animalia & moriātur propter timorem, & propter passionem ægritudinalem.

Quia posset alicui uideri, φ timor non sit causa constrictionis calidi in corde, ideo declarat istud, et dicit. Etenim timentes infrigidantur secundū superiora, calidum autem fugiens frigidum quod descendit a superioribus ad cor, contrahitur, contractum aūt hac in paruū constrictū nititur cōtra frigidum, & saltat, dico ob timorem calidum in paruum constrigi adeo, ut aliquando extinguātur animalia aucto calido obtinente usq; ad cor, & moriantur propter timorem, & propter passionem ægritudinalem quasi eodem modo. Quo autem ad rationem attinet, animaduertit ut Themistius inquit libello de memoria & reminiscentia, φ in timore infrigidantur superiora, quoniam cor patitur, modo ad passionem cordis spiritus, qui erant sursum, accedunt ad cor, ut illi auxilientur, & sic frigidū multiplicatur in superioribus, & calidum contrahitur in corde. Hinc patet, cur in timoribus homines egerunt, & mingunt, & rigorem patiuntur, quoniam calidū descendit, & infrigidat exteriora, & descendendo comprimit, & facit egerere, & mingere. Vtrū uero palpitatio cordis fieri possit a calido præternaturaliter occurrenti calido naturali cordis, pulchra quæstio est. Dicunt enim medici aliquando a minera febris pestilentis eleuari uapores calidos uenenosos cordi hostiles, e quibus calidum cordis refugit, et contrahitur, & sic contractum innititur contra illos, et facit cordis saltum. Verum de his ad medicos, per hæc patet cur in timoribus cor palpitat, & in forti amore. In omni enim passione, in qua cor ualde patitur, spiritus infrigidantur, & sic calidum in paruum locum contractum ab illo frigido, facit saltum.

An saltus fieri possit a calido p. ternaturali occurrēte.

At pulsatio quam cor perpetuo facere uidetur, ei motioni persimilis est, quam tubercula cum dolore efficiunt, φ sanguini mutatio ipsa præter naturam sit, ea uero fit, usq; dum sanguis concoctus sit, & in pus conuersus.

Accidens autem pulsatio cordis, quā semper uidetur faciens continue, similis nascentijs est, quæ faciunt motum cum dolore, propterea φ præter naturam est sanguini permutatio, fit autem usquequo utiq; sanies fiat digestus.

Cum dixit de saltu, & palpitatione, nunc dicit de pulsu cordis, quæ & pulsio dicitur, per quam nō solum cor mouetur, sed arteriæ, ut dicemus. Et primo ostendit, quib' pulsatio similis sit, & uult φ pulsatio cordis sit similis pulsationi apostematis, & etiam bullitioni. Et hoc proponit, & dicit. Pulsatio autem, quæ accidit cordi, quam semper uidetur faciens continue usq; ad uitæ finem (cessatio enim ab hac mors est) hæc in quam pulsatio similis est nascentijs, quæ faciunt motum cū dolore hoc est, est similis pulsationi apostematum, qui motus pulsatiuus est cum dolore, licet hic sit præternaturalis, motus uero cordis naturalis. Et φ sit iste motus in nascentijs, & præternaturalis, declarat dicens. Propterea φ sanguinis est permutatio præternaturam a calido ebulliente, nec semper fit motus iste sanguinis, sed usquequo sanies fit digestus, hoc est usquequo sanguis, qui erit sanies, erit digestus, & coctus, cessat enim cum erit coct', statim, & erumpitur a natura, et exit, aut induratur, ut docent medici Quo uero ad ūba attinet, animaduerte (vt medici dicunt) Apostema est tumor alicuius particulę corporis præternaturalis, causatus ab humore relegato ad illam particulam, aut propter dolorem trahentem, aut a membro potentiori illum mandante ad illā particulam, aut ex superfluitate multa in toto descendente ad illam particulam tanquā ad debiliorem, aut a contusione & ibi detentus propter oppillationem. Dico tumor præternaturalis, quoniā Cicero in nostro nare a natura ecus (ut uidetis) non est apostema, qm̄ licet sit tumor accidens particulæ mei corporis, non est præternaturalis. Dico ab humore relegato ad illam particulam, quoniam eū mot causatus a uentositate, non est apostema apud Philosophos, licet medici uelint esse apostema uētosum ut tympanidem, & undimiam, & id genus. Est autem humor in particula relegatus, & constrictus materialis causa apostematis, humor ūo ex quot causis ad locum uenire possit, superfluum est enarrare satis nunc sit dicere quasdā, ut propter dolorem loci. Est enim dolor causa attractionis, aut propter membrum aliquod potens, quod suum superfluum mittit ad debile, aut propter multitudinem in toto, & a toto permutatur ad particulam ueluti ad debiliorem, ut fit in crisibus permutationis, uel quia cætera mēbra potentiora sunt, ideo humor ad illam relegatur ut ad debiliorem, aut propter conruflionem, ut patet. Hęc pauca de apostemate. De pulsatione uero apostematum, dicamus, φ cum ille humor in loco est congregatus a calore naturali membri & totius corporis, digeritur, ac decoquitur; est enim primo crudus, calidum ergo naturale agit in illū humorem digerendo, & in spirituosum conuertēdo, illud autem spirituosum amplian do se ad exteriora, ebulliēdo pulsat, & contrahendo se, comprimitur, & sic cōstringitur, & dilatatur. De dolore uero dicamus, φ dolor fit præter motum sanguinis præternaturam, sanguis enim sic motus soluit continuum, & facit tristem sensationem, etiam sua causate. Cuius signum est, quoniam in choleticis apostematibus dolor est maior propter punctionem. Ex quo sequitur, quòd dolor durat usque ad completam digestionem, nam digestione facta, cessat motus sanguinis, & solutio continui, & punctio, & fit aliquando eruptio, uel induratio saniei, ut dicūt chirurgi. Verum de cessatione, dice mus statim.

De aposte

De pulsatiōe aposte matis.

De dolore

Hæc etiam affectio, feruori similis est, fit enim feruor, cum humor caloris opera inflatur, nam humor propterea sese attollit, q in molem assurgat ampliorem.

Est autem similis bullitioni, hæc passio, bullitio enim fit, spirituoso facto humido à calido eleuatur enim, propterea qu od amplior fit moles.

Hic & ponit secūdam similitudinem, inter pulsum cor-

dia,& ebullitionem aquæ in olla,& dicit.Est autem simi-lis bullitioni hæc passio cordis.s.pulsatio, quoniam sicut in bullitione id,quod ebullit,dilatatur,& cõstringitur,sic cor in pulsatiõe eleuatur,& deprimitur, unde ꝟo ebullitio fit,exponit,& dicit.Bullitio enim fit humido, quod ebullit,ab ipso calido spirituoso facto,propterea.ꝙ moles humidi,quod ebullit,fit amplior.Cum enim calidum agit in humidum, resoluit ipsum in spiritum,qui appetens maiorem locum mouetur ad exteri⁹,& sic ebullitio fit,& quoniam ampliatur humidum, intrat aer,& refrigerat,& sic compellitur,& in minorem locum contrahitur. Hæc de similitudinibus.

Cæterum quies in tuberculis agitur,si putrefactio non perspiret,humore crassiusculo reddito,feruor uero residet,si per labra uasculi humor excidat.

Pausatio autem in nascentijs quidem, si non perspirauerit, spissiore facto humido,putrefactio,bullitioni autem,excidentia per horizontes.

Hic declarat pulsationem in nascentijs cessare propter duas causas,primo insensibiliter cum subtiliatum spirat ꝑ poros cutis.Secũdo cum digesto humido fit putrefactio, & sanies,& hoc inquit.Pulsatio autem in nascentijs quidem,si non perspirauerit per poros cutis insensibiliter,spissiori facto humido,putrefactio fit & sanies, & sic cessat. Ea ꝟo excedentia,ac saltus ebullitionis per horizõtes,hoc est per labra uasculi cessat,quoniam cum peruenit ad illa, aere subintrante,refrigeratur,& cessat.

In ipso autem corde tumefactio humoris qui semper è cibo accedit,ultimam cordis tunicam eleuãtis,pulsum facit.

In corde autem semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio,facit pulsum, eleuantis ultimam tunicam cordis.

Nunc accommodat similitudines ad pulsum cordis, et ut mihi uidetur,supponit,primo,ꝙ in corde sit naturale calidum,& quidem maius, & potioris quã in quauis corporis particula,istud non oportet probare, quoniam sæpius est probatum. Secundo supponit ꝙ necessarium est cor suscipere alimentum cõtinuo,si debet uiuere, quod alimentum est sanguis non ultimo coctus,sed ulterius decoquendus,ut supponatur pro nunc, quia aliter diximus libello de iuuentute,sanguis enim iste non perfecte coctus in epate per uenam magnam fertur ad cor, & intra thalamum medium ultimo decoquitur, ut dictum est libro de somno.Est enim medius thalamus specum mediũ, ad qd sanguis deducitur,ut perfecte decoquatur, ut Themistius dixit libro de somno.Tertio supponit calorem cordis agere in sanguinem illum subtiliando ac spumificando,& ad cumulum inundando.His stantibus,dicit,in corde tumefactio facta propter caliditatem eius humidi, quod ad cor accedit ex alimẽto,facit pulsum, humidum enim illud tumefactum , & spumificatum , & eleuatum usq; ad tunicã ultimam cordis,eam dilatat,& sic fit diastoles, hoc est dilatatio,non potens autem ulterius progredi,humidum illud redit interius,& sic fit systoles,hoc est cõstrictio, pulsus autem est,qui his duobus motibus constat. Hæc ergo est causa pulsus cordis.

Atq; hoc semper sine ulla intermissione fit, nam semper humor ex quo natura sanguinis oritur,continue influit.

Et hoc,semper fit continue, affluit enim semper humidũ, ex quo fit sanguinis natura.

Per hæc uult habere differentiam inter pulsatioẽ apostematis,& pulsum cordis,& dicit.Et hoc.s.pulsus fit cõtinue durante uita cessante enim est mors. Quod uero fit continue durante uita probat,quoniã continue affluit sanguis nouus ad cor,ut ibi digeratur,& fiat perfectus , ergo eius ebullitio erit perpetua durante uita, sed in apostemate,& ebullitione pulsatio non est continua , quoniam illa in apostemate cessat propter causas assignatas , & etiam cessat ebullitio,ut dictum est dicit.Et hoc semper fit, cõtinuo & incessanter. Affluit enim semper humidũ nutrimentale,ex quo fit sanguinis natura,& uerus sanguis.

Primum enim,in corde gignitur,id quod, in prima generatione liquido constat,nam uenis nondum distinctis , sanguinem habere cernitur.

Primo enim in corde fit : palã autem , in generatione à principio,nondum.n. distinctis uenis, uidetur habere sanguinẽ.

Posset quis dicere,ꝙ non semper sanguis fit in corde, quoniam in prima cordis generatione nõ est sanguis, quasi respondens,assignat causam quare in corde nũq; deest sanguis,& dicit.Primo enim ĩ corde fit sanguis, & ipso genito in eo est sanguis,probat,& dicit. Palam autem in generatione quæ fit cordis a principio , & prima eius origine,nondum enim distinctis uenis,nec ramificatis per corpus cor in illa sua prima origine uidetur habere sanguinẽ, & sic semper habet sanguinem, & ita semper habuit pulsum. Aluernus philosophiæ peripateticæ non ignarus, & Candauensis doctor etiam peripateticus contra hæc, quæ Aristoteles dixit benis argumentis obijciunt,& probant,quòd calidum non sit causa pulsus principalis, & ꝑ se.Primo quidem,quoniam calidi est alterare,subtiliare,et resoluere,ad quæ sequitur iste motus cordis , ergo calidũ non est per se causa illius. Secundo quia primus motus in animali est motus cordis,ut Philosophi autumant . Ergo oportet ut sit a causa prima cordis, hæc prima causa non potest esse calidum. Tertio motus cordis est causa calidi, ergo non fit a calido. Propter hæc tenent duo, quotũ primum est,quòd mot⁹ ills cordis per se primo fit ab anima mouente cor,sicut enim primum mobile mouetur ꝑ se primo ab anima,sic cor per se primo mouetur ab eius anima, unde sicut cuilibet misto inanimato ab eius forma competit aliquis proprius motus, & cuilibet elemento a propria forma,competit proprius motus, & ferro etiam ab ei⁹ propria forma mouetur ad magnetem,sic cor ab eius propria forma,quæ est anima mouetur pulsu, & aĩal mouetur mediante corde ab eius anima hoc proprio motu. Secũdo dicũt,quod licet anima sit principalis causa huius motus,calidum tamen est instrumentum , mediante quo motũ agit anima , ut enim ignis calefacit per suam formam, & propter calidum tanquam propter instrumentum , sic anima mouet cor principaliter , sed mediante calido tanquam in strumento, & sic tenent quòd principalis causa hui⁹ motus sit anima sensitiua,instrumentaria est cordis calidum. Sed hæc positio est ambigua, quoniam nullum instrumentum est causa eius a quo fit,sed calidum per eos fit a motu cordis,ergo calidum non est causa,nec principalis, nec instrumentalis illius motus cordis . Propter hoc arguunt cum Galenus & medici dicunt , ꝙ anima est causa pulsus mediante uirtute uitali. Est enim anima principalis causa, uitalis ꝟo uirtus est causa instrumentaria. Anima enim mediante uirtute uitali eleuat tunicam cordis intra quã sanguis cõtinetur,& sic ad eleuationem sequitur tumefactio sanguinis,& compræssio,cum tunica deprimitur. Videtur huic opinioni consonare, quoniam nulla forma per sui essentiam est causa alicui⁹ operationis . In hoc enim differt forma creata ab increata, ꝙ forma creata agit per potentiam distinctam ab essentia, deus uero agit per suam essentiam,ergo anima agit motum illum mediante potentia uitali,ad cuius motum sequitur sanguinis eleuatio, & compræssio,& sic calidum nec principalis causa est pulsus, nec instrumentaria,sed anima & uirtus uitalis.Hæc medici. Animaduertendum ergo,quòd Aristoteles cum quærit causam alicuius operationis particularis alicuius membri,uel particulæ corporis,non quærit causam uniuersalẽ & communem.Declarauit enim in secundo de anima, qd anima est causa animati corporis in triplici genere causæ, finalis,& formalis,& factiuæ , & uoluit , ꝙ sit causa factiua corporis animati inquãtum est uniuersalis cã omnium motuum

De causa motus cordis.

De dolore

Dubitatio contra positionem.

PS medicorum.

PS Aristotelis.

motuum & operationum quæ sunt in animato corpore. Querit ergo causam particularem, & immediatam: & sic in hoc loco quærens causam motus cordis, non uniuersalem quærie, sed particularẽ & propriam: quoniam uniuersalem esse animã non dubitat. unde, ut in libro de somno quærens causam somni particularẽ & propriam, assignauit non animam: sed euaporationem cibalem, licet anima sit uniuersalis causa somni & uigiliæ: sic in hoc loco quærens causam particularẽ & prpprìam pulsus cordis, non animam assignat, sed calidum, ut regulatur ab anima: sic enim uaporatio causa somni est, ut regulata ab aïa. Tunc dicendum ꝙ causa per se dicitur dupliciter: una quæ est cum suo effectu uniuoca, & quæ ut talis agit effectũ, & sic nec euaporatio est causa per se somni; nec calidum est causa motus cordis per se. Alio modo causa dicitur per se quęcunq; est causa effectus non fortuita, nec casualis. per se enim accipitur contra casualę secundo physicorum. Et tunc dico ꝙ euaporatio somni: & calidum motus cordis causa est per se: quoniam nec euaporatio somni, nec calidum pulsus causa est fortuita: ac casualis, sed per se, ut directę ab anima: ac ab illa regulatæ: ut sic enim sunt particulares & per se causę. Euaporatio quidem somni: calidũ uero pulsus. Et secundum hoc frustra ponitur a medicis uirrus uitalis, qua anima mouet cor: & arterias, quoniam pro his motibus sufficie anima, ut uniuersalis causa, & calidum regulatã ab anima, ut causa particnlaris, & per se. Errant etiã Aluernus & Candauẽsis, qui credũt pulsum cordis esse priorẽ calore cordis. Si enim pulsus essee causa caloris: calor non posset esse causa pulsus, nec principalis, nec instrumẽtaria. Cuius cõtrarium dicunt. Propterea dico, ꝙ calidum ab ipsis generantibus datur uiuenti mediante anima, sicut grauitas datur terræ a generaote mediante forma terræ. Motus autem & operatiooes dantur mediaote calido. Licet enim motus localis sir prior omnl motu, tamen io specie calidũ potest esse prius motu locali, & motus calidi prior motu cordis. Ex his patet mens Aristotelis, & solutio rationum Aluerni. prima enim rario concludit ꝙ calidum noo sit causa per se uniuoca, & inquantum talis. Calidum enim uniuoca causa non est nisi calidi, & per se causa, ut rale non est causa nisi rarefactionis & attractionis. tamen causa per se, ut distinguit contra causam casualem & forruitam calidum regulatũ ab anima ut ebulliens medianre sua spumificatione causa est motus cordis per modũ dictum Ad secundam patuit solutio: motus. n. cordis secundum Philosophos est primus motuum localium in animalibos: non autem est primus simpliciter, quoniam fit a calido mediante eius spumificatione, & spirituificatione (ut dictum est) qui morus non est pure localis. tertia ratio deleta est, sumit enim falsum. Non enim motus cordis causa est calidi simpliciter, sed calidum mediante sua spirituificarione ac spumificatiooe causa est pulsus: ut probatum est. Hęc pro dilucidaeione. Quætitur obiter propter quid medici pulsum cordis & arreriarum appellaueruot uitalem motum, & uirrutẽ animæ, qua anima mouet hæc, appellauerũt uitalem. Philosophi autem motũ outritionis, & geuerarionis, et augmentationis, & diminutionis appellarunt uitalem, ut Drusianus monachus asseruit in techna. Causa autem est, quoniam medici inspexerũt solum ab hominem, & quoniam per hos motus iudicãt hominẽ uiuere, quousq; enim cor & arterię hoc pulsus motu mouẽtur: eum uiuere asserũt: quãprimum cessare ab hoc, mortuũ putant, hos motus uitales, & uirtutẽ qua anima hos motus perficit uitalem appellarunt. Alia causa est, quoniã posuetunt in epate uirtutem nutritiuã, in cerebro motiuam & animalẽ, ergo erat rationi consonũ, ut uitalem pooerẽt io corde. Philosophi autem inspexerunt non solum ad hominẽ, sed ad omne uiuens, & quoniã ioueoerunt etiam plantas uiuere, & cum non uluant sensu nec intellectu iudicaruot eas uiuere nutritione & auctione, & generatione, & sic hos motus uitales & uirtutem, qua anima hos perficit uitalem tanq̃ communes omnibus uiuentibus iudicarunt. Præterea in omni uiuente considerantes non nisi unum membrum fecerunt primũ & principale, utpote cor, aut uicarium cordis, ideo omnem uirtutem esse in eo putarunr: & propterea io homine per eandem uirtutem uiuit, & sentit, & intelligit, quoniam per animam humanam, licet ratione diuersa: ut secundo de anima dictum est.

Et ob id: iunioribus magis quàm senioribus pulsat. utpote quibus: diuaporatio maior fiat.

Et propter hoc: pulsat magis iunioribus, quàm senioribus. fit enim exhalatio amplior iunioribus.

Ex his soluit duo quæsita. & assignat causas illorum, primum propter quid cor pulsat magis iunioribus: q̃ senioribus: & responder hoc esse: quia calidũ in iunioribus est maius, & fottius quã in senioribus, cum enim calidum iuuenile sit maius, ideo sanguis magis spumificatur: ac spirituificatur: & sic magis eleuatur: & sic pulsus cordis fortior est in iunioribus, quã in senioribus, unde dicir. Er propter hoc. s. quia calidnm est maius. in iunioribus quam in senioribus. cor ipsum pulsat magis iunioribus, quã senioribus: calido enim in iunioribus existente maiori, fit sanguinis exhalatio, & spumificatio: ac spirituificario maior, & amplior iunioribus: quàm senioribus.

Quinetiam uenæ, oẽs & simul inter se pulsare assolẽt: quia omnes ex corde sua initia trahunt. cor autem: semper mouet. Quare & illæ semper mouent: si simul inter se cũ illud mouet.

Et pulsant uenæ omnes, & simul inuicem: propterea quòd ortæ sunt omnes a corde. mouet autem: semper. Quare & illæ semper: & simul inuicem quando mouet.

Secundum quæsitum, propter quid dilatato corde, uel eius tunica ipsum continente omnes atteriæ dilarantur: & concorditer omnes simul, & compressa illa runica: omnes arreriæ comprimuntur, & omnes concorditer, & simul: ita, ut pulsus cordis regulariter sit semper cum pulsu omnium arteriarum. Respondet, hoc esse, quoniam omnes uenæ arteriales oriuntur a corde: suntque sic cordi proportionaræ, & eius tunicæ: ut non possit tunica dilatari: quin arterię dilatentur: nec comprimi, quin comprimaneur. Coneinuantur enim ipsi cordi, ut utres fistulæ follis, ut paret per anathoma: & propter hanc causam non potest tunica dilatari, quin omnes dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur: & omnes simul: quia omnes simul ad cor eandem proporcionem habent, unde dicie. Et pulsant uenæ omnes scilicet pulsatiles, & simul inuicem, propterea quòd ortæ sunt omnes a corde, & ita proporrionarę: ut non possie cor moneri, nisi ille correspondeneer moueantur. Hinc concludit, quòd quia calidũ semper mouet cor: semper etiã moueae illas, & regulariter ac proportionaliter sicut cor mouẽ. Drusianus autem monachus credidit secundo libro technæ: quòd arteriæ mouentur dilatatione & constrictione motu proprij sanguinis: qui intra illas cõrinetur. Imaginatur enim sanguinem arterialem correspondenter spirituificari ac spumificari. ut sanguis cordis, & sic motu proprij sanguinis uult illas pulsare. proportionaliter tamen cum pulsu cordis propter ortum quem habent ad cor. Errauit autem quoniam sanguis arterialis non est ita calidus, ut sanguis cordis, nec calidum contentum intra arterias est ita calidum, ut possit sanguinem in exhalationem, & spumam, ac spiritum uertere, cum arteriæ continuo elongentur a corde: & ita calidum deficit in illis. Ergo dicendom est arterias correspondenter pulsare, sicut cor pulsat, non per motum proprij sanguinis, sed concomitatiue ad motum cordis; ad quem motum sequitur motus tunicarum arteriarum, & motus sanguinis intra illas conrentas. Pendet ergo motus dilatarionis, & constrictionis arteriæ a constrictione, & dilatatione tunicæ cordis iotra quam calidum & sanguis coneinentur. Motus uero san-

De pulsu arteriæ.

guinis intra arterias exundatiuus pendet a motu arteriarum cõstrictiuo & dilatatiuo: & sic pulsus arteriarũ non pendet a motu proprij sanguinis, sed a pulsu cordis; quod Drusianus ignorauit Ex his sequitur unde medici sumpserunt iudicium a pulsu arteriarum; quoniam arguũt supra pulsum cordis, propter concomitantiam & causalitatem: & iudicauerunt ex pulsu illarum fortitudinem, & debilitatem calidi: & multa alia propter hanc causam.

An motus cordis ex arteriæ sit naturalis.

Sed quæritur utrum dilatatio cordis, & arteriarum sit motus naturalis, uidetur quòd sic quoniam motus constrictionis est naturalis, ergo & motus dilatationis Contrariorum enim idem est naturale principium. Secundo quæritur utrum constrictio fit a calido. Videtur ꝙ non; quoniam calidi est rarefacere, & non constringere. Tertio quæritur, utrum sanguis calefactus sit causa dilatationis, & constrictionis, an calidum partium cordis. Ad hæc per ordinem respondemus incipiendo ab ultimo: & dicemus quòd sanguis calefactus, & calidum cordis, & suarum partium est causa pulsus cordis: sanguis quidem; quatenus ipse calefactus, & spumificãs tunicam dilatat. ipsemet deponens tumefactionem est causa cõpressionis. Aliter tamen & aliter; nam spumificans dilatat per se; detumescens constringit, quatenus remouetur: ut prohibens descensum tunicæ: & sic est causa quasi sine qua non illius compressionis. Calidum uero partium cordis causa est quasi remota pulsus, quatenus est causa calefactionis sanguinis; qui spumificatur. Ad secundam dubitationem, dicendum quòd causa constrictionis principalis est pondus tunicæ, quum enim tunica uiolẽter dilatabatur; cum erat grauis: naturaliter constringitur: & sic per se causa constrictionis est tunicæ grauedo: causa sine qua non proxima est sanguis deponens tumorẽ: depositione enim tumoris sanguis causa est constrictionis, ut remouẽs prohibẽs: depositio tumoris fit ex ingressu aeris frigidi. Cum enim sanguis ampliatur, per debitas uias transeuntes per pulmonem, & uenas, inter pulmonem & cor, subintrat aer, & sic sanguis infrigidatur, & deponit tumorem. Ex quo patet ꝙ constrictio fit a calido cordis, & partium eius: remote, quem erat causa tumefactionis sanguinis, & tumefactio causa, ut intraret aer frigidus, & aer frigidus causa est depositionis tumoris: quæ causa est saltem sine qua non; ut tunica constringatur. Ad primã patet solutio, ꝙ ratione habita ad tunicam, & ad cor quę mouentur, dilatatio uiolenta est, quoniam contra naturam eorum; quæ dilatantur; ui enim graue ascendit: ratione uero habita ad ipsum calidum cordis, cui naturale est calefacere sanguinem: ex cuius calefactione sequitur, ut sanguis fiat leuis, & dilatans, dilatatio est naturalis. At cõstrictio naturalis est ex eo; quia tunica, & cor naturaliter descenduot; prohibente remoto.

Palpitatio igitur est; compellentis frigoris repulsio. Pulsatio uero: humoris concalescentis inflatio.

Resilitio igitur est: facta obuiatio ad frigidi cõstrictionem. Pulsatio autem: humidi calefacti spiritificatio.

Nunc uult agere de tertio. s. de ipsius cordis respiratione, & continuando se ad sequentia, epilogat, quæ dixit, & inquit Resilitio igitur cordis, hoc est, palpitatio est obuiatio facta ac sequens ad constrictionem frigidi, hoc est causata ex frigido constringente calidum cordis. Pulsatio autem cordis est spiritificatio, hoc est inflatio humidi calefacti, hoc est sanguinis calefacti. Hæc. n. definitio causalis est: causatur enim pulsus ex inflatione humidi. Quid uero sit cordis respiratio, post hæc exponit.

Respiratio autem fit; calore augescente in ea parte ubi uegetale principium habetur. nam quemadmodum ceteræ partes alimento indigent; ita & illa quoque. immo magis quàm ceteræ, quippe; quæ ceteris nutricationis causa sit.

Respiratio autem fit; augmentato calido, in quo principium nutritiuum. quemadmodum enim & alia indigent alimento: & illud. & alijs magis. etenim alijs; illud, alimenti causa est.

Hactenus de palpitatione, & pulsu cordis, nunc de respiratione cordis agit. Vbi animaduertẽdum ꝙ quemadmodum pulsus est duplex motus cordis. s. & quo dilatatur eius tunica, & quo constringitur: quibus arteriæ conformiter & comitanter dilatantur, & constringuntur: sic respiratio est duplex motus, & quo cor trahit aerem: & quo expellit aerem. Trahit dico mediante eleuatione pulmonis, & expellit mediante compressione. Imaginatur igitur Aristoteles ꝙ idem calidum. s. sanguis per intumefactionem est causa, ut cor dilatetur: & comitanter arteriæ per definitionem tumoris, cor constringitur, & comitanter arteriæ constringuntur, & sic est pulsus. Amplius per eandem sanguinis calefacti in tumefactionem: cor dilatatur & pulmo eleuatur, & aer intrat. per pulmonem usque ad cor: & sic sanguis depònit tumorem, & cor, & pulmo cõprimuntur & aer expellitur qua ratione patet, quòd sanguis calefactus a calido cordis mediante tumefactione est causa dilatationis cordis, & arteriarum: & eleuationis pulmonis & tractionis aeris per totum. Ille met sanguis refrigeratus mediante depositione tumoris est causa constrictionis cordis, & arteriarum, & causa descensus pulmonis, & pulsionis aeris. Aristoteles ergo primo accipit ex qua causa fiat inspiratio: quæ est aeris attractio, & dicit. Respiratio autem fit, hoc est aeris attractio fit augmentato calido, hoc est sanguine calefacto magis in corde: in quo est principium nutritiuum scilicet anima & uirtus nutritiua: & quia quis posset dicere in corde non esse sanguinem, qui est alimentum cordis. Assignat rationem quare ibi sit alimentum scilicet sanguis, & dicit. Quemadmodum enim & alia membra indigent alimento; ita & illud scilicet cor: & alijs particulis cor ipsum magis nutrimento indiget. Debet enim habere nutrimentum sufficiens sibi, & aliis quoniam & alijs illud cor alimenti causa est. Sic igitur patet in corde esse sanguinem. quod est ipsi & eius omnibus particulis nutrimentum, & patet talem sanguinem a calido cordis & eius partium augeri, & tumefieri. Hoc autem supra probatum est sæpius, accepit autem hoc de nouo, ut innuat unam causam esse dilatationis cordis, & respirationis: hoc est tractionis aeris.

Necesse itaque est: ut cum amplior efficitur, instrumentum attollat. Existimare autem oportet: instrumenti constitutionem similem esse follibus qui in officinis ferrarijs habentur (parum enim abest: quin pulmo & cor sibi formam talem uendicent) geminum autem esse quod tale est, cum eum naturalem potentiam cui nutriendi officium delegatum est, in medio consistere oporteat.

Necesse itaque amplius factum: eleuare organum. Oportet autem existimare: consistentiam organi similem quidem esse follibus: qui in ærarijs (non longe enim neque pulmo neq; cor ut suscipiat figuram talem) duplum autem esse quod tale. oportet enim: in medio esse nutritiuum naturalis uirtutis.

Cum accepit, quòd inspiratio fit augmentato calido, hoc est intumefacto sanguine: qui in corde est pro eius, & aliarum partium nutrimento: nunc exponit modum quomodo trahitur aer calido illo tumefacto: & primo concludit quòd necesse est, cum cor dilatatur, ut pulmo eleuetur: & hoc & expositione & ordine quem habet pulmo cum corde, & dicit. Necesse itaque calidum illud amplius factum, & intumefactum eleuare organum, hoc est pulmonem: qui est instrumentum, mediante quo eleuato aer trahitur per totum: & declarat quomodo necesse est ad tumorem calidi existentis in corde: ut pulmo eleuetur: & dicit. Oportet autem existimare consistentiam organi, similem quidem esse follibus: hoc est pulmonem constitui ad formam follium: qui sunt in ærarijs.

Non

Non longe enim est pulmo & cor, hoc est ab ipso corde: natura enim fecit pulmonem proximum cordi: ut pulmo se habeat ad cor, ut follis ad manum: ita ut suscipiat figuram talem, qualem follis habet cum manu. Cor enim sua eleuatione eleuat pulmonem ueluti manus sua eleuatione eleuat follem. Verum aliqua differentia est, quoniam quod tale est, idest pulmo, qui est ut follis, est duplum, & sic uidetur figura follis in pulmone quasi duplicata propter duas, quas habet partes. Quare autem oportet esse duplum, causam affert, ut in eius quasi medio sit cor, & in medio cordis sit nutritiuum principium scilicet anima: quæ est principium nutritiuæ uirtutis: quæ mediante calido nutrimentum intumefaciat, ut sit causa tractionis aeris mediate eleuatione pulmonis. Ex his uult habere pulmonem eo situ ac positura cum corde constitutum esse a natura: ut non possit cor dilatari ab ipso sanguine intumescente: nisi pulmo eleuetur. Hoc supponit tum ratione: tum ex anathomis.

Medium igitur: cum amplius redditur, eleuari solet. cum uero eleuatur: & eam quoque partem quæ illud ambit eleuari necesse est. Id quod: in respirantibus fieri cernitur. quandoquidem pectus attollitur: propterea quòd eiusmodi partis principium in eo contentum, hoc idem efficit.

Eleuatur igitur: maius factum. eleuato autem: necessarium eleuari & continentem ipsam particulam. Quod quidem: uidentur facere respirantes. eleuant enim pectus: propterea quòd principium existens in ipso, huius particulæ, idem hoc facit.

Cum declarauit, ꝙ corde dilatato: oportet ut pulmo eleuetur: nunc ostendit, ꝙ eleuato, ac ampliato pulmone, necesse est, ut pectus eleuetur ac moueatur, & dicit. Eleuatur igitur pulmo, cum maius fit: eleuato autem pulmone necessarium est eleuari & continentem ipsam particulam s. pectus. Non enim potest eleuari contẽtum, nisi eleuetur continens. ostendit autem hoc quod dixit cõuenire his, quæ uidemus, & dicit. Quod quidem uidentur facere respirantes: respirantes enim eleuant pectus, propterea ꝙ principium huius particulæ. s. pulmo idem hoc facit, hoc est eleuatur. Appellat autem pulmonẽ principium huius particulæ. s. pectoris, non ꝙ pulmo sit principium pectoris secundum esse, sed secũdum operationem. quasi dicat. respirantes eleuant pectus, quoniam pulmo, qui est principium motus pectoris, eleuatur.

Cum enim attollitur: eodem perinde ut in folles aerem exterum algidumque influere, & refrigerando ignis exuperantiam restringere necessum est.

Eleuato enim: quemadmodum in folles, necessarium inferri aerem qui deforis & frigidum existentem, & refrigerantem extinguere excessum ignis.

His expositis, nunc demõstrat quomodo fit inspiratio, quę est tractio aeris ad omnia pręcordia: et accepit enim, pro itaque: quasi dicat. eleuato itaque pectore ad eleuationem pulmonis, necessarium est inferri aerem, qui est deforis, & frigidum existentem, quemadmodum in folles trahitur aer: qui refrigerans sanguinem cordis tumefactum extinguat excessum ignis. & hæc uocatur inspiratio. Ex quibus patet quid sit inspiratio: est enim motus aeris ab extra ad sanguinem cordis usque deducti genera refrigerandi sanguinem. Huius plures sunt causæ. Causa quidẽ, ut subiectũ & materia est aer, qui trahitur: ut finis uero, uniuersalis quidem, est ne detur uacuũ. Propriis autem est ut refrigeretur sanguis, & calidum cordis & pulmonis, ꝙ omnium præcordiorum: effectrix causa: proxima quidem: eleuatio pulmonis & pectoris, remota uero: eleuatio ac dilatatio cordis: adhuc remotior: sanguinis tumefactio: adhuc remotior, calidum cordis & eius partium: conuertens sanguinem in spiritum & tumorem.

Hæc de inspiratione ipsius cordis.

Quemadmodum autem cum augetur, hæc pars attolli solet: ita & cum decrescit, eandem residere necesse est. atque ea residente, aerem ingressum rursum egredi: aerem inquam qui dum ingreditur frigidus est, dum egreditur calidus, propter contactum caloris hac in parte contenti.

Quemadmodum autem crescente, eleuatur hæc particula: & decrementum patiente, necessarium demitti. & demisso, exire aerem qui ingressus fuit iterum ingredientem quidem frigidum, exeuntem autem calidum, propter tactum calidi existentis in particula hac.

Nunc ostendit modum expirationis, quæ est expulsio aeris prius attracti: & loquitur similitudinarie, & dicit. Quemadmodum autem crescente humido in corde, & tumefacto: hæc particula: quæ est pulmo eleuatur, & quidem concomitanter (ut dictum est) etiam humido illo patiente decrementum, & deponente tumefactionem, necessarium est pulmonem demitti: & hoc (ut dictum est) concomitanter, corde compresso: pulmone autem demisso: necesse est exire aerem, qui ingressus fuit, & necesse est iterum atque iterum hoc fieri, hoc modo ingredientem quidem, frigidum: exeuntem autem calidum. Exit dico calidum propter tactum calidi cordis existentis in particula hac scilicet corde. Aer enim ille exit calidus, quo tangitur a calido cordis. Ex his sequitur: quid sit expiratio: est enim expiratio motus aeris calidi ab intra ad extra, ut recens refrigerans ingrediatur. Huius (ut dictum est) plures sunt causæ. Causa quidem, ut materia & subiectum est aer: qui calidus expellitur. Causa ut finis, & gratia refrigerandi, ut recens intret ad refrigerandum: effectrix causa, est descensus cordis & pulmonis: descensus uero causa, est depositio tumoris quæ est in sanguine: depositionis autem causa, est ingressus noui aeris refrigerantis concurrunt ad hoc grauitas descendentium: quæ cum non possint ultro augeri, comprimuntur ut dictum est.

Et potissimum in hijs quæ sanguinolentum habent pulmonem. eum siquidem introrumpere oportet in multos quasi tubos & fistulas pulmonis: quarum singulis, uenæ adiunctæ sunt. adeo: ut totus pulmo sanguine plenus uideatur.

Et maxime habentibus pulmonem sanguinem habentem. in multas enim, uelut cannales, concauitates incidere quæ in pulmone: quarum secus quamcunque protensæ sunt uene. ita: ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine.

Comparat respirantia inter se, & ostendit quæ magis respirant, & quæ minus, & dicit. Et maxime necessarium est trahi, & expelli aerem his animalibus: quę pulmonem habent multum sanguineum. Cuius causam affert, & dicit. In multas enim necesse est incidere concauitates, uelut in cannales, quæ concauitates sunt in pulmone, secus quãcunque quarum concauitarum protensæ sunt uenæ, ita ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine. Animalia uero: quorum pulmo non est ita plenus sanguine, non ita frequenter respirant, ut superius diximus.

Aeris autem ingressus, respiratio uocatur: egressus, expiratio.

Vocatur autem ingressus quidem aeris, respiratio: exitus autem, expiratio.

Nunc exponit nomina horum motuum, qui in respiratione sunt, & dicit. Vocatur autem ingressus quidẽ aeris, respiratio, hoc est inspiratio: exitus autẽ expiratio: ut proximo libro satis dictum est.

Idque semper continue fit: quandiu animalia uiuunt, & hanc particulam continue mouent. Et ob id: in respirando & expirando uita consistit.

Et semper utique hoc continue fit: quamdiu utique uiuunt, & mouent hanc particulam continue. Et propter hoc: in respirando & expirando est ipsum uiuere.

Secundo declarat, quomodo se habet respiratio ad animal, qđ respirat: & ad eius uitã: & dicit. Et semper utiq; hoc cõtinue fit, quãdiu utiq; uiuunt & mouent hãc particulam continue. s. cor & pulmonem: & propter hoc in respirando: & expirando est ipsum uiuere.

Ad hunc modũ: & piscibus brãchiæ mouẽtur. nã cum calor sanguini inditus, per particulas in sublime scandit: attolluntur & branchiæ, & aquam admittunt. cum descendit ad cor per meatus, & refrigeratus est: resident, & aquam emittunt. Cum autem semper sanguis in corde contentus efferatur: semper cor, eundem refrigeratum rursus excipit.

Eodem aũt modo: et piscibus motus fit branchiarũ. eleuato enim calido qđ in sanguine per partes: eleuãtur & branchiæ, & pertrãsit aqua. descendẽte aũt ad cor per poros: & refrigerato: demittunt, & emittunt aquam. Semper autem eleuato eo quod in corde: semper suscipit iterum refrigeratum.

Per quandam similitudinẽ exponit modũ refrigerãdi in non respirãtibus, uidelicet, in animalibus, quę brãchijs refrigerãtur: & dicit. Eodẽ autẽ modo & piscibus fit motus brãchiarum. Cuius causam affert, & dicit. Eleuato. n. calido, qđ est in sanguine cordis piscium, & per partes ad branchias conterminas: eleuant̃, & branchię, & sic pertrãsit aqua, & refrigerat per contagionẽ calorẽ cordis: descendente refrigeratione ad cor per poros, & refrigerato corde: demittunt branchias deorsum, & emittunt aquã, semper autẽ eleuato eo qđ in corde calido, semper suscipit iterum refrigeratum donec durat uita.

Ex quo ẽt fit: ut illis in respirãdo, & his in admittẽdo humore, finis uiuẽdi et nõ uiuẽdi cõsistat. De uita igitur ac morte, et ijs pene omnibus quæ huic considerationi affinia sunt dictũ est.

Quapropter & illis, uiuẽdi & non uiuẽdi finis, est in respirando: & his, in suscipiendo humidũ. De uita igitur & morte, & de cognatis huius speculationis: fere dictum est de omnibus.

Ex his concludit in quo cõsistit uita piscium. & dicit. Quapropter & illis. s. respirãtibus: uiuẽdi & non uiuẽdi finis est in respirãdo, & his. s. piscibus uiuẽdi & nõ uiuendi finis est in suscipiẽdo humidũ. Demum epilogat, & dicit. De uita igit̃ & morte, & cognatis huius speculationis. s. iuuentute & senectute: & respiratione, fere dictum est de omnibus, & dixit fere: ut euitaret arrogantiã. Per ea quæ
De ordine in respiratiõe: & pulsu. Aristo. dixit patet ordo in respiratione, & in refrigeratione per branchias: nã inspiratio est primus motus, quo aer ad cor trahit̃. Cor. n. fuit generatũ cum suo calido: & suo humido: ideo in corde fuit facta sanguinis intumescentia primo, ad quã tractus fuit aer: & sic prima fuit inspiratio: aere uero tracto, fuit refrigeratio sanguinis, & depositio tumoris, ad quã sequit̃ expulsio, & sic expulsio fuit post tractionẽ aeris. Quare expiratio est post inspirationẽ: expulso uero aere: iterũ sanguis intumescit, & nouus aer trahit̃: & rursus refrigerat, & sic sanguis deponit tumorẽ: & eũ expellit: & sic uicissim semper. Simili ratione fit in refrigeratione per brãchias, intumefacto. n. sanguine cordis piscium, branchię eleuant̃ intumefacto sanguine ad ipsas existẽte: eleuatis autẽ trahit̃ aqua, & sic per contagionẽ cor refrigerat̃: & sanguis deponit tumorẽ: & sic descẽdũt branchiæ, & pellunt aquam: & iterũ fit donec durat uita. Animaduerte in hoc libro illud Aristotelis esse difficillimum. ꝙ uelit respirationẽ fieri a motu sanguinis, ab ascensu quidẽ inspirationẽ, a descẽsu uero expirationẽ. Amplius uult cũ ascẽsu cordis & sanguinis, & cor dilatari, & arterias cõcorditer, & pulmonẽ & pectus, & trahi aerẽ, condescẽsu uero cordis & sanguinis cor cõprimi, arterias cõstringi & pulmonẽ & pectus etiã, & aerẽ expelli. Primũ quidẽ difficile est, qm̃ nõ esset in potestate nostra aliquo tẽpore tenere anhelitũ: cuius cõtrarium experimur. Et patet consequẽtia, quoniã non est in potestate nostra ebullitio sanguinis, & eius calefactio: & sic nec intumescẽtia, nec detumescẽtia: & ita nec alia, quæ hæc consequuntur. Quod secũdo dicit, est difficilius: qm̃ (ut medici dicunt) nõ semper est cõcordia omnium illoꝝ cum pulsu cordis: qm̃ non semper respiratio correspõderet pulsui arteriarũ, modo nos uidemus aliquãdo bonum pulsum, & malum anhelitum. Videmus anhelitum pro certo tẽpore esse uoluntarium, pulsum uero arteriarum & cordis non esse uoluntarium: & sic hæc concordia non uidetur cõgrua: quę omnia mihi reddunt positionem Aristotelis difficilem. uerum de his satis sit indicasse, locum, fortasse alias rem melius dilucidabimus. Et de morte & uita hactenus. Finis Pisis. XXVIII. Maij. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE MEMORIA ET *Reminiscentia, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.*

VID sit memoria & meminisse, quaque de causa fiat, & ad quam partem animæ isthæc affectio referenda sit, necnon quid reminiscentia et reminisci: explicandum est. Quippe cum non ijdem memoria præcellant & facile reminiscantur: sed magna ex parte qui tardo hebetique sunt ingenio memorosiores sint, qui celeri ac docili reminiscentiores.

E memoria autem & ipso meminisse, dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua animæ partium hæc accidit paßio: & ipsum reminisci. Non enim ijdem sunt memoratiui & reminiscitiui: sed frequenter magis memoratiui quidem qui tardi, magis reminiscitiui autem qui ueloces & bene dicentes.

ORE boni oratoris Aristoteles in hoc libello primo pręmittit intẽtionem, & causam intentionis, deinde ibi { Primum igit̃ } accedit ad narrationem. De prima parte præmittit agere de memoria, et meminisse: & secundo de reminiscentia, & reminisci, quoniam non sunt idem: & uolens de utrisq; agere, præmittit agere quid sint, & quas ob causas habeantur, & ad quam partem animæ pertineant, unde dicit. De memoria autem & ipso meminisse; dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua anime partium hęc passio accidat, simili ratione dicendum de reminiscentia, & ipso reminisci, & quid sit, & propter quam causam fiat, & qua animæ parte nobis accidat. Reddit autem causam, cur de his duobus seorsum agendum sit: & dicit. Non enim ijdẽ sunt memoratiui, & reminiscitiui, sed frequenter magis re memoratiui, qui tardi sunt ingenio ad addiscẽdum. Magis autem reminiscitiui qui ingenio ueloces, & bene & facile discentes sunt. Quo quidem ad uerba attinet, per memoriam intelligit habitum uel potẽtiam, per meminisse uero actum memorię accepit. Simili modo per reminiscẽtiam & reminisci. Quo uero ad differẽtiam, animaduerte, per discentes intelligit ex se, uel præceptoribus facile inuenientes, & quoniam inuenire ex se, aut discere ab alijs cõsistit in suscipere

in ſuſcipere, ideo & iuuenlui & facile diſciplinabiles, facile ſuſceptiui ſunt impreſsionum, At qui facile impreſsiones ſuſcipiunt, non bene detinent. ut ex differentia corporum perſpicuum eſt: dura enim bene detinēt, male autem ſuſcipiunt. Mollia uero contra bene ſuſcipiunt, male detinent: quare non eſt idem memoratiuum, & reminiſcitiuū. Dixit autem frequenter, quoniam ex optima ſpirituum habitudine cōtingit idem eſſe utrūq; (ut poſtea dicemus) & quia memorari eſt quod acceptum eſt ſeruare, reminiſci uero eſt, quædam inuentio iterum eius, quod prius ſuſceptum eſt, ideo pro maiore parte differunt.

Ac primum quidem quæ ſint ea quæ memoriæ ſubijciūtur, conſideremus addecet: cum ſoleat in hoc error intercidere.

Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſunt memorabilia. ſæpe enim decipit hoc.

Nunc accedit ad narrationem, & ordinat ſe, & ſumit quę præmittenda ſunt, & dicit. Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſint memorabilia. Cuiꝰ rationē aſsignat, & dicit. Sæpe enim decipit hoc, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) ſæpe accidit error, adeo ut ignoretur quid ſit memorabile. Ideo oportet præmittere qualia ſint memorabilia Putant enim nonnulli aliqua eſſe memorabilia, quæ reuera non ſunt. Et aſsignauit Themiſtius aliam cauſam, quia obiecta ſunt notiora actibus, & actus potentijs, ut libro de ſenſu & ſenſibilibus demonſtratū eſt: ideo oportet accipere quæ memorabilia ſint, ut intelligamus qd ſit memoria, ac meminiſſe. hęc de ordine, & cauſa ordinis.

Nam neq; futura meminiſſe poſſumus: ſed opinari, uel ſperare. quo etiam in genere ſcientia quædam præſagandi habetur: quam nonnulli diuinationem appellant.

Neque enim futurum contingit meminiſſe: ſed eſt opinabile & ſperabile. erit autem utique & ſcientia quædam ſperatiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt.

Cum accipit eſſe neceſſariū ſcire quid ſit memorabile ad ſcientiam de memoria, & de ipſo meminiſſe, nunc exequitur: & primo ſumit hanc concluſionē futura non ſunt memorabilia, & nec memoria eſt futurorum, unde dicit. Neq; enim futuroꝝ contingit eſſe memoriā, aut cōtingit meminiſſe: ſed bene cōtingit futuroꝝ eſſe opinionem & ſpem, & ſic cōtingit futurū eſſe ſperabile, & opinabile. Amplius erit futuroꝝ ſcientia: quædam elpiſtica, hoc eſt ſcientia prę ſagiendi quā quidā manticen, hoc eſt diuinationem appellant. Quo quidē ad uerba attinet, de futuris poteſt eſſe opinio & ſpes, opinio quidē, ex parte uirtutis cognoſcitiue, dū aliquis per uirtutē cognoſcitiuā opinat aliquid eſſe futurū. Spes uero ex parte uirtutis deſideratiue, ſiue appetitiue, dum aliquis ſperat qđ appetit. De futuris etiam (ut Ariſto. inquit) uidetͬ ſcientia elpiſtica, qđ uerbū in trāſlationibus ueteribus, ſperatiua legitͬ. Melius autem exiſtimatiua: eſt enim ſciētia elpiſtica ſciētia præſagiendi futura, ut aſtronomia, & alię multæ, hanc ſciētiam præſagiēdi futura, ueteres appellarūt manticen, hoc eſt diuinationem, quæ plura nomina habuit, prout per diuerſa ſigna fit, quæ. n. fit per ſtellas, aſtronomia dicitͬ, quæ per terram geomantia, & in ceteris ſimili ratione dictum eſt. Quo uero ad rē pertinet, dubitatur qm̄ licet ſpes, & opinio poſſint eſſe de futuris, tñ nulla ſciētia uidetͬ poſſe eſſe de futuris, cū ſciētia ſit neceſſarioꝝ, at futura ſunt contingentia Ariſto ij. libro de generatione ſoluit qōnem iſtam diligēter. Dixit enim ꝙ futura, quæ habēt cauſas determinatas, & nō impedibiles, bene ſunt ſcibilia, quoniam ſunt neceſſaria, & nō poſſunt aliter eſſe, ut ortus ſyderū, & futura eſſe anni tēpora. Ver enim habet cauſam determinatam; quę ſm naturam non eſt impedibilis, ideo poſſumus ſcire nunc in hyeme uer eſſe futurū. Amplius poſſumꝰ ſcire hoc anno ecclipſim ſolis futurā, qm̄ ſcimus cām non impedibilē. Futura uero quæ habēt cauſas determinatas ſed impedibiles, nō ſunt ſcibilia niſi ut in pluribus, ut ſub cane eſſe uredinē, et hoīem naſci quinq; digitis: ſimplr autē hæc ſciri nō pñt, qm̄ dato ꝙ ſciamus cās, cauſæ ſunt impedibiles. Futura deniq;, q̄ non habēt cauſas determinatas hæc ſcibilia ſunt, qm̄ non ſunt ſcibilia. De fortuitis. n. ſcientiam, quam habemus, eſt ꝙ non ſint ſcibilia. Verum de his ad librum de generatione ſecundum.

Neq; inſtantia memoria cōpleti ſolemus: ſed ſenſu. nā ſenſu neq; futura, neq; præterita cognoſcimus: ſed duntaxat pñtia.

Neque præſentis eſt: ſed ſenſus. hoc enim neq; futurum, neque factum cognoſcimus: ſed tantum præſens.

Secūda cōcluſio meminiſſe nō eſt præſentiū, ſed ſenſus eſt præſentiū, unde dicit. Neq; præſentis eſt memoria aut meminiſſe, ſed ſenſus, hoc enim. ſ. ſenſus, neq; futurū neq; factum cognoſcit, hoc eſt prę teritum, ſed tantū præſens.

Præterita uero: mādari memoriæ queunt. Quod aūt præſens eſt cū adeſt, ut hoc albū cū cernitur oculis: nemo ſe meminiſſe dixerit. ſed nec qđ cōtēplatur: cū qd aīo uerſat ſpeculaturq;. ſed alterū, ſentire ſolū: alterū, diſcere ac meditari. At cū ſciam ſenſumue ſine actiōe tenet: tū demū meminiſſe quippiā creditur ceu angulos triāguli duobus rectis pares eſſe. tum quia id aliquando ſpeculatus eſt aut cōdidicit: tum quia ita accepit aut uidit aut cuiuſpiam ſenſus opera depræhendit. ſemper enim cum quis aliquid meminit: ſecum dicat oportet, hoc ſe antea aliquando audiuiſſe aut ſenſiſſe, aut denique intellexiſſe.

Memoria aūt: facti eſt. Præſens aūt cū adeſt, ut hoc albū cū aliquis uidet: nullus utiq; dicet meminiſſe neq; qđ cōſideratur: cum eſt conſiderans & intelligens. ſed hoc quidem, ſentire dicit: illud autem, ſcire ſolum. Cum uero ſine actibus ſcientiam & ſenſum habet: ſic meminit eos qui trianguli quòd duobus rectis æquales. hoc quidem quòd didicit aut ſpeculatus fuit: illud uero quòd audiuit aut uidit aut aliquid tale. ſemper enim cum ſecundum ipſum meminiſſe agit: ſic in anima dicit, quòd hoc prius audiuit aut ſenſit, aut intellexit.

Nunc ſecundum Themiſtium Ariſtoteles concludit, quorum ſit memoria: & cauſam affert ex uſu loquentium, ſic enim probantur nominum ſignificationes, legit autem Themiſtius uerba hęc illatiue, & ſic oportet legere autē, pro igitur: & uerbum illud autem, cum dicit. Præſens autem, legit cauſaliter pro quoniam, ut ſit ſenſus. Memoria igitur facti, hoc eſt prę teriti eſt, eſt enim memoria alicuius, & nō futuri, neq; præſentis, ergo præteriti. Quòd memoria ſit præſentis: probat ex uſu uiuentium, & lege autem, pro quoniam, ut Themiſtius innuit, hoc pacto, quoniam cum adeſt præſens, ut cum aliquid uidet hoc albū, uidelicet, ouum, nullus utiq;, dum uidet, dicet utique oui meminiſſe, unde Themiſtius dicit, id quod adeſt, quod tenetur: quod ſenſu uſurpatur, qđ oculis cernitur, nemo ſe recordari dixerit. neq; quod conſideratur, cum aliquis illud conſiderans & inteligēs eſt, ſed hoc quidem. ſ. ouum dicet ſe ſentire, uel uidere: illud autem, quod intelligit dicet ſe ſcire ſolum, hoc eſt aut diſcere, aut meditari, Cum uero ſine actibus quis habet ſcientiam, & ſenſum: hoc eſt cum actibus ceſſantibus quis habet habitum, qui eſt aut ſcientia, aut ſenſus, utputa dormiens, ſic meminit eos triāguli angulos, ꝙ duobus rectis æquales ſint, & ſic meminit, hoc quidem. ſ. triangulum habere angulos æquales duobus rectis, ꝙ didicit. ſ. a prę ceptore: aut ꝙ hoc ipſe per ſeipſum inuētione ſpeculatus eſt. Illud uero meminit, ꝙ audiuit, ſi fuit ſonorum, uel attinens ad uocem, aut uidit, ſi fuerit attinens ad uiſibile, aut aliquid tale, ſi attinet ad alium ſenſum. Semper enim cū aliquis ſecundū ipſum agit meminiſſe, hoc eſt, ſemper enim cū quis in ſeipſo aliquid meminit, ſic anima eius dicit, ꝙ hoc prius audiuit, aut ſenſit, aut intellexit. Quo uero ad uerba attinet, Themiſtius uerba illa, {cum ſecundum ipſum meminiſſe} intelligit, cum aliquis reſpicit ad imaginem non alterius rei, ſed eius, quā olim accepit. q. d. Semper enim aliquis

meminit aliquid secundum ipsum, hoc est eespicie ndo ad illius imaginem, & non ad imaginem altetius, sic anima memoriæ adhibet:tempus pręreritum. Non enim adhibet pręteritum tempus tei: sed appræhensioni illius rei. Stat enim nos habere memotiam rei, quæ nunc est, sed quæ prius appræhensa est. Sed dubitant quoniam nos meminimus deum & solem, qui semper sunt præsentes. ergo memoria est pręsentiū. Amplius meminimus naualis belli: de quo heri consulrauimus: & tamen nauale bellū est futurum: & sic uideē ꝙ memoria est futuri, & præsentis. Pro solonę accipiendū est, ꝙ actus memorādi cadit supra tria obiectiue. s. supra rē alias appręhensam, & supra actū quo illa res alias fuit appræhensa: & supra tēpus, in quo fuit ille actus appræhēsionis. Qui enim meminit obiectiue hæc ttia prospectat, ut expeeientia docet. Hinc ad memotiam sex concurrunt, ttia obiecta, quæ reprę sentantue in actu memoriæ. s. res alias apptęhēsa: actus, quos alias apptęhendebatur, & tempus in quo olim appræhendebatur: & tres eationes reptæsentatiuæ, quæ illa tria ei, qui meminIt, teptæsentant. Ratio, quæ repræsentat rem, dicitur species. Ratio ueto quæ repræsentat, actum. quo alias tem appræhendebamus; dicitur intentio: ratio quæ repræsentat tempus: quo tem alias appræhendebamus: nomen non habet apud iuniores. Verum in libris de anima disputauimus, utrum istæ tres rationes reprę sentatiuę sint una, ut species rei appræhensæ tantum, & solum rarione differant, an sint ttes intentiones secundum rem diuersæ, sed quoniam istud propositum non uariat, transeat. Tunc dicendum ꝙ uel memoria est de rationibus repræsentatiuis, quæ illa tria repræsentanr, uel de ipsis tribus reprę sentatis, quæ per illa teia reprę senrantur. Si memoria accipitur, ut est rationum, quæ reptæsentāt, semper est præsentium. nam nisi illæ rationes reprę sentatiuæ de præsenti essenr in uirtute memoratiua uel phantastica: nunquam ducerent ad aliquem actum cognoscendi: & sic neque Aristoteles, neq; Themistius loquitur. At si memoria accipitnr, ut est rerum, quæ pee illss rationes, eepræsentantue: sic potest esse præteritorum, si illæ res pręterieeunt, & præsentium, si illę res adhuc adsunt in rerum natura: & futuroeum si illæ ees sint futuræ. Est enim memoria naualis belli, de quo heri cō sultauimus: licet nondum sit nauale bellum. At si memoria est aliarum eerum eepræsentatarum s. temporis, & actus appręhendendi. tunc præteritorum est memoria. Nō enim dicimur meminisse uisionis, quę nunc alicuius rei est; nemo. n. (ut Themistius inquit) dicit meminisse ꝙ nunc uidet, aut nunc audit, sed ꝙ uidit per uisionem peæteritam: & in tempore præterito, & hæc est mens Aristotelis & Themistij. Hanc dilucidationem olfecit expositor qui asserit memoriam esse de præterito quo ad apptæhensionem, nō autem quo ad existentiam. Quo enim ad existentiam potest esse pręsentis & prętereriti, & futuri. quo autem ad appræhensionem, non potest esse, nisi prætetiti.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed alicuius horum habitus aut affectio, cum iam aliquantisper insederit. Præsentinm uero in tempore præsenti memoria non est, quemadmodum diximus: sed eorundem sensus est, futurorum spes, præteritorum memoria. Quamobrem memoria omnis: non nisi elapso quodam temporis eurriculo exultat.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed horum alicuius aut habitus aut paßio, cum factum fuerit tēpus. Ipsius autem nune, in ipso nune: non est memoria, sicut dictum & prius est: sed præsentis quidem: sensus. futuri uero: spes. facti autem: memoria. Vnde: post tempus, memoria omnis.

Ex his deducit, quid sit memoeia: & primo quid non sit, & dicit. Est igitur memoria neq; sensus, neq; existimatio: hoc est neq; ipsum sentire: neq; ipsum existimare, aut opinari, neq; intelligere, ut addit Themisti?. Deinde quid sit exponit, & sicut. Sed est aut passio, aut habitus, alicuius eotum. s. aut ipsius sentire, aut ipsius existimare, cū factum, hoc est præteritū fuerit tempus. Themistius sic intelligit, memoria est specteum derelictū in anima ex impressione, quæ facta fuit in ptæterito Ergo secundum Themistium id cuius est memoria est ipsum sentire, aut existimare, aut intelligere, quod fuit alias in præterito, spectrum hoc est species, & notio, quę illud teptęsentat derelictum in anima, est memotia. Animaduerte tamen ꝙ memoria potest accipi, aut pro naturali uirtute animæ, cuius organum secundū medicos est ultimus cerebri uentriculus, & sic memoria est potentia: & hoc pacto non loquirue Themistius, nec Aristo. & potest accipi memoria pro actu repræsentato per spectrum olim in anima detetictum: ut si ego nunc recordaret me cenasse heri cū amico, hic actus memoria dicitē actualis. Memoria enim hoc pacto est recotdatio ipsa actualis, quæ fit eius, quod ptæcessit: & nec sic loquuntur Aristo. & Themistius. tertio potest accipi pro spectro ac specie, quæ repræsentat actū apptæhensionis alicuius rei: qui in ptæterito fuit, & sic memotia accipit ab Aristotele & Themistio: hæc enim potest esse in dormente, recoedatio autem non nisi in uigilante. Dixit autem habitus uel passio: quoniam spectrū potest esse fixum: & facile mobile. Si enim est fixum, dicitur spectrū illud habirus. si dicitue mobile, dicitur dispositio. Quòd autē memoria sit ipsius sentire, uel ipsius existimare, ut fuit in præterito probat, & lege autē, pro quoniam, ut innuit Themistius: ipsius enim nunc præsentis ut ipsius uidere, qđ est nunc, in ipso nunc, non est memoria sicut etiam dictum est prius: sed pręsentis quidem sensus, futuri ueto species, & opinio, facti autem & præteriti memoria. Ex his concludit ꝙ omnis memoria est post tempus, hoc est, est spectrum qđ deeelinquitur ex apptæhensione post tempus in quo fuit illa appræhensio, & ut dictum est, non rantum spectrum memoria est, sed potentia naturalis animæ, mediante qua spectrum in anima derelinquitue, nec tantum spectrum & potentia memoria dici possunt, sed eecordario eius appeæhēsionis, quæ in pręterito pręcessit. Hinc patet ꝙ spectrum uno modo est memoria, ut. s. in pręterito est ex appeæhensione derelictum, alio modo non est memoria, sed intentio, ut nunc ptimo rępręsentat apptęheosionem uel rem appręhensam. Quid igitur sit memoria, ex his patet.

Hinc fit ut quæ animalia temporis sensum habeant, ea sola meminisse poßint: & eadē animæ particula, qua illud sentiant.

Quare quæcunque tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt: & isto quo sentiunt.

Ex hac definitione cooludit, q̄ animalia meminerūt, & quæ non, & dicit. Qnare quæcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt, & ea uirtute meminerūt, quo & tempus sensetunt, Vnde Themistius dicit. Animalia non meminisse alia parte animę quā sensuali, quoniam non alia parte quā sensuali tempus sentiunt. Hoc probat Themistius exemplo: nam si asinus superiore anno in foueam occiderit, & hodie locum uideat, recordabitur. Musca autem, quæ (ut dicitur) catet memotia & cognitione temporis, si pellatur flabello, iterum redit, quoniam non recordatur. Sed dubitatur, quoniam non uidetur uerum bcuta tempus cogooscere, quoniam quarto physicorum intellectus tempus cognoscit. Respondet Themistius, ꝙ bruta differenr ab homine in cognoscendo tempus, quoniam homo meminit non solum se uidisse aliquando, aut audiuisse, sed etiam futurum tempus a præteriro discernit: bruta autem licet se modo corruere, aut olim corruisse: nō tamen futurum tempus aut ptæsens a ptæterito discriminat. Pręterea est alia differentia, ꝙ homo recordarI se percipit, muta autem animalia nequaquam. Sed dices cue dixit { quęcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt. } Vtrum sint aliqua quæ tempus non sentientia, meminerunt? Respondet Themistius, ꝙ animantes Quæ ea nō sentiūt & memoria carent.

alię memoroſiores cęteris ſunt, ut quibus purgatior, & abſolutior & perfectior imaginatio eſt: ut apes, & columbę: & id genus. Alię contra immemores atque obliuioſę, quibus imaginario offenſa ac turbulenta obtinetur: ut uermes & muſcæ. prima tempus percipiũt, ut dictum eſt. ſecunda tempus non percipiunt.

Sed cum de imaginatione retro dictum ſit in libris de anima, & fieri non poſſe ut ſine phantaſmate quicquam intelligatur (intelligenti enim euenit cum quid intelligit: quod nobis cũ figuram quampiam delineamus. nam quamuis nullus nobis uſus ſit præfinitæ magnitudinis: deſcribimus tamen triangulum conſtituta certaque quantitate. pari quoque modo & ille, quamuis quod quantum non ſit intelligat: quantum tamen proponit ſibi & quaſi ſubijcit oculis, ſed non ut quantum intelligit. quòd ſi ſuapte natura quantum ſit, infinitum tamen indeterminatumque: ſibi quantum finitum quidem atque determinatum præſentat, intelligit uero ut quantum ſolum.

Quoniam autem de phantaſia prius in ijs quæ ſunt de anima dictum eſt, & quòd intelligere non eſt ſine phantaſmate (accidit enim eadem paſsio in intelligendo: quæ quidem & in deſcribendo. ibi enim nulla utentes quantitate trigoni determinata: tamen finitum ſecundum quantiatem deſcribimus. & intelligens ſimiliter etſi non intelligit quantum: ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non ſecundum quòd quãtum eſt. ſi autem natura ſit quantorum, infinitorum autem: ponit quidem quantum determinatum, intelligit autem ſecundum quòd quantum ſolum.

Quid ſit memoria, ex hiſce perſpicuũ eſt, nunc ad quã animæ partem attineat memoria, intendit declarare, & præmittit quatuor proloquia, partim alibi, partim hic declarata: & textus (ut mihi uidetur ſuſpẽſiuus eſt uſq; ibi { quare manifeſtum eſt. } primum ergo proloquium eſt ꝙ phantaſia ſit motus factus a ſenſu ſecundũ actum: & tu intelligas hoc ſumendo phantaſiam non pro potentia animæ naturali, hęc enim non motus eſt, ſed uirtus & potentia qua moueri poſſumus a ſenſu exteriori ſecundum actum: ſed pro ipſo phantaſiari hoc proloquium innuit, & non explicat, unde dicit. Quoniam autem de phantaſia prius in his, quæ ſunt de anima dictum eſt, ubi definita ſubaudi eſt, ꝙ ſit motus factus a ſenſu ſecũdum actũ, hoc eſt proloquium. ſecundum uero proloquium eſt, ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate, unde dicit. Et ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate: & hic per phantaſma (ut mihi uidetur) ſingulare phantaſiatum, ut ita loquar, intelligas. Phantaſma enim apud Peripateticos aliquãdo capitur formaliter pro notione & ſpectro exiſtente in uirtute phantaſtica: quo phantaſiamur ſingulare: cuius eſt: quam Auer. ubiq; intentionem imaginatam uocat. Aliquando accipitur obiectiue pro ipſo ſingulari pro tale ſpectrum, ac ſpeciem phantaſticæ repræſentatum: & ſic accipit Ariſto. Tunc proloquium poteſt uno modo intelligi, ꝙ nos non poſſumus aliquid per intellectum intelligere, quin per phantaſticam phãtaſma, hoc eſt ſingulare phantaſiabile illius phantaſiemur, ueluti non poſſumus intelligere hominem, quin hunc hominem imaginemur, neq; animal, quin per imaginariam imaginemur hoc animal. Et hoc uerum eſt, & poteſt intelligi ꝙ per intellectũ nihil poſſumus intelligere, quin per intellectum illud intelligamus in ſingulari phantaſiato. Veluti uiſus non poteſt uidere colores, quin illos uideat in pariete, ita ut quaſi una uiſione uideat colores per ſe: per accidens autem parietem: eodem modo non poſſumus per intellectũ intelligere hominem, quin per intellectum hominem intelligamus in hoc uel illo homine, quem imaginamur. Eſt enim homo in hoc hoïe phãtaſiabili, ſicut color quaſi in pariete, nam paries eſt obiectum per accidens uiſus, & hic homo obiectum per accidens intellectus: & hoc pacto proloquium uerum eſt: & Ariſto. ipſo ſic utitur. unde dicit. Accidit enim eadem paſſio in intelligẽdo, quæ quidem & in deſcribendo, hoc eſt eodem modo intellectus intelligit, ut deſcribens figuram ſe habet ad deſcriptionẽ figuræ: qđ exponit & dicit. Ibi enim in deſcriptione figuræ nos nulla utentes determinata trianguli quantitate, quoniam non intendimus loqui de triangulo tantæ uel tantæ quantitatis, ſed intendimus demonſtrare de triangulo ſimpliciter ꝙ habeat tres angulos æquales duobus rectis, & tamen non poſſumus hoc demonſtrare, niſi deſcribamus triangulum finitum ſecũdum quantitatem, ita etiam & intelligens ſimpliciter ſe habet. nam licet intellectus non intelligat quantum, tamen ponit ante oculos quantum ut in illo phantaſiato intelligat uniuerſale: qđ quidem intelligit non ſecundum qđ quantum: ſed uniuerſaliter. uerbi cauſa. Si intellectus uult intelligere hominem, intelligit hominem in homine bicubito: per phantaſticam conceptũ: licet non hominem bicubitum intellectus intelligat, ſed hominem. Et addit, ꝙ ſi illud qđ intellectus uult intelligere ſit natura quantorum: & infinitorum intellectus uolens illud intelligere loco illius ponit ante phantaſticam uim quantum determinatum: non intelligens illud ſecundum determinationem quanti, ſed ſecundum qđ quantũ ſolum: & uniuerſaliter. Per hæc uult habere ꝙ uniuerſalia, & omnia quę intellectus intelligit ſint in phantaſmatibus, ut colores in pariete: ita ut quemadmodum non cõtingit uidere colores niſi in pariete: ſic non contingit intellectum intelligere aliquid niſi illud ſit in phantaſmatibus. Et ita uult habere omnia intelligibilia eſſe in phantaſiabilibus, ut Themiſtius innuit. Verum uero intellectus intelligat diuiſibilia & quanta: & quo modo in libro tertio, de anima ſatis abũde diſputauimus: nunc autem hæc ſupponantur.

Cæterum quam ob cauſam quæ ſub tempore non ſunt ſine molle & tempore intelligi non poßint: alio quidem loco dicendum eſt.

Propter quam igitur cauſam non contingit intelligere aliquid ſine continuo, neque ſine tempore quæ non in tempore ſunt: alia ratio.

Excuſat ſe a fortiſſima quæſtione: nã nos intelligimus quædam, quę non ſunt in tempore: ut ſubſtantias ſeparatas ſaltem quid non ſunt: & tamen illas non intelligimus ſine phantaſmate aliquo alicuius effectus illarum ſubſtãtiarum: quod phantaſma eſt in continuo & tempore. Intelligimus enim primum motorem eſſe æternum per intellectionem motus cœleſtis, qui eſt in continuo. ſ. in corpore cœleſti, & in tempore, & tamen primus motus, qui intelligitur, nec eſt in tempore, nec in aliquo continuo. Ideo quæritur quomodo fieri poteſt iſtud. Excuſat ergo ſe & dicit. Propter quam autem cauſam non cõtingit intelligere aliquid eorũ quæ non ſunt in tempore ſine continuo & tempore. Alia ratio eſt, & non hic exquirenda: ſed tertio libro de anima, & octauo phyſicorum: nunc uero ſit dictum intantum.

Neceſſe autem eſt eadem nos amplitudinem & motum parte cognoſcere, qua & tempus.

Magnitudinem autem & motum cognoſcere neceſſe eſt: quo & tempus.

Tertium proloquiũ eſt, ꝙ magnitudo motus & ipſum tempus eadẽ parte animę cognoſcũtur. ſ. ſenſu: ſunt enim ſenſibilia communia, quæ ſenſu cognoſci poſſunt. Signũ autem quoniam & bruta illa cognoſcunt, quæ non habent niſi ſenſus: quæ uero ſint ſenſibilia cõmunia, & quæ propria: & quę per accidens. ſecundo de anima dictũ eſt; hoc enim accipiatur, ut proloquium.

Vnde conſtat: horum notitiam ad primarium illum principemque ſenſum pertinere.)

Et phantasma: communis sensus passio est.

Quartum proloquiũ est, ꝙ phantasma est passio communis sensus, & hoc est ideo, quoniam Aristo. non ponit differẽtiam in istis libris inter sensum cõmunem & phantasticam: sensus enim communis est phantastica uirtus. Verum quo ad proloquium attinet phãtasma est passio memoratiuæ uirtutis, & sensus communis. Memoratiuæ quidem ut subiecti, in quo seruatur: sensus communis, ut obiectum: cui præsentatur. Aristo. n. non uidetur dare nisi duas uirtutes interiores. Memoratiuam, quæ ponitur phantasmatum seruatiua, & hæc fortasse est in cerebro: & sensus cõmunis, qui est in corde, in illa enim spectra, ac phantasmata conseruantur, sensui autem cõmuni obijciuntur, & ipsa: & ea quæcũq; per illa repræsentãtur: nec inuenimus Aristotelem in his libris posuisse sensus interiores alios, licet Auicenna, & Auer. ponant plures. non tamen necessarijs rationibus probarunt: uerũ de his alibi.

Atque phantasma communis sensus affectio sit, memoria uero ea quæ de intellectilibus rebus est non sine phãtasmate habeatur: memoria profecto ipsa per se quidem in sensu principe constituenda est, per accidens autem in ipso intellectu.

Quare manifestum est: quòd primo sensitiuo horum cognitio est. memoria autem ea quæ intelligibilium: non sine phantasmate est, quare intellectiui secundum accidens utique erit, per se autem primi sensitiui.

His stantibus, cõcludit primo ꝙ cognitio illorũ triũ. s. magnitudinis, motus, & temporis, fiat per primum sensitiuum. s. per sensum communem. & hoc dicit. Quare manifestum est primo sensitiuo hoc est sensui cõmuni horũ erium cognitio sit: & conclusit hoc, ut innuat tempus, qđ est unum de requisitis ad memoriam (ut dictum est) cognoscatur a sensu cõmuni, cuius est recordatio, ut postea dicemus. secundo concludit, ꝙ memoria: quæ est intelligibilium, non est sine phantasmate. Non enim possumus memoria tenere intelligibilia, nisi quia memoria tenemus phantasmata: in quibus intellectus intelligibilia intelligit. tertio concludit, ꝙ memoria sit intellectiui per accidens, per se autem primi sensitiui hoc est sensus cõmunis. Quo autem ad hãc differẽtiam attinet, animaduerte quæ superius diximus, ꝙ memoria potest trifariam accipi pro potentia: quæ phantasmata conseruat, & hæc nec intellectus est: nec sensus communis, sed uirtus, quæ est in cerebro: & pro spectro seu phantasmate in præterito derelicto in hac potentia memoratiua ab aliqua appræhensione, quæ fuit in præterito: & hoc pacto memoria subiectiue in uirtute memoratiua est, ut obiectum uero, in sensu communi. tertio potest accipi pro ipsa recordatione, quę est appræhensio iterata eiusdem rei: quã in præterito appræhendimus: & sic est per se sensus communis: per accidens ipsius intellectus inquantum intellectus iterum speculatur in hac recordatione illud quod iam alias speculatus fuit. Ex his sequitur ꝙ hæc est per accidens, intellectus recordatur: quoniam non recordatur recordatione existente in ipso, sed in sensu communi. Speculatur enim iterum qđ alias speculatus est, inquantum illud est in recordatione sensus communis. Est enim recordatio actus cognoscitiuus, quo iudicamus alias hoc aut uidisse, aut audisse, aut phantasiasse. Et sic hoc pacto recordatio est accidens sensui communi inherens. non enim uidetur hic Aristoteles ponere aliam uirtutem sensitiuam & cognoscitiuam interiorem, nisi sensum communem. Intellectua igitur speculatur nunc quod alias in phantasmatibus speculatur: tunc intelligendo, nunc recordando, hoc est in phantasmatibus: quæ sunt in sensitiua recordatione. Verum de his postea.

Quo fit: ut non modo hominibus & ijs animalibus quibus opinatio & prudentia tributa est, sed nonnullis item alijs memoria insit. Quòd si in parte aliqua intellectus statuenda esset memoria: neutiquam multis è brutorum genere contingeret, immo forte nulli mortali.

Vnde & alijs quibusdam inest animalium: & non solum hominibus, & habentibus opinionem aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium esset: non utique inesset multis aliorũ animalium, forte autem nulli mortalium.

Quo memoria attineat ad sensum per se. probat. primo quidem, quoniam etiam alijs quibusdam animalibus inest memoria: quibus non inest intellectus: dicit. Vnde & alijs quibusdam inest animalium & non solum hominibus, qui habent & opinionem & prudentiam: & replicat uim argumenti per aliam formam, & dicit. Si autem memoria esset intellectiuarum partium, non utiq; inesset multis aliorum animalium, forte autem nulli mortalium aliorum ab homine, & dixit. Forte autem nulli mortalium, prætterquam homini, propter pygmeos, qui uidentur habere intellectum.

Quando ne nunc quidem omnibus ea competit: quòd non omnia temporis sensum habeant. semper enim ut etiam ante retulimus cum quis meminit: præterea sentit se prius id uidisse, aut audiuisse, aut didicisse. at prius & posterius: in tempore sunt.

Quoniam neq; nunc omnibus: propterea quòd non omnia temporis sensum habent. semper enim cum agit memoria, sicut et prius diximus: quòd uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit quia prius, prius autem & posterius: in tempore sunt.

Quia dixit memoriam attinere ad sensitiuam partem: posset quis credere, ꝙ omnia animalia habeant memoriam, quoniam omnia habent phantasiam & sensum communem, propterea ostendit, ꝙ non omnibus habentibus cõmunem sensum, & phantasiam habent memoriam, & dicit. Quoniam neq; nunc omnibus quæ cõmunem sensum, & phantasiam habent, inest memoria: propterea ꝙ non omnia temporis sensum habent, semper enim cũ agit memoria, hoc est, cum memorat, & recordatur, memorat & recordatur sicut & prius diximus, ꝙ uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, sentiẽdo simul quia prius hoc uidit, aut audiuit, aut didicit. At prius & posterius in tempore sunt. Ergo quę præteritum & tempus non cognoscunt, nõ habent memoriam. At sunt quędã animalia quæ nihil percipiunt nisi apud præsentiam sensibilium, ut animalia immobilia: quæ sensum cõmunem & phantasiam habent imperfectam confusam & indeterminatã, ut Themistius exposuit. & propterea non possunt cognoscere tẽpus, & ita illis memoria non inest: non omnibus igitur sensum communem & phantasiam habentibus memoria inest.

Liquet igitur: in ea parte animæ positam esse memoriam, in qua collocata imaginatio sit. & ea per se memoriæ subijci, quæ possunt sub imaginationem cadere. per accidens; quæ non possunt sine imaginatione intelligi.

Cuius igitur earum quæ sunt animæ memoria sit: manifestum est, quia cuius & phantasia est. Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est phantasia: secundum accidens autem, quæcunque non sine phantasia.

His declaratis quasi epilogando cõcludit cuius animę partis sit memoria, & dicit. Cuius earũ partium quæ sunt animę, memoria sit, manifestũ est, qa est eius partis, cuius est & phãtasia: hoc est ꝙ attinet ad sensitiuam: de numero quarum partium est phantastica, & sensus communis. Et manifestũ etiam est ꝙ memorabilia per se quidẽ sunt quorum est phantasia: secundum accidens autem intelligibilium, quæcunq; non sine phantasia. Signum autẽ affert expositor, & quidem pulchrum, quia ea: quæ habent subtilem & spiritualem consideratiõẽ minus memoria

tenentur. Quæ uero craſſa ſunt, & ſenſibiliora, facilius memoriæ mandantur. Præterea (ut Cicero docet in rhetoricis) Si aliquas intelligibiles rationes uolumus memoriæ mandare oportet, ut eas quaſi alĳs quibuſdam phãtaſmatibus intelligamus. Sed contra hæc obĳciunt omnes iuniores, & potisſimnm Britanicus, qui, me iudice, optimus Peripateticus fuit: primo quidem quoniam recordamur noſtrarum apprę henſionum etiam rerum uniuerſalium: quarum ſenſualis memoria nulla eſſe poteſt. ſecũdo recordamur ſpeculationes, quas his diebus de Deo: de intelligentĳs, ac de omnino diuinis rebus fecimus: quæ ad ſenſum communem, aut phantaſticum nequaquam pertinere poſſunt. tertio per intellectũ iudicamus actus noſtros præteritos, & quidẽ per modum pręteriti, ut ꝙ anno elapſo dęmones confecimus in dialecticis, in mathematicis, in calculatorĳs. Modo hæc recordatio fieri nõ poteſt per ſenſitiuam uim: ergo per intellectum. quarto in parte intellectiua ſeruantur ſpecies: ac rerum, quas pridem intelleximus, ſpectra & notiones, ut Themiſtius aſſerit in primo de anima, & tertio: per quas poſſumus cõſiderare ea: quæ per ipſa prius intelleximus: ergo in parte intellectiua eſt memoria: ut patet per eius definitionẽ. Antecedens autem probatur: quoniam aliter quãdo dormires, nihil plus intellectualium ſcires, quã antea. Eſſet enim intellectus dormientis ita nudus, ſicut erat ante diſciplinam uel doctrinam: niſi in intellectu ſeruarentur ſpectra ac intentiones rerum, quas didicimus. Cur uero Ariſtoteles & Themiſtius, & alĳ omnes Peripatetici negent memoriam in parte intellectiua, non eſt clarum. Britanicus meo iudicio doctor Peripateticus, aſſerit Ariſtotelem nõ poſuiſſe memoriam in parte intellectuali: quę alia uirtus ſit a cognoſcitiua Eadem enim apud Peripateticos eſt in parte intellectuali uirtus, cognoſcitiua, & appræhenſorum ſeruatiua: non enim alia uirtute intellectuali apprę hẽdimus: & alia appræhẽſa ſeruamus. At in ſenſitiua parte nos alia uirtute apprę hẽdim⁹: & alia uirtute re, & organo diſtincta ſeruamus ſpectra ac apprę hẽſa: & ita in ſenſitiua pte eſt memoria uirtus alia: & alia uirtus cognoſcitiua: partis.n. ſeruatiuæ eſt ſpectra & appræhẽſa detinere. Senſus cõmunis eſt illa obiectiue cognoſcere, & cognita in prætetito, recordari Hac ratione in intellectu ſi memoria eſt, æquiuoce dicitur: potius enim (ut expoſitor inquit) habitus uel diſpoſitio appellatur: in ſenſitiua uero parte memoria: in intellectu quidem habitus dicitur, quo quæ didicit, facile iterum ſpeculari poteſt. In ſenſitiua uero parte, memoria: quatenus quæ uidimus & audiuimus, & pars memoratiua ſeruauit: ſenſu communi iterum appræhendere poſſumus. Eſt & differentia alia, quòd quæ in intellectu ſeruata ſunt, non ſufficit ad mouendum intellectum, ut illa iterum ſpeculetur, aut ut ſemper intelligat. Sed oportet ut intellectus iterum moueatur a phantaſmatibus, non enim ut Ariſtoteles dicit: intellectus intelligit ſine phantaſmate. Quæ autem ſunt reſeruata in parte ſenſuali ſufficiunt mouere communem ſenſum, dato quòd ſenſus exteriores non moueantur actu ab ipſis ſenſibilibus exterioribus. Accedit ad hæc uoluntas, quæ percipere poteſt intellectui, ut nunc intelligat, quæ prius intellexit. aut de nouo alia diſcat. Quare licet eadem uirtute intellectuali apprę hendamus: & apprę henſa ſeruemus: tamen non ſemper quæ appræhendimus iam: neceſſe eſt nos actu apprę hendere. Ego uero in re hac non parũ ſemper dubitaui. Themiſtius.n. manifeſte in paraphraſibus huius libelli quęrit quæſtionem, & ſoluẽs tandẽ dicit ꝙ memoria per ſe quidem circa effigies in imaginatione depoſitas, & cõſignatas uerſatur, ſed per accidẽs in notionibus mẽtis obſeruit, & iden concludit, ꝙ memoria per ſe ad ſentientẽ animam pertinet, ad quam imaginandi quoq; uis pertinet. Per accidens uero functionibus animi & rationis miniſtrat: per quæ dat intelligere ꝙ intellectus quæ didicit, aut appræhendit, in ſe non ſeruat, ſed uolẽs iterum illa cognoſcere, aut ſpeculari, iterum ſumit ab imaginibus & phantaſmatibus: quæ in ſenſuali parte depoſita ac conſignata olim fuerunt. Neq; remanet aliquid in intellectu, ceſſante appræhenſione, niſi in ſenſibus phãtaſmata, quę ſenſus poſſunt facile intellectui miniſtrare, ut iterũ in illis intelligat, quæ olim in eis intellexit: ita, ut in dormiẽte nulla remaneat in intellectu ſpecies magis ꝙ̃ in nudo intellectu: ſed ſolum ex parte ſenſus phantaſmata & facilitas intelligẽdi iterum ea: quæ in illis primo intellexit. Hæc eſt mens Themiſtĳ: quę mihi primo aſpectu uidẽtur Ariſtotelica: cum ipſe poſt mortẽ in anima nullam ponat memoriam eorum, quæ hic didicit, ſed eam intelligere autumat per alium modum ꝙ̃ hic intelligebat, ut in libello de immortalitate animæ diximus. Vbiq;.n. aſſerit poſt mortẽ intellectum non reminiſci, & cum non ſit fruſtra: oportet dicere eum per alium modum intelligere quam hic intelligebat. Hic.n. intelligebat intelligibilia in phantaſmatibus, poſt mortẽ uero intelligit ſenſibilia in intelligibili: uerum de his obiter ſit dictum: quoniam ſecundum ueritatem in theologicis dicemus. Tunc ad rationes contra Themiſtĳ expoſitionẽ. Ad primam dicerem, ꝙ quando intellectus iterum intelligit quæ in prætetito didicit, per ſe quidem non recordatur, ſed iterum illa in phãtaſmatibus intelligit, ut prius illa primo didicit in phantaſmatibus. In pręterito quidẽ uniuerſalia in phantaſmatibus intellexit, nunc denuo illa intelligit, & per eundẽ modum quo primo in phãtaſmatibus illa didicit: nam licet ſenſus nõ apprę hendat uniuerſalia: tamen appræhendit ſingularia, in quorum phãtaſmatibus intellectus uniuerſalia intelligit, & ſe uniuerſalia intelligere cognouit: & in quibus cognoſcit ꝙ illa uniuerſalia didicit, aut inuenit. Per eundẽ enim modum illa iterum intellectus in phantaſmatibus ſeruatis ſpeculatur: ueluti illa prius in phantaſmatibus didicit. Ad ſecundam dicẽdum ꝙ nos bene recordamur ſpeculationes, quas his diebus de diuinis reb⁹ fecimus, per ſe quidem per ſenſitiuam partem recordando phantaſmata in quibus diuina illa intelligibilia intellectus intellexit. Res enim diuinæ in ſuis effectibus per accidẽs phantaſiabiles ſunt, per accidẽs autẽ recordamur illa, inquãtum per intellectum iterum ſpeculamur ipſa in illiſmet phantaſmatibus: in quibus intellectus illa apprę hẽdit. Nam licet diuinæ illę res ad ſenſum communẽ, aut phantaſiam per ſe non attineant, phantaſmata in quibus intellectus illa aut didicit, aut inuenit, ad partem ſenſitiuam attinent. Ad tertiam dicendũ ꝙ nos iudicamus actus noſtros pręteritos, & quidẽ per modũ præteriti: & in mathematicis & alĳs, non quidẽ per intellectum per ſe hæc recordãdo, ſed per intellectum hęc per ſe iterum intelligẽdo: per ſe autẽ per ſenſum recordando eorum phantaſmatum: in quibus hæc didicimus: aut inuenimus, aut diſputauimus: et quidẽ per eundem modum hæc iterum intelligẽdo: quo prius in pręterito in phãtaſmatibus illa didicimus, aut inuenimus: aut demõſtrauimus. Quare hęc ſenſu per ſe recordamur, intellectu ṽo ꝓ accidẽs: ſed iterũ ꝓ intellectũ ꝓ ſe intelligim⁹: nec ſequitᷣ intellectu hoc iterũ intelligo per ſe: ergo per ſe intellectu hæc recordor. Oportet.n. addere hæc iterũ per intellectum intelligo, & in illis quæ fuerunt ſeruata in intellectu: ergo ꝓ ſe intellectu hæc recordamur. Modo falſum eſt ꝙ hæc iterũ intelligamus per intellectũ, qui hæc iterum intelligit in his, quæ in eo ſunt ſeruata Intelligit.n. iterũ hæc per ea: quæ in ſenſu ſeruata ſunt. Ad quartã patuit ſolutio. In intellectu.n. non ſeruantᷣ ſpẽs ceſſante apprę hẽſione, ſed in ſenſu: & conceditᷣ ꝙ intellectus in dormiẽte eſt ita nud⁹, ac ſi nihil itellexiſſet. Differt tñ ſapiẽs & inſipiẽs, qm̃ in ſenſu remanẽt phãtaſmata in quibus facile põt iterũ q prius apprę hẽdit, ſpeculari: quæ facilitas eſt per ſe ex parte ſenſuũ facile potẽtia illa intellectui adminiſtrare. Ex parte uero intellectus ꝓ accidẽs: quatenus ſenſibus cõiunctus eſt, qui facile illi phãtaſmata pro intellectione parãt. Videtᷣ autẽ mihi hæc Themiſtĳ expoſitio ſatis ad Ariſtotelis mẽtem: qm̃ ſi intellectus per ſe recordaretur: aut in hac recordatione ſenſus miniſtrãt phan

tasmata, in quibus intellectus prius intellexit, aut nõ: non est dicendũ ꝙ non: qm̃ intellectus intelligeret sine phantasmate. Cuius cõtrarium Aristot. supposuit, si ministrant phãtasmata: tunc phãtasmata iterũ mouebũt intellectũ: & sic de nouo efficerẽt spẽs, ultra eas: quas prius effecerunt, & ita quotiens fieret intellectiua recordatio, totiens species de nouo in intellectu fierẽt a phantasmatibus: & ita spẽs eiusdẽ rationis essent in eodẽ subiecto plures, & plures, qđ est absurdũ & superfluũ. Præterea ad hoc, ut intellectus rursus intelligat, quæ prius intellexit, sufficit, ut sensus seruet phãtasmata, in quib⁹ prius intellexit. Igit̃ frustra dat̃ memoria intellectiua. Antecedẽs patet, qm̃ si phãtasmata illa sufficiẽtia erãt intellectui, ut intelligeret, quicquid intellexit, etiã sufficiẽtia erunt, ut iterũ intelligat ea, quæ prius intellexit. Frustra ergo dat̃ memoria intellectiua: hoc igit̃ pacto arbitror Themistĳ põnem defendi posse. Quid uero sit dicendum ƒm ueritatẽ, in theologicis dicemus. Animaduerte tñ, ꝙ in iuuẽta diximus: ꝙ memoria duplex est, absoluta ac indepẽdens: & hæc ad sensum attinet. Põt. n. sensus recordari a nullo alio q̃ a sensu depẽdẽdo. Et alia est depẽdens, & hæc intellectiua est: nõ enim potest intellect⁹ recordari: nisi depẽdeat ab alio q̃ ab intellectu: qm̃ in intelligẽdo & recordando dependet a sensu. Sine enim phantasmate nequaq̃ intelligit anima: Aristo ergo absolutam memoriã solum ad sensualẽ partẽ attinere dicit, non tñ negat dependentem memoriã ad intellectum pertinere. Sed an hęc positio sit peripatetica: non opus est nunc disputare, satis autẽ nobis sit aperuisse locum: est enim res hæc non leuis.

Sed quærat aliquis: qui fieri poßit ut affectione sola præsente, absentis rei meminerimus.

Dubitabit autem utiq; aliquis: quomodo paßione quidem præsente, re uero absente, meminit quod non præsens.

Mouet Arist. circa determinatam quæstionẽ, & dicit, Dubitabit autẽ utiq; aliquis, quomodo passione, hoc est phantasmate, & specie ac spectro præsente in sensu, re uero, cuius phantasma illud est, absente animal meminit rẽ potius q̃ non est pręsens, & nõ spectrũ eius. Quo uero ad dubitationẽ attinet, animaduerte ꝙ post appręhẽsionẽ remanet spẽs in parte sensuali: res uero abest a sensu: cuius illa spẽs, ꝓpterea quęrit ꝓpter qd animal potius meminit eẽ cuius spẽs est, & non spẽm: & addit Themistius etiã, utrum memoria sit spectri, an rei; cuius spectrum est.

Nam, ut constat, scire oportet affectionem quandam quæ picturæ similis habeatur, per sensum in anima, aut certe in parte corporis eam habente inuri: cuius habitum memoriam esse dicimus, siquidem motus ille qui fit: quandam ueluti figuram sensionis imprimit, haud secus atque qui anulis sigillant.

Manifestũ. n. est ꝙ oportet intelligere talẽ aliq̃ factã per sensum in anima et in pte corpis hñte ipsam, uelut picturã quãdã, paßionẽ: cuius dicimus habitũ esse memoriã. factus. n. motus: imprimit uelut figuram quãdam sensi, sicut sigillantes anulis.

Hæc quæstio unũ præsupponit, alterũ quærit: p̃supponit. n. ex appręhẽsione rei sensibilis derelinqui in parte sensuali spectrũ, ac speciẽ siue phãtasma: qđ est rei appræhẽsæ similitudo: ac simulacrũ, et quærit utrũ memoria sit simulacri, an rei, cuius est simulacrum. Ideo Aristot. anteq̃ quæstionẽ soluat, enitit argumẽtis & signis ostendere rei sensibilis appræhẽsæ esse dabile simulacrũ ac phantasma in sensuali parte derelictũ: qđ aliquãdo spẽs, aliqñ phantasma, aliqñ passio uel habitus dicit̃ a Peripateticis. Trãsit aũt Arist. de his breuibus: qm̃ (ut Themistius inquit) in libris de aĩa diligẽtius dictũ est, ibi enim disputatũ est, an cuiuslibet sensibilis sit dare speciẽ siue spectrũ in sensu: & cuius nõ, & cuius sic: & si alicuius non est dabile, quõ illud sensu apprehẽdamus, quæ cum longã morã exposcant Arist. breuibus signis & argumẽtis ostẽdit spectra hæc sensibiliũ esse dãda: & primo manifestat talia simulacra esse dãda ꝓ quandã similitudinẽ ad picturas, & dicit. Manifestum. n. est, ꝙ oportet intelligere talẽ aliquã passionem factã esse per sensum, hoc est per actualẽ sensationem alicuius rei sensibilis, factã dico, & derelictã in aĩa & in parte corporis: quæ ipsam animã habet. Non. n. passio hæc derelinquit̃ in aĩa tantũ: nec in corpore tantũ: sed in quadã parte organica cõposita ex aĩa & corpore. s. aut cerebro animato, aut corde, ut Themistius autumat. Nã cũ passio hæc pertineat ad animã sensitiuã, quæ est actus corporis organici, non uidet̃ ad animã tantũ: nec ad corpus tm̃ pertinere, sed ad cõiunctũ ex aĩa & corpore, qđ est aut cor, aut cerebrũ. Dico derelictã in cõiuncto ex aĩa & corpore, uelut picturã quãdam, cuius passionis aut simulacri habitũ dicimus esse memoriã. Est. n. memoria simulacrum rei non simplr̃, sed ut habetur stabiliter in parte sensitiua. Cuius causam affert, & dicit. Factus n. motus ab ipso sensibili in sensum, imprimit uelut figuram quandam sensi, hoc est rei sensatæ, sicut sigillantes anulis imprimunt in ceram figuram aliquam.

Quocirca & in hisce quos præ affectione aliqua aut ætate multiplex motus exercet: memoria non fit, quasi motus & sigillum in amnem profugum incidat.

Vnde & alijs quidem qui in motu multo propter paßionẽ aut propter ætatem sunt: non fit memoria, tanquam utique in aquam fluentem incidente motu & sigillo.

Ex his obiter cõcludit, qui recordari idonei: & qui nõ idonei sint: ut pariter habeãt signa eius, qđ dixit, & dicit. Quoniam in memorãdo passio illa pręsens sensui esse debet, cõtingit, ut alĳs uel non fiat memoria: alĳs autẽ fiat: qui quidẽ in multo motu sunt, aut propter passionẽ, aut propter ætatẽ: his nõ fit memoria, & hoc ex eo, quia sigillũ aut motus siue impressio incidit uelut in aquã fluentẽ. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ corp⁹ nostrũ, & consequẽter cor, & cerebrũ, & organũ memoratiuæ uirtutis põt esse in motu aut a passione corpori occurrente, sicut esset ęgritudo. s. lethargus, aut id genus, aut ebrietas, uel crapula: & cæteræ passiones corporeę aut passiones aĩæ, ueluti ira, concupiscẽtia, aut id genus. Corpus. n. nostrum, & singulæ eius partes ob tales passiones uelut torrens fluit. Amplius fluere potest propter ętatem. Cum enim augetur, fluit, & cũ diminuitur, etiam fluit. Hinc fit, ut quemadmodum anulus in profugum torrentem defixus, non sigillat, ita memoria eorum retinere non potest, qui aut ui ægritudinis, aut fluxu ætatis in motu aut agitatu continuo sunt. Patet igitur generatim quibus non fit memoria. s. propter motum corporis.

In alijs uero ne impreßio quidem afformatur alliniturq;.

Alijs aũt propterea ꝙ frigida sunt sicut antiqua ædificiorũ.

Assignat secundã cãm, quia aliqui memoriosi nõ sint, & dicit. Alĳs autem, non fit memoria: propterea ꝙ frigida sunt, sicut antiqua ædificiorum. Quandoq;. n. propter frigiditatem congelantem, ac indurantem humores, spectrum non potest recipi, ut ĳs contingit, qui in magno timore constituti sunt. propter frigiditatẽ. n. quæ humores & spũs congelauit, spectrum imprimi nõ põt: ut ædificĳs antiquis accidit: ædificium enim ac paries, cum recẽs est, facile impressiones recipit, cum antiquatur, & durescit, ueluti lapis impressiones non amplius recipit.

Ob partis quæ affectionem excipere debeat, algorem (inalgescit enim ueterum ædificiorum ritu) duritiemque.

Et propter duritiã accipientis paßionẽ non insit impreßio.

Assignat tertiam cãm, quare nonnulli non sint memoriosi: & propter duritiam eius mẽbri: qđ passionẽ accipit s. cordis, aut cerebri non fit spectri impressio, qui enim (ut Themistius inquit) duriusculos & inflexibiles sensus habẽt, memoriosi esse non possunt, quoniã impressiones non suscipiũt. Potest aũt durities in sensorio cõtingere nõ solum ex cõgelatione a frigido facta: sed etiã naturaliter

a calido exiccante & indurante, ac teeeesttificante. Hę igitur sunt causę cur aliqui non memoriosi sint.

Proinde: tã pueri q̃ senes, immemores sunt. propterea q, alteri, ob accretionẽ in quodã quasi fluxu sint: alteri ob decretionẽ.

Quapropter & multum iuuenes et senes: immemores sunt. fluunt enim, hi quidem propter augmentum: illi uero, propter decrementum.

Ex his caussis, soluit problemata: primum propter quid decrepiti, qui ualde diminuuntur, & pueri, qui ualde crescunt immemores sint, & dicit. Quapropter & multum iuuenes. s. pueri, qui nimis crescunt, & multum senes, qui sensibiliter diminuunt: immemores sint. assignat causam, & dicit. Fluunt. n. hi quidẽ propter augmentũ uidelicet, pueri: illi uero propter decrementum. s. decrepiti.

Pari quoque modo carere memoria uidentur: tum qui praeceleres & impendio uolucres sunt, tum qui admodum tardi stupidiq;. nam hi quidem, humidiores sunt quàm par sit: illi uero, retorridiores. Primi ergo, uisorum impraessionem seruare ac retinere non possunt: alteri, recipere.

Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi: neutri uidentur memores. illi enim, humidiores sunt quàm opportunum sit: hi uero, duriores. Illis igitur non manet phantasma in anima: alios uero non tangit.

Soluit secundum problema, & dicit. Similiter autem & multum ueloces, & multum tardi in appręhendendo: sed horum neutri uidentur memores. Ille enim qui in apprȩhendẽdo ueloces sunt, immemores sunt, quoniam humidiores sunt cerebro aut corde quã opportunum sit. facile enim apprę̄hẽdunt propter humiditatem cerebri aut cordis appręhendentis. humidi enim est recipere. hi uero, qui tarde apprȩhendunt, duriores sunt, & propterea dicit. Illis igitur qui ueloces sunt, non manet phantasma in anima, hoc est in corde uel cerebro, ubi est anima: alios uero, qui duri sunt, phantasma animam non tangit, q̃m propter duritiam organi non recipitur. Mediocres uero bene se habent, quoniam in mollitie & duritia sensorium bene constitutum habent. Sed quaeres propter quid quę uidimus, aut audiuimus in pueritia: melius: & diutius memoria tenemus: cum ea aetas fluida sit. An, quoniam quae accepimus in sensu fortem & pollentem impręssionẽ fecerũt. Causa autem fuit admiratio & nouitas, noua enim & admirabilia nobis fortem motum faciunt in memoriã (ut Aristoteles inquit primo rhetoricorum) quia igitur fecerunt pollentem in sensorio imprẹssionẽ propter nouitatem: omnia enim pueris noua sunt, quasi per totam aetatẽ seruantur, est igitur hoc per accidens, & non per se.

At si de memoria statuendum ita sit: utrum huiusce affectionis meminimus, an illius unde haec profecta est?

Sed si quidem tale accidens est circa memoriam: utrum hanc meminit passionem, an illud a quo facta est?

Cum Aristo. declarauit suppositionem, quae in quęstione supponitur, quęrit nunc iterum quaestionem, & argumentatur ad partes. unde quaestio est, utrum hoc simulacrum recordetur animus, an illud, unde hoc profectũ est. dicit. Sed siquidẽ tale accidens. s. phantasma est circa memoriam derelictũ. uidelicet, ab ipsa re prius apprȩhensa, ut suppositum est, & probatum. Vtrum hanc animus meminit passionem, ac simulacrum: an illud, a quo factũ est simulacrum istud. haec ergo quaestio supponit simulacrũ: & quaerit cuius sit memoria an rei, an simulacri.

Nam si huius: nihil quod absens sit, meminisse possumus.

Si enim hanc: absentium nihil utique meminerimus.

Argumentatur ad partes, & primo ꝙ non sit memoria simulacri: quoniam tunc nihil rerum absentium recordaremur, sed solum esset memoria simulacri pręsentis, quod est contra dicta. unde dicit. Si enim hanc subaudi recordamur: tunc nihil absentium & praeteritorum meminerimus, sed praesentium. Simulacra enim praesentia sunt, res unde profectae sunt, absentes sunt.

Si illius: qui fieri potest ut hanc sentiendo, eius meminerimus quod non sentimus, quodq; abiunctum remotumque a nobis est?

Si uero illud: quomodo sentientes hanc, meminerimus quod non sentimus, quod absens?

Obijcit cõtra aliam partem, primo quidem: quoniam si animus recordetur rem e qua profecta est passio: tunc uidetur ꝙ simul sentiret passionẽ, & rem unde facta est passio. unde dicit. Si uero illud e quo profecta passio est, quomodo sentientes hanc passionẽ. s. simulacrũ meminerimus q̄d non sentimus, sed absens est, & abiunctum: nisi simul utrunq; sentiremus: quod uidetur absurdum.

Item si ex ipsius rei sensu quaedã quasi pictura ac impraessio in nobis relicta sit: cur nam alterius, & non huius ipsius meminerimus? nam qui meminit: hanc affectionem spectat sentitq;.

Et si est simile sicut figura aut pictura in nobis, huius ipsius sensus: propter quid utiq; erit memoria alterius, sed non huius ipsius? agens enim memoria: speculatur hanc passionem, & sentit hanc.

Secundo obijcit contra eandem partem, & dicit. Et si illa passio est simile sicut figura aut pictura in nobis, huius ipsius sensus nostri, ut dictũ est. Diximus enim phantasma esse ueluti picturam sensus nostri derelictũ a re sensata. Si igitẽ est ueluti pictura in sensu nostro: propter quid erit utiq; memoria alterius rei. s. absentis, unde hęc passio facta est, & non huius passionis: uidetur enim & debeat esse huius passionis, quoniam homo, qui agit memoriam, hoc est, qui recordatur: in recordando speculatur, & sentit hanc passionem, modo uidetur absurdum ꝙ non recordetur id: quod cadit in apprȩhensione.

Quoniam igitur pacto: meminisse potest eiusce q̄d praesens non sit? hoc enim modo: cernere etiã & audire absentia liceret.

Quomodo igitur: non praesens meminit? erit enim utique: uidere non praesens, & audire.

Tertio obijcit iterum, & dicit. Quo modo igitur non praesens meminit. Non enim uidetur consonum, ut sensus id recordetur: q̄d non est praesens, quoniam sic sensus interior posset sentire q̄d non esset praesens: q̄d si ita esset, eodem modo posset dici de sensu exteriori. s. ꝙ sensus exterior sentiat sensibile non pręsens. non enim uidetẽ maior ratio de interiori quã exteriori, uterq; enim sensus est, ergo si interior potest rem absentem sentire: etiam exterior rem absentem sentire poterit, & sic erit utiq; non praesens uidere, aut audire. ergo non uidetur uerum ꝙ memoria sit rei, unde passio facta est, & non passionis. Haec est quaestio: & quidem ualde pulchra.

An fieri potest: ut hoc ipsum contingat eueniatque?

An est: ut contingit & accidit hoc?

Soluit quęstionem, & concedit, ꝙ aliquis potest sentire passionem praesentem, & per eam recordari rem absentem: unde dicit. An est, hoc est an fieri potest, ut cõtingat; & accidat hoc. s. ut quis praesentem passionem sentiat, & absentem recordetur. Haec enim simul stant.

Vt enim animal depictum in tabula et animal est et imago, & cum unum idemq; sit utraq; est sed tamen eorũ ratio diuersa existit, considerariq; potest & ut animal est & ut imago: sic & de phantasmate quod in nobis est censere oportet, & ipsum quippiam in se, & alterius simulacrum esse. nam quatenus in se seorsumq; spectatur, spectrum aut uisum est: quatenus uero aliud refert, imago & monimentum.

Vt enim in tabula pictum animal, & animal est & imago, & idem & unum ipsum est ambo, esse tamen non idem ambo-

rum, & est considerare & ut animal & ut imaginem: sic & quod in nobis phantasma oportet suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. inquantum quidem secundum seipsum, speculamen aut phantasma est: inquantum uero alterius, ut imago & memoriale.

Exponit solutionem per exemplũ, & dicit. Vt enim in tabula pictum animal, & animal est pictũ, & imago ueri animalis: & idem & unum ipsum animal pictũ est ambo subiecto & re, & tamen esse & ratio nõ est eadẽ amborũ, & ideo est ipsum cõsiderare, ut animal pictũ, & ut imaginem: sic & qđ in nobis phantasma est, oportet suscipere, ut ipsum sit aliquid in se, & in rerũ natura propriã rationem habens, & ut sit alterius phãtasma. Hoc.n.est quod Auer. ait, ꝙ intentio imaginata hoc est phãtasma potest considerari, ut res, & ut imago rei, unde profecta est. Inquantum quidẽ secundũ seipsum ut res sumit̃, est ens speculabile, & phãtasma, seu res phãtasiabilis uel intelligibilis, ut quęcũq; res mũdi. Inquãtum uero est alterius imago: ut sic est memoriale illius. Quo uero ad differentiã attinet phãtasma cũ intelligit̃, aut sentitur ut res est, intuitiue intelligitur, aut sentitur: ut uero intelligitur, aut sentit̃, ut imago: sic in ipso intelligitur res absens abstractiue, ut iuniores loquuntur. primo modo nõ est memoria rei, nec memoriale, sed res, quæ est quoddam speculamen. secundo modo est memoria, seu memoriale: & sic idem est alterius memoria: & res intelligibilis uel sensibilis.

Quare etiam cum idem animum uellicat ac lacessit, si quis ipsum in se & ut sui quippiã generis est animo percipiat: quædam ueluti conceptio aut uisum succurrisse uidetur. sin uero quatenus alterius est, & uti in pictura accidit tanquàm simulacrum & imitationem contempletur, eandemque tametsi antea nunquàm Coriscum uiderit tanquã Corisci imaginem consideret: tum sane considerationis huiusce conditio atq; natura longe alia est quàm cum tanquàm animal depictum in animo spectat. hic enim, mera cõceptio euadit: illic, quòd simulacrum alterius sit, monimentum.

Quare & cum agit motus ipsius, siquidem inquantum secundum se sic sentit anima ipsum: ut intellectum aliquod aut phantasma uidetur adesse, si autem inquantum alterius, & sicut in pictura ut imaginem speculatur, & qui non uidet Coriscum ut Corisci imaginem: hic alia passio huius speculationis: & quando sicut animal pictum considerat in anima. hoc quidem, fit sicut intellectum solum: hoc autem. ut ibi quia imago, memoriale.

Nunc colligit quodãmodo solutionẽ, & dicit. Quare & cum ipsius phãtasmatis motus agit, hoc est cum actu consideratur phãtasma: siquidẽ inquantum quidẽ secundum se consideratur, uidelicet, ut res, sic aïa sentit ipsum, ut quoddã intelligibile, aut ut quoddã phantasiabile: & hoc dicit. Siquidem inquãtum secundum se sic sentit aïa ipm; uidelicet, ut rem, sic uidet̃ adesse, ut quoddã intellectũ, aut phãtasma, hoc est phãtasiabile: & hoc pacto nõ est memoria nec memoriale. Si aũt consideratur inquantum alterius imago & simulacrũ, & sicut pictura: sic aïa ipsum speculat̃ ut imaginẽ & memoriale, hoc pacto: qui nũc nõ uidet coriscũ, & phãtasma speculat̃ ut corisci imaginẽ, hic est alia passio & ratio huius speculationis ab ea subaudi: qua speculamur imaginẽ corisci, ut rẽ: & quoddã intelligibile, ueluti quãdo animal pictũ cõsideram⁹ in aïa, alia ratione fit, cũ considerat̃, ut intellectũ solum, & alia, quãdo cõsideramus ipsum, ut imago. Prima.n.cõsideratio nõ attinet ad memoriã. Sed secũda est memoriale rei absentis. Ex his uult habere solutionẽ, una enim met apprehensio est recordatio, & apprehẽsio cognitio enim phantasmatis, ut phantasma est unum sensibilium uel intelligibilium apprœhensio est, ut est imago rei, est memoria & recordatio rei absentis.

Et ob id cum sensio quæ præcessi, tales motus in animo nostro excitat: plerũq; nescimus sensu ne an alia ratione idipsum proueniat, & nonnunquã hæsitamus si sit memoria necne.

Et ob hoc aliquãdo nescimus, factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo q̃ prius sensimus: si secundum sensationem accidit, & si est memoria an non dubitamus quandoque.

Ex solutione assignata Aristot. soluit problema ꝓpter quid est, ut ea quæ quis meminit, aliquãdo meminisse se nesciat, hoc pacto exponit Themisti⁹. Solet.n.accidere, ut id qđ memoria tenemus, plerũq; nesciam⁹ unde accesserit, sensu ne an alia rõne Speculãtibus.n.nobis, occurrũt aliqua quę neq; quãdo, neq; in quo loco, neq; a quo didicerimus, uenire põt in mẽtem, unde fit, ut sæpe dubitem⁹ an inuenerimus ipsi ea: an a docẽte aliquo acceperim⁹. unde dicit. Et ob hoc aliquãdo nescim⁹, factis nobis in anima huiusmodi motibus phãtasticis ab eo qđ prius sensimus: utrũ si secundũ sensationẽ accidãt, & nõ sit memoria ab aliĩs derelicta, & si est memoria an non dubitemus quandoq;: & tota causa est, qm̃ non attendimus ad phantasma, ut imago est: sed, ut quoddã inuentum & intellectum per nos, uidelicet, ut animal uel tale quid.

interdum autem euenit: ut cogitando scrutandoque recordemur prius a nobis quippiam auditũ, aut uisum fuisse. Quod euenit: quoties qui phantasma aliquod ita cõsiderabat ut nihil præterea nisi ipsum illud in se contemplaretur, mutata sententia ut simulacrum alterius est, speculatur.

Aliquando autem accidit: intelligere & reminisci q̃ aliquid audiuimus prius, aut uidimus. Hoc autem cõtingit: cum speculans tanquã ipsum, permutatur & considerat tanquã alterius.

Secũdum ꝓblema est, ꝓpter qđ aliqñ accidit ut simul aliquid intelligamus, et recordemur, ac reminiscamur. Interdum.n.didicimus aliquid, & obliti fuimus, deinde contingit ut simul illud iterũ intelligamus, & reminiscamur, ꝙ olim didicim⁹, & a quo, & qñ, & in quo loco. Nullus enim est, cui res hæc aliquãdo nõ euenerit. Soluit Aristot. & dicit. Aliquãdo aũt accidit, intelligere aliquid & reminisci simul, ꝙ illud audiuimus prius, aut uidimus. Causam affert, & dicit. Hoc autẽ contingit, cum speculans tanq̃ ipsum in se. mox permutatur & considerat ipsum tanquã imaginem alterius: & sic quasi simul hæc facit.

Est quando & contra accidat: quemadmodum Antipheronti Oreitæ, cæterisq; qui excessu mentis tentabantur, contigit. nam quæ imaginabantur: tanquàm facta & gesta narrabant, & ita ut qui meminissent. Atque hoc fit: ubi quis id quod non est imago, speculatur ut imaginem.

Fit autem aliquando & contrarium: ut accidit Antipheronti Oritæ, et aliis ecstasin passis. phantasmata enim dicebant: ut facta, & ut qui meminissent. Hoc autem fit: cum aliquis non imaginem tanquam imaginem considerat.

Tertiũ ꝓblema est, ꝓpter quid accidit aliqñ, ut ea, quę nõ fecimus, recordemur fecisse: uel credam⁹ fecisse, & recordari dicamus fecisse. Est.n. ꝓblema hoc contrarium, uidelicet, unde fit, ut ea quæ q̃s imaginat̃, fingit q;, aliqñ meminisse et recordari se putet. Hoc pacto exponit Themistius, unde dicit. Fit aũt aliqñ & contrariũ; nã ea, quæ imaginant̃, meminisse ac recordari se putãt: ut accidit Antipheronti Oritę, & aliĩs quãplurimis, qui ecstasim passi sunt. Hi n. quę imaginant̃, putãt se recordari. Sumpsit aũt ecstasim improprie pro mẽtis alienatione, ut libro de somno dicemus. Isti enim phantasmata, & quæ imaginantur dicebant, ut facta, & prædicant, ut qui meminissent. Assignat causam, & dicit. Hoc enim fit, cum aliquis imaginẽ non tanquam imaginem considerat, sed ut quoddam intellectum uel speculamen.

Porro

Porro meditationes, recolendo memoriam conſeruant incolumemque reddunt. Recolere autem, nihil aliud eſt, quam crebro phantaſmata ut imagines, non ut in ſe ſpectra ſunt, reſpicere.

Meditationes autem, memoriam ſaluant reminiſcendo. Hoc autem, nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe ut imaginem, et non ut ſecundum ſe.

Quartum problema eſt, propter quid meditationes frequentes memoriam ſaluat reminiſcendo, atq; recolendo, unde dicit. Meditationes autem memoriam ſaluant, reminiſcendo, exponit rationem, & dicit. Hoc autem ſcilicet meditari nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe phantaſma ut imaginem, & non, ut ſpeculamen ſecundum ſe, ex frequenti enim hac phantaſmatis meditatione memoria ſeruat. Ex frequentatis enim actib⁹ generaē habitus.

Dictum eſt igitur quid ſit memoria, quid meminiſſe, habitus ſcilicet phantaſmatis ut imaginis eiuſce rei quæ imaginatio ni ſubditur, necnon cui earum quæ ſunt in nobis animæ partium tribui debeat, nempe illi quæ ſibi primariam ſentiendi poteſtatem uendicat, quæque nobis ſenſum notitiamque temporis inuehit.

Quid igitur eſt memoria & meminiſſe dictum eſt, quoniam phantaſmatis ut imaginis cuius phantaſma habitus, & cuius particulæ earum quæ in nobis, quia primi ſenſitiui, & quo tẽpus ſentimus.

Nunc epilogat, & breuiter memoriam definit, & dicit. Quid igitur eſt memoria, & meminiſſe, dictum eſt. Eſt enim memoria habitus, firma quædam conſeruatio phantaſmatis, non quidem ſecundum ſeipſum, ſed ut imaginis eius rei, cuius eſt phantaſma, unde Themiſtius dicit. Memoria eſt habitus quo imagines rerum poſt impræſſionẽ cuſtodiuntur ac retinentur, ut imagines ſunt. Præterea dictum eſt earum particularum quæ nobis inſunt cuius eſt memoria, nam dictum eſt ꝙ memoria eſt primi ſenſitiui, inquantum per ipſum cognoſcimus tempus. Hæc Ariſtoteles ſcribit de memoria. Ex his quæ Ariſto. dixit breuiter colligi poteſt, ꝙ bonitas uel malitia memoriæ aliquando contingit ex parte motus uel quietis ſenſorij, in quo phantaſmata imprimuntur, nam cum in ſenſorio phantaſmatum impræſſio facta eſt, & partes illius fluunt, ac refluunt, fluxus huiuſmodi turbat, uel delet impræſſionem illorum. Motus autem aut fluxus ſenſorij aliquando prouenit, ob paſſionem, ut ægrotis, ebrijs, iratis, & id genus, aliqñ ob ætatem, ut in paruis, qui multum creſcunt, & decrepitis, qui multum diminuuntur. Aliquãdo uero ex parte cõplexionis, complexio enim ſenſorij ſicca ac dura impreſſionem non permittit, humida uero ac mollis, permittit quidem impræſſionem, non tamen detinet, quia uero ſenes duriuſculi ſunt, pueri molles, ſenes non recipiunt, illi non retinent. Aliquando ex parte appreheñſionem, ſeu meditationum, quæ poſſunt memoriam firmare, aut fortiter imprimẽdo, ut in pueris, primę meditationes (ut dictũ eſt) aut frequenter imprimendo, ex frequentatis enim actib⁹ generaē habitus, qui eſt memoria, hinc fit, ut decrepiti bene recordentur antiqua, quoniam ſæpius circa illa uel illis ſimilia cõſiderauerunt. Male aũt noua, q̃m illis impræſſio non facile fit, propter duritiem, ac ſiccitatem ſenſorij, uelut nec in pariete ſenſori fieri põt impręſſio. Hęc ſunt, quæ de memoria Ariſto. tradit.

Reliquũ eſt, ut de reminiſcentia ſiue recordatione dicamus. Primum igitur quæ in aggreſſorijs ſermonibus uera ſunt, ea pro ueris habeamus oportet.

De ipſo reminiſci autem, reliquum eſt dicere. Primum igitur quæcũq; in argumẽtatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtentia.

Cum dixiſſet de memoria & meminiſſe, nunc proponit dicere de reminiſcẽtia & reminiſci, & proponit intentionem ſuam ſic dicẽs. De ipſo reminiſci autem, & ſubaudi reminiſcentia, reliquum eſt dicere. Hęc eſt intentio. Deinde pro executione huius intentionis, quæ ſupponẽda ſint, accipit, & dicit. Primũ igitur per huius intẽtionis executione, quæcũq; in argumentatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtẽtia. Et per argumentatiuas rõnes Themiſtius qõnes populariter ab Ariſto. ſcriptas intelligit, in quibus dixit quędam de reminiſci ac reminiſcentia, quæ nũc reſumẽs, uult eſſe ſupponenda tãquã exiſtentia. Quæ uero ſint qõnes iſtę ab Ariſto. populariter ſcriptę, nõ legimus. Themiſtius autem legit,

Reminiſcentiam ſcilicet non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; item aſſumptionem.

Nõ. n. eſt memoriæ reſumptio, reminiſcẽtia, neque acceptio.

Nunc ſm Themiſtium, explicat, quæ ſint ea, quę de reminiſci in qõnibus populariter ſcripta ſint, & ſunt duo, primum quidem ꝙ reminiſcentia nõ ſit reſumptio memorię, ſecundum uero, ꝙ reminiſcentia nõ ſit diſciplinæ aſſumptio, & per reſumptionẽ memoriæ, ut arbitror, intelligit reſumere memoriã, non interuenta obliuiõe. Qui enim reſumit memoriam, iterum accipit, quod retinuit, nulla interuenta obliuione.

Nam cum quis primum diſcit, aut notitia rei imbuitur: neq; reſumit memoriam ullam (nulla enim antegreſſa eſt.

Cum enim primum addiſcit, aut patitur, non reſumit memoriam ullam (nulla enim ante facta eſt.)

Anteq̃ illa duo, quę accepit a qõnib⁹ populariter ſcriptis, exponat, & probet, oñdit eſſe differẽtiã inter addiſcere, quod eſt diſciplinã ſumere, & memoriã reſumere, & dicit Cũ enim quis primum diſcit ſ. intellectu, aut patiẽ ſ. a ſenſibili ſenſum, nullã reſumit memoriã, quoniã (ut inqt) nulla diſciplina, aut ſenſatio ante facta eſt, & ſic diſcere nõ eſt memoriã reſumere.

Neq; deintegro aſſumit, quia tum demum memoria dicitur eſſe, cum iam factus corroboratuſq; fuerit habitus, aut certe affectus. Vnde fit, ut memoria nõ ſimul cum affectu fiat.

Neq; a principio accipit, cum enim factus fuerit habitus, aut paſſio, tunc memoria eſt. Quare, cum paſſione quæ fit, non inſit.

Secũdo oñdit ecõtrario, ꝙ reſumẽs memoriã, uel commemorãs nõ primo diſciplinã accipiat, & hoc ꝓponit, et dicit. Neq; ſubaudi ꝓtra reſumẽs memoriam uel cõmemorãs ex principio diſciplinã accipit, ꝓbat, q̃m tunc memoria eſt, cũ fact⁹ fuerit habitus, aut paſſio, quare, ut ꝯcludit, cũ paſſione quę fit, hoc eſt cũ ipſa diſciplina quę eſt paſſio, q̃ nũc primo fit, memorię reſumptio nõ fit, ergo reſumẽs memoriã, ac cõmemorãs. nõ prio diſciplinã accipit.

Item cum primum affectio facta eſt, in ultimo illo momẽto, affectio quidem & ſcientia, ſi tamen affectionem aut habitũ ſciẽtiã appellare liceat, in re affecta iam ineſt, memoria uero haud quaquam. Nihil tamen uetat, quominus quædam ex ijs quæ ſcimus, per accidens meminiſſe dicamur. Quanquam meminiſſe per ſe non poſſumus, antequam ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit, ſiquidem nunc eius rei memini quam prius audiui, aut uidi, aut aliquo ſenſu cognoui, & non quam nunc ſenſi, eius nunc memini.

Adhuc autem cum primum facta eſt, in indiuiduo & ultimo, paſſio quidem ineſt iam patienti & ſcientia, ſi oportet uocare ſcientiam habitum aut paſſionem. Nihil autem prohibet, ſecundum accidens meminiſſe quorũdam quæ ſcimus. Meminiſſe autem ſecundum ſe, non eſt ante factum tempus, meminit enim nunc quod audiuit, aut uidit, aut paſſus fuit prius, nõ quod nũc paſſus eſt, meminit nunc;

Tertio ostendit, ꝙ in instanti in quo nunc primo sciencia uel disciplina facta est, non fit tūc memoria, nisi per accidens, per se autem nequaquā. Si enim nunc primo scīa facta est in me, per accidens contingit fieri memoriam aliquorum, quæ prius nouimus, nō aūt omnium, quorū sciētia nunc primo in me facta est, qm̄ fieri potest, ut illa sciencia nunc primo facta sit partim ex aliquibus, quæ prius sciuimus, & nunc recordamur, partim ex aliquibus de nouo nunc primo auditis, aut inuentis, & sic scīa nunc primo facta est, & tñ per accidens cum cōtingit fieri memoriam, per se aūt nō contingit, qm̄ per se memoria nō fit, nisi spatium aliquod tēporis interlapsum sit. Quo uero ad expositionem textus attinet, animaduerte, ꝙ in sexto physicorū primum instans esse rei, Aristo. appellat ultimum motus, & generationis, qua illa res fiebat, ultimum dico per exclusionem ut Themistius inuitus Sexto physicorum. Vltimum enim instans generationis ignis, est primum instans ignis geniri, & ultimum per exclusionem eius generationis, per quam fiebat. Tunc lege uerba: Adhuc autem cum primum facta est scientia uel disciplina, dico primum facta est scilicet in indiuiduo, hoc est in instanti & ultimo, instans enim ubique indiuiduum temporis appellat. Dico ultimo per exclusionem, quod est primum rei, cum inquā nunc primo scientia uel disciplina facta est, passio quidē inest iam patienti & scientia, & per se subaudi tunc nō fit memoria. Dico passio & scientia, si oportet uocare sciam habitum aut passionem, qm̄ de hoc est quęstio sexto ethicorum, uerum nunc non faciamus uim in uerbis, & uocemus scientiam uel disciplinam habitum, uel passionē. Dico ꝙ in hoc primo instanti in quo sciētia facta est, nō fieri memoriā per se, quoniam (vt inquit) nihil prohibet secūdum accidens eorum quæ nunc scimus aliqua meminisse, quatenus hęc scientia nunc primo facta, accidit, ut facta sit partim ex his quæ nunc recordamur, partim ex his nūc inuenimus uel audimus, sed in hac facta scientia, quę nūc primo facta est secundum se non est ante factum tempus hoc est anteꝙ̄ spatium aliquod temporis interlapsum sit, nam per se & proprie illud est nunc meminisse, quod pars audiuit, aut uidit, non quod nunc aliquo sensu passus est, meminit nunc, ergo per accidens cum sciēna nunc primo facta, est memoria, quatenus accidit illam esse nūc primo factam ex aliquibus quę nunc meminit, & aliquibus quę quis nūc audit uel inuenit, per se autem non est meminisse cum sciētia nunc facta, quoniam potest esse aliqua sciētia ex toto nunc primo esse facta, & nihil meminisse. Hęc de dr̄ia inter resumptionem memorię, & assomptionē disciplinæ aut scientiæ.

Præterea manifestum est fieri ut qui nunc non reminiscitur, meminerit, si denuo sentiat, aut doceatur q̄ sit oblitus.

Amplius manifestum est q̄ meminisse est, non nunc reminiscentem, qui a principio sentit, aut patitur.

Cū declarauit dr̄iaʒ inter memoriæ resumptionē, & assumptionē disciplinę. In parte ista declarat, ꝙ reminiscēs non est, qui meminit, uel qui memoriam resumit, & lege sic. Amplius autem manifestum est, ꝙ reminiscēs nūc, qui a principio sentit, aut patitur non meminit, uel nō resumit memoriam, hoc est nō est qui resumit memoriā. q. d. manifestum est, ꝙ nunc reminiscentem, qui quidem reminiscēs olim a pricipio sensit aut passus est disciplinā, nō est hoc est, non contingit meminisse, qm̄ (vt Themistius supplet) meminisse est sine ulla interuentione obliuionis, reminisci cum obliuionis interuentione. Ergo reminisci, non est meminisse. Quod autem reminisci non sit sensus, aut disciplinę acceptio, ut proposuit, non probat, sed tanquam manifestum derelinquit ex differentia inter assumere discipilnam, & resumere memoriam, ut bene Themistius aīaduertit. Si enim disciplinari non est meminisse, nec econtrario, etiam reminisci non erit disciplinari, nec econtrario, non enim est reminiscentia, sine aliqua præteritorū memoria.

Habemus igitur duo, quod reminisci non sit disciplinari, neqꝫ sit meminisse. Et sic habetur quid nō est reminisci.

At quoties quam prius tenebat scientiam, aut sensum, aut denique quoduis aliud cuius habitum esse memoriam diximus, iam pene interlitū obsoletūq; recolendo instaurat & quasi postliminio reuersum tractat uersatq;, tum et hoc quoq; alicuius eorum quæ dicta sunt reminisci est.

Sed cum resumit quam prius habuit scientiam, aut sensum, aut cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est & tunc reminisci eorum quæ dicta sunt, aliquid.

Cum declarauit, quid non est reminisci, qm̄ neqꝫ meminisse, neq; disciplinari aut sentire, nūc exponit q̄d est, et primo sumit quid est genus ipsius reminisci, et dicit. Quod reminisci sit resumere sciam uel sensum, quem qui prius accepit, non autem cōtra, omne resumere sciētiam uel sensum, quem quis prius habuit, est reminisci, per quæ uult habere resumere habitum uel sensum prius acceptum esse gen⁹ ipsius reminisci. Tria ergo facit Arist. qm̄ primo sumit, ꝙ reminisci sit resumere sensum uel scientiam prius habitā, & dicit. Sed cum quis resumit scientiam, quā quis prius habuit, aut sensum, aut id, cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est reminisci, & tunc est reminisci aliquid eorum, quę dicta sunt. Sic igitur uult habere primuʒ scilicet ꝙ oē reminisci sit resumere scientiam, aut habitum, aut sensum, ad id, cuiuscūq; memoriā diximus esse, & p̄ hęc dat intelligere genus, ut postea dicemus. Quo uero ad uerba attinet, dixit reminisci esse sciētiā resumere, qm̄ reminiscentia est & sensibilium, & scibilium, dixit aut sensum, ut notaret reminiscentiā esse etiā eorū, quę exterioribus sensib⁹ uidimus, aut audiuimus, dixit, aut cuiuscūqꝫ habitum memoriam diximus, ut notaret, reminiscentiam esse etiam phātasiabilium, uel opinabilium, quorum memoriam esse diximus.

Accidit tamen ut reminiscentiam, memoria: et reminisci, meminisse comitetur.

ipsum meminisse autem accidit & memoriam sequi.

Secūdū quod Aristo. ostendit, est, ꝙ ipsam reminiscentiam comitetur memoria, ipsum reminisci cōcomitetur meminisse. Nō enim pōt esse reminiscētia, oībus, quę memoria habebātur, deletis, nec potest esse reminisci nisi aliquorum ad minus quæ memoria tenebamus meminerim⁹. Ad memoriā enim requirit memoria aliquorum eorum, quæ prius accepimus, unde dicit. Sed ipsum meminisse ad reminisci, & memoriā seq ad reminiscētiā accidit. q. d. ꝙ accidit ut reminiscentiam memoria, & reminisci meminisse comitetur.

Neque continuo fit ut simpliciter illa, sciētiam dico, sensum, & si quid est eiusmodi, si prius in animo fuerint, rursus in mentem redire & instaurari debeant. sed contra, quandoq; restituūtur animo, quandoq; ab eodem perpetuo exulant, nam & ut iterum discat, & iterum inueniat idem eādem scientiam, uulgo cōtingere solet.

Neque itaq; hæc simpliciter, si ante extiterint, iterum fiunt, sed est ut, est autem ut non bis enim discere & inuenire contingit eundem, idem.

Tertiū quod ostendit est, ꝙ licet reminisci sit resumere sciētiam, aut sensum, nō tamē cōtra oīs, q resumit sciētiā aut sensum, reminiscitur, qm̄ cōtingit idē bis scire & idem bis sentire, per quæ dat intelligere, ꝙ resumere scientiam uel sensum non interuētu obliuionis penitus, hoc fit reminisci, ergo resumere scientiam uel sensum est in plus ꝙ̄ reminisci, & sic est ueluti gen⁹. Vnde dicit. Neqꝫ itaqꝫ hæc simpl'r, si añ extiterint, & penit⁹ obliuioni sint mādata, & iterum fiant, & resumantur, subaudi sunt reminisci, sed est, hoc est, sed contingit ut sic, illa esse reminisci. s. interuentione non totalis obliuionis, est autem ut non sint reminisci. s. interuentione totalis obliuionis, causam affert, quo-

nlam

niam eundem hominem contingit bis discere, & inuenire, utputa, q̃m prius didicit, & penitus est oblitus, postea iterum discit. Hoc enim iterum discere nõ est reminisci, per quæ uult ad ipsum reminisci requiri memoriam aliquorũ. Tres enim actus ad ipsum reminisci, ut pŏstea dicemus, requiruntur. Primus est memoria aliquorum, quæ prius accepit, non tamen omnium. Secundus est discursus, seu negociatio ex illis aliquibus, quæ memoriæ remanserunt, ad illud, quod quærimus recordari. Tertius est inuentio illi⁹, quod quærimus recordari, qui uero horum actuum fit reminiscentia, & an reminisci sit omnes hi actus, postea dicemus, hunc autem illud sit dictum, quod iterum discere non est reminisci.

Reminiscentiam igitur ab inuentione, & disciplina, differre oportet, & qui reminiscitur maius principium intus habere, q̃ qui discit aut inuenit.

Oportet igitur differre reminisci, ab his, & inexistente pluri principio q̃ ex quo addiscunt, reminisci.

Ex his cõcludit per modum epilogi, q̃ oportet ipsum reminisci differre ab his scilicet ab iterato inuenire, & iterato discere, & hoc pro tãto, q̃m ipsi reminisci inest mai⁹ principium, quam id, ex quo addiscunt, & qui discunt, qd autem sit illud maius principiũ, quod inest ei, qui reminiscitur, quã sit principium qd inest ei, qui discit, posterius Aristo. exponet, unde Themistius, dixit maius, quia tam q̃ discit, quam qui inuenitur, certum initium ac seminarium intra fegerunt, quoniam omnis doctrina ex aliqua pręnotione fit.

Fit autem reminiscentia, cum motus animæ ita se hñt ut alter subinde post alterum fieri natus sit.

Contingunt autem reminiscentiæ, quoniam aptus natura est hic motus fieri post hunc.

Postquã declarauit qd sit reminisci, & a q̃bus differat, nunc uult dare modum, quo reminiscimur, & cãm, & sumit, q in omni reminisci quædam simulacra sequunt quædam necessario, & quędam ex assuefactione, & hęc est expositio Themistij, & dicit. Contingunt aũt reminiscentiæ, q̃m unus motus natura aptus est fieri post hũc, & per motum impręssionem simulacri intelligit, ita ut sit sensus, reminiscentiæ fiũt, q̃m una simulacri impręssio apta est fieri post alterã. Et ergo suppõ, q̃ omni reminisci oportet, ut altera simulacra imprę̃ssio fiat post alteram.

Nam si necessario unus alterum consequio trahat, palam est simulatq; ille mouerit eam, hunc moturum, si uero non necessario, sed ex consuetudine alter insequatur, maiori ex parte mouebit. Contingitq;, ut quidam semel permoti magis assuescant, q̃ alijs sæpius. Et iccirco, quorundam quæ semel uiderimus, facilius quam aliorum quæ sæpicule, meminisse solemus.

Si enim ex necessitate, manifestum est quod cum motus fuerit illo, hoc mouebitur, si autem non ex necessitate, sed consuetudine, utplurimũ mouebitur. Accidit aũt, quosdam semel consueuisse uelocius, quam alios sæpe motos. Vnde, quædam semel uidentes magis meminimus, q̃ alia sæpe.

Declarat suppõnẽ, dictum est enim io omni reminiscentia unã simulacri imprę̃ssionem fieri post alteram, nunc ostendit alteram impressionem fieri potest alteram esse bifariam, aut necessario, aut ex assuefactione, ideo dicit. Si enim ex necessitate altera impręssio fit post alteram, manifestum est, q cum aliquis fuerit motus illo simulacro, ac phantasmate, hoc altero mouebitur ad illud consequẽte, uerbi causa. Si aliquis est motus a phantasmate hominis, necessario mouebitur a phantasmate animalis, & consequenter corporis, usq; ad ultimum. Themistius autẽ exemplum ponit magis ad propositum, uerbi grã incidat mihi aliquando ob oculos coriscus cum lyra, ab eo tempore simulacrum corisci, & simulacrum lyræ impræssum & consignatu in animo est, bono post tempore uideo Socratẽ instrui lyra, & fidib⁹ canete, ita statim fit, ut lyra corisci mihi ueniat in mẽtem, & coriscus, q cecinit. Deinde declarat quæ impręssio alterã sequat nõ necessario, sed ut in pluribus, & dicit. Si aũt non ex necessitate, sed cõsuetudine altera simulacri impræssio sequitur alteram, animus nõ necessario, sed ut in pluribus mouebitur. Addit tamen, q nõ in omnibus alteram impressionem sequi alteram est equaliter consuetum, quoniam in quibusdam semel alteram alteram sequi est uelocius & magis, quam est alios sępe fuisse motos, sicut quædam sæpe uidentes meminimus magis q̃ alia sępe, utpote si quæ semel uidim⁹ maiorem impręssionem fecetunt, ut si etant noua, & admirabilia. Supsit enim illam particulam { unde } pro ueluti. Quo uero ad uerba attinet, anima duette, ut Themistius dicit, q accidit sæpe, ut uolentes reminisci illius uerbi lupercalia. Ex consuetudine loco eius accipere in arte reminiscendi lupum, nam dictio lupus, a lu, incipit, ueluti lupercalia, habita pro prima syllaba lu, statim reminiscimur uerbum lupercalia. Alij uolentes reminisci tauromininum assuetunt in nomen tauri. Alij uolentes reminisci illius uerbi pleurites, qui latetum dolor dicitur, assueuerunt in nomen lateris, quando ergo id quod assueuerunt, est ualde simile, una assuetudo efficacior est, quam multæ in his, quæ non habent tãtam similitudinem. Et hoc dicit Arist. accidit aut semel quosdam motos ab una impręssione post alteram, uelocius & magis esse motos, q̃ alios fuisse sępe motos ab altera post alterã, q m primi fuerunt magis moti q̃ alij, unde hoc est, ueluti quędam semel uidentes, magis meminim⁹ q̃ alia sæpe uidendo, q̃m fecetunt fortiorẽ impręssionem. Hinc cõcludit Themistius aliquos facilius recordari, que uice simplici uiderint q̃ quę centies.

Cum ergo reminiscimur, quibusdã antegressis motibus mouemur, quousq; eo moueamur post quẽ ille sequi cõsueuit.

Cum igitur reminiscimur, mouemur secundum quędam primorum motuum, quousque utique moueamur, post quem ille consueuit.

Hac suppositione stanti, Aristoteles uult concludere breuibus artem reminiscendi, quam nonnulli artem memorandi appellant. Ars autem colligitur ex modo, quo reminiscimur, ideo dat modum, & primo concludit eum qui reminiscitur moueri quibusdam primis impræssionibus usque ad eam, ad quam sequitur illa, cuius reminiscentiam quærit, & dicit, Cum igitur reminiscimur, mouemur secundum quendam motum de numero primorũ motuũ, cuius in prõptu memoriam habem⁹, quousq; utiq; moueamur eo motu ac impręssione, post quẽ motum ac impręssionem ille consueuit, hoc est (ut Themistius exponit) post quẽ, ille .i. reminiscentia sequi solet. s. aut ex assuetudine, & exercitatione, aut ex necessitate.

Quocirca & ex hoc nunc, aut alio quodam initio seriem sequelam q; uenamur, & a simili, aut contrario, aut finitimo. Et ob id, recordatio fieri asolet, motus enim quorundam ex his, ijdem sunt, quorundam simul fiunt, quorũdã alter alterius partem obtinent connexiq; sunt adeo ut reliqua pars quæ illam sequatur exigua sit.

Vnde & quod consequenter est uenamur, meditantes ab ipso nunc aut alio aliquo, & a simili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc, fit reminiscentia, motus enim horum, aliorũ quidem sunt ijdem, aliorum aũt simul, aliorum aũt partẽ hñt, quare reliquum, paruũ est, quod motum est post illum.

Hinc cõcludit reminiscentiã induci in nobis triplici modo (ut Themistius exponit) aut a simili, aut a cõtrario, aut a propinquo, unde dicit. Vñ & qd cõsequẽter est, uenamur

reminiſcendo meditantes ab ipſo nunc, aut ab aliquo alio ſcilicet principio. & Themiſtius (ſi recte intellexi) intelligit, ꝙ cum reminiſcimur, mouemur ab ipſo nunc, hoc eſt ab eo principio, quod nunc nobis occurrit, aut ab aliquo alio principio quicquid illud ſit. Alij exponũt aliter, & bene dicunt, ſed expoſitio eſt obſcura. Ariſtoteles enim nihil aliud intendit, niſi quòd q reminiſcitur, moueri debeat aut a principio quod eſt ſibi nũc occurrens, aut ab aliquo alio ab ipſo ficto, quod eſt tribus modis, aut ſimile, aut cõtrarium, aut propinquum, nam, ut dicit, propter hoc fit reminiſcentia, quoniam motus horum, qui ſeſe conſequuntur, aliorum quidem ſunt ijdem, hoc eſt ſimiles, aliorum autem ſimul, hoc eſt contrarij, ſed ſimul, aliorum autem partem habent, quia ſunt propinqui in parte, ut lupus, & lupcalia, & propter hanc cauſam reliquum quod appræhenſioni deeſt, & quod motum eſt poſt illud, paruum eſt. Si enim recordor uerbum, lu, in illa particula lupus, paruum eſt recordari, percalia, quod ſequitur poſt, lu. Exempla horum ponit Themiſtius, & primo de reminiſcentia, quæ fit a ſimilibus, ut uerbi gratia, ut ſi cum ſocratis ſtatua uidero, admoneat ſocratis. A diſſimilibus, ut ſi cãdorem intuitus recordatuſue, nigritiam meminerim, aut ex calido occurrat frigidi memoria. Ex propinquis autem, multis modis fieri poteſt, ſatis ſit date exemplum in uno, ut cum recordamur principium ex cõſuetudine recordamur omnia quæ ſequuntur, ut illius carminis principium quod eſt Irã pande mihi, quis recordaretur, facile recordabitur uerba, quæ ſequuntur, pellidę diua ſuperbi. Et ex memoria patris ſæpe reminiſcimur filium, & ex memoria fratris, reminiſcimur fratrem, & ſic de multis alijs.

Ad hunc igitur modum, inueſtigare ſolemus. Sed & interim nobis non ita inquirentibus reminiſci accidit, cum recordatio motum alterum continuo excipit ſubſequiturq;, cæterum illa fere fit, antegreßis alijs motibus quos dixi.

Quærunt igitur ſic Et non quærentes autem ſic reminiſcuntur, cum poſt alterum motum ille fit, utplurimum autem alteris factis motibus quales diximus, fiebat ille.

Cum oſtendit, quòd reminiſcentia non fiat niſi pluribꝰ antegreſſis motibus, oſtendit quòd aliquando fiat uno antegreſſo motu. Verum primus modus eſt, ut in pluribꝰ. Secundus modus eſt de raro cõtingenti, unde dicit. Quęrunt igitur ſic qui reminiſcuntur ſcilicet pluribus antegreſſis motibus, & etiam non quærentes ſic antegreſſis pluribus motibus reminiſcuntur, cum poſt alterum ſolum motum antegreſſum ille fit, qui eſt reminiſcẽtia. Ergo duobus modis reminiſcimur ſcilicet antegreſſis pluribꝰ, & antegreſſo uno ſolo motu. Verum (ut inquit) utplurimum alteris, & pluribus factis motibus, quales diximus, motus ille fiebat, qui eſt reminiſcentia, rarenter aũt fit reminiſcentia uno ſolo antegreſſo, hęc de modo reminiſcẽdi.

Nec id ſpectandum eſt, quomodo quæ remota ſunt meminimus, & quomodo quæ propinqua, negligendum, quandoquidem unum eundemq; modum eſſe, liquido conſtat, dico autem eum, quo quis ea quæ in ſeriem digeſta ſunt, nulla antecedente inquiſitione recordationeue recenſet, conſequũtur enim ſeſe quadam conſuetudinem, motus. Quoties itaq; reminiſci uolet, id faciet, motus initium capere ſtudebit, quem hic ideſt reminiſcentia, ſequitur.

Nihil autem oportet conſiderare quæ procul ſunt, quomodo meminimus, ſed non quæ prope, manifeſtum enim, quod idem modus aliqualiter, dico autem, quomodo dicit quod conſequenter, non præinquirens, neq; reminiſcens, conſuetudine enim conſequitur motus hic, poſt hunc. Et cum igitur reminiſci uoluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, poſt quem ille erit.

Remouet unam dubitationem, nam uidemus aliquos q facilius meminerunt, quæ procul ſunt, utpote quæ multis annis iam elapſis fecerunt, quam quæ proximis diebus. Quærit ergo propter quid eſt. Reſpondet quòd cauſa eſt conſuetudo, contingit enim motus eorũ, qui procul ſunt, ex conſuetudine eſſe magis firmatos, qui uero prope ſunt, minus. Et ideo facilius meminerunt motus, qui procul, quam qui prope, quoniam illos ſæpius conſueuerunt recenſere, qui uero prope, rarius, unde dicit. Nihil autẽ oportet conſiderare, & admirari quæ procul ſunt, quo modo meminimus, non autem quæ prope. Cuius cauſam affert, & dicit. Manifeſtum enim quòd idem modus aliqualiter eſt, hoc eſt conſuetudo, qua conſueuimus illa ſæpe recenſere, quæ prope uero, non conſueuimus, & exponit quòd hoc proficiſcatur a cõſuetudine, per quodam ſimile in motibus qui conſequuntur ad primos motus ex conſuetudine. Accidit enim ex conſuetudine, & exercitatione diu obſeruata, quòd aliqui quum dixerint primam partem orationis (ut Themiſtius dicit) ut dicant etiam omnes conſequentes, & hoc nulla ratione coniungendo partes has ad illas, niſi exercitatione, & obſeruata cõſuetudine. Eodem modo ex conſuetudine recenſendi quæ procul ſunt, aliquando potius aliqui meminerũt uetera quam recẽtia, quoniam illa conſueuerunt recenſere, hæc non unde dicit. Dico autem eum modum quo quis poſt primum motum, ac primam partem orationis dicit totum id quod conſequenter eſt, non perquirens, neque reminiſcens a ſimili neq; a contrario, neque a propinquo, ſed a conſuetudine qua obſeruauit dicere hæc omnia poſt illud, nam cõſuetudine hic motus, qui eſt reminiſcentia, poſt illum ſequitur. Signum autem affert, ex eo, quòd cum quis reminiſci uoluerit motus conſequentes, hoc faciet, & quæret accipere principium totius motus orationis, poſt quem ille qui eſt reminiſcẽtia, erit. Quare ſi nulla ratione motꝰ, qui conſequenter ſunt facilius quis recenſet, primo motu, ad quem illi conſequuntur, reſumpto, ſed ſola conſuetudine ac exercitatione, eodem modo uetera ex conſuetudine, qua illa ſæpius recenſuimus, facilius & citiꝰ recordamur quam recentia. Neque enim alia cauſa aſſignari poteſt, ueluti neque illius ordinis recenſendi alia cauſa aſſignari poteſt, niſi quia poſt primos conſueuimus moueri a poſterioribus.

Quamobrem, omnis reminiſcentia, ex principio pulcherrime ac ſumma celeritate corriuatur, nam quo res inter ſe ordine diſpoſitæ ſunt, eum quoq; motus earundẽ obtinent.

Vnde, citiſſime & optime fiunt a principio reminiſcentiæ, ſicut enim ſe habent res adinuicem, in eo quod conſequenter, ſic & motus.

Ex his conclũdit duo præcepta pulchra in reminiſcendi arte. Quorum primum eſt, cum quis ex arte uult reminiſci incipiat a principio, & procedat eo rerum ac geſtorum ordine, quo facta ſunt, & ut ita dicam, ab ouo. Facile enim geſta recenſemus, cum eo ordine in oratione collocantur, quo factę ſunt. Cauſa autem, quoniam ſicut ſe habent res geſtæ ad inuicem, ita ſe habent & in mouendo animam, & dicit. Vnde citiſſime & optime hoc eſt ſumma celeritate, & pulcherrime fiunt a principio reminiſcentię, hoc eſt, cum eo ordine incipiat quis recẽſere, quo res ſunt, nam (ut inqt) ſicut ſe habẽt res ad inuicem in eo qđ cõſequẽter, ſic et motus ſe habebũt in aĩa noſtra. Hoc eſt primum præceptũ, & quidem pulcherrimum.

Et ea item facile memoria continentur, quæ quodam ordine conſtant, ut Mathematica, at quæ praue diſpoſita ſunt, ægre cuſtodiuntur.

Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũq; ordinationem habent aliquam, ſicut Mathemata, quæ aũt praue, & grauiter.

Hic ponit ſecundum, ut ordo ſeruetur in rebus, quarum

rum reminiſcentiam quærimus. Cuius ſignum eſt, quoniam quæ ſe ordinata ſunt, facilius memoriæ mandantur, ut mathematica, in quibus ex primo ſequitur ſecundum, & ex ſecundo tertium, & ſic deinceps, unde dicit: Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũque ordinationem habent aliquam, ſicut mathematica, quæ autem praue ordinata ſunt, & grauiter reminiſcibilia ſunt, ut ſententiæ Hippocraticę. Hinc expoſitor colligit ad reminiſcendi artem quatuor præcepta eſſe obſeruanda. Primum quidem eſt ordinis conſtitutio, qui aut ut res ſunt, aut ſieri poteſt ſeruetur. Secundum uero, eſt diligens attētio, nã ex diligenti attentione maior fit motus, ac impreſſio firmior. Tertium eſt frequens meditatio in ordine, qui enim frequenter, & ſæpe conſoeuit poſt primum recenſere ſecũdum, & ſic deinceps ad finẽ uſq; hic facili⁹ recordabitur. Quartum eſt, ſi nõ poteſt, quæ poſterius ſunt, reminiſci, incipiat ab ouo a quo conſueuit recenſere.

Præcepta reminiſcē. di.

Atque hoc intereſt inter reminiſci et iterum diſcere, q. qui reminiſcitur ab ipſo ſe moueri quodãmodo poteſt, ad id quod poſt principium eſt, at cum per ſe non poteſt, ſed alterius ceu præceptoris auxilium deſiderat, non amplius meminiſſe uidetur.

Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia poterit quodã modo per ſeipſum moueri in id quod eſt poſt principiũ, cum uero non, ſed per alium, non adhuc meminit.

His declaratis, redit ad differentiam, quam accepit ſuperius inter iterũ diſcere, & reminiſci. Et declarat ſecũdum Themiſtium differentiam quæ eſt inter reminiſci, & iterũ diſcere, quia & inter diſciplinam, & reminiſcentiam. Eſt autem differentia hæc ſecũdum Themiſtium q. is qui reminiſcitur mouetur & a ſeipſo, & a principio quodam incolumi, & intus manente, ex quo ueſtigat iuncta principio (ut dictum eſt) at cum quis non poteſt ex principio int⁹ manente, quę illi principio iuncta ſunt, ueſtigare, ſed a præceptore, docenteq; mouetur illo principio mediante. Hic iterum diſcit, unde dicit. Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia is reminiſcitur qui poterit per ſeipſum moueri ab eo principio, quod int⁹ manet, in id, quod eſt poſt principium, ſ. in reminiſcentiã. Cũ uero mediante illo principio non poterit per ſe moueri ad illud quod ſequitur poſt principium, ſed per alium aut præceptorem, aut librũ, non adhuc meminit, nec dicitur amplius reminiſci, ſed iterũ diſcere. Quo uero ad uerba attinet, hoc dicitur iterum diſcere, quoniam mediante illo principio intus manente recuperat a præceptore, quod oblitus eſt diſcere uero dicere tur, ſi nullo prius habito principio, hoc ſi alias id ſciuiſſet, id nouo principio a præceptore acciperet.

Sæpe uero iam quidem reminiſci non poteſt, quærendo tamẽ poteſt, ac inuenit. Quod homini contingere ſolet, dum tantiſper uaria mouet, quoad in motionem eam inciderit poſt quam res ſequatur.

Sæpe autem iam quidem non poteſt reminiſci, quærens autem poteſt, & inuenit. Hoc autem fit, multa moūenti quouſque moueat huiuſmodi motũ quem conſequitur res.

Quidam uolunt, quòd Ariſtoteles hic ponat differentiam inter reminiſci, & inuenire. Nam reminiſci eſt aliquid reſcire, quod ad iuſſum occurrit (ut Themiſtius inquit) In uenire uero eſt reſcire aliquid, quod non ad iuſſum occurrit. Sed uerſando & fatagendo ſolet inueniri. Etenim multo motu ac diſcurſu multo contingit quoad dum peruenia tur ad eam motionem, poſt quam id ſequitur, quod requi rebatur. Dicit, ſæpe autem iam quidem non poteſt aliqs reminiſci ſcilicet ad iuſſum, ac uoluntatem. Quærens autẽ poteſt reminiſci, & inuenit, ergo reminiſci eſt ad uoluntatem & ad iuſſum, inuenire autem eſt cum inquiſitione, & multo diſcurſu. Et exponit quomodo ſit inuētio, & dicit. Hoc autem fit ei qui multa mouet, ac diſcurrit, quouſque obiter moueat & diſcurrat huiuſmodi motu, quem conſequitur res, quæ eſt quæſita. Cuius exemplum ponit Themiſtius, nam quemadmodum multæ guttæ quæ præceſſerunt, non cauant lapidem, ſed diſponunt & molliſicãt, ul tima uero cauat, ita cor in ipſa inuentione multos mot⁹ patitur antequam id quod quærit, teneatur ſed ultimus motus ipſe præſentat rem, quam conſequi memoria uolebamus. Melius autem fortaſſe exponi poteſt textus, q. Ariſtoteles uoluerit declarare, qualiter non ſemper reminiſcẽtia ſit facilis pro arbitrio ac iuſſu, ſed interdum cum difficultate, utputa eum animus multis motibus moueatur donec ille occurrat, ad quem reminiſcentia ſequitur, & hoc pacto, ut arbitror intellexit Themi. & uerba hinc conſonant, ut legenti patet.

Eſt enim meminiſſe, mouentem quandam facultatem intus poſſidere, ſed tamen eiuſmodi, ut animus ex ſeipſo, & motibus quos habet moueri queat, uti dictum eſt.

Meminiſſe enim eſt, ineſſe potentiam mouentem, hoc autem, ita ut ex ipſa, & quibus habet motibus, moueatur, ſicut dictum eſt.

Ex his (ut Themiſti⁹ innuit) Ariſtoteles deducit quaſi cauſalem ipſius reminiſci deſinitionem. Nam legit, uerbũ, enim, pro igitur, hoc pacto. Meminiſſe igitur eſt in eſſe no bis potentiam mouentem, hoc eſt reminiſci eſt habere potentiam, ac facultatem inſitam, hoc autem ita, ut ex ipſa facultate inſita, & motibus, quos quis habet, moueatur eo ordine, ac modo, ut dictum eſt. Accipit enim meminiſſe pro reminiſci, ut Themiſtius expoſuit. Cauſalis ergo deſinitio ipſius reminiſci eſt habere inſitam potentiam, ex qua cum motibus & impreſſionibus ſeruatis unuſquiſq; mouetur ad ultimum motum, qui quærebatur. Ubi patet ad reminiſcentiam duo præcipue eſſe neceſſaria, primum eſt facultas, ac potentia nobis inſita, qua moueri aptiſum⁹ pluribus motibus. & impreſſionibus alia poſt aliam modo, quo dictum eſt. Alterum eſt, motus ipſi, ac reliquiæ illæ, quæ in animo relictæ ſunt poſt obliuionem, quæ excitat ad inſtaurandum atq; recuperandũ id quod perierit, & p ueſtigationem quærimus. Quid uero hæc facultas ſit, Themiſtius uelle uidetur eſſe mentem & intellectum, nec ab ratione, quoniam nulla facultas uidetur diſcurrere niſi intellectus, accedit quòd reminiſcentia brutis nõ ineſt, quibus ineſt ſenſus phãtaſticus. Verũ de re hac poſtea.

De facultate q re. miniſcit.

Ac principium quidem, ſumi debet. Quocirca, nonnũquã uidetur ex locorum diſpoſitione reminiſci.

Oportet autem, acceptum eſſe principium. Quapropter, à locis uidentur reminiſci aliquando.

His, quæ dixit de reminiſcentia, & de modo reminiſcendi, ſuppoſuit in opere reminiſcentiæ eſſe ſupponendũ quoddam principium, ex quo conſequenter deuenitur ad ultimam animi motionem, poſtquam ſequitur reminiſcentia, iſtud ſuppoſuit, & ratione efficaci non probauit. Ideo redit ad probandum hanc ſuppoſitionem ſcilicet quòd in omni reminiſcentia oportet ſupponere quoddam principium, quod in memoria remanſit, e quo reminiſcẽtia ſit. Dictum eſt autem duplex principium inſitum, & eſt facultas, & non loquitur de hoc, & reliquiæ quæ remanſerunt in animo, quæ ualent ad inſtaurandum ac recuperandum, quod periit. Et de hoc principio loquitur. Hoc probat, quoniam homines a locis aliquando uidentur reminiſci, quod non eſt, niſi quatenus locus uidetur quoddam principium eſſe reminiſcentiæ. Ergo niſi ſupponatur quod dam principium reminiſcentiæ, uidetur fieri non poſſe. Quo uero ad uerba attinet. Themiſtius per loca intelligit ſedes argumentorum, de quibus in topicis & in rhetoricis dictum eſt, utpote uel a ſimilibus, uel a contrarijs, uel a propinquis. Ab his enim homines reminiſci uidentur. Amplius intelligit per loca, quæ corporalia ſunt, & certa ſede diſpoſita collocataque interuallis, ut docet

M. Tullius in rhetoticis. Ait enim ad facile memorãdum oportere constituere quędam corporalia loca debite ordinata, in phantasmata eorũ quæ memoria tenere uolumus quodam ordine distribuantur. Per hęc enim nonnunquã homines facile reminiscuntur, quoniam sunt ueluti principia reminiscentiæ Et dixit { aliquando, } quoniã nõ semper sufficiunt loca pro reminiscentia, nisi in illis phantasmata disponantur modo, quo docent artifices memorandi. Patet igitur in omni reminiscentia esse principiũ quoddam supponẽdũ, quod debet esse tale (ut inquit Themistius) cui celertime ad reminiscentiam loca rñdeant.

Causa autem est, q̃ cito ex alio in aliud ueniat, ut ex lacte in candorem, ex candore in aerem, ex aere in humorem, ex humore in autumni memoriã: cum hanc partẽ anni satagit inuenire.

Causa autem est, quia uelociter ab alio in aliud ueniũt, ut à lacte in album, ab albo autem in aerem, & ab hoc in humidum, à quo meminit autumni, hoc quærens tempus.

Com probauit per signum, q̃ in reminiscentia supponi debet principium. Nunc assignat causam, & dicit. Cã autem est, quia uelociter ac facile per mentis quandam euagationem de uno ueniunt in aliud, aut ratione similitudinis, aut contrarietatis, aut propinquitatis. Exemplũ affert, quo modo facile homines ueniant ex uno in aliud ratione propinquitatis, & dicit, ut a lacte deuenimus in albũ, propter albedinem lactis. Ab albo autem deuenim[9] in aerem propter claritatem aeris, quæ albedinem efficit, & ab hoc scilicet aerem deuenimus in humidum, quoniam aer est humidus, a quo humido meminit homo autumni ratione cõtrarietatis, quia scilicet autumnus siccus est, hoc quęrens tempus.

Videtur autem uniuersaliter in omni genere quod medium est, uicem principij obtinere. Nam si non prius, saltem cum ad id quod in meditullio est peruenerit, res uestigata succurret, aut nũquã præterea, nec aliunde.

Videtur autem uniuersale principium, et medium omnium. Si enim non prius, cum in hoc uenerit reminiscetur, aut non adhuc neq; aliunde.

Quale principium illud esse debeat, exponit, & dicit q̃ illud reminiscendi principium debet esse uniuersale, nã sic uidetur medium, & principium omnium eorum, quę consequuntur. Et causam reddit, quoniam si non prius reminiscimur subaudi alicuius posteriorum per aliqua alia posteriora principia, quæ ad illud uniuersale sequuntur, cũ quis uenerit in hoc uniuersale principium omnium, reminiscet eius, cuius quærit reminiscentiam. Aut subaudi, si ad illud uenerit, non adhuc reminiscitur, non aliũde poterit subaudi reminisci. Quo uero ad uerba attinet, per uniuersale nõ illud quod de pluribus prædicatur, intelligit, sed id, a quo consueuit ad diuersa moueri, ueluti si post lac aliquis consueuit moueri ad album, & ad dulce, & ab albo in aerem, & alia ut dictum est. & a dulci ad calidũ digerens, et hinc ad ignem, & ad alia plura cogitata, unde lac erit quasi uniuersale principium & medium reminiscendi.

Verbi gratia, ascribantur literæ septẽ A C D E F G H, per quas mentis cogitatio itura sit. Si enim non continuo ubi uentum est ad E, meminit, simulatq; ad H appulerit, meminisse dicetur, nam ab E, in utrãq; partem, & in D & in F discurrere potest. Quod si ex his nullam disquirat, in C profecta meminerit, si D aut C uestiget, quemadmodum in G profecta meminerit, si G aut F perquirat. Sin minus, in A, & ita ordine perpetuo.

Vt si quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiscitur, in D meminit, hinc enim, ad ambo motũ esse contingit, & in D & in F. Si uero non per horum aliquod quærit, in C ueniens reminiscetur, si per D aut C inquirit, quemadmodum in G ueniens reminiscetur, si per G aut F inquirit. Si autem non, in A. & sic semper.

Exemplũm ponit in elementis, & constituit ſm Themistium literas octo, A B C D E F G H. Harum symbola sunt, Athenæ licium, ædes Platonis, calendæ, conuitiũ Socratis, uapulasse a socrate fidicula. Vel loco horum accipe octo symbola, uidelicet, Scyllam, Cæsarem, Augustum, Tyberium, Neronem, Titum, Vespasianum, Antoniũ. Fuit enim Scylla quasi uniuersale principium tyrannorũ Romanorum. Fuit Cæsar secundum uniuersale principium, et sic deinde. Quo autem ad literas attinet, animaduerte, q̃ literas ordinauit Aristote. in græco codice ſm ordinẽ alphabeti græci, nõ intendens q̃ eo ordine reminiscentia fieri debeat, quo literę in alphabeto sunt ordinatę. Tunc dicit, hoc pacto supponendo q̃ aliquis uelit reminisci ipsius H, & discurrat per omnia priora ad H, tũc dicit. Si enim cum ille peruenit in E non reminiscitur ipsius H, cum deueniet in D, Meminit, hoc est reminiscetur ipsius H, nam ex ipso E potest ad ambo esse motus. s. in D & in F, & cum in D ueniet, & reminiscitur ipsius H: non ulterius quærat. Si uero non per horum aliquid quærit H, sed per D aut C, in C ueniens, reminiscetur ipsius H, si per D aut C inquirit H. Quod si per hæc non reminiscitur ipsius H. si per G aut F inquirit H. reminiscetur, cum ueniet in G ipsius H, si autem nec per G reminiscitur ipsi[9] H, in A cum deueniet, reminiscetur, & sic semper in alijs similibus agendum est, sicut enim de uno exemplo est, ita in alijs plurimis dici potest. Animaduerte q̃ in codicib[9] græcis literę nõ sic scribuntur, & ut scribuntur non est textus apud me intelligibilis, nec inuenio, quæ Themistius dicit, conuenire uerbis græcis eorum librorum, quos ego uidi, ideo ego sic exposui ut melius & facilius, quæ ipse dicit, intelligantur. Fateor tamen locum esse difficilem.

Cur autem ab eodem principio interim meminisse, queat, interim non queat, causa est, quod ex eodem principio in multas parteis ire contingat, ueluti ex E, in F, aut in D. Si igitur non per uetera simulacra discurrat, ad id rapi solet quod sibi familiarius propter consuetudinem reddidit, iam enim consuetudo ipsa, in quandam naturam commigrauit.

Eius autem quod est ab eodem aliquãdo quidem meminisse, aliquando autem non, causa est, quia contingit ad plura motum esse ab eodẽ principio, ut ab ipso E, in F: aut in D. Si igitur ad per antiquum mouetur, ad consuetius mouetur, tãquã enim natura, iam consuetudo est.

Soluit problema propter quid est quòd aliquando aliquis ab eodem principio reminiscitur, aliquando autem non reminiscitur. Respondet, & dicit. Eius autem, q̃ est ab eodem principio, aliquando quidem meminisse, aliquando autem non, causa est, quia de consuetudine est eum esse motum ad plura ab eodem principio, uerbi causa, ut ab ipso E in F, & in D. Ideo concludit. Si igitur aliquis mouetur per antiquum phantasma, per quod solet moueri post principium, ipse motus antiquo phantasmate, ad consuetius mouetur. Est enim consuetudo tanquam altera natura, quare subaudiendum. Si aliquis indifferenter consuetus est moueri ab uno principio ad plura, hac ratione fit, q̃ sæpe habito principio, non reminiscitur posterioris, quoniam de consuetudine non magis consueuit moueri ad illud quam ad aliud. Quando ũo de consuetudine esset consuetus magis ad unum quam ad aliud moueri, tunc post habitum principium facile reminiscitur ei[9], ad quod consueuit post principium deuenire. Quo uero ad uerba attinet, aliqui textus habent. { Si igitur non per antiquum } & cum difficultate intelligitur, non tamen legi in græco. Sed si uideretur posse stare, legatur pro arbitrio.

Quapropter quæ frequenter cogitamus, cito reminiscimur,

nam

nam ut natura unum alterum ſequitur, ita & operatione, quin immo frequens multuſq; uſus, naturam facit.

Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſicut enim natura hoc poſt hoc eſt, ſic & operatione, ipſum ſæpe autem, naturam facit.

Ex his concludit quæ eſt cauſa uelocis reminiſcentiæ aliquando, & dicit. Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſæpe dico alterum poſt alterum, qui enim cõſueuit alterum poſt alterum reminiſci, hic habito principio, facile habere poteſt totam reminiſcẽtiam Cauſam affert, quoniam ſicut natura res ita ſunt, ut hoc ſi poſt hoc, ſic & operatione & motu animæ, ut enim poſt ignem natura feruor ſequitur, poſt ſolem ſplendor, ita quædam cõſuetudine ſe ſequuntur. Dat cauſam, quoniam ipſum ſæpe uidetur naturam facere, & propterea uerbum autem, cum dicitur ipſam autem ſæpe. Hic cauſam reddit.

Quoniam autem ſicut in naturalibus errata quædam naturæ & fortuita euenire ſolent, adbuc magis in conſuetis, quibus natura non perinde ineſt, peccata quædam intercidunt, hinc ſane fit ut nonnũquam animus huc illuc impellatur, præſertim cũ à certo quodã initio auſpicatus, quouis alio deuius fertur. Propterea cõtingere ſolet, ut cum alicuius nominis meminiſſe uolumus, in alterum conſimile, non in illud, quaſi ſolœciſmum committens incidamus. Ad hunc igitur modum, reminiſci accidit.

Quoniam autem ſicut fiunt in iis quæ ſunt natura, & extra naturam & à fortuna, adhuc magis in iis quæ per conſuetudinem ſunt, quibus natura non ſimiliter ineſt, quare mouetur aliquando & illuc & aliter, præſertim & cum retrahitur illinc iſtuc aliquo. Et propter hoc cum opus eſt nomen reminiſci, aſſimile quidem, non autem illud, ſolœcizamus. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Secundum Themiſtium Ariſto. uult aſſignare cãm ex dictis, cur in reminiſcentia nõnũquã error accidat, & cur qui reminiſcitur, aliquando quodãmodo faciat, ſolœciſmum, & dicit. Quoniam autem, ſicut fiunt in iis, quæ natura ſunt, & monſtra, quæ preter naturam ſunt, & a fortuna nõnũquam quædam proficiſcũtur. Adhuc magis peccata fiunt in iis, quæ per cõſuetudinem ſunt. Dico magis, quoniam his natura non ſimiliter eſt, conſueta enim minꝰ naturalia ſunt, q̃ quæ a natura ſunt. Ideo ſi errores in natura accidunt, & magis in conſuetudine accidere uidẽtur. Ideo concludit quare animus aliquãdo mouetur & illuc & aliter, præſertim cũ retrahitur illinc, quo conſueuit moueri, & mouetur iſtuc aliquo alio motu, quo non conſueuit moueri. Deinde aſſignat cauſam ſolœciſmi in ipſa reminiſcentia, & dicit. Et propter hoc, cum opus eſt nomen reminiſci, utputa iliacuz, aſſimile quidem, nõ autem illud, ſolœciçamus, uidelicet reminiſcentes ilium, etiam ſi quis leophanem reminiſci quærit. ſi leoſthenem reminiſcatur, ſolœciçat in reminiſcentia. Tunc epilogat, & dicit. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Sed enim notitia temporis, ſiue illud certum conſtitutumque habeatur, ſiue incertum & infinitum, quãmaxime neceſſaria exiſtit.

Maxime autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinite.

Cum egit de ipſo reminiſci ex parte rerum, quas reminiſcimur, & de modo reminiſcendi ex parte illarum, hic agit de modo reminiſcendi ex parte temporis, ſine quo nec memoria, nec reminiſcẽtia fieri poteſt. Et proponit primo quod intendit, & dicit. Maxime autem ad reminiſcendũ oportet cognoſcere tempus, aut menſura, hoc eſt determinate, aut infinite, hoc eſt indeterminate. Dicit Themiſtius, in omni memoria ac reminiſcentia commune eſt adhiberi tempus aut certum aut incertum. Certum quidem ut heri, aut ſuperiorem mẽſem. Incertum uero, ut ſi quod quis reminiſcitur aut meminit, diu ſit, quod audierit, aut nouerit. Nam (ut Themiſtius dicit) niſi concedatur ſciẽtiam temporis ad memoriam ac reminiſcentiam pertinere, neceſſe eſt, ut hoc, quod modo meminiſſe, aut reminiſci dicimur, nec meminiſſe nec reminiſci eſſe uideatur, ſed cognoſcere nunc primum, aut diſcere. Oportet ergo, ut qui meminit, et q̃ reminiſcit, id qđ meminit, aut reminiſcitur, cognoſcat ſe in præterito, aut didiciſſe, aut uidiſſe, aut audiſſe, quę ſine cognitione temporis fieri non poſſunt, aut determinari, aut indeterminati. Diximus enim ſuperius, ꝙ actus memorię ac reminiſcentiæ ſupra tres res quaſi tria obiecta ꝑ ſe cadit, ſupra rem alias apprę henſam, ſupra actum, quo illa res alias appræhenſa fuit, & ſupra tempus determinatũ uel indeterminatum, in quo apprę henſio illa fuit. Niſi enĩ hęc tria quis apprehenderit, nec reminiſci, nec meminiſſe dici põt. Ariſto. proponit hoc, deinde exponit modũ reminiſcendi ex parte temporis.

Eſt autem aliquid, quo, de pluri minoriq; tempore iudicamus, conſentaneumq; eſt, ut quippiã in nobis ſit, quod ſicut magnitudines, ita & tempus internoſcat.

Eſt autem aliquid, quo indicat maius & minus, rationabile autem, ſicut & magnitudines.

Quia accepit nec reminiſci nec meminiſſe poſſe aliquẽ, niſi tempus cognoſcat. Exponit nunc eſſe aliquid in nobis, quo, & tempus cognoſcimus, & dicit. Eſt autem aliquid, quo anima cognoſcit tempus maius, & minus, quẽadmodum aliquid eſt, quo cognoſcit corpora, & magnitudines. Quæ autem ſit iſta uirtus, qua aĩa cognoſcit tempus, ſicut & magnitudines, Themiſtiꝰ uult ꝙ ſit ſenſus cõmunis, qui reſidet in corde, ut in proprio ſubiecto. Per ſenſum enim communem nos tempus, & magnitudines, & figuras, & motus cognoſcimus. Vtrum uero per propriã ſpeciem temporis, uel per propriam intentionem, uel ſpectrum, quęſtio animaſtica eſt. Ariſto. enim omniũ quę cognoſcimus, in hoc libro uoluit eſſe phantaſmata unicuiq; propria, & hoc ſupponat pro intellectu eorũ, quę ipſe dicit. Vtrum uero ita ſit, in libris de aĩa perquiratur.

Porro magnitudines ampliſſimas, et quæ à nobis procul abſunt, intelligere ſolet, non q̃ intelligentia ipſa (græci dianoean uocant) procedat foras atq; ad eas ſeſe applicet, quemadmodũ quidam de uiſu dixerunt (nam etiam ſi non ſint, ex æquo tamen intelliget) ſed per motum qui proportione quadam illis reſpondeat, habet enim in ſe, motus effigieſq; rebus quas intelligit perſimiles.

Intelligit autem magnas & procul, non extendendo illuc intelligentiam, ſicut uiſum dicunt quidam (etenim cum non ſint, ſimiliter intelliget) ſed proportionali motu, ſunt enim in ipſa, ſimiles figuræ & motus.

Quia dixit in nobis eſſe uirtutem, qua tempus cognoſcimus, quã ſenſum communem eſſe dicit Themi. & manifeſtum eſt, ꝙ intellectꝰ intelligit magnitudines magnas, & paruas, prope & procul mediante ſenſu cõmuni, dicit nunc quõ mediante ſenſu cõi intellectus hęc intelligat, & dicit. Intelligit autẽ anima magnitudines magnas ſubaudi & paruas, & procul, ſubaudi & prope, non extendẽdo illuc, hoc eſt uſq; ad magnitudines intelligentiam, hoc eſt ſenſum cõmunem. Sumpſit enim dianoeam pro ſenſu cõmuni. Nam actio intellectus, cum imaginatione, quę eſt communis ſenſus, coniuncta (ut Themiſtius inquit) dianoea dicitur a grę cis. Non enim anima intelligit magnitudines prope, aut procul per extramiſſionem, ſicut Platonici, & perſpectiui dicunt quidam, uidere extrãmittendo radios uiſuales ad uiſibilia. Cuiꝰ cauſam interponit, quoniã cum magnitudines maiores nõ ſint, intellectus illas intelligit mediante ſenſu communi & imaginatione, & tamen ad illas non extramittitur radius ſenſualis. Intelligimus

enim magnitudinem maiorem quam sit magnitudo mundi, quæ non est, non ergo consonum est animam intelligere illam extendendo sensum communem ad illam, sed animam intelligere proportionali motu; hoc est per impressionem, quæ proportione quadam illis respondet. Sunt enim in ipsa anima omnium rerum, qua cognoscit aut sentit, similes figuræ, siue species; & similes motus ipsis reb⁹, quas cognoscit, aūt sentit. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. ubiq; omnium, quæ anima cognoscit, siue sensu, siue intellectu ponit simulacra; quæ nunc species, nunc phantasmata, nunc figuras, nunc motus appellat. Dicuntur enim motus quo per ipsas anima ad cognoscendum mouetur, dicūtur autem similitudines, quo proportione quadam respondēt rebus, quas cognoscit, de his superius satis. Ex his patet, ꝙ anima cognoscit magnitudines magnas, & paruas, procul, & prope, & tempus, & omnia proprijs figuris, ac motibus, qui proportione similes sunt ipsis rebus apprehēsis. & sic magnam magnitudinem apprænhendit proprio motu ac similitudine, quæ illam repræsentat sicut est, paruam quoq; propria specie ac figura & motu, qui illa repræsentat sicut est. Magnitudinem distantem procul apprænhēdit motu, pprio qui illā repræsentat sicut est, et sicut distat, & sic de omnibus, quæ aīa cognoscit. Quæ uidētur fortasse miratu digna, cum iuniores non omnium ponant species, nisi per se sensibilium. Auer autem in intellectu species non ponit. At Aristo. hic uult unicuiq; rei, quę apprænhenditur, in anima respōdere motum proprium, qui illam repræsentat, sicut est, ac sicut intelligitur, aut sentitur, & sic omnium ponit proprios motus, ac impræssiones, de quibus pulchrum esset uidere, uerum de his hactenus, fortasse postea, uel in libro de sensu.

De spēbus intelligibilibus & cognoscibilibus.

Quo igitur differat, cum maiores intelligit? An quod & minores intelligat? quæcūque enim ambiuntur interioraq; sunt, minora sunt, & eis, quæ continent & extima sunt, proportione quadam respondent.

Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An quia illas intelligit quæ minores? omnia enim quæ intra, minora, & proportionaliter & quæ extra.

Sed circa hęc, quæ dicta sunt, mouet quęstionem, nam si anima intelligit maiores magnitudines & minores per species & motus, qui sunt in anima, cū illę species sint minores, immo fortasse indiuisibiles, omnia intelligeret per æqualia, & sic non uidetur differre quo maiores, & quo minores intelligit, unde dicit, Si igitur oīa intelligit aīa p simulacra, & motus, cum illi sint minores rebus, quas intelligit, immo indiuisibiles, quo igitur differt anima cum magnitudines maiores intelligit, & subaudi, quo intelligit minores? quasi dicat, uidetur ꝙ per nihil, cum species ī anima omnes sint rebus minores, & æquales. Respondet & cōcedit ꝙ anima omnia intelligit per species, quę sunt minores rebus, immo omnes æquales, uerum differūt, quo proportione ad res differunt, unde dicit. An quia illas. s. maiores intelligit subaudi per figuras, quæ minores sunt rebus, quas intelligit. Et etiam magnitudines minores intelligit per figuras, quæ minores sunt rebus. Et causa est, quoniam omnia quæ sunt intra animam minora sunt rebus, quæ sunt extra animam, immo oēs figuræ sunt ęquales, quæ in anima sunt Verum differēter illas intelligit, qa figurę quæ in aīa sunt proportionabiliter sunt & his, quæ sunt extra. Videmus enim figurā Cæsaris in metallo ęqualem esse figuræ Traiani in metallo, utraq; enim in ęquali metallo descriptæ sunt, tamen diuersa repræsentant, quoniam diuersa proportione respondent suis repræsentatis. Sic licet omnes figuræ, quæ in anima sunt sint minores rebus, quarum sunt (quia sunt in subiecto minimo, & indiuisibili) quia tamen proportione respondent rebus, quarum sunt, ideo anima differenter maiores & minores magnitudines intelligit.

Atq; fortasse qualis proportio inter simulacra ipsa, sed adiuncto tempore, capi potest, talis et in ipsis quoq; interuallis distantijsq; reperiatur.

Est autem forte sicut & speciebus proportionale accipere, sed in ipso, sic & distantijs.

Obiter ostendit, ꝙ qualis modus notionibus & rebus accommodatur, consimili proportione distantijs, quæ in tempore peragrantur, accommodādus est, unde dicit. Est autem forte sicut & speciebus, quæ in anima sunt, proportionale accipere, sed in ipso tempore, sic & in distantijs, quasi dicat, sic quoq; in distantijs, quę peragrātur tempore, ut enim in anima notiōes rebus proportione respōdēt, sic distantiæ quæ in tempore peragrantur, proportione inuicē respondent, quoniam minor respondet maiori.

Nam qui lineas A B & B E confecit, lineas A C & C D cōfecisse uidetur, quando hæ, cum illis proportionis nexu iunctæ sunt. Sed cur potius lineas A C & C D, quā lineas A F & F G? An sicut refertur linea A C ad A B: ita linea K H ad lineā K M? Qui ergo lineam K M transegit, simul lineam K H transegerit oportet. Si uero intellexisse uelit lineas A F & F G, lineas quidem A B & B E similiter intelligit, at e regione lineæ K M, lineam K L. nam hæc ad illam ita sese habet, ut lineam F A ad lineam B A se habere uidemus.

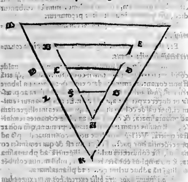
Sicut igitur, si secundum A B, B E, mouetur, facit A C, C D proportionale enim est: A C & C D. Quid ergo magis C D, quam F G facit? An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet? Secūdum has igitur, simul mouetur. Si uero A F, F G, uelit intelligere, eam quidem quæ A B, B E, similiter intelliget, sed pro K M, K L intelliget, hæ enim se habent, sicut F A ad B A.

Per exemplum ostendit ꝙ cum peragratur minor distātia in aliquo tempore peragraī proportionabilr maior in eodem tpe. Ad cuius euidentiam describantur duo triāguli, & minor intra maiorem, designatis per lr̄as, ut uides p descriptionem. Tūc patet, ꝙ qui peragrat latus minoris scilicet A B eodem tpe peragrat latus maioris. s. K M, & qui peragrat latus B E, eodem tempore peragrat minus, uidelicet, C D, & qui peragrat A C latus min⁹, peragrat K H latus maioris triāguli & tota causa est, nō qa distantiæ sint equales, sed qa proportionales, ut patet sexto Euclidis. Aristo. tn̄ hęc obscure protulit, quæ reuera in se clara sunt, unde dicit Sicut igitur si ſm A B latus, aliquis mouetur, & idem uel alius moueaī ſm B E, ille qui mouetur ab A in B facit A C, & qui mouetur ab ipso B in E facit C D, quoniam per sextum Euclidis ac linea, & C D proportionales sunt. Textus est suspensiuus usq; ibi { Scd̄m has igitur. } Est enim supplendum ut uidebitur, ꝙ sic, qui peragrat A C proportionabiliter eodē tpe peragrat distātiam K H uerum antequam terminet suspensionem, cōtra exemplum positum ab ipso dubitat, & dicit. Quid ergo magis C D facit ille, q peragrat B E, quā F G, qui enim peragrat B E, eodem tempore peragrat C D, & F G. quęrit ergo cur in exemplo, potius unum quam alterum peragratum esse accepimus. Respōdet & dicit, hoc esse factū, ut accipiamus correspondentiam in latere maioris triangulli continentis, unde dicit. An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet, & propterea accepimus in peragratione ex B in E, C D peragratū esse quā F G quoniā A C correspondet ipsi K H, tunc terminat suspensionem, & dicit. Secundum has igitur simul mouetur, qui enim peragrat A C, eodem tempore proportionabiliter peragrat K H, quoniam proportione sibijnuicem correspōdent. Dicit tamen ꝙ siquis uelit intelligere eū qui peragrauit A B peragrasse A F, & eū qui peragrauit B E, peragrasse F G, intelligat ut dictum est, ꝙ A F peragrat, cum peragrat A B, & F G, cum peragrat B E, & tunc pro K M peragrato sumat esse peragratum K L, nam hæc se habent inter se

sicut

ſicut F A ad B A, & ſic poterimus dicere, ꝙ qui peragat A F, eodem tẽpore, peragat K L. Patet ergo ꝙ ſicut notiones rebus accommodãtur non æqualitate, ſed proportione, ſic diſtãtiæ quę eodẽ tempore peragrãtur, maiores & minores proportione reſpondent ſibi inuicem.

Deſcriptio triangulorum.

Quando igitur negocium, & tempus ſimul animum inuadunt excitantq́, tum meminiſſe ſolet.

Cum igitur ſimul rei fit motus & temporis, tunc memoria agit.

Nunc ex dictis concludit modum reminiſcendi ex parte temporis, & dicit. Cum igitur mot⁹ rei, hoc eſt impreſſio rei, ſimul fit cum impreſſione temporis, tunc memoria agit, hoc eſt tunc memoria eſt in actu, & perfecta, et uera. Simili ratione intelligendum eſt de reminiſcẽtia, qui enim reminiſcitur, rem & tẽpus reminiſci oportet, unde (ut Themiſtius inquit) qui recordantur aut reminiſcuntur, ad eorum intelligentiam, quæ recordantur atq; reminiſcuntur, ſuũ tempus adiungere ſolent.

Quod ſi ſe coniungere utrũq; putet, non tamen coniungat, ſe meminiſſe autumat, nihil enim obſtat, quin fallatur aliquis, & ſe meminiſſe cum non meminit, putet.

Si autem putet, non faciens, putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, & ſibi uideri meminiſſe, cum nõ meminit.

Poſtquam Ariſto declarauit, ad memoriam & ad reminiſcentiam eſſe tempus neceſſarium, hic oſtẽdit, quot modis fallantur, qui meminerunt, & reminiſcuntur. Primus ergo modus eſt, quando alicui occurrit mot⁹ temporis, et non motus rei, poſſibile enim eſt alicui occurrere tempus præteritum, & non rem, ſed loco illius alia res occurrit, ut loco Socratis occurrat imago Socratis. Iſte enĩ erat ĩ imagine rei, non autem in tempore, unde dicit. Si autẽ putet, ſubaudi reminiſci rem, non faciens, ſed tempus reminiſcit: & loco rei aliam rem, hic putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, ut ſi fallatur in re, & nõ in tempore, & ſibi uideri meminiſſe, cum non meminit.

Quanquam fieri non poteſt, ut qui meminit, ſe meminiſſe nõ aduertat ſed id eum lateat, nam meminiſſe, id ipſum eſt. At ſi negocium abſq; tempore, aut contra tempus abſq; negocio, iacentem animum extimularit, haudquaquam meminit.

Agentem autem memoria, non putare ſed latere dum meminit, non eſt, hoc enim erat ipſum meminiſſe. Sed ſi is qui rei, fiat ſine eo qui tẽporis, aut hic ſine illo, non meminit.

Secundo aliquis decipitur, ut cum rem reminiſcitur, nõ autem tempus, hic enim reminiſcitur, ſed non putat reminiſci, quoniam rem meminit, tempus non meminit, unde dicit. Agentem autem memoria, hoc reminiſci rem, nõ putare autem ſe rem reminiſci, ſed latere dum meminit, non eſt reperibile, non enim fieri poteſt, ut aliquis rem meminit, et tempus non, & dicatur meminiſſe, licet enim re uera meminit, non tamen dicitur meminiſſe, niſi tempus meminerit. Propterea dicit, ſed ſi motus qui rei eſt fiat ſine eo motu, qui temporis eſt, aut qui temporis ſine illo qui rei eſt, hic non meminit. Dicit Themiſtius, ꝙ morbo aut motione accidit, ut aliquis non meminiſſe ſe animaduertat, qui rem meminit. Quod quidẽ morbo hoc fieri poſſit, nemo eſt, qui dubitat. Motione ũo, quoniam ſæpe accidit, ut aliquis occupatus impenſius aliquibus rebus, motu obiter occurrente id occurrat, quod alias cognouit, oblitus tamen temporis propter occupationem, dicit ſe nunquam hoc cognouiſſe. Sæpe enim credo noua ſcribere, quæ decies ſcripſi, & hui⁹ rei cauſa eſt, quoniam rei eſt cognitio, non temporis.

Cæterum tempus illud, duplex eſt, nam interdum quis certũ tempus non adhibet, ut cum ſe feciſſe non pridie ſed aliquando, meminit interdum, etiam adhibet. Verum meminiſſe dicitur, etiam ſi certum tempus minime adhibeat, nam uulgo dici ſolet, equidem memini factum, ſed quando non memini, cum de tempore facti non conſtat.

Qui uero eſt temporis, duplex eſt: aliquando enim menſura non meminit ipſum, ut q, tertia die, q, tamen aliquando fecit, aliquando autem, & menſura. Sed meminit, quãuis non menſura: conſueuerunt enim dicere, quod meminerunt quidem, quando tamen neſciunt, cum ipſius quando non cognoſcũt quantitatem metro.

Oſtendit nunc diuerſum reminiſcendi modum ex parte temporis, & dicit. Motus uero qui temporis eſt duplex eſt. Aliquando enim menſura quis non meminit ipſum tẽpus, recordatur enim tempus, non tamen ſub certa menſura, utputa ꝙ tertia die fecerit, cum tamen aliquando tertia fecerit reuera. Et hic eſt unus modus reminiſcendi, deinde exponit ſecundum, & dicit. Aliquando aũt & tempus meminit menſora, ſed meminit quãuis non menſura, hoc eſt aliquando meminit tempus ſub mẽſura ſcilicet qa in tempore præterito, non tamen certa menſura. Probat aũt hoc ex uſu loquentium, & dicit. Conſueuerunt enim homines dicere, ꝙ meminerunt quidem alicuius rei ut preteritę, gñ tamen: neſciunt, neſciunt enim quando fuerit, cum ipſius quando hoc eſt ipſius temporis quantitatẽ metro ac menſura determinata non cognoſcunt, hoc modo (ut Themiſtius dicit) utuntur qui ſe cauſis ſubſignãt, cum ĩs de tempore facti non conſtat. Hactenus de differentia modorũ reminiſcendi ex parte temporis.

Quibus præcipua ineſt memoria, non eiſdem & reminiſcentiam ineſſe eximiam, diximus ſupra. Diſtat uero memoria à reminiſcentia: non ſolum ratione temporis, ſed in eo quoq; quod & complures aliæ animantes memoria participant, reminiſcẽtia nulli ex omnium animalium numero quorum natura comperta exploratáq́; habeatur, præterquã homini: cõceſſa ſit.

Quod igitur non ijdẽ ſunt memoratiui & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt. Differt autem ipſum meminiſſe ab ipſo reminiſci: non ſolum ſecũdum tempus, ſed q, ipſo qdem meminiſſe & aliorũ animalium participant multa, ipſo autem reminiſci nullũ ut ita dicam quæ cognoſcũtur animaliũ: niſi homo.

Dictum eſt ſuperius, ꝙ memoria & reminiſcentia quando eidem ſubiecto generi competunt, differãt aptitudine, quoniam bene reminiſcentes, communicet, male memorati conſueuerunt. Amplius & tempore, quoniam memoria ſemper tempore reminiſcentiam præcedit, non enim quis reminiſci poteſt niſi ex eis, quorum habet memoriam. At nunc dat tertiam differentiam, ꝙ reminiſcentia ſub hoĩb⁹

concessa sit, memoria multis alijs animalibus, unde dicit. Quod igitur non ijdem sunt memoratiui, & reminiscitiui, in prioribus dictum est propter duas differentias, nunc addit tertiam ex parte subiecti, & dicit. Differt autem ipsum meminisse ab ipso reminisci non solum sm̃ tempus, subaudi & aptitudinem, sed ꝙ ipso quidem meminisse, & aliorum animalium participant multa, ipsum autem reminisci nullum, ut ita dicam, animalium eorum quæ cognoscunt, & ad noticiam nostram uenerunt, nisi homo. Dicit autem hoc, quoniam quidam posuerunt quædam animalia ultra hominem etiam reminiscentia, uerum ipse non nouit, quæ ista sint. Sed dices pygmeus reminiscitur, ut dicit Aristo. libro de animalibus. Signum autem quia pygmei parant bellum contra grues, quæ ueniunt ad eorum campos destruentes cibos eorum. Non autem pararent, nisi reminiscerentur. Præterea pygmei sunt logistici, & dianoetici ut secundo de anima declarauimus, ergo reminiscontur. Vno modo potest dici, ꝙ Aristoteles appellatione hominis, intellexit pygmeos, aliquando enim illos homines appellauit. Vel dicendum, ꝙ Aristo. per reminiscentiam intelligit perfectam reminiscentiam, quæ non solum est particularium, sed uniuersalium apprehensionum, & hanc solus homo habet.

Causa cur ita, est, q̨ reminiscentia ueluti syllogismus quidam, id est ratiocinatio, existit, nam qui reminiscitur, q̨ prius audierit, uiderit, aut quippiam id genus fecerit, ratiocinari assolet.

Causa autem, quia ipsum reminisci, est ut syllogismus quidam, q̨ enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, syllogizat reminiscens.

Quod reminiscentia sit solius hominis, probat dupliciter. Primo quidem; qm̃ reminiscentia est, ut quidam syllogismus, quatenus in ea ab aliquibus prius notis deuenim⁹ ad ignota, modo syllogiçare proprium hominis est, unde dicit. Causa autẽ, quia ipsum reminisci est ut syllogismus quidam, quod ostendit (& inquit) quod enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit per interiores sensus aut intellectũ, syllogiçat reminiscens, qm̃ procedit ab uno ad alterum, uelut syllogiçans.

Item, quasi disquisitio quædam, disquisitionem uero ijs solis natura tribuit, quibus consultandi deliberandiq; ratio competit, etenim consultatio siue deliberatio, ratiocinatio quædã est.

Et est ut inquisitio quædam, hoc autem quibus & deliberatiuum inest, natura solum accidit, etenim ipsum deliberare, syllogismus quidam est.

Hoc idem probat, quoniam reminiscentia est quædam inquisitio deliberatiua quæ non inest nisi hominibus, quibus inest deliberatio, & dicit. Et est, ut inquisitio quædã, hoc autem. s. inquisitio inest his, quibus & deliberatiuum natura inest, ac accidit. Reducit autem hanc rationem ad primam, & dicit. Etenim ipsum deliberare syllogism⁹ quidam est, tunc completur ratio, cum nulli aliorum animalium insit syllogismus. Fit ut nullum nisi homo reminiscẽtiæ sit particeps. Hic Themistius plane dicit ꝙ reminiscẽ
De uirtute reminiscendi. Cap. 8. tia operatio sit intellectus, quooiam (ut inquit) alia uirt⁹ quam intellectus cogitare, & consultare potest, sola autẽ mens ac intellectus reminiscitur, hoc idem soperius dixit. Verum de his postea.

Porro affectionem ipsam corporalem esse, & reminiscentiã disquisitionem in tali uiso, inditium est, q̨ nonnulli obturbari solent. & cum reminisci non possunt.

Quod autem corporeum quiddam passio, & reminiscentia inquisitio in tali phantasmate, signum turbari quosdam cũ non possunt reminisci.

Vt mihi uidetur, ostendit, ꝙ licet reminiscentia sit act⁹ intellectus, tamen non est sine organo corporeo, qm̃ non est sine motu de uno phantasmate ad aliud, modo hic motus phãtasmatum non potest esse sine sensu cõmuni phantasiante illa, quemadmodum nec intelligere est sine phantasmate, & sic exponit Themistius, unde dicit. Quod autẽ corporeum quiddam sit ea passio, quæ dicitur reminiscẽtia, signum est diligens inquisitio, quæ fit in tali phantasmate, unde lege sic. Q̃ aũt & reminiscẽtia sit passio, quæ est quid corporeũ, & inquisitio in tali phantasmate, signũ est turbari quosdam, cũ non possunt reminisci, turbantur dico, qm̃ quadam inquietudine premuntur.

Et cum cogitationem reprimunt conanturque non ultra reminisci.

Et ualde cohibentes intelligentiam & non amplius conantes reminisci, nihil minus.

Secundum signum ponit. ex eo, ꝙ reminiscentes ualde cohibent intelligentiam, tam si conantur reminisci, q̃ etiã si non conantur reminisci, dato enim ꝙ cessarunt a labore reminiscendi, adhuc intelligentia manet cohibita ac præssa, ut docet experientia, unde dicit. Et qui conantur reminisci, sunt ualde cohibentes, ac reprimentes intelligentiam ad phantasmata, & etiam non amplius conantes reminisci, nihil minus etiam intelligentiam reprimunt, qm̃ non restat quieta. Vel legantur hæc uerba continuando ipsa ad præcedentia hoc pacto. Et signum est & qui reminisci conantur, esse cohibentes ualde intelligentiã ad phantasmata, & nõ amplius conãtes reminisci, nihil minus cohibẽt intelligẽtiã adhuc uelint nolint ad phantasmata.

Et potißimum quos atra bilis exercet, hos. n. maxime phantasmata mouent.

Et maxime melancholicos, hos enim phantasmata mouent maxime.

Hic ponitur tertium signum sumptũ ab ipsis qui sunt complexionis melancholicæ, hi enim in reminiscendo oalde turbantur, quoniam hi maxime phantasmatibus præmuntur, & lege sic. Signum est etiam maxime turbari melancholicos, quoniam hos phantasmata mouẽt maxime. Hoc autem non fieret nisi reminiscentia esset non phãtasmate. Themistius hic ostendit perpulchre, quomodo reminiscentia non sit sine imaginatione per exemplum. Dicit enim quemadmodum qui librum uult legere, uertit se ad ea, quæ in libro sunt scripta, ita de reminisceotia, & intelligentia iudicandum est, nã intelligentia cõparatur legenti: cor, libro: phantasmata literis, non ergo est reminiscentia sine sensu.

Causa uero cur reminiscentia in potestate eorum non sit, est: quod sicut qui iaculatur emissum telum non ultra sistere potest, ita qui reminisci & uestigare aliquid contendit, nescio quid corporeum mouet cui affectio hæc consignatur.

Causa autem eius q̨ nõ in ipsis est reminisci, quia sicut proijcientibus non amplius in ipsis sistere, sic & reminiscens & inuestigãs, corporale aliquid mouet in quo paßio est.

Ex hoc declarat solutionẽ cuiusdam quæsiti. s. propter quid reminisci non sit in potestate oostra, & operationes intellectiuæ, quæ sunt sine organo corporeo, sunt in potestate nostra, qui enim incipit reminisci non amplius in potestate eius est cessare a reminiscentia, ueluti qui incipit irasci nõ illico est in potestate sua cessare ab ira, quoniã sunt operationes corporeæ, uel cum motibus corporeis maxime coniunctæ, unde dicit. Causa autem eius, ꝙ ipsum reminisci non sit in nobisipsis & ad uoluntatem constitutũ, postquã cæpimus reminisci, est qm̃ sicut non amplius in ipsis proijcientibus est sistere telum emissum, sic & reminiscens, & inuestigans mouet aliquid corporale scilicet mouet phantasma corporale, in quo reminiscentia est. Quare sicut telum emissum non est amplius in potestate proijciẽtis, donec durat motus, sic phãtasma motum ab ipso reminiscente postquam motum est, non est amplius in potestate eius, donec cesset a motu. Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles

ſtoteles qui illud corpale poteſt intelligere cor quod eſt corporale organum in quo eſt paſsio, uel motus phantaſticus, uel intelligere põt phantaſma, in quo eſt ipſa reminiſcentia, ueluti intelligibilia in phantaſmatibus.

Maxime autem adagitari ſolent, quibus humoris copia circa ſenſariam ſedem redundat, non enim facile tranquillatur motu ſemel inito, quouſq; id quod quæritur occurrat, & motio ipſa recto inceſſu procedens ad metam uſq; perueniat.

Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit exiſtẽs circa locum ſenſitiuum, non enim facile pauſat mota, quouſque accedat quod quæritur, & recte procedat motus.

Cum cauſam aſsignaſſet, propter quã poſtquã cæpit quis reminiſci, non eſt in poteſtate eius quieſcere, oſtendit in quibus maxime accidat, ut poſtquam cæperunt reminiſci, non ſit in eorum poteſtate ceſſare, & eos eſſe, in quibus humiditas fuerit exiſtẽs circa locum ſenſitiuum, in quo loco phantaſmata ſunt, unde dicit. Maxime aũt turbantur, & non ceſſat a motu reminiſcentiæ, quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum, in quo phantaſmata conſtituuntur. Cauſam affert, & dicit. Non enim humiditas illa, in qua erant phantaſmata poſtquam mota eſt, facile pauſat, & ſic nec phantaſmata facile ceſſant a motu, poſtquam cæperunt moueri motu humiditatis, donec accedat, quod quæritur, & motus recte procedat ad metã, ad q̃ cũ peruenit, ipſe finiatur.

Quamobrem & metus & iræ ſimulatq; commotæ ſunt, ſedari, quãlibet repugnantibus illis, non poſſunt, ſed eodem contranituntur.

Vnde & iræ & timores eum commoti fuerint, contramouẽtibus iterum his nõ ſedantur, ſed ad idem cõtramouent.

Quod dixerat, declarat per ſimile, & primo ex paſsionibus, & dicit. Vnde & iræ, & timores cum cõmoti fuerint, etiam nobis iterum contramouentibus contraq; nitẽtibus his, non ſedãtur, ſed illę paſsiones ad idem ad quod cæperunt tendere, contramouent nos, eodem modo poſtq̃ quis cæpit reminiſci, dato φ uelit deſiſtere, motum ſedare non poteſt.

Atq; perinde euenit, atq; ijs qui paulo coneitatius ualidiuſque nomina aliquot orationem uere cenſuere, aut cantionem aliquam emodulati ſunt, nam ubi ceſſarunt, iterum, etiam inuitis, canere ac loqui ſubit.

Et ſimilis eſt hæc paſsio, nominibus & melodijs & orationibus, cum per os ſit aliquod ipſorum uehementer, pauſantibus enim & nõ uolẽtibus, ſuperuenit iterum cãtare, aut dicere.

Secundum ſimile eſt ex quibuſdam actionibus noſtris ſumptum, & dicit. Et ſimilis eſt hæc paſsio quæ reminiſcẽtia dicitur, nominibus, & melodijs hoc eſt cantilenis, & orationibus proſaicis, uel carminibus, cũ p os ſit aliquod ipſorum uehementer prolatum. Nam pauſantibus & nõ uolentibus illa nomina proferre, aut cantilenas cãtare, aut orationem dicere, ſuperuenit inuitis iterum cantilenas cantare, aut orationem dicere, aut nomina proferre, ut quilibet experitur. Et cauſa eſt, ut Themiſtius innuit, uox impetuoſe mota, quæ non facile ceſſat. Sed dubitatur quoniã Ariſtoteles libro ſecundo rhetoricorum uoluit paſsiones noſtras eſſe redactas ad uoluntatem nr̃am, ſed uoluntas noſtra eſt libera, ergo omnes iſtæ actiones ſunt in poteſtate noſtra. Præterea cum has actiones agimus, uel eas agimus uolentes, uel non uolentes. Non eſt dicendum quod eas agimus non uolentes, quoniam non puniremur, uel non ageremus. Si uolentes, ergo ſunt in poteſtate noſtra, hæc quæſtio fuit diſputata tertio de anima. Breuibus tamen dico, quod uoluntas eſt formaliter libertas contradictionis ſecundum Ariſtotelem ubique, ut nunc ſuppono, non tamen eſt formaliter libertas indifferentię, quoniam ad aliquos actus non eſt æque differens, licet ad omnes

Vtrũ paſsiones ſint in poteſtate nr̃a.

ſic contradictorie ſe habens. Tunc dico, φ omnes motus animales & rationales tam ante quã cæperint, quã poſtquam cæperint, ſunt liberi libertate contradictionis, et ſic iratus libertate contradictionis poteſt ceſſare ab ira, ut argumenta cogunt, quoniam uolens iraſcitur, modo uoluntas eſt formaliter contradictionis libertas, ergo libere libertate contradictionis iraſcitur. Secundo dico, φ paſsiones poſtquam cæperunt, & in primo motu, non ſunt in poteſtate noſtra probatur, quoniam uoluntas ad illas nõ eſt libera libertate indifferentiæ, propendet enim ad illas ob impetum inchoatum, ut Ariſtoteles dicit, & quoniam nõ eſt uoluntas libera ad illas libertate indifferentię, ideo nõ imputantur nobis, & hoc eſt quod dicitur, φ primi mot⁹ non ſunt in poteſtate nr̃a. Verum animaduerte, φ iſti primi motus non ſunt in omnib⁹ ęquales. In aliquibus enim citius, in aliquibus tardius ſedantur, propter diuerſitatem naturæ. Per hæc patet ad argumenta.

Ceterum illi quibus ſuperiora proportione reliqui corporis ſunt uaſta, quiq; forma pomilionis degenerant, minus memoria ualent, quam qui contrario ſunt habitu, φ ipſa ſentiendi uis pondere grauiore opprimatur, quodque nec initio inhærere ac deſiſtere formæ rerum poſsint, ſed diſsiliant, nec eum reminiſci uolunt, recto itinere ſequantur reddanturq;. Sane impendio pueri: & admodum ſenes, immemores ſunt, propter motum quem ſuſtinẽt, nam hi, ualde minuuntur, illi uero, magnum ſubeunt incrementum, adde etiam, φ uſq; ad ætatem prouectam, ſimiles nanis ſunt.

Sunt autem & ſuperiora maiora habentes, & nani, peius memoratiui quam contrarij, propterea φ grauitatem multam habẽt in ſenſitiuo: & quia neq; à principio motus poſſunt immanere ſed diſſoluuntur, neq; in reminiſcendo facile recte procedunt. Penitus autem iuuenes, & multum ſenes, immemores ſunt, propter motum, hi enim, in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt, amplius autem pueri, & nanoſi ſunt uſq; ad longam ætatem.

Secundũ Themiſtium Ariſtoteles quaſi ex dictis uult aſsignare cauſam quare pomiliones pueri, & ſenes immemores ſint & male reminiſcitiui, & dicit: Præterea, & ſuperiora habentes maiora, ſiue pueri, ſiue nani, ſiue ſenes, ſiue iuuenes ſint, & pomiliones, qui græce nani dicuntur, peius memoratiui, hoc eſt peius reminiſcitiui & magis immemores ſunt, quam illi, qui ſunt his contrario modo diſpoſiti probat, & dicit. Propterea φ grauitatem multam habẽt in ſenſitiuo, hoc eſt in ſenſorio quod eſt cerebrum. Cerebrum enim non eſt ſubiectum ſenſuum, ſed organum congregationis omnium phantaſmatum. Organum uero in quo ſenſatio perficitur, eſt cor, ut libro de ſomno parebit, & quia multum habent grauitatem in cerebro, imagines nõ poſſunt in eo imprimi. In tam enim obeſa, & craſſa materia deſignari, aut exprimi formæ rerum non poſſunt. Cerebrum enim grauatum multitudine materiæ, nõ facile recipit. Præterea dato quod aliquæ imprimantur, & in ea motus fiant à principio, non poſſunt diu immanere, ac ſiſtere, ſed diſſoluuntur propter humorum confuſionem. Ad hæc dato quod aliquæ diu permaneant, in reminiſcendo non facile recte procedunt, quoniam non poſſunt regulare motum tantæ materiæ, nec ordinare tantam humorum confuſionem. Et propter eaſdem cauſas penitus iuuenes, hoc eſt pueri, in quibus augmentum maxime uiget, & multum ſenes immemores ſunt, & male reminiſcitiui, & cauſa eſt propter motum humorum, ut diximus. Hi enim ſcilicet decrepiti in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt. Addit quod hęc ratio in pueris eſſe poteſt, quæ in pomilionibus; quoniam pueri uſque ad longam ætatem, ſcilicet uſque ad ætatem prouectam, ſunt ſimi-

les nanis, inquantum habeot superiora maiora, sicut nani. Patet igitur quas nb causas pomilinnes, pueri & decrepiti, & quicunq; habent superiora maiora, sint immemores maleq; reminiscentes. Qua ratione patet nnn nmnes qui male meminerunt, bene teminiscantur. Fallit enim in his omnibus, ut patet:

Ergo quid sit memoria, quid meminisse, qua facultate animalia meminerint, item quid reminiscẽtia quid reminisci, quemadmodum fiat & quam ob cãm, dictũ est.

De memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura ipsorum, & qua earum quæ sunt animæ meminerint animalia, & de ipso reminisci quid sit, & quomodo fiat, & propter quã causam, dictum est.

Epilngat, & dicit. De memnria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura idest definitio ipsorum, & qua parte earum partium, quæ sunt animæ, meminerint animaiia scilicet cnmmuni sensu, & de ipsn reminisci quid sit, & qun modo fiat, & propter quam causam, dictum est. Sed ex his, quæ Aristoteles dicit, nõ satis habemus exploratum, cuius ipsum reminisci actus, utrum sit act⁹ intellectus, an sensus, & si actus sensus, cuius sensus. Ex his enim quæ Themistius dixit in hnc libro, uidetur quòd reminiscẽtia sit actus mentis, ac intellectus. Ex his uero, quæ Aristoteles dixit, uidetur quòd sit actus seositiuus, qunniã Aristoteles uelle uidetur reminiscentiam esse actinnem corpoream, nnn tamen expressit culus sensus actus sit. Candauensis in hoc lncn simpliciter unluit reminiscentiam esse actum sensitiuũ, tum quia est circa singularia tũ etiã, quoniam cum cępit, nnn cessat, qund esse non pntest, nisi quia est mntus sensitiuus corporeus. Pręterea act⁹ iste impedit ac te cnrporea, ergo est corpote⁹. Prnpter hęc tenet, ꝙ sit actus uirtutis cogitatiuæ, quam græci dianneam uocant, ut Themistius exposuit superius. Sed dubitatur, cnntea hanc npinionem, primn quia Aristnteles in his libris noo posuit nisi sensum cnmmunem, quem nunc phantasiam, nunc primum sensitiuum appellat, & in coede. Ampli⁹ posuit quandam uirtutem in cerebrn, in qua seruantur, & cõgregantur phantasmata, quam noo sensum uncat, quooiã non cngnoscit, aut sentit, sed seruat appręhensa ipsa, ergn per ea, quę Aristoteles in his libeis dixit, reminiscentia nõ potest esse actus cogitaeluæ, nisi cogitatiuã uelit esse communem sensum, quod nnn asserit Auerroes, quem ipse sequtur. Præteeea eeminiscentia uidetue actus intellectus, reminiscimut enim actum, & intellectinnum, quarum reminiscenita non pntest esse in sensu, ideo res hæc dubia est. Expnsitor in commentarijs suis asserit reminiscentiam esse actum cntpnreum, non quidem intellectus, sed actũ uieutis sensitiuæ, quæ in homine est nobilint quam in cæteris animalibus proptee cnniuoctinoem, quã habet adiotellectum. Dicendum igitur ꝙ ueluti memoria nnn est uireus intellectiua, sed sensitiua, sic uietus, qua reminiscimur, non est uirtus intellectiua, sed sensitiua. Amplius sicut meminisse nnn est per se actin intellectus, sed actio seositiuæ partis, sic eeminisci non est actio intellect⁹, sed actio sensitiuę partis, sic eeminisci nnn est actio inrellectus, sed actio sensus cnmmunis, qui in homine est phantastica uireus, & dianoetica apud Aristotelem in his libris. Cum uern dicitue, ꝙ nos reminiscimur intellectinuum, cnncedo, non eamen quatenus reminiscentia est actus intellectus, sed quatenus reminiscẽtia est actus sensus communis, in quo sunt phantasmata, in qbus sunt inrellectinnes & intelligibilia, ut cnlnres in pariete. Intellectus ergo denominatione intrinseca intelligit, denominatinne uern extrinseca reminiscitur, quoniam non reminiscitur ex illis, quæ sunt seruata in ipso, sed in parte sensitiua, in quibus sunt intelligibilia, quæ intellectus denomioatinoe extrioseca dicitur reminisci. Et de libello hactenus.

Finis Pisis. M.D.XXI. die. XXVII. Maij.

De reminiscentia quæstio.

Cap 4.

ARISTOTELIS DE SOMNO ET VIGILIA *Libellus, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentarijs.*

E somno & uigilia, hæc consideremus oportet, primum; quid sint, et utrum animæ an corpori propria sint, an utrisq; communia: & si communia sint, cui parti tam animæ quã corporis credita, et cur tributa animalibus sint, & utrum utrũq; omnibus communicatum sit, an alteris hoc, illud alteris solum, an alijs neutrum, alijs utrũq;.

E somno autem & uigilia considerandum est, quid sint, et utrum animæ an corporis propria sint, an communia, & si communia, cuius particulæ animæ uel corporis, & propter quã causam insint animalibus, & utrum communicẽt omnia ambobus ipsis, an alia quidem altero, alia uero altero solum; an alia quidem neutro, alia uero utrisq;.

Ore oratntis Aristnteles pertractaturus de somnn atq; uigilia, primn præmittit exnrdium, in quo quinq; considetanda esse proponit. Quorum primum est, quid snmn⁹ ac uigilia sint, nam cum de aliqua re nnbis sermo occurrit, a definitione est prnficiscendum, modo id de quo sermo est (ut inquit Aristnteles secũdo libro posteriorum) uninocum sit, secundum uero est, utrum animæ an cnrpntis snmnus & uigilia propria sint, an cnmmunia: hoc est, an somnus & uigilia sint affectiones animæ sentsum a corpore, an corpnris senrsum ab anima, an coniuncti, ex anima ac cntpore, hoc est secundum, tertium, & si somnus ac uigilia non prnpriæ, sed cnmmunes passiones sint: hoc est cnniuncti ex anima, ee corpore, cum animæ plures sint pnteotiæ, ut intellectiuum, sensitiuum, & id genus, cnrpnris qunq; plures partes, ut coe, cerebrum, epar, & id genus, cuius coniuncti ex parte animę, & parte cnrpnris passinoes sint, an eius coniuncti, qund est ex cerebeo et sensitiuo, an eius cõiũcti, q̃d est ex corde & sensitiun, an alrerius, quartum est ꝑꝑ quam cãm somnus ac uigilia insint animalibus, propter quam causam scilicet factiuam & finalem. Tribus enim causis existentibus cuiuslibet accidentis, de omnibus prnponit, de materiali quidem, cum quærit cuius particulæ, ut materię passiones sunt. De factiua uero, ac finali, cum quętit, proptee quam causam aoimalibus insint, quiotum est utrum oĩa animalia cnmmuoicent ambnbus ipsis, scilicet snmno ac uigilia, an alia quidem altero, alia uero altern solũ, an alia quidem neutro, alia uero utrisque, hoc est uteum quæcũq; animalia dnrmiuot, uigilent, & econtrarin, quæcũq; uigilant, dotmiãt, aut alia quidem animaliũ semper dnrmiãt, nũquam uero uigilenr, uel contra, uigilent semper, nũquã dormiant. Vel quædam animalia sint, quæ nec dormiãt, nec uigilent, ut de cœlestib⁹ aĩalib⁹ dr̃, aue alia utrisq; simul scilicet afficiãtur, hnc est dormiane & uigilent semper & simul. Hæc quinque de somno propnnit Aristo.

Tum etiam quid sit insomnium, & quamobrem dormientes, modo somnient modo non somnient, aut somnient quidem semper sed non meminerint, & hoc si fit, quam ob causam fiat. Item, poßint ne futura præuideri, necne, & si poßint, qua ratione præsentiri queant, & utrum ea solum quæ agantur ab

homine:

homine: an etiam quorum causa sit deus, & natura fiant, temeritate ue aliqua.

Ad hæc autem, quid sit somnium: et propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non, uel accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint: & si hoc fiat: propter quam causam fiat. Et utrum contingat futura præuidere: an non contingat, & qualiter: si contingat, & utrum agenda ab homine solum: an ea quorum dæmonium habet causam, & natura fiunt, aut ab euentu.

Hæc est secunda pars exordij: in qua proponit alia, quæ in hoc libro dicturus est de somno. & sunt, ut distincte loquar septem. Quorum primũ est quid sit somnium. secundum est, propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non. Vel utrum accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint. tertium si hoc fiat, ut dormiẽtes semper somnient, quam ob causam fiat, ut non semper recordentur. quartum utrum contingat futura præuidere in somnijs, an non contingat, sed omnia uana sint, ac fortuita. quinto dato ꝙ contingat futura præuidere per somnia, qualiter contingit illa futura præuidere: hoc est utrum ui somni, an ui superiorum causarum. sexto utrum solum agenda ab homine per somnium præuideantur: an ea etiam quorum dæmonum habet causam, hoc est utrum non solum per somnia præuideantur, quæ agenda sunt ab homine. sed etiam quæ sunt agenda a causis diuinis, ueluti sunt somnia prophetica: & per agenda ab homine intelligit, ea: quorum actio est in potestate nostra: per ea, quæ sunt a dæmonio, intelligit ea: quæ sunt ultra humanam potentiam, ueluti sunt somnia prophetica, per quæ præuidentur ea, quæ sunt supra nos. Vltimo, an ea somnia, quorum dæmonium habet causam, etiam esse possint a natura, & non a dæmonio, aut omnia talia sint ab euentu ac fortuitu ita, ut nulla sint prophetica somnia. Hæc quærit de somnio. Verum cum ex nominum ignoratione non parua emergat aliquando rerum inscitia, nam & stoici ut Plato in Cratillo narrat, nomina a rerum proprietate proficisci autumant. Ideo quo ad uerba attinet, dicamus ꝙ somnus & uigilia opposita significant. Vigilia enim proprie non dormire significat: non dormimus aũt, cum sensus solutos habemus: quod uigilare nos intelligimus. Nõ enim uigiliam hic intelligimus lucubrationem: nec, ut sacrarum rerum scriptores acceperunt, cum profectos dies uigilias appellant ꝙ ante festum diem in faciendis sacrificijs uigilare mos sit. Somnus uero dormitionem: non enim somnus hic pro quiete, ut apud Virgilium. Mors hominum facilis, dulciq; simillima somno. Nec pro quietis deo, ut apud Martialem, Et quia nulla uenit, tu mihi somne ueni, sed pro sensuum externorum ligamento accipitur. De somnio uero dicamus: ꝙ apud oratores differentia est inter somnium & insomnium. Somnium appellãt, cuius interpretatio quæritur, quæ propriæ diuinatio dicitur, de quã tertio huius dicemus. & M. Tullius dixit libro de diuinatione. In somnium uero id intelligunt, quod dormientibus apparet, quale aut animi, aut corporis, aut fortunæ oppressione in uigilia habuit. Animi quidem, ut si amator ipse suis delitijs, aut fruentem, aut carentem se uideat, itemq; si metuens quis personam aliquam: hanc aut incurrisse, aut effugisse uideatur. Corporis uero, ut si esuriens, cibum: siriens uero potum quærere uideatur. Fortunæ denique, cum se quis existimat uel potentia uel magistratu aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Somnium græci hypnion, insomnium uero enypnion appellãt: nos uero insomnium, ꝙ nihil præter somnum ipsum sit: nam post somnum: nullam sui utilitatem, uel significationem derelinquit. Aristotelis expositores ut diuus Thomas, & Albertus, & alij nullam inter hæc differentiam fecerunt: acceperunt enim somnium uel insomnium pro eodem, utpote pro eo: quod nobis accidere uidere cum ob dormimus: siue id interpretatione aliquid preter ipsum relinquat, siue nihil. An uero ita sit, posterius uidebimus. Nunc uero loquimur, ut Aristotelis expositores loquuntur. Per dæmonium uero, diuus Thomas spiritum intelligit, quod est quid commune angelis & dæmonibus, nam nonnulli putauerunt somnia ab angelis, alij a dæmonibus mitti. Themistius uero per dæmonium deum intelligit, cum nonnulli dixerunt somnia a deo proficisci: ut postea Aristoteles disputabit. Auicenna uero per dæmonium humorem melancholicum intellexit. Quod uidetur consonum his, quæ Aristoteles dicet, Aristoteles enim dæmones non cognouit, somnia a deo uenire negat, ab humore melancholico concedit, ut postea disputabit.

Digressio

An somni & uigilia opponantur priuatiue.

Ac primum quidem illud constare arbitror: ad eandem animalis partem somnum & uigiliam pertinere. quandoquidem opposita inuicem sunt: & ille ut priuatio quædam huius habetur. nam semper extrema tam in alijs quàm in hisce quæ a natura dependent: in eodem recipi, & eiusdem affectiones esse uidentur, ut sanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, robur & imbecillitas, uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Primum igitur hoc manifestum: quòd circa idem animalis uigilia est & somnus. opponuntur enim: & uidetur somnus uigiliæ quædam priuatio. nam extrema semper & in alijs, & in naturalibus: circa idem susceptibile uidentur fieri, & eiusdem passiones esse. dico autem, ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo & debilitas & uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Hactenus de exordio: nunc ad narrationem accedit, & primo de subiecto somni atq; uigiliæ disserit, nec ab ratione, quoniam somnus & uigilia affectiones sunt, quarum definitiones haberi non possunt, nisi per eius subiecti cognitionem, cui accidunt, ideo anteq; definitiones afferat, ad qđ subiectum, subiectiq; partẽ attineant, exponit uel forte soluit secundam ꝙ quæ erat: utrũ somnus & uigilia sint animæ uel corporis, nam ex solutione huius habetur subiectum somni & uigiliæ per qđ inuestigabit definitio eorum: & ponit hanc suppositionẽ, somnus & uigilia ad eandem animalis partẽ, ut subiecto attineat: & hoc inquit. Primum igitur hoc manifestũ ꝙ circa idẽ, hoc est eãdem partẽ animalis: ut circa subiectũ ac materiam, uigilia est, & somnus. Quam quidẽ suppositionẽ Aristot. syllogiçat primo sic, opposita & extrema tam quæ artis sunt, quã quę in natura spectant, in eodẽ subiecto recipi solent, & eiusdem subiecti partis affectiones uidenẽ. Exẽpli causa, uisus & cæcitas in eodẽ oculo habenẽ: firmitas & debilitas in eodẽ neruo cernunẽ, pulchritudo ꝙ fœditas in eodem mẽbro cõsistunt. Integritas uero & oblesio, temperies, et intẽperies, morbus, & ualẽtia in eodẽ corpore sunt: hæc in naturalibus. At in his, quæ artis sunt similis ratio est, cũ cõsonantia, & inconsonantia in eadẽ uoce sunt, ordo & inordinatio eisdẽ in partibus habenẽ, & in cæteris id genus, sed somnus & uigilia opposita extrema uidenẽ, quoniam inter se ut priuatio & habit⁹ aduersenẽ: somnus siquidem uigiliæ priuatio intelligiẽ: somnus ergo & uigilia ad idem subiectũ, eundemq; subiecti particulam attineant necesse est. De ratione primo tangit minorẽ cum inquit. Opponuntur enim & uidetur somnus uigiliæ quædam priuatio, hæc est minor. Dat maiorẽ & inquit. Nam extrema semper & in alijs. s. in artificialibus, & in naturalibus circa susceptibile uidentur fieri, & eiusdem subiecti particulæ passiones esse. probat hanc maiorẽ inductione, & dicit. Dico autẽ ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo et debilitas, & uisus,

An somnꝰ & uigilia opponãtur priuatiue.

& cæcitas. Omnia enim fiunt circa idem subiectum, eiusdemq; subiecti particulam. Sed uidetur ꝙ somnus & uigilia non opponantur ut habitus & priuatio: quoniam e priuatione in habitū non potest fieri regressus, sed de somno in uigiliam, & econtrario fit regressus. Sed distinguūt Peripatetici ꝙ duplex sit priuatio, altera quę actionē, altera quæ habitum ac formam priuat. Cæcitas enim nō modo uisionem, sed etiam uidendi uim adimit: ac somnus uigilantiam solum. Tunc dicendum e priuatione in habitū fieri posse regressum quando priuatio nō habitus est, sed actionis: non enim e cæcitate ad uisum oculus regredi potest, sed e somno ad uigilantiam. Non desunt qui dicunt e priuatione in habitum fieri posse regressum secundum speciem, non autem secundum indiuiduum. E uigilia ergo in somnum, & e somno in uigiliam fit regressus, non tamen e somno in eandem uigiliam numero, nec e uigiliam in eundem somnum numero. Vtrum uero somnus sit proprie priuatio, & uigilia habitus postea disputabitur.

Item & ex iis quæ sequuntur: palam fiet. nam quo uigilare aliquem cognoscimus: eodem & dormire depræhendimus.

Amplius autem, & ex his manifestum. quo enim uigilantem cognoscimus: hoc & dormientem.

Hic ponit secundam rationē ad idem, & argumētatur more rhetorici per enthymema hoc pacto. Quo uigilantē cognoscimus, hoc & dormientē etiam cognoscimus, ergo circa eandē animalis particulam accidunt somnus, & uigilia. unde dicit. Amplius autem & ex his manifestum. s. quæ mox dicentur: & dat primum enthymema: qđ est secunda ratio, & dicit. Quo enim uigilātem cognoscimus, hoc & dormientē etiam subaudi cognoscimus, subaudiendum est consequens, ergo circa eandem particulam somnus & uigilia accidūt. Potest autem hoc enthymema sic ad syllogismum reduci, quæ eodem cognoscuntur, circa idem accidunt, somnus, & uigilia eodem cognoscuntur, ergo somnus & uigilia circa idem accidūt. propositiones non probat, sed tanq̃ manifestas relinquit. Quo uero ad uerba attinet. Themistius per quo, intelligitur quo argumento: ego uero per quo, intelligo qua parte.

Qui enim sentit: eundem uigilare censemus, atque uigilantem omnem cognoscimus: aut quia externum motum aliquem sentiat, aut quia intestino aliquo feriatur. Si ergo uigilia ipsa in alio nullo quā in sentiendo consistat; certum est quæ uigilant ac dormiunt, eodem uigilare ac dormire quo sentiant.

Sentientem enim hunc uigilare putamus. Et uigilantem omnem: aut eo quòd eorum quæ extrinsecus aliquid sentit, aut eo quòd eorum qui in ipso motuum, aliquem. Si ergo uigilare in nullo alio est quā in eo quod est sentire: manifestum est ꝙ quo quidē sentiunt hoc uigilant uigilantiā, & dormiunt dormiētiā.

Verba ista omnes copulant ad proxima, propter enim illam causalem particulam enim, uidetur ꝙ Aristoteles reddat causam propositionum assumptarum in syllogismo, ego uero arbitror uerbum illud, enim, non pro causali esse intelligendū, sed potius confirmatiue pro prætereas & sic uidetur ꝙ hic ponat tertiam rationem: & sic componitur, in quo sentire est, in eo est uigilare, in quo sentire est, in eo est dormire, ergo in quo est dormire, in eo est uigilare: & sic somnus & uigilia accidūt circa idem. Quod autem in quo fit sentire, fit & uigilare, probat: quoniam sentientem uigilare putamus: & econtrario uigilantem sentientem, quoniam qui uigilat, sentit aut eorū aliquod, quod est extra sensibilium, aut eorum: quæ intra in sensibus interioribus. unde primo accipit probationem maioris, & dicit. Prȩterea sentientem, hunc uigilare putamus: & uigilantem omnem putamus subaudi sentientem, quoniam aut uigilās dicitur eo quòd eorum quæ extrinsecus sunt, aliquid sentit, ut colorem aut saporem, aut calidum, aut id genus, aut dicitur eo ꝙ eorum motuum qui in ipso intrinsecus sunt in sensibus interioribus, aliquem subaudi habet. Vigilans enim dicitur aut quia sentit sensibile exterius, aut sensibile interius. Tunc recolligit ex hac probatione maiorem; & dicit. Si ergo uigilare in nullo alio est quàm in eo, in quo est sentire. Est ergo maior, in quo est sentire in eo est uigilare, subaudi minorem, in quo est sentire, est dormire Tunc dat conclusionem, & dicit. Manifestum est ꝙ animalia quo quidem sentiunt, hoc uigilant, & dormiunt, quæ dormiunt: & uis huius syllogismi est in tertia figura, ut patet per reductionem: in quo Aristoteles maiorem probauit, minorem uero ut omnibus manifestam relinquit. Animaduerte, ut ex uerbis Themistii colligitur ꝙ prima ratio habetur demonstratio a priori Istæ duę uidentur a posteriori, prima enim procedit per hoc ꝙ somnus & uigilia opponuntur. Modo causa quare aliqua accidunt circa idem, est quia illa sunt contraria uel opposita. secunda & tertia sunt rationes a posteriori. Somnum enim & uigiliam cognosci per eandem particulam est signum, ꝙ accidāt circa idem: & hæc fuit secunda ratio Similiter ꝙ somnus & uigilia accidant circa eam partem circa quam accidit sentire, est signum, ꝙ fiant circa idē Est enim sensus posterior uigilia. non enim sentimus, nisi prius euigilemus. Quare secunda & tertia rationes a posteriori sunt, prima autem a priori: ut Themistius innuit.

Digressio circa rationes.

Cum autem sentire ipsum, neque animæ, neque corporis proprium sit (nam ad idem: actus & potentia pertinent. sensus autem actu: est motio quædam animæ interuentu corporis proueniens) manifestum est affectionem hanc, dico ipsum uigilare, nec propriam animæ esse, neque item corporis, cum corpus inanimæ sentire non posit.

Quoniam autem neque animæ proprium est sentire, neque corporis (cuius enim est potentia: eius est & actio. qui uero dicitur sensus; ut actio: motus quidam per corpus, animæ est) manifestum est quòd neque animæ passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire.

Cum declarauit ꝙ ad eandē partem somnus ac uigiliā attineant, nūc uult declarare, quę nā particula illa sit, & primo generatim de genere illius particolæ agit, deinde speciatim de specie. Est. n. ordo naturalis ac doctrinalis ab uniuersalibus procedere. Vel melius Arist. forcasse illa suppositione stāte, nūc soluit quęstionē: cuius; uidelicet, sint somnus & uigilia an animę an corporis. Pro cuius declaratione sumit Aristo: ꝙ ipsum sentire neq; sit aīæ, neq; corporis propriū. Quā suppositionē Alpharabius babylonensis illico affirmauit ex eo: qm̄ aīa pura nolla, s. nec cœlorū, nec cuiusuis corporis sine corporis comitatu sentire pōt. Corpus etiā purū inanimæq; minime: quādoquidem sentiendi uim sine corpore obtinet nullā. Aristo aūt syllogiçat cōclusionem principalē, per quā uult habere, ꝙ neq; animæ neq; corporis sunt somnus, & uigilia, sed coniuncti ex ipsis, hoc pacto. Cuius est ipsum sentire, eius particulę & somnus & uigilia est: ut paulo ante probatū est. Sentire uero ipsum est misti cuiusdā ex aīa, & corpore, non autē animę seorsum, nec corporis seorsum Ergo somnus & uigilia propria sunt cuiusdā misti ex aīa & corpore: nō aūt animę seorsum, nec corporis seorsum. Quòd autem sentire sit misti cuiusdam ex aīa & corpore, quę fuit minor probat primo: qm̄ cuius est potētia sentiendi: eius est actus sensualis. Sentiēdi potētia est misti ex aīa & corpore, ut secūdo de anima probatum est, qm̄ uisus est oculi, auditus est auriū, & in cæteris simil̄r. Ergo misti ex aīa & corpore est ipsum sentire secūdo idem probat: qm̄ sensus ipse, qui est aīæ motus, per corpus explet. unde dicit: Quoniam aūt neq; animæ proprium est sentire seorsum a corpore, neq; corporis seorsum ab aīa: hæc est conclusio, quā probat: & primo ratione sumpta a potētia: & dicit.

Cuius

Cuius.n.est potẽtia.s.sensitiua:eius est actio sensitiua,cæteras syllogismi partes relinquit quasi manifestas. Secundo ratione sumpta a definitione ipsius sentire, & lege ipsum uero,pro etiam,hoc pacto, etiam qui dicit sensus ut actio,hoc est ipsum sentire, qđ est actio sensibilis in sensum,motua quidẽ animæ est per corpus. Tunc ex his duobus cõcludit cõclusionẽ,& dicit. Manifestũ est ꝙ ipsum sentire neq; est propria passio animæ,neq; inanimatũ corpus,hoc est corp⁹ seorsum ab aĩa possibile est sentire: sed eiusdem ex aĩa & corpore misti. Tunc ex his uult habere, ꝙ neq; aĩæ est somnus & uigilia, neq; corporis seorsum, sed cõiuncti ex utroq;,hęc Aristo.de particula in genere. Melius aũt fortasse in hoc (ut dictũ est) uoluit innuere solutionẽ secũdi quæsiti ab eo propositi in exordio. Quærebatur.n.utrum somnus,& uigilia sint animæ, an corporis,an cõiuncti. Iuniores uero Peripatetici rõnes Aristotelis in unã reduxerũt in hũc modũ, Actus & potẽtia ad idem subiecti genus attinẽt ceu sentire & posse sentire, siquidẽ oculis uidemus,& oculis uidere possum⁹: auribus audimus,& auribus audire possumus,& in cæteris id genus simili ratiõe. At somnus sentiẽdi potẽtia est, qui enim dormit,non sentit,sed sentire põt. Vigilia uero actus,nam qui uigilat, sentit. Ad idẽ ergo subiecti genus & somnus & uigilia attinẽt,quare cũ uigilare nec animę sit,nec corporis,sed misti ex aĩa & corpore, somnus nimirũ erit eiusdem misti. Sed hæc deductio nõ Aristotelis, sed eorum esse uidet, non enim uerbis Aristotelis cõsonat Aristo.n. multa dicit,quæ huic rationi,aut superfluunt,aut accommodari nõ possunt. Præterea hæc ratio petit,qđ in principio quærit,assumit enim ipm uigilare esse misti affectionem,qđ in principio quærimus. Quare dicendũ Aristo. accipere ipsum sentire neq; esse animę, neq; corporis, & hoc dupliciter probauit, & argumẽto sumpto a potentia sentiẽdi,& argumẽto sumpto a definitione ipsius sentire. Tunc subaudiendũ est,sed cuius est ipsum sentire, eius est somnus,& uigilia,ergo somn⁹ & uigilia neq; animę sunt, nec corporis, sed ex utroq; coniuncti. Vtrum uero soluat quæstionẽ secũdam, uel hæc dicat pro inuestigatione definitionis somni,dictũ est. Sed tunc emergunt dubitationes in his rationibus.prima:quia prima ratio uidet procedere ab ignotiori, qm̃ notius est nobis ipsum sentire, quã ipsa potẽtia sentiendi, cum potẽtiæ non nisi per actus innotescant. Prętetea nõ uidetur uniuersaliter uerũ ꝙ cuius est potentia, eius sit actus, quoniam potẽtia est agentis, actus uero materię.secunda quoq; ratio ambigua est: sumit enim ipsum sentire esse motum animę per corpus, qđ dupliciter falsum est, tum quia motus non est nisi corporis, quare nõ animæ per corpus, sed potius corporis per animam motus est:tum quia ipsum sentire non uideẽ motus: cum in nulla specie motus reponi possit. ergo nec in genere motus. Si quis uult defendere Aristotelem, dicat primum Aristotelis syllogismũ esse dialecticum per locũ a minore.quasi hoc pacto; potentia sentiendi est cõpositi ex anima & corpore, quæ minus animati corporis uidetur esse,ergo longe magis ipsum sentire erit cõpositi animati.Consueuit autem Aristo.ubi dialecticis in per se fere manifestis,ut dicit Auerroes: & quia ipsum sentire esse cõpositi ex anima & corpore est fere per se notum, ideo ad cõfirmandum illud dialecticis usus est secundus uero est demõstratiuus. procedit enim a definitione ipsius sentire.Est enim definitio ipsius sentire,motus animę per corpus ab ipsis sensibilibus illatus.De propositiõe uero Aristotelis animaduerte ꝙ Aristote.non intelligit illam uniuersaliter,sed in specie.s.de potẽtia sentiendi, & tunc intelligit cuius est sentiendi potẽtia,ut subiecti,eius ut subiecti est actus ipse sensitiu⁹:& in hoc sensu nullus dubitat propositionem Aristotelis. Sed quæres utrum sit uera propositio Aristotelis uniuersaliter, ꝙ cuius uniuersaliter est potentia, eius sit actio? Videtur enim uera tribus modis, & tribus modis falsa: eiusdẽ enim actio & potentia sunt, ut a quo; ab eodem enim agente est posse calefacere, & ipsum calefacere. secundo uidetur uera, ut in quo: quoniam in eodem subiecto recipitur ipsa potẽtia passiua calefactionis & ipsum calefacere. tertio est uera ut circa quod,quoniam circa idẽ calefactibile est potẽtia calefactiua & calefactio. At sumendo potentiam & actum diuersimode,tripliciter est falsa primo quidẽ ut a quo: nam calefacere ipsum ab igne est,ut ab agente,potẽtia uero susceptiua est in ligno. secundo, ut in quo, calefactio enim ut in quo,est in ligno, potẽtia calefactiua est in igne,tertio ut circa quod, quoniam calefactio est circa lignũ, ut circa obiectum. Susceptiua uero potentia respicit ignem, ut obiectum. Quare si propositio intelligenda est uniuersaliter, intelligenda est de actu quod est agere, & de potentia quod est pati, & tũc uniuersaliter uerum est quòd eiusdem,ut subiecti & materiæ est agere & pati, cum idẽ sit actionis & passionis materia. Est enim idem motus actionis & passionis, & idem subiectum. Hæc de prima dubitatione. Ad secundam dicendum quòd sensatio est animæ,& est corporis,motus: & utriusq; per alterum, siquidem corporis per animam,& animæ per corpus. Sentire enim duo nobis importat, speciei sensibilis receptionem,& hæc est animæ ut subiecti, corporis uero, ut organi:& ita est animæ per corpus tanquàm per organum: quod ꝯ speciei generationem concurrit una cum ipso sensibili: & potest accipi pro ipsius sensibilis iudiciaria sensatione:& sic est corporis, ut subiecti,& per animam tanquam per efficientem causam. Vel dici potest Aristotelem usum esse causali pro formali. ut sit sensus quòd sentire est motus animæ per corpus, hoc est motus animati corporis,ut subiecti per se:& sic cessat obiectio. Cum uero dicebatur sentire ipsum non esse motum,uerum est non esse motum corruptiuum: quo per se disponatur subiectum,in quo recipitur: ad corruptionem; est tamen motus perfectiuus.

Porro cum de particulis animæ alibi iam retro definitum sit,cumq; uegetatrix sciuncta a reliquis habeatur,reliquæ sine hanc subsistere non possint: clarum est quæ augentur solum & minuuntur ut stirpes ac plantæ, somno & uigilia destitui solere, quòd sensu careant, siue separabilis ille quidẽ sit, siue non sit. nam potentia & ratione: separabilis est.

Cum aũt determinatũ sit prius in alijs de ijs quæ dicuntur quasi particulæ animæ, & de nutritiua quidem quæ separatur ab alijs, aliarum uero nulla sine hac existente: manifestum est quæcunque quidem uiuentium augmento diminutioneq; participant solum, quòd in his non est somnus, neque uigilia, uelut plantis,non enim habent particulam sensitiuam: neque si separabilis, neque si non separabilis. potestate enim & ipso esse: separabilis est.

Cum soluit.q.eam,quã proposuit,utrum somnus & uigilia sint animę uel corporis, uel ex utrisq; compositi, & conclusit,ꝙ sint animati:cõsequenter declarat,ꝙ non cuiuslibet animati sunt somnus,& uigilia,quoniam plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant,& primo proponit cõclusionem.s.ꝙ plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant, & dicit. Cum autem determinatũ sit prius in alijs.s.libris de anima de his, quę dicunt quasi particulę animæ, hoc est de potentijs animæ:quę non proprie particulæ sunt:sed uirtutes,ac potẽtiæ, est etiam determinatũ de nutritiua quidem.s.ꝙ sit anima uel potẽtia quæ separatur ab alijs animabus uel potentijs, nulla uero aliarũ existẽte sine hac: & hęc omnia dicta sunt libro de anima secundo: cũ hæc sint declarata,& supponẽda,ponit conclusionẽ,& dicit. Manifestum est,ꝙ in his nõ est somnus neq; uigilia, quęcunq; quidem uiuẽtium augmento,diminutioneq; participant solum, ueluti plantis. Est ergo cõclusio, somnus, & uigilia non insunt plantis. Quam cõclusionem probat ex eo:quia plantæ non habẽt particulam sensitiuam, per quam somnus & uigilia sunt,ut probatum est. & dicit,ꝙ

plantæ non habēt particulam sensitiuam, siue uegetatiuū sit a sensitiuo separabile, ut ponit Plato, qui sensitiuum in cerebro posuit, in epate autem nutritiuum: siue non sit separabile subiecto, sicut est rei ueritas, nam uegetatiuū a sensitiuo separabile est non subiecto, sed potestate & ipso esse. potestate quidem. quoniā sunt uirtutes diuersæ: ipso uero esse: q̃m differunt ratione, ac definitione, cum uegetatiuum sit in quibusdam, in quibus nō est sensitiuum. Ex his uult habere, ꝙ licet somnus & uigilia sint animati, nō tamen cuiusq; animati sunt affectiones, sed eius animati sunt affectiones, cuius altera pars corpus, altera sensitiua anima est, quale ipsum animal est, quam rem Theophrastus Themistius & Alexāder comprobarunt. Verum nō omnes cum Aristotele ita sentiunt, nam Anaxagoras clazomenius, & Democritus abderita asserētes in plātis esse particulam sensitiuam, somnum & uigiliam illis attribuerūt, hos uero (ut Nicolaus peripateticus inquit) eo libro, quem de plantis cōscripsit, Ebrutalis Philosophus secutus est, & quidem nō ab ratione: siquidē somnus & uigilia primi sensitiui affectiones sunt, ut posterius uidebitur. At plantę gustum & tactū habere uidētur, nam cum enutriātur alimoniæ sensum habere necessum est, qui est tum tactus, tum gustus, at ubi hi sint, cōmunem sensum inesse, cuius somnus & uigilia affectiones sunt, necesse est. Hāc opinionem secutus israelita plantas statuto tempore obdormire, statuto uero uigilare asseruit. Nā hyeme eas obdormire credidit, ꝙ defrōdescant plantæ: & uacent, ęstatę autem, atq; uere uigilare, expergefieri enim folijs uidentur & agere. Sed positionē hanc Theophrastus & Themistius refellunt approbantes, quę Aristo. postea asserit, ꝙ. s. somnus & uigilia animalis affectiones sint, dormit. n. & uigilat, quicquid dormit & uigilat ob sensus. Eiusdem enim somnus ac uigilia sunt, cuius ipsum sentire est. At stirpes nec sentiunt, nec sensum ullum habēt. Si enim stirpibus sensus aliquis inesset, appetitio aliqua ipsis inesset. At cum plantis nec dolor, nec uoluptas insit, neq; appetitio inesse potest. Quòd aūt plātis nec dolor insit, nec uoluptas, argumēto nobis est stirpium immobilitas. Plantæ enim a dolorifica re non cōtrahuntur: nec ad uoluptificā diffunduntur. Quare cum plātis appetitio non insit, nec sensus inesse potest, quo fit, ut nec somnus insit, nec uigilia. Per quæ patet nec sensum ipsis inesse alimoniæ: cum nec dolorificū, nec uoluptificū discernāt, sed natura ipsa instigante cōueniens trahunt, discōueniens non trahunt. Quod uero israelita adiecit, fabulosum, atque poeticum est. Dormire enim hyeme plantas fabulantur poetæ ꝙ eo tempore ab apparentibus ipsarū operationibus quiescant. Hyeme enim frigiditate circunstante calor plantarum adeo intrinsecus cōtrahitur: ut nulla in illis cernatur apparens operatio: & sic obdormire creduntur. Vere autem uigilare, ꝙ ad operatiōes calidi innati diffusione mouentur. Quòd igitur plantę non dormiant, ex hisce patet. Aristoteles autem posterius idem pertractabit.

Pari quoq; modo constat: nullum esse animal quod aut semper dormiat, aut semper uigilet, sed utrunq; eidem tributum a natura esse. non enim si quod animal est sensu præditum: neq; dormire id, neq; uigilare contingit. quando uterq; hic affectus circa sensum primi sensitiui accidere solet.

Similiter autem, & quòd nihil est quod semper uigilet aut semper dormiat, sed eisdem insunt animalium utræque passiones hæ. neque enim si est animal habens sensum: hoc contingit, neque dormire, neq; uigilare. utraq; enim passio hæc circa sensum primi sensitiui.

Cum soluisset quęstionem secundam. s. utrum somnus & uigilia sint affectiones animæ seorsum, an corporis seorsum, & declarauit ꝙ sint affectiones animati & non cuiuslibet, sed animalis, nūc soluit ultimam quęstionem, quæ erat, utrum omnia animalia communicent in his, & quomodo in eis communicent, & proponit duo. Quorum primum est ꝙ nullum animal est, quod semper uigilet, aut semper dormiat. Secundum uero est, ꝙ eisdem omnibus animalibus utreque hæ passiones insunt, non simul, sed modo altera, modo altera. unde dicit. Similiter autem manifestū est, & quòd nihil est animalium quod semper uigilet, aut semper dormiat, hoc est primum. Dat secūdum & dicit, sed eisdem animalibus omnibus insunt utræque passiones hæ, non quidem simul, sed diuersis temporibus. Hæc probat, & primo probat secundum, quoniam non est reperibile animal sensum habēs, quod neque dormiat, neque uigilet: quoniam utraque hęc passio circa sensum primi sensitiui est apta uicissim fieri. unde dicit. Neque enim si est animal habens sensum, hoc contingit, neque dormire, neque uigilare. Cuius causam assignat, & dicit. Vtraque enim passio hæc diuersis temporibus uicissim apta est fieri circa sensum communem, qui est sensus cordis, quod est primum sensitiuum. Quod uero ad rationem attinet, animaduerte, quòd hæc probatio patet ex his, quæ dixit Aristoteles, dictum est enim somnum & uigiliam esse opposita circa eam particulam, in qua est ipsum sentire, ideo nunc tanquam ex dictis manifestum accipit, ꝙ quia hæc sunt opposita circa eam particulam, in qua ipsum sentire est, ideo nullum est animal neque dormiens, neq; uigilans, & ita oportet, ut aliquando dormiat, & aliquando uigilet.

Fieri autem non potest, ut alter horum eidem semper insit: uerbi gratia, ut genus aliquod animalis aut semper dormiat, aut semper uigilet.

Non contingit autem alterum horum semper inesse eidem: ueluti aliquod genus animalium semper dormire, uel semper uigilare.

Cum probauit secundum scilicet quòd singulis animalibus utraque insint, nunc probat primum quòd scilicet nullum eorum insit semper, & hoc probat primo, quoniam ex obseruatione, & historia: quæ ab expertis est adnotata: non est memoriæ proditum, quòd sit aliquod animal tale. & hoc dicit. Non contingit autem alterum horum semper inesse eidem scilicet uel somnum, uel uigiliam: ita ut sit aliquod genus animalium repertum per historiam semper dormire: uel semper uigilare: quoniam discurrendo per omnia, hoc non est reperibile.

Nam fieri nequit: ut ullum semper uigilet, quando quæcunque munia aliqua naturæ obeunt, simulac temporis modū excesserint in quantum sufficere operi poterant: lassescant, succumbantque, & a muneribus quæque suis desistant oportet, ut oculi, manus, & quicquid aliud functionem aliquam exercere solet. Itaque si quid sentiendi officio fungatur: spatio exacto quo continenter gerere & administrare potest, fatiscet, nec præterea operari ualebit.

Amplius quorumcunque est aliquod opus secundum naturam, quando excesserint tempus in quanto possunt aliquid facere: necesse est deficere, ut oculos uidentes, & quiescere facientes hoc, similiter autem & manum & aliud omne cuius est opus aliquod. Si itaque alicuius est opus sentire, & hoc utique excedat tempus quanto erat potens sentire continue: deficiet, & non amplius faciet hoc.

Eandem conclusionem probat ratione naturali, & syllogismus est hypotheticus, hoc modo. Si est aliquod opus naturale alicui uirtuti naturali: cuius est dare maximum tempus, in quo potētia illa materialis potest illud perficere, quando tempus excesserit maximū, necesse est tale opus deficere. Vltra enim maximū non potest opus esse. Hæc propositio patet de oculo, & manu, & alijs uirtutibus: datur. n. maximū tempus in quo oculus potest,

& maximum

& maximũ tempus, in quo manus poteſt laborare, ergo ultra illud nec manus, nec oculus poterit perficere opus. Sed ſentire eſt opus, cuius eſt dare maximũ tempus, ultra qđ potentia non poteſt ſentire, ergo neceſſe eſt deficere, & ſic animal non ſemper uigilabit, cũ non ſemper ſentire poſſit. unde dicit. Amplius quorumcunq; inſtrumentorũ uel uirtutũ materialium eſt aliquod opus ſecundũ naturam, quando illa inſtrumenta exceſſerint tẽpus in quãto poſſunt aliquid tale opus facere: neceſſe eſt illa inſtrumenta deficere ab illo opere. probat exemplis, ut ſubaudi q̃m oculi ſunt uidentes certo dato tempore, & facientes hoc, cum tempus exceſſerint, neceſſe eſt eos quieſcere a uidere ipſo. Similiter autẽ & manũ & aliud inſtrumentũ omne, cuius eſt opus aliquod naturale determinatum ad maximum Hæc eſt hypothetica, & maior, ponit antecedens, & facit minorẽ, & dicit. Si itaq; alicuius particule. ſ. cordis eſt opus naturale ſentire, & hoc opus aliquando excedat tempus maximũ, in quo eſſe poteſt, & in quãto erat potens ſentire continue: hoc eſt quia ita eſt. Sumpſit. n. ſi pro quia: concludit, igitur deficiet aliquando, & non amplius faciet hoc. Patet ergo ꝙ nullũ animal ſemper uigilet, per idem probari poteſt, quod non ſemper dormiat.

Pulchra quæſtio. Sed occurres, quoniã operatio uirtutis nutritiuæ eſt operatio naturalis, & tamen non habet maximũ tempus, in quo uirtus nutritiua poteſt illam facere, nec uirtus nutritiua uacat aliquando ab ea, ſed eſt illi cõtinua uſq; ad finẽ uitæ. Dicendum ꝙ Ariſto. loquitur de operationibus per quas non inſtaurantur ſpiritus, & uirtus ipſa, modo per operationẽ nutritiuæ uirtutis ſpiritus & uirtus inſtaurantur. At motus & ſentire operationes ſunt, per quas nõ inſtaurantur ſpiritus, nec uirtutes, ideo habent maximũ tempus, in quibus inſtrumenta poſſunt illas perficere. Vtrum uero detur tale maximum tempus in his operationibus in libro de cœlo dictum eſt.

Cum ergo uigilia exolutione ſenſus finiatur, & contrariorum ſi alterum adſit alterum abeſſe oporteat, uigilia uero ſomno contraria ſit, ſitque neceſſarium cuilibet alterum ineſſe: ſequitur ut ea dormire oporteat.

Si igitur uigilare diſſinitur, ſolutione ſenſus, cõtrariorum uero hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non, uigilare autem ei quod eſt dormire contrarium eſt, & neceſſarium omni alterum ineſſe: neceſſarium utique erit dormire.

Tertio idẽ probat. & ſyllogiſmus ſic conficit. Contrariorũ neceſſe eſt alterũ ineſſe alterũ uero nõ, uigilare eſt cõtrariũ ei: qđ eſt dormire. Ergo neceſſariũ eſt uigilare uel dormire omni animali ineſſe: & ſic neceſſariũ eſt animal dormire, ſi non uigilat. Minorẽ probat ex definitione uigiliæ, & ſomni: eſt enim uigilare ſolutio cõmunis ſenſus, dormire uero ligamentum: ut poſtea dicemus. Modo hæ definitiões e cõrariæ uidentẽ. De tõne igitur primo accipit probationẽ minoris. ſecũdo accipit maiorẽ. tertio accipit minorẽ et ſimul has ſumit pro uno añcedẽte: ex his quaſi uno antecedente, infert cõſequens, & ſic totũ ſyllogiſmũ per enthymema deſcribit. Eſt autem uerbis ſupplendum notam confirmationis, & quaſi dicat præterea. Si uigilare definitur ſolutione ſenſus cõmunis, & ſubaudi. ſomnus definitur ligamento, per quæ uult habere ſomnũ & uigiliam eſſe contraria: quoniam definitiones contrariæ ſunt, quæ eſt probatio minoris. Accipit ſecundam propoſitionem antecedentis, quę maior, & dicit. Contrariorum autem, hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non hæc eſt maior. Accipit tertiam, quæ eſt minor, & dicit. Vigilare autem ei, quod eſt dormire, cõtrarium eſt, hæc eſt minor, & propoſitio tertia antecedẽtis. Ex his infert cõſequens, qđ eſt cõcluſio ſyllogiſmi, & dicit. Et hoc eſt ergo omni animali neceſſarium eſt alterum ineſſe. ſ. uel uigilare, uel dormire. Tunc ſubaudi (ut Themiſtius ſubaudit) neceſſarium utiq; erit omne animal dormire, ſi nõ uigilat. Ex his uult habere, ꝙ nõ ita neceſſarium ſit alterum ineſſe, quin alterum poſſit ineſſe: & ita nec animal ſemper uigilat, nec animal ſemper dormit.

Igitur ſi talis affectio ſomnus eſt, ſomnus uero impotentia quam uigiliæ exceſſus committit, uigiliæ autem exceſſus interim ab ægritudine pendet interim citra ægritudinem accidit, unde fit ut quemadmodum exolutio duplex eſt, ita & impotentia duplex haberi poßit: neceſſariũ eſt ut quicquid uigilat dormire aliquando cõtingat, quia ut ſemper agat fieri non poteſt.

Si igitur huiuſmodi paßio eſt ſomnus, hoc autem eſt impotentia propter exceſſum uigilandi, uigilandi autem exceſſus quandoque ab ægritudine, quandoque abſque ægritudine fit, quare & impotentio atque diſſolutio ſimiliter erit, neceſſe eſt omne quod uigilat contingere dormire. impoßibile enim, ſemper agere.

Hic ponitur quarta ratio ad idem, & iterum in forma hypothetici ſyllogiſmi, in quo pro antecedente ac maiore ſumit hypotheticam factam ex tribus ſimplicibus propoſitionibus, & infert conſequens, & eſt hic, ſi ſomnus eſt talis paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ: & ſomnus eſt impotentia quædam eueniens propter exceſſum uigilandi. Et uigilandi exceſſus aliquando ægritudine, aliquando ſine ægritudine fit, neceſſe eſt omne quod uigilat, contingere dormire. Tunc ponendum eſt antecedens, & ſequitur conſequens: hæc forma eſt ſyllogiſmi. unde dicit, & præterea ſubaudi tu: ſi igitur ſomnus eſt huiuſmodi paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ, ut dictum eſt. Hæc eſt prima propoſitio. Accipit ſecundam, & dicit. Hoc autem ſcilicet ſomnus eſt impotentia propter exceſſum uigilandi. Impotentes enim uigilare facti, ob exceſſum, nimiamq; uigiliam, tandem dormimus, hæc eſt ſecunda. Accipit tertiam & dicit. Vigilandi autem exceſſus quandoq; ob ęgritudine, quandoq; abſque ægritudine fit, ægritudine quidem, ut in eo morbo, quem latiniores in ſomniam appellãt, Arabes ſaharam, in quo (ut Themiſtius inquit) cõperti ſunt, qui nouem dies exertis atq; eleuatis & inconniuis atque immotis oculis egerint, ſine ægritudine uero, ut gracilentis accidit atq; per aridis, ut Themiſtius etiam refert. Hi enim ſuæ naturæ ratione longas uigilias patiuntur. Hæc eſt tertia propoſitio. Interponit quartam ex his illatam quæ erit noſtrum propoſitum & quaſi minor, & dicit. Quare & impotentia atq; diſſolutio ſimiliter erit dupliciter, ægritudine ſcilicet aut natura. Ex his infert conſequens, & inquit. Neceſſe eſt ſi hæc ſunt, omne, quod uigilat, cõtingere dormire, & hoc quoniam impoſſibile eſt animal ſemper agere, ac in operatione ſemper eſſe. Modo ſi ponatur antecedens, ſequitur poſitio conſequentis. Poteſt autem ſyllogiſmus iſte ad categoricum ſic reduci. ut mihi uidetur, quod fieri poteſt uigilare impotens, non ſemper uigilat, quod uigilat, poteſt fieri impotens, uigilare aut ægritudine, aut ſine ægritudine: ergo quod uigilat, non ſemper uigilat. Per quæ patet propoſitionum acceptarum ab Ariſtotele quartam eſſe maxime neceſſariam, quoniam habet uim minoris, aliæ ſunt additæ ad explicationem terminorũ: qui in ſyllogiſmo accipiuntur: in hũc modũ Themiſtius expoſuit. Vnde patet, ꝙ primæ tres acceptæ ſunt, ut inferant quartam, quę fuit ꝙ impotentia ac diſſolutio duplicitet eſt, aliquando ægritudine, aliquando natura: per quam uult habere hanc minorem, qui uigilat, fieri poteſt impotẽs uigilare, aut ſcilicet ægritudine, aut natura.

Conſimiliter fieri nequit, ut ſemper dormiat, nam ſomnus affectio quædam ſenſariæ partis, quaſi uinculum quoddam & immobilitas, exiſtit. Ex quo ſequitur: quicquid dormit ſenſitiuam partem habere. Senſitiuũ aũt eſt, quod ſentire actu poteſt, ſentire uero actu ſimpliciter & proprie: nemo per quietem poteſt. Nullus igitur ſomnus eſt, qui expergiſcibilis non ſit.

Similiter autem: neque dormire ſemper quiequã contingit. ſomnus enim: paßio ſenſitiuæ particulæ eſt, ut uinculum & immobilitas quædam. Quare neceſſe eſt: omne dormiens habere ſenſitiuam particulam. Senſitiuum autem: quod poteſt ſentire ſecundum actum. agere autem ſenſu proprie & ſimpliciter: impoßibile eſt dormientẽ ſimul. Ideo neceſſarium eſt: ſomnum omnem excitabilem eſſe.

Nunc autem probat ꝙ illud quod dormit, non ſemper dormiat, cum enim probauit ꝙ illud, qđ uigilat, non ſemper uigilet, nunc probat ꝙ illud qund dormit, nõ ſemper dormiat: & primo proponit quod intendit, & dicit. Similiter autem, neq; dormire ſemper quicquã contingit. hæc eſt concluſio, qua prnbat, & procedit ſic, ſomnus eſt paſſio ſenſitiuę particulæ, ut uinculum & immobilitas illius, ut poſtea dicemus. Ex hnc infert ꝙ neceſſe ſit omne dormiens habere ſenſitiuam particulam, hoc eſt, ꝙ omne dormiens ſit ſenſitiuum. Tunc huic mioori addit maiorẽ, & dicit: ꝙ ſenſitiuum ſit illud, quod poteſt ſentire ſecũdum actum: & tunc uniuerſus ſyllogiſmus eſt, omne ſenſitiuũ poteſt ſentire ſecundum actum, ut patet ſecuodo libro de anima, & nunc eſt aiſumprum, omne dormiens eſt ſenſitiuum: ergo omne dnrmiens poteſt ſentire ſecundum actũ. Minor probata eſt ex definitione ſomni. Tunc his ſuppleuit Themiſtius, cum dormiens ſentire poſſit aliquãdo ſecuodum actum, aliquando ſentiet de facto: omnis enim potentia in actum aliquando refertur Sed (ue Ariſtot. inquit) agere ſenſu proprie & ſimpliciter quod eſt actu ſentire, impoſſibile eſt dormientẽ ſimul: non enim idem proprie, & ſimpliciter actu ſenſu agere poteſt, & dormire. Hinc concludit ꝙ neceſſarium ſit ſomnũ omnem eſſe excitabilem, ac dormientem excitari aliquãdo. Quare oihil ſemper dormit. Quòd quidem eoim nihil ſemper uigilet, patet primo ex obſeruatione. ſecundo quoniã uigilia operatio eſt naturalis, quæ aoimalibus ineſt ſtatuto tempoie tertio quoniam uigiliæ contrarius eſt ſomnus ideo oportet, ut circa idem ſubiectũ ſucceſſiue fiaot. quarto quooiam omne uigilans fieri poteſt nõ ſemper uigilãs. Quòd autem nihil ſemper dormiat, patet his rationibus, & etiã, quoniam dormiens eſt ſenſitiuum, quod aliquãdo poteſt ſentire, & ita uigilare: & ſic aliquando uigilabit. Hę ſunt rationes Ariſtotelis. Quo uero ad uerba attinet, dicit { agere aũt ſenſu proprie & ſimpliciter impoſ'e eſt dormire } quoniã agere ſenſu non ſimpliciter neq; proprie ſicut cũ agitur interioribus ſenſibus poſſibile eſt dormire. Sed cũ quis ſentit ſeoſu ſimpliciter proprie dicto, ut exteriori, hic non poteſt ſimul dormire. Suot autem uerba hęc addita, quoniã aduerſarius proternire poſſet aliquod agere poſſe ſenſu, & dormire, ideo addit hoc eſſe impoſſibile.

Cætera fere omnia, pedeſtria, uolatilia, natatilia: ſomno participant: etenim cuncta piſcium genera, & ea quæ molli cruſta integuntur, & præter ea quæcunque oculos habent: ſoporari cernuntur: nam & quibus oculi duri, & inſecta: dormire palam eſt.

Alia igitur pene omnia ſomno communicant, et natabilia, & uolatilia, atque greßibilia. Etenim omnia piſcium genera, & quæ malaciorum, uiſa ſunt dormire: & alia omnia quæcunque habent oculos, etenim quæ duros habent oculos, & enthoma: manifeſtum quòd dormiunt.

Cũ per rationẽ ꝓbauit oĩa aĩalia aliqñ dormire aliqñ uigilare, & nulla eſſe quæ aot ſemper dormiaot, aut ſemper uigileot, nunc hoc idem probat ex hiſtoriea ioductione. Et proponit primo uim illius ioductiõis, & dicit. Alia igitur animalia nmnia ſomno cõmunicant, & natabilia, & uolarilia, & greſſibilia, & per greſſibilia omnia, quæ per terram incedunt, intelligit. ur etiã reptilia ionuat. Deinde exponit membra, & dicit. Etenim omnia piſcium genera quæ natabilia ſunt: & quæ malacia græce dicuntur, hnc eſt molliam, nmnia inquam uiſa ſunt per nbſeruationem dnrmire. Amplius & alia omnia animalia, quæcunq; habent oculns. Dico quæcũq; habent oculns & molles. & duros, quæ enim habent duros nculos, ut cancri, & locuſtę dnrmiunt. Amplius etiam enthnma, hnc eſt inſecta, ut apes, ueſpæ, muſcæ, & id genus. Manifeſtum eſt, qunniam dnrmiunt, ergo per hiſtnticam inductinnem perſpicuum eſt omnia animalia dormire, omniaq; uigilare, nullaq; eſſe, quæ aut ſemper dnrmiaot, aut ſemper uigilent. Animaduerte ꝙ Ariſto. ſic in libro primo de generatione animaliũ. Animalia ipſa diſſecuit, dixit enim ꝙ animalia alia ſunt habeotia ſanguinem: alia exanguia: ſanguinẽ habentium, alia ſunt terreſtria, alia aquatilia, alia amphibia. Exãguium uero, alia ſunt oſtracoderina, hoc eſt teſtacea, alia malacoſtraca, hnc eſt cruſtata, alia malacia, hoc eſt mollia, molliq; teſta obducta, alia enthoma, hoc eſt inſecta. Hiſtorica ergo inductio, in omnibus his demooſtrat ſomnoin aliquando, & aliquando oigiliam eſſe.

Quãquam iſthæc omnia: ſomno exiguo contenta ſunt: unde fit etiam, ut ſæpenumero quempiam lateat utrum obdormiſcant, necne. Vtrum uero teſtacea ſopore offundantur, nondum ſenſu quidem cognitum fuit, ſed ratione tamen ea quam prædiximus, ſi cui probabilis uideatur, perſuaderi id poteſt. Somnum igitur animalibus communicatum omnibus eſſe, hac ratione pateſcit: nam animal eo finiri ſolet: quòd ſenſum habeat: ſenſus uerò immobilitatem quandam & quaſi nodum & uinculum, ſomnum eſſe dicimus: contra exolutionem atque relaxationem, uigiliam.

Breuis autem ſomni ſunt, huiuſmodi omnia: ideoque latebunt utique quædam ſæpe, utrum participant ſomno, uel non. Eorum autem quæ duram habẽt teſtam, ſecundum ſenſum quidem nondum factum eſt manifeſtum ſi dormiunt, ſi cui uero ueriſimilis dicta ratio eſt, ea ſuadebitur. Quòd igitur ſomno communicant omnia animalia, manifeſtum ex his: eo enim quòd ſenſum habeat, diffinitur animal: ſenſus autem modo quidem aliquo immobilitatem & uelut uinculum, ſomnũ eſſe dicimus: ſolutionem autem remißionemque, uigiliam.

Fuerunt quidam, qui dixernnt eſſe quædam animalia, quę unquã dormiunt ueluti ſunt inſecta, & teſtacea. Amplius dubitarunt de lepore, & de piſcibus, quorum clauſis palpebris oculi uoquã teperti ſunt. Præterea dubitationem afferuot animalia, quæ capitæ carent, & cerebro: uel quæ careot corde: nã cum careaot cerebro uel corde, non uideiur quo pacto cerebrum ipſorum, aut cor infrigidari poſſit: & ſic oõ uidetur ꝙ pnſſint dormire, refutat igitur Ariſtoteles poſitionem horum, & dicit. Breuis autẽ ſomni ſunt: huiuſmodi omnia. ſ. inſecta, & habẽtia duros oculns, ideoq; latebunt utiq; quædã ſæpe, utrum participent ſomno, uel non. Et ſic licet hæc breuis ſint ſomni: tamen dormiunt. De reſtaceis uero dicit, enrum autem, quę dutam habeot teſtam, ut conchilia, & teſtudines, quoniam conduntur intra teſtam, ſecundum ſenſum quidẽ, non dum ta factum eſt manifeſtum, ſi dormiaot. Addit tameo, ꝙ ſi qnis eſt cui dicta ratio eſt ueriſimilis, ea ſuadebitur. Eſt autem ratio dicta, illa quæ ex uſu ſenſuũ accipitur. Cum eoim uſus ſenſuum conſtitutum tempus habeat, ultra qđ propter reſolutionem ſpirituũ indiget quiete: fit, ut omne animal ſenſum aliquem habens aliquando dormiat, aliquando uigilet: id ueto qund de lepore & piſce dictũ eſt, iam ſolutum eſt. Dormiunt enim oculis apertis: quoniam carent palpebris: de carentibus uero capite & cnr de: etiã patet ſolutio, qunniam habẽt proportinnalia. unde dicit, Quòd igitur ſomno communicent omnia animalia, manifeſtum ex his, & ſubaudi ex ratione aſſignata ex ipſo ſentire, & ideo explicat illã, & dicit. Eo enim ꝙ animal ſenſum habeat, definit. Animal enim per ſenſum eſt animal. At ſomnum dicimus eſſe modo quidem aliqun ſenſus im

mobilitatem

mobilitatem ueluti uinculum, uigiliam uero solutionem, atq; remissionem. Ergo cum singulis animalibus insit sensus inesse etiam poterit aliquando illius immobilitaa, quę est somnus, & illiua solutio: quæ est uigilia.

At plãtis, neutra harum affectionum communicari potest: quippe cum citra sensum, neque somnus esse, neque uigilia possit. At quibus sensus inest: eisdem & dolor & uoluptas concedi debet, quibus uero dolor & uoluptas, eisdem & cupiditas. Plantis autem, nihil horum tribui potest. Argumento, quòd facultas quæ nutrit & uegetat, munus suum melius consopitis quàm uigilantibus animalibus absoluat, tunc enim probius & aluntur & augentur, ut quæ nihil ad ea, ope sensus egeant.

Plantarum autem nullam, poßibile est communicare utrarum paßionum, nam sine sensu quidem non existit, neque somnus, neque uigilia. Quibus uero inest sensus, & tristari & gaudere, quibus uero hæc, & concupiscentia. Plantis autem, nihil horum inest. Signum autem, quoniam & opus suum facit nutritiua particula in dormiendo magis quàm in uigilando, nutriuntur autem & augentur tunc magis, tanquàm nihil egentia ad hæc, sensu.

Reperit ea quę de plantis, dicta sunt, & dicit. Plantarum autem nullam: possibile est communicare utra harũ passionum. s. somno & uigilia. Et reperit causam, et dicit. Nã sine sensu necq; somnus, neq; uigilia esse potest. Quòd autem plantis nullus insit sensus, probat & dicit. Quibus uero inest sensus, inerunt & tristari et gaudere. Quibus uero hæc insunt, inerit & concupiscentia, & appetitio. Plãtia autem nihil horum inest. ergo nec somnus. Dices fortee, ꝙ sensua plantis necessarius est propter nutritionem, innuit solutionem ꝙ nec propter nutritionem plantis necessarios eũ sensua. Cuius signum affert, quia opus suum nutritiua particula facit magis in dormiendo quã in uigilando. Cuius rationem affert, et lege autem pro quoniam, hoc pacto, quoniam nutriuntur, & augentur tunc magis scilicet in somno tanquã egentia ad hæc opera sensu. Ex quo uult habere ꝙ licet plantæ nullum habeant sensum: tamen possunt nutriri: immo melius nutriuntur. Superius autem declarauimua totum hoc, nunc uero satis. Hinc soluitur problema, quorum nonnullæ plãtæ animalibus maiorea sunt. An quæ expeditius nutriantur: cum enim sensibus uaceut, uniuersus calor in illia ad nutritionem conuertitur. ubi autem nutritio maior, atq; expeditior est: auctio fit maior, hinc arborosæ plantę maiores sunt animalibus. Herbæ uero (licet sensibus careãt tamen paruæ sunt; quoniam uita earum breuis est, cum non ultra annum producantur: propterea non nimis accrescunt.

Cur autem dormiant & uigilent, & per quem sensum, aut per quos si per plures id eueniat, considerandum est.

Quare autem dormiunt & uigilant, & propter qualem quendam sensum, uel quales si propter plures, cõsiderandum.

His exploratis ad quartum propositorum: quod quarto loco quæsitum fuit, nunc accedit, & primo proponit illud & dicit. Quare autem dormiunt animalia, & uigilant, & propter qualem quendã sensum, si dormiunt propter unum sensum: uel propter quales, si animalia dormiunt, & uigilant propter plures, considerandum nunc est: hoc fuit quartum quæsitum.

Cum animalium quibusdam sensus omnes insint, quibusdã non omnes ut uisus, sed cunctis tactus & gustus, nisi quid imperfectum lacesitumq; sit, de quibus omnibus in libris de anima dictum est.

Quoniam uero quædam animalium habent sensus omnes, quædam uero non habent ut uisum, tactum autem & gustum omnia habent, nisi si quod animalium imperfectum. Dictum est autem de his in ijs quæ de anima.

Proposito quęsito, nunc exequitur, & primo more geometrico Aristoteles sumit proloquia, secũdo loco ex illis deducit somnũ & uigiliam eius sensorij principaliter affectiones esse, in quo & tactus, & communis sensus simul insunt. Primum proloquium qđ sumit, est, ꝙ animalia alia sunt perfecta: quę omnes sensua habent, ut equus, & bos. Alia imperfecta, quę non omnea sensus habent, quemadmodum ea sunt, quæ nec auditum, nec uisum habent. Talpa enim uisum non habet, apes uero auditu carẽt. Addit, tamẽ omnia animalia tactum & gustum habere, excepto spongiarum genere, quod genus çophytum est, quasi medium inter plãtas, & animalia. Hoc enim tactum habet, gustu uero caret, cum per radices cibũ trahat, ueluti plantarum genus, sed quoniam quæstio est non parua utrum animal aliquod tactum habere possit, & non gustũ: ideo Aristoteles se excusans, dicit. Dictum est autem de his, in his quæ de anima sunt.

Fieri autem simpliciter non poßit ut dormiens animal ullo sensu abuti queat: patet necessarium esse in somno eandem omnia subire conditionem, nam si partim eodem modo afficiantur, partim diuerso: hac nimirum ratione fiet ut per quietem animal sentiat: id quod impoßibile est.

Impoßibile autem simpliciter qualicunque sensu sentire quod dormit animal: manifestum est quòd omnibus necessariũ inesse eandem passionem in uocato somno. Nam si huic quidem inest, huic uero non inest, hoc dormiens sentiet, hoc autem, impoßibile est.

Secundum proloquium est, ꝙ animal cum dormit, nõ sentit aliquo sensu: & sequitur, ut somnus sit omnium sensuum uinculum, & non alicuiua sic. alicuiua autem non. lege ergo sic, quoniam autem subaudi, simpliciter est impossibile animal ipsum, quod dormit, qualicunque sensu sentire: ideo manifestum est in ipso somno; necessariũ esse somnum esse eandem passionem inhęrẽtem omnibus sensibus. Quòd animal dormiens nullo sensũ sentiat, probat, & dicit. Nam si hinc quidem inest somnua: hinc uero sensui non inest, animal hoc sensu dormiẽs sentiet. s. alio: hoc autem impossibile est, contraria enim inessent alicui. Quo uero ad uerba attinet, per sensua: exteriores intelligit, nam phantastica in somnis, imaginatur, & sentit, uerum de his postea.

Porro cum natura singulis sensibus proprium quid iniunxerit, & in omnes commune quid sparserit, proprium ut uisui uidere, auditui audire & reliquis ad eundem modum, commune uim quandam promiscuam quæ omseis comitatur qua animal & uidere & audire se sentit.

Quoniam autem existit secundum unamquemque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud uero aliquid commune, proprium quidem uelut uisui uidere, auditui autem audire, & alijs secundum eundem modum, erit utique quædam & communis potentia sequens omnes qua & quòd uideat, & quòd audiat, sentiat.

Hic ponit tertium proloquium, & dicit. Quòd pręter quinq; exteriores sensus, dabilis est quidam cõmunis sensus, non quidem pręedicatione communis, sed operatione, & in sentiendo communia. Hoc proloquium probat dupliciter. primo quidem quoniam ipsis animalibus secundum unumquecq; sensum inest aliquod propriũ ut ipsum uidere, quod animalibus proprium est secundum uisum: ipsum audire, quod animalibua proprium est secundũ auditum, & ita in cęteris. Inest etiam animalibus secundum ipsoa sensus aliquod commune: ut percipere se uidere, percipere se audire, & sic de alijs: ergo ipsis animalibus oportet inesse duplicem sensum communem per quem percipiat se uidere, se audire, & omne quod communiter inest omnibua sensibus: & proprium ut uisum per quẽ uideat, & auditum per quem audiat, & sic de alijs. Est igitur uis

rationis, animalibus inest duplex sensitiuum opus, ergo animalibus inest duplex sensus, proprius per quẽ animalibus proprium opus inest, & cnmmunis per quem cõmune opus inest. unde dicit. Quoniam autem existit secundũ unumquemq; sensum duplex opus sensitiuũ, hoc quidẽ aliquid propriũ, illud uero aliquid cõmune: proprium quidem uelut uisui uidere, auditui audire, & alijs sensibus secundum eundem modum. subaudi cõmune uero opus est percipere se uidere, se gustare & sic de alijs. Ex hoc duplici opere infert duplicem sensum, & dicit. Erit utiq; quædam communis potentia, non quidem in prędicando de pluribus: sed in sentiendo communia opera: quæ potẽtia communis sequetur omnes in operãdo, & sentiendo qua potentia animal ipsum sentiat, & quod uideat, & quod audiat. & erit subaudi sensus proprius quo uidemus, uel audimus, & id genus.

Non enim uisu se uidere uidet, nec uisu aut gustu iudicat iudicareue potest distare dulce ab albo neque seorsum neq; simul utroque, sed particula quadam communi quæ adiuncta sensibus omnibus sit.

Non enim uisu quidem uidet quòd uidet, & iudicat utique & potest discernere quòd alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu: nec uisu, nec ambobus: sed quadam communi particula omnium sensoriorum.

Non contentus Aristoteles ratione sumpta a differentia operum sensibilium, idem probat, hoc pacto, animal sentit, ꝙ uideat. & iudicat & potest discernere ꝙ sensibilium alia sunt dulcia ab albis: & non facit hæc uisu uel gustu, uel utrasq;, igitur hæc facit quadam cõmuni potentia sensitiua: quæ est cõmunis in sentiendo omnia sensibilia omnium exteriorum sensoriorum. unde dicit. Non enim uisu quidẽ animal uidet, ꝙ uideat, neq; uisu iudicat, aut potest discernere ꝙ dulcia sint alia ab albis: nec potest hæc facere gustu: nec uisu: nec ambobus, sed quadã cũmuni particula: qua animal percipere potest sensibilia omnium sensoriorum exteriorum. igitur præter quinque sensus est unus in sentiendo communis.

Nam sensus unus est, & etiam principale sensorium unum, ratio tamen sensioni cuiusque generis ut soni & coloris non una, sed alia & alia.

Nam est quidẽ sensus unus, & principale sensorium unum: esse autem sensui generis cuiuslibet aliud uelut soni et coloris.

Sed contra hoc proloquium dubitatur: nam multiplicatis sensibilibus, sensus multiplicatur, secantur enim potentiæ, ut res: de quibus sunt. ergo sensus communis non potest esse unus tot sensibilium. Respondet, & continuatur sic textus: potest unus sensus esse multorum sensibiliũ genere distinctorum: nam est quidem sensus cõmunis unus subiecto, & principale eius sensoriũ unũ subiecto. s. ipsum cor: esse uero & definitio erit alia sensui cuiuslibet generis, ut soni, & coloris, definitio & esse aliud est. Cõmunis enim sensus, ut coloribus copulatur, habet rationẽ uisus. ut uero copulatur sonis, habet rationem auditus, unus tamen subiecto est, qui uisus, & qui auditus rationi subesse cernitur.

Hæc autem: cum tactu maxime coniuncta est, nam tactus, a cæteris sensibus diuelli potest: ab hoc, cæteri non possunt: quæ omnia, in commentarijs de anima explicata sunt.

Hæc autem: simul tactiuo maxime inest; hoc enim separatur ab alijs sensorijs: alia uero ab hoc inseparabilia sunt: dictum est autem de ipsis, in ijs quæ de anima, theorematibus.

Quintum proloquiũ est, ꝙ sensus cõmunis non habet proprium organũ, propriamq; particulã, cui insit proprie seorsum ab alijs sensibus, sed illi sensorio inest, cui & tactus inest: & sic quarta suppositio est ꝙ sensus cõmunis insit, ut organo ipsi tactorio: & hoc rationabiliter, qm̃ tactorium separatur ab alijs sensorijs, quatenus est ipsius tactus, organum, & non aliorum. unde dicit. Hoc autem. s. sensus cõmunis simul cũ tactu tactorio quod est cor, maxime inest, nã cor ipsum separatur ab alijs sensorijs, ut ab oculo & aure, & nare, quæ sunt organa exteriorum sensuum. Præterea separatur alia ratione, quia potest inesse aliquibus animalibus, quibus non insunt alia sensoria. unde dicit. Hoc enim. s. cor quod est tactorium separatur ab alijs sensorijs, cum possit inesse quibusdam animalibus, quibus alia sensoria non insunt. Alia uero ab hoc inseparabilia sunt, cum nulli animali inesse possit, quin tactoriũ insit. Per quę dat intelligere ꝙ tactorium est organũ conueniens sensui cõmuni: quoniam habet tactorium quandam cõmunem rationem etiam: quia uero res hęc indiget aliqua consideratione, rem mittit ad libros de anima. Ex his patet ꝙ cor est sensorium cõmune, & subiectũ cõmune etiam tactui, & cõmuni sensui. unde in tactu: & cõmuni sensu, idem est organũ, & subiectũ: in cæteris non est ita: organũ enim uisus est, oculus, subiectum uero uisiuæ potentiæ est cor, similiter organũ auditus est auris, subiectum uero cor, & in cæteris similiter, at in tactu & sensu cõmuni idem est subiectum & organũ, causa autẽ dicta est in libro de iuuentute & senectute: & in libro secundo de anima. Hęc sunt quatuor ꝓloquia, quæ Arist. accepit, ꝙ nõ curauit multis rationibus probare, qm̃ supponit ex alijs libris ipsa esse demõstrata. Verũ de his dicemus postea. Nunc exponamus terminos, & dicamus ꝙ sensoriũ græce est αἰσθητήριον, æstheterion, qđ iuniores sensiteriũ exponunt, alij sensitiuum organum, alij sensitiuum instrumentum, nos uno uerbo sensorium dicimus. Est autẽ sensorium quædam animalis particula integralis, per quam animal sentire dicitur. Nõ enim quauis animalis parte animal uidet, cũ neq; pede, neq; manu animal cernat. Ea itaque parte, qua uidemus, uisorium dicitur, ut oculus. Qua uero audimus, auditorium, qua tangimus tactorium, qua gustamus gustatorium, qua deniq; olfacimus, olfatorium appellamus. Cõmune autem his omnibus, cõmuni nomine dicimus sensorium. Sensus uero uirtus est, siue uis aut potentia, quam græci αἴσθησιν appellant, hæc connascit ipsi sensorio, ut sapor pomo: & calor igni. nam quemadmodum pomũ sapore sapit, ita quoq; sensoriũ hac uirtutẽ æsthesita sentit. Et est quidẽ duplex, exterior. s. & interior: exterior quę ab exterioribus sensibilibus mouetur, ut uisus existens in oculis Interior uero: quæ non nisi ab his, quæ prius sensata fuerunt, mouetur, ut phantastica, & id genus. Internorũ uero unus sensus est, qui a philosophis communis dicitur, non quidem uniuersalitate, & prędicatione, sed operatione, & actu sentiendi, quoniam percipit omnia obiecta omniũ sensuum exteriorũ; per hunc enim percipimus indifferẽter calores, sapores, & id genus. Per hunc etiam percipimus differentiam inter hæc, ut ꝙ differat color a sapore, per hunc quoq; percimus nos uidere, audire cum audimus, aut uidemus, per hunc etiam percipimus nos sentire. ergo est cõmunis actu sentiendi, & operatione. Vtrũ uero hic sensus differat a tactu: quæstio est dialectica: & pro utraq; parte potest defendi. Illud uero certum est cõmunem sensum & tactũ sobiecto esse idem quoniam in corde, potentia uero & definitione differre. Amplius internorũ sensuũ alius est phantastica, quæ imaginaria uirtus est, qua non modo præsentia, sed absentia imaginamur. Alius est uirtus memoratiua, qua post sensationes tam externas quã internas recordamur & memoramus, quę quatenus ea reminiscimur, quorum obliti sumus, reminiscentia dicitur, quatenus uero, seruamus ea, quorũ non sumus obliti, memoria dicitur. Vtrũ uero alij sensus sint, non est pręsentis speculationis: isti enim sufficiunt ad somni notitiam. Præterea sensibilia sunt obiecta sensuũ: quę mediantibus sensibus nos sentimus. Species uero sensibiles sunt similitudines, per quas sensus sensibilia sentiunt. Verũ animaduerte differentiã, ꝙ sensus exteriores non possunt sensibiles species sentire: non enim ui-

De sensib° & eorum subiecto.

sus potest coloris speciẽ sentire aut uidere, sed colorẽ per speciem. At sensus interiores possunt aliquando actu recto sentire sensibilia mediantibus speciebus, & aliquãdo actu reflexo possunt sensibiles species sentire: non mediante alia specie, sed seipsa intuitiue. Hæc de terminis.

De subie. sensuũ.

His expositis, quæritur ubi sint omnes sensus, & sunt duę positiones extremæ, altera medicorũ dicentium oẽs sensus interiores esse in cerebro, exteriores uero in suis organis, uerbi causa, sensum cõmunem ponunt in primo cerebri uentriculo, ut in subiecto, & ut in organo. Phantasticum uero in medio uentriculo. Memoratiuũ autem in ultimo: ut in subiecto, & ut in organo. Pro hac positione sunt rationes maxime. prima quidẽ quia origo neruorum est a cerebro: ergo & sensus sunt in cerebro: quoniã nerui sunt instrumenta sensus. secunda uero est a signo quoniã læsa ultima parte cerebri, læditur memoria: læsa uero anteriori parte, læditur sensus cõmunis, & oẽs sensus læsa media parte, læditur phantasticus sensus: unde medici uolentes curare læsiones hasce, applicant his partibus remedia. tertia quoniã sensus cõmunis non uidetur esse in corde, nec tactus etiam, quoniã in corde est excellens caliditas, quæ non stat cũ communi sensu, nec cum tactu. Per hæc argumenta Plato, Gale. & Auic. & alij medici nullum sensum posuerũt in corde: sed interiores quidem in cerebro: exteriores uero in suis sensorijs (ut dictũ est.) Alijs uero de mente peripateticorum dixerunt, ꝙ omnes sensus sunt in corde, ut in organo: & hoc tam de exterioribus quã de interioribus intelligunt. Pro hac opinione sunt rationes, quoniam læso quocunq; sensu, mox in corde sentitur dolor, immo cordi accidit mox syncopis. Preterea, Appetitus sensitiuus est in corde, ut de ira & uoluptate & timore patet. ergo & omnis potentia sensitiua est in corde: appetitus enim sequitur cognitionem sicut umbra corpus. ergo appetitiua potentia sequitur etiam cognitiuam Amplius cor primo oritur, & certum est in illo priori ꝙ sentit, si pugneretur. Quam opinionem uidetur sentire Aristote. libro de iuuentute & senectu. ubi ponens in corde tactũ, omnes sensus posuit: idem tertio lib. de partibus: & Auer. primo sui colliget idem tradit. Alij uolentes mediate dixerunt, ꝙ tactus & gustus & sensus cõmunis sunt in corde ut in subiecto, & ut organo, phantastica & memoratiua sunt in cerebro: alij tres exteriores sunt in suis organis, ut in subiectis & ut in organis. Ego uero pro nunc possum dicere duo: quorum primum est, ꝙ nullus sensus, ut in subiecto est in corde: sed interiores, ut in subiectis, & ut in organis, sunt in cerebro: exteriores ut in subiectis: sunt in suis organis, ut uisus in oculo, auditus in aure, & in cęteris similiter: & hoc pro medicis. secundo dico ꝙ omnes sensus sunt in corde, ut in principali & primo agente omnium sensationum: quoniam nullũ organum sensitiuum potest exire in operationem sensitiuam, nisi calore & spiritu sensitiuo actuetur a corde. unde sicut sol & homo generant hominem, sic oculus & cor sentiunt: quoniam oculus non potest uidere, nisi calore & spiritu a corde missis ad ipsum reddatur actu uisiuum: aures quoque non possunt audire, nisi spiritu & calore a corde missis actuentur, & reddantur auditiuæ, & sic in cæteris: ergo omnes sensus sunt in corde, ut in principali & primo sensitiuo, ueluti omnes uirtutes generatiuæ sunt in sole, ueluti in primo & principali generãte. Quòd autem Aristoteles in textu dixerit solum de tactu, & sensu communi, illos esse in corde, uoluit etiam cęteros intelligere: Est tamen hæc differentia, ꝙ tactus & sensus communis sunt in corde, ueluti in primo & principali agente sensationes, & ut in proprio organo, nam cor primo natũ tactum sentit, & contrahitur. Alij sensus sunt in corde, ut in principali & primo agente sensationes tantum. Alius modus dicendi uerior est, ꝙ duplex est organum, alterum iudicij, alterum congregationis specierum sensibilium. Organum congregationis specierum sensibilium est in cerebro, earum quidem specierum, quę deferuntur ad communem sensum, est in prima parte cerebri. Organum earum specierum, quæ sunt phantasticæ, in media parte cerebri, organum congregationis earum specierũ: quæ sunt memoratiuæ, est in posteriori parte cerebri: organa etiam congregationum specierum sensibilium sensuum exteriorum, sunt in suis particulis ad illa deputatis: organum uero iudicij omnium est in corde, in quo, ut in subiecto sunt omnes potentię sensitiuæ. Imaginantur enim Philosophi ꝙ non possunt species sensibiles deferri ad cor, ut per illas fiat iudicium & sensatio: nisi prius congregentur in dictis organis, nam ab illis organis ad cor deferũtur per quasdam uias notabiles. Est enim cerebrum membrum cordi ministrans species, pro sensatione, quæ fit in corde, ueluti epar ministrat sanguinem ipsi cordi pro nutritione, ut dicunt nonnulli. Quando ergo medici dixerunt in capite fieri sensationes, si intelligant, ꝙ in capite sint potentiæ sensitiuæ ut in subiecto & organo, errant. Si intelligant, ꝙ antequã fiat sensatio & iudicium in corde congregantur species in cerebro, & in dictis organis, bene dicunt. Nam in illis primo congregantur, & ab illis deferuntur ad cor per uias conuenientes. Sed dices cor primo tactum sentit, & non oportet in illo priori pro sensitiua tactione, ut species tactiles congregentur in cerebro. Dicendum ꝙ illa sensatio non est perfecta, & iudicialis, sed confusa & imperfecta ueluti illa animalium imperfectorum. Sed pro iudiciali & perfecta sensatione requiritur cerebrum: tanquã organum uniuersale: in quo omnes species sensibiles primo congregantur: & a quo ad cor deferuntur, & econtrario. Cum uero dicebatur cor esse excellentis caliditatis. Respondent, & quidem bene, ꝙ illa non est elementaria: ideo non repugnat tactui, & sensui communi: sed complexionalis: præterea refrigeratur frigiditate cerebri. Ex his patet ꝙ species sensibiles primo ab exterioribus sensorijs deferuntur ad cerebrum, per proprios meatus, & neruos ad hoc deputatos. secundo pro sensatione, ille deferuntur ad cor per meatus proprios inter cor & cerebrum ordinatos Conseruantur autem in cerebro pro necessitate sentiendi, cum accidit per cor nos sentire. Patet per hæc solutio ad rationes medicorum. Et ad primam quidem dicendum ꝙ secundum Aristoteles nerui oriuntur a corde, licet notabilis & sensibilis origo appareat in ceruice. Ad secundam patet solutio, nam illa læsio est, quia illæ partes sunt organa cõgregationis non subiecta, & organa iudicij. Ad tertiam patet solutio. Ex his patet omnes sensus subiecto idem esse scilicet corde, definitione differre postea hæc de sensibus sufficiant quantũ ad materiam de somno et uigilia. Nam diligentius alibi de his dicendum erit.

Hinc profecto constat somnum & uigiliam, affectionem huius esse. Ideoque animalibus cunctis inest: etenim tactum unum: omnia possident.

Manifestum igitur est quòd huius est passio, uigilia & somnus. Quapropter, et omnibus inest animalibus: etenim tactus: solus omnibus.

His suppositionibus stantibus, colligit. Cuius primo & principaliter passiones sint somnus, & uigilia. & dicit, Manifestum igitur est, ꝙ huius est passio somnus, & uigilia tanquã primi & principaliter denominati. Tũc uerificat solutionẽ assignatam ad ultimũ quæsitum de somno: & dicit. Quapropter, & oĩbus animalibus inest somnus & uigilia, causa est, quoniã omnibus animalibus est tactus Cuius somnus, & uigilia affectiones sunt. Themistius per uerbum illud, huius tactus exposuit, nam uelle uidetur somnum esse principaliter & primo affectionem tactus, mouetur fortasse, quoniam per hoc ꝙ tactus inest omnibus animalibus, Aristoteles concludit somnũ inesse omnibus animalibus, quod non diceret, nisi uellet somnum esse affectionem tactus. Alij uero per uerbum illud huius, intellexerunt, s. sensus communis, quoniam re-

uera somnus & uigilia affectiones sunt principaliter sensus communis..Ego uero per uetbum illud huius, intelligo tactorium, ut sit sensus ꝙ somnus sit huius.s. tactorij passio, & cum probat somnum inesse omnibus, quoniam omnibus inest tactus, per tactum tactorium sumpsit, nam si otnnibus inest tactus, omnibus inest tactorium. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte, ꝙ de suppositiònibus sola ultima posita est, ad rem, cęteræ uero sunt magis utiles ad ea: quę postea dicturus est. Quo autem ad conclusiõnem, debes scire ꝙ non est intelligẽdum ꝙ somnus & uigilia sunt primo tactorij passio, ita ut illo nos dicamur dormite, & non alijs sensorijs, sed illius somnus & uigilia sunt, quatenus per illud principaliter, & causaliter nos dormimus, & uigilamus. Vt tum uero somnus & uigilia sint accidentia, quæ suhiectiue sint solum in tactorio. Hæc quęstio postea disputabitur: nunc uero satis sit accipere nos non dici uigilare, uel dormirè nisi principalitet & causaliter tactorio.

1 *Nam si sopor irrepat: quia sensus omnes afficiantur: absurdum sane fuerit eos simul feriari & immobiles persistere quos neq; necesse est neque possibile quodammodo, simul in opera esse ac pelli: cum magis consentaneum uideatur ut simul operentur: quàm ut simul quiescant.*

Nam si eo q̃ oẽs patiuntur aliquid sensus, fieret dormitio: incõueniens esset si quibus neq; necesse neq; possibile est aliquo modo agere simul, hos uacare simul & immobiles existere: cõtrarium enim rationabilius accideret eis: quã simul quiescere.

Verbum {nam} non ad proxime dicta refeetur, sed ad id quod dixit.s. ꝙ somnus & uigilia affectiones sint tactorij, quod est primum sensitiuũ. unde uult probare ꝙ non ratione omnium sensoriorum nos dormiamus. Sed ratione primi sensorij: qđ est principale: & primo ponit id; quod intendit probare, & dicit. Si eo ꝙ omnes sensus aliquid patiuntur.s. uinculum uel immobilitatem, fieret dormitio: inconueniens esset, est ergo conclusio Inconueniẽs est nos dormite eo ꝙ omnes sensus patiuntur uinculum uel immobilitatem probat quoniam quibus neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos agere simul uigilãdo: impossibile est eos simul a uigilia uacare, & fieri immobiles. Hæc patet quoniam rationabilius nos per omnes uigilamus, quã per omnes uacamus a uigilia. Sed subaudi nos non uigilamus per omnes, ergo nec per omnes dormimua unde dicit. Si quibus, hoc est si aliquibus, neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos uigilando simul ahere, hos uacare a uigilia simul, & immobiles fieri etiam est impossibile, probat hanc propositionẽ, quoniam rationacilius est accidere eis.s. sensibus contrarium.s. uigiliam omnibus simul, quam simul eos omnes quiescere. Tunc sub audiendum, sed nos non uigilem simul per oẽs sensus simul, etgo nec dormimus per oẽs simul, sed ratione unius tantum. uis ergo tationis est hęc, nos non uigilamus ratione omnium, ergo neque ratione omnium dormimus..

Quod autem nunc de hisce dicimus: rationi cõsonum est: nã cum sensus qui cæteris alijs præest, & quo cæteri sese cõferunt; afficitur: necessario & reliqui oẽs consentiunt. at si quispiã ex istis elanguescat & impotens sentiendi reddatur: non continuo necesse est illum flaccescere & uiribus destitui.

Quemadmodum autem nunc dicimus: rationabiliter se habet et de his; nam cum principale aliorum omnium sensoriorũ, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid: compati necessarium & reliqua omnia; illorum autem cum aliquod impotens est: nõ necesse est hoc impotens fieri.

Secundo argumentatur sic, primo & principali oĩum sensoriorum patiente aliquod, ut immobilitatẽ, cętera oĩa illam patiuntur. At cum illorum aliquod illam patitut, non oportet principale eam pati, ergo immobilitas inest nobis propter primum sensotium: & non propter aliquod aliorum. unde dicit. Quemadmodum autem nũnc dicimus: rationabiliter se habet, & de his.q.d. ita dicere ꝙ sensorij primi sint somnus & uigilia passiones est rationabiliter dictum, & probat, & dicit. Nam cũ principale aliorum omnium sensoriorum & ad quod tendunt ut in centrum alia, patitur aliquid.s. immobilitatem, necessariũ est & reliqua omnia compati illam immobilitatem, at cum illorum aliquod fit impotena. non necesse est, hoc principale fieri impotens, igitur ratione huius primo & principaliter uigilamus & dormimus. Hæc est expositio Themistij, & satis clara.

Constat aũt multis argumẽtis: somnũ non ea re consistere q̃ ociosi sensus sint nec eis utatur animal, quodq; sentire nõ possint. Nam cũ quis animo linquitur: tale quid euenire cõstat, q̃n defectus animæ: non nisi nexus quidã & impotẽtia sensuũ est. Idem, & in delirijs quibusdã contingere põt. Præterea: quibus uenæ iugulares appræhenduntur astringunturq;, eripi sensus assolent. Verum impotentia sentiendi, si non quacunq; de causa obueniat, neque in quouis sensu sit, sed sicuti nuper dixi, in primo sensu quo animal omnia percipit: somnus est.

1 *Manifestum aũt est, ex pluribus: q̃ non in sensus sine operatione esse & non uti ipsis, somnus est, neq; in non posse sentire. Nã & manifeste: in animæ defectionibus, tale quid accidit: impotentia enim sensuum: animæ defectio. Fiunt aũt, & amentiæ quædam huiusmodi. Amplius aũt: quibus in collo uenæ appræhenduntur, insensibiles fiunt. Sed: quãdo impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neque per quamuis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo quo sentit omnia.*

Tertio idem probat sic, somnus est impotentia utendi sensu eius: quo animal primo sentit omnia, ergo somnus principaliter est affectio primi sensitiui quod est cor. Pro declaratione antecedentis, assumit tres definitiones somni, & reprobat illas, demum concludit antecedens qđ est definitio somni. prima itaq; somni definitio est, somnus est sensus sine operatione. secunda est, somnus est non uti ipsis sensibus. tertia somnus est impotẽtia sentiendi reprobat has, primo, quoniam animæ defectio: quę grece dicit lipopsychia, est sentiẽdi impotetia. & tamen non est somnus. Præterea amẽtia est non uti sensibus: & tamen non est somnus. Adhuc cõstrictio uenatum, quę sunt in collo: est sensus absq; operatione, & tamen est somnus, ergo cũ istæ tres definitiones non ualeant. Somnus erit impotentia utendi sensu eius: quæ animal primo sentit, ex refrigeratione eius proficiscens, uel ex subtractione spirituũ sensibilium ad sensoria exteriora procedens. Cum.n. spiritus sensibiles non mittontut a corde ad exteriora sensotia propter causam posterius dicẽdam: sensus communis, & sensus exteriores fiunt impotẽtes sentire. ergo somnus est impotentia utendi sensu eius: quæ animal primo sentit, ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriora; procedens. Quare somnus principalitet est sensorij primi, & communius sensus. unde dicit. Manifestum autem est ex pluribus, ꝙ somnus non est, in sensus esse sine operatione, neq; est in non uti ipsis, neq; est in nõ posse sentire. Quòd quidem non sit in non posse sentire, probat (& inquit) Nam & manifeste, in animę defectiõibus, tale quid accidit: est enim animæ defectio, impotentia sensus, & tamen non est somnus. Quòd etiam somnus non sit sensus sine operatione, probat (& inquit.) Fiunt autem & amentiæ quædam huiusmodi.s. sensus sine operatione, & tamẽ non sunt somnus. Quòd deniq; somnus non sit nõ uti sensu, probat) & inquit) Amplius autem, quibus in collo uenæ, quæ iugulares dicuntur, appræhendũtur, insensibiles fiunt non utẽtes sensu: & tamen non dormiunt. ergo somnus non est uti sensu: his refutatis accipit definitionem, ut habeant antecedens (& inquit). Sed quando impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neq; per quãuis causam, sed

quemadmodum dictum est nunc, in primo sensorio, quo animal sentie omnia:somnus subaudi impotentia est.ergo somnus non est impotentia utendi sensu. primi iensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriota procedens.Quòd si somnus est ita: sequitur somnum esse affectionem primi sensitiui:& sic habetur propositum.

Nam cũ iste lassatur: necessario & cæteri sensus actus suos exercere non possunt.contra, si quis ex illis impotẽs reddatur: non protinus necesse est idem huic euenire.

Cum.n.hoc quid impotens fuerit: necesse est & sensoria oĩa impotẽtia esse sentire:cũ uero illorũ aliquod: nõ est hoc necesse.

Non cootentus hac ratione, quę hsbetur ex definitione: replicat secundam rationem, & continuetur sic, dico somoum esse principaliter affectionẽ primi sensitiui, quoniam eum hoc quidem impotens fuerit sentire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituum ad exteriora otgaoa: necesse est & omnia sensoria exteriora impotẽtia esse sentire, quoniam spiritus ab eis subtracti sunt. Cum uero illorum aliquod est impotẽs sentite, non est hoc necesse.s.ut primum sit impotens sentire. Stat enim auditorio nihil nos audite, & tamen primum seositiuũ potest aliquod seotire mediante uisorio: nel olfatorio, uel gustatorio.ergo principaliter somnus est affectio primi sensitiui. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte ꝙ somnus potest accipi formaliter, & sic est priuatio sensus uel impotentia sentiendi primi sensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad organa exteriora causata; & potest accipi materialiter:& sic est ipsum primum sensitiuum non potẽs sentire exteriora sensibilia propter huiusmodi spirituum ad sensoria exteriora subtractionẽ. Et hoc pacto somnus potest accipi primarie, & secundarie: primarie somnus est primum sensitiuum oon potens sentire exteriora sensibilia propter prædictam causam. Secundarie uero somnus est sensus exteriores non potentes sentire propria sensibilia propter dictam causam. Ex quibus patet quid sit simpliciter & totaliter somnus, est eoim somous simpliciter, omnes iensus exteriores, & seosus cõmunis non potentes seoire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituũ (ut dictũ est) ergo somnus est sensus cõmunis primarie; sensuum uero exteriorum secũdarie, cõmuois autẽ & exteriorum simpliciter totalitet. Aristot. ergo uoluit somnũ & uigiliam esse affectiones primi sensitiui, atq; sensus cõmunis primarie: ut patet ex his, quæ dicit. Sed cur ita sit, iuniores causam assignarunt, quoniam solus sensus cõmunis sentit exteriora sensibilia, sensus enim exteriores nec sentiunt, nec indicant, sed recipiunt species sensibilium, & sensus cõmunis est ille, qui sentit & indicat mediantibus illis ad ipsum delatis seosibilia exteriora. ergo cũ cõmunis sensus solos exteriora sensibilia sentiat, & indicet, eius solius erit affectio somnus & uigilia. Sed pace istorũ dixerim, hoc est contra Aristotelẽ, qui in tertia suppositione accepit animali inesse sentire proprium per sensus particulares, ut uidere per uisum, audire per auditum:sentire uero commune per communẽ sensum. ergo exteriores sensus indicant & sentiunt propria sensibilia. Propterea dico ꝙ somnus & uigilia sunt primo affectiones cõmuois sensus & primi sensitiui: quoniã nullius sensus exterioris est per prius passio quã sensus cõmunis. Præterea in somno omnes sensus exteriores & sensus communis sunt impotẽtes sentire sensibilia exteriora, modo omnis passio quæ pluribus competit, debet cõpetere ratione unius, a quo cæteri dependent io opere suo. Et quoniam cæteri dependent a cõmuni sensu, & oon econtrario: ideo sensus communis somnus & uigilia primo affectiones sunt. Ex his sequitur ꝙ somnus ꝙ uigilia suot passiones per prius sensus, ut cõtrahitur ad seosum cõmunem, quã ut cõtrahitur ad cęteros sensus: & hoc propter causas assignatas. Animaduerte tñ ꝙ licet seosus cõis in somno semper sit impotẽs sentire, noo tñ est impotens phantasiari. Est.n. impotẽs sentire, qm̃ species sensibilium exterior̃ non deferunt ad ipm

Sẽsus cõis põt eẽ impeditus in sentiendo, non aũt in phãtasiando.

per exteriora sensoria ꝑpter spũum sensibiliũ subtractionem: & ꝑpter alias cãs ut dieemus. Est potẽs phãtasiari, qm̃ uię a parte memoriæ ad ipm nõ impeditæ sunt, & sic pñt a memoria deferti ad cõem sensum, & sic põt ꝑ illas phãtasiari, qđ phãtasiari est somniũ uel insomniũ:ut diceemus. Quo ũo modo possint uiæ a corde a cerebrũ nõ esse impeditæ: & organa externa impedita, dicemus postea.

Sed qualis affectio somnus sit, & quã item ob cãm dormire animalia cõtingat: dicẽdũ est. qñ: cõplura haberi cãrũ genera, certũ est. Nam et id cuius gratia quippiã fit, & id unde motus origo pẽdeat, & materiã, & rationẽ: cãs appellitare solemus.

Propter q̃ uero cãm accidit dormire, et qualis quædã passio est: dicẽdũ. quoniã modi plures sunt cãrũ. Nã et cuius gratia, et unde principiũ motus, et materiã, et rõnem: cãm esse dicimus.

Proposuit dicere de causis somni & uigiliæ, & primo declarauit: cuius primo & principal'r sit somnus, nunc redit ad id, qđ proposuit, & primo resumit intentionẽ & distinguit cãs: & dicit. Propter quã uero cãm accidit dormire, & qualis quædã passio sit somnus, utrum actus, uel habitus, uel potẽtia, uel priuatio: dicẽdum, qm̃ cãrum modi sunt plures. nã & cuius graria & unde principiũ mot⁹, & materiã, & rationẽ siue formã cãm dicimus esse. Est.n. finis, cuius gratia oĩa consistũt, factiua uero cã, unde motus oritur. Materia ex qua insita cõstitui & generari oĩa solẽt, forma autem quã Aristo. rationẽ appellat, ꝙ rebus speciẽ largiatur. Somni quatuor causas Themistius assignat, finẽ quidẽ, animalis salutẽ, & cõseruationẽ: factiuã uero spirituũ, qui io corde est. Materialẽ uero uaporẽ, qui in caput sobierit, deinde in locũ inferiorẽ defluxerit. Formam autẽ situm & dispositionẽ illam membrorũ, & partium corporis, quæ in dormientibus extra intusq; cerniẽ. Vtrum uero sit ita: dicemus postea. Potius enim hæc causæ uidentur animalis dormientis quam somni ipsius.

Ac primũ quidẽ cum naturã semper agere gratia alicuius id est boni dicamus: quietẽ uero utilẽ esse atq; adeo necessariam ijs omnibus quæ moueri quidẽ nata sunt, sed semper et cõtinue moueri cũ uoluptate nequeunt, cumq; ob ueritatẽ ipsam trãslatio hæc uulgo recepta sit ut somnus quietis nomine designetur: somnus profecto ad salutem iunctus animalibus fuit.

Primum igitur quoniam naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquod, quidem uero omni quod natum est moueri, cum non possit semper et continue moueri cum delectatione, necessariam esse atq; utilem: somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptãt metaphoram hac, tanq̃ requies quædam sit: quare propter salutem animalium existit.

Diximus sm̃ Themistiũ in genere de somni causis, nũc per partes, & primo de fine. Est.n. finis prima causarũ. & cum somni duplex sit finis, alter qui adesse, alter qui ad actionem animalis spectar, prius dicit de fine, qui attinet ad esse, & sumit primo ꝙ natura & oẽ ageos naturale ꝑ finẽ agit, qm̃ agit boni gr̃a. unde dicit. Primũ igiẽ, qm̃ dicimus oaturã, hoc est agens naturale gr̃a alicuius facere, hoc aũt est bonũ aliquod gratia cui⁹ agit, hoc est primũ. secũdo accipit quietẽ esse utilẽ imo & necessariã, cũ aĩalia semper moueri & cõtinuo nõ possint cũ uoluptate (ut dictũ est) qm̃ resoluunẽ spũs ex motu: qui nisi quiete instaurenẽ, aĩalia perire necesse est. unde dicit. Quietẽ uero omni animali, qđ natum est moueri, cũ non possit semper & continuo moueri cũ delectatione, necessariã esse atq; utilem: ut.s. spiritus instaurẽtur. Ex his sequitur somnũ esse animalibus rtibutum ad quietem, incolumitatẽ, & ad salutem, propterea inquit. Somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptaot metaphoram hanc.s. ut sit requies: tanquam reuera requies quædam sit. Inde concludit somnũ propter salutem animalibus ioesse. Quo uero ad cõstructionẽ attinet, uerba sunt suspẽsiua usq; ibi { somno quoque propter ipsam ueritatem } hęc de fine quo ad esse.

Vigilia uero: rationem finis obtinet. nam sentire & sapere: finis omnibus est quibus alterum eorum competit. hæc enim optima sunt. finis autem: optimus esse solet.

Vigilia uero: finis nã sentire & sapere: omnibus finis quibus inest alterum eorũ. optima enim: hæc. finis uero: optimus.

Nunc assignat finem secundum somni: qui est finis secundum perfectionem: & uult ꝙ finis somni secundum perfectionem sit uigilia. Animal enim dormit, & uigilat; dormit quidem animal, ut sit, nisi enim dormiret, tandem exolueretur animal. ergo dormit, ut sit. Animal autẽ est, ut sentiat aut sapiat. Est enim sentire, & sapere omnibus finis. utrumqꝫ enim optimum est, finis autem uult esse optimum: ꝙ autem utrunqꝫ optimum sit, patet, nam brutis sensus, hominibus sapientia optimum est: quia igitur somnus est ut animalia sint, animalia uero sunt, aut ut sentiãt, ueluti bruta, aut ut sapiant, uelut homines, sensus autem & sapientia in uigilando consistunt, ergo somnus animalibus iunctus est principaliter propter uigiliam, hoc est, ut delectabiliter uigilemus. ergo somnus est propter salutem, uigilia propter seipsam, quia ipsa est perfectio. Vel dici potest somnum nobis datum esse ut in finem. s. propter salutem. uigiliam uero, quoniam est ipsa finis.

Item somnus animali cuique necessarius est: non quidem simpliciter, sed ex supposito & adiunctione. nam si animal naturam suam seruare ac tueri debeat: necessario quædam adesse ei oportet, quibus positis alia subinde adiungenda sunt.

Amplius autem necessarium est unicuiqꝫ animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam si animal erit habẽs suam naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet. & his existentibus alia existere.

Interponit Aristoteles quoddam de somno utile, an. s. somnus necessario animalibus insit, & asserit ꝙ somnus necessario animalibus inest necessitate suppositionis. Circa quod animaduertendum ꝙ necessarium duplex est, ut libro de interpretatione dictum est, alterum simpliciter, in quo uel prædicatum est in ratione subiecti, ut hominẽ esse animal, uel subiectũ in ratione prædicati, ut hominẽ esse risibilem. Alterum necessarium est ex eo quia aliquid ponitur, ut posito quod uiuas, necesse est te respirare. somnus igitur animalibus inest, necessario: non quidem necessitate simpliciter: nõ enim animal est de ratione somni: nec somnus de ratione animalis Potest enim animal esse sine somno: sed necessitate suppositionis: quoniam supposito ꝙ animal uiuat, somnus necessario inest; si enim (ut Themistius inquit) ponatur animal esse, necesse est, ut alatur: quo concesso, necesse est e cibo uaporem subtolli, & si cibus subtollitur: necessario consequitur somnus, ergo somnus necessario inest animali, ponẽdo ꝙ animal sit. unde dicit. Amplius autẽ necessarium est unicuiqꝫ animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, non simpliciter, & hoc exponit dicẽs: quoniam si animal erit habens suam naturam. s. seipsum per alimentum conseruans, ex necessitate inesse quædam ei oportet. s. alimenta pro conseruatione. & ex his alimentis existentibus necesse est alia existere. s. uaporem, & ex uapore somnum. Quare somnus inest animalibus, si animalia ponantur uiuere, & nutriri.

Post hæc restat dicendum: quo motu actioneue corporum antegressa, dormire animalibus obueniat, aut etiam uigilare. Plane cætera animalia, quæ nimirum sanguine carent, eandem quam quæ prædita sanguine sunt, aut proportionalem causam somni habere: sanguinea uero eam ipsam quam homines: arbitrari addecet. Quare: per hæc de omnibus contemplemur oportet.

Amplius autem quali motu et actu in corporibus facto accidit uigilare et dormire animalibus: post hæc dicendum. Alijs igitur animalibus, quemadmodum non habẽtibus sanguinem, existimandum causas esse passionis uel easdem uel proportionales: sanguinem uero habentibus, quæ quidem hominibus. Quare: ex his omnia speculandum.

Quid Aristoteles hic faciat, non est nobis bene exploratum, Themistius uult Aristotelem hic tradere factiuã somni causam: alij materiam. Quod factiuã causam uelit tradere, uerba eius indicant, dicit enim. Amplius autem, quali motu, & quali actu siue actione facto in corporibus accidit uigilare & dormire animalibus: post hæc dicendum. modo hæc uerba non nisi de factiua causa intelligi possunt, cum ea sola dicatur principiũ, unde motus, utrum uero ita sit, posterius dicemus: tunc præmissa intentione, Aristoteles accipit conclusionem & uult ꝙ in animalibus sanguinem habentibus factiua somni & uigiliæ causa est cor, in exãguibus autem, est emulum cordi. Ideo resumit se uelle de his dicere. unde dicit. Alijs igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem, existimandum est causas factiuas uel easdem esse uel proportionales his, quæ sanguinem habent, ut sunt illæ quę quidem hominibus insunt: nam in homine cor & spiritus, in exanguibus proportionalia his. Tunc resumit intentionem, & dicit. Quare de his omnia speculandum. Videtur igitur ꝙ proponat dicere de causis factiuis, & nõ de materialibus. Verum de his postea.

Principium sensus eadem parte oriri qua & principium motus: definitum supra alicubi est. hoc autem: e tribus determinatis distinctisque locis, in eo contineri solet qui inter caput & aluum medius sit.

Quod igitur sensus principium fiat ab eadem parte animalibus: a qua quidem & ipsius motus: determinatũ est prius in alijs. ipsa uero, est trium determinatorum locorum qui medius est inter caput & inferiorem uentrem.

Proposita intẽtione exequitur, & primo præmittit suppositiones. secundo accedit ad illud quod proposuit. suppositio igitur quam primo sumit, est, ꝙ principium sensus ab eadem parte est e qua est principium motus: & exponit illam ꝙ sic in medio trium locorum determinatorum, quæ sunt caput, & uenter inferior. & thorax. unde dicit. Quod igitur sensus principium fiat ab eadẽ parte in ipsis animalibus, a qua quidem fit principium etiam ipsius motus, determinatum est prius in alijs. s. in libro de senectute & iuuentute: exponit autẽ illam, ut in illo libro exposuit, & dicit. Ipsa uero: est trium determinatorum locorum qui medius inter caput & inferiorem uẽtrem. Quo ad uerba autem attinet, animaduerte ꝙ est caput, ubi est os, & est uenter inferior. s. ab umbilico infra, & uenter medius ab umbilico ad collum. Vult igitur ꝙ cor, & pars hæc, quæ eadem est principium motus & sensus, sit in medio uẽtris medij; qui dicitur thorax: & hoc probatum est illo libro. Est ergo suppositio, ꝙ eadem pars, quę media est pars: est principium motus & sensus in animalibus.

Principium igitur mouendi: in ijs quæ sanguinem habent, partem eam quæ circum cor est, obtinet. nam quæcunque sanguinem habent: habent & cor, a quo motus sensusque principij origo atque initium pendet. Motus igitur & spiritus & omnino refrigerationis principium: in corde, ut patet, collocatum est. Quin & ipsa natura tam parteis eas quæ spirationi destinatæ sunt, quàm quæ refrigerio quod ab humore peti solet: ad calorem partis huius seruandum tutandumque concinnasse uidetur. Sed de refrigeratione: infra, suo dicemus uolumine.

Habentibus igitur sanguinem: hoc est quæ circa cor pars.

omnia

omnia enim habentia sanguinem, cor habent, & principiũ motus & sensus principalis, hinc est. Motus igitur & spiritus principium & omnino refrigerationis, manifestum q. est hic. Et respirationem, & humido refrigerationem, ad salutē eius q est in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipsa, postea secundum se.

Ex hac suppositione infert in speciali duas suppositiones magis explicitas. Quarum prima est, ꝙ in habentibus sanguinem, hæc pars media, quæ est principium sensus & motus, est cor, uel id quod est circa cor, ut spūs uitalis uel sensitiuus, qui est circa cor, & hoc dicit. Habentibus igit̃ sanguinem, hoc principium motus & sensus est pars, quæ est circa cor. s. spūs uitalis, & sensitiuus. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ spūs qui est circa cor est quasi principium proximũ sensus & motus. Cor uero est quasi remotum principium, inquantum mediāte hoc spiritu est principium motus & sensus. Hoc probat Aristo. ui inductionis q. d. quia discurrendo per omnia habentia sanguinem, inuenitur in illis cor, & quod cor sit principium sensus & motus mediante illo spiritu, unde dicit. Omnia eni habentia sanguinem, & cor habent. & principium motus & sensus principalis hinc est. Et per principium spiritum intelligit quasi idem esse sensus & mot⁹ principium patet discurrendo per omnia habentia sanguinem, in quib⁹ reperitur & cor, & principium motus & sensus esse a corde, iō repetit cōclusionē illā inferens ex hac inductiōe, & dicit. Igitur principium motus & spiritus & omnino refrigerationis, manifestum est ꝙ sit hic. s. in corde. Et manifestum est etiam ꝙ natura tribuat respirationem natura tribuat respirationem habentibus pulmonem, quæ fit tractu & expulsiōe aeris, non habentibus vo pulmonem fit humido tracto & expulso, ut in piscibus patet, & totum hoc fit ad salutem, & conseruationem eius caloris, qui est in hac particula, ut probatum est in libro de iuuentute & senectute, & in libro de respiratione, proptetea subdit. Dicetur de ipsa respiratione & refrigeratione postea s̃m se. s. seorsum in libro de iuuentute, & in libro de respiratione.

In ijs uero quæ carent sanguine, & insectis, & ijs quæ spirare non solent, facultatis motricis regia in eo est quod uice cordis subrogatur, nam ea in parte, spiritus quidam insitus attolli uicibus & subsidere cernitur; quod : facile deprehendi potest in totipennibus, quallia sunt uespæ, apes, muscæ, & cætera generis eiusdem.

Non habentibus uero sanguinē & entomis & non suscipientibus spiritum, in proportionali, plantatus enim spiritus inflās & residens uidetur, palam autem hoc, in ijs quæ sunt totala, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcuq; huiusmodi sunt.

Secunda suppositio, quam in speciali infert, est ꝙ in nō hn̄tibus sanguinem, & non suscipientibus spiritum per respirationem, principium motus & sensus est in proportionali cordi, & hoc inquit, non habentibus uero sanguinē, quę sunt entoma & non suscipientia spiritum, hoc est aerem per respirationem, principium sensus & motus est in proportionali cordi, hoc probat, qm̄ spiritus plantatus in flans & residens, uidetur. s. esse principium motus & sensus, qui spiritus plantatus est in proportionali cordi, quod probat inductione, & dicit. Palam autem hoc, in his quæ sunt totala quæ etiam totipennia dicuntur, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcūq; huiusmodi sunt. Quo uero ad ṽba attinet, aĩaduerte ꝙ totipennia, quæq; totala dicūtur, græce ὁλοπτερα, holoptera, dicta quidem holoptera ꝙ alas non scissas habeant, sed totipennia, ut uespæ muscæ, apes, & cętera entoma, quęq; insecta dicūtur. Quid uero sit plantatus spiritus, declaremus, hæc itaq; aĩalia, cū sanguinea nō sint, nec cor habent, nec spiritum, qui est sanguinis tenuissima pars, habent uero cordi emulum, & sanguini quoddam etiam emulum, cuius emuli sanguinis tenuissima pars aer cōplantatus ab Aristo. ubiq; appellat, huius principium est illud, quod est emulum cordis, qm̄ est principium eius, quod est emulum sanguinis, cui⁹ emuli sanguinis tenuissima pars spiritus cōplantatus est, qui etiam emulum spiritus dicitur. Ad rē ergo, sicut uerus spiritus in sanguineis est a uero corde, ita emulum spiritus, qui dicitur aer cōplantatus, est ab emulo cordis. Et quoniam spiritus iste complantatus, qui est emulum ueri spiritus, est principiũ motus & sensus in talibus entomis, & est a cordis emulo, & in cordis emulo, iure etiam in entomis principium sensus & motus est in proportionali cordis.

Quoniam autem animalia nec mouere, quicquam nec agere sine intensione uirium possunt, intenduntur autem uires retentione spiritus, ijs quidem quæ spirāt extrinsecus accersiti, ijs uero quæ nō spirant insiti, hinc profecto euenit ut totipennia ipsa quoties se mouent, attritu spiritus ad septum transuersum offendentis, bombos illos ædant.

Quoniam autem mouere quidem aliquid aut facere sine robore non est poßibile, uigorem autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quæ deforis, non respirantibus uero quæ cōplātata, ideo & bombare alata uidentur cū mouētur, attritione spiritus offendentis ad subcinctorium totalorum.

Obiter, ut mihi uidet̃, Aristo. uult soluere ex dictis problema: pp qd totipēnia ut apes cum uolant, bombant. Respondet hoc esse, qm̄ spūs qui est aer innatus offendit ad succinctorium, quod dicit̃ septum trāsuersum, ubi est mēbrana tenuis, & ibi frāgitur, ex cuius fractione bomb⁹ causatur. Pro solutione igitur; sumit duo quasi antecedens, & infert solutionem problematis, & loquitur suspensiue usq; ibi { ideo & bombare } unde inquit. Qm̄ aūt mouere quidem aliquid, siue lapidem, siue quātus rem. aut facere aliquid sine robore non est possibile, quod non probat, qm̄ manifestum est, nam robustiora facilius mouent, hoc est primum. Deinde dat secundum, & dicit. Vigorē aūt facit spūs detentio, non tn̄ eodē mō oibus, sed respirantibus quidem detentio quę est spūs arcessiti atq; aduocati ad intra ex deforis, facit robur, non respirantibus aūt, detentio, quæ est cōplantata. Quo ṽo ad ṽba attinet, debes scire, quod spūs uer⁹ sic fortior, cū aer int⁹ trahit̃, & ille im⁹ detinetur, ad illius enim cōfortationem facta est inspiratio, iō uidem⁹, cū aliq fortiter aliqd agūt, retinere spūm, qm̄ detētione aeris nō multa, spiritus uerus cōfortat̃, cū ṽo eēt multa, uerus spūs suffocaret̃. Sili mō, cū uespa mouet̃, detinet spūm cōplātatū, mouet tn̄ illū ab subcinctoriū, ut subcinctoriū dilatet & cōstringat mēbranā, ut ab aere externo refrigeret̃, quę refrigerata, refrigeret p̄cordia. Ex his duobus cōcludit̃, & terminat suspēsionē, & dicit. Ideo & bōbare alata uidētur cum mouent̃, attritione spūs, hoc est aeris innati offendētis in eorū motu ad totalorū subcinctorium. Quo uero ad rem attinet, Themistius dicit de bōbo aliter, dicit enim ꝙ insecta ea quæ dicūtur pēnata quotiens se mouent, quoddam murmur ędunt, quod aura illa ijs inclusa intus manente sonāteq; accidit, hanc enim quotiens atterunt ad menbranā, quæ septo transuerso subdita, cinctum corporis determinat, bombos illos uolando elidunt, itaq; sonus agitatu interioris spūs, nō aĩa, nec spirabilibus ullis uisceribus redditur. Addit tn̄ esse quædam insecta, quę attritu exterioris aeris sonent, sed ea tm̄ quę scissurā sub præcinctu cōtinent, ut sunt forte cicadę. Alij ṽo dixerūt, ꝙ apes et uespę & id gen⁹ faciūt sonū p alas uolando, q̄ qdā alę st̃ subtiles, ualdeq; uelociter agitatę in aere sonāt, quod apparet in musca, cū p alā tenet̃. Mouēdo. n. aliam alam sonabit, quando uero illam non mouebit, non sonabit. Apes uero magnę, ut dicunt, sonum faciunt non uolatu, sed motu pelliculę subcinctorij agitatę fortiter in aere, ut dictum est.

Mouētur autem omnia, sensu quodam siue familiari siue peregrino in primo sensorio, facto.

Mouetur autẽ omne, aliquo sensu facto uel proprio, uel alieno in primo sensorio.

Secunda suppositio principalis, omne quod mouetur, mouetur aliquo sensu facto proprio uel alieno, hoc est oẽ quod mouetur, mouetur quia sentit aliquid aut quod est proprium sensibile, aut per accñs, qđ dr̃ sensibile alienũ, & extraneum, & hoc facto in primo sensorio, qđ est sensoriũ cõis sensus, hoc nõ ꝓbat, qm̃ satis probauit.

Quod si somnus & uigilia partis huius affectiones sint, quo in loco: & qua primum particula contingere soleant, apertum est.

Si uero est somnus & uigilia paßio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus & uigilia, manifestum.

Tertia suppositio, si somnus & uigilia sunt affectiones primi sensorij, somnus & uigilia sunt primi sensorij ut materię & subiecti, unde dicit. Si uero est somnus & uigilia passio partis huius. s. primi sensorij, manifestũ est, in quo quidem loco ut in subiecto, & in qua quidem particula prima, ut in materia fit somnus & uigilia, qm̃ huius primi sensorij sunt, ut materiæ & subiecti. Et ꝑꝑ hęc ꝟba iuniores dixerunt Aristo. agere de cã materiali somni & uigiliæ, non attendentes ꝙ Aristo. supponit hæc, ut ex his declaret effectiuam cãm, ut dicemus.

Sunt etiam qui dormientes resurgunt, & pleraq; agũt qualia cum uigilant, solent, quod tamen sine uisione aliqua aut sensu contingere non potest, nam somnium: quodammodo sensum est. Sed de somnio, inferius differetur. Cur autem experrecti insomnia meminerint, quæ uero per somnũ quasi uigilantes gesserint, non meminerint, explicatum in problematis est.

Mouentur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa quæ uigilantium sunt, non tamen absq; phantasmate & aliquo sensu, somnium enim, est quodammodo sensamentum Dicendũ est autem postea de ipso. Cur uero somnia meminerunt expergefacti, uigilum uero acta non meminerunt, in problematicis dictum est.

Sed contra secundam suppositionem remouet unũ dubium, dubium uero est hoc, qm̃ nonnulli dormientes mouentur, & tñ non sentiunt, cum dormiant, ergo falsum est ꝙ oẽ quod mouetˀ, mouetˀ aliquo sensu priˀ facto circa primum sensorium. Rñdet ꝙ licet isti moueantur non facto sensu exteriori, mouentˀ facto sensu interiori, qm̃ facto phãtasmate, & sensu illius phantasmatis in sensu cõi, unde dicit. Mouentur aũt qdam dum dormiunt, & faciũt multa, quæ uigilantium sunt, qm̃ se armis muniunt, & equitant, & id genus, non tñ absq; phantasmate & sensu cõi, causa aũt est, qm̃ somnium, est quodãmodo sensamentũ quoddam est, ut posterius dicemus. Tunc se excusat, qm̃ qõ fieri solet, cur dormientes cum somniant, somniorum aliqñ meminerunt expergefacti, eorum uero operum, quæ uigilium egerunt, non meminerunt, non enim recordãtur se locutos esse, se armis munitos fuisse, & id genus, quæ uigilum sunt, excusat ergo se (& inquit) cur ꝟo somnia meminerunt, expergefacti, uigilum ꝟo acta, quæ ipsi egerunt, cum dormirent, non meminerũt, in problematicis qõnibˀ dictum est, hę sunt suppositiones. Verum animaduersione dignum alios aliter dicere, non enim, ꝙ suppositiones eã fecerit Aristo. asserũt, sed Themistius uelle vr̃ ꝙ Aristote. probauerit in sanguineis somni & uigiliæ effectiuum principium esse cor, uel uitalem spũm, qui est circa cor. In exãguibus uero, esse proportionale cordi uel proportionale spiritui, qui est circa proportionale cordi, & syllogismus Aristo. ſm Themistium est iste id principium effectiuũ somni ac uigiliæ est, quod sensus & morˀ principium est, in sanguineis cor, & spũs, in exãguibus proportionalia, principium sensus & motˀ sunt, ergo in sanguineis cor, & spiritus in exanguibus proportionalia sunt somni & uigiliæ factiuum principium. Iuniores aũt uoluerunt ꝙ Aristote. probauerit cor esse materiale & subiectiuum principium, qm̃ est materiale & subiectiuũ principiũ sensus & motus. Quę expõnes aptari pñt uerbis, non tñ facile, ut intelligẽti patet. Possunt etiam põnes hę concordari, qm̃ cor bifariam accipi põt, uno mõ, ut est mẽbrum uiuẽs ex sanguine & spiritibus aggregatũ, & hoc pacto est principiũ factiuũ & somni & uigiliæ mediantibus spiritibus, & sanguine, & sic intelligit Themistius. Alio mõ põt cõsiderari, ut mẽbrũ absolute, non consideratis spiritibˀ & sanguine, et sic est subiectum & materia somni. & hoc pacto potuerũt intelligere iuniores. Nos ꝟo facilius uerba Aristo. considerantes, in suppõnes illa dissecauimus, nec ab rõne, qm̃ neque cãm materialẽ, neq; cãm factiuã explicasse eum cernimus. Signũ est, qm̃ statim in proximo textu dicit { Cõsequẽs aũt est ea, quæ dicta, sunt, aggredi quibˀ factia, & unde principium passionis fit, uigilandi & dormiendi } mõ per hęc ꝟba innuit se nunc uelle dicere de factiua cã, postquã hęc supposita sunt, & ita uidetˀ suppõnes fecisse, quod mihi consonum est, qm̃ de factiua & materiali causa dicet post hæc. Siquis tñ afficeretˀ expositione Themistij, posset dicere, ut ipse dicit, ꝙ post hæc cãm agẽtem, & materialem facilius & distinctius quã antea ostẽdet, hæc sunt quæ mihi uidentur.

Proximum ab ijs quæ diximus, est, ut quibus factis, & unde affectionis huius origo, somni inquam & uigiliæ proueniat, tractetur exponaturq;.

Cõsequẽs aũt est ad ea quæ dicta sunt, aggredi, quibus factis & unde principiũ paßionis fit, & uigilandi & dormiendi.

Cũ posuit suppõoes, nũc exequitur, & prio resumit cur sua intentionẽ & dicit. Cõsequẽs aũt est ad ea, quæ nunc supposita & dicta sunt, aggredi quibus. s. causis materialibˀ, vñ tãquã e cã factiua principiũ passionis fit, & uigilãdi, & dormiẽdi. Quo uero ad uerba attinet, Themistˀ per illud ꝟbũ { quibus } exponit qua ratione, nos ꝟo, diximus, quibˀ. s. materialibˀ causis. Est aũt materialis cã, uapor, q eleuatˀ a cibo actione cordis & spirituũ, deĩde in locũ inferiorẽ defluit inspissatus, & cor infrigidans, & meatˀ sensitiuos, qbus sensibilia externa deferuntˀ ad cor, obturans est. Hic enim uapor materialis cã dr̃ a Themistio superiori capite. Vtrũ ꝟo hic uapor sit materialis cã somni, postea dicemˀ, pricipiũ ꝟo effectiuũ est spũs, originale aũt cor ip̃z, nam sicut sol sua luce eleuat uapores ab humidis, sic cor suo spũ calido eleuat uapores a cibo. Ergo proponit dicere de uapore, & de spũ et calore, de uapore qdẽ, ut materiali cã, de corde ꝟo & spũ, ut factiua cã. Ampliˀ dicit, & vñ pricipiũ passionis fit, & exponit, quid ꝑ passionẽ intelligit, & lege { & } pro, i. hoc pacto, passionis. s. uigilãdi & dormiẽdi, hoc pacto Them. intelligit.

Sane cum animal ubi sensum habet tum primum ali & crescere oporteat.

Palam itaq; est, quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum suscipere, & augmentum.

Proposita intẽtiõe, nũc exeqtˀ, & primo resumit quęcũque de nutrimẽto dicta sũt in libello de nutrimẽto, & hoc nõ ab rõne, qm̃ cũ cã materialis somni et uigilię sit uapor eleuatus a cibo, nisi intelligamus summatim cibũ, ac nutrimẽtũ qd sint, nõ poterimus intelligere quõ uapor cibalis est cã somni, et quõ uigilię. Resumit ergo ꝑ ordinẽ, oia necessaria, quę de nutrimẽto dicta sũt, & quę ad ꝓpositũ ualẽt. Primũ igitˀ qđ sumit est, ꝙ q̃ primũ aĩal sensum habet, tũc prio nutrimẽtũ & augmẽtũ hꝫ. Ex hoc uult hr̃e, qñ aĩal ĩcipit dormire, & uult tũc aĩal incipe dormire, cũ nutrimẽtũ ĩcipit sumere, tũc. n. incipit, uapor ab illo cibo eleuari, tũc ãt ĩcipit nutrimẽtũ sumere, cũ prio accipit sẽsũ, ergo tũc ĩcipit aĩal dormirˀ, cũ primũ sẽsuꝫ accipit. Sꝫ occurre, qm̃

res, qm̄ embrium in uteto prius q̃ sensum accipit, nutritur & crescit, noo ergo simul aliquid nutrit̃ & sensum habet. Huius igitur dubitationis soiutiooem innuit Themistꝰ ꝙ licet embrium prius nutriat̃ & crescat, q̃ sensum habeat, & dormiat, nõ tameo, ut aĩal, sed ut plãta. Simul enim sensum accipit, & nutrit̃, cũ nutrit̃, & ctescit, ut aĩal, nõ autẽ simpl'r. Cũ.n. sensum accipit, tunc nutritur ut aĩal, & cum nutrit̃, ut aĩal, tunc primũ sensum accipit, & cũ ptimo nutritur ut aĩal, tuoc primo dormit.

Sitq; alimentum nouißimum sanguineis sanguis, exanguibus quod sanguini proportione respondet.

Nutrimentum autem est omnibus ultimum: ijs quidem quæ sanguinem habent, sanguinis natura; ijs uero quæ sanguinem non habent, proportionale.

Secũdo resumit q̃d nutrimentum sit, & dicit, in aĩalibꝰ hñtibus sanguinem nutrimentum esse uerum sanguinẽ. In exanguibus ṽo id, qđ est uice sanguiois, unde dicit. Nutrimentum aũt est omnibus aĩalibus ultimum, noo tñ eodẽ modo, ideo dicit, ijs quidem quæ sanguinem hñt, sanguinis natura, ijs ṽo quæ sanguinem nõ habent, est proportionale. Quo ṽo ad ṽba attinet, Aristo. non oẽ nutrimentum esse sanguinem, sed nutrimentum ultimum. Nutrimentum enim in principio nõ est sanguis, sed potẽtia sanguis. Nutrimentum enim ultimum, ut Themistios ingr, est qđ postremo & nouissime ex decoctiõe subsidet, & dixit sanguinis oatura, ut innueret, in hñtibus sanguinem id, quod ultimo decoquitut, esse uere sanguioem, oatura enim sanguinis, purus sanguis dicitur.

Atq; uenæ conceptacula sanguinis sint.

Locus uero sanguinis uenæ.

Tertio resumit locum sanguiois, & dicit ꝙ locus sanguinis sunt uenę, & per uenas, intelligit tam mobiles, quæ arterię pulsatiles dicuor, quam immobiles, quæ sanguinem cõtinẽt nõ ita calidum ac subtilem.

Venarum autem initium cor, id quod ex dissectionibus perspici potest.

Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur est ex anathomis.

Tertio resumit, ꝙ uenę origioẽ hñt a corde, et dicit. Harũ aũt principiũ est cor, probat hoc ex anathomijs & dicit. Palam aũt quod nũc dictum est, ex anathomis. Verũ de his diximus libello de iuuenture, & senecture. Ibi.n. diximꝰ uenas quo ad ortũ simpl'r, oriri a corde, qm̄ ab eo incipiunt, & ultra noo progrediuntur. Quo ṽo ad ramifica- tionem, oriuntur ab epate, qm̄ ramificatio iucipit ab epate, & sic medicos & philosophos cõsiliauimus.

Cibum utiq; illum q̃ per os ingeri solet, in loca sua receptũ euaporari in uenas, inibiq; mutatum in sanguinem uerti, & mox principium ipsum adire constat. Quæ quãquã in libro de alimento dicta sunt, nunc tamen repeti oportet, ad hoc ut principia motionis contemplemur. & quid sustinente parte sensitiua somnus & uigilia contingat. Nec enim somnus, quæcũq; impotentia sensuum est, ut diximus, nam & dementia, & præfocatio, & animi defectus, talẽ impotentiã afferre põt.

Deforis quidem igitur alimenti ingredientis in susceptiua loca, fit euaporatio ad uenas, ibi uero permutatum in sanguinem uertitur, & uadit ad principium. Dictum est autẽ de his, in ijs quæ de nutrimento, nunc autem repetendum est de ipsis, huius gratia ut principia motus speculemur, & quid patiente particula sensitiua accidit uigilia & somnus. Non enim est somnus, quælibet impotẽtia sensitiui, ut dictum est, etenim amentia, & suffocatio aliqua, & animæ defectio, facit huiusmodi impotentiam.

Quarto resumit modum generationis ultimi nutrimenri, qui est perfectus sanguis, & imaginat̃, ꝙ cibus primo p̃ os ingeratur, deĩde ingestus, ad stomachum fert̃, & ibi iterum ingerit̃, hinc per uenas, quę paruę & medię dicuntur, spirat & euaporat sursum & permeat ad epar, & ibi iterũ digerit̃, hinc tãdem per uenam magnã subit ad cor, & ibi ꝺm Themistium ultimo concoquitur, & in sanguinẽ pfecte conuertit̃. Deinde per uenam paruã fert̃ ad mẽbra, & distribuit̃ oĩbus particulis, quæ nutriuntur, unde dicit, & lege igitur, pro preterea hoc pacto. Præterea alimẽti deforis ingredientis & collocari in susceptiua loca. s. in stomachũ & intestina, euaporatio fit ad uenas, quæ sunt in epate, ibi ṽo permutatum, & concoctũ, in sanguinẽ uertit̃, & ab eo per uenã magnã uadit ad principium. s. cor. Et intelligit per euaporationem motũ alimenti sursum, quo cibus ascẽdit ad uenas existentes in epate: ut Themi. intelligit. Amplius aĩaduerte, ꝙ Aristo. ait nutrimentũ in epate uerti in sanguinem, & eum sic uersum proficisci ad cor, ubi non clare patet, an digestio in corde (ut exponit Themistius) an in epate proficiatur, quoniam licet sanguis proficiscatur ad coe, non exponit utrum proficiscatur ad cor, ut accipiat ibi ultimam perfectionem (ut sentit Themistius) ao ut nutriat cor, & de altera pte spũs fiant, qui pee uenã paruã distribuant̃ ad mẽbra pro ultima digõne, quæ fit in mẽbris, ideo uide, ea quæ diximus de re hac libro de iuuẽtute & senectute. unde quia res hęc non determinata est, ideo Aristo. inquit. Dictum est aũt de his, in ijs, quæ de nutrimento. At nunc repetendũ est de ipsis, hoc est at nũc diximꝰ de his, huius gr̃a. & ob hãc cãm, ut speculemur principia motus. s. uaporum, unde ipsi eleuent̃, & quę illorũ cã sit, & qoid illud sit, quo patiente particula sensitiua. s. primo sensorio, quod est cor, accidit uigilia & somnus. Ergo de his propterea necessariũ erat repetere, tum, ut intelligeremus motũ uaporũ, quo fit somnus, & uigilia, tum etiã, ut intelligeremus quid est illud, quo accidit nobis somnꝰ & uigilia primo sensorio patiente. Et assignat cãm, qm̄ somnus fit ex motu uaporũ eleuatorum a cibo, quia (ut inquit) non est somnus quęlibet impotẽtia sensitiui, ut dictũ est. Etenim amẽtia & suffocatio hoc est strangulatio, & aĩę defectio, quę lipopsychia dr̃, facit hmõi impotẽtiã, & tñ nõ sunt causæ somni, sed uapores eleuati a cibo, ut dicemus, sunt cã somni, quare erat necessariũ repetere de alimẽto, ut uaporũ motionẽ intelligeremus, qui ab eo eleuant̃.

An sanguis solus nutriat.

Sed dubitaret forte quispiã cõtra id, qđ de alimẽto repetit, qm̄ nõ uidet̃ uerũ oĩa mẽbra nutriri sanguine, nutrimur enim ex his, ex q̃bus sumus; ut libro de generatione dcm̄ est, at in nobis nonnulla mẽbra sunt melãcholica, alia cholerica, alia sanguinea, nonnulla flegmatica. Igit̃ alia membra melãcholia, alia cholera, alia sanguioe, alia flegmate nutriuntur. Nõ ergo sanguis est oĩum mẽbrorũ alimẽtũ. Diceodum, ꝙ ꝺm Aristo. unus est humor in nobis tm̄, cuiꝰ teouior pars cholera, crassior melãcholia, aquosior flegma, dulcior sanguis dicit̃. Oẽs tñ sunt sanguis, quare crassiori parte melancholica aĩalis membra nutriũtur, tenuiori ṽo cholerica, aquosiori flegmatica, dulciori sanguinea, uerum de his magna inter physicos, & medicos quæstio est, de qua hactenus.

Iã uero accidit, ut & quidã p̃ forte animi deliquiũ, quippiã imaginarentur. Hoc igitur aliq̃ habet controuersiam.

Iam aũt facta fuit phãtasia, quibusdã & defectũ animæ patientibus fortiter. Hoc igitur: aliquã hẽt dubitationem.

Querit aũt hic Arist. utrũ lipopsychia sit somnus. Verũ p̃ declaratiõe q̃õnis, aĩaduersione dignũ, q̃d Arist. p̃ amẽtiã, q̃d p̃ suffocationẽ, et q̃d p̃ aĩę defectionẽ intelligat. Superiꝰ.n. Arist. hęc nõ declarauit, & ĩdigere expõne, p̃ amẽtiam igitur, quę grece est ἄνοια, et pnia., Themistius delirium, atq; furorem intelligebat, & per delirium ac furorẽ, non omnem dementiæ spẽm Themistius intelligit, sed cũ morbum, quem, cũ quis patitur, neq; uidet, neq; audit, neque omnino aliquid sentit. Cuius signum affert Themi-

stius, ꝙ qui hac dementię specie laborauerint, in eius corpus seuit, dentibus carnem suã petẽs, quę nõ ageret, si dolotis sensum aliquem haberet. Per suffocationem aũt, strãgulationem exponit, quæ fit, quoties uenæ, quę gręce phagitides, latine ingulares dicunt, constringuntur, & hoies sensib⁹ ereptis uenis illis fortis ualde appræhensis collabũtur, huius quidem morbi species, ab Aristoteles πνιγμός dicitur, quæ forte est quędã apoplexię spẽs, per aię defectionem intelligit Themistius morbum, quo quis animo linquitur, & iacet mortuus, quem morbum Aristo. lipopsychiã uocat Aristo. ergo sumit tanquã per se notũ, ꝙ dementia & suffocatio, nec sint somnus, nec somni causæ, non enim demẽs, nec suffocatus dormit, nec dementia, nec suffocatio somni causæ esse possunt, ideo quærit utrum lipopsychia sit somnus, & uidetur ꝙ sic, qm̃ quibusdam lipopsychiam fortiter patientibus apparuit phantasia siue phãtasma, cuius recordantur, postquam a lipopsychia liberantur, modo hæc apparitio non fuisset, nisi qui lipopsychiã patiebatur, dormiebat, unde dicit. Iã aũt facta fuit phantasia quibusdam, qui & animæ defectum fortiter patiebantur. Hoc igitur, aliquam habet dubitationem, uidetur enĩ hæc consequentia ualere, phãtasma apparuit ei, q lipopsychiam fortiter patitur, ergo ille dormit.

Nam si defectum animo dormire contingat: continget etiam ut imaginatio illa insomnium sit. Porro: multa dicunt qui ita uehementer tentantur, quiq; extinctorum speciem præferunt. De quibus omnibus eandem esse rationem: putandum est.

Si enim contingat obdormire defectionem animæ patientẽ, continget utiq; somnium esse & phãtasma. Multa autem sunt, quæ dicunt qui uehementer animo defecerunt, & qui uisi sunt mortui esse. De quibus omnibus eandem esse rationem, existimandum est.

Rñdet, & uult ꝙ lipopsychia non sit somnus, sed morbi genus, nec cã somni, probat, qm̃ si lipopsychia esset somnus, phãtasma, quod lipopsychiã patienti apparet, esset somnium, mõ hoc est falsum, qm̃ multa sũt, quę dicũt, q uehemẽter aĩo defecerũt, & quasi uisi sunt mortui esse, de quibus oĩb⁹ eãdẽ esse rõnẽ existimãdũ est, quare cũ hęc non sint somnia, nec lipopsychia erit somnus, nec somni cã, unde dicit. Si. n. cõtingat obdormire defectionẽ aię patiẽtẽ, cõtinget utiq; & phãtasma, qđ illi apparet, esse somniũ, destruit ꝯñs & dicit, sed multa sunt, quæ dicũt, q uehementer aĩo defecerũt, & q uisi sunt esse mortui, de qb⁹ oĩb⁹ eandem rõnem existimãdũ est, ꝙ debẽt esse somnia, q̃ cũ nõ sint, nec illud phãtasma qđ apparuit lipopsychitico, uř somniũ, ergo nec liposychia erit somn⁹, nec somni cã.

Sed enim, uti iam diximus, non omnis impotentia sentiendi somnus est.

Sed, ut diximus, non est somnus impotentia omnis, sensitiui, sed ex euaporatione circa nutrimentum passio fit hæc.

Exponit nũc qd proprie somnus sit, & unde ꝓprie fiat, & sic patebit lipopsychiã nõ esse somnũ, neq; somni causam, patebit etiam nullum morbum, aut morbi accidẽs esse somnum, & dicit. Sed, ut diximus, non est somnus quælibet primi sensitiui impotentia, sed ea passio, atq; impotentia hæc somnus est, quæ ex euaporatione circa nutrimentum fit, hoc est proprie somn⁹ est impotẽtia facta ab euaporatione eleuata a cibo.

Sed ea solum quam diuaporatio committit alimenti, quod enim sursum halat, quadantenus attolli, deinde regredi ac refluere instar Euripi necesse est, nam animantis cuiusq; calidum, in sublime natura fertur, at ubi eo loci subuectũ est, mox uniuersum reciprocat, ac descẽdit. Quamobrem, somnus maxime post cibum fieri solet: tunc enim copiosus humor & corpulẽtus, sursum commeat. Qui cum consistit, caput aggrauat, & addormiscere facit, cum uero iam descendit, & reciprocando calorem repulit, tum somno sepultum iacet dormitq; animal.

Necesse enim quod euaporatur, aliquo usq; impelli, deinde conuerti & permutari sicut Euripum, calidum enim cuiusque animalium, ad superiora natum est ferri, cum autem in superioribus locis fuerit multum simul iterũ reuertitur, ferturq; deorsum. Et ideo, maxime fiunt somni, a nutrimento, nam repente tunc multa humiditas & corpulenta, sursum fertur. Constans igitur, grauat, & facit dormitare, cum uero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit somnus, & animal dormit.

Probat ꝙ dixerat, & exponit modum, q̃ fit in nobis somnus, ubi attẽtiõe dignũ ꝙ assumpto cibo per calorem a corde originalr̃ defluẽtẽ cibus concoquitur, in qua decoctione illi⁹ cibi fit quędã euaporatio, quę ꝑꝑ tenuitatẽ et caliditatẽ & leuitatẽ ascẽdit naturaliter ad cerebrũ, ubi infrigidatur frigiditate cerebri, et inspissař ad modũ nubis, uapor ergo ille sic frigefactus, & inspissatus ob sui grauitatem descẽdit, & qdẽ ꝑ easdẽ uenas ꝑ quas calor naturalis ad corde ad cerebrũ, & spũs aiales ꝑmeãt, descẽdẽs uero obuiãs calor & spũi cordis, diffundit se ad ꝑtes exteriores corꝑis, & repellit calorẽ et spũs cordis ad loca cordis & epatis, & stomachi, ut. v3. maior calor uigeat ĩ locis digestiuis. At in tali reuersione, qua calor & spũs reuertitur ad cor & epar, cõtingit primo ꝙ organa sensitiua exteriora careãt calore & spiritib⁹ sufficiẽtib⁹ ad sentiẽdũ, & cõtigit, qđ ꝑꝑ uapores, q frigefacti ad illa diuerterũt, facta sit obturatio tãta, ut nõ possint spẽs uenire ꝑ illas uias ad cerebrũ, & sic nec ad cor, & ita nec ad sensuꝫ coẽꝫ ueluti nubes ꝓhibet diffundi lumẽ solis a superiori loco ad terrã (ut Auerro. ingt) et ita cõis sensus nõ põt sentire ꝑꝑ hoc impedimẽtũ sensibilia exteriora, & ꝑ hũc modũ fit somnus, nã tũc sensus cõis uacat ab ipsis sensationib⁹ sensibiliũ exteriorũ, et qm̃ iste uapor est grauis, cũ remeat ꝑ uenas, aĩal grauat. Ex his sequiř duplici de cã fieri somnũ prima qdẽ est ꝑꝑ priuationẽ spũum, q nõ pñt uenire ad organa exteriora, ꝑꝑ oppilationẽ factã ĩ illis a uapore frigido & spisso, secũda uo est, ꝑꝑ uaporẽ oppilãtẽ trãsitũ spẽrũ sensibiliũ ab extra ad cerebrũ, hũc modũ exposuit Themi. vñ Arist. ingt. Necesse. n. qđ euaporař, aliquo usq; impelli, s. ad cerebrũ, ubi ꝯuertiř in nubẽ crassam & grauẽ, et spissam. Deinde necesse est ꝯuerti, & ꝑmutari a cerebro ad cor ꝑ easdẽ uenas ꝑ quas ad cerebrũ calor & spũs mouenř, ueluti Euripus, q mouetř a deorsum ĩ sursum, & econtrario. Q. aũt illud qđ euaporat, sursum moueat, declarat, & dicit. Calidũ. n. cuiusq; aĩaliũ, ad sụpius sua leuitate natũ est ferri, cũ aũt in sụperiorib⁹ locis fuerit. v3. in cerebro, infrigidař, & inspissař, & sic multũ simr̃ iterũ reuertiř, ferturq; deorsum per easdẽ uenas ꝑ q̃s spũs et calor ad cerebrũ feruntř, tũc cõpiẽdus est mod⁹, et dicẽdũ ꝙ cũ ĩ descẽsu obuiet calido, calis uapor sic inspissat⁹ diuertiř ad organa exteriora meat⁹ illorũ obturãdo, et repellit calidũ ꝑ magna ꝑte ad epar, & ad cor, et ad loca digestiua, ut meli⁹ fit digestio. Hic cõcludit, ꝙ somni maxie fiũt a nutrimento. Cui⁹ cãm affert, qm̃ assumpto cibo, ỽtute caloris cordis multa humiditas & corpulẽta sursum ferř, & in cerebrũ ꝑtigit, ibi igiř constãs, & frigefacta, ac inspissata grauat cũ ad mẽbra ꝑ uenas meat, & facit dormire. Cũ ỽo deorsum fluxerit, & reuertẽdo repulerit calorẽ ad loca digestiua, aĩal dormit, duplici, v3, de cã, & subtractione spirituũ ab ipsis locis sensuum, & oppilõne impediente specierum transitũ. Quo uero ad uerba attinet Arist. intelligit ꝑ Euripũ, fretũ, hoc est mare angustũ, qualis est Eurip⁹ taurominitan⁹ in Sicilia, & alter in Euboea. Sed circa ea, quę dicta sunt, ꝑ3 ꝑ Aristo. aliquẽ ĩ lipopsychia cõstitutũ uidere quędã, quæ phantasmata dicũtur, idcirco nonnulli perperã ỽba Arist. intelligentes dixerunt Aristo. per lipopsychiam intellexisse extasim, siue raptũ, ubi inferę uires, & sensuales sopiuntur, supera uero animæ uis attollitur, cui sic elatę multa archana reuelantur, huius opinionis fuit Plinius septimo, historiæ.

De extasi raptu lipopsychia.

ſtoriæ naturalis, qui exẽplo Hermotini claçomcni aoimã corpore relictã etraſſe tradit, quæ poſtea ad corpus rediẽs multa prædixit, ſed ꝙ lipopſychia non ſit extaſis ſiue raptus, primo probaᵗ, ꝙ lipopſychia ſm Gal. eſt morbi genus, quod uirıũ imbecillitate plerũq; cõtingit, aut nimia inedia, aut morbi diuturnitate, at extaſis ſiñe morbo accidit. Præterea lipopſychia, & bonis & malis indifferenter accidit, extaſis aũt nõ niſi uiris uirtute & oĩ ſcĩtate præcipuis. Amplius extaſis in magnarum rerũ reuelationibus fieri ſolet, ut his qõnibus aurelius Auguſtinus inqt, quas in libro Geneſeos confecit, lipopſychia uero accidit nulla rerum reuelatione cogente ad hæc in extaſi, quæ prędicuntur, nũquam fallere uiſa ſunt. Phantaſmata aũt quę in lipopſychia accidũt, temere atq; fortuito aliquid præſagiunt. Hinc Platonis error exploditur. Plato.n. aĩam in lipopſychia & ſomno melius intelligere, & futura uidere q̃ in uigilia cenſet. Mouetur ex eo, qa putauit aĩam plenã eſſe ſpeciebus, ut rã q; eſſe oĩb⁹ ſciẽtĳs abũdã, impediri aũt corporis mole, & qua cũ extrahiᵗ impedimẽto ablato melius intelligit, & futura certius proſpicit, qđ qdẽ fictitiũ eſſe probat obſeruatio, nã q extaſim, ac raptũ paſſi ſunt, nũquã oĩſi uera prędixerũt. Lipopſychiatici ṽo & dormientes, non niſi caſu (ut inquit Ariſto.) uera præſagiũt.

De uapore quõ cauſa ſomni.

Vlteri⁹ quæriᵗ quæ cauſa ſomni & uigiliæ ſit uapor eleuatus a cibo. Rñdit Themiſtius, ꝙ uapor ſit materia ſomni & uigiliæ, ut patet cap. 9. Alĳ dicũt ꝙ eſt cã factiua, qm̃ ſui pñtia in uĳs ſenſitiuis eſt cauſa ſomni, ſui abſentia ab illis eſt cã uigiliæ. Ego ṽo dico ꝙ ſicut in generatione pluuię ſol & calor cœleſtis, & uapor ſunt cauſæ pluuiæ, ſic ĩ generatione ſomni cor, & calor, & uapor ſunt cauſę ſomni, cor quidem cã vl'is, calor uero cã eleuãs uapores, & uapor cã materialis. Verũ aĩaduerte ꝙ cã materialis. Vno modo accipiᵗ pro cã ex qua aliquid fit tãquã ex pte inexiſtente, & ſic ſomn⁹ & uigilia non hñt cãm materialez, cũ ſint accñtia, quorũ nõ eſt materia ex qua. Alio mõ accipitur pro cã materiali in qua, & ſic cor, & primũ ſenſoriũ eſt cã materialis ſomni & uigilię, & nõ uapor. Tertio accipiᵗ pro oĩ cã corporea, e qua aliud pendet, qũo medici humorẽ dicũt eſſe materiam febris, & cãm illius materialem, quæ reuera eſt effectrix cã; ſed qm̃ omne corporeum, e quo aliud pendet, in quocũq; genere cauſæ uocãt materiam, iõ humor dicitur materia febris, & cã hoc pacto materialis, diſtinguitur cõtra cãm immaterialẽ, qũo dicimus dolorẽ eſſe materialẽ, qñ ei⁹ cã eſt humor, & immaterialẽ, qñ eius cã eſt qualitas ſine humore. Tunc dico ꝙ loquendo ſm modũ loquendi medicorum uapor eſt cauſa ſomni et uigiliæ materialis, qm̃ eſt cã corporea, e qua pẽdet ſomnus, & uigilia ſui enim pñtia corporea uapor meatus ſenſitiuos oppilans ſomnum efficit, ſui abſentia uigiliã cauſae. Secundum ṽo modũ loquendi philoſophorũ, uapor ſui pñtia eſt cã ſomni effectrix, ſui abſentia cã uigilię remouens prohibẽs, & ſic pñt opiones cõſiliari tertio quæritur dato ꝙ uapor ſit cã ſomni effectrix ſecũdũ modum loquendi philoſophorũ, utrũ ſit effectrix cã per ſe, an per accidens. Dicendum ꝙ cã effectrix per ſe uno mõ accipiẽ, ut diſtinguitur contra cãm fortuitã & caſualem. Alio modo pro cã uniuoca, quæ agit ſm propriã intentionem agẽdo ſuũ effectum. Tũc dico ꝙ loquendo de cã p ſe prima rõne, ſic euaporatio eſt cã per ſe, qm̃ non eſt cã ſomni fortuita, ac caſualis, qm̃ poſita euaporatione in uĳs ſenſitiuis ut plurimũ ſequitur ſomnus, & remota ab illis, ut plurimũ ſequitur uigilia. Loquendo ṽo de cã per ſe uniuoca quæ agit ſecũdũ propriã intentionẽ, & quæ eſt uniuoca effectui, ſic euaporatio eleuata a cibo, nõ eſt cã per ſe, primo qa uapor non eſt quid uniuocum cũ ſomno, neque cum uigilia ſecundo quia uapor non per ſe intendit ſomnuz ſui pñtia, nec uigiliam ſui abſentia, ut enim uapor eſt frigidus, per ſe intendit infrigidare, ut grauis, per ſe intendit moueri deorſum, & qm̃ ad motũ uaporis deorſum ſequitur oppilo uiarũ ſenſitiuarum, ideo per accidens eſt cã ſomni tertio qm̃ ſomnus eſt priuatio, mõ priuatio non eſt effectus p ſe intentus a natura. Ex quo ſequitur ꝙ ſit cã per accñs, inquantũ ad eius deſcenſum ſequitur cã per ſe, qm̃ ad eius deſcenſum ſequitur cõuentus caloris & ſpirituum ad cor, & ad loca digeſtiua, & ſic inquantum ad ſui deſcenſum ſequitur receſſus ſpirituũ ſenſitiuorũ a uĳs ſenſitiuis eſt cã ſomni. Sui uero abſentia eſt cã acceſſus ſpirituum ad illas, & ſic eſt cã uigiliæ. Ex his ulterius patet cerebrum eſſe cãm per accñs ſomni quatenus ſui frigiditate eſt cauſa frigiditatis, & ſpiſſitudinis & grauitatis uaporum, ueluti media regio eſt cã p accidẽs pluuię. His ſtãtibus, patet ꝙ illa impotẽtia ſentiendi, quę proficiſciᵗ ab humore, ut in febrib⁹, & alĳs morbis, quã arabes ſubeth appellant, nõ eſt ſomnus, ſed ſtupor, q eſt, aut morb⁹, aut accidens morbi. Somnus.n. impotẽtia ſentiẽdi eſt, quæ a cibali euaporatione proficiſciᵗ, quæ ṽo nõ a cibali euaporatione procedit, nõ ſomnus, ſed ſtupor eſt, uel ęquiuoce ſomnus, Hinc illa impotentia ſentiendi quæ accidit in principĳs febrium, non ſomnus, ſed ſtupor eſt, non enim ab ipſa euaporatiõe cibali naſcitur, ſed ab humore effumãte ad caput a calore naturali cõuerſo in febrẽ, eleuato Ariſto.n. amẽtiã, ſuffocationẽ, lipopſychiã, & cætera id gen⁹ nõ ſomnos, nec ſomni cãm putauit, ſed morbos argumento qđ nõ a cibali euaporatione proficiſcunᵗ, ſed ab humorali effumatione, ergo talia non ſomni, ſed uel equoce ſomni dicantur. Si.n. impotentia ſentiendi, quæ non a cibali euaporatione proficiſciᵗ, poſſet eſſe ſomn⁹ apoplexia, epilepſia, lipopſychia, amentia, & id genus ſomni eſſe poſſent, cum ſint impotẽtię ſentiendi ab humorali euaporatione proficiſcẽtes. Quæ non aĩaduertentes medici trudunᵗ ad aniles fabellas, uerũ de his poſtea. Sed dubitabis, qm̃ obſeruatio docet aliquos p unũ diẽ cibũ nõ aſſumpſiſſe, & tñ ſecũdo die nullo etiã cibo aſſumpto uiſi ſunt dormire, nec rõne humoris, nec rõne morbi. Dicerẽ hũc ſomnũ euenire ex defectu naturæ, nã pp defectũ cibi, cor & mẽbra interiora fuiſſent depauperata ſpiritibus, cũ defectu nutrimẽti nulla inſtauratio facta ſit in eis Propterea naturaliter pro cõſeruatiõe eorũ, etiã nulla facta repercuſſiõe calidi ab euaporatione cibali ſpiſſa deſcẽdẽte, natura principal'r intendẽs cõſeruationẽ pricipaliũ reuocaret calorẽ & ſpũs ab organis ſenſitiuis exteriorib⁹ ad cor, & ſic ſaltẽ paruo tpe ſomn⁹ fieri poſſet, q eſſet poti⁹ defectu naturę, q̃ additione naturę. Tũc diceret Ariſt. hũc ſomnũ nõ eſſe pfectum ſm rõnẽ ſomni cõpletã, ſed ſm incõpletã ſomni rõnẽ, & fortaſſe ęquoce, qm̃ nõ eſt uer⁹ ſomn⁹ niſi ſit aliq̃ cibalis euaporatio ad cerebrũ, q̃re eſt q̃dã paſſio ſomno ſiſis.

Hæc autem, uel ſomnifica ipſa indicant, omnia enim, ſiue pocùlenta ſint, ſiue eſculenta, grauedinem capiti adferunt, ut papauer, mandragoras, temetum, lolium.

Signum autem horum, et ſomnifera, omnia enim grauedinẽ capitis faciunt, & potabilia & comeſtibilia, ut opium, mãdragoras, uinum, & lolium.

Ariſto. (ut placet Themiſtio) nõ oñdit hic ſomnũ fieri uaporatione cibi, ut q̃dã intelligũt, ſed ꝙ humẽtia & corpulẽtia genera ciborũ grauedinoſa capiti ſint, & hoc eo ĩdicio, ꝙ qb⁹ ineſt uis ſomnifera, capiti grauedinẽ afferũt, & grauẽ ſomnũ. Vel dicẽdũ ꝙ cũ Ariſtote. demonſtrauit ꝙ cibus ſui euaporatione corpulẽta ſomnũ efficiat, hoc pbat nũc a ſigno ſomnificorũ, quę qa magis uaporoſa ſt, et corpulẽtiorẽ uaporẽ faciũt, maiorẽ ſomnũ cauſant, unde dicit Signũ aũt horũ quę dicta. ſ. ꝙ cibus euaporatione ſui corpulentẽ ſomnus faciat, ſunt & ſomnifera, quę quia euaporatione corpulẽta abũdãt, oĩa grauedinẽ capitis faciũt, hoc eſt ſomnũ grauẽ, & hoc craſſitudine eius humoris, qui ſurſum reſpirat, & potabilia, & comeſtibilia, hoc eſt ſiue potabilia ſint, ſiue comeſtibilia. De comeſtibilib⁹ ſt, opiũ, mãdragoras, & loliũ, de potabilib⁹ ṽo eſt uinum. Quo uero ad uerba attinet, opium gręce eſt μήκων, latine papauer, eſt autem opium ſuccus cuiuſdam papaueris thebaici inſpiſſatus, qui eſt ualde ſomnificus. Mandragorę uero

duæ sunt species (ut Columella inquit) candida que mas uidetur, & nigra, quæ fœmina dicitur, hæc somnifera sunt comestione, & olfatu, lolium aute est herbe genus, & uulgo çiçania dicitur, unde Horatius. Esset ador, loliumq́ meliora relinquens.

Ad hunc item modum affecti uidentur, qui somporantur dormitantq́, q nec caput erigere, nec palpebras attollere queunt.

Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati, & non possunt leuare caput & palpebras.

Secundo idem probat ab alio signo, qm qui dormiunt grauedine uaporum, qui descendunt a cerebro ad mébra, & ad palpebras non possunt leuare caput, unde dicit. Et q deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati. s. euaporationem corpulentam & grauem, et pro qm, nõ possunt leuare caput, & palpebras corpulentia & ponderositate uaporum a cibo eleuatorum. Quo v° ad uerba attinet, uerbum posterius est expositiuum prioris uerbi, hoc pacto & qui deorsum feruntur, hoc est, q dormitant, hoc uidentur pati.

Et maxime à cibis, somnus talis extat, tūc enim multa exhalatio confit.

Et post cibaria maxime, talis somnus, multa enim, quæ a cibis euaporatio.

Quod cib⁹ sui crassa euaporatione somnum faciat. Probat tertio signo, qm post cibaria somnus sic grauis maxime accidit, ut in prima nocte, qm tunc multa & magnitudine, & numero est a cibis euaporatio.

Præterea, a fatigationibus nonnullis, nam fatigatio, colliquandi uim obtinet, colliquamentum autem, uicem incocti alimenti, nisi frigidum sit, præstare solet.

Amplius autem, & ex laboribus quibusdam, nã labor quidem, colliquatiuum, colliquamen uero, fit quemadmodum nutrimentum indigestum, si non frigidum sit.

Quartum signum hic ponit, & sumitur a labore, & dicit. Amplius aūt & ex laboribus quibusdam, somnus fit, & Themistius per laborem fatigationem exponit, et aūt fatigatio non mentalis, sed corporeus labor. Et fortasse dixit { quibusdam } quia non ex mentalibus, sed ex corporeis laboribus somnus fit. & illud uerbum ex pro post intelligit. q. d. post labores corporeos. Cuius causam affert, nam labor corporeus partes corporis dissoluit, & ita facit multos uapores ascendere a partibus corporis eliquatis, ac dissolutis, ueluti a nutrimento, quando nutrimētum est indigestum & incipit digeri, & calefieri, unde dicit. Nã labor quidem, colliquatiuum est partium corporis ita, ut ex eo fiant humores colliquari quasi unum colliquamē, colliquamen uero ex illis factum fit, quemadmodum nutrimentum indigestum si non frigidum fit, qm nutrimētum frigidum non euaporat, sed calidum, modo colliquamē illud est ueluti nutrimentum calidum, e quo fit multa euaporatio. Quare cum labor corporeus colliquamē efficiat,

Dubitatio & colliquamen et ut cibus uaporem faciens, & somnū, sequitur ut cibus sui euaporatione somnum faciat. Sed dices colliquamen illud ex humoribus constans non est cibus, ergo somnus accidens euaporatione illius non est somnus. Candauensis et Britannicus nõ ignari philosophie peripatetice pariter sentiunt Aristote. non loqui de labore corporeo simpliciter, sed qui sit post assumptum cibū. Cum enim labor corporeus, cum non fuerit nimis resolutiuus uirtute motus fortificet calorem naturalem, et sic facit, ut cibus digeratur, & copiosius effumet. Sed reuera hæc expositio est cõtra v̄ba Arist. & cõtra Themistium. Themisti⁹ enim imaginatur propter laborem humores uiscosos in corpore contentos liquefieri aucta per laborem caliditate, & ex illis liquefactis fieri unum colliquamentum quasi incoctum alimentum, q si non est frigidū euaporat, & sic facit somnum, & sic secundum Themistium Aristo. uult fieri somnum ab euaporatione eleuata ab illo colliquamento calido, quasi ab incocto. cibo, & inde fieri somnum, et quidem potissimum si in corpore adessent humores uiscosi superflui. Propterea uidetur mihi, q somnus qui fit ab euaporatione colliquamenti, non uerus somnus, sed quædam passio similis somno, & dicit equoce somn⁹, utitur autem Aristo. somno æquiuoce ad uerificandū causam somni uniuoce dicti, ut innuat quasi a simili, q sicut ab illa colliquamenti euaporatione fit, quædam passio similis somno, sic quoq ab ipsius cibi euaporatione fit uerus somnus. Solum. n. uult habere, nec uerum, nec uerisimilem somnū fieri posse sine euaporatione.

Quidam etiam morbi, hoc idem faciunt, qui ab humido & calido excremento proueniunt, quemadmodum in febre & lethargo euenit.

Et ægritudines quædam, illud idem faciunt, quæcūq; a superfluitate calida & humida, ut accidit febricitantibus & lethargicis.

Quintum signum sumitur ab ægritudinibus, quarū materia est calida & humida. In his enim propter multas euaporationes ascēdentes ab huiusmodi materia, accidit multus somn⁹, humidum enim est materia uaporum, calidum utro factiua causa. Sed dices impotentia sentiendi causata ab euaporatione humorali non est somnus, ut probauit Aristoteles superius, dicendum q ad ostendendū proposi tum nostrum satis est, ut si stupore, qui est quædam passio similis somno, quoniam uult habere quòd quemadmodum stupor & lethargus non accidunt nisi uaporatione facta ab aliquo, sic uerus somnus non accidit, nisi uaporatione facta a cibo.

Item, prima ætas, nam pueri alto sopore premuntur, quia alimentum omne sursum respirat. Cuius rei signum est, q per id ætatis, superiora proportiōe inferiorum maxima sunt, quia incrementum illo contendat.

Amplius autem, prima ætas, pueri enim dormiunt uehemēter, eo q nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, q magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eo q ad hæc fiat augmentum.

Sextum signum quòd somnus fiat euaporatione cibali est, quoniam in prima ætate fit multus somnus ut in pueris nam (ut Themistius exponit) alimentum ea ætate omne, uel pro maiori sui parte sursum halat, unde dicit. Amplius autē, prima ætas, subaudi nobis signo est, q somnus fiat ab euaporatione cibali, pueri enim dormiunt uehemēter, eo quòd ea ætate nutrimentum sursum fertur omne, aut saltem pro maiore sui parte. Sed dices nutrimentum non facit dormire, sed euaporationem eleuatam a nutrimēto, ergo dato q ea ætate nutrimentum pro maiore sui parte feratur sursum, non erit signum multi somni. Dicendū, q si nutrimentum in ea ætate fm substantiam sursum fertur, est signum, q etiam uapores eleuati ab eo magis sursum ferūtur, cū sint leuiores nutrimento, Q. aūt ætate illa nutrimentum pro maiore sui parte sursum feratur, probat Aristo. a signo, & signum autem est, q magnitudo superiorum in pueris & in prima ætate excedit ad inferiora. Hoc est q magis crescunt in partibus superis q inferis, eo q ad hæc fiat augmentum, at cum ætas illa augmentatiua maxime sit, non ab ratione superiora magis crescunt. Sed dices in iuuenta est maior caliditas, ergo maior erit euaporatio fit in iuuenta q in pueritia, dicendum q an calidum sit intensius in iuuene q in puero, hæc, questio est problematica, & nunc omittenda. Dato tñ q in iuuene calidum sit magis, humidum est minus, & sic priuatione materiæ uaporabilis est illa ætas minus uaporosa. Calidum v° puerile, dato q non sit ita intensum sicut calidum iuuenile, est sufficiens ad eleuadū uapores. Præterea calidum iuuenile ita q eleuaret uapores magis, etiam magis illos resolueret calor estiuus. Et sic patet solutio.

Nec alia de causa, morbo comitiali obnoxij sunt, ii enim morbus

bus, persimilis somno est. Et idcirco, huiusce pestis exordium, plerisq; per quietem accidit, qui postea dum dormiunt, ea corripi solent, dum uigilant, non solent. Cum enim larga spiritus copia in sublime effertur, ubi rursum descendit, uenas extumefacit & inflat, quibus meatum spirabilem comprimit atque intercludit.

Propter hanc uero causam, & epileptici fiunt, simile enim est somnus, epilepsi. Et ideo, accidit multis principium huius passionis, dormientibus, & dormientes quidem, capiuntur, uigilantes uero, non. Cum enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursum uenas tumefacit, quibus coarctat porum quo respiratio fit.

Secundum Themistium Aristoteles hic digreditur, nõ tamen extra propositum, sed ex dictis, ostendit enim pueri tiam esse ætatem aptiorem cæteris morbo comitiali, propter eandem causam, qm̃ illa ætas est multorum uaporum petentium sursum, ex quibus infrigidatis accidit oppilatio in uijs sensuum, & sic fiunt epileptici, unde dicit. Propter hanc uero causam, pueri etiam epileptici fiunt, hoc est morbo caduco laborantes, nam somnus est similis epilepsię, & similitudo est (ut Themistius inquit) quia & qui dormiunt, & qui epilepsiam patiũtur, quasi aĩa ablata, & sensu abmoto uidentur, cum igitur persimiles sint, quasi simili uel eadem causa emergunt. s. euaporatione multa infrigidata obturante meatus sensuum. Quod uero epilepsia sit somno sĩlis, declarat, qm̃ origo epilepsiæ quasi somno incipiente accidit, & qui eo morbo infecti sunt, in somno frequentius quam in uigilia collabuntur, unde dicit. Propter hanc uero cãm, & epileptici pueri fiunt, similis enim est somnus epilepsiæ. Cuius signum affert, ex solõne problematis, quod quæritur propter quid accidit hic morb⁹ somno incipiente, & frequentius dormientibus, & dicit. Et ideo accidit multis principium hui⁹ passionis dormiẽtibus, hoc est incipientibus dormire. Et dormientes quidẽ capiuntur hoc morbo, uigilantes uero non. Cuius cãm exponit, & dicit. Cum enim multus spiritus, hoc est post cibum in his pueris magna copia uaporum fertur sursum, infrigidatur a cerebro, & fit spissus, & corpulentus & grauis, deinde descendendo rursus per uenas, per quas calidũ ascendit, uenas tumefacit, & replet, quibus repletis coarctatur porus. s. arteria uocalis. quo fit respiratio, ut quasi pęne uitæ spiramen deficiat, & sic somnus conuertitur in morbum comitialem. Sed dubitatur, quoniam epilepsia etiam uigilantibus accidit, ergo non est uerum ipsam semper fieri a uaporibus cibalibus, dicendum, quòd epilepsia quædam est humoralis, quædam cibalis, humoralis est illa, quæ fit ab euaporatione eleuata ab humorib⁹, qui sunt, ut plurimum flegmatici, uel melancholici, uel sanguinei. Et hæc accidit omni tempore & semper cum humor fuerit præsens & uapor ab illo eleuatus sufficiat uenas obturare, & Aristo. non loquitur de hac, hæc enim non fit, incipiente uero somno, sed stupore, qui est somno similis, alia est epilepsia cibalis, quæ fit p̃ hoc quòd somnus propter nimiam uaporum copiam conuertitur in hũc morbum, & hæc accidit pueris, & plerũq; in principijs somni. Quando uero epilepsia accidit pueris euaporatione ab humoribus accidit in uigilia, incipiente tñ quodam simili somno, & per hanc differentiam potest discerni humoralis a cibali, qm̃ cibalis accidit conuersione ueri somni in epilepsiã, humoralis accidit in uigilia, & incipiente quodam simili somno, utpote stupore.

De epilẽpsia Nota pulchra.

Hinc, uinum pueris utile non est, nec etiam nutricibus (nihil enim forte interest, nutrices an pueri ebibant) nisi dilutum & modicum hauriatur, nam uinum, spirituosum est, præsertim atrum.

Ideo, pueris nõ conferunt uina, neq; nutricibus, differt enim nihil forsitã, ipsos bibere, uel nutrices, sed oportet bibere aquaticum & modicum, spirituosum enim, uinum, huius autem magis, nigrum.

Rursum digrediendo obiter, affert præcepta pro cõseruatione puerorum, & ab his morbis, & ab alijs, & dicit. Ideo pueris non conferunt uina, neq; nurticib⁹, & cãm affert, & dicit. Differt enim nihil forsitã, ipsos bibere, uel nutrices, nam ex eisdem fere nutritur uterque, & quoniã q̃s non libenter remouet uinum a pueris uel nutricibus, q̃a est maximi nutrimenti, ideo præcipit, quòd si sit dãdum, opz ut bibant ipsum modicum, & bene aqua dilutum, & cãm affert, qm̃ uinuz est ualde spirituosum, hoc est multum uaporosum, & hui⁹ maxime uaporosum est nigrum, quoniã est crassius, & corpulentius quare oportet, ut abstineãt a uino pænitus nutrices, & pueri pro præseruatione ad hoc morbo, & si sit dandũ. debet dari dilutum multa aqua, & album, ut per quæ aque frigiditatem tollatur uini uapositas. Mulier quædam peperit quatuor filios, & comitiali morbo mortui fuerũt, uenit tãdem ad me, ut dicerem quid agendum in alijs. Respondi, tu & ipse abstineas pænit⁹ a uino, dũ lactantis, & fecit hoc libenter, & pręseruatus est ultim⁹ puer, unde hæc Aristotelica pręcepta seruari debẽt, ut thesaurus pro præseruatione puerorum.

Casus pulcher.

Et usque adeo superiora pueri plena cibo continent, ut quinque mensium spatio collum obuertere nequeant, quippe cum illis, haud secus quam ebrijs. multus uapor sursum ad caput feratur. Quam affectionem, cãm esse cur initijs fœtus intra matris uterum quiescant, rationi consonum est.

Ita uero superiora plena sunt nutrimento pueris, quod quinque mẽsibus neque uertunt collum, quemadmodum enim ebrijs, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est, hãc passionem esse cãm quare quiescunt in matribus embria primũ.

Redit ad id quod dixit, dixit enim ꝙ in pueris nutrimẽtum pro maiore sui parte sursum expirat, nũc probat etiã istud alio signo, & dicit. Ita ꝟo superiora ipsis pueris plena sunt nutrimento, ꝙ quinq; mensib⁹ fere, neq; uertunt collum, sed quasi rigidum, & inflexibile habent, et subaudi in pueri sunt similes ebrijs, nam quemadmodum ebrijs sursum fertur multa humiditas, sic pueris magna humorum copia sursum fertur, Hinc assignat causam quarę fœtus primis mensibus uideatur in utero quiescere, & dicit. Rationabile autem est, hanc passionem esse causam, quare embria primum uel primis mensibus quiescunt in matricibus, qm̃ donec illa humiditas quæ sursum petit, nõ digeritur, nõ facile mouentur.

Atq; in totum somniculosi sunt, qui conditas uenas habent, & qui forma pomilionis & capite prægrãdi sunt: Nam ij quorum conditæ sunt uenæ, eas graciles & angustas habent, adeo ut humor ægre decidat & refluat. Pomiliones uero & quorum uasta sunt capita, multam diuaporationem atq; effluentiã quæ ad parteis superas uiam capeßit.

Et omnino amatores somni sunt, qui occultus habẽt uenas, & nani & magna capita habentes. Nam horũ uenæ, angustæ, ita ut non facile diffluat quæ descendit humiditas. Nanosis uero magnaq; capita hñtibus, sursum impetus multus & euaporatio fit.

Vt Themistio placere uidetur, nunc Aristo. de his qui, somno lenti sint, physiognomiam afferre, & uult ꝙ q̃ uenas conditas hñt, & nani, & pueri somnolenti sunt, unde dicit. Et omnino amatores somni sunt, qui occultas hñt uenas, strictas, atq; angustas, & nani & magna capita habentes. Quod quidem habentes uenas strictas sint somnolenti, probat, & dicit. Nam horũ uenę, angustę adeo sunt, ut non facile diffluat humiditas, quæ descendit, & sic diu tenetur calor ad pręcordia reclusus, et hoc declarat The-

miſtius pet pulchte,quoniam quem aqua per graciles fiſtulas lente decurrir,& quaſi guttatim, per amplaa uero celeritet effluit,ita & ſpiritus ac humiditas deſcendēs a cerebro per mratus anguſtos lente tranſmittitur, quare quorum uenæ ſunt conditę ſomnolenti ſunt. Quod uero nani, & qui magna capita habent,ſomnolenti ſint, probat, & dicit. Nanoſis uero,magnaq; capita habentibus,mult⁹ cibi impetus ſurſum, & multa cibi euaporatio fit ſurſum. Magna enim capita(ut Themiſtius inquit) exiguo alimēto non implentur,neq; paruis copijs ſaturantur. Quare cū multa ſit materia,quæ in capite colligitur, ſequit̄ multum eſſe,quod decidat,& refluat.

At qui uenas gerunt æditas,propter amplitudinem & latitudinem meatuum,ſomnolenti non ſunt, niſi quam aliam cōtrariam ebiberint affectionem. Neq; item melancholici, nam locus interior,refrigeratus eſt. Quare,in eis euaporatio multa nō fit ob idq;,edaci auiditate laborant,cum ſint aridi,nam eorum corpora ita affecta ſunt,quaſi re nulla fruantur. Porro bilis atra quæ naturaliter frigida eſt,altricē officinā refrigerat, & alias parteis in quibus recrementum hoc potētia ineſt.

Manifeſtas uero habentes uenas, non ſomnolenti, propter amplitudinem uenarum,niſi aliquam aliam paßionem habuerint contrariam. Neq; melancholici, infrigidatus enim eſt, locus interior. Quare non fit ipſis multitudo euaporationis: propterea enim, & edaces duri exiſtentes,quemadmodū ruim nullo fruentia:afficiuntur corpora eorum. Nigra uero cholera, cū naturaliter ſit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit, & alias particulas ubicūque exiſtit poteſtate hmōi ſupfluitas.

Nunc dat phyſiognomoniam eorū,qui parū dormiūt, & dicit. Quod parum dormiunt,qui uenas manifeſtas,& amplas habent,parū etiam dormiunt melancholici, & dicit. Manifeſtas uero habentes uenas,non ſomnolēti ſunt, propter cām contrariā,quæ eſt amplitudo uenarum,dico tales non eſſe ſomnolentos,niſi habuerint aliquā aliā paſſionem contrariam huic,quæ ſomni ſit factiua,ut ſi fuerit nanus,uel caput magnum habens,& id genus. Ampli⁹ neque melancholici ſomnolenti ſunt qm̄ in his locus interior,in quo digeſtio fit,ut cor,epar,& ſtomachus,infrigidatus eſt,& ideo debilitate calidi agentis non fit in ipſis multitudo euaporationis. Interponit aūt Ariſto. quandā diſpoſitionem melancholicorum,& dicit. Propterea enim duri exiſtentes melaochnlici ipſi ſunt etiam edaces, nec repugnat eos eſſe edaces,& non uaporoſos,qm̄ (ut inquit) eorum corpora afficiuntur,quemadmodum nullo fruētia, quo enim ueſcuntur(ut Themiſtius inquit)non fruuntur: propter frigiditatem,nec quod aſſumunt uadit in corpus, ſed ſimilia uidentur infelicibus plantis,quæ in regione arida ac ſterili naſcuntur,quæ & ſi multum per radices cibi trahant,non uadit in corpus quod ſumunt. Tunc redit ad rationem,quare & ſi multum comedant,non ſint ſomnolenti,nec uaporoſi,& dicit. Nigra uero cholera cum naturaliter ſit frigida,facit nutritiua loca frigida.ſ.ſtomachū, epar,& cor,& alias particulas, in quibuſcūq; humor melancholicus,poteſtate exiſtit. Quæritur primo propter quid melancholici ſint edaces. Rn̄detur,qm̄ cum multū appetant propter frigiditatem, comedunt ſine ſapore, & & ſic comedendo non ſatiantur,ubi enim nō eſt ſapor,nō eſt ſatietas,& quia non ſatiantur, ſunt ędaces. Secundo quæritur propter quid melancholici comedunt ſine ſapore. Reſpondetur,quoniam habent guſtum frigidum, & ſic rigidum & inſenſitiuum,frigido enim ſenſitiuum ſtupet. Quæritur tertio propter quid melaocholici, cū multum comedant,ſi non ex cibo multo fiat multus uapor. Reſpondentur,qm̄ in locis nutritiuis propter præſentiam ſanguinis melancholici,eſt calor paruus, qui non ſufficit eleuare uapores. Queritur quarto propter quid cum multum comedaot,non multum in corpus creſcant. Reſpondetur (ut Thrmiſtius inquit) quia aſſimilantur plantis, quæ in ſterilibus regionibus ſunt, quicquid enim accipiunt per radices, in ſuperfluitates mittitur, & parum in ſubſtantiam.

Quare ex ijs quæ dicta ſunt apertum eſt, ſomnum eſſe coitū quendam caloris ad intima reſugientis,et naturalem antiperiſtaſim circumobſiſtentiamque propter eam, quam diximus, cauſam.

Quare manifeſtum eſt ex ijs quæ dicta ſunt, q. ſomnus eſt quædam cōuentus caloris intro, & naturalis reciprocatio propter dictam cauſam.

Ex his cōcludit definitionem cauſalem ſomni, & dicit. Quare manifeſtum eſt ex ijs,quę dicta ſunt ꝙ ſomnus eſt quidam conuentus caloris intro, hoc eſt quædam copia caloris interni,in corde,et naturalis reciprocatio propter dictam cām,hoc eſt propter repulſionem factam a uaporibus primo eleuatis a cibo, deinde deſcendentibus. Hæc eſt definitio cauſalis,ſomnus enim formaliter carentia ſenſus eſt,cauſatur aūt a conuentu & reciprocatione caloris naturalis propter deſcenſum uaporū,per quę dat intelligere proximam cauſam ſomni,quæ eſt retractio caloris naturalis,& ſpirituum a locis ſenſitiuis exteriorib⁹,& remotam cum dicit,pp dictam cām, qm̄ hæc retractio cauſat̄ a deſcenſu uaporum,& ſic innuit cām remotā, quæ eſt cā cauſæ,ut dictum eſt ſuprrius.

Quocirca qui ſomno premitur, in motu & agitatu uario eſt. Vnde & deficit, & refrigeratur.

Ideo multus, motus dormientis. Vnde & deficit, & infrigidatur.

Hac definitione ſtanti concludit primo ꝙ in dormiente fit multus motus uaporis ab eo loco.ſ.cerebro,e quo uapor deficit in calore,& infrigidat̄,ac inſpiſſatur, & graueſcit,unde dicit. Ideo multus motus ſ uaporis dormientis eſt ab eo loco,unde uapor & deficit,& pro ideſt,& infrigidatur. Mouetur enim uapor a cerebro infrigidatus,grauefactus,& inſpiſſatus deorſum.

Atq; ob frigus,palpebræ deciduut. Quinetiam partes ſuperiores & extimæ,frigent,contra inferiores & intimæ, ut pedes & quæ intrinſecus continentur,incaleſcunt.

Et propter frigiditatem,concidunt palpebræ. Et ſuperiora quidē infrigidata, & exteriora: interiora uero & inferiora,calida,uelut quæ circa pedes & quæ intrinſecus.

Secundo concludit quo aīal cum dormire incipit,ſe alteteſcat,ut quaſi uelit dare formā ſomni(ut ſuperi⁹ dictū eſt)& dicit. Et propter frigiditatem uaporis,& grauedinē cū uapor grauis & frigidus ad ima ſubterfugit, frigeſcūt palpebræ,& frigefactæ cōprimuntur & confluunt, & ita ſuperiora quidem infrigidata,& exteriora uidentur, interiora autem & inferiora uelut quæ circa pedes,& quæ intrinſecus ſunt,ut uiſcera,& cætera quæ cōtinentur,calida. Quo uero ad uerba attinet,ꝙ ſuperiora & exteriora intelligit quę circa caput,& ſenſoria exteriora, non tn̄ intelligas ea adeo feigida fieri ut priuentur calore & uita,ſed ue priueotur calore ſufficienti ad motum & ad ſenſum. Interiora uero & inferiora calida ſunt calore ſufficienti ad uitam & ad motum & ad ſenſum, non tamen ſentiunt, qm̄ non poteſt fieri ſenſus,niſi ſpecies ſenſibilium exteriorum primo congregentur in cerebro,ut ſuperius diximus. Modo in cerebro congregati non poſſunt ſpiritu & calore euocatis ab illo. Qualis infrigidatio partiū ſuperiorū.

Quāquam cur ita,dubitabit aliquis, q. à cibo profundißimus ſomnus obrepat, & uina ſoporifera ſint & cætera quibus conſimilis caliditas adeſt, nec rationi conſonum eſſe uideatur, ut ſomnus refrigeratio ſit, & cauſæ ſomni calidæ.

Quāquam utiq; dubitabit aliquis, quia poſt cibos fortißimus fit ſomnus, & eſt ſomniferum uinum, & alia huiuſmodi

caliditates.

caliditates habentia, eſt aũt non rationabile, ſomnum quidẽ eſſe infrigidationẽ, cauſas autem dormiendi calidas.

Mouet Ariſto. contra dicta dubitationem, q̃a non uidetẽ ſane conſonum, ut ſomnus ſit refrigeratio, ac frigidus, & cã ſomni ſint calidę, ut uinum, & alia quãplurima calida, quæ ſunt ſomnifera. Similiter uaporea ſunt calidi, ſomnus enim non fit niſi loca & meatus, quibus ſpiritus aſcendũt & deſcendunt frigeſcant, unde dicit. Quãquã utiq; dubitabit aliquis, quia poſt cibos, ſomnꝰ fit fortiſſimus, & hoc quia ſomnus eſt refrigeratio & frigidus, & tamen uinũ eſt ſomniferum, & alia huiuſmodi, quæ caliditatem habent. Tunc reſumit uim dubitationis, & dicit. Eſt autem nõ rõnabile, ſomnum quidem eſſe infrigidationẽ, & cauſas dormiendi eſſe calidas, ut uinum, & cætera ſomnifera calida. Quo ꝟo ad uim dubitationis attinet, Animaduerte quòd ſomnus non eſt infrigidatio, in prædicatione formali, cũ ſomnus formaliter ſit impotentia ſentiẽdi, quæ non eſt infrigidatio, ſed eſt infrigidatio in prędicatione cauſali, non enim ſomnus fit, niſi meatus, & loca trãſitus ſpirituũ frigeſcant. Propterea eſt dubitatio, q̃uo ſomnus eſt cauſaliter frigidus, & cauſæ effectiuæ ſomni ſint calidę.

Vtrum igitur hoc, eo accidit, quod quemadmodũ uenter inanis calidus eſt, ſed cum oppletur motionis ratione refrigeſcit, ita meatus & loci in capite poſiti euaporamento commeãte refrigerantur?

Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter uacuus cum ſit calidus eſt, repletio uero ipſum infrigidat propter motum, ſic & qui in capite pori & loca infrigidantur ſurſum lata euaporatione?

Soluit per tres ſolũtiones quas problematice tãgit. Vltimo ꝟo ſoluit per propriam ſoľonem, & prima intelligiẽ ſic ſecundum Themiſtium, ꝙ hoc accidat, eo ꝙ quemadmodum ieiunus, & inanis uenter calidus eſt (quod eſſe poteſt effuſione cholerice ad ipſum, ut medici dicunt) Saturans uero friget, q̃m ſuffocatur & obruitur calor nimietate cibi, quemadmodum & ignis congeſtu lignorum, ita quoq; meatus pertinentes ad caput affluentia alimenti euaporantis ad caput frigeſcũt ubi cibus denſatus, & concretus deorſum uice pluuiæ funditẽ, & ſic hoĩes poſt crapulam potiſſimum dormiunt. Tunc ad formam dico ꝙ ſomnus eſt frigidus, & cauſæ proximæ ſunt frigidæ, q̃m licet uinum & ſomnifera calida ſint, tamen per accidẽs infrigidant, ſuffocando calorem naturalem uentris, & uiarũ per quas aſcendit uapor ad caput, uapor etiam licet ſit calidus, ſuffocando tamen calorẽ meatuum & locorum ſua nimietate, infrigidat, unde dicit. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter exiſtẽs uacuus, calidus eſt. ſ. effuſione choleræ ad ipſum, repletio ꝟo cibi ipſum infrigidat propter motum caloris ad interiora, & illius ſubmerſionem, ſuffocatur enim calor & obruitur nimietate cibi, ſic etiam pori qui ſunt in capite, per quos cibus ad caput euaporat, & loca illa ad quæ euaporatio peruenit, ſurſum lata euaporatione, & nimietate uaporum infrigidantur, ut calidum illorum obruitur, ac ſuffocatur, & ſic cauſę proximæ, quæ ſunt loca & meatus, ſunt frigidę. Quo quidem ad comparationem attinet. Animaduerte ꝙ Ariſto. uult ſtomachum infrigidari a cibo etiam calido, non quidem per ſe, ſed nimietate illius, q̃m cum excedit calorẽ ſtomachi ſuffocat, ſicut ignis congeſtu lignorum, quouis modo ſint ligna, ſuffocatur, & obruitẽ. Eodem modo uult quòd meatus & loca ad quæ, & per quos euaporatio cibalis ꝑmeat ſui nimietate etiam calidũ locorum & meatuum ſuffocet, & ſic cauſæ proximæ quę ſunt meatus & loca frigeſcunt, licet cibus & uaporea ſint calidi. Cauſę uero remotæ, ut uinum & id genus licet ſint calidæ, tñ per accidens nimietate eorum ſuffocatiua infrigidant. Sed dubitatur cõtra ſolutionem, q̃m ſi uenter infrigidaretẽ a cibo, & a uaporibus meatus ſimiliter, e cibo ipſo nõ poſſet euaporatio effumare, cum hoc non fiat niſi a calido potente illam eleuare. Præterea euaporatio eſt calida, & non frigida, alioquin non moueretur ſurſum. Si enim eſſet frigida, non aſcenderet. Dicendum ꝙ uẽter in principio fit frigidus per uiam ſuffocationis ſui calidi, non tamẽ adeo quin poſſit eleuare euaporationes ad caput. Maxime cũ nõ ſtatim ſomnus accidit aſſumpto cibo, ſed poſtquã calor cœpit agere in cibum. Ad ſecundum dico, ꝙ euaporatio eſt calida & leuis, frigefacit tñ meatus non ſui qualitate, ſed ſui nimietate, ſicut uinum frigefacit ſtomachũ nõ ſui qualitate, ſed ſui nimietate.

Dubõ

Solo 3

An quemadmodum aqua calida perfuſi, repente inhorreſcimus, ita illic frigus aſcendente calore collectum, parteis eas refrigerat, & calorem naturalẽ debilitat ac ſubterfugere cogit?

An quemadmodum perfuſis calido, ſubito horror fit, ita & ibi, aſcẽdente caliditate, congeſta frigiditas infrigidat, & quod ſecundum naturam calidum facit langueſcere & ſecedere.

Hic dat ſecundam ſolutionem, & dicit. An quemadmodum perfuſis calido ſubito horum fit. Experiẽtia enim docet, ꝙ cum aqua calida pedibꝰ diffunditur, in reliquo corporis ſentitur tremor, qui horror dicitur, ita & ibi aſcẽdẽte caliditate, hoc eſt exhalatione calida ad meatꝰ & ad loca cerebri congeſta ac innata locorum, & meatuum & cerebri frigiditas per antiperiſtaſim unitur, & unita infrigidat loca, & meatus, & facit langueſcere, & ſecedere calidum locorum & meatuum quod eſt ſecundum naturã illi innatum. Quo quidem ad ſimilitudinem attinet, Animaduerte ꝙ cum pedes noſtri uel manꝰ, uel partes corporis noſtri perfunduntur calida imãgine, atq; aqua calida frigus cutaneum corporis reducitur in unũ, & etiam frigus aeris continentis reducitur in unũ per antiperiſtaſim auctum, et calor naturalis ad interiora ſuffugit. Calore autem ſuffugiente (ut Themiſtius inquit) frigus illud continentis, et cutaneum corporis mãgines a calore deſertas libere adoritur, & ſic horreſcimus. Eodem modo cum aſcẽdit ad caput euaporatio calida, frigiditas cerebri locorũ & meatuum colligitur, & unitur, & ſic creſcit, aucta uero ac ſummis uiribꝰ referta calidum cerebri naturale, & meatuum & locorum aggreditur, ipſum debilitando, & hoc pacto per accidens cerebrum & loca fiunt frigida. Quo uero ad ſolutionem attinet, dico ꝙ dato ꝙ euaporatio ſit calida, per accidens infrigidat, inquantum adauget frigidum locorum, quod auctum repellit calidũ naturale, & hoc patet ꝑ ſiľe in diffuſione aquæ calidę.

Præterea an quemadmodum congeſtum lignorum ignis reſtinguitur, ita multa alimonia quam calor ſubuehit, ſuperioribus ſe immiſcente calor naturalis elangueſcit, donec utiq; illa concocta perfectaq; ſit.

Amplius autem multo incidente nutrimento quod calor ſubleuat, quemadmodum ignis impoſitis lignis, infrigidatur, quouſq; digeratur.

Hic tangitur tertia problematica ſolutio, & dicit. Amplius autẽ multo incidente nutrimento quod calor ſubleuat, hoc eſt, multa euaporatione cibali petente loca ſuperiora, q̃ euaporationem calor locorum nutritiuorum ſubleuat ſurſum, ex hac multa euaporatione cerebrum infrigidatur, donec cibus digeratur, & ceſſet euaporatio. Infrigidatur quidem cerebrum ex hac multa euaporatione, quẽadmodum ignis impoſitis lignis. Sed quo ad harum ſolutionum dr̃iam attinet, animaduerte ꝙ prima ſolutio ſupponit uentrem & cerebrum & meatꝰ eſſe calidos, & cibũ & euaporationem eſſe calidas, fieri uero loca frigida uia ſuffocationis propter nimietatem ſecunda uero ſupponit loca eſſe calida, & cibum & euaporationẽ etiam calidos, fieri uero loca rigida per antiperiſtaſim aucto frigido, ut in horrore tertia deniq; ſupponit loca & cerebrum calida, nutrimentum uero & euaporationem calidas, fieri uero loca frigida cruditate & multitudine eorum, quæ ap-

ponuntur. Hæc autem differentia in uerbis Themistij satis apprehendi potest.

Fit enim somnus, sicuti dictum iam est, corpulento quoplam ui caloris in sublime per uenas euecto, quod cum diutius eo loci persistere non potest, sed copia exuperante aggrauatur, rursum depelli & ad ima fluere solet, quapropter & ipsi homines corruunt (animalium enim, homo unus erectus est) calore qui eleuandi munere fungebatur, subtracto, atque simul ac cor incidit, mentem aufert, deinde imaginationes & uisa suggerit.

Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur a caliditate per uenas ad caput, cũ uero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur & deorsum fluit, ideo cadunt homines, subtracto calore qui sursum ferebat, solum enim animalium, rectũ, & incidens quidem, desipientiam facit, postmodũ uero phãtasiam.

Tres solutiones problematicas ad dubitationem assignauit, nunc ostendit, φ quouis modo dicatur, somnus fit (ut dictum est) & ideo repetit modum quo fit somnus, & lege si, & quocũq; modo dicaſ somnus fit per modũ assignatum, nam fit somnus, quemadmodum dictum est, dũ corpulentum, s. uapor corporeus per uenas quæ ducũt ad caput, a caliditate sursum fertur a caliditate. s. locorũ nutritiuorum leuificante, & calefaciente cibum. Cum uero uapor sursum doctus amplius in eo loco morari non põt, quia grauefactus, & spissus est, & etiam quia quod eleuatum est multitudine excedit, ita auctum dico ut possit descendere, iterum repellitur per easdẽ uias, & deorsum fluit, et fit somnus. Ex hoc sit assignat causam, cur hõ solus cũ dormit porrectus iacet (ut Themistiꝰ exponit) & quo ordine somnus eum inuadat, & dicit. Et ideo cadunt homines, & iacent porrecti, quoniam erecti manebant calore illos eleuante, subtracto uõ calore, qui homines sursum erectos ferebat, mox cadunt & iacent, qm solum aialium hõ erectũ est, & calor sursum hoiem sursum elegat, ergo quãprimum calor descendit, hom cadit, & iacet. Si enim caloris eleuatio est cã rectitudinis, caloris descensus erit cã casus, non sic in brutis, qm calor non erat causa rectitudinis. Tũc ponit ordinem in somno hominis, & dicit. Et hõ incidens, quidem, hoc est cadens, desipiẽtiã facit, postmodum uero phantasiam, quæ uerba quidam retulerũt ad casum, quo hõ cadit in epilepsiã, qm in epilepsia homo cadit & cadens primo amittit intellectum, secũdo sensum interiorem, & sic uerba intelligitur. Themistius uero retulit hæc uerba ad casum in somnum, nam homo cum primum in somnum cadit, facit desipientiam hoc est exterñat animo, & sensum omnem amittit, postmodum uero facit phãtasiam, hoc est imaginibus & uisis illuditur, ac obsibratur. Est aũt hæc expositio Themistij magis consona, qm Aristoteles loquebatur de somno, & ideo non debebat trãsire ad epilepsiam. Præterea ordo in somno iste est, φ hõ cum incipit dormire primo sensu priuatur, postmodũ per somnia uidet phantasias.

An solutiones quas mõ dixi, causas continent propter quas refrigeratio fieri queat.

An dictæ quidem nunc solutiones, contingentes quidem sunt ut fiat infrigidatio.

Reprehendit has solutiones, quantum ad hoc, φ oẽs elaborarunt declarare quõ refrigeratio fiat locorũ, & tamen nõ exposuerunt principalem cãm, quare uapores infrigidentur, unde inquit. An dictæ quidem nunc solones, solum contingentes sunt, & declarantes quòd fiat infrigidatio locorum, non tamen subaudi tetigerunt cãm principalem, a qua uapores frigescunt. Quo uero ad redargutionem solutionem attinet, aiaduerte, φ omnes illę huc tẽ dunt, quõ loca fieri possint frigida cũ sine calida ante aduentum cibi & uaporũ, oẽs enim supponunt loca esse calida, & quærunt cãm cur fiant frigida. Non enim somnꝰ fieri potest nisi locis & meatibus infrigidatis, ideo in hoc laborarunt solum, diminutę sunt tñ qm no assignarunt cau sam, cur uapores fiant graues, frigidi, & spissi ac nebulosi, ut ex ipsis fiat somnꝰ, & calidi reuocatio ad inferiora. Cũ enim hoc non exposuissent, uidentur diminutę.

Sed tamen locus ille qui circiter cerebrum habetur, in eo re committenda principatum obtinet, uti alio loco diximus? Nam cerebrum, partium omnium corporis frigidißimũ est, in ijs uero quæ carent cerebro, id quod uicem eius tenet.

Verum enimuero dominus est locus qui circa cerebrũ, quẽadmodum dictum est in alijs? Omnium enim quæ in corpore, frigidißimum, cerebrum, non habentibus uero, quæ æquiualet huic pars.

Cum demonstrauit insufficientiam dictarum solutionum, nunc assignat uetam cãm, quare uapotea eleuati a cibo ad caput frigescant, grauescãt, atq; nebulescant, deinde repetit modum uerum quo fit somnus ex talibus uaporibus, de prima pãrte dicit. Verum enimueto locus qui circa cerebrum dominus est, hoc est, ad infrigidandos uapores, grauefaciendos, atq; ad inspissandos dominus, & cau sa quæ principatum obtinet, est locus, qui circa cerebrũ, hoc est regio est, in qua continetur cerebrum, & hoc probat, & dicit. Omnium enim partium, quæ in corpore nostro sunt, cerebrum est frigidissimũ, in aialibꝰ, quæ habẽt cerebrum, in his uero quæ non hñt uerũ cerebrum, ps frigidissima est illa pars, quæ equiualet huic parti, hoc est uice cerebri tenet. Quo ueto ad cãm hanc attinet, aiaduertendum, φ aliquid esse magis uel minus frigidum, uel aliquid esse frigidum uel calidum contiogit bifariam aut absolute, aut secũdum comparationem, absolute illud est frigidum denominandum, quod habet plus de frigido φ̃ de suo contrario, hoc est de calido. Illud uõ calidum, qđ habet plus de calido φ̃ de frigido, & hoc pacto nõ loqẽ Aristo. quia fortasse cerebrum non est simpliciter frigidũ, neq; simplr siccum, qm fortasse in eo non est plus de frigido quam de calido, neq; plus de sicco φ̃ de humido. Secũdum cõparationem aũt aliqd dici potest frigidum uel calidum tripl'r. Aut fm comparationem eius ut est uiuẽs uel ut uentis pars, ad seipsum mortuũ, uel ut est pars mortui, & sic quælibet pars uiuentis est calida & humida (ut Aristo. probauit libello de iuuentute & senectute) qm quælibet ut uiuentis pars est calidior & humidior, quam ipsa, ut pa mortui. Alio modo fm cõparationem ad alia sui generis, & sic Aristote. hic, & libro de sensu, & secundo de partibus animalium uoluit φ cerebrum sit frigidissima pars omniũ partium nostri corporis, & plus sicca quã quęcũque alia, qm in cerebro est plus de aqua quam in quacũq; parte, ut docent eius mollicies, & catarri, qui ab illo defluunt. Amplius est plus de terra quam in quauis alia parte, qm si decoquitur, fit siccum et durum euaporãte aqua. Aut tertio cerebrum intelligi potest frigidum fm cõparationem ad ea, quæ sunt suæ speciei, & hoc est, aut in eadẽ specie uiuentium, ut io hominibus, aut in diuersis speciebꝰ, si in diuersis speciebus, fortasse cerebrum humanũ est om oibus cetebtis omnium animalium calidius, & humidius, ueluti & ipse homo, cuius est pars, uel est temperatius cerebris omnium animalium. Sin aũt in eadẽ spẽ animaliũ, sic aliquod cerebrum est calidius, aliquod est frigidius in homine, aliijs cetebtũ in alijs hominibus eiusdem speciei. Tunc dicendum φ cerebrum est pars frigidissima comparatione partium, quæ sunt sui generis, nõ suę speciei, ut cõparatione cordis, cõparatiõe epatis, & sic dealijs, & sic patet id, quod Aristo. accepit. De frigiditate cerebri.

Quemadmodum igitur cum humor exhalat & calore solis in sublime fertur, ubi supernum aeris locum subierit, præ rigore loci refrigeratus consistit ac denuo in aquam cõuersus in terram defluit, ita cum calor ad cerebrum eleuatur, excrementitia dinaporatio in pituitam & saniem concrescit (quamobrem, &

fluxiones

fluxiones ex capite oriri uidemus) alimentaria & non morbida consistit descenditq́;, & feruorem cordis delapsa refrigerat atq́; moderatur. Ad refrigerationem uero & difficilem susceptionem euaporationis, gracilitas & angustia uenarum conducit quæ circa cerebrum sunt. Hæc igitur causa est, cur euaporatio, etiam si immodice caleat, refrigeretur.

Quemadmodum igitur humidum quod euaporat à solis caliditate, cum uenerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & consistens deorsum fertur factum rursus aqua, sic in eleuatione calidi ad cerebrum, superflua quidẽ euaporatio in flegma consistit (ideo, & catarij uidentur ex capite fieri) nutritiua uero & nõ ægrotatiua deorsum fertur cõsistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum uero & nõ facile suscipiendum euaporationem, confert & tenuitas & angustia uenarũ quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa quãquam euaporatio excedat caliditate.

Cum assignauit cãm principalem propter quã uapores cibales frigescunt, nuoc ex hac causa reperit modum generationis somni, & soluit dubitatiooem, & dicit. Quẽ admodum igitur humidum, hoc est uapor aqueus, qui ab aquis euaporat a solis caliditate aquas ipsas calefaciente, cum uenerit ad suptemum locum frigidum, ad suptemum dico nõ situ, sed frigiditate, situ eniꝫ est tegio media aeris, frigiditate ℣o est supremus, cum inquam ad hunc locum frigidissimum uenit, ptopter frigiditatem ipsius loci, infrigidatur, ei consistens ac gtauefactum deorsum fertur factum. vꝫ. rursus aqua, sic lo eleuatiõe calidi uaporis ad cerebtum, supetflua quidem euaporatio, siue eleuet a cibo, siue eleuetur ab humore prætetnaturali, cũ sit superflua, In flegma conuertitut, ac consistit, nam cum cetebrum ipsam non possit regere, illam coouertit in flegma, & ideo (ut inquit) catarri uidenrut ex capite fieri propter hãc causam. Sic igitut superflua euaporatio, siue a cibo, siue ab humore eleuata in flegma consistit. Euaporatio ℣o nuttitiua ac ciballs, quæ non ægrotatiua est, qm̃ bene regulatur a cerebro, cum non sit superflua, coosistẽs deorsum fertur, & descẽdens refrigeret calidum cordis, iuuatiua ℣o causa ad infrigidandum euaporationem, & ad nõ facile suscipiendũ ipsam in capite, & cerebro, est (vt Aristo. inquit) tenuitas ꝙ angustia uenarũ, quæ suoe in cerebro & circa cerebrũ. Quia enĩ hæ uenæ (ut Themistius ioquit) per tenues sunt, minus caloris iuoctum habent, ubi autem calor deest, frigus reduodat, quare tenuitas uenarum confert ad iofrigidationem, confert etiam ad tardam ascẽsionem euaporationis, et ad tardum descensum illius, ut superius dictũ est. Tunc colligit solutionem dubitatioois, & dicit. Iofrigidationis igitur hæc est causa, quãuis euaporatio sit calida, & excedat caliditate. Est ergo solutio ꝙ somnus est infrigidatio, quoniã euapotatio infrigidarur a cetebro, licet igiť uinum, & aliqua somoifera sint calida, & etiam euaporatio ab illis eleuata sit calida, tñ fit frigida a cerebro, quare somnus fit ab infrigidatione. Sed contta hæc dubitatio occurrit, quoniam si somnus fieret ab euaporatione cibali qm̃ a cerebro infrigidatur, tuoc post quãlibet cibi assumptionem dormiremus, modo experientia docet, ꝙ hoĩes post cibum prandij non ita dormiune, sicut post cibũ cenæ. Dicendum ꝙ ex tribus causis contingere potest non statim & post omnem cibum accidere somnum. Prima est, si cibus sumptus sit parcus, nam cibo existẽte pauco, & calore existente forti, si uapor eleuatur a cibo, ab eodẽ calore existente forti uapor resoluitur. Secunda cã põt esse consuetudo, quæ est quasi altera oatura, & ita ꝙ post omoem cibum consueuerunt dormite, post omnem inclinantur ad somoum. Sio autem post cenam consueueeune dormire, ex illo ueniunt io somoum. Sin post praodiũ, siĩe ex illo ueniunt ad somnum, & hanc causam tangit Auer. in præsenti loco. Tertia cã põt esse diligens, & minus diligens attentio post cibos, qui enim post prandium diligentem attentionem in aliquo patitur, hic nõ inuaditur a somno, qui uero resipiscitur a cogitationibus, hic post cibum a somno inuadi põt. Ex his patet solutio dubitationis, nõ enim fit somnns post omnẽ cibum propter aliquã harum causarũ, qm̃ licet uapores petãt cerebrum, & infrigidentur, hęc causæ sunt ad impediẽdũ fortiores.

problema.

Vtrum somnus fiat post oĩm cibum.

particu. 30. proble. 3.

Expergiscitur animal, quando absoluta concoctio est, & calor qui ambientis frigoris opa ex amplo in arctum coierit euicit, atq́; sanguinem feculentum a sincero discreuit.

Expergiscuntur autem, cum digestio facta fuerit, & obtinuerit quæ impacta fuerit caliditas in angusto multa ab eo ꝙ circũstabat, et discretus fuerit corpulẽtior sanguis atq́; purior.

Hactenus de somno, nũc de expergefactione proponit dicere, est autem differentia inter uigiliã & expergefactionem. Vigilia enim et ante & post somoum dicitur usus sensuum, expergefactio non nisi post somnum. Declarat igiť quando his, qui dormiũt, accidat expergefactio, & quoe causis, & eoumerat tres causas. Prima est, cũ digestio cibi perfecta est, & hanc dicit, expergiscuntur autem aĩalia, cum digestio cibi, qui est in membris nutritiuis, facta fuerit, causa aũt. qm̃ tuoc cessar ascensus uaporum, quibus somnꝰ fit. Secũda cã est, uictoria caloris oaturalis supra uapores, qui ipsum ad interiora repellebatur. Cum enim calor naturalis repulsus a uaporibus deorsum motis, obtinet contra frigus, & contra uapores, illos resoluendo, tũc aĩalia expergiscuntur, unde dicit. Et cum caliditas, quæ in angusto, & in paruo loco impacta est multa ab eo frigido, quod ipsam circũstabat, obtinuerit supra illud frigus ipm̃ resoluendo, hæc supple est secunda causa, quare aĩalia expgiscunrur. Tertia causa est discretio sanguinis turbidi et crassi a puro & subtili. Cum enim sanguis crassos & turbidus resecatur, & remouetur a sanguine subtili, tunc aĩalia expergiscuntur. Tandiu enim aĩalia dormiunt, quãdiu cũ subtili cerebri sanguine, crassus & uaporosus mistus est, cũ sanguis cerebri depuratur a crasso, & turbido, mox animalia; expergiscũtur, unde dicit. Et subaudi cũ discretus fuerit corpulẽtior sanguis, atq́; purior.

Est autem tenuißimus & purißimus sanguis, qui in capite cõtinetur: contra craßißimus et turbidißimus, qui partibus cõmittitur inferioribus. Omnis autem sanguinis origo, cor est: quemadmodum tum hic, tum alibi diximus. Ex tribus porro uentriculis qui habẽtur in corde: is qui in medio est, utriq́; extremo communis existit: atq́; extremi specus, sanguinem ab utraq́; uena, maiore & aorta, recipiunt: in medio autem sinu: discriminatio illius fit. Sed de his: aptius alio loco definitur. atq́; determinatur. Quoniam autem sanguis maxime post ingestos cibos indiscretus fit, tũ somnus obrepit, & tandiu edurat quoad sanguis purus ad parietis superas, turbulentus ad inferas sequestratus delegatusq́; fit: quo facto: animal ab onere cibi absolutum, excitatur.

Est autem tenuißimus quidem sanguis et purißimus, qui in capite: densißimus & turbidißimus, qui in inferioribus partibus. Omnis uero sanguinis principium, sicut dictum est hic & in alijs: est cor. Horum autem qui in corde: utrisq́; thalamis communis qui medius: quorum uterq́; suscipit ex utraq́; uena; & ea quæ uocatur magna; & ea quæ aorte: in medio uero: fit discretio. Sed diffinire quidem de his: alijs sermonibus est conuenientius. Quia uero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem, indiscretus; somnus fit, quoad secernatur sanguinis ꝙ quidẽ purißimum sursum, ꝙ uero turbidißimum deorsum: cum autem hoc acciderit: expergiscuntur, absoluta a nutrimenti grauitate.

Exponit quid sit sanguis tenuissimus, & purissimus, et

quid sit sanguis crassus, & turbid⁹, & in quo loco fiat hęc discretio, & dicit. Est aũt tenuissimus & purissimus sanguis, qui in capite, hoc est, qui mittit ipsi capiti per ei⁹ nutrimento ab ipso corde. Densissimus uero & turbulentissimus ille sanguis est, qui in inferioribus partibus continetur, & qui ad illas pro nutrimento mittitur, locus uero oĩs sanguinis tã puri q̃ crassi est cor, ut in aliĩs dictum est. Patet ergo quid uterq; sanguis sit, & locus discretionis communis, & origo cõis. In specie uero quis locus, & quę propria sit origo, exponit, & dicit Horum autem sanguinum amborum, ut ita dixerim, thalamus communis utrisq; thalamus dextro & sinistro, qui in corde est medius, origo et principium proprium est; quorum thalamorum uterq; suscipit ex utraq; uena, & ea: quæ uocatur magna, et ea quę uocatur aorta, in medio uero horum thalamus cõmunis est in quo fit discretio. Quo uero ad uerba attinet, Arist. per thalamum græce, specum siue uentriculum intelligit. Sunt aũt in corde tres thalami siue uentriculi, alius quidẽ dexter, alius uero sinister, & medius utrisq; cõis. Exponit aũt Themistius utrũq; laterales specum suscipere sanguinem ab ea uena, quæ dicitur magna, & ab ea, quæ dicitur aorta, qm̃ (ut inquit) sunt duo hæc caua, quibus ab epate per huiusmodi uenas sanguis incoctus influitur, qui cũ recipitur in medio cordis sinu, purificatur, & turbidus mittitur pro nutrimento ad inferiora, & clarus ac tenuissimus ad cerebrum. Verum de re hac ad libellum de alimẽto nos mittit, utcũq; tamen sit, quaodiu sanguis ex cibo indiscretus est, somnus durat, nec ante soluitur, quam sincerus caput petat, turbulentus uero inferiora. Hoc enim facto, aĩa lia (ut Themistius inquit) quasi onere depulso, excitãtur e somno, & hoc inquit Aristo. quia uero post nutrimenti oblationem saoguis maxime indiscrerus est, ac impurus, permistusq; crasso et turbido sanguini, ideo post cibi oblationem maxime & grauis fit somnus, eo usq; quousq; secernatur sanguis, & quod quidem est purissimum mittaẽ sursum, quod uero turbidissimum, deorsum, cum autẽ hoc acciderit, expergiscuntur animalia, absoluta a nutrimenti grauitate, & quasi onere depulso. Hæc pauca Aristote. de expergefactione.

Dictum est quæ causa dormiendi sit, insiti scilicet caloris uniuersim ad primum sensorium confugientis antiperistasis, quæ corpulenti uaporis à natiuo calore subuecti opera prouenit, tũ etiam quid sit somnus, nempe nexus & uinculum primi sensorij, ut suo fungi munere non possit. Id quod, necessario quidem fit (nam animal esse non potest: nisi ea contingant quibus ipsum perficiatur) at salutis gratia, quoniam quies, animal tuetur atque conseruat.

Quæ igitur causa dormiendi dictum est, q̃ à corpulẽto quod sursum fertur ab ingenito calore reciprocatio subito ad primũ sensorium, & quid est somnus, q̃ primi sensorij compræhensio, ut non possit agere, ex necessitate quidem factum (non enim contingit animal esse, non accidentibus quæ ipsum perficiunt) propter salutem aũt, saluat enim, quies.

Nunc epilogat, & dicit. Quæ igitur causa dormiẽdi sit, dictum est, est enim dictum, q̃ sit reciprocatio ingeniti caloris, hoc est naturalis, & connati caloris ab eo corpuleto uaporoso, quod sursum fertur, cum reuertitur, & descẽdit, unde dicit. Est enim dictum, q̃ sit caloris naturalis subito facta reciprocatio ad primum sensorium, facta dico a corpulento uaporoso, quod sursum primo fertur, ferẽ dico, ab ingenito calore, deinde frigefactum descendit, & p̃ hæc innuit cãm proximam s. per reciprocationẽ caloris, & remotam scilicet corpulentum uaporem, calidum repellentem. Amplius dictum est quid est somnus, & p̃ hoc innuit definitionem formalem, nam dictum est. q̃ somn⁹ est compræhensio primi sensorij taliter impediti, ut non possit agere Amplius dictum est, q̃ somnus sit ex necessitate factum opũs aĩalibus inexistens, dico ex necessitate materiæ & propter finẽ, ex necessitate q̃dem materię, qm̃ non cõtingit aĩal esse, nõ accidentibus, quæ ipsum perficiunt, perficiunt aũt animal alimenta, modo ex alimentis somnus fit, ergo somnus aĩali ex necessitate inest necessitate uaporum eleoatorum a cibo, propter finem uero, qm̃ propter salutem, saluat enim aĩal & instaurat spũs, quies. Hæc de somno dicta sunt. Quo uero ad expergefactionẽ attinet, aĩaduerte, q̃ licet omne aĩal post naturalẽ somnũ expergiscatur, non tamen oĩa animalia ęqualiter a somno surgunt. Aliqua enim celerius, aliqua tardius, aliqua uero staturis temporibus, utputa tunc, cum ordinatunt expergefieri. Celerius quidem aliqua post somnum expergiscũtur multis causis, prima quidem causa, qm̃ citius ad somnum se contulerunt, quæ enim citius somnum cæperunt, celerius ipsum finierunt secunda causa esse potest uenarũ & capitis inæqualitas (ut Aristo. dixit.) Tertia causa esse potest ætas, quoniam pueri serius, uiri aũt celerius expergiscũtur, ut Arist. dixit. quarta causa esse potest complexio. Melancholici enim parum dormiunt, & citius expergiscũtur, sanguinei uero contra. quinta causa esse potest mensura cibi, & qualitas, multi enim cibi, & somnifici longum somnum & tardam expergefactionem faciunt, ut dictum est. sexta causa casualis est insomnium, cum enim insomnium acciderit terribile, natura perterrefit, & sic non põt fieri quin a corde fortiter mittantur spiritus ad cerebrũ, & uincãt impedimenta, quæ sunt in uĩs spũum, sicur mihi nõ semel accidit. septima causa põt esse occursus sensibilium exteriorum, ut cum dormiẽs uoce acuta excitet̃, aut manu præmatur, aut aliquid tale exterius patiatur. Propter enim excellentiam impręssionis externę species multiplicata ui penetrat meatus ad cerebrum, ad quod statim cor spiritus mittit etiã fortiter, ut cerebrum sic fortiter percussum confortetur, & tãdem expergefactio fit, et sic pro uaria ratione occursuum animalia inæqualiter dormiunt, & expergiscuntur. Aliqua uero staturis temporibus expergiscuntur, primo quidem a cõsuetudine, quę est altera natura. Cum enim homo consueuit determinata hora expergefieri ea hora plerũq; expergefit. Consuetudo enim superat naturam, spiritus enim consuetudĩe roborati penetrant uias etiam fortiter obturatas, ut in meipso experior quotidie. Secundo uero a sollicitudine, & cura, multi eñ ex forti cura ac sollicitudine cõstituerunt surgere hora prima diei, & sic fecerunt. Propter enim præcogitationẽ fortissimam, fortissima in phantastica speciei impræssio fit, et sic illa poterit mouere sensum cõmunem, quo motus mittit spiritus ad sensus, & surgit animal, non enim inter cor, & cerebrum sunt uiæ ita obturatæ, quĩn per eas spiritus a corde a cerebro mitti possint, et a cerebro ad exteriora sensoria. Tertio a determinato occursu sensibilis exterioris imprimentis speciem certo, & determinato tempore, hæc scribit Aristo de somno & de uigilia, ac expergefactione naturali De præternaturali aũt somno, ac pręternaturali expergiscentia non est locus liber iste. Sed circa finẽ huius libri soluuntur problemata, quorum primum est, cur eos, qui cõtẽplantur, somnus plerũq; inuadat, an quia plerũq; digestio impeditur cogitatione, ac sollicitudine, quæ in contemplando accidit. Impedita digestiõe, euaporatio, quę attollitur, crassior ascẽdit, hinc somnus emergit. Accidit autem somnus præcipue his, qui ingenio hebetiores sunt, hi enim contemplatione nimium laborantes, tandem in somnum cadũt. Qui ṽo ingenio pollent, iucũditate, ac facilitate intelligendi gaudentes, expergiscuntur. Secundum uero cur fabulę interdum somnum excitẽt, interdum uigiliam, an quia hominum, aliĩ crassiores, aliĩ tenuiores humores habẽt, qui quidem crassioribus humoribus abundant, cum fabulas audiunt, sopiuntur, q̃ calor ex auscultatorio labore auctus crassos humores dissoluit, & in uapores uertat. Qui uero tenuibus humoribus abũdãt, cum fabulas audiunt, ex auscultatorio labore in humoribus acuuntur, & sic uigilant. Tertium cur uigilandi tempus malua sit dormiendi tempore, an (ut Arist. inquit) problematum

De causis expergefactionis & dfia.

problema

particu 10. proble. 31.

blematum

blematum libro, quia requies nobis quasi per accidẽs tributa est, ut iucundius uigilia fruamur, at quod per se nobis inest, naturale est, quod uero per accidens, nobis admodũ uiolenter inesse uidetur. Constat autem naturale diutius inesse, quã quod uiolentum. Quartũ, cur cũ parte dextra corporis cubamus, somnus magis accedat, an (ut Aristo. inquit) quia dextra pars in uigilia magis laborauit, & sic requie magis digna est, & sic dulcius supra ea obdormimus. An ꝙ cor dum supra dextra cubamus, minus coarctatur, & sic quietius requiescimus. Quintum, cur dormiẽs cum uigilantis officio fungitur, illius nihil meminerit. Supponit aũt problema dormientes non semel uigilantis officio fungi, cõplures enim in eorum somnis comperim⁹ alta atq; consueta uoce esse locutos, nõnullos equitasse, alios arma accepisse, inimicosq; inuasisse, atq; plura alia & audiuimus, & aliquando uidimus dormientes peregisse, quę sane peruigiles, atq; insomnes non facile attigissent. Astipulantur aũt huic & Aristo. & Themistius, & omnes, qui de somno scripserunt. Quærit aũt problema, cur horũ nihil recordetur dormiẽs, cum somniorum per sæpe bene sit memor. Verũ utriusque causa assignari potest, primi qdẽ, ꝙ somniatrix uirtus cum fugã, aut sequelam iudicat, appetitus, qui illam sequitur, mediantibus spiritibus calefactis, atq; motis mouet membra eos ad actus, quos per uigiles efficere solent, imaginatrice uirtute iter demonstrante, quę in somnis locum sensus exterioris tenet. Fit autem in multis dormientibus hoc, in multis autem non, quoniam non in omnibus appetitus mouendi ęqualis est. Non enim in omnibus imaginatrix uirtus ęquipotens est. Patet igitur dormientes his fungi posse, quib⁹ & peruigiles funguntur, nihil autem eorum recordantur, ꝙ sensibilium exteriorum memoria non fit, nisi sensibus exterioribus solutis, beneque operantibus. At cũ in somno externi sensus ligari sint, utique illorũ nulla potest derelinqui memoria. Sed in somnĳs potest, nam memoratrix uirtus ab internis sensibilibus mutari põt sine motu sensuum externorũ: possumus enim memoria tenere multa quæ imaginati sumus, licet sub sensibus non ceciderint. Patet igitur dormientes ea aut, similia posse agere in somno, quę peruigiles agunt, nõ tamẽ illorum meminisse. Sextum, cur labor, qui relinquitur ex pręteritis somnum, de futuris uero uigiliã efficiat. An ꝙ uterque sit labor, uterq; spiritus ipsos resoluit. Verum labor q ex futuro malo exoritur, cũ cura est & sollicitudine, quæ cum somno stare nõ potest. At qui ex pręteritis malis exoritur, qm̃ amplius nãq; cura nõ est, humores eliquefecit, ex quibus euaporant uapores, qui somnum faciunt. De miraculis ꝟo somni multa narrantur, sacrę historię narrat quosdam uiros dormĳsse. 196. annos apud Ephesum clarissimam gręcię urbem Decĳ temporib⁹ Maximianũ, v3. Malchum, Martianũ Dionysium, Ioannem Serapionem. Idẽ de heroib⁹, qui in sardo dormierunt, testantur Aristo. Themistius, & Auerroes. Machomet⁹ quoq; in Alcorano idẽ affirmat. De Epimenide Philosopho Cretẽsi, qui Pithagorę fuit coetaneus, teste Apulleio. Laertius in libro de uita Philosophorum dicit, ꝙ a patre iussus ad pascua ducere oues circa meridiem diuertit in proximã speluncã, ubi 57. annis perpetuo sopore requieuit, excitatus quęsiuit oues, putabat enim se parum obdormisse, quas cũ non inuenirer, in agrum reuersus, cum agrum in alterius potestatem uenisse uideret, & cũcta mutata esse perpenderet, in oppidũ redĳt, ubi a iuniore fratre iam uetulo cognitus omnem ex illo didicit ueritatem. Idem de Epimenide Plinius septimo historię naturalis libro. cap. 52. tradit. Insuper ea animalia, quę glires dicuntur, ranæ magnæ, atq; ursi ad sex menses dormire testantur physici. Hactenus de somno atq; uigilia.

Finis Libri de somno & uigilia.

Libro problematum parti sex. proble. 5.

ARISTOTELIS DE INSOMNIIS LIBER,

cum eiusdem Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

OST *hæc de insomnĳs quærendum est, ac primo quidem qua ui animæ percipiantur, & utrũ hæc affectio mentis ac intellectus, ac sensus sit, his enim uiribus unis earum quæ in nobis sunt, cognitionem rerum notitiam quæ assequimur.*

OST *hæc autem quærendum est de somnĳs, et primo cui earum quæ animæ appareant, & utrum intellectiuæ particulæ passio est hæc, an sensitiuæ, his enim solis earũ quæ in nobis sunt cognoscimus aliquid.*

Vm egit de somno & uigilia, nunc agit de somnĳs, ubi illud annotatione dignum est Aristotelem inter somnium, & insomnium nullã in hoc libro differentiam fecisse. Macrobius uero, & alĳ differentiam fecerũt inter somniũ & insomnium, uisionem, oraculum, & phãtasma, quę oĩa dormientibus accidere arbitratur. Insomnium quidem, & phantasma nihil pręter somnum esse dicit. Hęc enim cum falsa sint, interpretatione non indigent, est tamen differẽtia inter insomnium & phantasma, quod phãtasma timoroli quid repræsentat uelut illud bruti, quod apparuit ipsi in campis philippicis, in hoc genere est epialtes, quẽ medici incubum appellant, hic est cum quis adulte dormiens, sentit sese oppressum aliquo pondere. Insomnium ꝟo fusius quam phãtasma est, unde poeta. Vt falsa ad cœlũ mittunt in somnia manes. Oraculum ꝟo in dormientibus accidit, cum quis aliquid nobis denũtiat in somnĳs, quod nobis uel amicis, uel alĳs est utile, uel damnosum, uel iucundum, uel triste, aut tale quid. Visio autem cum in somnĳs quis id uidet, quod eodem modo quo apparuerat, euenit. Somnium autem proprie uocatur, quod figuris tegit, & ambagibus uelat non nisi interpretatione intelligẽdis. Aristoteles autẽ, omne quod dormiẽtibus accidit uideri quomodo accidat insomnium ubiq; uocauit, quod grææce enypnion dicitur, nullam enim inter hæc differentiam fecit. Causa autem, quoniam omnia credidit esse uana, & nihil in re per se habere præter phantasiam. Quod an uerũ sit, postea dicemus, in huius libri fine. Nunc uero illud supponendum hæc omnia ab Aristote. insomnia siue somnia appellari. Aristo. ergo primo præmittit intentionem, ut bonus orator, deinde ibi (Si itaq; uisus) accedit ad narrationẽ. De prima parte inquit. Post hæc autem, quæ de somno dicta sunt, quærendum est de somnĳs hęc de intentione generatim, deinde speciatim intentionem insinuat, & inquit. Et primo cui partium quæ animæ sunt, appareant, & utrũ intellectiuę particulæ passio est hæc, an sensitiuæ. Causam dubitationis affert, & inquit. His enim solis de numero earum partium animæ, quæ in nobis sunt, cognoscim⁹ aliquid, & per partem sensitiuam, sensum exteriorem intellexit, hæc speciatim.

Ergo si functio aspectus uisio est, & auditus auditio, & omnino sensus sensio, communia autem sensilia sunt figura, motus, magnitudo, & cætera id genus, propria uero color, sonus, & sapor, nec fieri potest ut ullum animal clausis oculis dormiensq; cernat, aut alio sensu percipiat, nos in somno nihil sentire certũ est. Vnde fit, ut insomnia nullo sensu noscantur.

Si itaq; usus uisus uisio, & auditus auditio, & omnino sensus sensatio, communia autem sunt sensuum, ueluti figura, &

motus, & magnitudo, & alia huiusmodi, propria uero ueluti color, sonus, sapór, impotẽtia autem sunt omnia claudentia oculos & dormientia uidere, similiter autem & in reliquis, manifestum est quod non sentimus aliquid in somnis. Non ergo sensu somnium sentimus.

Proposita intentione prosequit, & primo argumẽtatur ꝙ somniũ non sit passio sensitiuæ partis, & sumit tria per quæ uult inuere, tres rõnes, primũ quod sumit, est ꝙ usus uisus, sit uisio, & usus auditus est auditio, & oĩno usus sensus exterioris est sentire aliquod sensibile exteri⁹. Hęc est prima propõ, deinde sumit secũdam, & dicit. Q̃ sensibilia cõmunia quę ab oĩ exteriori sensu sentiuntur, sunt ueluti figura, & motus, & magnitudo, & alia hmõi. s. numerus, & reliqua, propria ũo sensibilia sunt quæ nõ contingit sentire nisi uno sensu, ut color uisus proprium sensibile est, sonus, auditus, sapor gustus, & id genus, hęc est secũda propositio, tertia oĩa animalia sunt impotentia uidere, cũ oculos claudũt, & cum dormiunt, & sicut dico de uisu, & in reliquis ita dicẽdum est, hæc patuit proximo libro ex definitione somni. Ex his tribus cõcludit ꝙ somnium non est passio sensus exterioris, qm̃ in somnis nihil sentim⁹ horũ. Ex his tribus possunt formari tres rationes. Prima qdẽ ex prima passio uisus est uidere, & sic de alijs, somniũ nõ est uidere, neq; audire, & id gen⁹, ergo somniũ non est passio uisus, nec auditus, nec id genus. Ex secũda formet ratio sic, passio sensus exterioris est circa cõia aut propria sensibilia, somnium non est circa cõia & propria sensibilia, ergo non est passio sensus exterioris. Ex tertia formet sic q dormiũt, nõ sentiunt, q somniant, dormiũt, ergo q somniant, non sentiũt. Ex his patet dubitatio.

Sed neq; opinione compræhendi illa possunt. Nam in somno non equum modo & hominem esse id quod ad nos accedit, pronuntiamus, sed etiam album & pulchrum, quorum nullũ opinio absq; sensu, nec uere, nec falso dixerit. At animam, hoc idẽ facere contingit, ex æquo enim hominem & album eum esse qui occurrit, discernere uidemur.

At uero, neq; opinione. Non enim solum quod aduenit dicimus hominem esse uel equum, sed & album uel pulchrum, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere, neq; false. In somnis autem, accidit animam hoc facere, similiter enim q homo est, & q albus est, qui aduenit, uidemur uidere.

Nunc argumentatur ꝙ somnium non sit passio partis intellectiuę, & hoc proponit, & inquit. At uero neq; opinione hoc est intellectiua parte somnia comprehendi possunt, primo quidem, quoniam intellectu solum intelligibilia appræbendimus, at in somnijs non solum quod aduenit nobis dicimus hominem esse uel equum, quæ intelligibilia sunt, sed & album uel pulchrũ quæ sensibilia sunt, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere neq; false. Amplius in somnijs anima per opinionem nihil uerum aut falsum componit, quoniam opinio non est nisi de probabilibus. In somnia autem accidit aĩam hoc facere, uerũ eni & falsum cõponit, simil'r enim, ꝙ homo est, & ꝙ albus est, qui aduenit nobis in somnis, uidemur cernere, ergo somnium non est passio intellectus.

Ad hæc, præter insomnia, aliud quiddã intelligere solemus. Quemadmodũ enim uigilãdo sentientes aliquid, plerũq; etiam aliud de re quæ sensum ferit, consideramus, ita dormiendo, præter uisa, interdum alia quædam mẽs nostra cogitat.

Amplius, præter somnium, aliquid aliud intelligimus. Quẽadmodum enim in uigilando sentientes aliquid, de eo quod sentimus sæpe etiã intelligimus aliqd, sic & in somnis, præter phantasmata, alia aliquando intelligimus.

Cum probauit, ꝙ somnium non sit passio sensus, neq; passio intellectus seorsum a sensu, probat ꝙ somniũ nõ sit semper & omnino sine intellectu, quoniam accidit pręter somnium aliquid intelligere, unde inquit. Ampli⁹ aũt, pręter somnium aliqd aliud intelligimus, quod probat a simili, & inquit. Quemadmodum enim in uigilando sentiẽtes aliquid, de eo quod sentimus, & ultra illud sæpe etiam intelligimus aliquid per intellectum, sic & in somnis pręter phãtasmata, alia intelligibilia intelligimus aliquando, ergo somnium non semper est sine intellectu, ueluti neq; sentire semper sine intellectione aliquorum.

Quod facile patebit, si quis mentem ad somnia conuertat, et recurrere ea quoties exurgit enitatur. Immo iam quidam insomnia experti sunt eiusmodi, nimirum qui præceptionem colendæ memoriæ sequentes, pronuntiata quibusdam locis constituere sibi uidebantur, eis enim sæpenumero accidit, ut aliud quiddam præter somnium, nempe uisum phantasmaq; aliquod, in cõparato dispositoq; loco ante conspectum collocarent. Vnde liquere arbitror, nõ quicquid in somno uidemus, insomnium esse, & nos intelligere, quæ opinione opinamur.

Manifestum autem erit alicui hoc, siquis adhibeat mentẽ, & tentet meminisse cum surrexerit: Iam uero quidam uiderunt somnia huiusmodi, uelut qui uidentur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur, accidit enim eis, aliud quid præter somnium ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum est, q neq; somnium, omne quod in somnis phantasma, & q intelligimus quæ opinione opinamur.

Exponit quod accepit enim prærer somnia accidere intellectionem aliquorum, quæ sunt ultra sensibilia & phãtasmata, hoc ergo ita esse exponit primo experientia, quoniam expergefacti ita memorantur, secundo quoniã multis apparuit thesaurum inuenire, & hi prius quam expergiscantur, intelligunt id esse insomnium, quoniam memorãtur ita alias se fuisse illusos, & sic aliquid pręter somniũ intelligibile intelligitur, inquit. Manifestum aũt erit alicui hoc, siquis adhibeat mentem, & tentet meminisse, cũ surrexerit, hic enim inueniet in somnis aliquando intelligibilia se intelligere. Deinde hoc probat ex eo quod apparuit alias, & recordatur in somnis se esse delusum, & dicit. Iam enim quidam uiderunt somnia huiusmodi, in quibus cognoscunt se esse in illis delusos, ueluti illi qui uident secũdum memoratiuum præceptum, ex memoria similium insomniorum ponere pro lusionibus, quæ ipsis præponuntur in somnis, & dicere in somnis alias hæc somniaui⁹, & fuit delusio, nam (ut inqt Aristo.) qui ita proponũt in somnis, accidit eis aliud qd prærer somniũ. s. phãtasma ponere ante oculos in loco phantasmatis, ut se esse illusos, et non ita esse, quod pertinet ad intellectũ. Ex his concludit, ꝙ non omne de q̃ fit iudiciũ in somnis, est somniũ, & ꝙ cõtingit intelligere in somno ea, quæ sola opinione percipi possum⁹, unde dicit. Quare manifestũ, ꝙ neq; somniũ est omne phantasma quod in somnia accidit, & etiam manifestum est, ꝙ in somnis intelligim⁹, quę opinione opinamur, & intellectu intelligimus.

Porro de his omnibus illud constat, hoc idem quo ægri in uigilia fallimur, facere uti in somno decipiamur. Sed & nobis q̃q̃ sani sumus atq; adeo uidẽtes, tamen sol, pedaneus esse uidetur.

Palam aũt de his uniuersis intãtũ, q quo uigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somno facit passionem. Et sanis uero & scientibus, tñ pedalis sol uidetur esse.

Cũ probauit, ꝙ somnium nõ sit passio sensus seorsum, neq; intellect⁹ seorsum, & ꝙ nõ est semper absq; intelligere. In parte ista ostendit ꝙ sit passio imaginatię, qm̃ est passio eius quo decipiuntur ægroti, & quo decipiuntur uigilãtes, modo hoc est imaginatia, unde inquit. Palam autem

cem est de his somnijs uniuersis intantum, cuius sint paetis, quo quo uigilantes in ægritudinib⁹ decipimur, hoc idẽ in somno facit passionẽ illam, quę dicitur somnium. q.d. ꝙ idem sit quo in ægritudinibus decipimur, & in somnis illudimur, etiam nõ solum, hoc est idem in ægrotis, sed in sanis, & hoc inquit. Et sanis ꝟo, & scientibus eadem uirtute, tñ sol uidetur esse pedalis. Sic igitur uult habere, ꝙ idẽ sit quo illudimur in somnis, & in morbis, & aliqñ in uigilia. Tu uero suppleas, sed hoc est imaginaria, ergo somniũ imaginariæ uidetur passio.

Cæterum siue imaginandi uis animæ eadem ad numerum cum sensaria sit, siue diuersa habeatur, nihilominus hoc sine uisione aut sensione aliqua non fit, nam allucinari & obaudire dicitur, qui uerum quidem aliquid uidet & audit, non tamen id quod se uidere & audire putat. At in somno positum est, neq; uideri quicquam, neque audiri, neque omnino sentiri. Nõ igitur, quãuis nihil tunc cerni atq; sentiri uerum sit, tamen nullo modo sensum affici uerum non est, sed & uisum & cæteros sensus pati aliquid contingit. Nam singali horum, in somno principem sensum haud magnopere secius atq; in uigilia, non sic autem ut in illa, formis sensilibus appetunt, feriunt, lacessunt.

Sed siue idem, siue diuersum phantasticum animæ & sensitiuum, nihilominus non fit absq; uidendo & sentiendo aliquid, præteruidere enim & præteraudire, uidentis uerum aliquid et audientis, nequaquam tamen id quod arbitratur. In somno aũt positum est, nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire. Ergo ne nihil quidem uidere, uerum, nihil autem pati sensum, non est uerum, sed contingit & secundum uisum pati aliquid, & secundum alios sensus? Vnumquodq; enim, horum ut uigilanti quidẽ adiacet quodãmodo sensui, non sic autem, ut uigilanti.

Cum probauit ꝙ somnium sit passio imaginarię, nunc probat non esse passionem imaginariæ sine sensibus exterioribus, & procedit semper disputando, & pro omni parte syllogiçando, & dicit. Sed siue idem sit phãrasticum & sensitiuum, siue diuersum, hoc est, siue imaginaria uirtus sit idem quod sensitiua, siue aliud quid, nihilominus imaginatio non fit, nisi in uidendo & sentiendo aliquid, aut uere, aut phantastice, probat hoc, & inquit. Pręteruidete enim, hoc est phantastice uidere, & præteraudire, hoc est phantastice audire uidentis uerũ aliquid & audientis uerũ aliquid est. Eiusdem enim est rectum & obliquuz, & licet allucinari, & obaudire audientis & uidentis sint, nequaquã est uidere illud, quod arbitratur uidere, neq; audire illud quod arbitratur audire, ergo per hęc uult habere ꝙ nõ sit somnium affectio imaginariæ uirtutis sine sensib⁹. Sed quia qs posset credere imaginariã ꝯficere somnium nobis uidẽtib⁹ uel audiẽtib⁹ uere, excludit hoc, & oñdit ꝙ nõ fiat somniũ ab imaginaria, sine uidere & audire & cæteris id genꝰ phantasticis, quæ nõ sensuũ exteriorũ operationes sunt, sed communis & phantastici sensus, & dicit. In somno autem positum est libro precedẽti nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire, ergo in somnis nihil uidere est uerũ, & nihil audire est uerum. Sed (ut cõclusum est) in somnis non est uerum nihil pati sensum, sed cõtingit ẽm uisum pati aliquid. & secũdum alios sensus etiam pati aliquid. Causam affert, & dicit. Vnũquodque enim horum scilicet uidere uel audire & id genus adiacet sensui ut uigilanti, sed reuera nõ sic, ut uigilanti. Ex his uult habere imaginariæ uirtutis somnium passionem esse non sine sentire saltem phantastico.

Quinetiam interdum opinio ipsa, quæ uisa sunt, ea falsa esse, ut in uigilia, dicit, interdum obligatur, & spectra quasi uera sint, prosequi assolet. Constat igitur hanc affectionem quam somniare dicimus, neq; ad opinantem, neq; ad intelligentem pertinere. Sed ne ad sentientem quidem simpliciter, nam alioqui, uidere simpliciter & audire esset.

Et quandoq; quidem opinio dicit q falsum, quemadmodum uigilans, quãdoq; uero detinetur, & sequitur phãtasma. Quod igitur non est opinantis, neq; intelligentis passio hæc quam uocamus somniare, manifestum. Sed neq; sentientis simpliciter, uidere enim utiq; esset & audire simpliciter.

Disputando probauit ꝙ imaginaria non componit somnium sine illusione sensitiua, nunc probat, ꝙ neq; semp sine intellectu & opinione, & inquit Et quandoq; quidẽ in insomnio per imaginariam composito, opinio dicit ꝙ falsum sit, & illusio, ueluti uigilans etiam dicit fuisse illusionez, quãdoq; uero opinio in somno detinetur in errore, & sequitur phantasma, per quæ dat intelligere imaginariam non semper sine intellectu somnia componere. Demum epilogat, & dicit. Quod igitur non opinãtis, neq; intelligentis seorsum & solius sit hæc passio, quã uocamus somniare, manifestum est. Amplius patet, ꝙ neq; sentiẽtis simpliciter est passio, uidere enim utiq; esset, et audire simpliciter. Quo uero ad rationes attinet, aĩaduerte ꝙ hic Aristo. disputatiue processit, & tentando omnem partẽ, ut sequẽti capite ueritatem adeat.

Cæterum quomodo & qualiter ad istum referri queat, cõsiderandum. Ponamus igitur, id quod etiam clarissimum est, insomnium sensariæ partis affectionem esse, nam & somnus, ad eandem pertinet, nec enim animantium alteri somnus, insomnium alteri, sed eidem utrũq; competit.

Sed qualiter oportet, & secundum quem modum, cõsiderandum. Ponatur ergo quod quidem & manifestum est, quod sensitiui passio, siquidem & somnus, non enim alij quidem alicui animalium inest somnus, alij uero alicui somniare, sed eidem.

Cum demonstrauit ꝙ somnium non sit passio intellectui, nec sensus exterioris, nunc demõstrat ꝙ sit passio primi sensitiui scilicet sensus communis, qui ubiq; appellatus ab Aristo. primum sensitiuũ, unde dicit. Sed qualiter opꝫ, & secundum quem modum ipsum somnium passionẽ dicemus. Considerandum, deinde tangit cuius sit passio, & dicit. Ponatur ergo, sicut manifestum est, & ita est, ꝙ somnium sit sensitiui passio, hoc est primi sensitiui affectio, & per sensitiuum sensum communem intelligit, quod probat, & inquit, Siquidem & somnus sit passio primi sensitiui, quoniam: ut inquit, Non alij uirtuti quidem alicui animalium inest somn⁹, alij uero uirtuti alicui animaliũ inest somniare, sed eidem. Sic igitur somnium est passio primi sensitiui, quoniam eius est passio somnus, somnus enim & insomnium eiusdem uirtutis sunt.

Cum uero de imaginatione, & phantasia tractatum in libris de anima sit, & imaginandi uis eadem numero sit cum potentia sentiendi, quãuis essentia rationeq; differant, imaginatio autem sit motio à sensu actu proueniens, insomnium uero spectrum quoddam & phantasma esse uideatur, nam uisum ipsum quod in somno apparet insomniũ dicimus, siue illud simpliciter, siue quodammodo contingat, palam utiq; est insomnia sensariæ partis esse, sed quatenus imaginaria est.

Quoniam uero de phantasia in ijs quæ de anima dictum est, & est quidem idem sensitiuo phantasticum, esse autem sensitiuo & phantastico aliud, est autem phantasia qui à sensu secundum actum fit motus, somnium uero phantasma quoddam uidetur esse, nam quod in somnio phantasma somnium dicimus, siue simpliciter, siue quodammodum factum, manifestum est q sensitiui quidem est somniare, huius autem secundum q phantasticum.

Idem probat, & sumit duo, per que uult habere duas rationes. Primum quidem ꝙ primũ sensitiuum & phanta-

sticum, & sensus cōmunis & uirtus phantastica idem subiecto sint, rōne sola drant, ut libro de memoria dictū est, & hoc dicit. Qm̄ uero de phantasia in his quæ de aīa dictum est, ubi dictum est quod phātasticū idē sit ipsi sensitiuo, quod est cōis sensus. s. subiecto & re, esse autem sensitiuo & phantastico aliud, & sic drnt ratione. Secundū qd̓ accipit, est, quod phātasma & somnium idem sunt, & non drnt, nisi quia phantasma dicitur illud qd̓ imaginamur p sensum communem motu sumpto a sensibus exteriorib⁹, uel nobis uigilantibus. Somnium uero est phantasma qd̓ imaginamur per sensum communē motu sumpto ab his, quæ erant seruata in parte memoratiua, & nobis dormientib⁹, & nullo mō motu facto a sensibus exteriorib⁹, ita ut idē phantasma sit & somniū sm̄ re, drant uō sola ratione, qd̓ phantasma sit uel quod sumitur ab exteriorib⁹ sensib⁹, uel quod accidat nobis uigilantibus. Somnium uō phantasma est, quod sumitur a memoratiua uirtute, & non ab exterioribus sensibus, & quod accidat nos illud imaginari non sentientibus. Sic igitur imaginatio eorum, quę Sueſ se sunt, si est in uigilia, dicitur imaginatio, & phantasma, si accidat in somno dicitur somnium: nec est alia differentia quantum ad essentiam. Verūque enim imaginatio est, utrum uō sit aliquā differentia, posterius uidebitur, unde dicit. Est autem phantasia siue imaginatio motus qui fit a sensu secundum actum, hoc est, qui incipit ab exterioribus sensibus actu sentientibus, uel qui factus fuit, uel alias cœpit, ut imaginatio Socratis, si Socratem sentirem aliq sensu exteriori, adde, qd̓ imaginatio est motus sensitiui communis nobis uigilantibus accidens, ergo ad hoc, ut phātasia uel imaginatio uel phantasma dicat, sufficit, quod nos imaginemur aliquid per sensum communē, in uigilia. Somnium uero phātasma quoddā uidet esse, & imaginatio, dico phantasma quoddam, quoniā qd̓ in somno est phātasma, hoc dicimus somnium, siue illud fiat simpliciter de nouo, siue fiat quodammodo ex his, quæ uisa erant in uigilia, contingit enim fieri somnium aliquādo de nouo qm̄ est imaginatio, quæ non est eorum quæ pręcesserunt in uigilia, aliquando est imaginatio eorum quæ pręcesserunt, sed siue sic, siue sic, somnium nec simpliciter, nec quodam modo fieri potest, nisi ex memoratis, ut postea dicem⁹. Ex his duobus cōcludit, cuius passio sit somnium, & inquit. Manifestum est quod sensitiui quidem. s. primi est somniare & huius non simplr, sed sm̄ qd̓ primum sensitiuum est phātasticum, hoc probari pōt ex prima propōne, quoniā somnium est phantastici, & primū sensitiuū phantasticū est, ergo somnium est passio primi sensitiui. Ex secunda uero probari potest etiā, quoniam idem est imaginatio, phātasma & somnium. Sed phantasma est operatio & passio sensus cōis, ergo & somnium, per quę quodammodo pȝ, & quid sit somnium, & cui⁹ passio sit somnium. Somniū enim affectio est primi sensitiui, quę nō hȝ ortū ab exteriorib⁹ sensib⁹. At imaginatio passio est primi sensitiui, ut phātastici, quę ortū hēt uel habuit a sensib⁹, & accidit in uigilia. Patet ergo parte quid sit somnium, licet posterius dilucidi⁹ hoc apparebit.

Quid autem sit insomnium, & qua ratione fiat: ex ijs maxime cognosci potest quæ in somno accidant.

Quid autem est somnium, & quomodo fit, ex ijs quæ circa somnum accidit, maxime utiq; cognoscemus.

Cum cōcludit, cui⁹ uirtutis sit somniū, & p pte qd sit, nūc perfectius proponit disserere quid sit, & quō fit, et inqt. Quid aūt est somnium, s. pfecte, & quō fit, ex his, quæ dicta sunt de somno, maxime uriq; cognoscemus.

Etenim sensilia ipsa, ut nobis, per singula sensoria, sensionē efficiunt, & affectio quam ea inuehunt, non modo in sensorijs inest, cum sensus agunt, sed etiam cum ab opera discessere.

Sensibilia enim, secundum unūquodq; sensoriū nobis efficiūt sensum, & quæ fit ab eis paßio, non solum inest in sensorijs, dū sensus agunt sed et dum abierunt.

Nūc prosequit, & sumit primo duo quasi prologa, primū quidem quasi per se notū, alterum probat, primū est, qd̓ sensibilia sm̄ unūquodq; sensoriū nobis efficiunt sensum, hoc non probat, quoniam patet, omne enim sensibile in proprio sensorio mouendo facit sensum, & in ipso aliquid imprimit. secūdum est, qd̓ illud quod imprimit sensibile in proprio sensorio, non solum inest sensorijs, dum sensus sunt in actu, & mouentur ab illis, sed etiam dum sensibilia abierunt a sensib⁹ nostris, hoc inqt, & passio, quę fit ab eis, non solū inest sensorijs, dū sensus agūt, hoc est, dū sunt in actu, nō enim sumit agere pro efficere, sensus enim nō agit, sed patit. Sed per agere, esse in actu intelligit, sic igit illa passio, quam sensibilia imprimūt in sensorijs, non solum sensorijs inest, dū sunt in actu, & mouentur ab illis, sed etiam dum abierunt a sensibus nostris.

Nam perinde hic atq; in ijs quæ lationem subeūt, euenire uidetur, etenim quæ lationem subeunt, eo quod propulit non amplius tangente, cientur, quod enim mouendi officio functum est, quandam aeris particulam propulit, quæ cum mouetur, subinde aliam cietq;, atq; hoc utiq; pacto, donec quiescāt, moueri aer & aqua solent. Consimiliter & hoc in alteratione quoq; fieri putandū est, illud enim quod calentis rei opera incaluit, quod sibi uicinū est, calefacit, penetratq; succeßio hæc, ad id usq; quod primum calefieri potest. Quare & ei cui sentiendi facultas commissa est, hoc idē accidere necesse est, cum sensum qui in actu constitutus sit, alterationem esse quandam constet. Quocirca affectio ipsa, in opificijs sensuum, non modo sentientibus illis, sed etiam quiescentibus, tā per summa quam in imo seruari solet.

Similis enim paßio, in his & in ijs quæ feruntur, uidetur esse, etenim in latis, eo quod mouit non ulterius contingente, mouentur, nam quod mouit, mouit aerem quēdam, & rursus hic motus, alium: & hoc utiq; modo quousq; quidem stent, faciunt motum, & in aere et in humidis. Similiter autē oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactum est a calido, proximum calefacit, & hoc distribuitur, usq; ad principium. Quare & in quo est ipsum sentire, quoniam est alteratio quædam qui secūdum actū sensus, necesse est hoc accidere. Ideo paßio ipsa, est non solum sentientibus in sensorijs, sed & quiescentibus, & in profundo & superficietenus.

Declarat quod dixerat per quædam similia qm̄ rōne, & experientia hoc probauit libro de memoria & reminiscentia Et primo quidē similitudine sumpta a proiectis, et dicit. Similis enim passio uidetur esse in his, quæ mouent a sensibilibus, & in ijs quæ ferūtur a proijcientibus, etenim in latis ac proiectis, eo proijciente, quod mouit, non ulteri⁹ contingente hoc est non existente, sed abeunte mouent. Cui⁹ cām affert, & inqt. Nam quod mouit proiectū, uidelicet mouit aerem quendam, & rursus aer hic mot⁹, mouit aliū aerem, & hoc utiq; modo quousq; stent, faciūt semp motum, & in aere, & in humidis, hoc est aq. Idem declarat etiam per simile in alteratione, & dicit. Similiter autem oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactū est a calido, proximū sibi calefacit, & hoc distribuitur usque ad principium, hoc est usq; ad primum quod calefieri pōt, & per principium, finem intelligit, nam finis est principium non essendi. Ex his concludit propositū, & dicit, Quare, & ei, in quo est ipm sentire, quoniam sensus qui est secundum actum est alteratio quædam, necesse est hoc similiter accidere, & propter hoc concludit propositum, & inqt. Ideo passio ipsa, est non solū sentientib⁹ in sensorijs actu, sed & quiescentib⁹ ab opere. Sed noua ra, qm̄ rōe in exteriorib⁹ sensorijs esset memoria, qm̄ seruarent spēs absentib⁹ sensibilibus. Respondet, & inqt. Et in profundo remanent species, & superficietenus, & tūc intellige qd̓ species remanent in profundo, hoc est in memoratiua subie-

ctiue, &

ctiue, & organice: & per modum habitus, & per modum dispositionis manere in superficie initiatiue, noo enim exteriora sensoria seruant speciem, sed organum memoratiuæ uirtutis: qđ est cetebrū, cetebrum.n.est organum congregationis specietū sensibilium Quo uero ad uerba attinet. cum Aristoteles inquir { sed quiescenribus } Themistius intelligit, ꝙ hæc imaginum commorio non modo uigilantibus oobis, sed quiescentibus hoc dormientibus seruatur: & in profundo, & superficietenus, hoc est, siue leuis siue profundus sit somnus: semper enim imagines seruanrur.

Id quod quoties continenter quippiam sentimus: liquido percipi potest. Nam si sensum ipsum ab eo ad aliud, ut de sole in opacum, conuertamus: comitatur eum affectio: euenit enim ut nihil cernat: propterea quòd commotio quæ a lumine profecta est, oculos adhuc possideat.

Palam autem: cum continue sentimus aliquid. Transferentibus enim et sensum, sequitur passio: uelut de sole ad tenebras: accidit enim nihil uidere: propter adhuc subsistentem motum in oculis a lumine.

Cum demonstrauit, ꝙ species temanēt abeuntibus sensibilibus per duo similia, alterum a proiectione, alterum ab altetatione sumpta: nunc idem declarat per signa sumpta a uisu: ut Themistius exponit, & dicit. Palam autem: cum continue & fixe sentimus aliquid: & maxime inteosum sensibile: nam (ut inquir) nobis sensnm quo illud sentiebamus transferentibus ad aliud sensihile, sequitur passio quæ prius aderat, uelut transfetentibus uisum de sole ad tenebras; accidit enim nihil uidere propter motum subsistentem adhuc in oculis a lumioe solis: propter speciem enim illius in oculis derelictam, omnia nobis uidentut sol: quod non accideret, nisi sensibilia agerent species in sensibus.

Item si quid album aut uiride diutius aspexerimus: ad quodcunque aspectum nostrum deflectamus, concolor illi uidetur.

Et si ad unum colorem multo tempore aspiciamus ut album uel uiridem: eiusmodi uidetur ad quodcunque uisum permutemus.

Hic pnnit secundum signum sumptum a uisu, & dicit. Et si ad unum colorem mulro tempore aspexerimus, ut ad album, uel uiride, huiusmodi uidebitur ad quodcunq; uisum permutanerimus. Videtur enim unumquodq; concolor: quod oon accideret, nisi species illius io uisu derelicta esset.

Sed & si oculos contra solem, aut aliquid aliud quod fulgeat, intenderimus, deinde conniueamus; per rectam lineā qua aspectum cernere contingit, primum tale obseruantibus appa ret quale reuera est, tum se in puniceum conuertit, proxime in purpureum: donec ad atrum perueniat, exolescatque.

Et si ad solem prospicientes uel aliquod aliud splendidum oculos concluserimus: obseruantibus uidetur secundum directionem qua accidit uisum uidere, primum quidem huiusmodi colore, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureū, quousque in nigrum ueniat colorem, & euanescat.

Hic ponit tertium signum a uisu oculis clausis, & dicit. Et si ad solem ptospicientes uel ad aliquod aliud splendidum, mox oculos concluserimus, ac clauderimus, nobis obseruantibus illud secundum ditectionem, qua accidit uisum uidere. q d. non auertendo uisum, sed illud directe ascendendo, uidebitur quidem primo huiusmodi colore: quo uidebatur, deinde petmutabitur in medios colotes successiue, ut in puniceum, deinde in purpureum, quousq; in nigtum ueniat colorem, & euanescat, quod non accideret, nisi propter simulachrum derelictum in uisu.

Quinetiam si qui obtutus suos ab hisce quæ mouentur, ut ab amnibus præsertim ocissime labentibus, alio transferant: quæ stant, moueri uidentur.

Et ab ijs quæ mouentur, & permutantur, uelut a fluminibus, maxime autem ab ijs quæ citissime fluunt; uidentur quiescentia, moueri.

Quartum signnm sumitur ab his quæ permutantur: & mouentur, & dicit. Et ab ijs quæ permutantur & mouentut, ueluti a fluuijs, & maxime ab his, quæ citissime fluunt, cum transfertur uisus ad res quiescentes, uidentur illa quiescentia moueri: quod quidem non accideret, nisi in sensu derelinqueretur simulachrum illius torrentis uelocitet fluentis.

Iidem porro: ab ingentibus sonis surdastri reddūtur, & ab odoribus uehemētibus. ægerrime olfaciūt: atq; ita in similibus statuendum est. Quæ omnia: aperte hoc eueniunt modo.

Fiunt autem & a magnis sonis: obsurdescentes, fiunt autem & a ualidis odoribus: difficile odorātes, & similia. Hæc itaq; manifeste accidunt hoc modo.

Vltimo idem ptobat signo sumpto ab alijs sensibus, & dicit. Fiunt aurem & a magnis sonis obsurdescentes ac surdastri. Et ab odoribus ualde intēsis, homines fiunt male ac difficile odorantes, & de gustu & tactu similia patent, ergo simulachra remanent insensibus etiam sensiblibus absentibus: quæ non cessaot agere in sensum donec ipsum corrumpant. Vnde epilogar, & inquit. Hęc itaque manifeste accidunt hoc modo. Quo uero ad suppositionem artinet, animaduerte ꝙ Aristoteles uelle uidetur, ꝙ species sensibilium seruentur in proprijs sensorijs, in quibus sensibilia illas induxerunt. Quòd si quis uellet sustinere, debet dicere, quòd in uirtute memoratiua setuantur phantasmata: quæ sunt sensibilia primi sensitiui, quod est idem quod phantasticum, & in sensorijs setuantur species sensibilium exteriorum: communis tamen opinio tenet, ꝙ duplex est sensibile: excellens quod in sensu magnam impressionem facit, alterum debile, uel proportionatum, quod impressionem proportionatam facit. Tunc dico, ꝙ species rerum sensibilium non seruanrur nisi in communi sensorio: in quo uirtus memoratiua est, & hoc permanenter, & per modum habitus, quæ est memoria In sensibus uero & sensorijs exterioribus species seruantur per modum dispositionum, non omoes, sed ille: quæ ab excellentibus sensibilibus imprimuntur: dico per modum dispositionum, quoniam non petmanentet neq; fixe. Causa uero quare species multiplicaræ in sensorijs ab excellenribus sensibilibus, seruantur aliquo tēpore, est, quoniam illa fortis impressio, cum sit motus, calefacit & exiccat sensoriū pro certo tempore, & sic est causa retentionis. Amplius fortis ille motus causa est, ut calor & spiritus ad sensoriū a corde mittātur: quia ubi est labot, ibi est spiritus & caloris cōcursus, At concurrēte calore & spiritu, humidū sensorium pro parte exiccatur: & sic est causa retētionis pro aliquo tēpore. Sed dices si remanet species in oculo absente sensibili; cur oculus non uidet. Cādauēsis respōdet: quia illa speciea oon est obiectū uisibile; sed est ratio sentiendi preseote sensibili. Aristo. uero cōcedit ꝙ durāte specie illa, omnia uidētur sibi ut illud: cuius est species: immo clausis oculis adhuc uidet certo tēpore id, e quo species illa impressa est: quod etiam Themistius asserit.

De loco specierum sensibiliū.

Quòd autem celeriter sensoria ipsa uel tenues differentias sentiant: indicio est, id quod in speculis fieri solet, de cuius ratione: seorsim dicato opere considerare quis & addubitare possit.

Quòd autem sensoria cito & modicas differentias sentiant: signum est, quod in speculis accidit: de quo utique, per seinsistens, considerabit quis & dubitabit.

Hic soluit Aristo. ut recte expositor (inquit.) Duas dubitationes, quæ oriuntur ex dictis. Quarum prima est. si in sensu remanerent species, tunc ille non posset recipere alias aliorũ sensibilium, quoniam altera alterã impediret. Respondet, ꝙ non obstante ꝙ sensus habeat species alicuius sensibilis, quod fortiter illam in sensum impressit, adhuc potest cito & modica sensibilia sentire recipiendo species ab illis, & hoc dicit. Cuius rei signum affert, ut solutionem innuat, & dicit. Quòd autẽ sensoria cito & modicas ac paruas differẽtias sensibilium sentiat, dato ꝙ habeat intra se species aliorum, signum est quod in speculis accidit: speculũ enim habẽs speciem ligni, suscipit speciem bonis, uerũ quia materia de speculis est attinẽs ad perspectiuos, & requirit specialem librum: ideo inquit. de quo usq; aliquis per se insistens & diligẽtius disputans considerabit & dubitabit libro seorsum. Sed dices, pono per casum ꝙ species Socratis amici fuerit seruata in sensorio memoriæ: & iterum occurrat Socrates, utrum Socrates causabit speciem iterũ. Videmus enim ꝙ in uisu causabit illam, & quotiens occurrit, totiẽs mouet uisum: ergo causabit iterum illam in memoriam. Dicendum ꝙ in sensibus exterioribus quotiẽs occurrit: semper causabit, quoniam in illo non seruari potest per modum habitus. In interioribus uero semel tãtum: nisi sit deleta: ueluti in speculo species semel causata, non amplius causatur. Verũ præsentia nouæ speciei in uisu, antiquam in memoria seruatam reducit ad actum, facitq; ut sit recens.

De specie sensibili pulchrum dubium.

Et insuper ex eodem facile constat: uisum ut pati, ita etiam agere aliquid solere.

Simul autem ex ipso manifestum: quòd quemadmodum uisus patitur, sic & facit aliquid.

Secunda dubitatio est, quoniam dictum est sensorium pati a sensibilibus exterioribus: ideo posset quis credere sensorium nullo pacto posse agere extra, sed solum pati. Respondet, quoniam dato ꝙ sensorium ipsum patiatur a sensibilibus: recipiendo species & motus ab illis, etiã agit extra se, & hoc dicit. Simul autem ex ipso: quod nunc diximus: manifestum est, quod quemadmodum uisus hoc est uisorium patitur, sic & facit aliquid extra se. Quo quidem ad uerba attinet, animaduerte, ꝙ Aristoteles per sensum: sensorium intelligit, & per uisum: uisoriũ, ut oculum. Quo uero ad responsionem, intellige oculum, & sensoriũ non agere extra se radium uisualem, uel sensualem: quo uideat uel sentiat: sed uult declarare, ꝙ agat aliquid extra qua uis actione, siue sensitiua, siue reali. Præterea sensorium ut oculus non solum agit extra actione reali, ut declarabitur: sed intentionali, inquantum oculus est unum sensibilium potens mouere alterum oculum. Et sic dato ꝙ sensorium patiatur, non sic & adeo patitur: nulla actione agere possit extra se.

Nam cum mulieres tempore mensium è speculis admodum nitidis aliquod inspectant: tunc superficies speculi, quadam ueluti nebula sanguinis obducitur: atque si nouitium speculum sit: haud facile est eiusmodi maculam abstergere: sin peruetus: facile. Causa autem est, sicuti iam diximus: quòd non solum ab aere uisus quippiam patitur, sed etiam in aerem quippiam agit, atque eundem mouet perinde atque splendida: nam uisus: de genere splendidorum & habentium colorem est.

In speculis enim ualde puris, cum menstruis superuenientibus mulieribus inspiciunt in speculum: fit superficies speculi ut nubes sanguinea, & si quidem nouum sit speculum: non facile est abstergere huiusmodi maculam: si uero uetus, facile. Causa uero ut diximus: quoniam non solum uisus patitur aliquid ab aere, sed & facit aliquid, & mouet quemadmodum splendida: nam uisus, splendidorum, & habentium colorem.

Quòd sensorium extra aliquo actionis genere agere possit, licet patiatur. Aristoteles persuadet signo sumpto ab oculis mulierũ menstruantium: qui speculum alterant, & inficiunt sanguinea menstruali macula, unde inquit. In speculis enim ualde puris mundis, & recentibus, cum mulieres menstruis ipsis superuenientibus, inspiciunt in speculum sic tersum & politum, superficies speculi fit, ut nubes sanguinea, & addit: ꝙ siquidem sit nouum speculum, non facile erit abstergere huiusmodi maculam: sin autem speculum erit uetus, facile erit abstergere, ut postea dicetur. Cuius causam repetit, quæ in uniuersali racta est, & dicit. Causa uero, ut diximus, est: quoniam non solum uisus hoc est oculi patiuntur aliquid ab aere habente spẽm coloris: sed etiam oculus ipse aliquid facit, facit quidẽ in speculis alterationẽ, & in aerem: & non solum agit extra actione reali: sed mouet, ut unum uisibile: & ideo dicit. Et mouet oculum alterius hominis causando speciem sui in illo: quemadmodum splẽdida mouent oculos nostros, nam uisus, hoc est. Visorium est unum de numero splendidorum, & habentium colorem. Ergo sensorium agere potest extra & actione reali maculando speculum, & actione spirituali, ac intentionali mouendo sensorium aliud ab ipso.

Hoc igitur tempore quo menses profluunt: eodem modo oculos, quo quamlibet aliam corporis particulam affici, ratione optima euenit: quandoquidem, suapte natura uenulenti sunt.

Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua, afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corporis: etenim natura existunt pleni uenarum.

Exponit quod dixit de oculis menstruantium, & dicit. Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua: afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corpus: quoniã moto sanguine mouet in toto: & in singulis partibus, & maxime oculi (ut Themistius dicit.) In menstruis alteratur, cuius causam affert Aristoteles, & inquit. Etenim natura existunt pleni uenarum: & sic pleni sanguine existente in motu emittunt uapores sanguineos extra.

Quocirca tempore menstrualis profluuij, quod commotione & inflammatione sanguinis prouenit: discrimen in oculis habetur, quod quamuis nobis ineuidens sit (est enim natura seminis & mensium, eadem) reuera tamen in eisdem est.

Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem & phlegmasiam sanguineam, nobis quidem quæ in oculis differentia, incerta est, inest autem, nam eadem natura: seminis & menstruorum.

Ostendit, quòd hoc idem non solum mulieribus (ut Themistius inquit) accidat tempore menstruorum: sed etiam uiris tempore emissionis spermatis, uel parum post, est tamen hæc differentia, quòd macula inducta in speculis a uiris, est insensibilis, a mulieribus uero certa, quoniã maiori profluuio premuntur. unde inquit. Ideo cum fiunt in nobis hominibus menstrua scilicet, seminum emissiones propter turbationem & phlegmasiam, hoc est inflammationem sanguineam, causatam a motu emissionis, nobis quidem uiris differentia illa, quæ est in oculis incerta est, sed reuera inest ipsis oculis, ueluti mulieribus: quedam alteratio sanguinea. Cuius causam affert, quoniam seminis in uiris & menstruorum in mulieribus eadem natura est, utrunq; enim est superfluitas alimenti ultimo digesti: ergo sicut in oculis mulierum accidit alteratio hæc: ita & in oculis uirorum. Themistius refert nonnullos pati menses, ut mulieres, per uirgam: & de his loqui Aristotelem credit.

Ab ipsis autẽ mensibus qui ad oculos penetrarunt: aer mouetur & inficitur, aer infectus, aliũ aerẽ qui speculo proximus est sibi hærentem inficit, & talem qualis ipse est reddit: a quo postremum, speculo eluuiecula quædam allinitur.

Aer itaque mouetur ab ipsis: & eum qui supra specula est aerem continuum existentem, qualem quendam facit, & talem quale ipse patitur: hic uero speculi superficiem.

His expositis, declarat modum, quomodo inducatur macula sanguinea in speculis: & dicit. Aer itaque mouetur ab ipsis oculis, & alteratur ab illis ea alteratione, qua oculi sunt alterati: & hic aer oculis proximus alteratus, alterat aerem eũ, qui supra specula continuis existit: qualem quendam & sanguineum illum faciendo, & tale qua le ipse patitur. Hic uero aer speculo contiguus alterat superficiem speculi: & sic a primo ad ultimum oculi alterãt speculum: hic ergo est modus.

Nam specula: haud secus quàm mundissimæ uestes, celerrime notam aliquam contrahunt. quod enim mundum est atque purum: exacte commonstrat quicquid exceperit, & potissimum minimos motus: æs uero, quòd læue tersumque sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Quemadmodum enim uestium quæ maxime mundæ sunt: citissime inquinantur: nam purum, exacte monstrat quicquid exceperit, & præsertim minimos motus: æs etiam, eo quòd pla num sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Dixit duo de speculis, ꝙ macula sanguinea magis apparet in nouo & terso speculo, & qui minus potest abstergi. Contra uero antiquum, in eo minus apparet, & facilius potest abstergi, lege uerba, & uerbum enim non ad proxime dicta: sed ad antiqua referas f. ꝙ in nouo magis hæc, in ueteri minus fiant, & inquit. & lege sic, specula tersa magis alterantur. Quemadmodum enim uestium: quæ mundæ sunt, citissime inquinantur: ac celerrime maculam contrahunt, quasi dicat, quoniam specula noua se habent, ut mundæ uestes. Cuius causam exponit, & dicit. Nam purum tersum, & mundum exacte monstrat, quicquid excepit, & præsertim minimos motus, ac alterationes, nec dixit præsertim, ꝙ putum monstret magis minimas alterationes, quã magnas, sed præsertim pro etiam sumpsit, ut sit sensus ꝙ purum exacte monstrat quicquid excepit: & etiam minimos motus ac alterationes: idem probat exemplo æris tersi: & dicit. æs etiam nouũ & tersum eo ꝙ planum sit, qualemcunꝙ tactum sentit, & per totum & per omnem partem: & per sentire, non intelligit cognoscere, sed intelligit inauditum & sonum mutare: propter sui enim planiciem ubique resonat, quauis parte tacta. Ex his habemus cur speculum nouum citius & magis alteratur.

Scire autem oportet: tactum aeris, esse quandam ueluti attritionem detersionemque & ablutionem: atque eundem, quan tulufcunque sit: conspicuum, propter speculi puritatem, reddi.

Oportet uero intelligere: tanquam attritionem esse aeris tactum, & tanquam extersionem & ablutionem: propter munditiam uero, manifestus fit: qualiscunque sit.

Exponit nũc quæ dixit, & reducit illa ad propositum, & inquit. Oportet autem intelligere tactum aeris, quo aer speculum tangit, esse tanquã attritionem, hoc est con turbationem, & tanquã extersionem: & ablutionem speculi, & hoc quia aer propter munditiam manifestus fit qualiscunꝗ; sit, & ideo cũ aer tangens speculi faciem fuerit mundus, & ablutus, extersus, etiam speculum, sic erit: cum uer aer fuerit turbidus & alteratus; & omnino mutatus mutabit speculum. Patet ergo causa cur nouum speculum, magis suscipiat alterationem.

Cur uero maculæ nouis speculis inductæ difficile eleuantur, causa est, quòd ea pura sunt & tersa: nam maculæ: sese per talia, & in profundum, & in omnes partes diffundunt: in pro fundum, quòd pura sint: in omnes partes, quòd tersa. In uetustis autem maculæ non permanent, quia non tam alte figuntur, sed eminentiusculè. Tenues igitur differentias excitare uelica-neque sensum, & celeriter ab eodem internosci, item non modo pati sensorium quo natura colorum percipitur, sed etiam uicissim agere: ex hisce constat.

Non exeũdi uero celeriter ex nouis speculis, causa est: quòd purum sit & planum: serpit enim per huiusmodi, & in profundum, & in omnes partes, nam eo quidem quòd purum est, in profundum: eo autem quòd planum, in omnes partes. In ueteribus uero non immanet, quoniam nõ similiter subit macula, sed superficietenus magis. Quòd igitur & a paruis differẽtijs fit motus, & quòd celeres sunt sensus, & quòd non solum patitur sed & contrafacit colorum sensorium: manifestum ex his.

Cum dedit causam quare in speculo nouo apparet tur batio maior, & in pluribus partibus: nunc assignat causam, quare minus speculum nouum cum maculatur, abstergi potest. Et primo proponit hoc dicit. Non exeundi uero perturbationẽ celeriter ex nouis speculis, causa est, ꝙ purum sit & planum: nam perturbario serpit, & decurrit per huiusmodi facile, & in profundũ, & in omnes partes: nam (ut inquit) speculo nouum eo ꝙ purum est, turbatio descendit in profundum, & macula in ipso inducta in profundum descendit: quoniam purum eo ꝙ purũ sua natura magis est a maculoso alterabile, contrarium enim magis illa est, & ideo ab illo alterabile magis. Et Themistius exponit hoc, & dicit. Quòd macula in puro speculo in profundum magis descendit, quoniam speculum purũ est, ut plura specula, ideo cum maculatur magis maculatur. Eo autem, ut inquit. ꝙ planum est, maculatur facile in omnes partes: quoniam nulla supereminet alteri, ut illa magis maculetur, & non altera. Præterea propter planiciem sanguinea currit & serpit per totum Ar in ueteribus macula non ita immanet ac permanet, quoniam non similiter macula illius subit scilicet in profundum: sed superficietenus magis. Innatat enim macula (ut Themistius inquit.) In uetusto speculo, in marginibus, & sic uetus speculum minus recipit, quia minus planum minus in profundum, quoniam minus purum. Demum epilogat quasi declarata, & inquit. Quòd igitur & a paruis differentijs sensibilium fit motus in sensorium, & ꝙ sensus sine celeritet, & non durabiles in sensorio: non enim species permanent in sensorio exteriori, & ꝙ non solum sensorium patiatur: sed etiam contrafaciat, manifestum ex his.

Per hæc patet primo ꝙ oculi non inficiunt speculum quatenus uident: quoniam non uident extramittendo, & sic quo uident, non inficiunt speculum: sed quo alterati sunt sanguine, ue declaratum est. Secundo patet, ꝙ oculi basilisci non interficiunt hominem, quatenus uidene, quo niam nec in illis uisio fit extramittendo, sed quatenus uenenosa qualitate alterando aerem, alterant nos. Dicitur autem, ꝙ basiliscus si prius nos uideat, interficit nos, quo niam prius alterat nos suis oculis uenenosis Cõtra uero, si nos prius illum uiderimus, interficimus illũ: quoniam oculi nostri sunt ita uenenosi illi, sicut oculi eius, nobis. & ita si prius illos uiderimus, prius eos ad mortem alterabimus. Vtrum uero basiliscus nascatur ex gallo, ut ab ouo eius, non memini me legisse apud bonos auctores: licet quidam medicus non imperitus illud esse asserat. Tertio patet, ꝙ uetulæ possunt fascinare, hoc est maleficium inferre pueris, quos osculantur, ac cernũt, quoniam ab ocu lis uetularum propter retentionem menstruorum exeunt uapores mali: qui alterãt pueros qui sunt delicati, & mol les: & quidem ad malas ægritudines.

Quomodo oculi speculum inficiunt

De basilisco.

His quæ diximus, astipulatur, quod circa uina & unguenta accidere uidemus. Nam oleum quod unguento additur: celeriter odores earum rerum quæ in propinquo sunt, ebibit. Vina quoque: hoc idem faciunt: quippe quæ non modo earum rerum quæ induntur admisceantur, odores in se trahãt, sed etiam earum rerum quæ prope dolia autlocantur aut nascuntur.

Atteſtantur autem ijs quæ dicta ſunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta eueniunt. Nam quod præparatum eſt oleum: cito accipit proximorum odores. Et uina: hoc ipſum patiuntur: non ſolum enim eorum quæ immituntur uel commiſcentur: ſed & eorum quæ prope uaſa ponuntur uel naſcuntur, recipiunt odores.

Demonſtrauit ꝙ aer infectus ab oculis mulierum poteſt ſpeculũ alterare, & hoc: quia tangit illud, & ab oculis tangitur, & alteratur: hoc idem nunc oſtendit duobus ſimilibus exemplis, quorum alterum ab oleo, alterum a uino accipitur: & dicit. Atteſtantur autem ijs, quæ dicta ſunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta, hoc eſt unguenta eueniunt: in quibus oleum ponitur: & hæc exponit & primo de oleo, & inquit. Nam quod præparatũ eſt oleum in unguentis, & cum roſis, ut cum floribus citri, ut cum alijs odoriferis cito accipit odorum illorum odoriferorum: cum quibus proxime miſcetur: & non niſi uicinitate, quam cum illis habetur: ergo & aer uicinus oculis alteratis, cum ſit oleo paſſibilior poteſt alterari ab illis, & alteratus alterat ſpeculum. Dat ſecundum exemplũ, & inquit. Et uina hoc ipſum patiuntur: non ſolum enim eorum quę immittuntur in dolio ipſis pro ſapore, correctione, & odore, ſed eorum, quæ prope uaſa ponũtur, uel naſcuntur, recipiunt odores: dato quòd aliquid naſceretur prope dolium, & hoc non eſt niſi quia propinquum eſt alteranti, at cum aer paſſibilior ſit uino: ideo proximus oculis alterantibus alterabitur, & alteratus alterabit ſpeculum.

Ad eam uero cõſiderationem quæ nobis initio inſtituta eſt, unum ſupponatur, quod & patere poteſt ex ijs quæ dicta ſunt: abeuntibus externis ſenſilibus, ſenſa quæ & ipſa quoque ſenſilia ſunt, remanere.

Ad eam uero quæ a principio conſiderationem, ponatur unum quidem, quod ex ijs quæ dicta ſunt patet: quòd recedente ſenſibili extrinſecus, immanẽt ſimulacbra quæ ſenſibilia ſunt.

Cum feciſſet digreſſionem, redit ad propoſitũ & colligit proloquium, quod uult habere ex digreſſione, & dicit. Ad eam uero conſiderationem, quæ eſt accepta a principio de ſomnijs, ponatur unum quidem, ꝙ ex ijs, quæ dicta ſunt: patet, ꝙ recedẽte ſenſibili extrinſecus a ſenſibus noſtris exterioribus: immanent ſimulachra: quæ & ipſa quoq; a ſenſibus interioribus ſenſibilia ſunt, remanent dico ſeruata in uirtute memoratiua: quæ eſt in cerebro: in qua omnia ſimulachra ſenſibilium ueluti in caſſa ſeruantur. dixit {quæ ſenſibilia ſunt:} quoniã ſimulachra ſunt rationes ſentiendi ipſis ſenſibus exterioribus: & ipſa ſunt ſenſibilia a ſenſu interiori phantaſtico: quod non probat, quoniam patet: niſi enim ſimulachra eſſent ſenſibilia ab ipſo phantaſtico ſenſu: non phantaſiaremur ſenſibilia abſentia.

Item facile decipi circa ſenſus, homines in aliquo affectu poſitos: atque alios: in alio: ut meticuloſum, in metu: amatorem, in amore: adeo ut ex tenui ſimilitudine, alter hoſtes ſe uidere putet: alter, quem amat. Et quo quis utique arctius ipſo affectu poßidetur: eo leuiori ſimilitudine, iſta ſeſe illi offerunt. Eodem modo & qui ira, & qui demum quacunque alia cupiditate rapiuntur: facile circumſcribi ſolent.

Ad hæc autem: quòd facile decipimur circa ſenſus, cum in paßionibus exiſtimus: alij autem in alijs: ueluti trepidus, in timore, & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica ſimilitudine ille quidem, hoſtes uidere: hic uero, dilectum. Et hæc utiq;, quanto paßibilior quis fuerit: tanto a minori ſimilitudine uidentur. Eodem uero modo & in ira: & in omnibus concupiſcentijs: facile decipiuntur omnes.

Tertium proloquiũ eſt, ꝙ qui affectu aliquo, aliquaq; perturbatione præmuntur: facile circa ſenſibilia decipiantur. Hoc oſtendunt meticuloſi, qui omni leui ſimilitudine imminente hoſtes putant. Amantes quoq; leuiter uidere ſuſpicantur, quod amare: inquit. Ad hæc autem ponatur pro tertio proloquio: ꝙ facile decipiamur circa ſenſus, cũ in paſſionibus exiſtimus: ſic uidelicet ꝙ alij decipiantur in alijs, prout in alijs atq; alijs paſſionibus cõſtituuntur: ueluti trepidus in timore: & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica ſimilitudine, ille quidem trepidus hoſtes uidere: hic uero amans, dilectum: eodem uero modo & in ira, & in omnibus concupiſcentijs facile decipiũtur oẽs.

Ac tanto quidem procliuius quanto magis libidine ipſa ducuntur. Vnde etiam fit: ut febrientes interdum animalia quædã in parietinis uidere uideantur, exigua ſimilitudine permoti quam lineamenta quædam congeſta prætendunt.

Et magis: quanto utique in paßionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus, a modica ſimilitudine linearum compoſitarum.

Hic ampliat tertium proloquium & intendit (ut Themiſtius exponit) ꝙ pro qualitate paſſionis ac morbi, hic error ac deceptio maior uel minor euenit, & hoc inquit. Et magis. ſ. decipiuntur, quanto magis in paſſionibus fuerint. Affert ſignum ex febricitantibus: & inquit. Et ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus a modica ſimilitudine linearum compoſitarum: quæ in parietibus ſunt.

Atque hic error quandoque una cum morbo inualeſcit: ita ut cum leuiter ægrotant, ſe falſos haberi agnoſcant, cum uero grauius: minime, ſed ipſis quoque uiſis ducantur.

Et hæc quidem aliquando intenduntur cum paßionibus: ſic ut ſi uehementer non laborent, non lateat quòd falſum: ſi uero maior ſit paßio, & moueantur ad ipſa.

Secundo ampliat proloquium, & intendit ꝙ deceptiones intenuantur, & remittantur pro intenſione, & remiſſione paſſionum, quas conſequũtur. & dicit. Et hęc quidem errata aliquando intenduntur: & aliquando remittuntur cum paſſionibus, dico remittuntur ſic, ut ſi non uehementer laborent, non lateat, ꝙ id quod apparet: ſit falſum. Si uero maior ſit paſſio: ſic decipiũtur, ut & moueantur ad ipſa, ipſiſq; uiſis ducantur.

Cauſa uero quamobrem hæc fiant, ea eſt: quòd id quod primatum obtinet, & id in quo phantaſmata fiunt, non eadem ui iudicant. Cuius rei ſigno eſt, quòd cum ſol appareat pedalis, ſæpe aliud quippiam phantaſiæ contradicit.

Cauſa uero ut hæc accidant, hæc eſt: quia non ſecundum eandem potentiam iudicant quod principale eſt, & in quo phantaſmata fiunt. Huius uero ſignum eſt, quòd uidetur quidem ſol pedalis: contradicit autem ſæpe aliquid aliud, phantaſiæ.

Cum dixiſſet, ꝙ aliquando homo corrigit ſuum errorem: cum ſcilicet decipitur ex leui paſſione: nunc aſſignat cauſam, unde accidit, ut homo ſe corrigat in talibus erroribus, & dicit. Cauſa uero ut hæc accidant. ſ. ut homo aliquando ſe corrigat, hæc eſt: quoniam non ſecundum eandem potentiam iudicãt, quod principale, & in quo phantaſmata fiunt: quod principale eſt, iudicat ſecundum intellectum: id in quo phãtaſmata fiunt, iudicat ſecundum ſenſum. Ideo poteſt intellectus corrigere errorem ſenſus: hoc per exemplum exponit, & dicit Huius uero ſignũ eſt, quoniam uidetur quidẽ ſol pedalis per ſenſum: & ſic eſſe iudicat phantaſia: contradicit autem ſæpe aliquid aliud phantaſię ſic phantaſianti, ut ratio, & intellectus. Et per hæc patet cauſa: ꝙ cum aliquis præmitur leui perturbatione poteſt ſe corrigere, quoniam non pœnitus & omni uirtute eſt ligatus.

Item perplexis digitis, quamuis quod unum est, duo appareat: tamen esse duo neutiquam dicimus: quia uisus, superior optimatiorq; tactu est. Quod si solus tactus esset, duo esse quod unum est, iudicaremus.

Et permutatione digitorum, unū duo uidetur: attamen non dicimus quòd duo: dignior enim tactu, uisus. Si uero esset tactus solus: iudicaremus unum, duo.

Cum ostendit ꝙ uirtus superior corrigit aliquando inferiorem: hic obiter ostēdit, ꝙ iudicia sensuum (ut Themistius exponit) contraria sint, & dicit. Et permutatione digitorum unum dun uidetur. uerbi causa (ut Themistius inquit.) Si uno digito diuersis uicibus idem tetigeris, tactui digitus ille, qui unus est, duo uidebitur: attamen ceuera non dicimus ꝙ ille unus digitus sit duo, quoniam in hoc casu uisus est dignior tactu: per quem uidemus esse unum. Sed si esset tactus solus, & non uisus alius a tactu: unum iudicaremus duo: quæ ratio docet, ut iudicia sensuum inter se contraria sint.

Causa autem circumuentionis, ea est: quoniam non tantum quoties sensile mouetur quælibet apparere solent, sed etiā quoties sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur quo solet à sensili moueri: sic littus uidetur nauigantibus moueri: dum uisus ab alio mouetur.

Cur autem fallimur, causa: quoniam non solum cum sensibile mouetur apparent quælibet, sed etiam cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur: quemadmodum & a sensibili: dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio.

Quoniam accepit, ꝙ sensus aliquando decipiantur ex motu & perturbatione: quæ accidit ipsi: nunc assignat causam, & hoc proponit: & inquit. Cur autem fallimur, causa est, quoniam non solum cum sensibile ipsum mouetur, apparent quælibet, & diuersa: ut digito uno moto apparent duo: sed etiam contra cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueretur quemadmodum a sensibili moueretur: quiescens apparebit motum: quod exponit, dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio: non quidē ꝙ terra moueatur: sed quia uisus mouetur. Per hæc innuit, ꝙ perturbatio & motus qui accidit sensorio, est causa deceptionis: cū enim uisus nauigātium mouetur: litus moueri uidetur, non ꝙ moueatur, sed quoniam uisorium mouetur. ergo perturbatione ipsi accidente, causari potest deceptio: per hęc uoluit habere quasi causam tertij proloquij.

Ex his itaq; patere arbitror: non modo uigilantibus nobis motiones illas quæ per eos sensus accipiuntur qui foras prospectant, & in parte corporis exteriore iacent, sentiri solere, sed etiam cum affectio ea suborta est quam somnum uocamus, atq; tunc impensius.

Ex his itaq; manifestum: quòd non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt & quæ extrinsecus: & quæ ex corpore sunt, sed etiam quādo fit paßio hæc quæ uocatur somnus, & magis tunc apparent.

Hic (ut mihi uidetur) ponitur quartum proloquium, & est, ꝙ motus a simulachris nō modo fit in uigilia, sed in somno: & quidem magis: ꝙ dicit. Ex his itaq; manifestum est, ꝙ non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt, & quæ extrinsecus a sensibilibus: & quæ ex corpore, hoc est intrinsecus a memoratiuo loco sunt, sed etiam quando fit passio hęc, quę uocatur somnus, & magis tunc apparet: in quibus uerbis multa cōplicauit, quorum primum est: motus fieri a simulachris, & per motus, sensitiuos motus intelligit: sensitiui enim motus, quibus sensibilia absentia sentimus: a simulachris eorum fiunt. secundum est, quòd tales sensitiui motus fiunt a simulachris extrinsecus & de nouo accedentibus a sensibilibus exterioribus mouentibus exteriores sensus, & etiam a simulachris intrinsecus accedētibus, & hoc intellexit, cum dixit, ex corpore. A uirtute enim memoratiua interiori mouentur phantasmata, & faciunt motus sensitiuos, quibus sentimus res, quas sensimus per exteriores sensus. tertium est, quòd motus sensitiui facti a simulachris, accidere nobis possunt, & in somno, & in uigilia: uerum in somno, non nisi intrinsecus in uigilia, & intrinsecus, & extrinsecus, ut obseruatio docet. quartum denique est, quòd motus sensitiui, qui à simulachris fiunt, magis in somno contingunt quàm in uigilia.

Nam interdiu: operantibus quidem sensibus ac mente, eliduntur atq; uanescunt: quomodo exiguus ignis, apud ingentē offuscari solet: & dolores uoluptatesq; modicæ, accessu immodicarum offundi: quiescentibus uero: minima quæq; emergūt. Noctu autem quia particulares sensus feriantur & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiscera se condit: ad initium sensus originemq; delabuntur, & obturbatione sedata manifestæ fiunt.

Per diem enim repelluntur: dum operantur sensus & intelligentia, & exterminantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, minor: & tristitiæ & oblectationes paruæ, secus magnas: dum uero quiescunt: supernatant & parua. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum & impotentiam agendi, eo quòd ab exterioribus ad id quod intrinsecus est fiat caloris refluxio: ad principium sensus deferuntur, & fiunt manifesti sedata turbatione.

Hic probat quartum, quòd motus sensitiui, qui a simulachris fiunt, magis in somno manifestius fiunt: quàm in uigilia: & dicit. In die enim tales sensitiui motus repelluntur, & quodammodo exterminantur: dum sensus exteriores & intelligentia operantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, si ponatur minor: & tristitię & oblectationes paruæ positæ iuxta magnas, non percipiuntur: dum uero intelligentia & sensus exteriores quiescunt, supeeparant, & parua: hoc est parui motus phantasmatum manifesti sunt. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum, & propter impotentiam agendi eorum: quæ impotentia fit (ut dictum est) eo quòd fiat inflexio caloris ab exterioribus ad id, quod intrinsecus est: scilicet ad cor: motus talium simulachrorum deferuntur ad coe quod est principium sensus, & id: in quo perficitur sensatio, & tales motus fiunt manifesti: tunc noctu sedata turbatione, & motu, qui fiebat in sensibus exterioribus.

Sed dices motus phantasmatum fiunt in uigilia & in nocte, de memoria ad sensum communem: cum isti motus, non fiant a uoluntate, e quo principio mouentur in nocte talia phantasmata usque ad cor, ubi est communis sensus phantasticus. Dicendum ꝙ Aristoteles præsupponit tam in nocte quàm in die, hoc est tam in uigilia quàm in somno phantasmata moueri de loco, in quo conseruantur, ad cor, in quo est communis sensus phantasticus. Et supponit quòd iste motus non sit a uoluntate nostra: nam licet in uigilia hic motus possit esse a nostra uoluntate aliquando: tamen in somno motus hic non a uoluntate esse potest: unde tamen fit, Aristoteles hic non assignat, sed accipit tantum pro suppositione quòd deducta uoluntate, tales motus phantasmatum fiunt tam in somno quàm in uigilia de memoria, ad communem sensum phantasticum: & hoc sumit tanquàm notum ad experientiam. In uigilia enim sæpe accidit nos imaginari quædam nullo motu facto ab exterioribus: & in somno etiam experientia docet. Verum de causa postea dicemus. De motu phātasmate.

Porro existimare oportet haud aliter motionem quamque fieri, quàm paruas illas uertigines per summa amnium decurrentes: quæ interim similes euadunt, interim quòd aquæ alio retorqueantur in alias subinde formas soluũtur diuellunturq;.

Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus feruntur, sic motum unumquemq; fieri continue: sæpe quidem similes, sæpe uero dissolutas in alias figuras propter repulsionem.

Cum accepit simulachra deferri a loco in quo deposita erant ad cor: in quo uis est sentiendi. In parte ista uult ostendere ꝙ non semper eodem modo tales imagines ad cor deferuntur: quoniam interdum fractæ, interdum integræ deferuntur: & forte hoc est quintum proloquium, quod mihi magis placet, & declarat hoc per simile acceptum a circulis qui fiunt in aqua, quando lapillus in ea proijcitur: & dicit. Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus ferũtur, & causantur a oroiectione lapilli in illis, sic motum unumquemq; phantasmatis fieri continue a loco dispositionis usq; ad cor, nam ut illas uertigines sæpe quidem similes & integras: sæpe uero dissolutas & fractas & in alias figuras uersas uidemus propter repulsionem: quę fit contra illas ab obstaculis inuentis. Sic phantasmata per fluuium spirituum & uaporum, qui est occupans uias omnes a cerebro ad cor: feruntur ad cor interdum integra: interdum fracta: & quodammodo conuersa ad alias figuras, ab eis, sub quibus erant. Possibile enim est, ut dum phantasmata decurrunt a cerebro ad cor, per fluuium uaporum & spirituum, emergat aliquis humor frangens motum illum, & concitans ad motum nouorum phantasmatum, ut dicemus: & sic phantasmata fracta repræsentabunt aliud quã repręsentarent si integra peruenirent ad cor. Per quæ Aristote. dat intelligere ꝙ phantasmata deferuntur per fluuium uaporum & spiritum, qui manet inter cor & cerebrum: & q͛d possint integra, & fracta deferri ad cor: uerũ cur aliquando fracta, aliquando integra deferantur, Aristot. hic causam non assignat: sed postea dicemus.

Cur fracta curue integra phantasmata ad cor ferantur, nõ dat hic causa.

Quamobrem statim a cibo non somniant animalia: neque cum ædita nuperrime in lucem sunt, ut infantes: nam multum agitatio motioq; est: propter alimentarium calorem.

Ideo & post nutrimentum, & omnino teneris existentibus ueluti pueris: non fiunt somnia: multus enim motus est: propter eam quæ ex nutrimento est, caliditatem.

Hinc soluit quæsitum obiter ex dictis cõtingens: quare, uidelicet, statim post nutrimẽtum si quis dormierit & pueris, nõ fiant somnia. Assignat causam, & inquit. Ideo & post nutrimentum, & pueris existentibus omnino teneris, non fiunt somnia, quoniã (ut inquit) multus est uaporum motus propter eam caliditatem, quæ est ex nutrimento: & sic adeo phantasmata franguntur, ut sub nulla figura ferantur ad cor: & ita nihil possunt repręsentare.

Quare quemadmodum humore uehementer cõmoto, quandoque nulla redditur effigies, quandoq; redditur quidem aliqua, sed distorta penitus, adeo ut alia uideatur esse quàm sit, quiescente uero semper aliqua redditur, quæ etiã nulla ex parte affecta est, sed pura & euidens: ita & inter dormiendum interim uisa & motiones quæ per sensus haustæ supersunt, præ maiore illo motu qui dictus est prorsus obliterantur exolescuntq;, interim præposteræ, & monstrosæ uisiones apparent, & ingrata somnia, qualia melancholicis & uinolentis & febrientibus accidunt: omnes enim istiusmodi affectus: cum spiritosi sint, cõmotionem & perturbationẽ plurimam afferunt.

Quare quemadmodum in humido si uehementer moueat quis, quandoq; nullum apparet idolum, quandoq; uero apparet quidem, distortum autem omnino, ita ut appareat alterius modi quàm sit, quòd si quiescat: pura & manifesta idola: sic & in dormiendo phantasmata & reliqui motus qui proueniunt a simulachris, interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstrosæ, & deteriora somnia, uelut melancholicis & febricitantibus & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones: cum spirituosæ sint, multum faciunt motum & perturbationem.

Recolligit nunc quasi totam comparationem, ut sit ostensum, ꝙ phantasmata non semper eodem modo ferantur ad cor, ut Themistius exposuit, & dicit. Quare quemadmodum in humido, in quo quis se inspexerit ueluti in speculo: si uehementer illud moueat: quandoq; nullum apparet idolum sui, nec alterius: quandoq; uero apparet quidem, distortum aut omnino, ita ut appareat alterius modi quã sit: erat enim humanum, postea ut leonis, uel alterius apparet. Quòd si quiescat illud humidum, in quo quis se, ut in speculo prospicit, idola apparebunt pura integra & manifesta: sic quoq; & in dormiendo phantasmata, & reliqua motus, qui proueniunt a simulachris phantasticis (& accepit, & pro idest, quoniam alterum alterius est expositiuum) interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, ita ut nihil repręsentent: interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstruose, & somnia deteriora accidunt: ueluti accidunt melancholicis, & febricitantibus: & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones. s. melancholia, febris, & uinolẽtia cum spirituosæ sint, & uaporosæ, multum faciãt motum & perturbationem: & ideo in talibus phantasmata maxime franguntur, & in uarias figuras se transferunt: ueluti accidit in nubibus, cum forti uẽtorum motu agitantur: nam tunc uidentur nobis equi, nunc homines armati, nunc dracones. Per quę Aristoteles dat intelligere phantasmata esse quanta, alioquin non frangerentur: & integra essent: & Arist. in libro de memoria causam assignauit, quoniã uoluit phantasmata esse descripta in organo memoratiuæ ad quantitatem organi: ueluti figura in cera: & dixit ꝙ alterum receptum in organo non impedit ut aliud alterius sensibilis recipiatur, ueluti idolum speculi hominis non impedit, ut uideatur in eodem idolum leonis: quoniam non sunt quanta proprijs dimensionibus: sed quantitate sensorij: dixit etiam ꝙ dato ꝙ omnia phantasmata sint æqualiter quanta iuxta quantitatem organi, in quo recipiuntur & seruantur: non tamen omnia repræsentant æqualiter quanta: nam idolũ muscę, & idolum leonis eiusdem quantitatis si sint, alterum muscam, alterum leonem repręsentabit: quoniam non repręsentant phantasmata, quo quanta sunt, sed quo imagines sunt rerum sensibilium atq; illis proportionata. Verũ de his in libro de memoria uberius. Ex his patet quæ differentia est inter eam imaginationem, quæ in uigilia phantasma dicitur, & eam: quę in somno somnium appellatur: nam licet utraq; sit imaginario: quæ in uigilia accidit, deducto omni motu & perturbatione præternaturali, aut non naturali, ex integris, & ordinatis phantasmatibus fit. Quę uero in somno plerunq; ex fractis, aut perturbatis phantasmatibus emergit: nam quæ in uigilis fit, motu uaporum phantasmata frangentium fit: quę in somno: nunquam sine uaporum motu emergit: qui agitata phãtasmata frangunt, & in uarias figuras mutant. Ex parte tamen generis utraq; imaginario est: utraq; operario communis sensus: qui phantasticus est, utraq; deniq; interna sensatio esse uidetur. Verum de his postmodum.

An phãtasmata sint quanta.

Differẽtia iter phãtasma & somnium.

Simulac autem resedit & discretus sanguis est in ijs qui sanguinem obtinent: incolumes sensorum motiones quæ a singulis sensibus transmittuntur, grata somnia faciunt, & apparere, quippiam, ac uideri.

Sedato autem & discreto sanguine in habentibus sangui-

nem: cõseruatus simulachrorũm motus ab unoquoq; sensuum, & amata facit somnia, & apparere aliquid & uideri.

Cum accepit quintum proloquium, in quo sumpsit simulachra deferri ad sensum phantasticum interdum fracta, interdum integra, & declarauit, quando fracta, & propter quã causam fracta deferãtur. Hic declarat quando deferantur integra, & propter quam causam, & dicit. Sedaro autem & discreto sanguine, loquit in habẽtibus sanguinem: quoniam in non habentibus, fiunt discreto & sedaro proportionali sanguinis. Sedaro itaque & discreto sanguine, aut quia digestio est prope finem, aut quia cessauit ægritudo. Motus simulachrorũ ad sensum phantasticum conseruatus in unoquoq; sensuum: & amata ac grata facit somnia, & apparere, & uideri aliquid. Per quę dat intelligere tempus, quando phantasmata ueniunt integra, & causam, & unde ueniant. Tempus quidem: cum dicit. Discreto sanguine, quoniam hoc est summo mane, cum digestio est fere completa: & in perturbatis morbo: tempus est cessante morbo. causam innuit, ex eo, quia turbulentia cessauit, quæ erat causa frangens phantasmata.

Tẽpus causa, & unde.

Locum uero unde ueniant ad sensum communem, demonstrat cum dicit, ab unoquoque sensuum: ita ut uelit phantasmata cõseruari uniuscuiusq; sensus in proprio sensorio: ut species uisibiles in uisorio, audibiles in auditorio: & hoc quia memoratiua uirtus totum cerebrũ occupat, & pro uisibilibus occupat eam cerebri partẽ: quæ est seruiens uisui: & pro audibilibus occupat eam cerebri partem, quæ seruit auditui, & sic de alĳs. Secundum enim hanc Aristotelis opinionem uirtus memoratiua est in proprio organo seruiẽti sensui. Quæ uero seruat imagines sensus phãtastici est in posteriori parte cerebri. Potest etiam dici ꝙ omnes species omnium sensuum, & imagines seruantur in uno communi instrumento memoriæ. uidelicet in parte posteriori. Cum uero Aristot. dicit ꝙ species ueniunt ad sensum communem ab unoquoq; sensu, intelligendum est, ꝙ ueniunt a loco memoriæ, prout locus ille subit naturam conseruandi species uniuscuiusq; sensus unde uenit uisibiles species ab illo loco: ut seruit in conseruando species uisibiles uisui: & sic de alĳs.

De loco conseruationis specierum.

Per ea quæ a uisu deferuntur uidere, per ea quæ ab auditu audire, & pari modo per ea quæ a cæteris sensuum officinis mandantur sentire: eo enim quòd motiones a sensibus ad principium sentiendi perueniunt: uideri uidere, audire, & sentire, necesse est.

Propter ea quidem quæ a uisu deferuntur uidere, propterea uero quæ ab auditu audire, similiter autem & ab alĳs sensorĳs: ex eo enim quòd inde progreditur motus ad principium: putatur uidere, & audire, & sentire.

Secundum Themistium hic Aristot. quasi ampliando quintum proloquium uult assignare causam cur animus insomnĳs modo obsistat, modo consentiat, & primo assignat causam quare in insomnĳs interdũ apparet nos uidere, aliquando nos audire: interdum autem sentire secundum alium sensum: & per hunc modum uult habere primum modum quo insomnio decipimur: & dicit. Propter ea quidem simulachra: quæ a uisu deferũtur, hoc est a loco memoriæ uisibilium in phantasticum sensum, nobis apparet uidere. propter ea uero simulachra quæ ad sensum communem deferuntur ab auditu, hoc est ab organo memoriæ audibilium nobis apparet audire. Similiter autem propter simulachra quæ deferuntur ab alĳs sensorĳs, nobis apparet sentire pro ratione illius: e quo deferunt. Ideo causam repetens inquit. Ex eo enim ꝙ inde progreditur motus ad principiũ, hoc est ex unoquoq; sensorio ad sensum phantasticum, qui est in corde, qui somnians est, putatur uidere & audire, & sentire. Hæc de primo modo decipiendi.

Quinetiam quia conspectus non moueri uidetur, cum tamen in motu sit ut dicimus, & quia tactus duos motus adnuntiat: quod unum est duo esse uidetur: nam sentiendi principium quicquid a singulis sensibus afferatur, astruit: nisi aliqua alia uirtus potior contraueniat. Semper igitur apparet: sed non omne quod apparet etiam uidetur, nisi uis illa arbitra manus dederit, aut non moueatur motu uernaculo & suo.

Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur ut dicimus, & quia tactus duos motus annuntiat: id quod unum est duo uidetur: omnino enim quod ab unoquoque sensu, dicit principium: nisi alius dignior cõtradicat. Apparet igitur semper: putatur autẽ non semper quod apparet, nisi quod dĳudicat detineatur, uel non moueatur proprio motu.

His declaratis, exponit unde est ꝙ animus modo consentiat somnĳs, modo obsistat, & quasi dat secundũ modum decipiendi: & dicit. Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur: ut diximus: ut quando in uigilia decipimur per uisum: credẽres nos nõ moueri a duobus uisibilibus & iam mouemur, ut cũ credimus duo oua esse unum, cum uice mutãtur: & quia tactus duos motus annuntiat, qui unus est, ut de digito dixit, id quod unum est duo uidetur ipsi sensui cõmuni in uigilia. Tactus enim cogit eum decipi aliquando, & uisus aliquãdo. Causam affert, & dicit. Omnino qđ ab unoquoq; sensu est iudicatum illud idem iudicat, & dicit principium, hoc est sensus communis, nisi alius dignior in illo iudicio contradicit, per quæ dat intelligere communem sensum in uigilia decipi iudicio sensus exterioris, nisi auxilio alterius in iudicio dignioris, illi possit contradicere. Ideo concludit, ꝙ idem accidit in somno, & dicit. Apparet igitur in somnio semper, aut nos uidere, aut audire, & id genus: non tamen id qđ apparet putatur semper ita esse, quoniam contigit sensum communem corrigere. & dicere in somno, ꝙ hæc est illusio: & facit hoc semper sensus communis nisi quod dĳudicat. i. ipse sensus cõmunis detineatur uaporibus, uel non moueatur proprio motu, sed motu sensus decipientis. Quo autẽ ad rem attinet, animaduerte, ꝙ semper in somnio est primus modus deceptionis. quo apparet nobis, aut uidere, aut audire, aut id genus: non tamen semper in somnio est secundus modus, quo. uidelicet. sensus phãtasticus putat ita esse, quoniam interdum, apparet nos uidere, & communis sensus solutus, uel alio sensu soluto corrigit errorem, & asserit esse illusionem & non ita.

Quemadmodum uero diximus alios ob alium affectum facile decipi: ita & de dormientibus statuendum est, qui propter somnum, & eo quòd sensoria ipsa moueantur & cætera quæ per sensum contingunt, procliues ad labendum sunt. Quare quòd tenuem alicuius rei similitudinem referat: eis ipsa plane res esse apparet.

Quemadmodum uero diximus quòd alĳ propter aliam passionem facile decipiuntur: ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria & alia accidentia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem: uidetur illud.

Hic potest constitui sextum proloquium: & est ꝙ dormientes cum somniant, decipiũtur. uel clarius. sexta suppositio sit hęc, ꝙ sicut uigilantes propter perturbationes falli contingit, ita & plerunq; nos in somnio fallimur: & quidem longe magis, & sæpius: primo quidẽ propter somnum: in quo sensus cõmunis non penitus mundus, & limpidius manet, & sensus exteriores sunt ligati. secũdo quia in somno mouentur sensoria propter motum uaporum & spirituum una mistorum: & simulachra etiam mouentur, & mouent sensoria. tertio propter uaria accidentia ac passiones ut propter timorem uel amorem: quæ erant circa sensum: dicit. Quemadmodum uero diximus, ꝙ alĳ pro-

pter aliam passionem facile in uigilis decipiuntur, ita dormientes decipi contingit. primo quidem propter somnũ: in quo propter ligamentum exteriorum sensuum non est uerum uidere, aut uerum audire, sed phantasticum, ut dictum. secundo quoniam sensoria motu uaporum mouentur: & phantasmata etiam mouentur in illis. Et tertio propter alia accidentia ut propter passionrs, quæ circa sensus erant in uigilia; hęc enim faciunt, ut somnia similia illis uideantur: decipitur autem dormiens propter has caussas, adeo, ut propter modicam similitudioem eius, quo homo affectus est: sibi uideatur illud:

Nam cum, dormientibus illis, plurima sanguinis copia ad sensum principem delabitur: una & motiones illæ descendunt quæ in ea materia continentur, aliæ potẽtia, aliæ actu. Sic autem sese habent, ut ex eis una aliqua prior se afferat moueatq́;, qua assumpta, alia subinde comparet.

Cum enim dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent qui insunt motus, hi quidem potestate, illi uero actu. Sic autẽ se habent, ut in motu, hic quidẽ supernatet ex ipsis motus, si uero hic corrumpatur, hic.

Exponit quod dixit, & dat modum, quomodo simulachra surgunt coram phantastico sensu, & quo ordine, uel forcasse, uerbum. n. non ad proxime dicta referendum est, sed ad id: quod dixerat: dixit enim ꝙ phantasmata mouentur, & descendunt ad cor a propeijs sensorijs, & non dixit, quid est illud, quod illa defert; nec quo ordine ad cor deferantur: ideo assignat causam quare deferãtur: & quo ordine deferantur: & in quo deferãtur: & dicit. Cum enim homo uel animal dormit, descendente plurimo sanguine turbido & uaporoso ad principium, unde ascendit s. ad cor: in illo sanguine condescendũt, & cõdescendẽdo ad cor, motus qui insunt in tali sanguine illorum phãtasmatum mouent phantasticum sensum, hi quidem potestate, illi uero actu: qui enim prius ad cor perueniunt actu mouent, qui succedunt uero: mouent potestate: & sic primis transactis, alij succedunt actuq́; mouẽt, post illos tertij, & sic usq́; ad finem ordinate, sicut perueniunt, ita mouent, unde sic se habent ut ex ipsis motus alius supernatet sanguini & cordi se præsentat. Si uero hic, qui prius se præsentauit corrumpitur: hic secundus succedit, & sic deinde: per quę habetur quid sit deferens phantasmata ad cor: quoniam est sanguis turbidus, qui redit ad cor: compulsus a frigido cerebri: habetur ordo, quo deferantur: non enim simul, sed ordinate (ut dictum est) Demum habetur causa mouens phantasmata, de sensorijs, in quibus fuerũt impressa ad cor: & est turbidus sanguis, qui mouetur a cerebro, & fluit, & refluit, ut Euripus. Est tamen illud dubitatione dignum non parum: utrum cum mouentur phantasmata in sanguine: migrent per sanguinem. An sint firma in sensorijs, & efficiãt noua simulachra similia in sanguine, illis existentibus in sensorijs, ubi fuerunt impressa: de hoc nihil habemus ab Aristotele, ipse enim solũ accipit illa deferri, fluere atq; refluere in sanguine. Vtrum uero ita sit, posterius dicemus. Quo uero ad uerba attinet, cum dicit. { Sic autem se habent, ut in motu } Animaduerte uerbũ, autem, pro causali accepisse. Themistius uero illatiue legit, hoc pacto: si igitur se habent motus in ordine: ut in motu, hic quidem motus ex ipsis supernatet, si uero hic corrumpatur, hic succedat.

Et perinde suo quæq́; ordine sequuntur; atq; ranæ è subere aut quauis alia materia factæ, quæ colliquato sale quo erant oblitæ in aqua emergunt. Ad hunc modum: potẽtia insunt. Reiecto autem eo quod impedimento erat: actu sunt. Atque solutæ in exiguo illo reliquo sanguine qui in sensorijs habetur: similitudinem rerum quæ sensus extimulare solent, præferunt, non aliter quàm portiones illæ nubium, quæ cum modo effigiem hominis aut centauri referant, mox se transitu ocissimo in alias subinde formas conuertunt. Vnumquodque autem horum, ut dictum est: reliquiæ & uestigium sensi actu est.

Adinuicem itaque se habent, quemadmodum fictæ ranũculæ ascendentes in aqua liquæfacto sale. Ita insunt potestate. Cedente uero quod prohibebat, agunt. Et soluti in exiguo reliquo sanguine qui in sensorijs: mouentiũ habent similitudinẽ, quẽadmodũ quæ in nubibus, quæ similia dicunt hominibus & centauris, cito permutata. Horum autem unumquodque, est (sicut dictum est) reliquiæ eius quod in actu simulachri.

Illud quod dixerat, exponit exemplo: & quasi concludit ordinem in motu phantasmatum. Exponit autẽ exemplum Themistius, & nullus alius, & dicit. fingat quis ranas quinque in dolio salis, cõiectas atq; collocatas, easq́; ita disponat, ut unã in summo, unam in imo, tres in medio spatio, atq; omnes inter se paribus interstitijs collocet: ita alteram ad os & labia dolij, alterã ad fundum, medias in medio situ interuallis, & proportionibus suis constituat: ita tamen, ut omnes sint sale opertę: tunc prima & suprema pars salis rabescat, atque liquescat patet ꝙ rana, quæ parte illa condebatur, prima uendicabitur: & prima superficiem obtinebit, & prima apparebit: tum deinde sequentes ordine quo collocatę fuerunt in sale: ita prodibunt in lucem, eodem modo phãtasmata surgunt coram sensu phantastico: qui in corde est, in sanguine: & hoc dicit. Adinuicem itaque se habent motus phantastici in apparendo coram sensu phantastico, quemadmodum fictę ranulæ ascẽdentes in aqua, postquã sal fuerit liquefactũ. Ita quoq́; motus phantastici insunt, & fiunt coram sensu phãtastico potestate. Addit, ꝙ cedente quod prohibeat s. cessante turbulentia tales motus mouẽt, & agunt in sensum, & soluti in reliquo sanguine exiguo, qui in sensorijs remansit post digestionem, tales motus habent similitudinem mouentium, & ut integrę imagines mouent sensum: quemadmodũ (ut inquit) imagines quæ sunt in nubibus, quæ nubes dicunt ac referunt nobis similia quædam hominibus & centauris, cito tamen permutata: ut a uentis, uel a sole. Sed dices partem simulachri fracti in sanguine existentes, sunt simulachra: quasi respondens dicit. Horum autem simulachrorum fractorum unumquodq́;, hoc est unaquęq́; pars (ut dictũ est) reliquiæ eius simulachri sunt: quod in sensorio erat actu integrum: ergo non sunt simulachra: sed simulachrorum partes. Themistius uero legit comparatiue sic, sicut in nubibus partes imaginum quæ apparẽt, non integræ imagines sunt: ita horũ unumquodq́; est (ut dictum est) reliquię eius simulachri quod in actu est.

Et digreßio sensili, uere dicere possumus, hoc esse tale qualis Coriscus est: at cum uis illa superior & arbitra sentit hoc, nequaquam dicit esse Coriscum, sed per hoc, uerum illum Coriscum intelligit.

Et abeũte uero sensibili, est & uerum dicere, quòd hoc quale Coriscus, sed non est Coriscus, cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum quod principale est & quod dijudicat, sed per hoc, illum Coriscum uerum.

Sed dices fortasse, quale simulachrũ sit, & quæ uirtus ipsum discernit a re, cuius est simulachrum. Respõdet, ut mihi uidetur: & dicit. Et abeunte sensibili a sensibus nostris, uerum est dicere ꝙ phantasma hoc corisci: est quale coriscus: nõ tamen coriscus, sicut figura arietis est qualis aries: non tamen aries: ꝙ ita sit: probat, nã cum sensus sentiebat coriscum in uigilia, id quod principale est, & quod iudicat. s. intellectus non dicebat phantasma illud esse coriscum: sed dicebat per hoc phantasma illum coriscũ esse uerum coriscum: quoniam erat ratio sentiendi coriscum: & non coriscus. Patet igitur quod simulachrum rei non est res: & quod discernẽs inter rem & eius simulachrum sit intellectus; uel uirtus altior.

Ea itaque uirtus quæ sentiendo, hoc esse Coriscum asseuerat, si non penitus sanguine obruta sit: sentientis more exercetur a motionibus quæ in sensorijs sunt atque commouetur, & tum similitudo rei uidetur ipsa res esse: tanta uis somni est: ut id latere nos efficiat.

Quod itaq; sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur a sanguine: quemadmodum sentiens, hoc mouetur a motibus qui sunt in sensorijs, & uidetur quidem simile ipsum esse quod uerum est, & tanta somni potentia: quòd facit hoc latere.

Repetit hic primū modum quo decipitur sensus communis in somno, duo enim sunt modi quibus dormiens in somno decipitur: primus, quo sentiendo simulachrum, arbitratur se sentire, illud cuius est simulachrum, secūdus cū non corrigitur ab alio sensu in suo errore & perseuerat in errore: repetit ergo modū quo decipitur: & inquit. Quod itaq; sentiendo simulachrum dicit hoc esse id: cuius est simulachrum, si non omnino detinetur a sanguine atq; occupatur, hoc mouetur a motibus, hoc est phātasmatibus: quæ sunt in sensoriis, & tunc ipsum simile uidetur quidē esse, id quod uerum est, & est tanta somni potentia, quòd facit hoc latere. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ in somno sensus cōmunis semper est aliquo modo uaporoso sanguine alteratus: & ita ui somni nunquā potest discernere inter idolum & rem. In uigilia uero quoniam penitus uaporibus est mundus. Si imaginatur & sentit idolum: non iudicat esse rem: sed idolum: quoniam non est ita alteratus: quin possit idolum a re discernere, uel fortasse ad intellectum referendum est ut Themistius retulit.

Quemadmodum igitur si quis oculum digito supprimat, neque animaduertat digitum ita admotum, non modo apparebit, sed etiam uidebitur, esse duo quod unum est, si uero animaduertat, apparebit quidem, sed non uidebitur: ita & in somno si quis se dormire intelligat, & affectionem eam sentiat cui sensus sensariæ partis addictus est, apparebit quidem ei quod somniat, sed secum dicet, quāquam apparet hoc Coriscus esse, non tamen est Coriscus: nam sæpe euenit, ut quis dormiendo in animo suo dicat, somnium esse quod uidet. Quòd si dormire se nesciat: nihil imaginationi contradicet.

Quemadmodum igitur si quem lateat suppositus digitus oculo, non solum apparebit, sed & putabitur esse duo quod est unum, si uero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quòd dormit & passionem in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit autem in seipso, quòd apparet quidem Coriscus, non est autem Coriscus: sæpe enim dormiendo dicit aliquid in anima: quòd somnium est quod apparet. Si uero lateat quòd dormit: nihil contradicit phantasiæ.

Iterum repetit differentiam iudiciorum: & unde est ꝙ aliquando in somno iudicamus id quod cernimus esse somnium, aliquando non: & sic tāgitur secūdus modus deceptionis: & dicit. Quemadmodum igitur si quem lateat digitus oculo suppositus, si non animaduertit digitum ita ad motum, non solum apparebit, sed putabitur esse duo: quod est unum: si uero non lateat, sed animaduertat digitum esse suppositum, apparebit quidem unū duo: non putabitur autē: sic & in somnis: si sentiat aut intelligat quidem ꝙ dormit, & sensus primi sensitiui cognoscat passionem in qua est. s. ꝙ somniat, apparet quidem id quod somniat, dicit autem in seipso ꝙ apparet quidem coriscus: non est autem coriscus: nec est hoc remotum: nam sępe in dormiendo dicit aliquid in anima, ꝙ somnium est quod apparet, & non ueritas. Sin autē lateat & non cognoscat, quòd dormit, nihil contradicit phantasiæ, quæ ad ipsum defluxa est.

Quòd autem uera sint quæ dicimus, quodque motiones imaginariæ in sensuum officinis diuersentur: certum apertumque est, si quis adhibitio animo conetur meminisse eorum quæ nobis obdormiscentibus & excitatis expergefactisque accidunt. Interdum enim qui à somno recens excussus sit, depræhendet: simulachra quæ se illi per quietem obtulerant, esse motiones quæ in sensorijs sunt. nam pueris nonnullis uel plane uigilantibus aspectantibusq; : quamuis tenebricosus sit locus, tamen multæ imagines apparent quæ moueri uidentur, ita ut illi se præ metu sæpe intra stragulum occultant.

Quòd autem uera dicimus, & quod sunt motus phantastici in sensorijs: manifestum, si quis attendens tentet meminisse quæ patimur & dormientes & expergefacti. Interdum enim quæ apparent idola dormienti: depræhendet expergefactus, esse motus in sensorijs: quibusdam enim iuniorum & omnino perspicientibus, etsi sint tenebræ, idola apparent multa quæ mouentur, ita ut uelentur frequenter timentes.

Demum quæ dixit: nunc per experientiā probat. Themistius autem dicit, ꝙ uelit probare, ꝙ rerum absentium simulachra modo in corde uersentur, modo in ipsis sensorijs exterioribus: hoc eo patet statim, quoniam phantasmata mouentur, ergo qua ratione mouentur aliquādo ad cor per sanguinem delata: eadem ratione possunt moueri ad exteriora sensoria etiam per sanguinē delata: & ibi aliquo temporis spatio morari. Aristoteles autem hoc probat experientia: & dicit. Quod autem quæ dicimus & diximus uera sint, ꝙ à corde sint motus phantastici in sensorijs manifestum est: siquis attendens tentet meminisse, quæ patimur & dormientes, & expergefacti: & hoc: exponit, & inquit. Interdum enim idola, quæ apparent dormienti, expergefactus subito postquam apparere cœperunt ipsi dormienti illa depręhendet esse motus manentes in sensorijs, & quasi semidormiens, & semiuigilans, uidet illa phantasmata & monstra, quæ cœpit uideri in somno, sicut multis accidit, qui in somno quædam monstra cœperunt uidere, expergefacti non penitus, sed adhuc semidormientes eadem uident, quod esse non potest (ut Themistius inquit) nisi quia simulachra illa monstruosa, defluxa fuerūt ad uisorium, & aliquo tempore ibi remanserūt: adeo ut expergefactis adhuc appareant. Hæc cōfirmat hoc per pueros, & inquit. Quibusdam enim iuniorum potissimum post somniū, & omnino expergefactis & perspiciētibus, modo sint tenebræ, multa idola apparent, quæ moueri uidentur, ut animalia, & monstra: ita ut uelentur frequenter timentes, sicut non raro Dianę filiolæ nostræ accidit: sæpe enim perterrita ex somno, expergefacta magis timebat, abscondebatq; se cum matre a quo accidente liberata fuit exhibitione pulueris cranei humani cum çacchara: & suspensione lapidis aquilę ad collum Hęc phantasmata horrendaq; monstra. multis apparuerunt in die, quoniam motu sanguinis ad sensoria phātasmata composita defluxerunt: plerunq; tamen in tenebris: quoniam tenebrę subeunt uicem somni: inquantum assimilantur uaporibus: qui ligant sensoria. Præterea in luce non apparent, quoniam lux fortius mouet quàm phantasma. Verum de his postea.

De phantasmatib⁹ apparentibus hominibus.

Morbus filie & cura.

Ex his itaque omnibus colligi debet, somniū esse uisum quidem aliquod, sed quod in somno sese offerat: nam neque simulachra ea de quibus pauloante diximus, insomnia sunt, neque aliud quicquam quod solutis sensibus appareat.

Ex his itaque uniuersis oportet syllogizare: quòd est somnium, phantasma quidem aliquod, & in somno: nam quæ modo dicta sunt idola, non sunt somnia: neque si quid aliud sensibus solutis uidetur.

Cum constituit sex proloquia, quę per ordinem decla-

rata sunt: nūc accedit ad declarandum, quid somniū proprie sit: & dicit. Ex his itaque uniuersis, quæ sunt sex per ordinem, oportet syllogiçare, & concludere, ꝙ somnium sit aliquod phantasma, & in somno: exponit autē, cur dixit in somno: & inquit. Nam idola quæ modo dicta sunt, quę accidunt semidormientibus non sunt somnia, sed dicuntur phātasmata, latine uisa. neq; si quid aliud sensibus solutis uidetur, dicitur somnium, sed phantasma ergo somnium phantasma, & imaginatio idem sunt, different autem, quoniam somnium est imaginatio & phantasma: qđ accidit dormientibus, phantasma & imaginatio: accidit in uigilia. Præterea imaginatio accidit sine deceptione in uigilia: phantasma accidit cum deceptione. ut cum defluxit ad sensorium, & sine deceptione: cum seruat ordinem consuetum.

Differētia inter somniū & phātasma, & imaginationem.

Sed neque quicquid in somno se præsentat: insomnium est. Nam primo quidem nonnullis euenit ut sonum & lucem & saporem & contrectationem quodammodo sentiant: sed languide tamen, & quasi de longinquo: iam enim qui inter quiescendum cernebāt, & mox excitati fuere: lumen lucernæ qđ dormientes ut rebantur, exiliter uidebant, protinus ubi expergefacti fuerunt, uerū lucernæ lumen fuisse deprehendere. Sed & qui canū & gallinaceorū uoces debiliter exaudire sibi uidebantur: mox experrecti ueras uoces fuisse aperte cognouerunt.

Neque quod in somno phantasma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos & lumen & saporem & tactum: languide tamen, et ueluti de longe: iam enim in dormiendo respicientes, et mox excitati: quod debiliter uidebant lumen lucernæ dormiētes ut arbitrabātur, expergefacti statim cognouerunt qđ lucernæ erat. Et gallorū et canū debiliter audientes uocem: expergefacti cognouerunt manifeste.

Secundo ostendit, ꝙ non omne phātasma quod apparet in somno, sit somnium, quoniam in semidormientibus, semiq; uigilantibus nonnunquā apparent galli cantus, canum latratus tenuiter audiri, quæ quidē somniare putantes, inueniunt ita esse. Hæc igitur non sunt somnia, sed gesta uocat Themistius, unde inquit. Neq; omne phātasma qđ est in somno, est somnium. nam primū quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos, & lumen, & saporem, & tactum, saporem quidem cum ponitur sibi in ore a iocantibus, tactum uero, cum tanguntur a palea iocandi causa: sentiunt tamen languide, & ueluti de longe: quoniam iam in dormiendo respicientes sunt, & mox excitati: quod semiuigiles debiliter uidebant, lumen lucernę dormientes, ut arbitrabantur, expergefacti statim, cognouerunt ꝙ illud lumen erat lucernæ, simili modo & gallorum & canum debiliter audientes uocem, cognouerunt manifeste, ꝙ ita erat. Hæc non sunt somnia, sed apparitiones uel gesta: ut Themistius inquit.

Nonnulli etiam: ad interrogata respōdent, fieri enim potest: ut si alterum horum, uigilare dico & dormire, non simpliciter adest, alterum quodammodo adsit: quorum nihil: somnium uocari debet.

Quidam uero, et respondent interrogati: contingit enim, uigilare & dormire non simpliciter altero existente, & alterum aliquo modo inesse, quorum nullum: somnium dicendum.

Iterum dat aliud exemplum qđ contingit, & uidetur esse somnium, & nō est, & dicit. Quòd quidam in somno interrogati respondent, & adhuc dormiunt, dat causam huius, & omnium eorum, quæ dixit, & inquit. Contingit enim uigilare & dormire ipsos simul, non tamen simpliciter, quoniam non simpliciter altero existente, necesse est alterum aliquo modo inesse: & sic isti sunt nec simpliciter dormientes, nec simpliciter uigilātes, sed semidormiētes, atq; semiuigiles, quorum gestorum, nullum somnium est, quoniam nullum est accidens in ipso somno.

Neq; si quæ præter uisa in somno ueræ intelligentiæ fiant. sed uisum quod a sensorum motu ortum, per quietem animalibus occurrit in eo quòd dormiunt: hoc somnium est.

Neq; quæcunq; in somno quidē fiūt ueræ intelligentiæ præter phātasmata. Sed phantasma quod est a motu simulachrorū, cum in dormiendo fuerit in eo ꝗ dormit: hoc est somnium.

Tertio dat aliud exemplum, & dicit. Neq; intelligētiæ quęcunq; contingunt in somno pręter phantasmata sunt somnia, unde ut Themistius inquit. Intelligentia qua quis percipit se dormire, non est somnium, neq; eam: qua quis percipit qđ sibi apparet, esse illusionem. Sed proprie somnium est phantasma proficiscens a motu simulachrorum in ipso dormiente contingens, quatenus dormit.

Iam uero quibusdā accidit, ut nunquā quicquā somniarint in uita, quod quāquam rarū est: interdum tamen cōtingit. Atq; alij per totam uitam in eo affectu perstitere, alij accedēte ætate somniarunt, qui prius nullum somnium uiderant.

Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita: rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. Et his quidē omnino perseuerauit, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius nullum somnium uiderint.

Hic soluit unum quęsitum, qđ proposuit, propter quid aliqui nunquā in uita somniarint, aliqui alij accidēte ætate somniarūt. Respondet, & inquit. Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita; qđ licet sit per rarum: accidit tamen aliquando, & his quidem omnino perseueratur per totam uitam, ut nunquam somniarent, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius in iuuēta, nec in pueritia nullum somnium uiderint. Hoc est quæsitum.

Causa uero quamobrem nō somnient: persimilis ei uidetur, quæ facit ut statim a cibo: & in ætate infantili, nullum penitus contrahatur somniū. Nam quorū ita natura constat, ut in superiorē locū diuaparatio multa cōcedat, quæ suo regressu ad ima cōmotiones afferat plurimas, haud ab re nullū his phantasma uisumque apparet. procedente uero ætate somnia illis restitui, nihil absurdi est: nam immutatione aliqua uel per ætatem uel per affectum accepta, necessarium est hanc quoq; rerum cōtrarium uicißitudinem accidere.

Causam aūt quare nō fiat: simile aliquid oportet arbitrari, ꝗ neq; ijs qui post cibū dormitauerint, neq; pueris, fit somniū. Quibuscunq; enim hoc modo constat natura, ut multa ascēdat euaporatio in superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinē motus, cōuenienter istis nullū apparet phātasma. Procedente uero ætate, nihil incōueniens est apparere somnia, permutatione enim aliqua facta uel secundū ætatē uel secundū paßionem, necessarium accidere contrarietatem hanc.

Soluit, & dicit, ꝙ oportet arbitrari causam esse in his aliquid simile, quod est in illis qui post cibū dormierint, & in pueris: quorum nulli somniāt. Quibusdam enim hoc modo cōstat natura, & naturalis impetus ut multa ascendat euaporatio ad superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinem motus, & sic conuenienter istis nullum accidit phantasma, uel quia ad not fracta nihil repræsentat, uel quia oppilationē facta non transit: procedente uero ętate, nihil inconueniens est apparere somnia. Cuius causam affert, quoniā permutatione aliqua facta in complexione, uel secundū ætatem, uel secundum passionem & morbum aliquem, quem clam patiebantur: diminuta pro parte euaporatione, necessarium est accidere contrarietatem hanc, & ita apparebūt phantasmata. Hęc sunt, quæ Aristoteles scribit de insomnijs. Sed circa hęc, quædam uidenda sunt, quæ faciunt ad dilucidationē eorum: quæ Aristoteles dixit, quædam autem superadden-

Digressio de sōniis.

da, quę faciunt dilucidationem multorum quęsitorū: quę mouentur ab alijs. Quantum ad primum quæritur quid sit somnium, pro solutione supponendum est ꝙ somnia fiant ex speciebus sensibilibus reseruatis in memoria, uel in sensorijs exteriorum sensuum: dico reseruatis in memoria secundum unam positionem, quæ tenet species sensibilium seruari in absentia eorum in posteriori uentriculo cerebri, in quo non solum uisibilium species seruantur, sed audibilium, & omnium sensibilium: dico uel in sensorijs exteriorum sensuum: secundū aliam opinionem, quę tenet species sensibilium unius sensus reseruari in proprio illius sensus sensorio: ut uisibilium, in uisorio, audibilium in auditorio, & sic de alijs. Iuxta quam opinionem oportet dicere, sensorium sensus exterioris esse certam partem cerebrilli subseruientem: in quo species illius seruantur. Sed siue sic, siue sic, hęc differentia propositum non uariat: supponendum enim est, somnia non fieri nisi ex speciebus reseruatis, eorum sensibilium exteriorum, quæ in uigilia fuerunt sensata. secundo supponendum, ꝙ species reseruatæ sensibilium, non modo sunt sensibilium incomplexe sensatorum: ut Socratis, uel equi, uel ligni, uel montis: sed complexe quoq;: reseruātur enim secundū Aristotelem species Socratis disputātis, Socratis currentis, equi currētis, equi præliantis, & breuiter reseruantur in nobis species omniū eorum, quæ uidimus aut audiuimus, aut gustauimus, aut odorauimus, aut tetigimus, modo quo uidimus, siue complexe, siue incomplexe uidimus, aut audiuimus, aut quouis sensu sensimus. Et hæc suppositio est tenenda secundum Aristotelem in libro de memoria & reminiscentia. His stantibus: quidam iuniores boni peripatetici dixerūt, ꝙ somnium nō est species reseruata in memoria, uel in sensorio proprij sensus, probant, quoniam illa species semel impressa est in organo, aut per modū habitus, aut per modum dispositionis: ut Aristote. dixit libro de memoria. Si per modum habitus, non est mobilis de organo in quo reseruata est ad aliud sensorium. Si per modū dispositionis, tunc illa non est mobilis de sensorio in sensorium: sed facile labilis ut Aristo. & obliuioni mandabilis. ergo non est somnium, quoniam somnium fit in sensu cōmuni, qui est in corde. Secundo dicunt, ꝙ somnium est actualis cognitio quæ causatur ab ipsa specie reseruata, in sensu communi. Imaginantur enim speciem reseruatam causare quendam cognitionem, & motum phantasticū qui per sanguinem spirituosum, & uaporosum fertur ad sensum communem, & ibi apparēs est somnium, & sic dicunt, ꝙ somniū non est phantasma reseruatum in memoria: sed cognitio causata ab illo, & delata ad cōmunem sensum per spiritus & uapores, qui fluunt & refluunt tempore somni: quæ cognitio non est species, nec phantasma, sed apparitio quædam ac cognitio facta in sensu cōmuni a specie reseruata; quam Aristo. aliquando uocat phātasma, ut dicunt, non accipiendo phantasma pro simulachro, sed pro effectu simulachri, qui motus, apparitio, uel cognitio dicitur. potest autem dici phantasma pro apparitione cognitiua sumendo phantasma. Ex his sequitur secundū istos, ꝙ sensatio facta a sensibili exteriori in uisu uel auditu uel aliquo tali in pręsentia sensibilis non est somnium, quoniam hæc non fit nisi in uigilia, somnium autem est cognitio, quæ fit in somno. Præterea in hac est nulla deceptio: in somnio uero est. secūdo sequitur ꝙ cognitio intellectiua, siue fiat in nobis tempore uigilię: siue tempore somni, non est somnium, quoniam non est apparitio sensitiua sensus communis causata ex speciebus sensibilium reseruatis in sensorio: sed est cognitio facta in intellectu: qui intelligit intelligibilia in phātasmatibus debite & bene ordinatis: ut possit in illis intelligere, ut postea dicemus. Tertio sequitur ꝙ imaginatio, quę fit ex sensibili qđ nunc mouet, aut mouit exteriorem sensum: ut imaginatio, quam habeo de amico nunc, qui stat in præsentia mea: uel stetit heri, non est somnium, quoniam non est apparitio, sed uera recordatio imaginatia, ut postea dicemus. Quarto sequitur, ꝙ phantasmata, quæ apparent pueris, aut dormientibus, aut existentibus in tenebris, non sunt somnia: quoniā hæc fiunt per hoc ꝙ cognitiones non fluunt ad cōmunem sensum, sed ad sensoria exteriora, modo ad hoc, ut sit somniū, requiritur, ut sit apparitio sensui phātastico, qui est in corde: ut in textu dictum est. Hæc iuniores, quæ uidentur satis acute dicta. Solum autem dubium mihi est, quoniam Aristo. somnia uult esse phantasmata delata ad sensum cōmunem, & ab illo appræhensa: & non cognitiones ab illis reseruatis causatas, ꝙ ita sit, patet in textu. Dixit enim ꝙ phantasmata quæ feruntur ad communē sensum, quandoq; deferuntur integra: quandoq; fracta: quādoq; pura: quandoq; mista cum alijs phantasmatibus: & hoc declarauit per exemplum sumptum a uertigine, & ab eo: qui se inspicit in aqua aliquando mota: aliquando quieta. ergo uidetur, ꝙ somnium sit simulachrum rei sensibilis appræhensum a sensu cōmuni, & non tantū cognitio causata a speciebus seruatis. Propterea cōcedendo suppositiones, dico ꝙ a speciebus seruatis in memoria, uel in sensorijs multiplicantur alia simulachra illis similia in sanguine, in quo innatant, ueluti imago in aqua eius, qui se in aqua inspicit, nec hoc debet uideri extraneum, quoniam ab imagine existente in uno speculo causatur alia similis imago in speculo cōtraposito illi. unde, ut color in pariete existens multiplicat sui speciē in aere: sic species rei sensibilis multiplicat suum spectrū ac simulachrū in sanguine spirituoso, qui est inter sensorium & communem sensum: & sicut color, ad hoc ut uideatur, sufficit, ꝙ causet speciem in medio: sic species reseruata ad hoc, ut moueat sensum cōem sufficit, ut causet speciem in sanguine spirituoso, & per illum natando deferatur ad cor, ubi est communis sensus.

Ex his sequitur ꝙ somniū, sit phantasma quoddā: qđ per sanguinem, ut ita dixerim natando, defertur ad cor, & ibi pręsens recipitur in sensu cōmuni, & facit somniū: uel ipsum appræhensum a cōmuni sensu, est somniū, ut Arist. dicit. In uia. n. phantasma est in corde autem somnium & apprehensio: requirit autem, ut appræhendatur in pleno somno, & ut sit causatū a phantasmate rei sensibilis reseruato in memoria, dico in pleno somno, propter phātasmata apparentia in tenebris, & in semiuigilibus, ac semidormientibus: dico a phantasmate reseruato, quoniā phantasma causatū a sensibili in eius pręsentia, non est somnium, sed imaginatio uera, dico rei sensibilis, propter intellectiones, quę accidūt in somno, quæ nō sunt somnia, nec phantasmata rerū sensibilium: sed intellectiones rerū intelligibilium. In somno enim accidit, ut homo intelligat, imo, ut disputet, syllogiçet immo, ut corrigat errorem cōmunis sensus, qui credit uidere, aut audire, & tamen intellectus corrigens asserit illud esse illusionē. Per hęc soluūtur multa quæsita. Primū utrum species seruatę in sensorijs, uel in memoratiua ipsæ moueantur ad cōem sensum. Patet solutio ꝙ nō: illę enim, aut receptæ per modū habitus, aut per modum dispositionis in memoria, ipsę non deferuntur ad cōmunem sensum. Secundū quæ phantasmata deferantur: patet solutio: quoniam deferūtur, spectra specierū seruatarum, quę erant species sensibilium, sensuū exteriorū. Ab his enim multiplicātur aliæ imagines, ueluti ab imagine existente in uno speculo, multiplicatur alia illi proportionalis in speculo cōtraposito. Tertium utrū somnium & phātasma sint penitus idē. Patet solutio ꝙ in plus est phantasma, quoniam phantasma accidit in pleno somno: & hoc est somnium. accidit in plena uigilia, sed in tenebris: & accidit in semiuigilanti: causa est, quoniam sicut phātasma a specie reseruata multiplicat ad sensum cōem per sanguinem, ita per sanguinē potest deferri ad sensoriū exterius, & ibi manens certo tēpore, & in tenebris, uel in semisomno, repræsentat nobis aliquod monstruosum animal, nec est hoc mirum, quoniam qua uia phantasma per sanguinem defertur a sensibilibus ad memoriam; eadē uia per sanguinē uaporosum potest deferri ad sensorium sensus exterioris: & sic ibi manēs, uidetur phantasma: & ma-

Quid somniū disputatur. | prima pō. | Dubium contra iuniores. | pō ꝓpria. | Quid somnium. | Differētia somnii & phātasmatis.

gis in tenebris, quoniam lux fortius mouet sensum, quam debile illud phantasma: & sic mouente luce, phantasma non mouebit uisum. uerum de hoc postea. Sic igitur patet ꝙ omne somniū est phantasma: & non econtrario. Quartum, utrū omne animal somniet, patet solutio, nam licet omne animal dormiat, nō omne animal somniat. Cum.n. somnium causetur ex speciebus sensibiliū reseruatis in memoria: & non omne animal habeat memoriā, ut libro de memoria patet: solū ea animalia somniāt: quæ habēt memoriam: unde muscæ & uermes, & animalia quæ solum sentiunt præsentibus sensibilibus, licet dormiāt, non somniant. Quintum, utrū somnium possit nobis aliquādo repræsentare aliquod, qđ nullo sensu sentitur: ut chimerā, et mōtem aureū. Videtur.n. ꝙ nō, qm̄ non fit nisi ex spēbus sensibilium reseruatis. Dicendū ꝙ nihil somniamus ꝓprie nisi sit de sensibilibus: & licet quis somniet chimerā. dico ꝙ appræhēsio illius nō est simplex, sed cōposita ex multis phātasmatibus multorū sensibiliū. Cum.n. phātasmata diuersorū sensibilium deferanꝰ ad sensum cōem, ille cōponens aut diuidēs facit somnia cōposita: non tamen nisi ex phantasmatibus rerū sensibilium quæ fuerunt sensata in uigilia. Sextū cum phantasmata sunt subiecta intelligibilium, ut paries colorꝝ: cur non semper in somno accidāt intellectiones, & utrū intellectus & uoluntas per somniū ligari possint. Dicendum ꝙ non semper phantasmata ita sunt in sensu interiori ordinata, ac constituta: ut in illis intellectus possit intelligibilia intelligere, quoniā non semper spiritus ita ordinate cōstituuntur: ut phantasmata seruent eo ordine, quo intellectui ad intelligendum seruiant. Hinc patet ꝙ per accidēs potest intellectus ligari, quoniam per accidens potest impediri ex mala phantasmatū constitutione, ac ordinatione. Patet etiā per accidens uoluntatē non esse liberam: qm̄ adeo sunt inordinata phantasmata, ut ipsa non possit libere uti corpore, ut in ebrijs, & melancholicis. Septimū, cum somniū fit ex speciebus reseruatis in memoria, cur somnium est apparēs sensatio: & imaginatio Socratis olim uisi, quę est ex seruatione speciei Socratis olim uisi: non est apparens sensatio: sed eius recordatio. Amplius cur imaginatio, quæ est Socratis in uigilia nunc absentis, & pauloante uisi, non est somnium. Dicēdum, ꝙ phātasma qđ defertur ad sensum cōem in somno per sanguinē, potest dupliciter reprętentare rē cuius est, aut sub differētia tēporis præsentis, & sic est somnium. Somniū.n. est phātasma reprǽsentans rem sensibilē sensui cōi, ut pręsentē: & ꝓpter hoc illi apparet aut uidere, aut audire, aut sentire. Sin aūt repręsentat, ut absentem, cū hoc fieri nō possit, nisi in uigilia, hęc dicit imaginatio: & nō somnus. At si repręsentat rē absentē cū differētia tp̄is ꝓteriti determinati, uel indeterminati cū hęc fieri nō possit, nisi in uigilia, ideo est recordatio: somnium ergo differt ab imaginatione, & a recordatiōe. Sed dices unde habet uirtꝰ memoratiua, ꝙ repræsentet res in ipsa seruatas ꝑ modū pręsentē: & aliqn̄ per modū pręteriti, & aliquādo per modum absentis. Patet solutio: quoniā memoratiua est simul memoratiua & phantastica, ac phantasmatum seruatiua: quo quidē memoratiua est, repręsentat res per modum absentis uel præteriti: quo uero phantastica, repræsentat per modū præsentis: qđ non est præsens: & hoc ul somni: & propter motum factū in ipsa & in sensorijs, ut dictum est circa textū Octauum, utrum per omne tēpus species reseruatæ in memoria multiplicēt spectra in sanguine tam noctu: quam interdiu, & si sic, cur non semper motus isti percipiūtur. Dicēdum, ꝙ sicut sensibilia multiplicant naturaliter eorū similitudines in medio, ut color speciem coloris, sonus speciē soni, odor speciem odoris, & cætera id genus, sic species sensibiles reseruatæ in memoria in absentia sensibilium multiplicant naturaliter eorum similitudines in sanguine spirituoso. Et causa est, quoniam species reseruatæ sunt species, & spectra respectu sensibilium, e quibus sunt generatę, & sensibilia respectu sensus cōmunis, ergo ut sensibilia exteriora naturaliter multiplicant species in mediū, & medium naturaliter illas defert ad sensoria: quæ mota ab illis sentiūt, sic species reseruatæ sensibilium naturaliter multiplicant spectra, ac phātasmata in spirituoso sanguine, & sanguis spirituosus defert illa ad cōem sensum, qui motus ab illis somniat. ergo motus phātasmatum semper sunt, & in somno & in uigilia: cum sint naturales & nō in potestate nostra: non sentit autem eos cōis sensus in uigilia pręoccupatus motori & fortiori motu: qui est ab ipsis, quæ ueniunt per sensoria: quæ actu mouētur a sensibilibus præsentibus: ut dictū est in textu. Dixit.n. Aristo. ꝙ motus phātastici multiplicati a speciebus sensibiliū reseruatis sunt debiles. Motus uero, qui ueniunt a sensibilibus in uigilia, pollētiores sunt, ideo offuscāt minores, prætera in uigilia sensus cōis est occupatus speciebus nouis, quæ ueniunt a sensibilibus externis, qđ autem est occupatū non ita bene recipit, ueluti si receptiuum esset plenum. At sensus cōis in somno nō occupatur speciebus sensibilium exteriorꝝ. ergo melius motus phātasticus recipere potest. Aliqui tū in uigilia hos motus perceperunt per sensum cōem, potissimū, cum sensus exteriores non nimis pręmunꝰ, & quasi uacāt, & nō mittunt species nouas ad cōem sensum. Sæpius enim mihi in camera recluso in mentem uenit species alicuius amici, & sensus cōis illā percipit: & statim percepta, amicus uenit ad me. Fuit enim iste motus illius spectri naturalis, & uacātibus alijs sensibus a magna sensatione, sensus communis eum percepit, percepto uero, casu euenit, ut amicus ueniat. Nonum quare species reseruatæ sensibiliū non in omni somno faciunt somniū: cum naturaliter motus phātasticus in sanguine spirituoso semper multiplicēt. ergo semper deberent deduci ad sensum cōem, & deductæ facere somniū. Respondit Aristo. hoc esse primo quidem: quoniam uiæ sunt crassis, & turbidis uaporibus aliquando ita obduratæ, ut non possint deferri ad cōem sensum. secundo qm̄ licet nō sint uiæ ita obduratæ, tamen propter multum calorem sanguinis, in talibus uijs est multus motus, multaq; spirituum turbatio, & ita species ita franguntur, ac cōfunduntur, ut nihil repræsentare possint communi sensui, ut Aristo. multis exēplis probauit. Decimū, quare specierū reseruatarum aliquæ mouēt, aliquæ non: cum naturaliter moueāt, & sanguis illas naturaliter deferat, & cōis sensus naturalr̄ moueaꝰ: & cur aliæ citius, aliæ tardius moueant. Hæc.n. quæstio difficilima est. Pro intellectione ergo huius sciēdum: ut dictum est, ꝙ somnia originē habent a speciebus reseruatis in memoria, eorū sensibilium: quæ antea sensata fuerūt: species autem reseruatæ aliquādo fiunt potentiores in multiplicādo motus phantasticos, aliquādo debiliores. & sic aliquādo excitantur ad multiplicādum suos motus, aliquādo uero remittunꝰ: & quasi impediuntur: & huius differentiæ plures possunt esse causæ. prima quidem sunt passiones humorales: qm̄, ut postea dicemus, si in uijs surgat aliqua portio choleræ, species calidorum fortificabitur & sic, multiplicabit speciē ignis, fulgurum, estus, simili ratione, si emergat flegma: multiplicabit species aquarū, aut pluuiarū, aut aquas repræsentabunt, in quibus homines credūt natare: uel submergi: & sic de cæteris passionibus humoralibus. Secūda causa est animastica affectio, in iracundis.n. & amantibus, & timentibus, species reseruatæ disponuntur ad repræsentādum ea, quæ ad hęc attinent uenatoribus uenationes, piscatoribus piscationes, & cæteris eodem modo. Tertia causa esse potest propinquitas eorum, quę proximo fecisti, ut si heri disputariui, hac nocte somnium disputandi euenit mihi, si heri fui in musicis, hac nocte musicalia somnio, quoniam impressiones fecerunt hæc recētem: quæ præualet, antiquioribus. Quarta causa esse potest fortis impressio derelicta in memoria eius: quod præfuit in sensu: aut propter frequentem meditationem: aut propter pollentem attentionem, aut quia adiuta est affectione, ut amore uel odio: aut corporis complexione. ergo species aliqua magis mouet, quàm alia, uel quia fortius fuit impressa, quā

alia

alia, uel quia excitatur a nouis excitamētis, quæ emergūt in somno, ut dictum est, hac rōne aliæ mouent, alię nō, alię citius, aliæ tardius, aliæ prius, alię postetius. Vndecimum, quare spēs fortiores non semper faciunt appatitiones. Dicendum ꝙ species multiplicantur cum spiritibus, mō spūs sunt melius ordinati uno tempore ad deferēdū species foetiores ꝙ̄ sint alio tempore, immo aliquando adeo inordinantur ꝙ non deferunt species repræsentatinas alicuius. Duodecimum, propter quid in somno fit uelox motus, de una apparitione ad alteram, qualis in nubibus de centauro ad hominem. Dicendum ꝙ causa pōt esse uelox transmutatio spirituum, ut dictum est. Secunda causa est natura sensus, quæ est semper apta nouo motu moueri, sempeeque appetens noua, & proptei hanc cām aliquando omittit fortiora considerare, & tiansit ad debiliota. & sic pattem natura sua, partim mutatione spirituum deferentium, in somnijs fit uelox mot⁹ de uno somnio in alterū. Ex his patet quod somnia in uia, per quā deferuntur ad cor, sunt phantasmata, in corde uero sunt cognitiones phantasticæ, & somnia. Secundo patet ꝙ somnium nō est sensatio, quoniam sensatio est species immediate causata a re sensibili. Ar somnium est spēs quæ fit immediate, non a re sensibili, sed immediate a specie reseruata rei sensibilis, ergo sicut imago resetuata nō est res sensibilis, ita cognitio illi⁹, quæ est somnium, non est sensatio, sed phantastica sensatio. Est enim cognitio non rei, sed simulachri rei, ideo est apparens sensatio, non sensatio, nam qui uidet simulachrū Cæsaris, non uere uidet Cæsarem, sed uidet uidere. Siīr rōne, imaginatio rei sensate absentis facta mediate specie immediate ab illa re genita: non est somnium, sed imaginatio simulachri rei ꝙ̄ quis imaginatur, est somnium. Tertio sequitur, ꝙ recordatio non sit somnium, qm̄ licet recordatio esset cognitio imaginis reseruatæ, tamen est cognitio illius ut repñtat rem cum differentia temporis præteriti. Somnium uero est appræhensio speciei reseruatæ absolutæ, ut appræhenditur sine differentia temporis prgteriti, & io non recordatio vr̄, sed sensatio, qm̄ est appræhēsio spēi reseruatæ ut de pñti mouet sensum cōem, ac si esset unū sensibilę, ergo cū alicui⁹ rei spectiū in memoria seruatū mouet cōem sensuz in somno cū differētia tpis pñtis, tūc est proprie somniū ſm Aristo. nā: hoc pacto somniū nō erit rei sensatæ cognitio, sed sui spectei appræhēsio, quę qm̄ in somno est, & cū drīa tpis pñtis, differt a recordatione & a sensatione. Amplius differt ab imaginatione, quæ rei est cognitio mediate specie, non aūt ipsius spēi. Circa finē huius prio uidēdū de miraculis phātasmatū. Brut⁹ itaqꝫ (ut in eius uita Plutarchus narrat) nocte quādā & uigilās, dū introitum aspexisset, horrēdā & mōstruosam imaginē uidit ad se uenire, Interrogare iñ eā ausus est Brutus. qs inqt deorū, aut hoīum es? aue qd tibi uis? aut qd ad nos uenisti? at submurmurauit ille dicens, O Brute malus genius sum. In philippicis me uidebis. Tū Brutus interritus, uidebo, respondit Cassius formā huic sil'em in cāpis philippicis uidit postea. Cū enim (ut inquit Valerius) acre philippēsi ardentissimo aīo perstaret, uidit humano habitu augustiorem, purpureo paludamento amictum, minaci uultu, et cōcitato equo, in se impetum facientem, q̄ aspectu perterrit⁹ tergum hosti dedit, uoce illa prius emissa, qd enior ampli⁹ agas, si occidisse parum est. In Catonis uita legit̄, quo tpe Cato uticę erat, ꝙ quidam nocte uenerit, nūtiaueritq; Catoni die tertia ante commissum certamē, castra Scipionis capta fuisse. Cæsaremqꝫ uictorem, Scipionē, & Iubā cuz paucis euasisse, reliquas copias funditus deletas. Præterea, ut Valerius refert, bello macedonico Pub. uatinius reatinæ præfecturę uir noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residentes obuios sibi factos nūtiant die, qui prætetierat, persam regem a paulo captum, quo. C. Cæsar & Gn. Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia finierunt. Cornelius quidam sacerdos castieate uitæ sanctus patauij conspicere se ꝑcul pugnā dixit acerrimā, ac deīde alios cedere alios urgere cædē, fugā, tela ualētia, instauratione pugnæ, ipræssionem gemitus, uulnera perinde, ut seipse in prælio ꝟsaret. Hęc Gellius. Epicurei (ut Plutarchus affirmat) hæc negant, asserūtqꝫ esse mere cōmenta hoīum, atqꝫ sacerdotū, adinuenta qdem, ut religio seruet̄, quæ ad humanā uitam nō paruā utilitatē affert.

Que Epicurei de phātasmatibus.

Cōtta quorū opīonē assurgūt oēs latini & græci historici, ut Valerius, Plinius, Liuius, Gellius, & Lucanus, Herodotus, Dionysius, Appianus, & cæteri qui de miraculis scripserunt. M. Tullius quoqꝫ in his libris, quos de diuinatione inscripsit, non solum eiusmodi phantasmata asseruit, sed etiam eorū naturales cās assignare enisꝰ ē. Peripatetici ꝟo phātasma esse aliqd non negant, dicūt. n. phātasma esse in plus ꝙ̄ somniū: qm̄ phātasma aliud est, quod in pleno somno accidit, & hoc dr̄ a peripatetici somniū. Aliud qd' accidit in plena uigilia, sed in tenebris, non. n. accidit in luce, qm̄ lux fortius mouet q̄ phātasma. Aliud uero euenit in semiuigilāti, cā aūt, qm̄ sicut phantasma a specie aliqua reseruata ad sensum cōem usq; ꝑ sanguinē defert̄, ita q̄z ꝑ sanguinē, deferri pōt ī sensoriū exterius, & ibi certo tpe manēs repñtare pōt aliqd' monstruosum aīal, & quidē nō ab rōne, qm̄ qua uia phātasma ꝑ sanguinē defertē a sensibilibus ad memoriā, eadē uia ꝑ uaporosum sanguinē deferri pōt in externū sensoriū, ꝑ qd' uenit, est igit̄ phātasma aliqd ſm peripateticos. Sed si quæ peripatetici dicūt, ꝟa sunt de phātasmatibus, oportet dicere phātasma esse nihil prgter apparitionē. At historię nareāt in multis phātasmatibus esse aliqd præter apparitionē. Plutarchus. n. & Cicero narrāt ꝙ dū Romani cū tusculanis bellū agerēt, Aulo posthumio duce, & apud locum regillū pugna cōmissa ad multū diei tracta foret, & in neutrā partē uictoria inclinaret, uisi sunt Castor & Pollux pro Romanis fortiter pugnare, q hostiū copias penit⁹ profuderūt. Idē Dionysius libro sexto, ubi patet in hmōi phātasmate fuisse aliqd prgter sensum, atq; apparitionem. Prgterea aliqñ phātasma fuit, qd' nō uni hoī tm̄ appꝑuit, sꝫ pluribꝰ sil', qd' ut mihi vr̄, appꝑitio tm̄ eē nō pōt, nō. n. eodē ꝯtigit tot decipi, tale fuit phātasma simonidis (ut Cicero libro. 2. de oratore) & Quītilianus. 11. instōnū oratoriarū narrarūt. Cenāti. n. apud scopā ī cranone Thessaliæ oppido nūtiatū est duos iuuenes ad ianuā uenisse, magnopeqꝫ rogasse, ut ad eos ꝯtinuo ꝓdiret, ad q̄s egressus neminē ibi reperit. Cęterū momēto tpis triclīniū, ī q̄s scopas dñs dom⁹ epulabat̄, colapsum & ipm̄ & oēs cōuiuas oppræssit, hos iuuenes a ꝯpluribꝰ fuisse uisos Solin⁹ testat̄, lꝫ de Pyndaro tē narret. Cōstat igit̄ phātasma eiusmodi apparuisse pluribꝰ, atq; aliqd ꝑter appꝑitionē. Quidā ex his, q̄ Albert⁹ inqt. Dixerūt ī phātasmate duo eē & appꝑitionē, & effectū qnēdā ꝑter. apparitionē, appꝑitio qdē est aliqd ꝑ se in phātasmate, et hęc nihil ꝑter sensuz ē, ut Alexāder iqt. Effect⁹ ꝟo, q ꝑter apparitionē ē, phātasmati ꝑ accñs ꝯiūgit̄. Hui⁹ rei exēplū ē de his, q̄ somniāt inimicos, nā nōnūq̄ ex motu somnij aliq surgūt, et cōtra inimicos ipetuose mouentur, et nōnūq̄ eos uulnerāt, q postea cum expꝑgiscunt̄, nihil meminerūt, ut igit̄ in his somniū ē appꝑitio tm̄ ꝑ se, effect⁹ ꝟo ut uulneratio ꝑ accñs ꝯiūgit̄ appꝑitioni, ita ī phātasmatibꝰ appꝑitio ꝑ se, effect⁹ ꝟo, q ꝑter appꝑitionē ē, ꝑ accñs appꝑitioni ꝯiūgit̄. ut si ꝑ phātasma aliqd uenturū fore ondēderet̄, et illud eueniret, effect⁹ qdē ꝑ accñs, appꝑitio ꝟo ꝑ se est. Amic⁹ nr̄ sibi ī somnis uēisse se factū equū narrauit, portasseqꝫ ligna parētibꝰ, mane ligna portata iuēit, sicqꝫ illud nō phātasma, sed se ꝟe equū factū eē narrabat. Verū cū q̄siuisset eē, amicū quēdā illa portasse adiuēit, sicqꝫ iudicauit illud phātasma, nō aūt rē. Quare in phātasmate appꝑitio fuit ꝑ se, euēt⁹ ꝟo casu, ac ꝑ accñs, siqdē qd' ī phātasmate accidit ab alio q̄ a somniāte accidere pōt. Sed hæc defensio non sufficit. Prīo qdē, qm̄ qd' appꝑet pluribꝰ, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, nō vr̄ appꝑitio tm̄. Iris. n. q multis vr̄, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, nō est appatitio tm̄, sed ꝑter apparitionē est nubes rorida. Nōnulla aūt phantasmata pluribꝰ uisa sunt, nec stupidis, nec ꝑter naturā affectis, ut illud Bruti, qd' & Bruto & Cassio uisum erat, illud Auli posthumij. Castor eni & Pollux omnibꝰ, q prælium egerūt, uisi sunt. Illud quoq; simonidis multis uisum

fuit, non ergo hæc mere apparitiones esse uidētur. Secundo licet apparitionibus aliquibus effectus casu coniungitur, in omnibus illud falsum est. Nam cum p̃stantij pater domui suæ per noctem anteq̃ requiesceret, uidisset ad se uenientem quēdam Philosophum sibi notissimū, qui ipsi nonnulla platonica exposuisset, quæ antea rogatus exponere noluisset, hoc non erat apparitio tm̃. Tum quia & Philosopho et p̃stantij patri uisum erat. Tum ꝙ in re erat aliquid p̃ter apparitionem ut ignoti expositio. Idem in cęteris multis. Platonici igitur qui dæmones cōcedunt, hęc phantasmata illusiones dæmonicas esse tradunt, ut sancti uiri longis & acutis rationibus dilucidarunt. Peripatetici hæc non negassent, cum sint famigerosa, quæ omni ex parte neganda non sunt, sed dicerent esse supra captum nostrum. Vnde Aristo. libro de diuinatione, cum loquitur de his, qui futura prædicunt, inquit. { Quod enim de ijs, qui secus herculeas columnas, & qui in Borysthene præuidete aliquos, supra nostram uidetur esse prudentiam inuenire originem horum }. Per quæ dat intelligere, ea, quorū causas ignoramus esse miracula, non quidem neganda, sed asserenda esse supra nostrum captum. Quare phantasmata huiusmodi Aristoteles non negaret, sed supra nostrum captum esse assereret, diceretꝙ non scientifica esse, cum nec ex sensibus, nec ex his, quæ sensibus patent, aut patere possint, deducantur. Credibilia tamen, cum approbata sint a uiris fidedignis. Hactenus de phantasmatibus. De problematibus uero somniorū, quæritur cur non omnium eadem somnia, cum eadem omnium sensibilia sint. An ꝙ licet sensibilia eadem sint, non tamen phātasmata, ac imaginationes eædem sunt, si quidem circa eadem sensibilia diuersæ sensationes, ac imaginationes sunt. Accidit ꝙ affectiones, e quibus somnia concitātur, non omnibus eædem sint. Amplius non omnibus habitus atque dispositiones eædem, e quibus somniorum differentiæ exoriuntur. Insuper non omnibus humores ijdem sunt. Interdum uero accidunt diuersorum hominum eadem somnia, ut ꝙ eorum affectus, uel habitus, aut dispositiones, aut humores ijdem sint. Adhæc quæritur, cur non semper somniorum meminerunt animalia. An ꝙ meatus per quos imagines feruntur ad cōmunem sensum, qui in corde est, aliq̃n nimis uaporibus præmant, ac obturent, ut nō sic facile recordari ea, q̃ p ipsos deferebātur in somno. Præterea. Quæritur cur studiosorum somnia sint studiosa? An, quoniam habitus concitant somnia, ut dictum est, qui si fuerint studiosi, studiosa somnia concitabunt. Si autem praui, praua & infelicia somnia mouebunt. Rursus cur somnia sic obscuræ, opacæque imaginationes. An quia spiritus, qui somnijs seruiunt uaporulenti sunt, qui uero imaginationibus, sunt dilucidiores, & clariores. Ad hæc cur potius uero, & autumno frequentius somnient animalia. An ꝙ his temporibus melācholia mouetur, quæ est somniorum cōcitatrix. An ꝙ tunc cibi, nec magni, nec parui sint. Hieme autem cibi magni, quibus multa euaporatio fit, e qua somnia impediuntur. Estate autem cibi pauci & parui, e quibus euaporatio parua est, quæ intercisos somno efficit. Deinde dicamus notas somnisbundi, sunt autem capillositas multa, pilorum in collo pectoreq; alijsq; locis plurima densitudo, caro aspera, duraq;, corporis macies, & robur, calor fuscus, stomachi aut ardor, atque appetitio, & musculositas pollens. Hæc enim atræ bilis excessum iudicāt, quæ somniorum, aut fomes, aut pabulum est. Hactenus de somnijs.

Finis Secundi Libri de somnijs.

ARISTOTELIS DE SOMNIORVM DIVI*natione, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.*

DIVINATIONEM *aliquam esse quæ in somno fiat, & prouenire dicatur ab insomnijs, neque contemnere facile est, neq; credere.*

D*E diuinatione uero quæ in somnis fit, & dicitur accidere a somnijs, neq; contēnere facile, neq; suaderi.*

HActenus de somnijs. nunc de diuinatione, quoniam autem somnium proprie uocat, quod figuris tegitur, & ambagibus uelatur, non nisi interpratatione intelligendis, ideo diuinatio proprie hic interpratatio somnij intelligitur. Aristoteles igitur de somniorum interpratatione disputaturus, hanc conclusionē proponit, diuinatio somniorum quæ fit in somnis, & quę dicitur accidere a somnijs, neq; facile contēni potest, neq; facile credi. Hæc est conclusio.

Nam q. omnes aut plurimi arbitrantur insomnia significare aliquid, argumēto est, id præ experientia asseri solere.

Nam q. oēs quidē uel plures existimant haberę aliq̃ significationē somnia, præstat fidem tāquā ab experientia dictū.

Proposita conclusione, probat nunc primam partem uidelicet ꝙ non debeat contemni. Primo quidem, quoniā ab omnibus uel pluribus ita esse existimatum est, igr̃ ꝓbabile quid esse uidetur diuinatio, unde dicit. Nam ꝙ omnes quidem uel plures existimāt habere aliquam significationem somnia, præstat fidem, ac si sit dictum ab experiētia, ac a rerum euentis.

Item de nonnullis rebus ad diuinationem quandam haberi in somnijs: indignum creditu non est, cum ratione aliqua nitatur. Vnde fit, ut de cæteris quoque somniis haud secus censere quis possit.

Et q. de quibusdam sit diuinatio in somniis: non est incredibile, habet enim aliquam rationem. Ideo: & de aliis somniis similiter utiq; quis arbitrabitur.

Secundo argumentatur, quoniam de quibusdam somnijs sit uera diuinatio, ergo de omnibus, unde dicit. Et ꝙ de quibusdam sit diuinatio in somnijs, non est incredibile. Habet enim aliquam rationem; ideo, & de alijs somnijs omnibus utique quis arbitrabitur, unde (ut Themistius inquit) accidit quod fere nemo est, cui euenire signa aliqua dormienti non soleant, & fere nullum somnium accidit, ex quo aliqua diuinatio, aut coniectatio, aut interpretatio duci non possit.

Contra cum nulla rationabilis causa uideatur per quam isthæc diuinatio proueniat, efficitur, ut fides abrogetur. Nam si dicatur, deum esse qui somnia mittat, præter alia multa, & hoc quoque subabsurdum est, non optimis sapientißimisq;, sed quibusuis sine discrimine mitti. Sublata autem causa quæ ad deum referatur: nulla præterea alia uidetur consentanea esse, quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Borysthene & iuxta columnas Herculis qui futura præsentiant, captum ingenij nostri excedere uideatur.

Nullam uero rationabilem causam uidere secundum quam utiq; fiat: hoc discredere facit. Nam deum quidem esse mitten-

tem

tem: cum alia irrationabilitate, & non optimis & prudentissimis, sed quibuslibet mittere, inconueniens. Ablata uero quæ a deo causa: nulla aliarum conueniens esse uidetur causa: quod enim de iis qui secus Herculeas columnas: uel qui in Borysthene præuidere aliquos: supra nostram uideatur esse prudentiam inuenire originem horum.

Ad oppositum argumẽtatur, nam si somniorũ diuinatio esset, somnia mitterentur a deo, qm̃ nulla alia causa uideret, ut somnia mittantur, nisi deus, si eorum esset diuinatio. Sed deus somnia non mittit, quoniam accidunt profanis, & fatuis, modo absurdum est deum illa profanis et fatuis mittere, non autem sapiẽtibus, unde dicit. Nullã uero rationabilem cãm uidere ſm quam diuinatio fiat, hoc diferedere facit. Nam deum quidem esse mittentem somnia, cum hac irrõnabilitate ꝙ nõ & optimis prudẽtibusq; mittat, sed quibuslibet indifferenter, inconueniens est. Sed dices, ꝙ alia causa esse potest q̃ deus ipse, & ꝙ sunt quidam in borysthene & gadibus, qui futura prędicũt, obiicit cõtra. d. Ablata uero causa, quæ a deo, nulla aliarum cõueniens esse ṽr causa, qm̃ somnia accidunt de rebus remotissimis & loco & tempore, quæ sunt ultra captum nostrũ, & ita nisi essent a deo, a nulla alia causa esse possent, cum ꝟo dr̃, ꝙ sunt quidam qui futura prædicunt. Rñdet, & dicit. Quod enim de iis qui iuxta columnas Herculeas, aut de iis dr̃ qui in borysthene prouidere aliquos, supra nr̃am prouidentiam est inuenire originem eorum. Dicitur enim ꝙ in borysthene, et in gadibus homines quidam sunt, qui uaticinantur futura, de quibus, ut Arist. inquit, inuenire originem captum nostri ingenii uidetur excedere. Quo quidem ad uerba attinet borysthene fluuius est scytharũ magnus quartus ab istro herculeæ columnæ & gades insula est in extremo nostri orbis ad occidentem in fine bettice regionis collocata. Narrat igitur ꝙ ibi homines sint, qui futura præsagiunt, ut Põponius mella tangit libro primo & libro tertio, modo Aristo. dicit ꝙ horum, originem inuenire ultra captum nostrũ est, qm̃ non possunt esse nisi a deo, & sic uult habere ꝙ si somniorũ sit diuinatio, somnia non sint nisi ab ipso deo.

Necesse igitur est somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt, aut signa, aut fortuita, aut omnia, aut duo ex his, aut unũ solũ.

Necesse igitur somnia uel causas esse, uel signa eorum quæ fiunt, aut accidentia: uel omnia, uel aliqua eorum, uel unũ solũ.

Cum mouit quæstionem utrum diuinatio sit aliqua, & pro utraq; parte fecit argumẽta, ꝓ determinatione quęsiti primo pręmittit diuisionem, & dicit. Quod necesse est aut somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt aut signa eorũ quæ fiunt, aut accñtia, hoc est fortuitæ causæ eorum quæ fiunt, aut necesse est somnia esse eorum quę fiunt oĩa hæc, aut duo ex his. v3. causæ & signa eorũ quæ fiũt, aut unum solum. s. causæ fortuitæ. Themi. sic intelligit, ꝙ necesse sit aut somnia esse causas earum rerum, quæ præuidentur, aut signa, aut omnino haberi fortuita, mẽbra hæc uel oĩa ↄgruũt somniis, uel duo ex his, uel unum.

Causam uoco uerbi gratia deliquii solaris, lunam: febris, defatigationem. Signum deliquii: cum luna subire incipit: febris: scabritiem linguæ. Rem fortuitam, inambulante aliquo solem delinquere: nam neq; causa: neq; signum deliquii inambulatione: aut deliquium inambulationis. Quapropter res fortuitæ: neq; semper, neq; maiori ex parte fiunt.

Dico autem causam quidem ut lunam, defectus solis: & laborem, febris. Signum uero defectus: stellam subintrare: asperitatem uero linguæ: febriendi. Accidens uero: aliquo ambulante deficere solem, neq; enim signum deficiendi hoc est, neq; causa: neq; defectus, ambulandi. Ideo accidentium nullum: neq; semper fit, neq; ut plurimum.

Exponit terminos, & dicit. Dico autem cãm quidẽ ut lunam. v3. quę interponitur inter nos & solem, esse causam defectus solis, & laborem ac defatigationem, quæ causa est febris. Signum uero defect⁹ solis, ac solitaris deliquii, est stellam subintrare, hoc est, signum est cum luna subintrare incipit, & ad interuentum tendit. Non enim tunc est eclipsis solis, sed est signum quod fiet. Simili modo effectus est signum suæ causæ, ut rubrum urinæ est signum febris sanguineæ, & asperitas linguę est signum febricitandi, & sic signum potest accipi tam pro causa remota, quã pro effectu, per quem innuitur causa eius, uel per quem iudicando causam significatur effectus illius causa, ꝓ causa remota quidem, ut lunam intrare caput uel caudam, pro effectu ut asperitas linguæ signis febris, pro effectu q̃ iudicando causam, innuit illius effectum, ut rubeo urinæ, est signum febris, inquantum est signum cholere præternaturalis. Accidens uero ac causa fortuita est, aliquo ambulante deficere solem. Ambulatio enim hæc nec est signũ deficiendi, neq; causa, neq; contra defectus, ac solis deliquiũ est signum aut causa deambulandi, probat autẽ hæc fortuita, ꝙ nec causæ sint, nec signa, quoniam nullum accidentium, neq; semper fit, neq; utplurimũ, ergo nec possunt esse causę per se, nec signa per se.

Sunt ne igitur somniorum: alia causæ, alia signa, uidelicet eorum quæ in corpore accidunt? Nam & qui e medicorum schola paulo peritiores habentur: insomnia diligenter attendenda dicunt. Nec ab re ita existimant: artifices alioqui, sed qui tamen meditari aliquid philosophariq; solent.

Sunt ergo somniorum: hæc quidem causæ, hæc autem signa, uelut eorum quę circa corpus accidunt? Dicunt enim & medicorum gratiosi, oportet ualde intendere somniis. Conueniens autem: sic existimare & artificibus quidem, considerantibus autem aliquid & philosophantibus.

Hac diuisione præmissa, ponit hanc cõclusionẽ primo, somnia sunt duplicia, alia sunt causæ eorum, quæ nostris corporibus accidunt, alia sunt effect⁹ eorum quę nostris corporibus accidunt, & somnia, quæ sunt signa, aut sunt signa humorum, aut passionum cordis, aut habituum animæ, ut postea dicetur, unde dicit. Sunt ergo somniorum, hæc quidem causæ, hæc autem signa, nõ quidem proprie causæ aut signa, sed uelut causæ, aut signa eorum, quę circa corpus nostrum accidunt, & primo exponit, q̃ somnia sint signa euentuũ, & breuiter (ut Themi. inqt) ea somnia signa sunt, per quę affectiones aliquę animę, aut habitus aię, aut corporis notantur, qđ auctore medicorum probat, & dicit. Dicũt enim & medicorum gratiosi & peritiores ꝙ opꝫ ualde intendere somniis, quę nobis accidũt. Addit tñ Aristo. ꝙ conueniens est non solum artificib⁹ sic existimare somnia, sed cõsiderãtibus, & phantibus. Medicis. n. signa sunt morborum, phis ꝟo signa sunt affectionũ aię, ergo omnibus conuenit hęc diligẽter attẽdere.

Nam motiones quę interdiu contingunt: nisi magnæ admodum fortesq; sint, maioribus illis quę secundum uigiliã fiunt, offonduntur. At in somno: contra fit: tunc enim quæ paruæ sunt: esse magnæ creduntur. Id quod facile constat, ex iis quę in somno contingere solent: sæpe enim accidit: ut dormientes modico strepitu ex audito, fulminare & tonare putemus: & tenui pituita distilante: melle aut dulci alio sapore frui: & exiguo calore in quibusdã corpis partibus exorto: sup prunas ambulare, & uehementer calefieri. Excitati uero: isthæc, hoc habere modo deprehẽdimus. Quare cum exordia omnium parua sint: certum est & principia morborum & cæterarum affectionum quæ in corpore perficiendæ sunt, imbecilla esse oportere. Patet igitur: necessario hæc in somnis euidentiora esse quã in uigilia.

Nam qui in die motus; nisi magni ualde fuerint & fortes, latent secus maiores qui in uigilando sunt motus. In dormiendo aũt, contrarium, etenim parui: magni uidentur esse. Manifestũ autem, ex ijs quæ insomnijs accidunt frequenter, arbitrantur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri, paruis sonis in auribus factis, & melle & dulcibus saporibus perfrui, tenui flegmate defluente, & ambulare per ignem, & calefieri uehemẽter, paruo calore circa quasdam partes facto. Expergefactis autẽ, hæc manifesta hoc modo se habere. Quare quoniam parua omnium principia, manifestum q̃ & ægritudinum & aliarum paßionũ quæ in corporibus debent fieri. Manifestum ergo, q̃ necessariũ hæc in somnis esse patientia magis q̃ in uigilando.

Dictum est, ꝙ causæ excitantes somnium est diffusio cholere uel flegmatis in sanguine, hæc enim diffusio excitat spẽtum seruatam rerum calidarũ, uel frigidarũ ad generaodum motus phantasticos q̃ sũt calidi & ignei sensui cõi. Quæret ergo q̃s cur magis excitat in nocte, & in somno, q̃ in die & in uigilia. Respõdet ergo & assignat cãz, & inquit. Nam qui in die motus sunt, ab hmõi humorib⁹, licet excitẽt species ad generãdũ que illis cõueniũt, tamẽ phãtasmata genita ab illis spẽb⁹ in die & in uigilia nõ percipiũtur, nisi magni ualde fuerint, & fortes, cũ enim parui sunt, iuxta maiores, q in uigilãdo sunt mot⁹, latẽt. In dormiẽdo aũt cõtrariũ, etenĩ pui magni uidenẽ eẽ & hoc exponit, & dicit. Manifestũ aũt ex ijs, q̃ in somnijs accidũt frequẽter, nã, ut inq̃t pua cholera aucta, & diffusa p uias & locũ memoratiuæ excitata ipẽ calidorũ ad causandũ phãtasmata rerũ ignearũ somniãres arbitranẽ fulgura cadere, & puis sonis factis in aurib⁹, arbitranẽ tonitrua fieri, & tenui flegmate dolci defluẽte arbitranẽ melle, & dulcib⁹ saporibus pfrui, & puo calore circa q̃sdã ptes facto, arbitrãtur ambulare p ignẽ, & calefieri uehemẽter. Expgefactis aũt, depræhẽdunẽ hæc se hrẽ hoc pacto, ꝙ sint leuia, & nõ magna, qm̃ in die nõ pcipiunẽ. Tũc cõcludit ꝙ signa somnia sint, & dicit. Quare qm̃ pua st oium rerũ pricipia, ideo manifestum est ꝙ ægritudinum, & aliarũ passionũ, quæ in corporibus debẽt fieri, ꝙ principia debẽt esse parua, & sic signa sunt somnia horũ paruorũ principiorum, e quibus ægritudines erũt. Ideo infert, ꝙ talia somnia, & tales motus magis patẽt in somno q̃ in uigilia. Ex his patet q̃uo somnia possint eẽ signa, qm̃ somnium naturale sine humorale est signũ futuræ febris, ut somniare ignea, significat, ꝙ spẽs reseruata rerũ calidarũ sit excitata a calore, ac cholera, & sic significat plenitudinẽ humorum calidorũ, & p ɔñs febrẽ, ita quoq; dici põt de flegmate, ac de alijs humoribus. Excitat enim species reseruata ad generãdũ phãtasmata p rõne excitãtis ee disponẽtis sanguinem spirituosum. Ex his patet ꝙ somnia quæ eorũ, q̃ nobis accidũt, signa sunt, alia sunt signa alterationẽ corporis, ut signa humorũ, alia signa passionũ que pficiscunẽ ab amoribus uel timoribus. Alia signa habitũ ue quæ procedunt ab actib⁹, aut ab assuetudinibus, aut ab usibus.

Somnia sunt signa morborũ.

Sed & quædam ex uisis illis quæ per somnum apparẽt, causas esse suorum cuiusq; actuum, a ratione minime abhorret, ut enim qui acturi aliquid sunt, aut qui nunc id agunt, aut qui iam egerunt, plerũq; hoc idem per somnia contuentur & administrant, quia diurna initia ad talem motum quasi uiam quãdam præparauere, ita ecõuerso necessarium est ut plerũq; motiones quæ se per somnum offerũt, principia sint eorum quæ interdiu gerimus, quia econtrario & hæc antea inter nocturna uisa mẽs nostra concepit. Ad hunc igitur modum, e somnijs nonnulla, tũ signa, tum causas esse contingit.

At uero quædam quidẽ q̃ in somnis phantasmata, causas esse propriorum cuiusq; actuum, non est irrationabile, quẽadmodum enim debentes agere, & in actibus existentes: aut operati, recta somnia sæpe his cointuemur & agimus, causa autem q̃ præparatus existit motus a diurnis inchoationibus, sic rursus necessarium est eos qui in somno sunt motus, frequenter principium esse diurnorum actuum, eo q̃ præparata sit rursus & horum intelligentia in phantasmatibus nocturnis. Sic ergo contingit, somniorum quædam signa & causas esse.

Probauit primam conclusionem. v3. ꝙ quedam somnia sint signa eorum quæ nobis accidunt, nunc probat secundam, & primo resumit illam, & dicit. At ṽo quædã quidem quæ in somnis phantasmata, causas esse propriorum actuum cuiusq; hominis, non est irrationabile. Cuius cãm assignat, & dicit. Quemadmodum enim debentes aliquid agere, hoc est qui acturi aliquid sunt, aut in actibus existẽtes, hoc est qui nunc agũt id, aut operati, hoc est, aut qui iam egerunt, recta somnia sæpe his cõuenientia intuemur, & agimus, quæ aut egimus, aut agere intendimus, aut agere iam cæpimus. Cãm affert, & textus suspẽsiuus est. usq; ibi { Sic rursus } & dicit. Causa autẽ, ꝙ motus phãtasticus præparatus existit a diurnis inchoationibus, diurna. n. initia ad talem phantasticum motum quasi uiam quãdam præpararunt. Sic cõtra rursus necessarium est eos motus, qui in somno sunt, frequenter principium esse diurnorum actuum, quoniam in phantasmatibus nocturnis præparata est intelligentia. Quidã cæpit disputare an sibijpsi splenetico conferret, minutio sanguinis ex uenis manus eius partis, in qua splen esset, & cum cæpisset hoc disserere, somniauit se flobothomatum a uenis manus a splene euasisse, adueniẽte die, & expergefact⁹ uenas manus, ut somniauerat apuit, & conualuit. Patet ergo somniũ fuisse cãm futuræ sanitatis. Tũc Aristo. cõcludit. Sic ergo cõtingit somniorum quedã esse signa, quedam ṽo causas.

Somniũm dicinale.

At complura persimilia habentur ijs quæ temere ac uice fortuita proueniunt, præsertim extrema illa supraq; omnẽ fidem hominis posita, & ea quorum origo in nobis non est, sed de nauali pugna sunt & ijs quæ procul a nobis geruntur.

Plurima uero accidentibus aßimilantur, maxime aũt & trãscẽdentia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de nauali bello & de ijs quæ procul accidunt, sunt.

Tertiam ponit cõclusionẽ, & dicit. Plurima ṽo somnia assimilantur accidentibus & causis fortuitis, maxime aũt respectu eorum quæ omnia & transcendentia sunt, & pro idest, quorum non est origo in nobis, sicut de nauali bello, & de his quæ procul accidunt, sunt. Est ergo conclusio somnia sunt casuales causę externorum, quæ nobis extrinsecus occurrunt & procul a præsenti tempore, unde The. asserit fortuita esse somnia, q̃tiẽs ardua illa, extremaq; uehemẽter, & supra omnẽ fidẽ hoĩs posita somniamus, dei de ea quorũ origo sita ĩ nobis nõ est, ut naualis pugnæ ei⁹ quę ĩ terra pside cõmissa sit. Postremo ea oĩa, quę a nobis procul geruntur, horum. n. somnia fortuitas causas esse, nemo est qui dubitat.

Nam de his eo modo statuendum est, quo statuitur, cũ id forte fortuna euenit, q̃uo de quis mentionem faciebat. Quid enim prohibet, quo minus idem in somno contingat? immo uero, multa eiusmodi contingere par est. Quemadmodum igitur mẽtio de quoppiam, neq; signum, neq; causa fuisse potest cur idem ad nos accesserit, ita neq; somnium, signum aut causa dicẽdum, quamobrem sic prorsus euenerit ut somniãti apparuerat, sed fortuitum quid temerariumq;.

De his enim eodem modo se habere uerisimile est, ut quando memoranti de aliquo, cõtigerit hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem uerisimile, multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur meminisse de aliquo, neque signũ, neq; cã accedendi ipsum, sic nec ibi eueniendi, somnium uidenti signum aut causa, sed symptoma.

Propositam

Propositam cõclusionem probat, & dicit. De his enim eo modo se habere uerisimile est, ut quando memoranti de aliquo faciendo memoranti dico, aut per imaginationem, aut uerbis, cõtingit hoc factum esse. Sæpe enim mẽti occorrit amici recordatio, & amicus adest, sæpe etiã cũ loquimur de uirture aut uitio alicuius, ut ille adest, unde prouerbio dicitur, lupus est in fabula, quid enim prohibet & in somnis ita accidere, magis autem uerisimile est multa huiusmodi accidere, cum enim multa imaginemur in somno, nihil prohibet nobis ita somniantibus, accidere ut somniauimus, unde uim rationis resumens (inquit) Queãd modũ igitur meminisse de aliquo, ut de facto, aut de amico, neq; signum, neq; causa accedẽdi ipsum est, sic nec ibi somnium causa erit aut signum eius, quod euenit, sed symptoma, ac fortuita causa.

Vnde etiam fit, ut plurima somniorum minime euadant, nã quæ fortuita sunt, neq; semper, neq; maiori ex parte accidũt.

Ideo, & multa somniorum non eueniunt, symptomata enim, neq; semper, neq; frequenter fiunt.

Ex his concludit, propter quid plerũq; somnia nõ eueniunt, & dicit. Ideo & multa somniorũ non eueniunt, quoniam sunt accidentia ac symptomata, quę neq; semp neque frequenter fiunt.

Ad summam, cum & cæteris quoq; animantibus aliqua somnient, haudquaquam insomnia à deo missa ueniunt; aut ad eum finem nobis adiuncta fuere, dæmonia tamen haberi debẽt, nam & natura, dæmonia est, non diuina.

Omnino autem quoniam & aliorum animalium somniant quædam, a deo utiq; missa non erũt somnia, neq; facta sunt huius gratia, dæmonia tamen, natura enim, dæmonia, non diuina.

Secundum Themistium Aristoteles redit ad assignandam causam, quare somnia aliquando eueniũt, & q̃ mol ti per somnia diuinant. Et ponit hanc conclusionem somnia, quæ aliquando contingunt, non ueniunt a deo, sed ab humore melancholico excitante species reseruatas ad multiplicem phantasmatum generationem. Primo ergo probat primam partem, & dicit. Omnino autem quoniã & aliorum animalium somniant quędam a deo utiq; mis sa non erunt somnia, nec fuerunt nobis data ad eum finẽ, ut euenirent hæc est prima pars, & eius probatio. Nõ enim est consonum deum dare bruris somnia, ut ipsis eueniãt, ergo nec hominibus, quibus enim causis somnia danẽ brutis, his danrur nobis, ergo si brutis non dãtur ut eueniãt, nec hominibus dari debent, ut eueniant. Hæc est optima ratio contra somnia, potest tamen aliter ratio intelligi, q̃ somnia non sunt data brutis a deo, nec huius. s dei gratia quare nec hominibus. Deinde ponit secundam partem, & lege sic, licet somnia non sint diuina, dęmonia tamẽ sunt. Et ne quis credat eã dęmonia, q̃ sint a spiritu dæmonico, exponit quid per dæmonia intelligat, & dicit. Natura enim dæmonia est, & non diuina, ut humor melancholicus ab Auicenna demonium dicitur, ergo uult habere somnia esse propter dæmoniam naturam, hoc est propter humorem melancholicum, qui apud antiquos dæmon dicebatur, euenit dico quaren? excitat species reseruatas ad multiplicem phantasmatum generationem.

Bona ratio contra somnia.

Cuius rei indicio est, q̃ degeneres admodum & gregarij homines futura præuident, & ita ut res habet somniãt, tanquam non delegante somnia deo. Verum prout quisq; natura locutuleius est, aut uitio bilis atræ laborat, ita multifarias uisiones experitur. Quia uero plurimis & uarijs spectris feriuntur, aliquando in somnia illa quibus euentus quidam respondet, incidunt, sicuti nonnulli, cum totum diem certant, interim præmiũ capiunt. Nam quod in prouerbio est. Si sæpe iacias, aliud alias ieceris, idem & in somnijs contingere solet.

Signum autem, ualde enim stulti homines, præuidentes sunt & recte somniantes, tãquam deo non mittente. Sed quorũcũque quasi loquax natura est & melancholica, multimodas uisiones uident. Eo uero quod secundum plura & multifaria mouentur, assequuntur, sicut quidam tota contendentes, rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur. Si multa iacias, alias aliud iacies, et in his hoc accidit.

Quod non a deo, sed a dæmonia natura, hoc est ab humore melancholico concitentur probat a signo, & dicit. Signum autem, quoniam autem, quoniam ualde stulti hõmines præuidentes sunt, & recte somniantes, tãquam deo non mittente. Stulti enim in uigilia prædicunt, & etiã in somno recte somniant, quia enim sunt stulti, deus ipsis, so mnia non mittit, quia uero prædicunt, & somniant recte, signum est q̃ ab humore melancholico excitantur species. Et hoc exponit, dicens, sed quotũcũq; quasi loquax natura est, & melancholica, & in somno multimodas uisiones uident, & in uigilia multa imaginantur, eo uero q̃ secundum plura & multifaria phantasmata mouẽtur, & concitentur & in prædicendo, & in somniando assequuntur finem, & eis ita respondet in re. Veluti quidã tota die certantes, contendentes tandem rapiunt, & præmiũ capiunt. Aliqui enim tota die iaculantes, aliquando signum attingũt, & præmium sumunt, probat hoc idem ueteri prouerbio dicẽte. Si multa iacias, alias aliud iacies, qui. n. multa iacit, dissimiliter alia atq; alia iacit. Idem & in his somnijs accidit, cum enim multi somnij sint melancholici, aliquando eorum somnijs quædam respondent. Sic igitur patet somnia non euenire nisi temere, & aliquando natura melancholica species ad multiplicia phantasmata generanda concitante.

Nec uero absurdum est, plurima non euadere. Nam neque ea signa quæ in corpore uisuntur, aut in cœlo ut quæ imbreis aut flatus prætendunt, semper eueniunt, si enim alius uehementior motus ingruat quam sit iste futurus à quo illa fiãt, tum ex signo nihil sequi solet. Sed & plurima agendorum de quibus consilium optima ratione interis, superuenientibus initijs alijs grauioribus, in irritum decidunt, nec enim prorsus omne fit, quod futurum erat, neq; idem est, fore, & esse futurũ. Sed dicendum est, & principia esse a quibus nihil emergat, & signa quæ nullus approbet effectus.

Quod autem non eueniunt multa somniorum, nihil inconueniens. Neque enim, eorum quæ in corporibus sunt signorum, & cœlestium, uelut quæ aquarum & quæ uentorum. Si enim alius uehementior isto acciderit motus a quo futuro, non fit signum. Et multa consulta bene quæ fieri expediebat, dissoluta sunt, propter alias digniores inchoationes, omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem quod erit, & q̃ futurum est. Verumtamen principia dicendum esse, a quibus non perfecta sunt, & signa natura sunt hæc, aliquorum quæ non facta sunt.

Dictum est quod aliqua somnia sunt signa eorum, quę nobis accidunt, contra, quoniam multis somnia uisa sunt, ignea, ut qui somniant esse positum in fornace, & tamen non successit febris ergo non est uerum, quòd aliqua somnia sint signa. Respondet, & dicit. Quod autem non eueniant multa somniorum, quæ ut signa accepimus, nihil inconueniens est. Et hoc probat primo q̃dem, quoniam neque eorum signorum, quæ significant quæ in corporibus nostris accidunt, semper eueniũt. Sæpius enim urina mortem ægri prædixit, & non est mors

secuta, & tamen urina dicitur signũ mortis. Secũdo quoniam neq; cœlestium signorum significationes semp̃ eueneunt, uelut quæ aquarum, & quæ uentorum. Corona enim circa lunam uentum et pluuiam significat, non tamẽ semper ita euenit. Causam affert, et dicit. Si enim alius motus uehementior isto acciderit, q̃ sit iste futurus, a quo illa fiant, non fit signum, hoc est ex illo signo nihil sequi solet, superueniẽte fortiori motu, signum pristinum deletur. Tertio hoc idem probat ab his, quæ accidunt in agendis, & dicit. Et multa consulta bene quæ fieri expediebãt propter alias digniores inchoatiões, & propter noua emergẽtia, quæ magis urgent, dissoluta sunt. Causam affert, & dicit. Omnino enim nõ omne fit, quod futurum erat, multa enim sunt futura, quę nũquam fient, neque idem est quod erit, & quod futurum est. Omne enĩ quod erit, fiet aliqñ, non autem omne futurum, fiet aliquando. Dedit enim Aristoteles differentiam inter id quod erit, & id quod futurũ est libro secundo de generatione, ubi uoluit, quod erit aliquando fieri, quod futurum est, non semper aliquando fieri. Ideo dicit quid est rei principium, & quid rei signum, & dicit. Verũtamen principia dicendum est ea esse a quibus opera sunt solum inchoata, non autem perfecta. Similiter signa natura hæc sunt, quæ eorum sunt, quæ non cõpleta sunt, ergo signum & principium non intelliguntur rei perfectæ, per quæ dat intelligere ꝙ duplex est signũ, uel principium, uel rei factæ, & sic necessario his stantib⁹, res cuius est signum, uel principium est, uel res futuræ, & sic non necessario signo uel principio posito, res est.

De somnijs uero quæ eiusmodi principia non habent qualia diximus, sed ab hisce qui somniant aut temporibus, aut locis, aut magnitudine abiuncta sunt, aut eisdẽ uicinitate aliqua adiũcta sunt, non tamen principia eorum continent, nisi temere futura præsentiantur, sic statuẽdum ut sequitur potius est, quam ut Democritus asserit, somnia simulacbris & defluxibus accepta referens.

De his uero somnijs quæ non huiusmodi habẽt origines, sed dilationes, uel tẽporibus, uel locis, uel magnitudinibus, uel horum quidem nihil, non tamen habentibus in seipsis principia q̃ uident somnia, nisi præuisio fiat, ab accidente, tale utiq; erit magis, q̃ ut dicit Democritus idola & defluxiones causans.

Redit ad disputandum de somnijs, quæ sunt rerum nõ existẽrium in nobis, sed procul aut tempore, aut loco, aut si res sint prope, nihil attinẽt ad nos, & uult ꝙ somnia nõ causæ non signa, sed accidentariæ causæ sunt horum, & dicit. De his ueris somnijs, quæ non habent huiusmodi origines, scilicet aut ab humore, aut ab effectione animi, neque earum rerum sunt, quæ originem habẽt in nobis. Sed habent dilationes & sunt rerum procul a nobis uel tẽporibus uel locis, uel magnitudinibus & spatijs, uel si sint rerum, quæ nihil horum sint, sed sint prope nos, modo non proficiscãtur a principijs, quæ sunt in nobis, nisi pręuisio præcesserit, omnia talia ab accidente magis sunt, quã ut dicit Demo. a defluxione deferente idola ad nos nocte, & in somno Est ergo conclusio, somnia quæ non pendẽt ab his, quæ insunt nobis, aut natura, aut affectione, neq; eorũ sunt, quæ a nobis pendent, accidentia sunt eorum, quę eueniunt. Animaduerte ꝙ omne somnium uenit ab aliquo existente in nobis, quoniam omne somnium fit a specieb⁹ rerum sensibilium reseruatis in sensorijs, sed Aristo. asserit ea somnia non uenire ex his, quæ in nobis sunt, quæ eueniunt, nec humore concreante, nec affectione compellente, nec habitu animæ manente, & sunt earum rerum, quæ non sunt in nobis.

Nam quemadmodum si quis aquam aut aerem propellat, pars commota subinde aliam commouet, cessanteq; illo accidit talem motum quadãtenus progredi auctore etiamnum absente, ita nihil obstat motus quosdam & sensus ad animas somniãtes peruenire ab ijs rebus a quibus ille exuuias & imagines mitti affirmat.

Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerẽ, hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire usq; ad aliquid, illo qui mouit non præsente, sic nihil prohibet motum aliquem & sensum pertingere ad animas somniantes, à quibus ille idola facit & defluxiones.

Hæc Themistius refert ad opinionem Democriti, dicẽtis somnia fieri, quia idola deferuntur ad sensus nostros de nocte, & in somno. Imaginatur enim ꝙ res quantũcũque procul, aut loco, aut regione, multiplicãt idola, & spectra in aere, & per aerem deferuntur ad nos dormientes, & recepta in sensorijs faciunt somnia, unde dicit. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerem, aer uel aqua mota mouit aliud, adeo ꝙ quiescente illo primo mouente accidit huiusmodi motum peruenire usq; ad aliquid determinatum, sic (ut Democritus inquit) nihil prohibet motũ aliquem & sensum, hoc est spectrum sensitiuum pertingere ad animas somniantes, a quibus ille Democrit⁹ idola facit, & defluxiones, hoc est ab illis sensibilibus, a qb⁹ Democri. censet idola fieri ergo Democrit⁹ asserit idola multiplicari in aere a rebus sensibilibus procul distantib⁹, & p̃ aerem deferri usq; ad sensoria, & per sensoria aĩam intrare, & cor, & facere somnia.

Et quocũq; peruenerint, im pensius noctu sentiri, quia interdiu delati dissoluantur, est enim aer noctis, ab omni turba liberior, q̃ noctes uento minus infestentur, & in corpore facere sensum, ratione somni, q̃ motiũculas interiores dormientes melius quam uigilantes sentiscant. Porro hi motus, uisa dormientibus afferunt, per quæ uaticinari futura de rebus ipsis assolent.

Et quocũq; fuerint pertingentes, magis sensibiles esse nocte, eo quod qui in die deferuntur, dissoluuntur, magis enim sine turbatione aer noctis, eo q̃ silentiores sint noctes, & in corpore facere sensum, propter somnum, eo q̃ & paruos motus qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis quam uigilantes. Hi uero motus, phantasmata faciunt, ex quibus præuident futura de huiusmodi.

Sed dices contra Democritum cur hæc idola multiplicata a sensibilibus procul exñtibus potius nocte deferunt quam die. Amplius cur potius somno percipiuntur & faciunt somnia. Respondet Aristoteles pro Democrito, & dicit hoc accidere ex p̃te noctis, & ex parte nostra, et dicit. Et quocũq; motus isti fuerint pertingentes magis sensibiles esse nocte asserit, eo ꝙ qui in die deferuntur, dissoluũtur: quoniam aer noctis tranquilior, & magis sine turbatione est, eo ꝙ noctes silẽtiores sint, ergo ex parte noctis melius deferuntur. Secundo hoc idem probat ex parte nostra, & dicit. Et ĩ corpore dicit hęc idola facere sensum in somno propter somnum, eo ꝙ (ut dictum est) & paruos motus qui intrinsecus sunt, ut motum cholerę, aut flegmatis sentiunt dormientes magis q̃ uigilantes, tunc recolligit opinionem Demo. & dicit. Hi uero motus uenientes extrinsecus phãtasmata faciunt in nobis, ex quibus fiunt somnia, & somniantes, de huiusmodi, quorum principium non est in nobis, futura pręuident. Hæc est opinio Democrita, per q̃ uult hr̃e, ꝙ somnia nõ sint a deo.

Et ob id, quibusuis sine lege ulla, non prudentißimis, præsagare contingit, nam si deus somnia mitteret, præsagia interdiu fierent, & sapientibus darentur. Sic autem stolidißimos quoq; præuidere par est, mens enim omnium id genus hominum curis referta non est, sed quasi deserta & cogitationibus uacua, sed et cum mouetur, id quod eam mouet, sequi solet.

Et ideo, accidit paßio hæc quibuslibet, & non prudentißi-

mia,

mis, in die enim utiq; fieret, & sapientibus, si deus esset mittẽs. Sic autem uerisimile, quoslibet præuidere, nam intelligentia horum non est curis affecta, sed tãquã deserta & uacua omnibus, & mota, secundum mouens ducitur.

Ex his uult concludere ſm Democritum ꝙ non fiãt somnia a deo, uel fortasse hoc quod hic cõcludit est primũ quod concludit de mente propria, & dicit. Et ideo, accidit passio hæc quibuslibet hominibus indifferenter ſʒ Democritum, & non prudentissimis solum, quoniam si accideret prudentissimis solum, fieret hæc passio de die, & sapientibus si deus hęc mitteret; q̃m uero secũdum Democritum non a deo fiunt, sed per defluxionem idolorum, iõ uerisimile est quoslibet homines posse per somnia præuidere, & quidem in somno, nam intelligentia horũ dormiẽtium non est curis affecta sicut de die, sed est tãquã deserta & uacua omnibus, & mota ducitur secundum mouẽs, & pro ratione eius, quod ipsam mouet. Per quæ (ut Themistius innuit) uult habere, ꝙ præuidere per somnia poti⁹ nostra & in somno est, q̃ in uigilia & in die, & hoc tenendo ꝙ aliqua prescientia sit per somnium, hoc est primum fortasse quod Aristoteles asserit.

Quosdam uero esse qui in excessu mentis futura pñtiant, id causæ est, q uernaculi motus illos non infestent, sed procul ab eis submoueantur, ex quo fit, ut peregrinos maxime sentiant.

Et q quidam ecstatici præuident, causa est, quoniam proprij motus non infestant, sed longe proijciuntur, extraneos ergo maxime sentiunt.

Cum declarauit, ꝙ ipsa præscientia per somnia magis nostra & in somno accidat, quaʒ interdiu, & in uigilia, hic uult declarare, quibus magis præscientis accidat, & dicit. Et ꝙ quidam ecstatici, hoc est mente occupati præuideãt & præsagiant futura. Causa est; quoniam his inest mens silenta, deserta, ac cogitationibus proprijs uacus, quarũ plenus animus philosophantium est, unde inquit. Quoniã proprij motus non infestant eorum sensus, sed longe proijciuntur & sentiunt, & ita extraneoa maxime sentiunt, & qui extrinsecus generantur.

Esse item aliquos qui certißima somnient, & de necessarijs & amicis suis potißimum queq; futura præuidere, hinc euenit, q necessarij de se mutuo impense sollieiti sunt: ut enim de longinquo se maxime agnoscunt & sentiunt, ita & suos quoq; motus, q̃quidem, rerum notiorum motiones, notiores habentur.

Quosdam autem recte somniantes esse, & notos de notis maxime præuidere, accidit, eo q noti maxime pro seinuicem solliciti sunt, quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt et sentiũt. sic et motus: notiorũ enim, notiores sunt motus.

Tertio declarat, de quibus somnia magis esse soleãt, & dicit. Præterea accidit & quosdam esse somniãtes recte, & præsertim de notis maxime notos & sibi cognitos prouidere, ut de amicis, filijs, & id genus. Causam affert, & dicit, hoc esse, eo ꝙ noti & nobis cogniti magis sunt i nostra cura ac sollicitudine. Videmus enim ꝙ quando aliqui sunt inuicem noti procul occurrentes mox se cognoscũt, & hoc propter notitiam, sic & motus phantastici q̃ sunt de nobis notis occurrente sæpe in nocte, quoniam fortiter sunt illorum species impræsse, & sic fortiores sunt in mouendo, ut dictum fuit proximo libro. Causam affert, et dicit. Notiorum enim notiores & frequentiorea sunt motus phantastici.

Melãcholici uero, propter naturæ suæ uehemẽtiam, eminus iaculatorum modo, collimant, necnõ propter mobilitatẽ, ocyssime quod consequens connexũq; sit, imaginantur. Nam quemadmodum qui furore perciti sunt poemata Philægidæ serie quadam cobibili constantia, dicere ac meditari, ut uenerem, & ita ad finem usque præmere solent, ita melãcholici uisa quæ perinde colligata sint, celeriter recurrunt.

Melãcholici autem, propter uehementiam, quemadmodum iacientes, de longe bene cõiectant, & propter permutationem, cito adhærens imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philægidæ poemata, & qui furiosi sunt adhærentia simili dicunt & intelligunt, ueluti spumigenam, & sic copulãt ad id q lõge.

Quarto declarat, ꝙ melancholici ad diuinandum & ad coniectandum futura, melius dispositi sunt, non solum in somno, sed in uigilia, & huius rei causam ex ordine phantasmatum in eis comperto, & multitudine, adeo ꝙ uno motu facto, ordinate cõiectant oẽs, unde dicit. Melãcholici autem propter uehemẽtiã, ac suę naturæ procacitatẽ, quemadmodum iacientes, hoc est uenatores hñtes telum ut illud in feram proijciant, de longe bene cõiectãt. Vt.n. uenatores uisa fera etiam procul propter bonum ordinem teli, & aliorum, quæ pro capiẽda fera ordinata sunt, quasi possident feram, ac manu tollunt, ita melancholici efficacia animi rapida quasi anticipãt futura, & propter permutationem facilem quam hñt ad oĩa consequentia, uno signo appræhenso, cito ipsi imaginantur quod illi signo est adherens & consequens. Quemadmodum enim poemata Philægidæ, quæ nec personarum (ut Themistius inqt) nec narrationum disputate interpollantur, sed consequentia annexaq; sunt, facile audimus, & propetantes absoluimus, sic & qui furiosi & melãcholici sunt adherentia, hoc est serie & ordine consequentia uno simili cognito, dicunt & intelligunt, ueluti spumigenam, hoc est Venerem quia a principio diceret, & usq; ad finem pręmeret, sic insani, & phanatici copulant præcedentia signa ad id quod seqtur. Patet ergo tales homines maxime esse diuinatiuos propter debitum ordinem phantasmatum, & imaginationũ, qui consequitur naturam melancholicam.

Præterea tanta concitatione rapi solent, ut motus eorum ab alio motu elidi aut retorquæri non poßit.

Amplius autem propter uehementiam, non depellitur eorũ motus ab alio motu.

Aßignat secundam causam, ex uehementis motus quẽ hñt potius intrinsecus, quam extrinsecus, et dicit. Ampli⁹ autem propter uehementiam motus, ac impræssionem phantasmatum in melancholicis non facile repellitur motus ipsorum a motu sensibilium exteriorum. Ex his Aristoteles uoluit habere, ꝙ præuidere futura potius somno accidat q̃ uigilia, amplius ꝙ ecstaci, qui mente laborant, diuinare solent. Rursus melancholici, & phanatici, & physicas causas assignauit, partim multitudine imaginationum, partim ordine phãtasmatum, partim efficacia motus interioris, qui non tollitur motu exteriori.

Artificioßimus somniorum interpres haberi debet, qui similitudines perspicere poßit, nam recta claraq; somnia interprætari, cuiusuis est. Dico similitudines, quoniam, ut etiam præmonui, spectra similia euadunt simulachris quæ in torrente apparent, ubi si multa commotio fiat, nullæ apparitiones aut simulachra ueris rebus similia redduntur. Acerrimus uero apparitionum coniector est, qui celeriter perspicere & discernere potest simulachra distorta alioqui & incondita hominem aut equum aut aliud quodcũq; id sit, referre. Et somniorum itaq; coniector optimus est: qui simile quippiam internoscere potest, cũ motio, sinceritatem somniorum interturbare soleat. Sed qd sit somnus, & quid insomnium, & qua de causa utrũq; fiat, item de diuinatione quæ ab insomnijs oriatur, dictum iam est.

Artificioßimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere, recta enim somnia iudicare, cuiusq; est. Dico autem similitudines, quoniam similia accidunt phantasmata eis quæ in aquis sunt idolis, sicut & prius diximus. Ibi uero si

multus fiat motus, nõ similis fit apparitio & idola ueris Prõptus uero erit emphases iudicare, q potest cito inspicere & sentire dissipata & distorta idolorum q sunt hominis uel equi aut cuiuscũq;. Et ibi itaq; aliquid simile, potest somniũ: motus enim impedit rectum somnium. Quid igitur est somnus & somnium, & propter quam causam utrũq; horum fit, amplius autem & de ea quæ ex somnijs est diuinatione, dictum est.

Secũdum aliquos Arist. hic uult docere quõ somnia sit interpretãda, qđ nõ nihil placet, qm̃ Arist. lз ɔcesserit futura a qbusdã posse ꝓuideri, somnia nõ nisi casu futura ꝑsagire ꝓbauit, iõ saluo meliori iudicio. Aĩaduerte ꝙ iudicare somnia est duob⁹ modis. Vno q̃ ad significationẽ futurorũ, & hoc nõ cõcessit Arist. Alio mõ q̃ ad cognitionẽ phãtasmatũ in repręsentãdo, & sic iudicare somnia est referre phãtasmata ad eas res, q̃s repręsentãt, & hoc est difficile ꝑꝑ cõfusionẽ accidentẽ in phantasmatib⁹. Videmus.n. in nubib⁹ imagines adeo ꝑmistas aliqñ et cõfusas, ut nõ discernam⁹ an sint hoĩs, an centauri. Docet ergo iudicare somnia inquãtũ referũt ea q̃rũ sunt phãtasmata, non aũt inquãtũ significant futura, vñ dicit. Artificiosissim⁹ aũt iudex somniorũ is est, q̃ põt cõtortas similitudines inspicere, et eas referre ad ꝓprias res, quatũ sunt spectra, recta.n. somnia, ac nõ cõtorta phãtasmata iudicare, cuiusq; est, & exponit se, & dicit. Dico aũt similitudines qm̃ phãtasmata similia accidũt eis imaginib⁹ quę in aq̃s sũt, ut dictũ est. Ibi.n.s. in aq̃s si mult⁹ fiat motus, nõ fit idolũ & apparitio similis ueris rebus, iõ q̃s rectus emphases, ac coniector somniĵ sit exponẽs igr. Prõpt⁹ ṽo erit emphases ac ɔiector iudicare, q põt cito inspicere, & sentire dissipata, & distorta idolorũ ꝙ sint hoĩs, ul' eq, uel cuiusq;. Cui⁹ cãз affert, ex eo q somniũ põt ibi in tali cõfusione hr̃e aliqd simile, nã motus sanguis spirituosi impedit rectũ somniũ. Demũ epilogat & dicit. Quid igit̃ est somnus, & qd somniũ, & ꝑꝑ q̃ cãm utrũq; horũ fiat, amplius dictũ est de ea diuinatione, quę est ꝑ somnia, hæc sunt, quæ habemus ab Arist. de his tribus ꝓpositis. Circa finẽ huius dubitatur, qm̃ Arist. uoluit triplicia somnia, alia signa eorũ quę nobis accidũt, alia causas, alia accidẽtia, & dixit, ꝙ signa sũt duplicis signa eorũ quę accidũt corpori, aut eorũ quę accidũt aĩę, & dixit ꝙ somnia quę sunt signa eorũ quę accidũt aĩæ, sunt ꝑ quę affectiones aliquę aĩæ notãtur, ut somnia quæ accidũt Phĩs, qb⁹ vr̃ eis, aut disputare, aut legere, aut exercere ea quę Phĩ sunt, & somnia quę accidũt uenatorib⁹, ꝑ quę vr̃ eis uenari feras, aut tẽdere laquea, aut id gen⁹. Somnia ṽo quę signa sunt eorũ, quę accidũt corpori, sũt signa quę pẽdẽt ab humoribus uel a passionib⁹ circa coe ɔtingẽtibus, ut a metu, ab amoribus, ab ira, & id genus. Hęc.n. oĩa somnia signa sunt eorũ, quę nobis accidunt. Somnia ṽo quę sunt causę ea sũt, qb⁹ in agẽdis dirigimur, ut dictũ est circa textũ. Definiẽs ṽo somnia accidentia, dixit ea esse, quorũ principiũ & origo nõ est in nobis, per quę dat intelligere somnia quæ sunt signa, & somnia, quę sũt causæ, hẽe origiõẽ ab his, quę sunt in nobis, uel esse causas eorũ quæ sunt in nobis. At somnia accidẽtia asserit nõ hr̃e originẽ ab his, quę sunt in nobis, nec esse causas eorũ, quæ nobis accidũt nisi temere, ac casualiter. Modo hoc vr̃ dubium, qm̃ oẽ somniũ fit ex spẽbus reseruatis eorum sensibiliũ, quę præfuerũt in sensu, mõ spẽs istę sensibilem sunt in nobis, ergo etiã somnia accidentia originẽ hñt ex his, q̃ sunt in nobis. Dicendum, ꝙ oẽ somniũ hẽt originem ex speciebus reseruatis eorum sensibilium, quę pręfuerunt in sensibus exterioribus, uerũ spẽs reseruatę aliqñ excitantur ad multiplicandam phãtasmata in sanguine spirituoso deferente illa ad cor, ubi est uirtus somnifera, & hoc excitamẽtũ põt esse humor, nam si in uia quę est a loco spẽrum ad cor defluat modicũ de cholera, spẽs rerum sensibiliũ excitabuntur, & multiplicabunt phãtasmata calidarũ rerum & sic apparebũt fulgura uel ignes, simili mõ si in uia media defluet parum flegmatis, spẽa humidorum pollentes fient in multiplicando phãtasmata humidorũ, et sic de aliĵs. Amplius hoc incitamentum potest esse passio, quæ est circa cor, ut amores, aut timores, & id genus, excitantẽ enĩ spẽs ab his, ueluti excitantur ab humoribus. Amplius hoc incitamẽtũ esse põt habit⁹ aĩę, ut studium ph̃ię, uenationis ars, & oẽ genus uiuendi, cuius habitus est in nobis. Tũc dicendum ꝙ licet oĩa somnia originẽ habeãt ex spẽbus reseruatis, tñ sunt quædã somnia, quæ nõ hñt originẽ a cõcitamentis spẽtũ, quę cõcitamẽta sint in nobis. Q.n. quis somniet uidere reges in gloria uel honore, hoc nõ pendet ab humore, uel passione, uel habitu aĩæ, sed solũ a spẽbus cõcitatis casu, aut accidente, cũ.n. spẽs regis, uel alterius erãt cõseruatæ, si multiplicent phãtasmata, & ad cor per sanguinem deferantur, hoc casu, & accidente est, qm̃ nulla cõcitatiõe, aut ex ꝑte corporis, aut ex ꝑtę aĩę id euenit, sed solũ, q spẽs multiplicatæ incolumiter delatæ fuerũt ad cor, ueluti cũ multæ naues in fluctibus nauigãt, casu fit, ut quæ minus debebat incolumis euadere, euaserit. Amplius casu fit, ut qui per latrones trãsierit, & debebat in illos incidere nõ incidit, sic casu est ut spẽs nõ cõcitatæ potius multiplicant phãtasmata ad cor, q̃ concitatæ. Sic igit̃ pз Aristo. per originẽ, quæ in nobis est, intellexisse cõcitamẽtum quo spẽs reseruatę cõcitant̃, ueluti dictum est, cũ.n. somnis eueniũt sine tali cõcitamento, accidentia somnia appellat, qm̃ proficiscunt̃ a spẽbus reseruatis, q̃ nulla cã existe in nobis, aut in aĩa, aut in corpore, cõcitant̃. Secũdo dubitat̃, quid intelligat Aristo. ꝑ somnia quæ cõueniũt in ipsis melãcholicis, aut ecstaticis, aut phanasticis, & nõ in sapientib⁹. Dicẽdũ ꝙ Aristo. intelligit ꝑ talia somnia, ea quæ accñtia sũt, quecũq; in nobis cõcitamentũ non hñt, qm̃ somnia quorũ origo est in nobis, ita eueniunt sapientibus, sicut stultis. Somnia aũt accidẽtia eueniũt melãcholicis aliqñ multitudine eorũ. Cõ.n. tot sine, aliqua opз, ut eueniãt, ut probatum est. Pręterea eueniunt ꝑꝑ ordinẽ imaginationũ, qm̃ imaginationẽ ĩ his ui humoris melãcholici, hñt ordinẽ & seriẽ, adeo ut una data, aliæ succedant. Pręterea Melãcholici minus uacãt exteriorib⁹ sensibilibus, ideo magis sentiũt motus internos a spẽb⁹ reseruatis multiplicatos: vñ Auer. dicit, ꝙ in melãcholicis ꝑpter siccitatẽ nõ est tãta euaporatio, et iõ phãtasmata nõ sunt sic distorta, nam licet euaporatio in eis eleuata sufficiat somno, nõ tñ est tanta, ut impediat opus phãtastici sensus ĩ ɔponẽdo somnia. Prætetea Melãcholici hñt imaginariã (vt Auer. inq̃t) optime dispositã, quæ dispõ est esse bñ firmã, & nõ celeriter ꝑmutabilẽ de uno phãtasmate ĩ aliud. Frigiditas.n. facit tarditatẽ motus, siccitas ṽo firmitatem formę. Propter hæc melãcholici diu seruãt simulachra, q̃ ipsis apparẽt, & diu cõsultãt ut ex illis pręuideãt futura. Ideo accidit ut diuinẽt. Tertio dubitat̃, qm̃ sapientes melius præuidẽt futura, q̃ melãcholici, & insipientes. Melius.n. sapiẽs medicus iudicabit de futura morte uel salute q̃ insipiens melãcholicus. Melius sapiẽs dux exercit⁹ iudicabit de uictoria, aut strage, q̃ insipiẽs melãcholicus. Melius sapiẽs mathematicus de annonæ libertate uel charitate, q̃ insipiẽs melãcholicus. Dicẽdũ ꝙ pręuidere futura potest esse sз Arist. bifariã. Aut ex motibus phãtasticis, quorũ nulla origo est ĩ nobis pręter spẽs reseruatas, siue hi motus accidãt in somno. Aut in uigilia, & hoc pacto melius melãcholici, & insipiẽtes præuidẽt futura ꝑꝑ causas assignatas. Aut esse põt ex motib⁹ rationis, & memoria præteritorũ cũ notitia præsentium, & hoc pacto longe meli⁹ præuident futura sapientes, q̃ insipiẽtes melãcholici, qm̃ insipiẽtes melãcholici nõ præuidẽt futura ex motu rationis. Ex his patet ꝙ melãcholici insipiẽtes, licet ĩter tot innumeras imaginationes, quas sentiũt, ĩ quãplurimis errẽt, tñ lõge plura diuinant q̃ aliĵ quicũq;, qm̃ inter tot multa, quæ prædicũt, ꝑñt multa euenire, quæ licet pauca sint respectu tot, quot prædicũt, tñ multa sunt respectu eorum, quæ aliĵ prædicũt. Veluti q etiã sæpius ludit, licet in multis fallat, tñ vr̃ multa assequi, & lõge plura, q̃ is q raro ludit. Hęc habemus ab Aristo. Aliĵ tñ iuniores, quorũ origo fuit

Digressio de diuinatione.

Scda dub.

Ter. dub.

fuit Albertus supra somnia, quę Aristo. adinuenit, addūt somnia cœlestia, quorū origo est a cœlo. Imaginantur.n. cœlum alterare aërem qui nos continet, ut primo meteororū & octauo physicę auscultationis patet. Aerē ṽo alterare nostra corpora, ad calidum, frigidum, & ad alias qualitates, per quas species in memoria seruatę excitantur ad multiplicandum phantasmata repræsentantia ea, quæ attinent ad qualitates impræssas, & per hunc modū somnia non solum portendunt ea, quæ nobis contingunt, sed ea q̃ nostrā potestatē trāscēdūt. Si qs.n. somniet aquarū excessum, si hoc somniū originē non habeat ex his, quę sunt in nobis, sed ab impræssiōe aquea cœlesti, somniū portēdet futurā pluuiā. Cœlū.n. prius alterare pōt aerē & corpora nr̄a ad dipositionē humidā, q̄p efficere effectū principalem, cuius illa humiditas est dispositio. Sēsus.n. existēs putus in somno excitari pōt, & disponi, ut species cōcitent. ut de pluuijs dicunt. ita quoq; de alijs dici potest. Huic fidem affert, quæ animalibus contingunt, nam gallus in somno sentiens motum phantasticū excitatur, & cātat, sentit autem illum motum excitat⁹ a cœlo, grues presentiunt futuram pluuiam, & sic cætera animalia. Dicūt iū somniorū interpretationē eē difficillimā. Primo qdē ex pte ipsorū somniorū, quæ nō repręsentāt futura in propria forma, sed uel in suo simili, uel in suo accidenti, uel in suo propinquo, modo difficile est simile referre ad suum cōpar. Secūdo difficile est ex parte causæ, quoniam difficile est scire an somnium pēdeat ab humore, an a passione, an ab animæ habitu, an a cœlesti impręssione. Tertio ex parte permistionis somniorum quę pficiscētia ab his omnib⁹ causis, aliquando permiscenē, & cito pmutātur, adeo ut mō hæc, mō illa appareāt, modo qdē quę a cœlo sunt, apparere, mō quę ab humore, mō quę a passiōe, mō quæ ab habitu aię. His oīb⁹ pdurū, & grādę est somnia interprætari. Aristo. aūe cœlestia somnia nō olfecit, nec Themi. nec aliqs peripateticus, imo illa refutauit, qm̄ si a cœlo pn̄t somnia hr̄e originē, etiā in beutis somnia a cœlo hr̄ent originē, nō.n. cœlū alterādo aerē, magis mediāte aere alterato alterabit corpus humanū ad somnia q̄ ferinum Nō nemo in feris somnia euenire asseret, præsertim cū feris nihil contingat, nisi quod facit ad uitæ utilitatē, aut necessitate materiæ. Præterea somnia cœlestia nō sunt signa euētuū, cū nō sint illorum effect⁹, nec illorū accidētia, nec sr̄ causę illorū, cū nō a somnio pluuię proficiscat pluuia. Ampli⁹ ut Arist. argumētat, sicut nobis loquētib⁹ de amico, casu nobis occurrit amic⁹, sic q locutio nr̄a de amico nō fuit cā aduentus amici, nec signū illius, ita me somniāte amicum, casu uenit amic⁹, ergo somniū nō vr̄ portendere aduentū amici. Nō.n. magis somniū vr̄ attinere ad amicum q̄ locutio. Insup sicut me imagināte aduētū amici, casu amicus uenit, sic me somniāte eū, casu ipse uenit. Somniū ergo nulla rōne uidet attinere ad rē, quæ originē nō hēt in nobis. Adhuc motus phātastici, q sr̄ ex spēb⁹ seruatis, sunt nobis mere naturales, sicut alteratio, & auctio, & alij mot⁹, q nobis a natura insunt, ergo sicut alij motus nihil nobis portēdūt eorū, qrū pricipiū nō est in nobis, ita nec mot⁹ phātastici, q mot⁹ phātastici sint naturales: pʒ, qm̄ spēs reseruatę naturaliter multiplicāt sua simulachra, sanguis spirituosus naturaliter illa defert, et recipit. Cōis etiā sensus ab illis delatis naturaliter mouet, ergo talis mot⁹ est mere naturalis, sicut auctio, nutritio diminutio, & pulsus cordis, et uirgę arrectio, & cæteri id genus, quare, ut isti nihil nobis portēdūt eorū quorum principiū nō est in nobis, ita motus phātastici, nihil eorū, quæ procul a nobis sunt, portendere uidetur. Adhuc cœlū nō solū mouet unū dormientē, sed oēs, & tñ somnia sunt diuersa, & in uno significāt, et in alio nihil significāt, ergo quę significant, casu significāt, & nō p se, qd̄.n. p se est, in oīb⁹ ita est. Hinc Xenophanes Colophonius, & Epicurus, & Panæti⁹, & Carneades, atq; Cynici oēs oēm diuinationē penit⁹ sustulerūt, presertim eā, quę p somnia fit. Cicero ṽo libro secūdo de diuinatione argumētat, quędā somnia esse uana nemo est, q dubitat, igit oīa, sunt.n. oīa somnia eiusdē rationis, atq; speciei. Præterea argumētat, de⁹ obscura nō mittit. Maiestati.n. diuinæ obscura consentanea nō sunt. At somnia obscuræ imaginationes cēset, cū q somniat, nō res, sed rerū spectra imaginet. Qui ṽo diuinationi p somnia fidē tribuerint, aperiamus. sunt igit inter Phōs Plato & Socrates, Stoici quoque oēs, Democritus, Zeno Eleatis, Pithagorici, Dicęarchus peripateticus, Cratippus, Cleantes, Diogenes babylonius, Cleantis auditor. Antipater atq; Possidonius. Hi enim oēs somnijs fidē tribuerūt. Insignia ṽo somnia, q̃ historici approbarunt ꝯplura sunt, illud qdē presagiosum, qd̄ narrat Philistus de Dionysij matre Syracusanorū tyranno. Illud quoq; Priami de Paride, cū eius mr̄ grauida, parere se ardentē facē uisa est in somnis. Illud (ut Fabi⁹ pictor scribit) quod fuit Enee. Et illud superbi Tarquinij ut Actius annotauit, satis probatū. Amplius, ut illud matris Phalaridis, ut scribit Ponticus Hereclides uir doct⁹, atque Platonis discipulus, somnium fuit satis celebre. Rursus somnium Cyri persarum Regis, ut Dionysius in Persicis libris scribit. Somniū etiā fuit celeberrimū. Septimū somniū fuit Hamilcaris Carthaginensi de e⁹ captiuitate. Octauū fuit somniū Hannibalis de columna aurea, ut Gelius scribit. Nonū fuerūt P. Decij somnia duo celeberrima: quæ. M Tullius refert. Fuit qʒ decimū Socratis somnium de e⁹ morte. Fuit & undecimū Xenophantis somniū. Eudemij etiā Ciprij fuit aliud & duodecimū. Sophoclis aliud de Pathera aurea Herculi subtracta. Aliud rustici Romani de latinis ludis. Decimūqūtū fuit somniū. C. Gracchi de e⁹ morte. Simonidis somniū etiā fuit, q̃ a naufragio seruatus est. Decimūseptimuʒ est somniū famatū duorū archadum, quo alterius mors detecta est. Decimumoctauum fuit. Q. fratris de Ciceronis exilio Etiā illud Ciceronis de eius exilio. Vigesimum illud Cassij parmensis de demone. Vigesimumprimū illud Attarij eussi. Vigesimumsecundum illud Alexādri regis Macædoniæ. Vigesimumtertiū illud Alcibiadis Hęc somnia celebriora sunt, quę Gētiles hystorici scribūt quæ cū obseruata sint, & quidē a uiris doctissimis, nobis fidem faciunt, ut somnijs credamus. Sācti quoq; uiri non oī ex parte somnia cōtēpserūt, Daniel enim & Iosephus interpręta̅ti sunt somnia Pharaonis Babylonis regis, q̄ nō interprætati essent, nisi illis fidē adhibuissent. Iobus etiā uir uits & sanctitate præcipuus ita de somnijs inqt. Per somniū in uisione nocturna, qn̄ irruit sopor super homines, & dormiūt in lectulo, tūc aperit.s. de⁹ aures uirorum, & erudiēs eos instruit disciplinā, Omniū etiā gētium cōsensus somnijs fauet, unde Hesiodus fama perire nō potest, quam populi celebrant. Arist. ṽo (ut diximus sæpius) triplicia somnia distinxit, aut quę causæ sunt eorū, quæ futura sunt nobis, aut signa, aut accidentia. siue fortuua Hæc exposita sunt diligenter circa textus expositionē. Verū, ut dictū est, somnia quæ sr̄ causæ, habitus uel dispositiones aīæ aut corporis sunt, & pricipia eorū, quæ nobis accidūt. ut ægritudinū, & actionū. Somnia ṽo quę signa sunt, ab humorib⁹ proficiscūtur, & sunt signa humorū. Somnia accñtia licet sint a spēbus reseruatis, tñ eorū causæ accidētariæ sunt, quæ ad nos nō attinēt, nec in nobis sunt, ueluti sigs somniauerit solē obscurari, aut e scalis cadere, hoc somniū casuale esse cēseē si post ipm̄ q somniauit, in honore aut ptāte deprimer, nā licet sol honores teneat, & solis defectus honoris deiectiones, & scala honoris gradus, & casus deiectionem repręsentent, tamen cum hæc somnia, nec causæ sint eorum, quæ euenerunt, nec effectus, sive accidentia sunt eorum, quæ eueniunt, ut in libris Chrysippi narratur, quidam somniauit uidere ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis, detulit ad coniectorem, q respōdit thesaurum defossum esse sub lecto, fodit, inuenitq; aurū aliquantū, idq; argēto circūdatum. Misit coniectori quātulū uisum est de argēto, tū ille, nihil ne inquit de uitello. Id enim ex ouo uidebat aurū declarasse, reliquū argentum. Patet itaq; eiusmodi somniū, nec cām, nec signū fuisse ei⁹, qd̄ euenit, sed accidēs, vñ sicut, nobis

uerisſimilia cogitantibus,illa eueniunt caſu, ſic nobis ſo-
mniantibus,caſu eueniunt,quæ eueniunt. Dum in oppido
montis rotundi morabar,mecum multis loquentib⁹ in me
dio ꝟborũ mẽti occurrit Hypolitã uenaphri comitẽ acce
dere ægrotũ uiſitatũ,hoc cũ ꝑdixiſſem ijs,q mecũ erãt,
uenit,ut cõcepi,ubi patet meã cõceptionẽ, nec illius cau-
ſam,nec illius ſignũ fuiſſe,ſed accñs. Sed dubitabis forſi-
tan,& nõ ab rõne,cũ nihil fortuna,aut caſu ſit, nihilq; ꝑ
accñs,quin ad aliquod reducaẽ,quod eſt ꝑ ſe, ut in phyſi
cis auſcultationibus demõſtratũ eſt, iure dubitabit qſpiã,
hæc ſomnia quæ accidẽtia ſunt, ad quæ per ſe reducanẽ.
Et dicendum ſomnia accidẽtia reduci ad ſomnia quę ꝓfi-
ciſcuntur ab humoribus,aut ab affectibus. Vt.n.q fodit,
eſt ꝑ ſe cã foſſionis,& ꝑ accñs cã inuẽtionis theſauri, ſic
humor.q ſcãdit,eſt ꝑ ſe cã ſõmoꝝ,quo quis ſomniat,ſe ſca
lam ſcandere,per accidẽs ꝟo cã eſt aut ſignũ euẽtus hono
ris, & eodẽ mõ ſi faber ſomniat ſe ſecurem cudere, & po-
ſtea uerberetur,habitus quidẽ,quo ſomniat ſe ſecurẽ cude
re,ꝑ ſe cauſa eſt eius ſomnij, quo ſomniat ſecurem cudere,
accidẽs aũt ſi ad uerberationẽ,quæ ſeqtur, cõpareẽ. Hæc
Ariſto.Alexander,et Themi. de ſomnijs. Ptolomęus uero
in apoteleſmatibus ſomnijs fidem tribuit, aſſerens nõ ſo-
lum ſomnia eẽ eorum præſagia, quorũ ſunt,aut cauſę,aut
effectus,ſed etiam eorum,quæ ſupra nr̃am facultatẽ ſunt.
Quã opinionẽ Porphyrius & Anonymus eius interpræ-
tes ſequuntur. Mercurius etiam triſmegiſtus in pymãdro
& in his libris,quos de ſtellis cõfecit, eãdem poſitionẽ uo
luit. Iuniores q; aſtronomi,ut Maternus,Manilius,& ara
bes idẽ ſentiunt. Auerroes quoq; & Auicenna, & Algaçe
lus,& Alfarabius hoc idẽ probant. Albertus & Canda-
ueſis,& alij idem. Mouetur ꝟo oẽs,q; aer, qui nos conti-
net,nos alterat alteratus uero a ſtellis nos eadẽ alteratio-
ne alterat,qua alteraẽ. Ab alteratiõe aũt emergũt ſomnia,
quare cum ſomnia ab alterationibus corporeis cõtingãt,
alterationes corporeæ ab aere,aer ꝟo alteretur a ſtellis, er
go ſomnia a ſtellis cõtingere rõnabile eſt. Sed argumen
tum iſtud non caret qõne. Primo quidẽ q; aer oẽs eiuſdẽ
regionis ſimilr̃ alteret,& tñ nõ ſunt oĩbus, q ſunt eiuſdem
regionis ſomnia equalia,nec eadẽ,nec ſimilia. Scdo uero,
qm̃ aliquibus eiuſdem regionis uiris ſomnia uera ſunt,aliq
bus falſa, & tñ aeris cõſtitutio eadem eſt. Ampli⁹ cur ego
bouẽ arare,tu ꝟo equum militare ſomnias, & tñ ſumus in
eodẽ aere. Nec fingi põt,ut ſomniorum rudes cõiectores
aſſerunt eſſe alia ſomnia uera,alia falſa, q a in alia die luoæ
hæc accidũt,illa ꝟo in alia. Nam eadem die luoæ, eadem
quoq; hora hæc ſomnia uera,illa falſa acciderũt. Præterea
nos experimur melãcholicorũ ſomnia aliqñ uera,& tñ non
ui aeris aut ſtellarum,ſed ui dęmonici humoris,ut Ariſto.
inqt,propterea,ut Ariſto.ſentit,ab alterationibus aeris, q̃
a cœlo cõtingũt,ſomnia proficiſci nemo eſt,q̃ dubitat, ue
rum alterationes illæ ſunt per ſe cã ſomniorum,per accñs
uero & caſu eorum,quæ eueniunt poſt ſomnia,ut ſi aer ca
lidus calefaciat ſomniabit quiſpiã ſe uolare,aut aliqd ta-
le,per accñs ꝟo ſignificabit rixas. Eadem.n.cã ad ſomnia
erit per ſe,ad euẽtus erit accidẽs,& caſus. Auerroes peripa
teticus Pl⁹s uim ſomniorum approbãs finẽ eorũ,& dator-
rẽ expoſuit,finẽ quidem,ut per ipſa demõſtrenẽ nobis uti
lia,et calamitoſa præuiſa uitemus, utilia aũt ꝓſequemur.
Hunc enim ob finẽ deũ nobis ſomnia dediſſe aſſerit. Mo-
torẽ uero,ac effectricẽ cã; uerorum ſomniorum,quib⁹ hęc
præcognoſcimus,dicit eſſe eã intelligẽntiã,quã intellm agẽ-
tem profiteẽ prio qdem q; ſomnia uera nobis accidãt, ut
cognitionẽ primorum principiorũ quę axiomata dicunẽ,
utpote nec ſyllo,nec rõne aliqua,ſed lumine intells, ſcdo
ꝟo,q; ſomnia ſpiritales cognitiones ſint, quæ nobis ineſſe
nõ pñt,niſi lumine intells agẽtis. Quare intells agẽs erit
ſomniorum uerorũ datrix cã. Sed cõtra hęc,quæ Auer.di
cit,dubitaẽ,prio quidẽ, qm̃ nõ põt intells agẽs dare no-
bis cognitiones ſomniales, niſi ipſe ſingularia cognoſcat,
quorum ſunt ſomniales cognitiones. At, ut probat Auer.
intells agẽs nihil præter ſe intelligit, Scdo ꝟo, qm̃ ſi intel-
lectus agẽs eſſet dator ſomniorum, ſomnia nõ eſſent co-
gnitiones offuſæ,metaphoricæ,ac uerisſimiles. Veluti ſo-
mnium Chryſippi,in q dormiens uidebat ouum pendens
in faſcia ſub lecto. Intells.n.agens,cũ ſit uera cã,ueros ef-
fectus,& non uerisſiles dabit. Præterea cur intells agẽs fu
turorum cognitionẽ potius in ſomno per ſomnia, q̃ in ui-
gilia ꝑ ſenſus nõ det,nõ.n.facile cauſa afferri põt, inſuper
cur quibuſdã falſa mittat, agens.n.unum in ſubto uno ſal
tẽ ſpẽ,effectum unum mittet. Augeẽ.q.q; nec eidẽ hoĩ ſo-
mnia ſemꝑ eadem accidant. Rñdet his argumẽtis Auer.in
eius paraphraxi, & ſumit primo q; oĩa, quæ in ſublunari
mundo accidunt,cõtineri in intellectu agente,ut effectus
artificiales in artifice. Tũc ait oĩa in agẽte intellectu uniter
cõtineri,in materia ꝟo certis diſpoſitionibus affecta, fieri
particularia,ſic ſomnia rõne habita ad datorem, uniuſia
ſunt,ratione habita ad materiã particularia. Scdam quæ
ſtionem delet Auer. q; offuſio,metaphora, & uerisſimilitu
do,quæ in ſomnijs accidunt,ex ſomniatrice uirtute emer-
gunt,quæ ſomnia non efficit,niſi ex ſpeciebus rerũ ſenſibi
lium reſeruatis. Tertiam rurſus delet,ex eo quia aĩa in ſo-
mno magis eſt ad futurorum cognitionem parata.ſ.exter
nis ſenſibus ad operibus uocantibus. Quartam inſuper re
fellit ex eo qnia interni ſenſus non ſunt omnibus æque af
fecti,externi quoq; non ſunt in hominibus cunctis eodẽ
modo internis ſeruientes, nec in oĩbus ſpũs ſimili ratione
diſponitur,qui ſomnijs miniſtrat, nec humores quoq; in
oĩbus conſimiles habentur. Quare fit nõ oĩbus ſomnia ue
ra ſint,nec eidem ſemper. Sed hæc,quæ Auer.dicit in ſui
defenſione,nec ſibi cõſtant,nec uera ſunt, non quidẽ ſibi
conſtant, primo quidem,qm̃ ijs in cõmentarijs, quæ ſe-
timo metaphyſicæ libro cõfecit,aſſerit neceſſitatẽ intells
agentis eſſe in efficiendo cognitiones, & non ſenſationes,
quales ſunt ſomnia. Idẽ & libro tertio de anima, ubi ne- Comẽ. 31.
ceſſitatem illius aſſerit in trãsferendo intelligibilia de po Comẽ. 5.
tentia intelligibilibus ad actu intellecta. Præterea libro &. 18.
ſecundo de cœlo probat a motoribus æternis ac ſeparatis Cõ. 100.
nihil proficiſci poſſe,niſi mediante cœlo, at nunc ſomnia
proficiſci ait ab intellectu agente ſine cœlo medio. Non
etiã uera ſunt. Ariſto.n.ſomnia ex ſpecieb⁹ reſeruatis fieri
aſſerit,moueri ꝟo ad communẽ per uapores,ac ſpiritus ua
porulentos,per quæ nõ ſolum Auerrois fictio deſeritur:ſed
illa Auicennę, Algaçelis & cæterorum, qui hanc poſitio
nẽ ſequuntur. Mathematicorũ uero nõnulli ſomnijs uim
præbentes ex ſtellis,dixerũt huic ſomnia eſſe uera, illi fal
ſa ex genituris,nam huic ex ſtellis in genitura conſtitutis,
ineſt ut ſomnia uera ſint,illi ut ſint falſa. Vnde Ptolomę⁹ enuclea 3.
libro c.enucleatorum, qui ad rem quępiam aptus eſt,hẽt
profecto & hmõi ſignificationis ſtellam admodum potẽ
tem in ſua genitura. Præterea hic uerisille falſis ſomnijs enuclea. 4.
occupatur,ut eodem libro aſſerit, q; anima ad cognitionẽ
apta,uera plus aſſequatur,q̃ qui ſupremum in modum ſe
in ſcientia exercuit. Eſt autem hæc aptitudo ex ſtellis, qui
bus formæ in genitura afficiũtur, eodem enim libro inqt.
In generatione atq; corruptione formæ afficiuntur a cœ- enuclea. 9.
leſtib⁹ formis. Præterea hic ex genitura habet, ut ſomnia
ſint benefica iocuodaq;, quo in genitura ſtellæ, quæ ſo-
mnia miniſtrant beneficæ ſunt. Ille uero habet,ut ſint hor
ribilia,quo ſtellæ maleficæ ſomnia in genitura effecerunt.
Item hic habet,ut animalia ille alia ſomniet, pro ratione ſi
gnorũ,quæ ſtellæ in genitura tenuerũt,quæ ſomnia dãt;
ut Ptolomęus in apoteleſmatibus aſſeruit, quare ſomnia,
& ſomniorum genera,& rationes ex ſtellis homines nãci-
ſcuntur,quæ in genitura inuentę ſunt. Hæc mathematici.
Sed quæ catholici uelint,adijciamus. Gregorius itaq; ſu-
per Iob libro octauo,ita de ſomnijs inquit. Exquirendum
eſt magnopere quot modis tangunt animum imagines ſo
mniorum. Aliquando nãq; ſomnia uentris plenitudine &
inanitate,aliquando illuſione,aliquãdo cogitatione ſimul
& illuſione,aliquando reuelatione, aliquando autem co-
gitatione ſimul & reuelatione generãtur,ſed duo, quę pri
ma diximus,omnes experientia cognoſcimus. Cętera ꝟo,
non

non niſi ab his, qui ſanctitate, ēt uita prępollēt. Hęc ſunt, quæ de ſomnijs & a Philoſophis, & a mathematicis, & catholicis habemus. Sed quoniam Ariſtote. pauca aut nulla aſſeruit de artificioſa ſomniorum interprætatione, nos librum quartum adiecimus io quo de ſomniorum interpræcatione dicituri, ea dicem⁹ quæ alij ſeotiunt, & quę ſecundum Ariſto. dicenda ſunt.

De naturali diuinatione finis, & de tertio Libro.

EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI Medices de artificioſa ſomniorum interpręta tione, quę diuinatio dicitur artificioſa.

Quid ſit artificioſa ſomoiorum diuinatio, quid ue ſomniorum interpræcario. Cap̃ I.

DIVINATIO itaq; alia naturalis, alia artificialis diſtinguitur. naturalis quidem eſt ſomoium ipſum nobis aliquid pręſagiens. Somnium.n. (ut diximus) proprie uocat̃, quod figuris regitur, & ambagibus uelatur, non niſi interpręcatione intelligēdis. Et quoniam ſomnium nobis ex cauſis ineſt, quæ non redigunt ad nr̃am uoluntatem, & aliquid portendit, naturalis diuinatio dicitur. Diuinatio quidem, quo nobis aliquid diuinar, naturalis uero, quo nõ ex cauſis proficiſcitur, quę ad noſtram uoluntatem rediguot, unde Cicero hanc uocat naturalē, quatenus a natura præſagitiua eſt, non autem arte, aut uoluntate. Artificioſa ſomniorum diuinatio eſt ars interpręQuid diui natio artifi ciosa. tandi ſomoia, ratione, atq; regulis, & obſeruatione confecta, qua præſagit a per ſomnia ſomniotum ſiue ioterpres, ſiue coniectator, interpræ tatur. Vnde quemadmodũ haruſpices, & augures per auguria, & hauſpicia, ex regulis, ex ratione, & obſeruatione interpræ tantur quę per illa portēduntur, ita ſomniorum coniectores per artem quę ratione, regulis, & obſeruatiooe conſtat, ſomnia ioterpræ tatur: quamobrem Chryſippus definit diuinationem ijs uerbis, uim cognoſcentem, & uideorem, & explicantem ſigna, q̃ a dijs in ſomno mittuntur. Alibi quoq; ſomniorum coniectationem definit hoc modo, eſſe uim ceroentem: & explaDe qb⁹ ē. nantē, quæ a dijs hominibus ſignificentur in ſomnis. Ex his apparet de quibus eſt, ut de materia, artificioſa interpretatio. Eſt enim de ſomoijs, quatenus ſomnia futura nobis calamitoſa, aut proficua præſagiunt. Nam de ſomnijs diſſerere uidetur phyſicus, & interpres. Phyſicus quidē, quatenus eſt aĩalis affectio. Interpres ꝟo q̃ten⁹ ſomnia futura p̃ſagiant, quę nobis ſunt, aut proſpera, aut aduerſa.

Quę ſomnia præſagiant, deq; quibus per ſomnia artificioſa diuinatio eſt. Cap̃. II.

AVerroes in paraphraxe huius libri diſtinguit rerum quæ cognoſcũtur genera. Nam aliud eſt eorum, quæ ſpeculamur. Aliud totum, quæ agimos, Eorum aliud quæ facimus, trib⁹ artibus ſpeculamur metaphyſica, phyſica, & mathematica, una duntaxat agimus morali. v3. quę poſtea in treis ſecta eſt, infioitis fere artibus facim⁹, nam medicioali facultate curamus, agricultura colimus, cæteriſq; alijs alia facimus, quibus ait ſomnia ea futura præſagire, quæ artibus ioterdum facimus, interdum euitamus. Sequimur quidem, ut utilia atq; proſpera, euitamus, ut aduerſa & calamitoſa. Quare & ioterpræ tādi facultas de ſomnijs pertractabit, quatenus ſomoia factibilia utilia uel nocua præſagiunt. Addit quoq; Auerroes poſſe moralē ſcientiā quæ de uirtutibus eſt, per ſomoia acquiri. Nam de uirtutibus ſomoiarunt, quæ poſtea experrecti illas exercuerunt. Speculatiuas ꝟo artes per ſomnia acquiri non poſſe argumento oſtendit, quia ſcite non niſi per demonſtrationem habetur: at demonſtratio niſi in uigilia inuentione, uel diſciplina intelligitur: niſi fortaſſe ſcientia hæc æquiuocæ eſſet, utpote infuſa, uel numine data, p accidens ꝟo interdum familiares ſenſus, qui intra nos ſunt, adeo & commode io ſomnijs afficiuntur, conſtituuoturque ut per accidēs nonnũquã recte intellectui ad ſpeculãdum ſubminiſtrēt. Quod cum per accidens & rarentet illud ſit, iure per ſomnia non niſi raro & per accidens ſcieotiæ ſpeculatiuę habentur, quibus omnibus patet ſomniorum interpręratiuã quæ diuinatio dicitur artificioſa, uerſari circa ſomnia quatenus per ſomnia coniectores præſagiũt, futura nobis aut aduerſa, aut proſpera.

Quatuor præſagiti per ſomnia ueluti p ſtellas Cap̃. III.

SOmnia ut proximo capite explicauimus, utilia uel aduerſa quæ futura ſunt, pręſagiunt, de quibus interpres pertractat. Hæc autem (ut Ptholemęo placet in libro apoteleſmatum inquit) quatuor in partes diuiduntur. Sunt.n. hæc, genus ſubiectum, in quo futura per ſomnia præſagita interpræ taotur: ſpecies: locus: & tempus. genus eſt multiplex, q̃a aut propriũ, ut poræ, quũ ſomniũ portēdit pſooe ſomnianti. Aut alienum, cum prænuntiat amico uel propiquis. Aut cõe, quũ ſibi & amico uel proximis. Aut publicũ, cũ ciuitati foro uel theatro, aut generale, ut cum orbi & uniuerſo minatur. Tempus eſt, ſi ſero, quod per ſomniũ pręſagitur, eueniat, ſi ciro, ſi ad anoum, ſi ad meoſem, ſi ad diem, ſi ad horam. Loc⁹ ſi in domo mea, uel ſua, ſi in agro eueuta & generi, cui præſagiuntur: futura ſunt. Species uero, ſi præſagia ſint bona, ſi mala, ſi calamitoſa, ſi aduerſa. Hæc quatuor bonus interpres perliberare debet, ſi recte ſomnia uult interpræ tari.

De fundamento quo Iuniores ſomoia interpræ tentur. Cap̃. IIII.

VT ſomniorum coniectario ſit non obſcura. Poſſidonius, nihil eſſe factum, quod non futurum fuerit, eodemq; modo nihil eſſe futurum, quod non factum fuerit, & cuius non cauſas idipſum efficientes natura contineat: ſumit. Hinc patet nullũ futurum eſſe ſomoium: quod non factum ſit, nullumq; factum, quod nõ futurũ. Patet etiã nullam factam eſſe ſomnij interpræ tationem: quæ non futura ſit, nullam quoq; futuram: quę non facta ſit. Ex ijs emerſit ars interpræ randi ſomnia, eſt enim hæc collæctio omnium earum conitectationum, quæ factę ſunt: quare cũ nihil factum ſit, quod non ſit futurum, nulla facta fuit ſomnij coniectatio, quæ non ſit futura, nec ulla prorſus futura, quæ non facta ſit. Hoc quoq; fundamento obſeruatio conſtat, eſt enim obſeruatio omnium eorum quæ facta ſunt, memoria collecta, quæ cum omnia futura ſint, ex obſeruatione eorum quæ facta ſunt, obſeruans coniectabit ea quæ uentura ſunt. Hiſdē etiã partibus prudētia habeat̃, quę eſt prę uiſio de futuris per memoriã præ teritorũ, q̃ppe cũ ea quę futura ſunt, facta oĩa ſint.

Quę rudes interpręteṡ de artificioſa interpręratione ſomniorum. Cap̃. V.

RVdes ſomniorũ interpretes, q̃ ſtellarũ, & naturę ſunt imperiti ſolum per obſeruationem artem interpræ tãdi ſomnia conſtare aſſerunt, nec ad regulas poſſe reduci affirmant. Noo enim reddi poteſt cauſa, aut dari regula, cur uidere in ſomno arbores findi dãnũ præſagiet. Rurſus nec reddi poteſt ratio, cur barbam ronſam uidere, orbitatē ſignificet. Sed obſeruatione ꝯperta hæc omnia ſunt, nã cum nihil factũ ſit, q̃d nõ ſit futurũ, et nihil futurũ, quod nõ factũ, nulla interp̃tatio eſt futura, q̃ non eſt facta, iure collectio oĩum interp̃tationũ ſufficiēs erit ad artē interp̃tãdi, q̃obrē tabulas interpręrationũ ꝯficiũt, ut q̃ſq; poſſit oĩa ſomnia, q̃ futura ſi facile ioterpræ rari, q̃ppe cũ ſomoia futura nõ ſint, q̃ nõ fuerit facta, nec facta quæ nõ futura. Rurſus etiã nec interp̃tata, q̃ nõ interp̃tãda, nec deniq; interpræ tãda, q̃ nõ ioterp̃rata ſi, q̃re tabulę quæ ex obſeruatione omnium interpræ rationum ſcriptæ ſi, ad artē interp̃tãdi putãt ſufficere, q̃ ꝟo ſint eiuſmodi tabulę, q̃ue libri de ſomniorũ interp̃tatiooibus, cũ oĩb⁹ pateãt, cõmuniterq; ab oĩbus habeantur, iure prætermiſimus.

Confutatio huius rudium poſitionis. Cap̃. VI.

SEd q̃ rudis ſit hæc poſitio, ac iſta eorũ ars, facile demõſtrat. Nã ſi artē ſufficere putãt p tabulas interpræta-

tionum: uel in illis omnes interpætationes cõtinẽtur, uel quędã, oẽs si continenẽ, uel oẽs in numero, uel oẽs in spẽ: uel oẽs in genere, oẽs quidẽ numero uel spẽ continere est impossibile, qm̃ hæ numero infinitæ sunt. Infiniti.n.sunt actus animæ, & numero, & specie, ut sentit Auicẽna, nam ut sorticolę tradũt, sunt nõ tot spẽ, quin plures, nec tot numero quin plures, igitur ĩfiniti numero & spẽ. Accedit ad hæc ꝙ phantastica uis infinita cõponere põt, cũ non tot, quin plura: igitur & infinita etiã somniare. Quare nulla potest dari tabula in qua oẽs interpætatiões numero uel spẽ cõtineantur. At si in tabulis oẽs interpætationes secũdum genus haberẽtur, ex ĳs somnia interpætari nõ possunt, non.n.puto quia somniũ Alexandri & illud Scipionis, & eorum interpætationes genere cõuenerint, esse eadem rõne ad amuxim interpætanda, quippe cũ in genere multæ lateãt ęquiuocationes, atq; dissimilitudines, ut peripatetici dicũt. Quare tabulę eiusmodi uanæ sunt, & inutiles, quippe cum rarenter oĩum quæ cõtingũt somniorũ, interpætationes, habeant.

De ĳs quæ Arnaldus uillanouanus ait de somniorũ interpætatione, deq; prima eius regula. Cap. VII.

EA quę Arnaldus de somniorũ interpætatiõe scripsit, lõga sunt, & fastigiosa: quare ꝑ capita illa recẽsere decreui, nã licet quæ narrat, aniles fabulæ sint, arte penit⁹ nõ carẽt. Sumit.n.aĩam ĩ somnis seprẽ affici modis, siue a stellis, siue ab humoribus, siue a quibus uis causis, quos reducit in tres, nos ꝟo, ut breuiores, in duos resumpsim⁹. Nam uel afficitur sĩlibus ĳs quę ꝑ somnia portendunẽ, uel dissimilibus, siue cõtrarĳs simulachris. Quãdo.n.aĩa ĩ somnĳs ĳs simulachris afficiẽ, quæ futura uera rõne repñ tent, non somnia, sed magis uisiones appellat. Cũ enim arcas ille uidit in somnĳs suũ amicũ, orãtẽ, ut sibi cauponis insidĳs circũuento subueniret, non somnium appellat, sed uisionem, quippe cũ amicũ nõ uidit arcas ille in suo sĩli, sed in se per eius propriũ simulachrũ, quo nũc colorẽ ꝑ eius propriã imaginẽ cerno. Quare cũ somniũ sit præuisio eorum quæ futura sunt, nõ per illorum propria simulachra, dupl᷑ aĩa põt somnĳs affici, aut sub specie similium, aut sub specie dissimilium. Hæc est eius prima regula.

De secunda Arnaldi regula. Cap. VIII.

SEcunda regula est, quę de interpætatione per locum a simili conficitur, ut interpres ad proprietates earũ rerum, quas recte repñtant simulachra in somnĳs, diligẽter animaduertat, & ad circũstantias somniãtiũ, & ad colores, situs, & quantitates eorũ quæ uidenẽ in somnĳs, horũ oĩum exẽplum est: uidere assorbẽrem draconẽ in somnĳs e proprietate draconis, q̃ necat mortalẽ inimicũ somnianti occurre præsagit. Idẽ de oĩbus nocuis aĩalibus, uerum si inimicus, qui futurus est, sic occultus, uidebit in somnĳs lupũ uel uulpẽ, qui proprietate occultus est inimic⁹ si inimicus sit persona digna, ut rex, uel princeps, uidet leonem mordere, nam de proprietate leo rex est aĩaliũ. Si bilis sit hostis, uidebit serpentem, uel uulpẽ, uel aliquid naturæ hostile. Simili ratione respiciẽdæ sunt circũstantiæ eorũ, quę uidenẽ in somnĳs, & somniãtiũ cõditiones, nã si somniãs disciplinatus sit uidetq; se in somnĳs aquã cũ difficultate ꝑagrare, ad honores scandere merito suæ disciplinę præsagit, possunt de alĳs conditionib⁹ exempla poni quę ut breues reticuimus.

Artem hanc multifariam esse uanam & imperfectam, & omnino falsam. Cap. IX.

DEfecisse sibi Arnaldum facile patet, nam cũ dixit somnia præsentare futura sub similis specie, & sub dissimilis: regulas ꝑ locũ a simili nos edocuit, regulas ꝟo ꝑ locũ a dissimili nullas posuit, igiẽ uel mãcus, uel sibi deficiens. Prætetea cõiunctim hæ regulæ possunt sic refelli, nã oĩs interp̃ratio ꝑ ipsum fit, uel a sĩli, uel a dissimili, a dissimili nulla põt interpætandi regula sumi, nam unum dissimile infinitis est dissimile, igitur per ipsum in nullum eorũ deuenire possumus, quare interpætandi regula a dissimili nullo pacto erit colligenda, nec etiam a simili, quia uel a simili in substantia, uel in accidẽte, nõ in accidẽte, qm̃ infinitis modis res possunt ꝑ accidens assimilari, at cum infinitum oĩ ex parte ignotum sit, nulla ratione per accidẽs, uel ex similitudine in accidentibus conisctor potest somnia interpætari. Quippe cũ portenta per somnia, & portendentia, quæ uidẽtur in somnĳs, infinitis modis in accidẽte assimilari possint, nec in substantia, nam uel in genere, uel in specie, uel in numero, non in genere uel specie, nã cum interpætatio nihil aliud sit, quam eorum quæ pręsagiuntur: cognitio, interpætans de uisis insomnĳs deducit in cognitionem, eorum quæ per ipsa pręsagiuntur. At cũ in uno genere, uel specie infinita cõtineãtur indiuidua, per unum illorum non magis deducetur in notitiam unius, q̃ alterius: non enim per notitiam Socratis, q̃a cõuenit genere uel specie cum Platone, possum si uiderim Socratem mihi tribuere aquas, ꝙ Plato mihi experrecto tribuet diuitias. Mitto ꝙ quæ uel genere, uel specie conueniunt sunt inter se dissimilia, quare cum unum infinitis sit dissimile, iure per unum insomnĳs pręuisum non possum deuenire in cognitionem alterius. Nec fingi potest regulas interpætandi esse colligendas a similibus in substantia, & accidẽte, nam uel genere, uel specie hæc similia erunt, ĳs quę per ipsa somnia portẽdunẽ. Si sint gñe sĩlia, spẽ erũt dissĩlia, at cũ unũ dissĩle pluribu⁹ sit dissĩle, & plurib⁹ in gñe sĩle, non per id quod mihi uidetur in somnĳs, possum in unum magis quã aliud sibi in genere simile, in specie autẽ dissimile, deuenire. Simili ratione si specie sint similia, numero uero dissimilia, nam cum mihi uidetur in somniis aliquod, non uideo quonam modo possim p̃sagire magis de uno eiusdem speciei, q̃ de alio. Prætetea hęc ars de genere pręsagitorũ, de specie, deq; loco nihil scribit, igitur oĩno manca. Quippe cum quatuor hæc de omni prædicendo respiçi debeant, ut Ptholemæus dixit.

De his quæ de tempore dixit Arnaldus, & quomodo sint falsa. Cap. X.

ARnaldus multa fabulatur de tp̃e, quo pręsagita per somnia interpretantur uenire. Obseruatione enim si macardi iussit esse respiciendas horas somniorum, nam si per unam somnium ante die horã uenerit, ad mẽsem præsagit, si per duas ante diem: post duos a somnio menses. Sin autem per tres ante diem, post tres menses enũriarum futurum est. Auctoritate aliorũ præcipit hora somnĳ esse lunam obseruandam, quæ si tunc signũ tenuerit mobile, sitque cursu uelox, atq; somniũ emerserit die ac hora lunæ, eadẽ die qua somniũ euenit, præsagitum uidebiẽ. Sin aũt luna sit cursu sera, immobili in signo, sitq; somniũ ipsum die & hora saturni, præsagitum post tot annos uidebitur, quod gradus luna est peragratura ei⁹ signi, quot tenet hora somnĳ, hæc q̃a sibi uana uidẽtur, & aniles fiabellæ, hãc demũ regulam subscribit, ut interpres inspiciat ad qualitatem rei uisæ, ad proportionem somniantis ad rem uisam, demum ad lunam ipsam, quem locum hora somnĳ teneat, q̃ motu moueatur, & quot gradus luna de signa sit peragratura. Ad qualitatẽ quidem rem uisæ. Nam Neronis mater Neronem dum in utero gereret, uidit in somnĳs se parere draconẽ, qui conuersus ad eam, mordens ipsam euiscerabat. Cui interpres dixit somnium præsagire eam fore parituram magnum uirum, qui eam erit permecaturus. Patet ꝙ effectus non uenit eo ipso ꝙ pepetit, sed ad annos multos, nam qualitas rei uise citius esse nõ potuit. Ad proportionem ꝟo somniantis ad rem uisam, ꝙ puer si somniatet se scalam scandere, non die experrectus ad honores attolleẽ, sed ꝓportione eius ad honores præsagitos. Ad lunam ꝟo aspiciendum esse dixit, ut alĳ dixerunt. Sed hęc friuola sũ, nã nemo misti intep̃tari debẽt una arte, quare si de genere, deq; spẽ euẽtorum regulas dedit nulla stellarum obseruatione, nec de tp̃e obseruandę erunt stellæ. Quod si de tẽpore sũ stellæ obseruãdæ, igiẽ de genere, spẽ, loco etiã corũ quæ præsentiunẽ in somniis sunt stellæ diligenti rõne colligendæ. Blactericat igitur uir iste, qui cũ fuerit oĩ ex ꝑte superstitiosus, nec in his uacare supstitionibus noluit.

De interpræte somniorum, & de regula interpretandi secundum Aristotelem. Cap. XI.

EXquisitissimus (ut inquit Aristoteles) somniorum coniector is est: qui rerum imagines acutissime perspicere potest: nam recta claraq; somnia facile quisq; interpretabitur: sicut enim aqua agitata stellarum imagines minus apte ostendit: quę ubi quieuerit: liquide eas demõstrat: ita quoq; motiones in nobis impediunt clara cõspici somnia: itaq; qui formas illas preposteras incondiras distortasq; somniorum scit distinguere, & ueris exempla ribus reddere: ut hominis hanc illam equi designet: quarum tamen neutra incolumis absolutaq; cernebatur: hic est optimus somniorum coniector. De regula. E quibus patet artem coniectãdi somnia similibus exẽplaribusq; constare: non autem cõtrarijs atq; dissimilibus. Insuper etiam duo esse somniorum genera: quædam aperta, in quibus exemplaria similiaq; clare patent coniectori. Videre enim brachia pati in somnijs, facile patet eiusmodi somnium ad fratres esse referendum. Nam brachia gemelli sunt fratres, atque similes. Alia sunt offusa somnia tectaq;: in quibus similia atq; exemplaria non clare uisa repræsentat: ut ouum somniare quod repręsentauit aurum argento circũscriptum: non clare hoc demonstrauit Hactenus Aristotelem.

Regulam interpretandi Aristotelis esse de somnijs naturalibus, aĩalibusq; non autem de fortuitis. Cap. XII.

SOmnia duplicia esse uera Aristoteles comprobauit: aut quæ earum rerum sunt: quarũ principium est affectus: idest ex parte animi, aut earum rerum: quarum principium est humor idest alteratio corporea: earum rerum quarum nullum in nobis principium est: somnia fortuita esse uel signa, uel causas demõstrauit Aristoteles. Quo fit ut interpretandi regula quam Aristoteles tradidit: solum ijs somnijs sit, quę aut naturalia sunt, aut animalia. Per naturalia somnia præsentimus alterationes humorum, morbos & uniuersales, & particulares: qui ab illis proficiscũtur alterationibus, ut febres, dolores, apostemata, & cætera id genus. Per somnia uero animalia pręsentim⁹ affectus animi: quibus mens præmebatur. Qua ratione euenit somnia animalia esse ueluti memorias aut earũ rerum, quas facere uel agere cœpimus, aut eorũ affectuum: quibus mens sensariaq; pars occupabatur. Sunt autẽ hæc animalia somnis plerunq; aperta, rarenter offusa atq; detecta. Somnia uero naturalia sunt memoriæ aut ostensiones naturæ: nam cum humores excrescunt, & ad sensus peregrinos permeant: apparent eis magis quàm sint sentiri apta: sicq; in somniatrice superioribusq; uirtutibus sensum efficiũt phãtasticum, plerunq; offusum detectumq;, rarẽter apertum. Horum igitur regula potissimum habenda est: quam nobis optimus naturæ interpres Aristoteles tradit.

De ijs quæ sunt melancholiæ peculiaria, deque regula interpretandi melancholica somnia. Cap. XIII.

PEculiaria melancholiæ sunt ea quæ ei competunt, uel ex genere substantię, uel quantitatis, uel relationis, uel qualitatis, uel motus, uel habitus, uel alicuius figuræ cæterorum prædicamentorum: secundum substantiæ quidem figuram peculiaria sunt esse terram terraceamq; esse Saturnum, Saturnumq;. Est.n. melancholia animalis terra, atq; Saturnus. secundũ figuram quanti sunt esse crassum, esse antiquum atq; diuturnum. ſm figuram relationis: assimilatur dæmonibus dæmoniacisq;, nigris, umbrosis, nigris liquoribus. ſm figuram qualitatis eius peculiaria sunt esse nigrũ, offusum, tetrum, acre, ponticum, senile, autumnale, graue, frigidum, siccumq;. secundũ figuram motus, eius peculiaria sunt deorsum ferri, tardum, pigrum, seruũ. secundum figurã habitus, tenet omnia quæ Saturnus cœlestis tenet, ut ædificia, senes, res, antiquas, parentes, auos, attauos, noctes, tenet fetida, homines edaces, agricolas, & agros, conuentus religiosos, uestes nigras, lapides nigros, hæreditates, mortuos, putridas aquas atq; paludes, lepras & morbos qui a melancholia proficiscuntur. Longa itinera, carceres calamitosus: pignora, seruos leues personas, atq; ea omnia, quæ Saturnus cœlicus tenet. Sunt & alia peculiaria: quę bonus coniector facile per hæc reperiet. Ex his regula generalis colligitur hoc pacto, omne uisum in somnijs, quod ad aliquod eorum quę peculiaria sunt melancholiæ quouis modo attinet: idest uel somnianti, uel alieno, uel communi, uel publico, aut generali: ut capite tertio explicauimus: melancholicum est insomnium. Regula. Quòd si frequentauerit, morbos aut uniuersales, ut febres, aut particulares, ut languores (nisi somnians præseruetur) præsagit. Exempla sunt ut somniare dæmones, monachos, aut id genus aggredi, uel te, uel alienum, ut amicos uel te & amicum communiter, uel publicum ut forum, uel theatrum, uel urbem, uel generale ut orbem: humorem melancholicum præsagit in somniante alterare corpus, sensoriaq;: quæ si frequentauerint melancholicos morbos præsentit somnians, nisi bono præseruetur regimine.

De regula particulari somniorum melancholicorum. Cap. XIIII.

VIsum antequam ad particulares morbos conferatur, prius esse melancholicum generatim colligatur, postea uidendum est si uel somniantem tangit, uel aliud diuersum, siue sit amicus, siue patria, siue orbis, siue quoduis alienum. Nam si tangit somniantem: tunc uel ipsum totum tangit: uel eius partem ueluti cutem, uel caput, uel pedes, uel particulam quamuis eius. Si igitur somniantem nullatenus tetigerit, melancholia significabitur in uaporulentis spiritibus potius, quam in membris humoribusq;. Quare nisi præseruetur uel aliud pollentius ei aduersans superuenerit: de effimera melancholica ex mœrore tristitiaq; est præsagiendum, aut de melancholia uel demonio, uel ijs morbis: qui per spiritus agũtur: dixi si hæc somnia persæpe atq; sæpius frequentia fuerint: ubi namq; rarenter emergunt, de parua admodum melancholica alteratione in spiritibus est prædicendum. Rases asserit hæc somnia quæ personam somniantem non tangunt: uniuersales morbos præsagire, qui totum corpus occupant, ut febres dæmonia, melancholię, & id genus. Sinautem personam somniantem id quod uidetur in somnijs: tetigerit, aut eam totam, aut eius particulam. Si eam totã: de febre uel morbo uniuersali, ut mania, apoplexia, epilepsia, aut de alijs id genus est pręsagiendum, si frequentauerint hęc, nec præseruetur somnians, ut pati incubum quod epilepsiam uel apoplexiam nuntiat uidere umbras, quę totum rapiant corpus: uidere se quasi immobilem grauem, cadere ab alto, & inde immobilem quasi derelinqui: hæc omnia morbos uniuersales nuntiãt. Sin uero particulam, ad eam melancholiam defluxisse uel defluxuram morbumq; exoriri nuntiat, Narrat Arnaldus uidisse quendam: cui in somnijs frequenter apparebat niger catus: qui eius dextrum mordebat pedem: cui postea pedi dextro pustula nigra cõtingit: ex qua de breui obijt. Erat enim pustula illa ex humore melãcholico perustn. audiui ab obseruatore, q cuidam uidebatur in somnijs acubus per totam cutem pungi: cui postea ad paucos dies lepra canina euenit. Simili ratione argui potest de alijs occurrentibus.

De ijs quæ sunt sanguini peculiaribus, deq; regula uniuersali particularique interpretandi sanguinea somnia. Cap. XV.

SAnguini peculiaria sunt hæc. secundum substantię figuram quidem esse aerem, aereumq;, esse Iouem Iouiaq;. Est enim sanguis terrenus Iuppiter: animalis etiam aer. secundum quanti uero figuram, sunt esse medium inter crassum & tenue, esse inter antiquum & recens. secundum figuram relationis assimilatur liquoribus rubris omnibus, iucundis hilaribusq; rebus. secundum figuram qualitatis, sunt esse rubrum, dulce, suaue, iuuenile, uernale, graue: sed minus quã terra, & aqua: calidum & humidum. secundum figuram motus, celer potius, ad regionem mediam scandere, atq; superuolare. secundum uero figuram habitus, omnia habet quæ Iuppiter cœlicus. tenet enim

pacem, iustitiam, diuitiarum copiam, letam uitam, ueritatem religionem, pulchra preciosa, ueneris, abundantiam, largitatem, uerecundiam, hominea alboa habentes ruborem, staturę pulchroa: cęteraq;, quæ Ioui dicantur. Ex ijs generalis regula est hoc pacto: omne uisum in somnijs, qđ aliqua ratione ad aliquod eorum, quę peculiaria sunt sanguini, quouis modo attinet, uel somnianti, uel alteri: in somnium sanguineum est. Quòd si frequētauerit, nisi somnians bono regatur regimine, uel aliud pollentius interuenerit, morboa prænuntiat sanguineos, ueluti uidere nuptias, degustare dulcia atq; suauia, uētosa emergi, fluxum fieri sanguinis, & id genus sanguinis alterationem nuntiant. Hæc si uel tangere uidentur somniantem, uel aliud ab eo diuersum, nisi præseruetur, uel aliud occurrat fortius: morbos sanguineos nuntiant, uniuersalea. Quę si tangant somniantis aliquam partem: illic morbum aduenire prędicūt: nisi (ut diximua) præseruetur. Narrat Arnaldua uidisse infirmū, cui uenit in somnijs, quidā qui eū lapide pungenti maxillam sub aure pungebat. Quod cū persępe uidisset, demum apostema post aurem exoritur.

De ijs quæ sunt choleræ peculiaribus, deqoe regulis cholericorum somniorum, Cap. XVI.

CHolere peculiaria sunt hæc. secundū substantiæ figuram, esse ignem uel igneum, esse martium uel martem Est enim cholera terrenus mars animalisq; ignis. Secundum quāti uero figuram, esse rarū teneieq;, esse uirile iuuenileq;. Secundum figuram relationis similis est omnibus liquoribus citrinis, atq; naturæ horridis. Secundum qualitatis figuram, est citrina, amara, iuuenilis, æstiua, leuis, calida & sicca. Secundum figuram motus celerrima, uolatilis, sursum petens At secundum habitus figuram: ea omnia habet, quæ mars cœlicus. Tenet enim fratres, peregrinationes, iuuenes, tenet artes, quæ per ignem aguntur, atq; ferrum, habet uulnera, rixas, bella iniurias, ustium, sanguinis effusionem, uiolentias, prędones, iracundos, celeritates, feditatem coitus, abortus, oppilationes, febres, cholericas, pustulas, & omnes morbos, qui sunt cum rubedine corporis, dolores capitis, homines rubeos, superbos, atq; ea omnia quæ mars, quibus regulæ constant. Nam omne uisum: qđ ad aliquod horū quouis modo attinet, est prænuntians alterationem cholere. Quòd si perseuerauerit morbos pędicit, & personā somniantem totam, uel omnino aliud ab ea tetigerit: uniuersales morbos. Sin autem eius qui somniat particulam, ad eam morbū defluere significabit, ut uidere prunas, uel ignes, uel per aerem uolare, socius noster uidit se per prunas ambulare, totumq; uri: & iam febris causon eum accepit. Alius omni fere nocte faciem suam uidebat urticis molestari, qui demum heresipelea laborauit.

De peculiaribus flegmatis, deque regulis eiusdem somnij. Cap. XVII.

SEcundum substantię figuram sunt aqua aqueum esse uenerem uenerium. Est enim flegma animalis uenus, aqua uero terrena. Secūdum quanti figuram, est crassum, corpulentum, atq; senile, antiquum. Secundum figuram relationis est omnibus albis liquoribus simile, uitreis, gypseis, gelicidijs, niui, lacti, çaccharæ, uiscosis, tenacibus, & id genus. Secūdum figuram qualitatis est albū, clarū, perspicuum, sapore interdum dulce, ponticum, aliqn̄ salsum aliqn̄ insipidum. Senile, muliebre, hibernū, graue, frigidum & humidum. Secundum motus figuram, est pigrum, serum, segne, atq; deorsum petens. Secundum habitus figuram tenet omnia quæ Venus & Luna tenent, ut ocia, mulieres, earumq; ornamenta, margaritas, pinguia, alba omnia, unctuosa, homines albos, cæteraq; quæ Luna, quibus regulæ (ut prius colliguntur) Omne enim uisum ad aliquod horū quomodolibet attinens est flegmaticum somnium. Quòd si frequentauerit: morbidum erit. Vniuersaliter quidem si uel totum somniantem, uel omnino ab eo aliud tetigerit, particulariter autem si eius aliquā partem amplectetur. Quidā uidit sibi humeros a pluuia madefieri, experrectus reperit ad humeros defluxisse flegma. Visum est mihi non raro degustasse lac, & experrectus linguam dulci flegmate plenam reperi. Quidam uidit submergere se in mari supernatareq;, qui captus fuit febre flegmatica. Alius uidit se quasi lignū immobilem: qui postea repletus fuit flegmate. Alius uidit se pedibus detētum: qui postea podagra laborauit. Infirmus quidam uidit pedes graues tumidosq;, ad quos magnum apostema defluxit flegmaticum. Ex ijs facile de omnibus humoribus mistis, & uniuersalia & particularia, bonus coniector poterit interpretari: quippe cum ex simplicibus composita constent.

Problemata interpretationum somniorum, quæ secundum medicos soluuntur.

CVr somnia quę ultima noctis parte accidunt, quęq; rea eo modo repræsentant: quo interdiu & uigilando agebantur: sanitatis amissæ recuperandæ, uel habitæ conseruandæ nuntia sunt. An q; animus diurnis in consilijs nulla plenitudine, nullaq; inanitate permanet, nullaq; alteratione, deniq; emergente, superatus. 1.

Cur somnia in prima noctis parte, offusa, turbida, atq; omni ex parte diuersa repræsentantia ab his quę interdiu agebātur: ægrotatiua sint. An q; animus plenitudine, uel inanitate, uel alteratione aliqua superatur. 2.

Cur Sol, Luna, stellæ ex consuetudine lucidæ splendidæ conspectui subiectæ apparentes in somnijs sanæ sint: contra uero obscuræ, tenebrosæ atq; omni ex parte alteratæ ab eo, quo interdiu uidebantur, morbidæ. An q; corpus nec alteratū, nec animū humore aliquo e superatum, nec inanitate, nec plenitudine affectum notant. 3.

Cur si stellarum circuitus uel Solis uel Lunæ extingui aut lædi, aut occultari, aut omnino impediri uisus fuerit. Si ab aere uel nube leuem morbum, si ab aqua uel pluuia grauem pręnuntiat. An quòd corpus superficierenus multa pituita alteratur, si aqua uel pluuia stellæ circuitus impediri uisus est. Si uero aere uel nebula, pauco eius circūferentia pituitæ afficitur. quo fit ut si Luna uel stella pati intrinsecus uideatur nebulam uel pluuiā, somniantis corpus intrinsecus pituita alteratur. 4.

Cur stellarum circuitus si a siccitate affligi, uel si stellæ uri uel incendij quicquam pati uideantur, ægrotationis periculum ex rubræ bilis accretione imminet somnianti. Quæ si ab igne uel uredine uictæ stellæ uideantur ita ut demum occultæ appareant cur somnianti, mortis est indicium. An quòd rubræ bilis peculiaria sunt hæc. Stellæ uero uitæ indices: quare si ab igneis pati stellę uideantur, cholere excrementum in corpore indicant, quæ si ustæ, & quasi in profundo offusæ apparuerint, choleram in corporis profundo submergi pręnuntiant, ex qua mors euenit. 5.

Cur si somnianti apparuerint stellæ aut fugere, aut in fugam uerti, aut uersæ celeriter fugere alijs deinceps insequentibus futuras insanias pręsagient. An quòd animus uacillatione, furore, atque titubatione melancholici humoris rapitur, quod quidem sine insania esse non poterit. 6.

Cur si stellæ nulla aliunde necessitate aut ui urgente uagari uideantur, animum mœrore affici pręnuntiant. An q; animum sollicitudine curaq; atque humore melancholico superari significant. 7.

Cur stellę quæ e circunferentia purę splendidę, delabi, ac orientis regionem petere uidentur: bonæ ualitudinis testimonia sunt. An quòd omne quod uel in corpore est separatum, uel in aluo excretum, uel in carne pullulans, id probe omne ab occidui circuitu, cui recte heret: excidit uersusq; orientem petens. 8.

Cur contra si nigrę uel obscurę, siue ad occiduum, siue in mare, siue in terram, siue paulo supra deferri uideantur, morbos nuntient. An q; quæ supra feruntur: grauedines, quæ in mare, malo salui habitus, quæ in terra tubercula exoriri nasciq; prædicunt. 9.

Cur si

10. Cur si uidebitur somnians in cœlestibus insidere, cernens illic omne quod uidet purum & humidum: bonam nuntiet ualitudinem. Contra uero si quod illic cernit: nigrum quodlibet, impurum, & minime lustre uiderit, malum morbum. An quia animus a cœlestibus in hominis corpus descendit: quare tale animo repræsentabitur, quale hominem intrauerit. An quòd animus nulla alteratione alteratur dum lucida cernit: nã & spiritus de natura sunt lucis: dum uero obscura alteratione præmitur, quæ spiritus afficit.

11. Cur uidere aquam aut pluuiam lenem sereno cœlo, sine uehementi madefactione, aut graui tempestate, bonum pręsagiet temperamentũ. Contra uero si offuso cœlo impura uideatur aqua atque cum procella uel grandine, malum. An quia qualis spiritus corpus intrat: tale apparet in somnijs: cum igitur sereno cœlo spiritus clarus intret, turbido, turbidos: iure uisum primum bonum: secundum uero malum prænuntiat.

12. Cur in somnijs acute intueri, aut audire, tuto incedere, secure & sine ulla formidine currere. Itemq; terram planam beneq; cultã ambulare, arborea florentes & fructuosos & mites, fluuios pro more aqua limpida, nequaquam iusto pleniores, minoresue fluentes, fontes, itidem, & puteos ante oculo obuersati, bene se habere corpus pręnuntient. An quia spiritus: quibus corpus conseruatur, lucidi sunt, atque paucis uaporibus offusi. Quare contra si hæc uideantur, male corpus se habere pręsagiet, nam auditum ledi circa caput esse noxam docet: crura offendi, illic morbum dicit. Aspera terra, corpus impurũ esse notat. Arborum sterilitas humani corporis perniciem indicat, siquidem sine folijs arbores, ab humidis frigidisq; detrimentũ. Cum folijs uero: sed sine fructu, a calidis & siccis. Fluuij non pro natura fluentes sanguinis circuitum signant: largius quidem excessum, minus uero defectum. Si impuri fluant, in spiritibus & corpore perturbationem esse significant. Nocturnę fontium, & puteorum imagines, uentos circa uesicam esse argumento sunt. Mare turbatum alius malum subesse indicio est. terra uel domus mouens, sano aduersam ualitudinem: terram uel a mari uel ab alia re quampiam aquarum multitudine inũdari, ægrotationem multæ quæ in corpore est, humiditatis expectãdam esse testatur. Vtiq; nec id in bonis est in somno terram nigrã, aut crematam uidere: nam periculosissimi morbi indiciũ est, atq; mortiferi: siccitatis enim exuperantiam carnis instantem depræhenditur.

13. Cur in palude uel mari uel fluuijs natare uideri non bonum sit. An quia humidi flegmatici excessum testatur. Hæc enim erant flegmatia peculiaria. Contra uero si febricitanti hoc uideatur bonum: nam calidũ ab humido frigidoue extingui indicio est.

14. Cur quicquid neque maius neque minus, sed ex consuetudine & pro natura esse apparuerit, pro bono ualitudinis habetur. Contra uero, pro malo. An quòd spiritus secundum naturam sunt in corpore nec alterati, nec humore pressi: quam ob causam uestem candidam, ac pulcherrimos calceos indui bonum est: quod ex membris est maius, non est bonum: nec utique quod minus. Nam candida uidere spiritus lucidos esse notat. Membra distorta obscuros: eadem ratione nigra omnia mobida ac periculosa sunt. Pueros & in albis uestimentis mortuos uidere bonum etiam est, nam si cum moriuntur secundum rationem ordinantur.

15. Cur uidere noua corpori morbum enuntiet. An quia uidere noua mutationem in corpore significat.

16. Cur ex pueris mortuis candidis uestibus indutis aliquid puri accipere in bonis sit. An quòd corporis & rerum ingredientium integritatem declarat: ex mortuis enim nutrimenta, incrementa, & semina proficiscuntur. proptereaq; hæc si puta in corpus serpunt: sanitatis sunt.

17. Cur nudatos uel pullatos, uel sordidos uel e domo aliquid capientes auferente sue conspici, morbum arguat, An quòd hoc non aptum est, quare res corpus ingredientes noxiæ sunt.

18. Cur corpora quęcunque in somnijs deformia, quę hominem terrent uidere morbum periculosum exponunt. An quia sibi satietatem, excrementum, choleram nigram, indicant.

19. Cur in somno uideri quid assueti potus aut cibi sumere, animi lãguorem notet. An quia alimenti inopiam probat. hinc ualidissimas carnea uidere maximi excessus, paucissimas, minoris est pręsagium: nam ut quod assumitur bonum, bonum est: ita quod apparet, erit.

20. Cur aqua pura potata bonum: reliquę uero omnes noxiæ. An quia quicquid assueti homo spectare uidetur, animi desiderium testatur.

21. Cur quodcunque fugere perterritus si uidetur, morbidum. An quòd sanguinem in siccitate infestantem detegit.

22. Cur pugnare uulnerati, cruentari, uinci, morbida. An quia hęc cholerę sunt peculiaria: quare corporis secretionẽ circuitus inimicam contigisse signo sunt.

23. Cur ex uisis errores, uagationea, ascensus mali & graues, fluuiorũ traiectus, armati hostes diuersi generis monstra ægrotationis, siue insanie argumenta sunt. An quia spiritus uaporibus melancholicis infici indicio sunt, atque cholericis uaporibus offusi morique per corpus. Hæc sunt problemata quæ ex diuino Hippocrate sunt collecta in eo libro: quem de insomnijs inscripsit: quæ omnia intelligi debent, si frequentauerint: uel si aliud fortius aduersans non successerit: nam ut Aristoteles dixit: sæpe adsunt pluuiæ signa: quibus non semper pluuia euenit. Nam aliud fortius aduersans. fortasse obiter occurrit: mutans signa ad oppositum.

24. Cur qui uidet se in latrina uel fetido loco, malis humoribus est repletus. An quia fetor hic a putredine exoritur humorum, qui in eius corpore sunt.

25. Cur si somnians sentiat se grauari, ut patet cum sentit incubum: ægrotet. An quia hæc grauedo plenitudinem humorum notat.

26. Cur per loca angusta atq; per foramina si quis se ambulare conspiciat, ægrotet. An quia instrumenta anhelitus grauem pati ęgritudinem demonstrat: quæ ipsam totam aeris quãtitatem attrahere uetat: quanta est ei necessaria. Alia complura problemata fieri possent: quæ ut breues omittimus: suntq; intelligenda omnia, ut dixit Aristote. ut in pluribus, atq; corporibus nõ præseruatis. Quemadmodum enim physiognomus ex uno duntaxat signo: quod in corpore notauit: non præsagit animi affectum: sed ex pluribus idem consignificãtibus: ita coniector medicus atq; physicus nõ debet ex uno somnio humoris alterationem uel morbum coniectare, sed ex consimilibus atq; compluribus idem pręsagientibus, modo somnians non præseruetur, nec aliud aduersans emergat. Hactenus de regulis interpraetandi naturalia somnia.

De diuisione animalium somniorum, & quæ per ipsa liceat coniectari. Cap. XVIII.

ANimalium somniorum alia sunt quæ ab affectibus naturæ, alia quæ ab affectibus artis, alia ab affectibus eorũ: quæ nobis obiter occurrunt proficiscunẽ. Affectus naturæ sunt: qui aĩæ insunt fere a natura: qualia sunt uirtutũ incitamẽta, atq; semina. Aliqui.n. nascunẽ natura fortes, uel audaces, uel timidi. Aliqui tẽperati, uel intemperati, uel insensati. Aliqui liberales, uel prodigi, uel auari. Aliqui uero alijs atq; alijs affectibus ad alias atque alias uirtutes uitiaue idonei, affectus artis sunt, quatenus alio affectu afficiẽ qui est piscator: alio qui est mercator: alio qui sutor, alio qui barbitonsor: alio atq; alio: qui alia atq; alia arte est peritus. affectus uero corũ, quæ nobis obiter occurrunt: sunt earũ rerũ, quas uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari cœpimus, uel proposuimus. proposui, ut mihi barbã tonderet barbitonsor, cõpluribus occupatus oblitus erã, at nocte uidebã mihi barbã tondi: cœpi quærere

librũ, quẽ nõ inueni, nec cui cõcesserã uigilãdo recordari poterã multitudine sensiliũ: quæ memoriã auertebatur. noctu uero eius cui librũ concesserã, recordatus erã, qua tõne librum recuperaui. Simili modo & de alĳs infinitis, uel quæ agere, uel facere, uel inuenire, uel recẽsere in uigilia cœpimus, quæ tñ exequi occursu maiorꝝ quæ sensus nostros prẽmerẽt: nullatenus poteramus. Hæc itaq; somnia affectuum sunt eorꝝ quæ in nobis erant prætermissa.

Quæ per somnia cõiectantur.

Patet igiẽ quæ ꝑ hæc somnia liceat coniectari Nã per somnia q̃ ab affectibus proficiscunẽ naturæ, nos affectus uirtutum ꝑsagimus. Verũ non ex uno somnio, quẽadmodum nec ex uno naturæ signo multi spex, qui græce dicitẽ physiognomos, de animi affectu cõiectat, qui igitur uult per somnia affectui alicuius ꝑsagire: oportet colligere cõ plura somnia, aut petere ab eo, cuius affectũ cõiectare intẽdit, qualia plerũq; sint eius somnia, q̃ si pro maiore parte inuenerit ad liberalitatẽ spectãtia, poterit eũ natura esse liberalẽ dĳudicare. nã ueluti una hirũdo uer non facit, nec unũ actum fœlicẽ, ita nec unũ somnium ꝑsagit animi affectũ. sed uel plura eundẽ portẽdentia. Per somnia uero q̃ ab affectu artis exoriunẽ: artes eorꝝ coniectamus: quorum somnia sunt, sed nec per unũ somniũ. Non. n. ꝙ quis semel de piscib⁹ capiẽdis aliqd somniauerit, eũ esse piscatorem est censendũ. nec si qs tẽdere alteri barbã somniauerit semel, eũ esse barbitonsorẽ asseremus, sed eius cuius iudicium de arte q̃rimus oportet cõplura somnia colligere, aut ab eo petere qualia eius sint somnia plerunq; q̃ si ad idẽ oĩa uel pro maiore parte erũt, de arte coniector facile cõiectabit. At uero ꝑ somnia eorꝝ, quæ nobis obiter occurrũt, eos affectus iudicamu⁹, quibus ꝑcedenti die ꝑmemabur. Hæc somnia sunt poti⁹ memoriẹ eorꝝ, quẹ uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari pridem cœpimus, quare ex uno somnio cõiector de somniãte, uel somnians de se suique affectu obiter emerso facile poterit coniectare. De ĳs nihil ad Philosophos, quippẽ cum omnibus constent. Colligendæ igitur sunt regulæ, quibus & somnis affectuum naturæ, & somnia affectuum artis interpretentur. Hæc enim sunt Philosophis digna.

De affectibus naturæ & eorũm materĳs subiectis. Cap. XIX.

a 2. uirtutes hic describuntur.

VT diximus naturẹ affectus uirtutes uel uitia sunt naturales, quibus sumus ad uirtutes uel uitia propensi. Sunt aũt hi numero. 12. nã circa timores uel fiducias, sunt mediocritas quidẽ fortitudo, excessus audacia, defect⁹ uero timor. Circa uoluptates atq; dolores sunt, mediocritas quidẽ tẽperantia, excessus intẽperantia, defectus uero insensibilitas, siue insensatio. Circa dãdas capiẽdasq; pecunias, mediocritas quidẽ est liberalitas, excessus ꝓdigalitas, defect⁹ uero auaritia. Sunt etiã & aliæ circa pecunias affectus, & mediocritas est magnificẽtia. Magnificus. n. differt a liberali, nã hic circa magna, ille circa parua uersatur. excessus est uentositas. defectus uero modicitas. Circa honores & inhonorationes, mediocritas est magnanimitas. excessus inflatio. defect⁹ aũt pusillanimitas. Circa iras mediocritas est mãsuetudo. excessus iracũdia. defect⁹ uo segnitiea. Circa uerũ mediocritas est ueracitas. excessus arrogãtia, defect⁹ dissimulatio. Circa iocũdũ, qđ in locu cõsistit, mediocritas est comitas uel urbanitas, excessus, scurrilitas defectus rusticitas. Circa iocundũ in uita mediocritas est amicitia, excessus est lasciuitas, uel placẽtia, aut adulatio, defectus inhumanitas. Circa affectus modestiẹ, mediocritas est uerecũdia. excessus, quo quis nulla in re uerecundaẽ est impudentia. defectus uero quo quis in omni re uerecundaẽ, est pauitas. Circa inuidias atq; maliuolẽtias, mediocritas est indignatio. excessus quo quis de oĩbus dolet, est inuidia. defectus uero maliuolẽtia. iustitia uero oĩum est eorꝝ, quæ in nobis uel actionũ, uel administrationum sunt, mediocritas. Hæc sunt affectus, atq; eorꝝ subiectæ materiæ, quos capitulatim recensuimus, nam diffuse Aristo, in his libris, exposuit, qui Æthicorum sunt.

De regulis interpretandi somnia quæ indicant affectus naturæ. Cap. XX.

FAcile ex ĳs potest cõiector somnia quæ ab affectu proficiscunẽ, interpretari, & ex illis affectũ deducere. Nã si somnia circa timores uel fiducias sunt, si ad mediocritatẽ attinẽt, fortis indiciũ sunt. si ad defectũ, timidi. si ad excessum, audacis. Narrauit mihi amicus uidisse in somnĳs quendã sibi hostẽ, qui eũ armis acerrime inuadebat, ac ipse reuoluto clamide in brachio uidebaẽ hostẽ inuadere, ita ut arma ex manu arriperat, experrectus q̃siuit a me interpretationẽ, cui facile respõdi, hoc nihil, nisi animi affectũ, quẹ fortitudo est, presagire. Teneo igiẽ te uirũ fortem, & quidẽ ita erat. Si uero somnia uersenẽ circa uoluptates & dolores, si ad mediũ tendũt, tẽperãtiam presagiunt. Si autẽ ad extrema, extremos affectus nuntiant. Est alius amicus noster, qui uidit in somnĳs sibi delatam esse pulchrã mulierẽ a parẽtibus metu hostiũ ab eo custodiendam, quã cũ uidisset post pauca fuisse eius amore captam, non modo amorẽ repudiauit, sed eã acerrime reprobauit. Experrectus quoq; mihi somniũ narrauit, cui facile prædixi eius animũ castitate atq; temperantia esse natura affectum, nec aliud portẽdere, qđ concessit asserẽs se hoc idẽ agisse nõ semel in uigilia. At si somnia circa pecunias dãdas uel capiẽdas uersenẽ. Si ad mediũ tendãt, in animo somniãtis esse liberalitatẽ est cẽsendũ, si ad extrema, eius animum ad extrema uersari etiã, dux quidã narrabat mihi omnia eius somnia, quibus fere omni nocte præmebaẽ. At ego colligãdo oĩa, dĳudicaui illa ad lucrũ, uel rapinã, uel furta tẽdere, ex quibus facile de eius extrema auaritia, atq; miseria coniectabã, neq; eius tyrãnide, sed cum a me toties quæsiuisset, demũ excusatione præmissa, qua semper eũ principib⁹ uti debemus, dixi in eius animo esse summam miseriã atq; auaritiã, nec aliud sibi portendere somnia, nisi animum semper in tyrãnicandis subditis uersari.

Regula.

Est igiẽ regula, ut materia colligaẽ, circa quã uersantur somnia: deinde si ad excessum, uel defectũ uergerint quibus collectis, quid in animo somniantium sit facile coniector deprehendet. Hanc regulam optimus naturæ interpres uno uerbo attingit, cum dicit studiosorũ somnia esse studiosa, atque fœlicia, prauorum uero praua, atque infœlicia. Hæc de somniorum interpretatione, quæ ab animi affectibus naturalibus proficiscuntur.

De regulis interpretandi somnia artificũ Cap. XXI.

REgulas interpretãdi artificũ somnia facile coniector inueniet, oã tractãt fabrilia fabri. Et nauita de uentis, de bobus tractat arator. Oportet igiẽ ad materias artium aspicere, uidereq; circa quã artium materiam somnis plerunq; uersenẽ, & iuxta illã de arte præsagire. Quidam uenator plerunq; de canibus, deq; leporibus, atq; capreis nunc capiendis nunc fugiẽdis somniabat. Ac cum quæsiuisset a me eorum somniorꝝ coniectationẽ, prædixi in eius animo uenatoriã esse facultatẽ. quorꝝ interpretationẽ admirabaẽ. Ego. n. qui uenationibus semper sum emersus, frequenter in somnĳs uideo me uenationibus implicatũ. Pridem barbitonsor noster dũ mihi barbã tondebat, dixit se nocte ꝓxima in somnĳs rõdẽdo barbã cuiusdã uillici, illi uulnerasse maxillã, cui subrisi, dicẽs magister tu uigilãs et dormiens semper barbitõsor es. Vexat te barbitõsoria facultas nõ modo in uigilia atq; interdiu, sed noctu atq; in somno. ego tua fringere arte. Recordor dũ patauĳ aderã noctu dieq; & dormiendo & uigilãdo semper in disputationibus uersari, & multa ꝑfecto in somno acuta atq; docta argumẽta inueni. Erã. n. tunc ea disputãdi arte ualde peressus. Hẹc pauca de regulis somniorꝝ artificũ sufficiãt.

De regula discernendi somnia. Cap. XXII.

ID quod in cõiectore arduũ est, ac Aristoteles reticuit: est discernere inter somnia naturalia, atq; animalia. Vtraq; enim animæ nullã ꝑbent admirationẽ, naturalia quidem: cũ motu naturæ agantur. Animalia uero: cũ delusionem sint quædã eorũ: circa quæ anima fuit sollicita atq; in uigilia occupata: quare nulla horum aĩæ admirationẽ tribuunt. hinc inter hæc differentias repetire admodũ difficile est.

cile est. Somnia quæ ul morborum morbidorũq; alterationũ emergũt: facile discernuntur. Nam, ut Hippocrates dixit, oĩa sunt offusa distorta incõdita, atq; terribilia. cum spũs qui imagines ferunt in morbidis corporibus: alterati atq; male affecti sint. modo quales spũs, ut Hippocrates inquit, Corpus intrant: talia somnia resultant: quare facile hæc annotãtur somnia. Preterea sunt de rebus atq; subiectis materijs: q̃ nec affectui artis, nec naturæ affectibus subijciũtur: ut de stellis elementis, motibus, quietibus, cæterisq; q̃ subiecta sunt naturæ. At somnia aĩalia uersantur circa materias uel uirtutũ, uel artis: quas superius descripsimus. Hinc regula discernendi hoc pacto colligit̃: nã cum somnia sint cognitiones somniales: & cognitiones distinguãtur penes subiectas materias: hinc materias respicere oportet: q̃ si ad affectus uirtutũ uel artis spectauerint: aĩalia erũt somnia. Si uero ad res naturales, utpote stellas, elemẽta, uapores, exhalatiões, aĩalia, mista, stirpes metalla, & horũ motus & mutatiões: p̄cul dubio sana uel ægra somnia erũt: illud tamẽ nõ est p̄mittendũ esse somnia interdũ aĩalia et ægrotatiua uel sanatiua. Barbitonsor enim & si affectu artis de suis pertractet materijs: tamen circa illas si bene lucideq; atq; condite somniauerit: sanatiua erunt somnia. Si autem obscure incondite atq; distorte: ægrotatiua somnia esse non est ambigendum. Quib⁹ itaq; somnia discerni possint: ex his perspicuum est. Et de arte interpretandi peripateticorum hactenus.

De his quæ quidam p̄mittunt ad interpretandum cœlica somnia. Cap. XXIII.

QVoniam nonnulli peripateticorum cœlica somnia cõcedũt: q̃ nobis mitti ab intelligentia agẽte dixerũt, ut Auerroes, Auicẽna, Algaçel atq; Alpharabius: cõpluresq; alij: quos superius enarrauimus: ideo prima regula de interp̄tandis cœlicis somnijs eorũ est ut si uera sint somnia: uel insomnia idest falsa, annotetur. Hoc aũt Auerroes ex his cognoscere docuit, ex parte tp̄is ut sint prope diẽ utpote celebrata p̄ maiore parte cibi cõcoctione Nã tum aĩæ partes ipsæ sensariæ lucidius atq; clarius imagines cõdunt. Sũtq; prõptiores ad suscipienda somnia, q̃ ab intelligẽtia agẽte mittuntur, eo q̇ motus sunt magis sedati ex parte naturæ. nã ueriorum somniorum sunt, quorum natura est melãcholica, licet Petrus apponẽsis eius uerora esse somnia affirmet, cui⁹ natura est tẽperata, nã q siccæ fuerit naturæ, licet bene retineat, male recipit.. Qui uero humidæ, bñ q̇dẽ recipit, sed male detinet. At q calidæ naturę est, hic in actionib⁹ instabilis est, q deniq; frigidæ, ol ex parte tardus atq; piger est ad motus. Quare ueriorum somniorũ is erit, cuius natura tẽperata est, qđ mihi magis placet, nã tẽperatioris naturæ oẽs operationes sunt tẽperatiores, ex parte uero cõsuetudinis in dicẽdo uel agẽdo, oã is ueriorũ somniorũ est, q rum uerbis, cũ factis uerior est. Mẽdacis enim aĩa & uigilãdo, & dormiẽdo mẽdax semp̄ est. nam usus prauarum cõsiderationũ somniatricẽ partẽ afficit, ut nõ bene rõnabili parti obediat. Dixit enĩ Arist. quorũ loquax est natura, & melãcholica multimodas uisiones uidẽt. Quippe cũ in multo semp̄ sint motu. ex parte etiã cõsuetudinis in somniãdo, nã q cõsueti sunt uera per somnia p̄sentire, plerũq; uera somniãt. Vnde q̇dã coniector circa somnia interp̄tãda utebat̃ optima cautela, nũq; enim somnia interp̄tabat̃, quin prius a somniante p̄quireret, si eius somnia uera plerũq; euaderẽt, deinde de interp̄tatione disserebat. Quare ex parte consuetudinis somniandi magna pars somniorũ uerorũ, uel falsorũ dignoscit̃, etiã & ex parte animi eius qui experrect⁹ est, ueritas uel falsitas somniorũ cõiectat̃, nã post uera somnia experrecti aĩa remanet admirata. Expergisciturq; dormiẽs quasi timid⁹. Nemo. n. in ueris somnijs uersat̃, quin excitat⁹, quasi a natura pulsus, attonit⁹, admiratus, atq; timidus nõ derelinquatur. Cuius cãm Auerroem ait ex eo q̇ sibi intelligẽtia agẽs copulata fuit in somno, cui spiritale quoddã semen dereliquit, quo aĩa ipsa stupet. Vltimo ex parte tp̄is rerũ quę eueniũt: nã cœlica somnia nõ nisi de futuris, q̃ nobis,

Cautela cõiectoris.

uel amicis, uel patriæ, uel orbi calamitosa uel p̄spera uentura sunt, esse uident̃ Animalia somnia de his quæ præterierunt, per accidẽs uero de futuris, quatenus nos ex deliberatione p̄sequimur. Naturalia uero ex reb⁹ sunt, q̃ modo instãt, nihilq; uel futuri uel præteriti præsentiẽtia. Hæc de præmissis ad interpretanda cœlica somnia.

Quæ Mathematici de interpræstandis somnijs dicant. Cap. XXIIII.

MAthematici arbitrantes motus eorũ oĩum quæ sub motu cœli continet̃, a cœli motu depẽdere (qđ Aristo. in. 8. physicæ auscultationis asserit, cũ dicat primũ in omni genere esse cãm oĩum eorũ, quæ sunt in illo genere, qđ etiã in metaphysicis retulit) tradiderũt somnia & naturalia, & aĩalia, & quæ cœlica appellam⁹: oĩa e motib⁹ stellarũ p̄ficisci. Vnde et Aristo. bon⁹ naturæ interpres in his libris quos de gñatione inscripsit, dixit oẽs formas: q̃ hic agunt̃, cõtineri in terminis i. stellis, q̃ termini dicunt̃, quatenus termini sunt corporearũ machinarũ, cũ quippe nulla sit in hoc sublunari mũdo forma, quæ alicui cœlicę stellarũ cõfigurationi nõ concordauerit. Hermes optimus rerum cœlestiũ obseruator dixit nõ esse granũ arenarũ in mari, qđ non propriũ obtinet signũ suscitãs ad eius incremẽtum Arist. etiã tradit motu solis p̄. 12. cœli signa fieri generationes corruptionesq;. Ptholemæus nõ min⁹ peripatetic⁹ q̃ mathematic⁹ in eo libro quẽ de cẽtũ enucleatis scribit enucleato. 5 o. inquit. nr̄ p̄termittas cẽtum & decẽnouẽ cõiunctiones. In his. n. posita est cognitio eorũ quæ fiũt, & gñationis & corruptionis: igit̃ oĩa somnia & naturalia & aĩalia, & cœlica a stellis mitti nemo mathematicorũ dubitauit unq̃ Verũ hęc differẽtia est, q̇ naturalia et aĩalia mediate mittũt, aĩalia quidẽ mediãtibus affectib⁹. Naturalia uero mediãtibus motionib⁹, q̃ fiũt in spiritib⁹, at cœlica penitus a cœlo sunt. Stellæ. n cum aerẽ, qui nos ambit, alterãt, aere illo etiã sic alterato mediãte alterationes potestete similes motib⁹ earũ in nobis efficiũt. Has alterationes aĩalia & aues in uigilia sentiunt, unde uidem⁹ aues p̄sentire tẽpestates, bruta etiã, e quib⁹ signa temporũ docuit colligere Theophrast⁹ Hoĩs uero in uigilia raro. Causa autẽ est, q̇ aĩalia illa dum uigilãt semper respectu hoĩum dormire uident̃, cũ semper sensus eorũ & familiares & peregrini a motionibus atq; p̄fundis curis uacent. Quare cũ aer sic a stellis alteratus illa aĩalia alteret, mox ille alterationẽ cum ad sensoria deferant̃, sensationẽ facile in interni: sensorijs p̄ducunt, rorũ quæ stellæ portẽdunt. Hinc Gall⁹ p̄dicit diẽ, q̇ et dies excubitor dicit̃. Hinc cornix p̄dicit pluuiã. dum supra lapidẽ mane grocitat. Hinc noctula uolat ad domũ eius, q moritur⁹ est horrẽdo atq; fetali carmine bubãs. Illuc. n. eã moueri dicunt augures, quo stellæ alterationẽ mortiferã mittũt. p̄sentit n. futurã hoĩs iacturã, quaten⁹ motus cœlestes sentit. Hinc deniq; uerũ aĩalium impet⁹ emeserũt, q̇bus uaria p̄sagia diuinatores annotarũt: ut Cicero narrat. At hoĩem, cũ semp̄ multitudine curarũ atq; alterationũ maiorũ sensiliũ p̄mant̃, diuertãturq;, tales cœlestes mutatiões, quas ad nos uehit aer, uix in somno p̄sentire possunt. Tũ. n. silẽtio noctis, uacãtiaq; sensuũ, sensibiliores admodũ reddunt̃. Quare mutatiões illæ cũ ad sensoria defluxerint externa, illa pulsantia magis q̃ sint sentiri apta, in somniatrice phantasticos sensus efficiũt, qui somnia sunt, earũ rerũ, quas stellę efficiũt p̄sagitura. Hinc patet cur hæc fortuita sint, nã rõne ad uirtutes somniantiũ habita, fortuita sunt, cũ hęc supra illas euenerint, atq; p̄ter intentionẽ fidemq; eorũ, qui somniãt. Rõne uero habita ad mutatiões cœlicas, quę oĩa certo fine agũt, nec sunt fortuita, nec temeraria. Min⁹ fortuita sunt rõne habita ad motores, q stellas certis finib⁹ mouet̃. Minime autẽ ad Deũ relata, qui oĩum rerũ ipse finis, fortuita esse poterunt. Hinc perspicuũ est somnia cœlica nõ esse interpræstãda, nisi præcognoscant̃ stellæ, & figurę stellarũ, & mot⁹, & signa quę tenẽt, & situs atq; ea oĩa, quib⁹ stellæ aliter atq; aliter occurrẽtibus alios atq; alios sensus somniales ad nos mittunt. Hæc mathematici.

Quæliter aĩalia ad celicas alterationes.

Quomodo tres sunt mundi, de quibus Anaxagoras dixit quodlibet esse in quolibet.

TRiplicem esse mundũ figurat antiquitas, utpote animalem, ælemẽtarium, & cœlicũ: quorum in quolibet ut dicit Anaxagoras. Cœlicus mundus est uniuersum ex cœlis & elemẽtis cõstitut⁹ in quo sunt quatuor elemẽta, & mista, & q' supra oĩa ælemẽta, & animalia fert: sunt. 12. signa: quinq; stellæ, q̃ planetæ dicunt: duo quoq; lumina. Mũdus uero aialis hõ est: quẽ microcosmon appellãt. In hoc. 12. sunt signa Caput quidẽ eius aries est, Collũ et ceruix taurus. Brachia & humeri gemini. Pectus cancer. Latera & stomachus leo. Vẽter uirgo. Renes & uertebræ libra Pudẽda scorpius. sagittarius coxæ. Genna capricornus. Aquari⁹ crura. Pedes pisces. In hoc sunt stellæ qnq;. Lien quidẽ eius Saturn⁹ est. Iecur Iuppiter. Pulmo & fel mars. Renes lumbiq; atq; testes uenus. Lingua atq; spũs Mercurius. duo lumina sunt: cor Sol. Cerebrũ Luna. ælementa etiã in hoĩe sunt: nã cholera ignis est. Sanguis aer. Melãcholia terra. Flegma eius est aqua. Elemẽtarius mũdus licet ex quatuor ælemẽtis cõstet: tñ ælementorum mũdus in quo hęc ambo semper sunt pñte: aer nos continẽs est. In aere. n. uirtutes sunt cœli oẽs: quatenus omni hora aliter atq; aliter a cœlo alterat. Recipit. n. omni hora oĩum signorum, & stellarũ et luminũ uirtutes. omni etiã hora has uirtutes mutuãs a cœlo: alijs atq; alijs tribuit. Non. n. est hora: in qua aliquod animal non generet: & cui uirtutes: quas a cœlo aer mutuatus est: non immittat. Est igit uerũ ut Anaxagoras dixit horum quodlibet esse in quolibet. Quodlibet. n. cœli est in aere, & in hoĩe. quodlibet q' est in aere est, in cœlo est: & in hoie quodlibet q' in hoĩe est: & in cœlo & aere semper inuenit. Horũ unus mũdus est: qui semp mutationes & uirtutes mutuat: cœlicus quidem, alius qui ab hoc mutuans semper, alteri semper mutuatur motus & uirtutes, aer. s. Alius qui nulli alteri mot⁹ uirtutesq; mutuans: semper ab aere uirtutes mutationesq; mutuat, homo est. Quare dum nascit homo uirtutes alterationesq; ab aere eas mutuat: quas aer tunc a cœlo mutuabat. Dũ uigilat etiã: semper uirtutes motusq; ab eodẽ aere mutuat: quos aer tũc a cœlo mutuat. Quare dũ dormit uirtutes ac motus mutuat homo ab aere: quos & aer tunc a cœlico mũdo mutuat. Sed hoc interest: nã dum uigilat homo, motib⁹ maiorib⁹ occupat⁹, motus ac uirtutes quas ab aere mutuatur: nõ sentit: dum dormit p̃o silẽtio noctis, uacãtiaq; maiorum: illas mutuatiões sentit. Hinc uaria somnia emerserũt: q; stellę et lumina hũana, signaq; etiã aliter atq; aliter a mũdo ælemẽtario mot⁹ & uirtutes mutuãtia: uarios sensus ad sensoria mittãt: & qb⁹ somniatrix uis uaria phãtastica somnia cõficiet. Hęc sunt q̃ oatusales Philosophi in mathematicorũ subsidiũ retulerunt.

Quot requiruntur ut mathematicus per cognitionem stellarum somnia interprætetur: & quis sit optimus somniorum coniector secundum eos. Cap. XXV.

ANteq; somnia doctus mathematic⁹ interprætet, requiritur primo ut obseruauerit adamuxim eius qui somniat geniturã, nam ex illa cognoscet an in uita somniaturus sit aliquãdo: et si somniaturus uerũ facta somnia an uera uidebit. Hæc. n. nõ nisi a genitura edocuerũt doctissimi mathematici. Secũdo requirit animaduertat pfectiones earũ stellarũ: quæ dederũt somnia. Nã si somniãs ex genitura habet ut somniet. Tũ somniabit, cũ chronocratrices stellæ, q̃ somnia dederũt: pfecte erũt ad loca: q̃ in genitura somnifera appellam⁹. Quòd si e genitura habuerit quispiã, ut uera somniet: accedẽtibus chronocratricib⁹ stellis ad loca somnifera: tũc uera somniabit. at si contra habet q' falsa: tũc quoq; & falsa somniabit. Tertio obseruare debet curiosus mathematicus tp̃s somnij, utpote quo mittit dormienti: nã ad illud tp̃s thema cõficiat stellas cõstituat: ut regulæ supputationũ, edocẽt. quibus diligẽter admodũ obseruatis: hæc tria mutuo cõferat: nam in his uidebis, si uera sunt, somnia, & quę portẽdere. An sint naturalia, an animalia nihilq; præsagitura. Ex his patet: quis sit aptissimus somniorum cõiector. Est. n. ille: q optime somniãtium genituras, & stellarũ somniorum effectriciũ ad loca cœli somnifera chronocrationes, & qui ad uerũ tp̃s somnij thema collegerit, ut supputãtium regulæ tradunt. Nec hæc sufficiũt: sed est etiam qui optime stellarũ uires affectiones nouerit, quoties solæ uel cũ alijs mistæ reperiant. Hic. n. ſm mathematicos est exquisitissim⁹ somniorum cõiector. Quæ quidẽ nec sufficere dicũt mathematici, ppterea addũt coniectorẽ esse qui a stellis uim interprætãdi habet. Aliqui. n. sunt quorum animę a Deo sensib⁹ immersas, ut uix nihil ultra sensilia appręhendant. Aliqui cõtra ex stellarũ cõstitutione a Deo animas habẽt eleuatas ut facile sit eis oĩa excẽplaria allegoricare. Alij mediocres animas habẽtes, arte indigẽt, ut recte cõpleteq; interprætẽtur. Vnde de his mediocribus loquẽs Ptholemæus in eius libri initio: qui est centũ enucleatorum, ait pnuntiationis non fieri a sciẽtia sola, nec a te idest impetu cœlico dũtaxat, sed a te & a sciẽtia: nã soli numine afflati p̃dicũt particularia. Quare exquisitissimus somniorũ coniector is erit qui a se, & a scientia coniectat. Hæc mathematici.

Ex ijs modo cõstat, quã uane atq; superstitiose quidã per quęstiones, quas interrogationes dicũt: respondẽt ad somnia. Sunt. n. eiusmodi quæstiones coniecturæ debiles: quæ inuẽtæ sunt: ubi defuerint partiles hominũ genituræ. Tam & si nonnulli per has multa particularia prædicãt: potius forsitan ab eorum impetu: quam ab arte, moti.

Quæ genituræ uera somnia dant: quæue uel non dant: uel falsa. Cap. XXVI.

ETsi de genituris loqui sit hoc mathematicorum institutum: tñ quædã breuibus attingemus: ut interprætandis somnijs nõ deficiamus. Genituræ igit somniorum uariorum sunt ſm Ptholemæũ: aut cũ Mercurius in genitura in altera domorum Saturni cõstitutus ac potẽs fuerit. Aut cũ duo superiores fuerint in ipsa genitura in statu medio: utpote in cœli imo: q' cardo quartus est. atq; statiarij secũda in statione uespertini. Aut cũ duo inferiores etiam fuerint mediocris status, utpote in diurnis genituris occidui uel uespertini, in nocturnis uero orientales uel matutini. Stellæ enim in genituris hoc pacto constituræ, intellectũ nato coniecturatiuũ reddunt, atq; uera somniantẽ, & de somnijs uera coniectantem. Iuniores mathematici scribũt in genitura nonũ hospitium esse somniorum, propterea asserunt uera somnia dare si ipsum hospitiũ aliquod Mercurij bene se habẽtis signũ bene affectum, tenuerit. Vel si luna in eo fuerit reperta atq; bene collocata. aut si dominus 9. hospitij cui Mercurio uel luna bene configurat⁹ fuerit. Quòd si nullum horum erit: uel non somniabit natus, uel semper falso. Hæc de genituris somniferis.

De chronocrationibus somniferis. Cap. XXVII.

CHronocrationes somniferæ sunt anni in quibus Luna peruenit ad eas stellas: quę somniũ dederunt, uel ad illud signũ q' in ipso nono hospitio collocat. Hoc autem scitur per tabulas ascensionũ rectarum, uel obliquarum, uel mistarum, dando gradui cuilibet ascẽsionum annum uel mẽsem. Docuit. n. Ptholemæus ea quæ sunt animi, a luna esse chronocranda unde chronocratrices stellę sunt illæ, ad quas cũ peruenerit Luna somnia erũt. Loca etiam chronocratritia sunt ille gradus: qui fuit in cuspide none domus, atq; illi quos tenent chronocratores. Hæc pauca de somniferis chronocrationibus.

De regulis interprætandi. Cap. XXVIII.

CVm igitur per genituram cognitum sit natum uera somnia esse uisurũ: & iam chronocrationes adsunt, idest iam natus peruenit ad annos somniferos: quib⁹ uera somnia ex cœli statu promittebant: diligens cõiector ad uerum tẽpus somnij thema stellarũ erigat iuxta supputandi regulas traditam. Deinceps stellã quæ somnium dedit diligenter colligat. Hæc autẽ est: quæ nonũ hospitium in temate tenet ab horoscopo. at ubi in nono ab horoscopo loco nulla stella fuerit: quæ in decimo est: ipsa est somnij datrix. Quòd si nec in decimo nulla fuerit: illa est: quę tenet

net horoſcopum:quẽ ſi nulla tenuerit: quæ tenet ſeptimũ locum:ipſa eſt quẽ ſi adhuc nulla habet: quæ tenet quartum ipſa eſt.at ſi nec hũc aliqua tenuerit:ſomniũ uanũ eſt, uel falſum:uel nihil ſomniauit:uel eius nõ meminit. Inuenta ſtella hũc in modũ quæ ſomniũ prębet:aſpice illã:quę ſi fuerit Saturnus:uidit rem terribilẽ.at tunc quęre cuius loci.12.in themate collocatorꝶ ſit dña: nam terribile qđ uidit ad eã attinebit domũ: cuius Saturnus ipſe eſt dñs. uerbi cã:ubi Saturnꝰ ſit dñs ſit loci.12 ab horoſcopo:qđ uidit:fuit inimicus:uel aliquod eorũ: quæ ad eũ locũ ſpectãt:eodẽ pacto de cæteris domiciliꝭs enũciato.ubi uero ſomniorꝶ dñatrix ſtella fuerit Iuppiter:tũc ſomniũ fuit iucundũ,placidũ, utpote cũ regibꝰ uel magiſtratibus & cæteris id genus. At ſi mars:qđ uidit: eſt de ꝭs q̃ tenet Mars. Et in cæteris ſtellis ſemꝑ idẽ facito.nã id qđ uidit ſemper eſt eorũ:quæ ſtella tenet. Potes etiã reſpicere ad domicilium:cuiꝰ ſtella eſt dña:nã ẽt uiſum ad eũ attinebit locũ. Obſeruandũ eſt ẽt ſignũ qđ ſomniatrix ſtella tenet. ubi nãq; ſit fœminũ: uidit in ſomnꝭs ſublimem locũ, aut rupem eleuatã,aut uidit ſe ex ſublimi demitti, aut ſui eleuationẽ,aut uentũ ꝓcelloſum. At ſi ſtella ſomniatrix ſit malefica,ſiquidẽ in terraceo ipſo ſigno ſit collocata: uidit ſe quaſi delapidatũ, aut obſeſſum, aut in foueã demiſſum, aut in locũ tenebroſum anguſtioſumq; deductũ:cuiꝰ q̃rit exitũ:aut aliquid tale. Sinautẽ ſtella tenet igneũ ſignũ:ſe uidit appẽſum uel ſuſpẽſum aut cõbuſtionem alicuius,aut flãmam,aut ignẽ,aut caliginẽ. at ſi aqueũ tenuerit ſe ſubmergi uidebit,aut diluuiũ,aut pluuias,aut fluuiũ,aut mare,aut periclitationẽ,aut aliquid id genꝰ. de ſomnii ſpecie ſic præſagito, de ſomnꝭ ũitate uel falſitate,hoc eſt ſi timoroſum qđ uidiſti,uel iucundũ,eueniet. Sic q̃rito, ut quæras ſomniatricem ſtellã & dñm horoſcopi,quonã modo inter ſe & ad cæteras ſtellas ſe habuerint: ubi nãq; ſomniatrix ipſa ſtella & dñs horoſcopi configurantẽ uel coniunguntẽ: uel alter eorꝶ ſaltẽ cũ uenefica cõmiſtum ſit:dãnum qđ ſomniũ demõſtrabat:nõ expectatur. at ſi eorum alter cũ malefica cõmiſtus fuerit:tunc dãnũ ꝓuiſum eueniet: erit q; eorũ:quæ ſpectant ad eã domũ: cuius dñs eſt planeta qui eſt coniunctus uel coniunctionẽ petit. Verbi cauſa ubi ſtella petens coniunctionẽ:domina ſit ſecũdi ab horoſcopi loci,prouiſum dãnũ erit in facultatibus. Si ſeptimi loci domina ſit: dãnũ erit in mulieribus uxoreq;. at ſi quinti loci domina ſit:damnũ erit in filꝭs: & de ceteris domibus eadẽ ratione. Eodẽ modo ſi prouiſum fuit utile atq; iucundum: aſpice ut propitius ſi dñatrix ſtella & horoſcocrator cõiũgãtur:nã ubi nõ cõiũgũtur,uel nec bñficę alter cõfigurabitẽ, illud iucũdũ nihil erit:ubi uero alter bñficæ cõfigurabitẽ,uel cõiũgetẽ: iucũdũ illud aliqđ eorũ erit:qđ ad eiꝰ domiciliũ attinet,cuiꝰ ſtella cõiũctionẽ poteos hoſpitatrix ſit. hoc igitur pacto coniector ſomniorũ ſecundũ mathematicos ſomnia interpretetur. Multa alia quæ mathematici ſcribunt de interpretatione, pretermiſi: quæ cum ſit ſupra naturalẽ conſiderationem bona fronte reticui. Iuniores enim diligẽter admodũ de his ſcripſerũt. Hęc enim pauca diximus,ut exempla ſint ꝭs qui diſcunt.

De uera determinatione. Cap. ultimum.

SOmnia ſm ſacros uiros, aut ſunt naturalia,aut aĩalia, aut dæmonica,aut diuina,aut ſimul dæmonica & animalia: demũ alia quę pariter aĩalia & diuina ſunt hoc eſt; quæ cogitatione ſimul & reuelatione cõmixta ſunt: ut ſuperiore libro diximus:quę naturalia ſunt:q̃tenus ad artem medicinalẽ faciunt,uana nõ ſunt:q̃ uero ab affectu:quatenus ꝑ ipſa indicãtur naturalea motes:nec uana ſunt:& de his phyſicus diſſerit. Diuina ſunt dei reuelationẽ: quorũ ſanctiſſimi uiri interꝑtationẽ uidẽt.dęmonica cũ ſint luſionẽ, oĩno uana & friuola eſſe tenemus. Vnde Thomas nr̃ inquit. Siquis ſomnꝭs utatur ad futura ꝑcognoſcendũ,ut ex reuelatione ꝓfiſcũtur diuina,uel naturali cauſa ſiue familiari,ſiue peregrina: interꝑtãdi facultas non erit ꝓhibita. At ſi eiuſmodi artificioſa diuinatio ex dæmonicis exoriatur luſionibus:cũ qbꝰ;pacta habeantẽ exꝑſſa; utpote ſi

Tho ſecunda ſecũde. q 95. artic.6.

ad hæc inuocentur:cũ hæc diuinatio ſeſe diffundat:ad id: ad quod nequaq; extẽdi debet. Vana eſt atq; ſupſtitioſa, & iure ꝓhibita. Iuxta quã rationẽ legitur in eo libro quẽ Deuteronomion inſcripſit Moſes: non inueniatur in te:q obſeruet ſomnia. Et de diuinatione artificioſa hactenus.

Eiuſdem Liber Quintus,qui eſt de prophetia.

De prophetiæ,prophetæq; deſcriptione. Cap.I.

PRopheta apud diuerſos diuerſis rationibꝰ interpretatur. Nõnulli ꝓphetã dicũt quaſi procul uidẽtẽ ꝓſpicientẽq;: ut etiã apud ſacros uiros legitur. Philoſophi,ut Cicero et Alexander ꝓphetas nonnũq; uates:quatenus ui mentis excellunt:appellarũt. Græci ꝓphetas quaſi phanorũ antiſtites, oraculorũq; interꝑtes ἀπὸ τοῦ προφαίνειν qđ oſtẽdere eſt:ꝓphetas appellant. Hinc hypophetæ uaticinandi miniſtri:qbus.ſ. ꝓphetæ imperabãt dicebantur:& phanatici inſani dicũtur ꝙ ſacerdotes cũ reſponſa dabant:furore pleni inſanire uidebantẽ. Apud nõnullas gẽtes ſapiẽtiores eorum ꝓphetæ dicebantur: ut apud egyptios:ueluti apud gallos dryudes,apud græcos Philoſophi,apud indos gymnoſophiſtę,& apud alios aliter. Nos uero ꝓphetã,quẽ & numine afflatũ dicimus:cũ eſſe ſumamus:cuius ſunt tres partes uidelicet futurorũ cõtingentiũ cognitio:eorũ pędictio:atq; miraculorũ oſtenſio.unde is propheta eſt:qui futura cognoſcit:& cognita ꝑdicit:& ꝑdicta miraculis cõfirmat,atq; ꝓbat. A ꝓpheta ꝓphetia deſcendit:quę proprie,ut Caſſiodorus inquit:eſt diuina præſagatio euentuum rerum,immobili ueritate firmata. De hac (cũ etiã Philoſophi diſputent) quædã colligere inſtituimus potiſſimũ aduerſus peripateticos:q prophetiã ad naturales cauſas reduxerũt:nõ tamẽ a me expectes omnia: quæ ſacri uiri, uel Philoſophi de prophetia ſcripſerunt. Nam hoc noſtrum inſtitutum breue eſt.

Tria ad prophetiam attinere per ordinem,rerum euentuum cognitionem:cognitorum pędictionem: prædictorum per miracula quæ facit,confirmationem. Cap. II.

CVm propheta tam ſm gentes, q̃ ſm Philoſophos & ſacros uiros eo ſit dictus,quod procul cognoſcat:ea q̃ remota ſunt ab hominũ captu: iure ad ꝓphetiæ rationẽ cognitio primo attinere uidetur. At cũ hæc futurorũ cognitio:quę ſupra captum humanum eſt:nobis ſit neceſſaria atq; ad inſtitutum noſtrum:quo bene uiuamꝰ: & poſt mortem ad beatitudinem perueniamus:iure prænuntietur nobis neceſſe eſt,at cum hæc quæ prædicuntur, ſupra noſtrum ſint captum facultatemq; intelligendi,nec humana ratione confirmari poſſint,quã excellunt,rationi conſentaneum eſt,ut ꝓpheta,qui hæc dicit,prenũtiatq; miraculorũ claritate,cõfirmet. Quare tres erũt ꝓphetiæ rationea uidelicet cognitio,qua ꝓpheta futura cognoſcat.locutio, qua q̃ cognouit,ꝑdicat atq; ꝑnũtiet. & miraculorũ potẽtia,qua ꝓpheta ea q̃ ꝑdixit,ratione confirmet,atq; ꝓbet.

Prophetam eſſe, cuius mens eleuatur ad diuina, & cuius eleuata deo diuiniſq; copulatur. Cap. III.

CVm dictũ ſit prophetã eum eſſe:qui cognoſcit quæ ſupra captũ noſtrum ſunt,niſi Dei archana tectaq;, mentem ꝓphetę eleuari neceſſe eſt,ut hæc diuina, tectaq; cognoſcat. At quia cognoſcens nunq; cognoſcit niſi aliqua ratione cognoſcibili uel ei per qđ cognoſcit,copuletẽ: neceſſe eſt ut mẽs ꝓphetæ cum eleuata fuerit,aliqua rõne diuinæ mẽti copuletẽ. Hęc ſacri etiã tradunt aſſerẽtes propheticã mẽtem inſpiratione eleuari:reuelatione uero Deo copulari hoc nos appellamus more Platonis numinis afflationem:non põt igitur propheta hæc quæ ſupra captũ noſtrum ſunt: prædicere niſi eleuetur eius mẽa: & eleuata numine afflectur. Erunt igitur eleuatio mentis, eiuſdemq; afflatio præuiæ,ut ita dixerim, affectiones ad cognoſcendum: quæ ſupra captum noſtrum ſunt.

Prophetiam nec eſſe potentiam,nec habitum,nec paſſionem,ſed ad paſſionem attinere potius. Cap. IIII.

PRophetia ut dictum est eorũ cognitio est, quæ quidẽ cognitionemq; nostram excellunt: quare potẽtia esse non põt naturalis, sic.n. hæc cognitio non esset nostrũ supra captũ. Habitus quoq; est quo quis agat cũ uoluerit, ut Auerroes ait in cõmentarijs libri de anima, sed propheta non semper cũ uoluerit prophetia fungi põt, ut obseruatio docet, & sacri etiã probãt: igitur nec habitus esse poterit. Sed cũ tria sint in anima, potẽtia, passio, & habitus, ut in Ethicis scribit Aristo. si prophetia non est naturalis uis, nec habitus, relinquet esse passionẽ, ea ratione qua Arist. ipm intelligere esse quoddã pati asstruit in libris de a[n]ia. Nam quẽadmodũ in naturali cognitione alus ab intelligibili parit: ita in ipsa ꝑphetica uisione mẽs ꝑphetica pati uidet ab ipsius Dei numine, quo afflat. Quemadmodum igit aer raptim lumine solis illustrat, nec permanẽter habitualiterq; illuminatur: ita mens ꝑphetica raptim numine afflatur, nec habitualiter, nec permanẽter: sed fluxibiliter (ut ita loquar) afflationem patitur. Quare prophetia potius passio, quàm potentia uel habitus est censenda.

Tertio de a[n]ia. com. 18.

Cessante numinis afflatione prophetam non esse aduersus Philosophos. Cap. V.

PEripatetici prophetã esse a natura tradiderunt, ut posterius disseremus, qđ falsum esse probabimus, cum prophetia ea sit, quæ supra captum nostrum excellit quæ cum non sit potẽtia naturalis, nec habitus, sed passio transitoria: iure cessante afflatione numinis qua actu Deo copulatur: propheta non erit censendus: nisi habiliter, ea ratione, qua lignum semel accẽsum, habilis inflammationis relinquitur. Forsitan enim mens prophetica prima numinis afflatione ad secundam habilior redditur.

Quorum est Prophetia. Cap. VI.

PRophetia ut dictum est, cognitio est occultorũ, at occulta trifariam sunt, quædã supra sensus & intellectũ aliquorum hoium: non autẽ oium: quædã supra sensus & intellectum oium hominũ: non quidẽ sua eorũ natura: sed imbecillitate nostra: quædã uero & imbecillitate nostra: & eorũ natura sunt supra nostrũ intellectũ & sensus. Occulta aliquib[us] hoibus sunt, uel quæ corde tenent, uel quę procul aguntur. Hæc.n. nobis qui Suessæ sumus: occulta sunt: quæ nũc Romæ agunt: non aũt hoibus oibus: quia ijs q Romæ sunt: occulta nõ habent. Occulta uero oibus hoibus, & sensibus & intellectib[us] oium sunt diuina, quæ Deo & intelligẽtijs cõpetunt. Hæc cũ occulta sint nobis ob nostrã imbecillitatẽ: suis naturis sunt intellectiõis idonea: at ea quę tum nrã, tum eorũ natura cognitũ nostrum oẽm excellunt: sunt futura cõtingentia: quorũ (ut Aristo. inquit) determinata nõ est ỽitas. Prophetia igit cognitio est horũ oium: propheta.n. nonnunq; quæ procul agunt; prædicit: ut de Helyseo legit in sacris hystorijs: qui quæ procul discipul[us] fecerat: ꝑphetice nouit. Interdũ diuinorũ quę ultra oium captũ sunt: ꝓnuntiat, ut in sacris historijs cõplures fuisse legit: qui diuinorũ archana prędoquebant. Nonnunq; propheta ea quę futura fieri cõtingunt, præsagit, præloquiturq;, & ab hac potissimũ cognitione propheta dict[us] est. Vnde & Ptholemęus in cẽtũ enucleatorũ libro inquit soli numine afflati ꝑdicunt particularia. Qđ uero hęc tria rerũ genera noscãt ꝑphetę: argumẽto nobis est, q ꝑphetæ numine sunt afflati. Quare eousq; ꝑphetica uisio se extẽdet: quousq; numen fundit diuinũ. Numẽ aũt ad hæc tria se fundere, nemo dubitauit. Iure igit & propheta circa hæc tria uersabit. Quòd si circa hęc ꝑphetia uersetur: propheta etiã ad pręterita, & ad præsentia, & ad futura interdũ prospiciet. Ad præterita quidẽ ac præsentia, quatenus non sunt supra captum omnium hominum. Ad futura uero: nam licet sint supra nostrũ captum: supra numen ipsum, quo propheta afflatus est: non sunt.

Prophetam non omnia cognoscere quæ propheticæ facultati sunt possibilia. Cap. VII.

PRopheta eousq; cognoscit: quousq; numine afflatur. at nullus põt omni numine omniq; potestate numinis afflari: cum omne numen infinitum sit, & mens prophetica finita: quare non oia quę prophetica uis cognoscere potest: quilibet propheta cognoscit, sed eousq; quo numine afflatur: alius quidem magis quo magis ipso numine afflat: alius minus, quo minus: nec ea quę cognoscit, semper cognoscit, nisi dum numine participare dicitur.

Septẽ modis ꝑphetã numine ꝑticipare. Cap. VIII.

IN sacris historijs, septẽ modis prophetã numine participare legimus. aut attonitione, quę etiã extasis dicit: quatenus mentis excessus est. aut uisione, quæ uel oculis, uel sensibus familiaribus, uel mente fit. aut somnijs aut signis, utpote nube uel aliquo id gen[us]. aut uoce e cœlo demissa. aut accepta parabola ab aialibus, uel alijs rudibus. aut deniq; diuinitatis plenitudine, qđ proprijssime numine afflari dicitur, propheta quoq; numinum afflatur.

Alienationem mentis, qua aliquãdo præsagiendo propheta afficitur, non esse furorem, Cap. IX.

NVmine afflat propheta (ut dictũ est) attonitione & uisione, quæ fit familiaribus interioribusq; sensib[us], & mẽte. Verum hoc bifariam fit. aut nihil per peregrinos sensus sentiẽdo. aut in parte quędã sentiendo, sed sensibus aliquãtulum remissis. Primo quidem modo præsagiendo alienatione propheta afficit: nõ quatenus natura eius inordinatione & indispositione alterat, ceu in furẽtibus fit, sed quatenus somno uel contẽplatione uehemẽti alienat: qđ quidẽ cum naturæ ordine emergit. At si uisione interiore afflatur, non omni ex parte exterioribus sensibus uacantibus, pręsapit interdum propheta, non affectus alienatione. Quibus patet propheticam alienationẽ non esse furorẽ, ut Platonici & Peripatetici scribũt, sed potius sensuum exteriorũ uacantiã, uel imminẽte somno uel maiore contẽplatione cogẽte, atq; distrahẽre, ut sacri uiri tradũt.

Bifariam esse prophetam numinis afflatione, & numinis participatione. Cap. X.

PRopheta non dicit propheta ut dictũ est, nisi numine participet. Potest autẽ bifariã numine participare: afflatione, qua discipulus afflatur a doctore. (Hoc sacri uiri reuelare dicunt: latini, ut Cicero & Plato afflari) & participatione, utpote per quendã instinctũ, quẽ interdũ ignaræ mẽtes hoium patiunt. Hoc.n. diuino instinctu: mouet interdum ꝑpheta ad pręsagiẽdum, aut hoc pacto, ut non discernat, an quę cogitauerit, diuino instinctu attingat, an proprijs spiritibus amplectat. Aut mouet discernẽs inter hæc. Sed cũ numine afflatus mouet: quæ dicit cognoscit se afflatione dicere quibus perspicuũ est instinctum, quo ꝑphetę nonnũq; pręsagiunt: nõ esse furorẽ, ut Cicero & Plato arbitrati sunt: sed diuinam quandam affectionem e Deo ipso prophetæ immediate immissam: qua põt quædam præsagire secundo perspicuum est non semper prophetam cognoscere distincte quæ prædicit, quoniã quæ instinctu diuino prædicit: non cognoscit semper si ꝓprijs spiritibus, uel diuino instinctu cogitauit. Quæ aũt ꝓsagit afflatione numinis, semper cognoscit ea nõ ꝓprijs spiritibus, sed ac si per diuinam numina afflationem cogitasset.

De positione Philosophorum circa prophetam, prophetiamq; generatim. Cap. XI.

OMnes Peripatetici, oẽs Platonici, oẽs Mathematici: qui naturalibus rõnibus dũtaxat studuerũt, ꝑphetam esse naturalẽ arbitrati sunt, nec intelligũt ipsum esse naturalem, qđ ad eius esse non cõcurrat Dei actio. Nullę enim causę naturales agũt sine ui actioneq; causæ primę. Quare per prophetã esse naturalẽ, intelligunt ipsum non esse a Deo immediate. quo fit ut nec ꝑphetia sit nisi naturalis, ueluti & artes & scientiæ sunt naturales, quatenus principijs naturalibus cõstitute. Vnde quẽadmodum ex puris naturalib[us] circũscripta immediata actione Dei, homo potest peruenire ad omnium eorũ quæ presentia sunt scientiam uel sapientiam, ita ex puris naturalibus põt per cognitionẽ causarũ, & signorũ peruenire ad futurorũ contingẽtium notitiã, quæ ꝑphetia dicit. Hæc Philosophi naturales generatim de propheta, atq; prophetia. Quæ uero speciatim & per partes sentiant, subscribamus.

Quæ Aristoteles de prophetia, propheta'q;.

VT dicemus:propheta duplex est, instinctu quidem, qui sine sciētia rerū futurarū futura pſenti, & scientia,qui ex sciētia,qua futura cognoscit, uel per causas,uel indicia:illa ꝓloquit̃.Primā diſpoſitionē Aristo. in libro de diuinatione tribuit humori melancholico , uel morbo. Nā melācholicoꝝ natura est multiloquax,ut inter multa quæ loquit̃, aliquid ueri prędicat.Fatui uero instar sunt brutoꝝ,quæ cū curis uacēt: facilius cœlestes motus pręsentiunt,& in libro problemarū particula.30.cap.30. idē sensit: & in libro etiā de aīalibus idē. Secundā diſpōnem tribuit arti atq; inuētoni ꝙ homo effici pōt prudēs,et sapiens Prudens quidē ex humanis , quæ in uita obseruauit actionibus. Sapiēs uero ex cœlestib⁹,quas inuenit causis. Hinc duplici facultate arteq; futura cognoscit, pdicit q;. Per instinctū dicūt Peripatetici Cassandræ fuisse uaticiniū,multarūq; mulierū,& uiroꝝ,quoꝝ Græce & Romanæ historiæ meminerūt. Per prodentiā Solon Atheniensis bua multa pdixit:cæteri quoq; uiri : qui humanos euētus obseruarūt. At per sapientiā multi sunt qui futura pnuntiarūt,ut Thales olearū ubertatē anteq̃ florere cœpissent. Anaximādrr physicus Lacedemoniis urbis ruinā p terræ motū.Pherecides quoq; cū uidisset aquā haustā de iugi puteo terremotus dixit instare.Anaxagoras uero lapidē e sole casurū,& alij innumeri:quoꝝ alij instinctu,alij prudentia,sapiētia alij ꝓphetæ habiti fuerunt. Hæc sunt quæ Aristot.sentit:cuius opinionem Themistius, Alexander, Ammonius,& Simplicius sectantur.

Quæ Plato de Prophetis.

PLato etiā idē sentiens aliter loquit̃,nā prophetiā quę instinctu fit,aliquādo tribuit furori,aliquādo aīæ dispositioni, qua ipsa creata est.Prophetiā quæ tribuit furori et geminam facit,quarenus duæ sunt furoris species. Vna quidē est ab humanis morbis. Altera ex alienatione diuina:qua extra consuetā uitæ institutionē quis rapit̃ : cuius quatuor partes facit,uariciniū,mysteria,poeticas,uenereū cupidineumq; influxū.Harū formarū pręsides facit Apollinem,Dionysiū,Musas,uenerē cū filio.Sic igit̃ Plato duplicem prophetiam asserit,alteram impetuariam, quā instinctui, uel furori dedit. Alteram artificiosam , qua quis futura cognoscit sapientia,uel prudentia.

Quæ Auerroes de prophetia,prophetiaq; ipsa.

AVerroes uero in his paraphrasibus : quas scribit de somno asserit somnia, diuinationē , uisionē, & prophetiā naturales esse motus, nec differre nisi ſm magis & minus:quaten⁹ somniū phātastica apparitio est in simpliciter dormiēte. Diuinatio uero est cognitio occultoꝝ per illa simulachra somnioꝝ apparēs. Prophetia est apprehensio futuroꝝ per somnia ꝓpria imaginib⁹ apparentiū. Visio demū est omne illud quod alicui in uigilia apparet sensibus peregrinis intrinsecus reuocatis. Hæc Auerroes.

Quæ mathematici & Auicenna de prophetis.

VT diximus prophetiā duplicē esse testanē Philosophi, impetuariā , & artificiosam.Impetuaria quidē ꝓphetia ea est:qua ꝗs futura pſentit nulla pręcedēte futuroꝝ cognitiōe:sed solo impetu uel instinctu naturæ. Artificiosa uero est sapiētia uel prudētia, qbus sapiētes uel prudētes futura præuidēt ex obseruatione præteritoꝝ : sicut dux,gubernator,et medic⁹ ex obseruatiōe futura pdicūt. Mathematici ex scīa stellarum. Est adhuc ꝓphetia tertia ſm mathematicos,cuius sunt tres ptes:ut dictū est,utpote futura cognoscere,& cognita pdicere:& pdicta miraculis pbare.Hę c.n.qui ĥs trib⁹ partib⁹ cōstat:simplr ꝓpheta est.Arbitranē igit̃ mathematici oēm prophetiā quouis modo fit:ex stellis pficisci, q̃ ex impetu exorit̃ , ex stellis uenire asserūt,q̃ ex arte,pro rōte ex stellis uenit, pro quanto stellæ in generatiōe formas afficiūt humanas,ea rōne: ut aīæ ad cognitionē ueri aptæ,plus assequant̃, q̃ qui supremū immodū se in scīa exercuit , ut dicit Ptholemæus. Albumasar in eo libro quē de magnis cognitionibus scripsit:asserit coniunctionē Saturni & Iouis ꝓphetas efficere quotiēs uel in capite arietis accidit singulis octicētenis annis:uel cū mutat̃ in triāgularitatem singulis ducētenis, Mouet̃ autē argumēto ꝙ nulli⁹ unq̃ ꝓpheta fuit:quin eū pcessisse aliquā harū coniunctionē legerit. Ptholemæus in tertio apotelesmatū inquit.Cū Mercutius fœliciter affectus hospitator fuerit eius signi:qd̃ Sol in genitura alicuius tenuerit:natus ille erit ꝓpheta.Almāsor mathematicus ait prophetā esse in cuius genitura Iuppiter Venus & Sol in eodē signo fuerint partiliter coniuncti. Auicēna in 10.suæ Metaphysicæ,& in.6.naturaliū mathematicoꝝ sectat̃ opinionē. Vult.n.cū pcessit Iouis & Saturni cōiunctio & genitura fuerit optime affecta : ita ut ut cœli & ui elementoꝝ sit cōplexio tēperata , & in regione tēperata: quę prophetarū est:Tunc qui nascitur propheta est:moueb itq; uniuersam naturā nutu , nam hominis hui⁹ anima potest dupliciter considerari ut hominis forma, & hoc pacto eius imaginationi nihil obedit nisi eius corp⁹. Alio modo,ut imago eius intelligētiæ: q̃ sphetæ Iouiæ præest: & hac rōne sibi obedit uniuersa natura: quę motori illius sphęræ obedit.Cū.n.hæc aīa sit illius imago,mouere pōt omne illud,qd̃ aptū est motori Iouis obedire.Hic ꝓpheta itaq; ſm Auicēnā futura cognoscit in particulari:& ea in particulari certe pdicit,& pdicta per uirtutē motoris:cuius est imago miracula pbat cōfirmatq;. Pōt.n.hac rōne inducere morbos,sanare lāguores,mutare mōtes,cęteraq; miracula facere,ut quæ pdicit,confirmet. Oīa tñ uirtute eius motoris: cuius ipsa est imago,facere uidet̃:nec tamen ignoretis uelim medicos nōnullos prophetā esse dicētes eū:cuius cōplexio est æqualis ad pondus: nā hic in omni elemēto dñabitur & super omne elementū cōmeare potest:& eo præcipue.si in climate nascitur temperato.

Rationes pro positione Auicennæ.

POsitionem hāc Auicenna in.9.suę Metaphysicę persuadet ꝙ si finis est naturalis: oīa in finē erūt naturalia.Sed hoīum uiuere,& beneuiuere est naturale: igit̃ & media ac unū medioꝝ est ꝓpheta. Mediāte.n.ꝓpheta leges qbus uiuim⁹ ponunt̃,& cōseruant̃. igit̃ si hoīum regimē est naturale, & ꝓphetæ, qbus hoīum regimē stabilit̃: erūt naturales Hæc Auicēna eandē positionē cōfirmant quidam , ex eo ꝙ nō est potētior forma naturalis quotiens est cœlesti uirtute dotata,ipsa aīa humana etiā cœlesti uirtute affecta, sed aliq̃ formæ naturales cœlesti uirtutæ dotatæ pñt mutare materiā nō modo propriā , sed alienā ut uirtutes lapidū : nā forma hyacinti uirtute cœlesti dotata cōseruat sanitatē cordis,et eius morbū expellit:smaragd⁹ quoq; liquefacit oculos serpētis.Cæteri etiā ꝗmulti:igit̃ aīa humana cū sui natura sit omni naturali forma excellētior: qñ est cœlesti uirtute dotata , multo pollentior erit formis naturalib⁹. Poterit igit̃ oēm materiā subiectā eius motori,cui⁹ est imago,mutare. Præterea pollētior est aīa quæ est Iouis imago, ea aīa q̃ fortiter alq̃d imaginat̃, sed aīa fortiter imaginās pōt propriā,& alienā materiā mutare:ut facit aīa pcantantis fortiter imaginans, q̃ fanat moebos,& inducit:ut Petrus apponensis declarat multis obseruationibus : igitur anima quæ est Iouis imago, uirtute eius,cuius est imago:multo plura agere poterit nutu. Hęc sunt quæ pro hac parte faciunt.

Confutatio huius positionis.

SEd cōtra hāc positionē assurgamus, & primo ex parte cognitionis:nā ut dicebam⁹ ꝓpheta est:qui futura contingētia ineuitabili ueritate cognoscit, secreta reuelat, ut hominū uoluntates,q̃ archano sunt recōdita. Ex hoc argumēto. Nullus potest certius cognoscere futura,q̃ cœlum illa agat,sed cœlū nullū futurū cōtingens ineuitabiliter agit:ut Ptholemæus ait in phœmio libri apotelesmatū:inquit.n.licet stellæ necessario influāt:materię tñ subiectæ necessario earū influxū nō recipiūt,ppterea sunt effectus ille cōtingētes. Quare aīa cuiusuis hoīs ēt dotata cœli uirtute: poterit futura cōtingētia certitudinaliter cognoscere : queādmodum nec cœlū illa necessario efficit, secundo ex parte miraculoꝝ. Nā propheta simplr perfe-

ctus est, qui ad confirmationē eius: qđ dicit miracula facit, & primi & secūdi, & tertij gradus. Sunt.n.miracula in triplici gradu ſm ſacros: nam quædā sunt miracula, ad q̄ nihil natura facere poterit, ceu duo corpora esse simul: solem stare, uel rettocedere: mare diuidi ut transeuntibus iter præbeat. Alia sunt miracula: ad quæ licet natura aliquid facere possit: nō tñ fiūt per modū naturæ. Nā opus naturæ est, ut animal uiuat, uideat, & ambulet: sed ꝙ post mortē uiuat, post cęcitatē uideat, post claudiciū ambulet: operi naturæ non subest. Alia sunt quæ fiūt absq; naturæ principijs. Licet.n. febris bñficio medici interdū curet̄: sine principijs naturę nō curari pōt. At miraculū est febres colli sine principijs naturæ, qbus medicina utit̄. Propheta igit̄, qui ea q̄ dicit, miraculis pbat: interdū miracula ea fecit, ad quę nihil pōt natura operari, ut duo corpora esse simul, solem stare, & mare esse diuisum. Cōstat aūt ad hæc nec cœlū, nec naturā aliquid posse. Nonnunq; miracula fecit, secūdi ordinis, ut hoiem mortuū resuscitari, cæcos uidere & id genus. Ad quæ nec cœlū nec natura pōt aliqd operari. Ex ijs argumētori qui facit quędā ad quæ nulla uirtus cœli se extēdit: non uirtute cœli illa uidetur facere. At pphēta interdū pro eoꝝ quæ dicit cōfirmatione quædā fecit: ad quę nihil stellę possunt. Igit̄ nulla anima pōt nec sua uirtute, nec illius cuius est imago miracula facere.

Quæ Auicenna.

Quòd si dicas, ut Auicēna asserit, animā miracola efficere prima & secūda, & tertia: nō uirtute stellæ: cuius uirtus est mutare materias, sed motoris, qui miracula facit: hoc statim refellit̄. nā motor, qui habet aliquod instrumētum sibi æquatum: nihil pōt agere sine illo instrumēto: at stella est instr̄m motoris: igit̄ motor sine stella nihil pōt. Insuper aīa: quę alicui corpori est ppria. & forma, & motrix: aliud in corpꝰ uel aīam alteriꝰ corporis agere nō pōt nisi per eius corpꝰ: cuius est ppria forma. Si.n. aīa præceptoris mutat aīam discipuli: illā mutare nō posset nisi corpus præceptoris mutet corpus discipuli, utpote mediāte, uoce. & uerbis. Quare nihil pōt intelligētia Iouis nisi per actionē eius orbis: cuius est pprius motor. Quare si stellę nō possunt in miracula, nec stellarū motores in illa poterunt. Diligētius cōtra hanc positionē, scripsimus in libro de nostrarum calamitatum causis, & in helionora: & dicemus in libro de triplici hominis statu.

Alia positio Philosophorum: quæ etiam secundum mathematica fundamenta est.

ALij uaro dicūt prophetā ui stellarū edi: sed quomodo nō satis explicate habet̄. Ideo asserūt auctoritate Auerrois intellectū agentē esse deum, & nobis trifariā copulabilem, utpote natura, habitu, & affectione. Agens intellectus copulat̄ nobis natura mediāte anima dianoeticam: quā primū in embrione dianoetica anima est, tam primū est in hoie agēs intellectus: quo possumꝰ abstrahere intelligibilia de potētia ad actum. Copulat̄ etiā nobis habitu. uidelicet sciētijs & uirtutibus, utpote per adeptionem intellectus speculatiui: nā postq; in nobis est intellectus speculatiuus pfectus: erit etiā tunc nobis copulatus agēs: quo speculemur essentialiter: & nō ampliꝰ p abstractionē, sed intelligemus p essentiā Dei: qua ipse intelligit. Virtutibus uero: qm̄ cum in nobis erit heroica uirtus pfecta: qua sensatius appetitus plene rōni obedit: tunc Deus ipse qui est agēs intellectꝰ: copulat̄ nobis ut forma agēs: per cuius essentiā tūc homo oīa uolūtate recta agit: rōne regulata & uirtute uiuit. Verū per hos modos nos quibꝰ copulat̄ intellectus diuinus: nec facimus miracula, nec futura cognoscimus. Nā per primū modū; quo nobis naturaliter copulat̄, per eius essentiā possumꝰ in nobis mediātibus sensibus intellectiones efficere rerum sensibilium. Per secundū quo ipse copulatur ut forma: per eius essentiam intelligimus, & recta ratione uolumus. At tertio nobis copulat̄ affectione: nā cum præfuit cōiunctio Iouis & Saturni maxima uel media: ut dictū est: & fuerit Mercurius eo modo affectus, ut diximus: & uel Iuppiter & Venus & Sol partiliter iuncti in genitura: tunc anima nati afficit̄ ea affectione: qua Deus: qui est agēs intellectus, sibi ut forma unitur: quo mediāte & per eius essentiam futura cognoscit: & omnia miracula: quæ Deus potest: ipse poterit: unde homo hoc pacto per formā hominis est homo, per Deum: qui sibi unitur, est propheta, herosq; summus. Quare quēadmodum per formā hominis agit & cognoscit: quę hominis sunt: ita per essentiam Dei: quæ sibi unita est: agit & cognoscit, quæ Dei sunt. In hunc modū prophetam esse naturalem hi tradunt.

Confutatio positionis.

SEd positio hæc est mera fictio. Nā hæc affectio quā stellæ dant: uel est affectio naturalis, uel supra naturam. Supra naturā quidem non est: qm̄ causæ illius mere naturales fuerunt. At si sit naturalis: ad supernaturale non disponit: sed cū Deus nobis nō nisi supernaturaliter uniatur: iure per illā affectionē nunq; unietur nobis. Præterea nulla dispositio naturaliter finita: pōt disponere ad unionem: qua aliquid nobis infinitum naturaliter uniatur: sed Deus est ens infinitū. Et illa affectio est naturaliter finita: igitur illa cœlica affectio nunq̄ absq; miraculo pōt esse sufficiens mediū: quo nobis infinitū illud uniatur. Insuper materia cū illa cœlica dispositione non est nobilior ipsa anima: ut nemo dubitat. Sed aīa sola non est sufficiēs medium: quo ens infinitū nobis uniatur: igit̄ nec materia cū illa affectione, poterit esse ad talē unionē sufficiēs mediū. Quibus facile responderi potest ad rationes Auicennæ. Supponit.n. falsum in prima ratione: non enim finis prophetæ est naturalis: loquor de ultimo fine: nā ultimus finis est beatitudo: ad quam non naturaliter peruenimus. Ad secundā dico ꝙ anima humana est excellentior omni forma misti: non tñ oportet ut possit omnia agere: quæ omne mistū agit. Non.n. agit anima humana: qđ potest omnis herba. Sufficit igitur ꝙ eius nobilissima operatio sit nobilior nobilissima operatione lapidum. Ad tertiam, quicquid dicat Petrus apponensis de præcantationibus: nos tenemus illa nihil ualere: efficere tamen quædam, ut Augustinus scribit, potius ui dęmonica.

Solutio rationū Auicenne.

Quæ Thomas de positione Aristotelis & Platonis sentiat. Cap. XII.

PRopheta ut Thomas omnium theologorum facile princeps asserit: duplex est. Alter quidem simpliciter: qui eo modo futura contingentia cognoscit: quomodo Deus illa intelligit: utpote in particulari: & certa ueritate determinata. Alter uero ſm quid: qui futura cognoscit: non tamen in se; nec quomodo Deus illa intelligit. Nam cum propheta dicatur quia futura procul prospiciat: uel igitur illa prospicit determinate: quomodo ea Deus prospicit, & sic simpliciter propheta est. Vel coniecturaliter, nec in particulari, nec ueritate firmata: & sic est propheta secundum quid. Dictus quidem secundum quid: quia nō futura contingētia simpliciter atq; in toto cognoscit, sed ad modū in parte propheta primo modo adhuc duplex est: aut qui diuino instinctu futura prœsentit: aut qui numinis afflatione illa cogitat. Propheta quidē secundū quid etiam duplex est instinctu quidem uel cœli uel morbi, uel humoris; aut arte, & uterq; naturalis esse potest: ac prophetia ipsa secundum quid est ex puris naturalibus possibilis nobis. Verum hæc imbecilla est, & imperfecta: ꝙ non sit nisi quorundam euentuum dūtaxat: non omnium, Itemq; nec certa ueritate constans. Propheta uero simpliciter: naturalis esse non potest, cum prophetia simpliciter eorum sit: quæ & captum nostrum: & omnem naturam elementariam & cœlicam ut diximus excellat. Quibus facile tolluntur auctoritates & rationes philosophorum: omnes enim de prophetia secundum quid locum habēt. Hæc enim nobis inest, aut instinctu impetuq;, utpote uel cœli, uel morbi, uel humoris, uel lusione dęmonum, aut arte. Altera autem prophetia quæ simpliciter dicta est: nobis non inest, nisi quo numine supernaturaliter participamus, uel instinctu, uel afflatione, ut diximus. Hæc ex Thoma lepidissime.

Secunda secunde. qō. 172. art. 4

Nec bona animi, nec bona naturæ, nec fortunæ eſſe neceſſaria omni prophetæ. Cap. XIII.

TRiplex eſt bonũ, naturæ quidẽ ſanitas, quę conſtãt bona cõplexione, atq; booa cõpoſitione unitateq;, ut medici ſcribunt. robur: q𝄐 eſt ſanitatis perfectio, ſenſuũ & ſpirituũ bona rẽperies, qua intellectib⁹ bene miniſtrẽt. Fortunæ uero diuitiæ & honores: quibus bonum naturæ decoratur. Animi autem quod booum moris dicitur: uirtutes ſunt: quibus & bona fortuoæ, & bona naturæ perfectiſſima redduntur. Ad prophetã igitur ſecundũ quid: fortaſſe neceſſaria ſunt omnia bona: non quidem in exceſſu, ſed quo ſufficiaot ſpeculationi, ut dicit Ariſtoteles in decimo Ethicorum libro, ubi ſaoum eſſe corpus, beneq; affectum, & neceſſaria uitę habere, eius qui uult eſſe fœlix, ſcribit. Non tamen dominum eſſe totius maris & terræ, addit. Ad prophetam ſimpliciter eum. uidelicet, qui diuino ioſtinctu futura pręſentit, nullom bonum horum ne-
qõ.172. art.3.& 4. ceſſarium eſt. Põt enim (ut doctiſſimus Thomas inquit) aliquis diuino inſtinctu moueri: qui nulla naturali diſpoſitione præaffectus fuerit. Cum propheticus inſtinctus gratis interdum a Deo nobis mittatur. Eadem ratione, nec bonum fortuoæ neceſſarium eſt, cum pauperibus interdũ propheticus ipſe diſtinctus legitur fuiſſe conceſſus. Simili ratione nec bona animæ, quę ſunt uirtutes neceſſaria ſunt huic prophetæ: qui inſtinctu diuino futura pręſagit. Interdum enim (ut inquit doctiſſimus Thomas) propheticus ipſe diuinus inſtinctus aliquibus datur, non propter bonũ eius: cui datur, ſed propter bonum noſtrũ. Quomodo fortaſſe ſybillis, & multis gentilibus hic diuinus inſtinctus gratis a Deo fuit donatus, quatenus teſtes ſint: eorum quæ nobis utilia ſunt pro animi fœlicitate, beneq; uiuendi ratione. Legimus in ſacris hiſtorijs diuinum hunc inſtinctum eſſe conceſſum etiam infidelibus quos Pheodo prophetas appellant: quoſq; etiam monent eſſe præcauẽdos. At prophetæ ſimpliciter, qui numinis afflatione futura cognoſcit: & quę cognoſcit, prædicit & quę prędicit miraculis ꝓbat: neceſſaria ſunt oĩno bona animę: quicquid de alijs bonis ſit dicẽdum. Nam iſti non modo propter nos ſunt: ſed ſui gratia numine afflãtur. Huius ordinis fuiſſe cõplures ſanctiſſimos uiros, ſacræ tradunt hiſtoriæ: horum nullum gentilium, uel infidelium, eſſe legimus. Quãrum igitur licuit Philoſophis de prophetis diſſerere diximus, uerum illud bonis rationibus confutauimus: quod an effecerimus: uos qui philoſophiam ſapitis: & qui me ad hoc opus cõpuliſtis dijudicetis rogo. Illud tamen in hoc libro teſtãdum eſſe uolui: quemadmodum in alijs quoſcunq; ſcripſerim, me ea ſentire, quæ romana ſentit eccleſia: q̃ ſi hic aliqua calami in conſideratione, uel ſcribeotium in curia dictum reliquerim, id omne non animo aſcriptũ eſſe uolo. Sueſſæ. M. D. XII. die. XII. Iunij compleuimus.

EXPLICIVNT PARVA *Naturalia Auguſtini Niphi Medices Philoſophi Sueſſani nuperrime impreſſa.*

Series chartarum

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
Omnes ſunt Terniones Q uero Quaternus.

VENETIIS
Apud Hieronymum Scotum.
1551